Les Bibliothèques Virtuelles Humanistes

Extrait de la convention établie avec les établissements partenaires :

- ces établissements autorisent la numérisation des ouvrages dont ils sont dépositaires (fonds d'Etat ou autres) sous réserve du respect des conditions de conservation et de manipulation des documents anciens ou fragiles. Ils en conservent la propriété et le copyright, et les images résultant de la numérisation seront dûment référencées.
- le travail effectué par les laboratoires étant considéré comme une « oeuvre » (numérisation, traitement des images, description des ouvrages, constitution de la base de données, gestion technique et administrative du serveur), il relève aussi du droit de la propriété intellectuelle et toute utilisation ou reproduction est soumise à autorisation.
- toute utilisation commerciale restera soumise à autorisation particulière demandée par l'éditeur aux établissements détenteurs des droits (que ce soit pour un ouvrage édité sur papier ou une autre base de données).
- les bases de données sont déposées auprès des services juridiques compétents.

Copyright - © Bibliothèques Virtuelles Humanistes

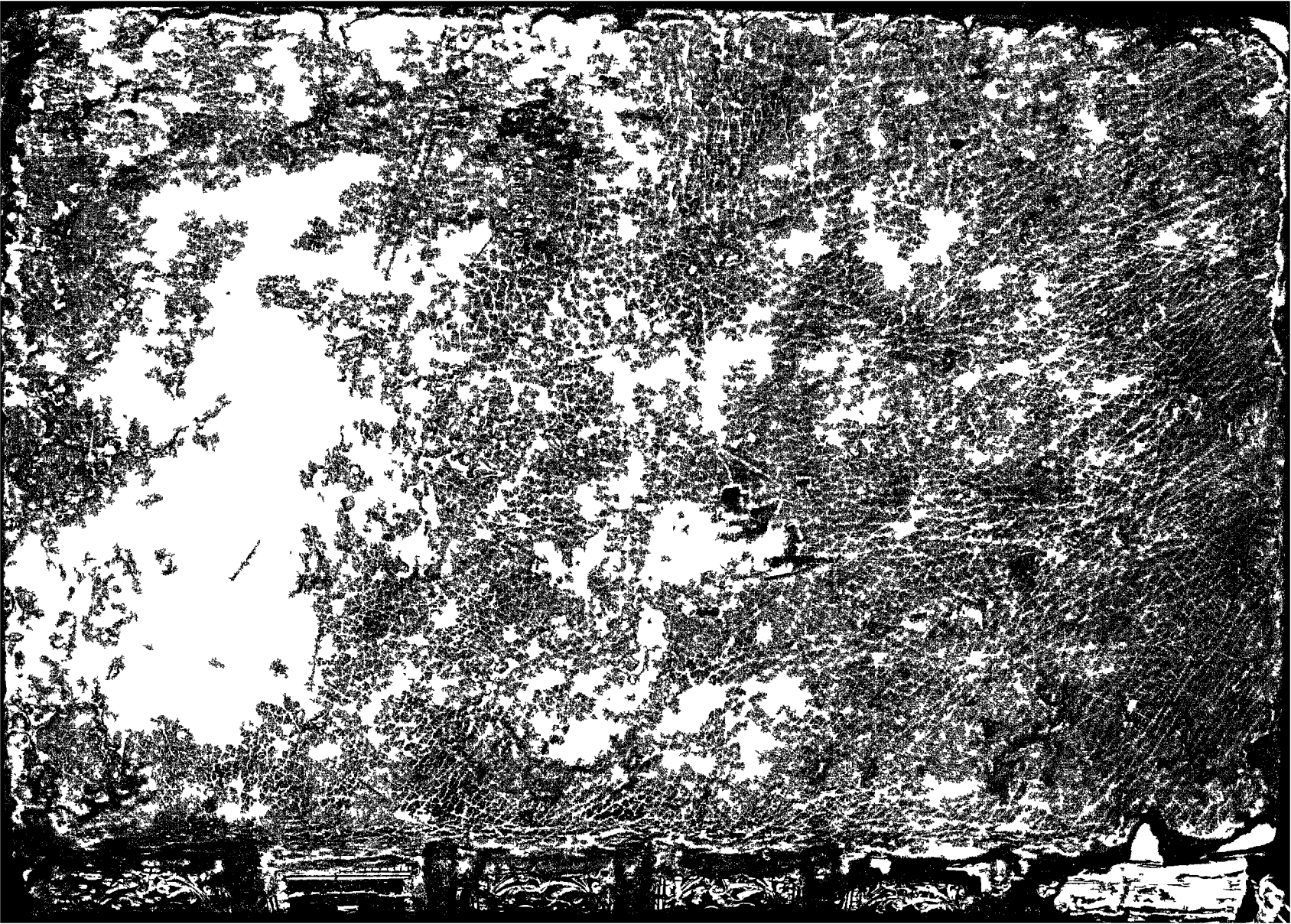

1992
14 mars 60. 10 l

E. II. 24

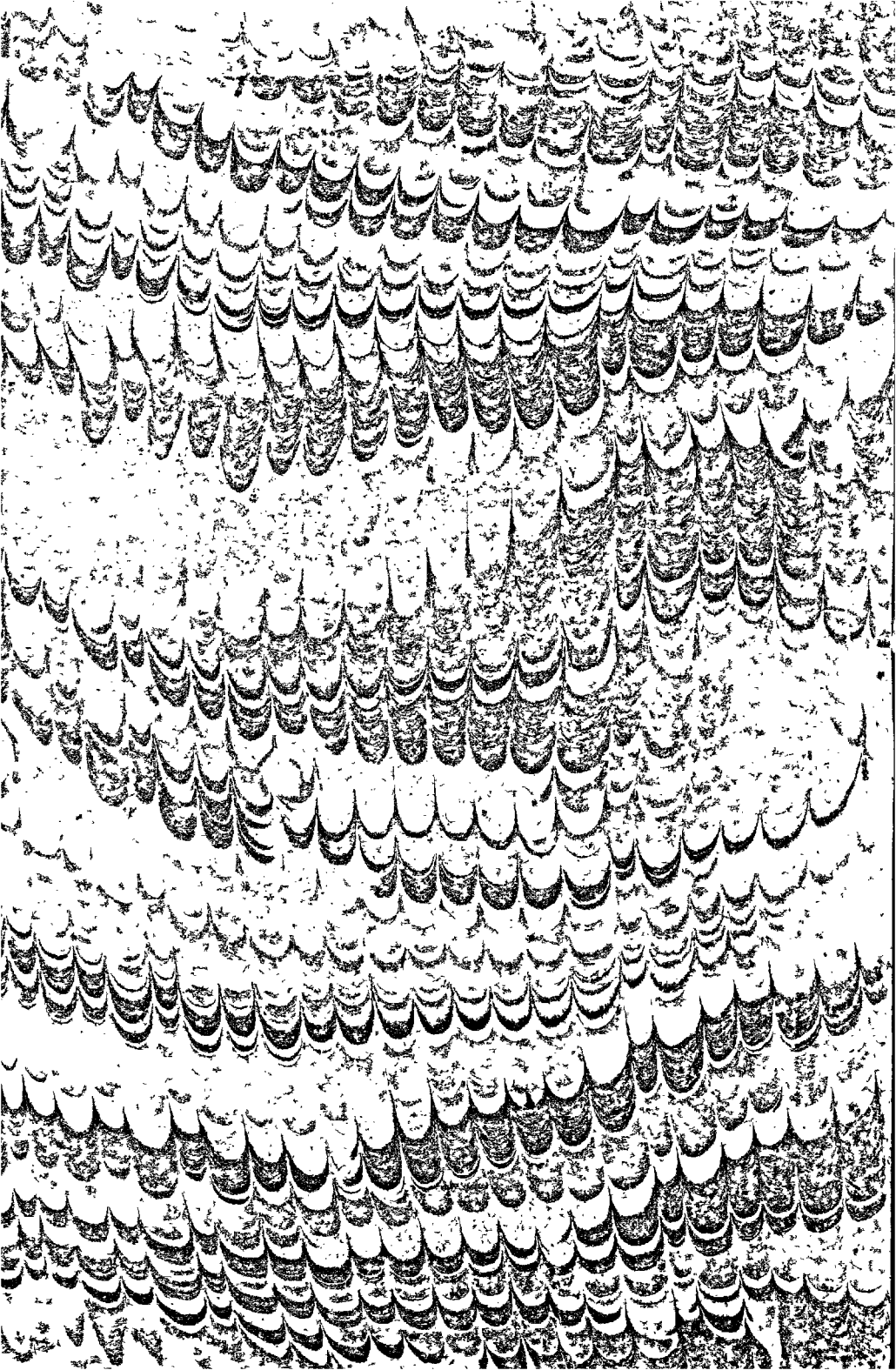

B. S. 114

DE GALLORVM IMPERIO ET PHILOSOPHIA, LIBRI SEPTEM.

Stephano Forcatulo Iuriſconſulto authore.

B.U.P

PARISIIS,
Apud Guilielmum Chaudiere, via Iacobæa, ſub ſigno Temporis. & Hominis ſilueſtris.
1580.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

Extraict du Priuilege du Roy.

PAR priuilege du Roy eſt defendu à tous Libraires, Imprimeurs, & autres qu'il appartiendra, en quelque ſorte & maniere que ce ſoit, d'imprimer, vendre ou diſtribuer aucunes œuures de *M. Eſtiẽne Forcatel, Docteur, Regent en la faculté de droict Ciuil, en l'Vniuerſité de Tholoſe,* ſinon au Libraire, ou Imprimeur qu'il aduiſera & choiſira & aura charge & puiſſance : & ce iuſques au nps & terme de ſix ans entiers & conſecutifs apres la pre-ere impreſſiõ, qui ſera faicte de chacune deſdictes œuures, ſur peine de confiſcation des liures imprimez par autres, & d'amende arbitraire, ainſi qu'il eſt plus amplement contenu eſdictes lettres de priuilege, ſur ce donnees à Paris le treizieſme iour de May, l'an de grace, mil cinq cens ſoixante & douze.

Par le Roy en ſon Conſeil.

Signé MORIN.

Acheué d'imprimer pour la premiere impreſſion le premier Septembre. 1579.

AD ILLVSTRISSIMAM, MAXIME PIAM, ET SERENISSIMAM Catherinã Mediceam, meritiſſimam Regis matrem,

Forcatulus Autoris filius. S. D.

QVEMADMODVM *in permultis accidit inſtinctu quodam naturali, & inclinatione à parentibus in liberos tradu&ta, vt filij eadem ſtudia ſequantur, eadem oderint, eademque adament, quæ patres odio vel amore ſint proſequuti, & in ſuis inſtitutis cogitationibuſque paternum tramitem inſiſtant: Sic ego iam à mea prima adoleſcentia iiſdem me ſtudiis affectum recognoui, quam paternæ vitę inſtitutum conſtans & perpetuum arguit, cui nihil antiquius fuit poſt diuinum Dei cultum, quàm ſtudium ſuum erga te luculentiſſimo quodam documento atteſtari. Et quoniam pro munere ſuo Iuris ſcientiam Toloſæ publicè per triginta annos magna ſatis cum approbatione interpretatus eſt, factum eſt ideò, vt rationem elegerit non modò oneri ſuo publico nõ contrariam, ſed etiam cordatis quibuſq; viris, nominiſque Francici, domuſque & Valeſiæ & Mediceæ amantiſſimis commendabilem. Proinde per quindecim continuos annos elaborauit, vt originem, imperium, doctrinámque Gallis perpetuam illuſtraret, hiſtoriam arceſcens ab eo tempore quo*

bellum Troianum dicitur contigisse, vt notum fieret Francos maximè continuam seriem, vixq; aut quàm minimùm interruptam, Regum omni virtutum genere excellentißimorum præ se ferre posse: qui imperium latiùs circumduxerint, quàm alius cuiuspiàm regni gubernator: denique qui pro tempestate maximè puram integramq; doctrinam retinuerint. Quod vt probaret pater meus, antiquos quoslibet probatosque historiographos perlegit, vt præconium vnumquodque irrefragabili suo fulciretur testimonio Quinetiam cùm hoc suum tibi institutum declarasset, Christianißimo Carolo filio tuo Tolosam tecum ingrediẽte, placuit imperare vt huic operi diligentißimè finem imponeret. Quod pro virili exequutus, hæredi mihi testamento præcepit, vt dicatum tibi & oblatum emitterem. vnde tibi nuncupata eius Antifrancogallia fuit, vt pro virili officia benemeritáque tua in hoc afflictũ regnũ nunquã obliuioni mandanda posteritati perpetuò cõmendentur, eiusq; monumẽtis reddãtur ęterna. Quę tãtò magis illustria fient & cõmemorabilia, quantò domus vniuersæ tuæ in hoc toto hui⁹ operis libro quarto, genusq; primũ per gradus ad tua gesta arcessitũ explicatur, auorũq; laudes. & preclara facinora verè amplificata describũtur Quas vniuersas patris mei elucubrationes ante maiestatẽ tuã sisto, cũ eius acceptionis & beneuolentiæ deprecatione, quæ paterno studio in eis elaborãdis respondeat: quęq; tuã mihi gratiã concilians, succurrere laboranti adolescenti, eumque iacentẽ erigere non dedignetur, qui quocũque munere domestico apud te desiderat cohonestari. Vale. Lut. Cal. Sept. 1579.

Tetrastichum de hac Historia.

Exangues virga Cyllenius euocat vmbras:
Sceptrigeros manes sed magis historia.
Res priscas renouat: dat quasßis lumine vitam:
Charius & vita dat remeante decus.

STEPHANI FORCATVLI IVRISCONSVLTI, DE GALLORUM *Imperio & Philosophia*,

LIBER PRIMVS.

IVSTITIA, quæ regum virtus præcipua est,& regina virtutum, in Sarone antiquissimo Gallorum rege plurimùm enituit.Hic pluribus annis Troianam cladem præcessit,quã totius orbis inundationem secutus est. Isaaci Hebræi ferè seculo, inter omnes omnium populorum reges,reconditis disciplinis excellens, & soli sibi par ac similis,luce ingenij sui, mirificum splendorem Gallicis regionibus,discussa ignorationis caligine, dedit. Tunc enim primùm didicere Galli,rerum omnium autorem & moderatorem esse Deum,eiúsq; ditione ac numine cœlum circumagi:eidem acceptum referre astrorum ordinem,dierum ac noctium vicissitudines, & eorum quæ humi gignerentur ad fruendum homini suauitatem, non sine diuino beneficio ac cõsilio:cùm ex iis quæ per-

ſpicuè cernerẽtur, inuiſibilis opificis & gubernatoris præſtantiam, non obſcurè intelligerẽt: ita inſtructi Saronis principis hortatu & exemplo, vt in mũdo rationem eſſe faterentur, eúmque eadem non fortuitò moueri, quam in ſeipſis inſitam prædicarent. nec verò ſolem, lunam, & reliquas ſtellas deos eſſe, quas veriùs ipſe Deus ad obſequium & miniſterium humani generis edidiſſet, deficere, laborare, & infuſcari permiſſas, ne ſibi diuinitatis eximium numẽ & conſtantiam aſcriberent. Proinde Sarõ omnibus numeris impleuit munia optimi regis, cuius eſſe ſcripſit Diotogenes Pythagoricus, imperare, iudicare, Deum prę cipuè colere: nempè victoriæ, æquitatis, & pietatis autorem. Meritò Anaxagoras Clazomenius, cùm aliquando obiurgaretur, quòd Reipublicæ & patriæ curam negligeret, vir alioquin generis gloria & ſortunis clarus: Imò, inquit, digitum in cœlum intendens, ingens mihi patriæ cura eſt. namque in cœli ſummi laribus animi immortalis ſedes ille reponebat, perinde ac Saron, niſi quòd hic rebus fortiter gerendis manum quoque admouit, meritis non minus quàm gladiis hominum aſperitatem flectens, & latè ſubigẽs: nec niſi in perfidos hoſtes crudelis: & qui non tam metueret, ne quid iniuriæ pateretur, quàm ne quid non iure faceret: Cúmque tum arbitria regum pro legibus eſſent, leges in Gallia promulgare incœpit, & earum notitiam, ſicut & cæterarum diſciplinarum, populo rudi admodum cõmendauit, quarum radices præpoſteris ramis è cœlo

Deuter. 4.

Stobæus ſermone 46.

Laërtius lib. 2.

oriri doceret. Addit Berosus Chaldęus (cui quidem propter cœlestium rerum prædictionem & Astrologiam, statuam lingua inaurata Athenienses posuere: an quis alius, cuius Antiquitatum libri circumferũtur, & quem Iosephus [c] Græcè scripsisse tradit Cõmentarios Mosis annalibus consentaneos) qua ætate Osiris vniuerso orbi imperauit, perpaucis nationibus & oris exceptis, iis potissimùm, quæ in Babyloniorum ditionem venerant, Saronem apud Celtas regnasse, & ad cõtinendam hominum ferociam publica literarum studia constituisse. adeò literæ & sapientiæ studiũ Gallis ipsis res vetustissima est. Quod quidem Saroni veluti per manus ab atauo suo Noa traditum videri potest: quem Syrum genere, prudẽtia singulari præditum idem Berosus asserit, & astrorum cumprimis conscium: quíq; annum ad cursum solis, & duodecim menses ad lunæ motum distinxerit. Vnde faciles homines tantæ scientiæ miraculo attoniti, ipsummet Noam seu Ianum cœli nomine dignarunt: Chaos, solem, mundi semen, & animam, quę cuncta moueret ac vegetaret, prędicarunt: sicuti Ennius de Ioue sensit, & de cœlo ipso:

Aspice hoc sublime candens, quem inuocant omnes Iouẽ.

Quod quidem attigit Ouidius, apud quem in hunc modum loquitur Ianus:

Me Chaos antiqui (nam sum res prisca) vocabant.

& paulò pòst:

Quicquid vbiq; vides, cœlum, mare, nubila, terras,
Omnia sunt nostra clausa, patentq; manu.

[c] *Plinius lib. 7. cap. 37. Berosus lib. 5. de regib. Assyriorum.*

Lib. 1. contra Appianem.

Lib. 1. Fastor.

Me penes eſt vnum vaſti cuſtodia mundi.

Macrob. lib 1. Saturnal. cap. 9. Et in Saliorũ carminibus vetuſtiſſimis Ianus Deorum Deus canitur. Ianus quoque quaſi Eanus dictus eſt: quòd cœlum & mundus ſemper eat, dum in orbem voluitur, vt poſt M. Tullium Cornificius in Etymis lib. 3. oſtendit. Quòd verò gemina facie pingitur, non magis ad notitiam præteritorum & futurorum refero, quàm ad expreſſam Chriſti imaginem, gemina natura omninò pręditi: ita vt verè Deus, ſimúlque verè homo extiterit, patri ſummo coæternus, ac tum genitus cùm nondum eſſent tempora. Phœnices autem principem Ianum venerantes in ſacris, ac eius imaginem exprimentes, Draconem in orbem redactum finxere: quoniam mundus ex ſe alitur, & in ſeſe reuoluitur. aut, vt ipſe penitùs animaduerti, quia Noa circulum omnem diſciplinarum calluerit, & omnium mortalium iuſtiſsimus fuit: ideóque dignus Deo Opt. Max. viſus, qui totius orbis vaſtitati ſuperſtes cum tenui familia relinqueretur. Quare vt iuſtitiæ præco cuſtoditus à D. Petro laudatur: cùm diluuio impij confertiſsimè obruerentur. Planè hæc vnica virtus circuitu decoro cæteras facilè complectitur, vt Theognis expreſſit:

Epiſt. 2. cap. 2.

Εν δὲ δικαιοσύνη συλλήβδην πᾶσ' ἀρετή' ϛι.

Proinde Polus nobilis Philoſophus Iuſtitiam, animæ concinnam harmoniam nominauit matrem ac nutricem virtutum omnium, quas longè vtilitate

Stob. in ſerm. 9.

ſuperat,eò quòd virtutes reliquæ particularem ſui vſum ad vnum quempiam plerumq; prębeant iuſtitia verò ciuitatem,populos,& mundo denique ſocietatem congregatam tuetur, beat & propagat. Itaque extat ſummi vatis Noæ elogium in tres ſuos filios: Dilatet Deus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem, ſitq; Chanaan ſeruus eius. Quàm fauſtum veráxq; fuerit paternum omen ac votum, Gallorum longæua felicitas declarauit.Galli enim à Iapheto, iuſtitiæ & claritatis paternæ iugi imitatore, oriundi ſunt, & ab hoc fonte familię ſtemma ſuum, & literarum & artium cognitionem ducunt. Nam Iapheto Gomer, ſeu Comerus, genitus eſt, quem Zonaras tradit Galatis prębfuiſſe,& inde hos Gomares vocitatos. γομαρεῖς μὲν ἀπὸ γόμερ, οἱ νῦν γαλάται λεγόμενοι. Nec tacet Iapheti liberos(quem Iapetum Beroſus & eruditiores dicũt) in Aſia vſque ad Tanaim fluuium, in Europa vſque ad Gades & vltimum Oceanum progreſſos imperitaſſe. De Gallis omninò idẽ belliſſimè Flauius Ioſephus narrat,& de illuſtri Gomero:Quid non faceret vir fortis & clemens,& prorſus dignus, qui vel Gallis nomen inderet,vel acciperet,non Ciſalpinis tantùm,ſed etiam Tranſalpinis & Italicis? Huc ſpectat quod Beroſus tradit, anno Saturni eius, qui Iouem Belum progenuit,decimo,Comerum Gallum in regno,cui poſtea Italię nomen fuit, ſediſſe: & eam regionem poſtea à ſuo nomine appellaſſe, ac docuiſſe leges & iuſtitiam.Planè nota eſt cuilibet G & C literarum mutua functio, maximè ex populis Gallicis,

Geneſ. 9.

Geneſ. 10.

Tomo 1. *Annal.*

Ioſeph.li. 1. *Antiq.* *cap.*7.

quos Iulius Cęsar Petrocorios nuncupauit, Plinius autẽ Petrogoros, vt vulgus hodie. Sic à gerendis fructibus Ceres, tanquam geres, casúq; prima litera itidẽ mutata, à veteribus vocitata est, quemadmodum à Gręcis. nam ab illis quoque δημήτηρ, quasi γημήτηρ traditur nominata, ne mirum sit Comerum pro Gomero vocatum: Gallum verò à candore corporis, maiore animi: idque sermone Syrio, à quo lõgè pòst Græcus defluxit, vti liquebit. quia γάλα lac significet: & cõstat Gallos cœlo cõsentiente cæteris gẽtibus candidiores esse. Est præterea qui sentiat Gallum primò Ianum ipsum cognominatum extitisse: quòd inundationi se suámque familiam eripuerit nauigio: & quòd Sagæ, Scythiæ populi, apud quos saluus euasit, ratem Gallerim dicãt. Et nunc quoque hoc verbo vtimur, & M. Cato perspicuè assentitur, nempè venisse Ianum cum Gallis progenitoribus Vmbrorum, ratéq; cum colonis per Tyberim vectum, ac Ianiculũ opidulum in ripa Tyberina posuisse: in cuius rei memoriam nota prima æris signati fuit, ex altera parte Ianus geminus, ex altera rostrum nauis. Mons ille, in quo Ianiculum fuerat, cum Auentino vrbi additus fuit, & mœnibus circundatus ab Anco Martio rege. hodie Montorius, quasi aureus, appellatur: editissimus vtique.

Cic. 2. de nat. Deor.

Xenoph. in Æquinoctis.

In originum libris.

Plin. li. 33. cap. 3.

Hinc septem dominos videre montes,
Et totam licet æstimare Romam,

Lib. 1. Epigr. vt de illo Martialis ait, de hortis suis loquens, qui

Longo Ianiculi iugo recumbunt.

Ad hunc Romana plebs effusa profugisse legitur, dũ arce capitolij concludi prorsus non posset, cùm Galli Senones vrbem ceperunt. Patet igitur Gallorũ nomẽ ab ipsomet Iano defluxisse, ipsúmq; in Italiã appulisse, quę ab eodẽ Oenotria dicta sit propter vini inuẽtionẽ, ἀπὸ τῦ οἴνυ: idq; Berosus fatetur. quippè cũ Ianus Hebræis quoq; vitiferũ significet. Addit Fabius Pictor, aureum seculum eo imperante viguisse: vinũ & far potius ad religionem & sacrificia quàm ad victum demonstrasse: cuius erga Deum pietatẽ & sanctimoniam nepos eius Comerus Gallus nauiter sectatus est, & in creditos sibi Italiæ populos, ac mox Galliæ finitimę sanctissimè traduxit. de qua libuit M. Tullij verba subnectere. Nec verò, inquit, de virtute, constantia, grauitate prouinciæ Galliæ taceri potest: est enim ille flos Italiæ, illud firmamentum imperij populi Romani, illud ornamentum dignitatis. Tantus autem est consensus municipiorum, coloniarúmque prouinciæ Galliæ, vt omnes ad autoritatẽ huius ordinis, maiestatémque pop. Romani defendendam conspirasse videantur. quæ verba tum ad Galliam Togatam, tum ad Brachatam siue Narbonẽsem, quã idem Tullius alibi mirificè laudat, & pop. Romani propugnaculum appellat, fortissimis fideliss imísque sociis subnixum, referri haud dubiè possunt. Quocirca non est facile diiudicare, vtrum Comerus Galliis potitus, felix magis dicendus sit, an ditiones ipsæ tam clari principis imperio gubernatæ, & ex agresti & austero viuẽdi ritu legibus & iustitia fultæ & per-

T. Liu. lib. 5.

De qua, Genes. 9.

Ex Philip. 3.

In Orat. pro M. Fonteio.

politæ.nam ante illum audaciſſimus quiſque dubię poſſeſsionis campos, ſyluas etiam occuparat. Sed quid nō poſsit flectere oratio ratione adiuta, & vox cœleſtis diſciplinę nectare delibuta?qualem à Iapeto patre ſtillatam auribus cordéque ipſe hauſerat. Non ab re veteres commenti ſunt Comerum, quem Prometheum vocarunt, ſurripuiſſe ignem de cœlo ex communi Vulcani Mineruæque officina, & hominibus ſeruandum oſtendiſſe: quoniam, vt Plato explicat,ſolus ex animantibus homo diuinæ ſortis & ſapientię particeps effectus eſt:& propter hāc cognationem principiō Deum eſſe putauit, aras & ſolemnia illi dicauit, vrbes extruxit, & per omnia ſe oſtendit animal politicum latis legibus:vt non ſolū ſe à ferarum,ſed etiam ab hominum iniuria tueretur.Idem autor,in Cōuiuio Amoris,Saturno vel Iapeto antiquiorem Amorem eſſe notat, prolixam antiquitatem ſic innuens, ſempérq; aſſerit iuuenem eum manere,tametſi Phędro ſecus videretur. Sanè Heſiodus in Theogonia,Prometheum Iapeti filium apertè fatetur, Iouem iratum memorans ob ignem in ferula ab ætherea domo ſubtractum. Ibidem ἐὺς παῖς ἰαπετοῖο, id eſt,bonus Iapeti filius nominatur Prometheus.& paulō antè, Iapetus cœlo terráque progeneratus,id eſt,Iano & Tythea parentibus.hęc enī tum Tellus,tum Veſta id eſt,ignis putabatur, quòd docuiſſet puellas ritus ſacrorum & ignem ſempiternum conſeruare.Cęterùm admiſſus ille ignis cœleſtis raptus à Comero ſeu Prometheo, non minus bono

In protagora.

Berof. lib. 3. Antiq.

bono quàm prudenti, Chriſti ipſius proſperum ac ſummum beneficium portẽdiſſe mihi quodammodò videtur: qui cœlitùs veriſimæ ſapientiæ flammas in mundum tulit,& cęcas erroris tenebras procul depulit ac exterminauit. Ignẽ, inquit, veni mittere in terram:& quid volo niſi vt accẽdatur? Quinetiam Deus ipſe ignis conſumens dicitur, & linguis igneis ſpiritum ſuum Apoſtolis inſtillauit. *Ioan.12. Deuter. 4. Act.2.*

Qua ætate Tuyſcõ gigas Sarmatas legibus formauit iuxta flumen Rhenum, & Iubal apud Celtiberos, idipſum egiſſe Samothen apud Celtas, quem etiam Ditem nuncuparũt, Beroſus author eſt:& nullum hominum eo ſapientiorem extitiſſe, ac propterea Samothen dictum. Proinde ſubditorum beneuolentia magis quàm ſuis viribus imperauit. Adeò enim charus ſpecioſa virtute Gallis fuit, vt de eo Iulius Cæſar in hunc modum loquatur: Galli ſe omnes ab Dite patre prognatos prędicant, idque ab Druidibus proditum dicunt. Ob eam cauſam ſpatia omnis temporis non numero dierum, ſed noctiũ finiunt. hoc ipſum Nomades in Libya ſeruaſſe accepimus. Porrò Samothen Comeri Galli fratrem fuiſſe mauult, quàm filium, Annius Beroſi diligentiſsimus interpres: quam rem ego in medio relinquo: vt qui famę rerum ſtandum arbitror, vbi vetuſtas certam derogat fidem. Si me inquirentem aliqua via perduceret ad id quod verum eſt, non voluntas deeſſet, non exploratio. Illud autem diſplicet quod idem Annius aſſerit, à Samothe Druides *Lib.5. De regib. Babyloniorum. Lib.6. De bello Gallico. Stob. Ser. 42.*

Gallorum priſcos ſacerdotes & Philoſophos, Samotheos appellari cœpiſſe. Teſte vtitur Diogene Laërtio, qui quidem de origine Philoſophiæ loquens, ad Barbaros à pleriſque relatam ſcribit. Celtis ſeu Gallis Druidas, & qui Semnothei appellabantur, eius rei fuiſſe autores ait, ídque Ariſtotelem tradere. ſic namque ſyncera lectio habet, perinde ac dicas, Gallis in tantum arriſiſſe Philoſophos, vt quidam eorum Semnothei, id eſt, ſeueri & venerabiles dii vocarentur. nam & in priſca lege ſcriptum extat, Ego dixi, dij eſtis: vt Chriſtus patefacit, Deus, & Dei filius. Meminit vtique idem Laërtius σεμνῶν θεῶν, id eſt, venerandarum & caſtarum dearum, quibus phanum Epimenides conſtruxerit, ídque Athenis, ad quas Spartanos pro aſylo quandoque confugiſſe in Areopagum, cùm temerè in vrbem Atticam irrupiſſent, refert Pauſanias in Achaicis. Cæterũ Perſarũ Magi, teſte Suida, tũ Philoſophi, tũ φιλόθεοι appellabãtur: vt Gallorũ Druidę, Ægyptiorũ Prophetæ. Magi verò nomẽ ad Magog, qui fuit Comeri frater Iapheti ſimiliter filius, nõnulli referũt: alij ad Magum Samothe genitum, quem anno Nini quinquageſimo primo Celtis præfuiſſe plauſibili dominatu accepimus: & ibidem illis plurima oppida poſita, non tam Beroſo recitanti credimus, quàm veſtigio rei: vt potè cùm complures ciuitates, eæque inſignes, ac ſitu, frequẽtia, agróque præclariſsimæ, Magi principis nomen redoleant, & ſine dubio retineant, maximè apud Ptolemæum in Gallia Lugdunenſi: vti

Lib. 1. in princ.

Ioan. 10.

Lib. 1. in Epimenide.

Geneſ. 10.

Lib. 2. Geograph.

ſunt Rotomagus,mercimoniis & ſenatu nobilis:Iuliomagus, à gemino principe nominata: καὶ νοιόμαγος λιξοβίων, & Nœomagus non procul à Belgicis exiſtens:vt veriſimilimum ſit in Lugdunenſi potiſsimùm Gallia Magum ſedes regiámque ſuam habuiſſe. Nec omninò à vero alienum,Perſarum Philoſophis nomen dediſſe inclyta vbique gẽtium ſuæ virtutis fama:maximè cùm antiqui reges vniuerſum mundum pro vnica ciuitate ducerent, & quocunq; gentium vel armis,vel conſilio, vel vtriſque inuicti peragrarẽt: vt Liber Pater,Oſiris,Hercules, multum illis diſsimiles,qui voluptate & ſocordia pleni, more teſtudinũ vix caput de fornice exeruerunt.Quòd ſi hoc verum eſt,Magiæ ſiue ſecretioris ſapiẽtiæ nomen Mago Gallorum regi debetur: inuentio autem proaui huius germano,id eſt,Chamo,omnium conſenſu tribuitur: cuius caput diris deuouit deriſus Noa pater, ingrati liquoris ardore ſopitus, in ſuum autorem laſciuientis. Addunt nonnulli Chamum patri madido virilia oſtentanti ſterilitatem induxiſſe malefico carmine. namque illud cõſtat Chamum Magiæ improbę opificem,& Zoroaſtrem vocatum: quem Dinon ex interpretatione nominis, aſtrorum tradit fuiſſe cultorem. Adiicit Gregorius Turonicus, Gallicus autor,Zoroaſtris ſortitum appellationem,quaſi viuentis ſtellę:quíque demum igne cœleſti abſumptus interciderit apud Perſas, à quibus ignem pro magno numine adorari Socrates ſcripſit, vbi de Iſdigerde rege mentionem facit:cui Magi fal-

Beroſ. lib. 3.
Laër. lib. 1. proœm.
Lib. 1. de hiſt. Frãc.
Lib. 7. hi. Eccleſ. cap. 8.

sò persuaserant Deum ignem irasci, frendere, quia sacerdotes Christianorum tantoperè diligeret: sed fucum detectũ,cùm in specu,de quo ignis loqui putabatur,tandem homo deprehẽsus esset, à Magis nimirùm iussus per dolum vaticinium impium emittere,vnde Magorum decimus quisque mactatus fuit. Suidas refert Perseum nomen Persidi dedisse,Medusæ victorem,& sacra quædam nefaria docuisse: quo tempore globus igneus cœlo delapsus est,vnde cultus ignis regioni & Magis. Hermippus, qui de tota arte eorum fusissimè scripsit,centum milia versuum à Zoroastre condita,indicibus quoque voluminum eius positis explanauit:&,quod vix recipi potest, Azonacem præceptorem habuisse v. milibus annorũ ante Troianum bellum. Nam verius est eum à Deo vel Dæmone domi,nondum adulto humano genere,imbutum nec vulgari nec passim contemnenda disciplina: propter quam Pythagoras, Democritus, Plato, exilia magis quàm peregrinationes susceperunt,& perspectam in arcanis habuerunt: Ægyptum ac Persidem propter eam multis periculis& sumptibus petierunt,vt discendi auiditatem explerent, ne dicam rabiem. adeò Magorum præcepta nobiles quoque Philosophos oblectarunt: vt simile vero sit, non per omnia vanitatem continere. Siquidem Plato,quem semideum instar Herculis & Romuli Labeo Iurisconsultus non est veritus appellare, vt est apud D. Augustinum,Persarum regem à tenera ætate Magicam doceri à summæ eruditionis institutore

In verbo Medusa.

Clemens D.Petri discipulus lib.4. Recognit.

In Alcibiade 1.

refert. ὃτι δὲ τοῦτο θεῶν θεραπεία, id est, Magiam Deorum cultum censeri,eámque non aliunde quàm à Zoroastre haustam, quem cœlitum antistitem Apuleius dixit:nec vlli inter Persas conceſſum Magũ esse haud magis quàm regnare:ac Persica linguaMagum propriè sapere sacerdotem.An non etiam illud pietatis & sanctimoniæ refertum est, quod Theopõpus octauo Philippicorum libro iuxta Magorum sententiam scriptum reliquit, reuicturos aliquando homines,immortaléſq; futuros? Ex quo manasse arbitror,vtDemocritus homines suscitatum iri à morte statuerit,nimiùm falsè,nedum scelestè à Plinio eo nomine derisus,quia nondum ipse reuixerit.Sed qui hoc ipsum fide sibi non persuasit,discet experimento,quando Christus iudicatum orbem terrarum venerit maiestate incredibili decorus: qui se à Magis infans adorari,muneribúsque donari mysticis passus est,omnium regum locupletissimus, iam tum bimulus. Nam Epiphanius perspicuè ostendit, non ad præsepe,vbi Maria pepererat,sed in domum venisse Magos,magno gaudio perfusos,natum iam duos annos puerum adorantes,&,vt quidam suspicatur, tripartitam Philosophiam triplici dono significantes. Vnde liquet Porphyrium sacrilego ausu aduersus Euangelium insurrexisse, stupentem quomodo D. Matthæus scripserit Magorum aduentum, Herode regnante,eodem die quo cœlestis puer natus est in Bethlehem, cùm D. Lucas tradiderit circumcisum octauo die:& quæ Simeõ Annáque fatidicè de puel-

In Apologia 1.

Lib. 7. cap. 8.

Lib. 2. to. 1. contra hæres. cã. Legimus. dist. 37.

lo ad templum oblato cecinerunt. & rursus, Matthęo asserẽte, illicò post Magorum adorationem angelus Iosephum in somnis admonuerit, vt cum vxore & infante in Ægyptum sedulò profugeret. Nec vidit maledicus ille Porphyrius, Matthæum priùs dixisse Christi natiuitatem, mox post biennium transiluisse ad Magos videlicet munificos. obtulerunt enim ipsi

Aurum, thus, myrrham, regią, Deoq;, hominią;;

vt Iuuencus ait. Nemo verò bonus est, qui libenter ferat se improborum donis ornari. Atqui hos tres Magos, pios, doctos, prudentes, & syderum conscios & oraculi Prophetici certissimos interpretes, apertè
cap. 2. D. Matthæus ostẽdit. Quinetiam reges eos fuisse cõstans fama, vulgią; communis consensio asseuerat: licet quidam obstinatè refragẽtur, qui parum animaduertunt regum dignitatem Euangelio excompositò prætermissam, ad leniendam inuidiam eorum, qui Christum mũdi dominum, in seruilem formã sponte demissum, regio apparatu delectatum plus quàm sapientia & cultu Magorum gratulantium; nequissimè forsitan calumniarentur. Adiuere autem Magi Christum, vtpotè regum regem: & Hierosolymis sciscitati, vbinam esset ille natus rex Iudæorum, eo magis eidem munera obtulere, qualia crebrò accepe-
Ælianus lib. variæ hist. 1. cap 31. & 32. rant. Reges enim Persas nemo adit sine munere: adeò vt Sinætas rusticus inops obuiam factus Artaxerxi, cui cognomen Mnemon, metu legis aquam vtraque volà è Cyro flumine protinus haustam obtulerit, iucundissimus tenui officio, donóque phiala aurea ex-

cepto. Illud autem cũprimis laudo & miror in Magis, quòd auro patrio penè contempto, purius aliunde quæsiuerunt, iuxta id quod rex alius & vates præsenserat in Psalmis: Reges Tharsis, inquit, & insulæ munera offerent, & dabitur ei de auro Arabiæ. Nec dubium est quin Persidi plures reges simul imperitarint aliquando, ora tota distributa in tribus XII. & totidem principes apud Xenophõtem. Nec taceo non vnum regnum Persico dominatu contineri, saltem Parthicum, quod inter duo maria, Persicum & Hircanũ, Caucasiis iugis attollitur: præterquã quòd Parthorum singulæ prouinciæ numero XXII. regni titulo censebantur. Inde contigit tres reges eruditissimos ad Christum festinasse. quod qui inficiãtur, nesciunt vtique ölim reges præstantissimos auguriis & prædictionibus claruisse: se súósque liberos Magicis erudiri curasse. Quid Asiæ rex Priamus (vt cum Cicerone loquar) nónne & Helenũ & Cassandram filiam diuinantes habebat? Quid Polybum Corinthium? nónne Homerus & aliis multa, & filio ad Troiam proficiscẽti mortem prædixisse commemorat? Apud veteres qui rerum potiebantur, iidem auguria tenebant. Vt enim sapere, sic diuinare regale ducebant: vt testis, inquit, est nostra ciuitas, in qua & reges augures, & postea priuati eodẽ sacerdotio præditi, Rempub. religionum autoritate rexerunt. Subiungit mox, Druidas apud Gallos idem præstitisse, maximè Diuitiacum Heduum, cuius nomen & genus regium passim extollit Cæsar in Commentariis.

psal. 71.

Xenophõ in Cyro li. 1. Plin. lib. 6. cap. 17. & 25.

Lib. 1. de Diuinat.

Ecquis præterea neſcit etiamnum reges Perſarum ac Medorum imperium à ſacerdotio non ſegregare? vnde & Sophus nomen retinet à laneo velamento capitis, non pretio, ſed opinione ſanctitatis miro. Nam & flamen Dialis Ioui ſacer à Numa rege ſic inſtitutus fuit, vt lanæ filo caput præcingeret, & inde appellaretur flamen. Sanè Hieroſolymæ ſacerdotes rerum gubernacula tenuerunt, donec Pŏpeius Magnus illam obſedit, ac denique vaſtauit, & ſancta tẽpli adyta polluit: & Ariſtobulum, Euſebio teſte, qui à maioribus regnum acceperat, vinctum cum liberis Romam miſit: & ſummum ſacerdotium in Hircanũ eius fratrem tranſcripſit, & Iudæos tributarios fecit. Capto deinde à Parthis Hircano, Herodi alienigenæ moderandi præbiti ſunt à Senatu, aſſenſu Auguſti Cæſaris, manifeſto indicio Chriſti aduentantis, cùm ſceptrum de Iuda exiuiſſet. Non ſilebitur Melchiſedec rex Salem, ſacerdos Dei altiſsimi, qui ſic explicãte Apoſtolo, ex interpretatione dicitur rex iuſtitiæ & pacis, ignoti patris & matris ignotæ, nec initium dierum nec finem habens: ſed perſimilis filio Dei, in perpetuum ſacerdos manet. Suidæ placet eum genere Chananęum: ideò celatã fuiſſe originem deteſtãdam, cùm iuſtitia & caſtitate perenni claruerit: Chriſto in hoc ſimilis, quòd non tantùm Iudæorum ſacerdos fuit, ſed etiam gentium, & rex inuictiſsimus. Fruſtrà igitur conatus eſt ſanguinarius ille Herodes pueros bimulos omnes & teneriores neci dedere, vt Chriſtum regem deſignatum vnà comprehenderet: ita

Feneſtella lib. de ſacerdotiis.

Hiſt. Eccl. lib. 1. cap. 6.

Hebr. 7.

In verbo Melchiſedec.

ita vt ne filio quidem ſuo ignouerit, cui cæterorum regum voto imperij ſucceſsio parari ſolet. ex quo Auguſtus dixiſſe fertur, malle ſe Herodis porcũ eſſe quàm filium. Sed erat hoc piaculum ſupplicio, non dicterio multandum, potiſsimùm plena vlulatu ac ploratu fœmineo regione. nam necatorum puerorũ matres non deſinebant tum populum, tum Hircanũ adhuc vtcunque regnantem precibus crebris obſecrare, vt Herodes nefarij ſceleris cauſam redderet, & pœnam acciperet. Verùm leniſsima tempora, & pacis tranquillitate plena, impunitati eius conſuluerũt. Decuit enim illucente Chriſti ſaluberrimo aduentu pacem vbique terrarum & delicias ſimul naſci, & orbem ipſum in vnius Imperatoris ditionem venire. quod rurſus tantùm contigit, cùm Conſtãtinus Magnus religione Chriſtiana Romanam Rempub. nobilitauit, & firmauit. Nã ſi quæ nationes imperij immunes extitere, Auguſti tamen ſenſere imperium & magnitudinem, eiúſque felicitatem ſtupentes laudauerunt, vſque ad Seres & Indos, qui cum gemmis & margaritis elephantes ipſos trahebant, de longinquitate itineris tantùm queſti, non de impendio. Parthi etiam, tanquam pœniteret victoriæ, ſigna Craſſo rapta vltrò retulere. Proinde ſeptingenteſimo tandem ab vrbe condita anno auſus eſt Auguſtus Iani gemini ędem claudere, bis ſolummodò ante ſe obſeratã, ſub Numa rege, & victa primùm Carthagine. Ob quę merita, & naſcentis Chriſti numine opitulante, Dictator perpetuus, & patriæ pater habitus. Tractatum

Macrob. lib. 2. cap. 4.

Ioſeph. lib 4. Antiquit. cap. 17.

Florus lib. 4. cap. 12. quoque in Senatu, an quia condidisset imperium, alter Romulus vocaretur. Planè sacerdotij dignitatem à regia idem minimè separauit, vt liquet ex inscriptione trophæi in Alpibus positi in hunc modum: IMPERATORI CÆSARI DIVI FIL. AVG. PONTIFICI MAXIMO IMP. XIIII. TRIBVNITIÆ POTESTATIS S. P. Q. R. quòd eius ductu auspiciisque gentes Alpinæ omnes, quę à mari supero ad inferum pertinebant, sub imperium pop. Rom. sunt redactæ. adeò nascente Christo cœlestem quendam mundum mortales viderunt: cuiusmodi sensérant antiquiores Mago rege sapiẽtia claro Gallis imperante: quo morte sublato, & in cœlũ non pro aduena, sed pro ciue excepto, Saron filius rerum potitus est, & patrios fines longè ac latè prolatauit, atque Lugdunensem Galliam transiliit, acriter bello vtens, sed moderatiùs victoria: & hosce Gallos, antea imbelles, suas vires agnoscere docuit, quoad more ignis flumine Garumna ardor ille martius sisteretur: ad cuius ripam aliquando consedisse ingentis animi regem Saronem, Galliæ aliàs indigenã, accepimus, & parta pace, literarium ludum scholásque totius regni, & orbis fortè, primas (vt ex Berosopaulò ànte ostendimus) posuisse, bonis auibus, & felicitati, sempiterno fœdere consecratas. Fuit itaque SARON REX ACADEMIÆ GALLICANÆ IN EVROPA OMNIVM CVLTISS. ERVDITISSIMVS FVNDATOR. Quam non alicubi equidem ideò instituit, vt tyrannidi exercendæ

Plin. lib. 3 cap. 20.

idoneos viros educaret: non magis quàm Socrates Philoſophiæ mores humanos informantis ſanctiſsimus autor,& morum candore conſpicuus,dum Critiam & Alcibiadem de ſchola ſua emiſit, quorum ille auaritia Athenienſium Rempub.inquinauit, hic autem ambitione,vterque violentia: ſed Critias, vt eſt apud Xenophontem,acerbior: vtpotè qui poſtea legibus condendis præfectus,Triginta virûm vnus, in præceptoris Socratis inuidiam edixerit,ne ars docendi traderetur.& haud ſcio an meritò: ne quis inſtrueretur Critiæ adſimilis:ſicut ego nuper dixi, cũ viderem ex noſtra Academia proſiluiſſe, qui bellum cruentum in Gallia penè ſopitum inſtauraſſent, & pro iuſtitia erga populum,aſſentationem erga optimum principem vſurparent. Profectò renouaui illud Apollonij Magi, poſtquàm audiuiſſet Agrippinam à Nerone filio interfectam:Iure,inquit,matrẽ interfecit,quæ tale portentum peperit Reipubl. Sed nec hæc Academia,nec aliud corpus ſodalium tam ſyncerè collectum inuenitur,quod non aliquem inſolentem hominem enutriat: cùm conſtet ex doctiſsimi Pherecydis corpore, qui in Græcia animos hominum immortales primùm aſſeruit, magnã vim ſerpentum erupiſſe,vt alibi à me traditur.

Lib.1.Memorabilium.

Philoſtr. lib.5.cap. 3.

Nunc occurrit deſcribẽdus rex pius Saron, doctrinæ venerandus miraculo,re noua, & quæ rudes homines attonitos mirè alliceret.Nondum, ſi verum amamus,Toloſæ nomen extiterat,aut Lutetiæ,aut Biturigum,ſed viuebatur vicatim diſperſis ad amnium

amœniora fluenta hominibus: nec tam vrbs aliqua, quàm vrbis locus extabat: breui tamen cœtus accolentium incrementum non vulgare accepit, positis mira sedulitate ædificiis & laribus, cùm regi omnes gentes finitimæ, vel virtutis admiratione, vel metu, flecterent genu: & longissimæ posteritati commendandum artium meliorum cultura faterentur. quas qui auidiùs amplexi sunt, à Sarone nominari cœpere Saronides, Theologi ac Philosophi. Hi cùm plebi multa fatidicè prædicerent, magno in honore Gallis fuerunt, vt Diodorus Siculus de ipsis scripsit. Quum inquit, de magnis rebus consulunt Galathæ, & sacra faciunt, Saronides adhibent, & velut Deo propinquioribus diuinas preces faciendas committũt. Eorumdem cõsilio pace & bello fruuntur. ne quis putet ignauam quandam & simulatam Philosophiam Saronis fuisse, aut legum ciuilium expertẽ, sine quibus nec domi nec militiæ quicquam honestum tũtúmve geri diu potest. Nam ipse Saron, sicuti ego accepi, non legibus ferendis addictus, sed componendis & commendandis, fuit: vt qui leges, quas auus eius Samothes, ac postea Magus pater, tulerat; vnum in volumen redegerit: seruari etiam acri commina-tione iusserit. Cuius rei multa non deessent testimonia, si modò Druidæ, qui postea secuti sunt, passi fuissent eas leges in vsum posteritatis scripturę committi. Hi enim, vt Iuli⁹ Cæsar testatur, serias disciplinas literis mandari nefas putabant: idque duabus, inquit, de causis instituisse videntur: quòd neque in

Lib. 6. de antiquorũ gestis.

Lib. 6. de bello Gallic.

vulgum disciplinam efferri velint,neque eos qui discunt,literis confisos,minus memoriæ studere. quod ferè video plerisque accidere, vt præsidio literarum freti,diligentiam in perdiscendo, memoriámque remittant. Nec est quòd aliquis peruicax deroget iis quæ diximus tum ex veterum monumentis, tum ex Cæsare,qui Galliæ tandiu interfuit:cùm propè eadē Reipublicæ Romanæ in primordiis acciderint. Nā & Sextus Papyrius,qui fuit Tarquinij Superbi ętate vnus ex principibus viris, grauissimúsque Iurisconsultus, leges aliquot curiatas à Romulo promulgatas,& cæterorum regum placita ac constitutiones simul conscripsit:vnde ius ciuile Papyrianum appellatum est.non quia suum aliquid adiecisset, sed quia ordine certo composuisset,vt eleganter Pomponius noster commemorat. Subiunxit paulò pòst, quippiā Romanis contigisse, quod non admodum à Gallorum consilio abhorret. Nam vt hi in Saronidum & Druidarum potestate leges esse voluerūt, nec passim vulgari terique permiserunt:sic & illi apud collegiū Pontificum leges, legísque actiones, quæ circa fori solemnia versarentur,esse decreuerunt, tam scientia quàm interpretatione: nec nisi certas & solemnes, imò anxiè graues edi palàm passi sunt,ne populus,vt ille ait,prout vellet,instituret. Populo enim legem terrori & miraculo penè esse vtilissimum est: cùm omnis lex sit inuentum & donum Dei,decretum virorum sapientum,correctio delictorum, ac ciuitatis trāquilla compositio, vt ex Demosthene didicimus.

In l.2. ff. de orig. iur.

Vide lib. 2. de legi. ff.

Ab aliis verò ipsa lex, sine qua diu nulla Respublica spirare potest, mens & anima ciuitatis dicitur. Quocirca nomen menti proximum habet, teste Platone: *Dialog. 12. de legib.* νόος enim mentem, νόμος autem legem significat. Idcirco fateri cogimur eius Philosophiæ, quæ ad mores formandos spectat, & Ethice nominatur, leges præcipuam partem locúmque obtinere: sicut ipsa Ethice tripartitæ Philosophiæ columen est, si eorum sequamur rationem, qui Philosophiam agro frugifero compararunt cuius arbores Physicen referunt, *Philo Iudæus in lib. de agricultura.* fructus Ethicen, sepem autem & maceriam circumiectam Logicen videri. Nam & si Physice naturę abdita & abstrusa rimetur, inuestiget, discutiat, tamen inanis & infructuosa est contemplatio, occultarum rerum indagatrix, nisi mores hominum vel virtutis amore, vel supplicij metu, ad bonum expetendum prouocentur, ad malum fugiendum propensiores efficiantur: vt cœlum ipsum non tam acie mentis & coniectionibus quandoque fallacibus cognoscant, quàm in rem præsentem veniant, & perenni honestáque voluptate post mortem cum cœlitibus perfruantur. Vnde reprehensus ab Aristotele fuit Alcidamas, qui Philosophiam vallum & fossam legũ appellauit: non tam, vt reor, propter frigidam trans*Lib. 3. Rh. ad Theodect. cap. 3.* lationem, quàm quòd è diuerso, leges esse vallum & fossam triplicis Philosophię dicere debuerat. Nam in flagitia lubricum iter est, nisi bonos felix gratia, malos infelix pœna comitetur, quò vtroslibet intra cancellos rationis contineat: cùm legis virtus sit,

imperare,vetare,permittere,punire.quę omnia bona cùm à lege,tanquam à radice, cumulatiſsimè pullulent,florentem efficiunt Rempublicam,& ciues beatos humi in officio cœlesti degentes:perinde ac ſi videas mortales Deos, iuxta Saronidum diſciplinam. Nam & Heraclitus Deos ipſos è diuerſo immortalium hominum nomine cenſebat:deinde cœlum & ſtellę,elementáque,lege ab ęterno pręſcripta gubernantur.alioquin,ſi fortuitò procederent,

L.legis.ff. de legib.

Lucianus in Vitarũ auctione.

Ac tantùm mundi regeret prudentia ſenſum,
Non eſſet ſtatio terris,non ambitus aſtris,

vt ſcribit M.Manili⁹,hęc fortè à Saronidib⁹ depromens:qui à quibuſdã Sarronides ſæpiuſculè appellantur:ſicuti Pariſios Plini⁹, & hoc longè recentior Annoni⁹,Gallic⁹ ſcriptor,Parrhiſios ſemper dicũt.

Lib 3.de Francorũ orig. cap. 16.& li. 4.cap.16.

Poſtquàm nationes tum finitimæ,tum procul diſſitæ, legitimæ Philoſophiæ dulcedinem & fructũ guſtare cœperunt,dici nonpoteſt,quàm breui circa Garumnam coaluerint⁹, & excreuerint.Apum multitudinem & prudentiam imitari prorſus videbantur Galli:cùm rex aculeo , id eſt, nocendi facultate carens,& maieſtate ac ſapientia tantùm armatus,cõcordi populi ſuffragio,admirationem ſibi, ſecuritatémque aliis pareret.Inde opinor Orphei Thracij vatis duxiſſe fabulam initium , cantibus & cithara ſyluas & feras ad ſe trahentis, ac ſi vtriſque aures argutas adiiceret, quòd leges primùm tulerit, harmoniam vitæ inducens, & hominum ſocietati ex diſſimilibus fidibus compactæ ius ſemper æquabile,diſ-

crepantes hominum animos, & in diſſidia nimiùm procliues demulcens ac leniens:

Dictus ob hoc lenire tigres, rapidóſque leones,

In Arte poët. vt inquit Horatius. Addit ibidem Amphionem Thebanum vulgò creditum ſaxa mouere teſtudine, & prece blanda: quia leges primùm hominibus dederat, ne vago concubitu polluerentur, ſed in eadem mœnia coacti, cœleſtis ſe originis eſſe cognoſcerent, potiùs quàm ferarum more in vnam coniecti caueam, inuicem diſcerperentur. Lepidè prorſus homines antea agreſtes & immanes lapidibus & ſaxis ſuauitate legum emollitis conferuntur: non tam quia fabuloſè lapideum genus fuerint, iactato Deucalionis & Pyrrhæ poſt orbitatem illam diluuio inductam præduro ſemine, cuius labes vix omnibus vndis cœlo proximis potuit aboleri, ſed etiam quia antiquitùs lapis Græcè λάας appellabatur: vnde & λάος populus, ſi fides adhibetur Cęſari Germanico, Arati Phęnomena interpretanti. Alluditque M. Tullius, de ſapientię & eloquentię priſca & arcta coniunctione loquēs. Nam fuit, inquit, quoddam tempus, cùm in agris homines paſſim beſtiarum more vagarentur, & ſibi victu ferino vitam propagabant: nec ratione animi quicquam, ſed pleraque viribus corporis adminiſtrabant. Nondum diuinæ religionis, non humani officij ratio colebatur: nemo legitimas viderat nuptias, non certos quiſquam inſpexerat liberos: non ius ęquabile quid vtilitatis haberet, acceperat: ita propter errorem atque inſcitiam cęca & temeraria

Ouid. lib. 1. Metamorph.

In cap. de Aquario Lib. 1. de inuent. rhetor.

temeraria dominatrix animi cupiditas ad ſe explendam viribus corporis abutebatur, pernicioſiſsimis ſatellitibus. Quo tempore quidam magnus videlicet vir & ſapiens cognouit, quæ materia eſſet, & quanta ad maximas res opportunitas animis ineſſet hominum, ſi quis eam poſſet elicere, & præcipiendo meliorem reddere: ac deinde vrbibus conſtitutis fidem colere, & iuſtitiam retinere, & aliis parêre, cœptũ eſt. Id, vt ſemel ego dicam, contendit Tullius, ſine vi neminem ad ius voluiſſe deſcendere, niſi eloquentia & oratione ſuaui commotus fuiſſet: Inde natam Rhetoricen, & initium orandi conditoribus vrbium & legumlatoribus deberi. Quintilianus tamen refragatur, nec videt cur eiuſmodi Rhetorices origo putetur, cùm, inquit, ſint adhuc quædam vagæ, & ſine vrbibus, ac ſine legibus gentes, & tamen qui ſunt in his nati, & legationibus fungantur, & accuſent aliqua, ac defendant, & denique alium alio melius loqui credant. Sed vereor, ne Quintilianum fefellerit, quòd non animaduertit, antiquitatem congregatos homines, & vnà in ædificiis multis vtcunque conglobatos, etiam ſine mœnium præſidio vrbis nomine donaſſe. Vnde Homerus Cretã ἑκατόμπολιν, id eſt, centum vrbibus inſtructam dixit. Nam hæc inſula latitudine quinquaginta milia paſſuũ nuſquam excedens, longitudine vix CCLXX. M. tot inſignes vrbes complecti nequiuiſſet. ſed vici pro vrbibus habiti ſunt: & legũ ac iuris incolas cultores auidiùs quàm agrorum ſimiliter habuerũt: quemadmodum

Lib. 3. cap 2. Inſtitu.

Iliad. 2.

in deserta regione, in qua Arymphæi degunt, vbi pro domibus nemora, alimenta baccæ, & maribus & fœminis nuda sunt capita. Sacri itaque habiti sunt propter iustissimos mores: adeò vt nemo de tam feris gentibus, quibus sunt contermini, Budinis, Gelonis, & Turcis, eos violet, sed vt ad eos confugisse magis pro asylo sit. & vulgò scitur Spartam vrbem Lycurgi legibus & domestico robore munitam, ideò visam fortiorem, quia mœnibus careret. Præterea Cornelius Tacitus nullas sua ætate vrbes à Germanis habitatas prodidit. Colunt, inquit, discreti ac diuersi, vt fons, vt campus, vt nemus placuit. Vicos locant, non in nostrum morem connexis & cohærentibus ædificiis: suam quisque domum spatio circundat, siue aduersus casus ignis remedium, siue inscitia ædificandi. Nihil dissimile de Gallis Senonibus, qui in Italiam transiecerunt, iuxta mare Adriaticum incolentes, Polybius scribit. Villas, inquit, habitabant nullis septas mœnibus: apparatus omnis expertes, in strato gramine dormiebant: bellicas solummodò res atque agriculturam exercebant, & simplicem vitam viuentes, neque scientiis neque aliis artibus operam dabant: amicitiæ pluribus modis studebant, auro & pecudibus diuitias metientes. Nam de latissima Gallorum ditione nemo priùs, nemo ardentiùs, sciẽtiam rerum & ingenuas disciplinas Sarone rege venerari incœpit. Quocirca factum deinde est, vt singularis tituli excellentia, Tolosa sola vrbium Celtici imperij docta & palladia ab autoribus doctissimis appel-

P. Mela lib. 1. cap. 21.

In lib. de morib. German.

Lib. hist. 2.

lari ſueuerit : quorum eſt Apollinaris Sidonius in Panegyrico in Auitum Auguſtum:

Poſt hinc germano regis, hinc rege retento, Carmine 7.
Palladiam implicitis manibus petiere Toloſam.

Accedit Sidonio longè antiquior Martialis, ad Atticum de Marco Antonio Toloſano ſcribens, ciue tũ erudito, tum illuſtri, & natalium ſplendore claro. lib. 9. Epigr.

Marcus amat noſtras Antonius, Attice, muſas,
Charta ſalutatrix, ſi modò vera refert:
Marcus palladiæ non inficianda Toloſæ
Gloria, quem genuit pacis amica quies.

Fuit autem Antoniorum nomẽ & genus celeberrimum, & ciuili ac militari ſcientia & gloria excellens, non in Gallia modò, ſed & in Italia. Nam cùm Vaſconum lectiſimę cohortes Galbam imperatorẽ adiutum irent, quarum quidem Tacitus meminit, accepi ego Saluium Antonium Toloſatem earum fuiſſe ducem & fidum, & vigilem. Nam Galba magnam neceſsitudinem, magnáſque clientelas cum Vaſconibus & Toloſanis condixerat, dum Aquitaniæ prouinciæ præeſſet anno ferè toto : Antonianam domũ honorificè ſemper exceperat, & quouis officio demeruerat. Cúmque Galba imperij ſeptimo menſe, fraude Othonis occiſus fuiſſet in foro Romano, & poſtea Otho malè quæſitum inſidiis imperium turpiùs amiſiſset, & mortem ſibi conſciuiſſet, in hoc ſaltem virum ſe præbens, nonageſimo quinto imperij die, Vitellius Germanicis legionibus gratior imperio potitus, æquè periit imperij menſe XVIII. & Lib. 20. Annalium. Sueton. in Galba, cap. 6.

Eutrop.li. 7. hist. Rom. die vno: posteaquàm augurio ei Viennę facto, quando iura reddentis humero capitiąque astitit gallinaceus, coniectum esset venturum ipsum in alicuius Galli hominis potestatem. siquidem ab Antonio, primo aduersarũ partium duce, oppressus est: cui Tolosę nato, vt ait Suetonius, cognomen in pueritia Beco fuerat. Id valet, inquit, gallinacei rostrum. Et ita tres imperatores vix peracto biennio, Thebanę cladis instar, citissimè interciderunt: nec iusta humati sepultura, sed indecorè & publicè derisi & diuexati. Nec literę tantùm & libri Antoniorum nobilitatem testantur, sed & saxa ipsa & lapides, vtcunque annorũ violentiæ renitentes. quippè cùm pro ædè Diui Saturnini Tolosę, quà in scholas legũ & Garumnã ianua prospectat, innuatur Gothicis versiculis, & imagine regis ius pro tribunali reddentis, Antoniũ Tolosæ regnasse, dum Saturninus morti acerbissimæ addictus est:

Cap. 9. & 18. in Vitellio.

Quem negatorem Iouis ac Mineruæ,
Et crucis Christi bona confitentem,
Iunxit ad tauri latus iniugati
Plebs furibunda,

Lib 9. Epistol. cap. 16. vt Apollinaris scriptum reliquit, ac indicauit Tolosę palladio cognomento illustratæ, Palladis numẽ magna in veneratione fuisse: quanquam cæteri Galli eidem, pro cęcitate temporis synceram religionẽ nondum intelligentis, multum semper tribuerint, & se planè ostenderint meliorum artium studiosos, si non Polybij seculo, saltem Cęsaris: qui grauis & lo-

cuples teſtis tradit, Gallos Deum maximè Mercuriũ coluiſſe, eiúſque plurima habuiſſe ſimulachra: hunc omnium inuentorem artium, viarum ducem, mercaturæ prę ſidem dixiſſe: Mineruam operum atque artificiorum Deam, Ioui cœleſtium imperium non denegãtes, ſicuti nec Apollini morborum depulſionem, & Marti bellorum exitus. Cæterùm extat Toloſę ædes, quę Aurata dicitur, olim Palladi conſecrata, ideò quòd veteribus perſuaſum eſſet, Pallade naſcẽte Rhodi magnam vim auri pluiſſe: cuius Claudianus poëta meminit: *Lib. 6. de bello Gal.* *In pane-gyr. 3. Stiliconis.*

Auratos Rhodiis imbres naſcente Minerua
Indulſiſſe Iouem perhibent.

Eò ſpectat hoc lepidum commentum cœleſtis auri, quale nec in virginis Danaës gremium pluiſſe aiunt, vt pateat ex doctrina, & præſertim ex legum ſcientia, opes animo, nedum corpori copioſè parari, & omne genus felicitatis iuſtitiam comitans. Et haud ſcio, an vaſtitas rerum, quæ meo ſeculo contigit, ex neglectis legum ſcitis manauerit: adeò vt mutuo ciuium cruore culpam tam grauem oportuerit aboleri. Sed hæc ad tempus prętermitto: quoniam vt lippi ſplendoris luce offenduntur, ſic maligni veris cohortationibus. Reuertor itaque ad Palladem, beatos cultores ſui efficientem. quod liquidò probauit Pindarus, felicitatem Corinthi extollens, & honeſti Deam Themidem pro numine prę ſentiſsimo: quam auream vocat, & proſperè conſulentem. In hac, inquit, verſatur Eunomia, id eſt, bona legum conſtitu- *In Olymp. ode. 13.*

tio,& ſorores fundamentum vrbium, firma iuſtitia, & aſſimilis ei pax,diuitiarum largitrices. χρύσεαι παῖδες εὐβούλου θέμιτος. Quare cumprimùm illuxit & in ualuit ſplendor Chriſtianę pietatis, Toloſani proceres tectorio inaurato ſpecioſum fanum,antea Palladi dedicatum, Mariæ virgini conſultiſsimè tranſcripſerunt:tum quia Pallas virgo ex Iouis parentis cerebro nata fingatur,tum quia conſilio & opibus abundè fortunet mortales , & Maria virginitatem naturæ obſtupendam retinuit,& in Dei Opt. Max. mente ante ſolem & tempora verſabatur, & auream nobis ætatem prorſus reduxit,ac partu mirifico miſeros ægróſque proſperauit. Eſt autem ædes Aurata ſatis opaca, & ſancto quodam honore venerabilis: quia Mineruæ,Marti,Herculi,diis ſeriis, ſolitum erat templa Doricè conſtrui, & ſine deliciis, propter virtutẽ:Veneri,Floræ, & fontium Nymphis,Corinthio genere gracilìora & florida, foliis & volutis ornatiora,ſi Vitruuio credimus. At quamuis profani ritus exterminarentur inolita pietate vera, templa impenſè extructa interim ſeruari iubebantur melioribus digna ſacris, vel Arcadij & Honorij Augg. ſanctione. Non præteribo ædem Palladiam veteri ſuperſtitione pollutam, priùs luſtratione ſolẽni expiatam fuiſſe,quàm Marię ſanctiſsimæ deuoueretur: non ſecus ac Romæ obſeruatum eſt,cùm Pantheum, mole, arte, impenſáque admirabile templum, ad eiuſdem Virginis gloriam traduceretur per Bonifacium IIII. Pontificem Rom.Phoca Orientis impe-

Lib. de Archite. 1.cap.2.

Videl.3. C. de paganis.

Paul.Diaconus lib. 18. & Platina in Bonifacio.

rium gubernante. Certè Pantheum à M. Agrippa, Cęsaris Augusti amico & affine extructum fuit, Marti & Veneri dicatum, tanquam populi Rom. autoribus: tametsi nomen τῶν πάντων θεῶν apertè omnes deos respiciat, cuius rei Dion rationem affert: non tam quia eo multorum deorum imagines extarent, quàm quòd fastigiatum conuexa & rotũda forma, cœli similitudinem ostenderet. hinc à circulari operis ingẽtis facie, S. Maria rotunda nominatur: in meditullio sphæricum foramen habens, ex quo lumen toti templo sine alia fenestra affatim datur. Sola tamẽ antiquitate ea ædes Tolosanę inauratę cedit, multò ante imperatorum ditionem extructæ. Strabo de hac ipsa scribens, Erat, inquit, Tolosæ magnę sanctitatis templum, quod finitimi eximia veneratione colebãt. quare offerentibus certatim, pretiosis muneribus abũdabat, καὶ μηδενὸς προσάπτεσθαι θαῤῥοῦντος. Sed quãuis indicet de his neminem contingere aliquid ausum, vindictę diuinę metu: tamen tantæ celebritatis sacrarium ad ædem D. Saturnini referri nequit, cuius structura apparet recentior, & Gothico artificio magis accedit: nec vnquam Palladi dedicata legitur, quæ Græcis Ἀθήνη vocatur, quasi ἀθάνατος παρθένος, vt Fulgentio placet. quia immortalis virgo est, sapientia nunquam euanescente nec moriẽte: quippè cùm ingenio æternùm viuatur, cæteris morti ex naturæ decreto adiudicatis. Proinde cùm eruditissimi & cultissimi Græcorum Athenienses fuerint, & oratoribus facundissimis, legislatoribus, præ-

Rom. hist. lib. 53.

Lib. 4. Geographi.

Lib. 1. Mythologi. et Clemens D. Petri discipulus lib. 10.

sertim Dracone & Solone, prudentissimis floruerint, tanquam bonorum ingeniorum præcipuum decus vnius vrbis ambitu cœlum concluſisſet: factum eſt, vt Minerua huic ſuũ nomen communicaſſe credatur, & in eius agro prima oleam ſeuiſſe, ſuperato Neptuno, qui de tanti operis laude contendebat, vt fabulatur Hyginus, aſſerens Athenarum opidum primum in terris conſtructum haberi. quod vix eſt vt credi queat. Nam Cain primam omnium ciuitatem condidit nomine filij ſui Henoch: adeò vrbium extructio impium autorem habet, fraterna nece inquinatum, nec Romulo ipſo meliorem. Quòd ſi verum eſt quod Iuſtinianus ait, ciuilia iura tunc eſſe cœpiſſe, cùm & ciuitates condi, & magiſtratus creari, & leges ſcribi incœperunt; legum profectò incunabula immenſo annorum numero cõſtabunt. Sed fortè non à ciuitatibus ſolummodò conditis ille ciuilia iura repetiit, niſi & ſimul magiſtratus creati, & leges ſcriptæ fuerint. quod equidem veriſimilius eſt, cùm Iuſtinianus ibidem Ius ciuile recentius Iure gentium fateatur, quod cum ipſo genere humano natura rerum prodidit. Atqui Iure gentium regna condita, & ædificia poſita, cum diuiſione dominiorum, quæ Iure naturali fuerant communia & promiſcua, Hermogenianus Iuriſconſultus docet. Natura enim & homines amicos eſſe volebat, & amicorum omnia communia. Sed neceſſitate exigente, cùm procliues ſint homines ad diſſentiendum, & communio diſcordiæ materia parata ſit, diuidi res cœpere,

Lib. 1. cap. 164.

Geneſ. 4.

§. Singulorum. de rer. diuiſ.

l. 5. ff. de iuſtitia.

cœpere, & occupantibus permitti. Postmodùm vt suum cuique seruaretur incolume, leges condi expediuit paulò post ciuitates cõditas, quæ primũ opida dicta sunt, quòd opis cõmunis causa mœnia sint constituta, vt noster Pomponius inquit: vel etiam, quòd licet homines neque hominum procacitate & audacia lęderentur, neque ferarum impetus timerẽt, nec præsidio salutis seruandę, aut iniuriæ propulsandæ gratia egerent, tamen instinctu quodam naturę societate gaudent, cuius vinculum maximum est lex & iustitia: qua remota, quiuis cœtus multitudinis & congregatio humana protinus dirimetur. Nec puto Caini primęuam illam ciuitatem, quam aucto valde genere humano, iam senior extruxit, sine lege aliqua diu stare potuisse. Sed devera legum origine, nisi quòd cœlestis omninò est, non stat certus temporũ illorum scriptor, cui credatur: & quælibet gens obscurat, & deflectit rerum memoriam, dum fictis titulis tam pretioſę rei inuentum ad se trahere conatur. Flauius Iosephus Mosem Hebręorum legislatorem prædicat antiquissimum, cui comparati Lycurgus Spartiata, Solon Atticus, & Zaleucus Locrensis, nouelli & recentes sint: quando, vt ipse affirmat, nec ipsum nomen legis fuisse olim apud Græcos agnoscatur, nec Homerus vsquam legis nomen vsurpauerit: quia non legibus, sed regum decretis populus tunc regeretur, & moribus magis quàm scripto. Cæterùm quàm sibi nimiùm placuerit, & genti suæ vltra modum blãditus sit Iosephus, ex eopatet, quòd Minos,

l. Pupillo ff de verb. signif. I-deò opidũ scribit vnico p, nisi in poëticis.

lib. 2. cõtra Appionem.

qui Troiana pręcessit tempora, Cretensium rex, legibus ciues suos informauit, & Iouis magni ὀαριστὴς, id
Odyss. 19. est, sermone familiari conuersans, ab Homero appellatur. Sic enim in Minoë, vel de lege, Plato interpretatur: reprehẽditque eorum opinionem, qui comessandi, non leges discendi causa, nouem annis Minoëm cum Ioue collocutum existimauerint: quibus quidem latis Cretensem Rempublicam felicem reddiderit, & Lacedęmona, ex quo his legibus, vtpotè diuinis, vti cœpit. Minos itaque seipsum ęterna memoria dignum effecit, mortuorum animas iudicare creditus, aureum sceptrum tenens. Alibi Homerus
Odyss. 9. leges ad mitigandam hominum feritatem, refrænandásque cupiditates, expeti demonstrat, proteruos & sacrilegos Cyclopes describens:

Τοῖσιν δ' οὔτ' ἀγοραὶ βουληφόροι, οὔτε θέμιστες.

Neque enim diram eorum naturam concinniùs explanare potuit, quàm adimens conciones consilium ferentes, & scita legum publica. hoc enim θέμιστες sibi volunt, pleniùs quàm νόμος. Quinetiam Hesiodus vel
In Theog. De illo Gel. lib. 3. cap. 11. Homero antiquior, vt vult Philochorus, vel certè ęqualis, regem iustum describens, διακρίνοντα θέμιρας ἰθείῃσι δίκῃσι, id est, discernentem iura seu leges rectis iudiciis. Accedit priscæ & magnę autoritatis A-
In Phænom. ratus, Astręam virginem illam cœlitùs demissam aurea ætate tradens. Δημοτιστὰς inquit, ἤδειδεν θέμιστας, id est, ciuiles demonstrabat leges. nempè in mundi exor-
Lib. 5. de regib. Babylon. dio. Præterea abroganda esset fides Beroso Chaldæo, qui Samothen, Saronis auum, Celtis leges pręstituisse

Nini tertij Babyloniorum regis ætate, antè paulò quàm Ianus ex Africa in Hiſpaniam traiiceret, perſpicuè demonſtrauit. Saron verò ipſe maiorum ſuorum veſtigiis hærens, edocuit ſublimes diſciplinas, & iura dedit, citiùs quàm Moſes quadragentis plus minus, annis legem agreſti & duræ ceruicis populo in incultis agris & vaſtis ſolitudinibus promulgaret. Nam etſi decem illa præcepta Decalogi culmen ſummum Philoſophiæ contingant, & nihil non cœleſte ſapiant, tamen duobus cuncta perſtringuntur: nec quicquam leges & Prophetæ amplius volunt, quàm vt tota mente Deum diligamus, & proximum ſicut nos ipſos, vti maximo legumlatori Chriſto perplacuit. Num verò arbitrabimur fuiſſe gentem aliquam tam efferam, ſæuam, indomitam, quę religionem & Dei cultum contempſerit? aut quæ proximum neque homicidio, neque adulterio, calumnia, furto, op probrio laceſſendum ignorauerit? præſertim ſi parẽtes fuerint, quos vel Ciconia auis ſenio confectos nutrit. Si enim lex eſt ratio ſumma in natura ſita, quę iubet ea quę faciẽda ſunt, prohibétq; contraria, vt eſt apud Ciceronẽ: nõ à Decalogi marmore, nec à Solonis ligneis tabulis, nec à Romanorũ eburnis æreiſve, fons honeſti & iuris peti debet, ſed penitus àvi naturæ & rationis explorandus eſt. Quod niſi priſcis temporibus proceres Galli animaduertiſſent, non ita compoſita eorum fuiſſet Reſpublica, neque mores legéſve tales floruiſſent, niſi tales viros illa tuliſſent tempora, Sarone cęteris prælucente, & oram

Math. 22.

lib. 2. de legib.

totam decorante: quæ non magis Garumna flumine, quàm eius virtute lota, munda, & purgata ab impietatis & ignorantiæ ſpurciſsima fęce reddebatur. Nec verò alibi à me lectũ eſt eum in tota Celtica regnaſſe. Sed Beroſus, dum ait Saronem apud Celtas tenuiſſe imperium, & publica legum ſtudia inſtituiſſe, vt apud Tuyſcones ſeu Germanos Inghaeonem, à quo luxata modicũ voce Cornelius Tacitus Ingæuones Oceano proximos, niſi fallimur, deduxit: perinde eſt, ac ſi dixiſſet in quadam, celebri tamen, Celtarum regione præ cæteris claruiſſe. Sic alibi idem Beroſus apud Celtiberos Luſum, à quo Luſitaniam nuncupatam didici, apud Celtas Allobrogem dominatum refert. id eſt, Rhodani fluuij accolis, non vbique Celticis amnibus.

Lib. de moribus Germanorũ.

Plin. lib. 3 cap. 1.

Itaque tũ frequentiſsimus omnium vicus, & literarum ſtudiis feruentiſsimus, cui poſteà Toloſę inditũ nomen oſtendemus, Garumneus tantùm vocabatur: quemadmodum experimur pleraque opida fluminum, quibus alluuntur, appellationem retinuiſſe: vt de Narbone flumine, qui mox Atax dictus eſt, comperi. Is ciuitati proximę nomen communicauit, eiúſque Polybius mentionem fecit, de Europa loquens: Prȩcipua, inquit, illius pars Septentrionem ſpectat intra Tanaim & Narbonem fluuium, qui non longè diſtat ab ora Maſsiliæ, & Rhodani oſtiis, quæ in Sardoum defluunt mare. hanc omnem regionem Galli habitant à Narbone vſque ad Pyreneum montem, à quo Garumna defluit. Prȩterea Athenæus citat librũ

Lib. hiſt. 3

Lib. 8. Dipnoſop. cap. 1.

trigesimum quartum historiarum ipsius Polybij, qui nunc non extat, in quo Ilibernis & Roscynus flumina, & ciuitates à Celtis conditæ fuerunt eiusdem nominis, & iis locis in planitiem, quæ post Pyrenem ad Narbonem fluuium iacet, defluere. Quid Borysthenes Europeæ Scythię amœnissimus amnis, turbidis aliis liquidissimus, potúque dulcissimus, ignotis ortus fontibus, pisces magnos & suaues sine ossibus alens? Nónne gentem sui nominis abluit? Et ne opida, legum interpretatione illustria, pręteream, sicuti Tolosa diu & constáter fuit, Ticinum Insubrium similis vocabuli prætérfluentem amnem habet, qui Padũ ingreditur, à quo Padua Venetum vrbs, inclytáque Academia, mutuatur nomen: vt quondam Garumneus ille vicus ab ipso Garumna, qui interim multorum fluminum capax, ipsis aquas cũ nominibus auferebat, dextra læuaque crebris pabulis & nemoribus, hominum etiam cœtibus iam tum lætissimus. Sed quid cunctor, cùm Iulius Cęsar Ascos & Garũnos populos ex eorum numero recenseat, qui obsides P. Crasso miserunt, quia victum Aquitanię equitatum & Cãtabricum audissent? adeò pertinaces fuere Galli ad Garumnæ dulcem nuncupationem diutissimè retinendam. Sed eam victoriam idem obtigisse non tacet Narbonẽsium atque Tolosatum subsidio Cæsari bene cupientiũ aduersus confines suos.

P. Mela lib. 2. cap. 1.

Lib. 3. de bello Gall.

Fertur Sáron nocte concubia diu cum genio loci colloqui & consulere auditus; tandem mirũ in modũ recreatus, quòd pręfago animo didicisset ibi fun-

damenta vrbis & Academiæ pulcherrimæ iactum iri, nec alibi molitionem tanti operis tutam adeò, fortunatámque fore: vt longè post expertus est Cõstantinus Maximus vrbem sui nominis fundaturus ex oraculo, quam in Sardica primùm extruere tentauit. Ea est Thracię prefectura iuxta vtramque Mysiã & Æmum montem ab occasu: Deinde in Sigæo Troadis promontorio, vtrobique similiter territus: Denique in Chalcedone, opere inchoato, aquilę deuolarunt, & fabrorum funiculos prope Byzantium superato freto demiserunt. Quod cùm non temerè nec semel, sed diuinitùs & sępè factum Imperator sensisset, numini paruit, & vrbem conditam Mariæ virgini consecrauit, & vrbis natalem diem v. Idus Maias celebrauit. Hinc Valentinianus, Theodosius & Arcadius Augusti, natalitios dies Romanæ vrbis & Constantinopolis feriatos, nefastos, & iuris dicundi immunes esse sanxerunt: vt propter eas iura differantur, in quibus nata sunt. Ad eosdem Augustos scribens Symmachus prefectus vrbis, in quadam epistolã, vel veriùs obsecratione, quam legatione fungens, pro excitanda Victorię ara emisit: Varios custodes vrbibus, inquit, mens diuina distribuit: vt animę nascentibus, ita populis fatales genij, diuiduntur. Nam licet ritus deorum abolitos increscente Christi religione in pristinum statum parum cõsultè instaurare contenderet, nihil tamen certius est, quàm singulis hominibus prestites genios aut angelos attributos, qui iugiter in cœlo pro ipsis apud Deum patrocinẽ-

Zonaras tomo 3. Annal.

l. 7. c. de feriis.

Matth. 18.

tur. Nec abhorret à verisimili, nationibus & vrbibus numina quędam propitia, & stellas adiutrices assignatas esse. Idcirco L. Tarutius Firmanus, Chaldaicis rationibus imprimis eruditus, vrbis Romæ natalem diem repetebat ab iis Parilibus, quibus eam à Romulo conditam accepimus: Romámque, cùm esset luna in iugo, natam dicebat, eius fata prędicens. O vim maximam erroris, inquit quidam apud M. Tullium, etiámne vrbis natalis dies ad vim stellarum & lunę pertinebat? Fac in puero referre ex qua affectione cœli primũ spiritũ duxerit, nũ hoc in latere aut in cæmento, ex quibus vrbs effecta est, potuit valere? Sed non vidit hic reprehensor quod Iabolenus iuris prudentissimus enodauit, separatam esse rationem materiæ & corporum, ex quibus ædificium compactum sit, & ipsius vniuersi ædificij. Nam tigna, lapides & cæmenta, mobilia penitus sunt, & triennio vsucapiuntur: consummatum verò ædificium, quia immobile sit, non nisi longa possessione capietur. Proinde cùm genij tutelares singuli ciuitates tuerẽtur, si qui locum ea tuitione soluere, & religione liberare volebant, hostili animo sacra & diuos euocabãt, Vlpiano teste. Verrius Flaccus autores ponit, quibus credat in oppugnationibus vrbium ante omnia solitum à Romanis sacerdotibus euocari Deum, in cuius tutela id opidum esset, promittíque illi eundem aut ampliorem locum apud Romanos, cultúmve sanctiorẽ. Durauit, vt Plinius tradit, in Pontificum disciplina id sacrum, constátque i-

lib. 2. de diuinat.

l. Eum qui ff. de vsucap.

l. Sacra. ff. de rer. diuis.

Lib. 28. cap. 2.

deò occultatum, in cuius Dei tutela Roma esset, ne qui hostium simili modo agerent.

MVLTIS, iustissimísque de causis, ciuitatis situs Saroni placuit, tum ob Garumnam amnẽ nauigabili commercio idoneum, tum ob cœlum non inclemens, & solum satis ferax, & cultorum votis ac laboribus nec contumax, nec ingratum: & ita distans mare, vt nimis vicinum videri nequeat. Postquàm sapientissimis, quos Plato secutus est, viris electa est illa ciuitas, quæ nec nimis portuosa, nec mari nimis proxima sit: (nam cùm mercibus & pecuniis cauponando ciuitas eiusmodi repleatur, dolosos animos & instabiles mores pariat necesse est, & ab amicitia alienos: quòd si à mari longiùs aberit, plurimis rebus ad victum cultúmque necessariis egebit, quæ à remotissimis regionibus nauigio commodissimè transuehuntur & importantur:) Itaque cùm maritima minimè sit, & plus octoginta stadiis ab Oceano distet Tolosa, habet propinquum flumẽ veluti nuncium desiderij sui, & celerrimum executorem. Multum ornamenti adiicit regioni Garumnæ & complurium aliorum amnium parens mons Pyrene, qui Hispaniam & Galliam disterminat promontoriis in diuersa duo maria proiectis: id est, in mediterraneum & occiduum: abundátque marmore, lignis, materia, syluis, metallis, fonticulis. De hoc monte Silius Italicus sic narrat, de Hannibale ex Hispania in Galliam traiecturo loquens.

Dial. 4. de legibus.

Lib. 3. de bell. Punico.

At Pyrenei frondosa cacumina montis

Turbata

Turbata Pœnus terrarum pace petebat.
Pyrene celsa nimbosi verticis arce
Diuisos Celtis altè prospectat Iberos,
Atque æterna tenet magnis diuortia terris.
Nomen Bebrycia duxere à virgine colles,
Hospitis Alcidæ crimen.

Pergit deinde, vt explicet, fabulosè arbitror, Pyrenen puellam regis Bebrycis filiam, ab Hercule aduersus Hispanum Geryonem profecto vitiatam penatibus excessisse, quæ Herculem polliciti immemorem dum planctu nimio identidem increpat, & implorat, à feris dilaniata sit: sed tam pertinacis amoris misertus Hercules, laceratos artus colligens, inferiis non sine mœrore ritè factis, puellæ nomen sempiternum monti reliquit. fabulæ huius non fuit ignarus Plinius, & Saturnum virginis parentem fuisse magis innuit. Quæ de Hercule, inquit, ac Pyrene vel Saturno traduntur, fabulosa imprimis arbitror. Cæterùm nos & montium, & fluminum, & vrbium nomina à meris fabulis repetita, copiosè posthac ostendemus. Rhodopen Thraciæ montem, Orphei cantu, & Lycurgi pantheris à Libero patre obiecti fato nobilem, omnes scimus à regia muliere appellationem sortitum: & tertiam mundi partem Europam, à raptu puellæ, Syrorum regis filiæ, & ementito boue Iouem celante. Nec nouum est Herculem gratam vim puellis regiis intulisse, & à parentibus continuò alienasse. Nam & Augem Alei regis filiam amore illexit, & ita potitus est, vt Aleus puerperium *Lib. 3. cap. 1*

Pausan. in Arcadicis. filię neſciens, ſicut Hecatheus refert, puerum cũ matre arca incluſum, maris fluctib⁹ commiſerit: ſed delata æſtu arca ad Theuthrantem regem ditione pollentem peruenit, qui forma puellæ captus, eam ſibi deſpondit, & meliore quàm Hercules Pyrenem cõditione illuſtrẽ fecit. niſi fortè bis viuere videri poſſit monti æditiſsimo nubium limitem ſpernenti, & penè diuorum conſilia exaudienti, nomen inclytum indidiſſe: quod alij malunt ab ictu fulminum deducere, quale contigit Cerauniis montibus Epiri: eò quòd πῦρ ignis ſit, & πύρη, rogus. Inde itũ eſt in Diodori Siculi opinionem à nonnullis. Is ſcriptum reliquit, Pyreneos montes tribus ſtadiorum milibus protenſos, ſyluis denſiſsimis abundaſse: quæ igne à paſtoribus iniecto latè combuſtę fuerint: & ab eo incendio tum nomen Pyreneum primò datum, tum argenti puri riuulos paſſim fluxiſſe: quod incolis incognitum Phœnices mercatores vili comparatum, in Græciam atque Aſiam & reliquas oras deferentes, magnas eo commercio opes contraxerunt: quinetiã Phœnices ipſi ditati eo argento, in Libya, Sardinia, Sicilia, propinquioribúſque inſulis, colonias plures deſtinarunt. Apud alios item Celtas, inquit Atheneus, montes, qui Ryphęi olim dicebantur, poſtea Obij, nunc verò Alpes in Gallia, cùm ſylua ſua ſpõte aliquando incenſa eſſet, argẽti riui per terram defluxerunt. Planè Phœnices cautè negotiatos facilitate & nouitate aliarum gentium plurimum quæſtum feciſſe antiquitùs, teſtis eſt Ariſtoteles. Illi enim dũ

Lib. 6. Antiquit.

Lib. 6. Dipnoſoph. cap. 4.

Lib. de mirabil. auſcult.

Tarteſſum in Hiſpaniam nauigaſſent, nihili mercibus permutatis, tantum argenti ſibi quæſierunt, vt coacti ſint, ne naues obruerentur, anchoras ex argento conflare. Iam explorandum venit, quænam ratio impulerit Phœnices tantum itineris mari terráq; emetiri, vtque in Galliam & Hiſpaniam, montémque Pyreneum, vtriuſque regni confinio clariſsimum, appellerent, & copia rerum magis quàm inopia domeſtica libentiſsimè aliò commearent: atque vt literas & artes, quas inueniſſent, vbique gentium diſſeminarent, docerent, vel expolirent. Quinque etenim eximia generi humano mihi Syri Phœnices præſtitiſſe videntur, quantum ex Plinio conſequi poſſumus: nempè literas, ſyderum cognitionem, nauigandi induſtriam, necnon militiæ diſciplinam, & frequẽtem vrbium extructionem. Quis enim neſcit Tyrum peperiſſe partu fœcundo Leptim, liberum Africę opidum? & Vticam Catonis nece claram, & illam imperij Rom. æmulam, & terrarum orbis auidam Carthaginem, vt Gades iuxta Hiſpaniam à cõtinenti anguſto ſpatio freti abſciſſam, nec tantùm Tyriis conditoribus nobilem, ſed & opibus, & Herculis Libyci templo ac tumulo, & vicino fonte, qui aliâs cum Oceano minuitur augetúrque, aliâs cõtrario æſtu mari augeſcente decreſcit? Tyro contermina Sidon eſt, vitri artifex, & Thebarum Bœotiarum parens, Cadmo ſcilicet auſpice: prope quam Chriſtus filiã Græcę mulieris à dæmone vexatam eripuit, à Phœnicibus Syris oriundę: vbi iam ei decretum eſſet manũ

lib. 5. cap 12. & 19.

Mela lib. 3. cap. 6.

Marci 7.

benignitatis ſuæ gentilibus etiam porrigere, præſertim in finibus Sidonis & Tyri. de quibus Lucanus: *lib. 3.*

Et Tyros inſtabilis, pretioſaq́; murice Sidon,
Has ad bella rates non flexo limite ponti,
Certior haud vllis duxit Cynoſura carinis.
Phœnices primi, famæ ſi creditur, auſi
Manſuram rudibus vocem ſignare figuris.
Nondum flumineas Memphis contexere biblos
Nouerat, & ſaxis tantùm volucréſque, feræq́;
Sculptáque ſeruabant magicas animalia linguas.

Alludit ad hieroglyphicas Ægyptiorum notas, quæ conceptus hominum, nondum inuentis literis, expreſſere. Cæterùm Ioſephus tradit Sethum, Adami filium, virtuti plurimam operam nauaſſe, & ſyderum cognitionem ac ſcientiam meliorum rerũ liberis nepotibúſque ſuis communicaſſe: quas ne ætas labéſve aliqua ſubtraheret hominum notitię & memoriæ, ipſi ſcientes Adamum orbis vniuerſi interitum geminum prędixiſſe, vnum diluuio, alterum incendio, totidem columnis eximia inuenta incideruntque: vt ſi lateritiam vnam diluuio deleri contingeret, altera lapidea ſupereſſet. Et Iamblichus dogmata occultę doctrinę ſe ſumpſiſſe fatetur à columnis Mercurij, eáſque columnas Aſſyriorum & Ægyptiorum diſciplinis plenas: quas quidem Phœnices, cùm in Galliam nauigaſſent, & Pyrenem montem fama & miraculis naturę clarum viſiſſent, non parum ornatus contulere iis præceptionibus, quas Saron legitimę ſcientię propagandę ſtudioſiſsimus à Samothe

lib. Antiquit. 1. cap. 3.

In lib. de myſteriis.

Dite auo ſuo acceperat. Didici ego tum primùm Phœnices ſocietatem cœli & maris perſpexiſſe: & duos polos diſcreuiſſe, id eſt, extremos vertices, circa quos ſphæra cœleſtis vertitur: quorum vnus auſtralis eſt, & terræ obiectu nunquam à nobis cernitur, alter ſeptentrionalis nunquam occidit.

Hîc Iouis altrices Helice Cynoſuráque fulgent.
Dat grauis Helice curſus maioribus aſtris,
Phœnicas Cynoſura regit.

& mox idem Germanicus Cęſar.

In Arati Phænomena interpres.

Certior eſt Cynoſura tamen ſulcantibus æquor:
Quippè breuis totam fido ſe cardine vertit,
Sidoniámque ratem nunquam ſpectata feſellit.

Sidon eſt vrbs Phœnicum.

Cæterùm alij, quorum eſt Iulius Hyginus, malunt hanc ſtellam, ſiue ſignum pluribus ſtellis diſtinctũ, à Thalete ſapiente deprehenſum, & Arcti ſiue Vrſæ minoris nomine donatum: & quia natione Phœnix eſſet, ideò Phœnices gratiùs & diligentiùs obſeruaſſe, ciui ſuo inuentori induſtrio ſcilicet gratificantes, & eius originem ad Cadmum referentes, licet Mileti poſtea ciuitatem meruerit. Quo tempore Damaſus Athenis princeps erat, natus ille traditur: liberè educatus, primus Sapientis nomen obtinuit: quod ſex reliquis deinde Græcia communicauit. A Reipublicæ adminiſtratione ad contemplandam rerum naturam conuerſus eſt: idem inanimis rebus animas adeſſe aſſeruit, coniectura ducta à Magnete lapide & Succino ferrum & ſtipulam rapientibus.

Lib. 2. de ſignis cœleſtibus.

Laërt. lib. 1. in Thalete.

Ex iis quæ paulò ſuperiùs attuli, manus libenter

porrigo eorum ſententiæ, qui dixerunt literas Græcas plurimis annis in Galliavſitatas celebréſque fuiſſe, priuſquàm Tyrus in Syria conderetur ab Agenore, vt Q. Curtio viſum eſt: vel priuſquàm Cadmus Agenoris regis filius Europam ſororem à Ioue raptã quæſitum vadens, eas intuliſſet ex Phœnicia: præſertim quia Iulius Cæſar refert Druidum diſciplinam mandari literis non ſolitam, ſed (ſicuti de Lacedæmonum legibus Iuſtinianus Auguſtus refert) ſine ſcripto memoriæ hominum depoſitam, ne in vulgũ efferri contingeret: aut ne ij, qui diſcerent, literis confiſi minus memoriæ ſtuderent: & (quod plerique faciunt) præſidio literarum diligentiam in perdiſcẽdo remitterent: cùm, inquit, in reliquis ferè rebus publicis priuatíſque rationibus Græcis literis vtantur. Ephorus quoque apud Strabonem, Gallos vocauit φιλέλλωας, id eſt, amatores rei Græcæ. quod elogium haud quaquam nacti eſſent, ſi ſolis Græcis characteribus, non etiam verbis vſos crederemus, ſequentes non indoctorum opinionem, qui ingenij fiducia, vel nouitatis ſtudio duces eſſe maluere periculoſę ſententiæ, quàm aſſeclę veritatis conſultiſimę: ita vt nõ viderint vſitatas Græcas voces quondam à Celtis, apud quos Ariſtoteles eſſe prodidit venenũ, quod ipſi patrio ritu ξεινικὸν, id eſt, exterum nuncuparent, ſagittis inficiendis in venatu idoneum: ſed illicò ictas ceruorum carnes corrumpẽs, niſi pro pharmaco accurratur eo folio, quod iidem Celtæ κορφάριον, à coruo, cui proficit, dixere. At ſemidocti non penitùs ex-

Anno mundi 3917. vt Euſeb. in Chronicis.

§. Ex non ſcripto. de iure nat.

Cæſar lib. 6. de bell. Gall.

Lib. 4. bis

In mirabilib.

pẽderunt originem ac poteſtatem literarum, quamuis eos eæ ipſæ admoneant. Nam apud Hebræos Aleph admonet puerum vt diſcat: & apud Græcos Alphin, quærere dici contingit, autore Epiphanio, ſeu inuenire. tantùm abeſt vt nudo ſono ſine ſignificatu Græco Galli priſci contenti fuerint. An non etiam Centaurij herbæ ſpeciem, quam terræ fel Latini vocauere propter eius miram amaritiem, Galli, vt adnotauit Plinius, Exacon ab educendis è corpore malis medicamentis vocare maluerunt? Adhæc idem alibi notat Gallos terræ ruffæ genus dixiſſe peculiari idiomate Capnumargon, nẽpè à fumi colore, & vinculo fertilis humi iniecto. Sed & Strabo de Maſsiliẽſibus eodem libro copioſè locutus, quos à Phocenſibus oriundos nemo neſcit, Græcas diſciplinas adeò calluiſſe ipſos memorat, vt tunc nobiles Romanos adoleſcentes edocerent. Reliquos eodem modo Gallos ait, φιλέλλωας γαλάτας, ὥστε καὶ τὰ συμβόλαια ἑλληνιστὶ γράφειν. .i. adeò Græciſmi amantes fuiſſe Gallos, vt contractus quoque Græcè ſcriberent: vel (vt interpresvertit) Græca oratione. Planè ridiculum eſſet dicere hodie quemquam Latinè ſcire, eo tãtùm quòd Latinas notas vſurparet, vt promiſcuè omnes Galli faciunt. Nec eſt cur Græcum idioma Galliæ tãtoperè aliqui inuideant, cùm olim omnium Gẽtium penè commune fuerit præter ſuum cuiuſque. Idcircò Iuſtinianus Aug. ait ſe conſtitutionem de rebus ſacris non temerè alienandis Græcè potius quàm Latinè promulgaſſe: quò videlicet pluribus nationibus

In lib. de menſuris. ἄλφω *i. inuenio.*

lib. 25. cap. 6. & lib. 17 cap 7. κάππαρις.

§. Alienationis. de non alien. reb. eccleſ. col. 1.

In Orat. pro Archia.

innoteſceret ex communis familiariſque linguæ intelligentia. Si quis, inquit Cicero, minorem gloriæ fructū putat ex Græcis verſibus percipi quàm ex Latinis, vehementer errat: propterea quòd Græca legūtur in omnib⁹ ferè gētibus, Latina ſuis finib⁹ exiguis ſanè cōtinentur. Quare ſi res hæ, quas geſſimus, orbis terræ regionibus definiuntur, cupere debemus, quò minus manuum noſtrarum tela peruenerint, eodem gloriam famámque penetrare. Itaque Arcadius & Honorius Auguſti ſanxerunt, Iudices tam Latina

L. 12. C. de ſententiis.

quàm Græca lingua ſententias proferre poſſe. quia altera in foro frequentaretur, alteram ſciri publicè intereſſet: eáque, memoria noſtra conuentiones ſcribi, lites expediri, cauſas agi, terminaríque in Gallia vidimus, quoad is mos Franciſci primi regis edicto abrogaretur, vt Gallica magis ac magis inualeſceret, & floreret: vt quidem accidit. Nam vltra forenſia negotia, Aquitani & reliquæ gentes Gallo nomini addictæ, pactiones rationéſque ſuas Celticè notant. Sic puto priſcos Gallos vltra domeſticam dialectū Græca locutos. Domeſtica verò qualis fuerit, difficulter licet colligere, cùm tempus hoc ſibi potiſſimū vēdicet imperii, vt rerū vocabula, quæ in honore fuerunt, immutare queat. Haſtas vtiq; viriles Gallí quondam Geſa vocarunt: nam etiam viros fortes

Lib. 8. Æneid. verſ. Binaque geſa.

Geſos dixêre, vt Seruius Virgilii interpres adnotauit. Taceo brachas, petorita, Francóſque, notiſſimę ſignificationis, & ſexcenta alia à Latinis purioribus minimè faſtidita: præſertim diſerto duce prælucente D.

Iulio

Iulio Cæsare, qui alaerem legionem prorsus ex Trãsalpinis conscriptam, Gallico vocabulo Alaudam nominauit: eámque totam, vt docet Suetonius, ciuitate donauit, à similitudine Galeritæ auis, vt puto, plicatili crista à natura ornatæ, galeis conísque insignem. Sed hæc negligentiùs inspecta, vt gemmulæ, fallunt sua exiguitate legentes. Quòd autem non desint Græci sermonis vsurpati vestigia, indicat nomen ipsum Gallorum à lacte deductum, & Druidũ à quercu, sicut Dryadum Nympharum quercetis ne moribúsque præsidentium. Sed præterea Galli, qui in Asiam migrauerunt, Tectosages & reliqui, consilium trecentorum iudicum coëgerunt, quod Drynę metum nominarunt à quercu & sanguine: quoniam prædíti eo imperio, quod Iurisconsulti merum appellant, de rebus capitalibus & sanguinis iudicabãt, de cæteris inferiores magistratus. Obiurgat Gregor. Turonensis Francos, qui pernimium numinis aliquãdo tribuerint arboribus & syluis, anxia in res friuolas superstitione, & Græcæ vanitatis plena. tametsi pertinax sim in eo quod asserui, priùs multò Gallis quàm Græcis literas è Phœnicia traditas. Libet Archilochi verba subnectere, qui penè sexta post Homerum olympiade floruit. Nomina, inquit, & linguã Græcam Cadmus Samothrax ferè barbara & ruditatis multæ attulit sub excidium Troianum, cùm reuersus esset à fuga, ad quam Prisca vxor ipsum adegerat propter nuptias superinductæ Harmoniæ. Sũt ergo, inquit, nunc characteres ab Homero forma ele-

In I. Cæsare, cap. 24

Plin. lib. 16. cap. vlt. De Alauda lib. 11. cap 37

Strabo lib. 12. Geogr.

Lib. 2. cap. 10.

In Epitome de tẽporib.

gantiore.nam primi barbariem quandam vetuſtam, & non Phœnicam ferebant: quia nihil Phœnicum habent,ſed Galatarum & Mæonum figuras retinent. Ammianus inſuper prodidit, in Alemanorum acie contra Iulianum Cęſarem,quadringentis poſt D. Iulium annis, interfuiſſe Serapionem, cuius pater Medericus in Gallia obſes Græca quædam arcana didicerat.nimirùm de Celtica intelligens. Belgica autem non perinde erudita fuit,vt opportuniùs explanabo, nec ita Græcis imbuta.Quid ſi doctior quiſpiam inſurgat, demonſtraturus Diuitiacum Heduum Druidam Gręcæ literaturæ expertem, ideò quòd Iulius Cæſar cum eo in colloquium venerit,remotis, vt ipſe de ſe libro primo teſtatur, cotidianis interpretibus,per C. Valerium Troacillum principem Gallię prouinciæ familarem ſuum:Igitur Heduus ille Gręca neſciebat: alioquin interpretibus non eguiſſet apud Cæſarem,qui operam cum Cicerone Rhodi dederat Apollonio Moloni,Atticæ facūdiæ magiſtro, vt Plutarchus ait.Sed profectò quantūis in Diuitiaci illius gente nonnulli Druides fuerint, attamen ipſe ſacris nunquam legitur initiatus , ſed functus magiſtratu annuo,vitæ necíſque poteſtatem habente: & principem ciuitatis egiſſe,militarem cauſam tractaſſe, procuraſſe. Planè Druides, vt idem Cæſar explicat, militię vacationem, omniúmque rerum immunitatem habebant, nempè propter ſacerdotij honorem. Quare Strabo Lampſacenus quęcunque natura fieri docebat, deos autem deſidere:cúmque mune-

Lib.16.rerum geſtarum.

rum vacatione ſacerdotes fruerentur, eandem diis perperam denegari. ſi tamē Munus onúſve dici meretur mundi gubernatio nutu Dei abſoluta, perquā ſuauis. Sed age, fateamur Diuitiacum è Druidum ſodalitio: num propterea Græci eloquij imperitus dicendus venit, quia interpretes adhibuit, Cęſarem allocuturus: ipſíſque reiectis egit cum eo per Troacillum Gallum? Minimè quidem. ſed interpretes apud Cęſarem fuere arbitri pacando Cęſari adhibiti, quē Dumnorix Diuitiaci frater perfidioſè lacesſerat: id amiciſsimè curantes, vt diſſentientes animis conciliarentur, non vt obſcura verba patefierent. quod commodiſsimè Troacilli Galli induſtria perfectum eſt. *Cic. lib. 4 Acade. quæſt.*

Liquet in ſummam Gallis Græcam linguam familiarem extitiſſe: nec eſt quod pudeat è Phœnicum fonte hauſiſſe, cùm optimæ quæque artes & ſcientię mirabiles prędipuos doctores à Phœnicia ſuſceperint. Nam, vt Ianum eruditiſsimum & iuſtiſsimum Heroem taceam, nemo neſcit Pherecydem, Pythagorę magiſtrum, qui primus Seruio Tullio Romanis imperante, animos hominum ſempiternos dixit, & gente & cognomine Syrum fuiſſe. quam opinionem Plato validiſsimè firmauit, rationémque attulit eorum, quæ Pythagorei, Pherecydis magni veluti frutices & ſurculi, aſſeruerant: ob quos cognoſcendos in Italiam venerat, vbi Timæum & Architā eſt collocutus. Quid Zeno Citticus, Stoicorum princeps & fundator eximius? nunquid non Syrius fuit? Sed, vt ait Zenodotus eius auditor, Si patria eſt Phœnix, *Cic. lib. 1. Tuſcul.*

quid tum? nam & Cadmus eiusdem fuit originis, cui Græcia libros acceptos refert: ἀφ' γραπτὰν ἑλλὰς ἔχει σελίδα. Hic tam sanctè, tam grauiter, tam apertè de Deo locutus est, vt Diuis Ioanni & Paulo apostolis pręcurrisse, imò præripuisse, videri possit. Principio vnum Deum esse statuit: sed ipsum Iouem, mentem & fatum appellari; genuisse elementa quatuor, ignem, aquam, aërem, terram: de generatione & corruptione mundi multa disputauit. Hunc secutus Possidonius, mundum esse animal ratione præditum & intelligibile contẽdit: eò quòd nullum sit animal ipso præstantius, nihil verò mundo pręstare. Addidit Zeno, Deum immensi operis parentem à Gręcis δία appellari, quòd per ipsum sit omnia: & ζῆνα, quòd vitę omnium sit autor. Hoc ipsum repetit Plato in Cratylo. Idem Zeno summum bonum definiuit, consentaneè cum natura viuere. Cauillatur circa hoc Lactantius, tametsi Zenonem interdum virtutẽ prę cęteris somniare fatetur: quia nullum animal esse putet, quod non secundum suam naturam viuat. sed profectò id accidit Lactantio, quod omnibus, qui reprehendendi libidine trahuntur, vt verum nõ percipiant. Si enim homo secundam naturam viuat, nec errore nec vanis opinionibus deprauatam, Deũ facilè cognoscet mundo velut amplissimę Reipublicę à seipso pręfectum, & virtutem amplectetur: nulli insidiabitur, nulli faciet, quę sibi nolit fieri: in quo potissimùm ius naturale versatur, & lex Euangelica, vt ait Isidorus. Quam sententiam tanti fecit

Laërt. lib. 7. in. Zenone.

Lib. de falsa sapientia. cap. 8.

Can. 1. distinct. 1.

Alexander Seuerus imperator,& vſqueadeò dilexit, vt&in palatio,&in publicis operibus perſcribi iube ret:clamarétque ſæpius,inquit Lampridius, quod à quibuſdam ſiue Iudæis ſiue Chriſtianis audierat, & tenebat ídque per præconem,cùm aliquem emendabat,dici iubebat,Quod tibi non vis,alteri ne feceris. Ibidem Lactantius plura in Zenonem & M. Tulliũ coniicit, nec virtutem ſummum bonum eſſe arguit, cùm propter ſeipſam expetenda non veniat,ſed propter Deum.Sed,vt reor, quemadmodum peritiores viri Solis radios Solem vocant, ſic Philoſophi virtuti tribuunt quandoque, quod Deo virtutis autori tribuendum venit: qui paſſim à Theologis veracib⁹, via,vita,ſapientia, veritas,imò & ipſa charitas, nuncupatur:& ita Deus virtusmetipſa cenſetur, & fons vberrimus bonitatis. Non miror autem talem ſeſe præbuiſſe Alexandrum erga ſanctimoniam & æquabilitatem,cùm ſapientum conuictu & conſortio vel tyranni ſapientes euadant,vt admonet Euripidis aut Sophoclis verſiculus:

In vita eiuſdem Cæſaris.

1.Ioã.4.

A Gellio lib.13. cap.17.

Σοφὰ τύραννοι τῆς σοφῶν ξυνουσία.

Ecquid mali cogitare potuit aut facere is, qui Iuriſconſultos à conſiliis habuit Pomponium,Iulium Paulum,Alphenũ,Calliſtratum,legum peritiſsimos, ſplendidiſſimi Papiniani auditores,quos familiares ſocióſque reuerenter accepit Imperator,

Quem Syrum ſua detulit propago,

vt quidam poëta de illo ſcripſit.Sed præ omnibus Iuriſprudentibus honorificè dilexit Vlpianũ Phœ-

l.4.C. de locato. nicium,& in præfecturam prætorij euexit,ac parentis nomine dignatus est. Demum Domitius Vlpianus Iurisconsultorum disertissimus, & facillimus edicti prętorij interpres, ac verè Phœnix, scriptorũ æternitate rediuiua, ob seueram administrationem sibi creditæ Reipub.à prætorianis militibus per noctem interfectus est. nisi fortè luit meritas pœnas, quòd cùm decem libros de officio proconsulis scriberet, impia iura contra pietatem synceram collegit, & libris septem rescripta principum nefaria cõtraxit,vt doceret, quibus pœnis affici oporteret eos, qui se Christi cultores profiterentur.Ita malè periit vir dignus meliore animo ac exitu, qui de sua patria alicubi sic loquitur:Sciendum est, inquit, esse quasdam colonias iuris Italici, vt est in Syria Phœnice, splendidissima Tyriorum colonia,vnde mihi origo est,nobilis regionibus, seculorum serie antiquissima,armipotens,& fœderis quod cum Roman. percussit,tenacissima.Huic enim Diuus Seuerus Imperator noster ob egregiam in Rempub. inque imperium Romanorum insignem fidem, Italicum ius dedit. Sed & Berytensis colonia est in eadem prouincia, Augusti beneficio gratiosa . Tyrus verò insula quondam fuit ditissima, auro,opibus,byssо, murice, gemmis abundans,& ideò in superbiã irámque summi Dei collapsa, & ex Ezechielis vaticinio demoliẽda. Certè eam Magnus Alexãder expugnauit septimo mense quàm oppugnari cœpta erat : cúmque priùs insula esset prælto mari septingentis passibus diui-

Xiphilin. in Alex.

Lactant. lib.5.cap. 11.

l.1.ff. de censib.

Ezech. 27.

sa,operibus obsidentis continenti iuncta est, crebra fortunę varietate ad memoriam posteritatis insignis, toties defuncta & renata,literarum ornamento semper excellens,quas primùm aut docuit, aut didicit. Sed Berytus in ora Syriæ subiecta monti Libano,legum interpretatione vsqueadeò floruit, vt eam legũ nutricem Iustinianus Imp. appellauerit, & regiam ciuitatem legibus enarrandis pręcipuè dedicatam. Felix Iulia aliquando dicta est à Iulio Cęsare,qui Iuris ciuilis artem interdum meditatus est, & ex immensa diffusaque legum copia, optima quęque & necessaria in pauciſsimos conferre libros, & certum in modum redigere tentauit. *P. Mela lib. 1. cap. 12.* *In præm. Digest.* *Plin. lib. 5 cap. 20.* *Suet. in Iulio. cap. 44.*

MAGNVM splendorem adepta est Syria ex religione,quæ in Antiochia primùm ita illuxit,vt nemo Christiani nomine antè donatus fuerit,quàm in frequentiſsimo Antiochensium cõsessu & ecclesia probaretur, cui D. Petrus primus episcopus priùs fuit quàm Romam iuisset, & ibidem annis vndecim cõmorat' est. mox Euodius, deinde Ignatius Θεοφόρος cognomento clarus,& digniſsimus, qui Romam perductus bestiis obiectus fuit, dum religionem sanctiſsimam obnixè tueretur, & lætus mortem oppeteret: cùm non sint condignæ huius temporis perpessiones ad futuram gloriam in nobis reuelandam, vt ipse Ignatius de se scripsit:nec exilio, nec carcere, nec vinculis,nec morte ipsa, emoueri potuit à sentẽtia: adeò Antiocheni dogmatis, id est, Christiani amore inflammabatur. Antiochia fortè ab *Act. 11.* *Nice. in Chronologia.* *Rom. 8.* *Ignat. lib. Epist. cap. 1.*

alumnis ſuis tantæ ſanctitatis deſiderio incenſis meruit ciuitas Dei nũcupari in Syria, vbi inſtaurata fuit ab Imp. Iuſtiniano poſt inſignem terræmotus cladẽ qua concuſſa fuerat, vt Procopius tradit, & Stephanus: Θεούπολις ἡ μεγίστη τῆς ἕω πόλις, ἥτις ἐξ ἀντιοχείας μεθ' ὃν σεῖσμον ἀνομάσθη ἀπὸ Ἰουστινιάνου. Orontem fluuium princeps ille mœnibus vicinum eſſe coëgit tranſlato alueo. Templis etiam illam illuſtriorem reddidit, præſertim virgini Mariæ & Michaëli Archangelo dedicatis: tametſi Strabo antea Orontem prope vrbem labi meminerit, qui antè Typhon diceretur, donec Orontes illum ponte & nomine ſuo donaſſet. & hoc fuit induſtrij Architecti merces egregia. Vlteriùs paulò eſt lucus Daphnes, fontanis aquis irriguus, opacus lauris & cupreſsis. Inde Claudianus,

Lib. 2. de ædific. Iuſtini.

Lib. Geograph. 16.

Lib. 3. de raptu Proſerpinæ.

Tollebant geminæ capita inuiolata cupreſſus.

& mox: *-quales non diuite ripa*

Lambit Apollinei nemoris nutritor Orontes.

Ex quo Theodoſiana conſtitutio vetuit eximi cædíve inde vllam cupreſſum, graui multa feriendis, qui præciderint. Addit Strabo eo in luco ſitum olim fuiſſe aſylum Apollinis & Dianæ delubrum, quod Antiochenſes finitimi feſtis & victimis venerarentur, & cupreſſos attrectare abominoſum ducerent, vel aliã quãlibet arborẽ: quia & aliæ interſitę virebãt, vt eſt apud Sozomenũ, tam denſę, vt minimè perui° eſſet lucus ſolis radiis. Ibi, inquit, fabulantur Daphnen Ladonis Arcadię fluuij filiam, dum Apollinem amatorem

L. fi. de cupreſſ. lib. 11.

Lib. 2. hiſt. eccleſ. cap. 16. & 20.

amatorem fugeret, in arborem ſui nominis mutatã: vnde amantium laſciuia frequentabatur ſacrificijloco is lucus, & templum magnificè elaboratum iuſſu Seleuci regis, qui Antiochum filium, à quo Antiochia dicta eſt, ſubſtulerat,& Caſtalium fontem propinquum valde celebrarat,aqua diuinationis ſcatentem. Sed omnes has nugas pręſtigiáſque procul auferri iuſſit Gallus princeps,impij illius Iuliani frater piiſsimus,& repurgato loco religionẽ & ſacra Chriſti inualeſcere iuſſit, tranſlatis illuc cineribus Babylæ martyris,qui probè moderatus Antiochenam eccleſiam, diro cruciatu cœlum petierat, & Dæmonẽ oraculorum artificem inde protinus abegerat. Quocirca indignatus Iulianus,non oblitus Adriano Cæſari, cùm adhuc priuatus eſſet,de futuris Imperij rebus, ibi prædictum fuiſſe,vrnam Babylę ſtudiis circiter quadringentis transferri, ſed fruſtrà, mandauit: quinimò paulò pòſt ignis cœleſtis Daphnæi Apollinis templum & precioſam imaginem abſumpſit,magno Chriſtianæ religionis incremento.Sed cùm Godofridi Lotharingi pulſis hęredibus,& fractis Chriſtianorum viribus Saladinus Ægypti dominus Hieroſolymam inuaſiſſet, Antiochia occupata eſt, nunc Turcarum ditioni ſubiecta, qui Ægyptio vitam & imperium magna rerum humanarum viciſsitudine abſtulerunt.

Iam patefactum eſt, vt ad ſuum exordium noſtra recurrat oratio, Saronem Regem meritò Syros eruditionis & induſtriæ ſingularis viros ad ſe euocaſſe,

& ſapienter diſciplinam eorum domi ac militię æmulatum fuiſſe. Nam ſi hoc ſapienter geſtum nõ eſt, quę tandem alia geri poſsint neſcio. Increbuit fama tantę benignitatis, & acciti vndiquaque literati, tanquam publico exilio indicto, ſedes mutarunt, vel præmiorum adhortatione, vel humana leuitate alibi ſemper meliora ſperante. Præ reliquis viris eruditis Augures & Mathematicos in honore habuit: vnde prædicendi ſcientia per manus Saronidum poſteritati tradita, & mirificè laudata, in Vaſconia diutiſsimè perdurauit, ſicut indicat Lampridius in vita Syri illius Cęſaris Alexandri. Facundiæ fuit Græcę magis quàm Latinæ, nec verſu inuenuſtus, inquit, & ad Muſicam pronus: Matheſeos peritus, & ita quidem, vt ex eius iuſſu Mathematici publicè propoſuerint Romę, ac ſint profeſſi vt docerent. Aruſpicinę quoque peritiſsimus fuit: ὁροσκόπος magnus, vt & Vaſcones, & Hiſpanorum & Pannoniorum augures vicerit. Nam & Saronides Philoſophi, & ſacerdotes legiſperiti auguria valde calluerunt, non minus quàm Q. Mutius Scæuola augur, C. Lælij gener, & Q. Scæuola Pontifex maximus, Publij filius, qui ius ciuile primus conſtituit, & generatim in libros decem & octo redegit: qui Seruium Sulpitium ſe conſulẽtem de iure ſeuerè obiurgauit, quòd cũ is in cauſis principem poſt M. Tullium locum obtineret, iuris expers videretur: Planè turpe eſſe patritio & nobili viro, & oratori clariſsimo ius, in quo verſaretur, ignorare. quæ veluti ignominia ita pupugit Seruium, vt

Diodorus Siculus. lib. 6.

L. 2. §. Poſt hos. Q. ff. de orig. iur.

iuri ciuili plurimam operam feliciter nauauerit. Idē Q. Mutius Publio genitus dictitabat se ex patre audiuisse, neminem Pontificem bonum esse, nisi qui ius ciuile cognosset: & Augurum disciplinam minimè fastidiebat, cùm omnia regna, omnes populi, permultorum exemplorum pleni sint, Augurum prædictis multa detecta salubriter fuisse priusquàm euenirent. Nec Melampodis, aut Mopsi, neque Amphiarai, Calchantis, aut Heleni, tantum nomen fuisset, nisi vera pręuidissent & præmonuissent: licet hęc disciplina desuetudine iampridem euanuerit, & pennis vel gutture fata hominum significare desierint aues, hominum incuriam quodammodò indignantes. *Cic. lib. 2. de legib.*

Saronis seculum maximè omnium prosperauit Osiris rex Ægyptiorum, qui fuit ferè eius æqualis, quique ducta Iside sorore, quam alij Cereremvocant, & nuptiis celebratis, frumenti vsum in Ægypto primùm, mox in Syria Palęstina edocuit mortales: deinde totum peragrauit orbem ab ortu solis ad occasum, & à meridie ad vltimum septentrionem, vt indicauit columna in Nysa Arabiæ ei statuta, cuius meminit Diodorus Siculus, ponítque inscriptionem, qua Osiris se Saturno satum ab Indorum desertis finibus ad Arcton & Istri fluminis fontem (hic autem in Germania oritur) peruasisse gloriatur, & inde ad extrema Oceani: vbique certè de agricultura bene meritus. *Beros. lib. de regib. Assyr.* *Lib. 6. de antiq. gestis.*

Primus aratra manu solerti fecit Osiris,
Et teneram ferro sollicitauit humum.

Primus inexpertæ commisit semina terræ,
Pomáque non notis legit ab arboribus.
Hic docuit teneram palis adiungere vitem,
Et viridem dura cædere falce comam,

vt Tibullus cecinit. Hoc magistro paulo quidem iunior edoctus Saron & excultus, exarari agros mõstrauit; & deinde eorum ieiunia stercoratione saturari in ipsa Gallia, non vno in loco, nec vno modo. Nam Hedui & Pictones calce vberrima diu fecere arua, quæ sanè oleis & vitibus vtilissima reperitur: sicut in Narbonensi prouincia pulueris plus quàm sol vindemiam coquit, & enutrit. Augeas rex in Græcia ostendisse fimo subesse agrorum luxuriem creditur: & regius senex apud Homerum ita suis manibus lętificat humum. siquidem & regibus plausibilis colendi agri ratio fuit, & de ea præcipere non spreuerunt Hiero, Philometor, Attalꝰ: & duces, Xenophon, & Pœnus Mago, cuius libri Senatus Rom. decreto in Latinum versi fuerunt. Proinde cùm Saron in Garumnæ finitimis, non naturam, sed culturam deesse percepisset, nihil omisit quod ad hanc amplificandam spectaret, & proscindi ante arationem terram iussit, quòd inuerso cespite herbarum radices necentur. mox rectis sulcis subigi, & tandem obliquis, sed in collibus transuersim duntaxat: idque conspectis Lentisci arboris floribus, quæ, vt ait M. Tullius,

Plin. lib. 17. cap. 8. & 9.

Lib. 1. de diuinat.

Ter fruges fundens, tria tempora monstrat arandi:

& cultus opportunitatem ad terni floris signum ac-

commodat.

Metendi non vna ratio extitit veteribus. Nam in Galliarum latifundiis valli prægrandes dentibus in margine infestis,duabus rotis per segetem impellebantur, iumento in contrarium iuncto : ita direptæ spicæ in vallum cadebant. Ab arando Galli Arapennem traxerunt, quem alij Aripennem proferunt, vt Greg. Turonicus de Babylone à Nembroth gigante ædificata loquens: Murus eius, inquit , ex coctili latere infuso bitumine in latum habet cubitos quinquaginta, altitudinis cubitos ducentos: stadia in circuitu quadringenta septuaginta vnum stadium habet, aripennes quinque. Galli, inquit Columella, cãdetum appellãt in areis vrbanis spatium centum pedum, in agrestibus autem pedum C L. quod aratores cadetum nominant. Semiiugerum quoque arapennẽ vocãt. Duo actus iugerum efficiunt longitudine pedum C C X L. latitudine pedum C X X.

Plin. lib. 18. cap. 30.

Lib. 1. de histor. Francor.

Lib. de re rustic. 5. cap. 1.

Vitem reliqua Gallia serò agnouit. Primùm in agro Tolosano instituta est, in eo colle, qui etiam nũc retinet nomen, & Collis vitis nuncupatur, vix spatio viæ regiæ à flumine distãs: quem descripsit Ausonius alludens ad festiua conuicia, quibus nautæ præterlabentes lacessunt putatores vinearum, imitatione alitis, quem Cuculum vocant. Nam falcem in vite ab illa volucre deprehendi, putatorum dedecus est : ob id salibus petulanter primo vere luduntur à præternauigantibus, & viatoribus.

Vulgò Puy de vit.

Sic mea flauentem pingunt vineta Garumnam:

Auson. in Mosella.

Summis quippè iugis tendentis in vltima cliui
Conferitur viridi fluuialis margo Lyæo.
Læta operum plebes, festinantesque coloni
Vertice nunc summo properant, nunc deiuge dorso
Certantes stolidis clamoribus: inde viator
Riparum subiecta terens, hinc nauita labens,
Probra canunt seris cultoribus: adstrepit illis
Et rupes, & syluа tremens, & concauus amnis,
Nec solos homines delectat scena locorum.

Sanè alibi vsquam in Gallia non nisi multis pòst annis vites implantari cœpere. Iustinus est autor, Phocenses, cum primùm Massiliam cõdiderunt, docuisse Gallos antè efferatos, legibus, nõ armis viuere. Tunc, inquit, vitem putare, tunc oliuam serere consueuerunt. Adeóque magnus & hominibus & rebus impositus est nitor, vt non Græcia in Galliam emigrasse, sed Gallia in Greciam translata videretur. Flauius Vopiscus Probum Imperatorem permisisse refert Gallis omnibus & Hispanis ac Germanis, vt vites haberent, vinúmque conficerent. quod perinde est, vt autumo, ac si dicat, commonuisse Probum vti omnes alacriter vitem ponerent: sicuti ipse Alman montem in Illyrico ad Syrmium militari manu perfodiens, lectissima vite conseuit. Putationẽ verò Gallos Caper primùm docuit, dum vitis, quam præroserat, feliciùs proueniret, tanquam damno cresceret: tametsi Hyginus, cui genti fortuitu vbertas illa contigerit, non explicet. Hinc putem Capricornum in signa cœlestia relatum, & caprum Baccho immolari

lib. 43. in Trogum.

lib. 1. cap. 274.

ſolitum,vt Deo amicum animal,non vt infeſtum, ſicuti Græcavanitas exiſtimauit.Nam in more poſitum erat,vt capitibus victimarum vinum inuergeretur. hinc illud,quod è Græco tranſtulit Ouidius: *Lib. 1. Faſt. Poli. in Miſcell.*

Rode caper vitem:tamen hinc cùm ſtabis ad aram,
In tua quod ſpargi cornua poßit,erit.

Namque priſco ritu animalia eis plerumque numinibus offerebantur,quibus perplacuerant. Inde capra Mineruæ nunquam immolabatur, quia oliuam vel lambendo ſterilem faciat.Viſum tamen eſt Varronis ſententiam ſubnectere, à noſtra ſatis deflectẽtem.Quędam,inquit,pecudes culturę ſunt inimicæ ac veneno,vt iſtæ,quas dixiſti,caprę.hæ enim omnia nouella ſata carpendo corrumpunt, non minimùm vites atque oleas.Itaque propterea inſtitutũ diuerſa de cauſâ, vt ex caprino genere ad alij Dei aram hoſtia adduceretur,ad alij nõ ſacrificaretur:cùm ab eodem odio alter videre nollet,alter etiam videre pereuntem vellet.ſicque factum,vt Libero Patri repertori vitis hirci immolarentur:proinde vt capite darent pœnas: contrà vt Mineruæ caprimi generis nihil immolarent propter oleam,quòd eam quam læſerit,fieri dicunt ſterilem.eius enim ſaliuam eſſe fructuis venenum.Planè cùm fodiendi vineam nullus finis præſtitutus ſit, quia crebriorem foſſionem fructus copioſior ſequitur: obſeruatum eſt,ne pampini ab animalibus quibuſdam prędarũtur: falcem, quoties acuatur, pelle Fibri ſalubriter detergi , atque ita putationem fieri:vel ea peracta, ſanguine vrſino li- *Plin. lib. 8. cap. 50.* *Lib. 1. de re ruſt. cap. 2.*

Iun. Columell. l. 8. de arbori. cap. 15. niri. Cæterùm vites aliis in prouinciis iugatæ ſunt,& pedámentis præaltè innitũtur: aliis vetant hoc venti, vt in Africa,& in Narbonenſi noſtra prouincia,vbi prohibentur excreſcere extra ſuos pollices, ſempérque paſtinatis ſimiles ſuccum terræ paſſim bibũt: & in interioris Africæ partibus infantium puerorum magnitudinem exuperant.

Plin. lib. 14. cap. 1.

PHOENICIBVS à Sarone accitis,& cõmunione rerum beneuola illectis,nonnulli acceptam referunt herbam,quæ Græcè ἰσάλις, Latinè Glaſtũ verbo Gallorum antiquo dicitur, agro Toloſano quà Narbonem proſpectat familiaris:ſatiua quidem, ſed vt intelligas ſponte naturæ terram fœcunditate eius graminis præualere, & Phœnices non herbæ autores,ſed naturæ interpretes, extitiſſe, quæ plantas & ſemina aliis in locis aliter atque aliter alit, educat, aut reſpuit: Tunc cœptum eſt in hac ora Gallica proprias noſſe diuitias, & terræ parturienti opitulari exercitio & cultu.quanquam poterat frugi natio hac luxuriæ materia carere, ne eò dementiæ Britanni proceſſiſſent, vt glaſto ſe inficerent, vt eius cæruleo colore horribiliores in pugna apparerent: adeò collibuit è Gallia vanitatis petere materiam, quę glaſti tingendis pannis expetiti ferax eſt. Sed & in agro Erphordiano in Germania abundè prouenire accepi, vilius tamen, & ad floridum muricis colorem minus accedens. Huc ſpectat Plinianum illud: Gallia Tranſalpina,inquit,tyrium atque conchylium herbis tingit, omneíſque alios colores: nec quærit in profundis murices,

Iul. Cæſ. lib. 5. de bell. Gall.

Lib. 22. cap. 2.

murices, ſe obiiciendo eſcam, dum præripit beluis marinis: ſtans & in ſicco carpit, quo frugi mundos exculpat. quippè cùm Phœnices aſſueti in mari Syrio murices & purpuras piſcari, & liquorem baphiis optatum legere, tam procul à ſua regione fucari lanas glaſto iuſſere, & quodammodò imitari oſtrinum colorem, vt ſic indigenæ lubentiùs agreſtes mores exuerẽt, & coli ornariq́ue amarent, herba præſertim caule, folio & flore lætiſsima. Nam flos luteus vltimo vere erumpens, aureum & nuptiale flammeum refert, mulierum honori antiquitùs conceſſum: nec pulchritudo virium expers manet. Nam Dioſcorides glaſti foliis cruenta vulnera glutinari tradit, ſanguinis profluuium ſiſti, ignem ſacrum & ſerpentia vulnera ſanari. Vnde fit, vt procliuior ſim erga Philoſtrati opinionem, ſiue Iarchæ Indorum ſapientiſſimi, qui herbarum poteſtatem ac naturam diuinatione præcognitam arguit: ideò Apollinis patris vaticinio eruditum Æſculapium, mirabilia pharmaca herbis antè incognitis compoſuiſſe. Nam purpuram, quæ illicò colorem effundit, cognouiſſe facilimum iudico, ſiue Herculis canis, vt aiunt, dum eſcã venatur, eo conchylio ſe primus infecit, ſiue piſcatorum aliquis. Atqui glaſti folia impendio ad tinctũrã perueniunt, piſtrino verſatili operosè cõtuſa iumento circumagente, deinde in globos digeſta, & pauliſper exiccata cratibus vel tabulatis, & rurſus incluſa horreis, & friata, quoad officinæ infectoris dedãtur, ſummo negotiatorum Toloſatium quæſtu, & exterarum

Lib. 2. cap. 177.

Lib. de vita Apollonij. 3. ca. 14.

gentium gaudio, quæ glaſtum nullo non pretio cõparant,& ſolum eius natale collaudant. quod quidẽ Lauragueſum vulgò nominatur, nõ vtique à lauro, ſed ab auro, glaſti commercio atque permutatione habito. Eſt & amnis Auriger ei territorio conterminus,eò quòd antiqui aurea ea eſſe fabulabantur, quæ magnũ emolumentum & reditum ſuppeditarent, ſiue agri bonitate,ſiue pecore aut lanificio. Hinc Martialis de Beti fluuio:

Betis oliuifera crinem redimite corona,
Aurea qui nitidis vellera tingis aquis.

Quocirca factum eſt,vt pecudes ipſæ aureas pelles habuiſſe ferantur, qualis fuit Argis Atrei, quam ſibi Thyeſtem ſubduxiſſe queritur:vt in Colchide Oëta Rex, ad cuius arietis pellem Iaſon profectus eſt, & ſocij Argonautæ regij ſanguinis & animi,qui regionem gregibus & opibus nobilem inuaſerunt,ſi Varroni credimus. Cæterùm habet hodie Corſica inſula agrum,cui *Campo l'oro*, ſeu aureo, eſt nomen,ob vini fœcunditatem,& frumenti flauum magíſque vberem prouentum inter agreſtes populos,alioquin ingrati ſoli cultores. Non omitto auream inſulam à Dionyſio laudatã poſt Scythicũ Oceanũ, Eoũ mare verſus, χρυσείην τοι νῆσον ἀγχὶ πόροιο, inquit. vbi Euſtathius ad ſolis radios eius aurũ,quàm ad opes, referre maluit. Sed ego ei non aſſentior,eò quòd Pompon. Mela Indiam deſcribens, Ad Tamum promontorium, inquit,eſt Chryſe inſula, ad Gangem fluuium Argyre, altera aurei ſoli (ſic veteres tradidere)altera argẽ-

M. Varro lib. 2. de re ruſt. cap. 1.

Munſter. lib. 2.

In Coſmo.

Lib. 3. cap. 8.

tei. Ita aut ex re nomen, aut ex vocabulo ficta fabula est.

PARVM abfuit quin tot prouocati beneficiis & prę clarè inuentis rebus Gallica gens Saronem ipsum in deorum numerũ referret: qui vetustissimus fuit mos gratiam benemerentibus referendi, eò vsque licentiæ progrediens, vt barbari quidam, quales Ægyptij, bouem agrorum culturæ aptissimum adorantes, præterea feras aliquot numinum loco habuerint, quarũ opera sibi subuentum intelligerent. Habebat autem Saronis virtus duo, quæ non solùm ad Rempub. fundandam pertinent, sed etiam ad firmandam: fortitudinem videlicet aduersus hostes, & inter ciues concordiam: si tamen ille hostibus vrgeri vnquam potuit, qui subactas gentes leniebat, & miro ingenij acumine perdocebat, ita vt ipsimet suas opes inciperent agnoscere. Sed quamuis apud suos celeberrimus, & exteris formidolosus esset, compositis benè & nauiter domi rebus, longè remotos populos inuisere constituit, & colonias frequentes deducere, pro recepto antiquorum Heroum more, qui non sibi, sed toti mundo se genitos arbitrabantur. Quidam prouocatum existimant desiderio lustrandi Armeniam maiorem, vbi Ianus pater diluuio cum paucis superstes subsederat in monte Gordiæo, quem Ptolemęus non procul ab Araxe flumine situm describit. Illud verius est, Saronem Ægyptum cogitasse, propter vlciscendum Typhonem parricidam, qui Osiridem fratrem equissimè imperãtem nefario au- *Lib. Geographi. 5.*

Diod. Sicul. lib 1. ſu interemerat,& in ſex ac viginti partes diſſecuerat, eas in totidem facinoris conſcios diſtribuẽs,vt ipſos regni cuſtodes fideliores haberet? Sed pium Saronis conſilium anteuertit Iſis ſoror & vxor Oſiridis, quæ fratrem virúmque vindicatura, Typhonem & participes immanis ſceleris mactauit,& vndiquaque diſperſos mariti regis artus collegit, & ritè ſepulchro mandauit. Sed præterea fata Saronis pietatem generoſúmque conſilium euentu miſero extorſere: nimirùm paulò pòſt quàm à Ligurum ſtatione vela feciſſet reluctantibus ventis, & audaciam humanam, velut conſpiratione, coërcentibus. tametſi comperi ipſe Saronem è Gallico Oceano ſoluiſſe: cùm maria circumfuſa diuiduo terrę globo peruiam nauigationem admittant. quippè cùm Cælius Antipater viderit, qui nauigaſſet ex Hiſpania in Æthiopiam commercij gratia: & Cornelius Nepos de ſeptentrionali circuitu tradit, Q. Metello Celeri Conſuli, ac tum Galliæ Proconſuli,Indos à rege Sueuorum dono datos, qui ex India nauigantes, tempeſtatibus in Germaniam abrepti fuerant. Itaque cùm Saron Ægyptum appuliſſet, conuenit Iſidem, & Orum eius filium regno potitum, dubius vtrum Oſiridis morte magis angeretur, quàm Ori ſucceſſibus iucũdiſſimis plauderet: cùm mortuum lugere idem ſit, quod natiuitatis crimẽ incuſare. Ea enim lege vitam accipimus,vt repoſcenti Deo,velut creditori eam precario concedenti,quolibet momento reddamus.

Plin. lib. 2. cap. 67

Diod. lib. 1.

Vitáque mancipio nulli datur, omnibus vſu,

inquit Lucretius: neque ſumus domini vitalis auræ, ſed vſum duntaxat tenemus. vſum, inquam, fluxum, fragilem, alieno arbitrio reuocabilem, digna atque indigna interim paſſuri terra mariſque, tam pace quã bello, tam domi quàm militiæ, multis generibus mortis expoſiti: alij longis morbis emacerati, inter vitam & mortem cruciantur. γνῶθι σεαυτὸν, inquit Chilonis vox Pythicis oraculis aſcripta. Quid aliud homo eſt quàm vas quodlibet quaſſum? inquit Seneca. Inermes natura nos educit, alienæ opis indigentes, & denique tanquam rei, vltimo omnes damnamur ſupplicio. Talia, opinor, animo volutabat Saron, quæ tandem experiri eum accidit. Nam renauigantem blandè & tranquillè ipſum ſuſcepit pelagus, humi præter opinionem periturum. Quòd ſi claſsis vel nauis prętoria loqui potuiſſet, vt Argo illa fatidica, venturos errores canens apud Valerium Flaccum,

L. *Senatus ff. de donat. cauſ. mort.*

Lib. de cõſolat. cap. 11.

Lib. 9. Argonaut.

Vocibus humanis ſtellati conſcia cœli,

planè in hunc modum locuta eſſet: Quò properas Saron, tuam deſerens Galliam, quæ te tantoperè diligit, amat, reueretur? Siſte curſum, & caueto, ne de fluctibus ac tempeſtatibus marinis paululum metuẽtem terra intercipiat. ſicuti ei contigit in Achaia in Iſthmo Corinthio, quem duo maria circumſonant, alterum Ephyreum ab occaſu, alterum ab ortu Saronium, vt Dionyſius Coſmographus notaut.

ἥλε πρὸς αὐγὰς
ἑλκομένην, τλὺ μὲν τε σαρωνίδα κυκλήσκουσι.

vbi Euſtathius interpres, Saronius ſinus, inquit, vel à Sarone Trœzenis fluuio in illum profluente nomen habet: vel, inquit, quòd Saron venator, dum aprum inſequitur, longiùs euectus, in eodẽ ſubmerſus fuerit. Sic etiam Icarus in Icaro expirans mari reliquit nomen, & Æſarus ceruum inſequens fluuio circa Crotonem ſuffocatus. Cæterùm Pauſanias retulit, Orum Ægyptium Trœzenis imperaſſe. poſtea Althepum ex Leide Ori filia & Neptuno genitum: Althepo Saronem ſucceſsiſſe, qui ad mare Saronidi Dianę templum poſuerit, & demum, dum inter venandũ ceruũm intentiùs perſequeretur, maris æſtu ſurreptum, diem ſuum obiiſſe. Non igitur obtinet quod Plinius ait, Saronium ſinum plurima quercu fuiſſe redimitum, vnde nomen, Græcia antiqua ſic appellante quercum. Quinimò in querceto aper ſeu ceruus à Sarone venante deprehenſus agitatúſque fuerat, à quo quaſi per manus reges Gallorum accepere venandi ſtudium pertinaci cura, & voluptate probabili, ſed nimiùm quandoque periculoſa: qua quidem interiit Chlotharius eius nominis primus Gallorum rex in Cotia ſylua, immoderato labore febre contracta, & in Compendium opidum æger delatus, cũ iam quinquaginta annos, & ſi quid excurrit, regnaſſet. Quinetiam Theodibertus Theodorici Metenſiũ regis filius, qui quõdam Iuſtiniano Imperatori Orientis, & Gothis terrori fuit, cùm venatum iuiſſet, à tauro fero in opaca ſylua cornu petitus occubuit, vt Agathius ſcripſit. Huiuſmodi boues Gallicè Vros

In Corinthiac.

Lib. 4. cap. 5.

Gregor. Tur. lib. 4.

Lib. 1. de bell. Gothor.

vocari Macrobius putat. sed Vros à bobus videtur secreuisse Iulius Cæsar, Hercyniam syluam Germanię describens. Est bos, inquit, cerui figura, cuius à media fronte inter aures vnum cornu existit excelsius, magísque directũ his quæ nobis nota sunt cornibus. Ab eius summo sicut palmæ ramiq; latè diffunduntur. Et mox: Qui Vri appellantur, sunt magnitudine infra Elephantos, specie & cõlore & figura tauri. Magna vis est eorum, & magna velocitas: neque ferę neque homini quem conspexerunt, parcunt. Hos studioſè foueis captos interficiunt: hoc se labore durant adolescentes, atque hoc genere venationis exercent. Et qui plurimos ex his interfecerũt, relatis in publicum cornibus, quę sint testimonio, magnam ferunt laudem. Hæc studioſè conquisita ab labris argento circumcludunt, atque in amplisimis epulis pro poculis vtuntur. hęc ille, apertè declarans ingentis gloriæ & periculi fuisse venatoriam voluptatem, quę necem attulit Theodosio iuniori, Iuris studioſisimo principi ac Cęsari, ab Astronomicis non alieno, equitandi sagittandiq́ue peritisimo: sed venando ex equo prolapsus, vti ait Zonaras, occubuit. Verùm alius in Album flumẽ abreptum mauult, eodem ferè quo Saronem fato: & vtrũque terris aquę inuiderunt: adeò multos celebres viros, iustitia & industria claros, & omninò vitæ candidæ, teterrima mors absumpsit: interdum tumuli honore destitutos, feris & auibus laniandos exhibuit: & eos imprimis, qui aliquid eximium hominum saluti &

Lib. 6. cap 5. Saturnal.

Lib. 6. de bell. Gall.

videTheodorum Lectorem in Collectã.

commoditati apprimè neceſſarium inuenerũt. adeò verum eſt, quod in Oedipo ſcripſit Seneca Tragicus:

Sæpè eruentis veritas patuit malo.

Citetur Palamedes, Nauplij filius, literarum & militaris diſciplinæ ſolertiſsimus autor, quem necarunt

-falſa ſub proditione Pelaſgi
Inſontem infando iudicio:

lib. 2. Eneid. non quia bella vetabat, vt Sinon ille Virgilianus finxit, ſed Vlyſſis dolo & calumnia, vt enarrat Seruius: adulterina nimirùm epiſtola Priami regis nomine ad Palamedem perferenda, & cæſo nuncio, ducibus Græcis præbita, in quo de coniuratione peragenda, & magno auri pondere perſoluto tractabatur. Quod cùm celatum furtim in Palamedis tẽtorio detectum fuiſſet, innocens lapidibus obrutus eſt: in tantum Vlyſſis ſimulatio ſcelerata aduerſus inclytum & innocuum principem præualuit: vnam ob cauſam, quia Vlyſſem molliter bellum detrectantem falſi furoris prætextu in numeros referri coëgiſſet.

Quod ni Palamedis perſpicax prudentia
Iſtius percepſet malitioſam audaciam,
Fide ſacratum ius perpetuò falleret.

vide Cic. 3. Offic. verſ. ex antiqua tragœdia. Prædiuinabat vafer Vlyſſes ſibi cum hoſtibus æquè ac cum fluctibus pugnandum fore, ſed ſummo cum præconio. Nam, vt arbitror, Homerus, quò excelſam ingenij vim latiùs oſtentaret, callidiſſimum Græcorum, & plęriſque aliis virtute, robore, ditionéque poſtponendum, ad ſydera vſque euexit. Quid Orpheum Thracem commemorem ſummum vatem

&

& Philoſophum? qui proteruos hominesvoce in pectore priùs quàm in ore nata manſuefecit, ídque ætate Iudicum Hebræorum, & de vniusDei cognitione orationes edidit, & lucem, vitam, ac conſilium appellauit, eúmque mundi opificem ex nihilo cuncta fabricaſſe docuit, iuxta Moſis diſciplinam. Ecquid denique? Nónne cùm Bacchi orgia, amentiæ plena vetaret, à mulieribus fruſtatim diſcerptus eſt? niſi epigramma in Macedonia inſculptum ſequi malimus, quod traiectum fulmine, & ab Aonidibus cum aurea lyra humatum Orpheum, antiquiſsimum formatorem morum bonorum recenſet. *Laërt. lib. 1. cap. 1. De eodē Suid.*

Sed quis non paueat Pherecydis fata tragœdi,
Qui nimio ſudore fluens animalia tetra
Eduxit, turpi miſerum quæ morte tulerunt?

vt de illo Q. Serenus ſcripſit. Ille primus immortalem eſſe animum docuit, & prę fractè aſſeuerauit è Philoſophis, & tamen non mitiore fato periit quàm Sylla Romanus, qui totam curiam ſanguine Senatorum cruentauit, & crudeliter exhauſtā turpiter impleuit: aut quàm Herodes Iudęæ rex impius, infantum cędę pollutus, qui vermiculorum ſupplicia ſibi copioſè generauit. Sed & cum Pherecyde paulò duriùs actum eſt, ſi Plinio fidimus. nam ſerpentum copia è toto corpore erumpente expirauit. At Socrates, qui Philoſophiam morum cultricem è cœlo deduxit, & veri nominis poteſtatem ſuboluit, & ſolus ſapere viſus Pythię teſtimonio, *In lib. de Medicina, cap. 5.* *Ioſeph. de bell. Iudaic. lib. 1. cap. 21* *Plin. lib. 7. cap. 51*

Α' νδρῶν ἁπάντων σωφρόνιστος σοφώτατος,

cicutam hauſit intrepidus, Aniti, Lyconis & Meliti inſtigatione, Iudicum calculis & nequitia. niſi veriùs omnes Athenienſes eius ore cicutam ebiberunt, quos mox facti adeò pœnituit, vt gymnaſia & fora clauderent, Socratem ærea imagine publicè honorarẽt: Anitum exilio, Melitum vltimo ſupplicio damnarent. At Lyconem mœrore confectum accepimus, cùm Socrates venenum glutiens, velut ex opiparo conuiuio lætus ad ſuperos euolaret. Nefas exiſtimo Chriſtum Dei Max. filium ſilentio prętierire, qui veritatem à natura in profundo demerſam, & tenebris opinionum circumfuſam, vt dicebat Democritus, in lucem prodidit: vnde veritatem de terra ortam, & iuſtitiam de cœlo proſpicientem, diuinus vates teſtificatur. Metiamur, quęſo, quàm acerba morte is, qui perennem vitam daturus erat, & qui mortem demùm iugulauit, interiit, verè Deus, veréque homo, cęſus conſtanter ſine gemitu: quaſi alieno corpore pateretur, quæ verè pertulit ſuo: & ſemetipſum denuò ſuſcitauit, ac ouans cœli ſtellatum ſubiuit palatium, plaudentibus certatim cœlitibus, quòd eruta veritas alta iam ceruice incederet, explosis fabulis, & reſerato Euangelio, quod veritatem D. Petrus appellauit. Decebat enim ob tanti boni inuẽtionem amari laudariq́ue Chriſtum, tanquam areſcentes bonorũ omnium fontes aperientem. Nam, vt ait Plato, Veritas tum diis, tum hominibus dux omnium bonorũ eſt: cuius qui particeps non eſt, beatus eſſe nequit nec bonus. Sed oportuit vaticinio pareri, & improbos

Laërt. lib. 2.

2. Pet. 1.

Lib. de legib. 34.

talia euomere, qualia Sapiens prędcripſit: Circumueniamus iuſtum, quia nobis inutilis eſt, & exprobrat nobis peccata legis. Se Dei notionem habere prędicat, & ſe aſſerit filium Dei. Cogitationum noſtrarum iudex extitit, & nos aſpectu terret, cùm aliis ſit diſſimilis vita eius, & nos habemur nugaces. hinc liuor, hinc ſeges odij, & in Chriſtum Dei amabilem filium accuſationes concinnatæ, flagella, alapę, crux, conuicia, amarities potionis, mors: quæ omnia mitis & obſequens ſuſcepit, χρῆ φέρειν ἀχάριτον, * vt Sibylla loquitur: &, vt ſemel dicam, paſtorem ſe bonũ prębuit, qualem prędixerat, animam pro ouibus exponentem more regis ſtrenui pro ſalute populi periclitantis. nam paſtorem populorum ſæpè Homerus Agamemnonem vocat, vt Heſiodus Amphitryonem ποιμένα λαῶν. regium enim eſt pro ſubditorum tuitione emori. Proximi Chriſto, ſed longo interuallo proximi, fuere Apoſtolorũ coryphęi Petrus & Paulus, afflati numine, cœleſti doctrina imbuti, & miraculis ſpecioſis pollentes, omne genus morborum in Chriſti nomine pellentes, ſi vel ægris ſtrophia & faſciolas imponerent, & hoc tenui, ſed preſenti remedio, furias genioſque malos abigerent: non nigro helleboro, quo Melampus paſtor celebris Prœtidas rabie purgaſſe fertur, & plures eiuſmodi fœminas, quæ palantes, per agros imaginoſę mugiebant, vnde Argiuorum regnum ex dimidio adeptus eſt: ſed implorato regis cœleſtis ſubſidio, qui cæteris imperat regibus. Sed prę omnibus Dęmonum ope fretis ri-

sap. 2.

* Id eſt, coronam ſpineam.

Ioan. 10.

In Scuto Herculis.

Actor. 19

Dioſcor. lib. 4. cap 134. Pauſanias in Corinthiacis.

ſum mouit Simon Magus, Chriſti religioni pullulanti infeſtiſsimus, qui vt ſe Deo æthera aſcendenti æquaret coram Nerone, non minus ſtolido quàm ſęuo principe, ex Capitolino monte volare incœpit, magna cum vulgi admiratione, donec D. Petrus Dęmonas Magum deſtituere iuſſit: qui protinus è ſublimi deorſum prępcipitatus, eliſus & exanimatus eſt: infelicior Icaro, qui nec nominis ſui vmbram humi, qua fractus fuerat, dimiſit. Taceo mortuos toties ſuſcitatos, non aliquid ſpiritalis auræ adhuc retinentes, vt fertur feciſſe Aſclepiades, referens è funere hominem & ſeruans, ſed tumulo preſſos, & in Orci theſauro numeratos: quibus contigit, vt Petri aut Pauli manu vocéque Deum exorare ſolita, duplici vita fruerentur. Vterque tamẽ diram mortem obiit plaudente Nerone: hic capite plecti iuſſus eſt. Magnum fuit hoc ipſum prædixiſſe, maius verò contempſiſſe. At Petrus figendus cruci ſaltem impetrauit, vt pedibus ſurſum verſum vergẽtibus, capite terræ inuerſo, poneret ſpiritũ: ne per omnia ſalutaris Chriſti ſupplicio cliẽtulus exæquaretur. Omitto reliquos Chriſti aſſeclas mirifica & vtiliſsima gentibus variis conferentes, à quibus crudeliſsimè vexati & trucidati ſunt: quæ mihi quandoque viſæ fuere non diſsimiles Vmbris ab Vlyſſe ex Erebo per incantamenta reuocatis, & ſanguinem victimę iugiter ſequentibus: adeò humana impietas effuſo bonorum cruore oblectatur.

Abdias Babylon. lib. 1. vitæ Apoſtol. Nicephor. lib. 2. cap. 36.

Plin lib. 7 cap. 37.

Euſeb. lib. 3. hiſt. Eccleſ. cap. 1. 1. ad Timot. 2. cap. 4.

Abd. Babyl. lib. 1. hiſtoriæ.

Odyſſ. 11.

Quamobrem fateamur oportet non Saronem ſo-

lùm inter ſpectatæ virtutis heroës fato triſtiſſimo occubuiſſe. Cui Galli percepto tanti mœroris nuncio, quia religioſo ſepulchro condere non poterãt, honorarium excitarunt, quod Græci Cenotaphium vocant, quaſi inanem tumulum, memoriæ tantùm cauſa paratum, vt Florentinus Iuriſconſultus reſpõdit, à Gallico populo vſurpatum, & crebrò variis principibus procul mortuis poſitum, præcipuè Alexandro Seuero Imperat. qui à conſiliis ipſum Florẽtinum inter complures Iuriſprudentes habuit, & in Deos à Senatu relatus, Romæ ſepulchrum ampliſſimum, in Gallia cenotaphium meruit, vt verbis vtar Ælij Lãpridij, qui feſtiuitatem eiuſdem celebrari vidit. At, quò clarius funus repræſentaretur Saroni, Toloſates Garumnei facta ſcrobevrnam auream defoderunt, qualem ferè Homericus Hector magno Troianorum luctu accepturus erat, extinctovini copia rogo, vt oſſa commodiùs legerentur. Nam & Toloſęvrendi antiquiorem morem quàm humãdi perduraſſe argumento eſt, quod nos buſta & vrnas fictiles longiores & patulas in ore, imoque gracileſcentes, inferiis ſolùm idoneas, conſpeximus erutas ex agro Toloſano: & in antiquo autore legimus vrnæ aureæ congeſtum monumentum operoſius in colle vitifero, quem paulò ſuperiùs à Sarone vineis condecoratum retulimus. Nam inoleuerat mos ille, in montibus inſignium virorum, preſertim Regum, ſepulchra inſtituendi: & inde natum, vt columnę & pyramides tumulis collocarentur, vt narrat Seruius,

l. Monumentum ff. de religioſ. & ſumptib fun.

Iliad. 24.

vbi deſcribitur

- ingens monte ſub alto
Regis Dercenni terreno ex aggere buſtum.

Æneid. 11.

Fidem facit, quòd Tarinæ Sacarum Reginæ officioſiſsimæ & inuictiſsimæ poſt obitum, Sacræ, id eſt, Scythę Aramei, ſepulchrum magnificum extruxere, triangulari pyramide, cuius quodlibet latus tribus ſtadiis protendebatur: altitudo in arctum ſenſim deſinens, vnius fuit ſtadij. Addita eſt aurea ſtatua inſtar coloſſi, & heroici honores, beneficiorum acceptorũ recordatione. Et D. Auguſtinus ait, Aſclepij auum, medicinæ repertorem, habuiſſe templum, & tumulum in monte Libyę iuxta littus crocodileum. Et Ioſias Rex ſuperſtitionis vaniſsimę hoſtis, ſepulchra quę erant in mõte, deturbauit, proiectis oſſibus, prętерquàm Prophetarum, quę ex elogio & inſcriptione cognouit. Eodem ſpectat ille infamis ſpiritus apud D. Marcum, qui obnoxium habebat hominem, die ac nocte in montibus & monumentis verſantem, quem Chriſtus valetudini mentique priſtinę reſtituit, expulſo dæmone multiplici. Cęterũ vel hominum vel annorum auaritia ſepulchrum Saronis iampridem nobis inuidit; & quidem nuperrimę arbor ſepulchralis in vertice collis vitis eminẽs, æui vetuſtate longinqua victa & retorrida eſt. Eam Saroni ęqualem didicimus. nec nouum, cùm in Proteſilai ſepulchro ad Helleſpontum arbores Plinij ætatem attigerint ex aduerſo Ilienſium vrbis, quæ cùm in tantũ accreuiſſent vt Iliũ aſpicerẽt, inareſcerẽt, rurſúſque

Diod. ſicul. lib. 3. cap. de Meder. morib

lib. 8. de ciuit. Dei, cap. 26.

4. Reg. 23.

Marci 5.

lib. 16. cap. 44.

adoleſcerent. Argis tunc etiam perſtitit olea, ad quã Argus Io in vaccam mutatam alligauerit.

POST Saronem arduum & iuſtum principem, qui Gallos diſsidiis domeſticis & feritate mutua attritos, domiciliis primùm, deinde coniugiis, ſtudiis denique communibus coniunxerat, vſque ad Galatheũ Regem, Herculis magni filium, imperauere Gallię hi gradatim Reges: Dryius, Bardus, Longho, Bardus iunior, Lucus, & Celtes, maternus Galathei auus inclytus & circumſpectus. Dryium peritiæ plenum Beroſus vocat, à quo Dryidę ſeu Druides nominati. Sed Plinius mauult à roboris ſeu quercus fronde, abſque qua nullum ſacrum in lucis opacis faciebant. Quinetiam putem Dryium Regem ſacris rebus impenſè deditum, inde agnomen hauſiſſe: cùm Græcis δρὺς quercum ſignificet, quæ arbor Ioui dicata eſt, vt prę-cipuo numini. tametſi Iulius Cęſar innuat Mercuriũ Gallis maximè cultum, poſtea Apollinem, Martem, Iouem, & Mineruam: idque Druidum aſſenſione, qui non in Garumnæ confinio, vt Saronides, ſed in intima Gallia in finibus Carnutum conſederunt, vbi certo anni tempore congregati conueniebant, vt doctis iudiciis & decretis publicas priuatáſque cõtrouerſias dirimerent, ac ingenuam iuuentutem magnũ numerum verſuum edocerent, quibus rarior diſciplina comprehenderetur: ideóque tributorum & belli immunitate donabantur. Imprimis verò volebant perſuadere, non interire animas, vt Cęſar refert: ab aliis poſt mortẽ trãſire ad alios: atq; hoc maximè

lib. 16. cap. 44.

Lib. 6. de bell. Gall.

advirtutẽ excitari putabãt,metu mortis neglecto.Nõ puto tamen eos abſtinuiſſe ab eſu animaliũ,quorum morte cùm tam frequenter alamur, non eſt cur mortem obire formidemus. Pulchrè quadrat his, quod Ammianus de Gallia annotauit, paulatim quidẽ exculta vigentibus ſtudiis laudabilium doctrinarum inchoatis: Per Bardos, inquit, & Eubages, & Druidas.Et Bardi quidem fortia virorum illuſtrium facta heroicis compoſita verſibus cum dulcibus lyræ modulis cantitarunt: Eubages verò ſcrutantes ſumma & ſublimia naturæ pandere conabantur:Druidæ ingeniis celſiores, vt autoritas Pythagoræ decreuit, ſodalitiis adſtricti, conſortiis, quæſtionibus occultarum rerum aliarúmque erecti ſunt:& deſpectantes humana, pronunciarunt animas immortales. Idem attigit Lucanus lib. primo:

Lib.15.rerũ geſtar.

Vos quoque,qui fortes animas, belloque peremptas
Laudibus in longum vates demittitis æuum,
Plurima ſecuri fudiſtis carmina Bardi:
Et vos Barbaricos ritus,moremque ſiniſtrum
Sacrorum,Dryidæ,poſitis repetiſtis ab armis.
Solis noſſe deos & cæli numina vobis,
Aut ſolis neſcire datum:nemora alta remotis
Incolitis lucis. Deinde pergit poëta recenſere animarum in noua corpora migrationẽ: & qualiter

-regit idem ſpiritus artus
Orbe alio. Quæ opinio non à Pythagora inuenta eſt, vt perperàm Ammianus putauit,&Diodorus de Gallis ſcribens Pythagoræ plaudentibus, &

Lib. 6. de anti. geſt.

ob

ob eam cauſam in defunctorum pyram epiſtolas cõiectas,tanquã legendas mortuis. Alius adiicit, dediſſe Gallos pecunias mutuas,quæ his apud inferos redderentur,fœneratoria Philoſophia ſatis iucunda. Dicerem,inquit,illos ſtultos,niſi idem Brachati ſenſiſſent,quod palliatus Pythagoras credidit. Ego verò accepi Druidas minimè illam animæ vitam ſpirantis tranſmiſſionem introduxiſſe, ſed ſpiritus nihil niſi cœleſte& diuinum ſapientis,qui velut notus hoſpes nutu Dei in alios atque alios transfertur homines,ſicut Eliæ ſpiritus in Eliſeum,& in eo quieuit: & Deus ſpiritum ſuum aufert minaciter ab impiis nihil niſi ferinum ſapientibus,licet dulci vita fruerentur. Diuum quoque Petrum accepimus mirificè gauiſum, quia D. Marcus particeps ſpiritus ſancti in ſcribendo Euangelio prẽcurriſſet Romę,& quaſi diuinæ lucis ac vigoris nonnihil ſibi ſubtractum ſenſiſſe. Nã & à Moſe manus imponente ſpiritus migrauit in Ioſuem. Cæterùm cuilibet vel modicè perſpicaci patebit, Druidas philoſophatos plus mille annis antè quàm eruditio Pythagoræ, qui primus nomen Philoſophi ſibi aſſumpſit,innotuiſſet in Italia:nec claruit ei⁹ dogma ad Philolai vſque tempora. Hic enim tres illos nobiles libros euulgauit, quos decem millibus denariũm Plato mercatus eſt: quod quidem pretium ei donauit Dion Syracuſius,quo nemo Platoni amicior:qui Pythagorica ſapientia adiutus, continuauit prẽclarum illum dialogum Timęum, naturæ ſecretiora complectentem,& Moſis præterea occultiores

Val. Max lib. 2. cap. 1.

4 Reg. 2. & Geneſ. 6.

Deuter. 34.

Laërt. lib. 8.

A. Gell. l. 3. cap. 17.

sententias. Nam & quòd ab animantium esu abstinuit Pythagoras, respicit vetitum comedi sanguinẽ, qui brutis, inquit, est pro anima. Ne ergo comedas animam simul cum carne, sed vt aquam in terram effunde. Heraclitus quoque censuit, teste Porphyrio, animis humidis non mortem accidere, sed delectationem. Et alibi, Nos illarum mortem viuere, illas verò nostram. quod euenìebat, aigutè confícta trãslatione à sene illo Samio in Italia, quæ tum magna Græcia appellabatur. Et quidem, quantum licet coniicere, è Gallia in Siciliam facilè serpsit eiusmodi Philosophia, cùm Galli Tectosages illa potiti sint, vt inferiùs narrabitur. Inde facile fuit Pythagorę affatim excellentissima quæque decerpere, ac sibi arrogare: vt cui discipuli nimiùm semper tribuerint, & quodammodò diis æquare non sint veriti. Nam Metapontini domum illius, Cereris delubrum vocabant, vt Phauorinus Gallus in omnimoda historia tradit: at Crotoniatę ipsum Apollinem Hyperboreũ esse autumabant, & quòd aliquandò sit visus à multis eodem die Metaponti & Crotonę in ludis surgere, & femur alterum aureum ostendisse. Constat verò Druidum imitatorem Pythagoram, desultoriam animarum migrationem non nisi tertiam asseruisse. Nam si perenni serie animas in alia atque alia corpora transcripsisset, quis quęso locus fuisset Elysiis cãpis, aut cœli sedibus? quod miror satyricis scriptoribus salsis admodum insulsè derelictum. Quicunque, inquit Pindarus, ter in vtraq; vita à vitiis alieni fue-

Deuter. 12.

In Antro Nympharum.

Sic Laërtius refert.

Ælian. lib. variæ hi. 2. cap. 26.

Inolymp. od. 2.

runt, viam sibi à Ioue destinatam abiere ad Saturni vrbem. ἔνθα μακάρων νᾶσον ὠκεανίδες ἄυραι παμπνέουσιν, ἄνθεμα δὲ χρυσοῦ φλέγει. id est, Vbi beatorum insulam Oceanides auræ circumflant, & flores aurei fulgent. Proculdubiò idem Pythagoras Reipublicæ maximo bono legislatores summos instruxit, vt Zaleucum Locrensiũ, & Charondam Rheginensium: ne sequamur quorũdam animaduersionem, qui Philosophos à politicis rebus arcendos clamitant, cùm Solon ille sapiens Athenienſibus leges promulgarit, vt Mitylenæis Pittacus: nec Socrates Reip. administrandæ curam fastidisset, nisi Athenienſium Democratiam vidisset simillimam tyrannidi.

MVLTA præterea Druidæ de syderibus atque eorũ motu, de mundi, de terrarum magnitudine, &, vt Cæsar prodidit, de rerum natura, de Deorum immortalium vi ac potestate disputabant, & iuuentuti tradebant. Proinde minimè adstipulabor Plinio, qui Galliæ, Hispaniæ, & Africæ neminem syderum quid prodesset exortus, obseruasse retulit. quod vix Pythagorei admiserint, qui se à Gallis cœli & stellarũ cursum didicisse non iam inficiabuntur: ne diuinandi scientiam omittam, quam vel mulierculæ exactissimè calluerunt. Citetur Alexander Seuerus Imp. Rom. cui in Gallia belligeranti Druyas mulier exclamauit: Vadas, ne victoriam speres, ne militi tuo fidas. Non fefellit omen, nam paulò pòst milites, qui sub Heliogabalo effloruerant præmiis & licẽtia, cùm tam sanctum ac seuerum ducem pati nequirent, si-

lib. 18. cap. 25.

Lamprid. in vita Alexãd.

mul cum Mammea matre occiderunt, postquàm annis XIII. diebus IX. imperasset. Non desunt, qui à Maximino Thrace submissos occisores ferant: quoniam & is illicò rerum potitus est. In Gallia, inquit M. Tullius, Druidę sunt, è quibus ipse Diuitiacū hospitem laudatorémque cognoui, qui & naturæ rationem, quam Physiologiam Græci appellant, notam esse sibi profitebatur, & partim auguriis, partim coniecturâ, quæ essent futura dicebat. hæc ille. Atqui ego in coniectura bene ducenda non diuinationem tantùm, sed etiam prudentiam laudauerim:

Lib. I. de Diuinat.

Bene, qui coniiciet, vatem hunc perhibebo optimum.

cùm res fortuitę cautè & prouidè præsentiuntur, siue tempestates à gubernatore, aut ab Imperatore hostiū insidiæ, aut à medico exitus morbi: quod genus Philosophiæ saluberrimum est, & Druidis ante Pythagoram accepto ferendum. Quod ne nimiùm ambitiosè per nos Gallis vendicari, & à Græcis subtrahi aliquis putet, audiatur Diogenes Laërtius. Philosophiam, inquit, à barbaris initia sumpsisse plerique autumant: nam Persis Magos, Babyloniis & Assyriis Chaldæos, Indis Gymnosophistas, Celtis seu Gallis Druidas, & qui Semnothei appellabantur, eius rei fuisse autores ait Aristoteles in Magico. Et paulò pòst subdit, Druidas obscurè ac per sententias philosophari consuetos, colendos Deos, nihil mali faciendum, & exercendam fortitudinem. Et ne sit qui suspiceturDruidas ex humili conditione cooptatos, fidem faciet Diuitiacus ille Ciceronianus ex clarissi-

Lib. I. de vita philosoph. cap. I.

ma Heduorum familia, cuius passim mentio à Cæsare fit: siue cùm ait, Diuitiacum & Liscum, qui summo magistratui Heduorum prę̨erant, quem Vergobretum appellabant, annuo imperio, & vitæ necisq; potestatem habebant, Cæsari in magna gratia fuisse: præcipueque Diuitiaci summum in populum Roman. studium, summam in se fidem, voluntatem, iustitiam commemorat. siue cùm adiicit, Diuitiacum Suessionum Regem totius Galliæ potentissimum extitisse. *Lib. 1. de bell. Gall. & lib. 2.*

Cęterùm Eubages plerumque mediocribus fortunis, & natalibus non adeò splendidis educti, profitebantur sapiẽtiam & sanctimoniam: vnde & ipsis nomen, subducta litera. nam ἐυαγὴς, sanctum ac pium significat. Mortalia omnia, exceptis diis & animis, esse demonstrabant: animam verò diuinitatis aliquod fragmentum esse, & corpori superstitem: nec inconstanter in alia subinde corpora transire, nec renouari: secus atque Heraclitus, asserens animis humidis delectationem, non mortem accidere: & nos illarum mortem viuere, illas autem nostram. Nam nemo extinctam vel immutatam dicet Eri Armenij animam, qui, vt est apud Platonem, cùm occubuisset in prælio, sublatis decimo die cadaueribus iam corruptis, integer ipse domum delatus vt sepeliretur, duodecimo ab obitu die pyræ impositus reuixit, & omnia, quæ viderat in inferis, recitauit: vt Iudices in hiatu sedentes, qui iustos ad dextram cœlum scandere iuberent, iniustos contrà ad sinistram deiici, signa eo- *porphyr. in Antro Homerico* *Dial. 10. de Repub.*

rum quæ in vita malè patrauerant, à tergo ferentes. An non etiam multa corpora ſanctorum, quę dormierant, moriente Chriſto reuixerunt, & poſt eius reſurrectionem ingreſsi ſanctam ciuitatem, apparuere multis? Meritò Hebręus ſapiens, cùm de animę immortalitate hæſitaſſet aliquando, & vtrum anima hominis ſurſum aſcenderet potius quàm iumenti, tandem ait, Memento creatoris tui in diebus iuuentutis tuę, antequàm veniat tempus afflictionis, redeátque puluis in terram qualis fuit, & ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Accedit quòd cùm ad Dei expreſſam effigiem anima ratione prædita creata fuerit, nunquam ſeneſcet, nunquam deſinet, ſed æternam iuuentam ſortita cœlo fruetur. Cæterũ & cùm ait non habere hominem quicquam præſtãtius pecore, nominatim præfatus eſt ſe de illo hominum genere ſentire Salomon, qui ſe in pecudum conditionem deiiciunt, quæ natura cœlum ſpectare non permiſit, ſed prona & ventri obedientia finxit. Illi enim bis moriuntur, daturi in tartaro inhoneſti pœnas: proinde quadrupedibus deteriores, quibus ſemel emori licuit. Quoad mundi naturam exitúmque, Eubages Stoicis per omnia cõueniebant: nec ſequebãtur eos, qui vniuerſum Dei opus nunquã interemptũ iri rentur, quorũ fuit Ariſtoteles, qui etiam tẽpus ingenitũ ſtatuit; nec eos, qui natum quidẽ fatẽtur, ſed pòſt futurũ ſempiternũ: Imò ortũ fuiſſe mundũ, & finem expectare pro certo prędicabant, idque euenturũ ex curſu ſyderũ, aſsignatis cõflagrationi vt

Math. 27.

Eccleſiaſt. 3. & 12.

Lib. Meteor. 1. ca. vlt.

diluuio tẽporibus. Nam cùm omnia ſydera, quæ diuerſis motibus aguntur, in Cancrum cõuenerint, eodem ſic poſita veſtigio, vt recta linea exire per orbes omnium poſsit, arſura tum elementa: ſicuti inundatio facta eſt, & ſine littore fuit mare cœlo finitimũ, cũ eadem ſyderum turba in Capricornum ſimili ſerie conceſſit. Rationem mundi corruptibilis, & peſſum ituri reddit Lucretius, licet Epicureus: *Lib. 5. de rer. nat.*

Omnia natiuo ac mortali corpore conſtant:
Debet eadem omnis mundi natura putari.
Quippè etenim quorum parteis & membra videmus
Corpore natiuo mortalibus eſſe figuris,
Hæc eadem fermè mortalia cernimus eſſe,
Et natiua ſimul. quapropter maxima mundi
Cùm videam membra & partes conſumpta regigni,
Scire licet cœli quoque idem terræque fuiſſe
Principale aliquod tempus, cladémque futuram.

Planè cùm ait cœli quoque vt principium fuiſſe, ſic futuram cladem, non puto tanto incendio ſupremo magis periturum cœlum, quàm periit diluuio. Neque enim ignem ſtulti Phaëtontis perhorreſcit in fabulis, cùm ſolem & alia ignita lumina perpetuò domi habeat prorſus innoxia: nec quiſquam hactenus de ruina labéque metuit. aut cautionem damni infecti ex iuris formula à Deo expetiuit, quem expectamus vltima die cum tuba & põpa magnifica de cœlo deſcẽſurum, & nos in occurſum ituros raptos in nubibus, & obuiã progreſſos in aëra, fideiubẽte Apoſtolo. Proinde nõ periturũ eſt cœlũ, Dei Max. domici- *1. Theſſ. 4*

liũ:nec trãſibit perẽni ruina,ſed cõcuſſis quæ infra illud ſũt elemẽtis,& omni diſcuſſa fæce & nube, clariꝰ ſolito & ſplendidiùs nitẽs,renouatum videbitur.Sic docet D. Auguſtinus, ſtellas caſuras de cœlo, & cœlum ſimul tranſiturum nouiſſimo tempore:hoc eſt, cadere viſum iri,& tranſire. vnde illud Virgilij,

lib. de ciuit. Dei 20. cap. 24.

Math. 24

Sæpè etiam ſtellas vento impellente videbis
Præcipites cœlo labi.

Lib. 1. Thebaid.

& Papinij illud,

-lapſíſque citatior aſtris.

& in Apocalypſi: Stellæ ceciderunt ſuper terram. Præterea diſſerebãt Eubages mortem contemnendã, neque quicquam ad nos pertinere:cùm mors ſit ſenſus priuatio,& ſenſu tantùm malum bonúmve percipiatur.Itaque non eſt mors,quandiu homo eſt: cùm autem adeſt mors, iã homo eſſe deſiit. ſic nec ad viuos,nec ad mortuos pertinere poteſt. Virtutem miris præconiis efferebant, & vnicam tantùm eſſe diſputabant, in ſpecies diuiduam iuxta animæ facultates: Sicut lumen ſolis figuris carens,figuras contrahit ex ſpecularibus& feneſtris per quas tranſit, ita conſiliorum maturitate effici Prudentiam: Iuſtitiam, ſuum cuique reddendi volũtate: Fortitudinem, mentis conſtantia:& Temperantiam denique, ſedatione & ornatu cõgruo:quę omnes licitæ affectiones velut aureo rationis vinculo connexæ & coniunctæ ſint diuinitùs, vt liquet ex Iuſtitia,quam imprudens & alieni immoderatus appetitor nunquam conſequetur. Quamuis autem Iuſtitiam ſummoperè laudarent, legum interpretationi minimè inuigilabant vt Druides, ſed iactabant ſe

præſtatu-

præſtaturos frequentiſsimis auditoribus, vt id ſponte facerent, ad quod legum minis alij adigantur. Sed cùm pigeat homines gratis probitatem ſequi, nec niſi præmiis excitati aut pœnis deterriti æquo & bono obediant, idcircò factum eſt, vt apud Gallos Iuriſperiti in magno pretio ſemper extiterint, tanquam incolumitati Reipublicæ & priuatorum ſecuritati valdè conſulentes. Et quia aluntur artes gloria & præmio, & ad eas certatim incenduntur omnes, quę tum vulgo, tum optimatum iudicio lectiſſimæ & laudatiſsimę habentur, illuſtrata maximè fuit Iuriſprudẽtia ab ingenioſis iuris enarratoribus, & regum Gallorum ſalariis propoſitis: quę in tantum augeri contigit, vt non Philoſophis frugalitatem commendantibus, ſed magnificis & luculentis Principibus erogãda viderentur.

SANE Longho & Bardus iunior, quorũ antea meminimus, honoraria profeſſorum, laudéſq; ſuas potiſsimùm amplificarunt, & inuiti poſteris mentiendi præbuerunt occaſionem. Nullus enim eſt, qui à Lõghone & Bardo non ſibi iam perſuaſerit gentẽ Longobardorum trans Alpes iampridem ſitam nomen accepiſſe, cùm veriùs ſit natio Germanica Sueuis cõtermina. Habitant, inquit Ptolemęus, Germaniam à ſeptentrione iuxta Rhenum Buſacteri, Sicambri: ſub his Sueui, Lãgobardi: (ſic enim ſcriptum eſt, λαγγοβάρδοι:) deinde Tingri & Ingriones inter Rhenum & Aunobęos montes. Cornelius Tacitus librum edidit de moribus Germanorum, non hoc prætermiſſurus. *Lib. 2. Geographi.*

Is refert Sueuorum nobiliſsimos Semnones habitos. Adiicit, inquit, autoritatem fortuna Semnonum: cētum pagis habitatur, magnoque corpore efficitur, vt ſe Sueuorum caput credant. Contrà Langobardis paucitas nobilitáſque, quòd plurimis ac valētiſsimis nationibus cincti, non per obſequium, ſed pręliis & periclitando tuti ſint. Et alibi Tacitus nuſquam niſi Langobardos recenſuit. ſed concinnitas vtriuſque nominis mellitum errorem induxit. Poterat ſimiliter quiſquam ementiri, vt Semnones Germani Senonibus Gallis aut dediſſent originem, aut traxiſſent. ſed nos vera, non modò veriſimilia amplectimur.

Vt lib. 2. Annal.

SED redeūdum eſt ad profeſſorum cuiuſlibet diſciplinę, pręſertim ciuilis, ſtipendia per reges Gallorum, maximè Toloſatum, aucta: paulatim per Duces ac Comites perſeueranter non minus quàm liberaliter diſtributa, quoad ventum fuit ad Alphonſum Pictonum Comitem, fratrem Diui Ludouici regis, in cœleſte regnum indigetis cooptati virtutum potiùs quàm Pontificum ſuffragio: cui Iana nouennis vltimi Raymundi Toloſę Comitis filia ſponſa, in manū tandem conuenit paternæ ditionis, regno parum abſimilis, hęres. In cuius matrimonij conciliatione, ad abolendas bellorum iras, quæ diu res Toloſanas attriuerant, pacto conuento inter pręcipua fœderum capita actum eſt, * vti Academiæ Toloſ. conſuleretur ſalariis Marcarum quatuor miliū præſtitutis ex prouentu Comitis Toloſ. in proximum decennium. Eſt autem Marca, talentum Gallicum argenteum in am-

* *Lutetiæ anno 1228. mēſe Aprili.*

biguo, nisi expressim aureum designetur: inde appellatum, quia prisci Galli Marcam equum vocabant, & Trimarcisiá voce patria, equestris pugnæ institutionem Brenno duce vsitatam, qua fessis aut sauciis integros certo ordine succenturiabat, Persarum imitatione, vt Pausanias elegãter explanat in Phocicis. Cuiusmodi Romana in acie milites fuere, qui Optiones dicerentur, sufficiendi ægris & impeditis. Ideò autẽ talento inditum Marcę nomen, quòd certo argenti auríve ponderi Marcæ, id est, equi nota fuit impressa, pondus legitimum significans. Equus autem Soli adhinnire videbatur alacriter, propterea quòd olim veteres equum Soli sacrificare consueuerant. quod genus victimæ perrexisse ad Francorum vsque seculũ Agathius testatur, vbi desitũ in Gallia & Germania ab eo more equos & boues & infinita eiusmodi pecora sectis ceruicibus immolandi, Francorum salubri conuersatione retulit. Cuius quidem sacrificij ratio, si modò rei vanæ ratio vlla reddi potest, ab Ouidio allata est: *Lib. 1. de bello Goth* *Lib. 1. Fastor.*

Placat equo Persis radiis Hyperiona cinctum,
Ne detur celeri victima tarda Deo.

Diomedi equum candidum Venetos, vt numini, mactasse accepimus, & id honorificum duxisse: sicut Mysij, qui cum M. Crasso conflixere, statim ante aciem immolato equo concepere votum sanequàm barbarum, vt cæsorum ducum extis litarent, & verscerentur: nec tubam sustinere potuerũt inani sacro, quod pridem obliteratum religioni Christianæ ces- *strab. lib. 5. Geogr.* *Luc. Flor⁹ lib. 4. cap 12.*

ſit:pręcipuè poſteaquàm magnus ille Conſtantinus Imperator monetæ ſuæ Crucem inſculpi & imprimi iuſſit, à cuius imagine quamplurima ſibi proſperè obtigiſſe compererat.vnde etiam à iudiciisRomanis Crucis ſupplicium abrogauit.Id peręquè reges Galli in ſignata pecunia obſeruarunt. Solem tamen vnà cum cruce aurea retinuerũt, veſtigio quodam antiquitatis, & quia is Dei filio ſimillimus eſt radiis & beneficiis.nam & Plato Solem boni filium dicit, quẽ ipſum bonum ſibi genuerit conſimilem. Cæterùm hodie Sol nũmo numerabili imprimitur, olim ponderi accommodabatur nondum percuſſa pecunia, cùm res inuicem permutarentur,aut emerentur pretio rerum in pondere,numero,menſuráve conſiſtentium:vtauro,argentóve infecto,aut ære rudi in pondere, bobus & pecoribus.ſicuti cùm Iacob emit partem agri à filiis Hemor centum agnis, ſeu nouellis ouibus,quò deinde Ioſephi oſſa ex Ægypto transferri accidit.Alij emebant Siclis in viginti particulas ſecandis.Siclus enim priuſquàm trãſiret in nummum, pondus extitit,& talenti Hebraici genus: quanquam & talenta vſurparentur pondere,qualia decem argẽti puri puti ſe credidiſſe Gabaëli Tobias teſtatur. quo tamen vtitur Plinius, Gallicum frumentum vt leuiſsimum commendans,non excedens in modium vicenas libras. Si quis, inquit,granum ipſum ponderet, adiicit Sardum ſelibras, Alexandrinum trientes. hoc & Sicli pondus. ſed Budæus legit, Siculi. Sic apud præcipuum poëtarum Achiui Lemnium vinũ

Niceph. hiſt. eccl. lib.7.cap. 46.

Dial.6. de Rep.

Geneſ. 34.

Leuit.27.

Tob. 4.

Lib.18. cap.7.

Lib.5. de Aſſe.

Iliad. 7. & Ioſ. cap.vlt. agnis em-

coëmerũt ab Euneo Iasonis & Hypsipyles filio, ære, ferro, mancipiis: *ptio fit. vbi Pagninis interpretatio ieiuna est*

Ἄλλοι δὲ ῥινοῖς, ἄλλοι δ' αὐτοῖσι βόεσσιν.

hoc est, alij verò pellibus bubulis, alij bobus ipsis. vt liqueat boues pellitos fuisse animalia, non pecuniam bouis nota signatam, vt Budæus Plutarcho credulè assentiens perperàm suspicatur. hic enim Theseum mauult nũmum percussisse boue inciso ob Minois fortè taurum: ad quem vulgò referunt illud prouerbij, Bos in lingua. perinde ac pecunia non sinat corruptos oratores eloqui. sed certè ad pŏdus animalis linguam celerrimam compescentis pede graui referri decet. Etiamnũ Galli passu bubulo tractari debere seria vulgô dicunt. Et Theognis de animali apertè loquitur, his verbis:

Βοῦς μοι ὅτι γλώσσης κρατερῷ ποδὶ λὰξ ὀπίσαθεν ἴσχει κωτύλλων.

id est, Bos mihi in lingua forti pede calcitrando insiliens vetat nugari. Cęterũ si Theseus autor monetæ Gręcis suis extitisset, idque Athenis vbi regnauit, iam quidem Troiano bello, quod multò pòst secutum est, nummi vsus propter facilem & perpetuam rei æstimationem fuisset plausibilis: nec æs, aurum, aut argentum tam serò signari cœpisset puppis nota & Iani gemini, ob eius in Italiam nauigationem: quanquam & ipsum Ianum seu Liberum Patrem emere acvendere instituisse exploratum habeam. Sed Athenęus deceptus est, quòd putauit ab eodem æs primò signatum, tãquam non nisi pecunia numerata emptitassent antiqui. Libet in di- *Plin. lib. 7 cap. 56.* *Lib. 15. cap. 19.*

uersum Cæsaris testimonium subiungere de Britan-
lib. 5. de bell. Gall. nia scribentis. Vtuntur,inquit,nummo æreo aut annulis ferreis ad certum pondus examinatis pro nummo. Nascitur ibi plumbum album in mediterraneis regionibus,in maritimis ferrum.Nec Plutarchus abhorret in Lysandri vita, coniiciens virgulas ferreas antiquitùs obeliscis similes pro nummis vsitatas,vnde Oboli nomẽ manauerit.Nec est quòd aliquis ferri vilitatem spernat,cùm & de corio inductos nummos sciamus Lacedęmoniis. νομίσματι δὲ χρῶνται σκυτίνῳ,
serm. 42. inquit Stobæus:ita vt capitale esset, aurum argẽtúmve penes quemquam deprehendi. Nam etiam cùm Ioannes Gallorum Rex melior quàm fortunatior in campis Pictonicis ab Anglis parua clade magno incommodo superatus esset, & in Britanniam perduplanè *Mutones aurei in Gallia olim* 3. *solidis vulgaribus valere cœpere* 1357. *De Solone Laërtius, Plutarchus.* ctus, eò inopiæ Gallia deuenit,vt Arietini aurei arietis effigie impressa pluribus solito assibus æstimari cœperint Carolo Delphino iubẽte, nequicquam reclamante populo Parisiaco.Nam & Solon Athenis, vt vulgum ære alieno obrutum subleuaret, minam centum drachmarum fore constituit, cùm antè duntaxat LXXIII. vsitaretur:vt numero quidem æquũ solueretur creditoribus illæsis, precio autem minus cum debitorum commodo: nempè aucta nummi æstimatione lege,quam σεισάχθειαν vocabat,id est,oneris leuationem. Sed & paulatim factum est, in eadem
Philipp. Cuminius in 11. xi. cap. Gallia captiuo Ioan. Rege mœsta & inope, vt coriacei nummi traiecti clauo argenteo fabricari cœperint, auro & argento ad redimendum Regem im-

penſo deficientibus. Sed & Diuũ Ludouicum denarios Victoriatos, qui antea aurei cudebãtur, ſcorteos molitus eſt cum tenui argentea effigie: edicto propoſito, vt tam priuatis quàm fiſco auri loco cenſerẽtur: quem Ioannes poſtea æmulatus creditur, fortunæ tantiſper cedens & Gallici agri ingenio, frugum magis quàm auri, electri, vel argenti fertilitate læti. 110. & Nic. Gilles in Ioã. Rege. ibi de Arietinis.

HINC indagare libet, quid cauſę Druidas impulerit, vt à ſe Dite Patre prognatos Gallos omnes prędicauerint: cùm Dis diuitiarũ Deus habitus ſit. Terrena enim omnis vis atque natura Diti Patri dicata eſt, teſte M. Tullio, qui diues, vt apud Grecos πλούτων: quia & recidant omnia in terras, & oriantur è terris: cui Proſerpina coniunx, Cereris filia, à matre quęſita ob fruges in ſinu terræ primùm latentes, donec pandantur, & flaueſcant. Quòd ſi hæc veriſſima ſunt, non vna ratio in promptu erit, cur Gallia ad Ditem generis ſui originem retulerit: ad Ditem, inquam, Samothen, cuius crebra antè mentio facta eſt, literatura & opum vi florentiſsimum, tantiq; à poſteris ſuis æſtimatum, vt Galatheus Herculis filius Gallos omnes Samotheos nuncupauerit, tanquam à Samothe Dite oriundos, & ita obſtupenda maiorum nobilitate cenſendos. Belliſsimè Plato, vel potius apud Platonem Socrates, Plutonis doctrinam & lepôrem collaudat: hac de cauſa neminem huc ab inferis velle reuerti, neque etiam Syrenes ipſas: imô eas & cęteros omnes ſuauiſsima Plutonis oratione demulceri. Eſtque, inquit, proculdubiò is Deus Caſ. lib. 6 de bell. Gall. Lib. 2. de nat. deor. Beroſ. in li. de regib. Aſſyr.

ſophiſta diſertiſſimus,& ingentia confert iis, qui apud eum habitant, beneficia : cùm affatim abundet diuitiis,& ſuppeditet, ne nomini ſuo non reſpondeat. Eſt præterea Philoſophus non adhærens hominibus,priuſquàm animus eorum corporeo vinculo ſolutus,malis cupiditatibus purgatus ſit. Itaque longè abeſt vt nomẽ ἄιδης, quaſi ἀειδὲς, ideſt,triſte & tenebricoſum dictũ fuerit: imò ab eo quod eſt ἀιδένας, id eſt,noſſe pulchra omnia.

Plato in Cratylo.

SED iam ad exquiſitas opes reuertamur, non tãtùm frugum & fructuum omnium, quibus copioſiſſimè natura beauit Galliam,ſed etiam ad abundantiam auri & argenti,ferri,necnon plumbi,& gemmarum aliquot:quorum omnium tam benigna mater videtur fuiſſe Gallia aureis illis viris, quàm nunc ſeuera nouerca apparet,cùm ferrei mores emerſerũt. Hoc manifeſtat Diodorus Siculus, quo ſcribente vniuerſa Gallia aurum habuit abſque opificio penè & labore, ſed ſponte naturę,cùm flumina è montibus labentia arenam auream paſſim per campos eiicerent: attritis poſtea glebis,quibus aurum ſplenderet, & aqua lotis, mox in fornacem coniectis dempta terra, donec aurum liqueſceret:quo mulieres,vt viri,ad ornatum corporis promiſcuè vtẽbantur, annulos & torques inde fabricantes:& thoraces militares auro exornabantur,& brachia armillis aureis. Queritur Plinius, viros etiam in lacertis aurum geſtaſſe, idque à Dardanis profectum:proinde Dardaniam vocari. Viriæ Celticæ dicuntur,inquit,viriles Celtibericæ. Cæterũ diſplicet

Lib.6. de antiquor. geſtis.

Lib.33. cap.3.

diſplicet id quod temerè Diodorus aſſeruit, Galliam vbique argento caruiſſe. Atqui Strabo, cùm dixiſſet Tarbellis (quæ gens Pyreneis montibus propinqua eſt) ſummum auri effodiendi eſſe ſtudium, paulò pòſt ſubdit: ὡσαύτως δὲ τοῖς ῥυτηνοῖς ἀργύρεια· ἔχουσι δ' ἀργύρεια καὶ οἱ γαβαλεῖς. Ex quibus patet argentifodinas & artes argentarias Rhutenis & Gabalienſibus non defuiſſe. Quorſum plura huc congeram de argento Gallico? cùm ipſemet Diodorus Pyrenẽ montẽ vocatũ detexerit ab incendio ſyluarum, quod ſubſecuti ſũt argẽti riuuli puri ac liquefacti manãtes? niſi nobis perſuadere fruſtrà conetur, non in Gallam, ſed Hiſpaniam verſus, argentum potiùs defluxiſſe. Omitto plumbum albũ ſine mixtura vix vtile, cœpiſſe Galliarum inuento incoqui æreis operibus, ita vt vix ab argento diſcerni quiret. Deinde plumbum argentarium ex albo & nigro conglutinatum, ſimiliter incoctum, equorum ornamentis iumentorúmque iugis in Alexia Burgundiæ opido. Reliqua gloria Biturigum fuit, qui eſſeda & vehicula ac petorita (vt verbo non tam Plinij quàm totius Galliæ vtar) exornarunt. Nam M. Varro lib. XIIII. rerum diuinarum, Petoritum dicit eſſe vocem Gallicam, & vehiculi genus Tranſalpini penitus. Retinuere priſtinę facultatis nonnihil Galliæ flumina, & aurum gignere nondum obliuiſcuntur, vt Garumna, & qui in ipſum influit, Tarnis, de quo Auſonius:

Concedet gelido Durani de monte volutus
Amnis, & auriferum poſtponet Gallia Tarnim.

Lib. 4. Geograph.

Plin. lib. 34. cap. 17.

A. Gell. lib. 15. cap. 30.

In Moſella.

Cotidie exigua quædam ramenta veluti ſcobes afferri inde cernimus, non tamen ad explendam auiditatem mortalium ſuffectura. huic enim nec Ganges Indiæ, nec Pactolus Aſiæ, nec Hebrus Thraciæ, nec Padus Italię, vel Tagus Hiſpanię, aurifera flumina ſufficerent, nec ſi priſca fœcunditate pollerent. Nã non ſola Gallia ſeneſcente mundo & ferè effœto parere aurum deſiit, ſed & alię regiones quondam auri ſplendore & vbertate clarę: vt Aſturum iuga in Hiſpania, arida alioquin, & in quibus nihil aliud naſceretur. Sic & ager Dalmatię Neronis ætate, tam immani & ferreo Principi aurum fundere deſiit. Hinc annua nauigatione vltra anni & Solis vias ex Hiſpania ad quærẽdũ aurum vitę pretio hodie cõmeatur, cuniculi per inuios montes aguntur ad lumina lucernarum, vt iam minus ſtultum ſit in medio mari quærere vniones. Scitè mediusfidius Demetrius Phalereus dixit, Auaritiam vel Plutonem ipſum ex intimis terrę penetralibus ſe tracturam ſperare. quod nunc maximè verum fiet, cùm penuria auri contigit: nec opus eſt lege illa Cenſoria, qua cautum fuit in agro Vercellenſi, ne plus quinque M. hominum in opere publicani haberent, quam Plinius commemorat. ac ſubiungit, omni auro ineſſe argentum vario pondere: alibi dena, alibi nona, alibi octaua parte: In vno tantùm Galliæ metallo, quod vocaretur Albicratenſe, XXXVI. portionem inueniri: ideò cæteris præſtitiſſe, non ſine Gallię gloria. Idem Carbunculos Maſſilia importatos Boccho autore retulit. Gagatẽ

lib. 33. cap. 4.

lib. 37. cap. 7.

quoque & verſicolores Iaſpidas innaſci in eadem experimur, & varios eiuſmodi lapillos & gẽmas, quas quidem plurimi faceremus, niſi eſſent vernaculæ, cũ Indi margaritas faſtidiant, & corallio Siculo vehementer delectentur: adeò ſola gentium perſuaſio res aut viles, aut pretioſas facit.

RESTAT adhuc alia ratio indagãda, quę impulit Gallos, vt ſe Dite Patre in Deorum albo non vltimo genitos gloriarentur. An quia vir doctiſsimus M. Varro vtile regnis & ciuitatibus dixit, vt proceres, viri fortiſsimi, animi & corporis viribus præcellentes, ſe diis genitos ſuaderent & crederent, vt ita humana mens cœleſtis ſtirpis fiducia res magnas moliretur, & audentiùs conficeret? Hinc Æneas ille Troianus Veneris filius lepido commento habetur: & Romul' Martis & Rheæ Syluię Veſtalis proles: & filij Dei, Moſe atteſtante, connubia mortalium mulierum elegerunt, quæ perpulchrę erant. vnde geniti homines plus æquo inſolentes, omne fas & nefas miſcentes: quorum facinora ſimilia eſſent eorum, quę de Gigantibus calce cœlum ferire minantibus, ipſúmque pertundere, & numina deturbare nitentibus, Græci tradiderunt. Angelorum filios Ioſephus putat: vt ita Angeli ipſi pro Dei filiis accipiantur, ſicuti Pindarus, cùm deos immutabiles & ad malum inflexibiles inquit, πᾶϊδας θεῶν ipſos vocat, deorũ nempè filios, pro diis. Ediuerſo flores inſcripti nomina regum Virgilio vſurpantur, pro regum liberis, Hyacintho vel Aiace, in florem verſis, vt eſt in fabulis.

Auguſt. lib. de ciuit. Dei 3. cap. 4.

Geneſ. 6.

Lib. Antiq. 1. cap. 4.

In Iſthmijs. od. 3.

Atqui Plato in Cratylo, censet Heroas omnes ex deorum amore erga mulieres, vel virorum erga deas, fuisse genitos, & nomen accepisse ἀπὸ τοῦ ἔρωτος, id est, ab amore. Suidę verò placet filios Dei pro filiis Seth eruditi, & cœlestium rerum conscij autoris, accipi, qui Cainī filiabus misti, Gigantes genuerint robustos, ob iusti defensionem, vel ob ad iniustitiam efferatos. Sanè cœlestis homo Melchisedech rex Salem cùm se diis genitum dicere vereretur, interim iustitiæ cultor assiduus, ignotis parētibus ac penè sine illis eductus, creditur. quod ego ipsi beatiùs obtigisse reor, quàm Alexandro Macedoni, qui dum se hominib' subtrahere, & diis exæquare studet, in intolerā dam hominibus & diis superbiam incidit: nihil non agens, vt Hammonis Iouis filius haberetur. De quo quæsta sæpiusculè Olympia mater, quia se Iunoni pellicem insimulari doleret à filio victoriis ingentibus & assentatorum blandimentis supra fidem elato: adeò vt Draconem sibi parentem nonnunquam fingeret, non secus atque P. Scipio Africanus, qui Hānibalem & Carthaginienses in Africa bello Punico secundo vicit: cuius mater diu sterilis, anguem obdormiens experta amatorem marito absente, diuinæ virtutis puerum enixa est. Sed talia ostenta vtrique admodum profuere, vti vel res maiores gerendas aggrederentur, vel leues & superstitiosas gentes ad parendum diuinitatis opinione vrgēte adigerent. quāquam nequeo ipse non laudare Philippi verè ipsius Alexandri parentis moderationem & prudentiam:

In dict. ord.

Paul ad Heb. cap. 7.

A. Gellius lib. 7. cap. 1.

qui cùm in Chæronea fudiſſet Athenienſes, nihil intemperãter egit belli & fortunę ſucceſſu euectus, ſed puerum è ſatellitio regio prępfecit, qui cotidie, vbi diluxiſſet, inclamaret: Philippe, homo es. Hoc ſerò filius probauit, vt quem *Ælian. lib. var. hiſt. 8. cap. 15.*

Poſt ortus obitúſque fulminatos,
Anguſto Babylon premuit ſepulchro, vt inquit Statius.

CELTES rex poſt Luci parentis mortem etiamnum adoleſcens regno feliciter inauguratus eſt: eiúſque animus ſenum probitate & ſcientia gaudentium monitis obſequens, tanquam ager fertilis & benè excultus, concepta virtutum ſemina, & conſiliorum ſegetem honeſtiſsimę laudis protulit: præſertim cùm ipſe eſſe quàm videri bonus ciuibus ſuis mallet. Itaque ei accidit id propè, quod poſtea M. Catoni apud Salluſtium, vt quo minus gloriam peteret, eo magis illam aſſequeretur, dum cum ſtrenuo de fortitudine, cum modeſto de pudore, cum innocente de abſtinẽtia, certaret. Vno denique ore & conſenſu populorũ eò itum fuit, vt à nullo potiùs rege Gallia quàm hoc ſenilis mentis iuuene, nomenclaturam ſempiternam ſumeret, & Celtica impoſterum diceretur, propagato in dies celebri titulo & limite. nam Celta ſeu Celtes idem quod Illuſtrem ſignificat. Phœniciam vocem eſſe quidam putarunt, vt tamen à nomine regis amabilis & admirandi appellati Celtę fuerint, quemadmodum Beroſus notat, nec diffitetur Marcellinus & Strabo, Eos, inquit, Gallos, qui Narbonenſem regionem colunt, Celtas antea nominabant, à quibus *Annius Beroſi interpres in lib. de regib. Aſſyr. Lib. 15. rerum geſt. Lib. 4.*

vniuerſos Gallos à Græcis Celtas vocatos opinor, ἀπὸ τοῦ ὑπερφέρειν: vel à Maſsilienſibus vicinis. nam nullo tempore non aliis Gallis præcellentes, & domi ac militiæ prępotentes fuere ij, qui Celtę propriè ſunt. quod Cæſar dilucidè oſtendit. Gallia, inquit, omnis eſt diuiſa in parteis treis, quarum vnam incolunt Belgæ, aliam Aquitani, tertiam, qui ipſorum lingua Celtæ, noſtra Galli, appellantur. hi omnes lingua, inſtitutis, legibus inter ſe differunt. Gallos ab Aquitanis Garumna flumen, à Belgis Matrona & Sequana diuidit. Mox ſubdit, Belgas horum fortiſsimos, quia minus compti & culti, atque, vt arbitror, eruditi. Coniecturam huius rei inde facio, quia idem Cæſar Gallos Græcis literis vulgò vſos alibi recitat, & tamen paulò antè Neruios Belgas in Flandriæ finibus, earum prorſus imperitos declarat. Venit, inquit, magnis itineribus Cæſar in Neruiorum fines: ibi ex captiuis cognoſcit, quæ apud Ciceronem gerantur, quantóque in periculo res ſit. Tum cuidam ex equitibus Gallis magnis pręmiis perſuadet, vti ad Ciceronem epiſtolam deferat. Hanc Gręcis conſcriptam literis mittit, ne intercepta epiſtola, noſtra ab hoſtibus conſilia cognoſcantur. Proinde ſoli Gallorum Celtæ genere quodam excellentiæ Galli dicebantur: & eorum clariſſimi Hedui, vt Aquitanorum Auſci, Belgarum Treueri. Rhenus Belgas terminabat. Ex quo fateri neceſſe eſt, Celtarum nomen inclytum metas Galliæ à natura præſtitutas longè ac latè tran-

Lib. 6. de bell. Gall. & lib. 5.

P. Mela lib. 3. cap. 2.

ſiluiſſe, & vix Germanico Danubio coërcitum, aut Italico Pado. Vtque res ipſa, vix à doctiſsimis perſpecta, liqueat, Agrippę regis elogium in Gallos honorificum adferemus. Is namque Iudæos rebellionem meditantes aduerſus Neronem & Rom. Imperium à propoſito reuocare ſtudens, qui debellati à Pompeio Magno hæreditariâ obedientiam abiicere, ſine viribus, fine conſilio, fine opibus tantæ audacię ſuffecturis, conabantur, omninò id agit ſua oratione, vt quamplurimas gentes multò ditiores & potiores ipſis ponat ob oculos: quę olim ne domeſticum quidem dominum agnoſcentes, tunc ſponte exarmati Romanis obſequerentur. Veruntamen, inquit, ſi aliquos magnę cauſæ ad defectionem incitare deberent, Gallos potiſſimùm oporteret inſurgere, quos ſcilicet tantis munimentis natura cinxit: ab orientali plaga, Alpium iugis: à ſeptentrionali, Rheno flumine: à meridie, Pyrenęis montibus: ab occaſu autem, Oceano. Sed tali munitione freti, trecentis & quindecim gẽtibus numeroſi, fontes (vt ſic dixerim) felicitatis domeſticę habentes, omnibúſque bonis totũ penè orbẽ irrigantes, ferunt tamen ſe vectigales eſſe Romanorum, ac felicitatem ſuam in eorum felicitate reponere. haud ſanè per animorum mollitiem, nec propter ignobilitatem parentum, quippè qui octoginta annos pro libertate pugnauerunt: ſed Romanorum admirati ſunt, & horruerunt cum virtute fortunam. Hæc Agrippa bellè diduxit: omiſit tamen quintum limitem, nẽpè mare

Ioſeph. lib. de bell. Iudaico 2. cap. 16.

mediterraneũ,à promõtorio,vbi Pyrenęæ Veneris ędes & port' in Hiſpaniæ confinio,Africã ab Europa diſcludẽs: ex quo Narbonẽſem Galliã maritimã prędonibus Afris plerumque infeſtatam vidimus.Quin etiam eædem Punicæ incurſiones in eodem maris ſinu, Carolo Magno Gallis imperante,Mau orũ auxilio non mediocrem iacturam Galliæ inuexerunt: tandem fuſi & fugati in Tuſcum mare, ac cedere coacti,in proprios fines modica præda & tenui laude onuſti reuerterũt. Pauſanias in Atticis de Olbiade ſcribens,qui irruentibus in Gręciam Gallis, ducẽ ſe Athenienſium preſidio ad Thermopylarũ ingreſſum prębuit, Gallos ipſos ad vaſtum mare in extremis Europæ oris deguiſſe narrat, & intra eorum fines Eridanum fluuium perlabi, caſu Phaëtontis nobilem. Verùm, inquit, vt Galli appellarentur, ſerò vſus obtinuit.Celtas enim tum ipſi ſe, tum eos alij, antiquitùs nominarunt. Hi contractis vndecunque copiis ad Ionium mare conuerſi, omnes Illyriæ & Macedoniæ ac Theſſaliæ populos oppreſſere. Hinc patefit,Celticum nomen Galliam Togatam Tranſalpinam comprehendiſſe.quod Silius Italicus liquidò probat, & ſimul diuerſum in latus tendens Boios, quos Bauaros nominamus, trans Rhenum cõplectitur,& Hãnibali contra Romanos ſubſidio fuiſſe ait:

Autor Enginhartus in vita Caroli.

Lib.11.de bell.Punico.

Iam verò Eridani tumidiſſimus accola Celtæ
Incubuere malis iterum, veteriſq; doloris
Tota ſe ſocios properarunt iungere mole.
Sed fas id Celtis, fas impia bella referre

Boiorum

Boiorum populis. Et alibi idem Silius: *Lib.13.*

At Celtæ vacui capitis circundare gaudent
Oſſa, nefas, auro, & menſis ea pocula ſeruant.

Nec vtique de Celtis citra Alpes Rhenúmque iſta referuntur, ſed de vlterioribus, qui Gallæ vel Celticę gloriæ dulcedine illecti, eoſdem ſe cenſeri, ſaltem appellationis communione, gaudebant. T. Liuius bellum L. Poſthumio & T. Sempronio Graccho Cõſulib. geſtum memorans, & de Boiis ſeu Bauaris verba faciens, Poſthumius, inquit, omni vi ne caperetur obnixus occubuit: Spolia corporis, capútque ducis pręciſum Boij ouantes templo, quod ſanctiſsimum eſt apud eos, intulere. Purgato inde capite, vt mos iis eſt, caluam auro cęlauere: idque ſacrum vas iis erat quo ſolemnibus libarent: poculúmque idem ſacerdotis eſſe ac templi antiſtitibus. Præda quoque haud minor Gallis quàm victoria fuit. hęc Liuius. *Decad. 3. lib. 3. Zonar. lib. 2.*

Cæterùm Carolus Magnus cùm audiſſet Nicephorũ Orientis Imperatorem à Bulgaris, quos bello laceſſierat, ſuperatum, vehementer indoluit, quòd Crumus eorum dux victoria nimiùm elatus Nicephori caluariam argento induxerit, eáque pro calice vtens infuſum vinum ſociis propinauerit. tametſi non ignoraret Carolus Nicephorum, Irene Auguſta per dolum ac vim pulſa, ſibi ad diadema gradum feciſſe, vectigalibus magis quàm virtutibus augẽdis ſtuduiſſe, fauiſſe Manichæis, re quidem Chriſtum negantibus, quem verbo tenus colerent: Solem adorandum prædicantes, fatum pro libero arbitrio aſſeren- *Zonar. tom. 3.* *Epiphan. lib. 2. to. 2. contra hæreſ. ca. 66.*

uRffin. lib. 1. hiſtor. eccleſiaſt. cap. 22.

tes: non multum à Pythagorę tranſmutatione alieni, Manem quendam libertinum væſanię autorem inſecuti, qui ſemetipſum Spiritum paracletum dicere nõ ſit veritus, librum ſceleſtum ſic inchoans: Erat Deus & materia, lux & tenebræ, bonum & malum. atque ita duo principia contraria pręſtituens, nec Deum boni vnicum fontem agnoſcens. Sed cùm Perſarum regis filium ægrum fruſtrà ſe inſtaurare poſſe aſſeueraſſet, circulator nefarius cute detracta & ſtipulis referta pœnas dedit, teſte Epiphanio. Nihil mirandũ, ſi exhauſto cerebro tanta peruerſitate, Nicephorus hoſti atrociſsimo poculũ præbuerit. Scythæ autem non hoſtium, ſed parentum aut amicorum perpolitis capitibus à morte inauratis bibũt: imò introſpiciunt, frontem ac verticem interim ſuam manibus attollentes. quod genus barbarę magnificentię nunquam Gallis Celtíſve intra eos terminos, quos eis verè natura pręſcripſit, placuit: non magis quàm maſculorũ amores, quos ipſis exprobrat Ariſtoteles, qui hallucinandi Athenęo cauſam dedit. Celtę, inquit, cùm mulieres pulcherrimas habeant, magis puerilibus amoribus gaudent, ita vt nonnulli ſuper pellib⁹ cum binis catamitis concumbant. Idem Ariſtoteles alibi, pudendo prorſus errore, negat in Celtica regione, vt Scythica, propter immodicũ frigus aſinos inueniri. quod vix aſinus quiſquam, licet hebes & ſtupidus, effutiret. Non inficior ipſe Druides aſinum contempſiſſe, & odiſſe, tanquam animal ſolum, non factum harmonię modis, & nullo ſenſu ad lyrę ſo-

Plato in Euthydemo.

Lib. 2. Politic. cap. 7.

Lib. 13. cap. 26.

Lib. de hiſt. animal. 8. cap. 28.

num idoneum, proinde abſurdam beluam: ſed tamẽ arationi & admiſſuræ commodiſsimam nemo non experitur. Vnde Claudianus vetus poëta mulas patre non ſolertiore genitas in Gallia, ſic laudat vt celeres & dociles: *Claudiã. in epigr.*

Aſpice morigeras Rhodani torrentis alumnas,
Imperio nexas, imperióque vagas.
Diſſona cùm varios flectant ad murmura curſus,
Et certas adeant voce regente vias:

Et paulò pòſt:

Conſenſúque pares, & fuluis pellibus hirtæ,
Eſſeda concordes multiſonora trahunt.
Miraris ſi voce feras pacauerit Orpheus,
Cùm pronas pecudes Gallica verba regant?

Et hodie nihil vſitatius mula muléve reciſo inter proceres viros: licet Horatius innuat frugali vita v- *serm. 1.* tentibus olim magis conueniſſe, dum ſua ſe tenui ſor- *ſat. 8.* te contentum beatúmque deſcribit: Num, inquit, mihi curto ire licet mulo. Dè Ponto igitur, non de Gallia temperatiſſima Ariſtoteles id promere debuerat, vir alioquin reprehendendi cupidiſſimus, qui nec Platoni præceptori iam tum ſuperſtiti pepercit: quẽ ferunt propterea moleſtè tuliſſe, ac dixiſſe, ſic recalcitrare Ariſtotelem philoſophicis educatum, vt in matres pulli ſolent. Quòd ſi nobis tanta carpendi libido eſſet, facilè redargueremus quod idem Ariſto- *Lib. 1. Meteor. cap. 13.* teles fabuloſè admodum tradidit, Pyrenem montem ad occaſum ſolſtitialem in Gallia Danubium atque Tarteſſum flumina deiicere: hunc extra Herculis co-

lumnas erumpere, illum per vniuersam Europam profluentem, se demum in Euxino condere. Tartessum fluuium, vt vrbem eiusdem nominis, in vltima sanè Hispania esse finam°: quęso quis è diuerso nescit Danubium nec Europam mediam præterfluere, nec ex Pyreneo monte Garumnæ nostri parente scaturire: sed extra Celtarum fines è monte Abnoba Germaniæ, multis vltra Alpes milibus, infinitis à Pyreneo stadiis, ac tum nomen mutare cùm Illyricum attigerit, & Istrum nominari, & in pontum per innumeras gentes & regiones vasto aquarum agmine prouolui, nusquam Celtarum campos irrigantem? quâuis ex iis, quę attuli, perspicuum sit Celtas seu Gallos tripartita significatione censeri: interdum angustè & propriè ab amne Garumna ad Belgarum tractum: rursus aliquanto laxiùs, vt etiam Belgas ipsos ad Rhenum vsque cõtineant: & nouissimè adeò diffundi, vt Rheno traiecto Boios & Sueuos vsque protendantur, nec Alpium iugis contenti Galliæ togatę gentem absorbeant. Sic Græciæ siue Helladis vox, modò in genere, modò in specie vsurpatur. Ante Hellenem Deucalionis filium, inquit Thucydides, suum cuique genti nomem erat, vt Pelasgis, Argiuis, Achæis: Hellene autem, eiúsque liberis rerum potitis, omnes maximè linguæ commercio, Hellenes, id est, Græcos vocitatos. Adhęc P. Mela de Isthmo loquens, Hoc illi cognomen, inquit, est, quia quinque milium spatio Ægeum mare ab Ionio submouens angusto tramite, Helladi Pelopõnesum an-

Lib. 1. bell Peloponnes.

Lib. 2. cap 3.

nectit. Asiam quoque minorem, id est, Phrygiam, Priami florētis ditionem, à tertia parte orbis discludimus, & τὴν ἰδίως λιβύην ab Africa vniuersa, quæ Libya quoque est in genere, vt placet Ptolemæo, & Mauritaniam, Cyrenaicam, & Ægyptum, & mox Libyam interiorem continet.

Admirabilem fuisse oportuit Celtam regem, & virtutibus cumulatissimè decoratum, cuius nomen tot & tam præclaræ nationes ambierint, & ætatis imbecillitatem animi maturitate pensasse, nec luxui, nec inertiæ se mancipasse, sed iaculando, equitando, consulendo, senes robur mentis & corporis aluisse. Planè si quisquam regum ante ipsum Celtis imperasse legatur, non eò spectat, quasi nō ipse primus Celticę nomen accommodauerit: sed κατὰ προλήψιν autori conceditur quædam ex sua persona dicere, quæ accidisse postea scire potuit. Vt cùm Palinurus ille Virgilianus obsecrat Æneam, vt terram iniiciat sepulturę, & portus Velinos requirat: quos quidem poëta nouit, non Æneas, cùm Velia opidum Seruio Tullio regnāte Romæ post annum amplius sexcentesimum conditum fuerit in agro Lucano. Eodem pacto M. Cato in Originibus scripsit, Ianum cū Dyri & Gallis progenitoribus Vmbrorum rate cum colonis per Tyberim vectū, & ad lęuum Tyberis Hetruriam tenuisse. Certè cōstat Tyberis nomen Catoni quidem cognitum, Iano inauditum fuisse & Italis: donec Tyberinus Capeti Latinorum regis filius ex Æneæ minoribus, traiectu Albulæ fluuij submersus, celebre poste-

A Gell. lib. 10. cap. 16.

T. Liui. lib. 1. Lib. de reg. Babyl

ris nomen ac flumini perenne reliquit. Non aliter Berosus, anno Nini x. Ianum ex Africa veniſſe in Celtiberos Hiſpalos recenſet, ibiq́ue duas colonias dimiſiſſe, pòſt in Italiam migraſſe. At Celtiberi innumeris poſt Ianum annis appellari cœpere, cùm primùm Celtæ vltra Pyrenem armis tranſgreſsi, Iberos ſuppeditarunt, prę̨cipuam gentem Hiſpaniæ. Cæterùm nemo improbet, quod pro vero ſcripſi, Celtam adoleſcentulum ardua & conſulta negotia feliciter expleuiſſe: ſed potius reputet occulta quædam virtutum ſemina Regibus ingenita, quę̨ ſi adoleſcere ſinantur, repentè fructum ferant induſtriæ & gloriæ ſupra aliorum mortalium facultatem, & ante tempus naturę̨ legibus præſtitutum, quaſi præcoci fruge. Idcircò Salomon paruulus puer ſapientiam prudenter petit à Deo, vt iuſtè imperare poſsit: & immolatis mille hoſtiis ſenſit ſe litaſſe, ac feliciter exoraſſe. Ignatius martyr Antiochenus Salomonem vix duodecimo ætatis anno regno potitum, terribile illud & diiudicatu difficile de duabus mulieribus pro filio diſſidium terminaſſe refert, & ſententia non minus arguta quàm æqua controuerſiam valde ambiguam diremiſſe. Ioſiam octẽnem regnare incœpiſſe ſcim⁹, neque pedem vnum à iuſtitiæ & veræ religiõnis via receſsiſſe: deorum vaniſsimos ritus & ſacerdotes exterminaſſe: altaria & equos Soli conſecratos ſubuertiſſe: & lucos ſuccidiſſe, in quibus verus cultus impia ſuperſtitione profanabatur, vt populus Deum verum, cœli, & Solis, & mundi totius

3. Reg. 3.

Lib. Epiſt. cap. 3.

4 Reg. 22 & 23.

autorem cognoſceret,& coleret. Sex annos vixdum natus Achilles feroces leones ſagitta trucidauit & apros,adeò vt Dianæ & Mineruæ mirabilis eſſet, feras ſine retibus & canibus, pedum velocitate & manuũ robore conficiens,& ſe Peleo rege parente dignum per omnia exhibens,ſi Pindaro credimus, vt Zonarę de Romulo:quippè qui annorum duntaxat XVIII. vrbem Romam in eo loco condiderit, vbi Fauſtulus educator habitarat, poſtquàm collectitia paſtorum manu Amulium interfeciſſet, & Numitori auo Albanorum regnum reſtituiſſet, & augurio Remum fratrem viciſſet in mõte Auentino,vt vrbẽ ſibi cognominem potius extrueret.Nam,vt ait Ennius, *In Neroneis,od. 3. Tom.2. Annal.*

Certabant vrbem Romámne Remámne vocarent.

& mox: *-ſimul aureus exoritur ſol,*

Cedunt ter quatuor de cœlo corpora ſancta
Auium, præpetibus ſeſe pulchriſq; locis dant.
Conſpicit inde ſibi data Romulus eſſe priora.

Ita prior regnum ſtabiliuit & potior, quia Remus ſex tantùm vultures vidiſſet. Tantumdem ætatis agebat ferè Alexander,cui pòſt ex rebus geſtis Magno cognomentum fuit, cùm ſtudiis literarum & bellorum excelleret,equúmque domitaret Bucephalũ, & contra ſolem ipſum ſiſteret, quia vmbræ motu ob oculos obuerſantis ſenſiſſet conſternari:cúmque Ariſtoteli operam daret, quereretúrque quòd Ariſtoteles Auſcultatorios libros vulgaſſet, quos decebat vt ſecretiores à rege ſolùm intelligi vt præſtantiſſimo, & qui eleganti epiſtola, filo tenui & tereti cõ- *A. Gell. lib.20. cap. 4.*

texta,id ſignificauit.Vix ſextumdecimum agebat annum,dum Philippo patri ac ſubditis non ſine admiratione quadam amabilis eſſet propter egregia huiuſmodi facinora.Mox viceſimo,Macedoniæ regno ſucceſſit,& maiora longè adorſus eſt. Facilè id cõſtiterit ex eo, quòd cũ magnas eluctat° itineris difficultates ad delubrum Ægyptij Ammonis peruenisſet, Sacerdos eum puerum ſeu filiolum ſalutauit tam humanè, quàm audacter Demoſthenes appellare ſolebat adoleſcentulum: contrà Alexander, Pro Athenienſium,inquit,muris me virum prębebo.Non pręteribo Octauium Auguſtum, qui à Conſulibus ad ſeipſum, Cæſaris parentis incœptis perſiſtens, tranſtulit Rom.imperium,Conſulatũ iniuit pridie quàm viginti annos impleret, collega Q. Pedio, poſt vrbẽ conditam annis Dccix. Ideò M.Tullius, qui Auguſti conatibus valde fauerat, ſe facti pœnitere, in quadam epiſtola teſtatur.Ego,inquit, Rempubl. fefelli: ego ipſe Senatum ſibi manus afferre coëgi, cùm te Iunonium puerum,& matris tuæ partum aureum eſſe dixi.At te fata patriæ Paridem futurum prędicabant,qui vaſtares vrbem incendio,Italiam bello: qui caſtra in templis deorum immortalium, Senatum in caſtris habiturus eſſes. Nimiùm profectò Tulliusverus ariolus fuit,& præſagiuit eius animùs,adoleſcentis ſupra ætatem audacis & cauti ſolertia ſtatum Reipubl. commutatum iri,& regnum ei portendi.Planè optimates Gallorum melius de Carolo Simplice (ſic enim ei agnomen ex bonitate naturæ & morum candore)

Ioan. Monachus in vita Alex.& Plutarch.

Vell. Paterculus lib.2.hiſt.

dore) ominati ſunt,& cõmuni conſenſione per Fulconem Rhemenſium antiſtitem inungi & corona inſigniri curarunt anno ætatis duodecimo,aut ad ſummum, vt aliis placet,decimoquarto. Ephebus hoſtibus terrori fuit: ſuis autem chariſsimus perſtitiſſet, ſi poſtrema prioribus reſpondiſſent:nec molliter iure regni ſe abdicaſſet,cedens Rodulpho Burgundiæ regi, Ludouici tranſmarini filij proprij immemor: quem tamen paucis pòſt annis Galli in ſolium paternum reduxerunt ex Anglia, vbi cum rege auunculo anceps & inglorius degebat. Carolus ille tertius tam teneræ ætatis rex acclamatus prę iudicio poſtmodũ fuit, vt Carolus ſextus regno inauguraretur eodem pubertatis nondum inchoantis anno: vtque clientũ & fœderatorũ ſacramẽta colligeret, & ſe omninò prębberet regem,exemplo Diui Ludouici, quem Io. Mareus,regius in Senatu Pariſienſi aduocatus,pacandi regni gratia,& proceribus de gubernatione rixãtibus,citeriore tempore ſceptro potitum pleno iure, graui & facũda oratione demonſtrauit, quã ſenatuſcõſulto patres cõſcripti firmarũt. Vnde & regi & populo valde gratioſus fuit,non tamen fortunæ. Nã demũ vix cauſa cognita capitalem paſſus eſt ſentẽtiam, magno omnium luctu,præſertim ſtudioſorum & literatorum hominum,quos non ſemel ipſe ab Ambrioti præfecti Pariſienſis inſidiis & violentia eripuerat. Sed quia plebs leuiter fortunam ſequitur, & damnatos etiam inſontes odit, cauſabantur plerique Mareum nimis fuiſſe popularem,& ſacerdotibus nõ

P. Æmil. & Nic. Gill.

Nic. Gill. anno Christi 1580.

ſatis propitium, diſſimulantes interim Burgundiæ & Biturigum Ducibus non perinde gratum extitiſſe. vnde tota ſeges calumniæ. Nec immeritò dixit Solon ille legiſlator, nec minus ſapiens quàm Carolus quintus rex, huius ſexti pater, à cuius conſiliis Mareus diutiſſimè & ſaluberrimè fuerat, eos qui apud reges autoritate valerent, ſimiles calculis, quibus ad ſupputandas rationes vtimur. Vt enim hi interdum maiorem numerum, interdum minorem ſignificant: ita regum aſſeclę, & qui claris in aula honoribus fulgent, repentè obſcuri & ignobiles fiunt, inuſta nota, publicatis opibus, adempta vita, non magis propter delicta propria quàm propter principum leuitatem, aut inuidorum inſimulationes. Scimus vtique reges diuinitùs edoceri, nec ſolum Minoem Iouis fuiſſe diſcipulum, eiúſque familiarem ab Homero vocatũ, ſed & alios inſtinctu quodam afflari prę cæteris mortalibus. ἐκ δὲ Διὸς βασιλῆες, inquit Heſiodus. Si igitur à Ioue reges peculiariter ſunt, iam animo præualent, vt idem vates innuit, vbi Calliopen Muſarum excellentiſsimam venerandos reges comitari canit, & eorum linguæ dulcem cantionem inſtillare, vt ius & fas rectis iudiciis ab iniquo poſsint diſcernere: vſque adeò Deus curam habet, διοτρεφέων βασιλήων, vt eius verbo vtar. Et Deus, vt reor, libentiùs fauet prę cellentibus principibus, quàm aliis à ſe educatis: ſicut medicus peritus & eximius libentiſsimè ſanabit oculum multis circumſpicientem & vigilantem, qualis eſt rex multorum nomine ſolicitus & peruigil, quaſi

vide Plutarch. in lib. Cum principe philoſophandum eſſe.

In Theogon.

publicus quidam Philoſophus. Sed regibus ſtudioſiſsimè cauendum eſt, ne Dei gratia ſingulari & cœleſti munificentia ingratiſsimè abutantur, néve ſpiritum extinguant, vt cum Apoſtolo loquar. quemadmodum fecit Salomon regum ſapientiſsimus, cùm mulierum illecebris irretitus adorauit Aſtarthen Venerem Deam Sidoniorum, & diis alienis thura adoleuit: & ita inſaniuit immoderatè, vt nec ſcintillam ſpiritus melioris inextinctam reliquerit: nec recordatus eſt eorum, quæ ſanctiſsimus parens cecinerat de Deo, qui, inquit, aufert ſpiritum principum, terribilis apud omnes reges terræ. Itidem Nero, qui magnum profectò comitatis & pietatis præbuit ſpecimen ineunte adoleſcentia & dominatione, cùm ſeptemdecim natus annos pro palatij gradibus ſalutatus Imperator, caſtris & curia hilariter exceptus, ex immenſis quibus cumulabatur honoribus, Patris patriæ nomen propter ætatem recuſauit, D. Claudium ſolemni funere elatum laudauit: atque vt ampliùs indolem oſtenderet, nullam occaſionem liberalitatis vel manſuetudinis omiſit: vectigalia grauiora abolevit, aut minuit: declamauit publicè, muſicis incubuit, carmina recitauit, quæ mox aureis literis Ioui Capitolino dicari contigit: & cùm de ſupplicio cuiuſdam capite damnati rogaretur vt de more ſubſcriberet, Quàm vellem, inquit, neſcire literas. Ius dixit, cunctanter poſtulatoribus & libellis non niſi poſtridie reſpondens. Cæterùm poſteaquã in Chriſtianos ſæuitum eſt, deſeruit eum bonus Regum ge-

1. *ad theſſal.* 5.

3. *Reg.* 11.

Pſal. 74.

Sueton. in Nerone, cap. 8. *&* 10.

nius:ita in procacitatem,auaritiam,libidinem& crudelitatem luxauit. Faxit rex cœli,totius bonitatis perennis fons, vt lectiſsimus ſpiritus,quo cœpit numine ornet, & comitetur Carolum IX. Gallię Regem,turbulentis rebus componẽdis apprimè neceſſarium: cuius prudentia, quando hæc ſcribere adorirer, more citri arboris cum floribus vnà fructum dedit populis non inſuauem, naturæ,non ętatis beneficio:quippè cùm adoleſcentiæ oblitus ſenilia cõſilia ſuppeditet, & ſubita tam acutè, quàm præuiſa grauiter explicet:&, quod caput eſt ſapientiæ,ſapiẽter & ex animo ſuadentibus auſcultet. Hebręus quidem concionator execratur terram, cuius Rex puer eſt, & principes manè comeſſantur: beatam autem prædicat eam,cuius Rex nobilis eſt, & principes ſobrij non viuunt vt epulentur, ſed comedunt vt viuant. Igitur non damnauit in Rege pueritiam is, qui puer regni ſui gubernacula ſuſcepit, & qui ſenectę flagitiis,pueritię bona propè incredibilia obruit, & inquinauit: ſed abigendos docet à Regum palatiis voluptatibus deditos aulicos, & deliciarum mancipia potius quàm primores regni. Scitè herculè Marius Maximus dicebat,meliorem & propè tutiorem Rempub. in qua princeps mal'eſſet,ea,in qua ſũt amici principis mali. ſiquidem vnus malus à bonis quamplurimis facilè corrigetur:plures verò mali ab vno bono difficulter ſuperabuntur. Quocirca optimè cum illis agitur, qui bene nato Rege, & aſſeſſoribus eiuſdem conſultiſſimis,gubernantur. quod quia

Hæc ſcribebat autor, anno Chriſti 1562.

Eccleſ.10

Lamprid. in Alex.

Gallis frequentiſſimè euenerit, diuturnum eorum permanet imperium,& pignore quodam diuinitatis munitum, ex quo Clodoueus primus Chriſti ſacris initiatus eſt, & ſibi crucem plus haſta & iaculo in prælijs profuiſſe ſenſit. Huic intimus & fideliſſimus vir fuit Lanicetus nomine,quo armigero plurimùm vtebatur,frigoris & æſtus iuxtà patiente, atque conſiliorum hoſtilium exploratore induſtrio. Is quantumuis ſtrumis, morbo tam fœdo quàm pertinaci, correptus eſt,glandulis concretis circa guttur tumẽtibus:cúmque ruſticorum experimento Corn. Celſus admonuiſſet,ſi quis anguem ediderit,liberari,ídque fruſtrà bis tentatum eſſet, & medicina inſuper herbis & ferro adurente armata, ac vi morbi toties ſuperata præ pudore deliteſceret,per quietem viſum eſt Clodoueo Regi ſe guttur Laniceti permulcere,& attrectare, ac confeſtim cœleſtem ſplendorem rutilis flammis totum cubile impleri:& ibidem Lanicetum nullius cicatricis nota remanente ſanum & integrum euadere. Lætior ſolito Clodoueus, & pro amici ſalute anxius, cumprimùm diluxit,ſurgens Deo primùm operatus,periculum fecit,an tactu ſuo morbum auellere quiret:vt quidem accidit plaudentibus omnibus,& Deo gratias agentibus dulciſſimo hymno,& pro renata accommodato. Sed hoc fortè me magis ad oſtentationem ſcenæ miraculis gaudentis ſcripſiſſe aliqui garrient,quàm vt verum exiſtimem. Credant illi potius Corn. Tacito, qui quendam ex plebe Alexandrina tradit oculorum tabe notum,

Lib. 5. de remedica, cap. 28.

Lib. 16. Annal.

Veſpaſiani principis genibus aduolutum, remedium cæcitatis popoſciſſe gemitu, ac mõitu Serapidis Dei, quem dedita ſuperſtitioni gens ante alios colit, rogaſſe vt genas & oculos ſputo reſpergere dignaretur. Alius manu æger, eodem Deo autore, vt pede Cæſaris calcaretur, orauit: qui aliquantiſper cunctatus, denique cogitans peracti remedij gloriam penes ſe fore, irriti ludibrium penes miſeros, nec vltra quicquam incredibile ratus, lætus iuſſa exequitur. Statim conuerſa ad vſum manus, & cæco reluxit dies. Atqui idipſum ſoli Veſpaſiano cœleſtis fauor, & quædam inclinatio numinum conceſsit; non poſteris. Sed Clodoueus, ſicut lex XII. Tabularum hæreditatem, ſic eandem ſtrumas ſanandi ſacram facultatem ad liberos & poſteros Reges Gallorum ſempiterna ſerie tranſmiſit, re diuina priùs facta. Illud à Diuo Ludouico additum didici, vt crucis ſigno medela tactus regij fulciretur, ne non regiæ potius quàm cœleſti maieſtati ſalutare miraculum tribueretur. Non taceo interim, Choſroë in Perſas, qui rebellarant, mouente, & illuſtri victoria potito, Turcas captiuos ad Mauritium Imperatorem Orientis dono miſſos, vti pro arbitrio de illis ſtatueret. Quos Mauritius ſigno crucis in fronte notatos cernens, attonitus ſciſcitatus eſt, quam ob cauſam, quæ non colerent ſigna, circumferrent: Tum reſpondiſſe eos, Perſidem nuper peſtilentia graui laboraſſe: vnde edoctos ſe à quodam Chriſtiano, vt ſe tali ſtigmate præmunirent. quod experientia ſaluberrimum declarauit. Sed Zo-

Nic. Gillius in Ludouico IX.

Niceph. lib. hiſt. 18. cap. 20 & Zonar. lib. 3. Annal.

naras compunctos liquato mox atramento Turcas cruce prominente narrat aduersus famem. λιμῷ enim vexatos, non λοιμῷ, scriptum est. Mauritij seculum* attigit Gallorum Rex Guntchramnus: nisi veriùs ille dicendus est Tetrarcha: (cum tribus enim fratribus regnauit, & concordiam pro viribus inter eos aluit.) Medica diuinitùs non animorũ tantũ, sed etiam corporum potestate claruit: nec modò suis Aurelianensibus, sed & aliis, vtpotè Massilienſibus lue dira vastatis, succurrit: Deum infensum pacare docens oratione, & diutina continentia, & ita morbos grassantes pepulisse. Eundem Greg. Turonicus scribit quẽ dam puerum quartana molestatum valetudini restituisse, & quidem imprudentem: quia pueri mater regiæ vestis fimbrias clàm subductas aqua macerasset, deinde filio dedisset potionis loco. Quinetiam autor idẽ se vidisse asserit, laruas & dæmones audito Regis Guntchrãni nomine obriguisse, & aufugisse. Pyrrh⁹ ille Epirotarum Rex, quem subditi Aquilam, Hannibal rei militaris peritissimum ducem nominauit, splene laborantibus medebatur facto galli albi sacrificio, & resupinis iacentibus dextro pede pressis: cuius medelæ pretium gallum quoque album lubenter capiebat. Lienosis medicatum Plini⁹ mauult, & dextri pedis pollici vim hæsisse innuit: quia cũ reliquo corpore non potuit cremari, ideò in templo loculo conditus. Nec quisquam Epiri Rex eo bono pollens secutus est. Intercidit etiam funditùs Marsorum gens in Italia, à Marso Circes filio orta,

* Anno 582.

Lib. 9. hi. Francor.

Plutar. in vita Pyrrhi.

Lib. 7. cap 2.

A. Gell. lib. 16. cap. 11.

ſerpentes vi quadam genitali domitare ſolita, vt in Africa Pſyllorum, quorum ad fugenda venena ingens facultas extitit. Itaque cùm Cleopatra M. Antonio triumuiro in Ægypto per Octauium ſuperato & mortuo parentaſſet, & ſe Ægyptiam reginam in triũphum Romam ductum iri præuideret, generoſa mulier aureo in lecto iacens, brachio ſiniſtro Aſpidem admouit, cuius morſu dulciter periret: quia is ſerpẽs ictu oculis caliginem inducẽs. cum nonnulla voluptate perimit, & abſque labore, vt Nicander * perhibet. Re comperta Octauius Auguſtus ſedulò Pſyllos accerſiuit, iubens venenum exugere irrito conatu, cùm illa iam amore proprio & dolore non minus quàm Aſpidis veneno expiraſſet. Nihilominus Auguſtus imaginem eius in triumphum tulit, Aſpide mordicùs affixa. Solus itaque mortalium Rex Gallorum immortali medicãdi dote prẽfulget, & ſtrumoſis mirabili tactu opitulandi. Manaſſe tamen idem cœleſte beneficium in Anglorum reges Polydorus contẽdit, ab Edouardo Normano, qui Britannis imperauit * ſumma cum æquitate & prudẽtia, & è Normanis leges tranſtulit, ac optimas quaſque ſelegit, & vſurpari diligenter mandauit: deinde religionis cæremonias auctas ſtabiliuit, nec in ſtrumis ſanandis eas neglexit. Alij, ne hoc ex Gallo Rege profectum pateat, Edouardum non genere Normanum fuiſſe malunt, ſed furentibus in Anglia diſſidiis fortunæ tantiſper ceſsiſſe, & in Normania exulaſſe, & interim famæ ſuæ ac ciuium ſaluti conſuluiſſe, & ex damno compen-

P. Oroſ. cap. 19. lib. 6.

*Dioſcori des lib. 6. c. 38.

Plutar. in Anton

Lib. 8. rer Anglic.

* Anno M. LII.

compendium retuliſſe, exemplo Thucydidis, qui exul bellum ab Athenienſibus & Peleponneſiis geſtũ conſcripſit in Thracia ad ſyluam Scaptem: in Eliæ Scillunte Xenophon: in Pelopõneſo poëta Bacchylides: qui omnes lucubrationes pulcherrimas Muſis fauentibus procul à patria, velut in liberiore otio meditati, reliquerunt. Quid multa? Nónne Hermodorus Epheſius in Italia exulans, autor fuit Decemuiris Romanis, vt duas tabulas legum decem illis, quas à Græcis ciuitatibus per legatos petierant, adiicerent, tanquam Solonis ſeu antiqui Draconis ſanctionibus adderent lumen? Et ob eam cauſam exuli pernobili in Comitio ſtatua publicè dicata eſt, vt eſt apud Plinium, qui Hermodorum earum legum interpretem vocat.

L. 2. §. 2. ff. de orig. iur.

Lib. 34. cap. 5.

SED iam ad alium legiſlatorem ſponte exulem, vel potius totius mundi incolam tranſgrediamur, id eſt, ad Herculem Libycum, qui ornamentum non vulgare Gallorum genti attulit, & accepit. Cauſam aduentus multiplicem eſſe comperio. Vna fuit, vetus neceſsitudo, & amicitia contracta ex officioſa Saronis Gallię Regis benignitate, qui ne inultam ſineret mortem Oſiridis Ægyptiorum, ac pluſquàm Aſię & Africæ Regis, & qui laudibus non minus quàm pedibus orbem terrarum circumdederat, vt iam narrauimus. Oſiris autem ex Iſide Herculem ipſum genuerat. Addit Beroſus, interfuiſſe tum Herculem pugnę, qua Typhon Ægyptius eius patruus parricidij ſeras, ſed graues, pœnas dedit. Non deſunt qui exi-

ſtiment Herculem, ne quam nominis ſui expertem regionem relinqueret, in Galliam profectum, vtque fœdus cum Celta Rege redintegraret, quem vbique gentium decantari perceperat propter coniunctiſsimam virtuti fortunam, cùm alioquin amari diligeret, metui timeret. Quocirca cùm Hercules in Phœnicia Buſiridem, & alterum Typhonem in Phrygia ſubſtuliſſet, deinde Geryonem in Hiſpania, ſuffecto Rege Hiſpalo, quem filium Herculis autumant nonnulli, aduerſus Italiæ tyrannos arma parauit: cúmque in Italiam per Celtas tranſiret, inquit Beroſus, parentum conſenſu ex Galathea illis Galathem Regem genuit. hunc alij Galatheum dicunt. Nam cùm puella iam antè nubilis, formæ venuſtate & decore excellens, complures procos ſpreuiſſet, vt faſtus ineſſe formoſis conſueuit, à parente Celta cotidie interpellabatur, vti ſe dignum ſpõſum vndique eligeret, & regni & opum ingẽtium relinqueret ſucceſſorem. Illa contrà præ pudore, quem pulchritudinis arcem Demades rhetor vocauit, aut nihil patri optimo reſpondere, aut comperendinare ſolebat: tãdem perdum venit in Galliam Hercules victoriis & ſpoliis hoſtiũ abundè ornatus, nuperrimè occiſo Geryone in Hiſpania, & in Gallia cis Pyrenem Turiſco ſęuiſsimo tyranno oram Celticam maximè infeſtante. Proinde Galathea demirata ſingularem Herculis virtutẽm, tũ corporis robur ac præſtantiam, nuptias expetiuit illius, & patrem genero claro lætiſsimum fecit, & mox nepote Galatheo, regni & ingenij auiti hęrede digniſ-

Lib. de regib. Aſſyrior.

Stob. ser. 72.

Ammian. lib. rer geſt. 15.

Diod. Sicul. lib. 6.

simo. Interim Hercules inquies,& bene gerendæ rei vt iustę laudis auidus, Celta senescente, Galliam malis hominibus ac rebellioni studentibus purgare auebat:cúmque pacata omnia circa Garumnam & Sequanam flumina viderentur, Alexiam in finibus Mãdubiorum, nunc Burgundionum, extruxit in colle summo & admodum edito, cuius radices duo vtrinque flumina subluebant. Ante id opidum planicies circiter tria passuum millia in lõgitudinem patebat: vbi Iulius Cæsar castrametatus obsedit Vercingeto- *Lib. 7. de bell. Gallic.*
rigem Aruernum, summæ autoritatis adolescẽtem, & munitiones ad occultandas insidias & prędia continenda obiecit: quas terra stipitibus & virgultis firmatas à floris similitudine Lilium appellauit. Alexia hodie non magna ciuitas, veteris famæ vestigia latè ostendit, autore suo, & oppugnatore nobilis. Nondum videbatur patere satis latus campus ad capiendam Herculis generosam mentem & famam. Quare in Italiam transire decreuit, flexo itinere per eam Gallię regionem,quę postmodùm Narbonensis fuit. vbi quidem sibi semper similis egregiè laborauit, vt innoxios homines ab improborum iniuria vindicaret: vt fluuios vrbibus cõmodos induceret, vrbes conderet in agris fertilitatem promittentibus: cuius rei peritiam Heros, non iam Libycus,sed Gallicus, probè callebat. Cúmque veniisset ad campum, qui Rhodano flumini & Massiliæ interiacet, à mari centum stadiis fermè distantem, obuios comperit Albionem & Bergiona, qui vectigalem omnem ma-

ritimam oram reddiderant, & Salyum gentem intoleranda ſeruitute premebant, nedum nauitas vndiquaque illò appulſos: & ideò ſe Neptuni filios iactitabant, imperium in ipſum mare exercentes. Contra vtrumque conflixit Hercules: ſed quia ægrè vicit, & locus ſilice crebro abundat, data eſt materia fabulæ, vt ab inuocato Ioue Herculem telis defectum, imbre lapidum adiutum ferant: ſub quibus tamen gramen naſcitur pecoribus vehementer expetitum, & pabulo ſuauiſsimum. Hoc Prometheus apud Æſchylum Herculi prædixerat, vt rotundi lapidis imbrem Iupiter infunderet, ſubueniens aduerſus Liguſticum exercitum: tantum abeſt vt verum ſit quod vulgò dicitur, nunquam Herculem cõtra duos pugnaſſe. nam & Geryonem tricipitem viciſſe fingitur, quia ſol' tergeminos fratres ſuperauit. Alioquin non video cur tantis præconiis dignus habitus ſit, vnicum hoſtem ſe aliquantò minus fortem domitans, ſi Platoni & receptæ parœmię aſſentimur. Sed fortè Plato Herculem Gręculum reſpexit, non hunc Libycum, qui Aſiam atque Europam peragrauit, & cõpoſuit, diuinóſque honores eſt aſſecutus, maximè in Gallia tractu Liguſtico, ædificata arce Monœci, quę etiamnum extat: vbi ſtatio nõ multarum nauium capax, & olim templum Monœci Herculis: quia, vt Straboni placet, ſolus in eo coleretur: vel quòd pulſis omnibus illic ſolus habitauit, vti Seruio collibuit, vbi apud poëtam ciet ſtragem Cæſar, mox Pompeius ipſius gener,

P. Mela lib. 2. cap. 5.

Strabo lib. 4.

In Phædone.

lib. 6. Æneid.

Aggeribus ſocer Alpinis, atque arce Monœci
Deſcendens: gener aduerſis inſtructus eois.

tametſi veriſimum ſit Herculem oblata ſibi ſacrificia reſpuiſſe, & Deum totius mundi vnicum architectum & rectorem coli docuiſſe, vnde arci nomẽ obtigit. In reliquum verba M. Catonis ſubiiciam opportunè, ni fallor. In montanis Liguribus, inquit, ſunt portus Herculis Ægyptij. nam Lybarnum in his eſt à nomine ſimul & cognomine illius. Græci vbicunque nomen Herculis audiunt, putãt eſſe ſuum, à nomine ſumentes argumẽtum: cùm tamen ille neque nomine Libyus, à quo deuicti Libyi, ſed Alceus dictus ſit: Neque, inquit, dictio Hercules ſit Græca, ſed Ægyptia. nam illi Heraclio, id eſt, Iunonis gloria, cognomen fuit. Herculis portus, & Lybarnũ ſeu Lyuorna opidum adhuc manentia, & nautarum cõmercio celebria, fidem Catoni adiiciunt. Quinetiam Herodotus teſtatur ſe in Phœniciam & Tyrum nauigaſſe, vbi Herculis fanum erat, donariis aureis & ſmaragdinis luculentum: vbi deprehẽdit auditis ſacerdotibus longè antiquiorem hunc Herculem Græco Amphitryonis filio, cui nec immolatur vt immortali, ſed vt Heroi parentare ſolitum. Et, vt ſex Hercules, quos M. Tullius recenſet, ſileam, hic Ægyptius ſiue Gallicus, is prorſus fuit, quem idem Orator ſcribit, ſecutus Prodicum & Xenophontem, cùm primùm pubeſceret, quòd tempus à natura ad deligendum quam quiſque viuendi viam ſit ingreſſurus, datum eſt, exiſſe in ſolitudines, atque ibi ſedentem

In fragm. Origin.

Lib. 2. hiſtor.

Lib. 3. de nat. deor. & lib. 1. off.

diu ſecum multúmque dubitaſſe, cùm duas cerneret vias, vnam voluptatis, alteram virtutis, vtram ingredi melius eſſet. Hoc Herculi Iouis ſatu edito potuit fortaſſe contingere, inquit Cicero, vulgi more loquens. Sed profectò Oſiride parente ſatus fuit is, qui in biuio conſtitutus, amœnam primò ac blandientem floſculis confeſtim perituris voluptatis viam neglexit, & alteram cliuoſam & aſperam prima fronte elegit, quia ad mirificas delicias & perennes perduceret. Nam Hercules ille ſextus, quem tertius Iupiter per adulterium ex Alcumena ſubſtulit, nihil antiquius habuit voluptate, & quidem impura, & quouis iure vetita. Itaque ne non patris ſui ſimilis eſſet, faſtidita Megara vxore, Iolem Euriti filiam ſibi iungi flagitauit: repulſam paſſus Euriti armentum abegit, Iphitum famulum Euriti, qui abigeatum domino prodiderat, de altiſsima turri præcipitauit: longè abhorrens ab Herculis Gallici moribus, qui conceſsis voluptatibus abſtinuit, nec vlli quidem bello captæ puellæ vim intulit: quinimò violentos caſtigauit, & compeſcuit, ſobrius ipſe interim, & vino parciſsimè vtens, quia nec tunc paſſim vitis creſcebat. Certè nec cœnandi tempus vacare honeſto exercitio patiebatur, ſed exhiberi ſibi certaminis alicuius ſpeciem iubebat: qui mos diutiſſimè in Gallia viguit. Nec fallit Poſſidonius, qui in hiſtoriis refert, Celtas inter cœnandum ſingulari certamine pugnare armatos in vmbra, aut ſummis manibus inter ſe colluctari: aliquando ad vulnus vſque proceſſum, & niſi diſtraherentur, ad interitum vſque

Diod. lib. 5.

pergere. ſolent enim bene inuenta in nimium vſque augeſcere. At Hercules ille, æuo, ingenio, gloria longè inferior, Lepreum Pyrgei filiũ in voracitatis certamen prouocauit. Fingamus, quæſo, laceſsitum verbis & crapulæ oſtentatione à Lepreo, vt in Eliacis vult Pauſanias, quid laudis inde ſperare potuit, vbi vterque bouem epulaturus occidiſſet? niſi fortè tanto dignus fuit obſonio Hercules, qui à Sole aureum poculum acceperat, in quo tam bibere quàm nauigare quiret. Quantò maior & diuturnior laus Herculem ſequitur Gallicum, eò quòd rerum cœleſtium minimè rudis fuit, & eloquio ſuaui præditus? vnde veteres Atlantis humeris ac vertici cœlum incumbere commenti ſunt, ideò quòd curſum Solis & Lunæ, ac ſyderum ortus & occaſus, & mundi verſationum rationes, vigore animi hominibus tradiderit: & pro eo beneficio à pictoribus mundum ſuſtinẽs formatur: niſi quòd ei fatigato ſubuenit Hercules, Aſtrologiæ ęquè peritus, & tã pulchrum quàm graue on° fulcit, & ſuſtinet. De eloquẽtia eiuſdẽ plura dicẽdi anſam Lucianus præripuit, dum Herculem Gallicum exprimit inuſitata figura depictum, ſenem, decrepitũ, caluum, ac canum, non ſine leonis exuuiis, claua, arcu, & pharetra: ſed itavt ſenex cathenulis aureis aut electrinis linguæ ſuæ pertuſæ nexis, ingentem hominum turbam auriculis reuinctam ad ſe trahat, non ſine oblectatione. quoniam Galli vim copiámque loquendi, & animos hominum quocunque impellendi, ſuo Herculi, non Mercurio tribue-

Athen. lib. 4. cap 17. & lib. 11. cap. 6.

Vitrun. lib. 6. cap. 10.

Lib. 6. de bell. Gall. runt. Idque Cæsar non diffitetur, cùm ait, Mercurium à Gallis maximè cultum, vt artium inuentorem, viarum ducem, quæstui & mercimoniis præfectum. Nihil subiunxit de facundia, quæ senectæ comes est, ex quo Homerus ait à Nestoris senis lingua melle quouis dulciorem orationem fluxisse, vnde Regum pectora permulsit: quia telo quouis magis penetrat disertus sermo, & arcu tenso certiùs sagittam quocunque iusserit, figit. Planè leoninum spolium valde Herculeam virtutem & seculũ detegit, tum propter regiam & ferocem animantis naturam, tum quòd dentes leonis cum villis rostri inferioris, præ-
Plin. lib. 28. cap. 8. cipuè ex parte dextra, gratiam circumferenti conciliant apud Reges & populos: tũ denique quia prisca illa ætate arma erant pellita, non sine quadam venustate, auratis ferarum pellibus ac vnguibus, vt Æ-
Virgil. lib. 8. neas ille vsurpauit, quem apud poëtam

-fulua leonis
Pellis obit totum præfulgẽs vnguibus aureis.

Nec dum loricę & galeæ frequentabantur, nec pila vel machęræ, sed clauę scabræ nodis Heroas fortissimos armabant, & feras mactabant, vt direptis tergoribus pectora probitatis & virtutis plena munirent. At minutior Hercules præ altero recens videri potest. vix enim præcessit bellum Troianum, & ipsemet Ilium deprędatus est occiso Laomedonte Priami patre, & abducta Hesione filia, quam Telamoni, quia nauiter arcem oppugnarat, dono dedit. Huic adfuere ocreæ æreæ, aureus thorax, hasta acie terribilis.

lis. Taceo galeam adamãtinam: nam in hac parte nugari puto Hesiodum, sicuti circa scutum auro, ebore, electro elaboratum. non enim prædo tantas ostentauit diuitias, sed se dignum demùm sortitus est exitũ in monte Oeta: dum viscera veneno imbuta cruciatus tetros cierent, dum sic interim exclamaret in vetere Tragœdia: *In lib. de scuto Herc.*

Heu qui salsis fluctibus mandet
Me ex sublimi vertice saxi?
Iamiam absumor, conficit animam
Vis vulneris, vlceris æstus.

In noua Senecæ paulò constantior fingitur: *In Hercule Oëteo.*

Immotus, inconcussus, in neutrum latus
Correpta flectens membra, ahottatur, monet,
Gerit aliquid ardens: omnibus fortem addidit
Animum ministris, vrere ardentem putes.

Hæc vtique conueniissent Herculi Gallico, qui à Liguribus in Italiam, spretis Alpium iugis transiuit, & primus omnium eas penetrauit: quo in tractu Graiæ dictę sunt recentiùs, vt Græco Herculi is conatus adiudicaretur. Sed Vercellæ Libycorum à Plinio vocatæ, à comitibus Herculis prisci conditæ in Alpium ramentis, & quondam aurifodinis nobiles, rem produnt, deinde colonis Salyis possessæ. verùm aliter comminiscuntur poëtæ, & plerunque tales faciunt viros, quales esse oportuit. Atqui pro certo didicim⁹ Herculem Gallicum orbe peragrato Gades insulam Hispanici Oceani littori proximam petiisse, duobus quidam promontoriis euectam: vbi ferunt colum- *Lib. 3. cap. 17.*

nas geſtorum ſuorum teſtes erexiſſe, quas viſu mirabiles Dionyſius Coſmographus vocat: & earum alteraEuropam ſpectari, altera Lybiam è montium cacumine. Aliis placuit ipſos montes vtrinque pro columnis habitos: quibus, opinor, ſuccurretPindarus, à quo Ætna mons Siciliæ niuem toto anno fouens, cœleſtis columna nominatur, κίων ὀυρανία. Sanè Gadium inſula in altero cornu eiuſdē nominis vrbem habet, in altero Ægyptij huius Herculis templū, Tyriis cōditoribus, religione, vetuſtate, opibus illuſtre. Sanctū oſſa eius ibi ſita efficiunt, inquit P. Mela, in eo hallucinatus, quòd ad Iliacam tantummodò tempeſtatem principium ſepulturę ſpecioſæ reuocat, & Gallici Herculis illuſtria facta eſt oblitus, qui ſe Gadibus idcircò humari ſtuduit, tanquam aduerſam inde Libyam proſpecturus, vbi genitus & educatus virium ſuarum ſpecimen prębuerat.

In Pythiis od. 1.

Lib. 3. cap 6.

Libri primi finis.

STEPHANI FORCATVLI IVRISCONSVLTI, DE GALLORUM *Imperio & Philoſophia,*

LIBER SECVNDVS.

LONGE antequã obiret Gallicus Hercules, qui laudis ſuæ maximis fluctibus orbem vniuerſum latiſſimè inũdarat, Galatheum filium regno commodum & charum conſpicatus, lætari mirificè cœpit. Et ſanè eo filio, virtutis & ditionis paternæ ſucceſſore deſignato, videbatur ſuperaſſe omnium hominum fortunam. Nã & ipſe Galatheus velut genius quidã ſalutaris Reipubl. Celticę vulgò habitus eſt: qui quoque filium ſuum Narbonem cœleſtibus beneficiis cumulatè refulgentem vidit. Idcircò viuo ſe diu laudari & amari eum ſimul gauiſus eſt, & ſuæ quodammodò interfuit poſteritati. De vtrouis plura mihi comperta dicerem, niſi acerbam mihi ipſi iam indixiſſem legem, ne in hiſtoriis, plus quàm in iudiciis, veritati tãtùm, ſed teſtimoniis, & quidem perſpicuis, credatur. Cer-

Beroſus in xiij. rege Aſſyrior.

tè præterue recundum eſſet prę terire Narbonis nomẽ haud vulgare fuiſſe, & cognominem habuiſſe fertiliſsimam Celtarum regionem, nempè Narbonẽſem, vini, frugum, & inſuper olei, copia claram: vt non tam cum Aquitania & Lugdunenſi de fœcunditate dimicare cenſeatur, quàm Liberi, Cereris & Mineruę, tanquam in ſpecioſa orbis terrarum paleſtra, ſpectare certamen, contendentibus diis inuicem cuiuſnã munerib⁹ maximè locupletetur prouincia, agrorum cultu, morum, virorúmque dignatione, amplitudine opum nulli poſtferenda: breuiter Italia veriùs quàm prouincia, vt verbo vtar Plinij, quæ antè Brachata dicta, amne Varo ab Italia diſcreta & Alpiũ iugis: à reliqua Gallia latere ſeptentrionali Cebenna & Iura montibus. Narbo Martius Decumanorum colonia, XII. M. paſſuum à mari diſtans, tam à Narbone Rege inclyto appellationem accepit, quàm poſtea regioni communicauit. Sed & fluuius vrbẽ prętermeans, Narbo à Polybio vocatur, qui, inquit, non longè diſtat ab ora Maſſiliæ, ac Rhodani oſtiis, quæ in Sardoum defluunt mare. Cæterùm cur Polybius Gallicum ſinum, qui Narbonenſem oram circumluit vſque ad Liguſticum, maluerit Sardoum appellare, non video, cùm Samius Eratoſthenes quicquid eſt inter oſtium Oceani & Sardiniam, dixerit Sardoum: inde in Siciliam Tyrrhenum, quod alij Tuſcum, alij inferum. niſi quis Polybij miſertus, Narbonenſe pelagus Sardonium audeat nuncupare ab ora Sardonum, quam Plinius in prouincia Narbonenſi ſitam

Lib. 3. cap 4.

Lib. 3. hiſt

Lib. 3. cap. 4. in princip.

tradit. ſed æui longinqua vetuſtas nomina ſubtrahit: interdum eſt vt adiiciat. Nam Narbo Martius apud Ptolemæum fundatoris nomen retinet ναρβὼν: ſæpè ab aliis Narbona vſurpatur, vt ναρβωνὰ κολώνια Dalmatię ab eòdem Ptolemæo. Fluuius autem, qui vrbem perluit, pertinaciter à veteribus Latinis dicitur Atax, ex Pyrenæ monte digrediens, tenuis & inops, niſi ſi quando hybernis niuibus vel imbribus increſcit: iuxta vrbem tandem nauigabilis, tranquillè fluit, excipiẽdus lacu Rubreſo admodum ſpacioſo, niſi quà mari iungitur. ibi enim tenuis aditu, vt Mela teſtatur, & ego puer videndi deſyderio flagrans, furtim abſente præceptore in rem preſentem veni: vt qui non procul à vaſto lacu Atacem fluuium velut iure fidei commiſsi reddente marinis theſauris, ſtudiis iuuenilibus imbutus & inſtitutus fui: & ipſum, inſuauem potu, aſpectu horridum, pro ſuauiore Permeſſi fluminis aqua habui, poſtquàm ſic tempora melioris hauſtus expertia ferebant. Lucanus Narbonenſem militem Cæſari aduerſus Pompeiũ ſtuduiſſe innuẽs, Atacis ſedatum curſum attigit, inquiens,

Lib. 2. in fi.

Lib. 2. cap. 5.

Lib. 1. de bell. ciuil.

Soluuntur flaui longa ſtatione Rhuteni:
Mitis Atax Latias gaudet non ferre carinas.

nimirùm quia Galli certatim equis, quod aiunt, & velis auxiliatum Cæſari properabant, nec Latinis tũ patebat nauigatio eius fluminis, quod mirum in modum ab Auſonio ſimul cum vrbe laudatur. ſic enim ait:

In lib. de clar. vrbib.

Nec tu, Martie Narbo, ſilebere: nomine cuius

Fusa per immensum quondam prouincia regnum
Obtinuit multos dominandi iure colonos.

& paulò pòst: *-Tu Gallia prima, togati*
Nominis attollis Latio proconsule fasces.
Quis memoret portúsque tuos, montésque, lacúsque?
Quis populos vario discrimine vestis & oris?
Quódque tibi quondam vario de marmore templum,
Tantæ molis erat.

Itaque coniectu facile est, Ausonio scribente, nõ extitisse templum, sed vetustate aut clade aliqua collapsum: siue id templum fuit, siue Capitolium. quia idem comparat Romano Capitolio, quod toties incensum, toties refectum fuit in melius, & aureo fastigio exornatum, & æde Iouis Capitolini ære Deliaco. Et D. Vespasianus auidissimè refecit Capitolium & templum, ita vt ipsemet terram & rudera egereret, vt cæteris exemplo esset: & in reliquis frugalis ac parcus, in ea re nulli vel operæ, vel sumptui pepercit. Prętermitto quæ notissima subdit de Narbone idem poëta, quòd ex tota Europa & Africa commercio nauigantium diuetur: & redeo ad id, quod est præfatus de colonis Narbonis, & de Romano proconsule ibidem ascripto. Velleius Paterculus tersus autor, qui stipendia sub Tiberio Augusto miles fecerat, Narbo, inquit, Martius in Gallia, M. Porcio, Q. Martio Coss. abhinc annos circiter CLIII. deducta colonia est. Post tres & viginti annos in Baciennis Eporedia Mario sexies Valerióque Flacco Coss. Neque facilè memoriæ mandauerim quæ, nisi militaris,

Xiphil. in Vespas. & Sueton cap. 8.

Lib. 1. hist. Romanæ.

poſt hoc tempus deducta ſit. Sed & Suetonius eſt autor, Neronem patrem Tiberij Cęſaris Quęſtura functum, colonias in Galliam deduxiſſe, in quibus Narbo & Arelate. Planè fas eſt colligere, coloniam Narbonenſem, ſicut Eporedicam Alpinam, non vi capto à Romanis opido, nec pulſis ciuibus, inſtitutam fuiſſe à Nerone, vel à Q. Martio Conſule, ſed ſine militari violentia, vt frequenter contigit, lue aut alia calamitate ciuibus exhauſtis, ac Romani Conſulis prudentia refectis & ſubſtitutis, & coloniæ neceſſitudine honoratis, quæ potior erat quàm municipij. Nam Colonia ſimulachrum ac effigiem aliquam populi Romani prę ſe ferebat, eiſdémque legibus nitebatur ac moribus: Municipes verò, quamuis vulgò appellentur cuiuſque ciuitatis ciues, propriè tamen dicti ſunt in vrbem Rom. recepti, vt munera ſimul obirent certis conditionibus, quemadmodum Vlpianus noſter explicat. Primos autem municipes ſine ſuffragij iure Cærites ex Cære opido eſſe factos accepimus, inquit Gellius, conceſſumque illis vt ciuitatis Rom. honorem quidem caperent, ſed negotiis atque oneribus vacarent, pro ſacris bello Gallico receptis cuſtoditiſque. Vnde Tabulæ Cærites dictæ, in quas Cenſores referrent, quos notæ cauſa priuabant ſuffragiis. Municipibus Decuriones perpetui tenuis iuriſdictionis magiſtratus præerant: è quorum numero quotannis eligebantur Duumuiri, tanquam duo omnium præcipui, nec aliunde poterant

A. Gell. lib. 16. cap. 13.

L. 1. ff. Ad municipal.

L. honores §. is qui. ff. de decurion.

Lib.13. Epist.cap. Tantæ.

cooptari, nec ex plebeiis. Tamen Cicero in Epistolis commendat Valgium amicum Quatuorviris & Decurionib⁹ Fregellanis. quę res indicat Fregellas in Italia non parui momenti opidum extitisse, & duplici magistratus municipalis numero dignum. Sed nec Duumuiratu honorati multam dicere, vel in quenquam capitaliter animaduertere audebant, aut restituere in integrum minorem x x v. annis adolescentem læsum in pactionibus & negotiis, aut ex aliquo decreto in possessionem mittere, nobili officio. hęc enim ad eum magistratum pertinebat, quem Imperator Rom. vel Senatus prouinciæ totius moderatorem præfecerat: qualem Viceregẽ hodie videmus in singulas prouincias Galliæ destinari: excepto quòd postquã Cæsares rerũ potiti sunt, qui iussu eorum præerant prouinciis, Præsides appellabantur, vel Legati Cæsaris: qui verò Senatus imperio mitterentur, etiamnum appellabantur Proconsules. Sed & prouinciæ prætoriæ quędam fuerunt. Vnde M. Tullius Q. fratrem in qua dam epistola monet, vt diligenter caueat, ne comites apparitoréque, qui, inquit, ex cohorte prętoris appellari solent, aliquid durius exerceant in homines Asiæ, prouinciæ ipsi decretæ. Pomponius Iurisconsultus addit, capta Sardinia, Sicilia, Hispania, & denique Narbonensi prouincia, tot prætores Romæ creatos, quot prouinciæ in ditionem venerant, qui vrbanis rebus, & partim prouincialibus præessent. Cæterùm Præsidis prouincię & Proconsulis eadem potestas post Principẽ maxima

l.2.§.capta. de orig.iur.

L.viij.ff. de offic. proconſ. & l.4. de offic. præſ.

maxima deprehenditur, vt vicem omnium magistratuũ Romanorũ in prouincia sibi decreta præstaret. Proinde etsi in Augustum pop. Rom. omnimodam iurisdictionem trãstulisset, ipse tamen honoris gratia aliquot prouincias Senatui pop. queRom. gubernandas permittebat: præsertim si quę pacatæ essent, & custodia militari ac Præsidis minimùm egerẽt. quod Cæsares omnes postea imitati sunt. Planè Dion Cassius scriptum reliquit, Augustùm composito imperio Cyprum & Narbonensem prouinciam populo reddidisse, quia nihil armis suis egerent, & Proconsules primùm eò missos. quod diutissimè perseuerasse indicat Ausonius, Gratiani Cæsaris intimus comes & præceptor. Cùm autem Narbona in prouincia vniuersa, si non magnitudine propter Tolosam, saltẽ nominis primæui luce præstaret, ibi Proconsulem residere, præesse, & ius dicere, moris erat: qui meritò inueterauit, propterea quòd Narbona clauis regni luculentissimi, & sera Hispániæ opposita Gallorum consensu habetur, situ & mœnibus impendiò fabricatis inuia, nisi Perseus aliquis, aut alius aërius & volans hostis supernè delaberetur: adeò munimentis pollet, &, quod maximum est, ciuium fide & obsequio. M. Tullius de Gallia loquens: Est, inquit, in eadem prouincia Narbo Martius, colonia nostrorum ciuium, specula populi Rom. ac propugnaculum istis ipsis nationibus oppositum & obiectum. Celsus Iurisconsultus notat, Narbonensem coloniam iuris Italici fuisse, immunem per omnia, nec magis quàm

strabo lib 17. in fin.

lib. 54.

In Orat. pro M. Fonteio.

L. fi. ff. De censibus.

fuerit Italia,vectigalem,ſingulari fauore.Et ſtrenuorum militum iugis altrix:è quibus non eſt tacendus
Iac. Bergomenſis anno 305. D.Sebaſtianus,primę cohortis in Diocletiani copiis tribunus ſanequàm ſtrenuus,qui Narbonæ claris ortus natalibus,detectus demum ſub Chriſto duce verè cœleſti ſtipendia facere, iuſſus eſt Romę ſagittis eminus confodi,vetito legibus ſupplicio.Faſces Proconſulis,quorum meminit Auſonius,non plures ſex fuere:bini enim Conſules ſimul duodecim fruebantur Romæ.qui honos erat eximius, lictoribus totidem prægradientibus cum faſciculis virgarum, alligata & eminente ſecuri in terrorem vltionémque facinoſorum hominum.vnde Proconſulibus abundè cõſultũ eſt faſcibus ſenis, Vlpiano id ſtatuẽte,qui
L. 14. ff. de off. pro conſ. ſæpiſſimè fiebãt ex Betulla arbore Gallica mirabilis cãdoris & tenuitatis,ſiue virgis magiſtratuũ, ſiue corbium, vel circulorum, accommodetur, teſte Plinio,
Lib. 16. cap. 18. qui ſubdit Galliã ex eadẽ arbore bitumẽ excoquere.

Propenſam colonorum Narbonenſium erga Auguſtum voluntatem, & mutuam gratiam, nuper nobis declarauit ara lapidea eruta caſu, dum humus altiùs ob fundamenta murorum & aggerum ſuffoderetur, inciſa huiuſmodi inſcriptione:

T. STATILIO TAVRO L. CASSIO LONGINO COSS. X. K. OCTOB. NVMINI AVGVSTI VOTVM SVSCEPTVM A PLEBE NARBONENSIVM IN PERPETVOM.

QVOD BONVM FAVSTVM FELIXQVE SIT IMP. CÆSARI DIVI F. AVGVSTO P. P. PONTIFICI MAX. TRIB. POTEST.

XXXIIII. CONIVGI LIBERIS GENTIQVE EIVS SENATVI POPVLOQVE ROMANO ET COLONIS INCOLISQVE C. I. P. N. M. QVI SE NVMINI EIVS IN PERPETVVM COLENDO OBLIGAVERVNT PLEBS NARBONENSIVM ARAM NARBONE IN FORO POSVIT. Prolixum eſt quod ſequitur, vt ſolent qui prono & lęto animo quippiã ſtatuunt ac celebrant, copioſiore ſermone vti. Nam illicò ſubiunguntur, qui equites, qui ingenui libertiníve: quibus hoſtiis, thure, vinóve, immolatione & litatione ſolemni, rem diuinam ad eam aram facere debeant quotannis VIIII. Cal. Octobr. qua die Auguſtum ſeculi felicitas rectorem orbi terrarum edidit, & item VIII. Cal. Octobr. ac Cal. Ianuariis: & eodem menſe VII. Idus, quibus primùm auſpicatus eſt imperium. ET PRIDIE. K. IVNIAS QVOD EA DIE T. STATILIO TAVRO M. ÆMILIO LEPIDO COSS. IVDICIA PLEBIS DECVRIONIBVS CONIVNXIT. Non diſsimilis ſuperiori titulus in Alpium trophæo Auguſti honori erecto, à Plinio memoratur, excepto eo quòd hîc Tribunitiæ poteſtatis XIIII. tantùm mentionem facit. Nam (vt multos inuenit præcones felicitas) Auguſto imperium Romanum adepto non trophęa tantùm vt victori, ſed etiam vt diuo, & ſupra humanitatis faſtigium euecto, multæ gentes, pręſertim Celticę, delubra & aras dedicarunt: quarum in numero ſit illa Lugdunenſis ara gentium LX. numero inſcriptum habens titulum, & totidem

lib. 3. cap 20. *Sueton. in Iul. Cæſare, cap. 5.*

ſtatuas, præter templum communi Gallorum impẽ-
Lib.4. Geogra. ſa deſignatum, vt eſt apud Strabonem. At in Hiſpa-
nia Aſtures tres aras Auguſti numini ſacrarunt, illu-
P.Mela cap.1. lib.3. ſtrantes terram ignobilem & peninſulam, in qua ſitæ
fuerunt. Planè huiuſmodi elogia liquidò patefaciũt
Tribunitię poteſtatis ſpecioſum Cęſaribus fuiſſe de-
cus, & titulum, ac munus deuotę & obſequentis
plebis, cui Tribuni ſcita conferebant antea, eo ma-
gis quod Suetonius notat, Veſpaſianum tantę fuiſſe
modeſtiæ, vt inuitus triumpharit, &, non niſi ſerò,
Tribunitiam poteſtatem receperit: tametſi Auguſtus
eandem Agrippę in quinquennium conceſſerit, &
rurſus in Pannonicam expeditionem eunti in totidẽ
annos prorogarit, ſi quid Dioni credimus. Eandem
poteſtatem à L. Sylla Dictatore diminutam C. Cęſar
enixè iuuit, & inſtaurauit. Non credo tamen maiore
ſuperſtitione vſquam cultum Auguſti genium, quàm
Vadian° pulchrè de hac-ra, ex Liuio. in ara illa Narbonẽſi. Nam & idem lapis effoſſus, qui
hoc loquitur, admonet etiam, vt tergere, ornare,
amplificare, & donaria offerre liceat. CÆTERÆ
LEGES HVIC ARÆ TITVLISQ. EADEM
SVNTO QVÆ SVNT ARÆ DIANÆ IN
AVENTINO. Nam Romæ in monte Auentino, vbi
Dion Halicarnaſſ. lib.1. Auẽtinus rex Albanorum ſepulchrum accepit, poſt-
quàm XXXVII. annos regnauerat, Diana templum
nobile habuit primò inſtitutum à Seruio Tullio re-
ge VI. Rom. vel ipſius ſuaſu à pop. Romano, Lati-
niſque proceribus, cum quibus amicitias publicè ac
priuatim, necnon hoſpitia iunxerat. Iam tum erat

inclytum Dianæ Ephesinæ fanum, quod communiter à ciuitatibus Asiæ factum fama vulgaris ferebat, vt inquit Liuius. Alij maluere ab Amazonibus conditum ob venandi & sagittandi studium virgineũ, cũ è Scythia progressæ Asia potiri cœpissent: ideóque Deæ propitię ędem dicasse effusis opibus, cedrinis trabibus, simulachrũ autem numinis ex ebeno nigerrimo. Tale fuit exemplar eius, quę in Auentino colle posita fuit à Martiale, ideò Dianę dicto: *Dec. 1. lib. 1.* *Iornandes in rebus Geticis.* *Lib. 7. ad Maximũ.*

Exquiliis domus est, domus est tibi colle Dianæ.

Id vnum non dissimulo, quòd Narbonensis aræ dicatio, tribus itidem titulis constans, non eodem tempore edita videtur. nam in hac postrema de Augusto, & eius Tribunitia potestate XXXV. agitur, quę antè XXXIIII. repetita extiterat. Præterea vidimus primam dicationem T. Statilio Tauro, L. Cassio Lõgino Coss. celebratam. Sanè à priore Tauri Consulatu ad sequentem triginta quinque anni interfluxere. Prior Christi prosperum pręcesit ortum, qui affulsit anno Augusti imperantis quadragesimo secundo, ante diem VIII. Calendas Ianuarias, censum agente patrimoniorum & incolarum Cyrenio Prędide Syriæ: Posterior autem Christum natum subsecutus est annis duodecim, viuo adhuc Augusto: vtpotè qui imperium tenuit annis LVI. mens. VI. cùm tredecim Consulatus gessisset: in quorum octauo, sicuti Romanorum Fasti habent, collega vsus est Statilio Tauro primùm Consule: nec vsquam Cassius Longinus in albo est, tametsi ara Narbonensis aliter sen- *Nicephor. in Chron.* *Luc. 2.*

tiat. Sanè L. Caſsij Longini multa mentio eſt apud Cæſarem, vbi rebus in Theſſalia fortiter cõtra Pompeium geſtis, honoribus claruerit: quiq́ue forſitan Auguſti mox imperantis ſeculo in Cõſulem meruerit euaſiſſe, prætermiſſus à concinnatore Rom. annalium. Atqui Pomponius Iuriſconſultus adiicit, C. Caſsium Longinum ſub Tyberio Vinitij Quartini in Conſulatu collegam, in Sardiniam exulare iuſſum, quoad à Veſpaſiano reuocaretur. Idem autor iuris alium Longinum equeſtris ordinis & prætura functum illicò commemorat: vt Suetonius Caſſium Longinum Iuriſconſultum oculis orbatum, quẽ Nero interimi iuſſit: quia imagines Caſſij illius, qui cum Bruto Cęſarem mactaſſet, in gẽtis ſuæ ſtemma retuliſſet. Vnde in tanta varietate fides vacillat. Nec profectò huius rei periculum in me auſim recipere, cùm Diõ Statilium Taurum Auguſto octauùm Conſuli adiungat in functione: nempè ob nauatam operã feliciter aduerſus Antonium in pręlio Actiaco, & fuſo eius equitatu: quo tẽpore Agrippa Leucadem & propinquas inſulas claſſe accepit: vterque nouus homo, vt ait Paterculus: ſed virtus aut felicitas ſplendorem attulit. At fortunæ inuiſus, vt Cæſari Tyberio Longinus, iuris æquiq́ue cultor & obſeruator, inhumanè pulſus legitur, non alio fato quàm vir magnæ autoritatis, ſed virtutis calamitoſæ, Votienus Montan°, Narbonẽſis orator diſertiſsimus, in Baleares inſulas relegatus, contra Tarraconenſia Hiſpaniæ littora ſpectantes, maiores ac minores ſpatio ſuo

Lib. 3. de bell. ciuili.

l. 2. de orig. iur.

Lib. 51. & 53.

Platina in vita D. Petri. & Euſeb. Chron. anno Chriſti 29.

cognominatas: quas ille homo verè ſapiens, & innocentia ſua tutus, tanquam duos Anaxarchi mundos habuit. Eius meminit Martialis ad librum ſuum, ſcribēs de Artano Iuriſperitiſimo & optimate Narbonenſi perquàm erudito, vbi Narbonem fœmineè concipit. *Lib. 8. epigr.*

Nondum murice cultus, aſperóque
Morſu pumicis aridi politus
Artanum properas ſequi, libelle,
Quem pulcherrima iam redire Narbo,
Docti patria Narbo Votieni,
Ad leges iubet, annuóſque faſces:
Votis quod paribus tibi petendum eſt,
Continget locus ille, & hic amicus.
Quàm vellem fieri meus libellus.

Nec omittam, poſteaquàm doctos memorare licet, Varronem Atacinum in prouincia Narbonenſi Atace vico natum, qui Græcas literas ſummo ſtudio didicit: poëta verò elegans & purus Argonautica æmulatione Apollonij Rhodij perſcripſit, ſumma cum gloria, quamuis à Quintiliano ſugilletur, qui nec pepercit Ennio. Atracinus Varro (ſic enim pro Atacino legitur) in iis per quæ nomen eſt aſſecutus, inquit, interpres operis alieni non ſpernendus quidem, verùm ad augendam facultatem dicendi parum locuples. Ennium ſicut ſacros vetuſtate lucos adoremus, in quibus grādia & antiqua robora iam non tam habent ſpeciem quàm religionem. Sed non guſtarat acer hic reprehenſor Atacini Elegias *Euſeb. in Chron. olympiad. 174.* *Lib. 10. cap. 1.*

prædulces,& condita ſale Epigrammata, quæ nobis tempora inuiderunt, non ſine Leucadię puellę damno, quam ille peramau erat. Hinc illud notum & vetus,

P. Crinit. lib. 2. de poët. Latinis.

Hæc quoque perfecto ludebat Iaſone Varro,
Varro, Leucadiæ maxima flamma ſuæ.

Sic amicam nominauit cõſultò, quia eſſet ciuis Leucatæ,tenuis quondam opiduli,quod hodie munitum muris, vallo, & aggere firmatum vltra Narbonem, Galliæ propugnaculum eſt aduerſus Salſuſam arcem Iberorum, ſic retinentem nomen fontis ſalſioribus quàm marinæ ſint aquę propè defluentis, ſicut Leucata retinet littoris. Lõgum eſſet percurrere eos omnes,qui doctrinæ ſuæ radiis Narbonem illuminarũt. Complures nominat Apollinaris Sidonius, Narbonem depingens pulchri carminis coloribus,ad Conſentium eiuſdem ciuem clariſsimum, cuius patrem mirè commendat.

Mela lib. 2. cap. 5.

Lib. Carminum, cap. 23.

Illum,cui nitidi ſales,rigórque
Romanus fuit Attico in lepôre.
Hunc Mileſius & Thales ſtupere
Auditum potuit.

Et paulò inferiùs nõ defuiſſe Narboni poëtas Virgilij perſimiles, aut hiſtoricos Liuio conferendos,aut Iuris interpretes & doctores eximios oſtendens,ait:

O dulcis domus,ô pij penates,
Quos res difficilis ſibíque diſcors
Libertas ſimul extolit pudórque.
O conuiuia,fabulæ,libelli,

Riſus,

Risus, ſerietas, dicacitates,
Occurſus, comitatus, vnus idem:
Seu delubra Dei colenda nobis,
Siue ad Pontificem gradus ferendi,
Siue ad culmina Martij Maronis,
Tecta illuſtria ſeu videnda Liuij,
Siue ad doctiloqui Leonis ædes,
Quo bis ſex tabulas docente iuris
Vltrò Claudius Appius taceret,
Claro obſcurior in Decemuiratu.

Nã Appius Claudius Decemuir ex Appij illius Cæci familia, qui legis actiones, quibus quis, quod ſuum eſſet, foro perſequeretur, in formam redegerat: qui multum animo videns, & facundia pollens, turpiſſimas pacis conditiones cum Pyrrho rege ineundæ lectica in Senatum vectus diſcuſſerat. ille, inquam, degener, incenſus amore virginis Virginio Rom. ciue genitę, ius XII. Tabularum, quod antè ipſemet trãſtulerat, peruerterat, & ingenuam falſò addixerat ei, qui ancillam callidè diceret: ex quo ſtomachans pater, filiæ libertatem & pudicitiam vitæ prætulit, & cruore madens ad commilitones ſe contulit: & in cauſa fuit, vt plebs vrbana ſigna militaria in Auentinum montem transferret, & Decemuiri populi cõſenſu vel exularent omnes, vel deterrimi in carcere necarentur. His alludit Sidonius: *L. 2. ff. de orig. iur.*

Marcelline meus perite legum,
Qui verax nimis, & nimis ſeuerus,
Aſper crederis eſſe neſcienti.

At si te bene quispiam probauit,
Nescis quid velit ipse iudicare,
Nam nunquam metuis loqui quod æquum est.

Decet enim clemens seueritas iudicem, ne cùm vultus facilitatem detegit, procliuiores homines reddat ad delinquendum: sicut nec L. Casij asperitatem probauerim, cuius tribunal scopulus reorum dicebatur. nam pro seueritate nunquam admiserim sæuitiam. Tacuit Sidonius Apprunculum Gallicum oratorem, qui Rector Narbonensis declamando multorum pectora permulsit, & causas agendo à iudicibus penè extorsit quales vellet sententias. Fortè ideò tacuit illum, quòd multis antè annis præcesserat, & æquales suos tantùm memorabat: vel quia Aprunculus Aruspicinæ peritus, vt Ammianus tradit, extis inspectis futura prædicere assueuisset, & ex alieno pectore & brutorum corde plus sapere quàm ex suo, & incassum ex mortua pecude viuam veritatem inquirere, atque ita profari futurum excessum Constantij Cęsaris in Cilicia, Iuliano in Illyrico agenti. Quod cùm verum forsan rescisset Iulianus, vatem illustri honore donauit, lętitiam interim dissimulans, eò quòd patruelem à se lacessitum imperio & vita fata priuassent, vt erat vafer, & Christiani nominis hostis acerrimus.

Val. Max. lib. 3. cap. 7. in M. Antonio

Lib. 22. rerũ gestar.

Cæterùm quoniam Pontificis Narbonensis mentio à Sidonio facta est, Christianæ veritatis amantissimo, & Episcopo Aruerno rarę eruditionis, nos etiam Pontificem septingentis & viginti annis postea Nar-

boni cœlitùs cõceſſum, & Romanæ demùm ſedi meritò præfectum referemus, ſola naturæ & morum ac ingenij bonitate, ſine magnarum opum adiumento ad eam dignitatem euectum. Hunc autem plerique non patria, ſed regione Narbonenſi ortum aſſerunt, ex fano Ægidij. Vtcunque ſe res habeat, conſtat Vidũ Fulcodium (ſic etenim vocabatur) in auditorio D. Ludouici Gallorum regis pari eloquentia ac fama cauſas agitaſſe: quod ei fuit perfacile, cùm præter dicendi nitorem iuris ciuilis ſciẽtia excelleret, ſine qua ſtrepere potiùs quàm eloqui cauſidici cenſentur. Sed tandem orbatus vxore honeſta & chara, ex qua duas filias ſubſtulerat, ſecundas omninò reſpuit nuptias. Deinde vitæ integritate, ſacerdotio dignus habitus, Narbonenſis antiſtes dictus, & mox purpureo galero inſignitus, non in faſtum aut ſuperbiam conuertit: pauperibus reditus ſuos libentiſſimè erogauit: Galliæ & Angliæ diſſidia inteſtina diligenter compoſuit, quoad abſens Pontifex Romanus communi ſuffragio nominaretur, ſumma Quiritum lætitia & plauſu. ſed heu,

Platina in Clemente 4.

Oſtendent terris hunc tantùm fata, nec vltrà
Eſſe ſinent: nimiùm vobis Romana propago
Viſa potens, Superi, propria hæc ſi dona fuiſſent.

Ex lib. 6. Æneid.

Nam tertio Pontificatus anno & die vigeſimo primo obiit, ſucceſſores quidem varios, ſed imitatores perpaucos habiturus. Narbona luctum publicè indixit annuum. Roma biennio interregnum paſſa eſt, dum quæritur Fulcodio ſimilis: qui moriens, ſi quid

opum ſuperfuerat, pauperibus largiendum legauit. Alteræ filiarum, quia virginum cœnobio iam ſe cõſecrarat, puſillum quippiam reliquit, nupturæ verò trecentas tantùm libellas doti dici iuſſit: quæ tamen ſponſum nacta eſt nobilem, puellæ forma vt fama integra, & ſoceri virtute contentum, ac recordantem Cn. Scipionem poſt res in Hiſpania proſperè geſtas, nec pecuniam quidem reliquiſſe, quæ ad dotem filiarum ſufficeret, ita vt publico Senatus decreto dotatæ ſint pecunia publica, pudicitia priuata, laude domeſtica inſignes, vt Ariſtidis filiæ Athenis. Eiuſmodi inopia theſaurum cœli obtinuere hi viri æternùm victuri cum Clemente IIII. Pontifice. ſic enim è Fulcodio vocatus, poſteaquàm obtinuit, vti ſummi Pontifices maiorum alicuius nomen ſibi aſciſcant, ſuum reiiciant: propter Sergium II. qui antea Os porci vocabatur, ſœdo prorſus nomine, à Iulio Dauiolo auo eius manante, qui vnguenta & delicias fragrantes auerſatus, Amaracinum odoratũ tetricè fortè reſpuerat, ſuillo quoque generi parum gratum. Hinc Lucretius:

Iul. Frontinus lib. Stratage. 4. cap. 3.

Denique Amaracinum fugit ſus:

herbam ex qua id concinnatur, coronamentis expetitam. Galli Mariolanam dicunt, quibus tam placent odores, quàm vnguenta canitiem maturantia, ſi Athenæo credimus, diſplicuere. Cúmq; æmuli ipſum dicerent nomen, non mores Pontificum immutaſſe, neque D. Petri nauem eo meliùs gubernatum iri: tum ille, quia ex Romanorum ſplendida eſſet familia, Pa-

rum,inquit, perſpicitis apud Poëtam, Sergeſtum Æneæ ſocium, *Domus à quo Sergia nomen,*
naualibus ludis acriter pugnantem, non ſine gloria. Non obſcurabo,inquit,maiorum meorum prælucēs lumen.Promiſſis certè ſtetit,toto reliquæ vitæ triennio, paci & liberalitati ſtudens, raro exemplo eiuſmodi dignitatis. Vel forſan ideò nouauit nomē Sergius, quoniam, qui diuinitatis aliquid, vt cœleſtium clauium cuſtodiam,recēter adipiſcuntur, digni cenſentur nouo nominepro numine aduentitio.Ita Romulus cœlo locatus,ſi creditur,Quirinus dici cœpit, & Circe deinde Marica. Ino poſtquā ſe prȩcipitauit in amare, Leucothea ſeu Matuta dicta eſt, & filius eius Melicertes, Palæmon,ſeu Portunus: cui quinto quoque anno ludi fiebant Iſthmici iuxta Corinthum inter Ægeum mare & Ionium.

NON modò bonos Pōtifices Romę ſuppeditauit Narbona,ſed etiam Auguſtos,paci & bello idoneos: vt Carum, qui poſt Probum imperauit, & protinus imperij participes fecit Carinū & Numerianū filios: quorum æquiſſima reſcripta Codici Iuſtinianeo inſerta paſſim ius ciuile decorant. Carus Reipubl. chariſſimus ſimul atque Imperator cōclamatus eſt. Probi mortem acerrimè vindicauit, à quo de Proconſulatu Ciliciæ ad præfecturam prætorianam euectus fuerat: & ſtatua equeſtris decreta eidē ac marmorea dom°,qui Sarmatas morte Probi feroces,& Pānoniis infeſtos,occiſis ſedecim milibus plurib°,captis,cōpeſcuit. Perſas iā propè attriuerat, niſi dū Cteſiphōtem *Flau. Vopiſcus. in Caro.*

opidum obſideret, ictus fulmine interiiſſet, magno omniũ dolore, præſertim Numeriani filij, quem comitem expeditionis ſumpſerat, propter militaris rei ſcientiam: tametſi facundia præpolleret & poëticis. Huius oratio fertur ad Senatum miſſa tantũ habuiſſe eloquentiæ, vt illi ſtatua non quaſi Cæſari, ſed quaſi Rhetori decerneretur ponenda in Bibliotheca Vlpia, in qua quidem libri erant lintei, referente Vopiſco. Carus demum, cùm præ lachrymis oculos non minus quàm pectus præ mœrore & anguſtia dolentes haberet, lectica ſe portari iuſſerat: tũc inſidiis Arrij Apri ſui ſoceri imperium affectantis occiſus eſt. Sed inſidiatori prædam & vitam Diocletianus præripuit, profligato etiam Carino aliquot præliis, qui in creditis ſibi Galliis perperàm & molliter ſe geſſerat, crapulæ & balneis maximè frigidis indulgens: (nam aquam muliebrem vocabat tepidam habẽtia:) vbi crebrò inter roſas, pepones, & poma, vino & vnguentis delibutus natabat: frequẽtiùs ad fontem frigidum nõ procul à Narbone, vbi pòſt templum Diuæ virginis extructum eſt pro balineo. Suidas quoq; Carino exprobrat crudelitatem, & inſontium pleroſque mactatos, quia formã orationémve ſuam non laudaſſent, vel quia ſe coràm riſiſſent. Et quoniam Vopiſcus Syracuſius addubitare videtur, ne non Carus & liberi Narbonenſes fuerint potius quàm Illyriciani, Inſubres, vel Romani, id fatetur Iornandes Gothus: Carus, inquit, cum filiis Carino & Numeriano regnauit annos vndecim, oriũdus Narbona Gal-

In vita D. Aureliani. & in Numeriano.

In lib. de regnor. ſucceſſ.

liæ.vbi Gothicè oriundum pro orto ſcripſit.Sed expreſſiùs Sidonius.Poſtquàm enim abundè Narbonẽ illuſtrauit encomio à ſalubritate,agro,ciuibus, capitolio,theatro,delubris,thermis,fontibus, ſalinis,flumine,ponte,& ponto,& mœnibus,egregiam ciuium fidem erga ſuos Principes teſtãtibus ruina & ictibus machinarum,ſubiungit: *Carmine 23.in Narbone.*

Quid quòd Cæſaribus ferax creandis
Felix prole,virum ſimul dediſti,
Natos cum genitore principantes?
Nam quis Perſidis expeditionem,
Aut victricia caſtra præteribit
Cari principis? & perambulatum
Romanis legionibus Niphatem?
Tum,cùm fulmine captus imperator
Vitam fulminibus parem peregit?

Nec verò inſolitum eſt cœleſtibus flammis Romanos principes intercidere. Nam Romulus Syluius Albæ rex,à quo gen° Quirini defluxit,fulmine quoque periit:& Tullus Hoſtilius tertius Rom.rex,dum deceſſoris ſui Numæ ſacrificia parum ritè imitatur, Ioui Elicio litare nequiuit, ſed cum tota domo fulmine conflagrauit. Num verò id in melius interpretati fuerint Romani,addubito, cùm Clemens Rom. Pontifex, D. Petri auditor, ſcripſerit Zoroaſtrem Magię magiſtrũ, amicum Dei,Perſis creditum, quia fulmine ictus interiiſſet:& in Græcia pleroſque ſimili fato peremptos,& ſepulchro honoratos.Cæterùm longè poſt Carum Anaſtaſius Imperator ſimiliter de *T. Liuius lib.1.* *Lib.4.Recognit.*

cœlo tactus est. Sed de hoc aliter paulò Zonaras prodidit, vidisse eum in somnis virum terribilem, qui librum manu gestans diceret, Ecce ob peruersitatē fidei tuę annos XIIII. vitæ tuæ doleo: & quia fatale sibi præsciuerat, vt fulmine interiret, vir alioquin nō pessimus, iuris ciuilis disciplina imbutus apprimè, at væsanæ & nimiùm curiosæ religionis. quippè qui diuinitatem Christi simul cum carne conflatam, & vnica natura confusam asseueraret, persuasus ab impiis, cùm aliquando tonitrua & fulgura præter modum eliderentur, ipse perterritus in regio cubiculo mortuus inuentus est, ad quod trepidus confugerat: tunc experiturus seorsum diuinitatem, eiúsque iudicium, & vanitatem sectæ vtramque naturam commiscentis. Quam vt aliquādo confutaret Agarenorum rex Alamundarus recenter ab orthodoxis institutus, mœstitiam vultu coram scelestis simulauit: eo quòd, vt fingebat, rumor pertulisset Michaëlem Archangelum mortuum. Illis id fieri non posse affirmantibus, Ecqua igitur ratione, inquit, ô vęcordes, Anastasio Cæsari imposuistis, dum suasistis diuinitatē Christi promiscuè cum carne cōglutinatam pati potuisse? Hoc lepido & scito responso plerique illecti, à solita peruersitate discesserunt: eò lubentiùs, quòd Anastasius meticulosè semet territans occubuisset, morte sola verum sequi edoctus: cùm serpentium & aliorum animalium, quibus mortifera vis inest, venenum omne consumatur protinus atque fulmine feriūtur: & illæsis parietibus ac valuis eodem, quicunque in-

In tomo 3. Annal.

Seneca lib. 2. natur. quæst cap. 31.

tus

tus ſint,perimi queant,& inuiolato dolio vinum vaneſcat,& intactis loculis confletur argentum.

Cæterùm blanditũ Narboni hodie quis non ab re Sidonium ſuſpicetur,ſalubritatem olim efferentem?

Salue(inquit)*Narbo potens ſalubritate,*
Vrbe & rure ſimul, bonus videri.

quandoquidem ægritudines æſtiuæ ſæpè ingruunt, & vexant ciues: fortè quia cœli temperies longa ſyderum conuerſione immutata eſt, aut ratio ventorũ. Nam Plinius, in Narbonenſi prouincia clariſſimum ventorum Circium ponit,nec vlli violentia inferiorem, qui tamen perflans regionem, Viennam Allobrogum non attingat. At hic ventus ad latera Cauri temperatior eſt. Nunc autem Auſter æſtuoſus ſpirat frequentiſſimè,qui humidus & grauis,lacus& ſtagna proxima verrens,multam luem ſolet aduehere. Altanum vulgus nominat Toloſæ. Sed Vitruuius ſubtiliùs agens,Auſtro Altanum coniungit,non confundit: ſic & Euronotum. In vniuerſum conſtat noxiũ eſſe Auſtrinum flatum,eo omnia facillimè putreſcere: cùm ſit calidus & humidus. Quocirca damnat Galenus eorum ſententiam, qui ver humidum & calidum autumarunt, cùm ſi tale eſſet, non vtique tam ſalubre ac lætum exiſteret. Habet itaque miſtionis æquabilitatem,& concinnam quatuor qualitatũ temperaturam.

Lib.2.cap. 47.

Lib. 1. de architect. cap.6.

Lib. 1. de tempera.

SANE verò Sidonio tantoperè Narbonenſes felicitates extollente, deſierant Romani eò Proconſules mittere, exuti dominatione à Gothis: quorum

Theodericus rex gente magis quàm moribus barbarus, Toloſanam ditionem, & Hiſpaniæ non minimã partem complexus, armis ſubiicere rebelles, & ſubiectis ignoſcere nouerat, vt ampliùs & opportuniùs dicemus. Pulſis Gothis Narbo Vicecomitib' paruit. Inuenio tamen & ipſam Comitibus ſubditam: quorum primus legitur Emericus Bellandius, qui Carolo Magno aduerſus Sarracenos belligeranti fidiſsimus comes aſtiterat, & martio animo dimicauerat, ideóque à rege munifico Narbonis Martij ditione donatus, à quo Balaacum Africum regem expulerat. Factus mox Comes ſtabuli Franci, ſi quid Gillio creditur, multorum liberorum feliciſsimus pater, generum promeruit Ludouicũ Pium, Caroli Magni filium, poſtquàm Iſorũ gigantem extra hominum expectationem in campo Pariſienſi duello fudiſſet. Ex illius ſobole progenerati ferũtur Vicecomites, quorum res geſtæ peculiare volumen expeterent. Alij argumento vbere prębito enarrabunt, quomodo Narbonenſis domus Fluſſatum ſeu Fuxentium Comitatui coniuncta demum fuerit: deinde hortatu Ludouici XII. Gallorũ regis, cum Ducatu Nemorſio commutata, & gradatim regno addicta, vt ſolent omnia flumina in mare denuò regredi, & ſemper plus habẽti largiri. Nobis namque feſtino greſſu properandum eſt à Narbonenſi in Aquitanicam Galliam, vbi nos rex Aremorus plauſibiliter excipiet, ab aliis ſcriptoribus neglectus, ſuis tamen virtutibus honorificè æſtimandus. Neſcio, herculè, quid mali ei adfuit, aut

Nic. Gillius lib. 1. Annal. anno 812.

potius quid defuit boni, vt tam longo silentio tandiu premeretur, vir nec Lugdo, nec Belgio, nec Iasio, vel Allobrogi, quorum Berosus aperte meminit, fortunæ vel mentis excellentia postferendus: cùm esset sagax, circumspectus, procerus, adhæc non sine oris dignitate, quæ illi plurimum gratię conciliabat. Ex his enim naturę & industrię dotibus regium aliquid inesse viris ipsis vulgus conijciebat, vt innuit Lucretius, sic inquiens:

Lib. 5. de rer. nat.

Ingenio qui præstabant, & corde vigebant,
Condere cæperunt vrbeis, arcémque locare,
Præsidium reges ipsi sibi perfugiúmque:
Et pecudes & agros diuisere, atque dedere
Pro facie cuiusque, & viribus, ingenióque.
Nam facies multum valuit, vireísque vigebant.

Nec frustrà Aristoteles dixit pulchritudinem plus quàm epistolas omnes ad commendationem valere. Eandem naturę priuilegium Plato vocabat, quod quidem valdè decorat Reges. Proinde Samuël Deo obsequens, Saülem vnxit Regem iuuenem, perpulchrum, humeris quemlibet è populo supereminentẽ: qualis electus est à Ioue Homericus Agamẽnon,

Laërt. lib. 5. in vita Aristotelis.

1. Reg. 9.

ὄμμασι καὶ κεφαλῇ ἴκελος Διὶ τερπικεραύνῳ.

Iliad. 2.

Æthiopes ij, qui immortales appellantur, vt notat Bion, non nisi suorum pulcherrimos Reges faciunt. quod & in Apibus seruauit natura, quorum Rex legitimus est ficto altero potior,

Et rutilis clarus scammis, ille horridus alter.

Vergil. 4. Georg.

Apes autem veram effigiem Reip. gubernandæ

expreſsiſſe ſcimus omnes, regi parere frequenter, ſtipare, & ſatellitio communire, honore & obſequio proſequi.

Ille operum cuſtos, illum admirantur, & omnes
Circumſtant fremitu denſo.--- nam
--Rege incolumi mens omnibus vna eſt.

tantum pulchritudo tranquillitatis & obſeruantiæ ingenuit. Ephori Lacedæmonij Archidamũ Regem multarunt, quia deformem vxorem, ſed locupletem formoſę prętuliſſet, geniturus Regulos pro Regibus. Itaque cùm Hẽricus tertius Angliæ Rex duos ſuperſtites filios reliquiſſet, Emundum Comitem Lancaſtrium, & Edouardum Vualliæ Principem, primores aſſentientibus plebeiis hunc natu minorem ſolio paterno deſtinarunt: quoniam Emundus gibbo & ore deformis eſſet, nonnullis tamen refragantibus: ex quo ſeceſſum fuit in duas factiones, pro totidem familiis, albæ & rubræ Roſæ, quæ fœdiſsimis tumultibus Angliam diu exagitarunt. Atqui pręſtantiſsimo Aremoro Gallia vltrò morem geſsit, illa potiſsimùm quę poſtmodùm dicta eſt Aquitania, à Garumna flumine ad Oceanum & Pyreneos mõtes, Aremorica priùs appellata. nam Oceano contermi-nam & Saxonibus, qui Britanniam occuparant aduerſam, haud obſcurè dicit Apollinaris Sidonius, ad Auitum Auguſtum ſcribens:

Athenæus lib. 13. cap. 7.

Polyd. lib. 17. Anglic. hiſt.

Plin. lib. 4. c. 17.

Lib. Car. cap. 7.

Quin & Aremoricus piratam Saxona tractus
Sperabat, cui pelle ſalum ſulcare Britannum
Ludus, & aſſuto glaucum mare findere lembo.

Tangit obiter poëta Britannorum morem vitilibus nauigiis corio circumſutis vtëtium. At tractui Aquitanico alij Ligerim fluuium terminum plurima ex parte ſtatuunt, ita vt deinde à Circio Oceanus occurrat, ab occaſu Hiſpania, à Septentrione & Oriente Lugdunenſis Gallia, ab Euro & Meridie Narbonenſis. Et hac partitione à Iulio Cæſare diſceditur, qui totam Galliam in Belgicam, Celticam, & Aquitanicã ſecuit. Sed hæc tripartita dimenſio non quibuſlibet arridet, qui ſolam Celticam rurſus à Belgica diſcretã trifariam diuidunt, nec iniuria: cùm ſicut fundorum ſpatia non natura, ſed arbitrio cuiuſque patrisfamiliâs limites capiant, ita & prouinciarum. Namque aliter Auguſtus Cæſar quàm Iulius Galliam diuiſit, extollens interim Aquitanos mirum in modum, vt Strabo teſtatur: eiſdem inſuper decem gentes adijciẽs inter Garumnam & Ligerim: Celtas Narbonẽſi prouinciæ aſcribẽs: mox Lugdunenſi vſque ad ſuperiorem Rheni partem: reſiduã Belgis. Vix etenim Aremoricæ vox vſurpatur, ſed Aquitaniæ, ab Aquitanis populis, vti Plinio placet: vel certè Burdigalenſibus, vel Burdigalæ finitimis. quod ideò mihi perſuadeo, quia Vbiſcos Plinius Aquitanis priſcis coniunxit. Sic & Ptolemæus Bituriges, Vbiſcos, Nouiomagũ & Burdigalam contiguos ponit. Strabo denique Bituriges, Ioſcos, Burdigalam, marino lacui fluminum eruptionibus facto incumbere notat, celebre quidẽ emporium. Ex quo liquet Bituriges, Vbiſcos ſeu Ioſcos populos circumſtetiſſe Burdigalæ, ſicut Pariſios

Plin. li. 4. c. 16.

Annonius lib. 1 cap. 3.

Lib. 4. Geogr.

Lib. 4. c. 19.

Lib. 2. Geogr.

Lib. 4.

Lutetiæ,& illam antè Aquitam appellatam, & ciues Aquitanos: nimirùm ab abundantia aquarum.Demùm Burdigalam cœpiſſe dici recentiore nomine, nulli ante Strabonem audito, à Biturigibus accolis, qui potentia excellebant: perinde ac dicas Burgigalam, ſiue Burgum Gallorum . eſt enim velut arx & munimentum in mare procurrens. Nec ignotum eſt Bituriges illos ad Ligerim ſitos, quorum hodie gloria & opes non minimæ ſunt, antiquitùs in Gallia præcelluiſſe:ita vt Celtis regẽ darent,& ſummam imperij penes ſe haberent. vnde varias deduxere colonias,non in Galliam modò,ſed etiam in Italiam. Eorum ciuitas vulgò etiamnum Burgea dicitur.Proinde verum arbitror quod Iſidorus,qui non vbiq;dormitat,in Etymologiis tradit: Burdegalim,inquit,appellatum ferunt,quòd Burgos Gallos primùm colonos habuerit,quibus antea cultoribus adimpleta eſt. Nec nouum eſt elementa D. & G.mutua vice fungi, vt liquet ex eo, quòd Clodio Francorum rex ſecundus à Greg. Turonico Chlogio ſemper vocatur. Et meruit Burdigala nomẽ indere vniuerſæ prouinciæ, in qua ſitu maritimo, & agri hominúmque ingenio excellit.Idque fatetur Ammianus,& prædicat Auſonius Burdigalenſis,Gratiani Cæſaris inſtitutor,Conſulatu patriæ atque Romæ conſpicuus, quem cum Olybrio collega geſſit eodem anno, quo Gratianus imperio Barbarorum aggreſſuris laborante conſortem accepit vltrò Theodoſium Magnum accitum ex Hiſpania,bello valde exercitatum. Et quò magis in-

T. Liuius dec.1. lib. 5.

Lib.15. c. 1

Lib.15. rer. geſt.

Socrat.lib 5.hiſt. Eccleſ.cap.2.

telligas ab Aquis pelagi, fluminũ & fontium quondam latè ſcatentium vbertate, Aquitaniam nuncupatam, poëtam veridicum audiamus.

Burdigala eſt natale ſolum: clementia cœli
Mitis, vbi & riguæ larga indulgentia terræ.
Ver longum, brumæque breues: iuga frondea ſubſunt.
Æſtifluique amnes, quorum iuga vitea ſubter,
Feruent æquoreos imitata fluenta meatus.
Quadrua murorum ſpecies, ſic turribus altis
Ardua, vt aerias intrent faſtigia nubes.

Ferũt namque Burdigalam olim arces habuiſſe editas, mare procul intuẽtes, pro nocturna ſpecula. Nam duæ, quæ nunc extant, Buccinæ & Fagi nomine inclytæ, nouitiæ fermè ſunt, tunc inſtructæ, cùm Angli tota Gallia Caleto excepto excedere coacti fuere, Ioanne Talboto apud Petragoreos interfecto vnà cũ filio Anglorum præfecto, qui antè diu floruerat, vt crudeliùs extingueretur, Carolo VII. Gallis imperante, & ad muniendam Burdigalam propenſo. Cæterũ Auſonius deinde fontem deſcribit vrbi mediũ, manentem limpidis aquis, & marmore Pario contectũ: necnon Oceani fluctus reciprocos amplius effert.

Æmil. in Carolo VII. anno 1453. in Roſario Ludouici XI.

Salue fons ignote ortu, ſacer, alme, perennis,
Vitree, glauce, profunde, ſonore, illimis, opace:
Salue vrbis genius medico potabilis hauſtu
Diuona, Celtarum lingua, fons addite Diuis.
Non Aponus potu, vitrea non luce Nemauſus
Purior.

Ecce quomodo innuit Nemauſum fontem opido

Nemauſo in Gallia Narbonenſi percelebri appellationem communicaſſe,ne pudeat iam ab aquis nomẽ vrbis clariſsimę priùs, & poſtea prouinciæ deductum profiteri. Nec mirum mediusfidius, ſi tot loti aquis Aquitani, tot rigati amnibus & fonticulis, cæteris mortalibus puriores & cultiores fuerint. Sic enim ait Ammianus de Gallis: Metuendæ voces complurium minaces, placatorum iuxtà & iraſcentium. Terſi tamen pari diligentia cuncti, & mundi: nec in tractibus illis, maximeque apud Aquitaniam, poteterit videri vel fœmina, licet perquàm pauper, vt alibi, fruſtis ſqualere pannorum. Certè Cornelius Tacitus Iulium Agricolam ſocerum ſuum à Diuo Veſpaſiano in patritios relatum cumprimis laudat, quòd prouincię Aquitanię prępoſitus fuerit, ſplendidæ, inquit, dignitatis adminiſtratione, ac ſpe Conſulatus cui deſtinarat. perinde atque dicat, pręiudicio Conſulem quodammodò deſignatum, cui tam clara prouincia à Cæſare credita eſſet. Sanè Poſthumus pater ex Pręſide prouincię Aquitanicæ irrepſit ad imperiũ Rom. Gallieno Auguſto voluptati & ſocordię dedito, vir bello fortis, in pace conſtans, in omni vita grauis, vt Pollio notat: totoque decennio malè parto dominatu benè & moderatè vſus eſt, magno Gallorum bono & gaudio. Eum tanti fecerat Gallienus, vt Saloninum filium educãdum in Galliam miſiſſet. vnde adhuc Burdigalę extant veſtigia Amphitheatri, quod vocant Palatium Gallieni: cui quidem Poſthumus obſequebatur, priuſquàm popinis & luxu ſe obrue-

In 30. Tyrann. & Oroſ. lib. 7. cap. 22. anno Domini 270

obrueret. Posthumo interempto Victorinus à Gallis suffectus est, huic Tetricus æquè Aquitaniæ Præses, Senator Rom. quem Aurelianus fregit. Non desunt qui in eo Amphitheatro Gallieni agitata olim fuisse Poësis & Rhetorices certamina circumferant. Certè dubium non est, quin liberalia studia diutissimè ibidem viguerint, vel teste Sidonio: *Lib. 9. Epist. c. 13.*

Istud (inquit) *vix Leo, rex Castalij chori,*
Vix, hunc qui sequitur, Lampridius queat,
Declamans gemini pondere sub styli,
Coram discipulis Burdigalensibus.

Ruinam eius Amphitheatri seu Palatij cœpisse Iustiniano imperante didici, & Frãcis iam in Galliam latè irrumpentibus. Nec tacet Suidas, Burdigalam vrbem esse Galliæ, apud quam Belliſarius, Iustiniani copiarum ductor, varia bella gesserit, nimirùm Gothis & Francis grassantibus.

SED redeo ad destinatum Aquitaniæ Præsidibus Consulatum, qui pro certo quidem contigisset Manilio Cornuto legato Cęsaris in Aquitania, nisi mentagra, morbo fœdo nõ humiles aut seruitia, sed optimates & illustres tantùm viros diuexante, correptus fuisset: quo se curandum elocauit H.CCC. tantus erat rei Medicæ quæstus, vel viri dignitas: qui tamen pullulanti Christianę religioni non satis æquus videbatur. Iampridem enim ibi fata fuerat, D. Martiale palàm edocente tum Lemouicis, tum Burdigalæ, si vera tradit Aurelianus Lemouicensium Episcopus, qui se ab illo de orco medio suscitatum prædicat: quem- *Plin. lib. 26. cap. 1.*

admodum & ſuſcitatum vidit eiuſdem diui ope & precibus Neruam Neronis conſanguineum in Tullenſi caſtello Lemouicûm, ad tertium annum Claudij imperantis,& Valeriam ſponſam Stephani Ducis à Nerone præfecti Galliis à Rhodano flumine ad Vaſcones & Pyreneum, quam repudio abiectam capitali damnauerat ſupplicio Stephanus,quia initiatã intellexiſſet Chriſtianis ſacris:pôſt recantans,cõfrin-
vide Aurelianum in vita Martialis. gi fictiles & ligneos deos vbique iuſſerat, & Chriſto veraci templa ędificari,præſertim Burdigalæ:vbi Sigibertus Comes paraliſi inexorabili ægerrimè diſtẽtus,Martiale opitulante,conualuit.

Ridebunt plerique : at ego nihil fieri poſſe diffido, quod factum ſit: & pauci reprehenſorũ ſciunt quàm multa neſciãt:& mihi ſuperſtitionem aliâs deteſtanti excuſatio erroris non deerit,quòd famam & grauem autorẽ ducẽ ſubſequar.NamMartialis Chriſti aſſecla Deo ſoli bona omnia accepta referẽs, quíque Lazarũ antea inBethania ab inferis ſaluumredire proſpectarat,vt fide pia, ſic facultate miraculi potuit muniri:& ſi qui tales ſe honeſto viuendi genere, & reipſa pręſtitere,quales reliquos admonitione fieri cuperẽt. Si quiſquam obſtrepat, credat,ſi velit, potius Philo-
Lib.4. cap.16. ſtrato, qui ab Apollonio puellam ipſa nuptiarũ die mortuam, vitæ redditam narrat. Planè D.Martialis prodigioſa virtute accenſi Meduli,procliues ad pietatem facti Burdigalenſium imitatione, Dæmonum præſtigiis & ſuperſtitioni longum valere nunciarũt. Illis enim nimiùm diu incubuerant. Conſtat etiam

adeò Burdigalēſes religioni ſyncerę addictos fuiſſe, vt Valentiniani & Theodoſij Augg. ſeculo, Vrbicam nobili genere fœminam lapidibus publicè obruerint, quia Priſcilliani hæreſim aſſereret, quem Synodus Burdigalæ ſimul cum Eucrocia Delphidij Rhetoris vxore damnauerat. Reſpuerunt itaque Medulorum proceres, antea multo plus maleficæ artis fuligine, quàm tedæ ſuæ tetri, vixdum immemores,

Euſeb. in Chro. anno 387.

Oceani finem iuxta ſolémque cadentem,
Vilis arundineis cohibet quem pergula tectis,
Et tingit piceo lachrymoſa Colonica fumo.

Auſon. epiſt. 21.

vt interim tum Virgilij, tum Auſonij verſiculis vtar, qui Theonem Medulicum vatem eximium feſtiuo carmine prouocat. Sed ſi de me percunctaretur Auſonius,

Quam tamen exerces Medulorum in littore vitā?
Mercatúsne agitas? Minimè, inquam, ſed rerum naturam cōtemplor auidè, vel potius mera naturæ miracula, quæ Oceano eueniūt, ſocietatem cum cœlo ineunti, & ad ſyderum motus refluenti: vt interim omittam ventorum concurſus, ac conuulſi maris violentiam, & terribilem ingentium beluarū congregationem, & ipſummet Oceanum vaſtum, & ita latè diffuſum, vt dubitari ſoleat, an vltra illū aliud quàm cœlum ſit: nec planè explorari id poteſt.

Dij reuocant, rerúmque vetant cognoſcere finem
Mortales oculos: aliena quid æquora remis
Et ſacras violamus aquas, diuúmque quietas
Turbamus ſedes? vt dicebat Pædo, nauigante

Senec. lib. 1. Suaſo. riar. cap. 1

Germanico. Num ſcire cupimus vniuerſam terram eſſe inſulam, Oceano vndique coronatam, vt verbo vtar Dionyſij Coſmographi? ſic enim ait, de Oceano loquens:

πᾶσα χθὼν, ἅτε νῆσος ἀπείριτος, ἐστεφάνωται.

Oſtendit & Orpheus in ſeipſum redire Oceanum in ambitu terræ circumductum, laudans

Circulum indefeßi pulchrè fluentis Oceani,

qui ſimiliter quotidie nouas parit inſulas. Vnde Vlpianus ſcripſit, in Ægypto eſſe quoddã genus pœnę aduerſus delinquentes, in nouas inſulas relegandi: ſiue illæ nouę ſint natiuitate, vt de Rhodo & Delo clariſſimis inſulis proditum eſt, quæ è marinis fluctibus emerſerunt. Hinc Delos in Ægeo mari à Pindaro θεόδμητος dicitur, id eſt, diuinitùs condita. Vel nouæ inſulæ eæ ſunt, quas recenter inueſtigatio ſolers hominum, aut inſomnis auaritia nauigantium periculi ſecura detexit: vt contigit non ita pridem, cùm Chriſtophor' Coloneus Ligur, Hiſpanię Admiralus, è Gadibus ſoluens, & ſe ventis ac fortunæ committens, & in ortum ſolis deflectens, in inſulas duas demùm appulit ſyluis amœnas, auicularum cantu ſonoras, & amnibus irriguas, auro in tantum abundantes, vt incolæ, qui regi ſuo obtemperant, & nudi degunt, Glauci & Diomedis imparem permutationem facilè imitarentur, & aurea pro æreis vel ferreis (quoniam ferro carent) vel pro fictilibus, libenter darent. quæ res Hiſpano regi plurimum reditum tribuit, repetita ſæpius nauigatione, auri dulcedine: ne non eſſet

L. 7. ff. de interd. et releg.

Philo in lib. Quòd mũdus ſit incorruptibilis.

Anno 1492.

Munſter. lib. 5. Coſmograph.

Senecæ tragici verum vaticinium in Medea:

--venient annis
Secula seris, quibus Oceanus
Vincula rerum laxet, & ingens
Pateat tellus, Tiphysque nouos
Detegat orbes, nec sit terris
Vltima Thule.

Admiralus autem Gallica primùm vox fuit ac dignitas, latissimè deinde à variis populis vsurpata pro eo illustri prefecto, cui maris imperium & littorum à rege concreditum est: qui classes & naualia curat, vti sarta tecta sint, & vt exarmata reparentur, néve remigibus aut commeatu egeant, vtque piratę arceantur, aut fugentur. Nomen sub Diuo Augusto adinuentũ didicimus, & ab ipsomet approbatum, tametsi nouata verba non minus quàm scopulum marinum se refugere prędicaret. Cùm enim ipsi aliquãdo Legatus is, qui Galliam administrabat, cui transmarinarum rerum notitia multa ad copiam largitur, vt D. Iulius retulit, cõplures Nereidas in littore exanimes apparuisse scripsisset, obstupuit, maris portẽta demiratus, atque protinus classi Gallicę prefectum Admirandũ dixit. Alij hoc Tiberio ei' successori tribuere maluerunt, cùm cõtra Lugdunẽsis prouincię litus in insula simul trecentas amplius beluas reciprocãs destituisset Oceanus mirę varietatis & magnitudinis, nec pauciores in Santonũ littore, intérque reliquas, Elephantos, Arietes, Nereidásque cõplures. Hoc prorsus fuit admirabile: maximè cùm marina animalia maiora &

Lib. 6. de bell. Gall.

Plin. lib. 9. cap. 5.

vegetiora ſint quàm terreſtria: vtpotè cùm Solis vis conſumendo alimenti copiam hęc comminuat, nec ita adoleſcere ſinat, vt quę abduntur, ſi Ariſtoteles vera ſenſit. Nullum enim illorum animantium Balenę comparabitur os in fronte habenti, & in ſublime nimbos efflanti. Nec fruſtrà veteres ortam è mari Venerem finxerunt, quia non tantùm infinita producat mare animalia, ſed etiam vaſtiſſima. Non eſt igitur quod miremur Admirandum cenſeri claſſis regię gubernatorem, elemento tam fertili, tam variabili, tam pretioſo intentum. Hinc illæ inſidiæ, cùm in fraudem ridens mare ad tempus, mox procellis agitatur: adeò vt aliquando nautis cum vndis, cum ventis, & cum flammis ſimul luctandum ſit: ſicut nos vidimus ignitę machinę violentiam nauis malum antemnáſque depaſcere, vento fugam & incendium inſtruente, & affatos non paucos tum igni, tum aquę prędæ eſſe: & laborante nauigio iactum fieri pretioſarum mercium, velut vectoribus cõtendẽtibus locupletare ditiſſimũ Neptunum, largiẽtem Coralliũ è frutice neglecto ſenſim in gemmã cõcretum in Siculo ſinu, ſed laudatiſſimũ in Gallico circa Orchadas inſulas, Scotorũ ditioni cõtributas. Taceamus margaritas & lapillos, quibus ſola hominum perſuaſio fecit pretium, vel odores ſuauiſsimos, Ambram videlicet antiquis incognitam, quinimò nobis non ſat cognitæ originis, Oceani tamen nobile retrimentum, & nullo miraculo leuius. Quibus ſingillatim conſideratis ſuſpicor Chriſtum Max. non ma-

Problem. ſect. 11. §. 54.

gis propter ſimplices ſine arte mores, Apoſtolos in mari piſcantes euocaſſe ad mirificæ religionis myſteria, quàm quòd aſſueti portentis figuríſque naturæ ſolertia innouatis, nec non ſyderum cõtemplationi, quorum multa cum æquore cognatio eſt. Hinc ſapiens Eccleſiaſticus: Qui nauigant, inquit, mare, narrant pericula, quæ audientes admirabimur: illic præclara opera & mirabilia, varia beſtiarum genera, & omnium pecorum, & creatio beluarum. Propter id conſequuntur felicem finem ſuum. hucuſque Sapiens. Sic itaque Apoſtolis accidit, vt proniores forẽt ad cœleſtis ſcientię cognitionem, inſtar vatis illius Prothei, quem Nymphę venerantur in gurgite Carpathio, ſe in alias atque alias formas ſubinde vertentem. *Matth. 4* *Eccleſiaſtici 43.*

nouit namque omnia vates,
Quæ ſint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur.
Quippè ita Neptuno viſum eſt. *Virg. lib. 4. Georg.*

Sic Deo viſum fuit è piſcatoribus Philoſophos facere, vt diuinę ſapientiæ retibus homines dulciter implicarẽt, & malitias omnes pietatis euerriculo auferrent: qui Regi tanquam præcellenti, & ducibus ab eo miſſis, ac legibus obedire nos iuberent, vt liberi viuere poſſimus, ſicut Petrus edocuit, ſublimis Dei Admiralus, leges recéns vndis & procellis præſtituẽtis lætiore ſeculo, quo *1. Pet. 2.*

Alter erit Typhis, & altera quæ vehat Argo
Delectos heroas. *Virg. eclog. 4.*

Nam quod de Pollionis ducis filio poëta cecinit, Sibylla de Chriſti cõhorte

prędixerat. Et ſicut inclyti vectores propter arietem aureum, poſtea Zodiaco addictum, tantum maris emenſi ſunt, ſic veri cultores propter agnum cœleſtem Sole ipſo ſplendidiorem, qui tum maximè claruit, cùm ad Virginis ſignum ventum eſt, & mortales valde proſperauit Soli ſubridens: quando Platoni placuit Solem ſummi boni filium cõſimilem aſſerere, quem peperit

lib. 6. de Rep.

Spicum illuſtre tenens ſplendenti corpore Virgo.

Spicum in neutro genere. Cic. lib. 2. de nat. deor. ex Arato.

Naſcente enim Chriſto Sibylla magnam fore fertilitatem præſenſerat, quam ſpica triticea declarauit. Et quemadmodum cùm in cunis dormienti Platoni apes in labellis conſediſſent, reſponſum eſt ſingulari ipſum futurum orationis dulcedine: ita cùm Midæ, mox regi Phrygum, paruulo adhuc dormienti formicæ tritici grana congeſſiſſent, prędictum eſt (quod euenit) ditiſſimum fore. Huiuſmodi aſtra apprimè callens D. Petrus, & duas Arctos, ac Pleiades ſeptem cœliferi Atlantis filias, præcipuus nauis Euangelicæ magiſter, Admirali honore non abs re decorabitur, poſtquàm ita viſum eſt principi Deo, cuius eſt mare, & ipſe fecit illud, vt terram manus eius finxerunt, & vtrumque Regibus humanis communicauit: ſed vectigali iure, vt obſequia iuſta penſitent. Alioquin meminerint quàm volucres ſint regnorum poteſtates, equidem non aliter inſtabiles quàm ipſum mare, quod ſtellæ inconſtanti ſubiicitur: non tam quia

Cic. 1. de diuin.

Pſal. 94.

Luna alit oſtrea, & implet echinos,

vt aiebat Lucillius: vel quia

Ad

Ad lunæ motum variant animalia corpus,

teſte Manilio in Aſtronomicis: ſed quòd Luna plena vehementes æſtus in Gallico Oceano & alibi excitat: cuius rei inſcius Cæſar, dum è Gallia in Britãniam traijceret, penè fuit vt obrueretur oborta interim tempeſtate, atque vt Britãnia rebellaret. Octogenis verò cubitis ſupra Britãniam intumeſcere pelagus Pytheas Gallus Maſſilienſis autor eſt. Huic addit Ariſtoteles, nullum animal niſi ęſtu recedente expirare: ídque potiſſimùm cõſtitiſſe in Gallico Oceano, & pro certo in homine compertum. ex quo ſinus Gallicus redditur celebrior, vt taceam quod Ælianus teſtificatur, Celtas olim equos & boues piſcibus ſaginaſſe, ſicut & Macedones: tanta fuerat maris fœcunditas. Tot rationum cõgeries fecit, vt maris præfectura, & Admirali eximiũ munus in Gallia magno iampridem in pretio ſit: vt quoque non diffitetur Caſtor Galata ſeu Maſſilienſis, vt Suidas tradidit, oratorem illum inſignem aſſerens, ſcribendo catalogum eorum, qui mari dominati fuerint, cuius portiuncula ad nos peruenit, Cæſaris ætatem redolens, Græco ſtylo, & maris Gallici præfectum extollente: qualem Romani autoritate non agnouere parem. Nam qui à Senatu Cæſaréve Romano mari oráve maritimæ pacandæ præficiebantur, id muneris pro tempore ſuſtinebant: vt Cn. Pompeius aduerſus Cilices piraticã facientes, qui maria inuaſerant, & bello quaſi tempeſtate præcluſerant: dum ſub Mithridatici belli ſpecie, inquieta Aſia, exteri Regis inuidia, impunè graſſa-

Lib. 4. de bell. Gall.

Plin. lib. 2. cap. 97. & 98.

Lib. 15. de hiſt. animal. cap. 25.

In verb. Caſtor.

ri licuit ipſis duce Iſidoro, primùm contentis Creta, Cyrenis, Achaia, ſinúque Maleo, quem à ſpoliis aureum ipſi vocauere. Mox etiam terra perrexere infeſti, donec diſperſam toto mari peſtem Pompeius extingueret, Gallicis oris ipſe incumbens. Filij eius Adriaticum obſederant, Gellius Thuſcum, Ponticum Metellus, & alius aliud pelagus tanquam indagine cinxerat, donec ſpe deiecti Cilices, abiectis telis & remis, plauſu vndique pari, more ſupplicantium vitam peterent, & terrę redderentur. Tale fuiſſe Neptuni imperium coniicit Lactantius, vt in inſulis omnibus & locis, quæ circa mare eſſent, regnaret: inde maris numen credi cœpiſſe, qui Rex extiterit. Et M. Antonio ſimile à Senatu conceſſum commemorat, vt marinos prædones perſequeretur, & paci quietíque conſuleret. Nam etſi mare & littora maris communia ſint, vt aëris vſus, & ideò occupanti cedant, tamen nihil licet ibidem cum detrimento publico facere, tuitione populo regíve ſeruata. Nō multum ab his diſſentit Tullius. Datum eſt, inquit, Neptuno alteri Iouis, vt volunt, fratri maritimum omne regnum, nomínque productum, vt Portunus à portu, ſic Neptunus à nando, paululum primis literis immutatis. Et certè antiquitùs ita Neptuni dignitate cenſebantur, qui finitima maris regna poſſiderent. Eò pertinet quod Homerus refert, Neptunum Vlyſſi iratum Polyphemi Cyclopis gratia oculo excæcati.

L. Florus lib. 3 c. 6.

Lib. de falſa relig. cap. 11.

L. Littora ff. ne quid in loc. pub.

Lib. 2. de nat. deor.

--θόωσα δέ μιν τέκε νύμφη

Odyſſ. 1. Φόρκωος ϑυγάτηρ ἁλὸς ἀτρυγέτοιο μέδοντος,

ἐν σπέεσι γλαφυροῖσι ποσιδάωνι μιγεῖσα.

id est, Tholosa autem ipsum peperit nympha Phorcyni filia mari profundo imperantis, Neptuno mixta in cauis speluncis. nihil aliud innuens erudita fabella, quàm Tholosam fuisse vnicam Phorcyni filiam, principis iuxta Garumnæ fluenta latè dominātis, eámque nupsisse regi Aquitanorū ad Oceani littus ditionem habenti: ideò quòd Garumna fluuius Oceano miscetur tandem, & nauigij capax prope Tholosam rectà Burdigalam properat: vbi obuij Oceani exęstuantis accessibus adauctus, iisdem retrò meātibus suas illiúsque aquas agit. Ad extremū magni freti similis maiora tolerat nauigia, & more pelagi exurgens sæuit, ac iactat nauigantes. Hinc Claudianus: *Lib. 2. in Ruffinū.*

Quóque rigat retrò pernicior vnda Garumnæ,
Oceani pleno quoties impellitur æstu.

Hoc ipsum Apollinaris euidentiùs describit in quadam epistola, Tigretium Vasconem Vasatensem accersens Burdigalam: Portū, inquit, Alingonis tam piger calcas, ac si tibi nunc esset ad limitem Danubium contra incursaces Massagetas proficiscendum. Ecce iam Leontius meus facilè primus Aquitanorū: ecce parum inferior parēte Paulinus, ad locū quem suprà dixi per Garumnæ fluenta refluentia, non modò tibi cum classe, verumetiam cum flumine occurrent. An non videntur hæ Oceani seu Neptuni nuptiæ & lusus, cùm ad aquas, quibus Tholosa Naiadū vna præerat, recurrat, quasi puellam dilectam, festi- *Lib. 8. cap. 12.*

nans præ gaudio, opperiatur? Nam Nymphas aquis præsidentes prisci Naiadas vocabant, ἀπὸ τ̃ ναμάλων, id est, ab aquis. Et quia ex humido fit generatio, hinc factum, vt nubentes tanquam ad generationem copulatæ, Nymphæ Græcis appellentur, & lauacro de fonte fluuióve hausto perfundãtur, vt eleganter dixit Porphyrius, enarrans Homeri antrum in Phorcyni altero portu ad Ithacam, oliuam in vertice habens: vbi Naiades habitant Nymphæ, & apes mel fingunt, ipsis purpuram texentibus iuxta perennis aquæ fonticulum. Portis verò geminis specus patet, quarum altera Austrum versus diuis solis aperitur, altera in Septentrionem mortalibus. quod quidem à poëta ideò inductũ est, quia Theologi per Capricornum austrinum, signum animę, ascendunt in cœlum: per Cancrum aquilonium delabuntur. Nec est quòd ab his quisquam dissentiat, propterea quòd Nympha Neptuno mixta, non Tholosa, sed Thoosa nominetur ab Homero: quia dulcis balbutientis puellæ sonus id effecit, vt litera L interesset, sicuti in cõiugis eius nomine accidisse Plato testatur in Cratylo. Nam Principem maris Neptunum ποσείδωνα dictum putat, quòd sit multa noscens Deus, ος pro λλ suffectis, id est, πολλὰ εἰδὼς. Nota est balbuties Alcibiadis insuper, ab Aristophane notata, ob literam λ inculcatam, cùm ὁλᾶς θέολον, pro ὁρᾶς θέορον, pronũciaret. Nec dubium cuiquam esse potest postmodùm, quin literæ facilè in media nomina irrumpant, præsertim in Tholosa, quam Strabo semper geminato ll, præ-

odyss. 13.

Plutarch. in vita Alcib.

Lib. 4. Geogr.

ter aliorum morem proferat, ſed vtroque oo ſeruato, ſicut in Nympha Homerica. nam Ptolemæo eſt τολῶσα κολώνια, ſine aſpiratione tamen. Ad rem pertinet, quod Valerius Coruinus primus Meſſanam Siculam expugnans, idem primus ex Valeriorum familia vrbis captę in ſe tranſlato nomine Meſſana appellatus, paulatim dici cœpit, mutatis literis, Meſſala blandiuſculè. quod nomen perdurauit manans ab vrbe Siciliæ, in quam transfretare nos iam opportunũ eſt, de Polyphemo Tholoſę filio verba facturos, qui Siciliam incoluit, *Senec. lib. de breuit vitæ.*

Quam extruxit Trinacus heros,
Filius in ponto imperantis Neptuni,

vt Sibylla cecinit. vnde à Dionyſio Trinacia dicitur, τριναχία, ſicuti ab Homero: ſed hoc propter tria promontoria, vt verior ſententia habet: cùm ſit inſula triquetra, quondam peninſula contigua terræ circa Iſthmum Auſonum, quo diducto mare vndique circumfluxit. Vnde fabulati ſunt Neptunum abſcidiſſe Iſthmum tridẽte, quo vice ſceptri gaudet, ob ſalſam maris, dulcem fluminum, & mediam paludum aquam. Sed profectò nõ alius quàm Polyphemus Siciliam à continẽte penitus ſeparauit, dum illò colonias Gallicas deduxiſſet, conuocatis Pyrenei montis accolis, ætate florida, & virente animo pollentibus, vt attigit Silius Italicus: *Euſtathius hãc citat in Dionyſiũ.*

Poſt dirum Antiphatæ ſceptrũ & Cyclopea regna,
Vomere verterunt primùm noua rura Sicano.
Pyrene miſit populos, qui nomen ab amne *lib. 14. de bell. Punico.*

Aſcitum patrio terræ impoſuere vacanti.
Mox Ligurum pubes Siculo ductore nouauit.

Nam Polyphemus, qui domi pacẽ, foris arma amabat, copia domeſtica magis quàm inopia ſuos penates reliquit, vbi quidem erat celeberrimus: vt non tantùm diuturnã, ſed etiam latam gloriam in æuum relinqueret. Itaque peragrata Italia vidit Siciliã nullis colonis, vel iiſdem ignauis, habitatã, & ſponte naturæ feracẽ, & leui cultura fœcũdiſſimam fieri poſſe cognouit. Proinde occupata regione colonos ex Py reneis magis ac magis euocauit: quanquã Thucydides Silio non cõſentiat, nec Siculos à Liguribus, ſed ab meris Italis repetat, & poſt Cyclopes (quorum princeps extitit Polyphemus, famæ ingẽtis, vt nomẽ eius indicat) Sicanos ex Iberia oriundos aſſerat illuc appuliſſe, & poſtea Phœnices negotiandi gratia ac Græcos cõplures. Nobis ſatis eſt Cyclopes, quorum ipſe ſe fatetur neſcire originẽ, Gallicam gentem fuiſſe: ideò iure præcipuo Siciliam recepiſſe, quæ Gallorum pridem fuerat ab Herculis Libyci & Galatheæ vxoris ſeculo. Nam Galatheum filium adoleſcentulum ad Herculem cõmunem parentem Thuſcus frater cum coloniis miſit, inquit Beroſus: apud quem Thuſcus aſpiratè ſcribitur, licet vulgò aliter, vt in Tholoſa diximus, & in Galathea, ſic cõſultò ſcripta, vt albam deam ſignificet. Cæterùm Theocritus & alij aliter ſcribunt. Fuit verò hic poëta Siculus, ideóque Polyphemi amores Galateámque enarrauit, quam adeò deperibat, vt pecorum

Lib. 6. de bell. Peloponn.

In Rege Aſſyrior. xij.

Idyll. 11.

obliuiſceretur. Fingũt enim antiqui ipſum innumeros greges paſcentem, quoniam regum potiſſimæ opes in pecudibus conſiſtebant,& Galateam coagulo lactis candidiorem, agna teneriorem, implorare,& Cyclopum ditiſſimum & canorum ſe maximè gloriari,vt apud Ouidium: *Lib.13. Metam.*

Candidior folio niuei Galathea Liguſtri,
Floridior prato, longa procerior alno.

Nónne hoc eſt veſtigium patens veritatis tempore nimio obliteratæ,quòd dilectam puellam Galateam vocauit, ſiue illa fuit Galatei antiquiore Galatea geniti ſoboles,ſiue ita Gallus ipſe Cyclops nomen ei indidit,vt & Galathanis colonis in Sicilia, & Galathæ inſulæ Africam verſus,non procul à Sicilia? At Philoxenus Cytherius Polyphemum inducit Galateæ pulchritudinem laudantem,tum formę,tum aureorum cincinorum,& vocis ſuauiſſimæ: oculorum verò minimè, quia ſe obcæcatum iri diuinaret. *Plin. lib. 3.cap.8.*

Callebat igitur diuinandi artem: vnde & Galeotas augures ipſe inſtituit, quorum M. Tullius mentionem fecit. Dionyſij, inquit, mater, eius qui Syracuſanorum tyrannus fuit, vt ſcriptũ apud Philiſtum eſt,& doctum hominem & diligentem, & æqualem temporum illorum,cùm prægnãs hunc ipſum Dionyſium aluo contineret, ſomniauit ſe peperiſſe Satyriſcum. Huic interpretes portentorum, qui Galeotæ tum in Sicilia nominabantur, reſpõderunt,vt ait Philiſtus,eum quem illa peperiſſet,clariſsimum Græcię diuturna cum fortuna fore. Quod *Athen. lib.13.c.6* *Lib.1. de diuinat.*

verò Homerus comminiſcitur Polyphemum ab Vlyſſe orbatum illo oculo circulari in fronte, ex quo nomen ortum Cyclopum, οὕνεκ' ἄρα σφέων

Κυκλοτερὴς ὀφθαλμὸς ἔειν ἐνέκειτο μετώπῳ,

vt ait Heſiodus in Theogonia, non caret venuſta ſignificatione. Nam cùm debellata Troia Gręci domum redirent paucis cum expoliis, variè iactati marinis periculis rurſus prædam amiſerunt. Ad piraticam demùm conuerſi, ex improuiſo imbelles quaſdam nationes deprędati ſunt, pręſertim Vlyſſes, ne ab auo ſuo Autolyco degeneraret, furum & prædonum ſubtiliſſimo: ſed cùm in Siciliam veniſſet, à Polyphemo penè laceratus eſt, & comites eius mari demerſi, partim eliſi, quoad Vlyſſes vibicibus crebris miſericordiam ciens obſecrare Polyphemũ cœpit vti ſibi comitibúſque parum cautis ignoſceret, offerens munera non parui prętij, quibus illum obcœcauit: quia Deos hominéſque ea placare conſueuerunt. Proinde quia fucato ſuo eloquio perſuadere non poterat, auro, licet malè parto, & vino Maroneo, fugam incolumitatémque impetrauit. Cúmque puderet cladis acceptę à Polyphemo, ipſum tanquã prodigium aliquod execrari, quocunque iret, inſtitit, quem tum robore, tum humanitate, tum prudentia pręſtantem laudare debuerat, non inhoſpitalem, & deorum contemptorem, & legum expertem fingere, Homero harum contumeliarum præcone: qui inuitus alibi vrgente cõſcientia, Polyphemum diis æqualem vocat, & beatum, cui ſinè aratione & ſemente

Strabo lib. 3. Geogr.

Odyſſ. 9. & 1.

mente omnia abundè prouenirent:quod impiis vix Deus concederet. Quocirca Doti populi in Gabalis aram Cyclopum habuere, ad quam obnixè rem diuinam facerent. Nec debuit eos Vlyſſes ille vafer calumniari, ſanequàm violentus & raptor non Paride inferior. Nam Arenem Polyphemi filiã, poſtquàm illi reconciliatus eſt ſupplex, rapere tentauit:nec impunè, ſi Dictys Cretenſis vera tradit. Prætextũ autem dabat flagitio, quòd puella amore Elpenoris ſocij incenſa videretur. quaſi verò inconſulto patre filiã id audere deceat, cuius nonnunquam cum errante hoſpite mens & amor errare conſueuit. Ventorum beneficio elapſus ocyùs Vlyſſes Polyphemum effugit, quem efferum & vaſtum appellat:fortem & procerum veriùs dicturus, & quadam oris oculorúmq; maieſtate venerandum, quemadmodum omnes ferè Gallos natura olim benignior progenerabat. Plerumque, inquit Iulius Cæſar, omnibus Gallis præ magnitudine corporum ſuorum breuitas noſtra cõtemptui eſt. Et Ammianus: Celſioris ſtaturæ & candidi penè Galli ſunt omnes, & rutili, luminum toruitate terribiles. Sed propius nemo Polyphemi magnitudinem attigit, quàm T. Liuius. Poſtquàm Tectoſagos Aſiæ mediterranea ſortitos retulit, illicò Cn. Manlium Conſulem Rom. ita loquentem inducit:Nõ me præterit milites omnium, quæ Aſiam colunt, gentium Gallos fama belli præſtare: inter mitiſſimum genus hominum ferox natio peruagata, bello propè orbem terrarum ſedem cepit. Procera

Pauſan. in Corinthiac.

Lib. 6. de bell. Traiano.

Lib. 2. de bello Gallico.

Lib. 15. rer. geſt.

Dec. 4. lib. 8.

corpora, promiſſæ & rutilæ comæ, vaſta ſcuta, prælongi gladij. Porrò Tectoſagi, ſeu Tectoſages, iidem qui & Toloſani fuere. Arecomicorum Nemauſus, inquit P. Mela, Toloſſa Tectoſagûm. At Plinius, Toloſani Tectoſagi Aquitaniæ contermini. vt videlicet diſcrepent ab iis, quos paulò antè Volcas Tectoſages appellauit, producto imperio. Iam verò Tectoſages quid aliud eſſe poſſunt, quàm qui Cyclopes à Græcis vocati, Siciliæ occupatione falſò, ſed lepidè, crediti Ioui fulmina cudere, & armamẽtarium cœli exhauſtum denuò replere & munire? Tectoſagi autẽ appoſitè Clypeorum fabri dici queunt Latinè: quia Græcis σάκος, clypeus eſt ſeu ſcutum. σάκος παναίολον Heſiodos vſurpat in Scuto Herculis: & τέκτων eidẽ eſt faber. ſed mitioris ſoni gratia γ pro κ ſuffectum eſt, vti ſæpè accidere oſtendimus. Nec præterit Lucianus querimoniã κ literæ, & ad manus venire contra γ narrat, pro dictionibus γραφείῳ & κνάφῳ: & notũ eſt Gallaicam Aſturum oram quandoque auro fertilem, ab aliis autoribus res Hiſpanas tractantibus Callaicã nominari. Trocmi præterea Galli, qui cum Tectoſagis in Aſiam viriliter penetrarũt, apud Strabonem Trogini ſunt, non ſemel: Liuio & Ptolemæo τρόκμοι: & Sacæ populi Scytharum celeberrimi à P. Mela Sagæ nuncupantur, mutua duarũ literarum functione. Sanè Galli adeò nauabant operam clypeis fabrè & exactè elaborandis, vt auri multum in his impenderent, & coralio ipſos, galeas & gladios ornarent. Diodorus prodidit ſcuta Gallorũ

lib. 2. *lib. 3. c. 4.*

In iudicio vocalium.

Lib. 12. Geogr.

lib. 3. cap. 5. & Plin. lib. 6. cap. 17

varias animalium formas habuiſſe æreas prominentes, ad tutelam corporis & decus: longa verò pro ſtatura hominis fuiſſe. quod & Liuius ſuprà innuit, vaſta exprobrans, quanta, opinor, Laconica extiterunt, cùm Lacæna ſcutum filio tradẽs, ipſúmque exhortans, Fili, inquit, aut cum hoc redi, aut in hoc. nimirùm id pro feretro commodè habiturus, vt quibuſdam adfuit pro rate & nauigio. Refert enim Annonius, Attalum iuuenem, Lingonici Epiſcopi nepotem, obſidem iniuria detentum bello, quod inter fratres Theodericum Metenſium Regem, & Childebertum Pariſiorum, perfidè & crudeliter geſtum eſt*, cum Leone patrui ſeruo Treueris in patriã nocte concubia perfugiſſe, & Moſam fluuium fugæ ſalutíque eorum repugnãtem ſuper parmas traieciſſe. Galli olim Brenno duce in Græcia belligerantes aduerſus Macedonas, Antigonum & Antiochum, Reges, viginti tribus peditum milibus, equitum tribus, fretos, ſolutis ab hoſte pontibus Sperchium amnem paludis more reſtagnãtem partim manibus tranaſſe à Pauſania in Phocicis memorantur, partim ſcutis patriis, quos Thyreos vocarent. Verùm non tantùm in ſcutis fabricandis Tectoſagi excelluere, ſed etiam in omni genere armorum, ſuppeditato ferro in Pyrenei montis ramentis. Nec falſum eſt quod ait Plinius, Cyclopes fabricam ferream inueniſſe, non modò ad belli vſum, ſed etiam ad agriculturam. nam antea homines

lib. 2. de geſt. Frãc. cap. 11.

* *Anno 529.*

lib. 7. cap. 56.

Ære ſolum terræ tractabant, æréque belli

Miſcebant fluctus, vt ait Lucretius.

Lib.5. de rer. natura. Potentiores fortè ſe auro muniebant, ex eo arma fieri ſibi curabant, vt ſplendidiùs morerentur: vt Turnus Virgilianus, qui

Æneid. lib.xij. & xi.

– auro ſcalentem, alboque orichalco
Circundat loricam humeris. & alibi,
--rutilum thoraca indutus ahenis
Horrebat ſquamis, ſuráſque incluſerat auro.

& Homerus paſſim teſtatur ærea fuiſſe heroũ arma. Accedit Achillis haſta Phaſelide in templo Mineruæ poſita: & apud Nicomedenſes in Æſculapij, *Pauſan. in Laconicis.* Memnonis enſis totus ex ære, cùm haſtæ illius ima tantùm & ſumma cuſpis ærea eſſet. Poſſet aliquis Cyclopes incuſare eruti ferri nomine, quod natura ſolers abſtruſerat, præuidens humani generis ex illo perniciem, niſi & auro dira vulnera non corporibus tantùm, ſed & animis infligerẽtur (nihil enim inuiolatum ſinit:) & niſi ferrum rubigine ſua eſſet pleriſque morbis remedio, atq; ſcoria valde opitularetur. *Dioſcorid. lib.5. cap.46.* reſtringit vtiq;, prodéſtque fœminarum profluuiis, ignibus ſacris: & ſtomachis diſſolutis ferrum candens vino aquáve ſorbili reſtinctum. Vulneribus quoque præſens habere remedium aliqui coniiciũt ex haſta Achillis, quę Telephum ſanaſſe traditur: ſed cùm fortè ærea fuerit, id ego in medium relinquo. Satis eſt ferrum tam prodeſſe quàm nocere mortalibus, quibus nihil vſqueadeò boni natura blandiens elargita eſt, quod aliquando non ſit noxium. ne Solem quidem excipio, dum ſegetes & plantas nimius

exurit,aut tabẽ &ægritudines feruentes alit.Ne autẽ Tectoſages magiſtros ferrei artificij quis temerè ſugillet, meminerit Attalum regem florentiſſimum, qui morbo ex Solis ardore contracto,populũ Rom. Aſiæ ſucceſſorẽ deſtinauit, hortos primùm coluiſſe, fodiſſe,& ſua manu ſeruiſſe:mox ab hoc ſtudio ęrariæ artis fabricam nauiter tractaſſe.Demetrius autem Macedoniæ rex in machinis bellicis excogitandis & fabricandis ſuum extulit ingenium, & πολιορκητὴς inde appellatus, obſtupente Lyſimacho perſpecta machinę induſtria, qua Cilicios oppugnabat, & diuinum vocante Demetrium autorem :quia etiam ab Heſiodo Cyclopes ob fabricam θεοῖς ἀλίγκιοι dicuntur. quidni? cùm horum inuenta rem ruſticam & militarẽ Reipub.columina maximè iuuent : & cùm cœlo complures antiquorum donati fuerint, & numinũ in numerũ relati propter rerũ ſanequã vilium inuentionem : vt qui ſtercorandi rationem primus induxit Sterculius. Quamobrem Polyphemus tot artis & naturę dotibus inſignitus dubium relinquebat,vtrũ parentibus clariſſimis plus ornamenti conferret,quàm acciperet. Matri certè Naiadum nobiliſſimę erat longè iucundiſſimus, nec minus Neptuno patri,qui decẽ annis ante euerſionẽ Troiæ Toloſam mœnibus & charę vxoris nomine donauerat: quoniam,vt antè copioſè enarratum eſt, priuſquàm contraherentur intra mœnia ciues, vicis diſtracti & diſſipati vitam agebãt. Fidem facit,quod etiamnum extat,caſtellum cum perpaucis ædificiis à Garumna

Iuſtin. lib.36. in fin.

Plut.in eius vita.

In Theogon.

vtcumque remotum,quod Toloſa vetus appellatur: ſicuti in Tuſcia Cluſini noui & veteres leguntur,à Cluſio opido,quod Romanis fœderatum Galli Senones primùm obſederunt, antequàm vrbem inuaderent: & fortè id ſunt ex parte demoliti, quod vetus poſtea vocatum eſt. Nec debet vllus conqueri, quòd vrbi luculentæ mulieris nomen aſcriptum fuerit,cùm Herodotus,hiſtoriæ parens,tripartiti orbis nomina à totidem fœminis ſumpta tradiderit: Aſiam,ab vxore Promethei:Europam,àTyria puella Ioui grata: Libyam, à muliere indigena. Ea, inquit Diodorus,Ægypti limitè clauditur,& prima omniũ habuit Amazones,& Reginam earumdẽ Myrinam, exercitupeditũ triginta milium, nec minimo equitatu pollẽtem.Adhæc Eurotas Myletis filius fluuio iniuſtũ alueum coacto iuxta vrbem Laconũ Spartem reliquit nomen: vrbi autem inditum eſt ab eius filiæ Spartes ſimilitudine.Prætermitto Romam Heraclidis cẽſura à nobili captiua Troiana aſſeri nuncupatam,quæ Rome diceretur, aut ab Æneæ nepte Aſcanij filiâ,& ſi quid nugacius coniecit Solinus,ac Valentiam priùs,mox ῥώμην nominari cœpiſſe: & in Syria à Seleuco Nicanore Seleuciam, à matre eius Laodiceam,& ab vxore Apamiâ,quæ ad Auſtrũ vergit pulcherrima. vt & Toloſa regiæ coniugis nomine cenſetur,cumprimùm muris cincta fuit, ſeruato priſco more muros aratro antè deſignandi quàm fundamenta iacerentur,poſt ſacrum Deo factum, vt obſeruauit Romulus,de quo Ouidius:

Plin. lib. 3. cap. 5. & Antonius in Itinerario.

Lib. 4.

Lib. 4.

Pauſan. in Laconic.

Euſtath. in Dionyſ.

Apta dies legitur, qua mœnia signet aratro.
Sacra Palis suberant: inde mouetur opus.
Fossa fit ad solidum: fruges iaciuntur in ima,
Et de vicino terra petita solo.
Fossa repletur humo, plenæque imponitur ara,
Et nouus accenso fungitur igne focus.
Inde premens stiuam designat mœnia sulco,
Alba iugum niueo cum boue vacca tulit.

Lib. 4. Fastor.

Quare & cùm ciuitas hostilis capta euerteretur, aratro inducto deplorata & perdita indicabatur. Ex quo Modestinus Iurisconsultus respondit, vsumfructum ciuitati relictum amitti, cùm ciuitas mori videbitur aratrum passa, vt Carthago. Nam hæc septingentis annis postquàm condita fuerat, decem & septem diebus continuis arsit, à P. Scipione deleta: vt quam auus vrbem concusserat, euerteret nepos bello Punico tertio: nec impunè, cùm in vnam arcẽ compulsi Libyci, & se pro viribus tuerentur, & hostes offenderent quoad dux Hasdrubal se vltrò dedidit. Quãto fortiùs fœmina Ducis vxor, quæ comprehensis duobus liberis, se à culmine domus in medium misit incendium? imitata Didonem reginam moriens, quæ Carthaginem cõdiderat. Et ita Libyæ præcipua vrbs, quæ triumphis superari non potuit, flammis succubuit & puluери. Vestigiũ eiusmodi antiquitatis Tolosæ adhuc manet eo in loco, vbi aratro circunducto desitum est. Nam porta vocatur Mactati bouis, quia ambitu peracto, & suspẽso aratro, bos in victimam diis cæsus esset, non longè à

L. 21. ff. quibus mod. vsusfr. amitt. *Oros. lib. 4. cap. 23.* *Flor. lib. 2. cap. 15.*

futuro Capitolio: quamuis vulgus mactatum bouẽ aliorsum traducat, ignoratione venerandæ antiquitatis: aut magis pietate in Diuum Saturninum propensa, quem Christi institutis promulgandis insudantem, raptatum ferino boue atque indomito cõperimus. Nos autem pietatem prẽsumptam veritati non audemus anteferre, cùm alioquin multis equidem nominib⁹ ille laudetur: nec verisimile sit emeritum bouem à furente plebe, quę se diis vanissimis litare arbitrabatur, tam diro boni prẽsulis supplicio continuò interemptum: maximè in ea porta, quę iãpridem Mactati bouis nomine censebatur, vbi bubulcus aratrum sustinuerat, & portauerat, quà adiri ciuitas posset. Itaque Varro muros ciuitatum sanctos esse docuit, portam autem minimè, eò quòd in illis condendis, ij qui murorum spatia tauro & vaca prẽscriberent, quasi delinearent, portarum intervalla metientes vomerem detraherent, & aratrum transferrent: vt pateret id tantùm sacrum & inuiolatum supereſſe, quod exararetur. Muris igitur egredi non licet ciues, sed porta tantùm, qua & mortuos efferre & res alias quascunque fas esset. quæ constitutio bellissimè Romuli parricidium excusauit, cũ fratrem Remum regni consortẽ occidi curauit prętextu mœnium saltu alacri violatorum, vt vrbs noua fraterno cruore sacraretur: quod assueti prędę & sanguini vultures portenderant. Theophilus Iurisperitus, Muros, inquit, sanctos dicimus, quòd capitali pœna afficiantur, qui in eos aliquid deliquerint: vnde

Plutarch. in Probl.

§. sanctæ. de rer. diuis.

vnde & legum eæ partes, quæ pœnas conſcribunt, ſanctiones vocantur. Accedit quòd ſancire idem ſit quod firmare. Murorum autem munimentis firmamur,& in tuto ſumus.Sed & fabulam adiicit Deorũ inter homines verſantium, vti eos à malis illæſos conſeruarent, donec pertæſi hominum improbitatem, receſſerint. Idcircò homines Diis deſtitutos mœnia in cuſtodiam excogitaſſe, & ſanctitate fulciſſe. adeò vt ſi non ſacra ſint velut Deorum templa à Põtificibus dedicata,tamen profana dici nequeãt, Vlpiano teſte: ideóque ſancta dicantur. Nec abhorret Aratus,cùm Iuſtitiam virginem aureo ſeculo inter mortales verſatam pingit, & argenteo vtcunque, quoad ænea ætas emerſit bellorum & contentionũ: tunc demum ἔπλαθ' ὑπαιθρίην. Ita præſidio amiſſo virginis iuſtiſſimæ inter aſtra relatæ, muris circundari homines ſtuduerũt, quorum ambitus quãtus fuerit, quáve ex materia, quis ſitus,qui coloni, exteri an indigenæ Toloſates, pulchrè Auſonius manifeſtauit his verſibus:

L. ſacra. ff. de rer. diuiſ.

In vrb. catalog.

Non vnquam altricem noſtri reticebo Toloſam,
Coctilibus muris quam circuit ambitus ingens,
Pérque latus pulchro perlabitur amne Garumna,
Innumeris cultam populis,confinia propter
Ninguida Pyrenes,& pinea Cebennarum,
Inter Aquitanas gentes & nomen Iberum.
Quæ modò quadruplices ex ſe cùm effuderit vrbes,
Non vlla exhauſtæ ſentit diſpendia plebis:
Quos genuit cunctos gremio complexa colonos.

Postquàm itaque inter rudimenta vrbis inchoatæ Garumna ad latus fluxit, liquétque vicum Cypriani, quem fluuius nunc à reliqua vrbe separat medius, adiectitium esse, & ab aduenis pulchritudine loci ac fluuij illectis constructum. Vnde etiam quamuis ab vrbe solius fluuij limite distet, tamen moribus & lingua Vasconiam redolente mediocriter discrepat. Garumnā verò potu salubrem, & suauē, nauigationis commercio quæstuosum, olim Arunam appellatum comperio, à claro Principe finitimis in locis imperitante: sed G literam deinde præcessisse, sicut Latini alibi L retinuere. Verba M. Catonis subiiciam ad rē pertinētia. Etrusci, inquit, Larunem & Arunem vocant nobilem Principem: inde in transpadana Lariū lacum, & in Thuscia Larones amnes, & Arunes colonię. Ideóque Tholosa Nympha Homerica lubentiùs prope talem fluuium vrbis muros statuit: & Homerus vatum princeps illius meminisse non dedignatur. Nam prorsus erit ridiculus, qui Homero cæco, quo nemo acie mentis longiùs vidit, Galliam non patuisse censebit. quippè cùm describēs Achillis clypeum, Vulcani manu factum, sculptum, & perpolitum, aureos pastores cum bobus quatuor referat pascentes,

Infragm. Originū.

Iliad. 18.

πὰρ ποταμὸν κελάδοντα περὶ ῥοδανὸν δονακῆα.

Namque si Rhodanum perlustrauit in Gallia, fluminum in Europeum pelagus labentium rapidissimum, quid vetat sciuisse ipsum, Nympham auspicē vrbis, quondam totius Gallici orbis maximæ & fre-

quentissimæ, & literarum ac literatorum consessu clarissimæ? Nam & Hispaniam peruidit, eóque ipse figmẽto lepido Vlyssem veriùs perduxit, quàm vlla tempestas. Mylianus, qui in Turdetania ludi literarij magister fuit, déque illius regionis gentibus edidit librum, monumenta quædam de Vlyssis errore commemorat in Mineruæ templo posita, vt rostra nauiũ, & parmas suspensas. Extat opidum Vlyssippo ab Vlysse conditum ad Tagi fluminis ostium, à Plinio Olyssipo (à plebe Lisbona hodie vocatur) in Lusitania celeberrimum. Germani quoque Aram Vlyssi consecratam adiecto Laërtæ nomine ostentarunt, & in suũ Oceanũ transuectũ affirmarunt in prælonga illa nauigatione. Britanni & Scoti idem de sua quisq; ora dicturi. Profectò quod in Odyssea Homeri habetur, tam breuem alicubi noctem, vt pastores cùm alij pecus emittant propter lucem, alij reducant vesperi, se inuicem exaudire valeant:

strabo lib. 3. Geograph solin. cap. 26.

Cor. Tac. lib. de Morib. Germa.

Ortus vbi atque obitus parte admiscentur in vna,

vt M. Tullius ex Arato transtulit, non aliò spectare potest, quàm ad Thulem Scoticam, Belgarum littori oppositam, in ea, quoniam Sol lõgè occasurus exurgit per æstatem lucida nox vix momento obscurat, cùm Sol Cancrum attigerit: Solstitio nullo modo, iam Sole sese ostentante, ideò fulgore suo tenebras impediẽte, tarda reuolutione: ita vt plus viginti horis æstiuis lux ibidem viuat, noctis vtique impẽdio.

Hyginus lib. 4. de sign. cœlestib. P. Mela lib. 3. cap. 6.

In Epig. Narbonis Alij docti Tectosag. scribunt.

NON vulgaris est Ausonij laudatio in Tolosates illos priscos, quos alibi Teutosagos nominat: quia

non aliũde digreſſos,nec remotis à regionibus oriũdos,ſed ibidem genitos,vbi mœnium complexu ingenti contineantur: quemadmodum & nos patefecimus, Tholoſæ Nymphæ fauſto auſpicio coactos & cinctos muris homines circa Garumnæ fluenta limpida, diſcretis ædificiis antè degentes. Attamen poſtea ipſi Tectoſages diuerſo more aliò colonias ex ſua gente crebrò tranſcripſerunt,tum in Galliam Narbonenſem,vnde Volcę Tectoſagũ inter Agathã & Mompeliũ,tum in tractum proximũ Hiſpaniæ: vnde Tectoſagis Iliberim & Ruſinonem nõ minus quàm Toloſam, Carcaſonẽ, Bætiras noſtras, & Narbonem,Ptolemæus aſſignauit.Nam haud difficulter illis contigit,qui ad arma conſultò proſilirent,& armis quæſita rectitudine legum ſeruarent,magnas res gerere, & diſtantes domare prouincias, non modò extra Celticam, ſed etiam vltra Europam. Verba D. Iulij de his ſubnectam.Fuit,inquit,antea tẽpus,cùm Germanos Galli virtute ſuperarent,& vltrò bella inferrẽt, ac propter hominum multitudinem, agríque inopiam, trans Rhenum colonias mitterẽt. Iraq; ea, quæ fertiliſsima ſunt Germaniæ loca circa Herciniã ſyluam (quam Eratoſtheni & quibuſdã Græcis notam eſſe video, quam illi Orciniam appellãt vulgò) Tectoſages occuparunt,atque ibi conſederunt: quæ gens ad hoc tempus his ſedibus ſe continet, ſummámque habet iuſtitię & bellicę laudis opinionem. O pręclarum clariſsimi & oculati teſtis atque principis elogium! nec leuius illud Iuſtini, vbi bellum

Plin. lib. 3. c. 4.

Lib. 2. Geogr.

Lib. 6. de bell. Gall.

Lib. 32. in Trogũ.

à Brenno in Delphos fortiter magis quàm feliciter geſtum memorat, & Gallos partim domũ reuerſos, maximè Tectoſagos, expeditionis tantę comites. Ex gente Tectoſagorum, inquit Iuſtinus, non mediocris populus prędæ dulcedine Illyricum repetiuit, ſpoliatíſque Iſtris in Pannonia conſedit. Iſtriorum gentem, inquit, fama eſt à Colchis originem ducere, miſsis ab Arceta rege ad Argonautas, raptorémque filię perſequendos: qui vt à Ponto intrarũt Iſtrum, alueo Sai fluminis penitus inuecti, veſtigia Argonautarum inſequentes, naues ſuas humeris per iuga montium vſque ad littus Adriatici maris tranſtulerunt: cognito quòd Argonautę idem priores feciſſent. Quos cùm Colchi non reperiſſent, iuxta Aquileiam ſedes poſuerũt, Iſtríque à ſimilitudine amnis, quo ante à mari receſſerãt, appellari cępere. hęc ille: verùm Iſtrum longè ab Adriatico diſsitum innuẽs. Et verus vtique ſimul Danubius dicitur, apud quem Tectoſages Iſtros, qui quoque Colchicę fuerant originis, diripuerant, & ſuppeditarant, & in victorię memoriam ſibi Colchica vendicarant inſignia aurei Arietis: non aliter quàm Ariſtoteles affirmat eas columnas, quę nunc Herculis appellantur, antea Briarei fuiſſe: ſed purgato genere humano, & victo Briareo, illarum honorem in Herculem tranſlatum, immanis tyranni victorem. Proinde etiam Tectoſages poſtea in publicis Toloſę inſignibus, quę iampridẽ vſurpantur, Arietèm appinxere, qui conto traiectus videtur, circulum cruce quatuor radiorũ ornatum

Aelian. lib. var. hiſt. 5. cap. 3.

ſuſtinente: Ideò quòd Venus cœleſtis Motacillam auem, quę Græcis Iynx dicitur, intra circulum paſsis alis & roſtro ac cauda, inſtar crucis diſtinctam, Iaſoni Æſonis regis filio vellus aureum quærenti obtuliſſet pro amuleto contra veneficia, & pro quodam amatorio in Medeam, vt parẽtum immemor ſolum Iaſonem complecteretur, ita vt non tantùm noxium quiduis propelleret crux circulo coronata, ſed etiam cor alliceret, & procliuius ad beneuolentiam præſtaret, vt Pindarus dilucidè hoc in Pythiis aperit: & *Ode 4.* verſicolorem auem Iynga vocat rotæ inexplicabili alligatam. ποικίλαν, inquit, ἴυγγα τετρακνάμον ὀλύμποθεν ἐν ἀλύτῳ ζεύξασα κύκλῳ. Alibi quoq; ait, velut Iynge ſuum *In Nemeis, Od. 4.* cor trahi deſiderio nouilunij, vt hymnũ abſoluat. Et Theocritus in Venefica, Motacillam obſecratam fa- *Idyll. 2.* cit, vt vir, tãquam philtro, domum trahatur. ἴυγξ ἕλκε inquit: vt nemini iam dubium eſſe poſsit, quin præſago quodam & diuino impetu, de aue, circulo, & cruce, talia veteres prodiderint. Crux enim Chriſti *1. ad Cor. 15.* venenũ & præſtigias mali dæmonis abegit, & mortem occidit, ac in victoria abſorpſit, vitæq; reddidit occiſos: charitatem mutuam inter homines in circulari terrarum orbe accendit, & ſui tam mirũ amorem, vt ſancti viri libenter vitam cum morte commutauerint, parentes & liberos fortunáſque omnes contempſerint, vt Eccleſia Dei irrigata ſanguine indies magis ac magis creſceret, & floreſceret: cúmque flagris ac gladiis ſancti viri cruciarẽtur, triumphantium more iubilabant. Ita fit, vt crux verſicolor, id

eſt, tormentis & deliciis abundans, viuæ auiculæ in æthera ſubuolantis ritu, Adami labem obliteraverit, & gaudia perdita inſtauraverit, & præmio quouis aureo vellere pretioſiora rependerit. Nam & hoc verbum Inſtauro, ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, id eſt, à cruce deductum ſuſpicor, quòd crucis remedio beatorum ſedibus redintegremur. Idque bellè Aries portendit, qui in ſignifero cœli orbe primum locum tenet, & vernas delicias cornibus aureis aperit. Tametſi in ſphæra nihil primum ſit vel poſtremum, habitus eſt tamen ſignorum duodecim primus Aries, quia ipſo medium cœlum & verticem tenente, mundus feratur genitus, & cum luce tum caput ipſe exeruiſſe. Quare pro numero ſignorum Comites Toloſani Crucis alas duodecim notulis compunxerunt, ternis in ſingulas, vbi primùm dominari cœpere. Tandem Regibus Gallorum ditione Toloſana potientibus, circulum internè variis lilij floſculis reſperſum ſalubri commutatione lætamur. Non me latet placere aliis, eas Toloſæ duodecim notulas non puncta, ſed poma, eáque aurea (qualia feruntur ex hortis Heſperidum decerpi) fuiſſe, ternis arietibus ſuffecta, & Nauarræ Pompilonẽſis inſignibus communicata, cùm primùm Comites Toloſani illam ſubegerunt. Cæterùm interim angimur aliquantulum, quòd vetuſtatis inſcitia auiculam ſacram raro naturæ beneficio prẽditam è circulo ſimplices homines reiecerũt, alia cruce ſuppoſita, ſed non perinde viuente. Nec verò tantùm aſſimulatæ cruci volucres mala quam-

Macrob. lib. in Somn. ſcip. cap. 21.

Nic. Gil. in Annal Frãcor. anno 778.

plurima arcuerunt innumeris ante Christum annis, sed etiam ipsæ cruci suffixæ.

Vtque Iouis magni prohiberet fulmina Tarchon,
Sæpè suas sedes percinxit vitibus albis.
Hinc Amythaonius docuit qui plurima Chiron,
Nocturnas crucibus volucres suspendit, & altis
Culminibus vetuit feralia carmina flere,

vt ait Iunius Columella. Nec verò antiqui illi homines quicquam de Christo vaticinari potuere, aut de ipsius maiestate consultò dicere, nec crucem dæmoni absconditam agnouerunt: sed præter animi sententiam numine agitante de futuris bonis prædixere imprudẽtes. Nam & in Ægypto, destructo Serapidis templo, Theodosij iunioris seculo inuẽtæ sunt hieroglyphicæ literæ lapidibus insculptæ, crucis figurã præferentes, Christianis salutarem notam plausu excipientibus, gliscẽte Ethnicorum inuidia, finem vanissimæ religionis timentium, aut nonnihil interim affirmantium Serapidi cum Christo commune fore. Sed paulatim spe deciderũt Christi religione inualescente aduersus Serapidem fabulosum.

Lib. 10. de cultu hortorũ.

Socrat. lib. 5. hist Eccle. cap. 17.

TEMPESTIVVM est iam animaduertere primos Gallorum, qui veram religionem amplexi sunt, fuisse Tectosages, ad quos Galatarum titulo scripsit Paulus Apostolus, plurimùm conquestus, quòd ipsi imbuti syncera Euãgelij doctrina, vel ad Gentilium superstitionem relaberẽtur, vel Iudaicam impostoribus nonnullis suadentibus addiscerent, hortans & imprecãs: ne, si vel Angelus de cœlo aliud quàm audissent,

diſſent,prætextu ſanioris præceptionis,adnunciaret, temerè crederent,ſed vt faſcinum deliriúmque reiicerent,iuſtitiam & amicitiam tam ſequerẽtur, quàm improbitatem & ſimultates refellerent, & ſpiritum carni imbecillæ reluctantem imitarentur: quæ tanquam Circe quædam,malis imbuta venenis, corpus animúmque virilem effœminat. quod maximè verendum fuit in Aſia prouincia compta & exculta, & præ cæteris deliciarum copia affluẽte, in quam Galli ferro ſibi iter fecerant, in Bithyniam primùm progreſſi, quam Nicomedis Regis ditioni ſubiecerant: deinde Aſiæ fertiliſſima loca occuparant. Nam (vt cum T. Liuio ſcribam) Galli magna hominum vi, ſeu inopia agri,ſeu prædæ ſpe,nullam gẽtem parem armis rati,nec admodum opinione decepti, Brenno Duce in Dardanos peruenerũt: ibi ſeditione ad xx. milia hominũ Lomnorio & Lutario regulis ſeceſſere, in Thraciam auertentes: vbi oram Propontidis vectigalem aliquandiu habuere. Cupido inceſſit in Aſiam tranſeundi, audientes ex propinquo, quanta eſſet vbertas terræ. Itaque ad Helleſpontum peruenere,modico freto diſcluſi ab Aſia, ſed aliquot diebus retardati,eò quòd ſeditione oborta Lomnorius in Byzantium Thraciæ regreſſus erat,vbi Nicomedi contra finitimos auxilio fuit, nedum Bithynos in obſequio cõtinuit. Inde in Aſiam vix decem armatorum milia tranſmiſit,tantum terroris omnibus incutiens,vt quos adiſſent,quóſque non adiſſent,pariter vltimi ac propinqui imperio parerent. Polybius

Galat. 2.

Dec. 4. lib. 8.

Lib. 4. hiſtor.

tradit Gallorũ in Thracia dominatum desiisse Clyari tempore. Cæterùm ij, qui Asiam attigere, ibi egerunt radices: cúmque tres eorum essent gentes, Toliſtobogi, Trocmi, Tectoſagi, Asiam iudicio communi diuidundo tripliciter secuerunt. Toliſtobogis, quibus Plinius Voturos & Ambianos aggregat (hi hodie Picardi Francorum) Æolis & Ionia addictæ: Tectoſagis ora mediterranea, & ſtipẽdium cis Taurum montem exegere: Trocmis Helleſponti regio aſcripta, vbi ſimul regnauere, & Syriæ Regem imperata facere coëgere. Primus Attalus Eumenis pater in Asia eis reniti audaci incœpto conatus eſt. Iuuit fortuna mediocriter, ſed nõ prorſus eorum animos fregit, nec immutauit imperium, à Tectoſagis, dum inclinaret, ſuſtentatum: vt qui, Plinio teſte, fœcundiſſimum agrum & prȩcipuum robur habuere circa Ancyram, Trocmoron, & Tauium opida, cum aliis compluribus, quæ Ptolemæus adiecit: qui horum trium populorum oras ſtrenuitate quæſitas, Galatiæ nomine comprehendit, Bithynis, Pamphiliis, Cappadocibus contiguæ, quæ quoque Gallogræcia vocatur, præſertim à Strabone: qui ſcriptum reliquit, à tribus Gallorum illis nationibus vnius animi & linguæ Galatiam diuiſam in quatuor partes, quarum vnaquæque Tetrarcham habuit, & deinde Iudicem, ac Tribunum, cõſiliúmque trecentûm virorum, qui conueniebant in locum nomine Drynæmetum de ſanguine iudicaturi. De reliquis Tetrarchæ & Iudices cenſebant, donec ad duos Duces, pòſt ad Deio-

Lib. 5. cap. 32.

Lib. 5. Geogr.

Lib. 12. Geogr.

tarum,tota potentia deuenit, vt nihil minus cõſtans quàm imperium, & ciuitas quamuis munitiſſima. Nam Gordium in Phrygiæ & Galatiæ tractu, Midę regia,& diſſecto ab Alexandro Magno nodo nobile,diu opibus claruit:quoad Deiotarus filiam & generũ iugulauit arce vaſtata, & vix vrbis reliquit veſtigium.adeò ſunt omnia fluxa & inſtabilia. Verùm Alphenus Iuriſcõſultus videtur ęternitatem populis quodammodò ſibi nactus,aſſerẽs iudicium idem videri,cùm datis iudicibus,& mox ob cauſam excuſatis,alij ſufficerenrur : & populum eundem putari hoc tempore,qui centum antè annis fuiſſet, cùm ex illis nemo nũc viueret:Itémque nauem, ſi adeò ſępè refecta eſſet, vt nulla eadem tabula remaneret, quę non noua fuiſſet,nihilominus eandem eſſe exiſtimari. quod dubitatum inter Philoſophos olim fuit de naue,qua Theſeus cum iuuenibus in Cretam delatus fuerat,& rurſus in patriam renauigarat, triginta remis acta, quę quidẽ ad Demetrij vſque Phalerei ſeculum perdurauit, Athenienſibus tabulas ſubinde ſufficientibus,vt Plutarchus tradit. Et ciuiliter vtiq; eadem cẽſeri poterat: tamen in vniuerſum nihil eſſe perpetuum ſub cœlo natura patitur,niſi quod è cœlo manauerit,vt Gn.Manlius,qui cum M.Fuluio cõſul fuit,nititur oſtẽdere aduerſus illam populi ſubrogationem à Iuriſconſultis receptam, quoad perennis exiſtimetur.Ille enim in Gallogręcia bellum gerens, ac milites territos Gallorum ſolo nomine, oratione reficiens, & erigens trepidantes, hortatur,

L. Proponebatur. ff. de iudiciis.

In vita Theſei.

Liu. dec. 4. lib. 8. ne formident Galatas in Asiam translatos, & diu ibi commoratos: Sicut,inquit,in frugibus pecudibúsq; non tantùm semina ad seruandam indolem valent, quam terrę proprietas cœlíque,sub quo alũtur,mutat.Macedones,qui Alexãdriam in Ægypto, qui Seleuciam ac Babyloniam,quíque alias sparsas per orbem terrarum colonias habent, in Syros, Parthos, Ægyptios degenerarunt. Massilia inter Gallos sita, traxit aliquantum ab accolis animorum. Tarentinis quid ex Spartana dura illa & horrida disciplina mãsit?Generosius in sua quicquid sede gignitur, insitũ alienę terrę, in id, quo alitur, natura vertente degenerat. Phrygas igitur Gallicis oneratos armis, sicut in acie Antiochi cęcidistis, victos victores cędetis. Et fateor vtique Romanos sequẽte prælio paulò superiores euasisse,propter auxiliares ab Attalo missos & è Thracia. non impunè tamen. Nam Orgiago, Combolomarus,& Gaulotus, tres totidem gentium Gallicarum reguli dimicando perfecere,vt plus tumultus quàm emolumenti hostes perciperent: & vndenam oriundi essent ij,quos aggrederentur,sen-

In Attiticis. tirent. Non me latet scripsisse Pausaniam, huiusmodi Gallos Ancyra Phrygum opido occupata, supra Sangarium amnem consedisse: eam vrbem Midam Gordij filium condidisse, fontémque iuxtà fuisse, in quem vinum Midas infudisset, vt Silenum caperet, & occulta quędam sciscitaretur : atque Pergami Gallorum cõspici folia, & picturam eorum testem, quę contra eos gesta essent. Non enim dubito, quin

manus & vires Phrygibus adfuerint, quin ſe quouis modo defenſitauerint,pro laribus & focis, pro coniugum & liberorum tuitione certãtes. nam nec glorioſum eſſet imbelles indefenſóſque ſuperaſſe. Sed & hoc fatendum eſt,Græcos profuſos & nimis faciles ſemper fuiſſe tam in ſcripturis quàm in tropheis: ita vt compererim ipſe, confligentibus Syracuſanis aduerſus Athenienſes, tum pedeſtribus copiis, tum naualibus, vtroſque eodem die trophæum ſtatuiſſe: quanquam Athenienſium res peſſimo in loco ſitæ eſſent, amiſſa penè claſſe, modica aduerſariorum iactura, vti refert Thucydides. Cæterùm non ignoramus nos Gallis quandoque hoſtes fortunatos & pugnaces contigiſſe, & Ixionis rotam faciliùs alligari poſſe,ne voluatur,quàm fortunæ militaris: & Attalum Aſiæ regem conſpiratione cum Romanis inita, plurima illis damna attuliſſe,quod Phaënnis prædixerat.Et nõ diſſimulamus Cydiæ tyronis Athenienſis ſcutum Ioui liberatori dedicatum de leui victoria in Gallos obtenta Brenno duce, qui tum nuperrimè Macedonas, Thraces, & Pæonas afflixerãt:qua tempeſtate ad Thermopylas contra Gallos præſidia & cohortes plures miſerunt Græci,quàm dum communi ſententia Perſis & Xerxi reſtitere: cùm ſibi aut omninò pereundum,aut perdendum funditùs Gallos decreuiſſent Bœoti,Locrenſes,Ætoli,Athenienſes,claſſe mirum in modum inſtructi præter reliquũ exercitum:quibus imperium communi volũtate ob veterem dignitatem decretum duce Callipo: ſed hac

Lib.7. belli Peloponn.

Pauſan. in Phocicis.

egregia victoria Gallos veriùs euaſerunt,quàm abegerunt: proinde multis cladibus vltro citróque acceptis, variante præliorum alea, & pace demùm per Antigonum Macedoniæ Regem cum eis facta. Iuſtinus ait, Reges Orientis ſine mercenario Gallorum exercitu nulla bella geſſiſſe, neque pulſos regno ad alios quàm ad Gallos confugiſſe. Tantus,inquit,terror Gallici nominis, ſiue armorum inuicta felicitas erat, vt aliter neque maieſtatem ſuam tutam, neque amiſſam recuperare ſe poſſe ſine Gallica virtute arbitrarentur. Epheſus certè Aſiæ prouinciæ metropolis,& peculiaris Romani Proconſulis ſedes,in Ionia Brenni arma & iuſtitiam ſenſit, licet expugnatæ vrbis eum puderet, in qua Amazones victrices regnaſſent,& templum extruxiſſent Dianæ celeberrimum. Clitophon primo libro Rerum Gallicarum ſcripſit,Brennum ab Epheſina puella adamatum, quę concubitum & vrbis proditionem pollicita eſt, ſi mũdum muliebrem & aurea quædam manuum ornamenta acciperet: obſecrauit confeſtim Brennus milites, vt in auariſſimæ puellæ ſinũ aurum factum conijcerent. Perfecit ita vt magna vi auri obrueretur: non ſecus atque S. Tarpeij filiã, arcis Romanæ cuſtodis, quæ Tatio Sabinorum regi, auri promiſſi ſpe deluſa,aditum patefecit,& armatos hoſtes excepit,ac ſimiliter intercidit. Additur fabula,quòd vulgò Sabini aureas armillas magni ponderis brachio læuo,& gemmatos annulos habuerint: pepigiſſe eã, quod in ſiniſtris ferrent, ſibi datum iri, ſed ſcuta illi

lib.25.

L. 4 ff. de offic. proconſ.

Plutarch. in parallelis.

pro aureis congeſta donis. Ita ſua mercede & aliena periit aſtutia.

QVÆ in Europa Brennus bella confecerit, ſuo loco recitabuntur, poſt victam Romam, & Quiritibus rurſus venditam, tametſi nonnulla iam obiter libauimus cis Helleſpontum in Macedonas & Thraces geſta: nec in Delphos Europeos minus felix extitiſſet, niſi deuictis hominibus contra Deos pugnare inſtitiſſet, ſexaginta peditum milibus fretus, quos ſoſpites victoria in Soſthenem Macedonum ducem parta habuerat. Statim ad Deorum immortaliũ tẽpla conuertit animum ſcurriliter, vt aiunt, iocatus Deos nullis egere opibus, vt qui eas largiri hominibus ſoleant. Nec eſt deterritus maieſtate numinis ac templi in monte Parnaſſo ſiti, aut rupe impendente, & præcipitiis natura munitis, aut ſpecu, ex quo frigidus ſpiritus in ſublime expulſus vatem in vęcordiã agebat: ſed opulentis regum muneribus ac populorum, quæ illic erant quamplurima, delinitus, & aurum offenſioni Deorum præferens, & abundantia vini & commeatus roborato exercitu (quę res nonnihil ei morę attulit) in montem ędémque Apollini ſacratam irruit. Contrà Delphi ſaxis ac armis ſcandentes obruere, propellere, extimulati antiſtitibus & vatibus, qui ſparſis crinibus Deum adeſſe clamabant: ſtrepitum armorum ſtridorémque arcus exaudiri: quibus vocibus accenſi Delphici, Diis anteſignanis confiſi, hoſtem cędebant, dõnec terrẽmotu concuſſa rupe Galli ſternerẽtur, & ſine vulneribus, grandine, *Iuſtinus.*

fulgure, & concreta niue, obtriti discederent. Nec fugientibus quies. Nam gentes, per quas transibant, velut prædam insectabantur,& palantes mactabant: in tantum vt ad memoriam tantæ cladis, ne vnum quidem superfuisse Iustinus asserat. Attamen paulò pòst non est veritus dicere id,quod verius est,Brenni Senonis comites rebus fractis partim consedisse in confluente Sai & Danubij,partim,id est,Tectosagos,in antiquam patriam Tolosam reuertisse: mox peste luéque confectos, quoad aruspicum monitu aurum sacrilegio quæsitũ in Tolosensem lacũ mergerẽt:quod omne pòst Q. Cępio Romanus abstulit. qua direptione misero cruciatu periit, & quicunq; similiter funestam prædam attigere. Nota est parœmia auri Tolosani raptoribus noxij. Ducem Brennum,cùm dolorem vulnerum ferre non posset, pugione vitam finiuisse idem Iustinus tradit.Pausanias verò adiicit, panico quodam terrore Gallos omnes perculsos,vt sine causa trepidationis, furoris quodá genere conturbarentur : quasi insultantes hostes & pulsatum equorum pedibus solum cernerent. Denique Brẽnum puduisse,quia autor Gallis fuisset in Græciam irrumpendi: post mortifera vulnera hausto mero mortem obiisse. Hoc modo ludunt scriptores in aliis miseriis, & penè fortissimo Duci tot aduersis vulneribus saucio modicum vini inuidẽt: quod Samaritanus ille Euangelicus salubriter cum oleo viatori à latronibus vulnerato adhibuit, illeuit,non sine cœlesti præmio animi pij & misericordis.

lib.32.

A. Gell. lib.3.cap. 9.

Luc.10.

dis. Ego didici Brennum Apollini infestum, quoniã sæpenumerò inuocatus contra Romanorum perfidiam inultos dimiserat, qui tamen mirificè pacta conuenta seruanda, fidémque extollebant, quam in Capitolio vicinam Iouis (vt in Catonis oratione est) esse voluerant. Didici præterea, complures Brennicę expeditionis milites ex oculis laborasse, nonnullos amisisse immoderatæ niuis aspectu. nam his bellum fano Delphico molientibus sic ex oracvlo effata Pythia fuerat: *Cic. lib. 1. de Diuinat.*

Ego prouidebo rem istam, & albæ virgines.

Ex quo factum, vt virgines arma ferre viderentur, & ita ningeret, vt Gallorum obrueretur exercitus, & visus vehementi & splendida luce offenderetur. Nam & Galenus Xenophontis militibus idem accidisse notat, cùm per multam niuem ambulassent. Addit Dionysium Siciliæ tyrannum solitum è carcere & tenebris vinctos in domum superiorem incrustatam & lucidissimam educere, vt ita occursu repentino candidæ lucis excæcarentur. adeò candor niuis, vel splẽdor auri potiùs, Gallis pernicioſus fuit, & deinceps reliquis, qui inelaboratum ex sacris lacubus Tolosæ adytísve sustulerunt, ad talentûm milia quindecim, vt Posidonius prodidit. Orosius ait, centũ M. ponderis in auro, in argento centum & decem M. in templo Apollinis Tolosani fuisse reposita, mox à Cæpione ablata. Par enim erat quicquid Apollini sublatum Delphico esset, eidem quasi in alia mensa, alióque rationum libro Tolosæ solui, vt lues expia- *Lib. 10. de vsu. part. corporis.* *strabo lib. 4. lib. 5. cap 15.*

retur. Cæterùm Delphicus ille in maiore populorũ veneratione fuerat, vtpotè antiquioris longè oraculi, quod quidẽ Christi religione pullulante primùm obmutuit, quia & primùm respõsa euomuerat Phœbi lata veneratione culti, tanquam in totius mundi puncto atque vmbilico: vsqueadeò vt Massilienses statuam ad eum miserint, gratiam referentes, quòd Carthaginenses nauali prælio superassent. Ex qua verò materia statuam conflarint, non aperit Pausanias: sed ex opulentia Reipublicæ Massilienſis, & itineris intercapedine, auream putem, aut manus pretio admirabilem.

Cic. lib. 2. de diuinat.

Pausan. lib. 10.

IAM licet hinc præguſtare, non fuisse Africam immunem à Gallorum armis, & vires eorum ſuo damno ſenſiſſe, non in pelago tantùm, ſed etiam domi. quod A. Hirtius non diffitetur, haud leui Galliæ honeſtamento. Ob has cauſas, quas ſuprà commemoraui, ſolicitabatur Cæſar, inquit, tardiórque & cõſyderatior erat factus, & ex priſtina bellandi conſuetudine celeritatéque exceſſerat. Copias enim habebat in Gallia bellare cõſuetas locis campeſtribus: & contra Gallos homines apertos, miniméque inſidioſos, qui per virtutem, non per dolum dimicare conſueuerunt. tum autem erat ei laborandum, vt conſuefaceret milites hoſtium dolos, inſidias artificia cognoſcere, & quid ſequi, quid vitare conueniret. Hoc Hirtij teſtimoniũ pluris ego fecerim quàm dimidium verſipellis Africæ tenuiſſe: præſertim cũ alioquin D. Ludouicus pari ſynceritate & fortitu-

Lib. de bell. Africo.

dine in Africa res gesserit cognitu proculdubiò dignissimas. Planè duplex fuit D. Ludouici expeditio in Sarracenos Christianæ sanctitati cõtrarios, Ægyptiaca vna, secũda verò Libyca. nam Ægyptum totam Asiæ ascribimus ex sententia Herodoti aduersus Iones, qui illam ab Asia & Africa segregarant, & quartam mundi partem post Europam confinxerãt, satis imperitè: quoniam Nilus fluuius Ægyptum alluens, Asiam ab Africa disterminat, omnium fluuiorum maximus à meridie ad septentrionem delatus: primùm alicubi per varios flexus ad Orientem & Arabiam, vel ad Libyam & Occidentem, multarum insularnm parens nam in ipsa Ægypto locum premit, quem à figura Delta vocant, miræ fertilitatis, cùm facilè irrigetur fossis manu ductis, & machina ab Archimede Siracusio adinuenta, quam Cocleam dixerunt. Proinde D. Augustus facta stipendiaria Ægypto, non minus reditus in ærarium intulisse prędicatur à Velleio Paterculo, quàm Cæsar eius pater è Gallia. Planè hanc insulam aliquando non extitisse, sed Nili munere coactam, Aristoteles innuit: qui pręterea Meroen habet in Æthiopia, duorum & viginti stadiorum latitudinis, nigris colonis habitatam, & alias insulas innumerabiles ortui suo propinquiores: de quo varia prodidere scriptores, prout vnicuique augurari collibuit. Interim ipse, vt ait Claudianus, secretos fontes habet & prorsus incognitos,

Lib. 2.

Diodor. lib. 1. de antiq. gest. Lib. 2. hi-storiar. Lib. 2. Meteor. cap. 6.

—qui semper inani

Quærendus ratione latet, nec contigit vlli
Hoc vidisse caput fertur sine teste creatus,
Flumina profondens alieni conscia cœli

lib.6. cap.12. Nisi fortè aliquis Philostrato assentiatur, Apolloniũ ad fontes Nili peruenisse mẽtienti, & quædam aquarum vasta præcipitia & diuortia, non sine dæmonibus fluminis præstitibus, somnianti. nihil enim perpensæ refert originis: nimirùm cùm ipse Nilus à Paradiso deliciarum scaturiat, Gehon nomine, circumluens Æthiopiam, teste Mose: præsertim, vt dixi, Meroen. Nam & Phison ille aurifer non est alius quàm Ganges Indiæ. Tigris & Euphrates sua seruãt nomina, & ab eodem fonte manant. Babyloniorum & Chaldæorum fines attingunt, sed Persidi Tigris propinquior. Meritò Epiphanius Originem carpsit, qui paradisium in tertio cœlo constituit: & in eo arbores per allegoriam transtulit ad Angelorũ fortitudinem, & flumina quatuor ad aquas spiritales omninò cœlestes: nec potuit percipere paradisum in terra situm, à cœlesti animorum domicilio distare. Obiicientur nobis forsitan ipsi montes, quibus concipi feruntur Ganges, Tigris, & Euphrates. illum enim Hæmodus Indiæ mons emittit: Armenia maior reliquos. Cæterùm putem nullibi verum horum trium fluminum caput inueniri, non magis quàm ipsius Nili, in habitabili terrarum orbe: sed digredi ea primùm à paradiso, deinde sub terra diutiùs occultari, ac pòst emergere iuxta legem diuinitùs præstitutam: Proinde falli nos, qui primum inde meti-

Genes.2.

In Epist. ad Ioan. Episcop. Hierosolym.

P. Mela lib.3. cap.7.

mur ortum,vbi apparere incipiant, ſicuti iure ciuili vſurpatur.Itaque cùm prætor edicto vim fieri vetet ei,qui aquam legitimè duxerit,quominus,vti eo anno duxit,pergat: Vlpianus interpres ad aquam perennem,& quæ à capite ducitur,tãtummodò ſpectaſſe prætorem cenſet. Caput aquæ, inquit, illud eſt, vnde aqua naſcitur,ſi ex fonte naſcatur, ipſe fons: ſi ex flumine vel lacu,prima incilia vel principia foſſarum,quibus aquæ ex flumine vel ex lacu in primũ riuum compelli ſolent.Planè ſi aqua ſudoribus manando in aliquem primum locum confluere, atque ibi apparere incipit,eius hoc caput dicemus,vbi primùm emergit. hæc ille. *l.1.§. loquitur.§. caput. ff. de aq. cotid.*

Sic modò combibitur,tecto modò gurgite lapſus
Redditur Argolicis ingens Eraſinus in agris.

Longum eſſet enumerare fluuios, qui ſe humi recõdunt, & eliquant: imò etiam ſuperuacuam, cùm id vnus Tigris apertè præſtet. Quin & Euphrates Arabas ingreſſus emoritur, & deficit, nuſquam manifeſto exitu effluens, qui tam ingẽs extiterat, inſtar Nili rigans & alens vicina. de quo Lucanus, *Ouid.lib. 15.Metamorph. P.Mela lib.3.cap. 8. lib.3. de bell.ciuil.*

--ſed ſparſus in agros
Fertilis Euphrates Phariæ vice fungitur vndæ.
At Tigrim ſubito tellus abſorbet hiatu,
Occultóſque tegit curſus,rurſúſque renatum
Fonte nouo flumen pelagi non abnegat vndis.

Pharia enim vnda eſt Niliaca à Pharo inſula, quæ continenti Alexãdriæ ponte iungitur, è turri editiſſima nocturnis ignibus curſum nauigantium regẽs.

Opus Soſtrati Gnidij fuit, Regis imperio & impendio elaboratum. Eam ſibi ſuæque claſſi commodam D. Ludouicus expertus eſt. Soluerat autem ipſe è Maſſilienſium portu octauo Calẽd. Septembres, anno ſalutis publicæ milleſimo ducẽteſ. quadrageſimo octauo. quanquam Io. Sireus, qui ſe comitem expeditionis aſſerit, ſexto pòſt anno nauigatũ tradat rectà Cyprum, vbi Luſinianum Regem nactus ſit mirificè hoſpitalẽ, & qui Gallo Regi ac fratribus eiuſdem, Pictonum, Andium & Arteſij Ducibus officioſus & perhuman⁹ fuit: ſed Pictoni Duci poſtea: quoniam ob funus curandũ ſoceri ſui Raymundi Toloſatum Comitis, vnà cũ Rege vela facere nequiuerat. Sed præ reliquis honorificè Margaritam Galliæ Reginã Cyprius excepit. Tanta enim fuit pij & magnanimi Ludouici fiducia & victorię ſpes, vt dulciſſimã coniugẽ, quæ ſe à viro diuelli ęgrè patiebatur, effuſis deſiderij habenis, ſecum per tot terras & maria non inuitus duceret: non quidem virili habitu, tonſave coma, inſtar Hipſicrateæ Regis Mithridatis vxoris quocunque virum inſequentis, & ideò armis aſſuefactę, medias inter acies & exiliũ tandem à Gn. Pompeij victoria: ſed decorem formę negligens, & ſexus dignitate retenta, inter efferatas nationes longioris viæ comes & lenimẽtum laboris fuit, quoad in Ægypti conſpectum venire contigit, vbi Damiatam opidum munitiſſimum aduerſum habuere Galli, & in littore non paruam manum Ægyptiorum eminus iaculantium, & ſtationem vi, telis, flammis prohibẽ-

Nic. Gill. in Ludouico. ix. sed si reus annũ notat. 1254.

Valer. li. 4. cap. 6.

tium aſpexere: quorum tandem conatus irritus fuit, & ſtrage luctuoſa multatus, ita vt nihil ſupereſſet quàm opidum nobile, obſidionibus aſſuetum, ſitu & artificio munitiſſimum oppugnare: ſed poſt Regis hortatum milites accendentis ad prælium imminens, ſpe priùs in Deum collocata. non enim erat immemor eius quod Propheta dixit, baculum arundineum videri Regem Ægypti, cui innitens confracto illo, ac pertuſa manu dolebit: vt Hebræis quandoque accidit Aſſyrio Regi parere abnuentibus, & mox captiuis, deuaſtata per victorem Ægypto: quæ demum nato Chriſto ſub Aug. Cæſare addita eſt imperio Rom. & primum accepit Prefidem Cornelium Gallum, qui ad Imperatorem de Virgilij poëmate à flammis eripiendo ſcripſit extantibus verſiculis. Cęterùm tota Ægyptus maritimo acceſſu Pharo, pedeſtri Damiata, quod olim Peluſium appellabatur, velut clauſtris munita exiſtimatur. Sed Nicetas Tamiathum maluit dicere, obſeſſam ab Andronico Manuelis Comneni Imperatoris Byzantini prefecto commemorans, & à Sarracenis multiplici preſidio audacter propugnatum, donec pars muri deiiceretur, in quo celebris ędes Dei genitricis extructa erat: vbi narrabant ciues Virginem matrem cum ſponſo Ioſepho fugam ſtitiſſe, cùm ſanguinarij Herodis metu Ægyptum petiiſſet: vbi quoque iuxta Hermopolim Thebaidis arbor, quam Perſidę vocãt, aduentu Chriſti attonita, eum demiſſis ſupplicantis

Eſa. 36.

Euagrius lib. 3. cap. 41.

Hirtius in lib. de bell. Alex.

Libr. 5. de Imperio Manuelis 1144.

Sozom. li. 5. cap. 21.

ritu frondibus adorauit,ac inde tum foliis tum cortice ægrotis applicato vim ſalutarem accepit. Nec hinc procul adhuc extabat vetus delubrum,in cuius limine faber induſtrius Sphingem ſculpſerat, quæ muta profectò ænigmatis loco ſpectatibus fuit,cùm nemo prodiderit eam in Ægypto pro numine extitiſſe. Sed id non obſcurè colligi poteſt ex Ægyptiorum Theologia figuris ſemper occultata. Nam & Mineruæ, quam quoque, ſi Plutarchus vera tradit, Iſidem vocarunt,talem inſcriptionem adiecere:Ego ſum omne quod fuit,quod eſt,quódque erit. καὶ τὸν ἐμὸν πέπλον οὐδεὶς πώποτε ἀνεκάλυψεν. id eſt, & peplũ meũ nemo mortalium reuelauit.Quod & de vera Dei ſapientia etiam dum dici poteſt.Nam licet Ægyptij vulgò numinibus vanis operarentur,tamen ea plerunq, nihili faciebant, vnius Dei notitiam profitentes. vt dum in Canopo ciuitate Chaldæos ignem Deum oſtentantes deluſere, hydriam vario foramine pertuſam obiicientes ad ſtatuæ diuinæ effigiem, aqua refertæ:cui quidem admotus ignis, liquata foraminum cera,ab aqua facilè victus traditur. Sed ab hac ſuperſtitione denuò ad piæ Virginis fanum iam reuertamur.Itaque Sarraceni Andronicum & Romanorum adiutrices copias inſectari, quòd nefarium dicerent fanum tam ſanctum Chriſtianorum precibus & myſteriis frequentatum ſubuertere.Nec continuò deſitum eſt ab Andronico,& iam futurũ erat, vt vrbs caperetur, niſi Amerigus Hieroſolymorum rex,qui ſe præſto futurum Manueli promiſerat,peſſima

Stob. ser. mone 42.

Suid.

sima æmulatione ductus, verbis duntaxat auxilium præbiturus, abhorrens prorsus animo, & otiosus spectator alieni certaminis, pacem factam conclamasset. Qua voce manibus militum atque mentibus velut torpore præligatis, re infecta discessum est. At D. Ludouici oppugnatio plus fructus, & minus iacturæ attulit. Postquàm enim Sultanus deductas in littus copias, & victoria potitos Frãcos resciuit, præ mœrore enectus est. Hoc mortuo Sarraceni fermè intabuere trepidantes, & viribus destituti ac consilio, vrbem in fatorum manibus deponere constituerunt, incensis priùs horreis & tabernis, in quibus pretiosissimas quasque merces condiderant: & ita ponte tumultuario in vlteriorem Nili ripam traiecere, ac vrbem à conflagratione eripiendã hostibus reliquere, quam ciues perditum iri cuperent. Restincto incendio tandem, & rebus compositis, Rex Francus exercitum refocillauit, nactus magnam vim annonæ & diuitiarum, & ibidem tantisper quiescere decreuit, dum Nili inundatio anniuersaria præteriisset, vt in tuto castrametari liceret: quoniam ante ortum Caniculæ augetur Nilus fluuius mediis æstibus vltra æquinoctium. Inde factitatum vt Ægyptij vetere ritu Canem animal adorauerint humi, quem inter signa cœlestia translatum, fertilis aquæ conciliatorẽ existimarunt: & ne quid non sapiat abditæ & amœnæ originis, tanta suauitate abundat, vt accolæ vix vinum quærant: Itáque Pescennius à Syriaco exercitu Cæsar acclamatus, militibus qui Ægypti limites

cuſtodirent,vinum efflagitãtibus dixerit:Nilum habetis, & vinum quæritis? Adeò autem natura hunc amnem ſupra reliquos omnes extulit, vt eo tempore increſcat, quo maximè vſta feruoribus terra aquam deſiderat, expletura annuam ſitim : cùm in ea parte, qua Ægyptus in Æthiopiam vergit, nullis aut raris imbribus aduerſus ſiccitatem adiuuetur. Cuius incrementi fœcundiſſimi ratio ſoli diuinitati accepto ferenda eſt:fruſtrà enim alias quiſquã rationes ſcrubitur.Et fortè hoc præmio à mundi origine Deus Ægyptum remunerare voluit,præſciẽs fore, vt Chriſtus ſecurus in ea lateret,& Herodem cruentum euaderet.Præterea nemo neſcit ex Laërtio,Platonem in Ægyptum ſe recepiſſe, vt ſacerdotes & Prophetas audiret, comite Euripide poëta, ibíque contracto morbo ab illis aqua marina curatum, poſtea dixiſſe, θάλασσα κλύζει πάντ' ἀνθρώπων κακά. id eſt, mare eluit omnia hominum mala. Nec quicquam ille diligentiùs indagauit,quàm Nili æſtu turgentis rationem, vel Dei ex Virgine naſcituri.vnde Platonici pleriq; Euangelium D. Ioannis aureis literis ſcribendum dixerunt, vt D. Auguſtino Simplicianus, mox Mediolanenſis Epiſcopus,aliquando memorauit. Cùm autem de priſcis Philoſophis Rex Francus percontaretur,qui Gymnoſophiſtæ appelarentur,quia nudi conuenirent,nullum inuenit veſtigiũ. Sed quondam inuiſit eos Apollonius Tyaneus, & meſſorum Atticorum veſtitu degere eos vulgò retulit, & ſub diuo degere ad Nili vltimas ripas, quem venerantur

Lib.10.de ciuit. Dei cap.29.

Philoſtr. li.6. cap. 4.& ſeq.

magno cultu,ipſúmque aquam terrámque ſimul eſſe prædicãt.Et aduerſus voluptates nudi pugnarũt, tanquam athletæ ſtrenui in Olympiis,tenui victu vini experte,Nilotica contenti aqua pro cœleſti nectare.

CÆTERVM, vt ad incœptum reuertar, Euthymenes Gallus Maſſilienſis teſtimonium de Nilo attulit longè diuerſum.Nauigaui, inquit, Atlanticum mare: inde Nilus fluit maior,quãdiu Eteſiæ tempus obſeruant.Tunc enim eiicitur mare inſtãtibus ventis:cùm reſederit pelagus,conquieſcit,minórque diſcedenti:inde vis Nilo eſt.Sed huic opinioni tunc locus eſſe potuiſſet,cùm ignota eſſent externa littora, cúmque licebat impunè fabulas mittere. Nunc verò ſiue bella ſiue auaritia vltima maria negotiatoribus compleuere,qui nihil tale de Nili augmento recitãt.Præterea hyeme non creſcit Nilus,cùm ventis magis agitari quiuit.Accedit quòd contra flatum Eteſiarum Nilus turbulentus deſcendit, non tanquã è mari purus: nec ſolus è tot fluminibus Eteſiis verberatur, cùm ſolus inundet regionem, & limo ac vbertate obducat, & reſtagnet. vnde neceſſe eſt fieri aggeres præaltos, qui indemnes homines & ædificia ab illa colluuione præſtent: quos qui ruperint intra duodecimũ cubitum, flammis dedi lex præcipit: & rurſus alios,qui lutulentã aquam contineant, longè minores,& fœcunditati ac luxuriæ agrorum tantùm idoneos.Hos qui rumpunt,vel arborem Sycomorum,ex qua vinciri & compingi ſolent, leuiùs

sene.l.4. natur.q. cap.2.

l.vnica. C.de Nili aggerib.

L.pen. §. fin. ff. de extraor. crimin. lex plectit extraordinario ſupplicio pro admiſſi menſura,& delinquentis conditione.Et ſanè D.Ludouicus edicto vetuit,ne quis violator legis exiſteret:nec ſibi contra fertilitatem Aegypti, ſed contra Aegyptios pugnandum arbitraretur. Accedebat quòd exundans flumen perniciem caſtris afferre poterat,niſi repagulis coërceretur.nam & aliâs Regem Solymorum incautum interceperat.Inter has moras (quia pleriſque Gallorum minimè libebat eſſe otioſis)itum eſt in oras Aegyptiacas, aliquò inſigni opere artis vel naturæ notabiles. Nonnulli Syenem opidum ſupra Alexandriam quinque milibus ſtadiorum viſerunt, ſolſtitij die medio carentem omni vmbra, puteúmque experimenti gratia totum illuminari didicere, ſole illi loco ſupra verticem exiſtente. Complures ſciſcitati ſunt de ſepulchro Ieremiæ prophetæ, cuius eſt vaticinium apud D. Matthæum de agro figuli emendo ex eo pretio,quo Chriſtus venditus fuerat,& qui à populo in Taphnis Aegypti obrutus lapidibus ſenex occubuit:poſtea impenſè ſepultus recordatione beneficiorum quæ Aegyptiis impertierat,maximè abactis crocodilis,qui indigenas infeſtabant,teſte Dorotheo, qui Iuliani Aug.ætatem attigit:addítque conſueſſe pios viros ad Prophetę tumulum orare, & puluerem inde accipere aduerſus ſerpentes ſalutarem : necnon Alexandrum Macedonum Regem eò peruenisſe,& eiuſmodi prodigia reſciuiſſe, ac ſacri vatis reliquias Alexandriam magno ornatu addito tranſ-

Vide Roſarium Gallicum Ludouici xi.1249.

Plin. lib. 4.c.13.

In synopſi & Prophetarum vitis.

tuliſſe:qui quidem Ægyptiis non ſemel prædixerat fore, vt ſtatuæ decíderent naſcente puero ex perenni Virgine. Quocirca diu Virginem in lectulo, & puerum in præſepi collocantes, venerati feruntur. Francorum alij Pompeij Magni tumulum ſolicitè inueſtigarunt, ſi modò humatus vnquam ille extitit in littore,vbi ei caput auulſum fuit. Alij Pyramides adiere, mirati non tam molem ſtructuræ in multa ſtadia diſtentæ, quàm vanitatem impenſæ nihil profuturæ, & cacumina cœlo minantia: vt meritò ſitæ ſint in monte ſterili inter Memphim opidum, & locum Delta Nilo circundatum. Chemmin Regem in Memphi diutiſſimè imperantem, Pyramidem trium maximam, & operis magnitudine ſtupendam, per multa iugera porrectam extruxiſſe Diodorus refert. Architecti induſtriam citiùs aliquis extulerit, quàm nimius Regum ſumptus: ſiue ſepulchris oſtentatio inanis dicata fuerit, vel plebeiorum commoditati, ne otio torperent, aut veriùs Regum ipſorum inſidiis, ne pecunias ſucceſſoribus præter modum relinquerent, dilapidatas iam vaſta molitione, ſine titulo, ſine inſcriptione,auſpicis nomen relatura. Itaque cùm Franci antiquitatis ſuperuacaneum faſtum perluſtraſſent, Tilluco pictori non imperito ſingula linteo reddenda mandarunt: præſertim cùm auſteros floridóſve colores comparare facilè concederetur, ſiue Draconum & Elephantorum

ſanie,ſiue ſinopide Pontica,auro,purpuriſſóve opus eſſet.Laudata eſt artificis ſolertia,in eo potiſſimùm, quòd cùm D.Ludouici victoriam contra Sultanum auro refulgentem ad Nilum partam oſtendere vellet, Crocodilum effinxit hiantem humi,& Trochilum auem dentes ſcabentem ac repurgantem alimẽti gratia impunè pateretur.Porrò aiunt Crocodilum nihil nocere volucri, ſed fauces comprimere ne noceat: è diuerſo Trochilum ignoſcere quadrupedi, terra pariter atque aquis infeſto,contra fugaces terribili,contra inſequentes fugaci,hebetis in aqua viſus, extrà acerrimi, magnitudine duodeuiginti cubita nonnunquam excedente, ex ouo non anſerinis maiore. Sed hoc prorſus eſt Crocodilos in Nilum ferre,vt eſt in prouerbio, quod de Nili rebus amplius differere, preſertim vulgo cognitis, niſi viſum à Teraldo centurione Gallo equum fluuiatilem toto pectore flumini ſupereminentem: Pechen accolæ vocant. Vnde factum, vt antiqui Nilum equo inſidentem ſæpè depinxerint. Sed ego nimis immoror ad Nili ripas: debueram etenim guſtare, & fugere ex ipſo, iuxta prouerbium canibus accommodatum, qui ibidem fugiẽdo bibunt,natiua ſagacitate à Crocodilis exterriti.

Ariſt.li. 9.de hiſt. anim.c.6

Lucia. in Rhetorũ præcepto-re.

Macro.li-2.Saturn. cap.2.

PROINDE interim dum palantes Franci indagant res Ægyptiacas curioſiùs,partim laudandas,partim horrendas inueniunt, ſicut de medicaminibus Homerus ſcripſit,quę quidem profert Ægyptus,

odyſſ.4.

-πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρὰ·

ex quibus Helena concinnauit pharmacum, quod vino iniectum obliuionem induceret doloris, luctúmque omnem expelleret. Atque vtinam D. Ludouico, eiúſque caſtiſſimæ vxori eiuſmodi aliquod contigiſſet, cùm fortunæ aura reflare cœpit, & Sultani nouè inaugurati rebus indulgentiùs opitulari: peſtilentia in exercitum Francorum in dies graſſante, nec Rege immuni ab ęgritudine: quem tamen, ſiue neceſſitas, ſiue inuictus animus nulli malo cedere gnarus, prælio adeſſe compulit, iniquo loco multitudine Sarracenorum vndiquaque circumuentum, pugnæ labore ita fatigatum, vt nihil iam mors immutatura crederetur. Quocirca à Sarracenorum globo ſeptus, captus eſt ſimul cum Carolo Alphonſóque fratribus: niſi fortè non hoſtes omnes Sarracenia ſuperſtitione laborabant, ſed Saturnia potiùs. Nam etiamnum nares annulis ferreis aureíſque perforatas plerique eorum habuere, priſco ritu honori Saturni ſeruato in Ægypto, vt notat Epiphanius. Eò putem reſpicere illud Sapientis, Circulus aureus in naribus ſuis, mulier pulchra & fatua. æquè enim inſulſæ religionis fuit mutila nare Deo operari, inhoneſto ornatu. Cæterùm cum Gallis prętер expectationem Sarraceni ſatis humanè egerunt, maieſtate Regis illecti & mitigati, ita vt Regis præſtantiam venerari maluerint, quàm dolorem damnúmque acceptum vlciſci. Nec quidem lapſis de cælo ſtellis amplius venerationis tribuiſſent: nempè cùm, vt benignus aliquis ſit victor, benignitas & candor capti

Lib. 3. tomo 2. contra hæreſes. c. 80.

Proue. 11.

ſæpiſsimè efficiat. Itaque conuentione publica actitatum, vt in Regis pretium ac cõmunis ſalutis quinquies cẽtena milia penderentur, præterquàm quòd vrbe Damiata decederetur. Et quia tantam extemplò facere pecuniam Galli bello attriti non ita poterant, Sultanus honoris gratia de tota ſorte milia centum ſponte reſecuit. Aurum ei pro portione appenſum eſt, de reſiduo obſides dati: demum perſolutum, & ab ægypto diſceſſum eſt: non priùs tamen quàm hymnis & oratione Deus conſalutaretur ſuaui concentu, ac prædulci celeumate nauitarũ, pridie quàm ventos claſsis dominos Franci facerent, ſdque ſub aurora: nõ aliter atque Achilles ille Homericus domum renauigaturus. Cras, inquit, Ioui ſacra faciens & omnibus diis, congregans naues ad altum mare protraham. Proinde ſecundo curſu in Syriam delatus eſt regius exercitus pernimiùm diminutus, pleriſque militibus deſideratis. Nam & Robertus Dux Atrebatum, Regis frater, fortiter dimicans ceciderat iuxta Memphim. E Syria in Galliã reditus ægrè patuit Regi auctiori vno filio anniculo, quem inter ærumnas paternæ captiuitatis natum, Triſtanũ mater nominarat. Et hic vtcunque leniuit mœrorem Regis plauſibiliter reducis, alioquin audita Blanchę matris morte non parum cõtriſtati, eò magis quòd ſe abſente regni gubernacula ſupra ſexus conſtantiam illa rectiſsimè tenuerat, nec minus ob alia ſe amabilem præbuerat, quàm quòd mater eſſet. Cæterùm tempus cuiuſuis triſtitiæ efficax medicus nunquam

Io. Sireus in Chron. D. Ludouici cap. 42.

Iliad. 9.

Roſarium Ludouici xi. lib. 2.

quam auellere à Regis animo potuit ſolicitudinem & pudorem ex eo cõtractum, quòd re infecta à Barbaris diſceſſiſſet: præſertim quia Ægyptij natura iactabundi Gallos mercatores Alexãdriam profectos dicteriis laceſſerent. At ego, inquit Rex, opere ipſos breui redarguam, & Mahumetem, quem tantoperè efferunt, deſidem & vanum commõſtrabo: & liliorum radices in alieno orbe ante Sarracenorum ora plantabo, ita vt ſimul cum Chriſti religione lætiſſimè germinẽt, & floreſcant: &, niſi me fallit animus, Carthaginem vltima ſorte euerſam à P. Scipione anno Romæ conditæ DCVI. poſt bellum Punicum ſecundum quinquageſimo: rurſus inſtauratam XXII. pòſt anno, deductis familiis L. Cælio Metello & Q. Titio Flaminio Coſſ. nouiſſima clade delebo. Fortè hoc lupi præſenſere, dum noua Carthaginis molitio ſiniſtra aue fieret, vt qui ſtipites ambitus indices fixos humi reuulſerunt, & roſerunt. Proinde magnanimus Ludouicus refecit claſſem emenſo aliquot annorum curriculo, accitis Philippo, Ioanne, Petro, liberis, & Theobaldo Nauarrenſium Rege, aliiſque Principibus viris: & delectu habito Gallicæ iuuentutis ſe lubentiſſimè pro religione deuouentis. Habuit præterea ſacræ expeditionis comitem Ioãnem, qui etiam Triſtanus paulò antè dictus eſt, propenſa voluntate inſequentem: quia inter arma paterna & caſtrenſes tumultus genitus, nihil quàm Sarracenorum ſtragem & vaſtitatem ſpirabat. E foſſa Mariana nauigari cœptum bene compactis nauigiis, quaſi li-

Oroſ. lib. 5. cap. 12.

Anno 1269.

gneis mœnibus numeroſus exercitus includeretur. Gemebat ſub pondere pelagus quodámodò,& venti tot curuandis ſinibus ſuffecturi non videbantur: ſed paulò pòſt porcellis agitari mare incœpit, & inuolui nubilo dies,diuelli turbine antennæ,& breuiter oſtendere, quàm periculoſum ſit ſalutem fluctibus committere,& vocare in ſeſe fata ceſſantia: ac ſi videlicet ad mortem terra parum latè pateat, & per hominem deorúmque iras in bellum anceps proficiſci.Sedata tandem tempeſtate Franci Africam appulere hilares,præteritorum malorum ſecura recordatione:quoniam *Iucundi acti labores*, vt vulgò aiunt. Nihil cunctandum rati, portum Carthaginis ſubierũt,tam rerum antiquarum excidio, quàm ope præſentium claræ: & ad Tuneta opidum, abſens à Carthagine XII.milia paſſuum metatores pręire Rex imperat: vallo & foſſa exercitũ munire, quoad Carolus frater, nuper Siciliæ regno donatus, cum maioribus copiis ſubſidio veniret. Atqui Sarraceni de hac re certiores facti,pugnam maturare conſtituere: ſed benè conſultis alea Martis non obſecundauit. Fuſi enim omnes,& ferè ad internecionem profligati fuerunt.Opidum cùm operibus, tũ ſuapte natura tutũ,&mari circumfuſum,clade terreſtri perculſum vehementer extimuit:nec opus fuit deditionem fame extorquere,ſeſe vltrò ciuibus offerentibus. Hoc gaudium Triſtani morbo & morte pẽſatum fuit, eò magis luctuoſa, quòd accerimè dimicauerat. Pupugit acerbus hic caſus Regis animum, tanquam dice-

T.Liu.de. 3.lib.x.

ret illud ex Menalippo Accij:

Florem quiſnam liberûm inuidit meum?

ſed mox ſolita moderatione mitigabat dolorem, cũ Telamone inquiens: *Ego gcùm enui, moriturum ſciui.* *Ex Cicer. 3. Tuſc.* Ingruebant cotidie morbi, vel cœli intemperie, vel aquarum, quæ iuxta mare fodientibus primùm dulces manabant, illicò ſalſæ futuræ plus quàm in cæteris regionibus, vt etiã teſtatur Ariſtoteles: adeò vt in Hipponem Diarrhyton transferre valetudine aduerſa laborantes expedierit. ſic enim Greci opidum vocãt in lubrico & irriguo ſitum, & littori vicinum, vbi accolæ Delphinum cicurem natãtibus alludentem, & hominum manibus veſcẽtem, Flauiano Proconſule Africæ, diu mirati ſunt, & repetitum miraculum D. Ludouico ſpectante ferunt. qui tamen pluris fecit Hipponem regium, D. Auguſtini Epiſcopatu illuſtrem, & Vticam fato Catonis memorabilem: tametſi mortem ſibi cõſciſcere Rex non forte, ſed ſceleroſum duceret, quaſi iniuſſu Ducis à ſtatione diſcedere, & tã puſillo cẽſeri potius animo, vt ingruẽtia vitæ mala ferre nequeat. nã neque appetẽdã neque fugiendã mortẽ opinabatur. Quod præceptũ ei cõmodũ tum fuit, cùm ægrotare vehementiùs cœpit: Catonis in eo charitatem & prudentiam imitatus, vt de amicorum & militum gregariorum ſalute anxiè laboraret, deliberans quonam pacto in patriam tutò regredi poſſent: ſibi ab Africa in cœlitũ domos ſuſpicans peruium iter patere, procliue omnibus qui Dei monitis obtẽperauerint. Itaque Phi- *Probl. ſect. 23. §. 21. & 37.* *Plin. lib. 9. cap. 8.*

lippum filium natu maximum ſiſti coram ſe mandauit, cygni moribundi carmen editurus. Ipſum pariter ægrum conſolatione refecit, cohortationéque regia corroborauit. Timeto Deum, fili, inquit, ac ſuper omnia eundem dilige. Proſperos caſus moderatè, aduerſos fortiter ferto. Rem diuinam crebrò facito. Inopibus ſtudioſiſſimè largitor. Nihil penes te eſſe magis arbitrator, quàmquòd digno donaueris. Ama diligi, metue timeri. Caue ſolus eſſe prudens in regno, ſed comiteshabeto ſimiles. Mores bonos, ſi qui regno inoleuerint, ſeruato: prauos aboleto. Leges da, tibíque ſume. Nimio cenſu me populum premito: tõdere enim greges paſtori congruit, non deglubere. Conſule in arduis peritiores. Aſſentatori potiùs quàm terreſtrium Sirenum cuiquam tuas aures obturato. Et alias pleraſque eiuſdem generis præceptiones ſubiunxit, Principum antiquorum imitatione, aut induſtria propria, ad filium informandum excogitatas, quæ fuiſſe illum octauum Sapientum apertè declarant, cœleſti regno digniſsimum, vt eò vnde defluxerat ſpiritus, labis expers reuerteretur. Nam corpus libitina regia, odoribus & caſiæ ſuffimentis ac ſerica veſte ſpectanda, Lutetiam delatum eſt, aliorum regum ſtemmati adiungendum. Ferunt id regem de ſe in ſupremis ſtatuiſſe, memorem fortè Ioſephum adegiſſe fratres ſacramento, vti oſſa ſua condita ex Ægypto in patriam transferrent: quamuis animis vndique in cœlum tantumdem ſit viæ, nec putaret

Io. sireus in Chronic. cap. 93.

Geneſ. 50.

ex ſola Gallia id poſſe à piis geniis adiri. cæterùm morientibus, nedum viuis, pergrata eſt patria. Morte Regis erexere ceruices Barbari, rurſus compreſſi à Carolo Siciliæ Rege, qui tempeſtiuè fractos & pendentes animi Francos confirmauit: nec priùs ab Africa abiit, quàm fœdus cum primoribus percuſſiſſet, vti de Chriſto publicè verba facere fas eſſet, & impune Afris nomen dare Chriſtianę religioni: Imperata inſuper annua aureorum milia quadragena Siculo refundenda, quia totidem pendi Romano Pontifici quotannis à Siculo oporteret. His pacis conditionibus Franci Africam deſeruere, quam magno agmine peragrare decreuerant: adeò vt plerique gallinaceos emiſſent, circumlaturi per loca deuia, vt à leonibus ſibi cauerent, quibus ea auis formidatur. ſed extorſit illis fortuna propoſitum. Itaque receſſere, pelago & ventis multum inuiſi. Ideò propter implacabile odium procellæ, non prorſus immeritò quis exiſtimet ventis bellum indici potuiſſe, Pſyllorum exemplo, qui Naſamonibus in terra Africa contermini aduerſus Auſtrum, cuius valido flatu & diutino aqua omnis exaruerat, decreto facto res repetitum armis ſumptis iuerunt. Auſtro tamen ſuperatos cumulis arenarum ſuperiectis didicimus. Nec hoc penitus fabuloſum videtur, cùm inter duas Syrtes, quas vadoſum & reciprocũ mare in Libya efficit, incertis motibus & ęſtu inquieto reuomente ſe pelago & reſorbẽte, ſpiritus ventorũ putris ſoli faciem mutet, & terrã tumulis arduam cõplanet,

P. Æmil. in Ludou. ix.

A. Gell. lib. 16. cap. 11.

solin.cap. 30. aut complanatam exaggeret: adeò vt licet terra pergentibus, iter ſyderibus deſtinetur.

QVOD ſi nos Africæ tædium iam obrepſerit, & perambulare Europam magis lubeat, & Gallorum virtutẽ in ea peruidere, occurret ex aduerſo Hiſpania mari diſcreta, aut potius mediocri freto, quod Gaditanum dicitur, à Gadium inſula & vrbe, quæ Gadir Punicè, id eſt, Sepes nominatur. quãquam Iuſtinianus Imperator Baſiliano magiſtro militum Orientis ſcribens, iubeat locum, qui Septa vocetur, contra Hiſpaniam militum & Tribuni vigili cuſtodia muniri, vt meliùs ac tutiùs quæcunque eſſent in tractu Hiſpanico, ab incurſionibus barbaricis incolumia ſeruarenturr. Addit Procopius, Septum illud à Vandalis neglectum, apud Gades iuxta Herculis columnas inexpugnabile redditũ, & æde diuæ Virginis ab ipſo Iuſtiniano nobilitatum. At mediusfidius Celtarum vis & gloria quondam eouſque penetrauit, & Celtico promontorio nomen dedere, quod vulgò finis terræ nuncupatur. Non aliunde fluxit Celtiberorum appellatio, quàm à Celtis qui trans Pyrenem ſedes quæſierunt, & quicquid in Hiſpania, quę ab amne Ibero & Cantabricis Pyrenes iugis ſcaturiente, Iberia quoque dici cœpit, fertiliſſimum & ditiſſimum eſt, occuparunt, vel promiſcuo cum ſubactis indigenis vſu poſſederunt: maximè Tagum flumen auro & gemmis nobile, & Celtiberię caput, Segobrigenſes, Carpetanos, Toletanos Tago impoſitos, & Bilbilitanos, quorũ fuit Val. Martia-

plin. lib. 4. cap. 22

L. 2. L. de offic. præf. præt. Africæ.

lib. 6. de ædific. Iuſtin.

P. Mela lib. 3. cap. 1.

lis,qui ſic Carmenionem alloquitur: *Lib. 10. Epigr.*

Cùm te municipem Corinthiorum
Iactes,Carmenion,negante nullo,
Cur frater tibi dicor ex Iberis
Et Celtis genitus,Tagíque ciuis?

Polybius ſcripſit, Saguntum opidum vltra Iberum radicibus montis ſitum Hiſpanos à Celtiberis diuidere,copia fructuum & virtute militari cæteris Hiſpanis præſtans: certè clade,fame,& fide in Senatum Pop. Q.R. præſtantiſſimum, ſed ab Hannibale extrema perpeti coactum,& debellatum: vt à Scipione Africano Numantia vltima Celtiberorum, quæ totis quatuordecim annis quadraginta milia Romanorum tolerarat,non ſemel fugauerat, & ad pudenda fœdera compulerat,demũ atroci certamine portas occludere compulſi Numantini, ſe ſuáque ferro, flammis,aut veneno conſumpſere:ita vt victor nihil aliud referret præter ſecuritatem, & Celticum animum ingenuè fateretur ac prædicaret, vtpotè cui ignaua mors diſpliceret. Nam in morbo lamentabantur Celtiberi,vt turpiter perituri: in acie exultabant,vt glorioſè vita exceſſuri: nefáſque ducebant prælio ſupereſſe, cùm is occidiſſet, pro cuius ſalute ſpiritum deuouerant: ideóque ſerò à Romanis domiti,ſed domiti tamen. Nam Poſſidonius eſt autor M. Marcellum tributum exegiſſe ex Celtiberia ad talenta ſexcenta, argumento opum maximarum, quę prędatum varias gentes illiciebant. Non enim initio Romani cum Hiſpanis pugnauere, ſed cum

Lib. 3. hiſtor.

P. Oroſ. lib. 5. c. 6.

Val. Max lib. 2. c. 1.

Strabo li. 3. Georg.

Pœnis,in Hiſpania dominatum ambientibus. P. & Gn. Scipiones pręliis ingẽtibus Hannonem & Haſ-
L. Florus lib. 2. cap. 6. & 17. drubalem fratrem Hannibalis cęciderunt:ſed demũ Punica fraude circumuenti, alter ferro, alter cùm euaſiſſet in turrim facibus cinctus,perierũt. In quorum vltionem miſſus cùm exercitu Scipio,cui grande de Africa nomen fata decreuerãt,Hannibalis eruditricem Hiſpaniam ad Oceanum vſque recepit quadriẽnio,nec excepta Carthagine,quam Dux Pœnorum Haſdrubal in Hiſpania condiderat,pręſenti omine alterius Carthaginis in Libya expugnandę. Quid,obſecro,aliud fecit Carolus Magnus Gallorũ Rex?Nónne ab Hiſpanorum ceruicibus Africanos depulit, & ſeruitio animarum, nedum corporum preſſos aſſeruit?Sarracenicę ſuperſtitionis fęce ſpurcatos repurgauit,& Deo duce,veri Dei atque Hiſpanicę libertatis hoſtes fregit, exterminauit. Hęc profectò notiora ſunt, quàm vt diſſimulari poſſint, nec Celtis Iberos vel ingratos vel immemores tanti be-
In Dionyſ Coſmogr. neficij eſſe conuenit. Euſtathius Celtam & Iberum Herculis filios fuiſſe narrat,à quibus diuiſi Pyreneo monte populi nomen acceperint.Eſſe prętera Iberos Orientales,vt Gallos Aſiaticos. Illos verò habitare in parte Armenię veriſſimile duco : eò quia Ni-
Lib. 8. cap. 34. cephorus refert, imperante Conſtantino Magno Chriſtianam pietatem edoctos captiuę mulieris ſuaſu,quę Regis Iberici infantem filium moribundum & deploratum,fuſis in Chriſtum precibus, ſine alio medicamine ſanitati palàm reſtituit : & ita Iberi

Hiſpa-

Hiſpaniæ coloni Euxinum verſus in Armenia degentes, licet res nouas ſuſpectas antè ducerent, veteres ritus in melius procliues commutarunt.

QVOMODO Galli Sicilia potiti ſint, iam à nobis explanatum eſt, Galatheo puero cum coloniis ad Herculem parentem miſſo: qui terræ ingenium cognoſcens, dignam cultura cenſuit: nec omiſimus ſagaces & arduos Cyclopes è Gallia profectos, finitimis formidoloſos, priuſquam Sicanus Sicori filius è Celtiberis eductus in Siciliam migraſſet, vt ex Beroſo licet colligere. Nam deficiente Gallorum poſteritate, Sicilia in alias atque alias manus regnandi auidas, & ſoli bonitate incitatas, tranſiuit. Eſt enim ferax, maximè frumenti. Ideò fabulæ locus Cereris ibidem incolentis, & filiam Proſerpinam educantis, cuius meminiſſe Ciceronem non puduit. Vetus eſt hæc opinio, Iudices, quæ conſtat ex antiquiſſimis Græcorum literis atque monimentis, inſulam Siciliam totam eſſe Cereri & Liberæ conſecratam. nam & natas eſſe has in his locis deas, & fruges in ea terra primùm repertas arbitrantur: & raptam eſſe Liberã, quam eandem Proſerpinam vocant, ex Ennenſium nemore, Siciliæ vmbilico: quam cùm conquirere vellet Ceres, dicitur inflammaſſe tædas iis ignibus, qui ex montis Ætnæ vertice erumpunt. Enna autem, inquit, eſt loco præcelſo, vbi in ſummo æquata agri planities, & aquæ perennes, & luci ac lectiſſimi flores omni tempore anni: & ſpelunca, in quam Dis Pater abreptam curru aſportauit, & non longè à Sy-

Ex Beroſ. de regib. Aſſyr.

6. Act. in Verr.

racuſis ſub terras penetrauit. Inde opinor deceptus eſt Claudianus, qui Ætnam Siculam ab Enna vrbe non perinde diſtinxit. Nam, vt ipſe ait,

Lib. 1. de raptu Proſerp. & lib. 2.

Ætna gigantæos nunquam tacitura triumphos,
Enceladi buſtum, qui ſaucia membra reuinctus
Spirat inexhauſtum flagranti pectore ſulphur.

Mox raptam iuxta Ætnam tradit Proſerpinam, cum æqualibus Nymphis flores carpentem. nam

Viderat herboſo ſacrum de vertice vulgus
Ætna parens florem.

Eo ſic Zephyrum alloquitur: *Nunc adſis, faueaſque precor, nunc omnia fœtu*
Pubeſcant: virgulta velis vt fertilis Hybla
Inuideat.

Hybla enim Siciliæ locus colliculis floridis ſpectatus eſt, & multas apes magno prouentu mellis paſcit. Croco præterea Centuripinus ager laudatiſſimus eſt. Vina verò D. Iulius in epiſtolis Mamertina circa Meſſanam ſummoperè commendauit. Hæc verò ab Italia Charybdi ſecernitur nautis noxia maris verticibus. nam Scylla ſaxum eſt, æquè periculi & mortis plenum. Cæterùm Meſſœnicus ager arborem Morum bellè fouet, & ſyluas ex ea facit alendis bombycibus foliorum pabulo commodas, vnde Sericum præſtantiſſimũ conficitur, antiquis Siculis inuſitatum, non minus quàm Saccarum in territorio Panormitano iampridem exuberans, ex arundinetis annuam dulciſſimi liquoris meſſem hyberno ſolſtitio fundentibus. Ex quo liquet Siculam humum fœcũdam & valde docilem ſemper extitiſſe: ideò multos mortales in ſui rapinã & occupationem inuitaſſe. Primus tyrannidem in ea

Plin. lib. 14. cap. 6.

Mela lib. 2. cap. 7.

exercuiſſe fertur Phalaris Agrigenti, qui ſe Leodamante genitum, genere Aſtypaleſem, patria exulem, multa expertum, animo inuicto, in quadam iactitat epiſtola: & in alia, ſibi Aſtypaleam patriam curæ eſſe declarat: (Ea eſt inſula Myrtoi maris:) eidémq; munera miſſitat, interim conqueſtus de exilio præter æquitatem indicto. quod accidit Anco Martio Romę imperante, iam ſene Steſichoro poëta Siculo, quem plurimi fecit, licet huius verſibus cotidie ſuggillaretur. Perilli quoque Athenienſis artem laudauit, qui in fundendo ære celeberrimus Taurum naturali ſtatura maiorem fabricarat, officioſúmque animal & homini ſocium in eiuſdem ſupplicium acerbiſſimũ conuerterat, mugitus promittens igne ſubdito: & quia à ſimulachris deorum atque hominum auocauerat pulcherrimam artem, cruciatum primus experiri iuſſus eſt iuſtiore ſæuitia, punito tormenti autore, talione decantata. Eandem propè exercuit Ludouicus XI. ſubtilis regni Francorum propagator, Caueas ferreas quouis carcere duriores facere monitus, in pœnam potiùs quàm in cuſtodiam miſerorum, qui reatum qualemqualem ſuſtinerẽt. Nam Epiſcopus Virodunenſis, qui excogitatis primùm his caueis ſibi placebat, prima earũ incluſus totis quatuordecim annis ridiculus & mœrens obdurauit. *Epiſtol. c. 4. & 118.* *Philipp. Cominus in Ludou. XI. cap. 136.*

QVI præter Gallos Siciliam poſſederint, non eſt meum percurrere. varios enim inuaſores nacta eſt fertilis regio. Quandoque Gnidij ac Rhodij in eam colonias deduxere Pantathlo duce, qui genus

Diod. sicul. lib. 6. Pausa. in Eliacis.

suum ad Herculem referebat, quinquagesima Olympiade. Gelon verò Syracusis Olympiadis septuagesimæ secundæ anno secundo rerum potiri cœpit, Regis magis quàm Tyrãni dignus nomine: quanquã antiquitùs Tyranni appellatio, sicut veneni & doli, media fuit, in bonum si luberet vergẽs. Gelon enim ciues suos antea desides, agriculturæ nauare instituit, nec tributis oppressit: quin pecunias mutuas confectis bellis reddidit. Et dum pacem faceret cum Carthaginẽsibus apud Imeram superatis, fœderi inscribi præcepit, vti in posterum ab immolandis Saturno liberis desisterent. Hunc secutus est Hieron, quem ludis Olympicis victorem equis desultoriis Pindarus laudauit, vt iustè in Sicilia sceptro vtẽtem, & virtutum summam decerpentem, nec alienum à musicis. Alibi in Pythio certamine curribus victorem extollit, vbi interpretes notant Hieronem aureo vati auream spopondisse citharam, cuius ipse meminit: χρύσεα φόρμιγξ ἀπόλλωνος, καὶ ἰοπλοκάμων σύνδικον μουσᾶν κτέανον. id est, ô aurea cithara apollinis, Musarúmque violacea coma præstantium condigna possessio. Heronem secuti sunt Dionysij, quorũ maior à Syracusanis vltrò imperator designatus est: qui filium quandoque obiurgauit, quia matronæ honestæ vim intulisset, se nihil huiusmodi perpetrasse dicens: Cúmque adolescens respondisset, Tu nimirùm patrem tyrãnum non habuisti: Ne tu quidem es habiturus, inquit ille, filium, si istiusmodi flagitia perpetraris. Nec falsum fuit præsagium. nam minor

Plutarch. in Apophtheg. In Olymp. od. 1. In Pyt. Ode 1.

Dionysius dominatu excidit Dione aduersante: & Platonis philosophiæ se hoc debere professus est, vt aduersam fortunam æquo ferret animo,& victum sine sordibus pararet Corinthi, vbi ludum aperuit tenui imperio similem. siquidem Plato ter in Siciliã nauigarat:primò insulæ fama & miraculis incitatus, & seniorem Dionysium increpuit durius cum subditis versantem. vnde Aniceridi venditus est, mox Athenienſibus tam nobile mancipium redimentibus ingenuitati redditus. Alij pretiũ exoluisse Dionem malunt,persuasum à Platone & erectum, vt Siciliam Dionysio iuniore tum imperante liberaret, secundæ nauigationis tempore. Tertia namque perhibetur fuisse,vt Dionysius meliora sequi & clemẽtiora facere monitus, Dioni reconciliaretur. quod frustrà tẽtauit. Proinde reuersus in patriam vir maximè politicus,Reip.administratione abstinuit: vtpotè cùm æqualitatem sectari pauci cuperent Platoni gratissimam. Eusebius Hipparinum Dionysij filium Syracusis tyrannidem redintegrare commemorat. Sed quia nihil admodum memorabile præstitit,obscurus atq; si non extitisset, Agathoclis primordiis splendorem porrexit,Siciliæ figulo progenerati: & qui probra iuuentutis,virilitatis virtute & experimentis bellicis aboleuit. Carthaginenses non insula tantùm abegit,sed & domum lacessitum iuit, natalium & modestiæ adeò non immemor, vt cùm Sicilia tranquillè frueretur,aureis vasis & gemmatis figulina in abaco misceret. Et,vt ait Ausonius,

Cic.lib.9. Epist.fam Laërt.lib. 3.in Plat.

Inchron. Olymp. 106.

Epigram. 9.

Quærenti cauſam reſpondit, Rex ego qui ſum,
Sicaniæ, figulo ſum genitore ſatus,
Fortunam reuerenter habe, quicunque repentè
Diues ab exili progrediere loco.

Cæterùm licet priuatim ita magnificè frugalis eſſet, publicè tamen interritus, ſpe ampliandi regni in Italiam traiecit. Sed vis morbi in Siciliam redire coëgit, quo velut inteſtino ſingulorum membrorum bello, neruis & articulis peſtifero humore comprehenſis impugnabatur. Auxit triſtitiam nepos occiſo filio, regnum ſibi prę maturè vendicans. Qua arrepta occaſione Pœni in Siciliam reuerſi multas ciuitates ſubegerunt. Contrà Siculi Pyrrhi Epirotæ auxilium implorarunt. qua felicitate lætatus, Heleno filio ex filia Agathoclis ſuſcepto auitam deſtinat Siciliam fatis renuentibus & reluctante fortuna, ſecuto aduerſus Romanos prælio fugę proximus, & diſceſſu fœdo notatus. Quocirca Siculi nō fide amicitię iura, ſed ſucceſſu ponderantes, vt vulgus ſolet, Hieronem ſimili conſenſione Regem crearunt, poterno genere clarū, materno ſanequàm humilem, pulchritudine corporis inſignē, alloquio blandū, imperio moderatum, bello fortunatum, vt ſi nihil ei regium vnquā defuiſſet prę ter regnum. Hunc Romanis ſociū fideliſsimū extitiſſe Siculi apud T. Liuium aſſerunt: Hieronymum deinde & Hippocratem & Epicidē tyrannos ad Hannibalem deficientes inuiſos: ita vt à principe iuuentutis Siculæ publico ferè cōſilio interfectum hunc acceperim, reliquos vt per-

Iuſtin. li. 23.

Dec. 3. li. 6.

duelles eiectos. De M.Marcello, cui ſortitò ea prouincia obuenerat, multũ queſti, nihil profecere, ſed & virtutem eius & miſericordiam experti ſunt: qui vrbẽ Syracuſas vi & conſilio captã,non ſolùm incolumem paſſus eſt eſſe,ſed ita reliquit ornatã, vt eſſet idem monimentum victoriæ, manſuetudinis, continentiæ.Deniq; Cicero huius æquanimitatis pręco, *Act.7. in Verrẽ.* Romanos ait Sicilia prouincia ſemper vſos,vt quicquid ex ſe poſſet efferre,Romæ conditum,non alibi natum putaretur.Quãdo,inquit,frumentũ illaquod deberet,non ad diẽ dedit?Quãdo id quod opus eſſe putaret,non vltrò pollicita eſt? Quãdo id quod imperaretur recuſauit?Itaque ille M. Cato ſapiens cellam penariam Reipubl.noſtræ,nutricem plebis Romanę,Siciliam nominauit.Ærariũ fortè dicere quoque debuerat.Nec hæc tãta vbertas latuit Sarracenos in Libya:proinde Siciliã valida claſſe petierũt:occupatã amiſere,ac denuò recepere,vt prodidit Palme- *In Chronic. anno Chriſti* rius: idq; ex vaticinio Pyrrhi ab eadẽ eiecti. Qualẽ, *899.* inquit,ô amici,Romanis & Carthaginẽſibus paleſtrã relinquim⁹! Multũ enim & diu luctati ſuntRomani in Sarracenos potiores,donec Deus èGallia Ducẽ excitauit,qui perteſus Italiæ & Hiſpaniæ horreũ inexhauſtũ à Barbaris detineri, extorquendũ ſuſciperet, nẽpè GulielmusTãcredi Nortmani pernobilis duo- *Roſarium Ludoui XI.in Carolo VIII.* decim liberorũ parẽtisfiliusſtrenuiſſim⁹.Is facultates paternas pro ſobolisnumero exiguasreputãs,&falcẽ Saturni in Siciliá cecidiſſe ab antiquis ob glebę fœcũditatẽ dictũ opinatus,Sarracenosprocul abigẽdos

decreuit: eò magis quòd non armis, ſed proditione Euphemij cuiuſdam quæſita Africanis fuiſſet, qui, vt Zonaras refert, Veſtalis amore inſano flagrans, rapta tandē potitus, & idcircò à prætore petitus in ſupplicium, in Africam profugit, & Amyræ gratioſus depactus eſt, ſe tributa maxima penſurum, ſi modò copias accommodaret, quibus facilè Sicilia ſubigi poſſet. Voti compos, Agarenis Siciliam, ſibi mortem quæſiuit, & in futurum Gulielmo Nortmano Ferrebacho (ſic enim cognomentum ferro ſibi pepererat) pulcherrimæ victoriæ occaſionem, accito in belli ſocietatem Molocho Michaëlis Catalaici Imperatoris Conſtantinopolitani tribuno: quem, quia non ex bona fide prædam opimam diuideret, vinci quoque oportuit in Apulia, & hanc vnà cum Sicilia & Calabria in Nortmanos præfractæ virtutis tranſcribi, & ad Gulielmi fratres, & deinceps ad horum poſteros magna felicitatis ſerie trāſmitti. Demum iam laſſa fortuna & degenerans, Gulielmo alio ſine liberis defuncto Panormi, optimates Siculorum Tancredum nothum Nortmani Rogerij ſuffecere, ſocordia & ſtoliditate notabilem: aduerſus quem nō parua manu Clemens tertius Pontifex Rom. obuiam iuit vano conatu. Verùm eius ſucceſſor Celeſtinus, renouato in Tancredum bello, * Conſtantiam Rogerio natam, virginē Deo dicatam è cœnobio eductam Henrico ſexto Federici Imperatoris filio deſpondit, eíque Siciliam doti dixit, excepto cēſu annuo clientelæ nomine Pontificibus Rom. præſtādo.

Tom. 3. in Michaële Balbo.

Platina in Sergio III I Raph. Volaterran. Geogr. lib. 6.

Anno 1191.

Proinde

Proinde Henricus Tancredum Neapoli obſeſſum iuſtis auxiliis deſtitutũ mactauit, & quietè Siciliam poſſedit,ac hereditariam Federico ſecundo filio reliquit:qui pariter Germanico imperio reſplẽdebat, auito nomine & corporis egregia compage, præter ſingularem animi indolem conſpicuus, veſtitu cultúque ambitioſè magnificus, nullis fortunæ caſibus frangebatur,linguarum variarum peritus: ita vt alter Mithridates videretur, quem Ponti Regem viginti duabus linguis ſolum mortalium locutum accepimus,nec quemquam ſubditorum per interpretem appellaſſe, LVI. annis,quibus regnauit,quoad à Magno Pompeio debellaretur: in cuius poteſtatem ne veniret, venenum, ſed fruſtrà, hauſit præſumptis frequentiſſimè antea antidotis: quare Gallum quendam militem ad ſui excidium,vrbis iam muro effracto,prębito iugulo,inuitauit. At Federicus cùm iam vitiis perfidiæ & profuſæ libidinis virtutes exęquaſſet,& factionibus totam miſcuiſſet Italiã,diris Pontificum ſæpiſſimè petitus,duos ac triginta annos rebus tractatis,Panormi dolo Manfredi filij nothi perimitur, nempè veneno inter dapes porrecto. Nec veritus eſt nefarius ille dicere, patrem ſuum nõ alieno, ſed ſuo veneno interiiſſe, contumeliam addens ſceleri, atque ſceleris habẽs materiam regnandi auiditatem. Protinus enim Siciliæ regnũ inuaſit: Conradum fratrem legitimo Federici thoro editum, toxico quoque ſuſtulit: Antonio Caracallæ nihil obiecturus,qui Seuerum Auguſtum parẽtem diſtricto

Oroſ. lib. 6. cap. 5.

Baptiſta Egnatius li. 3. Rom. Princip.

gladio occidere tentauit, vnà cum illo in Britannia obequitans, vix territus ab accurrentibus militibus: deinde imperium tenēs, Getam fratrem in materno sinu trucidauit, sibi ab eo paratas insidias insimulās: Nec fratris amicos immunes dimisit, præsertim Narbonensis Galliæ proconsulem: vnde magno omniū odio flagrauit, maiore postmodùm, cumulata Papiniani Iurisconsulti morte præfecti prætorio iustissimi, & Seueri per secundam vxorem affinis. Nihil enim nefas creditur truculentæ dominationi, & nullius luctuosa eidem mors est. Proinde Nero fungos Deorum cibum vocabat: quia Agrippina medicato fungo Claudiū Imperat. maritum vulgi errore cœlo donatum sustulisset: cui mox successit Nero veneno quolibet nocentior, licet non crudelior Manfredo, diis & hominibus inuiso, maximè Pontificibus, tyrannum Sarracenorum cohortibus vallatum execrantibus. Tandem vrbanus quartus, Rom. Pontifex, vt aliquando sæuire Manfredus desineret, ad D. Ludouicum Gallorum Regem legatos misit, rogans vt sedulò Carolum fratrem Andegauorum & Prouinciæ Comitem Sicilia potiturum mitteret. Post fata Vrbani Clemens quartus Gallus Narbonensis prouinciæ in Pontificatum plaudente Roma euectus, Carolum crebriùs acciuit, & cū valido exercitu aduentanti gratulatus Senatorio munere donauit, ac Hierosolymæ Siciliæque Regem pronunciatū honorificentissimè excepit, ornauit, extimulauit, adiuuit, gratulante populo, & Regem faustis ominibus

Xiphil. in Seuero. & Spart. in Seuero & Caracalla.

Dion. lib. 60. in fi.

Plat. in Vrban. 4. & Clem. 4. & Martino 4.

proſequente, maximè poſt congiarium acceptum monetæ aureæ, partim in vulgus ſparſæ, partim pro cuiuſque conditione viritim diuiſæ. Mouit Roma Carolus, & quocunque Manfredum inueſtigãs, demum in patentibus Apuliæ campis nactus eſt interritum, & equitatu preſtantem, ac pugnandi copiã facturũ: preſertim quia ſciret Gallum militem de via feſſum eſſe. Tantis illicò animis concurſum eſt, vt vtercunque viciſſet, non foret mirum. Manfredo primùm affulſit blandiẽs fortuna, Carolo penè ex equo deturbato, dum laboranti ſuorum turmæ ſubuenit. Rurſus expulit parricidam, & inauſpicatum Beneuenti apud antiquos nomen omine renouauit. Nam Maleuentum priſca appellatione dicebatur: & Manfredus alacriùs Gallis inſultans, vita & regno ſpoliatus, captiuo capite terram pulſauit. Deinde Carolus in Conradinum Conradi Sueui filium res nouas molientem, vt reliquias belli extingueret, properauit. Sic iuxta Fucinum lacum captus adoleſcens, & ad Carolum perductus, capitis temerarij amiſſione plecti iuſſus eſt. Ita Carolus Siciliam integram obtinuit: ſed quadraginta millium aureorum reditu in annos penſitando ſedi Romanæ: quam eò magis adiutricem ſenſit, donec Nicolaus III. Pontifex Maximus, familiæ Romanæ Vrſinæ factionis, eligeretur, refragante Carolo, Siciliæ Rege, qui Senatoria functione conclaui præerat, * Quo factum eſt, vt Nicolaus nihil prius haberit, quàm ipſius Caroli impotentiam eleuare,

Plin. lib. 3 cap. 11.

Raph. Volaterran. Platina. ad Tyberis ripam.

* *Anno* 1278.

ac Senatoris munus principibus mandari ſolitum in ſe trãsferre,lege lata, ne Regum aliquis in poſterum id obiret:& clandeſtina conſpiratione Petrum Aragonum Regem accerſere Manfredi generum, ducta Conſtantia Federici Cęſaris nepte,iure ſanguinis Siciliam repoſcente. Interim moriente Nicolao ſedatæ in Gallos videbantur inimicitię,& Itali Gallis reconciliati Martino IIII. Gallo Turonenſi Pontificatum adepto, necnon Caroli dignitati & ſtudiis impenſè fauẽte,in cuius caput & fortunas Petrus Arago occultè multa moliebatur, Io. Proclyta Siculo inſidiis opitulante,& ciues ſuos ad Gallorum perniciem inflammante, oſtentata militum, qui in præſidiis erant,procacitate,& libidine inſulę delicatioris illecebris contracta.In ſummam coniurarunt Siculi Proclyta duce,vti certo die cumprimùm res diuina veſpertinis hymnis fieret, Galli omnes trucidarentur.Dies autem ater & nefaſtus Chriſto ab inferis cũ triumpho mirifico reſurgẽti feſtus electus eſt. Campanæ populum de more ad ſacra cientes, ſignum immani ſceleri dedere,*funeſtata Sicilia cęde & ſanguine Gallico, nullo diſcrimine ætatis vel ſexus, magno morientium gemitu, ac luctu fortè etiam ferientium,alienis horis inermes ex improuiſo necantium:non aliter atque accidit Antiocho Syriæ Regi, & Parthiæ victori.Poſteaquàm enim exercitum per ciuitates in hyberna diſtribuiſſet, milites omnes ciuium coniuratione ſtata die necati ſunt, ne inuicem ferre auxilium poſſent.Habuit hoc ſcelus Neronem

* Anno 1283.

Iuſtin. lib.38.

imitatorem,qui post rebellionem Galliarum Iulio Vindice instigante factam,quicquid in vrbe hominum Gallicanorum esset,occidi præcepit,vt cōscios popularium suorum. Non mitius fuit Mithridatis Regis edictum Ephesi vulgatum, quo vna die Romani,quicunq; Asia in ipsa deprehenderētur, morti addicebantur:itidem ij qui mactandos ope aut consilio celarent. sic amici & hospites innoxij prodebantur dolore mutuo.Sed huius sæuitiæ pœnas dedit Mithridates,peste,lue,naufragio,ac morte toties optata, quam non nisi serā est assecutus. Nec Petro Aragonum regi fœlicior fuit Gallica clades,arte,nō marte illata.Nam præterquàm quod ei sacris à Pontifice interdictum est, Gallorum cumulatas ad vlciscendam suorum necem copias virésque reformidans,astutè nimium conditiones certaminis per caduceatorem poposcit, vt Galli non plures centum aduersus totidem Tarraconenses,se & Carolo vtrinque ducibus, dimicarent: victores Sicilia & gloria sequerētur.Rata fuit & plausibilis lex duelli. Locus etiam destinatus Burdigalæ, tum Regi Anglo neutri adfuturo subiectæ. Die verò præstituta Petrus famam suam & spectatores illustrissimos vndiquaque ad id genus conflictus centenis equitibus hinc & inde commissis tuēdum accinctos ludificatus est, neque vsquam comparuit pudēda calliditate: quali Venus Æneam è pugna subduxit apud Homerum, peplo cooperiens,ne iam saucius à potiore Diomede penitùs extingueretur.Nam alioquin ἔνθ' ἀπόλλοιτο

Sueton.in Nerone, cap.43.

Oros. lib. 6.cap.2.

Paul. Æmil.in Philippo III.

Iliad.5.

ἄναξ ἀνδρῶν αἰνέας. Dici non poteſt quantum indoluit Carolus ſe deluſum commento Petri dimiſiſſe exercitum. Accreuit angori noua iactura capti Caroli ſecundi filij, quem præproperè nauali prælio decertantem Siculi à Ioan. Palæologo Conſtantinopolitano Imper. ſupplemento militum adiuti, circumuentum, & alacriùs quàm feliciùs bellantem ceperant. Vnde amantiſſimus pater in morbum incidit inexorabilem, ac deceſſit. Nec diu ſuperſtes Petrus Aragonius Carolo fuit. Nam Philippus Gallorum Rex patrui ac patruëlis caſum miſerans, & regnũ Siciliæ Nortmanorum virtute è faucibus Sarracenicis ereptum Manfredi ſpurij ac parricidæ ſoboli præberi dolens, Aragonum ditionem Petro auellere decreuit. Nihil cunctatus, ingentibus copiis Ruſcinonem ingreſſus, obuium quiduis expugnat, vel deditione capit. Quocirca Petrus, qui ſuccurſum ſuis velociter acceſſerat, dum nauigium Gallicum ad portum Veneris annonæ conuehendę paratum exarmare tentat, mortiferè vulneratus cecidit: aut certè triduo pòſt animam egit, ac Tarraconenſibus ſuis luctum & trepidationẽ reliquit. Sed procurante Conſtantia vidua, Alphonſi* & Iacobi liberorum ſaluti & dignitati intenta, à bello diſceſſum eſt, Carolo ſecundo Gallis reſtituto: qui eueſtigiò Romanum Pontificem Honorium ſalutatũ iuit, à quo Siciliæ regnũ confirmari ſibi poſtulauit, & comiter exorauit: renitente Iacobo Tarraconenſi, id ex patris teſtamento ſibi potiùs vendicante. Vnde ſeges nouæ diſcordiæ, vtique triſtioris, quàm vt prolixiùs Siciliæ deſcri-

*Hũcfer. dinandũ Platina vocat in Honorio 4. non Æmilius nec Roſar. Ludouici XI. anno 1284.

bendæ immorari expediat.

TRANSEAT igitur oratio celeri curſu in Italiã, à qua permodica intercapedine diſcernitur. Nã cõtinentes prouincias,vt Vlpianus noſter inquit, accipere debemus,quę Italiæ cõiunctæ ſunt:vtputa Galliam,& prouinciã Siciliã,magis inter cõtinentes accipere nos oportet,quæ modico freto ab Italia diuiditur.quæ interpretatio tũ vſui erat,cùm cõtinentes prouinciæ tributis leuabãtur,aut cùm prætori, præfecto vrbis,& id genus magiſtratibus vrbanis iuriſdictio prorogabatur in continentes prouincias: vel cùm Imperator eas Senatui pop. Q.Romano credebat,vt minimùm egentes cuſtodia militari. Poſtquã verò Gallia,nempè citerior,Italiæ cõiuncta eſt, ſpecimen præbitum eſt Celticæ victoriæ,eouſq; prorogatæ ſimul cum Gallica nuncupatione.Galli namq; demirari cœpere grues exScythicis cãpis ad paludes Ægypto ſuperiores, vnde fertur Nilus profluere, quotannis migrare:quo in loco pugnare cũPygmęis equitio puſillo inſidentibus dicũtur citra fabulã, & temperiem cœli ſubſequi:& palumbes apud nos nõ hybernare non magis,quàm hirundines aprica loca ſectãtes:homines autẽ ratione pręditos eiſdẽ habitationib⁹iugiter incũbere ſine delectu,nec audere aliò quæſitũ ire felicitatẽ.Prętèrea legit quiſq;cotidie id, quo nõ admodũ à Gallorũ cõſideratione abhorret, Iſaac ſedes in Gerar mutaſſe,&pl⁹ ſolito meſſuiſſe in cẽtuplũ,& gregib⁹ armẽtiſq; affatim locupletatũ,ita vt Paleſtinorũ Rex ei⁹ ſucceſſib⁹inuideret.Delegerũt itaq; Galli Italiã.Sanè agro hãc quàm vrbib⁹ potiorẽ

l. Notionem.§. 1. ff.de ver. ſign.

Strabo li. 17.in fi.

Ariſtot. lib.8. hiſtor. animal.c.12.

Geneſ.26

audierant:quæ quidem poſtmodùm Gallorum beneficio,artéque naturæ bonitati conſentanea,regionum principatum obtinuit,ſiue hominum præſtantia ſiue ingeniorum: præter cœli ſalubritatem,& acceſſum cunctarum gentium terra maríque facilem, grato ventorum afflatu inter ortum & occaſum ferè mediam Italiam rati,fertili ſolo,ſatis irriguo, pabulo præterea læto.Si quid eſt quod vita deſideret,nuſquam copioſiùs prouenit.Grauida eſt metallis, ſi libeat exercere,tum frugibus, vite, olea, vellere, lino, iuuencis. Idcircò Timæus in hiſtoriis Græcè compoſitis,de rebus Pop.Rom. & M.Varro in Antiquitatibus rerum humanarum, Italiam appellatam à Græco vocabulo ſcripſere: quoniam priſca lingua Boues ἰτάλοι vocitarentur, quorum in Italia copia magna eſſet.vel,inquit M.Cato in Originibus,à duobus fratribus,ab altero Heſperia,ab altero Italia, poſterius nomen retinuit.Certè ſola Campanię ora palàm facit vno in loco gaudentis opus eſſe naturæ, amnium,fontium,& agrorum amœnitate ac vbertate: vt non immeritò Greci,aliâs in laudem ſuam genus propenſiſſimum,Italiæ partem Græciam magnã vocauerint.

A. Gell. lib. 11. cap. 1.

Sed neque Medorum ſyluæ ditiſſima terra,
Nec pulcher Ganges, atque auro turbidus Hermus:
Laudibus Italiæ certent. Et mox idem Vergilius,
Hîc ver aſſiduum, atque alienis menſibus æſtas:
Bis grauidæ pecudes, bis pomis vtilis arbos.

Ex lib. 2. Georgic.

Deinde vt tam mala & noxia abeſſe quàm adeſſe profutura

profutura oſtendat, ſubdit:

At rabidæ tigres abſunt, & ſæua Leonum
Semina, nec miſeros fallunt Aconita legentes.

Quid multa? vt ſemel dicam, vno Italiæ gremio natura hilarior ſuas opes ſepoſuit: niſi forſitan æmulà Narbonenſis Galliæ prouincia intercedat: cuius tamen fœcunditas gliſcentem Gallorum multitudinem, ſiue audaciam, retinere non potuit, quin Alpes tranſcenderet, & limitem à natura præſtitutum pertunderet, & longiſſimè tranſiliret. Galli, inquit Iuſtinus, gens aſpera, audax, bellicoſa, quæ prima poſt Herculem, cui ea res virtutis admirationem & immortalitatis fidem dedit, Alpium inuicta iuga, & frigore intractabilia loca tranſcendit. T. Liuius addubitat, num quod de Hercule dicitur, fabulis annumerandum magis ſit. Nec ſine cauſa omninò in dubitationem incidit, vtpotè qui tantùm Herculem Amphitrionis agnouerat, qui Galliam Alpéſve nec per ſomnium quidem vidit, ſed in monte Oëta magnitudine dolorum eiulans accenſa pyra interiit: quem cùm Deianira ſanguine Centauri tinctam tunicam induiſſet, inhæſiſſetq; ea viſceribus, ait ille:

Lib. 24. ex Trogo.

Dec. 3. lib. 5.

Nec mihi Iunonis terror implacabilis:
Nec tantum inuexit triſtis Euryſteus mali,
Quantum vna vecors Oenei partu edita.
Hæc me irretiuit veſte furiali inſcium:
Quæ lateri inhærens morſu lacerat viſcera.
Ipſe illigatus peſte interimor textili.

Cic. lib. 3. Tuſcul. ex Sophocle.

Deinde ſuas recitat victorias, vel potius alienas par-

tim. Nam Græci aſtu & doctrina inſignes in ſuum tranſtulere Herculem, quæ Libycus ſeu Gallicus fortiter geſſerat: quíque poſt genitum Galatheum ex Celtarũ regis vnica filia Galathea, * per Ligures vadens, Alpes aſperas, cœlo vicinas, aſpectu ſolo terribiles, peruias fecerat, non ſine Gallorum comitatu. Quis enim credat tantũ Heroem ac Regẽ per cautes inacceſſas, per gẽtes ſęuas, nec iugis ipſis mitiores, ſolũ ac vagum ſine ſatellitio ambulaſſe, ac rupes prędu ras perfregiſſe? Quis eſt enim, inquit Tullius, cui non perſpicua ſint illa, quę pluribus verbis à Panętio cõmemorantur, neminẽ neq; ducem bello, neq; principẽ domi, magnas res & ſalutares ſine hominũ ſtudiis gerere potuiſſe? Referuntur ab eo Themiſtocles, Pericles, Cyrus, Ageſilaus, Alexander, quos negat ſine adiumẽtis hominũ tantas res efficere potuiſſe. vtitur in re non dubia teſtibus non neceſſariis. Alter tranſitus Gallorum in Italiam ad Cluſij opidi obſidionẽ referri conſueuit, & mox ad Romę expugnationem, dempto Capitolio. quam opinionẽ Liuius refellit, oſtendítque ducentis antè annis Gallos Priſco Tarquinio Romę regnante potitos Italia: atq; Celtarum, quę propriè tertia Gallię portio eſt, penes Bituriges ſummam Imperij fuiſſe: hos Celtico Regem dediſſe. Is tum erat Ambigatus, cùm ſua, tum publica fortuna prępollens. Et quia frugum hominúmque multitudine Gallia adeò redundabat, vt vix regi poſſe videretur, exonerare turba regnum cupiens, Bellouesum & Sigouesum ex ſorore nepotes, impi-

* *Suprà hoc abũdè tractatũ.*

Libr. 2. offic.

gros iuuenes, mittere deſtinauit, in quas dij dediſſent augurio ſedes: Excirent ipſi quantum vellent hominum numerum. Sigoueſo Hercynij ſaltus obtigere: Bellouesus ſortitus eſt Italiam: quem ſecuti Bituriges, Aruerni, Senones, Hedui, Ambarri, Carnutes, Aulerci. In Tricaſtinos venit: inde ad Alpes inexuperabiles (quo tempore Phocenſes Maſſiliam condituri bonis auibus ibant per Taurinos ſaltus:) & Iulias Alpes tranſportauit exercitum, fudítq; obuios hoſtes, maximè Thuſcos: tótque vrbes aut demolitus eſt, aut molitus, vt, quemadmodum apertè demonſtrabo, nihil ſit verius, quàm prę cipuas Italię Reſpublicas, quæque hodie florentiſsimę ſunt, non aliud eſſe quàm ſurculos Gallici ſtipitis: ſi modò priùs dixero Alpes à Gallis delibatas, nomen ex eorum vetuſtiſſima lingua ſumpſiſſe: quia Seruius Virgilij interpres tradit, altos montes quoſlibet Alpium nomine cenſeri conſueuiſſe. Illi rurſus Galliæ Togatæ nomen dedere vſque ad Anconam, quæ inter Gallicas Italicáſque gentes terminus eſt, oppoſita Cumero promontorio, & oræ ſeſe inſtar cubiti flectente, vnde etiam Græcis appellatio edita, quibus ἀγκὼν eſt cubitus. Strabo rectè animaduertit, huius citerioris Galliæ terminos ab Imperatoribus ſæpiſſimè immutatos, interdum Æſi flumine præſcriptos, nonnunquam Rubicone. Æſis inter Anconam & Senogalliam labitur: Rubicon inter Ariminum & Rauennam. Vterque in Adriaticum pelagus excurrit. Poſterior cunctatione & audacia Iulij Cæſaris

In lib. 4. Aeneid. verſ. Alpini Boreæ.

P. Mela lib. 2. c. 4.

Lib. 5. Geographh.

celeberrimus eſt. Cùm enim omnẽ Galliam, quę Pyreneo monte, Alpibus, & mõte Gebenna, fluminibus Rheno ac Rhodano continetur, præter ſocias ciuitates, in prouinciæ formam redegiſſet, & ſtipendia annua impoſuiſſet, Germanos antè ignotos & Britannos ſuperaſſet, imperatis pecuniis & obſidibus, tranſiit in Ciſalpinam Galliam: conuentibúſque peractis Rauennæ ſubſtitit. Cúmque M. Cato & alij ęquè æmuli reum ſe facturos Cęſarem iactitarent, vbi primùm priuatus rediſſet armis circumpoſitis, armorũ prędia armis tutanda ratus: cùm veniſſet ad Rubiconem metam eius prouincię, aliquantiſper deliberauit, an ſatius eſſet regredi dimiſſo exercitu, quàm ponticulum tranſire, & bello decernere. Tandem oſtentis & inimicorum offenſa prouocatus, Eatur, inquit, quò Deorum oſtentata & inuidorum iniquitas vocat. Iacta eſt alea. Ita traiecto Rubicone ingratis ciuibus oſtendit, ſibi nec animum nec fortunam deeſſe, & Imperij Romani fundamenta iecit. Quod ne Brẽnus Senonum Gallorũ eximius princeps lõgè antè inchoaret, ipſe tum ſuę facilitati, tum Romanorum calliditati expẽſum ferre debet. Namque L. Valerio Potito & M. Manlio, cui poſtea Capitolino cognomen fuit, Coſſ. bellum memorabile cum Æquis in Algido geſtum: vnde Valerio triumphus, Manlio ouatio decreta eſt. Mox Conſulibus morbo implicitis Interrex creatur M. Furius Camillus. Eodem anno M. Cędicius de plebe nunciauit Tribunis, ſe in noua via ſupra ędem Veſtę vocem

Sueton. in Iulio cap. 25.30.32.

T. Liu. dec. 1 l. 5. & Pluta. in Camillo.

noctis ſilentio audiſſe clariorem humana, quę magiſtrabus dici iuberet, Gallos aduentare. Id, vt aſſolet, propter autoris humilitatem ſpretum, quòd longinqua & ignota gens allegabatur. quin contemptis Deorum monitis, humanam opem, id eſt, Camillum vrbe amouêre. Die dicta per calumniam ab L. Apuleio Tribuno plebis, exuli abſenti multa inflicta eſt quindecim millium grauis ęris. Innoxius fertur precatus Deos, vt quamprimùm deſiderium ſui ingratę ciuitati facerẽt. Expulſo ciue, quo præſente vix Roma quicquam formidaſſet, Legati à Cluſinis Hetruſcis veniunt auxilium aduerſus Gallos petentes. Legauerunt Romani ex Fabiorum familia tres viros. His ſciſcitantibus, cur nulla iniuria laceſſiti Cluſinos Romanis fœderatos premerent: Brennus ſubridens, Iniuria, inquit, nos afficiunt Cluſini, qui plurimum agri poſſident, & nihil aduenis nobis impertire dignantur. Talem, ô Romani, vobis iniuriam intulere primùm Albani, Fidenates, Ardeates, nunc autem Veij, Capenates, Faliſci, Volſci, aduerſus quos caſtra mouetis, vt videtur, æquiſſimè: iuxta antiquam legem, quæ res minorum ac imbecillorum potioribus addicit: quæ feris quoque inſtinctu naturæ inſita eſt. His auditis Legati ex colloquio digreſſi contra Gallos arma capiunt, vel vt Cluſinos accenderẽt, vel vt virtutẽ oſtentarent. Itaque Q. Fabius ducem Gallorum non vltimum in Hetruſcorum ſigna incurſantem per latus haſta transfixum occidit. Quare Galli violatum ius gentium à Legatis, quibus ſecu-

ritas reciproca debetur, animaduertentes, per Legatos ſuos queſtum iniurias Romam miſere. Obſtitit ambitio, vt Liuius fatetur, ne Gallis ex æquo & bono reſarciretur iniuria: quin vt violatoribus honor haberetur. Ideò iracundia flagrantes Galli cõfeſtim cecinere receptui, & reuulſa ſigna Romam transferenda edixerunt. Sed occurrêre Romani tumultuario exercitu, paulò pòſt ad Alliam flumen ad internecionem fuſo: vt obſtuperent Galli ob facilem & iucundam victoriam, præter ſpem, cõtra fœcialium iura ſpernentes obtentam: quorum permultos fuga nocturna eripuit, plures dies triſtis abſumpſit, qui poſtea decreto pubico inter atros & nefaſtos relatus eſt, inſtante æſtiuo ſolſtitio circa plenilunium, poſtridie quàm trecenti ex Fabiorum familia Tyrrheno bello olim ceciderant. Quòd ſi Galli confecto prælio extemplò Romam properaſſent, nihil vetuiſſet funditùs delere: tantum terroris & amentiæ ea calamitas fugacibus intulerat. Sed dum in diripiendis hoſtium caſtris immorantur, occaſionem præbuere multitudini ex vrbe euadendi, & proceribus muniendi Capitolium præſidio telorum & victus, ac milite. Tertiò demùm die à dimicatione Brennus Romam aduenit: timuítque inſidias, quia portas patentes & miram ſolitudinem offendit. Per Collinam ingreſſus, vrbem occupat anno trecenteſimo & ſexageſimo poſtquàm cõdita fuerat. Tum maiores natu, quos fugæ pudebat ampliſsimis vſos honoribus, in forum coëunt, vt magnifico cultu & curulibus mi-

Plutarch. in Camil.

rificis collocati, in ſua dignitate morerentur. Galli prima facie attoniti, velut deos ac genios venerati: donec M. Papyrius iram mouit Gallo promiſſam eius barbam permulcẽti,& cedere tempori ignarus, ſcipionem eburneum in caput victoris incuſſit, neſcius moris Celticæ gentis antiquiſſimi,quem retulit Annonius,vt cuius barbam comiter tangerent, eum haberent parentis loco, adoptionis propè imagine. Quare Alaricum Regem Viſigothorum pacis conditiones initurum cum Francis in media Aquitania, Clodouei Regis attrectaſſe barbam, quali dignioré non tulit Papyrius Romanus. Hinc cædis initium patribus miſerè & ſine delectu trucidatis, Senatu penitùs extincto,vltrà direpta tecta,&iniectosignes, & fragorem ruinæ perfidiam Romanorum vlciſcẽtis : quibus arx ſola Capitolij obſeſſi à parte Gallorum,tanti ſperdum altera agros popularetur frumẽtandi cauſa. Sed dum longiùs progrediuntur Galli, & Ardeam acceſſere prædæ inhiantes, Camillus ibi exulans,aliíque finitimi de communi cauſa conſultarunt,vt hoſtibus cõglobati reſiſterẽt. Quod poſtquàm Veij reſciuere,Romani erexere animos,ac Camillum ſolenni decreto ab exilio reuocatum Dictatorem dixerunt. Dum verò Veiis ſecretò hæc agitarentur,in ſummo periculo Capitolium fuit:

lib.1. de geſt.Frãc. cap.20.

D. Augu. lib.3. de ciui.c.29.

Qua Galli furtim noctu, ſumma arcis adorti
Mœnia,concubia vigiléſque repentè cruentant.

Ex Ennio apud Macrobiũ li. 1,saturn. cap.4.

Notarant enim veſtigium, quà Nuncius à Veiis peruenerat, tantóque ſilentio innixi alterni ſubleuan-

téſque inuicem in ſummum euaſerant, vt non ſolùm cuſtodes, ſed etiam canes, alioquin nocturno ſtrepitu ſollicitos fallerent. Actum erat de arce, niſi anſeres, quibus Iunoni ſacris licet in cibi inopia abſtinebatur, clangore Manlium triennio antè Conſulem excitaſſent: qui demum affectati regni & perduellionis reus, iam ſenio grauis, è ſaxo Tarpeio deiectus eſt Tribunis iubentibus, adiecta mortuo nota, deletę domus in Capitolio ſitę, & conſecratæ. qua de re Ouidius:

lib. 6. Faſtor.

Arce quoque ex ſumma Iunoni templa Monetæ
Ex voto memorant facta, Camille, tuo.
Antè domus Manli fuerat, qui Gallica quondam
A Capitolino reppulit arma Ioue.

Scilicet hoc Iunoni curę fuit, quam Æneadum poſteritati implacabilem Virgilius aſſeruit, ſtertentes Romanos excitare. Illud profectò multò verius eſt, iuuenem è Gallis ſelectum, qui cautè & alacriter in arcem irrepſerat, panem ſecum attuliſſe pacandis canibus inedia preſſis, & hos ita obticuiſſe: contrà friabili pane anſeres exclamaſſe, quippè quorum eſt natura ſemper dum comedunt garrire, & perſtrepere. Quod ſi perpendiſſent Romani, ludos minimè inſtituiſſent, quibus, teſte Suida, canes ob vindictam Capitolini ſilentij menſe Auguſto per delicias occiderentur: è diuerſo anſerum poſteris honorificè pleraque conceſſere, qui hoc pacto ſopitos cuſtodes excitarunt, Gallorum magno incommodo: quos ſenſim fortuna auerſata eſt, potiſſimùm graſſante

Ælia. li. 12. de animal. c. 33. In verb. Μαϊθμᾶς.

graſſante peſtilentia & fame. Hac vterque premebatur exercitus, illa Gallos in tantum moleſtabat incendiorum æſtu & angore vexatos, vt pigritia ſepeliendi, ſuos cumulatè vrerẽt, & buſtorum inde Gallorum nomine inſignem facerẽt locum. Non tamen adeò contagionis famíſve metus Gallos perterruit, quin ridendi materiam quæſierint, quãdo ad regiam Romuli venerunt, dequa Mars ſic loquitur:

Quæ fuerit noſtri, ſi quæris, regia nati,
Aſpice, de canna ſtraminibúſque fuit.
In ſtipula placidi capiebant munera ſomni,
Et tamen ex illo venit in aſtra toro.

Ouid. lib. 3. Faſt.

Mirabantur Galli, non abſque cachinno, ex tam humili caſa culmo & ſtramentis compacta potuiſſe Romulum vno ſaltu in cœlum ſcãdere. Deinde ſubdita face dicebant ſe paupertatem tanti Regis, imò Dei Quirini, tegere, & expiare flammis parricidium Remo prætextu muri violati perempto admiſſum. Quòd ſi (inquit inter ludicra Brennus) Romani vellent, quæcunque à confinibus nationibus, nedum à remotiſsimis abſtulerunt, reſtituere, verendum ne ad cannas & ſtipulas redeundum foret, & ad greges Romuli opilionis. Interim pactæ induciæ, & colloquia permiſſu Imperatorum habita: in quibus cùm famem ſeptem iam menſes obſeſſis obiicerẽt, fertur panis de Capitolio in Gallorum ſtationes iactatus auertendæ eius opinionis gratia. Lues præterea Gallos infeſtans, eos adegit, vt Romam venderent, P. Sul-

pitio Tribuno militum ex ſuorum conſenſu tranſigente: quorum conuentum eſt, vt mille pondo auri pretium eſſet Imperij Romani, in eas anguſtias coacti: vt promercali concordia vires Gallicas eluſiſſe, inter primarias virtutes collocarit. Videre ac ridere tunc licuit Romam oblitam arrogantiæ in lance pendulam, & non ſecus ſorti creditam, quàm apud Homerum fata Græcorum & Troianorum in monte Ida libræ geminæ lancis Iuppiter commiſit, & tãtiſper in cœlum Troianam extolli ſiuit, demùm omninò demiſſurus. Nam pro auro ferrum Romani mox prębuere Gallis ſcientibus Ducum conuentiones ſanctiſſimè obſeruandas. Sed cauſatur Liuius additum ab inſolente Gallo * gladium lanci poſt iniqua pondera allata: & Tribuno recuſante ac ſciſcitante, Quid ita? auditam intolerandam vocem, Vę victis. quaſi verò nouum eſſet Romanos cum Brenno perfidioſe agere, qui omne fas & nefas miſcuerant, vt idem autor antè detexit, impunitate conceſſa Fabio Legato deſtinato: vt cùm Gallis Cluſium oppugnantibus comiter pro ſuſcepta functione res traduceret, auerterétque à bello, ipſe ex improuiſo Gallum longè clariſſimum peremit, tanquam temeritatis aura incendium augeret. Comminiſcuntur ſcriptores docti quidem, iniquis ponderibus adhibitis Romanos ad vindictam repentè inflammatos. Scimus nos vtique furti teneri illum, qui maiora & inſolita pondera intulerit, cùm res appendenda ſolueretur. Sed cui quæſo veriſimile erit Gallos milites

*Hũc Brẽnum ait Plutarch.

L. 53. §. ſi maiora. ff. de furt.

falsa in promptu fabricasse, mollito ferro æréve, saxóve scalpto, ponderaʔaut id eis curæ fuisse, vt stateram pleniorem efficerent, gladio baltheóve alterutri lanci iniecto: cùm scirent Romanos publicè ac priuatim aurò exhaustos direpta vrbe, & cum ipsi omnes torquibus aureis insignes & graues essent. qua de re Virgilius: Aenei. 8.

Galli per dumos aderant, arcémque tenebant,
Defensi tenebris & dono noctis opacæ.
Aurea cæsaries illis, atque aurea vestis.
Virgatis lucent sagulis, tum lactea colla
Auro innectuntur. Auro enim domo allato conspicui & rutili pugnare consueuerant. Proinde liquidò constat, non insolentiâ auaritiámve Gallorum, sed potiùs Romanorum perfeciſſe, ne aurum iuxta placita redemptæ pacis exolueretur: & vt Galli incauti & nihil fallaciæ meditãtes, & bello, vt videbatur, sedato, inermes ab armatis dolo malo opprimerentur, præsertim Camillo ad octauum lapidem non parua manu accedente: quem nescio quomodo triumphi aduersus fœdera parti non puduerit. Quantò sanctiùs D. Ludouicus Rex Gallorũ in tantum arduus, vt Ægyptum expugnatum iuerit, & multa oppida feliciter ceperit: tandẽ cùm ipsum Ægyptij in pugnam elicuissent ostentatis tãtùm decem hominum milibus, cùm sexaginta milia ponè sequerentur, in potestatem hostium venit, in quos cõfertissimos irruerat. Nam numero hominum pollere Ægyptum non est mirum, cùm Iulianus Iuris-

l. si pater. ff. de solution. consultus, Aristotelis autoritate & experientia fretus, notauerit Alexandriæ & alibi passim quinque liberos incolumes eniti mulieres AEgyptias partu vnico. Cæterùm vltro citróque inita pace, ea lege, vt opida quæ Rex victor ceperat restitueret, & prẽterea libellas quinquies mille cẽtenas, accidit, vt dum expeditiùs pondere quàm numero Sarracenis darentur pecuniæ, decem milia per incuriam eorumdem Galli retinerent, ideóque velut solertes eo compendio exultarent. At postquàm hoc resciuit optimus Rex, qui non pluris faciebat mala lucra quàm damnum ipsum, excanduit, iussítque Philippo Monfortio curare, vt quamprimùm integra summa ex fide bona hostibus refunderetur, ad tantam fidem & iu-

In Chro. D. Ludouici. cap. 50. stitiam obstupentibus, vt scripsit Ioan. Sireus pernobilis autor, qui in rem prẽsentem iuerat. Itaque quãtum Regis ærario decesit hac liberalitate, tantum accesit iustissimæ gloriæ. Sed gloriam Romani vtilitate metiti sunt, & ita auro promisso & victoria potiti tam cruenta, si nugis T. Liuij credere libet, vt ne

Dec. 4. lib. 8. cladis nuncius superfuerit. cuius fabulæ assertorem tanquam fideiussorem Iustinum superiùs reprehendimus, & nũc molestè refricaremus, quæ duce Brenno relicta Roma Galli admiratione digniſsima gesserint, nisi ipsemet Liuius ea cõfiteretur, & latè narraret, secessione à Brenno facta Lomnorium & Lutarium Regulos solos in Thraciam viginti millia hominum ductasse, & cum resistentibus pugnando, aut tributum pacem petentibus imponendo, ita ser-

pſiſſe, vt in Aſiam penetraſſe, & Galatarum gentem ditionis latiſsimæ fundaſſe cuiuis proditum fuerit. vt interim ſileamus Brenni in Delphos & templum Appollinis expilatum expeditionem, in quam Pauſanias nomina dediſſe refert peditum centũ & quinquaginta milia, equitum viciesmille & quadringentos: non quòd eos merè Gallos origine fuiſſe exiſtimem, ſed promiſcuè additos, illectos Brenni ducis virtute famem ingentem ſuperante. Modeſtior Liuio, ſed æquè falſi reus, Suetonius tradit Druſum è Tiberij maioribus, cùm pro Prætore prouinciam Galliam teneret, retuliſſe aurum Senonibus olim in obſidione Capitolij datum: nec, inquit, (vt fama eſt) à Camillo extortum. Igitur non omnes Galli Romæ interciderant, ſed ſuperfuere, qui in Galliam aurum venalis Romæ tranſportarent: quos proculdubiò abeuntes, ſi non conuento pretio, ſaltem præda ſuperiore onuſtos, nemo Romanorum infeſtare auſus eſt. Quin potius deſiderantibus ipſis nauigia, quibus Tyberim tranſirent, Senatus quantulus ſupererat, tranſuehendos commeatibúſque iuuandos, cenſuit. Via poſtmodùm per Promptinum agrum data diſcedẽtibus, quam Gallicam appellatam Iulius Frontinus ſcriptũ reliquit. Cæterùm non eò ſpectat mea oratio, vt nuſquam inferiores pugnando Gallos velim aſſerere, ſed vt per fraudem quæſitas victorias refellam. Noui enim victoriam alternis nutare, & nũc his nunc illis à Deo mitti. Scitè profectò ipſam Homerus ἐπεγκλέα νίκλω vocauit. Sed quis eſt tam exi-

in Phocicis.

In Tiberio cap. 3.

Lib. 2. ſtratagemat. ca. 2.

guus támque imbellis populus,qui aliquando Rom. acies non fugauerit?Gallos omitto,de quibus Sallu-
In fi. belli Iugurth. ſtius huiuſmodi attulit elogium: Iugurtha vincto iam Syllæ tradito,per id tempus aduerſus Gallos ab ducibus Rom.malè pugnatum, Qu. Cæpione & M. Manlio fuſis: quo metu Italia omnis contremuit:Illíque,inquit, & inde vſque ad noſtram memoriam Romani ſic habuere, alia omnia virtuti prona eſſe, cum Gallis pro ſalute,nõ pro gloria certarè. Hiſpanos etiam taceo,quorum vna ſola ciuitas Numantia cum quatuor ſuorum milibus, Romanorũ quadraginta milia non extimuit,ſæpè etiam vicit: maximè
Oroſ. li.5. cap.6. Conſulem Hoſtilium Mancinum, bellum infeliciſſimum cum indecora pace mutare compulſum, ex
l.fin.ff.de legation. quo Romani ipſum hoſtibus dediderunt ſpretis pacis conditionibus. Hoc verò ei prædixerat vox improuiſò audita in Liguria, portu Herculis, in hunc
Iul.obſequens in libr. de prodig. modum : Mane Mancine. & anguis poſtea Genuæ in naui inuentus. Sed & Rom. Faſtus repreſſus ſimiliter extitit paulò pòſt, Seruio Flacco, Q. Calpurnio Coſſ.rebus in Numantia peius adhuc geſtis, quo anno fruges Bononiæ in arboribus natæ, Bos locutus, & Bubonis vox primùm in Capitolio, & in vrbe audita: quæ auis capta ab aucupe propoſito præmio,deinde combuſta diſperſo in Tyberim cinere,tenui ſolatio Romanæ calamitatis: quæ longè maior extitit,Quintilio Varo in Germania cæſo cũ Legatis & auxiliis omnibus,ídque florentiſſimo ſtatu Reipubl.Octauij Auguſti nuſquam non vincen-

tis : quem ea clade adeò consternatum ferunt, vt cãpillum submitteret continuis mensibus, caput foribus illideret, ac vestem laceraret, vociferans identidem : Quintili Vare, redde legiones. Parthorum in Romanos fortuna clarior est, quàm vt egeat recitari. Quotusquisque enim nescit M. Crassum Consulem, dum Orodis Regis thesauris inhiat, auaritiam suam xi. legionibus & proprio capite multatam sensisse, postquàm apud Carras circunfusi vndique equitatus in modum grandinis densas sagittas pariter fuderunt. Ita deleto miserabili strage exercitu ipse incidit in manus hostium viuus : cuius caput recisum Regi ludibrio fuit, auro liquido in rictum oris infuso : vt quia arserat auri cupiditate, mortuus saltem satiaretur. Sed non præteribo silentio L. Bebiũ Prætorem Rom. in Hispaniam magna vi militum proficiscentem, eámque iam animo haurientem, à solis Liguribus circumuentum, magna parte comitum cæsa, vulneratum Massiliam profugisse, & intra triduum expirasse. Relinquamus ingenuos Rom. populi hostes, & ad seruitia infima transgrediamur: quibus tandiu cessere Romani, cùm Spartacus de ludo gladiatorio Lẽtuli Bartiatæ profiluit, qui Capuę magnam alebat ad edenda munera familiam, & seruitio nimio premebat. Effugêre ducẽti veteratores, & obuia quæuis tela arripuere, auspiciis Spartaci Thracis in seruitute liberæ mentis, robore simul & mansuetudine pollentis. Idcircò audaciæ suæ comites complures nactus, quos ad vexillum auxiliúmq;

Sueton. in Octauio, cap. 23. Dion. lib. 56.

T. Liu. lib. 7. Dec. 4.

Plutarch. in M. Crasso.

conuocarat,ita vt amplius decem milia coirent: obſeſſi in Veſuuio monte velut eorum ſede, per caua montis elapſi,vitigineis vinculis ad radices imas deſcenderũt,& Clodium Glabrum Imperatorẽ Rom. nihil tale ſuſpicantem à tergo adorti, cum omnibus copiis fregere,& caſtra diripuere.Cuius victoriæ fama peruagata, confluxere vndique ſubſidia, quibus rurſus alios atque alios Romanos duces in fugam vertit Spartacus: totámque peruagatus Campaniam, Nolam, Nuceriam, & Turios populabundus vaſtauit: recocto ferro, & falcibus in enſem erectis, ſuos ſeminudos armauit: equitatum quoque comparauit ex agris.Ita Conſulares aggreſſus in Apennino,Lentuli deleuit exercitum: apud Mutinam,C.Craſſi caſtra. Deliberauit tandem Mirmillo de inuadenda Roma, quæ totis viribus conſurrexit, donec Spartacus ipſe fortiſſimè in principiis dimicans,aduerſis vulneribus non ſine mutua vindicta acceptis, ingenuum ſpiritum emitteret.Nec veritus eſt M. Craſſus fugitiuorum victor lauream coronam aſſumere, vt qui Romanam rem in periculũ crebrò deduxiſſent, cùm qui ſine cruore leui negotio ſuperaſſent, myrtea duntaxat honeſtarentur.

Plin.lib. 15.cap.29

SED & vltra has rerum viciſſitudines conſiderandum eſt,non ſemel falli multos, qui ſicubi ſubactos vi Romana Gallos audierint, protinus id odij ad Celtas,Aquitanos, aut Belgas denique transferunt. quale eſt illud,

Virgil. lib. 6. Æneid.

Aſpice vt inſignis ſpoliis Marcellus optimis

Ingre-

Ingreditur, victórque viros ſupereminet omnes.
Hic rem Romanam magno turbante tumultu
Siſtet eques, ſternet Pœnos, Gallúmque rebellem,
Tertiáque arma patri ſuſpendet capta Quirino.

Namque Marcellus Mediolanum Inſubréſq; Tranſalpinos Gallos domuit, quorũ impetus prim° maior quàm virorum, ſequẽs minor quàm fœminarũ erat. Alpina corpora, inquit Florus, humenti cœlo educata habent quiddam ſimile niuibus ſuis, quæ mox vt caluere pugna, ſtatim in ſudorẽ eunt, & leui motu quaſi ſole laxantur. Hi ſæpè & aliâs, ſed Britomaro duce, non priùs ſolutos ſe balthea iurauerant, quàm Capitolium aſcendiſſent. Factum eſt: victos Æmilius in Capitolio diſcinxit. Mox Aſtrionico duce vouere de Romanorum militum præda Marti ſuo torquem: ſed de eorum torquibus trophæum Flaminius erexit. Viridomaro Rege Vulcano Romana arma promiſerant: occidit eum Marcellus, & Io- ui feretrio tertia arma ſuſpendit. Nam prima Romulus ſpolia Acrone victo obtulerat: ſecunda Cornelius Coſſus detracta Tolumnio Hetruſco. ſed hîc nec ſeritur Gallis Ciſalpinis, nec metitur. Quid eorũ intereſt, ſi C. Flaminius Boios & Senones, qui Italiã iampridem occupabant, extra Piceni regionem expulit, & Romanis militib° diuiſit, teſte Polybio? aut ſi Flaminius, vt idem atteſtatur, ſtructa vtrinque acie acceptas à triariis haſtas anteſignanis tradi iuſſit, admonens, vt Gallorum impetum tandiu diſtinerent, quoad primus ille animi ardor efferueſceret: tum

Lib. Epit. 2. cap. 4.

Plutarch. in Marcello.

Libr. 2. hiſtor.

enſibus vterentur. Ita Galli in præcidendis haſtis vires hebetarunt, atque effuderunt: nempè Inſubres, aut Rheni accolæ, aut Rodani fontibus proximi, adiuti interim à Romanis, ab Ananibus in amicitiam recepti, qui non longè à Maſſilia habitabant intra veræ ipſius Galliæ fines, legiones traduxerant in Togatam Galliam, vbi Adua fluuius in Padum aquas miſcet. Prolixus eſſem, ſi percenſerem quoties Galli vox autores Germanos complectatur, & ſi quid eſt vlterius iuxta Danubium flumen. vt cùm Plinius ſcripſit, Galliarum glandiferas arbores Agaricum ferre. Eſt autem cădidus fungus odoratúſque, antidotis efficax, in ſummis arboribus naſcens, nocte relucens: quo ſigno in tenebris decerpitur. Nullibi tamen Gallia id genus medicamenti ſuſpirioſis & iocinoris vitio laborantibus, tormina cruditatéſque ſentientibus, aut tabo infeſtatis commodiſſimum, gignit: ſed poſcit à Sarmatiæ regione Agaria, aut à Galatia Aſiæ: quæ fortè Plinio impoſuit, eò quòd plerunque Græci Gallos Europæos Galatas nominant, à Galatheo rege. Sic Dionyſio γαλάτης ῥόος vſurpatur, vbi deſcribit Maſſiliæ portum, & mare Liguſtico proximum.

Lib. 16. cap. 8.

Dioſco. li. 3. cap. 1.

In lib. de ſitu orb.

QVID ergo ſupereſt, quod regio vlla totius orbis exprobret Galliæ tanquam deuictæ, cui non viciſſim iure optimo Gallia ſuas vires & decuplo auctiores obiiciat victorias? Num fortè vulgus etiamnum afferet, quod dici ſolet, Italiam Gallorum ſepulchretum eſſe? qui etiamſi ſæpè in ea res magnas

geſſerint, labaſcunt tamen ſenſim, & inſidiis petiti, vel obruti deliciis, diſpereunt: & ferè parta marte opida, arte aliena amittunt, aut fortunæ lubrico, vt modò declarauit Sicula clades, dum præſidio omni Gallorum trucidato, Hiſpano principi regno doli & diuitiarum pleno frui licuit. Si Neapolim ſpectemus eam Carolus VIII. iuſto exercitu domitum iuit, aut Inſubribus metu vel amicitia vrgente comiter receptus: Tuſcos ſupplices admiſit: totam denique tremefecit Italiam: Romam trepidantem regia humanitate firmauit: Capuæ ignouit: perſpecta Alphonſi Regis fuga Neapolim deditione cepit,*ciuibus in nomen Gallicum iurare ſe ſimulantibus: eidem redeunti certatim Italia gratulata, donec Fornoui non procul ab opido Parma, cum hoſtiũ multis copiis paruâ manu confligere coactus (nam præcipuâ ſuarum partem Neapoli præſidio reliquerat) eos fregit. Biennio tamen vixdum exacto Neapolis rebellionem fecit, deceptis & expulſis Gallis conſpiratione ciuium, Alphonſo Ferrandóque eiuſdem filio clàm ac mox palàm ſtudẽtium. Quod cùm Regi Carolo nunciatum eſſet, contracta fronte, Agnoſco, inquit, Sirenis cantus & mellitas fraudes. ſed fore breui, vt palinodiam ipſa caneret. Alluſit elegans Princeps ad id quod vulgò dicunt, Parthenopen tertiam Sirenũ Neapoli ſepultam, vnde & ipſa Parthenope nuncupatur. Verũ mors præpropera ei hoc extorſit conſilium. Mox ſucceſſit Ludouicus XII. Mediolani expugnator: quod quanta Francorum

*Anno 1494. oct. Cal. Ianuar. Roſarium Ludouici xi. in Carolo viij.

Philipp. Cuminus in Carolo viij c. 39.

iactura iterum atque iterum defecerit, statim videbitur. nam nunc elicere breuiter propero inustam veteré prouerbio notulam, quo Italiam pro tumulo Gallis esse ferunt. Argiuus idem Laconi iactabundus dixerat, Multa esse Argis Spartiatarũ sepulchra. At, inquit ille, apud nos nulla Argiuorum sunt: innuens scitè, quòd ipsi Argos sæpissimè inuasissent, nunquam autem Argiui Spartam. Neque enim facile fit, vt bellicosi viri alienam oram indemnes longè petitum eant, aut sine cruore ac cęde suppeditent. Cuiatem, inquiet aliquis, tu facis Iulium Cæsarem, qui omnem Galliam, quæ à saltu Pyreneo, Alpibúsque & monte Gebenna, fluminibus Rheno & Rhodano continetur, patétque circuitu ad bis & tricies centum milia passuum, prętер socias & benemeritas ciuitates, vicit: pugnauit frequenter directa ącie, aut agminibus: bis penetrauit Britanniam, superatę pecunias & obsides imperauit: nec fortuna non resistente, cùm classem tempestate propè amiserit, Gergouię Legionem fusam vidit in ipsa Gallia: & qui trans Rhenum primus Romanorum ponte fabricato hostes mendicatum iuerat, Legatos Titurium & Arunculeium cęsos, nec solos, in Germanorum finibus luxit. Sed tandem ita fuit acer & pertinax pugnando, vt non tantùm hostes feroces domuisse credatur, sed etiam fortunam ęmulam: & cùm nouem ęstatibus dimicauerit, qualibet earum suum triumphum promeruit. Tantas res perfecit, quãtas audere dij solummodò potuere, aut diis progeniti; qualem

Plutar. in Apoph. Laconic.

Hæc ex Suet. Plu. & cõmentariis Iulij.

ipſe apud Suetoniũ ſe prefert, Iulios à Venere oriundos affirmans. Fidem id accipit ex eo, quòd paucis ante eius mortem menſibus, dum deducti Capuam coloni antiqua monumenta ſcrutarentur, tabula ænea, in qua capis conditor ipſius Capuæ ſepultus dicebatur, inuenta eſt, Græcè conſcripta in hanc ſententiam: Quando oſſa Capys detecta eſſent, fore, vt Iulio prognatus manu conſanguineorum necaretur, vt eſt autor Corn. Balbus Cæſari familiariſſimus, mœrens amici clariſſimimi caſum, qui cùm iuridicundo, cuius fuit amãtiſsimus, in Quæſtura Hiſpaniam ad conuentus habendos circumiret, viſa Gadibus in templo Libyci Herculis, Alexandri Magni imagine, ingemuit, nihil dum à ſe geſtum memorabile ea ætate, qua ille iam terrarũ orbem ſubegiſſet, nempè aliquot annis vltra vigeſimum. Sed & Herculis in Gallia facinora clariſsima ipſum excitabãt vſque ad liuorem: adeò vt acceperim Alexiam opidum Mandubiorum, ſitu viríſque oppugnatu difficillimum, non aliam magis ob cauſam in Gallia à Cæſare militum corona & machinis validis obſeſſum fuiſſe, quàm quòd ab Hercule illo extructum traderetur, cuius gloriam exequare contẽdebat: fulgentiſsimum rei militaris opus comſummaturus, ſi Galliam ſubieciſset, quam Domitius & Fabius, qui Allobrogicus vocatus, primùm antea laceſsierat. Magno mox damno Romanorum affecta & amiſſa, donec reluctãtem Cæſar violentia partim repreſsit, partim permulſit clementia: interdum gratia & mu-

Cæſar Commẽt. Lib. 7. de bello Gall.

Diod. ſic. lib. 6.

Vell. Paterculus lib. 2.

nificentia. Quid enim non mãſuefeciſſet illa vis ingenij, cuius ſublimitas omnium rerum capax, cœlo deprompta creditur: vt ad omnia volucris bella conficere, & pacem facere ſimul quiret: vt ſcriberet ſimul, ac dictaret, legeret, audiret: quaternas etiam librariis pariter tanti momẽti dictaret epiſtolas, aut, ſi nihil aliud ageret, ſeptenas. tametſi pluris ipſe faciã eius animi manſuetudinem, quàm vigorem: eò maximè, quòd captis apud Pharſaliam Pompeij Magni ſcriniis epiſtolarum, iterúmque apud Thapſum Scipionis, concremauit protinus, nihílque legit, vt non tantùm hoſtes vinceret, ſed ſeipſum. Meritò hunc ſolum Plutarchus anteponit Fabiis, Scipionibus, Metellis, nedum Syllæ, Marióq;, qui ferè eius æquales fuere, quorum tamen laus bellica ad cœlum vſq; perfloruit. ſinguli enim illorum ſingulis virtutibus excellebant: Hunc omnes tum corporis, tum ingenij cumulatiſsimè honeſtabant, ingenio quidem ſupra naturam fidémque euectum, magnitudine cogitationum, patientia periculorum, velocitate bellãdi, & comitate in deuictos: cuius expers fuit Marius inexplebilis honoribus, magis ſanguine ciuili ac patritio quàm ſeptimo Conſulatu purpureus, occiſo antiquo Cęſare & Fimbria in penatibus propriis, Craſsis patre & filio in mutuo conſpectu: quando etiam Collega quondam eius Catulus vix ſe igne hauſto ludibrio hoſtium exemit. Merula flamen Dialis in Capitolio Iouis ipſius oculos venæ cruore reſperſit. Plura alia Senatus funera viſa intra Ca-

vlin. lib. 7. cap. 25.

Florus. lib. 3. Epitom. cap. 21.

lendas Ianuarij & Idus. Quid futurum, si annũ Consul sanguinolentus impleſſet? Sed contrà Syllæ furor detonuit, & Marianæ factionis ad dictos iugulauit: maximè Mutius Scæuola Pontifex, Veſtalium amplexus aras, nondum oppreſſo Mario. Idem cædium qui belli finis fuit. Nam Sylla in pace quatuor milia deditorum ciuium occidi iuſſit in via publica: vt nec ſuperſtites futuri viderentur quibus imperaret, & qui equeſtrem ordinem Senatúmque cõſeruarent: Bebius ritu ferarum laceratus inter manus: Alter Marius ducis frater ad Catuli ſepulchrũ manibus, oculis & cruribus defoſſis ſeruatus aliquandiu, vt per ſingula membra moreretur. Quid amplius de feritate Syllæ dicam? Lucan. lib. 2.

Ille quod exiguum reſtabat ſanguinis vrbi,
Hauſit: dúmque nimis iam putrida membra cecîdit,
Exceſſit medicina modum, nimiúmque ſecuta eſt,
Qua morbi duxere, manus.

Atqui Cæſar grauiter tulit mortem Catonis Vticenſis, & viuum ſeruaſſe cupiebat, qui ipſe vitam ſuam proiecerat: nec odio eius Anticatones libros conſcripſit, multas obiurgationes & crimina complectentes, ſed vt M. Ciceroni inuidiam Cæſari ex laudatione Catonis alio libro conflanti reſponderet: cui autori, ſimiliter vt Bruto, partis aduerſæ fautori ignouerat. Quinetiam Pompeio Magno interfecto, qui Herculis ac Liberi Patris victorias æquauerat ab ortu ſolis ad Pyreneos montes poſt ſubactam Africam, & iam Aſia vltima Romano Imperio media

reddita, fleuiſſe Cæſar dicitur, & execratus ſcelus Achillam necis conſcium, mactari præcepiſſe: tametſi Pompeius infeſtiſsimus Cæſaris hoſtis, occultior adhuc & deterior Reip. Romæ regnum pro certo affectaſſet, & id egiſſet, vt ſolus Conſul à Senatu deſignaretur, & hoc pacto perpetuæ Dictaturæ deſiderium leniret: Itaque curaſſe Imperium Cæſari abrogari, & priuatum Romam reuerti, ídque intra certum tempus: alioquin hoſtem iudicari. Sed fata Cæſaris, id eſt, cœleſtis nutus, & ipſius æquanimitas, largitio, prudentia, lepos, & flexanima oratio, repugnantes compeſcere, non modò inclinantes retinere potens, obſiſtere. Quòd ſi foro tantùm vacaſſet Cæſar, non alius Romanorum contra Ciceronem eloquentiæ vbertate nominaretur. tanta in eo vis, acumen, concitatio, vt illum eo animo dixiſſe, quo bellaſſe, appareat: exornantem res geſtas ſermonis, cuius ſtudioſus fuit, elegantia, vt Quintilianus notauit. Non admodum miror, cùm prætextatus ante quæſtoriam dignitatem, vt Caluus & Pollio, grauiſſima iudicia ſuſcepiſſet, non leuiculam actionem, vt Demoſthenes contra tutores: vt ferarum molliore præda, catuli venatici inſtar, ſaginaretur, Cæſar verò tyrocinij metum feliciter audendo tranſiuit. Mirum eſt, quòd ſuos, imò Reip. hoſtes, Brutum & Caſsium, flectere nequiuit: qui tanto ipſius ſanguine curiam Idibus Martiis impleuerunt, quanto ipſe Galliam decennio impleuerat. Si quis proportione vtrumque metiatur facinus, & Regem diuinitùs

Zonaras tomo 2 in C. Cæſare.

Lib. 10. c. 1. & lib. 12. cap. 6.

Romæ

Romæ deſtinatum, ictum tot vulneribus ſine querimonia, gemitu tantummodò morientem contempletur: & ſolem mœrentem, oráque auerſantem à tam triſti obitu.

Ille etiam extincto miſeratus Cæſare Romam,
Cùm caput obſcura nitidum ferrugine texit,
Impiáque æternam timuerunt ſecula noctem,

inquit Virgilius. Illud maximè lugendum, quòd ſpecie familiaritatis in Senatu Cæſar ab iis, quos amiciores putabat, circumuentus & necatus ſit. Omnia enim admiſſa duriùs vindicanda Calliſtratus reſpondit, quæ à neceſſariis, quàm quæ ab extraneis inferuntur. Sed non debuit alio emori modo Dux inclytus regnum Rom. inſtauraturus, & Chriſti Regum ter maximi natalem præcurſurus: qui pariter poſt deuictos dæmonas, & è præcordiis hominum eiectos, poſt morbos pertinaces domitos, poſt mortem ipſam triumphatam, & poſt ergaſtula inferorũ effracta, eductíſque quamplurimis verbi imperio faciliùs quàm vllis Orphei fidibus: poſt abolita quamplurimorum delicta, quæ lituræ ſubiici non poſſe videbantur, ab iis ipſis acerbiſſimam mortem accepit, quorum ſaluti quietíque potiſſimùm cõſulebat: non ſine Solis caput & radios occulentis publica atteſtatione. Certè Iudæi, qui præ cæteris gentibus in Cæſaris funere circulatim lamentabantur, & noctibus continuis buſtum eiuſdem frequentabant, procliuiùs Chriſto Dei veri, nõ fabuloſæ Veneris filio, obſequi, audire, & credere debuerant. Nec defuere

Lib. 1. Georgic.

l. 38. §. omnia. ff. de pœnis.

Galli Cæſaris inferiis, ſed Manes eius officioſiſſimè ſunt proſecuti, vtpotè quos viuens amanter & benignè exceperat, donis illexerat, honoribus publicis decorarat, in Senatum allegerat, vnde Quirites inuidere & mordere libello propoſito, Ne quis Senatori nouo curiam monſtraret: & præter huius edicti ſalſi acerbitatem, vulgò illud cantitatum, Gallos Cęſar in triumphum ducit. &, Galli brachas depoſuerunt, latum clauum ſumpſerunt. quæ famoſè propoſita nimium ipſe patienter tulit. Forſitan ſi quæſtionem de ea re decreuiſſet, ac coërcuiſſet, vixiſſet diutiùs: cùm Bruti ſtatuæ, qui quondam Reges Roma exegerat, illud ſubſcriberetur, Vtinam viueres: & M. Bruti prætoris tribunali, Dormis, Brute? an nõ es Brutus? tametſi hic nominis, non ſanguinis communione illi priſcò Bruto iungeretur. Sed perpulere tranſuerſum hominẽ ſcelerati libelli, & percuſſores reliquos, quorũ nemo trienniũ ſuperuixit, nec ſua morte defunctus eſt: damnati pleriq;, alij naufragio vel bello abſumpti: quidam ſe eodem pugione interemerunt, quo ex conſilio mortalium in cœleſtem curiam Cæſarem prouexerant, admonitum tamen priùs ab Aruſpice Spurina, vt Idibus Martiis ſaluti ſuæ caueret. de quo M. Manilius in Aſtronomicis:

sueton. in Iul. cap. 80.

Dion lib. 44.

suet. in Iulio, cap. 81.

Lib. 4. c. 1.

Ille etiam cœlo genitus, cœlóque receptus,
Cùm bene compoſitis victor ciuilibus armis
Iura togæ regeret, toties prædicta cauere
Vulnera non potuit, toto ſpectante Senatu
Iudicium dextra retinens, nomenque cruore
Deleuit proprio, poſſent vt vincere fata.

Libri ſecundi finis.

STEPHANI FORCATVLI IVRISCONSVLTI, DE GALLORUM *Imperio & Philoſophia,*

LIBER TERTIVS.

IAM arduas res & tam ſpecioſas molitum Iulium Cęſarem ſemper fatebor, quantas vix audere homo poſsit, nec quiſquam præter numina perficere, nec niſi numine adiutus narrare. Quòd ſi cœlo decretũ fuiſſet ſuperatum iri Galliam, non ab alio potius ſuperari ſe æquo animo ferret.

Nam trophæum ferre me à forti viro, pulchrum eſt: Si autem & vincat, vinci à tali nullum eſt probrum, diceret illa cũ Accio, in armorũ Achilleorũ iudicio. Sed profectò ſi quis primordia euentúſque rerũ ad verum recenſeat, magis ſuiipſius victricem Galliam, quàm Cæſarem, vel eodem teſte, comperiet: non tantùm quòd legionibus & commeatu illum iuuerit, ſed etiam quòd armorum rudes à principio Romanos erudierit, crebris in eos ſuſceptis expeditio-

nibus. Propterea Antalcidas Ageſilao Laconum Regi à Thebanis in pugna vulnerato, Mercedem, inquit, dignam ab illis accipis, quos militiæ ignaros docuiſti. Pugnaces enim facti erãt Thebani aſſiduis Ageſilai irruptionibus: qui legi à Lycurgo latæ ex earum numero, quas ῥήτρας ſeu diuinitùs ſancitas nominarat, paruiſſe debuit, quæ vetabat ſæpius eoſdem hoſtes laceſſere, ne repugnãdo iugiter bellicoſi euaderent. Sanè Polybius grauis autor, & Romanis per omnia blandiens, prodidit, Gallos Senones collatis ſignis cum Romanis dimicaſſe, & his inuitis coloniã deduxiſſe: Senam vrbem appellaſſe, pridem à Gallis habitatam in littore maris Adriatici, vbi campi Italiæ terminantur: cúmque aliquãto deteriùs cum Senonibus ageretur, Boij Gallis finitimi bellum indixere Romanis, coacta omni iuuentute. Tandem fœdus cum illis percuſſere. Erat, inquit Polybius, dum hęc gererẽtur, tertius annus poſt traiectionem Pyrrhi in Italiam, quintus poſt cladem quam Galli Delphis paſſi fuerant. Ita ea tempeſtate fortuna Gallis ſiniſtra fuit. Verùm ex iis pręliis ſuprà memoratis duplicem vtilitatem accepere Romani. Nam aſſuefacti belligerare cum Gallis, quorum nomine nihil horribilius eſſe cõſueuerat, præſtantiſſimi aduerſus Pyrrhum certatores facti ſunt, & deinde paulatim Gallorum auduciam continuerunt: vt non longè pòſt cum Pyrrho de Italia, de Sicilia cum Carthaginenſibus, ſecuri dimicarint. Maiores noſtri, inquit Iulius Cęſar apud Salluſtium, patres conſcripti, neq;

Plutarch. in Apoph. Laconic. & in vita Lycurgi.

Lib. 2. hiſtor.

In Coniurat. Catili.

consilij neque audacię vnquam eguere: neque illis superbia obstabat, quominus aliena instituta, si modò proba erant, imitarentur. Arma atque tela militaria ab Samnitibus: insignia magistratuum à Thuscis pleraque sumpserunt: postremò quod vbique apud socios aut hostes idoneum videbatur, cum summo studio domi exequebantur. Imitari quàm inuidere bonis malebant. Addit Athenęus, à Grecis machinamenta expugnandis vrbibus apta eosdem didicisse, & superiores euasisse: Phœnices nauali pugna vicisse, qui res nauticas primi excogitarant: & si qua in re Lacedęmoniorum Rempublicam imitati sunt, melius obseruasse. Cęterùm prętèrquàm quòd communi cum Gallis conflictu peritiores, tam prisci Quirites, quàm ipse Cęsar, redditi sunt, prącipuum belli adiumentum, neruum Martium robúrque accepere, aurum ipsum ferro imperiosius, cuius affatim Gallia ferax extitit, Cęsaris prąsertim sęculo. Et paulò pòst: Inde Gallia à Strabone πολύχρυσος appellatur. & diffusè antè ostendi aurum & opes cuiusuis generis Gallię alùmnas fuisse: & molestè repeterem, nisi Plinius hoc amplius testaretur, nusquam gentiũ aurum piurius gigni quàm in Gallia, vel argento minus inquinatum. Hoc fuit Cęsari ingens adminiculũ tantę victorię: quale nec defuit Alexàdro magno, vt Asia, Armenia, Syria, Ægypto, Taurum & Caucasum mõtes trãsgressus, potiretur. Eodem Bactris, Medis, Persidę, Indis, per vestigia Liberi Patris vagatus insultauit, nactus patris Philippi ęrarium auro refertissimũ,

Lib. 6. Dipnosoph. cap. 8.

Lib. 4. Geogr.

Lib. 33. c. 4.

l. 29. §. pen. ff. de auro leg. & nummis, qui ab ipso Philippi appellantur, prorsus aurei: quia iuxta Philippos Thessaliæ opidum, eius beneficio instauratũ, aurifodinæ vberes essent: quarum fœtura Macedoniæ regnum plurimum incrementi accepit, corruptis Græciæ ciuitatibus non paucis, & præbitis stipendiis militibus iis qui sub se merèrent. At Philipporum ager non magis auro nobilitatus est, quàm pugna in Brutum & Cassium pro libertate pugnantium duces commissa: è diuerso auspiciis Augusti & Antonij animos militum excitantium in parricidas, præmio ostentato vicenorum sestertiorum in singulos. quocirca sic perorarunt, vt Cassius desperata victoria, se liberto occidendum vltrò præbuerit: quem pari fato secutus est Brutus; obiurgata multum virtute, quæ sui cultoribus tam paruam gratiam referret, & nihil quàm nominis vmbram retineret.

Diod. sicul. lib. de gest. Philippi, anno 3.

Dion lib. 47. Zonaras lib. 2. Annal.

O virtus, inquit, misera,
In verbis sita inanibus,
Culta mihi vice numinis.

σὺ δ' ἀῶ ἐδούλευες τύχῃ.

Ecce, exprobrat seruire illam fortunæ. Interim verò Virtus non de remunerando Bruto (qui dirum facinus liuore magis quàm fortitudine percitus admisisset) cogitabat, sed de lugendo Cæsare cœlitibus grato, mortalibus charissimo, & quidẽ pernimiùm Gallismet obseruato. Nam propiùs quod verum est inspicientibus, Romani, qui dum frequenter vincũtur, vincere didicerãt, non suo, sed Gallorum sanguine,

Galliam ſubegerunt,quæ ea tempeſtate diſsidia inteſtina odio alebat ciuitatum mutuo. ſic lubenter ſocia arma Cæſari iungebat, alioquin homines delinire & allicere mira comitate aſſueto. Quòd autem cõtra Gallos Gallorum viribus Cæſar vſus ſit, nulli potius quàm ipſi credamus, nimirùm ſe innoxium ab Alpibus tranſitum per Allobroges habuiſſe. Mox quid ei reſtitit Narbonenſis prouincia? Nónne cùm P. Craſſius eius Legatus in Aquitaniam peruenisſet, re frumentaria prouiſa, auxiliis, equitatúque comparato, multis prętereà viris fortibus Toloſa & Narbone, quæ, inquit, ſunt ciuitates Galliæ prouinciæ finitimæ, ex his regionibus nominatim euocatis, in Sontiatium fines exercitum duxit? Nónne ita tergà vertere adoleſcens dux hoſtes coëgit? & poſtea Tarbellos & Bigerriones, Fluſtates, Auſcos, & præcipuos Aquitanos territos Craſſi victoria deditione accepit, Cæſare alibi non mediocriter exacta iam æſtate prœliis occupato. Taceo quòd vir fortiſſimus ampliſſimo genere natus Piſo Aquitanus, cuius auus in ciuitate regnũ obtinuerat, amicus à Senatu Rom. appellatus, Cæſari ſemper ſtuduit: maximè tum aduerſus Germanos, qui in Galliam conferti irruperant. Itaque Piſo cùm fratri ab hoſtibus intercluſo auxilium tuliſſet, eum ex periculo eripuit: ipſe equo vulnerato deiectus, quoad potuit, fortiſsimè reſtitit: demùm cũ fratre rurſum auxiliaturo vicissim, multis vulneribus acceptis occubuit; cum equitibus quatuor & LXX, Sanè & à Lugdunenſibus Gallis & Bur-

Lib. 3. de bello Gall.

Cæſ. lib. 4. de bello Gallic.

gundionibus,ita pòſt citra Belgas appellatis, Cæſar ſubſidio maximo adiutus eſt:ab Heduis potiſsimũ, per quorum fines ac Sequanorum Arar fluuius languens in Rhodanum influit leniſsimè, ita vt oculis vix iudicari poſsit,vtram in partem fluat,frumẽtum exegit contra Heluetios pugnaturus, & ſi quid vltra imperauit cõtra hoſtes ſine delectu aliquo:& Heduos ipſos à Senatu ſæpenumerò fratres ac conſanguineos appellatos memorauit.quod nec prætermiſit M.Tullius ad Trebatium Theſtam ſcribens,quem Cæſar expeditionis comitem acceperat, vt de iure reſponderet:adeò non placebat ei leges armis,vel arma legibus ſeiũgere,Legi,inquit,tuas literas, ex quibus intellexi te Cæſari noſtro valde Iuriſconſultum videri: Eſt quod gaudeas tè in iſta loca veniſſe, vbi aliquid ſapere videaris.Et paulò pòſt allicerè Romã Trebatium ipſum nitens: Vna,inquit, meherculè noſtra vel ſeuera vel iocoſa cõgreſsio pluris erit,quàm non modò hoſtes,ſed etiã fratres noſtri Hedui. Nec verò Cęſar alia quàm fraterna pietate,officio, ope,opera Heduos demeruit,incumbentem grauiſsimum hoſtem humeris eorũ abigens& ſeruitute premẽtem reprimens. Vbi primùm Diuitiacus Heduus coràm certiorem fecit Cæſarem,quò in ſtatu Gallia ob domeſticas ſimultates ſita eſſet, alienigẽnis prædæ expoſita,æmulationis pœnas luens,prefatus Galliæ totius factiones eſſe duas: harum alterius principatum tenere Heduos, alterius Aruernos. Hi, cùm de potentia multos annos contenderent, factum eſt, vt ab Aruernis

Idem lib. 1.

Lib.7. Epiſt. fam.

Aruernis Sequanísq; Germani mercede accerſerentur ad milia circiter xv. Plures deinde Rhenũ tranſiere, agros cultúmq; Gallorũ adamãtes: qui Heduorũ res Senatúmq;, cuius Diuitiacus princeps eſſet, attriuere. Vnum ſe, cuius ſummũ claruiſſet in Romanos ſtudium & fides, adduci non potuiſſe dixit ex omnibus Heduis, vt Sequauis ac Germanis obſequeretur: Ideò profugere coactum: proinde Romanorum auxiliũ imploraſſe. quamuis Sequanis peius contigiſſet victoria alienis armis & exterorũ vi quæſita: propterea quòd Ariouiſtus Rex Germanici exercitus in eorum finibus conſediſſet, & Sequani agri optimi tertiam partem occupaſſet: nunc de altera tertia iuſſiſſe Sequanos decedere, concedenda nouis Germanorum copiis, qui nuperrimè acceſſiſſent. Proinde futurũ paulatim, vt omnes Galli propriis laribus extruderentur, niſi Cæſaris benignitate & virtute obuiam iretur Ariouiſto, poſtmodùm inflexibili, & legatis Cæſaris audacter reſpondenti, Cæſarem venire dicturum oportere ſi quid ab eo vellet, cui nihil eſſet in Gallia, quam ipſe bello viciſſet, negotij. Cæſar contrà iuxta Senatuſconſultũ M. Meſſala, L. Piſone Coſſ. factum, vti qui Galliam prouinciam obtineret, Heduos cæteróſque amicos populi Rom. defenderet, ſe non neglecturum Heduorũ iniurias minatus eſt. Cæterùm Ariouiſtus neminem ſine ſumma pernicie contra inuictos Germanos contendiſſe iactabat: cùm vellet, congrederetur. Voluit Cæſar ſedulò, & poſt varias fortunæ

bellicæ vices Ariouiſtus fugæ ſe credidit, nauicula Rhenum traiiciens, aliis ſalutem natatu aut lyntribus ægrè petentibus. Duę vxores Ariouiſti, vna Sueua natione, altera Norica, in Gallia ducta ſolemnibus epulis, in ea fuga periere. Ita ſedata illa tempeſtas Germanorum, & Gallis parta tranquillitas Cæſaris beneficio: quo minimè quidem eguiſſent, ſi fouiſſent ciuilem mutuámque concordiam, magni cuiuſlibet Imperij nutricem. Quocirca Hannibal nihil prius habuit, quàm hoſtes inuicem committere, & æmulatione ac diſcordia concutere, & de quibuſdam benemereri palàm, vt illos in inuidiam ſuorum adduceret. Sed & extrema fortuna, cùm ad Antiochum Syriæ Regem confugiſſet, qui pari in Romanos victores flagrabat odio, prudenter Regem bellum meditantem admonuit, Romanos non niſi ſuis viribus ſuperari poſſe, nec Italiam aliter quàm armis Italicis ſubigi: quare in Italia, velut in fonte virium, gerendum bellum aduerſus eos, non extra limites, vbi nihil victis depereat, ſi quis agros depopuletur, aut vrbes expugnet, & diripiat. Taceo quòd Plutarchus Romanorum fortunę pluſculum quã virtuti concedens, ex Polybio tradidit, Gallis, tum cùm vrbem ceperant, victoriam ſtabilitam pro certo, quicquid in diuerſum anſeres famelici obſtrepuiſſent, niſi nunciũ Galli accepiſſent, vri ſe bello domeſtico: eò magis quòd & Barbari fines eorum abſentium ingreſſi eſſent. quare facta cum Camillo pace, pleriq; domum reuerterunt. Ita res Romana tenui ex filo pependit.

Iuſtinus lib. 31.

In lib. de fortuna Romanorum, in fine.

Proinde Cęſar in mediam Galliam ſibi pugnandum feliciter ſtatuit, & ipſam proprio robore comminuendam aſtutè curauit, aliâs inſuperabilem, præſertim diſciplina caſtrenſi & munimentis armorum firmatã: cùm iam deſitum eſſet à priſco more, quem T. Liuius commemorat, nudandi inter pugnandum corpora fuſa & candida: quæ res magis detegebat vulnera, atro ſanguine candorem corporum maculante. Sed fortè Liuius, qui Claudium veterem autorem laudat, ad quadraginta Gallorum milia iuxta Olympum montem cæſa referentem, ac Valerium Antiatem mentiendo minus immodicum decẽ millia numero non egreſſum, licet Romanis vbique fauerit, falli potuit, qui nudos omninò Gallos accepit, patefactis artubus, gladiatorio ritu, quaſi in palæſtra certandum eſſet oleo delibutis, non in campis ad cædem patentibus. Sed verius eſt nudos, pro inermibus & ſolo clypeo ac gladio fretis vſurpatũ: ſicuti Paulus Iuriſcõſultus ait, nudum exulem, amiſſa ciuitate, & publicatis bonis. Nam licet aurea veſte tegeretur, nudus aliquis ita cenſeretur, iuſto auxilio deſtitutus. Accedit, quòd Apollonius Tyaneus ſcribitur à Philoſtrato adiuiſſe in Ægyptũ cõueniendi gratia Gymnoſophiſtas, ſapientes ſcilicet nudos, in amœnis non magnæ regionis collibus. Vtuntur autem, inquit, eo habitu, quo meſſores Athenis. Nudos tamen promiſcuè appellare pergit. Idem perſpicuè Polybius declarat, ſcribens pugnam in Tuſcia commiſſam aduerſus Gallos, L. Æmilio & C. Ati-

Dec. 4. li. 8.

l. Tutelas §. fi. ff. de capit. diminut.

lib. 6. c. 4.

lib. 2. hiſtoriar.

lio Coſſ. Rom. ac ducibus. Terribilis, inquit, erat claſſicorum ſonitus, & ſimul Gallicæ multitudinis vociferatio: terribilis etiam præcedentium nudorum hominum aſpectus. Magna enim ac nuda corpora, & bellici quidam motus ſub clypeis, miraculo ſimul ac formidini erant. His accedebat ſplendor & pulchritudo ornamentorum: quippè tota acies torquibus aureis, & virgatis ſagulis fulgebat: quæ aſpicientes Romani, partim obſtupebant, partim ſpe prædæ vehementiùs accendebantur. Liquet itaque brachia forſitan, aut aliquid ſimile, non pectora, denudaſſe Gallos in præliis, nempè vt expeditiùs iacularentur, & vigore ornatúque animi ac ſaguli & auri admirãdos in pugnam deſcendiſſe contra hoſtes, qui grauibus obruti armis, minor pars ſui dici mererentur. Sed tamen in gratiam Cæſaris hoſtium ducis nõ grauatè paruerunt. Nec enim de Gallia malè meritus ita fuit: quippè qui Heluetios coërcuit, qui iam Galliam animo hauſerant, & tanta fiducia inuaſerant, vt opida ſua numero duodecim, vicos ad quadringentos cum priuatis ædificiis incendiſſent: & frumentum, præterid quod ſecum portaturi eſſent, vt redeundi domum ſpe ſublata, paratiùs bella ſubirent & pericula, Rauracis, Tulingis, Latobrigis, ac Boiis ad ſimile facinus accitis, & iam paratis per agrum Sequanorum & Heduorum, in Santonum, ac mox Toloſatium fines iter facere. Sed victi à Cęſare, domum redire coacti ſunt, ac iuſſi feſtinare: ne fortè propter bonitatem agrorum, Germani, qui trans Rhenum

Cæſar lib. 1. de bell. Gall.

colunt,eò migrarent, ſuis nunquam contenti, vt ex Ariouiſti paulò pòſt domiti audacia & exitu licuit, magno Gallorum bono,animaduertere:qui nec Auguſto ſe ſubmittere renuerunt,exceptis Cantabris & Aquitanis fruſtrà iugum excutientibus, & tandem parere cõpulſis. Rurſus etiam Germanos belligerãdo fregit,quo bello cccc.milia captiuorũ in Galliã tranſtulit,& ſupra Rheni ripam collocauit. De vita ſua libros xii.perſcripſit, quorum decimus ab Vlpiano Iuriſconſulto citatur. Inſuper σεβαστὸς, id eſt, adorandus, appellatus eſt, notante Suida. nam nec Auguſti nomẽ nihil non ſacrum & venerabile portendit. Tiberius quoque Gallos pacatè ſatis continuit,ſpecie moderationis & pietatis conſpicuus, vt qui Domini appellationem refugeret, denuncians, ne quis ſe ea cõtumelia afficeret. Cuidam ſacras eius occupationes dicenti,laborioſas dicere coëgit.Conuicia & famoſa carmina patienter pertulit, iactans ſubinde, in libera ciuitate linguam mentémque liberam eſſe debere. Sed tot iuuentæ bona ignaua ſenectus infuſcauit, vbi inſulam Capreas petiit, præruptis rupibus ſeptam & amœnã, qua celari ſua crimina ſocors & ſupinus exiſtimabat: dũ interim Armenia à Parthis occuparetur, Mœſia à Dacis & Sarmatis,& Galliæ à Germanis vaſtarẽtur,magno dedecorè Imperij,maiore diſcrimine,vt notat Suetonius. Sed ipſum illuſtrauit ſucceſſor C.Calligula,hominũ quos vnquam ſol vidit flagitioſiſſimus, & præ quo Tiberius mediocriter malus credi poſſit. Tragicum

Sueton.in Octauio, cap.21.

Eutrop. lib.7 hiſt. Rom.

l.1.de cadaueric. punitorũ.

illud iactabat crebrò,

Oderint dum metuant. & qui populum Rom. cui infensus erat, vnam ceruicem, cæduam videlicet, habere optauit. Et de Homero abolendo quandoq; cogitauit, quia Plato poëtas è ciuitate expulisset. Nec Virgilio pepercit, aut T. Liuio: illum nullius ingenii, hunc verbosum & negligentem carpens & despiciens. Pro litibus atque iudiciis vbicunq; cœptis partem quadragesimam summæ, de qua in iudicio litigaretur, exegit, transigi & componi inhibens: vnde complures creditum reposcere sæpenumerò metuebant. Sorores omnes incestauit, Iouem se propterea appellitans. Neque auaritiæ, neque profusionis modum habens, neque arrogantiæ, nihil mirum, cùm Senatus censuerit, vt in ipsa curia loco excelso omnibus diis sublimior sederet. quo blandimento eò insaniæ processit, vt se alicuius numinis ornamẽto ostentaret: interdum vibraret Neptuni instar tridentem, vel pro Ioue fulmen quandoque, quiduis potius quàm homo videri cupiens. meritò quidem, cùm mera fera esset. Fortè accidit, vt ius dantem pro tribunali Iouis specie Gallus quidam sutor aspiceret, ac rideret. Tum Caius percunctatus est, quisnam ipsi videretur. Magnum, respondit Gallus, delirium. Eámque dicacitatem impunè tulit, Caio vlciscinon audente vera liberrimè dicentem hominem vulgaris fortunæ. Nam L. Vitellius Syriæ Proconsul, qui Artabanum Armeniæ & Syriæ imminẽtem, ad pacis cõditiones Romanis commodas adegerat, vt se mor-

Sueton. in Caligula, cap. 4.

Dion lib. 59.

ti eriperet quam Caius minabatur, huius ad pedes aduolutus, se ei sacrificaturum illico vouit, si incolumis euasisset: & Caij cum Luna colloquia & congressus à se visos asseruit. Cúmque Caius ærarium opésque Italicas extenuasset, & excogitati variè pecuniarum cõquirendarum modi deficerent, in Galliam abiit prætextu Germanici motus, eam opibus florentem, & deinde Hispaniam compilaturus. sed Rhenum paululum prætergressus, statim pedem retulit. Inde subditos fœderatos & ciues, vt est apud Dionem, magnoperè afflixit, spoliauit, tributis & calumniis ob vnum tantùm diuitiarum delictum attriuit, nihil admodum memorabile ex pecunia corrasa edens pręterquàm spectacula Lugduni sumptu & doctrina memorabilia: longè aliter atque pater Germanicus Cæsar, à victis vsque ad Oceanum Germanis agnomen retinens, vir summæ eruditionis, qui oblatum sibi Imperium militum assensione, qui Tiberium iure fastidierant, respuit, postquàm signa militaria ab hostibus recepisset, quę Quintilio Varo abstulerant, & inhumatis religiosè parentasset. adeò illud verũ est, heroum filios plerumq; noxas esse, nec virtutes parentum in posteritatẽ facilè traduci. Planè degener ille Caligula, qui nõ contentus maximo terrarum imperio, cœlites pulsare & excludere tentauit, & Hierosolymis templum cum iure asyli in se transcribere titulo NOVI IOVIS ILLVSTRIS CAII: quíque Ioui fulguranti ausus est obstrepere, Homericum illud vsurpans, ἢ μ' ἀνάειρ, ἢ ἐγώ σε. id est,

Philo Iud. in li. de legatione ad Caium. Zonaras tomo 2.

aut tu me aufer, aut ego te. Tandem à Chæréa & Sabino, conniuente familia, ſublatus ſe mortalem agnouit,& falſum Dei imitatorem: ad quem referẽdum viua imagine,non Phidia ſtatuario, non Polycleto opus eſt, nec fragore fulminis, ſed iuſtitia & mãſuetudine erga mortales. Caio ſuffectus eſt Claudius, à militibus nonnullis deprehenſus in palatio latitans præ formidine. Senatus protinus aſſenſus eſt,quia Cæſarum eſſet è genere, Liuiæ ex Druſo nepos: quæ cùm Auguſto nupſiſſet,vterum ferebat, & tertio pòſt menſe peperit: dubiúmque reliquit populo,vtrum puer editus Tyberij Neronis prioris viri eſſet,an ipſius Auguſti adulteri cõſuetudiue procreatus. quæ res locum fecit ſenario Græculo: Felicibus etiam trimeſtres liberos naſci. Druſo defuncto Auguſtus parentauit magnificè, & elogium inſculpſit tumulo lugubri carmine. Huic enim ſolitus erat credere præcipuum exercitum in Rheticis bellis & Germanicis. Hunc in æſtiuis caſtris mortuum Galliarum ciuitates lamentis & planctu ſunt proſecutæ, ac publica ſupplicatione. Nam Galliis amicũ Druſum fuiſſe argumento eſt,quòd ei Antonia Claudiũ enixa eſt Lugduni eo ipſo die, quo primùm ara ibidem D. Auguſto dedicata eſt, Iulio Antonio & Fabio Africano Coſſ. Cal. Auguſt. mox ſiniſtra valetudine afflictatus,necnon liberalibus diſciplinis interim inſtitutus. Seneca, qui à Claudio in inſulã Corſicam relegatus fuerat, patriam eidem extincto Gallicam exprobrat,fingens in cœlum venienti Herculem

Sueton. in Claud. cap. 1. & 2. & 17. & 42.

In ludo de morte Claudij.

lem Iouis iussu obuium percũctari cuias esset Claudius: & Febrem, quæ fano suo relicto huic comes astabat, hoc pacto respondisse: Ego tibi dico, quæ cum ipso tot annos vixi, Lugduni natus est. Marci municipẽ audis, quod tibi narro, ad decimũ sextum lapidem à Vienna, Gallus germanus. Itaque quod Gallum facere oportebat, Romam cepit. Hunc ego tibi reddo Lugduni natum, vbi L. Licinius multos annos regnauit. Tu autem, qui plura loca calcasti quàm vllus mulio perpetuarius, Lugdunenses scire debes, & multa milia inter Xanthum & Rhodanum intersse. Ita iocatur, vel nugatur potius Seneca, nec ipse Romanus, sed Hispanus Cordubensis, secus atq; Stoicum deceat. Nam si quid patientia & facilitate potius quàm improbitate à Claudio peccatum fuit, pari virtutum cumulo egregiè pensatur. Et forsitan si illum Hercules denuò huc reduxisset, talionem sensisset Seneca, scriptis Claudij Græca non minus quàm Latina facundia clari: vt qui in Achaia eruditus fuerat, & in Senatu Legatis gentium sæpè oratione perpetua responderat: denique Græcas historias scripserat, veteri Alexandriæ musęo additas. Quin & adolescens, hortante T. Liuio nobili historico, multa volumina tradidit ad res gestas pertinentia, exorsus à cæde Cæsaris. Edidit insuper Ciceronis defensionem terse & eleganter contra Asinij Galli libros. Nec militiæ ineptus fuit, nec expers periculi. Cùm enim ab Hostia nauigaret, vehemente Circio, propè demersus est in sinu Ligustico iuxta

Stœchadas insulas. Inde pedestri itinere à Massilia per mediam Galliam, suúmque opidum Lugdunũ, ortu Imperatoris & propriis dotibus illustre, Gessoriacum propę Caletum peruenit, transmisitq; in Britanniam, quam sine vllo sanguine breui mensiũ curriculo clementiæ fama recepit. Reuersus Romam triumphauit, insigne domiti Oceani præferẽs: & remeatum exulibus nonnullis permittens, quorum Senecam fuisse non nemini. Taceo illius moderationẽ & continentiam. Nam decretas sibi statuas & diuinos honores respuit, iis abolitis, quę perperam Caius antè sanxerat: proposuítque edictum nouum, Ne quis, qui haberet cognatos, Cæsarem institueret hæredem. Gratiosus præterea, quòd bonis viris impensè fauit. Hinc Gallum quendam Senatorium, qui Carthaginem migrarat, properè accersiuit, professus hilariter se eum ligaturum aureis compedibus. Itaque auctum dignitate dimisit, perfecítque vti Romæ lubens resideret. Fertur Claudius veneno absumptus dolo Agrippinæ coniugis, Neroni filio Imperium ambientis: cùm naturæ instinctu gratior Cæsari videretur Britannicus, vera patris effigies. Iam verò Seneca ab exilio redierat, impetrato per Agrippinã reditu & prætura, ne ipsa malis tantùm facinoribus innotesceret: nam immensa auri cupidine & superbia odium populi contraxerat. Seneca deinde magistro pueritiam Domitij Neronis informari curauit claritate studiorum & consiliorum, quibus ad spem dominationis vteretur. Sed natura inflexibilis

Zonaras tomo 2.

Tacitus lib. 12. & 14. Annal.

nullius disciplinæ beneficio flecti potuit,quin Nero demùm crudelitatem in omnes omninò mortales exerceret, imò & in mortuos: maximè in ipsum Claudium,quem contumeliis apertè infectebatur, modò sæuitiæ, modò stultitiæ arguens.Nam desiisse eum inter homines morari,prima huius verbi syllaba producta, & è Græco trahens, iocabatur, deliriũ hoc modo obiiciens: bustúmque eius inornatum destitui permisit,& decreta velut desipientis oblitterauit.Et quia Agrippina tam diro fœtu digna,virum suum Claudium veneno imbutis boletis sustulerat, ipsa quoq; à filio venenis sæpè tentata,ferro tandem occidi iussa est, cui scelere Imperium parauerat, digna pari mercede.vnde versiculus vulgatus: *sueton.in Nerone, cap.33.*

Νέρων,ὀρέστης,ἀλκμαίων,μητροκτόνοι.

Sed profectò Neronis parricidium,si verum complectimur,reliquorum duorum flagitium longè superat.Nam Orestes Clytemnestram matrem occidit, quòd priùs illa Agamemnonem inclytũ Græcorum ducem violato thoro occiderat,& patris necem meritò vltus in Areopago capitis causam dixit, & absolutus euasit: extruxítque aram Mineruæ Areæ, id est,deprecatricis,ibidem expiato iudicum sententia crimine.Alcmæon quoque Eriphilen matrem suam interfecit,quoniam illius proditione Amphiaraus vates & cõiunx detectus fuit, & Thebas ire coactus, vnde se nõ rediturum intellexerat. At Nero optimè de se meritã matrem ingratissimè mactauit: necnon Octauiam coniugem,sed adulterij falsò insimulatã, *Pausan. in Atticis.* *Hyginus lib.1.cap. 73.*

vt bis perimeret: Et deinde Poppæam grauidã ictu calcis, furentis instar asini. Præceptori verò sic insurrexit, vt est in Tragœdia:

Desine tandem iam grauis nimium mihi
Instare: liceat facere, quod Seneca improbat.

Sed & ad mortem compulit, velut insidiatorem & perduellionis reum, tametsi ille præceptis philosophicis eius lubricam ætatem cõtineret, aut voluptatibus nõ prorsus illicitis relaxaret, tanti sperdũ Afranius Burrus militaribus iucumberet negotiis: licet Seneca à se amoliri suspicionem tentasset, iureiurãdo & oratione coram habita se simul excusans, vt est apud Cornelium Tacitum, quòd agris & prędiis suburbanis & nummis in fœnore positis Philosophus abundaret alienigena, & Stoicæ professionis, sed Principis beneficio, non quęstu: paratus denique cedere opibus, quarum fulgore ab inuidentibus præstringeretur. Contrà Nero callidus Senecæ dicere, se præceptori illi obnoxium ob æterna institutę iuuẽtæ munera: quæ ipse dedisset, fluxa fore: rubori sibi denique esse, quòd libertini ditiores illo spectarentur. Proinde nolle se reposcere iure partas Senecę diuitias: nec Senecam decere eas offerre, ac amico infamiam parare, vnde sibi continentię affectet gloriam. His velamentis parumper immanem celauit animum: sed postea beneficij loco decreuit Senecę voluntariam mortem offerre, in quo Tribunus nulla pauoris signa comperit, nihil in verbis aut vultu

triſte, quamuis ægritudine tum premeretur, quæ paruo victu extenuatum effugia ſanguini præbebat abruptis poplitum venis: Cúmq; nec veneni Socratico fato vis proficeret, calidum balineum ingreſſus, proximos flebiles reſperſit, inquiēs, Libare ſe liquorem illum Ioui Liberatori. Ex quo complures coniiciunt, Chriſtum Senecæ non incognitum, nempè vnicum liberatorem animę cęlitùs demiſſę, & ereptę mox ab orci latumiis tenebricoſis. Circumferūtur autem epiſtolę mutuę Senecę & Pauli Apoſtoli, parum vtroque autore dignę. Linus etiam D. Petri ſucceſſor, educatorem Neronis colloquio Pauli gauiſum tradit, necnon epiſtolis, quibus ſuperſtitio gentilis refelleretur: eáſque Cęſari recitatas, ſed fruſtrà, ipſo in Chriſti pietatē exacerbato, & ęgrè Paulum auſcultanti, vt qui omnem humanitatem exuerat. Namque quod Paulus ait ſe liberatum ab ore Leonis, pertinet ad priorem accuſationem aduerſus ſe inſtitutam ab iis, qui Deos otioſos & vanos expelli quęrebantur leniore adhuc Nerone: qui repetito iudicio, laxatis ſæuitiæ frænis, Paulum morti addixit, vt notat Euſebius. Cornelius Tacitus refert, pereuntibus Chriſtianis addita ludibria, vt ferarum tergoribus contecti laniatu interirent, aut crucibus affixi, aut exuſti flammis; tam pertinaci crudelitate, vt vbi defeciſſet dies, in vſum nocturni luminis ſpectante Nerone impij vterentur. Nec tacet Syllam Galliæ Narbonenſis Proconſulem, cùm Maſſiliæ diſcumberet

Tacitus lib. 15.

In libello de Pauli perpeſſione.

2. Timot. 4.

Lib. hiſt. Eccleſ. 2. cap. 22.

epulãdi causa, sexto die peruectis iussu Cæsaris percussoribus necatum: cuius caput Romam illatum eluſit Nero, vt præmatura canitie deforme. Sed nec poſt tam tetra facinora patriæ pepercit ſuæ. Nam cauſatus deformitatem ædificiorum, ædilem Vulcanum ipſum conſtituit, incenſa vrbe ſeptem continuis diebus ac noctibus, non parcente flamma monimentis clariſſimorum Ducum, vel ſacrarum ædiũ. E turri Mœcenatis cladem proſpectans, prohibuit lætus ciues friuola ſua legere, & ex incẽdio eripere. Quinetiam Priamũ fortunatũ dicebat, quòd Troiam ſuam incenſam & ſimul cum regno perditam vidiſſet. Et cùm tantam vaſtitatem vrbi inuexiſſet, quantam nec Galli olim hoſtes intulerant, è ſublimi citharam pulſans ſcenico ornatu, excidium Troiæ ſimulatum cecinit, & veram Romæ calamitatem. nam mirum in modum muſicis modulis delectabatur, domi in multam noctem cantitans. Et quia occultæ muſicæ prouerbio diceret nullum eſſe reſpectum, in theatrum prodiit. Tum Iſidorus Cynicus ipſum palàm facetè corripuit, quòd Naupli mala benè cantaret, ſua bona malè diſponeret. Nec minus ſcitè aſcriptum columnis eſt, Neronem cantando Gallos excitaſſe, poſtquàm Galli faſtidiẽtes mollitiem atrocem ipſius, défeciſſent: vt quos puderet citharœdo, & quidem mălo, obedire: nactos iam nimirùm publicæ libertatis aſſertorem Iulium Vindicem præſagio Romæ habito, paulò antè Nerone in Capitolio IOVI VINDICI pugionem dicante, quo ſe peti-

Xiphilin. in Nerone

Tacitus l. 15. in fi.

tum cõminiſcebatur. Erat verò is vindex Gallus gẽte, ſtirpis regiæ propter atauos, propter patrẽ ordinis ſenatorij, ad omne præclarum facinus audax, nõ ſine prudentia. Quamobrem multitudo Gallorum perpeſſa graues tributorum exactiones à Nerone, facilé ipſi aſſenſa eſt, dicenti pro tribunali, non ſolùm expedire deſciſcere, ſed etiam inſultare nefario homini, qui Auguſtum nomen polluiſſet rapinis, & parricidiis, & ſcenicis actibus. Neapoli audiuit Nero motum Galliarum, die quo matrem occiderat, ſimulata lætitia, tanquam occaſio ſpoliandarum præbita eſſet. Indoluit tantùm, quòd malum ſe à Vindice citharœdum dici reſciuiſſet: repẽtè denuò in gaudium effuſus, quòd Gallum militem ab equite Romano crinibus trahi opprimíque annotaſſet, nõ reipſa, ſed ſculptura monumẽti. vnde omen accepit domandæ gentis, ſed pictum & irritum. Nam Vindex cùm ſibi minimè ſtuderet Principatum vendicare, Sergium Sulpitium Galbam, qui Hiſpaniis præerat, magnis copiis optauit Imperio, quem ſtatim Cæſarem exercitus deſignauit, vt Britanniam reciperet, quę pariter defecerat, Armenia & Syria nutantibus. Tum cõſternatus Nero vſque ad animi (ſi quem habebat) deliquium, rurſus pro ſolatio Alexandriam profugere deliberabat, cithara & cãtu ſe victitaturũ confidẽs, ac ſubinde iactans vocem illam, τὸ τεχνίον τᾶς γαῖα ζέφει. Et certè ita ſe res habet, vt vel tenuis ars cuique pro viatico ſit honeſtis exercita rationibus. Sed Nero, qui Muſicam principibus gratam, & priuatis, vt

Sueto. in Nerone, cap. 41.

ipſe dicebat, neceſſariam, per libidinem & ſæuitiam turpificarat, dum fidibus nimiùm nauat operã, omnium fide & ope deſtitutus, à Senatu hoſtis iudicatus eſt. Qualis artifex pereo, inquit tum ipſe in ſcrobe delitescens. Mox ne viuus in poteſtatem veniret eorum, qui Galbę ſtudebant, ferrum iugulo ſibi adegit, adiuuante Epaphrodito à libellis. Dolendum quòd Vindex, qui pro prętore Galliam equiſsimè tenuerat, ſibi pariter manus intulit, vir natione Gall' qui grauſ oratione mollitiẽ Neronis apud populũ Gallicũ execratus eſt: & re vera Imperium ab impio domino extorquere molitus, vt genti ſuę benè cõſuleret. Fertur tamẽ occubiſſe, quia in affectati Imperij ſuſpicionem æmulis inſtigãtibus veniſſet, tam conſtante fama, vt Rufus Germanicę militię prefectus Vindici bellum intulerit ceu perduelli ad Veſontionem Belgicum opidum: & demùm rumore tam improbi conatus, falſo forſitan, adaucto, in ipſius Rufi ſepulchro hoc inſcriptũ comperimus, vel teſte Plinio Secundo, inſcribi mandatum amicis negligentibus cineres inuictiſsimi ducis:

Xiphilin. in Nerone.

Lib. 6. Epiſtol. In libello de Cæſaribus.

Hîc ſitus eſt Rufus, pulſo qui Vindice quondam
Imperium aſſeruit, non ſibi, ſed patriæ.

Planè tanta fuit Rufi Virginij integritas, vt, ſi Dioni credimus, oblatum ſibi recuſarit Imperium. Nec Galba multò meliorem quàm Vindex exitum inuenit, nullo modo attingens Cęſarum domum. Nam, vt ſcribit Auſonius,

Æneadum

Æneadum generis qui sextus & vltimus heros,
Polluit, & clausit Iulia sacra Nero.

tametsi Galba paternam originem ad Iouem, maternam ad Pasiphaën Minois Regis & legislatoris Cretensis vxorem, retulit. Liberales disciplinas attigit, iuri diligenter incubuit, Aquitaniæ anno præfuit: barbaros, qui Galliam inuaserant, teste Suetonio, coërcuit. Proinde maiore fauore Imperium adeptus est, quàm gubernauit: & visus dignitate inferior, à Germanico exercitu, sensim aliis obsequium negantibus, necatus est in foro. Caput Othoni allatum à gregario milite, quondam Neronis amico intimo, & conscio scelerum ac deliciarum. Planè Otho parum auspicatè Imperator conclamatus, à longis tibiis sibi cauendum dixit: onus humeris graue iudicans. Confestim Vitellium à Germanicis legionibus nouitati rerum perniciosissimè addictis euectum ad Cæsaris nomẽ audiuit, ac fremuit: eò magis quòd ante Galbæ manes propitiare tentauerat, à quibus se terreri crebrò sensérat, piaculis nihil proficientibus. Tribus pręliis cum Vitellianis conflixit in Italia parum fausto exitu. quare se pugione traiecit mortiferè, vt saltem moriens nobile aliquid præstaret. Vitellio iura in Gallia reddenti Viennę gallinaceus supra humerum, ac deinde in capite astitit. Ibidem Othonem periisse audiuit, Romam celeriter properauit. Ingressus est ad classicum paludatus. In Martio campo inferias Neroni dedit, luxum & comessationes eius imitatus, patina, quam Clypeum

Mineruæ appellabat, multis milibus auium & eduliorum referta vndiquaque exquisitorum. Tantum conflauit inimitiarum, quantum non nisi morte expiare potuit. Ita hi tres Imperatores sicut herba solstitialis repentè exorti, & alij alium trudentes, repentè euanuere. Sed nemo acerbiùs, vel contumelioſiùs à populo diuexatus est moriturus, quàm vitellius. Per viam sacram, vt noxij solent, reducta coma à capite, vt visendam prębęret faciem cœno oblitus, inter cõuicia distractus, apud Gemonias minutis ictibus dilaceratus & cõfectus, vnco tractus est in Tyberim. Iam tum visi fuerant duo soles, vnus ab occasu, alter ab ortu, sed hic fulgentior, portendens dominatum Vespasiano, quem Nero in Iudęos rebellantes miserat. Et quia iam cœperat Imperator ab exercitu fieri, militibus è Iudæa, Syria, Ægypto assentientibus, reliqui certiores per essedarios facti, vel subscripsere, vel dissimulauere. Extabant enim in illum propensæ nouem legiones integrę, nec exhaustæ acie, nec discordia corruptæ. Adstipulabantur ditissimi Reges. Illustrabat ipsum coniuncta cũ generis splendore non contemnendo singularis experientia: & duo liberi, alter iam Imperij capax, primis militię experimentis iam in Germania clarus. Adhęc oracula suppetebãt. Est Iudęam inter Syriãque Carmelus mons cum ara Deo extructa siue templo & simulachro. Illic sacrificanti Vespasiano, cũ spes occultas versaret animo, & Carmeli Deum reuerẽter imploraret, Basilides sacerdos: Quicquid est,

Zonaras tomo 2. in Vitellio

Tacit. lib. 18. Annal.

inquit,Veſpaſiane,quod paras, ſeu domum extruere,ſeu prolatare agros,ampliaréve ſeruitia,datur tibi magna ſedes, ingentes termini, multum hominum. Ioſephus quoque Iudæus, diuinãdi peritia celebris, illum viuo etiamnum Nerone Imperatorem vocauerat.Quocirca potitus prẹter ſpem ſceptro Veſpaſianus,Ioſephum captiuumvinculis ferreis eximi iubet,non ſolutis,ſed inciſis,vt ſimul captiuitatis nota elui videretur priſca obſeruatione, & Tito filio id procurante,in mercedem vaticinij,quem parens Romam properans ad belli reliquias, & excidendam Hieroſolymam cum exercitu prẹſtituit. Neceſſe enim erat iuxta maximi vatis Chriſti vocem,ciues ingratos & ſceleſtos flere,& pœnas dare illatę mortis acerbæ,quamuis ſaluberrimę.Prędixerat enim fore, vt in tantam ærumnam deuenirẽt Solymi, vt ſteriles mulierum beatiſſimę dicerentur,aueréntque montibus & collibus premi ac operiri,inſtarEnceladi ſub Ætnæ pondere latitantis in Sicilia:potiſſimùm Maria Eleazari natalibus & opibus illuſtris, quæ imperioſæ famis rabie furens,lactentem filium aſſum comedit ferè dimidium:quod cùm ab iis, qui nidore capti,deprehenſum eſſet,obriguit populus,& Thyeſtem feliciorem exclamauit,qui imprudẽs Atrei fratris dolo circumuentus,non ſponte, nec famis violentia,liberos proprios mandiſſet.Fuerit licet ingens matronæ fames, in hanc vſque iniuriam eſurire non debuit.Taceo periiſſe eo bellovndecies centum milia hominum,quorum plerique gentiles erant, pro-

Ioſeph. li. 5. de bell. Iud. cap. 12. & li. 7. cap. 17. & 18.

Luc. 23.

pter diem festum Azymorum, vt ait Iosephus, subitis armis circumfusi, & citius ad victus caritatem coacti. Captiuorum numerus nonaginta & septem milium supputabatur, vsque ad sextum Idus Septẽbres, secundo Principatus Vespasiani anno, quo Hierosolyma capta est, magna populi Rom. lætitia, & gloria Flauiæ gentis nõ mediocri: cuius origo ad T. Flauium Petronium municipem Reatinum, centurionem pernobilem Pompeianæ militiæ reducitur. Huius filius Sabinus fœnus apud Heluetios fertur exercuisse, sine sordibus & fallacia, ac decessisse superstite Vespasia Polla vxore, & duobus liberis, quorum Sabinus Præfecturam vrbis gessit: alter Vespasianus, natu minor, Vespasij Pollionis aui materni præfecti castrorum virtutes exæquare contendens, gradum sibi fecit ad culmen Imperij. Tamen non nisi serò Patris patriæ appellationem recepit, offensionum inimicitiarúmque prorsus immemor: ita vt Vitellij hostis filiam splendidissimo viro collocarit: & dignum se omninò vltorem præbuit Christi misericordis, pacem & concordiam inter homines perpetuò fouentis. Tot itaque virtutibus tenuem auaritiæ maculam aboleuit. Quomodo enim magna esse potuit? cùm inopes Senatores & Consulares quingenis sestertiis annuis sustentarit: plurimas vbique ciuitates, nedum in Gallia, afflictas & concussas restituerit in melius: primus è fisco Latinis Græcísque Rhetoribꝰ & poëtis ampla salaria præstituerit. Quin & Iudęæ misertus, coloniam Flauiam primã in Cæ-

sueton. in Vespasiano cap. 17. & 18.

Plin. lib. 5. cap. 13.

ſaream deduxit, quam olim honori Cæſaris Herodes extruxerat. Romæ præterea fuiſſe templum genti Flauiæ dedicatum Martialis non vno in loco teſtificatur, quod à Domitiano ædificatum putem. vt cùm ait huius Deos eſſe debitores pro iis quæ accepiſſent, nec ſoluendo fore ſi res petat Cæſar: *Lib. 9. Epigr.*

Quid loquar Alciden, Phœbúmque, pióſq; Laconas?
Addita quid Latio Flauia templa polo?

& alibi:

Iuppiter Idæi riſit mendacia buſti,
Dum videt Auguſti Flauia templa poli.

Veriſimile quippè eſt Domitianum nefandis criminibus ſpurcatum elui curaſſe fanorum molitionibus. Nam callidæ fuit crudelitatis, ita vt lenitatem tum maximè ſimularet, cùm erat cruciatur' aliquos. Fratris quoque Titi Imperatoris mortem acceleraſſe traditur, quo vno nihil clementius fuit, nihil generoſius: vt qui Veſuuij montis clade attritos magnoperè conſolatus eſt, & facultatibus adiuuit: quoniam per autumnum Veſuuius iuxta Neapolim ad mare vergẽs largos ignis fontes emiſit vndique, vertice interim vites & arbores retinente. Dion refert, aërem cinere ac pumicibus oppletum, flammiſque ſtridentibus, & ſolem obſcuratum latiſsimè. Id genus ſpectaculi dum Plinius auunculus viſeret curioſiùs, ſpiritu caligine obſtructo, & ſtomacho, qui illi natura inualidus erat, obcluſo, illæſo corpore, dormienti ſimilis interiit. Secuta Titi mors vehementer cunctos publicè non ſecus atque *Plinius nepos, lib. 6. Epiſtol.*

in domeſtico luctu mœrentes auxit. Præuidebant, opinor, Domitiani deprauatam licentia & dominatu acerbo mentem nihil tutum portendere, præſertim redintegrato Neronis in Chriſtianos odio & ſupplicio, Ioannem Apoſtolum in inſulam Patmon relegauit, vbi cœleſtes receſſus perſcrutans, Apocalypſin tranquillè ſcripſit, tanquam in libero diuinitatis domicilio. Poſtmodùm verò reuocatus, mactato intra palatium Domitiano, Parthenij & Stephani coniuratione, & Nerua imperium adepto, qui exules edicto reduxit, & religionis prætextu accuſationes iſtitui vetuit: quarum tædio iam Domitianus ſe affectum profeſſus erat, maximè tum, cùm in Galliam expeditionem ſuſcepit præter omnium amicorum voluntatem, minimùm neceſſariam admonentium, etiam præter ariolorum prædictiones, tum Latinorum, tum Gallicorum. Adnotauit Suidas, Meſyum Senonum Regem, & Gannam virginem cum Bleda, in Gallia vaticinio florentes, ad Domitianum veniſſe: atque honorificè ſuſceptos domum reuertiſſe. Cæterùm ipſe compertum habeo ex antiquis monumentis, Domitianum in Lugdunenſi prouincia tres legiones amiſiſſe, deſideratis equitum duobus milibus, incenſis deſperatione ſalutis iis, qui Chriſto initiati mori aduerſus hoſtem publicum veræ pietatis inter æternæ vitæ pignora reponerent: tametſi Lugdunenſibus Chriſtianis ſæpè teterrimi cruciatus impenderent, pro varietate Principum, vſque ad tempora Antonini Pij, dum Lugdunum & Vienna, opi-

Euſeb. lib. 3. hiſt. Eccleſ. cap. 18. & 21.

Sueton. in Domit. cap. 2.

In dict. Καίσαρα

Niceph. hiſt. li. 4. cap. 16.

da celeberrima, athletis cœleſte præmium optantibus pro ſtadio proponerentur, vt curſu, ſudore ac ſanguine illud acquirerent. Quòd ſi Domitianus, qui Imperatorum primus Dominum ſe appellari tam libenter tulit, legibus ſeruire maluiſſet, Gallias ſub ditione faciliùs retinuiſſet. Armis quidem regna acquiri poſſunt, ſed non niſi iuſtitia retineri. Exemplo eſſe illi potuit Nero, qui dum ſe comem & æquũ præbuit, tantiſper Gallos obedientes inuenit: adeò vtique, vt Rex Agrippa Iudęis perſuaſurus, ne à Romanis deſciſcerent, néve temerè rebellarent, tunc demonſtrarit Gallos, qui antea per octoginta annos animoſè pro libertate pugnaſſent contra Romanos, tandem horruiſſe eorundem coniunctam virtuti felicitatem, qua hi plura plerumque quàm bellis obtinuiſſent: denique ſub mille & ducentis militibus illos pacatè obediſſe, qui ferè plures ciuitates haberẽt. At ſimul atque Nero apertè ſæuire perrexit, audaciùs ipſi vt naturę portento nulla virtute redimendo reſtiterũt: ne poſtea vnquam priſtino obſequio redditi leguntur vbique. Nam & Veſpaſiano imperante Iulius Sabinus, qui in Lingonibus principatum tenebat, quòd ſe Iulio Cæſare prognatum diceret, magnum comparauit exercitum, omnem contra Romanos lapidem mouens: ſed aliquot prœliis victus rus abiit. Ibi nouem annos in ſpecu delituit: ità rumor pertulit interiiſſe eum. Rurſus docuit ſe damno Romanorum viuere, Germanis in illos concitatis, & cæde tanta vtrinque facta, vt fluminis curſus retine-

Ioſeph. de bell. Iudaico, lib. 2. cap. 16.

Xiphil. in Veſpaſiano.

retur. Et quamuis ſedari tantam tempeſtatem Veſpaſianus pro ſua prudentia curauerit, tamen nunquam deſiere Gallię aliqua ex parte deficere, & excutere iugum, vt ſuo loco oſtendemus: necnon adiiciemus Romam ipſam & totam Italiam ſimul prędę fuiſſe Gallis, Hiſpanis, Germanis, Gothis, Sarracenis, aliiſque immanibus nationibus: adeò vt Italia planè mihi videatur Saturnalia celebraſſe: non tam quia menſe Decembri ſeptem diebus læti Itali epulas exercerent, & quòd - *mos traditus illinc*

Iſte, vt cum dominis famuli epulentur ibidem,

Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 7. & 10. vt L. Accius in Annalibus dixit, ſed quòd ſuis mancipiis omninò ſeruierint, magna volubilitate humanę ſortis.

CERTE Carolus Magnus potitus eſt Imperio totius Italię, & Romę conclamatus Cęſar Auguſtus aſſenſione Rom. Pōtificis Leonis tertij & populi, qui libertatem penè nactus credebatur mutato domino, & recens eo quæſito, cui propter maieſtatem, clemētiam, & induſtriam, nec Brutus paruiſſe dedignaretur. Quinetiam vnà cum patre Carolo filius Pipinus Rex Italiæ deſignatus eſt ſolenni decreto, & fauſta ominatione, neç vana, ſi modò diuturnum bonum præſagiſſet. Nam Pipinus vixdum Imperio mōſtratus cœlo delituit, ſuffecto per Carolum Bernardo illius filio, indolem paternam, & propterea Italici regni titulum præferente. Sed auſpicia regni proſperè inchoata in tyrannidem luxarunt, in tantum elato Bernardo, vt in auum inſurgeret: Italiæ limi-

Platina in Leone 3.

Annonius li. 4. cap. 99. & 103. 105.

tes

tes ſeruari iuberet: & Galliam inuaſurus crederetur, perſuaſus à nonnullis tum Inſubribus, tum Germanis, quos Carolus peſſimè multatos dimiſit. Bernardo ſupplici ingnouit, maximè ne propter domeſticam controuerſiam Italis anſa rebellandi præberetur. Interim admonens Ludouicum filium, vti ſibi à Bernardo vtcunque timeret, & præ oculis haberet exitum Regis Agathoclis, qui ſpe ampliandi regni è ſua Sicilia in Italiam traiecerat, mox regredi coactus vi morbi exitialis, vidit & luxit bellum inter filium & nepotem ſibi quaſi mortui regnum vendicantem, ac filio occiſo omnia occupantem: ita vt Agathocles vxorem Theogenam & genitos ex illa paruulos duos cum omni pecunia & regali iſtrumento Ægyptum, vnde vxorem acceperat, furtim remittere coactus fuerit, non ſine lachrymis, & Regis morte conſecuta. Vnde Pyrrho & Carthaginenſibus materia occupandæ Siciliæ quęſita eſt, incolis parricidio vehementer infenſis. Magnum pondus apud Ludouicum habuit patris cohortatio. Nam indeptus regnũ, confeſtim Bernardum ad ſe euocauit, & morem gerentem in clientelam recepit tam benignè, vt magnis muneribus cumulatum in Italiam remiſerit. vbi diuitiis & ſimulatione plenus Bernardus, conſcio Pręſule Mediolanenſi & aliquot æquè impiis, rurſus Galliam bello tentauit coacto exercitu. Quem vixdum Alpes tranſgreſſum Ludouicus Pius Auguſtus fudit: Lotarium filium Regem Italiæ pręfecit: oculis, quibus malè Galliam inſpexerat, Bernardum or-

Iuſtin. lib. 23.

Annonius lib. 5. cap. 10.

Nic. Gillius in Ludouico pio, & P. Æmilius.

bari iuſſit,& vnà conſcios perduellionis.Pœna certè dignior extitit Bernardi cõſanguinei flagitio, quàm tanti Regis manſuetudine. Sed id Galliæ optimates decreuerãt,ne Bernardus regio ſanguine clarus morerctur, ſed magis luminibus orbatus,reus tanti ſceleris viueret, aut veriùs diutiſſimè interiret: cùm in læſæ maieſtatis crimine pœnæ exacerbentur,& vltra legum regulas ſeſe exerant. Alioquin profectò excæcatio barbarum eſſet ſupplicium, ſi Conſtãtino Cæſari aſſentimur,qui ſanctiſsimo reſcripto faciem ad ſimilitudinẽ cœleſtis pulchritudinis efformatam propter delictum vllum maculari vetuit. Sanè vel ob vnum oculum hominis facies cœleſtem refert pulchritudinem,teſte Galeno : qui ait, Soli maximè comparari oculum,organum lucidiſsimum, & media ferè in facie ſitum, ſicut & Solem : quem ſi vbi eſt Luna poſueris,combures omnia:ſi verò ſuperiùs in Pyroëntis regione,nullam terræ oram præ frigore habitabilem habeas. Obtinuit tamen Bernardus, vt non ſtylo ſicut cæteris oculi ſibi effoderentur, ſed aurea pelui Solis radiis intentiſsimè aſpectis oppoſita,vt ſaltem regio luxu torqueretur : ſicut Heliogabalus præuidẽs ſe Imperatorem Romano pop. inuiſum,intortos ſerico & cocco parauit funes, quibus,ſi neceſſe eſſet, vitam finiret: & gladios aureos, quibus ſe occideret, & venena in ſmaragdis & hiacynthis: mortem pretioſam etiam ſuam oportere eſſe dicens,quę illi contigit ſordidiſsima,per ſcurras in cloacas tracto,& in Tyberim demiſſo. Cæterùm

l. Quiſquis. §. 1. C. Ad leg. Iul. maieſt.

l. ſiquis in Cod. de pœn.

Lib. 3. de vſu part. corp. hum

Ælius Lampridius in eius vita.

Democritus,qui ſua ſponte ſe oculis priuauit,

-clypeum
Conſtituit contra exortum Hyperionis,oculos
Effodere vt poſſet ſplendore æreo,

vt dixit Laberius : quia exiſtimaret cogitationes cõmentationéſque animi ſui in contemplandis naturæ rationibus vegetiores & exactiores fore,nec videndi illecebris diſtrahi poſſe. Sed vix eſt vt credam Philoſophum, naturæ arcana ſcrutantem, cœleſtiũ rerum obtutum ſibi ademiſſe,ac ſe faſſum tantæ imbecillitatis, vt delinimenta voluptatum prudentia vitare nequiuerit. Atqui Bernardus, vt Oedipus ille tragicus,tandem excæcatus in nocte perpetua,

A. Gell. lib. 10. cap. 17.

seneca in Oedipo.

Violentus,audax,mutus,iratus,ferox,
Tantum cruentus gemuit,& dirum fremens
Manus in ora torſit:at contrà truces
Oculi ſteterunt:& ſuam intenti manum
Vltrò inſequuntur.

Adeò enim totum execrationibus impleuit palatium, vt eum morti quam optabat, dedere oportuerit, indignantem, & Italiæ delicias requirentem, potiſsimùm Mediolanenſis agri & opidi,ad quod oratio noſtra reducitur. nam tanquam in vehiculo dormientes multum itineris confecimus,plus equidem quàm conſtitueramus.

PROMISSIS itaque ſtandum nobis eſt,& apertè demonſtrandum, non modò Mediolanum, ſed etiam celeberrimas quaſque Italiæ totius vrbes, & opida,vicos etiam,à Gallis victoribus primùm extructa fuiſſe : & Gallos trans Alpes rebus feliciter

geſtis aliter longè feciſſe quàm Cæſarem, qui citra eaſdem multa obſedit, cõcuſſit, vaſtauit: adegit quoque Vercingetorigem, vt Biturigum amplius xx. vrbes vno die incenderet, vt Romani commeatu & pabulatione prohiberentur: ne vel his eſſent ad copiã & prædam tollendam receptacula, vel Gallis ad militiam detrectandam. Sanè verò Galli expulſis Italiæ colonis deſidibus, maximè Tuſcis, Mediolanum cõdiderunt: præterea Comum, Brixiam, Veronam, Bergomum, Tridentũ, & vt Iuſtino placet, Vincentiam, vt nobis, Florentiam & Venetias, præcipua Italiæ ac fermè ſola ornamenta. Sed Iuſtinus de iis Gallis loquitur, qui Brenno duce poſt captam Romam, & Romanis mox venditam, aliò perrexerunt. Titus verò Liuius ducentis antè annis Gallos Bellouesi Biturigis auſpiciis Alpium altitudinem impauidos primùm tranſiſſe tradit, & iuncta cœlo iuga ſpreuiſſe, deſcendiſséque in agrum Ticino fluuio propinquum: cúmque audiſſent appellari Inſubriũ agrum, valde gauiſos, quoniam Hedui cognominẽ in Gallia pagum haberent: ideóque vrbem Mediolanum poſuiſſe. Annonius apertè tradit, ſua ætate Magdunum caſtrum appellatum, quod olim Mediolanenſe diceretur, ditionis Biturigum Gallorũ. At M. Cato Olanum priùs fuiſſe dictum commemorat à Tuſcorum Duce: inde ab Inſubrium Duce nomine Medo Mediolanum. Ita in tenebris tantæ vetuſtatis caligant autores, licet ſi quis ingenij lucem adhibuerit, ſatis conueniant. Nam priore illo in Italiam tranſitu,

Cæſar lib. 7. de bello Gallico.

Lib. 20. in Trogum.

Decad. 5. lib. 1.

Lib. 3. c. 5.

In fragm. Originum

Rege Romanorũ Tarquinio Priſco, Olanus inclytus dux Bellouesum cum non paucis cohortibus ſecutus, vicũ tantummodò molitus eſt. Poſtea cùm Brennus denuò Alpes traieciſſet, nec multis adeò pòſt annis, Medus oblectatus aëris temperie, & ſpontanea territorij fœcunditate, ac maximè quòd vici fundamẽta Galli pridem ieciſſent, mœnibus cinxit. Cuius rei mihi adeſt teſtis Strabo, Mediolanũ Inſubrium metropolim vocans. πάλαι μὲν κώμην, ἅπαντες γὰρ ὤκουν κωμηδὸν· νυῦν δ' ἀξιόλογον πόλιν· id eſt, olim quidem vicum fuiſſe, pòſt digniſſimam ciuitatem, cùm vicatim habitare deſitum. Nam quod M. Cato Olanum ſcribit cum Orobiis coloniis incertæ originis ibi inſediſſe, Cornelium Alexãdrum fefellit, qui Græcam eorum putauit originem, iterpretatione nominis, in montibus viuentium. Quinimò fuere Galli, quorum per-antiquus ſermo Græcus extitit, vt refert Cæſar: & quos vulgus nouè ex Alpibus deſcendentes in ipſarum conuallibus degere arbitrabatur. Nec dubium eſt quin Galli religioni Deũm impenſè addicti, fanis eam ciuitatem decorauerint: potiſſimùm tẽplo, quod deinde luſtratum, in Chriſtianum ritum feliciter tranſiit. Hebdomon vocat illud Sozomenus, in quo Theodoſius magnus victo Eugenio in Alpium tractu, vbi ſe Auguſtũ fore temerè perſuaſerat, orans Deum obnixè, audiuit Dæmonem Ioanni Baptiſtæ conuiciantem, & amputatum caput exprobrantem, ſubiecta huiuſmodi exclamatione: Tu me vincis, & meo inſidiaris exercitui. Paulò antè etenim Theo-

Lib. 5. Geograph

videPlin. lib. 3. cap. 17.

Lib. 7. cap. 24.

dosius ei Diuo ædem dedicarat, qui Christi lumini Solis radiis splendidiori velut Luciferi stella prælu-

In lib. de nuptiis Horij & Mariæ.

xerat. Quòd verò Mediolanum Galli murisornauerint, Claudianus testatur:

Iam Ligurum terris spumantia pectora Triton
Appulerat, lassoq; fretis extenderat orbes.
Continuò sublimè volans ad mœnia Gallis
Condita lanigeræ suis ostentantia pellem
Peruenit

Antiquitùs enim Mediolanensia

Lib. 7. Epist. cap. 17.

insignia lanatam suem prætulere. sed marem posuit Sidonius:

Rura paludicolæ temnis populosa Rauennæ,
Et quæ lanigero de sue nomen habet.
Angulus iste placet,

Planè nescio etiam quo fato conditoris pariter nomen in lanam definit, & lanificio vrbs ipsa nobilis habetur. Sciendum verò est, Gallis, cumprimùm in Insubrium solum peruenissent, fessis de molesto & decliui montium itinere, in planitie amœna Suem lanatam & molli canitie mirabilem apparuisse: quo ostento mirificè lætati sunt: non minus proculdubiò quàm Argonautę comperto ariete aurei velleris. Itaque suem deprehensam detracta cute Diis consecrarunt veteri ritu, cùm parcebatur pecoribus:

Ouid. lib. 6. Fastor.

Et præter pennas nihil in pauone placebat,
Nec tellus captas miserat antè feras.
Sus erat in pretio: cæsa sue festa colebant.

vt liqueat non aprum ferum vel cicurem, sed suem vulgaribus mitiorem, non procul ab Ticino flumi-

ne visam à volutabris lutóque abhorrentem. Talem opinor optasset videre Æneas, cùm ei Helenus vates in Græcia sic dixisset: *Lib. 3. Aeneid.*

Quum tibi solicito secreti ad fluminis vndam
Littoreis ingens inuenta sub ilicibus sus,
Triginta capitum fœtus enixa iacebit,
Albo solo recubans: albi circum vbera nati.
Is locus vrbis erit, requies ea certa laborum.

Eam inuentam in Tyberis ostio, vt idem pöeta alibi retulit, Æneas ipse *Lib. 8.*

Mactat sacra ferens, & cum grege sistit ad aram.

& quamprimùm Lauinium opidum extruxit, Heleni Troiani prædictioni fidẽs, & laborum metam expectans: vel ob Troiæ memoriam. quia, vt inquit Messala Orator, Italicè vulgò sus, Troia dicitur. Tanti fecere postmodùm Mediolani nomen Galli & finitimæ nationes, vt cùm partim in Galliam reuertissent, opida eiusdem appellationis quædam cõdiderint: præsertim Santonum præcipuam vrbem ad Oceanum vergentem, inter Aquitanas maxima ex parte arenosam, in agro tenui milio magis quàm frumento abundante. Ab Strabone & Ptolemæo μεδιολάνιον nuncupatur. Sed & à Ligeri fluuio ad Sequanam, Eburonicum ciuitas itidem Mediolanũ fuit iuxta Nortmanos. Procopius est autor Mediolanum Insubrium cæteras Italiæ vrbes magnitudine hominum numero & bonorum copia facilè superasse: & tum fuisse propugnaculum Romanorum aduersus Germanos, & gentes barbaras: sed expu- *In lib. de progenie Augusti.* *Ptolom. lib. 2. in Galliæ s. tu.* *Lib. 2. de bello Gotthor.*

* *Anno salutis 540.*

gnatum Vraia duce à Gothis,* & ſolo æquatam, triginta virorum milibus necatis ſine ætatis delectu: fœminas Burgundionibus ſociis dono datas, & in ſeruitutẽ abductas, Iuſtiniani ducibus diſsidio mutuo laborãtibus eam cladem omnes acceptam retulere. Nam nec opitulari vrbi obſeſſę voluere, cùm poſſent, nec cùm vellent, potuere. Gepides inſuper Sirmium & alias Dalmatiæ vrbes magna ex parte occuparunt: quas nuperrimè Iuſtinianus Imperator receperat. quin & captiuos pleroſque & prædam multam extorſere Romano Imperio. Quocirca Imperator, vt vndique incurſantibus hoſtibus obuiaret, Longobardos acciuit Morico vrbe, è Pannonia, & è propriis eorum ſedibus, nempè ex vltima Germania poſt Sueuos Septentrionem verſus, teſte Ptolemęo. Sanè vſque ad medium Albis fluuij Langobardos vocat Cornel. Tacitus, vbi nobiliſſimos Sueuorum Semnones memorat, centum pagis habitantes: contrà, inquit, Langobardis paucitas nobilitáſque: quòd plurimis ac valentiſsimis nationibus cincti, non per obſequium, ſed pręliis & periclitando tuti ſunt. hi verò, vt idem Procopius tradit, cum Amalfrida Romanorum duce Gepidas pręlio cruento ſuperarunt: quo peracto Abduinus Longobardorum princeps nunciari Iuſtiniano felicem rerum exitum curauit, ac queri, quòd haudquaquam ex fœdere Romanorum exercitus in tempore adfuiſſet, cũ aliâs ipſe ſuæ gentis immenſam multitudinem militaturam aduerſus Gothos ad Narſetem opportunè miſiſſet.

Procop. lib. 3. de bell. Gotth

In lib. de moribus German.

miſiſſet. Narſes verò eunuchus, regiæ pecunię cuſtos, vir fuit acerrimi ingenij, & rebus gerendis accommodatior quàm ferret naturæ conditio: multũque apud Iuſtinianum gratia & potentia valebat: ita vt aulæ præeſſet gubernandæ, & conſiliorum particeps fieret: & ad Deum victorias ſuas libenter referret, eam maximè, quam obtinuit in Gothos vrbe Roma potitos, Teiæ Regis auſpiciis, quarto & vigeſimo Imperij Iuſtiniani anno. Ad quem claues vrbis Byzantium miſit, & literas, ſignificans quanta vi extrahi hoſtes oportuiſſet, fretos mole Adriani Cæſaris in preſidij formam redacta, ad quod priſtinę virtutis immemores, deſtitutis mœnibus confugerant. At ea moles ſepulchrum fuerat Adriani, operoſè elaboratum ſumma artificum induſtria, ex marmore Pario: in cuius faſtigio area latiſsima, ponte ad alteram Tyberis ripam peruio itinere, vrbis mœnia reſpiciebat. Sed in ea oppugnatione egregios ſtatuariorum labores, militum ſiue imperitia, ſiue improbitas, abſumpſit: dum proiicere mauult ruderum vice dignas Promothei furtiuis flãmis ſtatuas. Nam & præcipites ipſæ eruditis viris angi & lugere, tum calamitatem Romanam, tum miras artificum manus, videbantur: ſimul mœrente Narſete antiquitatem venerabundo, & lugubri lætitia victoriam proſequente, ac verè confitente Mauſolea & monimenta marmorea violentiæ temporis prolixi cedere, ſolas literas reſiſtere: optaſſetque libenter Totilam viuere, ne immortalitate digna opera auſu ſacrilego inter-

Leonard. Aretin. lib. 2. de bello contra Goth. & Procop. lib. 3.

iiſſent. Nam ante Teiam Totilas Rex Gothorũ plauſibilis extiterat, iuſtiſsimus & idem ſtrenuiſſimus, vt qui militem ſuorum non vltimum ob vitiatam virginem morte affecit, & bona eius vim paſſæ addixit, nec exorari potuit, vt ſecus faceret. Roma mox expugnata, victos ciues potiùs patris humanitate quã victoris crudelitate tractauit, varietatis humanę recordatione: quam ipſe poſtea ſenſit, cùm à Narſete Iuſtiniani duce occiſus eſt: vel certè illius à Longobardis auxiliaribus adiuti auſpiciis. Nam fugientem Totilam Aſbadus Gepes telo letali vulnerauit, cùm Gothis annos vndecim præfuiſſet: vnde paulopòſt obiit tanto Romanorum gaudio, vt tumulo effoſſum & elatum primores inſpectauerint an Totilas eſſet, mox iubente Narſete repoſuerint. Ferunt verò Benedictum, magnę ſanctimoniæ virum, in Caſſino monte lare tenui degentem, aliquando admonuiſſe Totilam, qui peſſimis temporibus ſat bonus eſſe auderet, ne in Chriſtianos ſæuiret, ne ſucceſſibus proſperis ſupra modum exultaret. quod vt commodiùs potuit efferatę gentis dux, obſeruauit: adeò vt non magis armis quàm pietate ſingulari à Narſete ſuperatus cenſeatur, qui contrà hoſtibus formidoloſus erat, & victis clementiſſimus. Recepta quoque Roma Pelagium Pontificem conuenit, vt ſupplicationes Deo pro victoria decernerentur. Vrbem inſtaurari curauit. Inſtituit etiam ne ſacerdotia pretio ambitúve darentur. At Longobardos magnis pręmiis onuſtos domum remiſit, quorum cõmuni ope Gothos,

procop. li. 3. de bello Goth.

Annon. lib. 2. cap. 23.

Platina in Pelagio.

qui diutiſsimè Italiam poſt Theodericum Magnum tenuerant, deleuerat, * Francorum quodammodò augurio & prædictione. Nam Totilas vrbe Rom. potitus, vt non ſolùm fortunę munere, ſed etiam neceſſitudine clareſceret, Legatos, vt refert Procopius, ad Francorum Regem deprecatum miſerat, vt ſibi Italiæ Regi filiam matrimonio daret. Aliquandiu de ea poſtulatione dubitatum fuit à Galliæ proceribus, vtrum faſtidienda an amplectenda eſſet: preſertim cùm M. Antonius ſcripſerit Auguſtum Cæſarem Cotiſoni Getarum Regi filiam Iuliam deſpondiſſe, & inuicem Regis filiam vxorem petiiſſe. Accedebat quòd Theodericus, qui primus Gothorum, Zenone Conſtantinopolitano opitulante, Gothicum in Italia regnum fundauerat, itidem à Clodoueo, quem Iornandes *Lodoin* vocat, Gallorum Rege, filiam Andefledam legatis flagitantibus petierat, & exorarat. Multum hortabatur paternum preiudicium, vt Clotarius Clotoſindam ſimiliter Totilę rebus bene geſtis concederet, vt cui orbis terrarum caput, &, vt ait Martialis,

Terrarum dea, gentiumque Roma,
Cui par eſt nihil, & nihil ſecundum,

coacta fuiſſet ceruicem ſubmittere: Lucani, Brutij, Calabri, deditionem fecerant: omnéſque Italiæ populi terrore partim Totilæ, partim comitate eiuſdē, parituri videbantur. Sed obtinuit contraria ſententia, commemorato Romæ tantiſper domitæ fato: quæ à Brenno pridem victa & incenſa, multum ne-

* *Anno* 555.

Sueton. in Octauio cap. 63.

Lib. rerū Geticarū.

Lib. 12. Epigr.

gotij Gallis exhibuit: Cum proſtrata & iacente adhuc eſt luctandum, vt pòſt ſuo periculo Totilas apud Brixellum expertus eſt. Huius itaque Legatis reſponſum eſt, Romam quidem victam, non verò Romanum populum: proinde nuptiarum cõditionem reſpuendam. Tamen Clotarius Clotoſindam à variis procis illuſtribus vndique petitam, Alboino non abnegauit, Aldoini Langobardorum Imperatoris filio, qui nuper Turiſendum Gepidarum Regem fuderat, extincto Turiſmando eius filio, & ſanguine ac prẽda hoſtili decorus redierat: & primus Longobardorum genti obſcurę addiderat lucem: necnon Chriſtì religioni ipſemet nomen dederat, ab ipſa Clotoſinda perſuaſus. Nam cùm Papiam diu oppugnaſſet, iam ingreſſuro patente porta equus omen dedit extemplò prolapſus, vt ad ſurgendũ nullo modo concitari poſſet: Is caſus in religionem verſus eſt: ita vt à cęde Chriſtianorum temperaturum ſe voueret, quos antè trucidare decreuerat: aduerſus optimæ coniugis cotidianas perſuaſiones & preces: qua defuncta Roſemundam Gepidarum Rege genitam duxit, cuius dudum patrem iuſto marte peremerat: à qua vltrice paternę necis viciſſim ipſe necatus eſt, Helmechimi mœchi inſidiis. Sed & Helmechimum auferre conſtituit, vt eſt ſemper inquies mens cõſcia ſibi diri facinoris, & iugiter flagris ſurdis vapulat. Itaque huic è balneo egredienti blandiens, poculum mortiferum pro ſalubri porrexit: Fraude detecta, reliquum veneni in patera mulierẽ

Annonius li. 3. c. 17.

haurire moriturus coëgit triſti ſolatio. adeò verum eſt quod dixit Theodectes, vxorem viro vel bonum eſſe dæmonem, vel contrarium: vt Alboinus vir prudentiæ & induſtriæ incomparabilis in Gallica vxore & Gepide mox tentauit, cùm triennio vel paulò plus Longobardis imperaſſet, & Italiæ regionem Gallis finitimam inuaſiſſet, ac poſſediſſet, vnius mulierculæ non prorſus malæ, impulſu: quæ dum virũ nunquam ſatis probatum Narſetem laceſſit, & reiicit, exteros præter opinionem auxit, & illexit. Cùm enim triginta octo annos & octo menſes Iuſtinianus Reipublicę ſalutaris princeps imperaſſet magno Barbarorum diſpendio, tunc ſuorum ingenti luce orbi ſubtractus eſt, dato ſucceſſore Iuſtino conſobrino purpura digniſſimo, & qui alioquin pedibus ægris & valetudine nutante affectus, Perſis vectigales Romanos habẽtibus bellum indixit, & ad æquas pacis conditiones ſublato tributo compulit: Tiberium excubitorum Comitem Cæſarem adoptione deſignauit, & optimis præceptis ad inopum ſubuẽtionem, & delinquentium coërcitionem, cùm ſobole careret, inſtruxit: & ad obſequium Imperatrici Sophiæ præſtandum, quam Iuſtinus iuſtiſsimis de cauſis peramabat ſupra coniugalem affectionem. Nam & ipſa miſericors debitores facultatibus labentes ære alieno ſponte liberauerat, ſyngraphis pecunia ſoluta reſtitutis: & nullum humanitatis genus prætermiſerat in ciues aut aduenas. Vnde Iuſtinus Conſtãtinopoli portum ac regiam Sophię nomine molitus

Nicep. li. hiſtor. 17. cap. 31.

Zonaras lib. 3. in Iuſtino.

eſt, quam χρύσεα ἀνάκτορα Agathius poëta appellauit, vel ob aureas loricationes, vel ob reliquam magnificentiam. In huiuſmodi tranquillitate Imperio ſito obortum eſt vehemens diſſidium agitante inuidia, & folles incendio admouente: cùm multi inſtillarent Iuſtini ac Sophiæ auribus, indignum eſſe Romanis ac Græcis Narſeti nec viro nec fœminæ parere: qui humili fortuna & è chartis poliendis eductus, in Patritium & ſublimes honores ac diuitias ſeſe extuliſſet, & toti Italiæ præeſſet, viris leges dare conſuetæ. Tum Iuſtinus Longinum Narſeti ſubrogat, Italia decedere iuſſo. Additum Sophiæ ludibriũ, Narſeti, quòd Eunuchus eſſet, iubentis vt ſedulò Conſtantinopolim veniret in gynæcium, penſa cum puellis partiturum. Tum ille, Minimè, inquit, eundum eſt: ſed talem hîc ordiar telam, qualem Sophia, quoad viuet, detexere non poterit. Confeſtimq; per Legatos è Pannonia Longobardos accerſiuit, oſtentata Italiæ fœcunditate. Qui dicto audientes, in magno numero venere, & ita radices egere, vt euellere, nemo potuerit: quamuis Mauritius Imperator, Tiberij ſucceſſor amabilis, omnem mouerit lapidem, vt eos abigeret: quaſi telam Narſetis candido ſtamine à Parcis contextam honori Longobardorum fauentibus effringeret. quippè qui per nuncios egit, vt Childebertus Francorum Rex trans Alpes Longobardos exterminatum iret, & quinquaginta miliũm ſolidorum ſtipendium acciperet. quos aureos fuiſſe ex Iuriſconſultis patefit, qui ſolido & aureo pro-

Paul. Diacon. li. 18. rer. Rom.

Idem Diacon. & Annon. li 3. cap. 37. & 38.

miſcuè in multando vtuntur. Itaque crebris Mauritij literis prouocatus Childebertus mouit in Longobardos: ſed ab ipſis mitigatus, eò lubentiùs cum iis fœdus iniuit, quòd ſeditione Germanorum militum aduerſus Gallos diſtrahebatur exercitus in vna atq; altera expeditione. Sunt qui exiſtiment Childebertum pretio magis quàm prece manſuefactum: Alij, quòd honorificum ſibi duxerit à gente vulgarem ferociam ſuperante metui. Quid ſi eam domitum iri à à Carolo Magno cœlites ſtatuerãt, qui Deſyderium Regem Hadriano Pontifici Rom. inſultantem, & finibus ſuis nunquam ſatiatum cohibuit, & fregit: & Papię obſeſſum cepit, & Lugdunum in Galliam miti exilio relegauit? Tunc Adalgiſus deſyderij filius deploratis in rebus in Græciam ad Conſtantinum Imperatorem confugiens, Patritij dignitate ornatus conſenuit, quando regalem fortunam' noménque Longobardi amiſerant, & præfecti eorum Vicecomites cœperant nominari, & moderatiùs Mediolanenſem vrbem regere, ac longè beatiùs degere: adeò iuſtitiæ comes eſt felicitas, vt non immeritò veteres in Aſtręæ virginis dextra ſpicam triticeam poſuerint. Poſt Carolum verò Fœdericus Ænobarbus Cęſar Langobardorum res vehementer attriuerat, quoniam Alexandro Pontifici impenſiùs fauiſſent, & extuliſſent inuito ſe electum, ſed ita vulgò gratioſum, vt Inſubres ciuitatem Alexandriam ad Tarum amnem condiderint electo cognominem iugi labore & impendio quàm maximo: animóque in tantum

l. fi. ff. de in ius voc. Gloſſ.

Platina in Hadriano, 1. 776. Annon. lib. 4. ca. 70.

grato, vt Dinocratem illum architectum optarent, qui nudus & oleo perunctus, populea fronde coronatus, leonina pelle humerum læuum tegens, dextráq; clauã tenens, coram Alexandro Magno ius dicenti pro tribunali ſtetit, ac formaturum ſe Athon montem, Thraciæ Macedoniæque finitimũ qui hodie Sanctus vocatur, promiſit in ſtatuæ virilis figuram, quæ ſiniſtra ampliſsimã ciuitatem teneret, dextra pateram excepturam fluminum eius mõtis aquas, vt deinde in mare profunderentur. Delectauit magnitudo animi & Dinocratis peritia Regẽ: ſed cùm comperiſſet agrum proximum alendæ coloniæ vix ſuffecturum, ſuſtinuit moliendi operis deſiderium, quoad in Ægyptum peruenisſet, vbi iuxta Nilum in campis feracibus emporium egregium Alexandriã conſtituit, tanto noua hac Inſubrili ſplendidiorem, quanto à celebriore Principe nomen habuit. Quinetiam noua in inuidiam clariſſimi Cæſaris extructa fuit, qui pacis & bellorum tempori accommodatiſſimus, edicta poſteris reliquit pulcherrima aduerſus pacis violatores, ad tuitionem proborum hominũ, & ſceleratorum euerſionem: quæ etiamnum Galli pro legibus obſeruare non dedignantur. Certè hic non inſulſus princeps nimium ſalſè mihi pupugiſſe videtur Pontificem. Cùm enim audiiſſet vrbem illius honori dicatam, æmulatione factionis magis quàm pro meritis, Non miror, inquit, aſino viuenti & feroci hoc tributum, cum Magnus Alexander Bucephalo emortuo ad Hydaſpem fluuium ſimiliter

Vitruuius lib. 2. in præfat.

In vtroque tit. de pace tenẽda. in feu.

ter ex equi nomine mœnia colonósq; collocarit. Cęterùm Fridericus ſubuerſo funditùs Mediolano, ciues iureiurando adegit, vt denuò id incolentes mœnibus ne cingerent. Sed ipſi victorem lepido commento eluſerunt, foſſa circumducta ſe munientes: deinde Manuelis Comneni Byzantini Cæſaris auxilio freti, mœnia inſtaurarunt, vt Nicetas perhibuit. Atqui Vvenceſlaus Boëmus, qui longè pòſt imperauit ignauè & corruptiſſimè, Ioan. Galeacium ſæuitię inſignis hominem è Vicecomite in Ducem Mediolanenſium primò euexit: * lege dicta, vt in Romani Imperij clientela Ducatus foret. Nec ſine multis auri talentis accreuiſſe fertur nobilitas Galeacio victoria recenti elato, quòd in ſuburbiis Alexandrię Florentinos fuderat, vulnerato mortiferè Comite Armeniaco Gallo, qui opem Florentinis animoſiùs quàm feliciùs attulerat. Inde finitimas ciuitates cõplures Ducatui adiecit: arcem Papienſem extruxit. nam arx Mediolanenſis, quæ non niſi cœleſtem hoſtem, aurúmque, vt turris Danaës, metuere fertur, arx Iouis quoque nuncupata antiquitùs, multò pòſt à Franciſco Sphortia Duce illuſtri condita eſt. Tanti denique factus eſt apud omnes Europæ nationes Galeacius, vt nemo regum eius affinitatem ſperneret: tametſi Ioannem maiorem natu filium reliquit Imperij ſucceſſorem degenerem, erga omnes, maximè erga matrem, acerbum & impium. Proinde, vt cum Homero loquar, μινυνθάδιος δὲ ὁι αἰών. id eſt, breue illi fuit æuum. nam breui à famulis mactatus eſt,

* *Anno 1380.*

Platina in Bonifacio ix.

Roſar. Ludouici xi. In Ludou. xij.

Iliad. 4.

ſuperſtite Philippo fratre, cui nupſit Sabaudi Ducis filia. Cæterùm vtriuſque ſoror Valentina Galeacia ſortita virum eſt ſublinem Ludouicum Aureliani Ducem, Caroli quinti Gallorum Regis filium, & ſexti fratrem Hinc ſibi Galli Mediolanenſem ditionem vendicarunt, Philippo ſine iuſta ſobole mortuo. Nam Agnes Mayna, Iaſonis illius Mayni legum interpretis Mediolanenſis, vix ciuitate ſua minoris, neceſſaria, qui propter perſpicuitatem & copiam in omnes gentium oras, annóſque plenis glorię alis extolletur, Philippi neutiquam vxor fuit, ſed pellex thori: ideóque Blancha ex eo concubitu edita, à paterna tanti ſplendoris & momenti ſucceſſione, tãquam notha repellebatur, vt amitæ Valentinæ cederet. Sed cùm Franciſco Sphortię nupſiſſet, domi militiæque admirabili, quique Venetas copias proſperè & prudenter ductaſſet, magnam fecit controuerſiam: quamuis illi probro genus tam eſſet, quàm quidam ſceleſti generi infauſti ſunt. Scripſit namque Cuminus, ſutore parente genitum in tenui vico Cõtignolo, tam magno pectore editũ, vt id Gallo Principi fortiter opponeret. Necnon Alphonſus Neapolitanus Rex, tanquam teſtamentarius Philippi hęres. Non profectò auidiùs Greci cum Troianis pro corpore Patrocli necati dimicauerunt, dum ad ſe quiſque trahere nititur, quàm eſt de Philippi Ducatu. Et ne quid deeſſet iurgio, acceſſit quartò Fridericus III. Maximiliani pater, Imperator, qui beneficiario Philippo mortuo repetere Ducatum aueret,

In Carolo viij. cap. 6.

Iliad. 17.

quasi minimè fœmineum: aut quasi scilicet de regno Francorum disceptaretur, à quo fœminæ lege inueterata arcentur, non alibi. At Alphonsus, qui in partibus erat, nullo fuco commentum tegere valens, Sphortiæ studuit tandem, contra legis Longobardicæ & moris Mediolanensis nusquam non vsurpati perspicuam definitionem, quæ ad feudum vel mediocre (sic enim nobile beneficium vocant, à fide seu fœdere, & sacramento ratione militiæ potissimùm dato, propter obsequium quod Galli Græca origine Homagium * dicunt) non sinit naturales tantùm liberos, licet masculos, peruenire: nec quidem si soli sint, vel si postea legitimi rescripto fortè Principis efficiantur. Adderem, si res integrę essent, pluscula, vt commodiùs possem, Gallis profutura. Referrem Sphortiæ Ioannem Galeatium Mariam aui materni cognomento succesisse, huic Ioannem alterum nouennem, postea Ludouicum Moreum, quem Ludouicus XII. Gallorum Rex debellauit, & captiuum in Galliam deduxit: vbi is qui impuberem Ducem circumscripserat, didicit tyrannidem honestas esse exequias. Tutelam enim pueri prætextu cognationis gerens, monetam percusit sua & pupilli nota signatam, & paulatim irrepsit in Principatum: vt Tarquinius Priscus Rom. Rex aduena, Anci liberorum tutor relictus, quibus regnum quasi iure adeptus intercepit. Non tacerem, quantum officioſè Rex Gallus curauerit, vt opida centum propè annis Pontificibus Romanis per Italiam subtracta, Iulio II. è Li-

* *Homagiũ Gallicè, à Græco vero ὁμόω, id est, iuro. §. vlt. in Feud. per quos fiat inuestitura. & §. naturales tit. 26. lib. 2.*

Philipp. Cuminus in Carolo viij. c. 3.

Plin. de viris illustribus.

guria progenito celerrimè reſtituerentur,& quomodo ingẽtes gratias egerit, & poſtmodùm innata calliditate nihilnon egerit,vt Galli Italia pellerentur,& Mediolanum iniuria amitterent: & ſanguini eorum non papercit, pro quibus ſanguinem fundere debuiſſet, ſi quid humanitatis eſſe debet in Pontifice. ſed hoc nemo frequentiùs arma exercuit:nec poſuit gladium,nec citò condidit. Excuſandus fortè, ſi cõtra benè merentes non vagina illum eduxiſſet, cùm D. Petri partibus inſolens fungeretur.

CÆTERVM recentior eſt memoria Mediolani à Franciſco I. Gallorum Rege recepti, quàm vt diffuſiùs commemorari opera pretium ſit, vel quomodo tela in hoſtes ipſemet torſerit manu pręſtans militem, quanquam Principes alios fortiſsimos haberet, ſingulos exercitui tempetãdo pares:potiſſimùm Carolum Borbonium Comitem ſtabuli Gallici, & ſanguine coniunctum, cuius ductu res magnas & fortunatas antè perfecerat, & quem Heluetij Martium fulgur vocabant:quòd quaſi de cœlo coruſcus exiliens, tum æneis colubris ignem vomẽtibus, tum gladio candente, & denique inſolitis viribus ad internecionem ipſos fudiſſet. Atqui paulò pòſt,vt ſunt procliues hominum ad diſſidia voluntates,præfracti vir animi, perire quàm præter quod ſibi æquabile videretur, parere malens,è Gallia frendens diſceſſit, paucorum inſtigatione,multorum damno:& qui abiens dicere videbatur illud Scipionis maioris poſt deuictam Carthaginem à Romanis inſimulati,& vl-

trò exulantis: Ingrata patria, ne ossa quidem mea habebis. nisi quòd Scipio non nisi post fata hoc sepulchro verecundè incidi mandauit: ille verò patriam iactura & metu viuus pulsauit. Nam ad Carolum Quintum Cęsarem, Hispaniæq; Regem profugiens, iucundissimo aduentu ita recreauit, vt summa totius Hispanici exercitus ipsi cōcredita protinus fuerit: quo sedulò Massiliam, sed frustrà, oppugnatum contendit: posteà Mediolanum versus festinans, non pauca opida ad defectionem compulit, & præsidiis communiuit. nam & tota belli moles eò translata fuerat Francisco Rege aduentante cum omni Gallica pube, & primoribus regni, ac multò auxiliari milite, ac fortè nimio. Nam numeri fiducia suasit, vt Ió. Struardum Albaniæ Ducem & Rentium cum decem peditum milibus & sexcentis equitibus Neapolim mitteret, vti defectionem vlciscerentur. Ita sunt sparsæ Gallorum vires, quas refoueri oportuerat aduersus hostes rei militaris peritos, & (quod potius est) aduersus ipsammet fortunam: quippè cùm Antonius Leria Papiam tueretur, neque vt dederet, adigi posset: & Borbonius ira & robore extimulatus duobus bellirigniculis, seipsō fortior appareret, fretus copiis ingentibus. Ediuerso Rex superiore in Mediolanum expeditione & victoria doctus hostem potiùs domare quàm formidare, fato ingenióque loci, & Borbonij defectione percitus, & in iustā spem arrectus, patente in campo pugnam minimè detrectauit, flagrantibus Gallorum animis, faces *Val. Maxim. lib. 5. cap. 3.*

orationis crebrò ſubdens, vt priſtinę virtutis memores pro vita & gloria certarent. Verùm cùm Cæſaris copiæ numeroſiores aduerſæ aduerſis aciē obieciſſent, & A. Leua Papia à tergo erupiſſet cum multa Germanorum manu, diſsipari cohortes Gallicas contigit: præſertim exteris trepidantibus, tanquam non pugnandi, ſed fugiendi ſocietatem iniuiſſent. Idcircò plures amne Ticino obruti ſunt, qui ſuum nomen opido Papienſi communicat, à Gallis, Leuis
Lib. 3. cap. 17. & Maricis primùm condito, vt Plinius tradit. Debuerat itaque Gallorum pręſtantiſsimo Regi eſſe proſperius, cui cùm fugiſſe tutum & vtile extitiſſet, emori elegit, donec equus iam antea permutatus effoderetur, & ipſe vix recognitus in hoſtium poteſtatem veniret,* ſæua hyeme. Fortaſſè præſtitiſſet Regi feruente æſtate Mediolanum oppugnare, præſertim Sole Cancrum cœleſtem illuminante: cùm ſapientiores prodiderint Sole Cancri ſignum attingente torqueri ſerpentes: & cùm ſerpens ſcuto Mediolani appingatur. Sed incidit clades Gallica in hyemem nigram, fortunæ Franciſci Regis concolorem. Attamen ſic perſiſtebat interritus, vt nullo modo oris maieſtas deformaretur, perinde acſi victus de victoribus triumpharet, & Henrico Nauarrenſium Regi, Franciſco Borbonio Principi, Annæ Mommorencio, aliiſque eiuſdem monetæ heroibus eandem aleam experientibus, ſolatium ſermone comi præberet, non mirum eſſe dicens, quòd humanis multa contingant quæ nolint, & Martem pręcęteris

* In die xxiiij. Feb. 1524

Plin. lib. 32. cap. 5.

numinibus priſcæ vanitatis volubilem. nam ideò ipſum Homerus ἀλοσφόσαλλον appellauit. Nihil adeò priſtini decoris deceſſit Regi, vt & hoſtes mira eum obſeruantia reueriti ſint, & cœnanti certatim miniſtrauerint victores clariſsimi quique, cultu regio, & dapibus, atque argentea ſupellectile. Nec ignorabāt, opinor, victurum ſemper in pectore illius quicquid præſens neceſsitas iniunxiſſet: ideóque attonita penè veneratione ipſum proſecuti: ac vix adduci potuere Borbonius, Lanoïus & Daualus, vt iuſsi accumberent, vt, quę omnibus notiſsima eſt, dicendi ſuauitatem auſcultarent: qua facilè auſteros quoſlibet & immanes permulcebat, cùm haberet animum à literis, à Muſarum dulcedine, minimè abhorrentem: vt qui primus velut è Galliæ ſpecula facem regnum totum illuminaturam ad bonarum diſciplinarum iter perficiendum accendit, & oſtendit, cum primis amabilis & liberalis: ita vt non tam ſub Franciſco, quàm propter Franciſcum, Galli plus ſolito ſtudia ſua excoluiſſe credi queant. Ideóque dum in Hiſpaniam tranſuectus eſſet, gemino gaudio populares exhilarauit: quinimò virtutum ſuarum radiis eorum oculos præſtrinxit: tum quòd hoſtis formidoloſus & potens, tum quòd munificus gratúſque adductus eſſet: adeò vt abeunte illo angerentur, nempè initis cum Carolo Cæſare pacis conditionibus, cui adiectæ leges: Vti Franciſcus Claudia vxore ſanctiſſima orbatus Leonoram Cęſaris ſororem duceret, Genuę ſupremo dominio Flandriæque cederet, Mediolani

Ducatu in totum abſtineret, obſidibus datis Franciſco Delphino & Henrico Aurelię Duci liberis,tãtiſperdum pacta conuenta, & ſiquid excurreret pecuniæ inſuper præſtandæ,implerentur. Mediolano reddito Borbonius ſedatis interim rebus & belli fluctibus,velut paucos dies Alcyonios nactus, reficiebat milites,alioquin ob tardiùs ſoluta ſtipendia tumultuantes.Quosvt compeſceret,& ne arma in otio ſitum ac rubiginem inducerẽt,vtque domeſticos hoſtes,id eſt,veternum ac deſidiam,euitaret,per Tuſciã iter facere,& pecunias commeatúmque imperare ciuitatibus opulentiſsimis decreuit,vt inopiam ſubleuaret,quam detegere militi noluerat. Adſtipulatus eſt Philippus Chalonius Aurengius. Ita proceſſum, vt Romani priùs ad mœnia hoſtem ſenſerint, quàm timuerint. Tunc Clemens VII. Pontifex, quoniam execrationibus ritè orcoBorbonium deuouentibus terreri nullo modo vidit, tumultuario preſidio & paucis Heluetiis corporis cuſtodibus muros complet. Et quamuis Galliæ Romæque ſecuritatem tum cœlites negligere viderentur, vltionem tamen non ſunt obliti.Dũ enim Borbonius admotis ſcalis muros audacter conſcendit,ictu glandis plumbeæ candentis incerto autore,de tormento ęreo in crus ſiniſtrum diſploſo,occubuit, dignus his verſiculis:

Capta rapit verum ſimulato fulmine fulmen
Roma, iacet Francûm laus.iacet excidium.

Ita vrbs quondam triumphis vſque ad ingluuiem ſatiata miſerè concidit, ſed victore vnà præcipitato.

haud

haud impunè. Nam milites secuti illicò vestigia, ac si fortunæ abundè litatum esset casu tanti Imperatoris, quem duntaxat vulneratum mediocriter arbitrabantur, in vrbem statim irruperunt; Aurengio Principe Borbonij fatum occultante, ne consternarentur, & victoriam è manibus euolare sinerent. vt quondam Epirotæ & Galatæ Pyrrhum Regem clarissimum secuti, dum Argos fortiter oppugnasset, & iam potiretur, nisi vastus Elephas diberum portæ aditum humi iacens præpedisset: qua æstuatione detracta galea, suos voce, equum calcaribus concitans, impetu in hostes facto, obscurum anicillæ Argiuæ filium mactaturus festinabat, ni mater territa filij periculo, tegula deorsum missa Pyrrhi caput illisisset. quo ictu saucius, & lumina versans, ab equo feroci habenis iam non impedito in terram prorectus, Antigoni Regis militi gregario diuinum caput, & magnarum cogitationum capax, secandum præbuit, & Argos instante excidio liberauit. At sublato Borbonio, quasi ex eius vulnere irarum & luctus vndę fluxissent, Hispani & Germani Romam diripuere, cui olim Totilas Gothorum Rex ignouerat, vt saltem propter mortuos viuis parceretur. Nec sanis nec profanis temperatum est. Aurum à priuatis ædibus, à publicis, à sacris, promiscuè auferebatur: & à ciuibus, vita auro pretiosior. Vestales non aliter quàm vulgares virgines stuprabantur: nec cœno genas fœdasse formosis omnibus proderat ad seruandam pudicitiam à spurcis admissariis, nec obuoluti ad victo

Plutarch. in vita Pyrrhi.

rum genua parentes miserationem commouebant. Satis placati videbantur Borbonij manes tam insigni clade, cùm Pontificem Rom. ea hominum colluuies nõdum satiata direptione in prædam poscere, atque inuestigaret, additis procaciter iocis, alio in cœlum euolasse dicente; alio rursus poscente claues non cœli, sed arcę & ærarij. Stricti subinde in absentem gladij, qui tum ad arcem Angelicam se receperat, vbi quondam Hadriani sepulchrum fuit, cùm in Augusti monumento, vt Dion ait, repleto Cæsares condi desiere: sed pòst Antoninis commune fuisse inscriptiones quædam testificantur, erasæ partim violentia æui: quãdoquidem immortale nihil manus mortales fecerunt. Ex ea arce Clemens deprehensus hostium duces allocutus, blandè tentauit delinire, & reditum persuadere. Sed irritæ hortationes ac preces cùm de edita turri caderent, incassum demittebantur, & frangebantur: nec quietè sibi antè peperit, quàm ingens auri pondus discessuris offerret. Hoc genere eloquij perfecit, vt ducête Aurengio Neapolim migrarent, vt hanc nutantem Cęsari confirmarent. Ita Campania simul ac Insubria ęuo dominatu pressa est, & mutatio domini, quam Itali perperàm sæpè Libertatem vocant, noxę fuit: adeò vt vulgò diceretur serpens Mediolani prorsus infantem euomuisse, & pro innocente Gallo absorpsisse callidum. sic enim se habent insignia Mediolanensia iampridem, vt ex serpentis ore infans promineat: obliteratque suillam pellem lana

mirabilem à Gallis conditoribus, vt antè attigi, pro insigni ostentatam Rex Luitprandus, non suis Longobardis modò gratus ac celebris, sed etiam toti Italiæ ac Galliæ magno in honore habitus: adeò vt Pipinus, Francorum postea Rex, Caroli Martelli filius, à patre admodum adolescens Mediolanum missus, & Luitprando creditus fuerit, velut optimo exemplari aulicæ institutionis, non in disciplina castrorũ tantùm claro, sed etiam iustititiæ radiis refulgenti. quod ipsius Luitprandi leges, quæ extant, ostendũt. Cúmque Pipino de more etiamnum ab Ecclesia recepto capillus in vertice radendus veniret, Luitprãdus eum initiauit eiusmodi sacro, & quodammodò sanctiorem regni Gallici coronam ei portendit. Et quamuis, vt Hieronymo placet, tenuis sphęrula detonsi capitis cœleste regnum suspiciat, & terrestris contemptum, attamen supremæ Regum potestates à cœlo sunt, & honor eorum à Ioue, inquit Homerus. Idcircò D. Petrus propter Deum nos Regi parere iussit, ac ducibus ab eo missis. Bono itaque omine Pipinus ad Martellum patrem rediit, pretiosissimis xeniis & lætitia cumulatus, * ac toti Galliæ iucundissimus: maximè quia à Luitprandi regia profiscisceretur, iuuenta initamentis iustitiæ imbuta, & elementis aliquot Imperij futuri elucentibus. Nam pater Martellus præfectus tantùm erat palatij Celtici: qua in potestate Luitprandum pacauerat infensum Gregorio III. Pontifici, in cuius inuidiam Roma obsidebatur, & ciues eò inopiæ redigebantur, vt

Annonius lib. 4. cap. 57.

In can. Duo sunt. 12. q. 1.

Iliad. 2.

2. Pet. 2.

* *Anno salutis 727.*

Platina in vita Gregorij iij. & Zachariæ.

nec ab herbarum radicibus, nec à morticinis abstinerent: nec cœlitùs pluebat frumentum Iuppiter, vt cùm

Cincta premebantur trucibus Capitolia Gallis,
Fecerat obsidio iam diuturna famem,

Lib. 6. Fastor. inquit Ouidius: sed per noctem

Esse Ceres visa est, iaciunt Cerealia dona:
Iacta super galeas scutáque longa sonant.

vnde Ioui pistori ara dicata est. Sed tum Romanis Martellus dulci numinis functus est officio, sine fabula sedato Luitprando, qui ægrè à Mœnibus vrbis penè superatæ auellebatur, præsertim ad pugnam & prędam paratissimis militibus, ideò quòd Romani Transmundum ducem Spoletinum Longobardis fœdi fragum omni ope & studio iuuissent, & auxissent proterui clientis audaciam. Sed illi demum duplici stipendio honorati, reditui sese accinxerunt diluculo. Tum verò planctus mulieris Deum atque homines implorantis, Regis & militum aures violauit: quæ à suburbiis exoriens, vnicum & anniculum filium ab immani serpente ablatum sibi querebatur, & eiulatu fœmineo Tyberis ripas implebat. Ea res in religionem versa est pleriſque, quòd diceret obsidionem contrà Pontificem Max. temerè susceptã: nonnullis è diuerso timidè desertam opinantibus. Sed vicit superior sententia, cùm aurora raræ magnitudinis feram demonstrauit esca nobili superbam, infante scilicet è cunis rapto. Quo spectaculo vehementer indoluit Rex, eo magis quòd infans fle-

tu indicabat ſe viuere, & viuo tumulo condi eum, inhumanum ducebat. Proinde nihil fruſtratus, vetuit clara voce, ne quis militum telum in ſerpentem miſiſſe vellet, néve hanc Regi laudem præripere, memori vtique Attilij Reguli, qui bello Punico primo apud Bragadam flumen Serpentem CXX. pedũ longitudinis expugnarat balliſtis ac machinis opidi inſtar, tantæ molis fuerat. Cæterùm Serpens ſpiculo Regis Luitprandi petitus, in vmbram eius ſæuire cœpit, iam oblitus puerum mandere vindictæ deſiderio, ora retorquens, & caudæ verbere equum cõſternatum ſubinde feriens: nec priùs interiit, quàm Luitprandus pedeſtri duello aduerſum occupans, vt rictus dẽtium euitaret, enſe percuſſerit, puerúmque matri cum aliqua vitę ſpe reddiderit. huius pietatis & victoriæ monimentum clypeo appingi curauit: ſerpenti tantùm coronam addidit, nimirùm regali manu necatum ſignificans: nec minus gaudẽs quàm Perſeus, erepta Andromeda marini monſtri nece, aut quàm Cadmus perempto dracone, cuius recordatione Thebani Epaminondæ ducis, belli gloria nulli ſecundi, ſepulchro ſtatuam cum clypeo cui draco inerat, poſuerunt: quoniam Sparta oriundum eum ita ſignificarent, eorum è genere, qui draconis dentibus à Cadmo ſati prędicarentur, vt putat Suidas: vel, vt ego arbitror, quia Spartiatas cùm ſæpè, tum in Leuctrico prælio domuiſſet. Non minus denique hilariter ouabat Rex, quàm cùm ipſemet Venetum manus euaſit, à quibus aliquando ca-

Suidas in dict. Epaminondas

Lib.18. rer. Rom. in fi. ptus in cõflictu fuerat vixdum pubes: tametsi P. Diaconus hunc non Regem, sed Regis nepotem & cognominem extitisse magis indicet. Quantus qualísve fuerit immanis serpens ab eo occisus, à Plinio e-

Lib.8.c. 14. Solin. cap.8. docerividemur de ingentium serpentum magnitudine loquente. In Italia, inquit, appellatæ Boæ in tãtam amplitudinem exeunt, vt Diuo Claudio Principe occisæ in Vaticano (est verò hic collis trans Tyberim, nunc D. Petri basilica insignis) solidus in aluo spectatus sit infans. Alunturprimò bubuli lactis succo: vnde nomen traxere. Miror insignia anguis Me-

Raph. Volaterr. lib.4. Geographi. diolanensis origine ad Actium Vicecomitem à nõnullis referri, cui Bononiam oppugnanti Vipera innocua galeam capútque circundederit: vel quòd Sarraceno cuipiam deuicto anguem ex galea detraxerit. Sed quorsum infans aut corona spectet, non video. Præterea mihi nõ licet esse nugaci: nec quod fuit regium, Vicecomiti longè pòst nato ascribere æquum est.

LVITPRANDO post secundum & trigesimum regni annum defuncto Aldeprandus nepos semestre sceptrum tantummodò accepit, aptus ad munia Principis obeunda, nisi intra primas glorię metas concidisset. Cui omnium procerum calculo suffe-

**platina in Zacharia Ratchin vocat.* ctus Lachis * integritate morum amabilis: qui vix libata regni Lõgobardici dulcedine amaritiem prę-ferente, quique tantæ fortunæ fuerat, vt Rex eligetur, tanti fuit animi, vt regnum contemneret præ monastico viuendi instituto. Sed & vxori ac libe-

ris vt idem amplecterentur, ſuaſit, atque perfecit: vt vulgo ignoti, ſoli Deo cogniti, ſpe meliore cœleſtia aſſequendi fruerentur, & perſpicuas diuitias animi pro cæcis huius ſeculi aliquando acciperent. Laudent antiqui Democritum, qui vt Philoſophiam exactiùs ſcrutaretur, multas nationes peragrauit, & & fundos ſuos incultos & compaſcuos ciuibus dimiſit. Quanto pręſtantior Lachis habendus eſt, qui regno luculentiſſimo ſe ſponte abdicauit, vt tã graui ſarcina exoneratus, alacriùs poſt Chriſtum curreret. At longè diuerſi ſtudij fuit huius frater Rex Aſtulphus, neque inopia neque copia vlla ſatiabilis, & Romanis permoleſtus, à quorum ſingulis capitibus ſingulos aureos annui tributi exegiſſet, niſi eius cõnatus Pipinus Rex Francorum refrænaſſet, & niſi ſenſim mox ille iuuentæ ferociam ſenecta moderatiore illuſtraſſet. Hoc inter venãdum in fata concedente, Rachiſius frater, qui antea cœnobio ſe addixerat, ſuccedere fruſtrà niſus eſt. Nam Deſiderius Dux prępollens & munificus potiri rerum occœpit: & nequitia quæſitum Principatum acerbiſſimè geſſit, atque infeliciter dimiſit Regum nouiſſimus à Carolo Magno expulſus, vt abundè iam diximus, cùm de Narſete tractaremus, qui Longobardos Italiæ humeris impoſuit, mortuo Iuſtiniano Imperatore, omnibus ſanè numeris abſoluto, ſiue militiam ſpectare liceat, ſiue alterum Reipubl. vinculum, id eſt, Iuriſprudentiam ſcientiarum omnium Principem ac deam, rei diuinæ & humanæ participem.

* * *Horum 32. Reges ponit Io. Magnus Gothus in hiſt. Gothorũ, lib 8. cap. 20*

Teſtantur idipſum preclara Iuriſprudentum & legumlatorum monumenta, quę ipſius imperio & induſtria concinnata ſunt ſummo totius orbis bono. Alioquin enim futurum erat, vt veterum egregij labores irriti eſſent, ſcriptis tineas & blattas paſcentibus. Sed hic Princeps (vt verbis Pauli Diaconi vtar) leges Romanorum, quarum prolixitas nimia erat, & inutilis diſſonantia, mirabili breuitate correxit. Nã omnes conſtitutiones Principum, quæ vtique multis voluminibus habebantur, intra x i i. libros coarctauit. Idem quoque volumen, Codicem Iuſtiniani appellari præcepit. Rurſus ſingulorum magiſtratuum ſiue iudicum leges, quæ vſque ad duo milia penè librorum erant extenſæ, intra L. librorum numerum redegit: eúmque codicem Digeſtorum ſeu Pandectarum vocabulo nuncupauit. Taceamus Inſtitutiones ciuiles, & Nouellas eius conſtitutiones, opera abſolutiſsima: vt ſolent poſteriores cogitationes & curæ ſuperioribus politiores & meliores exire. Et ne quis putet inconſultis viris doctiſſimis ipſum ſacras leges vulgaſſe, ſelectas ſine iudicio antiquatis prioribus, operi moliundo adhibuit Tribonianum, Baſilidem, Mennam, & accerſitos vndique optimos iuris enarratores, vt ipſe de ſe teſtatur. Ita corpus iuris ciuilis longum antea veriùs quàm magnum belliſſimè informauit, quod vaſta illa & priſca mole tantoperè diſplicuit, & in deſperationem ſtudioſos pertraxit. Ac ferè ſuffocatum iam fuerat, præſertim Gothis & reliquis Barbaris Romana iura & placi-

Lib. 18. rerum Roman.

l. 2. §. Quæ omnia. ff. de vet. iur. enucle.

anno 531.

& placita execrantibus,& copiam redundantem legum exprobrantibus:quæ veriùs erat inopia. Sic enim Ægypti Rex Alexander Ptolemęi Euergetes filius odio habitus eſt à populis,quia deliciis deditus adeò obeſus euaſit, vt ne ambulare quidem poſſet, niſi duobus famulis fulcitus incederet, & ſibi ipſi oneri eſſet.Cęterùm in macie plus ſanguinis eſſe Phyſicis placet:& in reciſis antiquorum legibus,aptè tamen coagmentatis,plus frugis,minus laboris inuenitur.quippè cùm contrarię inter ſe conſtitutiones, vel ſuperuacuæ,vel deſuetudine abolitæ, expunctæ ſint, verbis tamen pauliſper immutatis obſeruatæ: nempè vbi antiqui defecerant,vel pro tẽpore,quorum leges circumagi neceſſe eſt,alij mores expoſtulabantur. Sed ita ingenioſè verborum fultura facta deprehẽditur,vt eodem tramite currere, eodem orationis filo nexa cenſeantur. Eccur,quæſo, non licuerit Iuſtiniano Cæſari, penes quem totius legis condendæ fuit autoritas, paucula verba conſultiſſimè immutare? cùm iampridem plerique ſtolidi integros legum verſus pro libidine, aut demant, aut adiiciant: & ſe emendare iactitent,quod deprauant ſuperba quadam ignorantia: & ſi quippiam obſcurum in iure ciuili compererint, aut duriuſculum, Iuſtiniano imprecantur,Triboniano inſurgunt, deridentBaſilidem:& ob vnum reſpõſum humanum nonnihil ſapiente,& alicubi acerbum, diuinum Iuſtiniani opus damnant,reiiciunt, inſtar Anaxagoræ cœlum omne ex lapidibus compoſitum aſſerentis,

Athen. lib. 12. cap. 27.

quod Dimylo Principe vnicus lapis de cœlo ceci-
Laërt.lib. 2. de vita philoſop. dit. Sed iam Iuſtinianus prædixerat ſe hominem lapſui & obliuioni obnoxium,& boni conſulendũ, quòd plurima inuicem conuenientia præſtiterit, & diſſidentia ſuſtulerit,& perdenda repulerit & omiſerit. Ea tamen nonnulli requirunt, & non minus lugent,quàm Ægyptij quondam perditum Oſirim nunquam ſatis quæſitum lamentabantur: & bibliothecas omnes inueſtigant,ſicubi nanciſci fragmenta Iuriſconſultorum amiſſa poſſint:ſin minus, confingunt:non diſsimiles quidem pueris,qui non admodum curant poma in cœnis comedere, ſed aliis comedentibus analecta & cortices colligunt auidiſſimè,ac muſcis præripiunt: aut, vt quidam veterum, inuento frumento glandibus veſci malunt, in memoriam videlicet exoletæ vetuſtatis: & hanc ſaginam dulcibus,ſed parcis epulis præferunt,neſcij nõ plurimo cibo,ſed ſaluberrimo homines iuuari.Mihi verò mirificè arridet mediocritas in rebus omnibus:& nimium placet illud Solonis legiſlatoris, Ne
§. 1.de cõſalib. col. 4. quid nimis: ſicut & ipſi Iuſtiniano, cui quod medium eſt, optimum videtur. Cernimus itaque ſacram ſcripturam pauca de multis tradere, quæ fecit
Cap.21. Chriſtus:quæque perſcripta libris,vt D.Ioannes inquit,vix mundi ingenti ambitu caperentur. Atque vtinam quæ nobis ſunt legum reliquiæ, pro rei dignitate multis annis percipi queant. Tria Neſtoris ſecula, vel naturam Phœnicis rediuiuam potiùs diuinitùs concedi oporteret in arte tam longa per-

discenda,& vita tam breui,vt eam Demetrius Phalereus στιγμὴν χρόνου,id est,punctum temporis appellauerit. Proinde Iustinianus se prædicat ebibisse fuligines lucubrationum, & pro diei luce intempestam noctem sæpissimè vsurpasse, vt iuxta id quod maximè societati hominum & iustitiæ expediret, iura promulgaret,& sibi quodammodò vitam produceret: quoniam prudentissimi vigiliam, vitam dixere, & somnum mortis fratrem. Ideoq; cùm se ad quiescendum componeret Aristoteles,æream sphæram tenebat manu,eo consilio, vt cùm diducta dextera dormientis excuteretur,in subiectam peluim caderet,& sono excitaret.Ac fortè suã ἐντελέχειαν protinus meditabatur, quasi quandam continuatam motionem,ac perennem& quintam naturam,vt interpretatur Tullius:eámque esse animam seu animum:quã tamen alij,quorum est Laërtius, perfectionem esse malunt corporis naturalis & organici potentia vitam habentis. Aut fortè pernoctabat Aristoteles,vt probè coniunctas & aureo vinculo colligatas virtutes à Deo,in Peripato deambulans seiungeret:&, vti assolet,demonstraret incontinentem esse posse ac intemperantem,qui iustus & prudens sit.Quod quã à vero abhorreat,nemo non videt:nisi fortè vna hirundine ver fieri,& honesto vno quodam actu virtutem existimauit sibi contrarius. Enimuerò Iustinianus somno excitus,non sibi, sed toti mundo genitus,toti vigilans, toti opitulans,id vnum curabat, vt Iustitiæ thesauros indagaret,& eidem omnia hæ-

§.1.Vt iudices sine quoquo suffragio fiant. coll. 2.

Laërt.lib. 5.de vita Philosoph

Lib.1.Tuscul.quæst.

rere bona oſtenderet. quod & ſacræ literæ teſtan-
Luc.1. tur, quæ ſanctos viros & perfectos, qualis fuit Io-
ſeph vir Mariæ virginis ſelectæ, non alio quàm iu-
ſti nomine dignantur. Meritò igitur ille gloriatur
ſuperfluis antiquorum ſanctionibus & præceptio-
§.vlt.in præm.ff. nibus exploſis, ſe pretioſiſsima quæque & optima
ſegregaſſe, elegiſſe, vulgaſſe, & talem prorſus feciſſe
permutationem, qualem apud Homerũ omnis vir-
tutis parentem ſapiens Diomedes aurea arma pro ę-
reis à Glauco Troiano accipiens fecit. Et tamen non
deſunt obtrectatores maledici, qui Iuſtinianum ſu-
pinum Principem & imperitum mentiantur, ipſi i-
gnari & improbi, & magis cæci quàm vllus Phineus,
qui non vident teſtimonio diuinorum voluminum
ab eo editorum aliud probari: ſicuti & Sophocles
cùm egiſſet annos quinque & nonaginta, & tanquã
delirus ſenex ab Iophonte filio diſipiſcentiæ inſimu
laretur, iudicibus admirationi fuit, accuſatore de-
Lucian.in Macrobiis mentiæ damnato, poſtquàm eis recitauit Oedipum
Coloneum, opus certè pulcherrimum, Iuſtiniani
conſtitutionibus nec labore, nec vtilitate, vlla ex
parte comparandum: qui cùm plurima ſubditis ſuis
& ſalutaria præſtitiſſet, plura tamen ex boni Princi-
pis officio ſe debere ſemper faſſus eſt: & tum omni-
bus placens, ſibi ſoli non placuit. Interdum, cuius
fuit modeſtiæ, palàm ſe hallucinatum dixit, experi-
mento inutile inueniens, quod pro hominum com-
moditate & tutela ſanxerat. Namque quantum in
condenda lege aberrauerat, tantum in reprehendẽ-

da reſipuit: vſqueadeò vt ſe ineptiſſe alicubi fateatur. Agnoſcit culpam inconſtantiæ,& amplectitur: quoniam ſicuti medicamenta nouis morbis vinci ſolent,ita iura negotiis, quibus mederi ſtudent: cùm certum ſit L.Paulo,Q.Martio Coſſ.Carbunculum primò in Italiam veniſſe,& conſulares duos viros, ſcribente Plinio, obiiſſe non abſque medicorum inſcitia: Sed exemplo Hippocratis ſe erraſſe alicubi confitentis,vt poſteros cautiùs medicari edoceat.Periit,inquit,in Omilo Autonomus die XVI. ex lapide ictus in futuras ſincipitis:nec animaduerti ipſum ſecari oportere,& me deceperunt futurę habentes in ſeipſis teli lęſionem, donec cerebri membrana computruit.Quid hoc diuino autore aut ſanctius aut laudabilius inueniri poteſt?qui famę ſuę cõſulere noluit cum publico detrimento:ſed ideò clarior,vt & M.Tullius Catulum & Lucullum Rhetorices à ſe vulgatos libros ſanioribus editis damnauit: ſic Iuſtinianus maluit ea recidere,quæ ſtatuerat, nec tam recoquere,quàm aliquando ex integro fabricare, quàm contumaci pudore decreta ſua ſinere diutius cum ſummo Reipubl.malo ſeruari.Idẽ propè in Theologicis & cœleſtium rerum diſquiſitionibus tenuit. Non enim animam in terras curuam habuit,ſed & ſublimia rimari conſueuerat, vſque ad anxietatem:ita vt aliquando exiſtimauerit Chriſtum nõ mortalem carnem aſſumpſiſſe, ſed quę ſtatim immortalis extiterit. Qua in ſententia obiuiſſe ipſum Zonaras prodidit, calumnioſè vtique. Illud

In Authent. tit. 7. col. 8. & col. 7. §. Vt ſine prohibitione matres.

Lib 26. hiſt. nat. cap. 1.

Lib. 5. de morbis popularib.

Quintil. lib. 3. cap. 8.

Tom. 3. in vita Iuſtiniani.

quidem exploraui, Iuſtinianum, qui putabat ea aſſertione ſe magnifacere dominicum corpus, honori eius perẽnem immortalitatem ſuperſtitioſè aſſeueraſſe quandoque: ſed mox reſipuiſſe, ab Agapeto Rom. Ponfice obiurgatum, qui magna loquendi libertate ſe pro Iuſtiniano Diocletianum videre diceret, non ſine lachrymis. Quo factum eſt, vt piè & ſyncerè de Chriſto poſtmodũ ſenſerit, ſicut à Ioan. Pontifice ipſi ſuaſum fuerat, ne ſcilicet nouas ſemitas quærens, à trita Apoſtolorum via deflecteret, cùm recta fides in Principe Solis radiis multò clariùs eniteat. Propterea Chalcedonis filius Ioãnes, antiſtes Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, Alexij Comneni ætate, anniuerſaria memoria Iuſtinianum celebrauit, idque magnificè coacta populi concione in templo, quod ἁγίαν σοφίαν, id eſt, ſanctam ſapientiam nominat, ab eodem Iuſtiniano excellentiſsimè extructo. Addit Suidas, eundem Auguſtum ſtatuam ſuã equeſtrẽ columnæ impoſuiſſe, ita vt læua globum teneret, defixa in eo cruce. Innuebat verò ſe terrę dominum euaſiſſe ob fidẽ & cultũ erga crucem. Dextram Orientem verſus porrigebat, quem Perſica clade ſubegerat. In ſummam erat hic Princeps, inquit P. Diaconus, fide catholicus, opere rectus, iudiciis æquiſſimus: ideoque omnia feliciter ipſi ſuccedebant. Procopius adiecit, ipſum diebus iis, qui Paſcha præcederent, & aliâs ſæpiſsimè dura victus ratione vſum: à vino, pane, & eiuſmodi eſculentis, dum cibum ſumeret, abſtinuiſſe: atque, vt ſemel dicam, quod didi-

Platina in vita Agapeti. 1. & in Ioan. 2.

l. 4. C. de ſumma trinit.

Niceph. lib. 17. hiſt. eccl. cap. 31.

Lib. 18. rerum Rom.

Lib. 1. de ædific. Iuſtin.

ci aliunde, torsisse regiam famem escis agrestibus & oleribus. Et fortè si in Diogenis tempora incidisset, inuidisset ei peram & baculum, opinor, & dolium, in quo ad Solem apricabatur, vt & Alexander ille Magnus percunctatus, Num aliqua re egeret, respondente Philosopho, Nulla, præterquàm vt paulisper discederet, & Solem inumbrare desineret. Tum Rex animi magnitudinem extollens, Nisi, inquit, Alexander essem, cuperem fieri Diogenes. Proinde cùm Iustinianus corpus inedia multa macerasset, & tanquam ferocem dominum mansuefecisset, liberiorem & acutiorem animum reddiderat: adeò vt Mathematicis se imbueret. quod tum maximè patuit, dum Isidorus Milesius & Anthemius Trallianus in illo Sophiæ templo mirabilis extructuræ & impendij aliquando hæsitarent in fornice perficiendo, qui pondere suo prægrauabat talos, & dissolutionem minabatur. Sed Princeps maturè iussit arcum ad finem vsque circumuolui, vt in seipsum consurgẽs, talis minimè egeret. Ita molem eximiam & pendentes animi architectos magno fasce leuauit, qui alioquin in ea arte habebantur præstantissimi. Nam cuiusque artis & disciplinæ egregios artifices amplectebatur, & beabat: potissimùm verò Tribonianum, quem Grammatici impium & expertem bonarum rerum supercilioſè, de more clamitant, reluctante interim fideli autore Procopio Rhetore tunc florente, Belisarij ducis Iustiniani scriba præcipuo. Tribonianus Pamphilius,

Procop. eod. lib. 1.

Lib 3. de bello Persico. inquit ille, Imperatoris assessor, quē Romani Coœstorem, seu Iurisconsultum vocant magistratu præditum, moribus & disciplina omnium artium nulli secundus, iustum sectabatur lucrū. Leges aut abrogabat, aut condebat ex vsu. Et paulò pòst: Tribonianus multis post magistratum viuens annis ex morbo decessit, vt qui nihil ingratum à nemine passus est: quia naturâ mitis & humanus: quibus moribus simul & doctrina vnicum auaritię morbum facilè obscurabat. Ex his liquet, fuisse illum ita auarum, vt nihil iniusti tamen pretio admitteret, vt frugi homines solent, sed comes & candidi, & ab alieno abstinentes: qualis pingitur ab Annonio Ega militię & domus Francorum summus magister, defuncto Rege Dagoberto, genere clarus, iustitiæ seruandę & opibus citra nefas coaceruandis deditus: ideoque auaritiæ interdum sugillatus, quique nec se, nec fiscū exhaustis popularium fortunis passus est intumescere: ita parsimoniam sine sordibus, liberalitatem sine luxu retinuit: qualem Vespasianum Cæsarem diximus publicam penuriam ærarij domestica parsimonia subleuantem: quæ prudentibus viris magnum profectò vectigal est. Sed & Tribonianus auidiùs partis rebus bene & liberaliter vsus dignoscitur, paci quàm bello magis idoneus: nisi qui consilio postea in acie pugnaturos dirigunt, participes victorię censeri mercantur. Hæc quæ oculatus & multiscius testis Procopius tradidit, apertè discrepant à nugis Suidæ, Triboniano impietatem & impostu-

Lib. 4. cap. 35.

Sueton. in Vespasiano, ca. 16. & 17.

ram

ram exprobrantis:adeò, inquit, vt vir à Christiana religione alienus, persuadere conaretur Iustiniano eum non moriturum, sed in cœlum raptum iri, ius & leges venales habens. Sed & Iustinianum literarum omnium rudem asserit nouitius scriptor, veræ & germanæ antiquitatis rudis, ex actis scriptísque vtriusque palàm conuictus: non secus acarboris bonitatem ex fructu metiri conuenit. Nec est facile, vt qui tam deploratè malus & stupidus sit, æquabile ius aliis præstituat, aut ipse in alios seruet. Proinde liquet Suidam Grammatico supercilio immanem nō historiam, sed calumniam effutiisse, & more canum ignotos allatrasse. Ecquis, amabo, non rideat ac explodat quę Suidas tradidit calumniosè de actionibus non nisi centum annorum spatio præscriptione, neque excludendis, lege, inquit, lata in Prisci Emeseni solertissimè falsum fabricare assuefacti gratiam, abolita annorum trigintavel quadraginta exceptione, quæ tamen viget. Alibi quoque lingua cœno sepeliri digniſſima, ait, Iustinianum militibus in limitibus Imperij præstitutis ad cohibendas Persarum & Sarracenorum incursiones, & ob id Limitaneis appellatis, stipendia toto quinquennio ægrè soluisse: cùm è diuerso Iustinianus enixè curauerit, rescripto ad Basilianum dato, vti militibus fines custodiētibus maturè ea darentur. Erat verò hic tum summus per Orientem militum magister. Et quia quod non decet, libenter balbutit Suidas, virus in Gallos euomit, naturâ intemperantes faciens, & regionem

In verb. Prisc.

In verb. Limitanei

In verb. ἀδλων & l. 2. C. de offi. præf. præt. Africæ.

incolentes excepto frumento incommodam: vnde fluxis esse corporibus, labori & cursui ineptis, & minimè idoneis. quod Iulius Cæsar denegaret, & cotidiana redarguit experientia.

CÆTERVM vt ad veritatem instituti regrediamur, Iustinianus eo modo rem militarem exercuit, vt vtrumque tempus & pacis & bellorum rectè gubernarit, & non solùm per legitimos tramites improborum hominum iniquitates expulerit, sed etiã in hostilibus præliis victor euaserit: Persas quiescere, Vandalos & Mauros obedire, Africa liberata, sed Romano reddita Imperio, coëgerit. Gothos planè ita profligauit per Legatos, vt seruire, nedum obsequi parati fuerint. Quocirca factum est, vt in bello Callinicus, id est, victor pulcherrimus, appellaretur: & à militibus se inuicem excitantibus ac Pæana canentibus, eavoce periucunda inuocaretur, qua priùs Archilochus in Olympiis Herculem prædulci melo, vt ait Pindarus, salutauit: χαῖρε καλλίνικε, ἄναξ Ἡράκλεις. Sed & aliis variis nominibus subactarum gentium decorabatur: quia prisca consuetudine

Si petat à victis, tot sumet nomina Cæsar,
Quot numero gentes maximus orbis habet,

vt inquit Ouidius. Hinc inscriptiones illæ in Pãdectarum & Institutionum ciuilium Præfationibus munitis Dei nomine & vnà numine propitio: IMPERATOR Cæsar Flauius Iustinianus, Alemanicus, Gothicus, Francus, Germanicus, Atticus, Alanicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor, ac trium-

§. 1. *de hæ redib. & falcid. coll.* 1.

Procop. li. 2. de bell. Pers. & lib. 4. de bello Vandelico.

In Olymp. od. 9.

lib. 1. Fastor.

phator ſemper Auguſtus. Hac in magnifica inſcriptione Flauius appellatur Iuſtinianus, non ab vlla gente Flauia deuicta, vel ab vllis Conſtantini titulis, vt comminiſcitur Alciatus. nam hi victoriarum tituli nomen Imperatorum proprium ſubſequi ſolent, non præcedere. Itaque multominus arridet, quòd pro Flauio ſupponit Slauium: tametſi non ignorem Slauios, qui nunc Sclauini dicuntur, dum Illyricum, quod nunc poſſident, inuaderent, à Iuſtiniani copiis magnas clades accepiſſe, eiſdémq; mutuas dediſſe, nec ſine præda: Iſtrum flumen, cuius accolæ ſunt, traieciſſe, ſi quid Procopio creditur. Porrò id eſt verius, Iuſtinianum prænomen Flauiũ acciuiſſe à gente Flauia, à qua ſe oriundum prædicauit, vnde Veſpaſiani Cæſaris præclara origo defluxit, ante ipſum non pœnitenda Rom. Reipublicæ. Hinc & Domitianus ſe Flauium nominauit, familiam paternam magis quàm virtutem oſtentans & referens: quanquam non defuerint, qui Flauios antiquos, operarum vulgares mancipes fuiſſe, & ruri colendo aſſuetos perperàm ementirentur: vt eſt inſignis licentia ſcriptorum in Heroum maiores, vt tum ſibi veriſimilia magis tradidiſſe videantur, cùm illos apprimè denigrauerint, quorum res geſtæ cãdorem & lucem ſingularem patefaciunt. Planè certum eſt Veſpaſianum, priuſquàm ſortitò Cretam & Cyrenas cepiſſet, Quæſtorio munere Tribunatum in Thraciæ militarem iam meruiſſe, & cum nobili fœmina conſuetudinem habuiſſe iuſtæ vxoris loco,

Lib. Paterg. 5. c. 3

Lib. 3. de bell. Goth.

Sueton. in Veſpaſ. c. 1. & 2.

& inde progenitum tandem auum paternum Iuſtiniani: qui priuatus exiſtens, ob egregias fortunæ & induſtriæ dotes, ſemper priuato maior habitus eſt: & filio ac nepote ſuperſtitibus publico bono abundè conſuluiſſe credebatur. Nam cùm virtus ingenita ſemper feciſſet vt Iuſtinianus vellet iuuare Rēpubl. fortuna demum præſtitit, vt etiam poſſet, poſtquàm à Iuſtino auunculo Imperatore cooptatus eſt, & in adoptionem datus: ſerò tamen, & populo vt id Iuſtinus Thrax iam ſenior vellet, crebrò efflagitante. Sic fit, vt Iuſtinianus patrem ſuum Iuſtinum nuncupet, cuius ex ſorore nepos eſſet, ſed adoptionis ciuili vinculo mox arctiſſimè deuinctus, tum cognationis, tũ pietatis. Fuit etenim Iuſtinus religionis Chriſtianę ſtudioſiſsimus, cui redintegrandæ iugiter ſtuduit, dum ab Arrianis labefactaretur. quod nec Zonaras diffitetur, licet tam Iuſtinum quàm Iuſtinianum immeritò ſugillet: hũc pecuniæ per nefas quærendæ, & mox profundendę ſolicitum, & ad pœnas irrogandas promptum, fingens: illum verò ignobilibus ortum parentibus, armenta atque porcorum greges pauiſſe, ſed militari virtute ad tantum dignitatis culmen ſcandiſſe. Cæterùm non eſt auſus negare vtrumque diuinitùs Anaſtaſio Auguſto gradatim ſuffectum, qui ambos velut inſidiarum reos occidere conſtituerat: ſed territus ſomnio, temperauit, cùm per quietem vir teribilis dicere illi viſus eſſet, Iuſtino & Iuſtiniano ne quid mali feceris. Nã quòd Iuſtinus petulanter ſimulatur boum porco-

§. pen. de donat.

Paul. Diaconus lib. 17.

Zonar. to. 3. in vita Anaſtaſij.

rumque paſtioni aliquando deditus, id ei exprobratum ſcimus ab hoſtibus Thracij nominis, quorum agros inuadens, equitia, boues & pecora, populabũdus è paſcuis intrepidus abducebat. Inde pergratus Anaſtaſio, ſub quo prima fecerat ſtipendia, & mirificè collaudatus: quippè cùm Herculi nõ tantùm honori fuerit Geryonem in Hiſpania necaſſe, ſed etiam eius boues in teſtimonium victorię procul egiſſe. niſi forſitan hoc interfuit hos inter Reges, quòd Hercules Leonis pelle, Iuſtinus aprina libentiùs induebatur: ex ea caſtrenſe ſagulum ac pharetram ornabat: apri denique nota clypeum inſigniebat, necnõ galeam & annulum: eminus eandem feram venando ferire ſolitus feliciſsimè. Quapropter militari ioco Meleager ac ſuarius vocitabatur, non perſpiciente Zonara, qui Iuſtinum συφόρβον dixit, ſuem Latinis etiam pro fero vſurpari diſſimulans, & ſimiliter Græcis. vt cùm Adraſto Regi Argiuorum oraculum edidiſſet, vt Statius refert, *Lib. 1. Thebaid.*

Setigerúmque ſuem, & fuluum aduentare leonem,

quibus Argiam & Deiphilam filias collocaret: quod ipſe primò attonitus exhorruit, donec Polynicem conſpexit Leonis exuuiis fultum, & Tydeum apri: alterum è generis ſortibus deſignatum, ſed

Tydea per latos humeros ambire laborant
Exuuiæ, Calydonis honos.

quaſi hic aper Calydonius eſſet appellatus, quem occidit Meleager. Ita enim enarrat interpres Placidus. Præterea Homero aper nõ modò κάπρος dicitur, ſed etiam

Odyss. 19. σῦς, vbi venantem Vlyssem describit iuxta Parnasum, & dente apri postea morituri saucium: qua ex cicatrice ab anu Euryclea pedes eius lauante cognitus est: ὁ δέ μιν φθάμενος ἔλασεν σῦς γουνὸς ὕπερ. Itaque Agapetus Diaconus in lepida quadam exhortatione Græca ad Iustinianum Imperatorem suadet præcipuè, ne maiorum nobilitate sibi placeat, cùm generis autorem omnes habeant Limum, & qui purpura byssoque turgẽt, vel diademate redimiti sunt, & pauperes, ęgri & excubitores μὴ τοίνυν εἰς πήλιον ἐγκαυχώμεθα γένος, ἀλλ' ὑπὲρ χρηστότητι στεμνωσώμεθα τρόπων. id est, Ne igitur iactenus nos lutulento genere, sed morũ integritate gloriemur. Subdit paulò pòst Agapetus, venerandũ Iustiniani esse Imperium, quia hostibus suę potestatis demonstret aculeos, subditis verò humanitatem, & tam illos armorum vi superet, quàm ab his inermi charitate vincatur. Et cur hoc non fateatur Agapetus Constantinopolitanæ Ecclesiæ minister, cùm Iornandes gentis Gothicę Episcopus in Iustiniano laudando totus sit, & Geticam progeniẽ ab eo deuictam commemoret, Consule & duce Belisario? Nec satis illius in victos & subiectos benignitatem commendaturus sibi videtur. Nihil equidem miror, cùm non sit laudabilius Regi alios vicisse, quàm semetipsum, & vindictæ ac sæuitię libidinem compescere, & domare. Notum enim est illud Claudiani ad Honorium Imperatorem:

Lib. rer. Geticarũ, in fin.

In panegyr. 4. Cõsulatus Honorij.

Tu licet extremos latè dominere per Indos,
Te Medus, te mollis Arabs, te Seres adorent:

Si metuis, si praua cupis, si duceris ira,
Seruitij patiere iugum, tolerabis iniquas
Interius leges: tunc omnia iure tenebis,
Cùm poteris rex esse tui.

Planè Iustinianus, qui non sibi quicquid in victos liceret, sed quid fecisse deceret, prę oculis habebat, omnem humanitatis apicem mihi transcendisse videtur: potissimùm si quãdo memoria repetò, quo affatu, quáque munificentia Gilimerem Vandalorum Regem captiuum exceperit, ac Vittigem Gothorum Constãtinopolim perductos, & siniſtra fortuna penè beatos effecerit. Nam Belisarius in Libya Gilimerem subegerat, ipsamque Imperio Rom. denuò coniunxerat, diductam annos x c v. & à Vandalis occupatam, ex quo Gensericus Theodosio iuniore imperante illam inuaserat, proditam à Bonifacio Præside, offensa Castini iniurij hominis lacessito, & propterea perduellionem complexo. adeò Ducum simultates, æmulæ prędara regna perdidere. Itaque Gilimer è Genserici sanguine progeneratus, post aliquot eiusdem familię Reges successerat, aliena auferre promptus, Ildericho & Amere fratribus diademate præproperè spoliatis, & Genserici, quẽ Procopius Gizerichum vocat, testamento nuncupatis. Sed & Ilderichum arctiore custodia pressit, Amerem oculis priuauit, & simul cum regno dulcem lucem Solis ei abstulit, erga reliquos homines non ita impius, iuxta illud Euripideum:

l. 1. C. de off. præfecti præt. Afric. et Zonar. to. 3. in Iustiniano. Paul. Diaconus rer. Rom. lib. 14.

Nam si violandum est ius, imperij gratia

quod Iulio Cæſari in ore fuiſſe Cicero obiectat. Sed tamen feliciùs ſucceſſit Cæſari idipſum, quàm Gilimeri. Vbi enim increpatus ob dirum parricidium & tyrannidem à Iuſtiniano, minimè obtemperaſſet ei, alioquin Chriſtianos de manibus Barbarorum liberare auenti, claſſem munitiſsimam Beliſario duci creditam ſuo incommodo maximo expertus eſt, licet muniis optimi Imperatoris functus, ſæpè aduerſus hoſtes conflixerit, donec fuga vitam redimere adigeretur, & deformi exemplo ſuos milites conſternere, ac Africa decedere. Quam ob cauſam Iuſtinianus gratias plurimas Chriſto agit, ſcribens Archelao præfecto prætorio Africano, quòd tam breui, vt ipſe narrat, tempore receperit libertatem expulſis Vandalis, qui animarum fuerant ſimul hoſtes & corporum: diuerſis tormentis eos afficientes nimirùm, qui væſanam Arianam doctrinam ſequi renuebant, & meræ religionis oppugnatores piorum templa violabant, non veriti ſtabula ex ipſis facere. Vidimus, inquit, venerabiles viros, qui abſciſſis radicitùs linguis, pœnas ſuas miſerabiliter loquebantur: alij vel exularant, vel triſti nece diſperierant. Nec ſolùm Africam diuturna preſſam ſeruitute videre antea licuerat, ſed & Romam à Vandalis captam, & imperialia ornamenta in Africam transferri: tãdem Dei beneficio reſtituta, & à Barbaris extorta. Nam Genſericus Roma facilè potitus fuerat, cùm Maximus Valentinianum Cæſarem dolo occidiſſet, vir

Procop. li. 3. de bello vãdalico.

l. 1. C. de off. præf. præt. Afric.

Nicephorus idẽ li. 17. hiſt. Eccl. c. 11.

pop.

pop. Romano valde odioſus, & qui paulò pòſt mẽbratim diſcerptus ſerò pœnituit, pauliſper elatus vt miſeriùs caderet. Idcircò turbulento vrbis ſtatu Gẽſericus erectus in Italiam nauigrauit, & Eudoxiam Valentiniani vxorem vnà cum Eudocia & Placidia filiabus,& omni gaza, & ornamentis decoris Imperij: quarum quidem illam Honorico filio, hanc Olybrio Senatori Romano locauit: non oblitus omninò quantum regio ſanguini in vtraque fortuna concedere conueniat. Idque Iuſtinianus mitiſſimus Princeps perpendit,& erga Gilimerem obſeruauit, cui ſalubris, ſi non honeſta, fuga fuerat, vt ad Mauros feſtinaret, apud quos iuſſu Beliſarij Pharas negotiis obeundis idoneus ipſum obſedit: ita vt literis ſæpè perſuaderet, vti deditione quàm pugna Iuſtiniani virtutem experiri mallet. Nec annuit Gilimer, ſed reſcribens, Pharam Tribunum obſecrauit, vt citharam, panem vnum, & ſpongiam ad ſe mitteret: hanc, vt lachrymas exugeret: panem, aduerſus inediam, ſicut nuncius detexit: & citharam, ad leniendam heroicam calamitatem, quali ſe oblectat Achilles Homericus Agamemnoni iratus, & otij tædio *Iliad. 9.* iamdiu triſtis,& quam ſibi oſtendi popoſcit Alexãder Magnus, cùm Ilium veniſſet. Dum Troum aliquis ei Paridis lyram monſtraret, Mallem, inquit, Achillis, nempè virorum fortium ſæpiùs laudes accinentis, nec demulcendis amoribus accommodatam: dignámque viro commutationem volucris fortunę animo reputante, quam vel ex ipſo Alexandro di- *Ælian. lib. var. hiſt. 9. ca. 38.*

diciſſe poterat: qui poſt tot inſignes victorias & blã-
Io. Monachus invita Alexandri. dimenta fortunæ Hephæſtionem, quo nihil vnquã charius habuerat, in Ecbatanis amiſit tanto luctu, vt pinnas vrbium deiici, & muſicos conticere mandauerit, non diu futurus incolumis, ſed mox Babylona ingreſſus, veneni cruciatu moriturus, & breui tumulo indicaturus, quãta ſint Regum corpuſcula, & quàm paucillo terræ ceſpite contineantur, quibus nullæ regiones, nulla maria poſſidendi ſitim ſedare queunt. Proinde cùm Gilimer tandem Beliſario deditus, Conſtantinopolim ad Iuſtinianum perductus, in triumphum amictus purpura cum excellentibus Vandalis actus eſſet, nihil conqueſtus eſt, nec ingemuit: ſed Iuſtinianum in edito ſolio ſedentem in magna populi corona conſpicatus, illud He-
Eccleſiaſtes 1. bræi concionatoris protulit: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. & aduerſis in rebus minus frangi cœ-
Autor Procop. li. 4. de bell. Vandal. pit: maximè cùm à Iuſtiniano loca in Gallia quędam non minima fruenda ſibi & propinquis accepiſſet. Et niſi in ſecta Ariana pertinax manſiſſet, propè erat, vt Patritij honore donaretur. Confeſtim Beliſario triumphus ſuus decretus eſt vetere ritu, cum ſella curuli argentea humeris captiuorum iucumbente iam faſtidito ebore zonis aureis, & magna vi auri in vulgus diſperſa, & inito cõſulatu magnifico, vt magis ac magis inuidos concitaret, quorum artibus mœſtiſſima demùm ipſum perpeti contigit, tantiſper triſtitiæ feriis vtentem, vt Gothos ab Italia exterminaret, madentibus adhuc Vandalico cruore

armis,& procinctu contra Vittigem, qui Theodato ſublato regnabat,ſuſcepto: quem æquè ſuperatum Iuſtiniano exhibuit Conſtantinopoli, vbi Patritij dignitate & conuictu Imperatoris decoratus,exacto biennio in fata conceſſit. At Perſæ ſi non victi prorſus Beliſarij ope ſunt, tamen aſſiduis præliis debilitati quieuere. quod etiam Iuſtinianus teſtatur, ne ſi adeſſet Mirrhanes Perſarum Dux miræ audaciæ,dubiam vincendi aleam experiretur. Ille admodùm audax literis mandauit Beliſario,vt poſtridie in vrbem Daram milites ſuos introducturo prandium pararet: eorúmque nonnullas legiones immortaliũ nomine dignabatur,qui tamẽ maximè mortales patuere,cùm ad conſerendas manus ventum eſt: vbi qui mortem euadere voluere, fugæ remedio vſi ſunt, & pedites proiectis ſcutis fuſi, & equites iactantię obliti, nullam niſi celeritatis laudem retulerunt,Beliſario vix ſuos retardante, ne fugaces longiùs perſequerentur, ſed incruenta fruerentur victoria.Ferunt tandem Beliſarium inſidiarium in Iuſtinianum fuiſſe conſcium: itaque ſatellitio & ſtratoribus ademptis multatum, & domi cuſtodiri iuſſum,eiúſque mortui opes fiſco addictas Zonaras tradit. Adiiciunt alij autores luminibus priuatum mẽdicaſſe, & ſe liuore, non errore excæcatum dixiſſe prætereuntibus.quod nec credibile, nec tam generoſo duci conueniens, vt nimis humile: ſicut illud Oedipi acerbum,qui in tragœdia Senecæ

Iornãdes lib.rer.Getic.in fi.

§.1.de hæredib. & falci. col.1.

Procop. lib.1.de bell.Perſico.

Tom.3.in Iuſtiniano,in fi.

Volaterr. lib.23. Anthropolog.

Crinitus lib.9.c.6.

- attolit caput,

Cauíſque luſtrans orbibus cæli plagas,
Noctem experitur, quicquid effoſſis malè
Dependet oculis, rumpit, & victor deos
Conclamat omnes.

Non miror autem benè meritis ducibus & perfunctis honeſta militia, mali quicquam accidiſſe ſine noxia, cùm Miltiadem poſt trecenta milia Perſarum in campis Marathoniis deuicta, manu vix duodecim milium, non expectatis Laconum auxiliis, Athenienſium decreto exulaſſe conſtet, ac in vinculis & carcere enectum: nec corpus eius ſepulturæ antè traditum, quàm filius eius Conon, dux ſuæ ætatis maximus futurus, vinculis conſtringeretur, ſucceſſor vtique paternæ ærumnæ & virtutis. Quinetiam cùm Xanthippus Miltiadi luxati femoris morbo valde laboranti diem dixiſſet, nec ſe ſiſtere iudicio poſſet, cauſatus morbum ſonticum, propter quem in ius vocati excuſari iure ſolent benignius, & quo ipſe miſerrimè intabuit, nihilo magis capitis damnationem, vel multam talentûm L. euaſit: nec patrocinio amicorum auditum Marathonem, & reliquas eius inſontis ducis victorias memorantium: ita vt Conon luere multam cogeretur peſſimè inflictã parenti optimo, tum patrię, tum ſuo. Si quid verò eſt quod addat colorem Iuſtiniani Beliſarium plectentis ſeueritati, id vnum erit præcipuè, quod Vittige Gothorum Rege ſuperato, Vraias eius ex ſorore nepos, calculis omnium electus, quanta potuit modeſtia, repulit Principatum: Similiter Theudi-

Iuſtin lib. 2.

Val. Maxim. lib 5. cap. 3.

l. 60. ff. de re iud.

A. Gell. lib. 20. cap. 1.

Herodot. lib. 6.

baldus Visigothus, qui parere quàm de summa rerum periclitari malens, suasit, vt Belisarium potiùs Regem, sicut victorem, ferrent & amplecterentur. Cui Rauennæ agenti Legati protinus rem omnem detegunt, hortantúrque ne voluntarius seruus magis quàm Hesperiæ Rex esse velit. Tum ille ex tempore respondit, Iustiniano superstite nunquam se Imperatoris nomen inuasurum: innuens proculdubiò, mortuo Iustiniano, cui pòst successit legitimè Iustinus cõsobrinus, se haudquaquàm regium munus nõ accepturum, atque interim procliuiùs mortem eius captaturum festinatione regnandi: cùm nec de priuatorum viuẽtium hæreditatibus pactionem iniri, tanquam periculosi euentus pleniſsimam, Iustinianus ipse patiatur, vel antiquiores Iurisconsulti. Ita vir magnus virtute, aliquando fortuna, Belisarius fallaciter, vel certè incautè locutus, suo experimento docuit in linguę manibus mortem sæpè versari: & nihil nimium cupere ex Chilonis Philosophi Lacedæmonij præcepto, partem esse sapientiæ nõ minimam, & secundis in rebus seruare modum, nec efferre seipsum, futurę sortis insçium. Equidem si assentiamur Annonio non pœnitendo scriptori, paulò secus de Belisario prodenti, exemplum in promptu præbitum est. Refert enim illum in Africam redeuntem, vt rebellioni studentes contineret, in Italiam diuertisse, vt eam à Francis populabundis defensitaret: quorum tam ignorabat robur, quã despiciebat numerum. Securus itaque D. Petro cru-

Procop. li. 2. in fin. de bell. Goth.

l. vlt. C. de pact. l. quidam §. vlt. ff. de donation.

Lib. 2. de gest. Frãc. cap. 23.

cem auream gemmarum varietate, & victoriarum ſuarum titulis ornatam magni ponderis obtuliſſe: poſtea aduerſus Francos conflixiſſe fretos Tetrarchę ſolius auſpiciis & viribus, ac à ſuis deſtitutum, ab hoſtibus circumuentum interiiſſe. Idque à vero non admodùm abhorret, cùm exploratum ſit, regnum Francorum tunc ſectum fuiſſe in ditiones quatuor, pro numero totidem liberorum Clodoueo ſuperſtitum, vt paulò pòſt explanabimus: ſi modò præproperè triumphantium temeritatem facetè & commodè redargutam conſtiterit in Gallieno Cæſare, cuius pater Valerianus à Perſis captus miſerrimè perierat. Contigerat verò ea tempeſtate, virtute ducum Romanorum, vt Scythæ Aſiam vaſtantes profligati in propria remearent. Idcircò vaniſſimus Princeps ſibi tanquam victori egregio triumphum decreuit, exquiſito ferculorum & deliciarũ genere, ſimulatis etiam gentibus domitis, Gothis, Francis, ac Perſis: cùm interea Galli, quibus, inquit Pollio, inſitum eſt eſſe leues, & degenerantes à ciuitate Romana, & luxurioſos Principes ferre nõ poſſe, ab ipſo defeciſſent. Quamobrem iuuenes quidã (ſcurriliter, fateor) ſe Perſis miſcuere, vultum cuiuſlibet mirabili inueſtigatione & obtutu aſſiduo ſcrutantes: à quibus dum quæreretur quid agerent, patrem Principis ſe quærere reſponderunt. quia videlicet memorem eſſe Gallienum decuerat inultæ mortis paternæ à Perſis, non imaginibus, ſed ſeriò illatę. Non tamen impunè ceſſit iuuenibus dicteriũ.

In Gallienis, anno 263.

Nam viui exuſti fuere magno populi dolore, Imperatorem ſtolidum inanibus victoriæ titulis tumentem ſpernentis, qui frequentiùs autori inuidiam quàm decus parant, imò & vindictæ deſiderium. Proinde cùm Attila Gothorum ille Rex toti mundo formidoloſus, Mediolanum populoſam Italiæ ciuitatem cepiſſet, vidiſſetque Romanos in ſoliis aureis depictos, & ad pedes eorum Scythas proſtratos & interfectos, horum loco pingi curauit aliud prorſus, vt ſcribit Suidas: τὰς δὲ Ῥωμαίων βασιλεῖς κορύκῃς φέρειν ὑπὲρ τῶν ὤμων, καὶ χρυσὸν χεῖν πρὸ τῶν αὐτῶν ποδῶν. id eſt, Romanos Reges ſacculos ſuper humeros ferentes, & aurum fundentes ad ipſius pedes. Nec relatu facile eſt, quantum & inuidiæ & iacturæ Iuſtiniano Imperatori Max. conflauerint egregiæ illæ inſcriptiones, Franci, Alemanici, Germanici, & ſimiles, quibus ſe tot gentium victorem oſtentabat. Equidem Agathius refert, non alia iniuria permotum Theodibertum Regem, Metenſium & Galliæ tetrarcham, vt trans Alpes in Iuſtinianum exercitum ductaret: cuius euentum perſcribere tempeſtium eſt, vt diiudicari poſſit, an meritò Franci nuncupationem ille ſibi arrogauerit, & à Clodoueo exordiri, qui primus religione pia Gallorum ſtabiliuit imperium: cui ſuperfuiſſe quatuor filios, Childebertum, Clotharium, Clodamirum, & Theodericum, germanos fratres aſſerit idem Agathius. Sed tamen pro certo comperimus Theodericum nothum fuiſſe, ante iuſtas patris nuptias editum, manu & mente legitima, militię &

In dict. κόρυκος.

lib. 1. de bell. Gothor.

Nic. Gillius 1. volumine Annal.

induſtrię opera expleſſe: ideóque populo & Regi pergratum, & eodem cultu cum reliquis liberis habitum, atque æquabili regni portione hæredem factum, nempè tractus Belgici ad Rhenum fluuium ſicut Micipſa Maſiniſſæ Numidarum Regis filius, vnà cum Adherbale & Hiempſale ſuis liberis Iugurtham Manaſtabalis fratris filium, qui cùm P. Scipione auxiliarium copiarum dux Numãtiam deletum iuerat, & ſe conſilio commodum & pugna acrem præbuerat, ſibiq́ue magis quàm patruo Romanos ex amicis amiciſſimos fecerat, ſucceſſorem deſtinauit: qui non longè poſt Micipſæ obitum, Hiempſalis capite ad ſe perlato, & Adherbale atrociter necato, Romanos in ſeipſum concitauit, quorum prȩconio ad tãtum honoris verticem peruenerat: eiſq́ue poſt varios belli euẽtus à Boccho Maurorum Rege proditus, ac catenis vinctus, Sylla Marij Legato procurante, & pòſt triumpho cum duobus filiis exhibitus, gula fracta in carcere periit. Non longè hoc melior, ſed felicior extitit Theodericus. Nam Clotharium fratrem Sueſſionum Regem ad ſuum colloquium blandimentis pellectum, celatis poſt aulæa armatis, necari curauit: mox detecta fraude, lance argentea donatum dimiſit: eadémque leuitate munus reposcere non erubuit. Sed & Theodiberto filio iuſſit ſuperciliosè, vti Sigiualdum cognatum perimeret, alioquin ipſe perimendus. Sed hic mandatum rei nefariæ abhorrens. Sigiualdum fugę admonuit, qui, vt ait Annonius, in Latium profugit, in hoc Saturnum

Sall. in bell. Iugurth.

Paul. Oroſ. lib. 5. cap. 15.

Annon. lib. 2. cap. 11. & 14.

turnum imitatus,qui

Arma Iouis fugiens,& regnis exul ademptis,

vt ait Virgilius,eò venit,vbi diſperſos homines coëgit. Leges etiam dedit, *Latiúmque vocari* *Lib.8.Æneid.*

Maluit,his quoniam latuiſſet tutus in oris.

Cæterùm Theodibertus patre defuncto poſt xxiiii. annorum gubernacula, iuſtitiæ & clementiæ deditus, Cinaldo Sigiualdi filio paternas opes reddidit, & nouis facultatibus auxit, quem incolumem ſeruaſſe ſibi ducebat magnificum: non ſecus ac Demetrius erepto Mithridate Ariobarzanis filio, quem Antigonus Rex, eiúſque pater, occidere moliebatur, quòd per ſomnium videretur ſibi aureas micas ſerere, auream inde meſſem naſci, nec aliud còlligi quàm ſtipulam:idque Demetrio filio contulit:ideoque ſibi in animo eſſe Mithridatem perdere, adegitque iureiurando ſecretum ne proderet. Sed Demetrius remotis arbitris,& paruit patri ſilentio,& amicum eripuit periculo,ſcribens gladij cuſpide in puluere:Fuge Mithridates. Hic verò ſedulò in Pontum fugit, ibique latè imperitauit, & poſteris regnũ amplificatum reliquit, quoad à Romanis octaua illorũ progenies funditùs deſtrueretur. Poſtquàm itaque manſuetudine & beneficiis Theodibertus, quẽ Suidas periculi quàm neceſſe ſit amantiorem, nimiſque audacem facit, apud omnes homines clarus abundè factus eſſet, appetens honeſtæ gloriæ, niſus eſt obuiam eundo periculis, & tũ finitimos tum remotiores bellis laceſſendo, vnà cum regni finibus famam *Plutarch. in vita Demetrij.* *In verb. Theudibertus.*

ſuam prolatare. Cúmque Alemanos bello profligaſſet, & viciniores ſine ſtoliditate audax, & ſine metu prouidens ſubegiſſet, diſcrimen ingens obire conſtituit, idque in ipſo belli ardore, quod aduerſus Totilam Gothorum Regem in Italia Romani à Iuſtiniano adiuti, Beliſario (vt iam memoraui) res gerente, ſuſceperant, ne alieni periculi ſpectator deſes habebetetur. Quare quàm potuit maximis & lectiſſimis copiis proficiſci in Italiam, & poſtea Byzantium vrbem regiam bellum transferre meditabatur, & contumeliam eluere à Iuſtiniano illatam, vulgatis victoriarum eiuſdem Auguſti titulis. Verùm Agathius tradit, Theodibertum fato vetitum tam ingens exequi conſilium, atque à fero & cornupeta boue, dum venatu, vſque adeò ſauciatum, vt finem paulò pòſt & vitæ & auſis pulcherrimis fecerit. Sanè verò Galli autores, & alij non contemnendi, quod verius eſt aperuere: Francos Theodiberto duce in Italiam peruenisſe, magno peditum numero, exiguo equitum haſtatorum: at peditibus enſe & clypeo ſolùm armatis, non arcu telóve, niſi quòd ancipites ſecures geſtabant, quas primo congreſſu in hoſtes proiicerent. Primitiáſque pugnãdi Gothis primùm obuiis præſtitere, nullis adacti precibus, vt fœdus cum ipſis aduerſus Romanos & Beliſarium à Iuſtiniano præfectum ferirent. vbi Padum flumen traiicere eis licuit, tantus fuit ille Francorum primus impetus, vt Gothos caſtris exuerint, & fugere Rauennam compulerint citato curſu per medias Romanorum co-

lib. 1. de bell. Gothor.

Nic. Gillius in Clothario

Procop. li. 2. de bell. Gothor.

hortes:qui existimantes à Belisario fugatos repentè Gothos,seque ipsi iungere cupientes, & delusi cladem non minimam à Francis recepere. Cuius quidem mox certior factus Belisarius,Ioannem & Martinum duces clàm obiurgauit,quòd se ab Amazonibus trepidos superari & dispesci permisissent,& vires hostium,quas infra veritatem extenuarant, maiores opinione nacti, succubuissent. Amazonas verò à simili teli genere vocabat Francos securigeros. Sed cum ipse cautis cum ratione successibus, magis quàm prosperis,cum casu delectaretur, nihil antiquius habuit, quàm literis officij & beneuolentiæ plenis strenuum Theodibertum obsecrare, delinireque,vt spectator quàm socius belli contra Iustinianũ esse mallet.Vittiges etiam Gothorum Rex valde timebat, ne studio Belisario repugnandi Italiam Francis prædæ esse sineret:nec immemor erat Æsopici apologi, quo Vrsus & Leo hinnulum nacti,tãdiu simul de illo certarunt, vt fatigati iacerent, ac Vulpi quæsitum cernerent. Sed postmodùm mirificè recreatus est,cùm intellexit Frãcos pedem referre, laborantes penuria commeatus, præsertim vini, in regione longis bellis attrita, tum lue per exercitum octoginta milia hominum complectentẽ grassante.Ideò Dei iræ malum id contagione dirum imputans, Galliam repetere statuit:sed ita, vt Bucellinum ducem in Italia dimitteret cum non pauco milite,vt quęsita seruaret,& ampliora acquireret.Inter quæ accepi ego Siciliam partam Francis,& Theodi-

Leonard. Aretinus lib.2. de bell. Gothor.

bertum Bucellini viribus multas alias regiones in-
Gregor. Turonenſ. lib. 3. uaſiſſe,& ſe ſpoliis Italicis ingurgitaſſe, donec Iuſti-
nianus Beliſario iam præliis infortunato, atque re-
uocato, Narſetem ſuffecit:de quo per iocum mirari
ſe dictitabat Bucellinus, quia Gallus contra Gallos
tam vehementer belligeraret:alludẽs ad Gallos Cy-
beles ſacerdotes eunuchos, qualis Narſes ferebatur.
Paul. Diac. lib. 18. rerum Roman. Quo ſcommate incenſus, horrenda ſtrage facta Bu-
cellinum apud Tanetum (ſic enim loco nomen eſt)
fregit & extinxit. Quocirca Iuſtinianus à Gallis ali-
quando ſuperatus antea, recentem victoriam hanc
dulciſſimè guſtauit, & Francum ſe Alemanicúmque
inſcripſit.Illicò altera quoque ei occaſio oblata fuit
augendi faſtum mortuo Theodiberto Rege, ſuper-
ſtite Theobaldo filio adoleſcẽtulo, nec belli admo-
dum cupido,nec ſatis idoneo propter nutantem va-
Nic. Gill. 1. volum. Annal. letudinem (qua nec frui plus octo regni annis ei li-
cuit) & prudentiam,qua pollebat,exercere cœlo re-
pentè conditam, inſigni mœrore ſubditorum ſuo-
rum, maximè aulicorum: inter quos, dum ipſe vi-
Lib. 1. de bell. Gother. & lib. 2. ueret,eminebant, vt ait Agathius, Leutharis & Bul-
tinus fratres, genere quidem Alemani, ſed apud
Francos vires quammaximas conſecuti: ita vt ſuæ
genti Theobaldi permiſſu præeſſent, quam quidem
Theodibertus ſubegerat. Tunc verò ſtudioſè ege-
rant Gothi in Italia contra Iuſtiniani ducem Narſe-
tem pugnantes,vt Francos ſibi ſocios haberent. At
Leutharis & Bultinus mirari ſe valde dicebant,Go-
thos,qui hominem cubili aſſuetum & vmbratili vo-

luptati deditum reformidarent. Spei itaque pleni, & ſorte ſua tumidi, Theobaldo non omninò diſſentiente, ex Alemanis Germaníſque contraxere exercitum duo & ſeptuaginta milium, ituri in Italiam, eiecturi Narſetem, quem nec primam quidem incurſionem laturum arbitrabantur, potiſſimùm cùm bello iugi à Gothis premeretur ducente Aligerno Teiæ Regis fratre, quem demum Palladius è primoribus Narſetis tribunus ſagitta confodit, dum Cumas obſideret in littore maris Tyrrheni. Nec Leutharim melior, licet diſſimilis, fortuna cõſecuta eſt. Nam in Venetorum territorio ex ęgritudine & tabe in tantum furorem verſus, vt in ſua membra deſæuiret, perinde ac ſi propria nece viueret, & pereundo reficeretur, interiit. Bultinus verò cum omnibus Narſetis copiis audacter magis quàm fortunatè cõfligens, ſuos ad internecionem cædi aſpiciens, atque in hoſtes irruens, concidit. Non tamen aſſentior per omnia Agathio, quinque tantùm è Francis reliquos fuiſſe ſcribenti, deſideratis duntaxat Romanis octoginta: ſed ex optimis quibuſque autoribus hac de re variantibus mediocri induſtria ſeligo, quod videtur vero proximum. Nam & Iornandes Gothus non eſt veritus recenſere Francorum deuicta milia ducenta, ac finibus Italicis à Beliſario expulſa, & inde triumphaſſe. Tam enim in numero eorum, qui victi fuerant, hallucinatus eſt, quàm in vincentis Narſetis perſona, ſed nõ ſolus. Plerique enim (quorum ſunt & iuris interpretes) Iuſtinianum ſe eo tan-

In lib. de regnorum ſucceſſ. in fin.

Alciat. lib. Diſpunct. 2. cap. 22.

tùm Francum nominaſſe tradidere, quòd Theodibertus, poſtquàm in Italiam irrupiſſet, ac quibuſdã præliis viciſſet, & propoſiti minimè tenax in lares proprios reuertiſſet: nec viderunt propiùs & Francorum & Iuſtinianeorum ducum commiſſas vires ſæpè in æquilibrio pependiſſe, non vno certamine: atque non animaduerterunt non modò fortunam, quæ in bellis præcipuè dominatur, ſinu ſuo complexum Cæſaris Iuſtiniani res in præliis extra Galliam in diſſita regione, ſed & ipſi in Gallia, Gothis, Romanis, & Burgundionibus, vndique diuexata plurimum iuris tribuiſſe. Ideoque Ius noſtrum teſtatur, Iuſtinianum ſcripſiſſe ad Baſilianum magiſtrum militum, vti diligenter prouideat milites præfici cum tribuno in traiectu Hiſpaniæ, qui Septa dicitur, quẽ alibi nos oſtendimus aduerſum Libyco littori in freto Gaditano: qui poſſint, inquit, ipſum traiectum ſeruare, & omnia quæcunque in partibus Hiſpaniæ vel Galliæ ſiue Francorum aguntur, viro ſpectabili duci nunciare, vt ipſe tuæ magnitudini referat. hic locus vel habuiſſe Imperatorem in Gallia nonnullas oras ſibi parentes innuit, vel exploratores ideò deſignatos, vt quid molirentur Galli ſeu Franci, renunciarent, & detegerent. Sanè Belgici ſcriptores non diffitentur Iuſtiniano paruiſſe complures gentes à Scalde flumine ad Sequanæ ripas, Belgicã Galliam ſtringente: & Carolum Haſbanum, dum Theodiberti Regis iuſſu legationem obiret, maieſtatem Iuſtiniani Conſtantinopoli veneratum: qui conti-

l. 2. C. de offic præf. præt. Afric. §. 1.

Ioan. Marius lib. 3. illuſtrat. Gall.

nuò ſuppetias ſe laturum ſpopondit Theodiberto abſenti, Theoderici filio, quem Clotharius & alij fratres tetrarchæ, quia materno genere impar eſſet, deſpexerant. Adiungit Procopius, Gothos, vt Germanos pacarent, conceſſiſſe eiſdem Galliarum partem ſuæ ditionis effectam, eámque conceſſionem ratam habuiſſe Iuſtinianum. Inde, inquit, factum, vt Maſſiliam & Arelatem tenuerint Germani, quos Francos interpretatur Zonaras: aítque id eo conſilio à Iuſtiniano factum, ne impedimento eſſent Franci Romanis Gothos oppugnantibus: & quia videbat Deum nouo Frãcorum delectari imperio, & infantiam eius dulciter alere. Adeò nemo Francorum Iuſtinianum ſugillare debet, qui longè à tergo bellorum & literarum gloria Imperatores, vtriuſque Romę reliquit, & Francos in Galliarum fruitione autoritate ſua comiter roborauit. Liquere tamen poteſt Gothos fœdus fregiſſe, & longè pòſt Arelatem & pleraque Narbonenſis prouinciæ loca occupaſſe, indignante Guntchramno Aurelianenſiũ Rege Theodiberti patrueli, Gothorum limites in Gallias extendi, vt Turonenſis refert. Planè Guntchramnus vir fuit conſtans & integer, arma ratione tractans, & qui ſe in bellis gladio Delphico neutiquam vti declararet, ſed (vt ipſe ſcitus Princeps dicere ſolebat) Gallico. ſic enim Delphici fabri cuderant ſuum propter inopiam, vt eodem ſtatuas polirent, & materiã dolarent: ipſe verò non eodem Gothos atque Romanos iuuare promptus, poſtquàm alterutris dederat

lib. 3. de bell. Goth.

lib. 3. In Leone Iſauro Imper.

lib. 8. hiſtor.

Ariſtot. lib. 1. Politic. c. 1.

fidem, eam ſeruabat tenaciſsimè. Nonnunquam auditus eſt dicere, Theodibertum inſigni illa expeditione, qua Gothos & ſimul Beliſarium terruit, magis quàm offendit, nihil aliud retuliſſe ex Italia, quàm affatim ridendi fructum, & ſericum textrinis locupletandis & luxuriæ veſtium augendę paratum. Vnde autem riſum ciere memorabilem Gallis Italia potuit, ſtatim narrabimus, ſi modò dixerimus Iuſtiniani ſeculo, vt Zonaras ſcripſit, ſericum, quod à vermiculis gignitur, in vſum veniſſe, antea penitùs incognitum vulgo. Nam illud ſericum, quod ab antiquis memoratur, Seres orientis populi, armorum expertes, quieta in regione & ſalubri, & flatu vētorū commodo è ſyluis educebant, ex arboribus tenuiſſima vellera mollientes leui aquæ aſpergine, & ſubtilem illam lanuginem nentes ſubtegmina fecere, vſui nobilium, mox etiam infimorum, inquit Ammianus: aduenísque ſine ſermone ſolis oculis pretia ſerici æſtimantes. hinc eſt illud Senecæ tragici,

Lib. 3. in vita Iuſtiniani, in fin.

Lib. 21. rer. geſt.

Nec Mæonia diſtinguit acu,
Quæ Phœleis ſubditus euris
Legit eois Ser arboribus.

Fl. Vopiſ. in vita Aurelia. ni. Aurelianus Imperator nulli permiſit ſerico indui, nec vxori quidem, vt blateo ſerico vteretur: quod ego arbitror non aliud fuiſſe, quàm coloris in purpuram cœleſtem deſinentis, qui Gallis blauus nominatur. Abſit, inquit, optimus Princeps, vt auro fila penſentur: cùm libra ſerici libra auri rependeretur. Sed & auream veſtis ornatum interdixit, dicens plus

auri

auri esse in natura quàm argenti, sed perire in varia fila, bracteas,& liquationes.Interim suppellectilem ex auro fieri permisit,& quidem vehicula:quia videlicet hoc sumptu solidum aurum extaret. Sericum in Principum vsus soli Comiti commerciorum,edicto Gratiani à barbaris comparare licuit. Sericam verò vestem olim Medicam fuisse appellatam Procopius docet: nimirùm quoniam à Medis & Persis adueheretur:donec Iustinianus, ne hostes pecunia iuuaret, quæ damno seueritatis multa pro serico profundebatur, ab Æthiopibus & Indis adferri curauit,legatis ad Hellisthæum Regem missis. Postea duos Monachos ex India serici seminarium recens ferentes mirum in modum Byzantij complexus est, & muneribus prosecutus:quia docuissent Serum oua animari, & Mori foliorum nutrimento foueri,vt sericum texeretur. Iulius Pollux videtur suboluisse huiusmodi vermiculos ex ouiculis scaturientes. Sũt etiam nonnulli,inquit,qui Seres ab aliis quibusdam animalibus telas suas colligere tradant. Accedit Ouidianum illud:

l. 2. c. quæres vẽdi non possunt.

Lib. 1. de bell. Persico.

Lib. 7. ca. 17. Dictionarij.

Lib. 15. Metamorph.

Quæque solent canis frondes intexere filis
Agrestes tineæ, res obseruata colonis,
Ferali mutant cum papilione figuram.

Acceptum referre debemus igitur sericum Iustiniano, & vestes, in quibus matronæ transluceant, aut viri vsque ad plebeios iam ornentur, toties vetitas lege sumptuaria,tam sæpè,quàm frustrà,promulgata. Cæterùm Franci Theodibertum Regem in Italiã

ſecuti, obiter ex Padi fluminis arenis aliud lõgè ſperarant, & pretioſius: nempè aurum & ſuccinum, quãdoquidem audierant Gallos quondam Brennum ducem habentes multum auri ex eo legiſſe, ſicut ex Pactolo Aſiæ, in quam denique penetrauerant: nam horum vterque fluuius aurifer dicitur. Addebant Padum ditionis fuiſſe Gallicæ, & nomen ſuum Gallis debere, ſicut Græcis Eridanum: quoniam circa eius fontem multa ſit arbor picea, quæ Pades Gallicè vocetur, vt inquit Metrodorus Scepſius. nã Ligurũ lingua Bondicus, id eſt, fundo carens, appellabatur. Præterea aptauerant iam Galli euerriculum, & denſa quędam retia, vt ſuccinum ab intimo amne extraherent, vel propter eius leuitatem à refluxu vndarum implicarent. ſicuti hodie accidit in Germania in littore Prutenorum, qui vberem quæſtum ex ea faciunt ſuccini piſcatione quotannis, æſtiuo potiſſimùm tempore, ſpirante Aquilone, & cum mari luctante. Audiuerant namque Galli neſcio quẽ Phaëtontem Solis filium maluiſſe patris currum regere, quàm eius regi conſilio: dúmque incautè aurigaretur, è curru deiectum in Padum: eóque miſerè præcipitato Heliades ſorores continuas lachrymas fudiſſe, quoad in populos arbores mutarentur, ex quibus electrum (ſic enim Græci, quibus Elector ſol eſt, ſuccinum appellant) diſtillaret in Padum proximũ, ex quo Celtarum filij, vt ait Dionyſius,

Plin. lib. 33. cap. 4. & lib. 3. c. 16.

Cato in Originib.

In orbis deſcriptione.

δάκρυ ἀμέργουσαι χρυσαυγέος ἠλέκτροιο. id eſt, mulgent lachrymam electri auricoloris. Tam con-

ſtantem accepit fidem hæc fabula, vt Græci prodiderint accolas Padi amnis pulla veſte vſos aſſiduè, luctus iudicio. Nec defuit Dioſcorides, celeber vtique medicus, qui populorum lachrymam in Pado in ſuccinum duratam, attritu odoratam, coloris aurei, potam ſtomacho ſalubrem diceret: ne mirum quiſquam putet, ſuccino paleas trahi velut ſenſili facultate, cùm tantum nugarum ſtipula quauis leuiorum ad ſe illexerit, origine, vt mea fert opinio, inde ducta, quòd agreſtes mulieres Padum circumcolentes, monilia de ſuccino auri fabrefacti æmulatione ornatu eximio, gerere ſolerent: ne ſit quod priſcos Francos puderet electro ſperaſſe locupletari, quod in longinquis atque incognitis inſulis naſcitur, quæ Gleſſariæ nominantur, voce Germanica, à gleſſo ſeu ſuccino. Germanico autem Cæſare ſcrutante compertum eſt, ex arbore pinei generis liquorem manare: & vtique folia aridula in eo inueniuntur. Sed & Martialis Apis ac Formicæ ſingulatim epitaphia eleganter ſcripſit, &, quod ſubiungemus, Viperæ: quoniam ſub electride arbore errantes beſtiolę ſtillante lachryma facilè retinentur, quas concretum gummi & pellucidum à putredine vindicat, & eo pretioſius efficitur.

polyb. lib. 2. hiſtor. *Lib. 1. cap. 93.*

Plinius li. 37. cap. 3.

Solin. in polyhiſt. cap. 23. *Plin. lib. 4. cap. 16*

Lib. 1. Epigr. & lib. 6. & Tacit. in lib. de mo rib. Ger.

Flentibus Heliadum ramis dum Vipera ſerpit,
Fluxit in obſtantem ſuccinæ gemma feram:
Quæ dum miratur pingui ſe rore teneri,
Concreto riguit vincta repentè gelu.
Ne tibi regali placeas, Cleopatra ſepulchro,

Vipera ſi tumulo nobiliore iacet.

Itaque nobile hoc maris eiectamentum, quod rude in ipſa iuſula legitur ab incolis,& pretium apud exteros inuenit, Gallis in amne Pado id fruſtrà quærentibus triſtitiæ fuit: quippè qui iam decreuerant lautiùs ſe victuros, & vſui certo deſtinarant. Non pauci indignabantur, & ſemetipſos Gallorum paleas vocabant, quòd ita à ſuccino tracti eſſent. Cui quidem animam auſus eſt tribuere Thales Philoſophus,quia paleas & folia ad ſe hæc gemma raperet, non ſine prodigio. Quidam verò hilariores Galli in tantum riſum effuſi ſunt, famæ fuco deceptis illudentes,vt nullum aliud ridendi tempus habituri viderentur: nec ipſe quidem Democritus tantum cachinnum menſe vno mouerit: adeò vt vnus è militi bus nimio riſu enectus tradatur. Nec nouum. Nam Chryſippus Stoica diſciplina apud omnes clarus, & adeò apud ſeipſum,vt rogatus cui erudiendum filiũ commendaret,dixerit, Mihi: nam ſi quempiam me excellentiorem putarem, ipſius philoſophiæ ſtuderem:dum aſpiceret aſinum ficus mandentem, & cõfeſtim iuſſiſſet aniculæ vinum vt aſino ſorbendum propinaret , tam immodicè riſiſſe propterea fertur, vt animam exhalarit.Tametſi potuiſſent Franci viliùs hilaritatem mercari, quàm morte mœroréve cõcepto:ideò quòd impoſturam paſſi eſſent à Phaëtontis fabula:quam ſi quis penitùs rimetur, antiquitatis plurimum & veritatis inueniet, vel M. Catone atteſtante. Is ſcriptum reliquit, primum omnium

Laërt.lib. 1.

Laërt.lib. 7.de vita philoſop.

In fragm. Originũ.

Græcorum Phaëtontem ex Attica ſoluentem cum Lugure filio, multis ſeculis ante Oenotrium Regẽ Arcadem colonias adieciſſe Italico littori, ab oſtiis Tyberinis ad Niceam Maſſilienſium, & in medio portum Ligurnum à filio Ligure nuncupaſſe, vltro citroque littus Liguriam dixiſſe,& Genuam à Genij colonis in Liguria montana. Et alibi: Venetis cunctis origo,inquit,prima Phaëtontea eſt, quæ Græcis occaſionem mentiendi de Phaëtõte & Eridano prębuit.Poſteriùs mixta his nobilis ſtirps Troiana,à quibus Patauium ſuo cõditore inclytum. Sed nos paulò pòſt demonſtrabimus Venetum nomen à Gallis, qui priſcos indigenas expulerunt, inditum adulta iam Republ. Romanorum, & Regibus obtemperãte, multò ſanè poſt Phaëtontis lapſum, & quam fingunt terræ conflagrationem: ideò quòd regnante Phaëtonte plurima Italiæ loca vi maiore cœlitum arſerunt, & flumina procul à ripis ſolitis diſceſſerunt, flammis coquentibus ad maciem redacta. Niſi quis aſſentiri maluerit Luciano,Phaëtontem Aſtrologiæ peritum notanti, qui Solis curſum deprehendere nauiter conatus, moriens artem imperfectam tradiderit:idcircò à Græcis cœlo deiectum fingi. Nã & medicinam apprimè calluit:&Panaceam herbam, quæ ſuo nomine morbis omnibus remedia pollicetur, in Liguria Alpibus contermina inuenit: vnde Liguſticum vulgò dicitur, odorata radice & candida, nec heraclei Panacis diſſimili. Tam verò ſtomacho turgenti opitulatur, quàm aduerſatur ſerpenti-

In Aſtrologia.

De hac Dioſcori. lib.3.cap. 49.

bus,& Liguribus piperis loco eſt in epulis,alioquin tam longè à Solis ortu naſcens. Belliſſimè profectò apud Platonem Ægyptij ſacerdotes Soloni dixere, Græcos ſemper fuiſſe pueros, nunquam verò ſenes: quia iuuenis ſemper eorum animus, ſine vlla vetuſtatis cognitione,vel cana ſcientia. quod ideò, inquiunt,Græcis contingit, quia multa fuere hominũ exitia,erúntque aut inundationibus aquæ, aut ignis conflagratione. Nam quod fertur apud vos, Phaëtontem Solis filium currum aſcendiſſe paternum,& oblitum aurigationis demõſtratæ, exuſſiſſe terrena, ipſúmque eodem incẽdio periiſſe, verum quodammodò putandum eſt: ac fieri longo temporum interuallo cœleſtis circuitus permutationem, quam inflammationis ſequatur vaſtitas, in locis preſertim aridis, quorum è numero Ægyptus minimè ſit,Nilo tum magis irrigata flumine, cùm æſtus efferueſcit. Quare penes Ægyptios antiquitatis monimenta multis ſeculis permanſiſſe. Credibile tamen eſt Deũ pulcherrimi operis architectum & dominum, mũdum ſuum annorum curſu ſitum quendam inducẽtem,& præ ſordibus ſterile ſcentem,eluere vndis,ac detergere,aut,ſi illuuies & fæx nimis hæſerit, flammis purgare,vt fit in vaſis æneis diuturno vſu inquinatis:quod genus luſtramenti ſanequàm fertilẽ terram efficit. Vnde Virgilius:

In dial. Timæo.

Lib. 1. Georg.

Sæpè etiam ſteriles incendere profuit agros,
Atque leuem ſtipulam crepitantibus vrere flammis.

ſiue occultæ tum vires, & pingue pabulum humo

infunduntur, ſicut per radios Solis humido miſtos omnia generantur, & agri maximè concipiunt & germinant:

-ſiue illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exudat inutilis humor.

Quod etiam veteres prodidere, Cygnum Phaëtontis propinquum, dum fleret cognati caſum, in auem ſui nominis mutatum, triſti modulatione ac ſuaui fatum ſuum precinentem, Pauſanias omninò fabuloſum eſſe non iuit: ſed ait Cygnum fuiſſe Ligurum Regem, Muſicæ laude clarum: ideò cùm deceſſiſſet, ab Apolline in alitem canorum verſum dici. Sed profectò de Ligurum Regibus & origine tam diſſimilia veteres dixere, vt prolixum ſit enumerare ſententias. Euſtathius cenſet, à Lygie quodam fluuio nominatos, & colonos eſſe Colchicos: & Lycophrõ in Colchide Cytæam Liguſticam ciuitatem ſitam meminit. Seneca Stoicus Ligures quidem in Galliam tranſiſſe dicit, ſicut & Phocenſes, nec eſſe indigenas, ſed aduentitios origine. Cæterùm Græcos coniectura conſequitur fuiſſe Strabo, ex eo quòd æreis vterentur parmis in bellis, quibus frequentiùs pedites intererãt, quàm vt ex equo pugnarent. Addit lacte & hordeaceo potu victitaſſe, & fabricandis nauibus materiam artémque eximiam habuiſſe: pecore, pellibus ac melle abundaſſe, & ad emporium frequentiſsimum Genuam pertuliſſe promercalia: cuius dignitas hodie etiamnum perdurat, anguſtiore tamen quàm olim ditionis termino. Nam & Ni-

In Attiis.

In Dionyſ. Coſmogr.

Lib. de cõſolat. ad Albinã. cap. 8.

Lib. 4. Geograp.

Plin. lib. 3. cap. 5. ceam, & Salyos Liguribus aſcriptos ſcimus, & vnà contra Romanos diu pugnaſſe, ac Fuluium eorum latebras ignibus ſepſiſſe: Bebium in plana deduxiſ-

L. Florus lib. 2. Epitom. c. 3. ſe: Poſthumium denique exarmaſſe, vt vix reliquerit ferrum, quo terra coleretur: ſed non niſi bello in octogeſimum annum protracto, vt Strabo retulit. Ita demum Romanis paritū eſt, excuſſo tamen, quoties occaſio pateretur, iugo, quod redintegratum eſt Pipino Caroli magni patre Gallias tenente, qui Genuenſibus non admodum inuitis Hudumarum Comitem præfecit, vt Sarracenos arceret, qui interdum claſſe, interdum piraticis nauigiis, Ligufticum mare

Annon. lib. 4. ca. 92. & 93 & 115. infeſtabant: & Genuæ valdè formidoloſi, inſulam Corſicam occuparant, tanta vi, vt Hudumarum infeliciter dimicantē occiderint: nec impunè. Nā Burchardus Comes Gallici ſtabuli Sarracenos Corſica expulit, pleriſque pro perfugio in pelagus ſeſe proiicientibus, & paucis renauigantibus in Mauritaniā, vnde ſoluerant. Ita Corſica pacata Genuæ Comitatui contributa eſt, & à Carolo Magno poſſeſſa: qui per Bonifacium Corſicæ præſidem Africam claſſe peti curauit, &, vt ipſe ſcitè dicere ſolebat, prædonibus Corſicum mel inſuaue eſſe oſtendit, multis milibus eorum iuxta Carthaginem fuſis atque profligatis. Nam cùm in Corſica plurima buxus flore non

Plin. lib. 16. c. 16. ſpernendo proueniat, mel tamen amarum profert. De Corſis primùm triumphaſſe legitur Papyrius Maſſo Romanus, in monte Albano: inde ludos Circenſes coronatus myrto ſpectare ſolitus, quia ſine

cruore

cruore ſuperaſſet leuiter, Veneris victricis iure, cui ea arbor ſacra eſt, optabilis quoque hoſtibus: vel forte, quòd inter buxeta in eadem inſula paſſim naſcatur iiſdem perſimilis. Id licuit contemplari Senecæ Philoſopho, à Claudio Cæſare relegato in eam inſulam, & calamitoſiùs reuocato, vt Nerone diſcipulo intumeſceret. Vnde ſic ait in tragœdia ſui contribulis: *Plin. lib. 15. ca. 29.* *Senecæ tragici in Octauia.*

Meliùs latebam procul ab inuidiæ malis,
Remotus inter Corſici rupes maris:
Vbi liber animus & ſui iuris, mihi
Semper vocabat ſtudia recolenti mea.

Planè Corſica dicta eſt ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῇ κόρσων, id eſt, à verticibus montium, antè Cyrnos appellata, diſtans à Sardinia L X. ſtadiis: quam Pauſanias ſcripſit omnium venenorum & lethalium ſtirpium expertem, præter herbam vnam apio ſimilem, quam quicunque comederint, ridẽtes emoriuntur: Ex eo Homerum Sardonium dixiſſe riſum eorum, qui ſimulatè & cum ſtomacho emitterent: Quin & fontes, iuxta quos herba naſcatur, vim mortiferi riſus retinere: quæ locum dedit prouerbio, & iuxta quam Ligures nonnunquam riſiſſe mihi videntur, in ſuos Duces ac Principes, & proculdubiò in alienos. Nam cùm Balduinus Flandrus Venetum auxilio Conſtãtinopolis regnum adeptus eſſet,* Genuenſes XXIIII. triremibus comparatis, & V. nauibus longis, prætextu mercaturæ faciundæ in Cretam traiecerunt: mox incolas aggreſſi, inſula, quæ nunc Venetis paret, fa- *In Phocicis. Eraſm. Chiliad. 3. Centur. 5.* ** Anno ſal. 1200. Nicetas in Annal. c. de imperio Bald.*

cilè potiti sunt. Iidem cùm Perimus Cypri Rex è posteris Guydonis Lusignani corona primùm insigniretur, eo quòd inter auspicia & solemnia Venetis postpositi essent, in conspectu populi, & Regis præsentia, ira agitãte, domum reuersi subitò classem parant, per quam ex improuiso Cyprum inuadunt, & suam faciunt, Petro Fregoso res gerente: qui frater Dominici Fregosi Ducis tum à Genuensibus creati, adeò in victos sæuiit, vt mutabilem vulgi voluntatem minimè recordari censeretur. Nam dum Fregosus vterque malè atque desciscente fortuna in Venetos pugnasset, in carcerem coniectus simul est, alio duce tum vrbanis tum marinis rebus præfecto. Nihil miremur plebem malam in bonis negotiis ferre censuram, cùm constet eosdem Genuenses aliquando Ducatui admisisse Paulum Nouium infecto rem pannorum, imò etiam candoris ciuilis, nec in re militari primum, & qualibet alia in re omnibus secundum. Quare Ludouicus XII. Gallorum Rex Liguribus infensus, qui se pridem Carolo VI. per Legatos deuouerant, & sordidum Regem nuperrimè optarant, tametsi (vt ipse facetè aiebat) eo digni viderentur, Genuam magna militum corona cinxit, deditionem facientibus ignouit, Nouio rebellionis capiti temerarium caput per lictorem abstulit, ablatum populo flexibili & damnatos semper fastidienti proposuit: edictoque sanctissimo vetuit, ne quisquam in posterum Fregosi & Adorui nomina, materiam & fomitem factionis in luculenta Republica

Platina in Gregorio xi. & in Vrbano vi.

Nic. Gill. in Carolo vi.

alendæ, ferre sequíve auderet. Nostra ætate vidimus Genuam à Gallis deficiẽtem, & ab illa similiter Corsicam Gallis victoribus cedentem: quæ, vt inquit Eustathius, homines genuit sæuos, & brutis ferociores, vtpotè qui in seruitutem redacti vel viuere nolint, vel dominos affligant proteruitate. Cæterùm rursus Liguribus restituta est Corsica in pacis fœdere inter Henricum II. Franciæ Regem & Philippum Hispanię percusso, summovtriusque Imperij commodo & gaudio, pactione adiecta, ne Corsi, qui Gallorum partibus studuissent, perduelles propterea haberentur. Cumulauit præterea ingenti lætitia Ligures confinis Dux, sed amplitudine regionis & sanguinis splendore Rex, Emanuel Philibertus Sabaudiæ & Alpini tractus Princeps, tunc coniunx designatus Margaritæ Valesiæ, Henrici Regis sororis inclytæ, ac veræ Margaritæ: nec illi postponendæ, quam concha operuit, quę Venerem Cytheram sedato mari detulit: nec illi quidem, quæ Veneris auribus in Pantheo Romæ dicata est, singulare naturæ opus, sed residuum cœnæ Antonij & Cleopatrę. Nec enim regia hæc Margarita vllo seueritatis aceto resoluitur, sed literata herois omnibus benignitatis ducedinem impertit, seque dignissimam prębet viro & cognato suo exvtriusque regni nimirùm sanguine composito. Nam Franciscus I. Rex Gallus, Henrici II. & huius Margaritę illustrissimus pater, Aloisia matre Sabauda Philiberti antiquioris Ducis filia editus fuit. Sed & Carolus V. Imperator

In Dionys. Cosmogr.

Plin. lib. 9. cap. 35. in fin.

Philippi Hiſpani parens, & Carolus Sabaudus huius clariſſimi Emanuelis Philiberti, ex Emanuelis Luſitani domo vxores ſibi delegerunt, viris ac ſobole fortunatas. Sabaudi enim Duces ſtemma Gentilitium ad Germaniæ Cæſares referunt: nempè ad Othonem primum Saxonum Ducem, pietate & armis inſignem, qui Boleſlaum Boëmũ vltus eſt, quòd regni cupiditate tranſuerſus Vinceſlaum fratrem obtruncaſſet, nec colore adhibito legis vllius violatę, qui Romulo ſęuienti apud nonnullos patrocinatur. Idem Otho Ludouicum Trãſmarinum Gallorum Regem, & ſororis ſuæ Gerbergæ maritum, aſſeruit aduerſus Nortmanos & Hugonis magni factionem, qui Regi acerbiſſimè inſultarat, & procerum conſpiratione adiutus Regem velut carcere audacter præpedierat. Sed is Otho filium Othonem ſecundum Imperio præfecit, non perinde Franco regno gratum, & cum Lothario Rege Ludouici filio ſępiſsimè diſſidentem, ac poſt alternas clades in gratiam redeuntem, prout ęſtus Lotharingiæ imperandi dictabat. nam inde anſa data diſcordiæ. Recõciliatus itaque Otho Gallis, in Italia prędara quędã geſſit, fuſis Grędis Sarracenorum manu fretis, & à Calabria, quam ſibi vendicabant, expulſis: ita vt nullo modo ſe degenerem oſtenderet, vel gratiam nomini derogaret. Quocirca poſteri Allobroges memoria recolentes vnde fluxiſſent, vehementer ſibi animos ad res bonas accenderunt, vt maiores ęquarent, vel certè cum eis de bonis artibus contende-

Raph. Volaterranus lib. 2. Geogr.

Bapt. Egnatius lib. 3. princip. Roman.

rent. Cuius pulcherrimę imitationis & conatus memor Fridericus III. Imperator amabilis, & beneficij conferendi ſagaciſſimus arbiter, qui Germaniam tranquillè totos quinquaginta annos pacatis Pannonicis & Flandris gubernauit, Amadeum Aimonis Sabaudię Comitis filium Ducatus titulo decorauit. Hic autem defuncta vxore Margarita chariſſima, planè demonſtrauit nihil eſſe ſuauius, vt Apollonidas dicebat, quàm bonorum coniugum iuſta & legitimè affecta voluntas: Non aurum, non regia dominatio, inquit, non diuitiarum luxus. Sic enim loquitur: ὃ χρυσὸς, ὃ τυραννὶς, ὃ πλοῦτος χλιδή. *Apud Stob. ſermon. 65.*

Itaque poſtquàm inferias coniugi optimæ ritè feciſſet, ſponte Ducatus adminiſtrationem ac ius Ludouico filio tradidit, & Ripaliam in plagam ſe contulit territorij Gebennenſis ad lacum Lemanum: vbi ſibi & perpaucis ſuorum aulicorum ſacellum & ædiculas in loco ſatis amœno poſuerat, vnde vernantis naturæ opes, & ſyderum pulchritudinem intueri libere poſſet, ac diuinis literis operam nauare, prædulci mentis pabulo. Cúmque Ariſtoteles triplex genus vitæ conſtituiſſet, primum quod in ſpeculatione, alterum quod in actu, tertium quod in voluptate conſiſtit, ac ſpeculandi bonum prætuliſſet reliquis, Amadeus vltrò ſubſcripſit, adiecitque voluptatem mirificam ſpeculantibus adeſſe, vel ſe teſte, qui quaſi emerſiſſet naufragus, portum tutiſſimum ſe inueniſſe prædicabat in eo gurguſtio, vbi velut terreſtris quidam angelus cœleſtem vitã fru- *Laërt. in eius vita, lib. 5.*

gali victu viuebat: ita ne vim naturæ faceret, & ſtudiis iugiter vacaret, ac perficeret, vt occultus & procul à populari conſortio, propter ſanctimoniam omnibus manifeſtus eſſet, vocaretúrque eius exiguum cœnobium vulgò Amadeum: ſicut domus Pythagoræ à Metapontinis delubrum Cereris vocabatur, ac vicus ſacer Muſis, vt Phauorinus Gallus Philoſophus apud Laërtium ſcripſit: & Sallaſij Alpini populi iugum editiſſimum S. Bernardi perenni nomine donarunt, quia Bernardus Auguſtenſis ſacerdotio opimo longum valere iuſſo, inter Alpium, quæ Lugdunenſem Galliam proſpectant, niues cãdidam vitam egiſſet: quaſi ex faſtigio montis cœlo vicini beatorum conſiliis intereſſet, & deliciis eximiis ſpe interim frueretur. Cæterùm non eſt diutius paſſa fortuna Amadeum eiuſmodi quiete gaudere, ſed ſpecie melioris felicitatis eum ſubtraxit, & in turbas medias ac contentiones inuitum coniecit. Cùm enim Eugenius IIII. Venetus Pontificem Romanum ageret ſanequàm turbulentè, vt qui rei militaris plus æquo ſtudioſus eſſet, Baſilienſi concilio decretum eſt, vti dignitas ei abrogaretur: eò magis, quòd edictis legitimè euocatus contumaciter reſtitiſſet. Proinde contigit, vt Amadeus ex eremo in ſedem Romanam omnium procerum ſuffragiis optaretur, prehenſante Philippo Maria Vicecomite Mediolanenſi genero, & Amadei ſoceri bonitatem Eugenij proteruitati conferente. Miſſi itaque Legati ad Amadeum cum diplomate, & concilij coacti

decreto, quo ex Amadeo Felix quintus nominabatur. Sed priuſquàm ipſum opperirentur, ingreſſi Legati ianuam primam cœnobij, venere in hortos cultiores quàm latiores,& taciturnos,niſi quòd apes circa floſculos perſtrepebant,& præterea riuus aquę iuxta ſepem aſſiduo murmure in ſaxa curſui obſtantia queri videbatur: & ad eius ripam horis pomeridianis Amadei comites,ne in otio nihil faciẽtes malefacerent, caniſtra ſaligno vimine texebant, & ciſtas etiam ſeruandis libris, necnon cribra ex ſetis, quorum inuentum Gallis tribuit Plinius, caudæ equinæ damno, ſicut Hiſpani pollinaria ex lino excogitarunt. Miſcebantur operæ hymni, & laudatio mellita diuinitatis: ita vt laborantes ſancti viri apiculam ipſam imitarentur, manibus quidem tractantes ceram opificij innocui, ore verò ſtillas mellis: vt planè à D. Hieronymo edocti viderentur, qui Ruſticum monachum hortatur ad eiuſmodi, vt quidquis operetur ſacris permiſtum canticis, inſerat ſurculos arbori alienę,aluearia fabricet apibus,& aquarum ſcatebris arentia arua temperet, iuxta Virgiliũ. Ægyptiorum,inquit, monaſteria hunc retinẽt morem, ne quemquam abſque opere & labore ſuſcipiant, non tam propter corporis, quàm propter animæ alimoniam, vt innuit, ne pernicioſa cogitatione in deſidia conuellantur. Pòſt Legati perducti ad Amadeum, Pauli Apoſtoli epiſtolas inter deambulandum legentem inuenere. Salutato illi electũ, & ſummo conſenſu optimatum Pontificatui deſti-

lib. 18. cap. 11.

Hieronym. can. Nunquã. de conſecrat. diſt. 5.

natum retulerunt,&, quod felix fauſtumque eſſet Reipub. Chriſtianæ,Felicis nomine donatum.Tum ille frontem caperans: Ecquis,inquit, patribus conſiliariis perſuaſit fore, vt me pœniteret inſtituti, & vt Ducatu tranquilliſſimo cum regni cœleſtis ſpe permutato, ad diſſidia ſedi Romanæ nimis familiaria tranſuolarem?Num ego,qui honores & opes inter dubia, virtutes inter certa poſui, ſine rubore ab incœptis deſciſcam? Hoc cùm diceret mœſtior conſertis cancellatim manibus,Alicanus alter ex Legatis: Sacris, inquit, comitiis ita viſum eſt: electione tam toti orbi proſpera,quàm tibi magnifica,es deſignatus Pontifex optatiſsimus: nec eſt quòd metuas te præuaricatoremviſum iri apud probos homines, qui nouerunt ex Celeſtini III. Pontificis Max.cõſtitutione eremitam poſſe in Præſulem eligi: dignitates quoque ſacras ſuſcipere, præſertim imperio eius, qui ſuperior iubendi poteſtatem habet,vt Cõcilio Chalcedonenſi cautum fuit. Reuolue preterea animo, ſi lubet, quam frugem conferes Eccleſiæ, ſtatum eius fluctuantem compoſiturus:ita vt lux tuę prudẽtiæ coram hominibus refulgeat, nec ſub iſtius ſolitudinis modio claudatur,quæ plus fortè quietis habet quàm charitatis tantoperè àDeo commendatæ. Charitas enim non quærit quę ſua ſunt, ſed quæ aliis proficiunt: nec in eo verſatur, vt quis linguis hominum loquatur vel Angelorum, aut etiam occulta cognoſcat myſteria,vt ille, quem in manibus habes, Apoſtolus docet. Nam ſi ad ſocietatis communis

Cap. cùm monaſterium, de elect.

Can. qui verè. 16. q. 1.

1. Cor. 13.

munis vtilitatem omnia facta noſtra & conſilia dirigi expedit, vt auxilium amicis, ſolatium alienis, ſalutem omnibus periclitantibus, terrorem nequiſſimis vltrò feramus, nihil prius hebere debes, quàm tutelam Eccleſiæ labentis gerere, & efflagitantem exaudire, & ab hoc receſſu maturè diſcedere, in quo cũ diu aſtra diſtantia oculis tuis admoueris, & ſcripturas diuinas multum & penitùs ſcrutatus fueris, quid quæſo in gregem Chriſtianorum emolumenti redundabit? His facilè perſuaſus Amadeus acquieſcere viſus eſt, eo magis quòd non ignorabat Socratem, qui primus Ethicem de cœlo deduxit, vt mores hominum deprauatos componeret, paruifeciſſe naturalis ſpeculationis fructum, tanquam minus ad officia vitæ neceſſarium: eóque deductum Platonem, vt vtrumque Philoſophiæ genus miſcuerit, cõtemplãdi & agendi: tertium etiam diſcernendi verum à falſo adhibuerit, ratiocinandi arte non circa proprium ſubiectum verſante, ſed aliarum interprete. Veniebat ei adhæc in mentem quod dixit Heraclitus, hominem ſolitarium aut Deum, aut belluam eſſe, & Dæmonem per quæcunque loca quantumlibet ab hominum ſodalitio ſeparata, velut Leonẽ rugientem, aut inſidioſam vulpeculum, vagari hiãtem, vt deuoret, aut circumueniat. Nec obliuiſcebatur Antonium ex eremo in vrbem Alexãdrinam deſcendiſſe, grãſſantibus Arianis Valentis Cæſaris tempore, vt Eccleſiæ laboranti opitularetur potiùs quàm otio libero receſſus ſui conſuleret. Proinde

Auguſt. de ciuit. Dei, lib. 8. cap. 4.

Stob. ſermone 3.

Socrat. li. 4. hiſt. Eccleſ. cap. 25.

abiturus quocunque Deus vocaret Amadeus, cœnam apparatu ipso lætam tum comitibus suis, tum Legatis præbuit, pomorum varietate ita nitentem atque olerum, vt hortos iugulasse videri posset ad tam lautum epulum, quantum videlicet sufficeret ad sedandam famem sine aliis exquisitis ciborum lenociniis: præterquàm quòd in secundis mensis panis melle illitus appositus est Pythagorico more, & vinum nimis dilutum haudquaquam linguam pedésve impediturum. Quę sobrietas nescio an Legatis parum suauis fuerit: certè perfecit, vt Amadeus celerrimè Basileam contenderet, auspicia Pontificatus adepturus, & pariter (quod mens ipsius præsagierat) discrimina sexcenta subiturus, quæ quidem vt amoliretur, pristinam sanctitatem necessariò reuocauit. Nam Eugenius Pontifex apud plerosque principes viros gratiosus enixè præuiderat, vti suam tueretur dignitatem, & ne se de gradu suo deiici impunè pateretur. Multum huic autoritatis addiderat felicitas: quia duo Cæsares, alter Io. Palæologus Byzantinus, alter Friderichus III. Germanus illum comiter adiuissent, ac super arduis rebus consuluissent. Accedebat literatorum omnium procliuis & mutua voluntas, quos honoribos publicis donauerat, maximè Trapezuntium, Blondum, Leonardum Aretinum, & Aurispam Atticæ literaturę doctorem eximium, à quo se edoctum L. Valla prędicat, & ad meliora studia mirificę incensum: sicut & illi omnes Eugenio in pretio & autoritate fuere, & à secretis

Athen. lib. 2. c. 3.

Anno Christi 1438.

P. Æmilius in Carolo vij.

In Præfa. lib. 2. Elegant.

admiſſi. Quinetiam Carolus VII. Gallorum Rex Eugenio officioſiſsimè ſtuduit, adeò vt Ludouicum Delphinum cum magno equitatu Baſileam mitteret, vt cœtum in Eugenij inuidiam coactum diſſiparet, Felicemque arceret tanquam ambitu in alienæ dignitatis vices irrumpentem. A quo tamen vir pius & comis ſumma ſe moderatione purgauit poſtea mortuo Eugenio, quando Nicolaum V. modico lare natum, patre medico, Pontificatu, ad quem mirabili conſenſione accitus fuerat, frui permiſit, vltrò ſe abdicans functione quam nolens obiuerat, vt publicæ concordiæ conſuleret: tanto illuſtrius fuit nobiliſsimo Principi, & religioſo ſacerdoti clariſſimam dignitatem mereri & dimittere, quàm frui. Itaque contentus Legati Apoſtolici titulis, in oras Allobrogum denuò remeauit, eruditione non vulgari conſpicuus, ſed magis exemplo: in tantum vt Friderichò Imperatori, quo potiſſimùm hortante (ne quid detrimenti ob diſſidia Eccleſia caperet) Nicolao ſe ſubmiſerat, gratiſsimus haberetur: ſed longè magis Geneuenſibus Lemani lacus accolis, quibus olim imperauerat, cùm Ducem Sabaudię ageret, adſtipulante Martino V. Rom. Pontifice, qui apud Amadeum diuerterat è Conſtantia Germaniæ ciuitate primo ſui Pontificatus anno rediens, ac Italiam petens. Adeò namque Amadei Ducis hoſpitalitatem prudentiamque animo fixam retinuit, vt eidem Philippum Mediolanenſium Ducem hoſtili odio infenſum reconciliauerit, cedentem Vercellis

Platina in Eugenio IIII.

Munſter. lib. 2. cosmogr.

Platina in Martino V.

vrbe quondam aurifodinis nobili, nunc mercimoniis. Quantum verò iurisdictionis Rom. Pontifex in Geneuam, quam alij Gebennam dicunt, obtinuerit, nouerunt illi, qui conquisitis veterum monumentis didicere eam Episcopo non sacris tantùm, sed etiam in popularibus obsequiis per omnia paruisse, Friderichо I. Cęsare Episcopi ditioni opitulante: ea lege tantùm, vt Episcopus Imperij maiestatem comiter veneraretur, à tributis & censibus immunis. Cæterùm dum Episcopi Comitibus solito asperiùs insultare cœperunt, & rixas exitiales ciere, populo contemptũ ex cõtentionibus genuere Reipublicę regimentis optimates potiùs quàm Antistites exposcente: tametsi obseruantia sacerdotes digni censeantur gentium omnium moribus & consensu. Hinc Core & alij quidã, qui aduersus Mosen
Num.16. & Aaron insurrexerunt, & scintillas iurgij subdiderunt, vt plebis animos inflammarent, hiscente terra repentè absorpti, in inferos detrusi leguntur, tam horrendo equidem digni funere: sicuti lepra fœda-
Paral.26. tus est Ozias Rex obstrepens Azariæ Pontifici, & prę illo tentans altare Dei suffire odoribus. Attamẽ cauendum venit sacerdoti, ne honorem sanctimonię debitum in luxum & arrogantiam trahat, vt nõnulli, quos Christus passim in Euangelio obiurgauit: ne populus, qui nec tota libertate dignus est, nec totam seruitutem pati potest, iugum prorsus excutiat, & rebus nouis incumbat, maximè interpolandæ religionis velamento. Tunc namque cal-

lidiùs insidiatur dæmon, sciens religionem esse vehiculum animorum in cœlum, à quo se detrusum lamentatur, vt eam turbis misceat,& implicet erroribus: ita vt plerique mortalium velut liberi vulgò quæsiti, cùm verum patrem ignorent,obuium quẽlibet patris nomine dignentur,&Dei expertes nouo cuilibet ariolo temerè assentiuntur,eiq́ue velutDeo plaudunt:nec meditantur primum omnium dæmonem vafrum multiplices Deos proposuisse Heuæ circumuentæ. Eritis, inquit, sicut Dij.cùm verè vnicus sit Deus,idemq́ue trinus,quem nemo exactè cognoscet, nisi Deo prælucente: vtq́ue ego aliquando scripsi,

Nec solem agnoscet solis sine lumine quisquam:
Nec numen,nisi qui numine fretus erit.

Itaque SimonidesHieroniRegi Siculo percunctanti quid qualéveDeus esset,extempore respondere noluit, sed deliberandi sibi vnum diem postulauit. Cũ idem postridie ab eodem quæreret, biduum petiit: mox dierum numerum duplicatum. quia quo diutiùs consideraret, res videretur obscurior. tantum abest vt nouas religionis semitas indagare expediat ab antiquis ritibus, viaq́ue regia alienas: cùm sciamus captum fuisse oculis Tiresiam vatem Thebanũ, quòd Palladem nudam in fonte per æstum lauantem vidisset, id est, sapientiam penitùs scrutari non erubuisset, & sydera minutatim disquirere, atque ipsius quodammodò cœli facere anatomen. Scriptũ namque est, Perdam sapientiam sapientum. Laudat

Tullius lib. 1. de nat.Deor.

1.Corinth

Lib. var. hiſtor. 2. cap. 31. ideò Ælianus Celtas & Indos ac complures Barbarorum, qui Deos immota fide coluerunt: nec diſputarunt, vtrum Dij eſſent, réſve humanas curarent, vt Hippon & Epicurus. Quamobrem diſceptationũ recentium circa religionem ſecurus, & ſyncerę pietatis pertinax, Rhodanum flumen quodammodò imitari decreui, qui lacu Lemano Gebennæ proximo exceptus, tenet impetum, nec ſiſti ſe patitur, ſed defæcatus exit: nec largiores quàm intulerat aquas rapit, per Allobroges fugiens in mare Gallicum: vt per Verbanum lacum Ticinus amnis, per Benacum Mincius in Italia. Allobrogum extremum opidum, inquit Cæſar, proximúmque Heluetiorum finibus Geneua: ex eo opido pons ad Heluetios pertinet. Eundem Cæſar reſcindi iuſſit, dum ab vrbe Roma quàm maximis itineribus in Galliam properaſſet, vt arceret Heluetios domo digreſſos cum magno exercitu. Planè Allobrogum nomen Delphinatum & Sabaudiam ad Alpium ramenta continebat antiquitùs, necnon vtrobíque gentes militandi ſtudio prę-ſtantes: ſed Auguſti ſeculo rei ruſticæ nauauerunt, vt Strabo prodidit. Αλλόβρογες δὲ μυρίασι πολλαῖς πρότερον μὲν ἐστράτευον. νῦν δὲ γεωργοῦσι τὰ πεδία, καὶ τὰς ἀλῶνας ἐν ταῖς ἄλπεσι. Poſterioribus itaque annis cùm Vienna Delphinum dominum ſortita eſſet, diſtincto à Sabaudis limite & Principe, Sabaudiæ appellatio inducta lubentiùs perſtitit, vel repetita potiùs ab vltima origine: nimirùm à Sabatio Saga, id eſt, à Saturno, qui cùm veniſſet in Italiam, regni factus eſt par-

Lib. 1. de bell. Gallico.

Geograph lib. 4.

ticeps: deinde inuectus nauigio Liguriam, opidis & agricultura nobilitauit. Proinde Berosus de Semiramidis ætate scribens: Eodem anno, inquit, Sabatius Saga à Ponto soluit in Italiam ad patrem Ianum: anno XVII. docet agriculturam & aliquantulum religionis. Sagam verò M. Cato censuit à Barbaris pro sancto vsurpari: à Sabinis Sabum dici: & primos Tuscos Sagos non à verbo σέβομαι, vt Græcula fama putauit. Inde Silius Italicus,

Lib. Antiquitatum, in 4. Rege Assyr. In Originib.

Lib. 8. de bell. punico.

– pars laudes ore ferebant
Sabe tuas, qui de patrio cognomine primus
Dixisti populos magna ditione Sabinos.

Extat in Ligurum & Sabaudię confinio Sauona opidum, quod Sabatium, vel, vt Pomp. Mela scribit, Sabatia nominatur. Plinio Portus vadum Sabatium, flumen Porcifera, opidum Genua, post Albingaunum, describuntur. Atqui Macrobius notat in Thracia Sebadium pro Libero Patre nuncupatum, eiąue in colle Zimilisso ædem dicatam specie rotunda Solem indicante: ex quo Sabaudij Ducatus autoritas magnoperè illustratur, sed magis hodierno Principe.

Lib. 1. de situ orb. cap. 4. Lib. 3 c. 5. Lib. Saturn. 1. c. 18.

IAM mihi aurem vellit Tusca Florentia, vt de se nonnihil adferam: verùm & Venetia itidem efflagitat, vt Liguriam subsequatur, postquàm M. Cato Phaëtonteam originem primam cunctis Venetis tribuit. Posterius, inquit, mixta his nobilis stirps Troiana, à quibus Patauium suo conditore inclytum. Huic Berosus accinit: Ligur, inquit, misit Cydnum & Eridanum cum coloniis, cum fratribus & nepo-

In ix. Rege Assyr.

tibus, & occuparunt Istrum vsque in Italia. Fuit verò Ligur Phaëtontis filius. At Istria velut peniusula Venetiæ finitima est: non quidem dicta ab Istro vl-
Plin. lib. 3. cap. 18. lo flumine in Adriam influente, vt falsò Nepos Cornelius Eridani accola existimauit: sed quoniã Colchi missi ab Æeta Rege, vt Iasonem filiæ Medeæ raptorem persequerentur, à Ponto Istrum flumen intrarunt: Inde vestigia Argonautarum sequentes, ad littus Adriatici maris peruenere, ibique conse-
Iustin. li. 32. dere, & oræ Istri nomen imposuere ab amne celebri, quod à mari subierant. Sic me Trogus edocuit. Venetia autem vnde appellationem duxerit, vix exploratum est. Assentior vtique Catoni antiquitatis diligẽtissimo indagatori, originem à Phaëtonte primæuæ gentis repetenti: deinde vel Troianis mixtæ, vel expulsæ. sed Venetum nomen tunc extitisse diffiteor. Nam & Messala Coruinus orator
In lib. de progenie Augusti. nobilis prodidit, Antenorem Troianum ex Ionio equore flectentem ad dextram per Dalmatas, Illyricos, & Liburnos, ad caput Adriatici maris cursum tenuisse, ac terra potitum sedem ibi posuisse: Euganeos, qui tum ea loca incolebant, expugnasse, & Patauium condidisse; Enetorum multitudinem, qui etiam Troiæ laboranti subuenerant, ibidem collocasse. In Paphlagonia eosdem ortos subiungit, atque Venetiæ regionem ex illis latè diffusis nomina-
Plin. lib. 6. cap. 2. tam idem sibi credi postulat Nepos Cornelius, similiter deceptus Enetæ seu Henetæ vocis sono. Nam longè verius est Venetos Italię à Gallia mera fluxis-

se:

se: nempè à Venetis Armoricis Oceano proximis. quod latissimè & apertissimè Strabo demonstrat, argumento Biorum Senonum, qui vnà in Italiam cõmigrarunt, & Transalpina Gallia, quæ nobis cis Alpes est, potiti sunt. De Venetis enim Gallis loquens, qui nauali prælio contra Cæsarem dimicarunt, vt eius in Britanniam cursum interrumperent, non rostratis vsi nauibus, sed crassioribus, quarum omnis spes in velis & armamentis consisteret, ait: Τούτους οἷμαι τοὺς βεβαιοτάτους οἰκιστὰς εἶναι τῶν ἀδρίαν. hos se ægrè superasse Cæsar ipse scribit, pugna ab hora diei quarta ad solis occasum protelata, & falcibus præacutis, quibus funes antennarum prærumpebantur, nauigio remis incitato. Itaque Venetis Galli nihil alibi immutarunt consuetudinis domesticæ: cùm ea sit hominum natura, vt libenter quo in studio primùm educati fuerint, perseuerent: adeò & in Elysio, si quid poëtæ credimus,

Lib. Geographi. 4. & 5.

Lib. 3. de bell. Gallico.

Lib. 6. Æneid.

- quæ gratia currûm
Armorúmque fuit viuis, quæ cura nitentes
Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos.

Igitur Veneti cum Biturigibus & Senonibus Aulercis expeditionem in Italiam susceperè, Tarquinij Prisci Romæ regnantis seculo: & victores regionem illam lubentiùs occuparunt, in qua rem nauticam exercere commodissimè quirent. Fidem facit quod Cenomanos Cæsar Aulercis Gallis cõtribuit. At iuxta Padum fluuium Cenomanos Polybius ponit: tametsi perperàm existimat Venetos è Paphla-

Lib. 7. de bell. Gallico.

Lib. 2. histor.

gonia oriundos Cremonam & Brixiam extruxiſſe
Plin. li. 3. cap. 19. in Cenomanorũ agro. Inuenio & è Gallia hos pro-
fectos, quorum nonnulli non longè à Maſſilia ha-
In lib. rerũ Getic. bitauerint. Iornandes Gothus Enetos, id eſt, inquit, laudabiles, Rauennam quondam tenuiſſe affirmat: quæ vrbs, inquit, inter paludes & pelagus, intérque Padi fluenta vni tantùm patet acceſſui. Quare licet Homerus mulas Venetas Græcis perplacuiſſe ſcripſerit, & licet Dionyſius Syculus Tyrannus equinam ſobolem ad equeſtre certamen elegerit, vt Strabo ait, nihil vetat Paphlagoniæ ſuos Venetos fuiſſe, & ſuos Galliæ, Adriaticæ oræ maritimę domitores, qui Antenoris poſteritatem ſic ſuppeditauerint, vt ille Euganeum: maximè cùm hodie potior Venetorum celebritas nihil à maioribus ſuis Gallis degenerantium claſſe, non equite cenſeatur. Habent etiamnum nauale totius orbis pulcherrimum, in quo triremes & aliæ naues longæ ædificantur à fabris publico ſtipendio illectis. Nec mirum igitur Dominicum Michaëlem Venetorum Ducem claſſe C C. nauium, rogante Calliſto II. Pontifice Rom. è Gallica Burgundia progenerato, Ioppen Iudęæ Phœnicũ coloniam, quam terrarum inundatione antiquio-
Solin. in Polyhiſt. cap. 37. rem ferunt, petiuiſſe, quam Babylonij Sarraceni terra mariq́ue obſidebant, capto Balduino Hieroſolymorum Rege elati, mox obſidionem ſoluere coacti, * & Balduinum magno pretio repenſum regno
** Anno Chriſti 1122. Platina invita Calliſti* redditurum priſtino, vt labenti iam ei ſubueniret. Cæterùm Dux Venetus in Syria multis pręclarè geſtis,

& Tyro oppugnata & domita, vlteriùs progredi vetitus,aut certè impeditus eſt ab Imperatore Conſtantinopolitano Manuele, qui Latinorum ſucceſſibus ſemper inuidit:& ſi quid eis acceſſiſſet in hoſtes Chriſtiani nominis,ſibi deperiiſſe putauit,Quare Veneti in reditu inſulas complures infeſto Imperatori parentes diripuere,preſertim Methonem, & hanc deductis colonis recentibus: necnon Rhodũ, Chium,Samum, Andron & Mitylenem,Pittaco ſapiente & principe accito nobilem:qui decennio rerum ibi potitus, ſe ſponte honore ſummo abdicauit: ſed non niſi latis legibus, Et quia vino inſula abundaret, ebrios duplici multa deterruit. Idem rogatus à Crœſo, quodnam eſſet maximum Imperiũ, ligni varij reſpondit: Leges intelligens ligneis tabulis incidi ſolitas. Pittaco etiam illud aſcribitur, Noſce tempus.quod cùm opportunitatem repiciat, nos opportunè ad Venetos reuertimur, legibus æquè ac opibus pollentes, illarúmque ſtudio iampridem valde fauentes,vt teſtatur Patauina Academia, cui legum interpretes maximis honorariis preficiũt: ne non vrbis autorem imitentur iuris & æqui obſeruantiſſimum Antenorem, qui Vlyſſem & Menelaum, Helenam & raptam per Paridem iuris hoſpitalis violatorem perfidum repetitum venientes,comiter domo excepit, & incolumes ſeruari curauit, vt Homero teſte credi conuenit, & Helenam ſemper reddi ſuaſit Atridis, ne Troiani iniuſta ex cauſa pugnantes exitum infelicem ſortirentur,& ſero ex-

Laërt. in eius vita, lib.1.

Iliad.3. & 7.

perimento discerent fine mœstissimo terminari, quod sine iustitia apparet lætissimum. Verùm quando ipse

Antenor censet belli præcidere causam,
Quid Paris? vt solus regnet, viuatque beatus,
Cogi posse negat, vt inquit Horatius.

Lib. 1. Epist. 2.

Propterea ne pietas insignis mercede æquabili careret, diis ducentibus

Antenor potuit mediis elapsus Achiuis
Illyricos penetrare sinus: donec eò venit, vbi Paduam siue Patauium vrbem locaret, à Pado flumine sic vocitatum: vel, vt placet Seruio, ἀπὸ τῆ πέτε-σθαι id est, à volando, quia capto augurio condita sit.

Virgil. lib. 1. Æneid.

Non ignoro à plerisque Antenorem falsò accusari proditæ patriæ, & Æneæ conscium ferri Sceæ portę per noctem Græcis aperiundę, in cuius frontispicio caput equi sculptum esset. Inde fortè natam fabulam lignei equi, qui sua fœtura Troiam armatis ducibus impleuerit, arbitramur. Sed longè verius est, Græcos memores quid officij & humanitatis Antenor Legatis impertisset, & quàm nauiter paci consuluisset & iustitię, illi ac penatibus suis liberum commeatum permisisse. Vix enim est vt aliquis proditori datam fidem seruet. Et scitè dixit Antigonus Rex se proditorem amare dum proderet, postea odisse. Sed profectò ea est miserorum conditio, vt eos qui cõmune periculum euaserint, fraudis insimulent, nec virtuti, sed vitio acceptum ferant. Quòd si aliqua Antenorei doli vestigia olim extitissent, obliterata

Dares Phrygius in lib. de excidio Troiano.

antiquitate immani videri poſſent, vel Gallis colonis ac victoribus, qui pariter cum recẽti nomine indolem aliã Venetiæ intuliſſent. Atqui Venetia primò nomen regionis, deinde in vrbem tranſiit, quam Venetias dicimus: ſicut de Lacedęmone ſcribit. Pauſanias, quæ Sparta priùs nominabatur, poſtea ab ora ſua Lacedæmon. Crebrior opinio habet, Venetias cõditas fuiſſe fauſtis ominibus, anno ſalutis publicę LV. ſupra CCCC. cùm Attila Rex Hunnorum innumeris legionibus & natura ſua ferox Padi & Adriæ vicina opida vaſtaret, & dirueret: Potiſſimùm Aquileiam in continente ſitam, apud quam Maximinum Cæſarem cum exercitu & filio fuſus mactatúſque eſt, cùm inter Imperij Rom. primordia Chriſtianos atrociter torſiſſet, vt Zonaras tradit: cui tamen Aquileiam eandem cum Venetiis aſſerenti minimè adſtipulor. Nam venetiarum ſitus in Pelago ipſo extitit, in inſula fortunata magis quàm magna, & iactatis pilis in mare aucta, ædificiorúmque latè capax ad clarum Orientis emporium. Eò ſe recepere Veneti tanquam ad aſylum aduerſus Attilæ impotentiam & crudelitatem. Nec enim aut precibus vllis flecti, aut labore ab incœpto moueri poterat: tametſi Romani, qui cum Venetis in pręſidiis erant, intra metropolim Aquileiam omnia diligenter exequerentur, quæ ad tuitionem ſpectarent: & poterãt inuincibiles videri Hunnorum exercitu præ nimia mora defeſſo, niſi Attila de ſoluenda obſidione ſecum deliberans, & muros vrbis circumambulans,

In Laconicis, ſiue lib. 3.

Tom. 2. in vita Maximini.

Iornandes lib. rer. Geticar.

ſuſpexiſſet Ciconias, quę in ędium culmine nidum congeſſerant, pullos ſuos è ciuitate extrahere, & in agros transferre. Tum ille conuerſus ad ſuos milites: Aſpicite, inquit, aues pręſentire imminentem hoſtilis ciuitatis cladem. Cur laboris tædet vos præproperè? Cur inſtantem è manibus finitis labi victoriam? his accenſi milites, ac velut ſpirante aura inflammati, rurſus oppugnationem repetierunt, & tãtiſper in ea perdurarunt, dum Aquileiam funditùs deleuerint, & lupis ac feris potius quàm hominibus reliquerint habitãdam. Quod autem de Cicona Attilas auguratus eſt, idem Dionyſius de hirundine arcem, quam obſidebat, relinquente quondam obſeruaret, ſi Æliano credimus. Nam cum tenui familia procul auolante volucre, Rex certamen redintegrauit, & obtinuit. Itaque Aquileiæ damno & ſpoliis Venetię paulatim increuerunt, quaſi circumfluẽtibus vndis adoleſcerent, quæ antiquitùs Riualtum vocabantur, ab inſula in qua iacta fundamenta vrbis fortè fuerant. An magis, quia Alto, id eſt, mari rigaretur vndiquaque, nouo exemplo humanæ audaciæ ſplẽdidiſſima & ditiſſima inſula ſine territorio gaudentis, & longè ſuum imperium producentis, atque ipſi penè mari ius dicentis, & nihilominus vrbana Reipublicę adminiſtratione prępollentis, ita vt exẽplar cenſeatur politicum. Planè in Riualtum coaluiſſe Venetos non priùs comperio, quàm Carolus Magnus Gallorum Rex edicto id permiſiſſet: ad quẽ Vuillerus & Beatus Veneti duces, inquit, Annonius,

Lib. de animal. 10 cap. 34.

Lib. 4. de geſt. Frãcor. cap. 91 & 92

pretiosis cum muneribus accessere, & hyemantem in Belgica opido Theonuilla de statu nascentis Reipublicæ eundem consuluerunt. Ille, cuius erat humanitatis, damnata popularis administrationis ratione incerta & tumultuaria, prę uidens è diuerso, Regno constituto fore, vt Italiæ, quam filio suo Pipino fruendam dicauerat, iugiter impenderet, Ducem creari suasit quoad viueret, regio dominatu, ex optimatum & Senatus sententia in arduis negotiis potiturum, & regio diademate auro & purpura micaturum. Is verò fuit Paulus Lucius Heraclianus Reipubl. prosperrimus vrbe & ditione amplificata, abactis piratis, atque auctis classibus, & onerarij nauigiis ob negotiationem, & qui denique suæ virtutis lumine inuidorum oculos facilè præstringeret: ita vt vnius imperio tribunos ac centuriones antea vsurpatos haud grauatè posthaberent. Planè Ducis ornatui didici non parum addidisse Alexandrum III. Pontificem, remunerantem scilicet Venetos, qui Duce Sebastiano Ziano Fridericum Ænobarbũ Imperatorem nauali pugna profligassent. Sed Pipinus Venetum incrementum suspectum habens, & Ducum iniuria lacessitus, ipsis bellum atrox indixit: & victor pacis conditiones dedit, vastatis interim Dalmatiæ littoribus: sed quos virtute superarat, mox benignitate continuit, vt magis famæ quàm irę consuleret. Quocirca regnorum nutrix concordia rem Venetam plurimum auxit: ita vt facile coniectu sit Neptuni tale fuisse apud antiquos imperium, ex

Iacobus Bergomẽsis in chronicis lib. 10. anno 706. Alijs est Paulus Anafestus.

Ædon Viennensis in sexta ætate.

quo diuinitatis nomen ſibi comparauit, quale ipſorum. Idque non obſcurè nec diſſimulanter Veneti ſibi vendicant, dum quotannis die feſto, qui eſt Chriſto in cœlum plauſibiliter aſcendenti ſacer, & ideò magis triumphis idoneus, Dux magno procerũ comitatu ſtipatus Nauem prægrandem, & vectorum illuſtrium magnificentiæ conſentaneam ſcandit, vnà cum vrbis præſule. Putes Gelonos adeſſe Principes, quos ad Mæotim paludem vrbem ligneam habitare Pomp. Mela tradidit: aut Paralum Athenienſem. Sic enim naui capaciſſimę ab heroë quodam inditum nomen Suidas ſcripſit, quę quoque Salaminia vocaretur, ſummis Reipub. negotiis deſtinata, & Duci accerſendo peregrè, vt Alcibiadi ex Sicilia. Proinde Dux Venetus Bucentaurum amplam, ſic quia nauis illa dicitur, ſubiens, apparatu luculento & lętitia cumulatã, velut ex compoſito ventis ſuauiter ſpirantibus in intimum mare delatus, annulum aureum in medias vndas proiicit, verbiſque conceptis eo munuſculo mare in manum ſibi conuenire iuſtæ ſponſę loco declarat, vetere ritu: cùm annulus arrę loco ſæpè daretur, nec eſſet arra velocior, & cùm vir & vxor ſe inuicem coëmerent. quod innuit Virgilius Auguſtum alloquens:

Plin. lib. 33. cap. 1. in fin.

lib. 1. Georgic.

- tibi ſeruiat vltima Thyle,
Teque ſibi generum Tothys emat omnibus vndis.

Ægyptij verò pateram auream in Nilum mergere conſueuerant annua cæremonia in Memphi honori Apis bonis celebrata, teſte Plino. Rationem non

didici

didici pretioſi iactus. Atqui circularis anuli forma mare appoſitè refert, vtpotè quovniuerſa terra circũ datur: quæ non minus quàm Venetia inſula dici meretur, vndique cincta Oceano. quod Homerus innuit, clypeum Achillis deſcribens, Oceanum in margine habentem Vulcani artificio. Idque experimento liquet, ne quis anuli anniuerſariam iactandi cæremoniam duntaxat ſeruire oſtentationi putet, aut felicitatis ludibrio. vt cùm Polycrates Samiorũ tyrannus nihil triſte vnquam paſſus voluntario ſe damno multauit: aſſiduo namque gaudio laſſus, nauigio in altum prouectus, anulum merſit Sardonyche gemma incluſa pretioſum, quem poſtea piſcis eximiæ magnitudinis eſcæ vice raptum ad oſtentum fortunæ inſidiantis in præcordiis domino, cuius cœnæ parabatur, retulit. Demum Darei prætor Orontes beatulum iactatorem anuli in crucem egit, & pari cruciatu præteritam lætitiam abundè penſauit: non ſecus ac P. Candianus is, qui P. Vrſeolum præceſſit, à Ducis honore ob proteruitatem & ingenij inſolentiam deturbatus, qui ab exilio claſſem cõtra patriam armauit, fretus ope Alberti, qui acceptã per manus à Berengariis maioribus ſuis tyrannidem in Italia exercebat, priuſquàm ab Othone Imperatore per Romanos accerſito in obſequium cogeretur: & tunc Candiano tantoperè fauebat, quia ſimilis ſimili libenter opitulatur, vt non priùs quieuerit, quàm priſtinæ dignitati reſtituerit, & ab vxore iuſta diuertenti Vadertam filiam deſponderit. Qua malè

Iliad. 18.

Plin. lib. 37. cap. 1.

Cic. lib. 5. de finib. bonor. in fin.

Egnatius lib. 3. princip. Roman. Raph. Volaterranus lib. 4 Geograph vbi mulcta de Venetis.

compacta affinitate Candianus ſe ipſo factus contumelioſior,& futuræ ſortis neſcius, modi & iuſtitiæ omnis expers, in prætorio vnà cùm filio à ciuibus ſuis trucidatus,& in fruſta laniatus, occubuit. quo in tumultu domus priuatæ ſupra trecentas conflagrarunt cum D. Marci æde, quam Vrſeolus ſucceſſor ſtudioſiſsimè inſtaurauit, nulli parcens impenſę vel operæ:itavt ſtructuram facilè ſuperaret illius tẽpli,quod olim Iuſtinianus Dux inchoauerat,& Ioãnes frater eius conſummarat, in magna veneratione cultum ob corpus D. Marci, quod Alexandria mercatores aliqui ſe pro certo detuliſſe Iuſtiniano prædicarant. Nam Marcus ſcripto multorum precibus Euangelio,& à Petro Apoſtolo, quocum ſimul Romæ degebat,confirmato,ad Ægyptum miſſus traditur,ibiq́ue Alexandrinam Eccleſiam primus fundaſſe,& multitudinem inſignem hominum diuinęPhiloſophiæ initiis imbuiſſe: quorum piam vitę conuerſationem Philo Iudęus perquàm eruditus literis mandauerit. Cæterùm Dorotheus Tyri Epiſcopus ſcriptum reliquit,Marcum concionantem ab Ægypto ad Pentapolim populos ad Chriſtiani ſmum traduxiſſe. Hęc autem regio Cyrenaica eſt quinque vrbibus illuſtris,atque hortis Heſperidum decantatis Grecorum fabula:nec nõAmmonis oraculo claruit, quod quidem aduenientę Marco obmutuiſſe accepi, tanquam potiori cederet.Addit Dorotheus, ſub Traiano Marcum Alexandrię rudente collo iniecta à furentibus ſimulacrorum cultoribus tractum mẽ-

Anno ſalutis 810.

Platina in vita Gregorij IIII.

Euſeb. eccleſ. hiſt. lib. 2. cap. 16.

In Synopſi xij. Apoſtol.

Plin. lib. 5. cap. 5.

se Aprili, & combustum, sepultum denique. Incertus autor vetustate commendabilis tradit, paratis flammis tempestantem ingruisse, quę rogum dissiparit, quibusdam stupentibus, aliis autem dicentibus id Serapis numine cõtigisse, cuius festiuitas celebrabatur eo die mirabili superstitione. Interim Christiani luctu & dolore pleni eo consolabantur, quòd scirent sanctos viros igni excoctos instar auri puriores euadere, syderum fulgori aliquid lucis addituros. Ex eo Veneti Leonem publicis in insignibus extulere, regium animal in terris habitum, tunc etiam in mari: quando & inter signa cœlestia fuluus irradiat Virgini Iustitiæ proximus, cuius notitiam & obseruationem Veneti sibi vendicant, religionis studio coniunctam: Ideóque crescenti Turcarum impietati summa diligentia obstitere: sæpenumerò ipsorum fudere exercitus, potissimùm Thoma Mocenigo Duce, * qui classe ipsos superauit, & piratas toto æquore fugauit: & non semel Senatum Venetiarum admonuit, vt Turcicam pacem aperto bello deteriorem putarent, & vicinum vtriusque fidei hostem insidiosissimum rebus tranquillis metuerent. Cui optimo patritij sanguinis Duci si à Venetis paritum fuisset, non adeò multa & præclara opida in Græcia amisissent: non Eubœam insulam nobilem duûm milium spatium habẽtem, vbi arctissima est, sed longitudine toti Boœtiæ apposita, angusto freto ab ea distans. Id Euripum vocant, alterno cursu septies die ac totidem fluctibus nocte inuicem versis

In vita D. Marci, inter opera Abdiæ Babylonij.

** Anno 1420. à Christo nato.*

P. Mela lib. 2. c. 7.

æſtuans. Eubœam itaque, quam nunc Nigrepontum dicũt, aliquot vrbibus, maximè Chalcide, inſignem, Mahometes II. Turcarum Imperator ponte ſuper Euripum arte mira conſtructo peruaſit, & magna ſuorum cęde tandem cepit: ciuibus nihil omittentibus ad propugnationem, & fœminis virile robur pro patria, & pudicitia, & pietate, oſtendentibus. Obſeſſis auxiliarem claſſem miſerant Veneti, quę tamen ſerò aduenit, cunctante Nicolao Chaualo præfecto, nec ventis proſperis fidente: qui, vt Melitides ille lentus ac vęcors euerſæ Troię, ſic Chalcidi deploratę fuit ſubſidio. Inde exilio à Venetis multatus, dignus grauiore ſupplicio ob lugubrem Reipublicę Chriſtianę, nedum Venetę, tarditatem. Labente etenim huius dominatu, ianua Turcis per Adriam in Tyrrhenum mare ac in Liguſticum & Gallicum aperitur, vt vidimus quidem, nimis impunè, pace ſimulata Turcarum cum Venetis inita, quam Io. Mocenigus Dux multis poſt Thomam annis firmauit, ea lege, vt Tęnaro Laconiæ promontorio cederent, ac Lemno inſula ob terram quandam ſalutarem inſigni, quam veteres capræ imagine ſignatam quocunque gentium transferebant pro antidoto aduerſus venena hauſta, ictúve lædentia, ac VIII. aureorum milia in annos penderent. Ita liberam Ponti nauigationem, & Conſtantinopoli magiſtratum Venetis negotiatoribus ius dicturum obtinerent. Sed eiuſmodi libertas mihi locuples videtur ſeruitus, impetrata vtique ab eo, qui inexplebili regnandi cupidi-

Roſarium Ludouici XI. 1471.

Vide ſuidam.

Dioſcor. lib. 5. cap. 63.

tate tenetur, cuiúsque voto arridet fortuna, vel potiùs Christianorum mutua discordia, firmum quidlibet dispescens & destruens, quamuis multis diuitiis fultum fuerit. Nam otiosæ diuitię hostes & insidiatores veriùs alliciunt, quàm arcent: cùm ne ab iis ipsis perpetuò tutę sint, quorum custodiæ, fidei ac silentio creduntur: vt testificatur Ægyptium ærariũ Rhamsiniti, qui Proteo successerat in regno, & miram pecunię vim in eo condiderat, ædificium molitus lapideum inaccessibile: præterquàm quòd structor callidè lapidem vnum forinsecus exemptilem posuerat, duobúsque liberis suis id commentum indicarat: qui patre mortuo multum pecuniæ abstulerunt, repetito frequenter peculatu, donec ad Regis notitiam veniret. Tandem alterum è furibus laqueo contigit innodari potius quàm cognosci: cùm frater ei caput amputauerit, ne detegeretur, & lepidiorem expilationem postea peregerit, quam Herodotus tradit. An non etiam Venetum thesaurum Stematus, vir genere Cretensis, & astutia simul, inuolauit in D. Marci æde, per noctem latitans, subtracta è sacrario marmorea tabula, vnde tantum auri abstulit, quanto vix exportando sufficeret? * neruus vtique rerum benè gerendarum est pecunia, sed sine viribus, consilio, exercitatione, eneruis. vt non immeritò prorsus Diogenes interrogatus cur aurum pallens esset, responderit: Quia multos haberet insidiatores, præsertim inter otia. quod quidem Dionysius iunior Siciliæ Rex euidens fecit, cùm turpem

Herodotus in Euterpe.

* *Anno 1424. Fr. Foscaro Duce.*

ignauiam prætextu pacis & quietioris ſeculi tegens, cœptum in Carthaginenſes bellum deſeruit: & cùm belligerando Lucanis ſuperior extitiſſet, cupidiſſimè pacem conceſſit. In Apulia duas vrbes extruere maluit, vt tutam efficeret maris Ionij nauigationem potiùs quàm aduerſus prędones, qui Adriaticum mare infeſtum nauigantibus reddebant, decertaret. Proinde regnum, quod adamante munitum pater eius gloriabatur, ſocordia perdidit. Subit mentem meam horum euentuum triſtis recordatio, pro eo quanti facio alieno periculo tutelam Reipublicę demonſtraſſe, ac detexiſſe, quantum limis oculis Turca Cretam & Cyprum ſubditas, etiamnum Venetis inſulas inſpectet, quarum illa legibus orbem terrarum repleuit, hæc deliciis, vtraque fabulis. Nam Creta centum vrbium fama excelluit: ideóque Homerus eam ἑκατόμπολιν vocauit: niſi quis vrbes pro pagis vicíſve promiſcuè vſurpatas tunc exiſtimet: ſicut Cæſar notat opida à Britannis vocata, cùm ſyluas impeditas vallo atque foſſa muniuiſſent, incurſionis hoſtilis vitandæ gratia. Sanè Creta dignum tot vrbibus Regem olim Minoëm & legiſlatorem Iouis aſſeclam auditorémque habuit. Sed & hunc, cuius æquitatis fuit, iura dantem mortuis pro tribunali Homerus fingit, & apertè clarum Iouis filium appellat:

Diod. Siculus de geſtis Philippi, ante 2.

odyſſ. 11.

Εὖ γ' ἤτοι Μίνωα ἴδον διὸς ἀγλαὸν υἱόν.

strabo li. Geograph 10.

Huius Minois leges Lycurgus Lacedæmonum legiſlator à Thalete muſico & iuriſconſulto didicit, cùm in Cretam profectus eſſet. Planè Solō, qui mul-

tis poſt Lycurgum annis Athenienſibus leges promulgauit, non aliunde legum ſcientiam hauſiſſe mihi videtur, quàm ab Epimenide illo Cretenſi, vrbe Gnoſo, qui in ſpecu LVII. annos obdormiuiſſe fertur illęſus, vt diis chariſſimus: cuius extitit epiſtola ad Solonem de ea Republ. quam Minos Cretenſibus tradiderat, & altera, per quam Soloni conatur ſuadere, vt Piſiſtrati tyrannidem fugiēs, in Cretam maturaret. A Solone verò ad Romanos mundi quondam dominos, ab his ad Gallos leges, quibus hodie vtimur, fluxiſſe in confeſſo eſt. Plato quoque non dubitat, quin antiquiſsimis legibus prę cæteris Grę-cis Cretenſes vixerint, à Minoë latis, & in forum à Rhadamanto productis, qui iudiciis Minoë præcipiente ſumma ęquitate præfuit, & mores hominum ſanequàm deprauatos emendauit: qui cùm inſulam colerent vini & tritici feracem, & paſcuis lætam, & à ſerpentium morſibus immunem, nimia felicitate (vt aſſolet) probitatem expulerant. vt interim taceam Dictamni herbæ vires ſolo obfactu venenati ictus beſtias abigentis, & contactu eas exanimantis. quin & ex Ida monte editiſſimo à capris feris ſumptum, ſagittas confeſtim excutit. Porrò mihi quouis Dictamno ſalubrius videtur Ius à Minoë Cretæ traditum ad noxia animalia coërcenda. id eſt, homines exleges, & omnibus feris truculentiores, niſi iure & & moribus cieurentur, & pareant. quia, (vt inquit Apoſtolus) lex iuſto non eſt poſita, ſed iniuſtis & proteruis ac ſceleratis, periuris, mendacibus: quorū

Laërt. lib. 1. de vita Philoſoph in Epimenide.

In Minoë, vel de lege.

Dioſcor. lib. 3. cap. 31.

1. Timoth. 1.

Ad Titum. 1. in numero fuisse Cretenses idem alibi ostendit, increpãs quosdam vaniloquos impostores, qui in Creta adulterinam religionem docebant, & circumcidi decere turpis lucri gratia prędicabant, Tito Pauli Apostoli discipulo pro viribus renitente, qui Cretensium Episcopus legem Christi Minois scita lõgè superantem promulgabat, quoad in eadem insula in fata concessit, & tumulo donatus est, paucorum bonorum obsequio, multorum impiorum querela. Dixit itaque quidam de illis proprius ipsorum Propheta, inquit Apostolus, Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri. Est verò notissimus hic versus Epimenidis, qui prosa oratione, vt refert Laërtius, scripsit de Rep. Cretensium, de sacrificiis, de Minoë autem & Rhadamantho ad quatuor milia versuum: & ciuium suorum vitia acerbè est insectatus, prorsus vituperari dignissimorum: quoniam nec Ioui legum datori pepercere, eius cunas & sepulchrum ostentantes, vt planè mortalem declararent. quam ob causam queritur Callimachus. Atque vtinam in hoc tantummodo mendacij arguerentur: à qua quidem notá eximi facilè possent, ex inscriptione monimenti in Gnosso reperta in hunc modum: O ΖΕΥΣ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ· id est, Iupiter Saturni. quod quidem à Curetibus Ioui positum fuisse Ennius tradit. In sacra historia munificentiam quoque Cretensium mirificè extollit Sozomenus, publicæ columnæ inciſam: quòd scilicet mille nummos impertientes dignissimo vati Homero, laudem ipsi reciperent.

D. Hieronymus in Epistolis, parte 2. et Dorotheus.

Polit. Miscellan. cap. 35.

Lib. hist. in proœm.

ciperent. Eorum verò bellicę res adeò claræ fuerũt, vt Athenienſibus olim imperauerint, & tributum exegerint nono quoque anno ſeptenos pueros, totidem puellas accipientes, quos ſeruire cogerent: donec Theſeus Taurum hominem Atticis iuuenibus crudelem vltus eſt, & patriam vectigalem liberauit. Inde fabulę Minotauri materia, & Labyrinthi à Dædalo fabricati per itinerum ambages & recurſus inexplicabiles, cuius Romani nulla viderunt veſtigia, cùm eam primùm inuaſere inſulam: nulla profectò occaſione, quàm quòd in Mithridatem Regem propenſior fuiſſe videbatur. Sed nec bene ceſſit M. Antonio, qui victoriæ fiducia plures catenas in nauibus quàm arma portarat. Nam eius pleraſque naues Cretes intercepere: captiua corpora antennis funibúſque pendentia oſtentauere. Ita illi velificantes in portus ſuos triumphantium more reuerterũt, pœnas pòſt daturi lætitię, dum Metellus igni ferróque Cretam populatus, ditionis Romanæ eam fecit: vnde ad Imperium Cõſtantinopolitanum tranſcripta eſt. Rurſus (ac ſi feſtiuæ prouinciæ conuerſione cœleſtes tanquam pila luderent) ad Conradum Marchionem Montisferrati pertinuit, qui in tractu Liguſtico ad Padum flumẽ, regionis amplitudine pollebat. Nec immeritò tantum poſſidebat fertilis terrę ſpatium, qui cœli bonis animo copioſè frueretur, & ſeriis rebus indagandis ſtudioſiſsimè inuigilaret: ita vt in ipſa Creta diligenter Oaxem flumen inquiſierit, de quo in prima Ecloga Virgilius:

Lactant. lib. 1. cap. 11. & Plutarch. in vita Theſei.

Florus lib. 3. Epitom. c. 7.

Pars Scythiam, & rapidum Cretæ veniemus Oaxẽ.

vbi Seruius negat in Creta inueniri, ſed in Meſopotamia: ibiq́ue rapere cretam terram ripæ,& lutulentum reddi.Quod quidam ideò ſequuntur,quia Creta inſula non valde diſſita ab Italia,inter remotiores prouincias poni non debuit, cum Africa, Scythia, Britannia : ſed non conſiderant paſtoris perſonæ id congruere, vt non valde remotam regionem pro longinqua ſumat, ſicut Britannos toto orbe remotos dicit, non maiore freto diſterminatos à Gallia, quàm Creta ab Italia. Sed & Herodotus Oaxum ciuitatem Cretenſem ponit, Etearcho Rege gubernatam,cuius in Phronimam filiam odium nouercæ arte inductum idem commemorat. Et Suidas repetit, Oaxum vrbem Cretæ deſcribens, & Claudianus in libro belli Gildonici,

non, inquit, vt proculcet Oaxẽ
Conſul ouans.

Sed iam ad inclytum Marchionem redeo ad id temporis,quo Manuel Comnenus Imperator Conſtantinop.Mariam filiam haberet ſanequàm nubilem, à multis procis vndique expetitam, præſertim à Guilielmo Siciliæ Rege : cui pater Conradum prætulit Mõtisferrati Marchionis filium,pulchrum, fortem, cordatum,viribus & ætate florentem, vt deſcribit Nicetas, qui ferè id temporis attigit. Hodie autem Monsferratenſe Imperium in ditionem venit Gonzagæ Ducis Mantuani, ad cuius mentis & fortunę dotes aptè depingendas Mantuano prorſus ſcriptore egeremus.Nec me latet alios autores longè aliter

1 ib.4. hiſtor.

In dict. Battus. Hermol. in Plin. lib.6. cap.16.

Politian. Miſcell. cap.37.

Lib.7. de de Imperio Manuelis Cõneni, & lib.5. Volaterr. 3.Geograph.

ſenſiſse: ſed id quod exploratius eſt, ego libentiùs innitor, tametſi Nicetas duriuſculè de Venetis exiſtimare mihi ſemper putabitur. Occidentalis, inquit, maris ſinus, qui Adria dicitur, à Siculo pelago remotus, & Ionij maris abſceſſus quidam ſeparatus, Aquilone ſpirante latè exæſtuat. Eius ſinus intima Heneti, qui & Veneti appellantur, incolunt: ἄνδρες θαλάττης τρόφιμοι, κατὰ φοίνικας ἀγύρται, πανοῦργοι τὸ φρόνημα. id eſt, viri maris alumni, vagi inſtar Phœnicum, verſutis præditi ingeniis, qui aliquando à Romanis acciti ob belli naualis neceſsitatem, Conſtantinopoli conſederunt tam magno numero, vt in ipſum Imperatorem inſolentes eſſent. Quapropter Manuel edicto iuſſit eos vbique comprehendi certa die, & eorum bona fiſco addici. Planè Veneti, cœlibes maximę, certiores de ea re facti, fugam extruunt, noctu conſcenſa naui, qua nulla maior ædificari poſſe creditur, inquit, aut velocior. Tribus namque velis agebatur celerrimè, qualis forſitan nunc eſt, quam Veneti Bucentaurum nominant, aut illa Virgiliana, quæ Centaurus magna dicitur, Sergeſto certante ac magiſtro inſignis, cui Piſtris æmula: *Lib. 5. Æneid.*

Et nunc Piſtris abit, nunc victam præterit ingens
Centaurus, nunc vnà ambæ.

Proſpero itaque curſu Veneti patriam appellentes, ac iugiter de vindicta meditantes, anno ſequente inſulas inuaſere Manueli ſubditas, Eubœam, Chiúmque, optima reſina ex lentiſci arboris lachrymis, quę Maſtiche dicitur, odore ſuaui claram, ſingulari natu-

ræ dono: ſicuti in Creta ad ſpecum Iouis ſalix fructum ad maturitatem perducit, teſte Plinio: è diuerſo in Rhodo inſula Perſicus tantùm floret. Sanè in Gymnaſiis Iberiæ inſulis non ex olea, ſed ex terebintho oleum exprimi Ariſtoteles prædicat in Mirabilibus auſcultationibus. Cæterùm vltra Chium inſulam Veneti vindictæ & prædæ deſiderio incenſi, alias complures vaſtarunt: Imperatorem demùm perpulerunt, vt antiquum fœdus renouare mallet, quàm diutiùs Venetis infenſis reſiſtere. Quinetiam publicatorum bonorum æſtimationem eiſdem rependit, vel genero Marchione Montisferrati id ſuadente, ne ſolicitudinem Principis à bellis vrgentioribus contingeret dimoueri. Ab huius autem Marchionis ſucceſſoribus Cretam inſulam Veneti ingẽti pretio emerunt: ex quo Cretes ſe promercio fuiſſe indignantes, ſæpè ac fruſtrà rebellarunt. Nunc Venetis Creta obſequitur, ſaltem domini aſperioris formidine in officio permanſura. Cùm enim à Septentrione Ægeo perfundatur pelago, ab Auſtro habeat cum Ægyptio Africanum, dici non poteſt quantum Mahometi cultoribus pateat. Cyprus etiam inſula, quam Hyginus ſcuto Gallico forma perſimilem ſcripſit, Dionyſius autem velleri, recto iugo inter Ciliciam & Syrias latè porrecta, Nicoſia & Famauguſta vrbibus excellit, olim Salamine & Papho, necnon Palæpapho: ad quam primùm Venerem ex mari egreſſam accolæ fabulantur, ob ſingulares delicias, copiámque annonæ, præſertim vini

Æ. Bonifacio Marchione, iuxta Volaterr. 1194. Duce Pollano plat. in Innocẽtio III. verius anno 1200. Lib. 1. cap. 276. romp. Mela lib. 2. cap. 7.

optimi: à quo potiùs quàm ab aquis Venerem oriri nutririque crediderim. Hinc factum, vt Sultani regni Hierosolymitani appendicem Cyprum dicerent, & nimirùm par esse, vt qui præcipua rapuerit, à sequela minimè abstineat: adeò multos prædones inuitant diuitiæ. Ecquænam alia causa fuit, vt Cato, non qui ab exitu postea Vticensis fuit, sed seuerior Portius, in Cyprum cum exercitu nauigaret, nisi vt famosa opibus paupertatem ærarij Romani subleuaret, & expleret auaritiam? Nam Cyprij ditissimi habiti sunt eorum, qui insulas incolerent quõdam regnorum nouem sede illustres. Inde plebiscito non iustitiæ, sed auiditatis Romanæ pleno cautum, vt Cypriæ opes bello peterentur, nauibus aduecherentur, P. Clodio tribuno procurante: qui ex patritia familia se plebeio adoptandum dederat, vt eo magistratu fungeretur, & Ciceronem vrbe pelleret, quod vix præsente Catone erat facturus. Proinde Cato inuitus fecit, vt fœderatum Regem Ptolemæum innocuum lacesseret, pop. Romani, regna alioqui donare Principibus insontibus soliti nomine. Cuius rei fama Ptolemæus vita quàm regno carere malens, fata veneno præuenit. Ita Veneris domus veteribus opibus abundans, sæuo marte expilata est, & ea præda fiscus Romanus, supra omnes triumphos fartus auro illicito, exultauit. Nec quicquam iuueni Regi profuit senilis prudentia, nec imitatio præcepti illius, quod dat Isocrates ad Nicoclem, Cypri Regem munificum, vt qui Isocratis filium natu minimum

Raph. Volaterr. lib. Geograph 9. in fin.

Plut. in Catonis vita. Florus lib. 3. Epitom. cap. 9.

Plutarchus in Isocrate Rhetore, & Isocrates ad Nicoclem.

diuitiis cumulauit, & illius orationem xx. talentis coëmit. Erga ciuitates inferiores, inquit, te talem prę be, quales in te potentiores esse velis. Tametsi Strabo deliquisse Ptolemęum comminiscatur, & Romanam scilicet maiestatem imminuisse, eò quòd P. Clodium Pulchrum à piratis captum iusto pretio distulisset redimere: idcircò gratis dimissum, & tribunum plebis factum gratiam retulisse. Proinde Cyprum, quæ antea Ægyptiis regibus paruerat, à Rege suo ablatam, & prætoriam prouinciam factam: Mox à M. Antonio Cleopatrę Ægyptiæ & sorori eius Arsinoë redditam: cursus volubili regnorum circulo rescissis Antonij actis ademptam, ac Romæ restitutam. Inde ad Constantinopolis Imperatores transiit, quibus Angli Gallis cessuri extorserunt. Constat enim Philippo Augusto regnum Gallorum tenente, * Christianos Principes crebris nunciis ac literis Asianorum Pontificum & Regum certiores factos, rogatósque, vti laboranti Orienti tempestiuè subuenirent: Hierosolymam atque Suriam nutare Saladino ex Assyria, Media, Persíde, Arabia, Ægypto, milites euocante, vt funditùs quicquid Christiani Oriens haberet, deleret, tempestiuam nactus belli inferendi materiam, quòd Balduinus Hierosolymę Rex decedens Balduinum Sibyllæ sororis suæ filium impuberem successorem reliquerat, Tripolitano Comite Raymundo tutore supremis tabulis designato, quoniam rebus pro puero gerendis idoneus videretur: & in Syria pollens ditione & autoritate, Sarraceno-

Lib.. 14. Geograph in fin.

** Anno à christo nato, 1184.*

Rosarium Ludouici xi. in Philippo Augusto.

rum ac Turcarum macheram retuſurus facilè crede-
batur: nec fruſtrà, ſi ingenitæ virtuti incubuiſſet.
Verùm poſtquàm Balduinum puerum immatura
mors præripuit, labaſcere fides & mens Comitis in-
cœpit: quippè qui ægerrimè tulit Guidonem Luſi-
nianum Gallum ex inclyta Pictonum familia oriun-
dum, & Prouinciæ Comitem, pupilli Balduini vitri-
cum ſibi præferri rerum Orientis perito, Principi fi-
nitimo, & tutelæ onere pręgrauato. quæ diſcordia
Saladini conatus plurimùm adiuuit: ita vt Hieroſo-
lymam obſeſſam, & vnà Luſinianum caperet, quivix
multa arte & pretio ereptus euaſit. Quare vehemen-
ter angi cœpit ſiniſtris ſuis ſucceſſibus, & fortuna
Turcis per omnia obſecundante. Auxit triſtitiam
ſubſecata vxoris mors quatuor liberorum funere
inſignis. Illam enim plus oculis ſuis peramarat: non
aliter ac Homericus Hector, viuentem alloqui antè *Iliad. 6.*
ſolitus. Sic enim pugnax hic Troianus Androma-
chem ſuam viſus eſt affari: Scio adfuturam diē, qua
Troia pereat, & Priamus Rex, & populus bellico-
ſus. Sed minus me torquet vrbis, populi, parentum,
ac fratrum in cineres abeuntium ſolicitudo, quàm
tui vxor chariſſima, quæ hoſtibus victoribus ſerui-
tum ibis. Cæterùm meditans Guido Luſinianus,
quantæ vatum prędictiones mundo vniuerſo rui-
nam minentur & interitum, animis verò æternitatē
polliceantur, iam non ſe relictum ab vxore animad-
uertit, ſed præceſſiſſe illam, nec ſibi iniuriam cœli-
tùs illatam amiſſione, ſed beneficium potius eximiū

fuisse, quòd aliquantisper frui licuisset: arbitrium Deo, qui dedit, relinquendum: nec finem voluptatis esse damnum, ea potissimùm tempestate, qua numina Hierosolymæ Imperium in barbaros transferrent; nihil in diuersum proficiente Philippo Augusto Francorum Rege, digno penitus instar Romani Augusti,

Ex Virg. lib. 1. Georg.

Imperium Oceano, famam qui terminet astris.

Nec Ricardus quidem Anglus, Henrici II. Regis filius, qui pubem Britannicam secum bello sacro cõficiendo deuouerat, occasionem nosse, & in tempus differre gnarus, Saladini consiliis ac viribus satis cõmodè poterat occurrere: potissimùm Philippo Augusto valde infenso, & ex eo dissentiẽte, quòd quicquid regni Hierosolymitani reciperetur, addicendum censebat Conrado Montisferrati Marchioni, cui Isabella Sibyllæ soror, Amalrici quondam Regis filia nupserat. Atqui Ricardus nequissimum arbitrabatur viuenti etiamnum Guidoni, regni emolumenta detrahi. Pestilens hęc simultas in causa fuit, vt Philippus de reditu in Galliam cogitaret, & Saladinus, qui de Hierosolyma Christianis reddenda deliberabat, animum erigeret, seque prędidiis firmaret. Ricardus interim secum tacita cogitatione reputãs, absente Philippo sibi honorificam multo magis fore Hierosolymæ expugnationem, nihil omisit eorum, quæ decẽt ducem industrium: vel ideò quòd Conradus Marchio à duobus Sarracenis coniuratis clàm necatus fuerat. Telum infelix accepi ego he-

deræ

deræ foliis ex compoſito occultatum, tanquam ad vſum lętitiæ. Quocirca ſupplicio de ſicariis ſumpto, Iſabellam viduam Henrico Comiti Campano cognato ſuo deſponderi curauit, Tyri dominatu in ipſum tranſcripto. Mox animo iugiter volutare, quo pacto, quibúſve conditionibus Hieroſolymæ regnum æquè adipiſceretur, atque omnia agere, vt Chriſtianorum Principum voluntates flecteret: ſæpenumerò hoſtes aggrediens ſola pulueris nebula in ora feruentiſsima ad Solem tectus: aliquando tantis ſignis vexillíſque onuſtus rediens, vt aliquis ex hoſtium numero putaretur: maximè à conflictu iuxta vrbem Gazam habito, à Perſico ærario nomen ducentem, quod Cambyſem Regem in Ægyptum armis contendentem, pecuniam eò inferre contigiſſet in Palæſtina. Illam vrbem diligẽter propterea communitam Ricardus, ſed & Ioppen recepit, & Ptolemaidem, quæ antiquitùs Ace vocabatur: in quam Claudius Cæſar coloniam deduxerat, fœcunditate agri prouocatus. Quamobrem in Ricardum omnis militia oculos coniiciebat, omnis vno ore laudabat, omnis denique imitari gaudebat, aut auebat commori. Eſt enim Princeps velut publicũ ſpeculum, in quod aduerſum ſe vulgus proſpicit: ideóque prorſus nitidum ac terſum eſſe fas eſt, vt integram viri optimi & circumſpecti perfectè reddat imaginem. Proinde Ricardus Anglus procliues erga ſe exercitus mentes cognoſens, Luſinianum verbis amicis compellat, patefacturus quanto in diſcri-

Platina in Celeſtino III.

Pomp. Mela lib. 1. cap. 11.

Plin. lib. 5. cap. 19.

mine Orientis res verſentur: nec ſibi tantùm cum Saladino, ſed etiam cum fortuna pugnandum: Immanes & plurimas nationes circumiacere, & vnà earum victa ſubinde inſtar Hydrę rediuinę aliam ſubcreſcere. Adhęc Philippum Francorum Regem vix integra legione relicta abiiſſe, cuius ſolum nomen Saladino formidoloſum extiterat, Odone Burgundo ſuffecto, tanquam in columnam caducam ſpes inclinaretur. Itaque conſiderandum Ricardus relinquebat Luſiniano, vellétne Hieroſolymorum incerto & periculi pleno iuri cedere, Cyprium pro certo accepturus ſecura permutatione, nedum felici: quoniam Cyprij regni vaſto mari vndique cincti mœnia quædam liquida propè barbaros longè arcerent. Placuit conuentio ac conditio Luſiniano pluribus pręliis vario euentu decurſis, & Cyprum conſultiſſima optione delegit. Ricardus contrà expertus poſtea eſt periculoſe ab vno comparari, quod multorum eſſet: dum re infecta in Galliam, deinde in Britanniam compulſus rediit, cùm paulò pòſt reſciuiſſet per nuncium, Nortmaniam à Francis diuexari, vt in Britannos paulatim traiicerent, & vetus odium redintegrarent. Neglectis itaque Aſiaticis rebus & victoriis, ob reditum in Europam laborabat. Tum pœnitere cœpit Ricardum, quòd ſpem regni dubij maluiſſet, quàm explorati. Nam Cyprij omnę operam, fidem, obſequium vltrò ipſi promiſerant, & ſe victos à Ricardo non humanis viribus, ſed agęte numine rebantur. Is namque delatus curſu in

Vide plũ 11. papam in Aſia, cap. 97.

Polyd. lib. 14 hiſt. Angl.

Maſſiliam anno ſalutis humanę M.C. L X X X X. cum triginta peditum milibus, quinque equitum, illicò commeatu abundè comparato, in fraudem vndis ridentibus vela dedit. Sed oborta tempeſtate deiectis velis & exarmatis nauigiis, ægrè in Siciliam, inde in Cyprum peruenit, deliciis omne genus affluentem, & in qua, vt feſtiuè dicebat, hirci grata fragrantia bene olerent, nempè propter ladanum caprarum barbis ac villis inhærens à paſtu matutino & rorulento frondium. Succum incolæ depectunt, qualem nec Arabia nec Libya præſtiterit, medicis expetitum, maximè vt cicatricibus decorem reddant cum myrti oleo. Itaque Ricardus Cyprum infortunio proſperrimo delatus, à procella rem diuinam fecit, mille cœlitibus obnoxius, maximè Diuo Thomę, quem naufragus votis ac pollicitationibus locupletarat. Quid verò ſtationem demùm nactus egerit, Nicetas refert, aliter vtique quàm vulgò, ac verius, Inglinorum Rex, inquit, Cyprum occupauit, eiúſque dominum ac implacabilem tyrannum Iſaacium Comnenum principiò in vincula coniecit, & inde abductũ cuidam populari ſuo pro mancipio donauit. Sed cùm in Palæſtinam nauigaret, relicto in Cypro exercitu, inſulam ſibi vendicauit, & nauibus onerariis eò miſſis neceſſaria inde afferenda curabat. Ex Palæſtina diſcedens, inſulam pro ſuo Hieroſolymitano regi donauit, vt ibi amiſſo regno habitaret belli moleſtiis liberatus, & Cypro imperaret, tanquam à ſe Dominico ſepulchro attributæ, & cum Palæſtinę fi-

Dioſcorides & Plinius.

Lib. 2. de imperio I. ſaacij Angeli, in fi.

nibus coniunctæ. Accepi autem Ricardum Cypri opes natiuas admirãtem dixiſſe, bene ſecum actum, quòd tempeſtate vexatus tam malè fuiſſet, & præter votum in Cyprum appuliſſet, eam tyrannide, & ſe longa moleſtia liberaturus: Non ſecus ac Zeno Citticus Stoicus Demei filius ex Cypro, cùm purpuram ex Phœnicia mercatus ad Pireum portum naufragium feciſſet: ex quo Cratetis diſcipulus factus, Athenis Philoſophię operam glorioſam dediſſet. Tunc, inquit, ſecundis ventis nauigaui, quando feci naufragium. Certè & Ricardus Cypro inſula mirificè delectatus eſt, & Solonis Greci legiſlatoris ſepulchrum anxiè diſquiſiuit, atque ipſius Zenonis auitos lares: adeò virorum prudentum monimenta maximi faciebat. Nec defuit vir Cyprius, qui Homerum in Cypro natum matre Themiſtò indigena aſſereret, & falſò Io inſulæ aſcriptum, vt etiam retulit Pauſanias in Phocicis. Tum Ricardum dixiſſe accepi, de matre diſceptari impunè: patrem verò Homero prorſus cœleſtem fuiſſe, ſicut & Merlino vati Britannico. At Appion Grammaticus prodidit, ſe euocaſſe Vmbras ad percontandum Homerum cuias eſſet, quibúſve genitus parentibus, non tamẽ auſum profiteri quid reſpondiſſet. Conſtat autem ex Suida Homerum de inſula Cypro opus edidiſſe, Cypria inſcriptum. Eò libentiùs Ricardus ille generoſus Cyprum inſulæ Britannię cognatam dictitabat, quòd metallis abundaret, potiſſimum ære * atque aurichalco, quod poëtæ propter verſum ori-

Laërt. in vita Zenonis.

Strabo li. 14. Geographi.

** Cuprũ vulgò.*

chalcum ſæpiùs vocant: quia à montibus incendio purgatis fluxerit, vt puto. Meminit Heſiodus ὀρειχάλκοιο φαεινῆ in Scuto Herculis. Plinius Chalcitem lapidem ponit, ex quo Cypri æs fiat: ibi quoque primam eius metalli fuiſſe venam notat: nec iam auri chalcum reperiri effœta tellure, ſicut nec Liuianum æs in Gallia ab Auguſti coniuge olim appellatum, miræ bonitatis: nunc quiſquam effodit citra Alpinum tractum. At ærifodinæ Cypriæ etiamnum manent magno Venetorum compendio, quibus Cypri ditio iampridem adiuncta eſt, & à Guidonis Luſiniani poſteris à maiorum ſuorum virtute & probitate deſciſcentibus erepta. Siquidem vbi Iacobus Ioannis nothus è Pontifice Nicoſienſi, Carlota ſorore reiecta, regno potiri incœpit, & fœdus cum Solidano Ægyptio ferire, omnia peſſum iuere, inteſtinis præliis Sultani auxilio, quod acerbum fuit, à Iacobo inchoatis & confectis. Qui vt certo quodam vinculo dubium regnum firmaret. Catharinam Marci Cornarij patritij Veneti filiam, Senatu aſſentiente, & dotem dicente, vxorem duxit: & mox illa vterũ gerente, intra annum interiit, nec diu poſthumo nato viuere contigit. Huius Reſpublica Veneta, neſcio qua parte ſucceſſorij edicti, opimam hæreditatem adiuit. At Carlotæ infantis amitæ, iuſtę Ioannis Regis ſoboli, nihil præter lachrymas & nudum Luſiniani ſplendoris nomen reliquum fuit. Quinetiam Ludouicus Carlotæ vir, eiuſdémque ſobrinus, Annæ Cyprinæ & Sabaudiæ Ducis filius, inultæ iniuſti-

lib. 34. ca. 2. hiſt. natur.

pius II. et Volaterranus anno 1470.

tiæ dolore perculsus, ad lacum Lemanum remeans, soliuagam vitam elegit, atque, vt sibi videbatur, beatam: quando id egit natura, vt ad bene viuendum exquisito apparatu opus non sit. Audio Venetos Turcæ Cypri causa annuum tributum pendere solitos: ita redempta pace tãtisper frui. Magnam quoque securitatem nacti in Italia, ex quo à Ludouico XII. Francorum Rege apud Agnadellum victi ac fusi sunt conserta manu; capto Daluiano * ipsorum duce miris cõpiis instructo: ac tandem per clementissimum Regem suis restituto. Sed iam celer pennę meæ volatus sistendus venit: adeò mœrore cõficior, & lachrymis manantibus chartam latè maculo propter extortam Venetis Cyprum Turcica manu, dum ego de illis scriberem: adeò hæc insula multis vexata fuit motibus supra Delon Cycladum non vltimã, quam in mari quondam fluitantem accepimus.

* *Anno Domini* 1509. *Cyprus amissa anno* 1571.

Finis libri tertij.

STEPHANI FORCATVLI IVRISCONSVLTI, DE GALLORVM & domus Mediceæ Imperio & Philosophia,

LIBER QVARTVS.

TEMPESTIVVM igitur est ostendere Florentinum decus Medicea domo insigne in Tuscia, flore Italiæ, Gallici Imperij partum & alumnum esse. Certè cùm pulchra sit venerandæ antiquitatis inuestigatio, eiusdem quoque cognitio nobis fiet iucundissima, rei non vulgaris fructu eximio, & procliui facilitate: quæ alioquin optima quæque rarò comitatur. Priusquàm verò id explanem quod institui, breuiter attingam vetustissimum cognationis genus, quæ Tusciam coniunxit Gallię, & quæ ab Hecule illo Lybico, mox Gallico, manauit. Hercules enim ex Galathea Galatheum, gentis Gallicę autorem, ex Araxa Tuscum genuit, eundémque Italię prefecit iam senior, & in Celtas reuersurus. Tusci autem minimè degeneris opes terra marique latè patuere: quas valde amplificauit

Beros. in xij. Rege Assyrior.

Alteus Tuſci filius, & longa ſerie minoribus ſuis fruendas dedit: maximè circa feraces Arni fluuij ripas, quem ipſe ex variis locis reſtagnantem in iuſtũ alueum coëgerat, agnomen eidem ſuum communicans. Arnus etenim, ſiue Arius, Leonem Libycè ſignificauit: vnde Lybarni opidi in Liguria nuncupationem fluxiſſe docuimus. Sic Nouaria trans Graias ſeu Herculeas Alpes, quæ per Ligures inſtaurata nomen eiuſmodi obtinuit, antè Aria ſeu Leonina, vt M. Cato tradit, Ægyptio vocabulo appellabatur. Inde Ariminum à comitibus Herculis conditum, à quo ad Rauennam Gallia Flaminia progreditur. Nec autem nouum auditu eſt, Herculem fluminibus aliorſum labentibus modum præſtituiſſe, & quaſi repugnantibus imperaſſe, atque Arno ipſi velut Leoni per deuia loca non ſine murmure currenti limites ſalubriter dediſſe: cùm non aliundè poëtę induxerint Herculem cum Acheloo tauri ſpeciem præferente certaſſe, quàm quòd ipſe in Calydoniorum gratiam fluuium Acheloum in alium curſum diuertens, plurimos agros irriguos fertiléſque reddiderit, & per ſalebras mugiẽtem in fœcundos campos traduxerit, vt quia de Pindo monte Muſis ſacro ſcaturiret gemmifer, & calculis micantibus lætus, hominum commoditati dedicaretur: nec ſegetes tantùm, ſed & pomiferas arbores ſuauiter educaret. Ideoque refractum Acheloi cornu ab Hercule, copiæ omnimodæ pulchritudinem oſtentaſſe prædicant. Nam Hercules:

In fragm. origin.

Diod. Siculus lib. 5.

Iul. Solinus c. 13.

Dum

Dum tenet, infregit, truncaque à fronte reuellit,
Naiades hoc pomis & odore flore repletum
Sacrarunt, diueſque meo bona copia cornu eſt,

vt ait Ouidianus Achelous, Arno nulla eſt ex parte conferendus regionis, quam abluit, nobilitate, vel populorum, quos alit, gloria vel numero. Duodecim etenim extitere inſignes & opulenti, occultis pręterea diſciplinis eruditi, & ſermonis gratia lepôréque conſpicui. Habeo autores, inquit T. Liuius, Romanos olim pueros, ſicut nunc Græcis, ita Hetruſcis literis erudiri ſolitos. Et hodie quidem poſt Græcas & Latinas nullæ magis in pretio ſunt. Sanè Rex Aſiæ Mithridates Romanis exprobrabat, quòd tales Reges habuiſſent, quorum nominibus erubeſcerent: Aut paſtores, inquit, Aborigenum, aut aruſpices Sabinorum, aut exules Corinthiorum, aut ſeruos vernáſque Tuſcorum. Fortè quia Romulus maxima Regum Hetrurię familiaritate vſus, Italiæ Regulus primùm creari cœpiſſet, & aſcito inde vate Romam opidulum in regiam vrbem commutaſſet, pomœriúmque ſacraſſet, ac à Tuſcis Regibus implorato auxilio, præſertim à Cælio, Ceninenſes & Antemnates ſuperaſſet, & primum ex his triumphum retuliſſet. Sed hic armis quàm literis clarior, ceſſurus eſt Demarato Corinthio, qui literas Latinas ſimiles antiquiſsimis Grecorum Hetruſcos docuit: ſicut ante ipſum Euãder Aborigenes docuerat, Cornelio Tacito teſtante. Quæ res non parum laudis & ornamenti Gallis ipſis accumulat: vtpotè qui He-

Lib. 9. Metamorph.

Dec. 1. lib. 5. & 9.

Fab. Pictor lib. de aureo ſeculo.

Lib. 11. Annal. & Iuſtinus lib. 38.

truſcos domuere, & retinentes domo agroque expulere, ducentis propè annis priuſquàm Brennus Romam captam Quiritibus venderet, nempè regnãte Priſco Tarquinio Rege Rom. quinto. Tum enim Bellouefus Ambigati Biturigis ex ſorore nepos, Aruernis, Senonibus, & Aulercis aſſentientibus, tametſi in Gallia imperio prępolleret, velut anguſtis pro ſui animi captu finibus, Alpium iuga, quæ natura tanquam repagula audaciæ obiecerat, penetrauit. Boiis & Lingonibus, vt idem facerent, exemplo fuit. Nõ Hetruſcos tantùm, ſed etiam Vmbros ſedibus ſuis eiecit facto impetu. Conſtat autem vltimos aduenarum Senones ab Vfente flumine ad Atheſim fines habuiſſe. M. Cato Gallis, qui primi Alpes tranſcenderunt, & ſenſim ab omni Gallia, quæ inde Ciſalpina dicitur, Hetruriam pepulere, ducem Aruntem Cluſinum fuiſſe mauult. Vtcunque ſit, conſtas Gallorum inuictæ virtuti ceſſiſſe Hetruſcos, quos Græci Tyrrhenos nominarunt antiquitùs, à Tyrrheno Atys filio ab Hercule oriundo: qui plurimas vrbes ædificarat, prępecto ſtructuræ Tarconte, à quo nomen Tarquiniorum, qui Demaratum Corinthium cum frequente turba aduentantem hoſpitio benignè exceperunt, & indigenam eidem mulierem cõnubio iunxerunt pernobilem, ex qua Aruntem & Lucumonem ſuſcepit liberos liberaliter inſtituendos. Sed ex his ſolus Lucumo ſuperſtes audito quòd Romæ pro cuiuſque merito honores ſine delectu gentis tribuerentur, eò cum magna vi auri & familię

Liuius li. 5. Polyb. lib. 2.

In Orig. libris.

Strabo li. 5. Geogr. Dionyſ. Halicar. lib. 3.

commigrauit. Vbi Anco Martio Regi amicitia deuinctus Rex poſtea factus eſt, ac L. Tarquinij Priſci nomine donatus. Memoriæ prodidit Strabo hunc ex Hetruria ornamenta triumphalia, inſignia conſularia, & decora magiſtratuum, virgas, ſecures, tubas, ſacrorum faciendorum ritus, auguria, muſicã Reip. Rom. vſurpatam, in vrbem tranſtuliſſe: & Tarquinium ſecundum cognomento Superbum genuiſſe, qui poſt Seruium Tullium, cuius filiam vxorem habuit, ferociſſimè regnauit, inauguratus nece ſcelerata optimi ſoceri, ac tandem regno malè parto fœdè eiectus vnà cum filio, qui dum Ardea obſideretur, Lucretiæ matronę pudiciſſimæ Collatini vxori vim paſſæ ſtuprum intulerat. Itaque extorris Tarquinius ad Lartem Porſenam Cluſinum Regem, cuius nutu Hetruria gubernabatur, perfugit, miſto precibus conſilio obſecrans, ne ſe Hetruſci ſanguinis Regem ac exulem deſereret: ne orientem pellendi Regis morem inultum ſineret: Satis libertatem habere dulcedinis, niſi quanta vi ciuitates eam appeterent, tanta Reges regna tuerentur. Facilè exorauit Tarquinius Porſenam materno genere Hetruſcum: nam paternum traxerat è mera Gallia, cũ, vt paulò ſuperiùs oſtendi, priſcorum Hetruſcorum ditionem pridem armis adepti eſſent Galli, paulatim tamen cum ſolo & cœlo in Tuſcanicum morem & ingenium degenerantes. Proinde quanto maximo potuit exercitu Porſena Romam oppugnare incœpit, mox obſidere: ac penè ſedendo vrbẽ in ſum-

ma frumenti caritate & inopia conſtitutam capturus videbatur, niſi C. Mutius adoleſcens Romanus indignum ratus populum Rom. à Regum iugo liberatum, hoſtem diutiùs formidare, audaci facinore abdito intra veſtem ferro tranſiſſet Tyberim, & in caſtra hoſtium iuiſſet prope regium tribunal denſa corona militum circumdatum. Fortè enim his tum ſtipendium dabatur. Ibi ſcribam pari cum Rege ornatu ſedentem præceps obtruncat. Illicò per trepidam turbam vadens, cruento mucrone viam quęrens, à ſatellitibus regiis comprehenditur, & retrahitur. Tum Porſenæ infenſo, ſimulque conterrito, ipſe fortia facere & pati ſolitus, commento lepido dixit, adeſſe complures Romanos iuuenes, qui eoſdem animos gererent, ac per Hetruſca caſtra latitare, opportunitatem cædis operientes, & vnius Regis mortem ſtudioſè captantes. Hęc fatus, dextram accenſo ad ſacrificium foculo iniicit, ne mutato quidem vultu, eam vlciſcēs, quòd purpuratum pro Rege occidiſſet: quanquam errādo pulchrius quiddam præſtiterat. Ita terrorem ingeminans, tanquam Regis attoniti manus arderet, perfecit, vt Rex, quem nihil præter inſidiatoris errorem texerat, quiq; trecentos eiuſdem audaciæ coniuratos latêre ſuſpicabatur, Mutium, cui pòſt Scæuolæ nomen fuit, intactum, inuiolatúmque dimiſerit. Propenſior iam ad pacis conditiones factus, agro Romano exceſſit: nec ampliùs Tarquiniis finitimarum gentium auxilio regnum recuperare fruſtrà nitentibus opem tulit: ſed

Tit. Liuius lib. 2.

in Hetruriam reuerſus, à ſenio admonitus humanę conditionis, ſepulchrum ſibi mirabile extruxit Gallica magnificentia, externorum Regum vanitatem longè ſuperante, labyrinthi ſpecie, à quo ſine lini glomere exitus non dabatur. Moles fuit ſub vrbe Cluſio lapide quadrato. Pyramidum in eo ſitarum altitudinem M. Varronem puduit adiicere, faſtigiatum opus aliâs deſcribentem, & in ſummo orbem æneum, ex quo excepta catenis tintinabula vento agitata longè ſonitus referebant. Extabant adhuc immenſi faſtus veſtigia, cùm Galli ſecundò in Italiã neceſſitudinis Hetruſcæ prorſus immemores, laudis ac prędæ auidiſſimi, incredibili multitudine trãſierunt, obſederúntque ipſum Cluſium, teſte T. Liuio. Deinde à tribus Fabiis Marci Ambuſti Fabij filiis, Romanorum legatis, aduerſus ius gentium laceſſiti & offenſi, omiſſa in Cluſinos ira eam in Romanos conuerterunt, Brennum Regem ſecuti, donec vrbem excepta arce Capitolij captam vaſtarent, & ad ſe redimendos Quirites adigerent: qui, vt alibi narrauimus, pro pacto Imperij pretio fraudem & arma crudelis & incautis oſtendere. Nec tacuimus Brennum dolentem, quòd facilitate propria victoriam penè paratam euolare ſiuiſſet, reſarciendę iacturę deſiderio flagrantem, cauentémque ne ſimile quippiam in futurum eueniret, nonnullis ducum Gallorum in patriam remeantibus, aut in Pãnonum oram deflectentibus, in Gręciam rectà contendiſſe cum lectiſſimis quibuſque militibus & tribunis. Pe-

Plin. lib. 36. cap. 13

Lib. 24. in Trogũ. ditum ſexaginta quinque milia ductaſſe illum Iuſtinus refert,& quò eorum animos acueret, Delphicum templum auri & argenti copia abundans commemoraſſe,tum ex ſolido auro fuſas ſtatuas,plúſque in pondere quàm in ſpecie & manu habere illas:nec elaborato tantùm locupletem eſſe Apollinem, ſed etiam numerato. Addebat neſcio quem Crœſum Lydorum Regem de futura in Perſas expeditione oracula poſcentem, Delphico templo pecorum ad tria milia immolaſſe: fulcra aurea & argentea,adhęc phialas aureas & amictus purpureos ingenti pyra concremaſſe: eoque ex ſacrificio aurum affatim fluxiſſe: Inde factos lateres plurium talentorum, nec-

Herodot. Lib. 1. non Leonem pondo decem ſuper lateres collocatum auri eliquati puriſſimi, & pateras duas. Adiecit Apollinem coma aurea rutilum, & pro aureo ſole habitum, auro minimè egere: & Crœſum à Cyro Perſarum Rege demum ſuperatum,facilè declaraſſe deos talibus nugis minimè propitiari. Eiuſmodi irretiti delinimentis Galli duces in Brenni nomen iurarunt: potiſſimùm Oreſtorius & Combutis, quos

In Phocicis. Pauſanias tradit ab ipſo Brenno in Ætoliam inuadendam demandatos, Callienſes dira vaſtitate perdidiſſe, & quicquid marium fuit, ad internecionem excidiſſe. Quòd verò ſubiungit lactentium eos infantium ſanguinem quoque hauſiſſe,fabuloſum eſt, & Lęſtrygonibus Homericis relinquendum. Planè ſuadente Brenno fani Delphici compilationem, & numinum diſpendio compendium inſigne militi-

bus proponẽte, interceſſere duo nobiles Galli, prudẽtia, robore, amicitia inſuper mutua clari, & ſimul patrueles, nulli Regulorum induſtria vel autoritate inferiores, qui ſibi animum non deeſſe dicerent ad pugnandum contra mortales: vt verò immortales armis laceſſerent, nullo præmio adduci poſſe. Horum Regum alteri Felſino nomen fuit, quem vt potiorem magnę clientelę ſequebantur. Alteri Bono, qui etiamnum puer ſpecimen frequens virtutis ediderat, & vt ætatis imbecillæ oblitus, Felſini mores egregios imitari ac reuereri affectabat, & vnà cum eo deliberabat, quonam gentium magno quidem cum exercitu iter commodè facerent, ne à Brenno temerè ſeceſſionem feciſſe viderentur. Triduum ea dubitatio primores conſilio adhibitos detinuit. Placuit tandem Gallorum nomen & vires nimis anguſto limite Europę arctari, & in Aſiam toto agmine tranſeundum. Compoſitis itaque ſarcinis & impedimentis, in Aſiam ſe ire magno clamore ſignificabãt, latè fuſi equis viriſque immenſum tenentes loci, pręcurrente fama. Quare Thraces magnus terror obſtupefecit, quòd aliquam gentem parem armis Gallicis non putarent, & penè adhuc experirentur. Eò enim iam conceſſerant Lomnorius & Lutarius Reguli, qui orta ſeditione priùs à Brenno diſceſſerant, & viginti milibus hominum freti, Propontidis oram vectigalem tenebant: mox quoque in Aſiam traiecturi, & Galatiæ prouincię perenne nomen relicturi, vt copioſè à T. Liuio perſcriptum eſt. Hi *Dec. 4. lib. 8.*

interim naues & remigium commodum Felsino & Bono dedere, Thracibus certatim opitulantibus, vt celeriùs Galli abirent: qui trans Hellespontum Bithyniam ab occasu Galatię petierunt, à Thracibus ipsis primordia sua repetentem, vt eleganter ostendit Claudianus:

Lib. 2. in Eutrepiũ.

Thyni Thraces erant, quæ nunc Bythinia fertur.
Nuper ab Oceano Gallorum exercitus ingens
Illis antè vagus tandem regionibus hæsit,
Gesáque deposuit Graio iam mitis amictu,
Pro Rheno poturus Halym.

Nam eorum, qui Lomnorium comitati sunt, partim iuxta Habym consedere, præsertim Tolosani seu Tectosagi Asiæ mediterranea sortiti, & à tota cis montem Taurum prouincia tributum exigentes, vt Liuius docet. Fluit autem Halys, teste Herodoto, ab Armeno monte. Cilicas primùm, deinde Phrygas, Syros Cappadoces, Paphlagonésque interfluit: & cuncta superiora ferè Asię à mari, quod Cypro obnoxium est, ad Euxinum vsque Pontum dirimit: sed & Medicum Imperiũ à Lydo disterminat. Hinc responsum Apollinis Crœso Lydorum Regi redditum:

Herodot. lib. 1.

Κροῖσος ἅλυν διαβὰς μεγάλην ἀρχὴν καταλύσει.

Crœsus Halym penetrans, magnã peruertet opũ vim.

Tull. lib. 2. de diuinat.

Sed dum hostium vim se peruersurum existimauit, peruertit suam: ac planè expertus est is, qui se fortunatum omninò putabat, vt erat totius Asiæ opulentissimus, verum esse quod ei Solon Atticus sapiens

antè

antè prædixerat, finem vitæ expectandum, nec priùs quẽquam beatũ dici posse: cùm vesper serus nonnihil mali quandoque afferat. Suidas tradit, perculsum metu aduentantis Crœsi Cyrum in Indiam migrare decreuisse: sed in ea trepidatione monitum à Bardane vxore, vti Danielem vatem quæreret, qui Dario permulta prædixisset: Paruisse Cyrum, & victoriæ compotem se fore ex eo præsensisse. Nam Crœsus viuus in potestatem Cyri Medi venit victus prælio, & postmodùm pyræ impositus, Solonem exclamans ingenuit. Quod cùm Cyrus per interpretem resciisset, se hominem fortunę similiter expositum reputans, solui ac deponi de arsura lignorum strue Crœsum iussit. Addunt præterea pluuiam repentè ad extinguendum rogum decidisse, qui miseris Regis lachrymis poterat vtcunque sisti, antea felicis, vt sibi quidem videbatur, & prædiuitis, adeò vt Crœsi Lydi opes prouerbio notatæ sint: quę vnà cum fluuij Pactoli aureis arenis Felsinum Gallum vehementer illexerunt, vt traiiceret exercitum, & Lydiam, Mediam, ac Persidem inuiseret. Recurrebat etiam eius animo domus Cyri in Ecbatanis vrbe pręcipua Mediæ, quam fecerat Memnon lapidibus candidis & variis auro vinctis. Necnon vitis aurea in cubiculo Persarum Regum stare solita, lapillis pretiosis ornata, quam scribit Amyntas racemos ex pretiosissimis calculis confectos habuisse, & non longè craterem aureum, opus Theodori Samij. Et ne quis hoc fabulosum putet, legat multò excellentiora in sacra

In verbo Crœsus.

Iul. Hygini in li. de interpretatione fabulari. c. 223. Athen. lib. 12. c. 3

Eſther hiſtoria, quam genere Hebręam Babylonicæ captiuitatis ſeculo Aſſuerus Rex vxorem duxit, Vaſthi repudiata ob contumaciam, ac poſthabita virgini alienigenæ, parentibus orbatæ, ac fortunis, ſed decora facie ac pudicitia ſingulari præditæ præ cunctis Medorum & Perſarum heroinis in Suſa Perſidis Metropolim vndiquaque edicto regio vocatis. Ibi videbit aulęa hyacinthina & biſſina arcubus argenteis impendentia, & pauimenta varij emblemmatis ornatu diſtincta ex lapide Pario, & vaſa ex auro fabrefacta, quæ vel eſurientem aurum hominem ſatiare quirent. Fuit autem hic Aſſuerus, non vt falſò putatur, Darius, ſed Darij cognomento nothi filius, & Pariſatidis reginæ Artaxerxes. Rurſus hic Artaxerxem Ochum genuit, re bellica admirandum, & qui Iudæos iuxta mare Caſpium tranſtulit, & Ægyptum ſuo iunxit Imperio cum Syria, vbi Sidonem funditùs ſubuertit. Quocirca per bellorum occaſionem abſente Rege anſa tradita eſt Gallis haud magno negotio Lydiam ac Mediam inuadendi, & auri, gemmarum & pecorum infinita copia ad vrbium quæ poſtea condidere molitionem neceſſaria, deſiderium honeſtiſſimum explendi. Quod autem Galli, qui pro ferro, quod attulerant, aurum referentes, denuò in Europam poſt aliquot annos remigrarint, in cauſa fuiſſe ſuſpicor Artaxerxis poſt tot victorias reducis fortunam, nec libenter exteros homines regnare paſſuri: vel horum in patriam cuiuſque ſuam amorem, propter quem Vlyſſes apud Homerum

cap. 1 & 2.

Iornādes lib. de regnor. ſucceſſ.

Euſeb. in Chron. Olympiade 106. & 108.

odyſſ. 10.

Circes immortalis conuictum faſtidiuit, & ſe ventorum arbitrio iactandum permiſit, vt Ithacam inter ſaxeta aliquando videret. Sed non conceſſit numen Gallis patriæ dulciſsimæ conſpectu frui. Quinimò citra Alpes ipſos multis opibus cumulatè onuſtos continuit, & patriæ charitatem ſalute publica poſthabere iuſsit: & ſydera ſuſpicere, quæ illuſtri motu aſsiduè labuntur, & locum mutant lege quadam naturæ: & vndecunque ad cœlum æquabilem obtutum eſſe, vt ea cernamus, quæ imitari conuenit: Proinde vbique gentium patriam eſſe, ſi proficere vel prodeſſe cum gloria poſsimus: quemadmodum Felſino & comitibus Gallis contigit. Hi etenim in Adriaticum mare, deinde in Tyrrhenum delati ſecundo curſu, capto auſpicio, in Hetruriam à Gallis etiamnum paſſim habitatam peruenere. Poſtridie Felſinus operatus diuis, & facto ſacro duobus tauris candidis mactatis, Gallico ritu, tanto animi ardore vrbes fundare cœpere, tantáque ſedulitate, vt non tam aurum ex Media Lydiáve, quàm vrbes ipſas ſolidas credi poſſent attuliſſe: longè diſſimiles aliis victoribus, qui plus ſtudij in vrbibus euertendis quàm in extruendis collocant. Prima verò vrbium, vt quidem comperi, à Felſino extructa eſt Bononia, quæ ab eo priùs Felſina appellabatur. Sed cùm ipſe fatis conceſsiſſet, Bonus ei ſuperſtes eam ampliorem & tutiorem reddidit. vnde Bononia dici cœpit à Tuſcis, Bonum ipſum officioſiſsimè colentibus, & Hetruſcos mores amplectentem amantibus. Prolixum

Plin. lib. 16. c. vlt.

esset enumerare opida & vicos, quos Galli vtroque in Italiam transitu erexere fusis Tuscis, vel in melius reformatis. Nam de ipsorum victoria & extructura nulli autores controuersiam faciunt. Alij tantùm a-
T. Liu. li. 5. & Iustin. lib. 20. strabo lib. 5. lios duces, operúmque auspices è Gallia profectos nominant. Nos M. Catonem lubenter imitabimur, tanto certioris fidei & autoritatis, quanto venustioris. Is apud M. Tullium dicit, sibi septimum librum
lib. de senect. Originum in manibus esse, quo omnia antiquitatis monumenta colligeret. Certè si ex vnguibus Leonem, vt aiunt, iudicare licet, supereſt quoddam eius fragmentum recondita vetustate refertissimum: vt meritò, quod intercidit, residui operis desideremus. Is de Hetruria à Gallis victa loquens: Princeps metropolis, inquit, Felsina primùm à Rege Tusco conditore, inde à successore Bono Tuscanensi Bono-
Lib. 3. ca. 15. & 17. nia dicta. Idem Plinius affirmauit. Subdit Cato: Olanum antè à Tuscorum duce, qui cum Orobiis coloniis ibi primus insedit, quorum origo incerta, vti Comi: inde ab Insubrium principe Medo aucta, Mediolanum nomen seruat. At Cornelius Alexander, qui sibi visus est Catone solertior, existimauit apud Plinium, Orobios fuisse Græcæ gentis vitam in mõtibus degentis, interpretatione nominis. Sed profectò nõ alij fuere Orobij quàm Galli, sic vocati, quòd cùm ex improuiso & præter expectationem Alpes transcendissent, credebantur vulgò inter iuga montium educati, præsertim ob ingenitam ferociam, Italiæ tamen salutarem, propter condita opida, atque

iterum refecta & communita, vt ex Mediolano liquet, quod dux Olanus Gallus ædificarat vici inſtar, Medus mox mœnibus & pomœrio condecorarat. Hic autem Medus non alius eſt quàm qui Felſinus ſuprà dictus eſt: qui modò Medicus, modò Medus, nonnunquam Lydius honoris cauſa vocabatur, à victis populis agnomen ſumens priſca conſuetudine Italiæ vt Paulus Macedonicus, qui Perſeo Macedoniam abſtulerat; & eiuſdem filius Scipio, quem Africani illius magni filius adoptione in decusfamiliæ aſſumpſerat, declarant. Planè hic ab auo concuſſam armis Carthaginem ſubuertit. Quocirca factum eſt, vt Hetrúſci ſe Lydorum progeniem iactitarint. quod quidem ex Virgilio patet, eò loci:

Flor. Epitom. li. 2. cap. 15.

Lib. 8. Æneid.

- vbi Lydia quondam
Gens bello præclara iugis, inſedit Hetruſcis.

Non aliud Horatius oſtendit:

Lib. Sermon. 1. Sat. 6. strabo li. 5. ſatis. iuuat.

Non quia Mæcenas Lydorum quicquid Hetruſcos
Incoluit fines, nemo generoſior eſt te,
Nec quòd auus tibi maternus atque paternus,
Olim qui magnis legionibus imperitarint,
Vt plerique ſolent, naſo ſuſpendis adunco.

Nihil enim antiquius Mæcenas habuit, quàm opibus & patrocinio viros eruditione notabiles, maximè poëtas, iuuare. Nam & ipſe apud Auguſtum plurimùm valebat gratia: adeò vt liberrimè nonnunquam obiurgaret in luxum aut fæuitiam declinantem: nihil interim elato animo præter iuſtum faciens, & in equeſtri dignitate permanens, licet Re-

Dion lib. 55.

gibus atauis eluceret, nempè Gallis, qui in Italiam commigrarant, & ex Media & Lydia aurum triumphale attulerant: ex quibus Medicea domus æquè literatorum hominum iampridem fautrix emanauit, à Rege Felsino Lydio & Medico, tot populorum duce, tot vrbium conditore, ac potissimùm Florentiæ, quæ Bononiæ principatum Hetruscum fausto successu abrogauit. Idque coniectura non ambigua corroboratur pomorum, quæ à Medis allata appinguntur Mediceæ familiæ faustis insignibus, vt mox aperiemus: si priùs admonuero Florentiam vrbem à puella eius nominis nomẽ sumpsisse videri, L. Troscij ex Patridis heroidis connubio genita, & à Calpurnio Romano compressa, quæ submergi iussa à patre, stratorem exorauit: atque ita væniit fortuna aspirante eidem Calpurnio in Italiam naue appulso, vt Plutarchus refert: & charissimæ Florentiæ titulum vrbi indere potuit illustris homo. Cæterùm nõ mihi blandior verisimilitudine vlla, quin pro certo scribam, vnde ipsius Florentiæ à Felsino Mediceo institutæ primordia innotuerint, quibus nec iucundius quicquam, nec magis tenue: nimirùm auiculis & floribus vrbis fundandæ occasionem præbentibus: non aliter atque in Hispania euenit, duce Pœnorum Asdrubale Carthaginem moliente læto in solo, vbi roscę tota hyeme prȩcoces cœli fatentur temperiem: & Hegesistratus Ephesius Delphici oraculi monitu vrbem condidit in Asia, quòd rusticos ibidem oleaginis coronis ornatos vidisset: vnde

In Parallel. c. 20.

Plin. lib. 21. cap. 4.

Eleuntem ex eo appellauit: ſicut Telegonus Vlyſſis & Circes filius patrem inueſtigans, ſimiliter pino coronatos ruſticos intuitus, in Italia Pręneſte extruxit. *Plutarch. in paral. lel. ca. 79.*

MEDICEVS itaque in ipſis ferè Italię ſuburbiis venationi indulgens, ac ceruum agens, cum non paruo comitatu fortè venit ad ripam Arni fluminis, vicino nemore lęti, concentu auium canori, & aquis pellucidis amœni, quibus propinqui flores quot-quot de Regum ſanguine natos poëtę fingunt, & plures alij ſine nomine dulciter alebantur. Tum cupido inceſsit opidum ibi deſignandi, ſaltem laxandi animi gratia, campi florentis & amnis liquidi opportunitate: exemplo Medorum Regum, qui Suſa vrbem poſuerant iuxta Eulæum fluuium à Medis ortum, qui quidem arcem Suſorum circuit, & Dianę templum auguſtiſsimum, tam gratum publicè, vt non ex alio Reges bibant, etiamſi longiſsimè proficiſcantur. Suſa verò à Dario Hyſtaſpis filio condita Plinius aſſerit: nonnulli ab Achęmene Perſico Rege. Hinc Lucanus: *Plin. lib. 6. cap. 27*

Lib. 2. Pharſal.

- coniuret in armis.
Mundus, Achæmeniis decurrant Medica Suſis
Agmina.

Cæterùm Reges ipſi in Babylonia plurima anni parte degebant per autumnum in Perſepoli, exacta ſcilicet æſtate in Ecbatanis: ſed Suſis hyemabant ob ſingularem loci amœnitatem, à qua Suſa nomen habent, teſte Ariſtobulo. Nam ſuſum id ſignificauit quod lilium. Eò libentiùs *Athen. lib. 12. ca. 3. Græcè. ſed Euſtathius Medice.*

Medicus nouo opido Florentię ab ipsis floribus indidit nomen. Dianę autem ædem non consecrauit, sed Marti, quem Galli post Mercurium & Apollinẽ, vt Cęsar scribit, coluere. Testatur quoque Politianus, extare Martis templum, nunc titulo Pręcursoris transcriptum: sed perperàm à Romanis Cæsarianísque militibus pro veteri eorum origine dedicatum, nempè ob Romulum Martis filium suspicatur. Mirandum est hominem Musarum & Mediceæ domus alumnum, pleraque alia acutiùs quàm verosimiliùs confinxisse. Ille ad Petrum Medicem scribens (sic enim pro Medico vsurpasse ob euitandam amphiboliam satius fuit) Deduxere, inquit, Florentiam coloniam Triumuiri C. Cęsar, qui deinde Augustus, M. Antonius, & M. Lepidus etiam Pontifex Max. Coloni autem deducti Cæsariani milites, quibus assignata ducenta iugera per cardines & decumanos. quod ego, inquit, apud Iulium Frontinum reperio, celeberrimum scriptorem, qui Neruæ ætate floruit, in libro De agrorum mensuris: quem tu librum domi habes, Petre Medices, vetustissimum. Ita, quod nulli vnquam contigit, à tribus Imperatoribus, quorum vnus omnium summus, alter etiam Pontifex Max. orta est Florentia. Subdit arbitrari se populos Arni fluminis accolas priùs Fluentinos appellatos, qui deinde cõdita vrbe, deductáq; colonia, in Florentinos cõmigrarint. Huius sententię adstipulatores inueni non imperitos antiquitatis autores, sed non perinde in tanta re exploratos. Non enim

Lib. 6. de bell. Gall.

Lib. 1. Epist. cap. 2

Volaterr. lib 5 de Geograph. & Annius in Catonem.

enim deducere coloniam aliquo gentium, eſt opidum ædificare, ortúmque ei tribuere, vt Politianus arbitratur, ſed potiùs nouos colonos in vetus quoddam opidum vrbémve clade aliqua bellica aut ſimili calamitate ciuibus exhauſtam, defectámve, ducere & collocare. Nec ſi Auguſtus, aliíve Triumuiri Florentinos colonos deduxerunt, propterea Florẽtiam extruxiſſe ipſam credi debent, vt oſtendit Hygenus Auguſti ipſiuſmet libertus, in libro De limitibus. Æquè, inquit, Diuus Auguſtus in aſsignata orbi terrarum pace exercitus, qui ſub Antonio aut Lepido militauerant, pariter & ſuarum legionum milites, colonos fecit, alios in Italia, alios in prouinciis: quibuſdam, deletis hoſtium ciuitatibus, nouas vrbes conſtituit: quoſdam in veteribus opidis deduxit, & colonos nominauit. Illas quoque vrbes, quæ deductę à Regibus fuerant, aut à Dictatoribus, quas bellorum ciuilium interuentus exhauſerat, dato iterum colonię nomine, numero ciuium ampliauit, quaſdam & finibus. Non igitur Triumuiri Mediceam conſtituere Florentię vrbem, neque deſtruxiſſe eam leguntur, aut inſtauraſſe: ſed numero ciuium fortè amplificarunt, & ius honorificum coloniæ eidem tribuerunt, quaſi propagarunt. Colonię etenim deductę non ſuis radicibus vt municipia nitebantur, ſed effigiem aliquam Reipubl. Rom. referebant. Tamen accidit, vt quædam coloniæ pro beneficio ius municipij acciperent. Sanè Iuriſconſulti noſtri pro nonvulgari beneficio tributum ab Impe-

Hic extat cum ſiculo Flacco & Iulio Frontino, de agrorũ conditionib. ſed forte Hyginus dictus eſt ille libertus.

A. Gell. lib. 16. cap. 13.

l. 1. & vlt. ff. de cenſib.

ratoribus ius coloniæ innuunt: Diuus Seuerus, vt Vlpianus ait, in Sebaſtenam ciuitatem coloniam deduxit. Inclyta quoque Cyrenenſium colonia à Diuo Traiano deducta, iuris Italici eſt. Atqui Sebaſte peruetus fuit vrbs Samariæ, ab Herode muro xx. ſtadiorum circumdata, & Sebaſte dicta, ac cum templo Cæſari Auguſto conſecrata, deductis ſex colonorum milibus. Et Cyrenas Battus quondam condiderat in Libya, vt dicit Pindarus. In Germania inferiore, inquit Vlpianus, Agrippinenſes iuris Italici ſunt. Adhuc ea ciuitas Colonia ad Rhenum vocabatur, in quam Agrippina Germanici Cæſaris filia, Claudij vxor, quo vim ſuam ſociis quoque nationibus oſtenderet, veteranos coloniámque deduci imperauit, & ſuo nomine nobilitauit antea vetus Vbiorum opidum. Sic Narbo Martius, vrbs Gallię per antiqua, fuit Romanorum colonia deducta, M. Portio & Q. Martio coſſ. vt alibi explicui: cuiuſmodi Florentiam Auguſtus fecit, & omni officio & ſtudio illuſtrauit, vel Hetruſci Mæcenatis periculorum ac conſiliorum participis gratia, non autem initio fundauit: nec ex Fluentinis Arnienſibus Florentinos dici inſtituit, ſed delectatus opidulo ad delicias Principum condito, idipſum ſingulari iure coloniæ donauit: ita vt poſt Auguſtum Tiberio imperante iam celebre nomen Florentiæ eſſet, à quo auditas municipiorum & coloniarum legationes Cornelius Tacitus refert. Orantibus Florentinis, inquit, ne Clanis ſolito alueo démotus in amnem Arnum transferre-

Ioſeph. li. lib. 1. de bell. Iudaico, ca. 16.

In Pythiis

cōrn. Tacit. lib. 12. Annal.

1. lib. 1. Annaliū.

tur, idque ipsis perniciem afferret. Nondum enim Florentia eò increuerat amplitudinis, vt vrbs mediocris dici mereretur: nondum alacritate quadam trans Arnum insiluerat, à quo media secatur hodie. Nec quidem nisi longè post Iustinianum Cęsarem inter clara opida innotuit. Nam Agathius tradit illius ducem Narsetem contra Gothos in Italia belligerantem, audito tumultu Leutaris & Bultini Francorum Alemanorúmque exercitum ductantium, vt pugnæ ac prędę simul incumberent, Florentiam & Centumcellas parua Tuscię opida se statim contulisse, vt celerrimè hostium aduentum pręueniret. *Lib. 1. de bello Gothor.*

Cęterùm non ausim subscribere illis, qui Florentia potitos Gothos dixere, & magna ex parte eandem deleuisse, omnémque Nobilitatem dispersisse, donec eam Carolus Magnus coëgerit, ac restituerit. Quin potiùs eam Totilas frustrà sępè oppugnauit, Roderico & Vliare obsidioni pręfectis, viris bellicosis, & apprimè rebus gerędis idoneis: quibus Iustinus audacter restitit, accitis è Rauenna subsidiis per nocturnum nuncium, & auxilio tempestiuè per Ioannem & Cyprianum adlato. Cuius certiores facti Gothi, obsidione & metu Florentiam liberarunt. Nec aliter eam vocat Procopius: nam & Ptolemęo est φλωρεντία. sed & Ferentia in eodem propè tractu. Plinio quoque vna commendatur in Tuscia, atque etiam eius nominis, inquit, Florentia, sicut Aretina, nigra quidem, sed mustum faciens candidum. *Procop. li. 3. de bello Gothor.* *Lib. 2. Geograph.* *Lib. 14. cap. 3.*

SED iam decet, vt ordinem secuti naturę, à flo-

ribus ad poma veniamus, Mediceæ familię insignia Felsino instituente sacrata. Cùm enim Galli eodem tempore Lydos, Persas, Medósque, sine delectu concussissent, tamen opima ex Medis relata vbique fecere plurimi: quia hi, vt ingenio præstantes præ cęteris, multarum rerum Persis autores extiterunt. Nam quę Persica schola dicta est, & equitandi ac sagittandi studium, cultus & ornatus, & religiosa à subditis in Reges veneratio, vt Strabo asseruit, à Medis profecta est: καὶ ὅτι τοῦτ' ἀληθὲς ἐκ τῆς ἐσθῆτος μάλιστα δῆλον. Proinde poma Medica vt pignus subactę regionis lubenter elegerunt, viribus miris clara. Nam arbores & earum fructus in triumphum ferri solitos Pompeius Magnus satis declarauit, ex Iudęa victa balsamum referens tributarium, & de illo gloriosè triumphans. In cuius inuidiam Iudæi aduersus fruticem sęuiere, Romanis contrà defendentibus. Nũc de Medicis loquentem audiamus Virgilium:

Lib. 11. Geograph

Plin. li. 12 cap. 25.

Lib. 2. Georgic.

Media fert tristes succos, tardúmque saporem
Felicis mali, quo non præsentius vllum,
Pocula siquando sæuæ infecere nouercæ.

Mox subdit arborem Lauro persimilem, perennibus foliis veneno renitentem, tenaci flore:

- animas, & olentia Medi
Ora fouent illo, & senibus medicatur anhelis.

Ibi Seruius interpres notat nonnullis placuisse, arborem huiusmodi esse Citrum: Apuleiúmque in libris De arboribus contrà scripsisse, cui assentior. tametsi non negem Citrum ex Media adlatam, & mala

Dioscorid. lib. 1. cap. 131.

eius Medica vocari, odore grato: venenum ſemine pellere, & veſtes à tineis vendicare: & ab Antiphane Deorum ſemen vocitari, & genus Heſperidum aureum. Macrobius notat, ab Homero Citreum pomum θύον appellari, valde odoratum: *Athen. lib. 3. c. 5. Lib. saturna. 3. c. 19.*

θύα δ' ἔπειτα καλὸν ὀδώδη. Quid ſi fortè arbor in hunc orbem adlata, priſtinæ virtutis oblita, degenerauit, nonnihil retinuit eiuſdem. Facilè enim adferri potuit, quæ ſemine vt talea ſeritur, menſe Martio, rariore humo, cœlo calido, humore continuo. Orbem quẽdam fœcundatis illi natura ſubminiſtrauit per gradus, vt cui maturis pomis ſe acerba ſubſtituant, acerborum ætatem florentia conſequãtur. In agro Neapolitano lętè proueniunt: nec vbique exorari blandimentis terra potuit vt Citrum educaret. Cæterùm Medis minimè mali odorati ingens facultas inuidenda eſt, quoniam veneficiis ampliùs abundant, ea edocti à Medęa, quę Iaſonis amore ſaucia patriam ſuam, & deinde Atticam reliquerat: & Medum filium enixa, nomen dederat regioni, in quam perfugit, vt Dionyſio placet. Nec mireмur Felſinum tantoperè Medico malo in Europam transferendo incubuiſſe propter hominum incolumitatem & delicias, & ſubactæ gentis teſtimonium: cùm conſtet Platanum vmbrę gratia per mare Ioniũ in Siciliam tranſuectam, mox in Italiam, & demum vſque ad Galliam in Morinos, quorum vrbs in Belgica à Ptolemęo παρθένια nominatur, vt vulgò. Ea me adoleſcente bello per Carolum v. Cæſarem fundi- *Palladius in Martio, cap. de Citreo. In Orbis deſcriptione, & Strabo li. II. Plin. lib. 12. cap. 1.*

tùs deleta eſt: non impunè tamen, nempè Francis viciſſim in Iuoſium, Mariburgum, Momedium, aliáque multi momenti opida irrumpentibus, ac fruentibus: ſed pace ſecuta inuicem reſtituta accepimus, detritis ciuium fortunis, amœnas Platanos tanti olim facientium, vt earum radicibus merum infunderent, & arbores vino docerẽt inebriari. Xerxes paulò delicatiùs cum eadem arbore mihi egiſſe videtur, dum è Pyrygia in Lydiam veniſſet, decantato Perſarum exercitu Collibum opidum præteriẽs, in quo mel ex tritico & Myrica conficitur. Platanum eximię pulchritudinis offendit, eámque aureo monili donauit, ac tuendam viro immortali commendauit. Quòd ſi per ſoli Florentini ingenium licuiſſet Felſino Medicam arborem laudum ſuarum conſciàm alere, nihil equidem curæ & induſtriæ ad eam propagandam omiſiſſet. Quia verò poma fragrantia & ſalubria non licuit ex ramis virentibus decerpere, pictura ſaltem clypei retinendam memoriam duxit: idque mediusfidius regia ac Medica imitatione. Ná Mediæ Regum ſatellites mille numero aurea mala in haſtis geſtabant antiquitùs: qui maliferorum vſus ad Perſas manauit, non modò ad iniuriarum præſidium, ſed etiam ad decus Regis, & coronarum loco, vt notauit Herodotus, mala argentea quoque aureis miſcens, eáque Punica lanceis ſummis traiecta, dum Xerxes è Sardibus vrbe Lydorum Myſiam verſus ingenti apparatu cõtenderet. Quinque autem mala inſignibus Mediceis conſultò effinxit, quòd quin-

Herodot. lib. 7.

Athen. lib. 12. c. 3.

In Polymnia.

quennium errando vincendóque à Gallia abfuiſſet: quodq;, vti dicere ſolebat, quinque eſſent ſtellarum erraticarum orbes vltra Solem & Lunam, quæ retrò contrario quàm cœlum motu verſantur, & tamen cum mundo verti videntur, & ſimiliter iter ſuum perficere. Vt ſi quis vectorum intra nauem, quæ in ortum Solis nauigat, contra occaſum ambulet: Pariter enim cum ea attinget portum. Sextum verò malum ſcuto Mediceo inſertum comperi auſpiciis Caroli Magni, qui proſperè Florentiæ diuerterat, & eã in libertatem aſſeruerat, Longobardico dominatu diu preſſam, &, vt ciues fatebantur, ipſius Florentię marcidum florem reuireſcere iuſſerat. Quod vt perſpicuè liqueat, ſcire oportet, Deſiderium Longobardorum Regem ſuum per Italiam valde dilataſſe Imperium, & inſitam ingenio audaciam fortunæ ſucceſſibus aluiſſe: præſertim quod pro voto generos nactus eſſet potentiſsimos, Taſſilonem Boiorum Ducem, & Carolum Magnum, cuius affinitate finitimis nationibus formidoloſus pernimiùm videbatur. Sed cùm Caroli coniunx præ faſtu ſeipſam non caperet, inſolens & moroſa diuortio dimiſſa eſt à Rege, & res ſuas ſibi habere iuſſa: qui paulò pòſt Hildegardem Sueuam, præcipuæ claritatis & manſuetudinis fœminam, vxorem duxit. Dirempta neceſſitudine inimicitiæ inter Carolum & Deſiderium exarſerunt, non ſecus ac inter Pompeium & Cæſarem ſocerum, Iulia inter pariendum mortua. Confeſtim enim Reſpublica tumultuari cœpit, & inſano furo-

Anno Chriſti 773.

Annonius li 4. c. 69.

Plutarch. in vita Pompeij.

re miſceri, perinde ac ſi affinitas horum virorum nõ extinxiſſet odium, ſed occuluiſſet. Acceſſit huic malo, quòd Carlomanus Caroli frater obierat, cuius vxor cum liberis in Hildegardes inuidiam ad Deſiderium profugerat, lætum eo pignore, & ſibi contra Francorum vires plaudentem. Supererat pullulanti diſſidio, vt Deſiderius Hadrianum Põtificem Rom. bello laceſſeret, eiqueSenogalliam, Vrbinúmque extorqueret: temperare iuſſus, obſecrantem derideret: vir aliâs benignus excepta regnandi libidine. Cuius per Hadriani legatos certior factus Carolus Rex, magnis copiis Alpes tranſgreſſus, Deſiderium obuium fudit, fugientem properè inſequitur, Papiæ obſidet, tanti ſper dum obſeſſus intus cum fame iam debilitante ſpiritum pugnans, foris cum hoſte, ſuccumberet, & regno exuendus caperetur. Planè quia Deſiderius, antequàm Inſubrium regnum Aſtulpho defuncto inuaderet, iam Hetruria potiebatur ſtipendiaria, neminem optimatum Florentinorum adminiſtrationi publicæ adhibens, atque pro vnius gubernatione Homericum illud iactitans, οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, factum eſt, vt Florentini aduentãti Carolo legionem vnam & duas equitum turmas lectiſſimæ pubis ſponte in ſubſidium miſerint, præfecto Euerarto Mediceo, cuius in Galliam amoris, indicia non leuia elucebant. Nam & pro Pipino Caroli patre aduerſus Aſtulphum Regem in armis ſteterat. Proinde iam ſenio grauis, non tam capillorum quàm morum candore venerandus, velut quidam

Platinain vita Stephani II. & Hadriani I.

Florentinus

Florentinus ſui ſeculi Neſtor ab omnibus diligebatur, colebatur. Sed dum ſenectæ immemor alacriùs in hoſtes irruit, tragula ſauciatus, vincendi & viuẽdi finem fecit: idque preſente ac dolente filio, quem, quia paternam effigiem robúrque per omnia referret, Florentini Euerartinum appellabant. Huic paternæ mortis vindicandæ cupido laudem Rollanus præripuit, pectus gladio traiiciens Ademari. Is erat Deſiderij ex ſorore nepos, cumprimis ſtrenuus, qui Euerartum, clypeo nullam moram ictui faciente, peremerat ſpectante Carolo, & in tanto mox diſcrimine conſtituto, vt dimicanti galea excuſſa de capite fuerit, quod ab hoſtibus circa ipſum glomeratis adeò petebatur. Sed id nudum Euerartinus properè ſcuto texit, & manum capiti Regis imminentem enſe Gallico amputauit. Necdum abundè litatum Manibus patris exiſtimans, alium Inſubrem loricatum confodit, ac frendens enſem ter verſauit in hoſtili pectore, tanquam vulnus in vulnere faceret: Ideoque in magna apud Carolum gratia fuit, necnon apud omnes Gallos Hetruſcoſque: eò magis, quòd reſciuiſſet Carolus Mediceam familiam ab antiquis Gallorum Regibus oriundam. De ipſa enim diligenter percunctatus eſt poſt debellatam Papiam, & Deſiderio capto ſæua hyeme. nam, vt ſcribit Annonius, natalitia Chriſti ſacra Florentiæ celebrauit, hoſtium victor, & Hetruriæ liberator publicè conclamatus. Quo fit, ne eorum non ſit fabuloſa ſententia, qui Florentiam nomen accepiſſe rentur à flore, quẽ

Lib. 4. de geſtis Frãcor. c. 78.

Nec probat Melæ interpres.

Vadian. lib. 2. c. 4

Carolus tunc ciuibus donauerit: nam à bruma florum experte refellitur: tametsi fatear lilij, sed purpurei, florem, vetustissimum Florentiæ symbolum extitisse. Narcissum Plinius vocat, ruri potius quàm in hortis cultioribus nascentem, iuxta primęuam soli Florentini indolem. Nec inficies Magnum Carolum non pauca de floribus sermocinatum in palatio Euerartini, in quod honorificè diuerterat: sicut & eiusdem nominis Francorum Rex Carolus octauus in Neapolim mouens, adulta iam hyeme, secundo tandem euentu, luculentè Petri Medicei tunc absentis laribus, apparatu & opulentia singulari, naratur hospitij iure exceptus Florentię, atque pro Gallica magnificentia epulo exhilaratus: quale nec lautius Carolus Magnus olim acceperat, cùm in secunda mensa poma varij generis oblata animo veriùs quàm ore gustasset. Vt erat literatæ alicuius confabulationis auidus, de floscul is & pomis verba facere occœpit, in omnibus Euerartino gratificans, vt mœrentem adhuc ipsum propter patrem recens amissum aliquo modo recrearet. Vtque erat Græcè, non modò Latinè peritus, quod omnes scriptores tum Galli, tum Florentini fatentur, dixit, vel natura dictante, Gallis ac Florentinis cognationis & amicitiæ vinculum intercedere: propterea quòd Galli lilium insigne cœlitùs demissum celebrant, & similiter Florentini à floribus originem ducerẽt: qui omnes Atticè ad lilij excellentiam referri videntur. Nã λείριον Græcis tum flos quilibet, tum peculiariter

De vno Flore Philip. Cuminus in Carolo viij. cap. 13.

Anno 1494. die 17. Nouẽ. vt in Rosario Ludouici XI.

Eginarthus inuita Caroli, & Donatus Acciaiolus.

lilium nominatur. vti cùm Muſa apud Pindarum glutinat aurum, æs & ebur, χαὶ λιπαρὸν ἄνθεμον. Et lilium inquit, floridum. Deinde cùm apud Homerum ſenes vocem floridam emittunt, ὄπα λιγυρὸν ἱεῖσι. Qualem, Euerartine, vt accepi, pater tuus melle Siculo ſuauiorem, interim ſale conditam, ſolebat emittere: quem ſi, vt incœpiſti, ſtudioſè imitaberis, dubium profectò relinques, vtrum ſenectus patris felicior fuerit, an adoleſcentia tua. Macte eſto virtute inchoata fili, & tyrocinium, quod nuperrimè coram me perpulchrum edidiſti, nouis in dies factis illuſtra, tanquam ex flore fortitudinis pomum glorię gratiſſimum legens. Itaque quoniam maiores tui, vt contemplor, clypeis, porticibus, epiſtyliis, triumphíſque ſuis poma quinque appingere conſueuerunt, volo ſextum omnium altiſſimum adiicias, Gallicæ approbationis memoria. Nec te pigeat numeri perfectiſsimi, quem in mundi creatione Deus elegit, & qui primus ſuis partibus completur, id eſt, ſexta ſui parte, tertia, & dimidia, cùm vnum, duo, tria, ſenarium abſoluant. Adiecit & alia huius numeri præconia ex Diui Auguſtini de ciuitate Dei libris decerpta, cùm illos, ſi Eginarthò credimus, magna pro oblectatione volueret, liberaliter manſuetioribus diſciplinis excultus. Fortè addebat illud ex Auſonio:

In Nemeis. od. 7

Iliad. V.

Lib. II. cap. 30.

In Epiſt. ad Vrſulum.

Tot pedibus gradiuntur apes, & verſus Homeri,
Totque horis pelagus profluit, aut reſluit.

& illud etiam ex eodem:

Totque super terram sidera Zodiaci.

Accidit autem post longam annorum reuolutionem, vt sextum hoc Mediceum pomum tribus lilij floseulis spargeretur singulari ornamento, Ludouici XII. Gallorum Regis voto & consensu: qui tantum beneficium concedens, accipere sibi videbatur, Laurentio Mediceo Principi dignissimo, eiúsque filio Leoni X. Pontifici Rom. id tribuens, tum probitate vtriusque prouocatus, & erga Galliam fide & amore eximio, tum decessoris Iulij secundi malignitate & peruicacia nunquam satis improbata.

Vt in Rosario Ludouici, anno 1512.

Aliàs à Ludouico XI. lilia concessis Mediceo putantur.

VIX finem dicendi fecerat Carolus, cùm Turpinus Rhemorum antistes plausibilis & scitus renunciauit eidem Regi, aduenisse Legatos Romani Pontificis gratulantes, quòd Desiderium superasset, & toti Italiæ insultantem mitescere coëgisset, ac parere. Proinde Neoptolemum Ennianum exaudiri fas tum esse, qui philosophandum paucis admonuit. Illi subridens Carolus, & legum conuiuij memor seueritatem abhorrentium, legatione audita Romam denuò cogitauit. Nam, quantum ipse meditatione consequor, priusquàm Papiam expugnaret, sedulò Hadrianum inuiserat, & triumphali Resurrectionis die Romæ interfuerat, credito ducibus suis exercitu Papiam cingente. Cùm verò rursus Romam adiit victor, tum Patritiatus honorem & ius Pontificem eligendi accepit. Quidni acciperet? cùm vni Carolo Magno acceptum referre illum oporteat, quicquid securitatis & autoritatis retinuit. Nisi enim suppe-

Canon. Adrianus. dist. 63.

tias tuliſſet laboranti ac deiecto, clauem cœli proculdubiò amiſiſſet, imò etiam arcæ nummariæ. Decebat hoc recordari Iulium II. cuius modò memini, dum nihilnon egit, vt Ludouicus XII. Rex quæſita bello opida in Italia,& à Venetis iuſto marte extorta,dolo perderet. Quòd ſi iuxta Perſarum morẽ ingratitudinis actio vlla ſupereſſet, nec remuneratio cuiuſlibet arbitrio relinqueretur, ſed is ſeuerè multaretur,qui cùm poſſit, non refert gratiam:quid quæſo Iulius cauſaretur,qui Ludouicum Regem de ſe benemeritum offendit?quem velut Caroli Magni ſucceſſorem ſaltem amplecti, diligere,iuuare debuerat,cùm creditoris morte liberari debitores nulla iura patiantur. Quanto æquior & benignior Carolus?qui propter auxilium mediocre à familia Medicea allatum, Euerartino idem propè tribuit, quod Carolus quintus patrum memoria Alexandro Mediceo,vt videlicet Florentiæ ſummo cum imperio præeſſet,& Ducis perpetui titulum caperet, ſibi magnificum, Reipublicæ ſalutarem.Nec priùs Romam profectus eſt, quàm Mugellanum territorium non minus amœnum quàmferax perluſtraſſet,à quo magnos reditus & oblectationes non vulgares Medicei proceres cum literatis viris capere ſæpè ſueuerant: cùm præter fruges fructúſque Prætoria marmorea maculis variis nitentia voluptati eſſent: Itavt Carolus diceret Euerartum, qui ea impendio molitus eſſet, ſibi videri alterum Annibalem Alpium effractorem,& earum ſpoliis ſplendidum: quanquam

Xenoph. lib.1.de Cyri pædia.

columnæ candido marmore Lunenſi ſcalptæ porticum deambulatoriam ſuſtinerent. quod ſua ætate repertum Plinius ait, ac Pario lapidi confert. Eſt autem Luna, primum Hetruriæ opidum in tractum Alpinum, portu nobile (vulgò Sarrazana nominatur) palmam vini Hetruſci eodem autore ferens, vuarum ſuauitate & diuturnitate nulli ſecundũ: quales inter dapum fercula tunc Regi oblatæ ſunt, flauæ ac ſynceræ, rigente hyeme autumni diuitias ſibi vendicante. Deprehenſum tamen eſt vuas incolumes, abiegna ſcobe obrutas, intra dolium nulli auræ peruium manſiſſe. Paucas attigit Carolus, aliâs pomeridiano otio poma eſſe ſolitus, per æſtatem ſemel duntaxat bibens, frugalitate ſalubri, & Regibus inuſitata: quam ſi Alexander Magnus ſeruaſſet, vel Clytus nõ plus Alexandro ſobrius, neuter ab altero offenſus ſuiſſet: neuter mero immodicè incaluiſſet: neuter vel ſeniorum vel iuuenum militum gloriam obterere vel efferre ſupra modum tentaſſet: Vterque paruiſſet his, qui iniectis manibus iurgantes à conuiuio & rixa abducere conabantur: nec Clytus haſta traiectus Regem antea amiciſſimum, & ſororis Hellanices alumnũ, ſanguine aſperſiſſet. qui ebrietate diſcuſſa magnitudinem ſceleris ſera æſtimatione perpendens, quia virum bello eximiũ propter verborum licentiam, quæ vino poterat imputari, cæciderat, haſtam ex corpore iacentis reuulſam in ſemet lugens retorſiſſent, niſi commoriturum ſatellites armigeri, corporiſque cuſtodes, ægrè à ſententia ab-

lib. 36. cap. 5. *lib. 14. cap. 6.* *Plinius Columella lib. de re ruſtica 12. cap. 43.* *Eginarthus in vita eius.* *Q. Curtius, lib. 8*

duxiſſent, & tridui inedia maceratum ad exercitus curam reuocaſſent.

PLANE Mugellanum agrum ſunt qui putent à Mugello inſignis immanitatis latrone appellatum, quem populabundum & mortalibus infeſtiſſimum Euerartus Medices pugna ſingulari occiderit. Ego nõ ferinum hominem, ſed feram inhumanã fuiſſe Mugellum comperi: nempè Taurum efferatum, à mugitu animantia terrentem, dente ac cornu dilaniantem tum bruta, tum auidiùs homines. qualis fuit is, quem in Marathone Theſeus mactauit, poſtquàm oſtentandi roboris gratia per vrbem viuum traduxiſſet, ac demum Delphico Apollini immolauit. Cõperi prẽterea Mugellum vi magica ab inferis excitatum, vt Florentinos infeſtaret. quod vix crederem, niſi vetus fama fateretur, in eadem Hetruria carmine ſecreto fulmen cœlo euocatum, agris depopulatis, ſubeunte monſtro, quod Voltam vulgus appellauit, iuxta Volſinios opidum opibus quondam florens. Itaque Mugellana vallis Mugelli fato, nunc ſuo, & fertilitate nobilis, ira numinis, eo portento horrida, Euerarti virtute repurgata eſt: poſtquàm ſacerdos ætate & cenſura grauis Florentinos admonuiſſet non poſſe eam peſtem abigi, niſi à iuuene pomis dimicante. Semper autem Hetruſci ſcientiſſimè de cœlo tacta interpretati ſunt, & quid quibuſque oſtendatur monſtris atque portentis, vt ſcribit Cicero. Propterea Senatum Rom. tunc cùm florebat Reſpubl. decreuiſſe, vt de Principum filiis ſex ſingu-

Plutarch. in Theſeo.

Plinius lib 2. cap 53.

lib. 1. de diuinat.

lis Hetruriæ populis in diſciplinam traderentur, ne ars tãta deſuetudine intercideret. Verùm quòd reſponſum eſſet pomis cum fera crudeli certandum, vulgò ridiculum & anceps viſum eſt, mox ſerium: quibuſdam Pomum, vt Latinè ſolet, interpretantibus pro quouis arborum fructu, proinde pro nucibus pineis, quas poma Cybeles Martialis vocauit: præſertim quoniam aduerſus tam dirum & damnoſum Taurum extendenda ſoret nominis ſignificatio: quemadmodum obtinuit olim, cùm Vatinius ciuis nequam munus gladiatorium ederet, impetraſſétq; à populo & ædilibus, ne quis niſi pomum in arenam miſiſſe vellet. Tunc Caſellius Iuriſconſultus rogatus an nux pinea pomum eſſet, reſpondit eſſe, ſi quidem in Vatinium mitteretur. Cunctantibus in Pomi explicatione Florẽtinis, nec vaticinium exactè perpendẽtibus, proſiluit Euerartus Medices ſalutis publicæ & laudis priuatæ auidiſſimus, & pro concione dixit ſe vnum paratum ducente Deo Taurum perimere vel arcu, vel cominus venabulo, ſi modò operam periclitantis ciues boni conſulerent. Quid multa? Duello dies legitur: lorica, caſſide & telis armatus, & inſuper ſagulo coccineo decorus, in vallem varia arbore opacam, tanquam in theatrum nobiliſſimo athleta dignum, interritus deſcendit. Quem ſimul ac Taurus aſpexit rubro ſerico indutum, colore nimirùm domeſticis quoque tauris inuiſo, furore percitus iaculandi locum citato curſu Euerarto præripuit, & ad vltimum periculum perduxit, cornibus petens,

lib. 13. Epigram. *l. qui fundum. de verb. ſignif. ff.* *Macrob. lib. 2. Saturn. c. 6.* *l. In furti. §. vlt. ff. de furtis.*

petens, & morſu obiectum rodens clypeum,& aſſiduè rubenti ſagulo lumina figens, ac toruè colori inſidians. quem tamen Lacones in prælijs vſurparunt, ob ipſius grauitatem, tum etiam vt aſperſus ſanguine, terribilior hoſtibus appareret: aut, vt puto,vt ipſi vulnerato effuſus cruor vix apparens non perinde eſſet formidini. Cæterùm interim Euerartus, cuius mens,ardor,oculi,manus, in ſtatione ſua conſtabant, fortiùs quàm locutus fuerat ſeriens, ſecurim inter media ferę cornua abſcondit: quæ ex alto vulnere procidens, mugitu & fragore vallem, gaudio autem ſpectantes impleuit, & ſanguine humum, quem mordebat,latè maculauit. Tunc verax exitu mero patuit oraculum fore, prædicens,vt pomis ictus Taurus peſtifer periret: quippè cùm Euerartus tum in clypeo, tum in ſecuri, poma quinque pro gentilitiis inſignibus inciſa portaret. Sic Philippus Rex, Alexandri Magni pater,in æde Trophonij in Bœotia reſponſo monitus,vt ſibi à curru caueret, tandem Pauſaniæ gladio, in cuius eburno capulo currus ſculptus erat, interiit, ac fruſtrà alios currus anxiè vitauit, Certè à victoria protinus Florentini Euerartum Chriſto pæana canẽtem in templum duxere ouantium more: non aliter atque Meleagro plauſere Calydonij Apro interfecto, quem Diana propter aras ſuas neglectas miſerat impietatis vltorem:

Ælian. lib.6. variæ hiſt. cap.6.

Ælian.li. var.hiſtoriæ 3. cap. 45, Cic.lib.de Fato.

- Quanto maiores herbida tauros
Non habet Epirus, ſed habent Sicula arua minores.

Ouid lib. 8. Metamorph.

Lib. 1. de bello Gothor. Procopius teſtatur ad ſua vſque tempora eius Apri dentes prægrandes lunari ſpecie manſiſſe Beneuenti, eò à Diomede allatos.

POST Euerartium præclari huius depugnatoris filium, Mediceæ gentis fama diu occultata manſit, non geſtorum, ſed ſcriptorum penuria: & nobis non expedit ea promere, quæ certò ſcimus egregiè patrata ab eorundem poſteris haudquaquam diſſimilibus, quia obſcuris teſtimoniis fulciuntur. Cæterùm Anemundum Medicem non reticebo ſine ſcelere, virum memoria ſempiterna digniſſimum, Godofredi Bullionij Lotaringiæ Ducis in expeditione Hieroſolymitana comitem laudabilem & charum. Vbi enim patefactum eſt Godofredum Euſtathij Bononiæ Belgicæ Comitis filium (cuius ex domo tandem accidit fœminam naſci, quę Mediceo Heroi connubio, proſpero Europæ, iungeretur, & filiam rurſus pareret Galli regis futuram vxorem, mox matrem) delectum habere, ac vndique literis, prece, exemplo, ab vtraque Gallia accire principes Marte, & mente præſtantes, nomen tam pulchræ militiæ Itali vltrò dedere, verę pietatis & laudis etiam amore accenſi: præſertim Lucani, Apuli, Siculi, Bohemundum Roberti Nortmani filium, & Tancredum eiuſdem ex ſorore nepotem ſequentes: quorum in Apulo & Siculo littore mirè creuerat imperium, Galli cis primùm armis inchoatum. Inſubres & Tuſci veternum pariter diſcutientes, & iam longę pacis nonnulla detrimenta experti domeſticis diſſentionibus,

Anno ſalutis 1096.

proni in numeros ſe referri prę optarunt, auſpice Anemundo Mediceo, penes quem ſumma rei Florentinę erat, & qui maiorum ſuorum imaginibus ad res bene gerendas extimulabatur: & qui denique animi virium & ſtipendij prę ſidio fretus, in Macedoniam, mox in Thraciam, Bohemundi veſtigiis hærens penetrauit: Inde in Chalcedonem, vt ſe Godofredi copiis coniungeret. Et coniunxit opportunè vtique illis, ſed nō ita fortunę. Nam auctis exercitibus ſpes quoque victoriæ incrementum cepit, adeò vt quicquid morę intercederet à prę liis, reditum in patriam retardare videretur: tametſi Amenundus properandum, ſed cautè, diceret. Milites contrà duces delectari imperio clamabant, & vnius horę negotium protelare. Quę res coëgit, vt Godofredus & Anemundus, qui nihil peius quàm timidi notam timebant, impetu bellico hoſtes adorirentur, & quę rendi hoſtes quàm occidendi laborē grauiorem putarent: tantiſperdum ventum eſt ad Nicęam Bithynię vrbem, vt oppugnationi ſe accingerent. Sed interim dum prę fectus Fabrum Inſuber genere machinas aptat, opidani ex improuiſo erupere ea porta, quę Septentrionem aſpicit, ſagittis veneno imbutis Italicam pubem, fœdáque grandine Bohemūdi exercitum offendentes. Auxilio protinus venit Anemundus, & magna Turcarum cæde fecit, vt ſe intra prę ſidia reciperent. Sed dum poſtremus agmē ſuorum ageret lætus, hoſtes, qui in fuga ſpem ſalutis antè collocarant, illum ſatis magno interuallo à

Roſarium Ludouici xi. in Philippo 1. et P. Æmilius.

ſuis diſtantem circumuenere: qui preſentiſſimo animo pugnans,& in orbem ſæpè gladium agens, finem occidendi ſimul ac viuendi fecit, aduerſis vulneribus mortiferè ſaucius, & ſcuto crebris telis in tantum traiecto, vt ſyluam enatam ibi diceres: ac propè ab eodem exequatam vim Scæuę centurionis, in cuius ſcuto ciuili pugna ad Cæſarem relato foramina CCXXX. inuenta ſunt, ex quo millibus ducentis æris,& Primipili honore donari meruit. Anemundus igitur fati ſui conſcius,in caſtra reuerſus,ac lecto compoſitus, modicè queſtus eſt ſe tanquam auem implumem præmaturè auferri, priuſquàm licuiſſet Chriſti hilarem hominum vitam morte acerba comparantis ſepulchrum de Barbarorum poteſtate eripere, aut certè aſpicere. Confeſtim vehemẽtiùs ſuſpirauit ablata per medicum pixide alabaſtrina, nempè Damaſci vrbis in caua Syria clariſſimæ,agri bonitate, & conualle, quę regia dicitur, admirãdæ, vuis, ficu,citro,& reliquis pomiferis arboribus, ac olea valde feracis: & inſuper lapide Alabaſtrite vnguentis adſeruandis expetito paſſim albicãte. Sed & arce editiſſima fertur excellere,quam vir Florentinus quondam impenſa & arte incomparabili extruendam curauit, Damaſco vrbe à Sultano donatus,cui aduerſus venenum hauſtum dolo pocillatoris efficax antidotum prębuerat, improbus quidem, & illaudatus. Quanto melior illo fuit Hippocrates Cous,qui nullis epiſtolis,nullo pretio,ab Artaxerxe Perſarum Rege ægro allici potuit, vt vaderet medi-

Cæſar lib. 3. de bello ciuili.

Strabo li. 16.

Plin. lib. 36. cap. 8.

Munſterus lib. 4. Coſmogr. in Damaſco.

Hippocr. in Epiſtolis.

catum, quia hoſtis Græcorum eſſet. Præterea Damaſcenus ager nobilitatus manſit Paulo Apoſtolo cœlitùs euocato, & luce inopia ſtupefacto, ac iuſſo à perſequendis Chriſtianis deſiſtere,& Deum profiteri, cuius ſapientiæ reſtiterat, antiquatę Hebręorum diſciplinę addictus,& Cilicum philoſophię,propter Tarſum patriam ſuam Cydno flumine diuiſam, in quâ ſcholas Philoſophicas Strabo excelluiſſe ſcripſit, ſupra Athenas & Alexandriam. Eam debellauit Tancredus Apulus eodemmet die,quo Anemundus propter vulnus acerbum ſuauem animam egit: cura liberorum ſuorum priùs mandata Bondelmonti equiti Florentino, ad bellum bono, ad pacis munia peſſimo. Is ſeu veris, ſeu pro tempore ementitis lachrymis, Principem ſuum plorauit, pudore ſaltem, quòd ab omnibus cuiuſque nationis tribunis & ducibus promiſcuè lugeretur,tanquam alter Proteſilaus Iphicli filius, qui primus Principum Græcorum è claſſe proſiliens, illicò ab Hectore eſt interfectus. Verùm Bondelmontes Florentiam reuerſus, prędatus fœminis lugere honeſtum, viris meminiſſe, qui citiùs lachrymas, tardiùs mœrorem deponunt, pro concione dixit Anemundo ſolemniter parentandum, & gratias agendas immortales, quia moriens patriam dulciſſimam liberam eſſe iuſſiſſet, malè pridem à Carolo Magno Mediceæ familię deditam,priuſquàm Occidentis Imperium ipſe nanciſceretur. Gratulandum itaque patrię manumiſſę:& à duobus Anemundi filiis, licet nondum puberibus, Act. 9.

diligenter cauendum, ne regnandi dulcedine, Reipublicæ amaritiem ſeruitutis denuò inducerent: ac decernendum, ne impoſterum moneta publica ſolummodò nota Medicea ſignaretur. Hæc vbi veterator callidus deblateraſſet, ſtudiis variis ſcindi vulgus incœpit. Cui quamuis liqueret quanta moderatione Anemundus præfuiſſet Reipublicę, tamen de Iulio & Iuliano liberis eiuſdem malè ominabatur, patre ſponte, dum moritur, ipſis Principatum auellente, vt ex falſo nuntio Bondelmontis putabatur. Qua perſuaſione, & ſuaui libertatis nomine irretiti plerique, abigendos Mediceos iuuenes vociferabãtur, & exonerandam metu ciuitatem. Quibus Bondelmontes perfricta fronte, Rectè, inquit, prouide-
T. Liuius lib. 2. tis Reipub. Meminiſtis, opinor, Tarquinio Superbo cum ſobole Roma exacto, Brutum cenſuiſſe Tarquinium etiam Collatinum, qui cauſam eiiciendi prębuerat & operam, abire oportere, vt regium nomen ſtirpitùs euelleretur, ne quæ fibræ ſupereſſent. Aſſentiebatur ſolicita ſuſpicione plebs, in deteriorem partem plerunque flexibilis, niſi Cęcilius Strozzius & Io. Vbertus interceſſiſſent, viri patritij, meritis & ætate graues, qui latentem in Bondelmontis pectore vulpem detegentes, nefarium eſſe oſtenderunt, inſontes patris optimi filios, forma & indole honeſta prædítos, ex vana popularium coniectura, non regno tantùm hæreditario, ſed etiam fortunis & vrbe ſpoliari. Magnum pondus horum ſententię adiecit ſubita tempeſtas hora diei tertia oboriens, &

cœlum abſcondens, & crebra tonitrua, Dei propemodum voces ab impio ſcelere abſtinendum præcipientis. Ita factum eſt, vt duo Medicei Principes ſumma iuriſdictione exuti, in ampliſſimo ſaltem patrimonio viuerent, vitámque poſteris ſuis quaſi per manus traderent, quoad denuò regium decus, quo nunc ſplendent, recuperarent: contrà verò Bondelmontis domus euerteretur, per occaſionem Guelfæ ac Gibellinæ factionis: & extorti olim per fallaciam Principatus pœnas demum lueret, fateretúrque nihil libero homine dignius aut commodius, quàm Regi & legi parere. Conſtat verò Bondelmontem equitem inter huiuſmodi turbas, dum gentis ſuę nouiſſimus, familiæ Vbertinę inuiſus, deſultoria incõſtantia plebeiam ſponſam admiſiſſet, mox repudiaſſet, medio ponte Florentiæ trucidatum. Quinetiam ipſa Florentia, velut nauis excuſſa ſolito magiſtro, defecta clauo, ciuéſque turbulenti, in mille diſſenſionum procellas, in cæcos æmulorum ſcopulos inciderunt: & vix ipſi naufragi enauiſſent, niſi Medicei generis è littore proſpicientis imploraſſent auxilium: maximè cùm aduerſus Lucam Hetruſcam, opibus ac munimentis fultam ciuitatem, belligerarunt, non iam de gloria, ſed de capite certantes: & contra Piſanos, qui Lucam repetitum venerant aliquot pòſt annis, atque auro emptam ferro tueri cõſtituerant. Vtroque bello Iacobi & Ioannis Mediceorum virtus enituit: ita vt nihil illis regium deeſſe præter regnum vulgò diceretur, ſiue animi ma-

Volaterr. lib. Geogr. in rebus Floret. circa annum 1260.

Anno ſalutis 1330

gnitudinem, ſiue æquanimitatem, & abſque corruptela largitionem, conſiderare libuiſſet. Sed præ cęteris Florentiam armata manu laceſſentes Mediolanenſes repulere Sylueſter & alter Ioannes Mediceus,& ſuo pectore tergum ingratorum ciuium fractis rebus miſericordia magis quàm vindicta dignorum fortiter texerunt. Necnon Euerartus Biccius, Mediceę domus non vltimum decus,vir placatus & clemens in vrbano otio, in negotio gnauus & ſeuerus, propterea populo chariſſimus, vſque ad ſuſpicionem affectati Principatus perperàm inſimulatus à proceribus:vt Ariſtides Athenis pernimiùm iuſtus aliquando habitus præter militarem ſcientiam: (eſſe enim quàm videri bonus malebat:)nec aliud ob facinus decennij relegatione, quam Oſtraciſmum vocabant, multatus. quę quidem pœna non improbitatis fuit caſtigatio, ſed diminutio quædam & moderatio potentię grauioris,vt Plutarchus refert: vel, vt magis puto, lenimentum quoddam inuidiæ, in optimos quoſque viros & conſpicuos graſſantis.Citiùs enim arcus cœleſtis variis coloribus ornatus ſine nube apparebit, quàm multiplex virtus ſine inuidia: quę nonnunquam ſuffocat,nonnunquam vegetat,nutrit ac fouet, induſtriorum hominum opera inſignia: vt Io. Medices prefectus iuri iuſtitiæque Florentinę,ac Vexillifer * plauſibilis declarauit,munus id obiens pridem inſtitutum Florentię,cumprimùm Rodulphus Imperator eam pretio accepto liberam prorſus fecit, diſſimulante Honorio III. Pontifice,

In vita Ariſtidis.

* *vulgò, Gonfalonier.*

Pontifice, qui alioquin venalem libertatem faſtidiebat, licet vtilem Italię. Vexilliferi verò functionem plurimùm honeſtauit Ioannes vir ſagax & animoſus: quique pręcipuè indicaſſe videtur non poſſe Mediceos priuatos diu viuere, non magis propter Euerartum patrem clarus, quàm propter Coſmum filiũ, re & cognomento Magnum: ex quo tantum contraxit inuidiæ, quantum non niſi exilio expiare potuit. Dies illi dicta inſtigatione Regnautij Albizij, qui fortunam & gloriam Coſmi ægris admodum oculis aſpiciebat, & ſibi deperire arbitrabatur, ſi quid illi emolumenti atque glorię accederet. Caput præcipuum accuſationis fuit, quòd nimium popularis eſſet, & quòd vulgi ſtudia profuſa liberalitate captaret: ideoque aſpirare ad imminuendam Reipubl. libertatem. Propterea coactis ducentis iudicibus, qui non tam de cauſa cognoſcerent, quàm accuſarent, exulare iuſſus eſt: gaudens vtique quòd & mortem euaſiſſet, & poſt aquæ & ignis interdictionem duo elementa ſibi illibata ſupereſſent, igneum animi ſui vigorem aſſiduè comitantia. Nec enim ſic miſerè, concidit, vt Cicero ſimiliter exul, Clodio Tribuno accuſante, quòd diceretur inaudita cauſa Lentulum & Cethegum coniurationis Catilinarię cõſcios ſupplicio affeciſſe. Ita pro ſeruata Repub. reus, neque meditans in aduerſis rebus innocentiam tutiſſimum eſſe præſidium, Dyrrachij in Illyria degens vehementer angebatur, amiſſæ patriæ & penatium deſiderio perditus: & Philoſophiæ conſolatricis imme-

Platina in Honorio III. 1287 & Egnatius lib. 3. Principũ Rom

mor,mergi se reflantis fortunę fluctibus apertissimè fatebatur, & epistolis pusillam mentem declarabat, præsertim ad vxorem ac liberos missis, mœrore se confici, lachrymis debilitari, eisdemque scripta delere,nimis remisse testatur. Contrà verò Cosmus minimè effœminatus reputabat, opes, honores, liberos, clientelas, ex incerto & fragili sortis dubię filo pendere,& nihil illorum pleno iure donari, sed commodato duntaxat concedi, & scenam humanam alienis instrumentis adornari, quę celeriter à vero domino reposcuntur. Nec omittebat naturæ lege inuiolabili licere exulibus, quocunque irent, virtutes suas secum ferre.Insuper,quia nonnihil solatij ex aliena calamitate elicitur, recordabatur M. Furium Camillum & M. Seruilium de Republ. Roma. benemeritos vim populi incitati sensisse, & dānatos comitiis centuriatis profugisse : mox placato populo in pristinas dignitates restitutos, atque cum quadam accessione gloriæ honestatos: quemadmodum accidisse Cosmo subiiciemus, qui penè Florētinam Rempublicam secum asportasse credebatur, tantum abest vt ea careret,sicuti Venetum primores ingenuè testatum reliquere. Apud eos enim Cosmus interdum diuerterat, vbique charus & iucundissimus hospes,propter temporis incommoda memoriam suam propagans, & animum suum reficiēs legendis libris & literis excolendis, quarum antea rudis fuerat: An non itidem Brutus in eo libro, quem de virtute composuit, ait se vidisse Marcellū

lib. 14. Epistol. famil. c. 3

M. Cicero in orat. pro domo sua.

Refert hunc Senecam in lib. de consolat. ad Albinā, c. 9.

Mitylenis exulantem, & quantum hominum conditio pateretur, beatè viuentem, neque vnquam bonarum artium cupidiorem, quàm illo tempore? Adiicit Brutus videri ſe magis in exilium ire, qui ſine illo rediret Romam, quàm illum relinquere. Quamuis autem Coſmus repentè nihil magnum in ſecretioribus diſciplinis docere ſe potuerit, didicit tamẽ artem longè pulcherrimam in poſterum amandi viros doctos, & vndiquaque euocandi: vt Argyropylum Byzantium, & eiuſdem notę quamplurimos, qui ipſius laudem magnis præconiis extulerunt, & eò perduxerunt ciues Florentinos, ſatis iam reditum Coſmi efflagitantes, vt hoſtili animo in hoſtes eius eſſent, prouocante eorum pietatem Pallante Strozzio, vt publicis precibus Coſmus, poſtquàm iam abundè didiciſſet quamlibet regionem probo viro patriam cenſeri, in vrbem reduceretur, agnoſcens ad immortalitatem nominis plus afferre deſiderari à ſuis ciuibus, quàm omninò nunquam eſſe violatum. Ei etenim reduci populus mirificè applauſit, patrię parentem vocauit, inimicos eiuſdem & calumniæ concinnatores talione multauit, ita vt extorrem à patria tantùm fieri inter beneficia ponerent. Nihilo magis tamen ipſe factus eſt elatior, ſed quotquot homines potuit, obſequiis demeruit: quinimò & Diuos in ære ſuo habuit, templis luculentè ædificatis, atque adeò ſplendidè, vt cœlitum nemo cœli deſiderio teneretur, cùm illic coleretur magnificè. Nec ſequebatur Magos Perſarum, quibus au-

toribus Xerxes templa Græciæ inflammauit, quia includi Deos parietibus nefas putarent, quibus omnia essent libera & patentia, & quibus mundus totus domus esset. Nam Deus omnium rerum copia largiter affluens, nullius rei egens, frugum tamen & fructuũ primitiis ab homine datis delectatur, eásque expetit. Vnde verò immensæ suppeterent facultates, quas molitio sacrarum priuatarúmque ædium ingẽs requirit, mirabantur omnes. Nonnulli referebant ad victoriam apud Anglarem opidum contra Philippum Ducem Mediolanensem partam non sine manubiis. Alij veriores, ad Baldesarem Cossam Neapolitanum: qui vbi Bononiæ plurimam iuris scientiæ nauasset operam, Romam cum fiducia & spe Põtificatus adipiscendi adiuit, nec frustrà. Nam Ioannes XXIII. designatus, & paulò pòst de gradu tanti honoris deiectus, Constantiensis cõsilij decreto, cui Sigismundus Cæsar subscripsit, sublecto Martino quinto, procurante Cosmo obtinuit, vt reconciliaretur potiori. Sed tædio præsentis fortunę, ac superioris memoria, moriturus amplissimas opes Cosmo de se benemerito nominatim reliquit Cossa, quibus non vt hæres, sed vt dispensator, ille vsus est. Proinde moriens in omnium ciuium pectore sepultus videbatur, obuersante iugiter clarissimi viri recordatione & desiderio, qui paucis ante mortem diebus coram amicis questus est ob Petri filij miseram valetudinem: valde enim is è pedibus laborabat: ideoque pater dicebat inclinari rem Mediceam in colũ-

Platina in vita Ioannis & Martini, & Palmerius in Chronicis 1415.

nam nutantem, & baſi debilitatam: proinde ſibi indolendum vehementiùs, qui Reipublicę magis alioquin quàm patrimonio ſuo ſucceſſorem quæreret. Cæterùm Petrus nihil malum exiſtimans, quod turpe etiam non eſſet, ſpem patris longè ſuperauit, æquauit votum, & in Republica principatum ſumma cum auctoritate continuauit: & quæcunque aſperè Stoici de tolerandis ęgritudinibus loquuntur, reipſa conſtantiſſimè præſtitit: Heracleoti Dionyſio diſſimilis, qui propter oculorum dolotem molliter ab opinione ſeuera deſciuit. At Petrus iam viuente patre nonnullum virtutis ſuę ſpecimen dederat, legationem obiens ad Fr. Sfortiam Ducem Mediolanenſem, nouam dignitatem & illuſtrem ipſi gratulaturus, vnà cum Dietiſaluio Nerone, Angelo Acciaiolo, & Nerio Gino, viris patritiis, qui poſtea magnas in eum inſidias exſtruxerunt. Facilè namque in periculum deductus eſt ab illis, à quibus ſe decipi nefas eſſe ducebat: præſertim à Dietiſaluio Coſmi patris familiariſſimo, & multis nominibus ac beneficiis obſtricto, & à Nicolao Soderino, qui ſumma ſimulatione amoris diuturnum odium in Mediceos celauerat. Hi omnes coniurati plebem aduerſus Petrum inflammabant, & clientes ab obſequiis ſubducebãt, ſocióſque ac amicos dirimebant, & nullibi non iniquis rumoribus aſpergebant, nec pedibus nec animo ipſum ſatis conſiſtere dicentes. Folles accenſæ inuidiæ adhibuit Laurentius arduus Petri filius, publicis haſtilibúſque ludis victor. Tum Sfortię Ducis

Cic. lib. 5. de finib. bonor.

mors peropportuna visa est flagitiosis emulatoribus: quia is dum viueret, Petro studebat. Inflabat Soderinum summi magistratus honor, & Nicolai cuiusdam Pycti doli participis impotentia: cui tantisper cedere Petrus constituit. Itaque in villam lætissimam secessit, tristitiam propriam & alienas insidias leniturus. Deferbuit interim ira popularium, & fraus inimicorum paulatim detecta est, & pro summa tempestate ciuilis ōdij falsis rationibus excitati dies serenus illuxit. Petrus igitur reuocatus est publicis literis & obsecrationibus in vrbem tumultu & pudore plenam, quòd bono viro per nequitiam feciſſet negotium. Reduci omnis ordinis homines arrisere, tam proceres quàm plebeij, lepida vicissitudine execrationibus prosequentes Dietisaluium, Acciaiolum, Soderinum, & quoslibet conscios calumniæ & perduellium numero habentes. (sed exilio volūtario illi omnes vitam redimere.) Nec quidem Ioā. Neroni parcitum est, licet Florentiæ Archiepiscopo Max. tanto grauiùs plectendo, quanto versutiùs religionis prætextu improbitatem occuluerat. Itaque Romam profugit, communem patriam mortalium, postquàm sua non licebat frui. Eodem Dietisaluius viatico triginta millium aureorum grauis tandem se recepit, non rediturus. Quidam ex aliis vti impunè Florentiam redirent, clementia Petri exorati factum extitit: qui profectò obtrectatoribus ostendit arduis in rebus caput imperare, non pedes: quemadmodū dixisse fertur Seuerus Imperator atrociore conspi-

ratione petitus, æquè podager, à Philoſophicis præceptis non alienus, cùm pro tribunali ſederet, cognoſcẽs de Baſſiano Caracallo filio, qui ſe ægrotante Auguſtum à militibus ſalutari tulerat. Quare Seuerus in omnes ſceleris autores animaduertit, excepto filio, per Getæ fratris parricidium & ſanguinem mox ad Imperium euecto,& ducta poſt patris mortem nouerca Iulia Getæ parente:ac Papiniano Iuris aſylo(ſic namque Spartianus vocat)& præfecto prętorio occidi iuſſo, quia nefarium crimen excuſare renuiſſet. Atqui Petrus Medices bonos & ſe patre digniſſimos liberos reliquit ex Lucretia Tornabona nobilitatis & caſtitatis memorabilis fœmina, Laurẽtium & Iulianum ingenuis diſciplinis egregiè inſtitutos, præterea equitandi iaculandiqúe peritia excellentes. Imprimis verò Petrus Mediceus iuriſperitos ac doctos in qualibet diſciplina homines ſummo amore, magníſque honorariis ac beneficiis proſecutus eſt. Et quamuis literas reconditas magis diligeret quàm intelligeret, tamen filio vtrique penitus perſpiciendas dedit: adeò vt Raphaël Volaterranus tradat, ad ſe à Laurentio datas literas planè literatas, humanitatis & officij pleniſsimas, ita elegantes, vt ab Angelo Politiano ſcriptas potiùs putauerit: quoad reſciuit omninò à ſolo dictatas Laurentio, ingeniorum cenſore & admiratore eximio:quiqúe Piſis ſtudiorum liberalium ſcholas, Florentię etiam Grȩcæ literaturæ,Demetrio profeſſore accerſito,inſtituerit, Muſicæ voluptati animo curis obru-

Æl. spartianus in seuero.

to leuando ac remittendo accommodatæ valde incubuerit, admonitus cœleſtis illius concentus & ſoni dulciſſimi, qui motu & impulſu orbium impariũ elicitur, acuta cum grauibus temperans. Nec enim cum ſilentio cœli ſtelliferi curſus, vel reliquorum globorum diſtincta interuallis conuerſio fieri poteſt: quam docti homines neruis imitati ſeptem, ac cantibus ſuauitate plenis, ad cœlum ſibi reditum aperuere. Proinde Muſicam, lac animæ, & gratiſſimum eſſe ſolicitudinis lenimentum puto: huiuſque artis literis coniunctiſſimæ deſiderium Laurentio inſtillatum à Marſilio Ficino Platonis interprete, quocum libenter de Philoſophia ſæpeque conferebat, vt ſatis in operis dedicatione Ficinus innuit: tametſi aliis quoque doctrinæ cuiuſuis eximiæ ſectatoribus, & Muſarum rupes ſcandentibus, Laurentius manumvltrò prębuerit & auxilium. Vir interim aſpectu truci, iugi cogitatione, feroci ingenio, naturam ſic domuit ſuam, vt cum hilaribus remiſſè, cum ſeueris grauiter, cum vtriſque de ſeriis & Reipub. bonis ornatè tractaret, & res priuatas publica magnificentia decoraret, & vndiquaque ornatum excerperet nationum exterarum, quò ciues ſuos ampliùs condiret, non immemor Tullum Hoſtilium Romanorum Regem III. victis Hetruſcis, ab eiſdẽ togam pictam, prætextam, ſellam curulem, & lictores magiſtratibus præeuntes Romam tranſtuliſſe. In ſummam Laurentius quiduis moliebatur domi vulgoque honorificum, vt patet ex illa celeberrima totius

Cic. in sõnio scipiõ.

Macrob. lib. I. saturnal. cap. 6.

tius Europæ Bibliotheca, in qua priſcorum ingeniorum monimenta ſedulitate & impenſa propè infinita incluſerat, vt recentioribus ingeniis diſcendi auidis ſolatio eſſet, diſquiſitis vndiquaque vtriuſque linguæ voluminibus, Politiano, Ficino, Landino, Laſcari, Pico Principi Mirandulano auidè expetitis. Talē mediusfidius vix habuiſſe dixerim Pergami Alexandrięque Reges, qui quondam magno certamine Bibliothecas inſtituerunt ad publicam delectationem. Atqui illa licet libris doctiſsimis intus & extra perpolitis cumulatiſsimè referta eſſet, moriens tamen Laurentius præmatura morte factum quæritur, ne illam omninò compleuerit: adeò non poterat literaria ſuppellectile ſatiari: præterquàm quòd Architecturæ ſelectos magiſtros ſummoperè fouebat, vel vrbana ædificia regio ſumptu moliens, vel ruri Prætoria, vt maximè patet ex Ambra Caiana, prædio (vt verbis Politiani vtar) omnifero, quod ſibi pro laborum laxamento delegerat: Idque non mihi magis amne propinquo virere & floreſcere cenſetur, quàm potiſsimi poëtæ verſiculis.

Plin. lib. 35. cap. 2.

Politian. lib. 4. Epiſtol. c. 2. Pet. Crinitus lib. 15. cap. 9.

Hanc de Pierio contextam flore coronam,
Quam mihi Caianas inter pulcherrima nymphas
Ambra dedit patriæ lectam de gramine ripæ:
Ambra mei Laurentis amor, quam corniger Vmbro,
Vmbro ſenex genuit domino gratiſsimus Arno:
Quem ſuper æternùm ſaturæ culmina villæ
Erigis, haudquaquam muris ceſſura Cyclopum,
Macte opibus, macte ingenio, mea gloria, Laurens,

Politi. in Ambra.

Gloria Muſarum Laurens, monteſque propinquos
Perfodis, & longo ſuſpenſos excipis arcu
Prægelidas ducturus aquas.

In tantum enim auri impendebat Aquæductui extruendo, extorquendaque, ac quocunque iuberet, itura aqua, vt vulgò Xerxes eruditus appellaretur, & populo gratus atque mirabilis eſſet: non aliter atque Appius Claudius cognomento Cæcus, qui viam Appiam à porta Capena vſque ad vrbem Capuam muniendam curauit. Collegam habuit C. Fabium, cui ob inquiſitas aquæ venas Venocis cognomẽ datum. Sed is, quia intra annum & ſex menſes, deceptus à collega, abdicauit ſe Cenſura, nomen aquæ ad Appij tantùm honorem pertinuit. Concipitur ea aqua in agro Lucullano, via Prænestina: deinde in Anienem confluit, vt ſimul Romanam ſitim leuet. Quo beneficio non minus gloriæ conſecutus fertur Appius, quàm dum ſenex & cęcus lectica in Senatum latus, pacem turpiſsimam cum Pyrrho Rege gratia potentum agitatam magnifica oratione diremit. Quanto igitur præconio nobis extollendus venit Laurentius, qui nõ vt Cenſor ille ærarij publici impendio, ſed priuato, aquam commodiſſimam deduxit? Debuerat profectò aqua huiuſmodi inuidię flagrantis flammas extinxiſſe, quę neſcio quo fato nunquam Mediceum decus abſumpſerunt, ſed magis ac magis illuminarunt. Citetur Pactiana factio ac teterrima coniuratio, propriis vitiis, alienis virtutibus inchoata, autoribus Franciſco Pactio & Franc. Sal-

Iul. Frontinus lib. 1. de aquæ duct. Rõ.

Raph. Volater. lib. Geogr. 5.

uiato Archiepiſcopo Piſano, vtroque ex clara familia progenito, niſi ſcelere nefario tantiſper obſcuraſſent, & ſtudio Mediceũ vtrumque occidendi, vitam ſuam ac famam turpiter prodegiſſent, conſcio Hieronymo Riario Sixti IIII. Rom. Pontificis agnato, & Raphaële Riario Præſule, non minus mente quàm colore galeri purpurei ſanguinario, & pleriſque aliis ſimiliter improbis, quibus vel natura vel egeſtas quiduis imperauerat. Nec literæ iuris vtriuſque Raphaëlem ab immanitate diſtraxerant: tranſuerſum enim agebat dominandi libido, & turbulenta in Republica ſpes veriſimilis primarium locum inuadendi, poſtquàm Medicei ac Pactij duo ciuitatis capita contentione mutua colliderentur: maximè quia Sixtum Pontif. Mediceis infeſtum nouerat, & Neapolitani Regis opem non defuturam præſentiebat: Proinde breui futurum, vti Hieronymus Comes rerum potiretur, ſi feſtinaretur ad facinus. Itaque clàm cum ſociis egit, vt in æde, quæ maxima cæremonia Reparatæ nomine frequentaretur, die quoque ſanctiſſima, nihil tale metuentes heroici fratres, more victimæ ad aram mactarentur. His furiis perculſi operantes Deo adoriuntur incautos, & antè à quibuſdam ex coniuratis ſpecie officij & humanitatis deceptos: donec Bandinus pectus Iuliani virtute & bonitate refertum ferro inſuper impleuit, & animam ſacris intentam atque in iuuenta indignãtem extraxit. Tunc Antonius Volaterranus ſcriptoris non pœnitendi frater, & gregales, Laurentiũ

Philipp. Cuminus in Ludouico xi. cap. 122.

7. Aprilis, 1478. die Dominico.

ſtricto gladio ferire conati, auerſum nonnihil vulnuſculi inflixere, fruſtrà ictum repetere affectantes: quia ille iam pallio ſiniſtram obuoluēs, & enſe educto cæſim ac punctim propellens, ſicarios & ſacrilegos deterrebat: præterquàm quòd ſurdo conſciētiæ inquinatæ telo abundè cædebantur. Increuit animus Laurentio exanimum fratrem aſpicienti, & tam pulchrum vnà mori putauit, quàm viuere ſine illo durum. Optabat ſaltem dimidium reliquæ vitæ Iuliano impertiri:

Virg. lib. 6. Æneid. *Si fratrem Pollux alterna morte redemit,*
Itque reditque viam toties.

Hyginus infabulis, cap. 80. Obſtinatè igitur modò hunc, modò illum ſauciabat, atque velut aper indagine incluſus, & in venabula ſæuiens, terrebat circumiectos, periturus tandem, niſi populus frequens nefaſto die præuidens ſalutem Reipublicæ in ſuperſtitis incolumitate Laurentis manere, ac memoria repetens eius induſtria Sarrazanam opidum nuper Florentinæ ditionis factū, propagatis etiam Æmyliam verſus longè finibus, accurriſſet, & in ſacrario æſtuantem Laurentiū clauſiſſet, commendatum ędituis, ne quid impoſterum noxę acciperet. Iacobo Pactio interim vrbem obequitate, & caput iactante inſtar fanatici, & libertatē ſe in dextera ſurdis ciuibus circumferre vociferante, & ſuos ad curiam Senatúmque ſimul occupandū cohortante, ne non humana maieſtas pariter cum diuina offenderetur: nemine adſtipulante exhoruit, & Fauentina porta egreſſus cum conſortibus

aliquot, quos vrbs ingenti faſtidio euomuerat, è fuga retractus dignum factis & moribus ſuis exitum inuenit, & Raphaëlem Riarúm Legatum, Piſanúmque Antiſtitem, & ſi quid Pactiæ Saluiatęque gentis obuiam venit, ad inferos comitatus eſt: ita vt nec inſontibus parceretur, quin è feneſtris, plebe inſtãte, fracta laqueo gula penderent. Et nomen complurib⁹ doli neſciis aſtitit pro crimine. Sęuitum eſt pręterea in mortuos vncis & funibus in proximum fluẽtem tractos, vt ſic pernicioſæ coniurationis ſaltẽ maculam eluerẽt. Solius Renati Pactij lacerum corpus miſericordiam mouit: quia is à tam immani facinore ſemper abhorruerat, & ſe in villam proripuerat, ne Rempub. & diuinam domum Mediceo ſanguine fœdari cerneret: non magis ad Hectoris quàm ad Achillis necem Troię euerſionem referẽs. Nam hunc inermem Polyxenæ Priami filię amore perditum, & ideò in templo Apollinis ſpẽ coniugij conuerſantem, Paris fraudulenter peremerat. Meminerat quoque Renatus, quas turbas biennio antè in vrbe Mediolano nouiſſet Io. Galeacij Sphortiæ Ducis filij caſus, quem inſolentiùs à patris morte ſe gerentem Io. Andreas inter domeſticos notiſſimus in templo ſacris cantionibus addictum, tanquam nonnihil rogaturus, XIIII. vulneribus, quorum nullum per ſe non letale foret, occiderat. Prędeidebat itaque Laurentium ciuibus ſuis munificum, exteris literatis gratioſum, vtriſque chariſſimum, paucorum odio ęgerrimè tolli poſſe, ſacro præſertim in

Dictys Cretenſis lib. 4. de bell. Troiano.

Roſarium Ludouici xi. anno 1476.

Volaterranus tria vulnera ponit.

loco, qui aliâs reis inuiſis & ſceleſtis prębere t perfugium atque aſylum. Nec dutabat vel ipſam ætatem immaturam Principis excitaturam luctũ & lachrymas. Nam Cuminus ſcripſit Laurentium, ſe teſte, & paucis, poſt atrox hoc facinus Florentiam accedente, iuuenta ſimul & autoritate prębualuiſſe. Quantum autem in rerum benè gerendarum ſuſcepto curſu perrexerit, ex iis quę paulò ſuperiùs narraui, conſtabit, & ex fine benè tranſactę vitę, quem prodigiis terrificis lugubrem omnibus cœlites declararunt, & prębenerunt.

Ex Virg. lib. 1. Georgic.

Non aliâs cœlo ceciderunt plura ſereno
Fulgura, nec diri toties arſere Cometæ.

Acceſſit ędis Reparatę tactum de cœlo faſtigium, excuſſo ingenti marmore quadrato, & luporum crebriores ſolito vlulatus, cœlo mœſto concinentes. Nam etſi Deus hominem futura ſcrutari vetuerit, non poteſt tamen, cuius benignitatis eſt, non præmonſtrare ſignis aliquot malà imminentia, ne quis imparatus deprehendatur, ſi qua repentè diritas ingruerit. Idcircò pleraque huiuſmodi alia oſtenta Laurentij Medices mortem portenderunt. Si quis verò fuiſſet ſenſus Muſis, proculdubiò lachrymis amnem toto Helicone maiorem feciſſent: eò magis, quòd ſcientię amore incenſus prębaturè rapiebatur, & morte ſicca procul à caſtris inglorium decedere mirum in modum angebatur: idque anno ætatis ſuę XLV. quo non modò non ſenex, ſed ſi deſiderium publicum ſpectares, admodum adole-

Polit. lib. 4. Epiſtol. cap. 1.

ſcens dici potuerat, vt P. Crinitus ſignificauit in Nę- *Lib. 1. Carminum.*
nia ad Picum Mirandulanum:

Heu noſter Medices Italiæ decus,
O Pice, interiit: væh miſero mihi,
Lugete Aonidum, qui colitis ſacra,
Et qui pro veteri fide
Virtutis pretium ritè repoſcimus.
Hic ſolus patriam conſilio graui
Vndantem variis fluctibus extulit.

& mox:

Diſiecta horriſono marmora fulmine
Templorum, & nimiùm dira tonitrua,
Non fruſtrà exitium terrificis minis
Portendunt patriis Deis.

Plerique veterum exiſtimarunt, non minus Hetruſcis quàm Athenienſibus Ignotum Deum perplacuiſſe in myſteriis: fortè quia nefas putarent, vt & Hebręi, verum Dei nomen prodere. Nam Miſis & Eſais & alij Hetruſci Pontifices tradidere à Nympha bouem protinus interemptum, cui in aurem nomẽ Dei prædicarat, ſi quid fidei Placido tribuimus. Ac- *Lib. Thebaid. 4. in Statium.*
cepi ego Reparatę ædem quondam eodem in loco habuiſſe delubrum vani numinis, inciſo in marmore titulo, MAGNÆ DEÆ NORT. idque deprehenſum, quando primùm veritatis Chriſtianę & tẽpli ſanctiſſ. fundamenta iacerentur in Hetruria. Eò reſpicit Iuuenalis, de Seiano loquens, ætate Tiberij *satyr. 10.*
Cæſaris, nimię autoritatis viro, quanta ipſi ad inuidiam & ad necem ſuffecit: & profectò ſuffeciſſet ad

potiundum imperio prorſus,

-ſi Nortia Tuſco fauiſſet.
-ſi oppreſſa foret ſecura ſenectus
Principis, inquit ille.

PLANE actũ penitus videbatur de bonis diſciplinis & de Reipublicę ſecuritate, Laurentio in cœlum repetito, niſi tres eiuſdem liberi fati ſęuitiam permulſiſſent, ſeſe ad parentis moderationem & conſtantiam accommodantes. Quorum maximus natu Petrus Medices vixdum primum & vigeſimum ingreſſus annum, iam muniis publicis obeundis planè ſufficiebat. Alter duodeuiginti Ioannes,* purpura Pontificia (quæ nunquam antea id ætatis cuiquam obtigerat) ornatus, ludente adhuc in aliis adoleſcẽtia, ſeriis adhibitus negotiis, ſupra ętatem lõgè prudentiam exeruit, & gloriam, Innocentio VIII. Pontifici Romano perquàm gratus, & morum facilitate non minus quàm affinitate deuinctus: vtpotè cùm Magdalena Medicea Laurentij illius Magni filia Frãciſco Cibo Liguri Pontificis filio nupſiſſet. Tertius Iulianus indole & ſpe egregiam de ſe expectationẽ in pueritia excitarat, Petro fratri per omnia obſequens: quia & naturę & patris morientis impulſu, columen domus eum fore pręſumpſerat: nouerátque Philoſophicis pręceptionibus apprimè excultum, quibus ferocitatem ingenitam mitigaret, quam nonnulli vocabant ſæuitiam: eò quòd diceretur occidiſſe, & in puteum pręcipitaſſe P. Leonem medicum, doctum magis quàm fortunatum, qui curandum

* *Hic tãdem Pontifex Max. Rõ. Leo x. fuit*

dum Laurentiũ cum fiducia ſuſceperat, & mentitus illicò Deo expẽſum ferebat, quòd ſecus accidiſſet: adeò Petrus patris morte cõſternatus eſt crudeli charitate, nec diſſimilis Alexandro Magno, qui Hephęſtione amico febre in Media abſumpto medicum in crucem egit, mœnium pinnas ex vrbibus deturbauit, & Muſicis imperauit ſilentium, ac detonſis iumentis indixit luctum. Auſtrigildis verò Guntranni Francorum Tetrarchę coniunx, lue infeſtata, ac moribunda, maritum iureiurando adegit, vt duos medicos, quia fatum exorare nequiuerant, morti addiceret: cui execrandæ voluntati legibus improbatæ Rex paruit, Manes vxoris innoxio ſanguine placaturus, peſſimo exemplo. Adeò vt putem falſò medici paterni exitium Petro obiectum: quippè cùm Leo medicus ſponte ſemet ipſe ſęquiente vi morbi in puteum ex phreneſi coniecerit: vt & multi in infami illa peſte, quę Atticam depopulata eſt. Nam tunc, vt ſcribit libro v 1. Lucretius, multi

Ioan. Monachus in vita Alexandri.

Annenius lib. 3. c. 33.

Crinitus lib. 3. c. 9.

In fluuios partim gelidos ardentia morbo
Membra dabant.
Multi præcipites lymphis putealibus, altè
Inciderunt.

Planè ne quis me pro Petro deprecari blandiriąue ſuſpicetur, Politianum legat, qui inter prodigia, quę Laurentij Medicei fato concurrerunt, ſcripſit excellentiſsimum quendam medicum, quando ipſum ars & pręſcita fefellerant, puteo ſe demerſiſſe, & quodammodò Principi Mediceo, artis ſuæ vocabulo, &

omine,exitium præſenſiſſe, ac contribuiſſe.Sed Leo fortè deceptus diſciplinæ ſuæ præceptionibus,veritatem in puteum profundum indagatum iuit, vbi eam abſtruſam cenſuit Democritus ille,qui ſeipſum voluntaria cęcitate multauit. Cęterùm Petro autor fuit Politianus præceptor, vt æquo animo patris fatum perferret, & vacantem locum cum acceſſione non minima expleret,trium liberorum ſuperſtitum fortuna : exemplo agricolæ contortam vel euulſam turbine arborem colligentis,& ſuccreſcentem fouentis ſobolem,quoad adoleſcat lætiùs:Iniquam eſſe mortalium naturam, cui nihil magis placeat, quã quod amiſſum eſt, & relicta contemnat, deſiderio amiſſorum : Diutiſſimè vixiſſe Laurentium, qui vel per prolem ſui imitatricem, vel per clariſsima facinora, æternitatem quandam nactus ſit. Non grauatè præceptori morem geſſit, ac ſe collegit Petrus, mœrorem paulatim minuens domeſticum, vt Reipubl. commoditati paratiùs obſecundaret, cui prę-fectus fuerat populi conſenſu,& Ioãnis fratris ſumma autoritate & vigilantia. Hunc enim Innocentius Pontifex Hetrurię Legatum deſignarat ex Cardinali. Quapropter non fuit quiſquam ciuium, qui Petro nõ aſſurgeret, licet is paulò videretur in amores & mediocres voluptates propenſior, ita vt ętatis magis quàm dignitatis ſuæ rationem habere crederetur. Non ideò tamen proceribus inuiſus, qui propter ſingulares ingenij ac fortunę eius dotes leuia quędam in eo tolerabant : perinde ac Athenienſes

Alcibiadis ludicro condonarunt, è cuius sinu dum de re admodum seria frequenti Senatu sententiam diceret, Cothurnix euolauit: tum illi cursim auem per curiam aucupati Alcibiadi reddidere. Lacones forsitan præ seueritate vtrumque occidissent. Sed accidit Petro, vt ex deliciis in otium prolaberetur, increpante fratre inclyto Antistite, ac demonstrante, munus publicum, si malè geratur, magnum esse onus: si verò benè, magnum ornamentum. Nescio tamen quo fato Petro mens sua dictabat fore, vt ex Reipubl. administratione magnum aliquod incommodum caperet, ac veluti naui auro prænimio onerata, ita insigni & ampla functione impeditus submergeretur. quod mox quidem patefactum est, vbi Carolus VIII. Rex Francorum exercitum in Italiam traduxit, debellaturus Alphonsum Neapolitanum Principem: qui tãtę expeditionis fama territus, Ferrando filio sceptrum anceps & periculosum cedens, in Siciliam profugit, ibique communem omnis tristitiæ terminum, mortem & tumulum accepit. In ea tempestate nemo fuit Italorum Principum, qui non aduentanti Carolo obsequium, fidem, & operam vltrò vel simulatè offerret. Omnes certatim Transalpini populi opperiebantur Carolum, & commeatu, muneribus, hospitalitate oblata blandiebantur: præsertim Ludouicus Sfortia Mediolani Dux, quo instigante Rex in Neapolim in dies fiebat violentior. Et respublica Florentina nullum genus officij erga Regem prætermisit, vt ipso pacato vteretur: vtpotè

Plutarch. in politicis.

cui perſuaſum penè fuerat Alphõſum Aragoniámque gentem ab Hetruſcis clàm milite, ſtipendio, conſilio iuuari. Et vt hunc rumorem aliquo prętextu velarent, Petrum Medicem, qui cum Alphonſo in partibus extiterat, quia artem dicendi & audendi præ cæteris calleret, Legatum deſtinarunt, qui Regi Franco obuiam procederet. Tum Petrus, Quid, inquit, mali vnquam feci patriæ, vt Regem potentiſſimum, infenſum, pergratum Italię,& fortunę pariter acceptum, alloqui & flectere cogar? tam dubio caſu, vt ſi excuſationem pro gloria domum retulero, præmium me accepiſſe exiſtimem. Ibo tamen,& inuitusvolam,poſtquàm non licet aliud. At è diuerſo Rex intentior pro beneuolentia captanda quàm pro vindicta,Petrum humaniſſimè excepit,& hilari vultu obliterata cuiuſuis offenſæ veſtigia ſignificauit. Quę res Petri eloquentiam magis ornauit,quàm vlla præceptio Rhetorices. Nam & Demoſthenem oratorum facilè principem, ingenium & verba ſępè defecere coram PhilippoMacedonum Rege,cui inuiſus Atticæ voluntatis interpres ferebatur, cùm Æſchini minus diſerto incitamẽtum ingenij & verborum profluentiam eiuſdem Regis beneuolè audientis atque aſpicientis oculi & comitas ſuppeditarent. Plauſibiliter itaque viſus eſt Rex Francus Petro arriſiſſe: interim minimè oblitus eundem eò illicere, vt Sarrazanam opidum portu celebre, ditionis Florentinæ non leue propugnaculum, dederet, tanquam reconſiliationis pignus. Inſuper Piſas,quæ

Ælian. lib. 8. hiſtor. variæ, ca. 12.

Pelopem eburno humero clarum autorem ſuum laudant,& aliquot vicos finitimos exercitui refocillando accommodaret. Conſenſit Petrus non minus prudenter quàm faciliter, tempori cedens, & inuictæ Gallorum virtuti reniti temerarium putauit, ne non Regi pareret, cuius in poteſtate eſſet Florentinum funditùs euertere imperium. Nec ignorabat Regum iras in inferioresviros tardiſſimè deponi: ſępè illis genus eſſe lucri, vt occaſionem quærant vlciſcendi, & aliena, tanquam ſint laceſſiti, obiter compilandi. Cęterùm Florentinus Senatus aliò torſit Petri conſilium, ac damnauit, quòd inconſultis legationis comitibus, leuitate quadam, Regis arbitrio magni momenti opida permiſiſſet. Proinde Nerlius locuples homo alendis diſſenſionibus idoneus, Senatui populoque perſuaſit Petrum ordine ſubmouendum, & ſimul in eundem reiiciendum quicquid Florętini ſecus quàm Rex antea voluerat, feciſſent: Ita fore, vt Regi & ciuibus eodem tempore inuiſus mortem pro ſolatio peteret. Hoc modo ſcilicet Petro relata eſt gratia, quòd periclitantes patriæ vires in meliora tempora reſeruaſſet, vt pro præmio exilium columniámque reciperet: ſicut accidit Hoſtilio Mancino Conſuli Rom. in Hiſpania aduerſus Numantinos pugnanti, vel potiùs aduerſus eorum felicitatem. Multos enim exercitatiſſimóſque Duces, maximè Pompeium, fregerant. Quocirca fœdus cum illis percuſſit, fortunæ tantiſper obſequęs, vt ſaltem captiuos patriæ redderet, quos illi manu

plin. lib. 3 cap. 5.

ceperant. Senatus dissolui pacem vt infamem censuit,& Mancinum nudato corpore,ac manibus post tergum reuinctis,victimæ instar hostibus dedi. Quē ipsi ciuibus longè mitiores non recepere, crudelitatem & perfidiam Romanorum arguentes: quippè quibus captiuos beneficio pacis Mancinæ restituerant. Sed & Romanos tandem puduit. Nam lege lata Mancinum ciuem denuò fecere, quem Præturam quoque gessisse Pomponius Iurisconsultus tradit. adeò nihil tam est mutabile, fluxum, flexibile, quàm voluntas populi in claros quoslibet Imperatores,nihil tam immane & efferum: Hoc ipsum diu multúmque animo voluens Petrus Medices,solum vertere statuit,& quam meritis flectere patriam nequiuerat,armis incessere:Contrà Florentini non solùm Petrum hostem Reipubl. iudicarunt,sed etiam Ioānem Præsulem & Iulianum fratres innocuos, proposita mercede ei qui eos occidisset: quemadmodū in Alcibiadem inauditum olim Athenienses statuerant, propter nescio quas statuas Mercurio sacras, per noctem & lasciuiam deiectas, in cuius criminis suspicionem Dux facundus,& de patria optimè meritus, inimicis deferentibus venerat. Sed & peiùs cū Mediceis actum est, vt quorum opes ingentes, supellex aurea & argentea, & gemmæ materiæ & manus pretio insignes, numismata metallo & antiquitate censenda, diripienda vulgo tradita: vt interim taceam sericas & Attalicas vestes versicolore artificio mirabiles. Sed aufert mihi animum, & ab insti-

P. *Orosius lib.5.cap. 5.*

l.vlt.ff. de legatio nib.

Thucyd. lib.6.

Philip. Cuminus in Carolo viij.c.13.

Is rebus interfuit.

tuto digredi me cogit expilatum Muſarum ſacrariũ, id eſt, Medicea Bibliotheca, omnis doctrinæ & linguæ voluminibus abundans, multo tempore & impendio conquiſita, literatis omnibus patens, omnes vndique alliciens. Debuerat Apollo, ſi quid virium adhuc retinebat, ſi quid Muſas ſuas diligebat, ſagittis vacuam pharetram reddere, & rapinã inde amoliri, prædones confodere, arcere ſacrilegas manus citiùs quàm dum ſeptem Niobes filios transfixit, Latonæ ſoboli ſuam muliebri iactantia præferentis, vt eſt in fabulis. *Ouid. 6. Metam.* Grauiter affectus eſt propter domeſticam iacturam Petrus, eò magis quòd reſciuerat Carolum Regem in ædes ſuas diuertiſſe paulò antè quã diriperentur, vt omnium longè ſtructiſſimas & amiciſſimas. Nam vel ob vnum Petrum Rex, qui Florẽtiam milite & metu impleuerat, edixit ne quiſquam ciues vexaret, opprimeret. Ita factum eſt, vt mulierum pudicitiæ & virorum fortunis tutò conſuleretur octo diebus, quos ibi Rex conſumpſit, expeditioni Neapolitanæ incumbens, & Legatos Italiæ totius comiter excipiens, & de Petri abſentia dubius multa ſciſcitans: quem pro certo redintegraſſet, niſi Nerlius callido commento obrepſiſſet, afferens Petrum aufugiſſe, quia Regis iram timeret, Aragonicę familiæ ſtudere ſolitus. Tum Rex, Neſcio, inquit, quantum hoſti meo fauerit, ſed mihi profectò reipſa commodus & mitis paruit. Demum Rex abiturus imperata Florentinis pecunia, inſigne publicum vrbis, nempe Rubri Lilij, in Gallicum commutari

per Hetruriam curauit, vt Cuminus refert. Mox legiones classico eduxit ita sedatas & obsequentes, vt non Vascones hospiti Italo formidolosos, non Frãcos milites, sed Philosophos transire iudicares. Interim mœrebat Petrus, dignitate & facultatibus suis indignissimè exutus, propter quem cæteri indemnes regio beneficio lætabantur. Quocirca amicos circumibat, experiens eorum voluntatem auro, vt aurum igne cognoscitur: atque cognoscens proculdubiò fortunam hominum potiùs quàm homines ipsos amari: adeò quidem vt ipsi centena milia Principibus mutuo dare consueto, centum aurei cum fœnore roganti negati Venetiis fuerint. Perit honor amicorum afflicto viro, inquit Pindarus.

In Nemeis, ode 10.

παῦροι δ' ἐν πόνῳ πιστοὶ βροτῶν χαμάτυς μεταλαμβάνῃ.

Nam nec Virginius Vrsinus Petro propter Alphonsinam vxorem necessitudine coniunctus, quique propter Mediceos exercitum contra Florentinos contraxerat, in fide perstitit, sed copias suas Gallicis contra Neapolim stipendio prægrandi illectus, & successibus accedens prosperis, coniunxit. Quinque verò primarij ciues, qui de reducendo Petro Florétiam conspirarant, detecti securi percussi sunt. Ex quo in turbido Reipub. statu, indocti obscuri, & humiles ad administrationem ciuitatis irrepsere, liberandę Reipubl. velamento. Et, ne quid deesset malis, accessit optima rerum religio, quæ impium hominem lupum sub pelle ouili fouentem produceret: tametsi is non tam impietatis quàm audaciæ à quibusdam

buſdam accuſetur: nempè Hieronymus Sauonarola Ferrarienſis, iampridem in magna ſanctitatis opinione conſtitutus, Benedictini ordinis ſelectum decus vulgò habitus, ita vt Politianus cœleſtis doctrinę prędicatorem egregium illum nominarit, audita eleganti eius cohortatione, qua moriturũ Laurentium Medicem Petri parentem ad mortis contemptum, & fidei ſacrorumque obſeruationem accendebat, & in omnem religionis imaginem formatus, ac fortis, interritum conſolabatur. Adiicit Cuminus prędixiſſe Sauonarolam Florẽtinis Regis Caroli in Italiam tranſitum, & Reipub. tumultuantis labem, ſicut & Laurentij mortem, ac Petri fugam, fatidico ore cecinerat pro ſuggeſtu. Sed etiam Carolum breui interiturum preſenſit, niſi tyrannos ab Italia pellere, & Eccleſię labantis ruinas fulcire maturaret. Id cùm accidiſſet, alij prudentiæ imputabant, negantes cum Stoicis quenquam niſi ſapientem diuinum eſſe poſſe. Chryſippus enim diuinationem definiuit, vim cognoſcentem, videntem, & explicãtem ſigna, quæ à diis hominibus portendantur: cuius officium in prænoſcenda Dei erga homines voluntate verſetur. Ideóque à Diuis eius nomen traxere. Alij monachum concionantem furere exiſtimabant, atque eo pacto interdum multiloquio quędam vera profari: Meritò Græcos rerum futurarum ſcientiam μαντικὴν appellare à furore, vt Platoni libuit. Inde apud Virgilium Sibylla ab Ænea conſultã,

Volaterr. lib. 5. Geograph.

Lib. 4. Epiſtol. c. 2.

In Carolo viij. c. 23. & 53.

Anno Chriſti, 1498.

Cic. lib. 1. & 2. de Diuinat.

Lib. 6. Æneid.

- Phœbi nondum patiens immanis in antro
Bacchatur vates: magnum si pectore posit
Excussisse Deum.

Tolerabilis in concionante præsentium obiurgatio, & præsensio futurorum cẽseri quibat, nisi etiam ambitione laborasset, & Reipub. administrãdę animum applicuisset: adeò vt inconsulto illo nefas vulgo crederetur publica negotia & iudicia peragere, iam multis ac bonis viris ægreferentibus Monachum à iustitiæ & sanctimoniæ simulatione, qua cotidie dãnato Pontifice Romano nouas colonias in cœlum se deducere posse affirmabat, & cæremoniis antiquis valere iussis nouas itidem introducebat de censu, de iurisdictione, de honoribus, de suppliciis satagens. Proinde ipse sibi cauens, & magistratibus suspectis renitens, satellitio stipatus, in templum, in curiam ire cœpit: Vt Deioces quondam Medus ad tyrannidem aspirans, postquàm iustus habitus fuit, & dirimendis priuatis publicísque controuersiis est adhibitus, desiit ab eo munere, vt populares magis ac magis inflammaret ad sui desiderium: non è re sua esse dicens, si neglectis domesticis negotiis aliena curaret, & lites componeret ingratorum ciuium. Ita perfecit, vt de Rege adsciscendo deliberarent, & ipsum Regem facerent, arcem ipsi conderent, & lictoribus communirent. Hoc modo Deioces Medicum stabiliuit Imperium, seuerus alioquin iudex & incorruptus. Sed quorsum ego in Mediam tam procul euolaui, domestico Galliæ casu securus? ob Da-

Herodot. lib. 1.

nielem confictum Dagoberti II. Regis fratrem, è sacerdote Regem factum gliscentibus regni seditionibus ex superbia, vulgari nobilium malo, manantibus, qui Clotildi Reginæ superstiti viriliter gubernanti, parere renuebant, magno Caroli Martelli bono, qui obscuris aliorum rebus claritatem nactus, ex Austria in Galliam migrauit, nepotes Reges habiturus. At verò Sauonarolæ non perinde contigit. Nam dum non satis magnum putauit prodigia explicare, nisi etiam faceret, eò væcordiæ deuenit, vt per medium ignem se incolumem transiturum polliceretur. Itaque decreto publico ignis iudex est cõstitutus, & explorator mirificæ eius diuinitatis, iis potissimùm autoribus, quos Mediceæ absentię iam tædebat, quiq́ue Sauonarolam Petro infestissimum intelligebant ex cotidianis eius colloquiis, quibus praua animi cõtentione potiùs quàm pro bono publico Petrum Regem Florentinum vocabat, exlegémque magistratum. Proinde iidem pyram in medio foro accendi diligentissimè præceperunt, non minore animi ardore, quàm arsurum Monachum improbum præuidebant. Ac ne quid cunctaretur ille, fortitudinem illius extollebant, & Calanum Indum Philosophum commemorabant coram Alexãdro Magno spõte rogo iniectum, & ita summa cum alacritate & gloria decedentem: quippè cùm illius memoriæ Alexander gymnicum musicúmque certamen dedicarit. Cæterùm postquàm præstigiosus veterator seriò rem agi intellexit, visis flammis con-

Annales Gall. anno 715. et 722. Hic chilperici nomen accepit.

Athenæus lib. 10. ca. 11. & Diod. sic. lib. de gestis Alexand.

gelatus obriguit, & retrò domum ſe proripuit, cauſatus ſanctisviris oſtentationem fugiendam,& periculum ſubeundum non affectandum: tametſi olim ſponſione facta pius quidam Epiſcopus cum Ariano arbitrio ignis contenderit de ſynceritate doctrinæ, atque hoc detrectante experimentum, ipſe interritus rogum conſcenderit, ac euaſerit illæſus. Verùm dum Sauonarola velut aurum reprobum igne probandus meticuloſè fruſtratur, dum fumum pro luce pietatis daturus latitat, vnanimi procerum & vulgi conſenſu domo extractus, in flammas coniicitur ſtridens,& diram excocturus inſaniam: quam Franciſco Valorio aſſerente auxerat, penes quem totius facti inuidia remanebat,& cuius ædes & familia neci ſimul ac direptioni expoſita, vindictæ & prędæ auidam plebem ſaturarunt.

Theodorus lector in Collectã. lib. 2.

CVM PRIMVM Pontifex Romanus de Sauonarola ſumptum accepit ſupplicium, cui ſæpè antea ſacris fruſtrà interdixerat, tanto gaudio effuſus eſt, vt nullum otium aliud gaudendi habuiſſe videretur, vir aliâs ferox & frontis nubilæ, Calliſti III. ex ſorore nepos, nomine Rodericus Borgia, ex Valentia Hiſpana: quo nemo amicis amicior, aut inimicis aſperior fuit. Eruditionis inopiam eloquentiæ cuiuſdam innatæ copia ſupplebat, necnon aſtutia Rhetorices æmula. Atqui patriam obiectantibus dicebat, Romam non alio melius quàm ab Hiſpanis Principibus gubernatam. Traianum citabat Imperatorem à Nerua nullo generis, ſed virtutis ſolius vinculo

coniunctum, & iam quadrageſimum ſecundum ętatis annum agentem, integris viribus, vigente animo, moribus generoſis & ſimplicibus: ita vt neminem perdere ſtuderet, ſeruare autem plurimos, bonos & doctos maximè. Sic nemini odio vel timori fuit. Vnde Optimus à Senatu appellatus eſt, & belli muniis æquè idoneus populo habitus. Nam & Dacos debellauit, Parthos & Armenios attriuit, Iudæos per Lucium Legatum profligauit, qui duce Andrea Romanos & Græcos ſine delectu obtruncabant, & pellibus humanis cincti terrorem in Ægypto & Cypro cum cæde & ſanguine incutiebant. Iuri dicundo inter prędia addictus mirum in modum fuit, tametſi delatoribus nō multum tribueret, quos Traiani admirator magis quàm imitator Pontifex nimiùm faciliter admittebat. Nec ſilentio præteribat Theodoſium Magnum, moribus & ſanguinis origine Traiano propinquum, ſtatura eadem atque cæſarie, oris pari commēdatione & animi, vt qui bella nulla mouit, ſed inuenit, & confecit, poſtquàm à Gratiano Imperatore Rom. in conſortium Imperij admiſſus eſt propter peritiam rei militaris felicitati iunctam, laborante tunc Reip. ſtatu, & barbarorum viribus inualeſcentibus: Ideoque ex Hiſpania vltrò eſt accitus, & apud Sirmium Illyriæ ciuitatem Conſulatu Auſonij & Olybrij Imperio ſimul ac bello præfectus, futurus vindex Gratiani, quem Maximus tyrānus dolo poſtea occidit, vir admodum truculentus & robuſtus, Andragatij Comitis ope & diligentia

Dion caſſius inuita Traiani.

P Diaconus li. 12. de geſt. Roman.

Socrates hiſtoriæ lib. 5. c. 2. & 25.

impotens, non perinde tutus. Nam incruento prælio ipsum peremit Theodosius, necnon Victorem eius filium, quem pater Gallis Imperatorem designarat, adhuc infantiæ annis incautum. Cúmque Valentinianus iunior Gratiani frater in Gallias transisset, ac fraude Arbogastis Comitis strangulatus esset, Eugenius irrepsit in Gallorum imperium, qui è ludo literario, vbi Romę Grammaticam docuerat, & fugata facundia in Palatium admissus, fortunam suã moderatè ferre non potuit. Sed Arbogastis conspiratione & adiumento fretus inualuit. Arbogastem tamen Suidas genere Francum, corporis & animi asperitate flammis similem describit, & auaritię hostẽ, in omnibus modestum ac constantem, à Theodosio aulæ, & Valentiniani iuuentæ grauitate sua temperandæ prefectũ. Itaque rebus prępostèrè versis, Eugenius sublato Valentiniano animum regno applicuit, nihil Theodosium veritus, qui Honorio filio Cæsare declarato, collectis militię viribus, contra Eugenium in Gallias mouit innumerabili exercitu superbum: & qui dum ad conflictum ventum est, intrepidus in ipsis Alpium faucibus pugnauit. Prædixerant enim ipsum ariolivictorem prisca & obsoleta superstitione. Et quidem propè fuit, vt Romana acies inclinaretur, donec Theodosius cœleste Christi implorauit auxilium, iustissimam pugnæ rationem suppliciter commemorans, & Bacurium Tribunum suum identidem ad agmina hostium dissipanda solicitans. qui dicto citiùs irruens, & gladio

obuios paſſim ſternens, ad ipſum peruenit Eugeniũ. Mox exoratus Chriſtus ventum adeò vehementem excitauit, vt tela hoſtilia in ipſos iaculantes retorqueret, & diuinitùs repelleret. Quare Eugenius victus ad pedes Imperatoris procumbens, à militibus necatus, certamen anceps finiuit. Id apertè deſcripſit Claudianus, Theodoſium alloquens, & vnà Honorium filium: *Ruffin. li. 2. hiſtor. Eccleſ. ca. 33.* *In Panegyri III. Conſulatus Honorij.*

Te propter Gelidis Aquilo de monte procellis
Obruit aduerſas acies, reuolutáque tela
Vertit in autores, & turbine repulit haſtas,
Omnium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Æolus armatas hyemes, cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad claſsica venti.
Alpinæ rubuere niues, & frigidus amnis
Mutatis fumauit aquis.

Sed potiſsimùm Alexander Damaſum extollebat, ęquè Rom. Epiſcopum, genere Hiſpanum, Liberio ſuffectum eodẽ ferè tempore, quo Ambroſius Mediolanenſi præfuit Eccleſiæ, & Arianis ſæuientibus acriter reſtitit, Valentini ſenioris ſeculo. Et pariter cum Ambroſio Damaſus multa veritatis luce claruit, & pleraque ſynceritatis tela contra hoſtes emiſit, nõ ſententia tantùm, ſed etiam locorum intercapedine diſſitos: & epiſtolas tanquam ſagittas eiaculatus in extremas gentium oras, impios terruit, ac ſuos valde confirmauit. Ne ſagitta quidem Abaris Scuthę filij iuſſum ſcopum certiùs, aut longiùs tetigit: quam fabulantur è Grecia vſque ad Scythas Hyperboreos *Platina ad Iulianum Imperatorem perperam refert.*

transuolasse, ab Apolline dono datam. Suidas scripsit Abarim Deorum originem & oracula composuisse, & Apollinis ad Hyperboreos aduentum. Damasus nihil nugatus, Christum scripsit Patri maximo coæternum, eo genitum tempore, cùm nondum tempus extitisset: Elogia Sanctorum, qui pro vera pietate non supplicia criminum, sed virtutum examina subierant, idque versibus elegantissimis. Primus item Biblicam D. Hieronymi versionem vsurpari instituit, & Psalmos ornatè digeri, qui antea, in Gallia præsertim, promiscuè cantitabantur. Ita Deus contra Euangelium suum pugnantibus conuenientem Ducis opposuit virtutem. Cúmque aliquis ex intimis purpuratis Alexãdro dixisset Damasum frugaliter vixisse, confestim respondit laudare se vetus Damasi seculum, imitari suum, & cognoscere quid se deceat. Gratias etiam egit sacerdoti aulico, qui adiecisset Damasum non ita remissi fuisse animi, quin armis dignitatem suam viriliter tutatus sit aduersus Vrsinum Diaconum, qui & ipse suffragantes complures habebat, vt in Episcopatum Rom. proueheretur, & clàm electus fuerat in Basilica Sicona. sic enim hæc vulgò dicebatur. Vnde discessio populi ingens, & pestifera Reipub. contigit, nec priùs sedata, quàm Damasi factio competitorem superauit, Maximo prefecto adstipulante, & aduersarios diris premente suppliciis. Postea damasus animum ad pacẽ, ad disciplinas, ad scribendum contulit, & vitã Pontificum Romanorum, quos longo ordine secutus fuerat,

Niceph. lib.10.ca. 44.

socrates lib.histor. 4.c.29.

fuerat, perſcripſit. Eo munuſculo ad D. Hieronymum miſſo mirum in modum gratus. Proinde dixit Alexander ſibi perplacere Damaſi cõſilium & exemplum, vt poſtquàm armis perfeciſſet quæ è dignitate ſua viderentur, iuſtitiam & diſciplinas excoleret. Itaque filios ſuos ſponte naturę ad belli diſcrimina ardentes ipſe magis ac magis inflammauit dictis, & iuuit copiis ac ſtipendiis: maximè poſtquàm Lucretiam filiam Alfonſo Eſtenſi Ferrariæ Duci nuptiis iunxiſſet ſumptu & opulẽtia mirifica. Nam & equeſtres ludos & venationẽ in Vaticano exhibuit. Deinde filium natu maximum Ducatui Hiſpano pręfecit: alterum, in Sicilia: tertium, cui Cæſari Borgiæ nomen erat, cardinalem fecit. Sed hic in arma propenſior, pro galero galeam paulò pòſt ſumens, benè ominari de nomine ſuo incœpit, & nihil ſe vel Cęſarem futurum iactitare. Nam nec illi Martia defuit indoles, & ingenita quædam ductandi & imperandi peritia, necnon ſolertia ſeſe omnium ingeniis accõmodandi. Et quia Gallorum ſingularem metuebat potentiam, nactus occaſionem gratulandi Ludouico XII. Regi nuper in ſolium euecto poſt Carolum VIII. (qui tribus liberis dederat tumulum mœſtus, quem potiùs accepiſſe optaſſet: ita ſobole orbatus, decedens locum fecerat Ludouico Valeſio Aurelianenſium duci à latere agnato:) ad eum Cæſar magnifico inſtructus comitatu in Galliam venit: vbi quoque magnificè exceptus eſt, non principibus viris tantummodò gratus, ſed etiam heroinis mulieri-

bus: è quarum numero Carlotam Fuxeam Alani Albreti principis Aquitani filiam peramauit, nõ sanguinis tantùm claritate, sed etiam formę gratia conspicuam: quam paulò pòst vxorem duxit, eximię dotatam à patre, tanto Regis fauore, vt quia Cæsar ipse de Borgiæ Valentiæ Hispanę domo ortus esset, in Gallia pariter, quoad viueret, Valentię Allobrogibus conterminæ reditibus & Ducatus titulo frueretur. Inito cum Gallis fœderi & amicitię incrementum dedit Alexandri Borgiæ patris ac Pontificis diploma emissum indulgentissimè erga Ludouicum Regem, auentem à Iana Ludouici XI. filia, inuito sibi (vti asserebat) matrimonio iuncta diuertere, & Annæ Britonicæ Caroli VIII. viduæ nuptias sequi, ne opimus Ducatus Aremoricorum aliquando Francis valde formidabilis, tandem socius & propè conglutinatus, Galliæ auelleretur. Quare contigit Cęsarem Borgiam Gallis in dies plausibiliorem fieri. Sed ipse plaudere sibi desinebat ignauiæ suæ tędio, quòd tãquam Achilles olim in Lycomedis aula inter puellarum gregem nihil memorabile patrans maneret, & iis illecebris irretitus, gloriam obliuiscereturin sinu Italiæ reconditam. Proinde sublata ex vxore filia Ludouica, quę demum Ludouico Trimolio Touaro Vicecomiti nupsit, Romam visere, exercitum & pecuniam ingẽtem contrahere decreuit, & Cæsaris partes agere, cui non vincere superari omninò sit. Conatum eius plurimum extulit Petrus Medices, minitans ingratissimæ patriæ Florentiæ, hostilésque

Nicol. Gillius in Ludou. xij. et Rosarium 1498.

ſpiritus agens, nihilque ſtudioſiùs indagans, quàm vt ius priſtinum recuperandi rationem aliquam inueniret,& extortum ſibiPrincipatum, ſubtractas ingentes opes, aut partim direptioni licitatorique exhibitas, reciperet, & liuidam turbam benè ſentire vix aſſuetam peſſimè multaret. Cæſari igitur vires ſuas & conſilia Petrus contulit: vtrique Vitellocius Tifernas expeditiſſimusDux,Aretio Italię opido infeſtiſsimus, interfecti fratris iamdiu pœnas reposcens,quas Aretini breui dederunt capta arce munitiſsima, & Guilielmo Pactio præfecto, omnibúſque pertinaciter reſiſtentibus ad necem vel deditionem compulſis. Vrbinum Petrus oppugnare exorſus, opinione velociùs intercepit, leui vulnuſculo ſaucius, dum foſſam primus tranſiliit, & in concuſſum machina murum irrumpit.Poſt quamvictoriam nemo ferè fuit Italorum Principum, quem puderetab huiuſmodiDucibus ſub iugum mitti.Quouſque autem propagauerint ſuum Imperium, Borgiæ tamen auſpiciis,deſcripſit Iacobus Sannazarius, acerrimus eiuſdem inimicus:

Volaterr. lib.5. Geograph. in rebus Florentiæ.

Lib.1.Epigramme 2.

Cæſar Borgia, Borgia ille Cæſar,
Cæſar patris ocellus & ſororis,
Montis bellua tetra Vaticani,
Quingentas modò qui vorauit vrbes,
Imbutus ſcelere & malis rapinis,
Vrbes ſub ducibus ſuis quietas,
Quaſcunque aut Latium ferax virorum,
Aut Campania pinguis, aut per alta

Diuiſi iuga continent Sabini:
Hiſque ingeßit Ariminum, Piſaurum,
Vrbinum, Populoniámque magnam,
Camertes, pariter Forúmque Liui,
Cornelique forum, Fauentiámque,
Et quantum Æmyliæ eſt Hetruriæque:
Quantum circuitu hinc & inde longo
Neptuni lauat æſtuantis vnda.

Subiungit poëta Cæſari fortunam poſt tot victorias defeciſſe, forſitan opinor magis quàm Petrum ac Vitellocium: & malè concoctam felicitatem eieciſſe, quam auidè vorauerat, quodque vnius luſtri ſpatio ſubegerat latę ditionis, momento penè amiſſum: ita vt ex Cæſare iam nihil eſſe incœperit, multorum gaudio ac ſalute. Cæterùm liquet nobis Sannazariú tam ſcitum fuiſſe ſcriptorem, quàm maledicum, & aduerſus Alexandrum VI. atque eius ſobolem implacatum: Mediceæ præterea familiæ & Politiano infeſtum. adeò nec potentioribus nec doctioribus parcere didicerat. Nam hunc cultiſſimum autorem perſtrinxit, Pulicianúmque vocauit, atque vt impudicum & inuenuſtum acerbè ac perperàm ſugillauit. De Leone autem X. Pontificè, Petri Medicei fratre, ſic ait:

Sumere maternis titulos cùm poßet ab Vrſis
Cæculus hic noſter, maluit eße Leo.
Quid tibi cum magno commune eſt Talpa Leone?
Non cadit in turpes nobilis ira feras.

Sed quæſo, quî fiet, vt poëtæ cuiquam Pontificum

vel Regum ignoſcant, qui ne Diis quidem ignouere? & cœlum ſpurcis repleuere amoribus? vt potius quàm cœlum, ſiquidem illis credatur, ſit proſtibulũ, Iouis, Martis, ac Veneris adulteriis inquinatum. Quinimò præſtitem ſuum Apollinem præ cæteris laceſſierunt, & cœlo extorrem pecus Admeti Theſſali paſcere coëgerunt, aut poſt fugitiuam Daphnem inſanientem prodidere, ac vim illaturum virgini caſtiſsimæ, niſi in Laurum illicò mutata eſſet, qua ſeipſos coronarunt ſatis audacter: cùm eam frondem Imperatores in triomphis vſurpauerint, poëtis aliquantò placabiliores, qui nec ſubiectis nec innocuis parcunt. Ideoque Socrates apud Platonem admonet eos, quibus fama curæ eſt, ne poëticum aliquem hominem infenſum habeant: quippè qui in vtramque partem tum ad laudandum, tum ad vituperandum maximam vim obtineat. Qua in re Minoëm deliquiſſe notat, Athenienſibus acerbum hoſtem, & tributa grauia imponentem. Vnde licet vir grauis & iuſtus Cretenſibus ſuis appareret, tamen ab Homero inferorum iudex nominatus, dignus fortè ſedibus cœleſtibus. Alibi idem Plato, minimè in ciuitate recipiendum cenſet, quod Homerus nugatur de pugna Deorum inter ſe, aut vincula Iunoni à filio iniecta, aut Vulcanum cœlo à patre deiectum, vel Saturnum à Ioue filio paſſum, quæ ipſe Cœlio patri iniurius intulerat, ſi creditur Heſiodo. Itaque Hieronymus Philoſophus commemorauit Pythagoram, cũ ad inferos deſcendiſſet, vidiſſe Heſiodi animam co-

In Minoë, ſeu de lege.

In Dial. 2. de Rep.

Laërt. lib. 8. in Pythagoræ vita.

lumnę æreæ ſtrictim alligatam & ſtridentem: Homeri verò ex arbore pendentem, diriſque ſerpentibus circumdatam, propter ea quę in Deos finxerat. Talis namque Deus, qui omnia videns à nemine videtur, effingi debet, qualis eſt, bonus, verax, clemẽs, procul à probris & parricidiis, & bonorum omniũ cauſa, malorum propulſator, & vltor. Quod itaque turpe factu homini fuerit, non eſt Deo exprobrandum. Quocirca D. Auguſtinus erudita coniectura exiſtimat, Dęmones etiam flagitia, quæ nõ feciſſent, de ſe dici voluiſſe, vt lubentiùs ab hominibus in terra perpetrarentur, quorum è cœlo duceretur autoritas falſis freta numinibus. Proinde Gręcos poëtis maximam licentiam tribuiſſe quoſlibet infamandi & deridendi, ne ciues ſe diis honeſtiores putarent, & impunè hoc modo offenderent. Porrò leges XII. Tabularum, cùm perpaucas res capite ſanxiſſent, in his hanc quoque ſanciendam putarunt, vt inquit M. Cicero lib. 4. de Republica, ſi quis actitauiſſet, in ſcenicis vt puto ludis, ſiue carmen condidiſſet, quod infamiam faceret, flagitiúmve alteri precaretur. Iudiciis enim ac magiſtratuum diſceptationibus legitimis propoſitam vitam, non poëtarum ingeniis, habere debemus: nec probrum audire, inquit, niſi ea lege, vt reſpondere liceat, & iudicio defendere. Propterea legibus Iuriſconſultorum cautum eſt, famoſi carminis autorem ipſum infamem fieri, nec teſtimonij dicendi facultatem habere, & grauiter à iudice plecti habita ratione dignitatis eius, qui contu-

Lib. 2. de ciuit. Dei, cap. 9. & 10.

l. 5 §. vlt. ff. de iniur. & §. in ſumma de iniur. apud Iuſtinian.

meliam infert,aut patitur,vt patefiat exacerbari pœnas contra eos, qui Reges, illuſtréſque alias perſonas malo carmine notauerint: Potiſſimùm ſi Vulturum more,qui putria tantùm cadauera inuolant, vitia inſectentur, virtutes diſſimulent: nec ſpectent à vitiis immunem eſſe prorſus neminem, ſed optimũ habendum qui minimis vrgetur. Quod ſi Sannazarius animaduertiſſet, profectò ex alienis opprobriis non expectaſſet laudem, ac meminiſſet Iulium Cæſarem,ſine controuerſia clariſsimum Ducem, & ſimul Pompeium Magnum Cęſaris generum, Catulli carmine fruſtrà proſciſſos:

Socer genérque (inquit) perdidiſtis omnia.

Linguam, vt quidem reor, Sannazarius effrenem & calamum compeſcuiſſet,quem in Florentinosvehementer ſtrinxit, quòd rebus Caroli VIII. Gallorum Regis ſtuduiſſent: & in Carolum ipſum, quòd Fernandum Neapolis Regem Alfonſi filium ſubmouiſſet, ac vel ſolo Gallici nominis terrore fugere compuliſſet. Hinc Sannazarij querimonię, hinc conuicia,& mox pœnitentia temeritatis merces,ac deprecatio peccati.Sic enim ſcribit ad Petrum Rochefortem Gallię Cancellarium: *Lib. 1. Epiſtol.*

Cogitur infelix alienas ire per oras
Nobilitas patriis expoliata bonis.
Culpatúrque fides domino ſeruata priori:
Scilicet eſt Reges crimen amare ſuos.
Ergo tu, Regem cui fas lenire potentem,
Da deſideriis vela ſecunda meis.

Nec dubito quin poëta recantaturus fuisset, ac deleturus quæcunque in Borgiam exarauerat, nisi Borgiæ fortuna reflasset odiosiùs, cumprimùm accidit Alexandrum Põtificem mori anno Pontificatus XI. cœna veneno imbuta: quibusdam Vrsinæ factionis quos Cæsar detriuerat, per iocum dicentibus, illum non alieno, sed suo veneno periisse: sicut tribus antè annis cùm idem fulmine ictus, metu veriùs quàm vulnere fere exanimatus esset, deinde refocillatus ac restitutus, mirabantur dicaces dęmonem à dæmone concussum. Præterea dicebant morte illius castratam esse religionem, tam ridentes quàm ridiculi. Addebant concinnatum conuiuis toxicum pocillatoris errore liberatis, ipsum Alexandrum epotasse, & Borgiam filium: sed hunc naturæ robustioris, & antidoti beneficio, ac ita mulæ illicò necatæ vtero incluſum, periculum euasisse. Defuncto itaque parente Cęsar congestas opes arripuit, eoque milites solito plures in armis habuit: Romam perterruit, quoad Pius III. Senensis Pontificatum iniret. Sed tamen paulatim labantem cum patris funere fortunam sensit, siue consilij egens, siue amicorum: eò magis, quòd & ipse à Medicea gente animum deflexerat, id vt faceret clàm persuasus à Florentinis sese auro redimentibus, alioquin propediem perituris. Cæterùm constat Alexandrum iam multis, antequã naturæ concederet, diebus commonuisse Cęsarem, atque obsecrasse, ne postea Florentinis inferret molestiam, vtpotè Gallorum Regi fœderatis: nec obliuiscerętur

Anno Christi, 1503. vt in Rosario Ludouici xi.

uiſceretur Vaſcones & Gallos alios, è quorum gremio vxorem nobiliſſimam accepiſſet, & non leuia belli ſubſidia, vel reipſa, vel diſſimulanter, comiter & moderatè tractandos, ac officioſè proſequendos. Nondum tamen deſciſcente Cęſare, cuius ceruix oneri bellorum ſuſtinendo vix iam ſuffectura credebatur, Medicei fratres quieuere, incerti Cęſarém ne laudarent, an potiùs deſpicerent: dignum certè qui audiret illud Maharbalis magiſtri equitum ad Annibalem, Vincere ſcis Annibal, ſed victoria vti neſcis. Nam ſi extemplò poſt Cannenſem pugnam Annibal exercitum Romam duxiſſet, in quo reficiendo tempus conſumpſit, extremum diſcrimen Romanis ſubeundum fuerat. Eodem modo Pyrrhum Epiri Regem in acquirendo imperio pręſtantiſſimum belli Ducem fuiſſe accepimus, in conſeruando minimè idoneum, & partis rebus non perinde cauentem, ſed repentè huc atque illuc deſilientem nimia vincendi auiditate: adeò aliis ducibus Deus bellicam artem, aliis celeritatem, quibuſdam conſeruandi præbuit prudentiam, nec omnia omnibus. Sic æſtu quodam Cæſar Borgia debellata opida parum firmabat pręſidio, ſed in alia atque alia ſubinde tranſuolabat. Atqui Petrus Medices conſtantiſſimè ſuæ inſultabat Hetrurię, & Florentiam in tantum premebat, vt inedia laboraret, & peiore diſcordiæ incommodo ſemet excruciaret. Tunc opportunè Petrus odio diutini exilij, atque recenti ira extimulatus, inter Ducē & militem medius obequitans, tentabat non ſemel

Plutarch. in vita Annibalis.

opidanorum fidem, iactato pacis & concordię ſpecioſo nomine, irritis colloquiis: at maximis periculis ipſe maior, & penè triumphator de exule. Demũ æſtum Martij Coriolani ſimiliter exulis in Romanos imitatur: qui Volſcorum, ad quos profugerat, agmina ducens, quinque milibus paſſuum ab vrbe caſtrametatus, agrum ingrati populi ipſe populari cœpit: ex compoſito obſeruans, vt plebis fundi villæque vaſtarentur, intactis iis, quę ad patritios pertinerent: non ſecus atque Annibal, vt inuidia adſtringeret Q. Fabium Romę aſſertorem, ab eius agris abſtinuit, cęteros populatus. Ediuerſo Fabius, vt hoſtis dolum eluderet, poſſeſſiones ſuas ſponte publicauit. Non autem proceres Florentini tam liberaliter aſtum Mediceum eluſerunt. Quare plebs incenſa primores criminari perrexit, qui omnia quàm bellum maluiſſent, ſi qua ſpes Petrum iuſtiſſima de cauſa iratum ſedandi ſuperfuiſſet. Tandem in cœtu publico exurgens Petrus Soderinus ciuis cautus & grauis, tãtoperè fluctuante Republica extremam anchoram eſſe cenſuit, Ludouicum Gallorum Regem defenſorem poſcere: ad eum Oratores quamprimũ dirigere efflagitaturos, vt periclitanti Florentiæ ſocium robur adiungeret, & Petrum Medicem arceret: quinimò velut perduellem exterminaret. Excepta plauſu Soderini ſententia perfecit, vt ipſemet ad Regem legationem obiret, & demonſtraret Petrum rerum nouarum ſtudio gliſcere, nec vna vnquam Florentia, quam inquietabat, contentum fo-

Tit Liu. lib. 2.

Iul. Frontinus lib. 1. cap. 8.

re: alia multò latiore ei opus esse: Hanc Hetruscam Galliæ prorsus deditam & dicatam: Proinde Regis maiestatem imminui, si vrbs, quæ in eius clientelam iampridem & firmiter venerit, oppugnetur: prẽter ius gentium violatum, quo iubemur Deo, parẽtibus & patriæ parere. Denique mandatum finibus præstitutis diligenter executus est Soderinus, versutè Petrum Medicem apud Regem insimulans, & impacatum ac væcordem esse tactis sacris iurans: sic quodammodò manibus tegens animi vitium. Quamobrem visus est Regi æqua postulare Soderinus, & iure Florentinos, iniurias questum mississe pro rato habuit: habuere itidem aulici, & laudibus miris extulere Themistoclem Athenienſium Ducem celeberrimum, quem inuidia rerum gestarum ciues sui oppressere, & Cimonem excitauere aduersarium, & repetundarum reum fecere: quinetiam communi calculorum suffragio vrbe eiecere, neutiquam memores victoriæ ipsius consilio & industria aduersus Xerxem Persarum Regem pugna nauali partæ, tantis inquam copiis ac viribus confidentem, vt Athon montem perfregerit, & nauigiis peruium fecerit, pelagus ponte repentino traiecerit, Asiam Europæ cõiunxerit, vni Themistocli cessurus, qui paulò pòst nusquam in Græcia tutus ad Xerxis filium Artaxerxem transfugit, & apud eum magnus euasit, tum propter dignitatem pristinam, tum propter spem Græciæ imposterum subigendę auspiciis Themistoclis, futura coniectare & præsentia nauiter admini- *Thucyd. lib. 1. bell. Peloponesiaci.*

ſtrare conſueti. Sed poſtquàm Atticæ triremes Cimone Duce, ſubacto mari, Cyprum Ciliciámque inuaſerunt, præcepit Rex Themiſtocli ingratis Græcis occurrere, & pollicitis ſtare. Ille verò prioris laudis verecundia ductus, quę ex ſeruata patria contigerat, peractis ſacrificiis, epoto taurino ſanguine, fortè etiam veneno infuſo, in Magneſia, quam illi regionem Perſa donauerat, decorum impoſuit finem: magis tum Regi Perſico admirandus, vbi mortis modũ & cauſam reſciuit. Hęc audiens Ludouicus, cuius erat pietatis & iuſtitiæ, frontem contraxit, tanquam durum aliquid contra Medicem ſtatuturus. Sed prę-ſto fuit Georgius ab Amboeſia Cardinalis, Rotomagi Antiſtes, quòd illi vnicum fuit ſacerdotium, nec aliud ambiuit, cùm plurima glutire potuiſſet, nempè Rom. Pontificis in Gallia Legatus, & intimus Regis aſſeſſor, gratia, doctrina, & animi moderatione venerabilis, diuitiarum inuidiam reditus mediocritate vitans: Iure, inquit, exactus eſt vrbe ſua & dominatione Themiſtocles, ſi quidem conſentaneum eſt id iuris in quemlibet ſeruari, quod ipſe in alium conſtituerit. Ecquis neſcit Themiſtoclis æmulatione & nequitia Ariſtidem longè meliorem & manſuetiorem ducem de Reipublicæ adminiſtratione deiectum, qui vita & oratione iuſtum & rectum cõſtantiſſimè defendit, nulli facilitate ſua ad iniuriam patrocinans: & qui (quod quidem perdifficile eſt in magna peccandi licentia) nihil auarè, nihil impotẽter fecit, aliter ſanè quàm Themiſtocles pecunias

Plutarch. in Themiſtocle.

insulis quamplurimas imperans & corradens? virũ equidem callidum perimens, cùm seipsum peremit. At Aristidem Lysimachi filium Græcorum probatissimum asserit Plato, qui nec afflictum quidẽ Themistoclẽ maiestatis ad populum reum molestia amplius affecit, licet Cimon & Alcmæon accusationi diligentissimè incumberent, ne in calumniæ incidere suspicionem: Quam, inquit, haud scio an Florentini euadant, qui non ita pridem Petrum Medicem, vt Gallorum Regi Carolo VIII. nimiùm tribuentem, & periculum capitis & fortunarum pro Gallorum in Italia res gerentium salute subeuntem, exulare & indigna perpeti coëgerunt: nec verentur inauditum Principem ciuitatis deferre, & insidiis ac aurium infirmitate alienarum in discrimen capitis accersere. Plura dicturus erat cordatus Prę̃sul, nisi Rex orationis cursum impediisset, Florentino Legato gratificans, & Italiam meram mente ac ore spirãs propter Mediolani & Neapolis regna, in quibus vel recipiẽdis vel retinendis opportunum Florentinorum assensum prę̃uidebat. Proinde veloci tabellario imperauit iter ad Petrum & reliquos Florentiæ hostes sedulò arripere, ac nunciare obsidionem soluẽdam, & dimittendum exercitum. quòd ni paritum foret, sensuros eius rei solicitudinem ad Gallię Regem pertinere. Petrus his auditis procliuis erga Regis imperium, celerrimè morem gessit, sperans causam suam Regi cognitum iri aliquando: & interim tot mala animi magnitudine obruens, ac excussam

In Gorgia, vel de Rhetorica. & Plutarch.

ſibi de manibus victoriam patienter ferens, & receptui ad tempus canens, nouo bello prętер opinionem ſpémque implicandus. Cuius quidem belli nube totam ferè Italiam contigit inumbrari,& trãquillitatis radios totis XII. annis abſcondi: pręſertim anno milleſimo quingenteſimo ſecundo, & deinceps quãdiu Latium & Campania Gallicis armis fremuere. Tum Petrus, qui malis & ærumnis videbatur fieri audacior, quiąue cum Gallicis bello viuere aut mori cupiebat, nuſquam ab opinione deſciuit: tametſi Rambertus Malateſta Sogliani Comes ſolicitatus maiorum ſtipendiorum ſpe, Conſaluo Hiſpaniæ militiæ Duci hęſiſſet, & Petrum vt idem ipſe faceret, crebrò inſtigaſſet: & Franciſc. Gonzaga iam defectionem moliretur Italicis copiis pręfectus,magnæ autoritatis Dux, à Petro non ſemel obiurgatus, quòd Lirim fluuium traiicere nimiùm cunctaretur, & belli molem eò traducere. Ita profecit Petrus, vt neminem idoneiorem Galli cenſuerint, cui machinæ bellicæ concrederentur,non vulgari honore, & fidelitatis exploratę egregio argumento.Eas à ſe deſertum non iri, quamdiu ſolem vitę teſtem haberet, nimiùm verè Petrus ſpopondit,vtpotè qui nec moriẽs deſeruit. Nam cùm Ludouicus Salaſſiorum Regulus Gonzagæ ſublectus machinas Caietam portari curat, quò equitatus pariter robur deduxerat, decretum eſt, vt nauibus fluuiatilibus imponerentur: Petro pertinaciter adhærente, ſęua hyeme, & ſinu Caietano, in quem Liris præceps confluit, vndas &

fragorem excitãte. Erat res digna ſpectaculo ad humanę ſortis ęſtimationem, in tenui nauigio Petrum cernere vectorem, qui ante totam Hetruriam pauore conuulſerat, pro Gallia periclitantem, qua imperante maturam priùs amiſiſſet victoriam. Certè Alegrius & Baiardus illuſtres Galli, Petri conſtantiam mirum in modum efferebant: in tantum prorſus, quãtum aquis obrutum pòſt extulere planctu & lachrymis: cùm lembus oneri non ſufficiens, diſſolutus tormenta ignea & Petrum toto pelago ſepeliuit: vbi igneus etiam Petri animus ſtridens aliquantiſper, mox lætus ac lotus cælum reuiſit: non minus equidem iucundus ſuperis, quàm ipſius fluminis ripę accolis apparent lætę. Qua de re M. Tullius lib. 5. De legibus: Vis-ne igitur, inquit (quoniam ſol paululum à meridie iam deuexus videtur, neque dum ſatis ab his nouellis arboribus omnis hic locus opacatur) deſcendatur ad Lirim: eáque quę reſtant in illis alnorum vmbraculis, perſequamur? Non me prętęrit Conſaluum Hiſpanum & Fabium Vrſinum, qui non multò pòſt ſagitta Bayleni Aquitani traiectus occubuit, dum Gallos à tranſmittendo Liri intentiùs arceret, dixiſſe Petrum ſeras pœnas quandoque daturum, propterea quòd operam tantam Gallis nauaret: & demùm poſt Petri naufragium Conſaluum adieciſſe, Neptunum ſibi videri iuſtum ædilem, qui Gallicam ſuppellectilem velut malas merces in mare proieciſſet, atque Petrum vitæ exitu declaraſſe qualis antea vixiſſet. debili profectò coniectura. Cõ-

Arnold. Ferronus lib. 3. de rebus geſt. Gallorũ.

Is liber nõ extat. citatur à Macrob. lib. 6. c. 4.

stat enim bonis viris, strenuis, & claris, finem vel similem, vel multò inertiorem contigisse: vt Tyberino Albanorum Regi, qui Albulæ amni nomen celebre reliquit, eodem submersus dum traiicit: Necnõ Fridericus Ænobarbus Imperator Germanicus ad solem orientem factus illustrior, Turcis apud Iconium iusta acie superatis, Armeniis deditione captis, Syris ægrè resistentibus. Is etenim dum Antiochiam ire contendit, & interim in flumine lauatur, aquarum diuortiis haustus periit: vir iudicio prudẽtum tali obitu felix, vt Nicetas refert, qui propagandę Christianę Religionis amore, patria, deliciis, tranquillitate, familia domi relictis, exteras nationes & immanes peragrauit, non tantùm vt vinceret, sed etiam vt pro Christi nomine moreretur, cuius inexplorata sunt iudicia. Nec si bonis malè aliquid accidit, aut ediuerso, à virtutis semita oportet nos dimoueri, qui perennis vitę speramus solatia: dum audimus duos Scipiones fortissimos & optimos in Hispania à Pœno oppressos, & Paulum Consulem apud Cannas, nec tectum parietibus domesticis Aphricanum, & perpaucos Apostolorum sua morte consumptos. Non continuò neglectos à superis hominesarbitremur, vt impius Telamon in tragœdia:

Tit. Liu. lib. 1.

Anno 1189. vt ait Palmerius in Chronicis Lib. 2. in fi. de Isaacij Angeli imperio

Lib. 4. Astronom. cap. 1.

Nam si curent, bene bonis sit, malis malè, quod nũc abest.

aut vt M. Manilius, qui ob eandem causam putauit fato, non Dei occulto iudicio mortales agitari.

Quãtum est hoc regnum, quod Regibus imperat ipsis?
Quinetiam infelix virtus, & noxia felix:

Et ma-

Et malè consultis pretium est, prudentia fallax.

Sed nihil huiusmodi sentiet, qui meditabitur fore, vt in cœlo huius vitæ detrimenta multo cum oblectationis fœnore bonis & prudentibus pensentur. Idcircò cùm nunciatum esset Christo Pilatum nonnullos Galilæos inter sacrificandum occidisse, hortatus est, ne quisquam existimaret illos præ cæteris peccasse, sicut nec illos decem & octo, quos turris Siloë ruina præcipiti miserè obtriuerat Hierosolymis. Tamen resipiendum, & à peccatis abstinendum præcipit, ne imposterum quippiam simile contingat. Fortè namque plectitur corpus, vt sit anima incolumis, sicuti exercuisse Apostolum summum legimus, ipsomet attestante, erga Hymenæum & Alexandrum, vt discerent non blasphemare. Et alibi, tradi iubet pollutum incestu virum Satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit. Sed nemo interfuit consilio summi Dei, qui fatis legem pro arbitrio dat, & solus eam interpretatur. Non defuere, qui Petri Medicei submersionem & mortem retulerint ad lugubrem illam pugnam, & clade mutua funestam, qua commissi duo nobiles exercitus, Gallorum videlicet, & Hispanorum, Iulij II. Pontificis ære & imperio militantium, Rauennæ paludes colorem mutare cõegerunt densa nece, eaque intempestiuè patrata * eo die, quo Christus (proh dolor) ad publicam humani generis lætitiam ab inferis resurgẽs de morte triumphauit, cuius anniuersaria solemnitas piè frequentatur: cúmque victoria in Gallos incli-

Luc. 13.

1. ad Timoth.

1. Corint. 5

* *Anno 1512. vt in Rosario Ludouici.*

naſſet, Vaſto Fuxenſis Nemoroſi Dux, Ludouici XII. Regis præfectus Max. qui vincendi parſimoniam oderat, Italos fugientes tandiu perſecutus eſt, quoad ex deſperatione audaciam caperẽt, & victorem trucidarent parua ſuorum manu preſidia prætergreſſum, iuuenili ferocia, quam Palicius nobilis eques ſæpè cohibere tentarat, pro amicis omnia timens, pro ſe nihil, niſi ne non dignus ſuſcepto munere quandoque videretur. Vbi verò extenſum aſpexit Ducem, decoro puluere, ac ſanguine honeſtiſsimo ſordidum, inultum non eſt paſſus: ſed contractis claſſico militibus hoſtes protinus inuaſit: à fuga retractos ſine delectu dignitatis occidit, præter perpaucos, quibus belli fortuna ignouit, vt in triumphum ſeruarentur. Poſtea Rauennam oppugnari & diripi iuſſit, ac tandem de ſepultura Principum virorum cogitari. nam & Alegrius & Sanctomorius vnà interciderant. Placuit autem militię Tribunis Fuxenſem Mediolanum perferri regali pompa, atro feretro, atratiſque lictoribus, clangentibus tubis, quibus ſyluæ & ſaxa latè reſpondebant, ponè ſequentibus captiuis alieno ſuoque malo mœrẽtibus, tum ſignis militaribus, quęcunque defunctus ab hoſtibus extorſerat. Non puto celebriore lugentium conuentu Sarpedonem Lyciæ Regem bello Troiano à Patroclo peremptum, in patriam delatum, lotum priùs flumine & Ambroſia, & immortali veſte indutum Apollinis myſterio, ſi quid Homero credimus. Nam etſi victoria luctum minuiſſe poterat

Iliad. 16.

miſto gaudio, durus tamen videbatur, quiſquis Fuxenſis morte non angeretur: vti olim obſeruatum Gregorius Nazanzenus tradit Conſtantio Auguſto, qui Iulianum Cæſarem deſignarat, iuxta Ciliciam mortuo, dum ingratum tantiq́ue beneficij immemorem, mox ingenti exercitu debellatum iret, qui in Gallia ſe pro Imperatore ſummo geſſerat. Copiæ enim vniuerſæ deſiderio & miſericordia motę honorificè corpus Auguſtum comitatæ ſunt, & deſertorem Iulianum obuiam ire coëgere, demiſſo vultu, depoſito diademate, iuſtáque perſoluere, donec ad ſepulchrum Conſtantinopolim perduceretur. Ita ciues Mediolanenſes nullum obſequij ſupremi genus, nullum lugubre melos, nullum publicæ triſtitię indicium prætermiſere. Sed plangentium fuit nemo, qui Regem Ludouicum certiorem factum ſuperarit. Is nimiùm caro emptam exclamauit victoriam, morte nimirùm Rollani ſui. ſic enim Fuxenſem vocare ſueuerat, quem tribus Rollanis antiquis redimendum Galliæ aſſerebat. Contrà verò Gallicæ rei hoſtes eo perempto valde exhilarabantur, ac per ludibrium mirari ſe dicebant, mortuum longo itinere ad Inſubres ſepultum iuiſſe, cùm vndique ad inferos tantumdem viæ eſſet, idemq́ue deſcenſus, vt dixit Anaxagoras. Labantibus ſenſim Inſubrium animis, & Gallorum iugum excutientibus, non defuere, qui prædicarent Serpentem viſum de Fuxenſis tumulo ſibilium exilire, & hi maximè ſacrificuli: nam ab iiſdem ſæpè aliquid ſpectri noui

Niceph. lib. 9. ca. 50.

intelligimus. Sed Phyſici mitiores:

Sunt qui cum clauſo putrefacta eſt ſpina ſepulchro,
Mutari credant humanas angue medullas,

Lib.15.Metamorph. vt ait Ouidius. Et, ne quid deſit commento, addit *Lib.de hi. animal.1. cap.51.* Ælianus, πονηρῶν ἀνθρώπων ῥάχεις τοιαῦτα φύεσθαι ἐκ μετὰ βίον. id eſt, malorum hominum ſpinas poſt exceſſum è vita talia ſcilicet monſtra parere. digno profectò moribus fœtu, cùm ſerpentis parens impius efficitur. *Lib.9. hiſtor.c.17.* Attamen comperi apud Sozomenum, in finibus Eleutheropolis Paleſtinæ, Zacharię Prophetæ ſepulchrum inuentum, ibique ligneam vrnam plumbeam extrinſecus, ac vas vitreum aqua refertum, & iuxta illud duos ſerpentes innoxios, vt manſuefacti videri poſſent. Sed nec propter hoc adducar, vt credam de Fuxenſi rumorem ſparſum: ideò quòd non ſit veriſimile corpus optimi equitis odoribus conditum, aliqua ſui parte in anguem degeneraſſe. Sed tales nugas in vulgus emiſerat malignitas Iulij II. Pontificis Rom. credulitas rudis dederat incrementum. Si quidem Pius III. vix triginta dies Pontificiam tenuit ſedem, cùm ex veteri cruris vlcere fatis conceſſit, tanquam ex Petri Apoſtoli nauicula in Charontis fabuloſi cimbam repentè tranſlatus: poſt quem purpuratus Patrum cœtus in Georgium ab Amboeſia Cardinalem Gallum propenſiſſimus videbatur, eò magis, quòd & antequàm Pius comitiis Pontifex de- *Volaterr. lib.22.in fin.* ſignaretur, eidem Georgio potior pars ſtuduerat, Cæſare Borgia adſtipulante, qui armato præſidio vrbem firmarat, & pòſt iuſſu Georgij exceſſerat in Cá-

paniam. Verùm huic candido viro os lepido commento ſubleuerat Franciſcus à Sauona Cardinalis, Sixti IIII. fratre genitus, quem alij Iulianum appellant, Sabatiæ Liguſticæ ciuis, Borgiæ capitaliter inſidians, & eum tãdem quæſitis prȩcipiti victoria per Italiam rebus, citò ſpoliaturus: Similiter Gallis clanculum infenſus propter Pontificatum affectatum, ita vt dormiens nihil aliud ſomniaret. Proinde is aliquando Georgium opperitur, ei ſimulatè gratulãs, quòd Gallis ſuis excelſum ſacerdotium eſſet reſtituturus, quod Gregorius XI. Lemouicus Auenione Romam traduxerat,* id ſibi Gallis finitimo periucũdum fore: Vereri ſe tamen interim, ne æmuli cœleſtis ſpiritus bonum in contrariam partem detorqueant, & violentia potiùs quàm meritis Georgium electum calumnientur, tanti ſperdum cohortes armatę in vrbe eſſent. Itaque non permittendum dignitatem omnium ſanctiſsimam, obtinenti magnificam, Reip. Chriſtianę ſalutarem, falſis rumoribus inquinari. Hac dulci vafritie delinitus Georgius virtutis ſuę ſibi conſcius, Gallum militem abire procurauit, & Liguri locum fecit, quem ſuffragatores Iulium nominarunt, rudimenta quędam humanitatis & ſanctimoniæ oſtentantem, quoad Gallorum auxilio Ioannem Bẽtiuolum Bononia exegiſſet, & circumiacentibus municipiis multaſſet, quorum iniuſtus occupator creditus eſt: ea forſitan lege, quæ nos fortioribus adigit ſuccumbere. Atqui poſteaquàm à Rege Ludouico XII. optata emunxerat, ingratiſſimè

In Roſario 1503. dicitur Franciſcus.

* Anno 1373.

inſurrexit, vt Gallos ipſos Italia prorſus abigeret, concitatis aduerſus eos vndiquaque Principibus, vt iam ſuprà attigimus. Quinetiam parum memor, iuſſum Petrum Apoſtolum à Chriſto, quem tamen iure tuebatur, gladium vagina reponere: ipſe loricatus Romam militibus compleuit, ita vt vrbs tota armis magis quam hymnis ſacris perſtreperet: & clauibus aureis proiectis, quibus videlicet cœlum recludere conſueuerat, enſem dextra arripiens, ſiniſtram clypeo inferens, & nihil non peſtiferum Gallis minitans, vrbem circumambulabat, clade Rauennate magis ſtupefactus quàm omninò territus: perinde atque dicturum cum Africano Ennij putares:

Citat Lactant. lib. 1. cap. 18.

Si fas cædendo cœleſtia ſcandere cuiquam eſt,
Mi ſoli cœli maximia porta patet.

Nam & verſiculis ad Gallorum ignominiam ſpectãtibus mirè delectabatur: adeò vt poëtæ ſtateres aureos ducentos numerarit, præter delictorum abolitionem, qui hos vulgaſſet:

Iulius euulſit Gallis cythereius alas:
Martius hic priſco Cæſare maior erit.

Eminuit in contrarium non inelegans Diſtichum, dignum, opinor, quod Catulli eſſet, non autoris incogniti:

Fæx Ligurum Romam, ponti fæx concutit armis
Iulius, huic Brutum Gallia fortis alit.

Nonnulli adiiciebant rediiſſe pro certo Iulij ſeculũ, quo ille nimirùm profuſa largitione Pontificatum indeptus fuerat conflato multo ære alieno, ſupera-

In Iulio, cap. 13.

tíſque, vt Trãquillus ait, duobus competitoribus ętate & dignitate potioribus, & quo etiam pro veteri ritu arma Martis apud Pontificem adſeruabantur, vt ſcripſit Dion: & ea ſonitum magnum edidiſſe nocte concubia, pridie quàm in curia à Bruto & Caſſio occideretur Iulius Cæſar, ſibi quoque viſus in ſomnis ſupra nubes efferri, & Iouis dextram tangere, vt hic, qui ſomnians in vigilia, Chriſti partes ſibi vendicabat, bella ciens nõ minus ſtudioſè, quàm ille pacem commendarat. Iuliuś demum, qui nihil doctrinæ cum illo primo & perpetuo Dictatore commune habuit, nihil fidei & beneuolentiæ, nihil cum Apoſtolo Petro ſanctitatis & prudentiæ, nihil morum (niſi forſan quòd Petrus in mari innoxiam piſcationem exercuit, ille aliquandiu, vt aiunt, piraticam) poſt nouenne imperium, & ſi quid menſium excurrit, obſtinatum in Galliam animum ad Manes tulit: ſucceſſorem habiturus Io. Medicem Petri mortui & Iuliani fratrem, cui Leonis X. Inditum nomen, fauſtis profectò auſpiciis, & quo ſibi mirum in modum placuit, propter Leonis ſimiliter Papæ cãdidos mores & ſingularem doctrinam, non modò illius tertij, à quo Carolus Magnus Romæ Imperij coronam accepit, maximo Francię ornatu, ſed etiam Leonis primi ſimiliter Tuſci, atque, vt accepi, Florentini, Quintiano patre nobiliſſ. & Cecilia matre editi, qui trucem illum Attilam Hunnorum Regem immani exercitu & recente victoria inſolentem comi affatu ſanctitatis & numinis pleno ab vrbe Roma arcuit, &

lib. 44. Roman. hiſtor.

Platina in Leone 1. & 3.

eandem templis ac flaminibus amplificauit. Cæterùm Leo Mediceus deceſſore ſuo non æquiorem ſe ab initio in Gallos oſtendit, ne ab illius inſtituto alienus diceretur, à quo officioſiſsimè acceptus fuerat, & Bononiæ adminiſtrandæ Legati honore prefectus: ac in inuidiam Florentinorum ad maximum autoritatis faſtigium euectus, qui nuper P. Soderinũ Thomę equitis filium, prolis expertem, opibus fœcundum, Mediceis infeſtum, perennis Vexilliferi munere donauerant: Sed cùm populari aura is ſe altiùs æquo efferret, deiectus eſt poſt decennium, magno Mediceorum ornamento & bono: vtpotè qui extemplò plaudentibus patritiis, plebeiis non repugnantibus, priſtinos honores recepere: vti antè cautum fuerat decreto conuentus Italici publicè habiti Mantuæ, cui Gurcenſis Cardinalis pro Maximiliano Cæſare interfuerat, aut prefuerat.

CÆTERVM poſtquàm Pontificium culmen ſcãdit Leo, neminem piguit, tum ipſi, tum Iuliano fratri, & Laurentio Petri filio plurimum obſequij impertiri. Nemo etiam fuit, quem comitatis ſuæ participem non vltrò faceret. Etiam eos nõ repulit, quos antea oderat. Nam & Petrum Soderinum, cuius inimicitiæ tandiu in Mediceos exarſerant, exulare diutiùs non eſt paſſus, & eiuſdem cognatos complures cumulauit nouis dignitatibus: magni animi eſſe ducens iniurias & offenſiones deſpicere, & ſeruare eſſe proprium excellentis felicitatis, quæ nunquam magis ſuſpicitur, quàm cùm illi contingit idem poſſe quod

quod Deo, cuius beneficio tam boni quàm mali in lucem edimur. Libens igitur videat, ſeruétque Princeps bonos vtiléſque ciues, alios in numerum relinquat: & cùm illos eſſe gaudeat, hos ſaltem patiatur, nec fortunatum ſe putet aliena miſeria. Vnde Hadrianus Imperator iure laudatur, qui quos in priuata vita inimicos habuerat, in tantum neglexit, vt vni, quem capitaliorem ſenſerat, mox adeptus Imperium diceret: Euaſiſti. Proinde putem ad Leonis Pontificis manſuetudinem ſpectaſſe Claricię matris inſomnium. Illa, non ſecus ac Periclis ſummi Ducis & Oratoris Athenas facundia concutientis prędara parens, per quietem viſa ſibi eſt, dum vterum gereret, parere Leonem iubatum rarę magnitudinis. Id relatum ad coniectores, perterruit: maximè, quoniam Ariſtophanes in Ranis, neque Leonem alendum in Repub. ſcribit, neque Leonis catulum: id eſt, impotentem virum, qui nonnunquam legem poſſit opprimere: & quia Leo non niſi morte matris in lucem vitę vulgò prodire circumferretur, & ſi hoc fabulis aſcribit Ariſtoteles. Ingeminabat terrorem, quòd Claricia, dum infantem eniteretur, periculo mortis non caruit. Felixque tum putabatur Apollonij Tyanei parens, quæ in prato florido ſomno capta, cygnorum circumſtantium concentu, deinde ſpirante Fauonio, ſomno ſoluta, ſine obſtetricis officio puerum edidit: qui dum in virum euaſit, Philoſophia vel Magia excelluit, eorum tamen malo, qui ei aras templáque vt Deo conſecrarunt. Quo-

Ælian.
Spartian. in eius vita.
Suidas.
Philoſtratus lib. 1. cap. 4. in eius vita.

Flauius Vopiscus in Aureliano.

rum fuit Aurelianus Imperator in somnis ab Apollonio admonitus, vt siquidem imperare vellet, ac vincere, à cruore innocentium abstineret: clementer omnia ageret. Prudè quidem, nisi Pythagoreę disciplinę instaurator superstitione mortalium mẽtes fascinasset. At Leo Pontifex literis ingenuè institutus, synceris Philosophiæ & Theologiæ pręceptis ab adolescentia claruit. Extat Politiani epistola ad Innocentium VIII. Pontificem Rom. qua Ioannem Medicem in cœtum Cardinalium cooptatum gratulatur, adolescentem nulli æqualium industria, nulli pręceptorum eruditione secundum: antè à Ludouico Francorum Rege opimo Archiepiscopatu donatum, nec sub galeri pondere anhelãtem: &, vt semel dicam, iam indicantem quanta cum sapientiæ luce sedi Romanæ aliquando irradiaret, iustitiam & benignitatẽ dignitati suę excelsæ copulans, instar ęstiui Leonis in signifero cœli orbe iuxta Virginem & Libram collocati. Quod quidem omnes fatentur, exceptis fortè iis, qui prędiudicio sacerdotij supremi vtuntur, & Pontifices cane peius & angue sine vllo delectu execrantur, & malos semper esse illos imperant, veriùs quàm probant: Nec Leonem Mediceũ erga inimicos mansuetum fuisse credent, sed fera sibi cognomine sæuiorem, quæ generosa natura mirabilis supplices homines exaudit, prostratis parcit, in infantes non nisi magna fame fremens: prętèr quàm quòd subuereri agnouit, ac se submittere cũ expedit, pręsertim gallo aui domesticæ: eius enim

Lib. 8. Epistol.

Plin. lib. 8. cap. 15.

Ælia. li. 3. de hist. animal. cap. 31.

cantu contremiſcit. Proclus cauſam affert, cur gallus à leone timeatur,& quaſi colatur,ab ordinis cœleſtis contemplatione, quòd vis Solis magis in gallinaceum agat quàm in leonem: vt liquet ex eo, quia ille ſurgenti Soli quibuſdam hymnis applaudit, & aduocat: & quòd nonnulli dæmones leonina ſpecie apparentes viſo gallo euanuerunt. Id manifeſtum fuit,dum Genuenſes ad ipſum Pontificem Max.tres Leones de Syria aduectos dono miſere, terribili oculorum acie, & villis armos latè flagellantibus ſpecioſos,quos in iracundiæ incitamento obiectus gallus placauit:& à tam friuolo initio magnam rem ſubortam ferunt, dicente tum Iuliano Mediceo in aurem Pontificis Leonis, periculoſum fore diutinum contra GallorumRegem certamen.Iſtud ipſum animo meo iamdudum volutabam, Deum nunc planè Gallicum eſſe intelligens tot experimentis, inquit Leo Pontifex: Te enim, ô Iuliane obuium cum magnis legionibus ex flore Italiæ ſelectis miſeram Frãciſci Francorum Regis conatus prępediturum, & Mediolanenſibus ſubſidio futurum, quorum dominatu iam impunè fruitur.Te valetudo coëgit Florẽtię ſiſti,& Laurentium nepotem noſtrum ſuffici, pro ætate quidem prudentem & ſtrenuum, ſed neſcio quid Gallici redolentem. Proſperum Columnam mille & quingentis equitibus lectiſſimis inſtructum Sfortiæ Duci ſubuenturum opinabar. Is, vt accepi, de via feſſus dum equitatum reficit, dum laxamentum turmis dat Villęfranchæ in ipſis Alpium ramẽ- *lib.de ſacrificio & Magia.*

tis, per argutum exploratorem detectus, Palicio & Ambignio Gallorum tribunis præde fuit, cæteris vel cæsis vel captis. Tanta denique strages facta est Heluetiorum, quos Sfortia cõtraxerat, vt hostes inuenire quàm vincere laboriosius Gallorum Regi videatur. Collatis huiusmodi sermonibus decretum omninò fuit Leoni Iulianóque fratribus numini cedere, & Francis reconciliari. quod haud difficulter obtentum est propter arctissimũ necessitudinis vinculum, quod inter Franciscum Regem Caroli Ducis Engolismensis filium & Iulianum Medicem intercedebat, huius enim coniunx Philiberta Nemorosi Ducatu dotata, Caroli Sabaudię Ducis soror, Franciſci erat matertera. Eam Iulianus Niceæ luculento apparatu sibi pactam secundo vento Romam perduxerat, nuptiarum festiuitatem cęremonia & lautitia mirabili celebraturus, & dapibus ac cœnis vtique Pontificiis, & singulari totius populi hilaritate plausuque exceptis, potissimùm propter Iuliani Principis munificentiã æreos argenteósque nummos spargentis: vt primùm Romæ cœptum est fieri Sp. Postumio, Q. Marcio Coss. Sed & celebrioribus vrbis locis aurei missi sunt in vulgus lętum & auidum: vnde & MAGNIFICI agnomen est nactus. Nec fuit locus Iustiniani sanctioni, qui soli Imperatori missilia aurea permittit: Consulibus autem Rom. aliisque largitionem festiuam publicè facturis, argentea. Itaque cum primùm fama vulgauit Franciscum Regem Mediolano potitum, vndique Itali Principes gratu-

Plin. lib. 33. cap. 10

§. 2. de cõsulibus coll. 4.

latum illi per Legatos miſere, fauſtitatem illi diuturnam precantes. Nec defuit Iulius Medices Iuliani Leoníſque patruelis, galero ac pallio muriceo ſplendidus, ſed plus ingenij acumine: ob id cœlitùs ſucceſſor Leonis deſignatus, & iamtum interpres ac arbiter ſublimis Pontificatûs gubernãdi. Is cum Rege fœdus percuſſit Leonis nomine, quem propediẽ Bononiam venturum ſpopondit, vt commodiùs Regem eodem iturum de grauibus communibúſque rebus colloqueretur: nempè de Sacerdotiorum in Gallia diſtributione, abrogatis veteribus inſtitutis pragmaticis, reclamantibus interim Academiis & Eccleſiis. Stabilita concordia in eo publico conuentu, tranſactíſque negotiis, diſceſſurus Rex, victor hoſtium, ingeniorum & literarum fautor, Iulium Legatum liberaliter proſecutus, Prę ſulem Narbonenſem fecit, pleriſque poſthabitis, qui id honoris efflagitabant, vt id eſſet pignus amicitiæ in Galliam ſempiternę, atque cum Leone communicatum erga mitiores literas tum primùm inſtaurari, & os pulcherrimum oſtendere incipientes: adeò vt Leo fida vndique grauiſſimorum autorum exemplaria requiri, & impendio coëmi mandaret. Certè Alciatus ipſe vidit Leonis beneficio factum, vt quinque priores libri Cornel. Taciti nobiliſſimi hiſtorici à barbaris multo auro repenſi, antea verò deſiderati, legerentur: quem ſcriptorem Annius Tacitus Rom. Imperator perquàm eruditus parentem ſuum non eſt veritus appellare, & in omnibus bibliothecis colloca-

re, ne tam ſerius autor incuria deperiret. qui ſic ali-
Lib. de clar. oratoribus. cubi loquitur: Quotuſquiſque cùm ex Hiſpania vel
Flauius Vopiſcus. Aſia (ne quid, inquit, de Gallis noſtris loquamur) in vrbem venit, Saleium poëtam requirit. Gallicam ergo ſtirpem redolebat.

SED reuertor iam ad Maſſiliæ Epiſcopatum eidẽ Iulio incumbentem, à quo quidem illi ad Romanũ gradus quodammodõ factus eſt: non priùs tamen, quàm per varia rerum diſcrimina tentaſſet, cognationem aliquam eſſe vitæ humanę & anxietatis: tunc præſertim cùm Iulianum Medicem mori contigit, nemini induſtria, paucis gloria ſecundum: quique hanc ſibi comparaſſet rebus iuſtè & fortiter geſtis, vt ipſe ſex hiſce literis triquetra figura ſeptis ſignifica-
* *Id eſt, Gloriavir tutem ſequitur. vti reor.* bat,* GLO, VI, S. Proinde ita poſt mortem laudatus eſt & deſideratus, vt viuere ipſum adhuc, reliquos extinctos iudicares: maximè Philibertam vxorem, quæ ad lares ſuos rediens auro & gemmis cumulata, non glutito igne, vt Portia Bruti, ſed dolore nimio animum coquente, intabuit. Quocirca Florentinæ Reipub. gubernacula Laurentius accepit, fretus patrui Pontificis autoritate, & ſuadẽdi facultate. Nam res oratione, verba ſententiis illuſtrans, populo grauiter demonſtrabat, vnius gubernationem auditu moleſtam, experientia ſuauem, omnibus conducere: cùm facilius ſit bonum quempiam vnum quàm multos inuenire: &, ſi quandoque inueniantur, tamen delabi ipſos in mutua diſſidia Reipublicę exitialia, cùm ex dominatu libido, ex inuidia contẽtio,

naſcatur: Argumento eſſe eas gentes, quæ Regibus pareant prę cæteris, quæ multorum imperio ſubiiciuntur, florentes, tranquillę & honoratæ: Extremam verò perniciem reperiri in adminiſtratione populari, quæ velut multorum capitum fera, ſemet dilaniat, & in contraria ſtudia fluctuans diſperit: ſiue propter procliues ad repugnandum hominum voluntates, ſiue ob inopiam plebis, mali aliquid ſæpenumero ſuadentem. Idcircò Ariſtoteles reprehẽdit Rempublicam Lacedæmoniorum, in qua Ephori magiſtratus ſummam poteſtatem habent, ſumpti ex plebe omnes, vt multoties contingat valde pauperes homines ea dignitate gaudere, & propter paupertatem venales eſſe. Oſtenderunt, inquit, id ſępè priùs, & nunc in Andriis. corrupti enim pecunia quidam illorum Rempub. penè euerterunt, & propter nimiam poteſtatem Reges populares fieri compulerunt. Magnum pondus addebat Laurentij dictis ditio Vrbinatium Hetruriæ cõfinio, & ſitu proprio clara, vt ex Procopio didici: apud quem Vrbinum in colle poſitum eſt, aditu difficili magis quàm inacceſſo: ſed ita, vt ciuitas in planitie accommodata ſit Boream aſpiciens, cuius naturali munimento fidentes Gothi, adigi non poterant, vt Beliſario Iuſtiniani Imperatoris prefecto maximo, à quo obſeſſi oppugnabantur, ſe dederent, quoad fons vnicus Vrbini tunc de improuiſo exaruit. Qua ex re Barbari territi, è pinnis dextra manu protenſa pacem ſuppliciter popoſcere. Planè videntur mihi Romani

Lib. 2. politic. c. 7.

Lib. 2. de bello Gothor.

Pontifices Vrbinum in ludum & delicias verſatiles traxiſſe, poſtquàm Federicus Vbaldinus Florentia oriundus, à Monfeltrano adoptione in filium accitus, & à Pontif. Sixto IIII. Dux ex Comite factus, pace belloque optimus, facẽ veræ laudis ſequacibus accendit, ſuperſtite Guidone filio: qui à Cęſare Alexandri VI. filio pulſus, vbi fortuna illius à Petro Mediceo deſtituti refrixit, rurſus Vrbino iucundiſſimus propter benignitatem fuit, Monfeltrani cognomine ſuſcepto, quali ſe auus Federicus ornauerat. Hoc vt ementitum Iulius II. illi extorſit, vt Fr. Mariam Rouerum agnatum præficeret, & bearet ſatis infeliciter: vtpotè cùm Leo Pontifex Roueri expellendi cõſilium inierit, vt malis rationibus quæſitum Principatum malè perderet: idque Alfonſina Medicei Laurentij matre inſtigante, quæ filio tantum commodi & decoris ambiebat. Et quia nouerat nihil nefas eſſe regnandi cupidis, copias vndecunque filium cogere hortata, perfecit vt Rouerus obſidione preſſus, incolumitate impetrata, ſaluiſque rebus tranſuehi ſolitis, excederet: & diſceret Imperium dolo partum ad poſteritatem ægrè tranſire, vt Apollo Crœſo Regi reſpondit, nec inerti nec malo, poſtquàm is à Cyro Medo ſuperatus in prælio Sardio intelligere cauſam triſtiſſimi euentus optauit. quòd nimirum ſcelus Gygis abaui ſui lueret, qui Candaulem Lydorum Regem, cuius erat ſatelles, mactauerat, ciúſque vxorem ac regnum ſimul inuaſerat. Sic Laurentius Medices Roueream vltus eſt familiam,

Volaterr. lib. 6. Geographi.

Herodot. lib. 1.

& re

& re benè, aut ſaltem fortunatè geſta, Vrbini ſedes ſuas conſtituit, vel potius variæ virtutis officinam, ad quam adoleſcentes Principum filij poliendi mittebantur vndique, ſiue armorum, ſiue artium benigniorum peritiam requirerent: quas quidem artes ipſe à pueritia pernouerat: non aliter quàm Tarcon Tyrrheni Lydi Ducis auſpiciis coloniis deducendis præfectus (cuius etiam Lycophron meminit) Hetruriæ non leue decus, & propter ſingularem prudentiam à puero caneſcere creditus, atque Tarconiæ ciuitatis conditor. Nam & Cygnum eadem ratione ab infantia canum fuiſſe, & candorem in plumis retinuiſſe veteres prodiderunt, Liguſticæ ore ornandæ nō minus idoneum, quàm Hetruſcę Laurentium meritò prędicamus. Cui cùm fortuna in dies ſecundos ſucceſſus pareret, contigit tandem Claudiam Franciſci Gallorum Regis coniugem filium parere, Delphinum regni, de more, ſeſe hilariore vagitu facilè indicantem. Lauacro ſacro vt ſolemniter abluëretur, ſuſceptor deſtinatus Leo Pontifex, multis magniſque de cauſis diſtrictus, ſufFecit Laurentium Vrbini Ducem, & regio prorſus comitatu ſtipatum in Galliam miſit: vbi non natura tantùm vernabat Aprili lætiſsimo, ſed & populo in conceſſas voluptates ſoluto: idque potiſſimùm in opido Amboeſia, vbi Duci Vrbinati Lotaringus ſocius extitit infantis Regij, cui Franciſco fuit nomen, ad baptiſma producendi, ſimul cum heroide Alenconica, Regis ſorore erudita. Mox repetiti ioci, ſpe-

Euſtathius, interpres Dionyſii.

Anno 1517. vltimo Februarij.

ctacula, commissi equites simulatis duellis, musici concentus, choreæ puellarum nobilium, nubiliumque chori. E quarum numero vna Laurentio perplacuit, in cuius genis pudor quid ipsa inuicem vellet, scribebat, oculis idem fatentibus, in quibus amoris sedem plures collocarunt, vt Sappho eum alloquens, qui formæ bonum admiraretur: Consiste parumper, amice, inquit, gratiámque in oculis considera. In oculorum radiis crescebat fax amorum: Et cor feruebat inuicti ignis impetu, inquit Musæus:

Athen. lib. 13. c. 6

In Leandro.

καὶ καρδίη πάφλαζεν ἀνικήτου πυρὸς ὁρμῇ.

Quamobrem Romam reuersus Laurentius nihil prius habuit, quàm Leoni Pontifici detegere quidnam ipse cuperet, & cuias esset puella quam deperibat, vltimi scilicet Bononiensis Comitis filia, regij stipitis perantiqui ramus, pudica Magdalena Turrita: quam absentem, & Leoni patruo gratam, & ferè cognitam (cùm Fama & Amor similiter alati latè lõgéque omnia reuelent) Laurentius amatoriis verbis, quorum Italia ferax est, sępissimè alloquebatur, modò stellam vocans noctu diuque lucidam, modò facem cursum suum in tenebris dirigentem: alludens, vt suspicor, ad minorem Arcton, polo propinquam, inextinguibilem, & quæ sola Oceano non lauetur, vt ait Homerus:

Iliad. 18.

οἵη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν ὠκεανοῖο.

In commẽtar. in Aratũ.

Idem Germanicus Cæsar de altera Arcto, id est, de Helice sensisse proditur:

Oceani tumidis ignotæ fluctibus Arcti,

Semper in occiduis ſeruantes ignibus axem.

Mox fortè Laurentius facis accenſæ memor, cogitabat identidem virginis cognomentum,* & turrim antiquam Bononiæ maritimæ in Gallia à Carolo Magno impendio inſtauratam, teſte Annonio, perenni lumine ad faſtigium pro ſalute claſsis ſuę & nauigantium in Oceano inſignem: quam ſpeculam ipſe Pharum vocat, à Pharo nobili Ægypti inſula, à qua Reges priùs Pharaones dicti, quàm Ptolemæus Lagi filius, Alexandri Magni comes, Ægyptum occupaſſet: & in qua Ptolemęus Philadelphus primi filius turrim excelſam poni curauit inſulæ nomine, nocturno nauium curſui ignes oſtendẽtem, ad prænunciandũ vada fallacia, portúſque introitum. Ammianus tradit, Iulianum Cæſarem in Gallia res gerentem, Bononiam miſiſſe obſeruatum ſolicitè, ne quiſquam Oceani fretum tranſiret: Deinde tranſmiſſo Rheno Francorum inuaſiſſe regionem, & nihil hoſtile metuentes, ac belli ſecuros facili negotio oppreſſiſſe.

* De la Tour, *to. Comitis filiæ.*

lib. 4. de geſt. Frãc. cap. 97.

strabo li. 17. Plin. lib. 36. cap. 12.

lib. 20. rer. geſt.

SED redeundum eſt ad Medicem Vrbini Ducem factum voti compotem, Leonis Pontificis diligentia, Franciſci Regis mirabili lætitia & conſenſu: & denique optatiſſima cõiuge Florentiã deducta, ſenſurum breui dierum curriculo nihil eſſe fragilius, nihil incertius hominum gaudiis: & pro iis quæ ſucceſſerunt votis, facienda vota eſſe, ne cœleſti nutu corruant: cùm tranquillitatis portum laborum & ęgritudinum tempeſtas irrumpat, aut ſaltem mortis

fluctus,cui nihil eſt inuium,qualis vtrumque coniugum intra decimum menſem inundauit,Magdalena Turrita mariti nobiliſſimi & chariſſimi funeribus vix quinque diebus ſuperſtite, quæ correptum fato viri mœrorem feſtino puerperio lenire non potuit, edita filia Catharina, futura Henrici II. Gallorum Regis vxore,Caroli IX. parente,& Regni pariter tutrice, malorum expultrice omnium, quæ ciuilis diſcordia generare conſueuit: Sed tunc cùm naſceretur, preſenſione quadam vbertim flens & vagiens, præter ſeipſam omnes qui aderant, oris gratia valde recreans, atque quodammodò intelligens qualem vitam rerũ natura mortalibus promiſerit à lachrymulis inchoatam,& quantum à tergo triſtitiæ faſtigio regali immineret, nempè geminæ orbitatis iam læſa vulnere. quod recruduit Leone Pontifice de-
* *Anno 1521.* functo, * non ſine veneni ſuſpicione. Cui poſt multas Comitiorum controuerſias ſuffectus fuit Adrianus Cardinalis Batauus, ſenio ingenioque conſpicuus,quondam Caroli v. Imper. præceptor, quique doctrinæ non mediocri morum ſimplicitatem adiunxerat: vnde non perinde Reipublicæ turbulentę
Plato in Gorgia. idoneus. qualem ſe preclarus ille Philoſophus Socrates fuiſſe confitetur, qui ridiculus fuit inter ſuos tribules, neſciens ſupputare ſuffragia, & ad conſiliũ referre. Parum enim adminiſtrationem publicam tractauerat. Ita Adrianus aptior fuerat inſtituendæ iuuentæ literis placidioribus, quàm Imperio Pontificio: tametſi imago quædam Imperij in erudiendi

præfectura inueniatur. Vnde Dionyſius Tyrannus cùm Syracuſis expulſus eſſet, Corinthi ludum aperuerit, ibiq́ue commodûm exercuerit quod à Platone in Philoſophicis didicerat. Sanè Adrianus non ſemel teſtatus eſt à Pontificatu clitellas boui impoſitas, & ſe feliciorem re vera ſibi viſum, cùm Louanij διδασκαλίαν exerceret procul ab implicitis negotiis: eò magis, quia circa dignitatis tantę primordia Rhodus à Solimano Turca expugnata fuetat: eámque cladem nonnulli Adriano exprobrabant, qui rebus gerendis ineptus, & periculi publici depellendi expers, claſſem ex Hiſpania nuper adductam ſuppetias Rhodiis tempeſtiuè mittere recuſarat, ſuſpectum habens Cardinalis Medicei conſilium, aliorúmque, qui vt obſeſſis ſubueniret fruſtrà obſecrabant, permittente Deo, vt vir bonus multum mali Reipublicæ ſuæ adferret: quem vel annis, vel triſtitia grauem mors biennium integrum exigere non tulit, varia popularium exiſtimatione, aliis valde lugentibus, aliis contrà adeò gaudentibus, vt pro foribus Atracini medici Pontificē curare ſoliti laurea corona cinxerint huiuſmodi inſcriptionem: PATRIÆ LIBERATORI S. P. Q. R. Potiſſimùm verò infenſos habuit fœnus exercentes, & præpoſteræ veneris labe fœda pollutos: tum eos, qui cùm Chriſto nomen dediſſent, etiamnum Iudaicam ſuperſtitionem ſequerentur, mox velut obſcœni canes ad vomitum impudentiſſimè redierant: quibus ſe acerbum vindicem edixerat, & vtique aliquoties præſtiterat. E-

cic. lib. 9. Epiſt. famil. cap. cùm eſſem.

ius mortem ægerrimè tulit Carolus Imper. olim discipulus, siue laudabili pietate, siue quia propitium illũ conatibus suis in Italia fore sperabat. Tum suborta est vehemens contentio Patrum iuuenum & seniorum de nouo Pontifice creando, quasi illi nunquam senectam optaturi essent, hi iuuentam nunquam sensissent. Itaque dicebant Pontificem pro Deo in terris fungi, Dei partes agere, Dei effigiem esse: maximè senem propter virtutes, quibus nihil Deus habet præstantius. Senem enim Prudentiam multa docuit rerum experientia, Iustitiam liberalitas ab auaritia abhorrens, & æui breuis recordatio: ideóque vir senex temperatior naturâ & moribus, ac constantior est in periculis, quòd mors minus sit terribilis illis, quibus iugiter impendet, & quę vel optimam vitam necessariò sequitur: Idque claruisse in Adriano nouissimè Caroli Imper. doctore eximio, ac Pontifice pacatissimo, & antiquitùs in Athenodore Tarsensi Cæsaris Augusti præceptore, cuius precibus Tarsis ciuitas vectigalibus leuata est. huic duos & octoginta annos agẽti mors contigit, & honores postea solemnes quotannis ac heroici in patria: Propterea Petrum Apostolum admodum senem Romæ Episcopatum adeptum, exemplo futurum posteris. Qui enim Christo conuixisset grandęuus, ac multis pòst annis regnante Claudio Cæsare Romam iuisset, xxv. annos sobrius ibidem vixit, vigore corporis & animi integro, quoad à Nerone occidi iuberetur. At Zosymus Antistes Deo amabi-

Lucian. in Macrobiis

Euseb. in Chronicis

lis, vt Iuſtinianus refert, pollens animi virtute, & alioqui laborioſus, centeſimum & vigeſimum in Lycia attigit annum. Vino contingere, nõ hominibus, vt vetuſtate euaneſcat. Ediuerſo iuniores purpurati, quos ſpes alacris magis quàm mors ſequi videbatur, obiecere Timotheum Epiſcopum Epheſinæ Eccleſiæ à Paulo conſtitutum, admonitum etiam vt adoleſcentiam ſic traduceret, ne cuiquam contemptibilis eſſet, domúmque propriam ſic componeret, vt aptus dominicæ gubernandę cenſeretur. Hęc cohortatio tantum ponderis apud Timotheum adoleſcentem habuit, vt Euangelium Epheſi exorſus, per Illyrium vniuerſum & Helladem prædicauerit, vbi & deceſſit. Contrà Florẽtinus Anconę propter ſingularem diſciplinę ſacrę notitiam Epiſcopus factus ſuffragio, ſenio pernimio, & tenacitate ſenij comite, repulſam eſt paſſus, poſthabitus iuniori. Serò enim ſapere incipiunt ſenes, præſertim ingentibus adhibiti negotiis, cùm per otium nihil niſi ad mortem properare queunt. Ideoque Antiphani poëtæ,

§. 1. *De monachis coll.* 1.

Ad Timoth. cap. 1. & 3.

Dorotheus Tyrius in Synopſi.

Can. 2. *diſt.* 85.

Τὸ γῆρας ὥσπερ λιμὸς ἐστὶ τῶν κακῶν, id eſt, ſenium eſt tanquam ara quędam malorum. Ad eam enim omnia mala confugiunt, omnéſque angores. Atqui vires & ſtudia ingenuis hominibus conceſſa, repentè fugiunt, & defloreſcunt: vt minimè ad Dei aram ſenectute preſſos admittere expediat, quam tueri non conſiliis tantùm decet, ſed etiam armis, vt modò Rhodus inſula ſupremo excidio declaraſſet: neque tanto muneri ignauam prudentiam conuenire. Ob-

Stob. ſermone 115.

tinuere tandem iuniores, & Iulio Mediceo coronã triplicem ouantes detulere, nonnullis ſenum tanta triſtitia affectis, vt pectore occupato animam inde ipſa expulerit. Hoc ſatis habuere inuidi Mediceo, qui Clemens VII. poſtea nuncupatus, proponere literis grandiuſculis in limine Palatij,

VITAM REGIT FORTVNA, NON SAPIENTIA.

Cic. 5. Tuſcul. quod Theophraſtus effutiſſe dicitur. In diuerſum Clemens auſus eſt dicere cum Metrodoro: Occupaui te, ſortuna, atque cepi, omnéſque aditus tuos intercluſi, vt ad me aſpirare non poſsis. immemor fortè quantę rerum viciſſitudines Mediceam familiam ſemper antea diuexaſſent, & ſurſum verſum egiſſent, nondum benè compoſitę, vt ipſe quidem mox proprio experimento cognouit, faſſus illud Tragicum:

Seneca in Hercule Oetæo.

Aurea rumpunt tecta quietem,
Vigiléſque trahit purpura noctes.
O ſi pateant pectora ditum,
Quantos intus ſublimis agit
Fortuna metus.

maximè tunc, cùm Pompeius Columna vnus purpuratorum audacia & opibus pollens eum terruit, militibus clanculùm intra vrbem duce Moncato cluſis, vel morti occumbere, vel rem facere paratis. Quocirca rectà Vaticanum collem petierunt, machinis tum animi, tum belli plurimis inſtructi, odorati theſaurum Pontificium ibi recondi, vbi S. Petri ædes, Palatium, & horti amœni ſiti eſſent. Verùm illi

oleribus

oleribus neglectis, legendis vasis aureis, sacris profanisque incubuere: necnon ornamẽtis multa gemma & auro vermiculato radiantibus: quæ duntaxat postmodùm Moncatus Clementi restituit per metum ferè exanimato. Ea etenim fatum prædonibus potioribus adseruabat. Nam postquàm Carolus Borbonius, qui in Italia pro Gallia belligerans plures fermè triumphos solus retulerat, quàm reliqui simul Duces sui temporis, exterum exercitum ductãs Romam inuasit, & nimis acer murum scandens, sibi necem, suis victoriam quæsiuit: rursus Tiara, Pedum, Palliúmque, arte, pretio, & fulgore mira, cohortibus Hispanicis & Germanicis rapiendi auidis cessere: quasi Deo interim conniuente, & fastum nimium diuitiarum manibus improborum vlciscente. An ignoramus, inquit Ambrosius, quantum auri atque argenti de templo Domini Assyrij sustulerũt? Nónne melius cõflat sacerdos pro alimonia paupe- *Can. Aurum. 12. q. 2.*
rum, quæ sacrilegus contaminat, asportat hostis? Nónne satius est vasa viuentium seruare, quàm metallorum? præsertim cùm captiui redimendi veniunt à barbaris à fide sancta alienis. Ille tunc verè est thesaurus Christi, qui id quod sanguis eius operatur, animas à morte eripiens. Sed fortè ego videbor extra scopum longè iaculári, vt qui Clementem non modò non beatum, sed nec mediocriter tranquillum describere institueram, & nouis subinde fluctibus exceptum, & duriſſimè agitatum: tunc potisimùm cùm Florentini ciues, qui Borbonium

Ducem antea ſemper aduerſus Romam concitarant, & ope atque pecunia proficiſcentem iuuerant, Alexandrum & Hippolytum Mediceos, alterum Laurẽtij ab Vrbino, alterum Iuliani Magnifici, filios nothos, ſed non degeneres, publicato præconis tuba edicto, hoſtes Reipublicæ nominarunt: & eò vſque effrẽnatæ licentiæ profiluerunt, vt idem paulò pòſt de Clemente Pontifice interpretati ſint, tyrannidem ei exprobrantes, & ludibrio fulmina irrita ipſum eiaculari in bonorum animas dictitantes: quoad ipſi vera & noxia ſenſerunt, cohortibus Venetis & Marchione Salaſiorum infeſto agmine Florentiam introëuntibus, qui incautos & trementes ciues perculerunt, pleroſque occiderunt, aut captos cuſtodiæ dederunt, donec ſupplici vultu triſtes Clemẽtis clementiam lugubri voce implorarent. quæ quidem non illis defuit, ſequeſtro pacis Salaſio inter Pontificem & ſuos ciues offenſam penè lachrymis delentes: quam illicò redintegrarunt, poſtquàm audiere Borbonij exercitum Roma potitum Clemẽti inſultare, & extrema patientem obſidere: idque ſuadente Carducio Iuriſperito legum inſidias probè callẽte, ſerendæ diſcordiæ ſummo artifice, largitione ſimul & raptu famam autoritatemque aſſecuto: qui loquacitate magis quàm eloquentia vulgò demonſtrabat, Iuſtitiam in æquabilitate verſari, & in benè morata ciuitate exuperantiam cuiuſquam, inter patritios præſertim, ominoſam eſſe: Clementem verò id omninò agere, vt cognationem Mediceam nu-

per Vrbini Principatu deturbatam, ad Florentinum proueheret. Nec aſpiciebat forenſis ille Accipiter Rempublicam ſe habere inſtar citharæ diuerſis ex fidibus compoſitę, vt acuta cum grauibus temperentur, & ſonus eliciatur dulciſsimus. Rectè, mehercule, Heraclitus Phyſicus cẽ fuit omnes Epheſios morte multandos, quòd Hermodorum Principem ciuitate expuliſſent, ita locuti: Nemo dẽ nobis vnus excellat: ſed ſi quis extiterit, alio in loco, & apud alios ſit. *Cic. lib. 5. Tuſcul.* Nec verò ignorare debuit Carducius quod Pomponius Iuriſconſultus notauit, hunc Hermodorum iure inter ſuos ciues excelluiſſe, iniuriâ expulſum, & in Italia exulantem, autorem fuiſſe Decemuiris Romanis legum in XII. Tabulas digerendarum. *In l. 2. de orig. iur. ff.* Proinde Carducio obediens inconſulta plebs ſtatuas Leoni Pontifici pridem effuſo ſtudio erectas deiecit de templis & porticibus, & gentilitios Mediceorum eraſit titulos, maximè Coſmi, quem Magnum & alterum patriæ conditorem toties exclamarat, ſemper vel in laudes, vel in vituperium immodica, & protinus ſenſura melius ac tutius alieno viuere populum imperio, quàm propriis moribus: Necnon id veriſſimum eſſe, quod prouerbio tritum Romæ olim fuit in Aruſpices malos,

Malum conſilium conſultori peßimum eſt:

nec ſalubrius fore Hetruſci cauſidici conſiliũ, quàm fuit Aruſpicum Hetruſcorum, qui Horatij Coclitis fortiſsimi viri ſtatuam de cœlo tactam in inferiorem locum contraria religione tranſponi iuſſerunt, ne à *A. Gell. lib. 4. c. 5.*

ſole illuſtraretur, infelici coniectura tum ſibi ipſis ex eo necatis, tum Reipublicæ. Cæterùm quò faciliùs ac occultiùs ſuam Carducius foueret malitiam, Principum exterorum amicitias ſibi Reipublicęque Florentinę copulare ſtudebat: eorum maximè, quibus fortuna pro tempore faueret, legatis ad eos miſſis: quorum è numero ipſe libenter vnus deſtinabatur in Galliam profecturus, aliis aliò euntibus, æquè Iuriſperitis, qui nihil putarent iniuſtum, quod videretur vtile: promercali eloquio pictóque ſermone rudes homines, interdum etiam eruditos allicere ſoliti: nec tam enitentes vt bene facta laudarentur, quàm vt malè admiſſa impunè cederent. Horum conſilio Florentini ſe modò Galliæ Regi obnixè dedidere, & Lautrecum ipſius Legatum Neapolim validis copiis oppugnaturum auxiliaribus cohortibus iuuerunt. Eidē ex ægritudine ibi mortuo, quoniam Pōtifici æquum ex Regis præſcripto intellexerant, non niſi lachrymis ex nimio riſu manantibus parentarūt: ac confeſtim Carolo Imperatori feliciùs res gerenti ſe ſubmiſerunt, vna fidelia duos parietes dealbare gnari, vt Samij de ſe dicebant. Nam cùm Alcibiades claſſem inſtructam Athenienſium circa Ioniam haberet, Samij ſtatuam ei æneam in Iunonis erexerunt: ſuperatis verò nauali prælio ad Ægos flumen Athenienſibus, iidem Samij Lyſandro in Olympia ſtatuā poſuere. Rurſus victis Lacedæmoniis ad Cnidon & Dorion montem, Cononem Atticum Ducem æneū exhibuere, procliues ſemper ad eos, qui opibus &

Anno chriſti, 1528.

Pauſan. in Eliacis poſterior.

viribus pręstarent. Non aliter studia Florentinorum cum Regum fortuna declinauere, vt olim Pisanorũ in Florentinos, quorum potestati subiecti erant, mobiliter variarunt, Carolo VIII. Gallorum Rege expeditionis Neapolitanę tempore Hetruriam ingresso sese vltrò dedentes: & tanquam manumissi eius aduentu dominorum sęuitiam incusarunt squalore simulato, vt eos in inuidiam traherent, & per interpretem non indoctum maiorum suorum facinora recenseri curarunt, vt saltem propter mortuos viuis Rex opitulari dignaretur: & hoc insuper tribueret literarum legúmque reuerentiæ, quę à barbaris grassantibus fugatę, tanquam in asylum, Pisas se receperant. Innuebat orator, vt suspicor, Musęum studiis liberalibus dicatum, & Pandectas iuris ciuilis ex Iurisconsultorum sanctissimis responsis à Iustiniano Cæsare, eiúsve auspicio compositas: quas Pisani dũ Campaniæ pleraque oppida occupassent, vltrò bellum Neapoli inferentes, inde prædę ingentis loco Pisas transtulerant, & pro publico archetypo in sacrario reposuerant, vt auidas impiorum manus effugerent,* Ludouico Crasso Gallis imperante, & fauente Innocentij II. Pontificis Romani rebus, qui in Galliam confugerat, Anacleti Petriq́ue aduersariorum petitus vi ac insidiis, quos Claramontano consilio damnauit, deinde etiam Pisano: mox à Lothario Imperatore, & Pisana classe adiutus, ditione sacra tranquillè potitus est: & tunc vrgente Lothario illo II. Ius ciuile desuetudine inumbratum, imò potiùs

Anno 1339. ex Volaterr. lib. 5 Geograph.

* *Pandectæ legales 1127.*

obliteratum, per Europam, tanquam è tenebris & inſcitię caligine emergens, latè mortalibus iuris ac iuſtitiæ expertibus illuxit:

Ex Virgilij Æneide.

Qualis vbi Oceani perfuſus Lucifer vnda
Extulit os ſacrum cœlo, tenebráſque reſoluit.

Sed hoc laudis Florentini inuidêre Piſanis longo pòſt tempore, & Pandectas inde abſtulerunt, infauſta rapina ipſis ſacrilegis, nec magis proſpera quàm fuit Palladium Troianum Diomedi, quo Argos exportato, à ſuis ciuibus expulſus, in maximos caſus & dolores incidit, quoad Æneę id reſtituit Beneuẽti, poſtquàm reſponſum accepiſſet æger, De ſanitate deſperandum, niſi id Troiano viro redderet. An nõ etiam Florentini multis poſtea cladibus detriti ſunt, vel ipſorum Piſanorum virtute? non tunc tantùm, cùm Ioannem Hancutum Anglum ducem ſecuti ad Florentiæ mœnia caſtrametati ſunt, ſedati ab Innocentio Pontifice, ſed validiùs Io. Gambecurto Duce, Florentinos, qui dolo partum Dominatum impotẽter gerebant, eiecere, diripuere. Sed Florentini ad priſtinas artes conuerſi, cùm viciſſim Piſas obſidione cinctas capere nequirent, pretio coëmerunt corrupto duce, ne ipſos quis putet iuſtis armis præualuiſſe, vel gloria. Nihil mirum, ſi callidè quęſitum Principatum violenter exerceant. In hunc fermè modum ſe habebant querimonię Piſanorum, quas Rex literas amans potiùs quàm intelligens, comiter audiebat. Quæ, inquit, affertis, fortè apud me quippiam prodeſſent miſeris, ſi meę voluntati inniti lice-

Procop. li. 1. de bell. Gothor.

Anno 1405.

ret. At propter vnum Petrum Medicem, qui opportunè Sarrazenam opidum mihi vltrò conceſſit, nihil auſim in Florentinos ſtatuere, ne ſi ad Dei aures peruenerit, me ingratitudinis reum eſſe benè merentibus, iure malè afficiar. Cæterùm eos enixè monebo, ne quid poſthac in vos acerbiùs faciant, néve materiam præbeant rebellandi, nedum lamentandi. Vix Rex ſermonem finierat, cùm Legatos Florentinos in veſtibulo expectare ipſi renunciatum eſt: nam triduo antè rumore perlato conſpiraſſe Piſanos didicerant. Admiſſi itaque dixere coràm & confidenter, de Piſanis omninò ſentiendum, quod Agefilaus de iis, qui Aſiam incolerent, ſenſiſſe proditur, liberos quidem eſſe malos, bonos verò ſeruos: ſed nec admodum bonos, qui libertatem appellent eam, quæ ſit contumax ſeruitus: minimè tamen à ſuis antiquiſſimis maioribus degeneraſſe. Cùm enim à Piſis Achaię oriundi ſint, Greca gente, quæ coloniam in Italiam deduxerit, neutiquam foris quàm domi patiores aut feliciores eſſe. Nam cùm eſſent Piſæ finitimæ Elidi ciuitati clariſſimę, celebritate ludorum Olympicorum faſtos Græcię complectentium, & de eiſdem ſępè multúmque controuerterent, accidit vt interdum ſibi ipſos ludos vendicarent bello, interdum Eleis inferiores cederent, donec ita eorum ciuitas deleretur, vt ne nomen quidem reliquum maneret: adeò ex ſublimi vertice iugi, in quo ædificata fuerat, deciderat. Quare Elei ſignum Ioui de manubiis dicarunt, à Phidia elaboratum, vt tradit Pauſa-

Plutarch. in problemat.

plin. lib. 3. cap. 5. & 4. c. 5.

strabo li. 8. Geogr.

lib. 5. nias. Cæterùm nihil tale metuentes Pisani, multum Caroli præsentiæ innitentes, ad extremum pontis, qui Arnum fluuium premit, magno numero profecti, Leonem marmoreum columnę impositum, & Florentinorum insigne præferentem deiecerunt, nihil flectēte iratos nobili sculptura. Nam sicunde rugitus auditus fuisset, dixisses ex eo prodire. Cúmque parumper deliberassent, num Libertatis ibidem statuam subderent, demum Caroli Regis prętulerunt. Sed & hanc paulò pòst fastidierunt, cùm procul is abscessisset, & Romanorum Regis flexibili blandimento prętulere. Ita à Florentinis ad tempus securi, quoad Cosmus Dux Hetruriam solus tenuit, vt lubricam ciuium fidem aliquando sisteret. quod bonum Clementi VII. acceptum referre fas est. Namque diu contemplatus ipse astum populi hos illósque Reges longè dissitos blandè captantis, vt impunè domi rebellionem faceret, nec vnquam sibi satis videri fortunatum Florētinum vulgus, donec optimos quosque primorum ex alto secundæ fortunę gradu prącipitari videret: obnixè curauit Laurentij Medicei iustam iniustámque prolem, id est, inclytā Catharinam & Alexandrum, summis Europæ Christianæ Principibus non fœdere tantùm, sed etiam necessitudine coniungere, tanquam adamantino vinculo colligare. Nec eum fefellit opinio, aut prudentia sedulitásve defecit. Impubis quidem Heroinæ sustinuit adhuc connubium, & priùs cum Carolo V. Cęsare per internuncios pepigit, vti Margarita naturalis

Philipp. Cuminus in Carolo viij. c. 12.

naturalis illius filia Alexandro ritè vxor deſignaretur, & vnà Florentinus Principatus accederet, vel dotis, vel donationis propter nuptias colore: atque ita ciues diſcerent ſatius eſſe vni ſeruire Principi ſedatis rebus, quàm diutiùs libertate diſcordi fluctuare. Quòd ni paritum eſſet, rei imminutæ maieſtatis Florentini peragerentur: non vtique in foro conſerta manu, ſed prælio: non iudiciorum machinis, ſed bellorum. vt quidem poſtea contigit Florentinis necquicquam repugnantibus, & verſa denique peruicacia in patientiam, quicquid nefas eſt corrigere mollientem: præcipuè poſt lectum in Senatu diploma Cæſaris aureo ſigillo obſignatum, parendum Alexandro, aut pereundum indicentis, ſucceſſionis iure poſteris cognatiſque in ſuper conſeruato. Quod vt nonnullis procerum acerbum fuit, ſic Alexandro Duci honorificum, & Clementi Pontifici auditu iucundiſſimum: vt quoniam Florentini Mediceos ſplẽdidis parentibus editos imperare non ſiuiſſent, Notho ancilla eademque Mauruſia genito obtemperarent. Illam enim Laurentius Medices priuſquàm vxorem duceret, peramarat adoleſcentulam, tortis leuiter comis & labris turgidulis, & colore fuſco patriam fatente, venuſtam interim atque obſequio ingenuã, & quæ diceret iure id quod Sappho Phaoni,

Candida ſi non ſum, placuit Cepheia Perſeo
Andromede, patriæ fuſca colore ſuæ.

Ouid. in Epiſtol. Valla lib. 5. cap. 6.

Itaque cùm Socrates apud Platonem cenſet amorem eſſe pulchri deſiderium, adiicere debuerat, niſi fal-

In Conuiuio, vel De amore.

lor, amanti nihil non pulchrum esse,quod Theocri-
Eclog.6. tus expresit, ἔρωτι τὰ μὴ καλὰ, καλὰ πέφανται. Præterea nõ est nouum summos Reges ex ancillis extremę sortis natos,& Duces plerunque captiua progenèratos, vt
Ælianus lib. variæ histor.12. cap.43. mox liberis ac victoribus imperarent:qualis Archelaus Macedonum Rex, & Hiero Hieroclyti nobilis viri filius,cuius origo à Gelo antiquo Siciliæ tyranno manauit ex ancilla natus, ideoque à patre velut dehonestamentum generis expositus, opis indigẽs, apibus congesto melle multis diebus enutritus fuit: ac mox responso auspicum recollectus, ad spem maiestatis regiæ educatus, post profectionem à Sicilia Pyrrhi, consentiente omnium ciuitatum fauore,
Iustin. li. 23. dux aduersus Carthaginenses, mox Rex euasit.Quid Seruius Tullius Romanorum Rex VI. nónne Ocretię captiuę fuit soboles ? cuius caput flammæ species amplexa fertur, cùm in domo Tarquinij Prisci aleretur: deinde in generum accitus ac in Regem,mul-
sueton. in lib. de viris illustr. ta domi militiaéque prędara gessit. Hetruscos certè domuit, filias duas duobus Tarquinij filiis spopõdit, tãto tẽperamento, vt mitiorẽ feroci cõiungeret.Sed cùm tandẽ vel fatum, vel morum similitudo feroces copulasset, statim Tarquinius Superbus à Tullia sua incitatus socerũ è gradib° curiæ deiecit,ac mactauit:

Filia carpento patrios initura penates,
Lib.6.Fa. stor. *Ibat per medias alta feróxque vias.*
Corpus vt aspexit lachrymis auriga profusis,
Restitit: hunc tali corripit, illa sono.
Vadis,an expectas pretium pietatis amarum?

Duc inquam inuitas ipſa per ora rotas.

vt ſcripſit Ouidius. Non tamen ſolus eſt Seruius eorum, qui ſanguine ptoprio quodammodò poſteris ſcriptum reliquere, nihil magis inuidię dolóve propinquorum & familiarium patere, quàm nouum Principatum. Id ſępè Carolus v. remotis arbitris Alexandrum docuerat, nempè à domeſticis ciuibúſque magis quàm ab exteris metuendum: ſaltem Axandri illius Magni recordatione, quem in multo ętatis vigore & feliciſsimo rerum curſu miniſter Iollas Antipatri prefecti multis beneficiis obſtricti filius veneno potioni indito ſubſtulit: ni caueret aut prematuram mortem, aut amiſſi Principatus longum dedecus, ipſum manere, nimium veraci augurio. Nã Alexandrum Medicem ętate & ditionis fortuna florentem cognatus cum duobus coniuratis in cubiculo ſemiſopitum confodit, illato primùm vulneri adeò reluctantem, vt pollicem parricidæ morſu ferè ademerit: ſed clamitanti ſe viuere, & ſolum animi impetum pro telo habenti alius cæſim gulam precidit. Quod idcircò maiore filentio patratum ferunt, quia Margaritę Auſtriacę vxori, cui tantoperè deuinctus eſſet, pellicem induxerat, quam nocte intępeſta expectabat, Furiam vel Mortem potiùs complexurus. Conſtat autem poſtridiè quàm periit, & deinceps, non eos modò qui conſcij ſceleris fuerãt, lemuribus & vmbris infeſtatos, ſed etiam cuſtodes & omnia Palatij miniſteria, nec vllam ſine nouo terrore noctem præteriiſſe. Sic cùm Remus, quia mùri

recentis violator dictus, iussu fratris à Celere occisus esset, antè à Lupa seruatus,& à pastore Faustulo, cuius

Vmbra cruenta Remi visa est assistere lecto,

ac dicere, vt in Fastis scribit Ouidius,

Nunc sum elapsa rogi flammis,& inanis imago.

Eundem fragorem repetiere mœsti Alexandri Manes, quoad potestati Florentinæ successit Cosmus Medices, prętextu recusationis eam flagrantissimè cupiens,& facilè populo crebris mūtationibus fatigato, quique præsentia tuta, quàm vetera cum periculo mallet,quiduis suadens. Enimuerò prudentissimus adolescens tenere imperium quàm expectare satius ducens, tanquam adepto Principatu,quocunque gentium epistolas missitabat: domi hoc vulgo concedebat, vt vocatus desideratúsque iure, non ambitu, præesse crederetur. Leges ciuibus, modestiam sociis, ornatum Reipub. vim nulli ostentabat. Accessit industriæ Cosmi Ioannis Medicei parentis recens & nunquam intermoritura recordatio, ciuiū mentibus incisa, qui cum Alphonso Ferrariæ Prin-
**Prid.nō. Decemb. 1524.* cipe bello Ticinensi* Gallis præstò fuerat, equitatu velitibúsque egregiè instructus, sed adeò pugnax,vt militem magis quàm Ducem ageret,vbique interritus, quanuis ei aliquis Gorgonis caput ostendisset: nihil hostium numerum curans, illisque omnia bona optans præter fortitudinem,vt iubebat Antisthenes. Inuicti nomen inde sortitus est Medices, vel Francisci 1. Regis memorabili elogio. Sed dum vin-

cendi ſatietatem non inuenit, erumpente de Ticino opido Hiſpanicâ manu A. Læuæ Duci occurrens, cæſis compluribus, cunctis territis, ictu ignitæ glandis in talo, fato Achillis ſimillimo, ſaucius, caſtris ac demũ vita exceſsit. Diſſipata huius mortis celeriter fama valde Clementem contriſtauit: quippè qui Ioãnem Gallis fœderatum eſſe, ſociúmque expeditionis Mediolanenſis mirificè gaudebat: quique in Medicea gente priſtinæ fortunæ reddenda & inſtauranda omnem curam, cogitationem, mentem fixerat: ita vt non de ſalute tantùm ſuorum, ſed etiam de dignitate laboraret. quod pietatis & officij genus poſtmodùm exactiùs cuſtodiuit erga Catharinam, iuſtam Laurentij, vt paulò antè diximus, filiam, Alexandri primi Florentiæ Ducis ſororem: ad quam ex æquo & bono pertinuiſſe Principatum quiuis aſſerat, nimirùm nuptiis celebribus lege roboratis genitam, & paterni iuris ac virtutis hæredem. Proinde Arauſienſis Princeps nihil non moliebatur, vt eam ſibi ſponſam haberet: nec Carolus Cæſar neſciebat. Cęterùm ſexui ætatique imbecillæ nolebat temerè cõmittere populum indomitum, qui libertatem & felicitatem ſuam Principum ærumnis metiretur, & alienigenam dominari ægrè permitteret. Nam nec tũ puella nubilis videbatur, ſed in Virginum ſacrarum ſodalitio ſuauiter educabatur, venturę felicitatis neſcia, & in parentum orbitate triſtis perennem virginitatem lubens amplexura: quo voto nullum frequentius regiis puellis olim fuit, nullum ardentius.

Arnold. Ferronus in Franciſc. Valeſio 1.

Inde ignis Veſtalis perpetui à virginibus ſeruati origo.

Lib.6.Faſtor.

Nec tu aliud Veſtã, quàm puram intellige flãmam,
Nataque de flamma corpora nulla vides,

inquit Ouidius. Niſi quis excipiat beſtias exiles, quæ in ærariis, Cypri maximè, fornacibus naſcuntur, & volitant paulò muſcis maiores, iuxta Ariſtotelem. Dignum enim eſt volucre animal & aëreum igne eleméto ſibi cœloque proximo, qualis virginitas cœlo explendo commoda, ſi modò cœleſti priuilegio humi cuiquam illæſa tribuatur: vt Pulcheriæ Arcadij Imperatoris filiæ, quæ Theodoſio ſecundo fratri Imperium magna prudentia & decore vix annum attingẽs XVIII. gubernauit, ipſúmque fratrem Græcè & Latinè erudiri, & militari ſcientia, ſed potiſſimùm ſacra diſciplina imbui, ſtudioſè curauit, & talem ſe præbere ſubditis, vt mitis ac ſeuerus appareret. Thichildis filia Clodouei Regis, qui primus pia religione illuſtrauit Galliam, apud Senones virgo in cœnobio à ſe fundato delituit, & luxum regalem frugalitati ſanctiſsimæ poſtpoſuit, nihili faciens aulicorum ſplendidum conſortium, cùm frueretur Angelorũ: Sicut Iſabella Ludouici VIII. filia, Diui ſoror, cœleſti amore incenſa, Deo ſeſe velut agnam innocens virgo conſecrauit, vel Deo placando, vel libris legẽdis iugiter intenta: interdum laxamentum capiens opera textili, vel lanificio, aut variandis acu animaliũ fruticúmve figuris: quod Carolus Magnus Thedradem & Hildradem filias ſimiliter exercere iuſſe-

Lib. 5. de hiſt. Animal. ca. 19. & Cic. 1. de nat. deor.

Sozomenus hiſtoriæ lib. 9. cap. 1.

Nic. Gill. 1. volum.

Roſarium Ludouici, 1227.

Eginhartus in Caroli vita.

rat, ne ex veterno & pigritia in laqueos à dæmone contextos inciderent: cùm & Augustus filiam ac neptes eisdem artibus eadem de causa vacare mandasset, non oblitus Dianam venatricem fingi, ne si virgo non feris agendis studeret, in otium & ignauiam prolaberetur, & denique in mala magis truculenta & noxia, quàm vllus Aper aut Pardalis. Quòd nisi viueret, magno Reipublicæ bono, Catharina, adiicerem quãtum illa vigiliæ posuerit in liciis auro ac serico acus subtilitate pingendis ac variandis, scutulis intertextis opus diuidens, renouata gratia priscorum Gallorum, non sine præsagio: nonnunquam stamini diuersos colores inserens artificio Semiramidis Reginæ, quo Babylon non minus quàm murorum ingenti ambitu decoratur. Verùm nec sibi viuens procul à negotiis Catharina, lynceos nefariorum hominum oculos euitare potuit, qui Mediceũ illustre genus stirpitùs euellere conabantur, & dolebant Laurentij vllam superesse sobolem, quæ ex sanctimonię latebris in solem & lucem Principatus aliquando prodire posset: ideóque nec reposcenti ipsam Pontifici reddendam censebant. Ex his vehementiùs vrgebat Ber. Castiglio inter ignobiles clarus, magno supercilio vociferans, sibi semper Locrenses sapientissimos visum iri, qui Dionysio tyranno expulso vxorem ac filias eius vim pati permissent. Conuicium augebat Ceius ciuis, ad obediendum inhabills, etiamsi summa modestia regeretur: qui Imperatori ac Pontifici repugnandum hortaba-

Sueton. cap. 64.

Plin. lib. 8. cap. 48

Ælian. Variæ histor. lib. 9. cap. 8.

tur, quorum tormẽtis bellicis, ſi quando vrbem oppugnarent, Catharina obiici commodò quiret. Nam ſic veriſimile fuit ſiſti impetum poſſe, cùm Rex Demetrius, Expugnator cognominatus, Rhodum non incenderit, ne Protogenis tabulam cremaret ab ea parte muri locatam, qua excellens pictura nimis pateret obſidionis violentiæ. Alias pleraſque voces contumelię & maledicti plenas, ac poſtea per iugulum eorum redituras, euomebant ſceleſti homines, freti nonnullorum eiuſdem improbitatis & vęcordiæ auxilio: quos omnes ignominioſa mors, pacata vrbe, conſumpſit. Atque ita Medicea puella periculis probri & triſtitiæ pleniſſimis exempta eſt, qualia frequentiſsimè fœminas ſplendidas, non modò viros in pueritia magnum & arduum aliquid portendente inuadit. Nam, vt de Hercule taceam in cunis à ſerpentibus petito, & de Romulo & Remo Rhea Syluia Veſtali & Marte culpam ſpecie numinis velante genitis, in profluentem proiectis, Lupæ clementia ſeruatis: & de Hierone Rege, quem à patre crudeli expoſitum apes dulciter pauerunt, vt ſtatim retuli: Semiramis tacenda non eſt Dercetę Deæ Syriacæ filia, in ſolitudine deuia à matre infans proiecta, ab auibus enutrita lacte è proximis opilionum mapalibus rapto: deinde magiſtro regij pecoris dono data, quoad formæ & innati leporis commendatione Nino Aſſyriorum Regi nuberet. Nihil diſſimile paſſa fertur Athenais Leontij Athenienſis claritate opum & Philoſophiæ nobiliſsimi filia, quæ

Plin. lib. 7. cap. 38.

Diod. lib. 3. de antiquor. geſt.

paterno

paternotestamento centum duntaxat aureos sibi relictos intelligens, aduersus Valerium & Genesium fratres suos, patrísque hæredes, à quibus reiiciebatur, Constãtinopolim de iniuria questum iuit apud Theodosium Imperatorem adolescentem, Pulcheriæ sororis virginis fidei & diligentiæ commendatum. Quę cùm Athenaidem viri adhuc expertem, mentis vt oris pulchritudine florentem agnouisset, baptismate ablui, Eudociamque nominari curauit: cœptam fratri vxorem dedit. Et huius fortunę splẽdidę præsensione factum accepi, vt Leontius filiæ charissimę & perquàm eruditę minimas facultates legaret; dotatam abundè à parentè communi natura, & ampliùs ac benigniùs coniugij futuri præstinatione: certò sciens, quemadmodum in astris ipse legerat, quę volucribus oculis adire & scrutari solebat, futuram Athenaidis felicitatem. Præcesserat Hesther parentibus Babylonem adductis, & post captiuitatem ibidem defunctis, destituta: Mardochæi patrui alumna, formę ac morum candore mirifico excellens, ac ita sortita maritum Assuerum seu Artaxerxem Memnonem Regem, Darij nothi filium, ab India ad Æthiopiam viginti septem prouinciis iura dantem, & delectum virginum elegantium Susis in Regia curiosiùs habentem, vt huic reliquas posthaberet numine instigante.

SED ad Catharinam redeundum est, quàm sanguine coniunctissimam, vtroque parente orbatam, Pontifex vehementer miserabatur, ita vt noctu diú-

que nihil ſtudioſiùs meditaretur: prę ſertim quando per quietem videre viſus eſt illam conſiſtere in amœno ſalicto, eò lætiore, quòd aura tenui commotę arbores velut laſciuia quadam ſe inuicem ictibus crebris mulcebant, & ad luſus æſtiuos prouocabant. Pinxerat verò natura pennicillo ſuo puellę genas, & flores eo loci natos. Viſa deinde Catharina pulcherrimos quoſque decerpere, violas & lilia legere, corollam nectere, ac capiti ſubinde ſuo aptare: mox lilia vi Auſtri decuſſa marceſcere, donec rigata reciperent priſtinum decus. Quod inſomnium contigiſſe illi veriſimile eſt, ideò quòd vota diurna quietis beneficio ſępiſsimè noctu referuntur: vel quia Hetruſca res eſt corona, olim auro repręſentans folia florum, & lemniſcis itidem aureis ornata: non aliter ac liliis aureis gemmatiſque Francorum Regum hodie coronę fulgent. Porrò Pontifex ipſe nihil auebat ſtudioſiùs, quàm Florentinum honorem flori Gallici lilij per puellæ nuptias coniugare. Itaque deſiderium prudenter diſſimulans, neceſſarium ſuum Philippum Strozzium, cui ſecreta pandere libenter conſueuerat, de inſomnio conſuluit, gaudens quòd ſibi homini ingenioſo, atque ideò melãcholico, prę ter ſolitum nonnihil iucundum ac floridum nox oſtendiſſet: ſibiq́ue aduocari iubet Ioëlem Hebręum, qui ſolers ſomniorum interpres Romæ habebatur, & quæſtum ex ea arte faciebat, vberrimam manum humanam inſeptem montes interdum diuidens, vrbis Romę exemplo, inde futura coniectans, vel inter

Plin. lib. 21. cap. 3.

ſtellas ſalta mortalium ſigillatim inueſtigans ac enumerans. Is accitus poſtquàm puellam ad ſe duci petiiſſet, illicò nondum viſa illa reſpõdit, ſcire ſe eam, de qua quæreretur, Italię quandoque Reginam fore, ac Reges ſummos parituram: in eo quidem aberrans, quòd Italiam pro Gallia meminerat, coniectorum more, qui veris falſa nonnulla miſcent: vt Heraclides Ponticus, qui paulò antequàm Roma à Gallis caperetur, in libris De anima, inquit, Veſperi ſermonem habitum, quomodo Roma Greca vrbs ab Hyperboreo exercitu caperetur. Ariſtoteles autem preſenſit Romam à Celtis capiendam, ſeruandam à Lucio. Sed hic fuit M. Camillus, non Lucius, vt Plutarchus obſeruauit: qui & ipſe mihi videtur hallucinatus: eò quia Ariſtotelem, ſi modò de claro Philoſopho ſenſit, qui Camillum quadraginta circiter annis conſecutus fuerat, *aliquid de preteritis vaticinantem facit. Vnde ſit mirum nemini, ſi ego tenuis ingenij ſcriptor aliquando decipiar, vel cum multis errans, vel cum paucioribus, ſtudio veritatis. Nec verò aſſentari velim: ſed tamen ſcio aliquos lõgè diuerſum exiſtimaturos, eò quòd ipſi nobilium Heroum hoſtes potiùs ſunt. Cùm verò Clemens Pontifex, cui omnia regna ſordebant prę Gallia, Ioëlem audiuiſſet, nihil vultu admodum lętatus, ſtipe aurea donatum dimiſit. Poſtea Strozzium aſpiciens, Quàm vellem, inquit, vt Hetruſci noſtri diuinandi artem retinuiſſent, in qua olim cæteris nationibus preſtitiſſe feruntur: vel certè ego Pontificum vete-

In vita Furij Camilli.

* *Id liquet ex Chrõ. Euſebij, exolympiad.* 104. & 111.

rum notionem, & ius Prophetiæ : cùm vel ſceleſtus verum de Chriſto prædixerit, vnam tantùm ob cauſam, quòd eſſet Pontifex anni illius: Vt maximè aſſentiar Iamblicho, aſſerenti diuinum afflatum non ineſſe menti vel animæ, ſed totum ex Deo dependere, & animam eſſe pręſagiendi inſtrumentum proprio motu vacans, diuino prorſus agitatum. Idcircò malis & inſipientibus hominibus non ſemel à Deo tributum vt diuinent. Tum Strozzius perſpectam habens Pontificis voluntatem ex his ſermonibus, ariolos & vates, quibus egeſtas imperaret, omittendos, ſolis extorum inſpectoribus fidendum ſuaſit: non illis quidem, qui cor vel iecur victimæ defuiſſe lugubre putant, vt accidit immolanti Cæſari priſco ritu:

Ioann. 11.

In lib. de myſteriis.

Cic. lib. 2. de diuin. & lib. 1. in fin.

Plúſque ex alieno pecore ſapiunt quàm ex ſuo,

vt dicebat Pacuuius: ſed fibras & corda Gallorum exploranda eſſe per induſtrios & fideles interpretes, tentandúmque an Rex Franciſcus (qui iampridem Mediceæ familię neceſſitudinem amplecteretur, à matertera ſua Philiberta Sabaudiẽſi, quę Iuliano Mediceo quondam nupſerat, inchoatam) Catharinã Vrbinatis Reguli filiam, Gallica matre, eadémque pernobili natam, nurum ſibi eſſe permitteret, & Henrico 11. liberorum regiorum, Aurelianorum Duci, ſponderi non grauaretur. Cùm Strozzij conſilium Pontifici perplacuiſſet, tanti momenti negotio gerendo præfecti fuere Gabriel Grammontius, purpurei ordinis Antiſtes, Cantabriæ Celticæ non leue or-

namentum,& Ioan. Stuardus Albaniæ Dux, & idem coniunx Annæ Turritæ Bononienſis, atque ipſius Catharinę materteræ.Dici non poteſt, quàm plauſibiles fuerint Regi Franciſco hæ nuptiæ propter antiquiſſimum Medicei ſanguinis ſplendorem, armis literiſque ſubnixum, quas Rex mirum in modum ſuſpiciebat & fouebat: adeò vt percepto Pontificis deſiderio & nuncio protinus dixerit, Non velle ſe tantùm, ſed etiam cupere, vt is voti compos redderetur: & ſcire ſe Mediceam gentem, Medeæ quodammodò arte,Muſas ac literas iam ſenio & carie euaneſcentes recoxiſſe, inuentum eis ac colorem reſtituiſſe. Nec præterea, inquit, ſum neſcius Comites Bononiæ Gallici ſtipitis fruticem cenſeri, repetita memoria Philippi Comitis Diui Ludouici patrui, qui regni ac nepotis impuberis gubernacula ambiẽs, Blancham Reginam viduam conturbauit,* Caleto vrbe atque arce maritima, Galliæ ſpecula, occupata, & munimentis bellicis firmata, & Anglicis ſubſidiis breui freto traiiciendis obiecta: qui nunc, ſi quid è cœlo audit, vidétque, nobiſcum iure exhilarabitur, Bononiam ſtipiti ſuo rurſus inſertam contemplans, quantum omninò recreatus eſt, cùm Blanchæ fœminæ prudentiſsimę recõciliaretur. Itaque Rex iam moræ impatiens, Stuardum Maſſiliæ portu ſoluere imperat ocyſſimè, vel Arcturo ſydere procelloſo circa Septembrem medium nihil tutum promittente. Sed tamen tranquilla omnia fuere,& id actum, vt Octobri Catharina Niceę ſiſteretur viginti triremi-

* *Anno 1227. Æmil. in D. Ludouico, & Ioan. Sireus, cap. 4.*

bus expeditiſſimis, quas Galli vulgò Galeras vocant, à corbita in ſummo malo galeri inſtar in nauigiis prominente: vel quòd Sagę populi, apud quos Ianus nauigio ſaluus euaſiſſet, ratem Gallerim * dicerent. Ad ſeptimum Idus Octob. Clemens Pontifex ponè ſecutus, Lybarnum Liguſticæ orę opidum, ab Hercule Libyco conditum appulerat naue, quam Rex ei miſerat, ſpecioſa, auro & ſerico exornata: ita vt æquor ſtuperet fermè ipſum, & venti verſicolores ſinus inflare gauderent, rei nouitate & magnificentia attoniti, per omnia Regali claſſi obſecundantes. Nõ putem M. Antonium cum Cleopatra ad Actium Epiri opidum, deinde Nicopolim, ab Auguſti deuotroque nauali victoria appellatum, nauigio nobiliori veniſſe, quamuis velo purpureo & tabulato inaurato inſigne fulgeret: adeò vt poſt naufragium bello factum aurum & purpura in littus reuomerentur, & Arabibus ac Sabæis prędę eſſent, & Regina ſpectaretur Dux fugæ cum puppe aurea mox capta, nec pulchritudine Auguſti oculos fallens, in Regum ſepulchro inter odores locata, admoto ad venas ſerpen-pente: Proinde factum, vt morte velut breui ſomno ſolueretur. Diodorus fortè fabulis Gallicos apparatus ſuperabit naue illa, quam Seſoſis Rex Ægypti ex cedro fabricauit ducentorum octoginta cubitorum, intus argento, foris auro litam, & Deo Thebano oblatam: quæ tamen mole ſua inferior fuit naue ingẽti (niſi opidum ligneum quis nominare maluerit) quam Franciſcus Rex ad Gratiarum portum extru-

* *sic in lib. qui Xenophõtis fertur de Æquinoctis.*

Plin. lib. 19. cap. 1. Flor. 4. Epitom. c. 1.

Lib. 2.

xit,medio Oceano nihil pręter breuia, ſcopulos,& incendium metuentem. At non ſine maris & ventorum gemitu ferebatur, alleuatis turribus ſpecie caſtellorum: quali non excelluit Argo olim vectoribus heroibus clara, inuia maria Regibus primùm pandens Iaſonis auſpiciis, & quę à Minerua inter aſtra collocata eſt,

Atque vſque à prora ad cœlum ſine lumine malum,
A malo ad puppim cum lumine clara videtur,

vt ait Cicero. Et alibi ex Tragœdia vetere,

Infragm. Arati.et lib.1.Tuſcul.qu.

- Quia Argiui in ea delecti viri
Vecti petebant pellem inauratam arietis.

tunc vtique cùm Celeuma cecinit Orpheus diuinus vates, Typhi gubernatori proximus, nec ſuo fato periturus. Nam,vt ait Seneca tragicus, Argonautæ omnes violenta ac triſti morte obiere:quaſi temerati pelagi iura piarent. Non tanti fuerat vellus aureũ, aut Medea venefica,penè maius malum quàm ipſum mare: quanto proſperior fuit Catharina Gallis atque Italis Principibus, quotquot Nicea Maſſiliam petiere,illuſtri pompa, claſsicis littora ſuauiter feriẽtibus, viríſque Muſicis renouantibus ore ac citharis Orphei cantionem, & futuram Gallię Reginam iam præſentientibus, ac quartam aliquam Charitum per catenam auream è cœlo demiſſam ſimul cum circũfuſo populo lætiſsimè vociferantibus: cui quidęm tum videbatur Catharina pulchrior Venere illa,quã Apelles pinxerat exeuntem de mari.Nec deſitum eſt à choris & iubilatione, quoad nuptiæ celebraren-

Iul.Hygi nus in fabulis,cap. 14. In Medéa

* *Anno 1533. Dos fuit Comitatus Aruernus et Laura-gnesius.*

tur * mirabili lautitia magis quàm dote. Nam Henrico Valesio nihil doti dictum est pręter sponsę materna iura in Gallico Aruernorũ & Tolosatium tractu constituta, pręterquàm centum aureorum milia in numerato, & muliebrem mundum, in auro, gemmis, ac margaritis, magno mediusfidius Orientis & rubri littoris damno: nihilominus Quæstore Gallię succensente, quòd Regis filio dos tam exigua penderetur, quàm vno aut altero epulo, solemnique nuptiarum festiuitate penè Rex insumeret. Cui tunc subridens Hippolytus Mediceus Cardinalis, An nescis, inquit, ô bone, Pontificem locorum opportunitati & moribus seruire, & legisse nonnunquam alicubi Massilienses propter modestiam fuisse commendatissimos, cùm propter multa, tum propter illud, quòd dotem fœminarum pudicitia & educatione liberali metirentur? insuper amplissimam sta-

strabo li. 4. Geogr.

tuentes centum aureis sponso illatis, & decem in mundum vestémque, lata lege quę amplius dare vetaret? Fuerat autem Hippolytus Iuliani illius Magnifici filius, editus Vrbini, per consuetudinem, quam ille cum vidua nobili furtim habuerat: cęterùm quę sęuitiam pudore in tantum contraxerat, vt infantem illicò atque lucem aspexisset, iusserit necari & occuli. Sed cùm ei paritum non fuisset, formæ & indolis gratia puerum commendante, accidit, vt Leo x. Pontifex ista rescíens, quouis genere literaturę imbuendum illum curauerit, vsque ad Tusci patriique sermonis lepôrem admirabilem. Cúmque recorda-

recordaretur adoleſcẽs Tarquinium Priſcum Rom. Regem v. donaſſe filium ſuum Hoſtium in pueritia victorem bulla aurea, quam poſtea imitati Romani remediis inuidiam propulſantibus repleuere, Tuſci Regis exemplo, armorum peritiam literariæ copulauit adeò feliciter, vt quamuis galero refulgeret, nõ ſperneret galeam: quę illi vſui poſtmodùm fuit in expeditione Hungarica Caroli v. Cæſaris aduerſus Turcas, cui interfuit Clementis Pontificis deſignatus eo bello Legatus, ne barbari iactabundi ſuam arrogantiam fuga mox retuſam, in alienum dedecus conuerterent. Huic Hippolyto Rex Leonem Libycum villis per armos & collari aureo fultum donauit. Cum Pontifice autem pretioſis muneribus vltrò citroque miſſis Rex diu eſt luctatus, dum neuter ab altero ſe beneficentia vinci patitur. Mox ambo collocuti varios ſermones de rebus communibus habuere, & de corona Cæſarea Bononię diebus ſuperioribus Carolo v. conceſſa, cuius ſoror Leonora Regis connubio ſplendebat: de Ancona nuper Romanæ ditioni adiecta, quę ad Adriaticum mare portu celebris libera ſuis vixerat legibus: & de Mirandula ſubacta ſolertia Galeoti Pici, exiguo coniuratorum globo per noctis ſilentium arcem & mœnia ſubeunte, ſopitis cuſtodibus æternam noctem inuenturis preciſa gula. quæ res Gallis magno deinde bono fuit, ad quos Picus confugit. Nam ſiue delectus in Italia habendus ſit, ſiue in ſtatiuis atque hybernis miles continendus, id opportunum eſt rece-

Macrob. lib. 1. Saturn. c. 6. Plutarch. in Probl.

Ex Ludouico Guicciardino, & Arnol. Ferrono, lib. 8.

ptaculum. Quæ verò de Genua, Mediolano ac Neapoli vnà Rex ac Pontifex commentati sint secretiore colloquio, non planè dixerim. Id quidem ad vesperum protractum est, & velut prælia illud nox diremit. Plura interrupit mors, Pontificem Romam reuersum opprimens longo stomachi dolore & tabe. Nonnulli interpretabantur spatiatum in præcordiis Gallicæ affinitatis gaudium ægrè concoqui potuisse, ideoque mortem acceleratsse: quæ Chiloni Lacedæmonio sapienti prænimia lætitia repentè accidit, cùm filium ex Olympia redeuntem cum corona ex pugilum certamine exoscularetur, vt tradit Laërtius. Plerique autumarunt Pontificem lẽto veneno interiisse: à quo tamen iugi cura sibi semper timuerat Leonis x. exemplo. Sed Regibus id non facilè caueri Cleopatra olim docuit Antonium, non nisi prægustatis cibis vescentem in apparatu belli Actiaci. Nam cùm moris esset compotationibus indulgere, lilio, rosa, myrto, & lauro, non sine violis, coronatos, Cleopatra in summa hilaritate extremis coronæ foliis veneno illitis inuitauit Antoniũ, vt coronas biberent: annuente illo, detractam capiti coronam in scyphum coniecit, & haurire incipiẽti opposuit manum, testata occasionem non deesse occidendi, si absque illo potuisset viuere. Parum esset conuiuiis & voluptatibus vim maleficam miscere, nisi & sacrificiis propinaretur: cùm Victor III. Pontifex Rom. extinctus feratur, iniecto in calicem veneno, dum rem diuinam facit, non absque ini-

Lib. 1. de vita philosophor.

Athen. lib. 15. c. 5. Plinius lib. 2. c. 3.

Platina in eius vita, & Clementis V.

micorum dicterio, diuinum planè id poculi asserentium, quo hausto Victor ad sydera celeriter euolasset. An non etiam Henricus Lucemburgensis Imperator optimus à Clemente v. Pontifice Burdigalę in Gallia nato, ad comprimendam Guelphorum proteruitatem Italiam petere impulsus, Aretij contracto exercitu agens, Christum pia mente spirans, glutito cum Eucharistia veneno fraude Mompellicani monachi, à Florentinis, vt aiunt, meticulosis instructi, mortuus est? * vir equidem Ambrosia cœlitũ, non diro toxico, pasci dignus, sacerdotibus improbis ac vanis infestus, bonorum & studiosorum amicissimus propugnator, quos cygno nigro rariores tunc dicere solebat.

* Anno 1313. Vide Egnat. li. 3. Principũ Rom. & N. Gilium in Philippo IIII. Rege Gallor.

CÆTERVM quoniam Florentiæ ita diu resedi, vt eius incola propè dici queam, tempestiuum puto sedes supellectilemque omnem historiæ meæ in vrbẽ eiusdem Italiæ Ferrariam transferre, iampridẽ & constanter Gallis sociatam, ac ferrumine affinitatis coniunctam, Pado flumini propinquam, antiquitate non tam censendam, quàm legum studiis & Principum nobilitate. In Annalibus inuenio fundatam eodem tempore, quo Pharamon Gallis Francos induxit salubribus auspiciis. * Aliis magis placet Ferrarię originem referre ad Smaragdum patritium, seu Magistrum Palatij militiæque Mauritij Imperatoris Cõstantinopolitani. Ille verò ad profligandos Longobardos in Italiam missus, & Hexarchi potestate sublimis Rauennam incolens, cum Authare eorũ Rege

* Anno Christi, 420.

pacem fecit: ac fortè tunc loco opportuno ciuitatis fundamenta iecit. Non enim diu Italiæ præfuit, decedere coactus furiis animum corripiẽtibus, vt Paulus Diaconus recenſuit: ſucceſſitque illi nouus Hexarchus, Ius Rauennæ proconſulari imperio dicturus. quod officium centum & ſeptuaginta annos durauerat, à Narſete Iuſtiniani Cæſaris duce ad Stephanum II. Pontificem Rom. cuius ditioni Ferraria Faſ. uentiaque acceſſere, Caroli Magni Gallorum Regis beneficio & auxilio: qui Longobardis exterminandis, & Pontificatui ornando feliciter nauauit operã. Ferrariam à metallo, vt Argentam & Aureolum finitima opida, appellatam veriſimile eſt: ſicut Ferraria promontorium ferri fœcunditate in Tarraconẽſi Hiſpania, diuiſo in duos ſinus mari, clarum nomen accepit. Sed etiam vbi deſunt metalla ferraria, inquit Plinius, certis in regionibus aqua nobilitat immerſum ferrum igne candens, ſicuti in Bilbili eiuſdem Hiſpaniæ opido, & Como Italiæ. Epaphroditus, qui Noracum Pannoniæ vidit, ferrum ibi naſci ſcripſit ſplendidę politurę: inde νώρον χαλκὸν dici, ideſt, ſplẽdidum æs, ſeu ferrum Noracum, aut Norimbergenſe hodie, ſin malis Noricum Bauariæ intelligi. Certè non eſt quod demiremur ferri ſcatentis venas alicubi exaruiſſe, cùm aurifodinæ Tarbellorum celebres in Gallia Imperatoris Auguſti & Strabonis ſeculo iampridem exoleuerint, nullo ſui relicto veſtigio. Cæterùm Ferrariæ Italæ amplitudo & celebritas literarum cultu illuminata, non priùs illuxit ac innotuit, quàm Eſtẽſis familia Actio Principe rerum po-

Lib. 18. rerum Rom. in Mauritio.

Platina in Steph. II.

Raph. Volaterran. li. 4. Geograph. Pom. Mela lib. 2. de ſitu orb. ca. 6. Ibi Vadianus.

Lib. 34. cap. 14.

Suid. in verb. νώρον.

tita eſt, eò demigrans ab Eſta Tranſpadano opido,& Ferrariam acie ferri vindicans, & ab immanibus tyrannis extorquens,qui gliſcentibus Pontificum diſſenſionibus irrepſerant,Nã Põtifices cũ imprecationibus ſępiùs quã armis terrerẽt aduerſarios,nec Ferrariã omittere volebant, nec ſeruare commodè poterant: non diſſimiles Gryphis Indicis, qui, vt Cteſias ſcribit, aurum iugiter effodiũt, illo nunquam vſuri,& tamen Bactros alióſque homines Indis finitimos ſtudioſè ab auro arcent, tametſi armati ſilente Luna id venentur.Idem de Ariſmaſpis populis vno (ſi credibile eſt) oculo tantùm præditis Herodotus refert: quòd quoque vitæ diſpendio rapiant aurum à Gryphis inuidis, ferarum genere volucri. Certè etiam dum Gregorius IX. auidiùs quàm firmiùs Ferrariæ ab Eſtenſi familia eripiendæ incumbit, factum eſt vt Friderichus II. Imperator facili negotio ipſam occuparit,inducto præfecto Salinguerra, qui audacię intolerabili exactionis tributarię aſperitatem adiunxerat, nec quæſitis malè finibus benè poterat cõtineri.Quamobrem Veneti ac Mantuani duce Montelongo Bononiæ Legato, & Ecelini Eſtenſis ſubſidio,Ferrariam bello recepere: quam Pontifex Azoni Eſtenſi, cuius robur ac ſolertia in prælio præ cæteris enituerat, fruendam beneficij loco dedit: munificus abundè viſus, quòd alienum non prorſus arriperet. Vnde magna ſeges diſcordiæ pullulauit in poſteros, Pontificibus ius clientelæ in Eſtenſem illuſtrem domum ſibi aliquando vendicantibus: adeò

Ælianus lib. 4. de hiſt. animal. c. 27

lib. 3.

Ita Platina: ſed Volaterr. vocat Actiũ II.

plerisque eorum eximium cœli regimen non sufficit, nisi terris quoque latissimè dominentur. Enimuerò constat Alexandrum VI. dum filiam suam Lucretiam Alfonso Duci Ferrariæ sponderet, pollicitum, nullam imposterum querelam fore de mero Principatu, & velut additamentum dotis extitisse litis reliuiuæ tandem decisæ finem. Magni enim faciebat Alexander Alfonsum Herculis filium, Fernãdo Rege Neapolitano auo materno, & ingenio proprio pollentem, generum quæsiuisse. Iam verò vsitatum est Estensibus Regum excellentium affinitate gaudere. Nam & alius Alfonsus post arma socia Gallis in Italia res gerentibus contributa, Renatam Ludouici XII. Franciæ Regis secundam filiam vxorem
1528. habuit: cùm Claudia regni hæres Francisco Valesio
mense Iunio. proximo cognato ex præscripto legis Salicæ antea nupsisset. Vnde multum ornamenti Ferrariensibus Regulis additum est à Gallo splendore, imò etiam acceptum instar clypei aurei Solis radiis vehementer icti, & ex eo lucem maximam consecuti, atque inuicem alienam augentis: pręsertim huic Alfonso III. sobole succrescente, quę nihil non insigne & regium præstet, Hercule natu maximo filio ditionis habenas moderante, & Ferrariam vrbem ferè nouitiam, & nuper natam, illustrante suis priscæ nobilitatis titulis, & cotidiana virtute supra antiquarum vrbium amplitudinem & gloriam: quarum plurimę è diuerso vel diminutæ sunt, vel penitùs interciderunt, & pro veteribus opibus rudera, ac dimidiatos

muros, & auorum tumulos oſtendunt: vt Lacedęmon Lycurgi legibus validiùs quàm mœnibus olim circumdata: & Athenæ Philoſophiæ & diſciplinarum communis patria, proinde Minerua conditrice inclytę, à Mardonio Perſa Xerxis prefecto quandoque incenſæ & euerſę, ac poſt refectionem à Sylla Romano iterum: rurſus florentes imperante Adriano, poſtremò in vicum humilem degenerarunt: vt & Ilium tot populis & Principibus ſuperbum decenni belli clade tantummodò clarum: *Herodot. lib. 1. Pauſan. lib. 1.*

Atque vetus Thebe centum iacet obruta portis,

vt inquit Iuuenalis. Αἰὲν ἑκατόμπυλοι εἰσί, Homero teſte: niſi vt Pompon. Melam ſequamur congruentius eſt, qui non portas centum, ſed aulas totidem, Principum Ægyptiorum domos interpretatur, ſolitas ſingulas, vbi negotium exegerat, dena armatorũ milia effundere. Contrà autem, velut paria faciente mundo, multę vrbes excreuere, quarum nulla fama fuerat olim, vel ea obſcura, in Gallia potiſsimùm: vt Rothomagum Aulercorum inter opulentiſsima opida nulli ſecundum: & Mompelius Volcarum, & Albia, * agro Toloſanis propinquo, vini, frugum, & croci fœcundo nobilis, orę toti nomen dans, & hæreſi Albigẽſium decantatę magis quàm cognitę. Nemo ſcit denique, an rerum natura ampliùs quaſdam parturiat, vel deſtruere machinetur. Semper enim noui quippiam edere ſtudet fertilis parens artis humanæ magiſtra. Nec quod ſapiens Concionator dixit, nihil nouum ſub ſole, ad vrbes ſpectare poteſt *satyra 15. Iliad. 9. Lib. 1. c. 9.* ** Albigã quidã autores vocant.* *Eccleſiaſtes 1.*

singulas, quę passim conduntur, sed ad vniuersam earum molition. Nam primam condidit Cain nomine filij sui Henoch. Ideóque vrbem alicubi extrui nouum & inauditum esse nō potest, nisi ratione loci & regionis, quę antè mœnia non sensérat, vt accidit Germanię, de qua Cornelius Tacitus. Nullas, inquit, Germanorū populis vrbes habitari satis notum est, ne pati quidē inter se iunctas sedes: colunt discreti ac diuersi, vt fons, vt campus, vt nemus placuit. Vicos locant, non in nostrum morē connexis ac cohęrentibus ædificiis: suam quisque domū spatio circundat, siue aduersus casus ignis remediū, siue insciția ędificandi: nec cęmentorū apud illos aut tegularū vsus: materia vtuntur informi, & citra speciē aut delectationem. Quędam loca diligentiùs illinunt terra, ita pura ac splendente, vt picturam ac liniamenta colorum inuitet. Quantum verò iampridem ab horrida & agresti hac extructione discessum sit, omnibus liquet.

Genes. 4.

Lib. de moribus German.

Germania enim, de qua nūc tempestiuè dicemus, vrbibus hodie multis ampliſsimisque abundat, Romę fermè æmulis. Nam & architectos peritos aliis nationibus affatim suppeditat, sicut & reliquarum artium opifices egregios, & literatos alumnos quāplurimos habet: siue id syderum quadam conuersione factum est, siue benigniore cœli aspectu, & recenti Dei (cuius immensa vis nunquam effœta est) beneficio. Is namque, qui ciuitatem illam longè pulcherrimam, cœli ambitu nobili velut muris gemmeis

meis cinctam & firmatam, quam Mundum vocamus, ex rudi & confusa mole verbi solius potestate fabricauit, haud difficulter largietur, vt homo diuinitatis particeps opida sibi extruat, in quę homines congregentur, animal planè politicum, & legibus ciuilibus seruandis accommodatum: quę animæ vice in opidis & ciuitatibus funguntur. Patietur similiter idem celsus gubernator & artifex solertissimus Deus, vt populi alij ex feris & immanibus cicures fiant, alij ex compto & miti cultu in barbariē & toruos mores transeant. M. Tullius ad Q. Fratrem scribens, qui Prętor Asię præerat: Si te sors, inquit, Afris, aut Hispanis, aut Gallis pręfeciſſet, immanibus ac barbaris nationibus, tamen esset humanitatis tuæ consulere eorum cummodis, & vtilitati salutiąue seruire. Cùm verò ei generi pręsimus, non modò in quo ipsa sit, sed etiam à quo ad alios peruenisse putetur humanitas, certè iis etiam eam potissimùm tribuere debemus, à quibus accepimus. Nostro autem tempore tanta vicissitudo morum succesſit, vt Gallis humanitate & vrbanitate pręstantibus, Asiatici Turcæ sæuitia pressi, nihil nisi asperum & incultum sapiant. Christiana quoque pietas, quę Asiam primùm illuminarat, orienti soli propinquior, in occasum inclinauit. Faxit Christus ne Turca Pannoniis iam imminens, Germaniam inuadat, & inquinet. De cuius antiqua religione non idem certissimi scriptores prodidere, non ita magna annorum intercapedine distantes. Nam Iulius Cęsar Deorū numero Germa-

Lib. 1. Epistol. cap. 1.

Lib. 6. de bell. Gall.

nos habere tradidit duntaxat Solem, Vulcanum, & Lunam: reliquos ne fama quidem accipere, quos nõ cernerent: ſacrificiis minimè ſtuduiſſe, nec Druides qui eis prę ſint, nouiſſe. De eiſdem verò Tacitus ſic adnotauit. Deorum maximè Mercurium colunt, qui certis diebus humanis quoque hoſtiis litare fas habent. Herculem & Martem cõceſſis animalibus placant: pars Sueuorum & Iſidi ſacrificat. vnde cauſa & origo peregrino ſacro. Parum, inquit, comperi, niſi quòd ſignum ipſum in modum Liburnæ figuratum docet aduectam religionem. Cæterùm nec cohibere parietibus Deos, nec in vllam humani oris ſpeciẽ aſſimilare, ex magnitudine cœleſtium arbitrantur. Lucos ac nemora conſecrant, Deorúmque nominibus appellant ſecretum illud, quod ſola reuerentia vident. Multum autem Cornelio Tacito tribuerim in huius rei narratione: vtpotè cùm Domitiani ætate ipſe Romanus eques Belgicę Galliæ Germanis finitimæ rationes procurauerit, ſi Plinio aſſentimur. Idem Tacitus eſt autor Germanos celebraſſe carminibus, quæ pro annalibus apud eos eſſent, Tuyſconem Deum terra editum, & filium Mannum, primos gentis conditores: Tres filios aſſignant, è quorum nominibus proximi Oceano Ingęnones, medij Herminones, cęteri Iſtęnones vocentur. Cæterùm Germanię vocabulum recens, & nuper additum iis, qui Rhenum tranſgreſſi Gallos expuliſſent. Placuit aliis à Manno ipſa antiquitate venerando Germanos dictos, deinde Alemanos recentiore nomine, ac vix

Iſidem, Deã Ægyptiam intelligit.

Lib. 7. natur. hiſt. cap. 16.

cognito Cari Cæſaris ſeculo, vt Vopiſcus ait. Maluere quidam Germanos à Romanis appellari cœpiſſe, perinde ac fratres Gallorum, tametſi excedant proceritate, ferocia, & flauo colore, inquit Euſtathius. At Agathius fretus Aſinij Quadrati teſtimonio, qui res Germanorum diligenter perſcripſit, Alemannos aduentitios eſſe arbitratur, & ex variis gẽtibus conflatos: idque cognomento præferre ipſos refert: Neque eandem gentem antiquitùs fuiſſe ſuſpicatur, ſicut nec Flauius Vopiſcus: apud quem Statianus Senator Probum Cęſarem eo nomine digniſſimum vehementer laudat, quia multos Romanæ Reipub. hoſtes ſub iugum miſiſſet. Teſtes, inquit, Franci inuiis ſtrati paludibus: teſtes Germani & Alemanni longè à Rheni ſubmoti littoribus. Non taceo Beroſum dicere, Lugdi apud Celtas regnantis ſeculo Herculem Alemannum Tuyſconibus imperitaſſe. Ita collibuit autoribus in varias opiniones diſcedere, & variè ſcribere Manni poſteritatẽ * vinci indocilem, & à Romanis ſæpiùs triumphatam, quàm domitam. Non enim impunè C. Marius in Italia, Iulius Cæſar in Gallia, Druſus & Nero ac Germanicus in ſuis eos ſedibus laceſſierunt. Auguſtus verò, felix alioquin habitus, magnam ab his cladem accepit, poſtquàm Quintilius Varus præfectus eſt Germaniæ, Syria adminiſtrata pacatiore prouincia: quod ipſi fraudi fuit. Nam dum pecunias perinimias imperat, & legibus Romanis ſeruire populum ferocem putat fiducia pacis, Germani ſæuiora armis

In vita Proculi, anno Chriſti 283.

Strabo li. 7. & Euſtath. in Dionyſ. lib. 1. de bello Gothor.

In Rege 4. Aſſyr. & in 14.

* *Alij enim ſimplici n. pro ferunt.*

iura & togam aſpernati, ſimulatè obtemperantes, rubigine oblitos enſes & inertes equos Arminio & Segimero ducibus corripuere. Improuidum Varũ, & nihil tale metuentem, & iuri dicundo intentum ſubitis armis adorti, diſſipatas tres legiones oppreſſere, per denſiſsimas ſyluas callium periti conſectantes. Ex quo Varus iam non vno vulnere ſaucius, ſibi intulit manus eodem die, quo Paulus apud Cannas ab Annibale victus ceciderat: Signa & Aquilę duę à Germanis poſſeſſæ: qui more victoris inſultantes Romanę inſolentiæ & ſecuritati, fecere vt Imperiũ, quod in littore Oceani non ſteterat, ripa Rheni fluminis ſtaret. Nec tum quidem à Gallia inuadenda temperantes, tam Gallis quàm Romanis fuere infeſti, & cantu aſpero prędia cientes, obiectis ad os ſcutis, quò plenior & grauior vox intumeſceret repercuſſu aëris & ripæ; cuiuſmodi ſono fortunam belli antiquitùs augurabantur. Validiores olim res Gallorum fuiſſe, inquit Tacitus, ſummus autorum Diuus Iulius tradit: ideoque credibile eſſe etiam Gallos in Germaniam tranſgreſſos. Quantulum enim amnis obſtabat, quominus vt quæque gens eualuerat, occuparet permutarétque ſedes, promiſcuas adhuc, & nulla regnorum potentia diuiſas. Atqui Iulius Cæſar ſuperari cœpiſſe Gallos paulatim à Germanis ſcripſit, copia victus, & tranſmarinarum rerum notitia, quaſi luxu quodam mollitos: cùm victores in eadem inopia, egeſtate, patientiaque permanerent. Didici tamen ab Agathio, Germanos, quos ipſe Ale-

Dion Caſſ. lib. 56. Flor. Epitom. lib. 4 cap. 12.

Tacit. in lib. de moꝛib. Germ.

lib. 6. de bell. Gall.

lib. 1. de bell. Goth.

mannos vocat, à Theodiberto Francorũ Rege Clodouei nepote ex Theoderico notho in ditionem Gothis abactis acceptos, & mirum in modum mansuefactos, & assidua conuersatione, ornamento morum & pietatis ac cultus erga Deos expolitos. Huic genti, inquit, legitima quædam & patria sunt instituta. In Rebusp̃licis administrandis & magistratibus Francorũ politiam sectantur & leges: in iis tamẽ, quæ ad Religionem spectant & Deum, ab illis longè dissentiunt. Nam arbores & saltus aquásque adorãt, quibus equos & boues desectis ceruicibus immolãt. quam vęsaniam & absurditatem sperabat Agathius cotidiano Francorum commercio facilè eiici & obsolescere posse, vt quidem contigit. Nam Frãci tum sua, tum Gallorum, quibus coaluere, munditia, & vitæ cultioris instituto, tanquam lima, scabros & agrestes finitimę gentis ritus ac mores in lenius ac tersius quiddam transformarunt. Cæterùm non admodum magnam ex eo gratiam habent Germani Gallis: vtpotè cùm Francorum originem sibi vendicent. Nos verò, quibus nõ nisi explorata afferre libet de re tam ardua vt apertiùs licebit, Francos à Gallis oriundos, ipsismet antiquissimis progenitoribus rursus mistos ostendemus. De Germanis autem sic Cornelius Tacitus: ipse, inquit, eorum opinionibus accedo, qui Germaniæ populos nullis aliarum nationum connubiis infectos, propriam & synceram & tantùm sui similem gentem extitisse arbitrantur. Vnde habitus quoque corporum, quanquam in tanto hominum

numero, idem omnibus: truces & cærulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora, & tantùm ad impetum valida, laboris atque operum non eadem patientia: minimeque ſitim & æſtum tolerare, frigora atque inediam ſolo cœlóve aſſueuerunt.

GERMANORVM gloriam paulò ſuperiore ſeculo vehemẽter extulit ac dilatauit fructuoſa ſolertia clariſſimorum inuentorum, quæ olim diuinitatem quibuſdam mortalibus communi gentium cõſenſione aſcripſit: quia perſuaſæ ducem vitę animum cœlitùs defluxiſſe, & ab eo aliquid eximium ad communem hominum ſocietatem inductum contemplatæ, præſtantis alicuius in inueniendo induſtriam & curam ſtupentes venerabantur: ipſúmque autorem vel Deum, vel Dei (cuius id præcipuum eſt iuuare mortales) internuncium fatebantur, ac prædicabant. Nec verò dubium eſt ſuperatam rerum naturę ferè munificentiam excogitata librorum typis excudendorum ratione Moguntiæ * à Ioanne Gutembergo equite: cuius inuentum nullo vitę miraculo, ſi verum fatemur, poſtponendum ne nouem quidem Muſę æquabunt, licet cuilibet ſuę artis diſciplinęve inſtitutionem veteres aſſignauerint, vt Vranię cœleſtium inueſtigationem cognitionemque, tanquam pręcellenti. Nam Erato, inquit Fulgẽtius, id eſt, εὑρὼν ὅμοιον, ſimile inueniens dicitur: quia poſt ſcientiam & memoriam noua inuenire deceat, eaque commoda, vt diuinitatis opinio acquiratur: qualis contigit Cereri, dum frumentum & leges prima

* *Anno 1440. vt ait Palmerius, in Chrõ. ſed viguit 1452.*

Lib. 1. Mythologic. cap. de ix. Muſis.

monſtrauit. Pixidoro quoque paſtori numinis famam dedit, non præmediata, ſed fortuita marmoris inuentio in agro Epheſino, vbi aries cornu candidã albi lapidis cruſtam excuſſerat: quo inuento Diana ipſa templum magnificum accepit, at Pixidorus arã & ſacrificium ſingulis menſibus. Verùm reputantibus vtilitatem libris excuſis allatam, redintegratis literis& artibus ingenuis,quę penè interciderãt,quáſque Græci intra mille annos repertas ſentiunt, veriſimile eſt Deum ſummo morbo ſummum & ſaluberrimum introduxiſſe remedium ad ſciẽtiarum inſtaurationem, vt ſemineces non vigore tantùm, ſed etiam viribus & colore reficeret:vtque inopiam,ingens malum,quod ingenioſos multos deterruit,& à ſtudiis alienauit, ocyſſima voluminum perſcribendorum figura ſubleuaret, & mẽdas ſcatentes ex manus diuerſitate coërceret.

vitruuius lib.10.ca. 7.

Varro lib. 3.de re ruſtica,ca.1.

ATRAMENTVM typicum factitium antiqui pictores indicauerant,è reſina exuſta: propter quod etiam officinas ædificauere fumum non emittentes, vt fuligo expetita retineatur, referente Plinio. Nam & ad libros ſcribendos id transferebant, cùm fieret dilutius.Reſinam autem de pinu & picea arbore ſtillatam ex Hetruria potiſsimùm peti ſueuiſſe, & à Gallia, Dioſcorides docuit,necnon ex ea cõfici ſcribentium atramentum. Quare fit,vt vulnera facta pinui Gallicę, & eius hilares lachrymas,ſalubriores & pretioſiores mortalium generi exiſtimem, quàm Myrrhæ Arabicę ſuccum, ad oculorum præcipuè

lib.35. cap.6.

Lib.1.cap. 77.

caliginem discutiendam mulgeri solitum. Nam & ignorantiæ tenebras plus quàm Cimmerias, & longè tetriores, nigra resinæ fuligo propulsauit, & candorem lucémque admirabilem reposuit.

GERMANIS præterea tribuitur inuentum machinę expugnatricis globos igneos eiaculantis, impulsu incensi pulueris tonitru quoddam terrestre simulantis: nisi quòd non tantùm terret vt tonitru, sed etiam perimit, conuellit, destruit. adeò nihil pestilentius vrbibus est obsessis, vel salutarius, dum obsidentes arcentur, & missilis ignis regeritur. Quid enim natura boni dedit hominibus sine aliquo malo? Duo pręcipua elementa aqua & ignis hoc patefaciũt, quibus vita maximè fouetur, & maximè perditur absorptis vrbibus, nedum hominibus: quibus etiam constat exitialis ille puluis, concinnatus nitro, sulphure, aqua vitali, & quod caput est, saligno carbone. Proinde salix non iam frugiperda vocari meruit, quòd suum semen citò perdat, vt Homerus vocat, sed magis quòd alienum, præsertim hominum, qui cumulatè trucidantur proprio artificio, proiectis flammis & incendiis. Natura enim benignior salicem potiùs genuerat ad tuitionem, nempè scutis faciendis aptissima materia: quia lentissima ac leuissima, cuius plaga se protinus contrahit, & vulnus claudit, vt Ficus, Tilia, Sambucus. Sed verisimile est Deum singulari quodam iudicio siuisse tam pernicioſum tormentum recenter reperiri, idque à Christiano homine, vt mutuo terrore affecti mortales, nec viribus

ὠλεσίκαρπος. *sic vertit Plinius li. 16. ca. 27.*

ribus ita confidentes, facilùs alerent concordiam, & bella deteſtarentur, incerti & mortiferi ictus timentes aleam : tantum abeſt vt virorum virtus hac ætate perierit, ſicuti olim queſtus fertur Ageſilao Rege ſatus Archidamus, teli nouũ genus è Sicilia allatũ demiratus: cùm potiùs hodie non niſi audacibus & ferè deſperatis ſit præliandũ inter grandines flãmarum. Teutonicũ vulgò fatemur inuentorem, eúmq; nomine Bertholdum Schuuartum vitæ monaſticæ, ac certè otioſæ. Et quia nihil agendo, vt dicebat M. Cato, malè agere diſcimus, metallis transformandis incumbens, prętęr opinionẽ æs ſubſilire cum fragore ſenſit, igneavi & tenui puluere tantummodò pulſatum. Barbadicus Venetę claſſi præfectus, ſingulos lembos ac triremes binis his machinis armãs, Genuẽſes inſultantes vehemẽter terruit, primúſq; ſpecimẽ edidit, volante igne, belligerãdi. Laudat Plinius Apellẽ Pictorẽ nobilẽ, quòd pinxerit tonitrua, fulgetra, & fulgura, quæ pictura exprimi vix poſſunt. At quanto ars hæc præſtantior, tonitrua ſono damnóque prorſus æmulans? vt poſsint incuſare poëtę antiquũ Prometheũ, ad quẽ Fulgentius Prouidentiam refert, quã Greci προμηθείαν dicunt, quare non pręſenſerit hoc machinæ bellicę genus, & quare poſteros milites ex marmore Pyreneo nõ potiùs informauerit, quã ex molli luto. Sed, vt dixi, Bertholdo fortuna nihil tale meditanti opus obiecit, ſicut Diocli Aquithenienſi Harmoniã, dũ vaſa teſtacea ligno pulſaret. Falluntur enim qui putant pręſẽſiſſe antiquiores ta-

platina in Vrbano vi. 1380. vt placet Polydoro, bombarda indu-cta. Aliter Munſterus.

suid. verbo ξυλυφίων.

lem machinam: & non vident omninò verum esse, quod vult Aratus, non omnia simul edoctos homines à Ioue, sed adhuc pleraque occulta manere, quorum aliqua imposterum dabit. ὥσπερ γὰρ οὐδὲ Διὸς ἄνθρωποι γινώσκομεν. Quare Salmoneus, qui fulmen Iouis

In lib. phænomenon.

ære & cornipedum cursu simularat equorum,

Æneid. 6.

non est credendus igne, puluerémve, aut ære emisso id consequi, quod metum duntaxat incuteret sine noxa. Alias sagittas quoque igniferas ex Iulio Polluce nouimus, *- & arsuras cœli per inania glandes,* vt ait Statius. Sed eæ glandes plumbeæ percalefactę vi funditoris, liquatæque ardescebant, si experimento creditur, Lucretio similiter sic scribente:

Lib. 1. Onomastici, cap. 10.

Lib. 10. Thebaid.

- plumbea verò
Glans etiam longo cursu voluenda liquescit.

Lib. 6.

Ideoque Liuius refert, Manlium Consulem pugnātem contra Gallogręcos, ab Attalo accepisse subsidium sagittariorum & funditorum, atque ita configisse Gallos. Iidem, inquit, cùm aculeus sagittæ aut glandis abditæ introrsus tenui vulnere in speciem vrit, & scrutanteis quæ vellant, telum non sequitur, tum in rabiem & pudorem tam paruæ perimentis pestis versi prosternunt corpora humi, sic vt passim procumberent. Inde manarunt præceptiones veterum medicorum de glande plumbea, quæ prærupta cute penitùs in sediſſet. Itaque latiori vulnere facto, de corpore sensim forfice extrahebatur.

Lib. 8. Decad. 4.

Cornel. Celsus li. 7. de re medica, cap. 5.

Libri quarti finis.

STEPHANI FORCATVLI IVRISCONSVLTI, DE GALLORVM *Imperio & Philoſophia,*

LIBER QVINTVS.

CVM verò in inueſtiganda & inueniẽda Francorum gentis origine ſolicitè laborarem, indixi mihi prorſus ſęuam Agenoris Sidoniorum Regis legem acerbam, qualem Cadmo filio ipſe præſcripſerat, ne niſi inuẽta ſorore vnquam rediret: itaque aut inueniendum, aut pereundum eſſe: tametſi multò facilius videatur Nili fluminis caput perquirere, adeò multi nobiles autores in multas ac varias diſtrahuntur ſententias, dũ gentem inclytam, virtute inſignem, fortuna mirabilem, regno felicem, Regibus feliciſſimam, ad ſe ſtudet repetere, & ſuæ quiſque nationi cognatam demonſtrare. Complures Troianæ ſtirpis eſſe Francos tradidere, à Franco Hectoris filio, qui patria euerſa ſuperſtites cladi ciues magno numero ad Męotim paludem ductauerit, ibique confederit: deinde

ſerpſerit vincendo, dum ad Pannoniam ac Germaniam perueniret, & in Galliam denique, dulcedine prędæ & laudis blandiente. Atque ita figmentis quaſi per fabulam ſacra Francorum incunabula traducuntur: nec horum tantummodò, ſed etiam aliarum multarum gentium & Regum, qui non ſe natos exiſtimãt, niſi maiores ſuos Troianos oſtenderint: cúmque id argumentis nullis indicent, vix eſt vt patres vnquam habere incipiãt, ſicut nec habent rationem Troianum nomen ambiendi, quod magis ærumnis & ruina, quàm virtute aut opibus enituit.

PLANE ij, qui primordia Francorum à Troia repetunt, Manethonis Ægyptij nituntur teſtimonio, qui Annales Beroſi ſuppleſſe fertur: ſi modò is liber illius eſt, quem eruditè Græco ſermone ſcripſiſſe Ioſephus meminit. Scripſit itaque Manethon, apud Celtas Galathen iuniorem, qui vicit Sarmatas, & cõdidit Galathas Aſiæ, regnaſſe tunc cùm Ilus apud Troianos regnaret: & longè pòſt Aſcanium Latinis imperaſſe: mox Francum Celtis ex Hectoris filiis. An hæc effutierit Manethon addubito, quia ſcripta huiuſmodi cum fama ipſius pugnant, & cum mera veritate. Siquidem conſtat Galathas ſeu Gallogræcos decurſo multorum annorum ſpatio poſt Ilum Principem, qui Ilio nomen dedit, & poſt Romam adultam admodum, in Aſiam penetraſſe, & regioni, quam vi occuparunt, nomen reliquiſſe ſempiternũ: non priùs quàm Brennus Romam expugnatum iuerit, ac deinde in Dardanos peruenerit: à quo ſeceſſe-

Lib. 1. contra Appionem.

re Lomnorius & Lutarius Reguli viginti millibus hominum sequẽtibus, qui in Thraciam primùm iter auertentes, in Asiam postea trãsmisere, vt alibi perscripsimus, autore T. Liuio, & aliis multiiugæ doctrinæ viris. Ex quo liquet Græcos scriptores, aliósque patriæ remotioris, perperàm de Gallis multa confixisse, vt idem Iosephus testatur, etiam de iis qui putantur diligentissimi: quorum, inquit, est Ephorus, qui Gallos & Hispanos sic ignorauit, vt Iberos vnam ciuitatem tantùm esse notauerit, qui magnam terræ plagam habitare noscuntur, & de illorum moribus non pauca tradiderit, quæ nullibi vsurpantur. Subiungit pręterea Iosephus deliria quędam Manethonis de Timauo & Salti Hebręorũ Regibus, quomodo hic Memphitem oram Ægypti inuaserit, & Saitem ciuitatem fabricatus sit ducentis quadraginta armatorum milibus communitam & custoditam, magno exterorum terrore & damno. Sed vbinam inuenisse potuit Manethon Francum ex Hectoris fuisse filiis, qui vnum tantùm sustulit ex vxore Andromacha, eumque reliquit paruulum, tunc cùm ab Achille occisus est, vt ex Homero liquet: apud quẽ illa prospiciens suum Hectorem ante ciuitatem victoris equis raptatum & distractum, lachrymans & eiulato fœmineo turrim implens, ideò potissimùm queritur, quòd pręuidet infantem Astyanactem in potestatem hostium venturum, & molli educatione cariturum,

Lib. 8. Decad. 4. Iustin. lib. 25.

Iliad. 22.

ὅς πρὶν μὲν ἑοῦ ἐπὶ γούνασι πατρὸς

μειλὸν οἷον ἔδεσχε. Plato insuper mul-

In Cratylo, vel de recta nominum ratione.

ta congerit in huius pueri nomen, quem à mulieribus, Homero teste, Scamandrium à Scamandro fluuio Troiano, à viris Astyanacta vocatum docet: id est, Regẽ vrbis à patre Hectore sæpè seruatę. Proinde cùm Æneas in Chaoniam Epiri plagam appulisset, & Helenum vatem Hectoris fratrem & Andromachen opperiretur, quos Pyrrhus Achillis filius eò deduxerat, & tandem simul connubio iunxerat ex miti & clemente seruitute, Andromache Ascanium intuita apud Virgilium sic loquitur:

Lib. 3. Æneid.

Et Libanius Sophista in Declamatione, qua Andromache plãgit Hectore necato.

O mihi sola mei super Astyanactis imago.
Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat,
Et nunc æquali tecum pubesceret æuo.

Eadem Andromache apud Euripidem lamentans, sic ait,

Εἷς παῖς ὅδ' ἦν μοι λοιπὸς, ὀφθαλμὸς βίου.

id est, Vnus filius erat mihi reliquus, vitæ oculus meæ. Itaque

Mittitur Astyanax illis de turribus,

Metamorph. 13.

inquit Ouidius, vnde pro se & patria pugnantem parentem à matre monstratum sæpè viderat. Meritò illa lugebat filium tenerum & insontem ex altissima turri à Gręcis pręcipitatum, ne qua Hectoris supereſſet soboles, quæ patrem ac patriam vlcisci posset:

Fleuitque Achiuûm turba, quod fecit nefas,

vt ait Seneca Tragicus. qui Franco minimè ignouissent, pręsertim si maior natu extitisset, ac inspector Achiuæ crudelitatis. Quòd si minor Astyanacte in-

fante fuit, quomodo quæſo dux eſſe potuit Francorum in Scythiam, & eadem ætate Celtis imperitare tam procul diſsitis, & tanto quinquennis pollere conſilio? maximè deploratis in rebus, & ad Męotidem paludem cõuolare in Europa mari ſimilem, ſed horrido, & immanibus accolis decantatam, terris incultam, aſperam cœlo, aſpectu triſtem: quam nemo peteret, ſi nõ ſit patria. Patet itaque Dictyn Cretenſem erraſſe alicubi quamuis à Suida hiſtoricus idẽ celebretur, vt multorum voluminum ſcriptor, & Homero poſterior: cùm ab hoc prętermiſſa ſcripſerit, & res Italicas libris IX. de Troiana Republica, de raptu Helenæ, & Menelao, ac vniuerſa Troiana hiſtoria. Cùm autem, inquit, imperante Romæ Claudio Creta terræmotu diſceſſiſſet multis ſepulchris apertis, in quodã Dictys opus hiſtoricum eſt repertum, quod bellum Troianum contineret. Diſplicet, dum refert Priamum iuiſſe redemptum exanimum Hectorem magna vi auri, comitatum Aſtyanacte & Laodamante Hectoris liberis, quò magis Achillem flecteret, idque Andromaches conſilio factum: cui certè nullus alius filius præter vnum vnquam fuit, tametſi Hectori nothi liberi plerique fuerint. ſed nulli illorum Franci inditum nomẽ, nullius vlla rerum geſtarum extat claritas: & ſi qua vnquam fuiſſet, nunquam tamen tanti facienda, vt illuſtris origo Francorum à notho repeteretur, maximè Hectoris filio: cùm nec iuſtus quiſquam filius eius Francę gẽtis ſat dignus princeps mihi videatur. Scitum nam-

lib. 3. de bell. Troiano. niſi liber eſt ſubditius. vide Suid. in verb. Dictys.

que est responsum Teutonorum legati, in tabula pictum senem pastorem cum baculo aspicientis, in foro Romano admirationi publicę proposita, ac rogati quanti eum æstimaret. Respondit sibi donari nolle talem viuum ac verum. Ita mediusfidius nemo, qui saperet, Principum sanguinem suum eductum affectaret à vero filio Hectoris meticulosi, & certamen singulare cum Achille detrectantis, & de sepultura sua magis quàm de defensione soliciti, turpiter fugati, fortiter necati, & ludibrio victoris expositi, & traiecto talis loro circa muros patrios versati, atque omninò maiorum suorum perfidiam & scelera luentis. Nam cùm Argonautę Iasone duce vellus aureum quęsitum nauigarent, ac mare ingressi per Propontidem Hellespōtúmque Troiam delati, laxandi animi gratia & marinum fastidium exuẽdi Phrygium littus legerunt, atque(vt ferunt)feram diram & regioni exitialem peremerunt. In reditu autem Hercules Iphiclum fratrem & Telamonem ad Laomedontem Regem misit, vti memor esset monstri à se occisi aliquot antè annis, à quo vastitas regioni & terror multus incutiebatur: ideoque pactam mercedem velocium equorum persolueret.

Plin. li. 35 cap. 4.

Lib. 5. de antiquor. gestis.

Tradit Diodorus, coniectos à Laomedonte in carcerem oratores: proinde indictum atque illatū protinus bellum iustissima de causa, tum ob perfidiam, tum ob ius gentium legationis violatum: captam ciuitatem, occisum periurum Regem, abductam Hesionem filiam, & Telamoni datam: soli Priamo filio, quia

quia patris improbitati consilio restiterat, parcitum esse,& regnũ Ilienſe cõcessum: vel potiùs quòd opibus alicunde corrasis redemptus fuerit. vnde nomẽ sortitus, ἀπὸ τῆ πρίασθαι: antea nqãue Padax nũcupabatur. Quòd si senex iuuentæ suę virtutem complectens Priamus pietatem erga Grẹcos seruasset,regno potitus esset incolumi, & beatus moriens minimè aram Iouis sanguine suo fœdasset, cuius iura polluerat: non quia hospitis Menelai penates offendisset, vxorémve ipsius Helenam & opes Spartæ diripuisset, vel asportasset, sed quòd Paridem filium Legati specie in Græciam missum res repetitum, atque Hesionem iusto bello captam recuperaturum,prædę & adulterij reum inultum siuisset: sed pareri Antenori iussisset, qui sedulò raptam à perfido hospite,imbelli hoste, Helenam marito reddendam cum prẹda pestifera commonebat, prædicens Iouem hospitalem vltorem fore patrati malè sacinoris & iniustæ rapinæ.Itaque peccare non prohibens Priamus,cùm tempestiuè posset, mandasse credebatur: præsertim si legibus assentimur,mandatori comparãtibus eum, qui delictum quodlibet ratum habet,saltem violentiæ illatę: Imò opinor adulterij quoque,quatenus & delinquentem audaciorem reddit, & impunitate proposita alios ad scelera accendit. Obiurgare debuerat Helenam Priamus,non ita blandiri: Veni ad me dilecta filia, maritum videbis priorem. Non mihi tu belli cruenti causa es, sed Dij potius, qui Græcos aduersus me concitarunt. Quantò sapientiùs

Hyginus Augusti libertus lib.1.c.89

Homer.li. 7.Iliad. & lib.3.

l.1.§.cùm autem.ff. de vi armata.

lib. 2. Hi stor. Proteus Rex Ægyptius, cuius in Memphi fanum narrat Herodotus,& iuxta Veneris Hoſpitę ædem, quam fuiſſe Helenes coniicit. Hanc autem vnà cum Paride eò delatam tempeſtate & erroribus æditui aſſeruere: de quo ſumpſiſſet ſupplicium Proteus, niſi titubanti & ſupplici ac vehemẽter increpito ignoſcere ſatius duxiſſet,& expilatas opes adſeruare,quas vnà cum coniuge, forma quàm moribus gratiore, Menelao redderet. Cęterùm hæc ſacerdotum Ægyptiorum narratio accedit pauliſper ad eorum ſentẽtiam,qui armis Græcorum Troiam deletam negant. quam quidem ego refello:tametſi Troianos tam aſinos fuiſſe nequaquam putem,vt ab equo ligneo falli ſe permiſerint. Nec eandem vtique admitteret Alexander Magnus, ſi viueret, qui & Ilium dirutum viſit,& cùm in Sigeo ad Achillis tumulum aſtitiſſet, fortunatum illum dixit, qui virtutis ſuæ præconem Homerum inueniſſet: & Conſtantinus Imperator ille Magnus, quando vrbem ſibi cognominem moliebatur Romæ æmulam, ad campum illum peruenit, qui ante Ilium ad Helleſpontum ſupra Aiacis tumulum extat, vbi ſtatio nauium Grecorum & caſtra obſidentium Troiam fuiſſe prędicantur. Ibidem fundare mœnia ingẽtia iam incœperat, cùm in ſomnis àDeo admonitus eſt vt à cœptis deſineret,& potiùs vltra Chalcedonem in Thraciam opus transferret. Accepi tamen poſt nobile illud excidium Ilium refectum, & rurſus à Fimbria Romano deſtructum. Is enim Ilienſibus iratus,à quibus pro Syllanę partis

P. Mela Sigeum opidum ſcribit lib. 1. cap. 18. vbi de Ilio. Cic. in orat. Pro Archia.

Zozom. li. 2. hiſtor. cap. 3.

ſtudio obiectu portarum repulſus fuerat, cęde & incendio antiquam Romę parentem miſcuit, ac deleuit: mox Sylla ruinæ aſſuetam inſtaurauit, & Fimbriam ad ſpontaneam necem adegit. Nero ſedecim annos natus Octauiam Cæſaris filiam in matrimonium accepturus, vt ſtudiorum & eloquentiæ gloria niteſceret, cauſa Ilienſium ſuſcepta, & Iuliæ ſtirpis autorem Æneam, aliaque, haud procul fabulis, vetera facundè executus, impetrauit, vt Ilienſes omni publico munere ſoluerentur. Idem D. Antoninus Pius reſcripſit, potiſſimùm vt à tutelis immunes fierent, prętерquàm Ilienſium pupillorum, idque ob coniunctionem Romanæ origenis, vt placuit Iuriſconſulto Calliſtrato. Si enim ab Ænea Romani defluxere, liquet Æneã regia nobilitate claruiſſe, manãte à Dardano tãquã à fonte familiæ: qui ab Italia, vel, vt aliis placet, à Creta ſoluens, & patrios lares deſerẽs, vt Meſſala Coruinus ſcriptum reliquit, in Phrygiam migrauit, & vrbem ac regnum ſtatuit, & Erichthonium genuit: hic Troëm, à quo Ilus & Aſſaracus. Ilus arce ſui nominis nuncupata Laomedõtem proteruum ac minacem hęredem habuit, qui, vt diximus, Priami pater, audaciùs quàm cautiùs cum Hercule dimicans interiit: & cuius patruus Aſſaracus ſubſtulit Capim filium, à quo Anchiſes Æneę parẽs, auus Aſcanij, cui cognomen Iũlo, Iuliam gentem edituri: quam alij ad Syluium, qui & Iũlus, ex Lauinia natum referre malunt, qui Albam in colle conſtruxit ſitu & muris communitam, & à quo notiſſi-

Oroſius li. 6. cap. 2.

Corn. Tacitus lib 12.

l. non tantum. §. 1. ff. de excuſ. tutor.

In lib. de progenie Auguſti.

ma ſeries eſt vſque ad Romulum, primum Romæ fundatorem & Regem, qui vrbem nouam inaudita quoque victima fraterni ſanguinis conſecrauit: minimèvtique à primo illo conditore ac Principe Dardano degenerãs, qui ſimiliter fratris Iaſij cruore adhuc madens, in Phrygiam profugiens locauit ſedes, & mœnia Dardana ſtatuit. Sed Virgilius illum cœlo donare non erubuit, parricidium ſubticens pudore honeſto: quod tamen ab aliis ſcriptoribus detectum inuenio, qui non tantùm prodidere quomodo

Lib. 7. Æneid.

Dardanus Ideas Phrygiæ penetrauit ad vrbes:

ſed & altiùs repetunt, Iaſium & Dardanum fratres in Italia tenuiſſe imperium latum ac ſtabilitum diuitiis & legibus, quandiu concordes ipſi vixere: ſed peſſum ire occepit ſimul atque Dardanus Iaſium dolo, ſi Beroſo fidimus, mactauit: ac metu populi Iaſium peramantis in Samothraciam fugit, vbi diu latuit conſcius neſariæ cædis liuore ſuadente admiſſæ. Nã Iaſius à patre Coriti titulum honorificum, perinde ac dicas Cęſaris ſeu Regis deſignati, acceperat, vt fratre melior tum annis, tum virtutibus, & in ſumma tranquillitate ac iuſtitia Italiam continebat: imò etiã Celtas: quia, quo tempore Cecrops priſcus Athenienſibus præfuit, Iaſius, teſte Beroſo, Celtis imperauit, Coriti honorem adeptus, & ducta vxore Cybele, ex qua Corybantum ſuſtulit, ſaltationis armatæ amantiſſimum: quę quantum Gallis placuerit, paulò inferiùs explanabitur, dum de Saliis & lege Francorum Salica verba faciemus. Cęterùm in deos

In lib. Antiquitat. de rege xviij. Aſſyrior.

In xvi. Rege Aſſyrior.

Lucian. li. de ſaltatione.

tranſlato Iaſio, Dardanus, Cybele, & Corybantus ſacra Deorum matris in Phrygiam detulere, niſi nos fallit Diodorus. Sed neutiquam fallit, atque omninò illud verum eſt, non ex Phrygia Francos in Galliam, ſed ex Gallia & Italia Reges in Phrygiam colonias duxiſſe, leges & ritus ſacrorum præſtituiſſe, & Gallos ſacerdotes matris Deûm, quos eſſe ex gente Gallica fatetur D. Hieronymus, veriùs quàm Ouidius lib. IIII. Faſtorum:

Lib. 6. de antiquor. geſt. Idem Beroſus.

In Oſee. Malèvalla lib. 5. Elegant. cap. 6. redarguit.

Cur igitur Gallos, qui ſe excidêre, vocamus,
Cùm tantum à Phrygia Gallica diſtet humus?
Inter, ait, viridem Cybelem altaſque Celenas
Amnis it inſana, nomine Gallus, aqua.
Qui bibit inde, furit.

Miror ego cur mirentur aliqui Gallicum nomen ac gentem tam longè progreſſam, cùm vniuerſa regio Aſiæ Phrygiæque penè à Gallis Galatiæ nomen acceperit, è quibus Tectoſages Phrygiæ maiori proxima occuparunt: id eſt, Toloſani, quorum caſtellum Anchora, vt Strabo tradit. Toliſtobogi verò, inquit, Bithynis ſunt finitimi & Phrygiæ, quæ Epictetus dicitur. Horum Caſtellum fuit Blucium, Deiotari regia, & Peium, vbi theſauros habebat. Peſſinus emporium eſt, vbi templum matris Deûm magnę venerationis, & ſacerdotio maximo inſigne, à quo Romani Deæ ſtatuam accerſiuere, vt Æſculapij ex Epidauro. Idcircò ſuſpicor Gallum flumen à Gallis Celticis dictum olim, ſicuti tota regio poſtea ab aliis Gallorum coloniis nobilitata eſt: & Gallos ſacerdo-

Lib. 12. Geograph

tes à Cybele introductos, non ſpadones, vt ſuperſtitio deinde commenta eſt, ſed caſtimoniam & cœlibatum perpetuum vouentes, ſicut & ipſa ad vltimũ vitę finem vidua caſtè manſit, omnibus exemplo & prudentia ſalutaris. Nam etiam Chriſtus retulit, nec nominatim repulit, multos qui ſe ſponte eunuchos fecerunt propter cœleſte regnum, qualis poſtmodũ claruit eruditus Origenes, Alexandrię diuinis diſciplinis imbuens populares ſuos: ideóque vulgò gratioſus, & dignitate conſpicuus, licet à Demetrio Epiſcopo tanquam in ſeipſum inhumanus fugillaretur. Cybele autem potiſſimùm ſuccurrebat infantibus, quorum ægritudines verborum medicamine tanquam numine aliquo depulit, Mater maxima inde appellata, amoris & diligentiæ mortalibus præſtitę argumento. Atim autem prę cæteris Phrygibus dilexit, pudicitia & mente ſingulari præditum adoleſcentem, agreſti victu in lucis opacis ægrè paſtum: qui tantò fuit omnibus, nedum Deę gratior, quantò oris commendatione excellebat. Huic in Peſſinunte arę & honores poſt fata decreti, tanquam Deæ Gallicę, quam à Pardis & Leonibus enutritam finxere Phryges, ignorantes ortum & natales Celticos. Alludit Ouidius:

Matth. 19

Euſeb. hiſtor. lib. 6. cap. 8.

Diod. Siculus, lib. 4.

Lib. 4. Faſtor. & Beroſ. in fine operis

Phryx puer in ſyluis facie ſpectabilis altis
Turrigeram caſto vinxit amore Deam.
Hunc ſibi ſeruari voluit, ſua templa tueri.

Turrita namque Cybele fingitur, propter duodecim Reges ſeu Duces, quos Celtis Italiſque prępoſuit,

Palatiis, sceptris & coronis illustrauit, priusquàm in Phrygiam transiret. Etiānum in Gallia in agro Massilienſi paucis ab vrbe miliaribus * inciſa in marmore inſcriptio hęc legitur infra denſę arboris, Leoniſque ſculpturam: MATRIS DEVM MAGNÆ IDEÆ PALATINÆ EIVSQ. M. RELIGIONIS AD PARNOR NAVIVS IANVARIVS * *Invice de Pennes.*

Malui autem de Cybele Dea veram, quàm lepidam inſcriptionē apponere, ſubiungens verſus Lucretij: *Lib. 2.*

Hanc veteres Graiûm docti cecinere poëtæ
Sedibus in curru biiugos agitare Leones,
Aëris in ſpatio magnam pendere docentes
Tellurem.

Addit Leonibus domitis ſignificari victam officiis hominum, ac corona cinctam Deam propter vrbium, quas terra ſuſtinet, editas turres. Nemo ſit, qui miretur ab antiquis ignoratam rationem originēque ſacrificij quod ipſi exercerent, cùm, autore Epiphanio, in Dionyſij ſacris Curetes ſerpentibus, coronati vociferarentur Euantes: nimirùm Euam à ſerpente deceptam adhuc inuocantes: aut per aſpiratam vocem, quia Heua cū aſpiratione, ſerpētem, non mulierem, ſignificet Hebræis. Arborem verò Cybele ſacram, Pinum cuncti nouerunt: vnde Cybeles poma Martialis pineas nuces appellauit: quæ quidem vt in Phrygiam Corybantes, ſic Curetas in Cretam induxit, concinno motu corporis ſtellarum choream, & errantium cum fixis ſyderibus coniunctionem ſignificaturos, & modulationi belliſſimè congruentes. Planè ad Gallos *Tomo 2. lib. 3 contra hæreſes.*

Maſſilienſes nemo Phrygum ſpectatę virtutis & famæ vnquam veniſſe proditur: ſed potius Græcos, nempè Phocenſes auguriis ductos, illuc appuliſſe, nõ ex vulgari regione, ſed ex vltima Ionia, qui Maſſiliam ipſam condiderunt, & Gręcas diſciplinas Gallis familiares reddiderunt. Aiunt quidã, inquit Ammianus, poſt excidium Troiæ paucos fugitãtes Gręcos vbique diſperſos loca Galliæ occupaſſe (de Gallia enim ſermonem inſtituerat) tunc vacua. Regionũ incolæ id magis omnibus adſeuerant: quod etiam nos, inquit, legimus in monumẽtis eorum inciſum. Porrò ſi Francis aucupanda alicundè eſſet origo, pręſtaret à Gręcis quàm à Troianis deducere: non ſolùm quia ſuperiores armis fuerunt, magno ſanè pręconio, ſed quia ingenio & diſciplinis non celebratis modò, ſed etiã inuentis mirificè claruerunt: ij maximè, qui Troianæ cladis ſeculum attigerunt. Citetur Palamedes Nauplij Regis filius, Vlyſſis aſtum ſolitus retundere incredibili ſagacitate. Idem poſt ſedecim Cadmi literas, in caſtris per ferias quatuor adiecit, Θ. Ξ. Φ. X. Adiecit & hominum commoditati ponderũ & menſurarum rationem, vt plerique volunt: quibus non ita aſſentior, cùm pretia rerum multò ante inuentum nummum appendi trutina ſolerent, aut menſura definiri, aut numero pecudum, vt patet ex Varrone, ſolui ſolitum per trutinam, atque eius moris antiqui veſtigium mãſiſſe in æde Saturni, vbi trutina fuit poſita. Inde ſtipendia deducta, & libripens. Itaque Plinius non prorſus Palamedi tribuit metiẽdi

Strabo li. 4. Geogr.

Lib. 15. Rer. geſt.

Plin. lib. 7. cap. 56.

Lib. 4. de lingua Latina.

di ponderandíve rationem, ſed Phidoni Chio deberi ex aliquorum opinione ſcribit. At ordinem exercitus, ſigni dationem & virgilias Troiano bello inueniſſe ipſum Palamedem non inficiatur: necnon teſſeras, non modò quibus milites noctem & ſomnum fallerent ludentes, quas Fortunæ fano poſtmodùm Palamedes dedicauit, iuxta ædem Iouis Nemęi, vt ait Pauſanias, ſed & illas, quibus exploratores certo ſymbolo per Tribunum præſcripto hoſtes à ſuis militibus ſecernere conſueuerunt. Quòd ſi Achillis indolem & educationem inſpiciamus, conſtabit illũ rerum cognitioni plurimùm nauaſſe, ac potiſſimùm Medicinæ & Muſicæ, ſtrenuorum equitum præconiis concinendis accommodatę. Nam Chiron Centaurus perquàm eruditus, Achillis præceptor, & cũprimis iuſtus, ſolebat *In Corinthiac.*

Noſſe ſalutiferas dubiis animantibus herbas,
Aut monſtrare lyra veteres heroas alumno,

vt ſcribit Papinius. *Lib. 1. Achilleid.* Helenum vatem, opinor, & Caſſandram fatidicam oſtentabunt Troiani: ſed hanc fruſtrà prædicentem, quippè cuius vaticinio non crederetur: vt creditum quidem eſt Calchanti Gręco peſtis cauſam nuncianti ob violatum Apollinis ſacerdotem, bello capta Chryſeide eiuſdem filia: & Ilium non niſi decimo anno captum iri: ſicuti Erythręa Sibylla antè cecinerat Graiis Ilium petentibus, ac Homerum mendacia quędam ſcripturum: Eámque Sibyllarum, quas decem M. Varro enumerat, exploratiſſimã fuiſſe didicimus. Feneſtella quo- *Iliad. 1. & 2.* *Lactant. lib. 1. c. 6. & in lib. de ira Dei, cap. 22.*

que Legatos Erythras à Senatu missos retulit, vt eius carmina Romam reportarent, quæ in Capitolio ponerentur, Curione & Octauio Coss. quale est illud:

Φεῦγε δὲ λαβείας ἀνόμους, θεῷ ζῶντι λάβευε,
μοιχείας τε φύλασσε· id est, Fuge cultus illicitos, Deo viuo serui, adulteria caueto. Quod extremum saltem si Troiani custodissent, & Paridem gladio libidinis vltore cæcidissent, dignivtcunque fuissent, ad quos Francorum referrentur principia, quę statim subiungam, Tractatu non infrugifero, aut certè honestis deliciis referto: eò magis quòd plurimùm ea distant à paludibus Mæoticis atris & horrẽtibus: tametsi illorum dux, cuius nomen cœlo scriptum est, & alibi, si Athenæo creditur, à quo is Bathanatius nominatur, quisquis ille fuit, cum Scipione Africano dicere iure potuit:

Cic. v. Tusc. cul. ex Ennio.

A sole exoriente super Mæotidas paludes,
Nemo est qui factis me æquiparare queat.

adeò ille res magnas & præclaras prosperè gessit, Tribunis & militibus Gallis comitatus, quos diis cõparare liceat, nisi contra deos Brenno auspice pugnassent: quique semper optima & fertilissima quęque Europæ atque Asiæ loca subigenda elegerunt: tantum abest vt Mæotim petierint, iuxta quam Gelonos, Budinos, & Turcas, vastis syluis obductos habitasse cum aliis barbaris gentibus vulgare est. Sed & hi post Troianos insaniunt, & se Teucrum genus affinitate nominis, aut occupatione Phrygiæ, iactitant. Extat Epistola Morbisani Saniaci Achaiæ præ-

Pomp. Mela lib. 1. cap. 21.

fecti à Mahumete II. qui Conſtantinopolim expugnauit, ad Nicolaum V. Pontificem Rom. ſcripta, qua mirari ſe dicit, quod Itali Turcis propter Hectoreum ſanguinem cognati,& qui Troiam propediem ad priſtinum ſplendorem redigere ſtudeant, Venetis ſuppetias ferrent. Prę cæteris riſum ciet Pythagoras ex Samo nobili Ioniæ inſula, Iunoni propter opes dicata, qui ſe Troianum fuiſſe maluit miſerè victum à Menelao, quàm ſapientem Græcum. ſic enim de ſe loquitur:

** *Anno 1453, in Roſario Ludouici xi.*

Ouid. lib. 15. Metamorph.

Ipſe ego (nam memini) Troiani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram, cui pectore quondam
Hæſit in aduerſo grauis haſta minoris Atridæ.

& ſe Argis clypeum ſuum cognouiſſe aſſerit, ac ſpiritum retinuiſſe in alia atque alia corpora deſultoriè migrantem: ridiculum. quaſi nulli hominum memori eſſe licuerit præter vnum Pythagoram Mneſarchi annulorum ſculptoris filium.

SED iam ad inſtitutum reuertamur, oſtenſuri Francos, qui Gallia tandem potiti ſunt, Galliæ ipſius merum genus, meráſque delicias antè fuiſſe: non aliter quàm Italos, qui Dardanum autorem inuocant, in flore Italiæ Hetruria proculdubiò ortum, vt iam patefecimus, mox in Samothraciam & Phrygiam ſedes mutantem.

Virg. li. 7 Æneid.

Hinc illum Coriti Tyrrhena à ſede profectum,
Aurea nunc ſolio ſtellantis regia cœli
Accipit. Et paulò pòſt idem poëta:
- hinc Dardanus ortus.

Huc repetit: iuſsiſque ingentibus vrget Apollo
Tyrrhenum ad Tybrim.

Sic placuit ſummo regnorum principi Deo ſurſum verſum cuncta voluere,& ſublapſa erigere, aut celſa nimiũ deturbare, reponenda denuò in melius:quaſi naturæ vanno excernere ac purgare. Cùm enim cõſtituiſſet Deus Gallorum Imperium totius orbis clariſsimum aliquando ſuſcitare, ipſoſmet Gallos impulit Europam Aſiámque peruadere,& demum poſt peragratas multas & deuias regiones, eò rurſus redire,vnde exierant,velut ſapientiores factos diuturna periculorum experientia,variorum hominum congreſſu,& morum verſicolorum cognitione: non ſecus atque in elementis cernimus non terram protinus in aërem, aut aquam in ignem conuerti, ſed per proximum elementũ in ſequens gradum fieri,quoad in puriſſimum ignem ſenſim perueniatur. Ita mediusfidius accidit Gallis,qui Brennum ſecuti numeroſo exercitu Alpes peruaſerant,& gnari res arduas periculoſè ſubiri, peragi laudabiliter, per mediam Italiam vinci indignantem, demum Romam rectà iuerant,ac ceperant, capitolio excepto, Quiritibus diuendito: deinde in Græciam traiecerant, obuium quidlibet profligantes & deprędantes,donec humanas opes faſtidirent, & ſacras Deorũ captarent, quarum largius fortè quàm par eſſet, templa Græciæ magna copia abundabant: maximè Delphicum Apollinis in monte Parnaſſo, vt opportuniùs à nobis ſcriptum eſt, loci natura, maieſtate numinis, & do-

nariis aureis artificio miro elaboratis magnificum. Cúmque terræmotus, grando, & fulgura, Gallorum ſtrauiſſet copias, ac Brēnum mortiferè ſaucium, vel pudore calamitoſę expeditionis mœrentem fatis cōcedere contigiſſet, Athenis magiſtratum gerente Anaxicrate anno ſecundo Olympiadis cēteſimę quintæ & viceſimæ, qua de ſtadio vicit Ladas Ægienſis: tum Galli, qui maiorē Dei quàm hominū vim ſenſerant, pars in Aſiā, pars in Thraciā fugerunt: inde per eadē veſtigia, quà venerant, antiquam patriā repetiuere. Ex his (vt verbis Iuſtini vtar) pars quędā in cōfluente Danubij & Sai conſedit, Scordiſcóſque ſe appellari voluit, quod libenter interpreteris, alacriter induſtrios. Addit, Tectoſagos Toloſam ſuam reuerſos, lue infeſtatos aurum ſacrilegum in lacum demerſiſſe ad expiationem. Quę narratio apertè diſcrepat ab iis, qui, vt ſuperiùs paulò attigi, ad Germaniam Francorum primordia reuocarunt: ſimiliter Celtarum, vt Suidas Rheni accolas fingens prēter cę terorum opinionem, & incurſiones ab his factas in neſcio quam terram Albanorum, quos, inquit, Senones vocant. Athenęus autem notat, Bathanatium Ducem Galatarum reliquias, qui in Delphicum oraculum militarunt, in loca circa Danubium coëgiſſe, auri vſum interdixiſſe ſuæ genti, & apud alienam compertum abſtuliſſe & proieciſſe, propter quod acerba pertuliſſet argentum duntaxat habuiſſe in pretio. Strabo autem, qui in Illyrico Scordiſcos maiores minoréſque conſtituit, ſimiliter refert, Pariſum

Pauſan. in Phocic.

Lib. 32. Adhuc vulgò dicūt scord.

In dict. Κελτοί.

Lib. 6. ca. 4. vbi interpres Cordiſtas ſcripſit.

Li. 7. Geographi.

amnem per Scordiſcos Galatas è montibus in Iſtrum fluere, quos Daci bello ſocios ſæpè adſciuerunt. Meminit nominatim τῶ παείσω ῥέοντος ἀπὸ τῶν ὀρέων. Nam & Pariſij populi, vt ſubiungam, Brennicę expeditionis participes fuere: ſed hi in antiquos deinde lares ſe recepere: Scordiſci verò per caſus varios & deuexas conualles in Sarmatas atque in Pannonum fines tranſiere, vbi quoque à Plinio deſcribuntur. Dion Caſſius Pannoniis, qui poſtmodùm Hungari appellati, finitimos locat. Itaque Tiberium ab Auguſto miſſum, vt rebellantes Pannonios cõpeſceret, Scordiſcorum opera & armis id eſſe aſſecutum: ob quam victoriam triumphalia ornamenta ſuſcepit: ſicut & Druſus Friſiorum auxilio Batauos & Sicambros fregit, eorúmque agrum vaſtauit. Nam Scordiſci Galli ſocietatem Romanorum plurimi fecere, quemadmodum & fortunam: ideóque Pannoniis vicini magis quàm amici fuere: vtpotè quorum agrum occupare incœperãt, & cotidiè ſerpebant vlteriùs, quoad gente, viribus & ditione augerentur. Mox propagati Imperij fiducia ſeſe FRANCOS nominauere, ſeu Francones, ſicut & Scordiſcos ſe quondam patrio idiomate nominarant, ſed nobiliore & auguſtiore vocabulo triplicis ſignificationis. quoniam Francus liberum & immunem ſignificat. Nam ſeruitutem Franci à ſua Republica expulerunt, nec mancipia, ſed famulos aluerunt. Deinde vectigales Romanis Germaníſve fieri renuerunt, nihilominus erga victos & obſequentes mites ac manſueti: quod tertiò

Lib. 4. cap. 25.

Lib. 54.

Franci nomine in Gallia Narbonenſi indicatur. Accedit quartò, quòd opem implorantibus vltrò ſubuenere, vt ſtatim de Tiberio Principe demonſtraui, cui fuere ſubſidio aduerſus proteruitatem Pannoniorum. Argumento eſt, quòd etiamnum Gallis Franciſia vulgò aſylum & tuitionem non ſine maieſtate ſignificat. Neque enim vlla gens amicis amicior, aut inimicis ſeuerior vſquam extitit. Inde M. Tullius in Epiſtolis ad Atticum, Redeo, inquit, ad Theobaſſos, Sueuos, Francones: hos tu exiſtimas confidere ſe illa habituros ſtantibus nobis, in quibus plus putarunt virtutis quàm experti ſunt? pacis iſti ſcilicet amatores, non latrocinij autores. Nam Franci à Romanis, cum quibus fœdus percuſſerant, tum erãt laceſſiti. Quocirca à Iulio Cæſare ſibi metuentes, ſeſe præſidiis & arce communierunt inter Danubium & Saum flumina, vbi ipſos Iuſtinus ſuprà primùm conſediſſe memorauit, atque vbi ipſi Franci nuncupationem paſſim ſeruere. Verba Nicetæ de hac re ſubiiciam in gratiam Ioannis Comneni Byzantini Imperatoris res proſperè contra Hunnos gerentis. Francochorio, inquit, potitus eſt, fertiliſſima terræ Hungaricæ parte, quæ decliuis in patentes campos intra Saum & Iſtrum, id eſt, Danubium, fluuios extenditur. Quid enim eſt aliud φραγκοχωρίον. quàm regio Francorum? Quid aliud, inquam, decantant veterum Annales, quàm ſedes eorundem in Pannonia olim fuiſſe? Tradunt enim multi, inquit Gregor. Turonenſis, Francos de Pannonia fuiſſe digreſſos,

lib. 14. cap. Itane. & præcedenti.

In Annalibus; φραγκοχωρίαν

lib. 2. hiſtor. Frãc.

& primùm quidem Rheni ripas incoluiſſe: deinde tranſacto Rheno Thoringiam tranſmeaſſe, ibique iuxta pagos vel ciuitates, Reges crinitos ſemper creauiſſe. De iiſdem Annonius, qui tamen à Troianis oriundos arbitratur Francos. Mæotides, inquit, tranſmeantes paludes, in finibus Pannoniorum caſtrametati ſunt. Arridente autem locorum amœnitate ſtationem ibi conſtituêre ſuam ædificata ciuitate, quàm Sicambriam vocauerunt. Adiicit, ea tempeſtate Alanos contumaces contra Valentinianum fuiſſe: proinde Francos adſciuiſſe, quorum ſtrenuitate Imperator Alanos exterminauit, & remunerans eos decenni immunitate donauit, & Francos, id eſt, feroces appellauit, idque lingua Attica, vt placet Adonidi Viennenſi. Decurſo decem annorum ſpatio exactio tributorum recruduit, & Francos ita exacerbauit, vt Sicambria relicta in Rhenum Germaniámque penitùs progrederentur ouantes increſcentevictoria. Ex his liquet, ſcriptores antiquos veritatem euentorum ſuboluiſſe, & per denſa nubila, tanquam Lunam nocte ſubluſtri, peruidiſſe, & veris falſi nõnihil immiſcuiſſe, nutante fide in tanta rerum & tẽporum vetuſtate. Nam Francos auxiliares Romanis in Pannonia extitiſſe Dion Caſſius iam aperuit. At Valentinianum Imperatorem Franci nomen excogitaſſe recentiores autores non admittunt, quippè quo M. Tullius vtatur. Cæterùm quoniam veteres cum reuerentia lego, nouos ſine inuidia, veriſimile eſt Francos tributi functionem inficiatos, agnominis

lib. 1. cap. 1. & 3.

In 6. ætate.

nis iampridem vſurpati cauſam attuliſſe,& à Valentiniano virtutem gentis admirante Feroces appellatos,& prorſus dignos, qui ingenuitatem iugi & tributi expertem retinerent. Nec eſt nouum ingentes quoſdam populos nomen adeptos ex vi moris proprij, vel euentus: vt accidit Parthis à Scythia profectis. nam Parthus Scythicè exulem ſignificat. Neque verò exploratum vlli eſt Valentinianum ſeniorem Francos vnquam bello laceſſiſſe, ſed gentes alias in confinio Francorum. Valentinianus, inquit Paulus Oroſius, Saxones gentem in Oceani littoribus & paludibus inuiis ſitam, virtute & agilitate terribilem, periculoſam Romanis, in ipſis Francorum finibus oppreſſit. Francos igitur nequaquam infeſtauit, ſed aut Saxones, aut Sarmatas potius Mæotidis ripas, & ripis hærentia poſsidentes: qui demum illi mortis cauſam dediſſe feruntur illatis vltro citróque cladibus,& Pannoniis ferè detritis magno Imperij Romani damno & dedecore. Quocirca Valentinianus magno belli apparatu petitis vndiquaque ſubſidiis Sarmatas expellere meditans, ab illis legatione permulcendus veniebat. Cúmque ad eum Legati veniſſent, torua & informi facie, cultuque deſpicabiles: perſpecto quòd primores hoſtium eſſent, qui Romanos tantoperè infeſtarent, nec ſuis terminis continerentur: poſtquàm præira vociferans dixiſſet, malè ſe habere Imperium, ita ſemet diripuit & conuulſit, vt arteria rupta venáque aperta ſanguinem cum vita effuderit: non aliter ac L. Sylla Puteolis, ardens in-

Iuſtin. lib. 41.

Lib. 7. ca. 32. de Frãcis.

Paul. Diaconus lib. 11.

Socrat. li. 4. cap. 31.

Valer. lib. 9. cap. 3. De ira. dignatione, quia Granius coloniæ princeps pecuniã ad refectionem Capitolij promiſſam tardiùs dediſſet, animi & vocis concitatione nimia rupto pectore, ſpiritum cruore ac minis diris miſtum euomuit, & ſimul nutritam miſeriis populi Rom. impotentiam & furorem: quem antea Cæſar Valentinianus cohibuerat, vir alioquin è Tribuno Scutariorum ad imperandum meritò vocatus, mortuo Iouiano è Pãnonia ſimiliter accerſito, vbi & genitus, & religionis Chriſtianæ amore æquè accenſus: & qui agmini militum Iouianorum ac Herculianorum præfectus, Iulianum Iouiani deceſſorem cuſtodię gratia ſequi conſueuerat, tametſi à diis illius vehementer abhorreret, & apertiſimè aniles ſuperſtitiones deteſtare-

Macrob. lib. 3. c. 1. tur, potiſſimùm aquæ aſperſionem vſurpatam, cùm diis inferis litãdum eſſet: nam ſuperis corpus abluebatur penitùs. vnde Ænea inferias dante Manibus

Virgil. 6. Æneid. Miſeni, Choryneus oſſa cado æneo incluſit:

Idem ter ſocios pura circumtulit vnda,
Spargens rore leui, & ramo felicis oliuæ.

Sozom. li. 6. hiſtoriæ cap. 6. Quo genere luſtramenti cùm ſacerdos coram Iuliano Imperatore ante limen templi vteretur, Valentiniani fortè veſtem irrorauit: quam tanquam inquinatam ipſe confeſtim proſcidit, non temperans à conuiciis. Propterea à Iuliano exulare iuſſus, à Deo ſeruatus vt Imperij culmen ſcanderet optimus Princeps, Pannoniæ ſuæ pacandæ ſtudioſus: in qua Frãcos inualeſcentes impunè videbat, & tolerabat: vtpotè cum quibus prima ſtipẽdia faciens, conuixerat

ſub Conſtantio, vno è Conſtantini Magni filiis, in cuius Palatio Francorum multido florebat, vt verbis vtar Ammiani. Facilè enim principes amicos eos adſciſcunt, in quos pro arbitrio ſæuire nequeunt. Et certiſſimum eſt Francos, cum primùm ſuam ditionem propagare latiùs incœperunt, nõ Germanorum tantùm, ſed etiam Romanorum bellis crebrò ac fruſtrà pulſatos, & toties pacatos, ac æquo fœdere ſociatos: & quidem multò ante Valentinianum decem ſupra centum annos, Gallieno Cæſare Imperij clauam tenente, quando Celtis Franci opitulati ſunt: qui cùm Principem luxui & voluptati immodicè indulgentem ferre nõ poſſent, rebellarant, duce Poſthumo audaciùs quàm feliciùs pugnante, ſedato magis quàm ſuperato. Ex quo ludibrio fuit Romanis Gallienus, triumphum agens ſtupefacto voluptatibus corde, ſimulatis ante currum gentibus, Gothis, Sarmatis, Francis, ac Perſis, quaſi viciſſet qui effugerat. Sanè Aurelianus Imperator, qui ſub Valeriano Gallieni patre Tribunus legionis ſextæ Gallicanæ, Francos in Galliam irruentes arcuerat, & apud Mogontiacum adflixerat, trecentos Frãcos cepiſſe, ſeptingentos interemiſſe à Vopiſco proditur, viribus nimirùm fretus Gallorum. Non ignorauit tamen ea victoria tam exili, & tumultu magis quàm belli iure quæſita, ſe potiùs ardorem Francorum auxiſſe, quàm extinxiſſe, vt ad extremum exitus declarauit, cùm Romani à Gallia in totum abacti fuerunt: quia fœdus identidem cum Francis percuſſum paruifecerãt.

Li. 15. rer. geſt. *Socrates li. 2. hiſt. c. 10. & 13.*

Trebell. Pollio in Gallieno.

Fl. Vopiſcus in D. Aureliano.

Sed interim Francj,quoad opes & robur in Germania iuſtum & audaciæ par acquirerent, comiter cum Romanis agere decreuerant, nec temerè illos irritabant, quibus fortuna tantiſper blandiretur. Sed hæc forſitan grauatè audient nonnulli Germanorum, apud quos mos & opinio increbruit iactandi, ſe priſcum fuiſſe ſeminarium Francorum: quos hortor cãdidè ne ſibimetipſi detrahant, & vehementer obſecro,quoniam Alemani iampridem appellantur,Meminerint Deo Maximo nihil tam feſtiuũ, tã gratum ac frequẽs eſſe, quã magnorũ populorũ & regnorũ mutationes,vel ſolo Alemanici Dominatus teſtimonio, ſi Romanum piget recenſere. Germani etenim ab Alemanis ſuperati, quandoque præpolluerant, certè Probo imperante,qui Gallias Barbaris eripuit: de quo Statianus apud Flauium Vopiſcum: Quę,inquit, mundi pars, quam ille vincendo non didicerit? Teſtes Franci inuiis ſtrati paludibus: teſtes Germani & Alemani longè à Rheni ſubmoti littoribus, idque centum vigintiquinque circiter annos, priuſquàm Pharamonis poteſtas effulſiſſet. Tametſi idem Vopiſcus in vita Proculi, per Francos factum dicat, vt Probus ſecuriùs dominaretur, ſublato competitore Proculo,qui ſe falſò originè Francum gloriabatur, cùm eſſet Ligur patria Albigauno. Alemani verò conuenæ dictante numine ex delectu gentium conflati, Francorum commercio manſuetiores & lautiores facti, iuxta Agathium,Germanos ſuppeditauere eadem tempeſtate à Romanis pro vetere iu-

Lib. 1. de bello Gothor.

re, & à Francis recenter vexatos, diuersa tamen via: nam Franci in antiquam patriam redire auebant, & Galliam Romanis extorquere meditabantur, Alemanis cancellos Rheni non egredientibus. quod innuit Apollinaris Sidonius in Panegyrico ad Auitum Augustum: *Lib. 7. seu Carmine 7.*

Francus Germanum primum, Belgámque secundum
Sternebat: Rhenumque ferox, Alemanne, bibebas
Romanis ripis, & vtroque superbus in agro,
Vel ciuis, vel victor eras.

Subiungit Sidonius Auitum militię magistrum à Maximo electum. Annonius notat, Auitum Galliarum Augustum Lucij Consularis vxorem stuprasse, inque huius probri indignationem Francos Treuerorum vrbe potitos, Lucij scilicet conspiratione. Iam enim illis sordebat Pannonia, & intima Germaniæ penetrabant, videlicet post deuictam Austriam, campis frumentariis, vinetis & syluis lætam, & tot naturæ diuitiis Francos allicientem: quam quidam Pannoniam superiorem vocant, alij Franciam Orientalem, Hungariæ ab Oriente conterminam, & à Francis inde profectis occupatam. Austrasios vtique Francos dicit idem Annonius, idémque Orientales passim non sine omine prędicat, quia iucundissimè per Germaniam victores spatiarentur, eámque vrbibus velut coronis exornarent, circumsparsis castellis, vt vtraque Francfordia declarat: tum illa, quam lauat Mœnis fluuius in Rhenum influens, Imperatoribus Alemanicis eligendis dedicata: tum altera, Odereo *Lib. 1. de gest. Frāc. cap. 3. & li. 4. cap. 18. & 72. Greg. Turon. lib. 2. §. Auitus. Pomp. Mela lib. 3. cap. 3. Ibi Vadian.*

flumine ab Oriente rigata, agro frugum & vitium feraci impoſita, & amnibus ac riuis frequẽtibus impedito. Eam Frãci obiter extruxere anguſto circuitu, ſtatiua & belli perfugia habituri. Poſteritas poſtmodùm incrementum dedit. Ipſi enim ſtimulo victoriæ pertinacis acti, interiora Germaniæ loca petierunt, ac ferè regionis vmbilicum, quę Franconia inde vocitatur, quam Sicambriam antea dictam accepimus. Fidem facit quòd Sueuos confines habet à Meridie. Nam Ptolemęus Sueuos Sicambris iungit. Cęſar Sueuos bellicoſiſſimos centum pagos habitaſſe ſcripſit: ipſis nec Deos pares eſſe poſſe armis Germanos dicere. Attamen ponte ſupra Rhenum facto Sicambros fuga comparata ſe ac ſua in ſyluas abdidiſſe. Sueuos ex opidis migraſſe, vxores ac liberos cum re familiari in ſyluas depoſuiſſe, in armis vno in loco ſtetiſſe, opperientes aduentum Cæſaris, qui Sicambros vlciſci, & Vbios fœderatos obſidione liberare ſtatuerat: & diebus XVIII. trans Rhenum conſumptis, ſatis ad laudem & ad vtilitatem perfectum arbitratus, ſe recepit in Galliam reſciſſo ponte. At poſtea ſe Sueui ac Sicambri Auguſto dediderunt, traducti in Belgicam Rheno proximam: ſicut Saxones malè quietos Carolus Magnus tranſcripſit in Franciam, & agros trans Albim aliis fruendos dedit. Alludit Horatius Auguſtum alloquens:

Te non pauentis funera Galliæ,
Duræque tellus audit Iberiæ.
Te cæde gaudentes Sicambri

Li. 2. Geographi. in Germania.
Lib. 4. de bell. Gall.
Suet. in Octauio, ca. 21.
Annon. lib. 4. de geſt. Frãc. cap. 90.
Li. 4. Carmin. ode 14.

Compoſitis venerantur armis.

Liquet igitur delirum eſſe, quod vulgò dicitur Frãcos primùm Sicambros nominatos à Sicambria Pannonica vrbe, quam deletam Bleda Attilæ frater rurſus inſtaurauerit: Imò verò ideò quod ipſi Franci Sicambros Rheno & ſyluæ Herciniæ finitimos ſuperaſſent: ſicuti Germanicus Cæſar C. Caligùlæ pater fortitudinis egregię, doctrinæque pręcellentis, à deuictis Germanis: quique cæſos clade Variana Romanos tumulo humaturus, diſperſáſque reliquias ſua manu legere & comportare aggreſſus eſt. Itaque tam Sueui quàm Sicambri Herciniæ accolæ ſunt. *Nicol. Gil lius 1. Annal. Munſter. lib. 3. Coſ. in Franconia. Sueton. in Caligula, cap. 3.*

Aut quos ſub axe frigidio ſuccos legunt
Lucus Sueui nobiles Herciniis,-

inquit Seneca in Medea. In contiguo tractu fuere Franci, qui Sicambros expulere. Sidonius: *Carmine 7. ad Auitum.*

Prorumpit Francus: cecidit citò ſecta bipenni
Hercinia in Lintres, & Rhenum texuit alno.

Fecit hæc res, vt nonnulli autores à Galliis procul poſiti, & à fonte nequaquam haurientes ſcaturiginem inuictæ gentis, ſed à riuulis nõ ſat limpidis, tradant Francos è Germania profectos, autuméntque res eorum geſtas non priùs innotuiſſe, quàm Rhenum tranſierint. Illorum nomina verecundè ſubticeo propter Procopium, quem ſecutus Zonaras, Francos primùm circa Rhenum & Rhodani paludes incoluiſſe perhibuit, tot eorum victorias atq; triumphos retrò omittens. Ego verò teſtibus locupletioribus vtẽs, niſi me fallit animus, Lectorem, niſi feſti- *Lib. 1. de bello Gothorum. Zonaras li. 3. Annal. in vita Leonis.*

nantem, quocunque Franci è Gallia media primæ-uis armis digreſſi perrexerint, manu duxiſſe videor vſque ad ipſius Rheni ripas, quæ pro meta regni diu Francis fuere: eò quòd à Romanis Galliam aſſerentibus arcerentur, à Germanis interim & Sicambris ſeparati, quibus imperare cœperant. quod ſcriptores quidem fide digniſſimi, & qui rebus ferè interfuere, apertè oſtendunt: vt Claudianus in Panegyrico primo ad Stiliconem Honorij Imperatoris ſocerum, quem pro Gallis ſic feliciter pugnaſſe ait:

Vt iam trans fluuium non indignante Cayco
Paſcat Belga pecus: mediúmque ingreſſa per Albim
Gallica Francorum montes armenta pererrent:
Vt procul Herciniæ per vaſta ſilentia ſyluæ
Venari tutò liceat.-

In 2. Panegyrico. & alibi: *-tum flaua repexo*
Gallia crine ferox, euinctáque torque decoro,
Qui mihi Germanos ſolus Francóſque ſubegit,
Cur nondum legitur Faſtis?-

Gallorum enim optimates, recepto more, qui in Francos tranſlatus eſt, cæſariem inſignem & copioſam lubenter oſtentauere, eò fortaſsè libẽtiùs, quòd, vt iam dixi, Franci quaſi liberi, potiſſimùm nominarentur. Notum namque eſt illud, quod ſeruo quondam exprobrari conſueuerat, ex Suida: δοῦλος ὢν. κώμην ἔχεις. id eſt, Seruus exiſtens comã alis. Ingenuorũ enim, inquit, eſt comatum eſſe. Verùm Franci comã aluere eleganter & moderatè comptam, neque in vertice religatam nec horrentem, vt Sueui oculis

In verb. δοῦλος ὢν. κώμην ἔχεις.

Tacitus in lib. de moribus German.

hoſtium

hostium quodammodò ornati: quos ęmulati ad Domitianum, vt inquit Martialis,

Crinibus in nodum tortis venere Sicambri,
Atque aliter tortis crinibus Æthiopes.

Hi enim natura, illi arte, comæ terrorem hostibus incutiebant. Accepi ego Iobali Sicambrorum Reguli penè morientis animi magnitudinem, siue feritatem dicere malis, laudatam, qui reuulsum sibi à pectore spiculum in hostem, qui detorserat, vicissim vibrauit, ne ad inferos incomitatus descenderet. Mox clypeum suum arripiens, ne Francis prædæ esset, quasi immemor letiferi vulneris, in syluam proximam, vt celeriùs potuit, tanquam dextrum Cerui cornu cælaturus iuit: vbi & Clypeum cum spiritu posuit. Sicambricæ quoque mulieres aliquid asperius exercuere olim aduersus Drusum Augusti priuignum decertantes, fracta virorum acie. Nam prę-
uentu Romanorum inter plaustra sua conclusæ, de-
ficientibus telis ac re qualibet, qua pro telo furor v- *Oros. lib.*
teretur, paruulos filios humi priùs elisos in hostium *6. cap. 21.*
ora proiecere, in singulos liberos parricidium geminantes. Cæterùm Franci, quibus natura robur, experientia audaciam prefractam dederat, talibus portentis neutiquam stupefacti, Sicambros cedentes eòvsque persecuti sunt, donec Rheno impediti, ferro aquáve interciderent. Tradit vetustas Sunnonẽ Francorum Ducum non vltimum Galliam, à qua se oriundum meminerat, vehementiùs cęteris anhelãtem, & pugnæ labore defessum, ac sitibundum, caua

manu aquam è cruento flumine haurientem dixiſſe per iocum, ſibi videri tepidiorem Rhenum, quàm cùm infans in ipſum coniectus eſſet, maternæ pudicitiæ non leui teſtimonio. Nã id prædicabatur Rheni ingenium, vt legitimos partus ſubueheret tremulos & illæſos: adulterinos verò abſorberet. hinc Claudianus:

Lib. 2. in Puffin.

Inde truces flauo comitantur vertice Galli,
Quos Rhodanus velox, Araris quos tardior ambit,
Et quos naſcentes explorat gurgite Rhenus.

Sunnoni iunxit Sulpitius Alexander* celeberrimos expeditionis Francæ ſocios, Genobaldum, & Marcomerem. Hunc crebriùs Marcomirum vocari audio, Pharamonis inclytum patrem, vel ſuis virtutibus, vel filij bellicoſi & circumſpecti* conſpicuum, & iterum felicem: tametſi Sulpitius PHARAMONIS nuſquam meminerit, quem Adonis & alij optimæ notæ ſcriptores reliquis Ducibus meritò anteponunt: ſed de illo tam parua literis mandarunt, vt paruifacere, vel inuidere ipſi credi queant, maximo Iulij Cæſaris bono, cuius res in vtraque Gallia geſtas obſcuraſſet, ſi vel ipſe de ſe ſcribere, vel ſcriptorem ſua gloria dignum inueniſſet: vt qui primus docuit Germanos, ſi non citò, certè ſeriò domari poſſe: & erat repentè Rhenum traiecturus, & iam Clodionẽ filium, adoleſcentem ſummę expectationis ludente adhuc in genis lanugine, præcoci ſapientia, ſpectatum præmiſerat: ſed nauiculas cum alis & cohortibus expeditis retrò agere exploratores ſuaſere ad-

* *Hoc teſte nititur Greg. Turon lib. 2. Citat quoque Renatum Frigeridum.* * *In Chronicis, & vi. ætate.*

uentante Romano exercitu, vt Coloniam Agrippinam à Francis tutaretur, ipsósque deleret aut abigeret. Cui procellę interim cedere Franci consultò decreuere, vt maturiùs in Galliam transirent, atque ita ipsam pro palęstra haberent, si cum Romanis luctãdum foret. Proinde Arbogastes maiora animo versans, Francis tantisper quiescentibus, & exercitum refocillantibus, in Galliam velociter est reuersus: vbi in vrbe Vienna Valentinianum Imperatorem iueniliter incautum, superioris Valentiniani filium suffocari curauit, causatus ipsummet vitæ tædio voluntariam mortem oppetisse: ac confestim, quia militiæ magisterio fungebatur, Eugenium Gręcæ superstitionis cultorem, eloquio plus quàm classico milites extimulare solitum, atque, vt aiunt, è ludo literario in aulam honoréque clarissimos euectũ Imperatorem designauit. Is citra Alpes natus à Paulo Diacono perperàm genere Francus asseritur: quanquam Frãcos & Alemanos Reges sedulò socios fortunæ adsciscere curauit, vt à Gregorio Turonensi didici, quoad Eugenio per Theodosium Magnum superato Arbogastes sibi mortem consciuisset, & ita in impium sanè hominem animaduertisset: adeò gẽtem suam, à qua desciuerat, studioſè detriuit aliquãdiu: nisi Suidæ assentimur, qui eundem Abrogastem nominat, facitque corporis & animi asperitate flammæ similem, de Francorum gente, auaritię hostem, moribus Valentiniani formandis à Theodosio præpositum: qui postquàm efflasset animam qualemqua-

Paul. Diaconus lib. 12. & Nicephor. li. 12. ca. 38. & 39.

lem,Franci rurſus hilares Rhenum tranſire auſi,violentia aut deditione opida plurima ſubegerunt,prę-
Lib. 5. de bell. Gall. ſertim Treuerorum,quos equitatu plurimùm quõdam valuiſſe Cæſar teſtatur,necnon peditum numero. Et pręter vernaculas vires acceſſere eis Theodoſij iunioris copiæ Lucio patritio Duce, cuius caſtra impatientes moræ Franci nocte ad Lunæ radios inuaſere, & diſſipauere, ac ſecurum hoſtium Lucium ſemiſopitum obtrũcauere.vt verum perſpicuè fue-
Iliad. 16. rit, quod Homerus de Somno & Morte gemellis finxit,Sarpedonem à Patroclo occiſum in Lycium regnum aſportantibus. Accepi ego Pharamonem
* *Huius meminit Roſarium Ludou.xi. anno 1387* Quintino ac Iouiano * Romani Cæſaris Tribunis in prælio ſimulato metu & fuga fallaci, per deuia nemora captis ignouiſſe, ac impunè dimiſiſſe, blandiẽte Iouiani ſolius nomine: quo non minus ipſe de-
Annon. lib.1.cap. 3. de geſt. Franc. lectabatur, quàm Simonis agnomine permulſi è littore Delphines,quoniam Pharamon maternum genus ad Iouianum Imperatorem in Pannonia natum referebat: qui poſt Iulianum ad Cteſiphontem bello Perſico incerta ſagitta peremptum Imperio dignus habitus, pietate animi ſingulari,militari ſcientia,ſtatura corporis, & nominis propinquitate vna vix li-
Lib.25.rerum geſt. Niceph. lib. 10. cap.38. tera à Iuliano diſcreti. Addit Marcellinus, Alemanorum ſigniferum,qui Rhenanos rexerat,veteris ſimultatis cum Iouiano exercitę memorem extemplò ad Perſas defeciſſe: necnon paulò pòſt milites,quos Capita ſcholarum ordo caſtrenſis, inquit, appellat, nunciaſſe æquo animo Iouiani Imperium amplecti

exercitum Gallicanum. Ea voce vulgus Francorum etiamnum vtitur. Et Anaſtaſius Auguſtus poſtea ſanxit, primates militum, qui in principiis numerantur ſtudioſè curare, vt vnuſquiſque Caput ſcholę iuratus obtutu ſuo obſeruet vnumquemque militum ſalarium ab erogatoris manu accipere. Caput contubernij viſus eſt nominaſſe Flauius Vegetius, denis militibus præfectum: ſed hodie præeſt xxv. Cęterùm Iouianus vſqueadeò Chriſtianę religioni addictus fuit, vt non priùs regimen Imperij ſumpſerit rogatus, quàm ſe Principes milites Chriſtianos eſſe conclamaſſent: à quibus non admodum poſtea benè audiit, quòd minutis Imperij finibus, Niſibi & Singara vrbibus cedens, cum Perſis pacem feciſſet ignobilem prorſus, ſed forſan pro tempore neceſſariam, tum ſibi competitorem metuēti, tum exercitui inedia ferè enecto. Nam Iulianus frumentum & impedimenta omnia in Tigrim fluuium proiici iuſſerat, vt alacriùs contra hoſtes pręliarentur, neſcius victoriam à Deo vero cœlitùs mitti, quem ipſe contempſerat, & ſenſerat experimento. Deceſſit autem Iouianus menſe ſeptimo Imperij à Valentiniano ſucceſſore, Chriſti ſimiliter cultore, vel veriùs à Chriſto ipſo in cœleſtium cōſortium aſcriptus: qui multò citiùs Iouianum ſibi chariſſimum, quàm infeſtum Iulianum abſtulit, ne propter vulgares regnorum fruitiones, non propter æternam felicitatem Deum colendum homines putent. Periit autem Iouianus in limite Galatiæ tectorij recentis odore in cubiculo

l. 16. §. 2. de erog. militar. annonæ. li. 12 Cod.

Lib. 2. de re milit. cap. 8.

Nicephor. lib. 10. cap. 34.

Eutrop. hiſt. Rom. lib. 10.

Zonaras tomo 3.

Auguſt. lib. de ciuitat. Dei, 5. cap. 25.

exanimatus: adeò nihil eſt fragilius vita mortalium beatiſſima.

PLANE Iouiani gratia & recordatione Pharamõ Iouis & Martis numen venerari anxiè ſolitus, nunquam tamen legitur quicquam acerbius in Chriſtianos ſtatuiſſe, quorum turba ingens Treuerorum vrbem iampridem & cõſtanter illuminabat, ex eo tempore quo Athanaſius Alexandrię Ægyptię Epiſcopus in eam relegatus fuerat, optimus Pręſul, ab optimo Imperatore exulare in Galliam iuſſus inſtigatione calumnioſa Patrophili & Vrſatij vęcordiæ Arianę propugnatorum. Cumprimùm otium guſtare licuit Francis iam multò labore fractis, veterani miſſionem efflagitarunt, iuuenes ſtipendia, cuncti ſimul ærumnæ modum timuere, Principes tumultum, & diſcordiam regna benè inſtituta labefactãtem: ideóque conuentu habito Treueris in Palatio Conſtantini, placuit primoribus Regem vnum ſuffragiis optari, cui ſumma pars Imperij perpetuę Dictaturę poteſtate deferretur: in quo Arcadij Auguſti & Valentiniani iunioris paulò antè regia ſteterat. Adhuc quoque legitur reſcriptum Valentin. Theodoſ. & Arcad. datum Treueris, quo violenti inuaſores prędiorum amiſſione rei luũt audaciam: adeò & apud Treueros iura pollebant. Cæterùm neſcio quo fato antiqua Treuerorum, quos Cęſar Treuiros nominat, ciuitas equitatu olim potens prę reliquis Galliæ, hoc pręcipuum habuerit, vt à ſummis Principibus ac Imperatoribus honeſtaretur: ita vt iure ab Ammia-

socrates hiſt. Eccleſ. lib. 1. cap. 35.

l. Si quis. C. vnde vi.

no clarum Principum domicilium dicatur, pergratum sanè Cæsari Germanico armis & doctrina præcellenti: Illustratum etiam gemino puerperio vxoris eius Agrippinæ, D. Augusti neptis, vt tradit Suetonius. quod quidem aræ gemin æ incisis literis declararunt Treueris, teste Plinio secundo: qui tamen in eo deceptus fuit, quia editum ibi immanem C. Caligulam suspicatus est, nescius puerperij vocem ad filias quoque natas pertinere. Planè de Treueris extat Ausonij poëtę non vulgare elogium: *In Caligula, cap. 8.*

In Catalogo clarar. vrbiū.

Armipotens dudum celebrari Gallia gestis
Treuericæque vrbis solium. Et mox:
Imperij vires quod alit, quod vestit & armat.

Bonis itaque auibus in eo Franci Regem accepere. Nec diu cunctatum, nullo non Pharamonem poscēte, viro præsentibus amabili, futuris admirando, in secundis rebus moderato, in aduersis fortissimo, coram quo illustrissimi Francorum lucem dignitatis suę occulebant, vt vulgus stellarum coram Luna solet hebescere. Non parum tot virtutes, quibus cumulatissimè præditus fuit, regij sanguinis generositas adornabat longissima serie. Nam quod quidam scribunt, & credi sibi obsecrant, Pharamonem primū fuisse Francorū Regem inauguratū anno à partu salubri Virginis quadringēteſimo vicesimo, pertinet ad auspicia Treueris habita, libato Belgicæ dominatu, & Rheno vtramque ripam Francis concedente: Sed tamen Marcomirus quoque sceptrum tulit, & inter suæ gentis Reges præstantissimus habitus est.

Quocirca Sulpitius Marcomirum ac Sunnonem Regales vocauit,* & eoſdem dixit ſubregulos, quòd ea functione antequàm Reges dicerentur, claruerant, ideóque Regales appellati, id eſt, Regum amici ſelecti, & Regiæ poteſtati idonei. Non enim Francis tam naſcebantur Reges, quàm fiebant, vt Germanis & Quadis: quorum Regalis Introdotus Viduarij filius Regis, & Agilimundus ſub Regulis (vt cũ Marcellino loquar) aliiq́ue optimates & iudices variis populis pręſidentes, viſo Romanorum exercitu, in gremio regni ſoliq́ue genitalis ſub greſsibus iacuere militum, & adepti veniam iuſſa fecerunt. Et alibi de Iuliano, quem Conſtantius Auguſtus Cęſarem fecerat loquens: Igitur, inquit, Agrippinam ingreſſus (hanc autem in ſecunda Germania trans Rhenum deſcribit) non antè motus eſt exinde, quàm Francorum Regibus furore miteſcente perterritis, pacem Reip. firmaret interim profuturam, & vrbem reciperet munitiſsimam: quibus vincendi primitiis lætus, per Treueros hyematurus ad Senonas abſceſsit. Accedit Claudianus poëta, qui Marcomiri ætate viguit, ad Stiliconem Honorio Auguſto genero ſublimem:

Idque Turon. lib. 2. notat.

Lib. 17. rer. geſt.

Lib. 16.

In 1. Panegyrico.

- prouincia miſſos
Expellet citiùs faſces, quàm Francia Reges
Quos dederis, feriat. -

Nam Romani victis nationibus nonnunquam Reges dabant, interdum fœderatis quoque, ſed de Rege diſsidentibus, & in diuerſa ſtudia populo diſcedente.

te. Sic Iulius Cæsar, vt ait Hirtius, Ægypto atque Alexandria potitus Reges constituit, quos Ptolemęus testamento scripserat, obtestatus populum Roman. ne mutarentur: & minori ex duobus filiis tradidit regnum, & maiori ex filiabus Cleopatræ, quæ manserat in fide. Sic Legati Parthorum Romã venere ad Claudium Cæsarem, missi expetitum Meherdatem Phraatis nepotem aduersus Gotarzis intolerandam dominationem, testati se socios Romanorum vltrò ab ipsis Regem petere Regis filium obsidem datum, vt moribus Quiritum assuefactus melior adscisceretur. Quo obsequio vehementer gauisus est Claudius. Idem Tacitus refert Vannium Sueuis à Druso Cæsare impositum, regno pulsum: prima quidem ætate popularibus gratum, mox ob superbiam domesticis discordiis circumuentum, autoribus Iubillio Rege, Hermanduro, tum Vangio & Sido, sorore Vannij genitis, quorum controuersiæ arma D. Claudius interponere noluit. Sed P. Histrio, qui Pannoniæ præerat, præcepit vt victis subueniret, & victoribus terrori esset, ne elati fortuna pacẽ quoque Romanam turbarent. Tale verò apparet fuisse Regis Francorum ius & autoritatem ante Pharamonem, qualis ab Aristotele recitatur Lacedęmoniorum, ac valde collaudatur, tanquam maximè omnium, quorum genera quatuor affert, pollens secundum leges. Neque enim omnimoda potestate valebat: sed regionem egressus, rebus bellicis præsidebat, tum etiam in vrbe sacrificiis ac Deorum cęre-

lib. 4. de bello Alexandr.

Corn. Tacitus lib. 12.

lib. 3. Politic. ca. 10.

moniis: vitæ autem necísque potestatem extra bellum non habebat. vt etiam apud antiquos, inquit, fuisse videtur, ostendente id Homero, apud quem Agamemnon in concionibus iurgiis & maledictis vexatur, minitans interim se occisurum quemcunque à prælio fugientem viderit. Nónne tale fuit Regum Germanorum in subditos imperium? Reges, inquit Corn. Tacitus, ex nobilitate, duces ex virtute sumunt. Neque Regibus infinita aut libera potestas: & Duces exemplo potiùs quàm imperio, si prõpti, si conspicui, si ante aciem agant, admiratione præsunt. Nec animaduertere nec verberare quidem nisi sacerdotibus permissum, velut Deo imperante. Sed & apud Gallos Principes populorum quiduis potius erant quàm Reges perpetui: ideóque Celtilas Aruernus, Vercingetorigis pater, Principatum totius Galliæ obtinens, à ciuibus suis est interfectus, quia regnum appeteret. A Treueris Belgarum clarissimis, vt P. Melę placet, & domicilio Regibus pridé assueto, Pharamon iussit Toxandros iri, in quorum agro Romanis subiecto Franci, qui Salij appellabantur, ausi fuerant olim sedes statuere, vt Marcellinus recensuit. Situs eorum ad Scaldim fluuium, à quo ad Sequanam Belgica terminatur: ac fortè Toxandri nominati, perinde ac viros arcu & sagittis ferientes dicas, iisque non sine toxico. quippè cùm Greg. Turonensis ex Sulpitio referat, Francos contra Nãnum & Quintinum militiæ Rom. magistros, non procul à Rheno conflixisse herbarum veneno inlitis sagittis,

In lib. de moribus Germ.

Cæsar li. 7. de bell. Gall.

Lib. 3. c. 2.

Lib. 17. rer. gest. plin. lib. 4. cap. 17.

Lib. 2. numero 9.

quarum vulnera haud dubiam afferrent hoſtibus necem, & Francis viuidum decus victoriæ. Non memini tamen Pharamonem hac peſte miſſili in quemquam hoſtium vſum, alienóve armaſſe veneno tela, vt dupliciter læderet: quamuis Franci è patria antiqua Gallia hoc genus mortis inferendę deduxiſſe videri poterant, Artemidoro prodente in ea arborem naſci fico ſimillimam, fructum Corni inſtar gignentem, pharetris fabricandis vtilem, inciſam lethalem ſuccum emittere telis inungendis commodum. Sed iampridem Franci Turcis aliiſque barbaris gentibus eiuſmodi venena dimiſerunt: *strabo li. 4. Geogr.*

Et queis ſagittas diuites Arabes linunt,

vt cum Seneca dicam in Medea, Pharamone prælucente, nihil dolis moliri ſolito, & proſperos euentus Diis imputante, vt triſtes fato. Poſtridie quàm peruenit Toxandros Pharamon, patrem Marcomirum æuo grauem, licet apprimè rebus gerendis neceſſarium, in Franconiam redire obſecrauit cum legione vna, & Genobaldo Tribuno & equitibus quadringentis, vt etiam quietam conſilio tutaretur, & Thoringiam ad defectionem propenſam in fide cõtineret. Ita ægrè Marcomirus à filio, cui fauſta omnia precabatur, auulſus eſt, & magnis itineribus in patriam contendit: vt qui nouerat celeritatem in rebus bellicis non minus quàm virtutem ſæpè proficere. Valde autem mihi hallucinati videtur, qui putarunt Pharamonem, poſtquàm Rhenum attigerit, velut guſtato Letheo amne in obliuionem patriæ

cuilibet chariſsimę veniſſe: non aliter atque olim Phocęorum, qui Maſſiliam poſtea in Gallia condiderunt, profugit execrata ciuitas,

Horat. Epod. od. 16

Agros atque lares patrios, habitandaque fana
Apris reliquit & rapacibus lupis.

aut vt Heluetij, qui opida ſua numero duodecim & vicos ad quadringentos incenderunt, vt domum reuiſendi ſublata ſpe, & tanquam ex voto Gallia potiturі paratiùs belligerarent: ſed victi à Cæſare, ac ſpe vana deluſi, & in nidum proprium redire compulſi, ſeras incendij pœnas dedere. Atqui Pharamon tam ſuos fines defendere, quam iuſto marte alienos ingredi nouerat, ſed nec alienos ipſe fatebatur: quin potius (vt arguta eſt Regum prudentia ad quærendum colorem audaciæ) Germanos quondam Belgicam oram Rheno proximam occupaſſe, & inferiorem Germaniam dixiſſe à Rheno ad Oceanum Britannicum. Itaque cùm à Belgis Iulius Cęſar quæſiſſet, quę ciuitates quantæque in armis eſſent, & quid in bello poſſent, ſic reperit: pleroſque Belgas eſſe ortos à Germanis, Rhenúmque antiquitùs tranſductos, propter loci fertilitatem ibi conſediſſe, Gallóſque qui ea loca incolerent, expuliſſe: ſolóſque eſſe, qui patrum memoria, omni Gallia vexata Teutones Cimbróſque intra fines ſuos ingredi prohibuiſſent. Francis tamen cedere iam tempeſtiuum eſſe, qui illatam maioribus ſuis iniuriam vindicare & penſare cuperent. Ac profectò Iornandes Gothus non petere Francos Gallias, ſed repetere ſcripſit, Theoderico

Cæſar lib. 1. de de bell. Gall.

Dion Caſſius li. 53.

Lib. 2. de bell. Gall.

Lib. de regnorũ & temporũ ſucceſſione.

Gothorum Rege defuncto,& Athalarico ex filia nepote ſuperſtite, quibus redditæ ſunt vt potioribus dominis: ſed, ne quid ementiar, longè poſt Pharamonem, qui Sunnonem ducem Rhenum tranſiicere, & in Vbiorum ac Francorum finibus delectum habere, & tyrones vndiquaque euocare mandauit auctioribus ſtipendiis. Iam enim obtinuerat,vt Frãci cis vltráque Rhenum imperarent. Cur verò vlteriores Frãcos Anſuarios vocãtos Ammianus tradat, paulò pòſt explanabo:interim non omittens eodem modo Allobroges Rhodani accolas vtrinque eſſe,& Volcas flumine, nõ nomine aut moribus diſtinctos. Deducta perSunnonem ampla tyronum ſubſidia,ne deſidia tepeſcerent, curauit: nempè pugnandi deſiderio flagrantes, quod inexpertis ſolet eſſe maximũ. Proinde Clodionem filiũ cum parte copiarum Argentoratum * præmiſit, opidum Treuerorum ditionis,quod ſæpiùs admonitum proteruè reſponderat, ciuibus minas Regis in ludibrium vertẽtibus, quoad obſeſſam videre,& crebrò machina pulſatamvitium paſſim muro faciente & hiante. Nam Clodio primitias belli ac famæ ſuæ exhibens, nihil prætermiſerat eorum quę oppugnationi congruerent, & deditionem extorquerent: qua ſecuta,ſecuritati priuſquàm vindictæ conſulens, opidum ruinis deforme refulſit, & Regem quamprimùm certiorem fecit: qui adeò lætatus eſt, vt nuſquam tantum effuderit gaudij, aut munificentiæ; donatiuum militibus impertiens præter torques aureos iis, qui rem alacriùs executi

li.20.rerum geſt.

T. Liuius lib.1.Decad.3.

**Strasburgum, hodie. Munſter. lib.3.Coſ. aliàs Argentina dicitur.*

prædicabantur. Cùm verò opido exciperetur plausu procerum & promiscuę multitudinis, templum sibi indicari confestim iussit, diis gratias acturus, Marti potissimùm, quem anxiè colebat: & Apollini, cui ędes dicata, & signum de marmore colossęum XXVI. cubitorum, non disimilis symmetriæ modo & arte ei, quod Lucullus ex Apollonia Ponti vrbe in Capitolium transtulerat, quatuor tamen cubitis maiorẽ, vt sacerdos enarrabat. Coma & pubes tenuis aurea, & sensus animi ab artifice expressi, spectantes sentire cogebant serpentem ab Apolline confici argenteo arcu, quem dextra intensum ferebat: vnde & Argentorati appellatio defluxisse credebatur. Sanè ab Homero in hymnis Apollo, & alibi Argentiarcus Rex vocatur:

Meminit Plinius li. 34. cap. 7.

αὐτὰρ ὃ' ἀργυρότοξε ἄναξ ἑκατηβόλ' ἄπολλον.

huiusmodi delubrum Clodoueus quintus Francorum Rex, ejecto numine amoribus illicitis infamato, virgini Mariæ veri Solis genitrici consecrauit. Pridie quàm Argentorato abiret Pharamon, in locũ se perduci pręcepit, in quo Iulianus Cæsar paulò antequàm Augustus ab exercitu conclamaretur, magnas Alemanorum copias sexaginta ante eum diem annis oppressérat; * ac partim in Rhenum sese conijcere adegerat, ita vt vastis corporibus nandi imperitis fluuius à solito cursu otiosus præpediretur. Subdit Ammianus, Seuerum magistrum militiæ Iuliani, cùm Remos peteret per Agrippinam, offendisse validissimos cuneos Francorum vacua pręsidiis

* *Anno Domini 361. ex Chrõ. Eusebij. li. 16. & 17. vbi de Francis.*

loca vaſtantes, Cæſare contra Alemanos occupato: quorum victor id egit Decembri menſe, ne Francorum tota manus concretum gelu flumen tranſmitteret, diffracta curioſè glacie. Mox quibuſdam eorum in comitatum receptis, & cæteris quieſcentibus, Pariſios hyematum contendit. hæc animo volutans Pharamon, tacita lætitia ſe recreauit, ominis inſtar accipiens, quòd Franci, inuictum genus, Iuliano acriùs quàm Alemani reſtitiſſent. Auxit ſpem illius atque animum Ardea auis, dum ex propinquo irriguóque prato in Septentrionem auolaſſet. eam namque Homerus optimi eſſe augurij innuit, eáque per noctem audita gauiſos valde Diomedem & Vlyſſem, ſpeculatum miſſos quid Troiani curarent. Quòd autem aues, vt cœleſtes nuncios Pharamon ſequeretur, perfecit caſus improuiſo illi, &, dum hoſtes per Hercyniam ſyluam inueſtigat in iuuenta, bellicoſo contingens, nocte intempeſta auium interuentu, quarum pennę ſic micant & interlucẽt, vt iter Solis exemplo direxerint indicio refulgentiũ plumarum. Solinus tamen viatoribus omnibus Hercynij ſaltus ab his auibus frequentati idviſu familiare ſcripſit. Sed ea eſt hominum ſuperſtitio frequens, vt ſi quid miri natura fecerit, Deorum decreto demiſſum repẽtè ſuſpicetur. Gregor. Turonenſis imprimis Chriſtianus Antiſtes Francos priſcos vehementer taxat ſyluarum, auium, & elementorum figuris venerandis nimis addictos. Pharamon verò auibus perpetibus non tanquam diis, ſed tanquam

Iliad. 10. ἐρωδιὸς, *auis.*

In Polyhiſt. c. 23.

Lib. 2. de geſt. Frãc. numero 10.

Deorum internunciis, ritu antiquo Gallorum, à quibus dubebat originem, vtebatur: quoniam si, vt inquit Sidonius,

lib. Carminũ. c. 5.

Sidera Chaldæus, si Theſſalus elicit vmbras,
Fulgura si Thuſcus nouit, si gramina Colchus,
Si Lyciæ ſortes ſapiunt, si noſtra volatu
Fata loquuntur aues,

certè augurandi ſtudium prẽter cæteros calluere Galli, qui Illyricos ſinus ducibus auibus per ſtrages barbarorũ penetrauere, &, vt Iuſtino teſte credi conuenit, in Pannonia conſedere: atque, vt perſpicuè conſtitit, deinde Franci dici meruerunt. Quæ omnia nos autoritate illuſtrium autorum corroborauimus, ſuperuacuã diligentiam in perſpicuis minimè affectantes, ſed vt claros euaderemus aduerſarios, quos nominari àme, qua in parte reprehenduntur, nefas duco: qui Pharamonem cum Francis Rhenum tranſmiſiſſe nõ exiſtimant. A quibus diſſentio, non tam quia quicquid vnquam eſt eximiũ & excelſum, autori generis vendicari ſolet, quàm quia veritatem rei geſtę non libet occulere. Nec eſt veriſimile Regem inclytum & fortunatum toto decennio circa alteram tantùm Rheni ripam belligeraſſe: quo temporis ſpatio demum exacto Clodioni ſceptrum per manus tradidit. Sanè illud paulò abſurdius ventilatur, Gallos à Francis armis debellatos: idque honorificum exiſtimatur victoribus, ſcilicet gentem ſuammet ſuperaſſe, Sed, vt Iſigonus narrauit eſſe quaſdam familias in Africa, quarum laudatione probata intereant, areſcant arbores,

li. hiſtor. 24.

Nic. Gill. li. 1. Annal. anno 431.

plin. lib. 7. cap. 2.

bores, emoriantur infantes: eodem modo ij Francis clanculũ insidiantur, qui tam apertè ipsos in maiores suos sæuiisse asserunt: eósque non viros, sed Gallas quodammodò fœminas vicisse arbitrantur, quæ visis hostibus tanquam sturnorum grex meticulosè euolauerint: adeò imbellem fingunt nationem impauidam, & Romano exercitui prę omnibus, quos deuexo fornice mundus complectitur, antea formidolosam, vt testatur Sallustius. Taceo spectrum triceps à saga muliere Marcomiro oblatum, non tergeminũ tantùm instar Cerberi, sed etiam triforme, Aquilæ, Leonis, & Bufonis, capitibus horrendum, prę sagum Italiam, Germaniam & Galliam, ab ipsius inspicientis minoribus superatum iri: quale portentum nunquam vidit Africa noui aliquid parere solita, quam à Francis & Gallis deuictam copiosè monstrauimus, sicut Asiam cum Europa, ad quas tria illa capita, si fabulis indulgendum foret, referri pręstitisset. Verùm honesta est excusatio erroris magnum Ducẽ sequẽtibus: nec puduit Iurisconsultos dicere, in plerisque communem errorem pro iure censeri: & M. Tullius eiusmodi ἀνιστορησίαν tolerauit iis, qui dixerunt Eupolim Comicum ab Alcibiade in Siciliam nauigãte deiectum esse: quos tamen Eratosthenes redarguit ex fabulis, quas pòst Eupolis vulgauit. Et Duris Samius, homo aliàs diligẽs in historia, quòd cum multis errauit, non irridetur: nec quicunque Zaleucum Locris leges scripsisse credit, licet à Timęo reprehendatur. Ignoscendum igitur illis qui loquacem famem,

In bell. Iugurth. in fine.

Munster. lib. 2. Cosmograph.

l. 3. ff. de offic. prætor.

Lib. 6. Epistol. ad Attic. c. 1

imò & mendacem ſecuti, victos à Francis eorum progenitores Gallos putant, & quidem indefenſos, ſed deſtitutos ſcriptoribus, non viribus. Nã ſi quod verum eſt amplexamur, primi ipſorum conatus bellici virorum planè extiterunt, poſtremi autem Deorum, vel ipſius Pharamonis teſtimonio, & herculè experimento: qui ſciens non iam ſibi cum quolibet hoſte certandum, ſed cum Gallo Celtico, pro tribunali vbi ius dicere conſueuerat editiore in loco, talem ad milites ſuos orationem habuit: Quòd ego perpaucis verbis vos hortaturus ſim, commilitones, ad bellum Celtis inferendum, veſtra virtute mihi iampridem cognita, & vbique gentium prædicata efficitur. Si enim apud militiæ ignaros, & veræ laudis ſecuros mihi agendum eſſet, vos etiam atque etiam ad rem nauiter & magnificè gerendam inflammarem, ſaltem propoſitis præmiis honeſtiſſimis æterni nominis atque felicitatis: vtpotè cùm Amaltheæ cornu veriùs quàm ferrum in dextris veſtris ſtrictim ſitum habeatis, & rerum omnium copiam in hoſtium regione inuenturos vos pro certo pollicear: ſi non ea noſtra magis dicenda venit, quam maiores noſtri iuſta de cauſa non reiecerunt, ſed depoſiti fide tantiſper ſeruandam reliquerunt, cùm Brenno duce feroces Romanos domuerunt: deinde Illyricos & Thraces ita bellico ſos, vt Martem ciué ſuum iactitent, & Macedonas orbe parto aliquando elatos: donec Helleſpõto tranſmiſſo, celeriùs forſan quàm nos amnem Rhenum traiecimus, in Aſiam opibus &

fama onuſti penetrarunt: vt taceam quanta per obiecta pericula, per immanes populos, per inuios mõtes & æquora, in Pannoniam deſcenderint, eámque ſubegerint cum clariſsimis Germanię nationibus: quibus deuictis non eſt ſanè quòd quẽquam pudeat Francis iuſto Marte præliaturis caput ſubmittere, ſi vos ipſi vobis ſemper eritis ſimiles. quod equidem valde cupio, & ſpero.

Hæc profatus, ex ſtatiuis exercitum progredi iubet, & aciem Celticam oculis penè ſubiicit. Quamobrẽ Celtarum optimates ſedulò Rhemos conuenerunt: qui quamuis Belgarum vltimi eſſent, Gallis proximi, tamen ad commune incendium reſtinguendum vltrò ſe ſuáque contulerant, ſuo in opido paſſi conſilium armatum indici more priſco Gallorum bella inchoantium, & puberes omnes prę̨ſtò eſſe cogentium tam imperioſè, vt qui nouiſsimus veniſſet, in conſpectu multitudinis necaretur. ſicut de Ciconiis à Plinio perhibetur, in patente Aſiæ campo congregari eas inſtar indicti conuẽtus, ac ibidem commurmurare: eam, quæ vltima paruerit, lacerari. Inde ceu lege dicta abire omnes ſimul æſtate redituras, vt Grues hyeme: tametſi compertum habeam tam acerbæ legi tunc derogatum, tanquam ad metum incutiendum ferís militibus Gallicis poſitæ, non ad pœnam. Conuentu ſolemniter habito, Princeps belli inferendi creatur Valerius Cauarinus, Pariſiorum Senonũmque Regulus, ætate vt autoritate venerandus, nondum langueſcente corpore propter ſene-

Cæſar de bell. Gall. lib. 5.

lib. 10. cap. 23.

ctam, verùm animo vegetiore, moribus generosis, ita ne asperè quicquam statueret: eo omnibus gratiosus, quòd regnum vulgò à suis maioribus acceptũ tutò & sedatè gubernarat: ab eo videlicet tempore, quo Iulius Cæsar Moritasgo expulso Cauarinũ priscum eius fratrem Senonibus Regem cõstituerat huius nouissimi gentilem: qui cùm edicto Gallos vndique acciuisset, & recensuisset sagaci cura, exercitũ sic est allocutus: non oculos humi demittens ac defigens, vt Vlysses Homericus, nec verba sensim emittens similia niuibus, sed ardua fronte oculis ardorem mentis declarantibus, graui voce sicut procella intonuit. Horret animus quæ maximè desiderat coràm vobis expromere, milites, qui incolumitatem & gloriam eodem in loco sitam videtis: si modò ea est ingens futura gloria, vim ac iniuriam audacia illatam propulsare, postquàm inferre nec æquitati nec voluntati nostrę conuenit. Ecquis est nostrũ, qui libertatem, qui familiam, qui patriæ decus habet in pretio, cui non acerbum & intolerabile videatur Gallos à nescio quibus Pannoniis, deinde Germanis bello irritari? quæ quidem gens Protei in morem se subinde transformans, quoties in alias atque alias oras migrat, non viribus, sed inuadendi impudentia inter mitiores gentes ferociam exercendo, Rhenum transmisit, nihil verita se Gallicæ originis splendore illustrare, quò terrorem credulis maiorem incuteret: perinde atque si ab infinita annorum serie per Thraces, Sarmatas, Pannonios, & postremò Germa-

Lib. 5. de bell. Gall.

Iliad. 3.

nos prẹteruolans, venam vllam primẹui ſanguinis retinere potuerit. Non eſt, milites, cur mẽtuamus Gallos, ſiquidem Galli ſunt, longiſſimis ſeculis detritos & obſoletos, nec numero plures quàm nos, nec fortiores, nec iuſta dimicandi cauſa ſubnixos: ac veriùs Germanos armis oneratos Gallicis, & tandiu ſuperſtites, quòd omnium fugaciſſimi extiterint: qui id ſibi honori & compendio ſtultè & arroganter ducunt, quocunque gentium tranſcurrere, quaſcunque regiones peragrare: adeò illis ſemper ſordet quicquid partum eſt. Non me quidem latet aſſiduum humani generis diſcurſum fieri, & aliò alias nationes penatibus propriis exciri: cùm Scythia, & totus ille ferarum & indomitarum gentium tractus, ciuitates Achaiæ Ponticis impoſitas littoribus oſtẽtet, & Macedonicus ſermo inter Indos Perſáſque audiatur, & Athenienſis in vrbe Mileto Aſiæ. Ac totum Italiæ latus, quod infero mari alluitur, ſcimus maiorem Gręciam fuiſſe: Inſubres atque Italiã, Galliæ accito Togatę nomine, vendicari, & Phocide relicta Iones Maſſiliam in Gallia condidiſſe: neque omnibus eandem fuiſſe cauſam patrię relinquendæ. Alios euerſiones ſuarum vrbium hoſtibus ereptos in aliena perpulerunt: alios domeſtica ſeditio ſubmouit, vel ſuprafluens populi multitudo exonerare, & colonias deducere ſuaſit, vel infelix ſolum alimonię non ſufficiens. Iſtud verò nouitium Germanorum, qui ſe Francos dicunt, genus, quæ ratio coëgit tot fertiles regiones inuadere, laceſſere, occupare,

quàm animi leuitas & libido quędam effrænis iactãdi ſe aliquãdo quibuſuis Regibus bello ſubactis imperitaſſe? An non ſatis erat (ſi modò quod ſatis eſt, vnquam curarunt) Rhenum vſque progredi, & à fluuio velut à Philoſopho temperantiæ admoneri, impetúmque ſiſtere? Cæterùm perplacuit illis Gallia, quæ miti cœlo, vbere agro, clementibus incolarum ingeniis, ipſos affatim ſaginaret & reficeret, ſi Diis placet: quos ego vltores vęcordię & impietatis ſemper fuiſſe memini, & fore confido. Ita vt ſi quales nunc animos geritis, conſtanter in certamine oſtendetis, proculdubiò futurum eſt, vt hoſtes temeritatis pœnas luant, & obuoluti genibus noſtris herbam ſupplices porrigant. Poſt hæc concionẽ dimiſit Cauarinus. Vidiſſes tunc bellandi auidos Gallos ſcuta prælongis gladiis quatere, & ſupra caput extollere in patrium quẽdam morem, vt horrendo armorum crepitu de induſtria compoſito teſtarentur ſe deuotos, & Duci amabili, ſi opus eſſet, commorituros. Nã & idem facere ſolebant in procinctu, cùm prælìari expediret, vt bellico motu ſub clypeis miraculo ſimul ac formidini eſſent, autore Polybio. Nunc ne aliquid vetuſtatis prętermittatur, attingam extremã partem orationis Cauarinę, in qua herbæ porrigendæ mentio eſt. Pompeius Feſtus notat, herbam ab eo dari ſolitam, qui ſe victum fateretur: quod eſt, inquit, antiquæ & paſtoralis vitę indicium. Nam qui parato curſu aut viribus contendebant, cùm ſuperati erant, ex eo ſolo, in quo certamen erat, decerptã

Lib. 2. hiſtoriar. et T. Liuio Decad. 4. lib. 8.

herbam aduerſario tradebant. Plinius adfert ratio- *Lib.22.*
nem, cur graminea corona nulli à Senatu decerne- *cap.4.*
retur, ſed ab vniuerſo exercitu ſuprema deſperatio-
ne ſeruato. Cæteras Imperatores dabant, hanc ſolam
Imperatori milites viridi è gramine decerpto inde,
vbi obſeſſos ſeruaſſet aliquis. Namque, inquit, ſum-
mum apud antiquos ſignum victorię erat, herbam
porrigere victos, hoc eſt terra, & altrice humo, &
humatione etiam cedere. quem morem etiam tum
apud Germanos duraſſe fatetur. Biduo poſtquàm
Cauarinus ſuos vehementer animaſſe erexiſſeque ſi-
bi videbatur, æſtuabat valde ſtudio vincendi: & in-
terim copias, quantas poterat, cogebat: partim per
Tribunos educi iubebat cateruatim, ne ab hoſtibus
circumuenirentur inopinatò. Cateruam autem Galli
& Celtiberi, vt inquit Vegetius, pro phalange Mace- *Lib. 2. de*
donica vſurpabant, ſed ſenis armatorum milibus *re milit.*
duntaxat cenſitam inſtar Romanæ legionis. Ediuer- *cap.2.*
ſo Pharamon probè ſciens Exercitij nomen Exerci-
tui conuenire, neque huic licere obliuiſci quod vo-
caretur, curabat produci milites, & aliquam itineris
partem militari gradu conficere: interdum curſim
impetum facere, interdum recurſu cedere, tum in
campis, tum cliuoſis in locis, vt nihil poſſet accide-
re, quod militem inexpertum turbaret. Tunc fortè
Clodio & Sunno relicto in caſtris Pharamone, legio-
ne vna & ex equitibus quantum alis ſufficeret lecti-
ſimis freti, paulò longiùs frumentandi cauſa proce-
ſerant, quoad è nemore, quod in conſpectu fuit, ani-

maduertit Sunno aues omnis generis denſis agminibus euolare. Ac ſuſpicatus id quod erat, hoſtes ibidem occultari, aciem pro numero militum contraxit in cornua. At Galli cernentes quę fiebant, egreſſi nemus agmine triquetro pugnaturi, vndique facię & clypeos oſtendebant, ea compage velut muro repentino ſepti, pręter equitatum planè Gallicum & expeditum. Ablauius hiſtoricus, * cuius fragmenta, ſicut Renati Frigeridi, ſatiatis tineis tam dulci obſonio ad nos peruenerunt, atrox fuiſſe certamen prodidit, idque menſe Iunio, hora diei ſexta: & pugnãtibus aduerſus Solem ſola pulueris nebula tectis. Vtrinque vociferatio & cantus, & tripudia Gallis aſſueta prælium ineuntibus prouocabant nemus & cõ ualles propinquas ad reciprocas voces, & fragori latè reſpondebant. Poſt pila, ſagittas, & velitares haſtas procul emiſſas, effudit ſe Sunnon in confertiſſimos hoſtes, & ferro viam pandens complures Gallos neci dedidit. Cumque vnum haſta traiectum, & equo labentem, torque aureo eximio reuinctum, inſolentiùs diſtraheret, manu auro impedita, qua ferrum ducere oportebat, letale vulnus accepit à Rhodanico Gallo ferociſſimo: qui pace malus, bello optimus, vires proprias numinis loco habens, ingentem ſtragem ediderat, diſpeſcens & perturbans ordines, ex eſſedo pugnans antiquo Britannorum more à Iulio Cæſare perſpecto. Anceps fuit id genus pugnæ. Primò quidem ex eſſedis Duces tela coniiciebant: per omnes partes perequitantes, terrore equorum

* *Hũc citat Iornãdes, in li. rer. Getic. Ac Renatũ Turon. li. 2. vterque inuẽtus in bibliotheca Nazaria à nobis per fragmẽta. V. Liuius Decad. 4. lib. 8.*

Lib. 4. de bell. Gall.

quorum & ſtrepitu rotarum hoſtes conſternabant: & cùm ſe in equitum turmas inſinuaſſent, ex eſſedis deſiliebant, & pedites præliabantur. Sic mobilitatem equitum, & ſtabilitatem peditum præſtabant, ſiue in plano, ſiue in decliui & præcipiti loco, auriga interim paululum è prælio excedente. Diodorus Siculus Gallis familiare fuiſſe ſimiliter refert bigis vti: vt primùm iaculo ex curru hoſtem ferirent, mox pedeſtres enſibus, armigeros & aurigas ingenuos homines, ſed inopes accerſirent, & ad ſingulare certamen fortiſsimos hoſtium prouocarent. Cõſtat præterea ex Lucio Floro, Romanis contra Allobroges & Aruernos dimicantibus pro Maſſilia & Heduis, quorum gratia nouæ immanitatis Elephantos obiectos Iſara & Rhodanus flumina ſenſere, poſt victoriam nihil tam conſpicuum fuiſſe in triumpho Romæ, quàm Regem ipſum viſum armis diſcoloribus, argenteoque carpento, qualis pugnauerat. Cùm itaque Rhodanicus nullum modum occidendi faceret, pupugit ea res Clodionem, qui ſe quamprimùm obuium præbuit ouanti, ſed iam curru retardato per crebra cadauera, nec equis frẽno commodè parentibus: nec priùs deſtitit, quàm Rhodanici durum & impium pectus honeſtiſsimis vulneribus, haſtâ primùm, deinde gladio perfoderit. Quanta tunc clades vtrobique fuerit, recenſiti milites & lux ſubſecuta poſtridie declarauerunt. Vix enim decimus quiſque integer à conflictu redierat expers mortis aut vulneris. Fuiſſe tamen comperio inter ſuperſti-

lib. 6. de antiquor. geſt.

Lib. Epitomes 3. cap. 2.

tes duces de pace colloquium, mutua admiratione defixos, & pari confeſsione prędicantes, nec ſolertiùs aciem inſtrui potuiſſe, nec acriùs pugnari. Non ignoro Ablauium ſcripſiſſe, Clodionem leui vulnuſculo affectum Rhodanici morientis efferata concitatione, qui quandiu vitę reliquię ſuperfuere, ſęuire non deſiit, & ſpiculum de pectore ſuo euulſum, non haſtam, in hoſtem retorſerit, mox animam indignãtem egerit. ſicuti Pauſanias de iis Gallis ſcribit, qui Brenno Duce in Gręcos ad Heracleam conflixere. Nolim facilè diſſentire iis ſimplicibus ſcriptoribus, qui veritatem nudam ſine fuco lubentiùs explicant, ſermone parum ornato, ſed ſucci pleno: quia etiam Phyſicis placet in macie pluſculum eſſe ſanguinis. Cæterùm vbi ad Regem rediit Clodio illitus multo ſanguine, incompta coma, iam non vnguentis delibuta, ſed puluere ſordida, imò honeſtata, qua omnes Francos antecellebat, auro loricę & galeę deformato, militibus maiore ex parte ſauciis, exclamauit Rex non eſſe tutum aduerſus Cretenſem artes nectere Creticas, nec Francis aduerſus Gallos decertare, quorum ſe poſteros agnoſcerent, & qui nunquã vincantur, etiamſi victi fuerint. Proinde certior factus habitam de pacis legibus mentionem, legationẽ ad Cauarinum Rhemis agentem dirigendam ſtatuit, exploraturus vtrum paci an bello potiùs Galli ſtuderent: & an Francos hoſtes mallent quàm hoſpites. Legationis princeps deſignatur Clodio comitatus nobili pube, & Morgano Iuriſconſulto, libello-

In Phocicis, bello contra Athenienſ.

rum & ſcriniorum regiorum præfecto. Greg. Turonenſis tradit Legatos Francorum mitti ſolitos cum virgis conſecratis, ne à quoquam offenderẽtur. Nec puto Legatos Hebræorũ pacem deditionémve poſcentium, priuſquàm bello experirentur contra hoſtiles nationes, ex lege publica verbis non armis ſuperare primùm iubente, nota aliqua obiti muneris caruiſſe. Eo magis obtinuit, vt Legati publici ſancti habeantur: adeò vt, ſi quid Iuriſconſulto Martiano credimus, ſanctum vocari cœperit à ſagminibus, id-eſt, verbenis, quas herbas Romanorum Legati ferebant, ne ab vllo violarentur aduerſus ius gentium. Quòd ſi quis ipſos pulſaſſet, hoſtibus dedebatur ex ſententia Q. Mutij. Adnotauit Suidas, Lacones peſtilentia conflictatos, quia Xerxis Perſarum Regis Legatos poſtulantes terram & aquam vrbe expuliſſent, & ciuium aliquem, qui Regi parere ſuaſerat, lapidibus obruiſſent. Planè quamuis verbenas Franci Gallíve legationem obeuntes non tulerint, tamẽ liquidò conſtitit Gallorum Philoſophos eadem herba adiutos ſortes elicuiſſe, & præciniſſe reſponſa. Caduceis igitur potius vſi ſunt more Græco, id eſt, virgis Mercurio ſacris, ſerpentum duorum vulgari ornatu, & concordi atque implicito complexu: quem ad alias gentes à Gallis in caduceum tranſlatum Plinius exiſtimat: apud quos Druidæ obſeruabant æſtate cõuolutos angues, qui faucium ſpuma artifice ouum quoddam generabant, ad victorias litium & Regum aditus mirè laudatum. Nec taceo ad Guntrannum

lib. 7. de geſt. Frãc. numero 32.

Deuter. 20.

Ioſeph. li. 4. Antiq. cap. 8.

l. sãctum. ff. de rer. diuiſ. l. fin. ff. de legatione.

In verb. ξέρξης.

Plin. lib. 25 cap. 9.

lib. 29. cap. 3.

Francum Aureliani Regem Legatos destinatos, & virgas sacras ferre iussos à Gundoaldo, qui sese eiusdē stirpis iactitabat, vt ab omni iniuria immunes essent. Postquā desiere Frāci Legati caduceis vti, vidētur oliuę ramū vsurpasse ritu Latino. hinc Virgilius:

Annon. lib. 3. cap. 67. anno Christi, 586.

Lib. 11. Æneid.

Iamq́ue Oratores aderant ex vrbe Latina
Velati ramis oleæ.

idq́ue passim vulgares historici testificātur. Sed cùm Narbonensis tantùm Gallia sponte sua oleam ferat, verisimile est ad sacras Legationes alibi humum ei arbori ferendæ blandimentis culturę idoneam redditam, sed incuria demum destitisse: vtpotè cùm Plinius memoret Pictones & Heduos calce iniecta fœcundasse agros suos, quæ sanè, inquit, oleis vtilissima est. Vel certè putem oleæ loco laurum suffectam similiter paciferam. Pręterea Polybius notat in Alpino tractu obuiam venisse Hānibali homines, qui corollas florentes capite gestarent: quod, inquit, ferè apud Barbaros pacis & amicitię signum est, quemadmodum apud Græcos caduceus. Dici non potest, quàm gratus atque plansibilis Clodio Gallis fuerit aduentu suo. Fertur Rhemorum iuuentam ipsum sparsisse odoratis liquoribus, & flosculis pro tempore suppeditatis. quod non abhorret à ritu Atheniēsium, palmulis, nucibus & aliis bellariis Legatos, boni ominis causa, perfundere solitorum: ita tuitionē & affluentiam rerum indicantes. Sanè Clodio iucundior multo fuit, posteaquàm rescitum est illum Regis filium, & Regem Francis destinatum patris atque

Lib. 17. ca. 8. & lib. 15. c. 30.

Lib. 3. Suidas verb. κατα χύσματα.

procerum communi desiderio. Nam & antiquitùs Legatione vltrò Reges ipsi fungebantur, vt claruit ex Homeri Menelao, qui vnà cum Vlysse ad Ilium res repetitum missus fuerat, hospitio vsus Antenoris. Sed potissimùm Clodionem commendabat oris & formæ decus, venustate mirabili prefulgens, & cæsarie flaua copiosa ac crispa, quali nec Absalõ, nec Alexander Magnus prefloruit, qui tantoperè comę gratia retortæ & fusę commendatur, & specie formę simul cum pulchritudine formidabilis. Itaque iucũdissimus fuit Cauarino Clodionis aduẽtus, tum propter regiam indolem, tum ob sermonem quem habuit suopte ingenio partim nitidum, cultu partim Morgani legum & Philosophiæ peritissimi. Præcipuum fuit orationis caput, Nulli mirum, nulli molestum videri debere, quòd Franci quondam è Gallia profecti, Deorum ducti auspiciis, in eandem reuerterentur, cùm patriæ cuique suæ amor sit insitus: & cùm cœlestes ignes, dum per certa annorum spatia orbes suos explicuerint, iterum redituri sint per quę venerant: bellúmque aduersus Gallos non esse susceptum à Francis dominandi libidine, nec plaudentis fortunæ lenimentis (sicut nec pax formidine vlla poscereturinter virium ęmulos) sed ne Galliam posteritatis & fœturę suæ pudere inciperet. Alia insuper adiecturus videbatur Clodio, cùm interuenit filia Cauarini, puella nubilis, Naturę & Gratiarum eximium opus: qua visa tanquam diffusus in oculos animus Clodionis prępediuit vocem, lætante Cauа-

Iliados 3.

Ælian. lib. 12. var. hist. cap. 14.

rino,qui nocte ſuperiore in ſomnis viſus erat ſciſcitari Apollinem de elocanda filia, ac ſibi reſponderi generum fore prorſus cœleſtem, nempè crinitum ſydus,quem Cometem dicimus: hunc verò iam non alium intelligendum, quàm Clodionem aureis ac prolixis crinibus fulgidum,& oculorum acie vehementem,& eloquio inter principes viros non vltimum. Quocirca fertur protinus dixiſſe Clodioni, ſe hoſtem iure belli contendentem nec metuere, nec odiſſe ſolitum: tamen pacis bona non grauatè amplexurum,ſi tolerabiles eius cõditiones fuerint. Antea ſe pacem ſemper armis quæſiuiſſe, pactionibus nundinari turpe duxiſſe, Gallicæ virtutis & roboris conſcium. Sed quia Pharamonem Regem, & Francam omnimodò gentem èGallia oriundam percipere-ret, propenſiorem longè ſe ad pacis & amicitiæ inſtaurationem fore pollicebatur: vt quidem pòſt cõtigit,quando Poliena Cauarini filia communi parentum conſenſione Clodioni auſpicatiſsimè nupſit. Sic enim legi, vti ſequitur, apud Ablauium: Cauarini Poliena cum Chlogione * ritè ad aram ducitur nuptialem. Nam,vt Placidus Papinij interpres adnotauit, antiqui ad aras numinum celebrabant iura nuptiarum. Plutarchus quoque tradit, Sinatum Galatã Cammam virginem vxorem duxiſſe,mox à Synorige ſodali interemptum Cammæ amore incenſo: cui cùm inuita cogeretur nubere ad aram Dianæ, quam Galatę religioſiſsimè colerent,phialam tenens vt ſacrum libamen,partem eiuſdem ebibit,reliquam Sy-

* *Sic etiã vocat Clodionẽ Turonenſis vbique, Chlogionem. Lib. 2. The bai. verſ. Dixerat. Li. declar. mul. c. 19.*

norigi bibendam porrexit: qua hausta, quia veneno imbuta fuerat, Synorix sepulchrum pro thalamo simul accepit. Ideóque miror non deesse qui putent Clodionem aliunde, quàm ex Gallia cõnubium petiisse, vel accepisse, & liberos quatuor substulisse ex fœmina Austriaca Regis filia, ac tribus superstitibus obiisse: hisque per dolum pulsis Meroueum regno potitum magna Franci Imperij contumelia & damno, sed veritatis maiore. Quo autem die festiuitas Clodionis & Polienæ coniugum publicata est, ducẽti Franci equites totidem puellas splendidas mirifica hilaritate duxerunt, Bardis poëtis Epithalamium canentibus, vt qui illustrium hominum laudationibus incumbebant: quale fortè Sidonius de Polemio & Araneola cecinit illo in regno, ac eodem penè tempore:

Nic. Gil. in Annal. Frãc. anno 445 à Christo nato.

Strabo li. Geogr. 4.

Carmine 14.

Prosper connubio dies coruscat,
Quem Clotho niueis benigna pensis,
Albus quem picei lapillus Indi,
Quem pacis simul arbor & iuuentæ,
Æternumque virens oliua signet.

Et paulò pòst:

Sed doctus iuuenis docensque virgo
Ortu culmina Galliæ tenentes
Iunguntur: citò, diua, necte chordas.

Nam & docti Reges dici merentur, quippè cùm tales nascantur. Hoc pacto Poliena pignus fuit inter Gallos & Francos denuò conglutinatos, fidei amorisque sempiterni, magno Pharamonis gaudio & commo-

do: ſicut & Cauarini ſenioris, nihil auſcultantis ea, quæ pacem detrectantes clanculùm dicebant, ſomnia & auguria deſidiæ diuerticula eſſe & inertes dextras Regum iungi: nec inſpiciebant penitus ſumma prudentia ſummiſque rationibus in communẽ concordiam itum, vt ſubueniretur Gallię tempeſtiuo gaudio, crebris barbarorum incurſionibus labefactatæ: vtque ij, qui iampridem eam ex parte nõ mediocri occuparant, abigerentur. ſi quidem Romani ad Ligerim vſque fluuium dominabantur: vltrà Gothi, Burgundiones, Vindelicæ Germaniæ populi, trans Rhodanum conſederant decem antè actis annis, Honorio & Theodoſio iuniore imperantibus, & Ætio Romanę militię magiſtro: qui licet acer & induſtrius haberetur, ingruenti hominum colluuioni Gallias eripere ægrè poterat: adeò magno numero & pari fiducia in Galliam coniuges, liberos, & ſenio graues parentes, trahebãt. Accedebat quòd Pharamon & Cauarinus pariter auebant in Gallia Regnũ ſtabilire, & liberos ſuos hæredes tãti relinquere Imperij. Idque aſtu miro occulebant, nõn ignari id factu difficillimum, & ſæpiùs mortem olim permultos quàm ſceptrum retuliſſe, qui rem tam arduam inchoaſſent, cùm Gallia Regulorum factionibus agitari conſueſſet, alio aliis interdum potiore, nonnunquam demiſſiore. Titus Liuius eſt autor, Tarquinio Priſco regnante Romæ, in Celtica Bituriges ſummã Imperij habuiſſe, Regem Celticis dediſſe Ambigatũ planè fortunatum. Iulius Cæſar cùm in Galliam armatus

Greg. Turon. lib. 2.

Plin. lib. 4. c. 14.

Paul. Diaconus. lib. 14. in Theodoſio iuniore.

Decad. 1. lib. 5.

Lib. 1.

matus venisset, comperit eam Heduorum cum Aruernis de potentatu contẽdentium odiis turbatam, & penè prostratam, cùm Aruerni & Sequani Germanos auxiliares adsciuissent: Ita factum, vt Hedui pulsi omnem nobilitatem, equitatum, Senatúmque amisissent. Sed vt antiqua sileantur, nuperrima valde consternabant molientes opus eximium, repetitis iis quæ in Gallia acciderant * Arcadio & Honorio Cæsaribus Romanis, Constantino quodam ex infima militia regium solium indepto, & Constantem filium ex monacho Cæsarem faciente, ac armis latissimè bacchante, Didymo & Viridiano Gallis iuuenibus patriam necquicquam asserentibus, quoad Constantinus à Romanis Arelate occideretur, Viennæ Constans à Gerontio Comite. Deinde Maximus Rex, ac repentè exul, suffecto Iouino, tincturo iterum purpuram proprio sanguine. Nec Sebastianum Iouini fratrem mitius fatum expectauit. Quare Gothi Gallis Attalum præfecere: qui tandem captus, & ad Honorium missus, manum qua malè Tyrannidem arripuerat, amisit: sic vitæ & miseriæ relictus. Tot tristes recentésque ambitionis euentus vnanimes & amicos Pharamonem & Cauarinum fieri suaserant, quandiu ingentis regni fundamenta iaciebãtur: optabántque vt tam diuturna imposterum esset pax inter Gallos & Francos, quantum pacis multæ causæ non deerant. Aderat corporum ac lineamentorum inter vtrosque similitudo, pręter candorem aliis multis nationibus communem. Gallis &

*Ab anno Christi 400. P. Diaco. lib. 14. Sozom. li. 9. cap. 11.

Lib. de tẽperam. 2.

Germanis, inquit Galenus, & omni Thracio generi, ac Scythico, frigida atque humida cutis est: ideóque etiam mollis, alba, & pilis nuda. Omnis verò naturalis his calor in viscera vnà cum sanguine confugit: vbi dum agitatur, premitur & feruet, iracundi, audaces, & præcipitis consilij redduntur. Quid memorem à Francis idioma Gallicum ac tunc semigręcum à tam multo æuo retentum, amicitiæ & necessitudinis vinculo & testimonio non vulgari? Vt enim Alpheus fluuius per Olympiam fluens Peloponnesiaco mari infunditur, nec aliquid salsi retinens in Arethusam Siciliæ fontem præterfluit: sic Franci, antea Galli, per varias sæuásque nationes prętergressi, seruato in multis linguę genitalis sono & lepôre, in patriam antiquam reuerterunt. Gothinis Osisque, qui terga Marcomanorum & Quadorum claudũt, idem accidisse videas, vt in media Germania patrium sermonem syncerè custodierint. Gothinos Gallica, inquit Corn. Tacitus, Osos Pannonica lingua coarguit non esse Germanos. Sed in Francis apertiùs hoc patefit, cùm vel eorum nuncupatio Gallica & ingenua deprehendatur, sicut Gallorum Græca à lacteo colore. Coaluere itaque rursus matrimoniis & animis, & tum Franci, tum Galli promiscuo vsu appellati. Et nisi consensu mutuo quàm vi & rapina coniugia celebrari dignius esset, dicerem idem euenisse circa incunabula Romani regni, cùm Sabinæ puellæ simulatis à Romulo ludis equestribus spectatum admissæ, prædę fuere. Hinc bellum, & duce Tatio irruptio

Lib. de morib. German.

Sabinorum in vrbem, quibus Tarpeia arcem prodẽte admiſsis interceſſere raptæ laceris comis, ac ſi caluitio pax feſtinaretur: tantúmque valuit fœmineus eiulatus erga patres ac maritos, vt percuſſo fœdere Sabini Romam migrauerint, ea lege, vt Sabini Tatiúſque cum Romano Rege, ac populo æquo iure viuerẽt, & Romani à Roma, Quirites à Curibus Tatij patria, nominarentur, Imperio inter ambos Reges communicato. Nam, vt M. Cato notat, Hetruſcis & Sabinis non eſt litera q.hi quoque Curim, haſtam appellant. Proinde vehementer falluntur, qui Francos ſolùm non ſimul Gallos regnaſſe arbitrantur: quin potius Clodio, patre ſoceróque aſſentientibus, Gallico ritu inauguratus eſt, & fauſta voce Gallorum. Nam cùm Pharamon & Cauarinus conſideraſſent nihil tam eſſe conciſum ac breue quàm hominis, præſertim ſenis, vitam, nihil tam fluxum, mutabile, ac flexibile, quàm vulgi voluntatem, firmari ſedulò curarunt regnum omnium auguſtiſſimũ Rege Clodione promulgato & conclamato. Quem protinus militum Tribuni ſalutatum hilariter, ac clypeo exceptum altiſſimè extulerunt. Is enim erat modus celeberrimus Regis ſignificandi publica lętitia, idque apud Pariſios potiſsimùm. Greg. Turonẽſis ſcripſit, Sigiberto Coloniæ Rege per filium interfecto, & rurſus parricida ſimiliter ab aliis ſicariis ſublato, Clodoueum Francorum Regem quintum, qui tunc Lutetiæ degeret, ditione ipſius potitum, & clypeo euectum miro plauſu palmarum & vocum. A-

Luc. Flor. lib. 1. Epitom. ca. 1.

In Originib. in fine.

Lib. de geſt. Frãc. 2. num. 40.

in 6. ætate. donis quoque Viennenſis alium Sigibertum, vnum ex Tetrarchis Francię, ſæpè & piè admonitum à Germano Pariſiorum Epiſcopo, ne vim faceret Chilperico fratri: Sed, inquit, ille potiùs Francis conſentiens, more gentis impoſitus clypeo, Rex conſtitutus eſt, deinde occiſus Fredegundis Chilperico nuptæ inſidiis. Et de iis quæ poſtea euenere, Annonius refert, Mummolum Ducem conſpiratione Deſiderij Ducis Toloſani eleuaſſe clypeo, & more antiquorũ Francorum Regem proclamaſſe Gundobaldum, qui Conſtantinopoli veniens, ſe Clotarij ſeptimi Franciæ Regis filium dicebat: cúmque circumiret exercitum iam tertiò, clypeum cum infauſto Rege corruiſſe, non ſine omine Gundobaldi paulò pòſt perituri. Sed profectò longè antequàm Franci in Galliã rediiſſent, Galli ipſi clypeo Principes ſummos ſolemniq́ue geſtatione deſignarant: idq́ue Ammianus oſtendit, Conſtantium Auguſtum memorans anxiũ valde ob virtutes & famam Iuliani Cęſaris adoream referentis ex victis Alemanis, & receptis opidis Gallicanis: Proinde ab Oriente per expeditum tabellarium mandaſſe Iuliano, vti ocyùs ad ſe veniret cum copiis Gallicis ob expeditionem primo vere in Parthos mouendam: inq́ue eius rei inuidiam Gallicum exercitum cõclamaſſe Auguſtum Iulianum Pariſiis, vbi morabatur, id honoris callidè reſpuentem. Nihilominus, inquit, vno pariq́ue ardore nitentibus vniuerſis, maximoq́ue fragore probro & conuiciis mixto, Cæſar aſſentire coactus eſt, impoſitúſque

Lib. 3. ca. 61. & 70.

Lib. 20. rer. geſt. anno Chriſti, 365.

ſcuto pedeſtri, & ſublatus eminens, populo ſilente Auguſtus renunciatus, iubebatur diadema proferre. Nam clypei Gallorũ adeò vaſti fuere, vt, teſte Pauſania, quamuis corporũ magnitudine cæteros mortales antecellerent, ſcutis patriis flumina tranarent pro ratibus, maximè Sperchium amnem in Doride regione. Sanè clypeo idcircò efferebatur Princeps, vt ex eo auſpicio Imperij ſe ad tuitionem & ſecuritatem Reipublicæ natum & præoptatum intelligeret: vtque toti populo ſtuderet, iniurias publicas propulſaret, & ſingulorum ciuium, tanquam vnus pro vniuerſo corpore, malorum tela acciperet, ac retunderet: qualis Clodio futurus ſperabatur votis populi ore iubilo vociferantis adeſſe Regem, Cauarini generoſi generum, Pharamonis optimi ſimilem prolem, magni exempli, maioris ſpei Ducem, Gallię reſtitutorem, Franciæ ornamentum, omnium tutelam, tam comem quàm comatum Regem. Sic enim, vt iam præſcripſi, Clodio vocabatur propter vberẽ comam: quam ſiquidem Conon Samius Mathematicus vidiſſet, proculdubiò pluris feciſſet, quàm illam Berenices, quæ detonſuram crinem ſe vouerat, ſi Ptolemæus frater ac vir ex Aſia victor rediiſſet: cúmque in Veneris templo dicatum ſemel cerneret, poſtea nemo, Conon Regis mœſti hoc gratię conceſſit, vt inter ſydera collocatum oſtenderet in cauda Leonis ſtellis ſeptem ſplendidum. Cęterùm Clodioni hoc tribuit cæſaries, vt ipſe Comatus nominaretur, & vt Reges Francorum deinceps comam co-

In Phocicis.

Iul. Hygi. nus in li. de ſignis cæleſtib.

lerent præ cæteris Principibus ac ſubditis. Nec omninò placet quod Agathius affirmat, ſolis Francorũ Regibus licuiſſe profuſa coma ornari cum aliquo diſcrimine ad frontem mediam, ſubditos omnes circumtonſos fuiſſe, atque ita cognitum Clodomirum, vnum è quatuor Clodouei Regis filiis, qui in prælio Burgundionum telo occubuerat. Nimiæ etenim hoc fuiſſet ſeruitutis à Franco ingenio alienæ: cùm, vt Suidas docet, coacta detonſio iugum ſeruile innuat, ex quo manauit vetus illa parœmia, δοῦλος ὢν κόμην ἔχεις. id eſt, ſeruus cùm ſis, comam habes. de iis qui aliquid audacter agunt. Quinetiam Comatę Galliæ ſcimus omnes inditum nomẽ ab incolis ſine delectu comam nutrientibus, vt Togatæ magis pacatæ & Tranſalpinæ, à veſtis decore. Et T. Liuius Gallis aſcribit promiſſas & rutilatas comas, vaſta ſcuta, prælongos gladios: ſed ſpecioſas, vt par eſt, antea lios ipſi Reges oſtentabant: ſicut etiam Lacedæmonij eo tempore, quo bellicoſiſſimi habiti ſunt. Leonidas fortitudinis cauſa comam geſtauit: quia amicis ſe modeſtiorem, hoſtibus verò terribiliorem, propter ipſam videri ſuſpicabatur. Ex quo Spartiatæ, vt refert Philoſtratus, ſtuduere capillo amplificando: quia hunc Regem non minus quàm Lycurgum aut Iphitum venerarentur. Adiicit Agathius, Francos expoliuiſſe crinem, vnguẽtíſque variis perfudiſſe, non odoris boni modò cauſa, vt opinor, ſed quoniam mentis ſedes in capite ſit, quæ ſuaui fragrantia rapitur, & altiſsima quæque cerebro odori-

Lib. 1. de bell. Goth.

Decad. 4 lib. 8.

Lib. 8. ca. 3. de vita Apollonij.

bus delibuto reducit. Quocirca nec Christus, cùm esset Bethaniæ, repulit comminuto alabastro nardum puram effundi sibi in caput à muliere, & ita totam domum odore impleri, perfusa cœlestis Regis coma, decora, & Solis radiis pretiosiore. Hoc fortè in causa fuit, cur Galli iussissent terram domesticam ammoniaci lachrymam producere, teste Plinio, quam aliâs Africa iuxta Ammonis oraculũ profert. tanti fecere alienam voluptatem potiùs quàm suam in fragrante coma. Sanè Turonensis est autor, Gundobaldum nullum maius argumẽtum habuisse, quo se Clotarij filium conuinceret, dum Childeberto patruo à matre repræsentaretur, quàm quòd literis eruditus, crinium flagellis per terga demissis incederet, inueterata Regum consuetudine, nimirùm cùm popularibus capillus recisior vsurparetur: adeò de hac messe infructuosa, sed ornatus plena, veteres laborarunt: cùm etiã Homerus καρηκομόωντας ἀχαιούς* dixerit, laudis quodam genere. Nec quicquam notius est Atheniẽsium cultu circa cincinnos, & aurum implexum virorum crinibus, & cicadas aureas feriatim iis concinnatas: vnde πεπιλοφόροι appellarentur. Sexto demum anno postquàm regni gubernaculis admissus fuerat Cauarinus, decessit. Quid ille æger dixerit, mihi compertum non est, nisi quòd nemo cõsolantium sciret, vtrum vitæ terminus mors esset: perinde atque Euripideum illud sentiret. Quis, inquit, nouit an viuere hoc sit emori, an emori sit potius id quod vocamus viuere? Τίς δ' οἶδεν εἰ τὸ ζῆν

Marci 14.

lib. 12. cap. 23.

Lib. 6. de gest. Frãc. num. 24.

** i. capite comatos Græcos. Iliad. 7. Plin. lib. 28. cap. 1. Thucyd. lib. 1. & suidas.*

Laërtius in Pyrrhone duos versus citat Euripidis.

μὴν θεὶ κατθανεῖν: Patri mortuo clausit oculos Polie-na suos ipsa rigans lachrymis, quæ Clodioni pulchriores videbantur, quàm quæ à Phaëtontis sororibus liquatæ feruntur verti in succinum. Indixit confestim funus atrato præcone tuba pręcinente lugubre melos. Nam & apud Romanos cùm aliquis decessisset, tubicines canebant testandi gratia naturæ concessisse defunctum sine ferro venenóve, vt tradit Hyginus. Scio tamen derogatum mori acerbo funerum priscorum. Funera sunt pro cultu Gallorum magnifica, inquit Cæsar, & sumptuosa omnia, quæ viuis cordi fuisse arbitrantur, in ignẽ inferunt, etiam animalia: ac paulò supra hanc memoriam serui & clientes, quos ab iis dilectos esse constabat, iustis funeribus confectis vnà cremabantur. Sed neque crematum, vrnáve conditum accepi: sed tumulo ritè humatum, regali luctu subsequente, & vitæ bene transactæ recordationem ad planctum miscente. Quod certè duxerim nobilius, quàm si sepelientes cum sepulto infoderentur, velut vnà morituri, aut magis victuri, vt coniicio, cùm ęternas sibi fore animas intelligerent. Tunc sibi cauere ac regno cœpit Pharamon, laborum annorúmque præteritorũ cumulo fatigatus, nihil tamen tristis, vtpotè qui fore speraret, vt in æternam suámque domum remigraret, aut vt omni sensu ac molestia careret, nihilque in malis duceret, quod æqua lance Regibus omnibus, nedum plebeiis à parente communi natura appenderetur. De regno igitur magis quàm de vita soli-

In lib. antiquar. fabul. c. 24.

lib. 6. de bell. Gall. Mela lib. 3. cap. 2.

licitus, certò sciens Reipublicę firmamentum maximum esse Legem, imitari quodammodò cupiēs Lycurgum Lacedęmoniorum legislatorem, curauit leges præstituere proceribus, & vulgo non minus plausibiles quàm salutares, deinde è vita & è Gallia in cœlum abire. Nam & ille cùm leges rogasset, iureiurando Lacones adegit, vti legibus latis insisterent, nec ex illis quicquam immutarēt, quoad ipse reuerteretur, Delphos se profecturum ad Phœbum simulans: sed iuit regio sanguine legislator insignis, sine spe vlla reditus, ne sacramento ciues soluerentur, vtque ita sancitę leges perennes essent. Quæri consueuit, quare Pharamonis leges appellentur Salicæ. Nam etsi variæ afferantur rationes pro cuiusque ingenio & coniectura, vix est vt suis autoribus satisfaciant, quos refellere non studeo, sed potius admonere, omnem legem esse inuentum & donum Dei, & decretum hominum prudentium. Sic enim ait Demosthenes: πᾶς δεῖ νόμος εὕρημα μὲν καὶ δῶρον θεῶν. hoc quò magis humanis mentibus figeretur, Reges consultissimi & alij primæ notæ legumlatores, leges suas ad aliquem Deum retulerunt. Moses quidem ad verum & optimum: quem allocutus est eo nomine, vel Angelum eius. Nec enim quisquam Deum vidit vnquam: cùm & Moses hoc postea à Deo Max. impetrare contenderit, vt eum de facie cognosceret. Et D. Stephanus non ambiguè dixit, legem Iudæis datam dispositione Angelorum. Prestitit verò Deū promulgatorem sentire, vt lex plus venerationis

Plutarch. in Lycurgo.

Orat. 1. in Aristogitonem.

Exod. 19. & 33.

Actor. 7.

haberet & dignitatis. Ita Minos Rex Cretenſium ſe colloquio Iouis frui aſſerebat, & leges ex illius reſponſo dare: quas Lycurgus poſtquàm in Creta didiciſſet, domum reuerſus, acceptas ab Apolline fingere maluit. Sic Pharamon ad Martem Herculémve Martium retulit ſuas, perfecitque, vt à populo reuerentia ducto & attonito, ore aperto, audirentur, & Salicæ vocari inciperent, & tam Francis quàm Gallis antiquioribus perplacerent. Nam quotuſquiſque ignorat Salios Martis ſacerdotes arma eius cœleſtia ex Numæ inſtitutis portare ſolitos, quæ vocarentur Ancilia, ex omni nimirùm parte reciſa, vt explicat in Faſtis Ouidius:

Plutarch. in Numa.

lib. 3.

Iam dederat Saliis à ſaltu nomina ducta,
Armáque, & ad certos verba mouenda modos.

Nec eſt quòd indecora cenſeatur ſaltatio bellicoſis ritibus ac viris, cùm conſtet Æthiopes concinna quadam ſaltandi ratione ingredi prelium, & ſagittas capiti radiorum inſtar circumiectas velut è pharetra depromere, ac ita ſaltando numeris aptiſſimis hoſtẽ terrere & aggredi. Nemo preterea neſcit Pyrrhum Achillis filium patri bellandi ſtudio nequaquam ſecũdum, ſaltationem armatam plauſibiliter inſtituiſſe, quæ etiamnum tam clari autoris nomine cenſetur, & decora corporis declinatione ictus infligere aut euadere in præliis oſtendit, gladium ſcuto collidens, & attonitum quiddam ac prorſus bellicum ciens, inſtar Curetum in Creta inſula. Planè Salios quoque Herculi conſecratos Antonius Gnipho, cu-

Lucian. li. de ſaltatione.

ius ſcholam Cicero frequentauit, prodidit, ſicut & Varro in Menippea Herculem eundem cum Marte facit, & ſimiles honores tribuit, & Salios ſodales, vt Virgilius: *Macrob. lib. 3. saturnal. cap. 12. Æneid. 8.*

Tum Salij ad cantus incenſa altaria circum
Populeis adſunt euincti tempora ramis.

Et mox: *- qui carmine laudes*
Herculeas, & facta ferunt. -

Nec alia ratio ſuaſit, vt Francorum alij, qui nondum Rhenum tranſmiſerant, Anſuarij vocarentur, teſte Ammiano: alij autem Salij, qui Toxandriam flumine traiecto occuparant. Nemo profectò non videt ab Anſiliбus & Saliis Martiis inflexa fuiſſe huiuſmodi nomina, concurrente Francorum religione in Martem propenſa & Herculem, & ſaliendi dexteritate, ac curſu hoſtes præuertendi, & nandi peritia ſingulari: quod attigit Sidonius, hoſtes recenſens, cum quibus Auitus Aëtij comes decertarat pro Romanis in Gallia, quam ſibi vindicabant, res gerens: *Lib. 26. rer. geſt. & li. 17. vbi de saliis.* *In Panegyr. ad Auitum, Carm. 7.*

- Belgam Burgundio quem trux
Preſſerat, abſoluit: vinctus tibi vincitur illic
Curſu Herulus, Chunus iaculis, Francúſque natatu,
Sauromates clypeo, Salius pede, falce Gelonus.

Salios à reliquis Francis ſecreuit Sidonius, vt illuſtrium præcipuos, vt Celtas à Gallis vulgò ſeparamus, aut aliquando promiſcuè vtimur. Planè cui quàm Gallis Herculem potius honorare congruat, gens nulla occurrit, ſi Galathei parens & generis Gallici autor ille extitit, Beroſo teſtante: & qui pe-

ragrato terrarum orbe, Gadibus in Hiſpania, vbi columnas duas pro trophęo ſtatuit, obiit, & diuinos honores accepit. Ideoque Vlpianus Iuriſconſultus: Deos, inquit, inſtituere non poſſumus hęredes, prętер eos, quos ſenatuſconſulto, cõſtitutionibus Principum, inſtituere conceſſum eſt: ſicuti Iouem Tarpeium, Apollinem Didymęum: ſicuti Martem in Gallia, Mineruam Melienſem, Herculem Gaditanũ. Iulius Cęſar Gallos ſcribit de diis eandem ferè, quam reliquas gentes, habuiſſe opinionem: Martem bella regere. Huic, cùm prędio dimicaturi eſſent, ea quæ bello cepiſſent, deuouiſſe: quæ ſuperauerant animalia capta immolaſſe, reliquas res vnum in locum cõtuliſſe. Nónne igitur Salij dici meruerunt, eò magis quòd Salico ritu inituri pugnam, cantu & tripudiis, ac concuſſis gladio ſcutis, ſpecimen terroris coram hoſtibus ederent, vt abundè iam docuimus? Accepi ego, Gallos inter Martias illas cantiones leges Pharamonis, quas auidiſſimè complectebantur, libenter vſurpaſſe: necnõ in choris ac comeſſationibus. Nam & Athenis inter pocula Thurij Charondæ leges cani ſolitas tradit Athenęus.

In corpuſculo Iuris, tit. qui hæredes inſtit. poſſ. ſitamen is liber Vlpiani eſt. Lib. 6. de bell. Gall.

LATA eſt tandem inter Salicas leges illa potiſſima & verè regia Pharamone ſanciente, Ne qua fœmina Francię Regibus ſuccederet, ſed ad proximum quemque agnatum maſculum ſceptrum tranſiret. quę quidem lex nec ſine cœleſti iudicio edita eſt, nec ſine exẽplo, vt regnũ firmiùs ſtabiliretur æterna familię ſerie, quę in qualibet fœmina intercidit: eò

quòd filij ex ea nati, patris sui, non ipsius fœminę familiam sequuntur, vt Iurisconsulti explicant, qui mulierem familię suę caput & finem esse dicunt. Et Euripides ait, mulierem semel egressam paternas ædes non esse ampliùs parentum, sed coniugis: masculum verò genus perpetuò domi consistit: quinetiam honorat penates & sacra domestica & sepulchra maiorum. θεῶν πατρώων τε τάφων τιμᾶ ὅρον. Nam etsi alterum sexum alterius ope egere naturavoluerit, vt suis vicibus immortalis quodammodò maneat liberorum procreatione, vt tanquam accensa vitę face lumen posteris per manus prębeatur, & ita mortalitatis damna pensentur: nemo est tamen qui non videat in multis mulieris esse deteriorẽ causam quàm masculi, & facultatem imbecilliorem: pręsertim in publicis arduisque negotiis, quę non nisi summo consilio armisque conficiuntur. Argumento est ipse Deus. Nam licet sexu careat, quia est per se æternus, nec eget sobole ad sui propagationem:

l. pronunciatio. §. vlt. & l. familiæ. ff. de verb. signif.

Stob. sermone 75.

Iuppiter & mas est, & nescia fœmina mortis,

inquit Orpheus: tamen est mentibus hominum ea insita notio communis, vt simul ac Deum nominari intellexerint, Regem se virili quadam figura decorum videre arbitrentur, neque alium magnę totius mundi Reipub. gubernandę, velut lege sacra & Salica, prępfici optarive fas esse. Propterea Abner magister militum Isboseth Saulis filium post patrẽ regnare curauit. Postea verò Dauid vnctus fuit vnanimi populi consensione, Saulis filia ad tantam admi-

Apuleius citat Græcè in lib. de mũdo.

2. Reg. 2. & 5.

niſtrationis molem poſtpoſita. Nec deinceps aliter obſeruatum legimus: ſicut nec in Romanorum imperio, poſtquàm Octauius Auguſtus ſucceſſorem ſibi Tiberium priuignum deſignauit, nec reiecit, quãuis à Iulia vxore huius filia diuertiſſet ob libidines. Diuus quoque Nerua, qui poſt XII. Cęſares imperauit, Troianum, cum quo nullo neceſſitudinis vinculo pręterquàm militię & virtutis tenebatur, propter publicam ſalutem & vtilitatem adoptauit. Sed hic duriùs quàm par ſit, & aduerſus legem Salicam reiecit cognatos, ſi modò idoneos vllos habuit. Aureliano ſanè vnica fuit filia, cuius poſteros à ſe viſos Flauius Vopiſcus ait: delegit tamen Senatus & exercitus Tacitum: Fœmina enim non ſuffectura videbatur compeſcendo motui Germanorum, qui limitem trans Rhenum ruperant, minuſque ad reliqua Reipublicę nutantis munia obeunda. Sed debuerat Tacitus, niſi fallor, æquitatis ſtudio, tunc rebus integris, ſi modò cœlebs erat, Aureliani deceſſoris ſui filiam vxorem Auguſtámque adſciſcere. Cúmque tot rationes atque exempla regia & conſiliaria in conclaue animi ſui induxiſſet Pharamon, nihil aliud potuit quàm æquam, ſanctam & proſperam legem ſtatuere, fretus potiſsimùm prudentum virorum adſtipulatione, quos arduis in rębus conſulere ſueuerat. Inter quos eminebant quatuor * ſcrinij, libellorum, & cognitionum magiſtri. hi erant Morganus, Egibus, Solegaſus, Atrogatus, in quorum numero omnes autores conſenſere, quibus curę fuit res geſtas

Sueton. in Tiberio, cap. 11.

Dion in Nerua.

In Aureliano, & in Tacito.

* *Idem Adonis Viennenſis. Diſſentit tamẽ in nomine, vt & Guaguinus et Gill. inter ſe diſſ. nu les.*

Francorum perſcribere. Et is quidem numerus facit, vt inſtitutionem Perſarum Regum reminiſcar, quibus pubeſcentibus Plato refert, quatuor ſapientiſſimos viros regios pędagogos datos: quorum primus Magicam Zoroaſtris doceret, Deorum cultus, & inſtituta regia: ſecundus, vt omni in vita verax eſſet: tertius, ne vlla cupiditate ſuperaretur, atque ita liber viueret: quartus, vt impauidus & ſecurus degeret. Planè Morganus legibus Romanis impenſè ſtuduerat, idque Beryti in Syria, vbi Eudoxium audierat Anatolij auum, quem Digeſtorum libris componendis Iuſtinianus Imperator ſe adhibuiſſe ſocium laboris & glorię prędicat. Tanti verò factus eſt vulgò Morganus, vt plereque leges ab ipſo nomẽ acceperint, vt Obertus Iuriſperitus indicat, legem vocans Salicam ſeu Morganaticam, qua vir nobilis & potens liberos iuſtos habens, ita ſecundò vxorem obſcuram ducit, ne filij naſcituri iura præcipua familiæ & clientelę participent prioribus ſuperſtitibus. Complura fuiſſe legis Salicæ capita teſtis eſt illuſtris & exploratę fidei Carolus Magnus Lõgobardorum victor & legiſlator, edito titulo de eius legis capitibus. Generaliter, inquit, omnes admonemus, vt capitula, quæ præterito anno legi Salicæ omnium conſenſu addenda cenſuimus, iam non vlteriùs capitula, ſed tantùm leges dicantur: imò pro legibus Salicis teneantur. Atqui à Morgano & Egibo Morganegibam, ſeu, vt exponit Greg. Turonenſis, matutinum donum, veteres Galli deduxere, pro ea ac-

In Alcib. 1.

l. 2. C. de vet. iur. enucl. §. qua omnia.

Cap. vnic. de fil. natis ad Morgana. ticam.

Lib. 3. de legib. Lõgobardorum. tit. de capitul. leg. salicæ.

Lib. 9. de geſt. Frãc. §. 20.

Annon. lib. 3. c. 4. ceſſione, quam à viro hęredibúſve eius mulier vltrà dotem recipit, quæque ceſſa eſt Brunichildi Athanahildi Gothorum Principis in Hiſpania regnantis filię, & Sigiberti Franci Regis vxori, quę antè Arriana labe fœdata, Bruna nominabatur, Bruma dicēda veriùs propter maleficia, quibus ſe inquinauit, & Frācos labefecit, donec triſti exitio, tanquàm verna Reipublicę lętitia protereretur. Fuit autem Egibus non perinde in iure verſatus, ſed grauis & ſeuerus, & qui in Pythagora tacendi patientiam non minus quàm doctrinam commendaret. Solegaſus ex Franconia accitus, cùm diu caſtra frequentaſſet, & non vulgarem militiæ gradum ſcandiſſet, ex vulnere factus debilior, iuri operam multam nauauit, Regi cū-

Alian. li. 2. var. hiſt. c. 23. primis gratioſus: non ſecus ac Nicodorus Mantinēſis pugil excellentiſsimus, cū extrema ætate deſinere aut deficere neceſſe haberet, legiſlator euaſit, atque ita plus cōtulit patriæ, quàm dū victor in ſtadio proclamaretur. Atrogatus Clodione quondam diſcipulo, nunc Rege amantiſſimo, clarus eminénſque habebatur: quem quò magis ac magis ſibi conciliaret, Ariſtotelem de ſchola Gallica explodendum cotidie dicebat, impium prorſus contra Alexandrum Magnum diſcipulum, cuius beneficio varias animalium rerúmque naturas didicerat. Nam inflammatus

Plin. lib. 8. c. 15. Rex cupiditate eas ipſas explorandi, delegata commentatione Ariſtoteli ſummo in omni doctrina viro, aliquot milia hominum in totius Aſię Gręcięque tractu, quos venatus, aucupium, piſcatio, aluearią-

que

que alebant, parere iusserat, vt cum summi Regis desiderio liceret omnibus volumina Aristotelis legentibus breuiter peregrinari. Sed fertur Aristoteles pernimiùm indagasse ac inuenisse, demonstrata aqua in Nonacri Arcadiæ regione, quę à vi sua πυρὸς ὕδωρ nominatur: mortifera enim est: nec argenteo æreóve vllo vase contineri potest, quin dissiliat & dissipetur, sed tantùm mulæ vngula. Eáque memoratur ab Antipatro per Iollam filium perlata ad Alexandrum interficiendum, magna Aristotelis infamia, qui id veneni pergelidi docuerat, teste Agnothemi, qui se id à Rege Antigono audisse affirmabat: Idque tam sibi persuaserat Antoninus Caracallus Imperator, vt Aristotelicos Philosophos vbique propelleret, eorúmque sodalitia & commoda auferret, præsertim Alexandriæ in Ægypto, libróque ipsius rogo damnare non erubesceret. Verùm id nulli credibile fore existimo, vt insidiarum in Regem conscius fuerit nobilis Philosophus, quamuis aquam exitialem detexerit, sciens nihil mali genuisse naturam sine aliquo bono, nihilque tam prę sentis esse veneni, quod non spectet ad antidotum, si salubribus misceatur, vel etiam per seipsum. Inde in Genesi vidit Deus quęcumque fecerat, maximè animalia, post cœlum, terram, aquamque valde bona esse, nulla venenata excipiens: vt patet in Aconito, quod fabulæ narrant ex spumis Cerberi canis extrahente ab inferis Hercule natum. Pota in vino hac herba Scorpionum ictus innoxij fiunt, & quodlibet aliud vene-

Vitr. lib. de architectura 8. cap. 3.

Plutar. in Alexandro, in fi.

Xiphilinus in Caracallo.

Dioscor. lib. 4. cap. 66.

num in homine colluctans trudit: oculorum præterea dolori ſuccurrit. Sed apertam inſcitiam atque calumniam Atrogatus in Ariſtotele arguebat, quòd non veritus fuerit aſſerere Celtas maſculorum coitus recepiſſe, qui tantoperè ab eo abhorrent, vt vel ſola nefandi amoris mentione non minus contriſtẽtur & verecundentur, quàm delectari palàm ſolebat Hermia eunucho Ariſtoteles. In huius itaque pertinax odium, Seruitutem abrogari Atrogatus primũ ſtuduit, Regi demonſtrans, quàm parum illa regno decoro, & ingenuo nomini Francorum quadraret: quantum etiam naturæ reſiſteret. Nec tacuit, Periãdrum Corinthi imperantem, & Sapientem, non obſcura fama habitum, edixiſſe, ne ciues ſibi ſeruos aſciſcerent, quibus freti otio indulgere, & inſidiis in Principem, faciliùs poſſent: Proinde ſeruitutem à Iurifconſulto probè definitam, vt ſit conſtitutio iuris gentium contra naturam, ſed perperàm admiſſam in Republ. Nam etſi originem à bellis accepiſſet, quia ſatius videretur ſeruare bello manuque captos, quàm occidere, vnde Seruos & Mancipia appellata: tamen Francæ humanitati magis conuenire, vt bello ſuperati iure aliquo pignoris tantiſper ſeruentur illæſa libertate, dum ſeipſos luant, & redimant. Ridiculum omninò eſſe Ariſtotelem, qui ſecundum naturam eſſe ſeruitutem, quæ tota fortunę debetur, contenderit, & eam non in homine tantùm cerni, ſed etiam in brutis & rebus inanimis: non tantùm quòd homo alius alij imperet, ſed etiam quòd ani-

Lib. 2. Politic. c. 7.

Suidas.

Lib. 1. Politic. cap. 3. & 4.

mus corporis ſeruitio vtatur, & fœminas viris ſubeſſe natura voluerit. Hoc, inquiebat ſcitus homo Atrogatus, ſi verum eſſet, iam mundus velut ciuitas quædam ſeruorum conſtitueretur: cùm intra eius conuexam compagem nemo ſit, quin alicui natura dictante pareat, propter potentiam, virtutem, ætatem, aut dignitatem. Sed aliud eſt obſequium, aliud ſeruitus: aliud Regis maieſtatem venerari, aliud horrere vt domini. Nec vxor, quæ viro morem gerit, ſeruit, ſicut nec patri filius, cùm illi, à quo vitæ lumen accepit, pietate gratuita obtemperat: Ideoque Deum nunquam liberos ſeruis præpoſuiſſe: & Epictetum Philoſophum paupertate & ſeruitute preſſum in deliciis habuiſſe, vt ipſe de ſe in quodam carmine gloriatur: & Phædonem ex cohorte Socratica, cuius nomini Plato librum immortalem De animæ immortalitate dedidit. Quare Indi legem tulerunt, ne quiſquam ſeruus fieret, ne ſcilicet qui iniuria præſtarent, honoratiores plerumque eſſent, ſed æquo iure ad omnes fortunæ caſus inſtituerent vitam. Accedit malorum glomus, quæ ſerui intulere dominis, dum aut eos occiderunt, aut ſubſtantiam eorum comederunt veriùs quàm canes Actæonis, aut matronas ſtuprauerunt, aut denique ſubuerterunt Reſpublicas. Inde Locrorum genus velut infame habitum notat Euſtathius, quòd eorum, qui habitabant iuxta Criſſęum ſinum in Eubœa, dominis ſuis in bellum pro Repub. euntibus dominabus mixti ſunt: mox iuſtam vindictam metuentes, cum

A. Gell. lib. 2. cap. 18.

Diod. sicul. lib 3. de antiq. geſt.

matronis in Hetruriam fugerũt: σφετέρῃς μιχθέντες ἀνάσσαις, ſcelerato auſu, nulla ſeruorũ virtute pẽſando. Ecquem latet Chryſi & Inomai ſeruorum Gallorum audacia, qui coacta decem milium multitudine, incendiis, rapinis, & cædibus Italiam aliquando concuſſerunt, demum difficulter oppreſſi duce Gellio? Spartaci gladiatoris notius eſt facinus, quàm vt neſciri queat: & Gallorum ac Germanorum fugitiuorum copiæ auxiliares, quas priùs oppreſsit Licinius Craſſus, idq́ue prudenter, quàm ducem ad caput Silari fluminis caſtra metantem aggrederetur, alioquin non ſuffecturus tot veteratorum milibus, qui vndiquaque ad necem liberorum hominum confluebãt: ita vt ſeruos à Republica exigere, ſemetipſum ſit aſſerere, & in libertatem vindicare. Sed hęc lex mangonibus permoleſta fuit, qui in Gallia quæſtum ex ſeruili merce amplum faciebant, in tam magno numero, vt adhuc Galli vſurpent Pædagij nomen, ἀπὸ τῶν παιδῶν, id eſt, à pueris, pro vectigali rei cuiuſlibet tranſuectæ, quod Regi penditur. Meminit Seneca Stoicus. Præſtringit, inquit, animum apparatus alicuius pędagij, diligentiùs quàm iam intra latus veſtita & auro culta mancipia, & agmen ſeruorum nitentium. Vtuntur eadem voce autores Obertus & Gerardus, qui iura clientelę potentiorum ducum & nobilitatis, plebeio vtique ſermone perſequuntur, & pędagij exactionem ad inclytos viros referunt. Obſeruaui tamen eximios quoſdam viros longo pòſt tempore in Gallia ſeruis vſos. Gregor. Turon.

Paul. Oroſ. lib. 5. cap. 24. Flor. Epito. 3. c. 20.

Lib. 1. de tranquill. vitæ.

In vſu Feudor. tit. Quis dicatur Dux, Marchio. Lib. 4. §. 46. anno 560.

ſcribit, Andarchium Felicis Senatoris ſeruum literis excultum, Virgilio, legibus Theodoſij, & calculi ratione apprimè eruditum, atque epiſtola Sigiberto Regi à Lupo Maſſilienſium Duce commendatum, nequiſſima patraſſe. Alibi idem refert, ancillam phytone agitatam diuinaſſe, & dominis ſuis multum lucri attuliſſe, proditis furibus variis: deinde manumiſſam ad Fredegundem Reginam abiiſſe. Extat prętera inter Lõgobardorum leges Caroli Magni ſanctio huiuſmodi: Aldiones, vel Aldianę ea lege viuant in Italia in ſeruitute dominorum ſuorum, qua Fiſcalini vel Lidi viuunt in Francia. Antiquata tandem ſeruitus eſt paulatim in regno Frãcorum, Pharamonis ſanctioni cedens: ſicut & acerba multa quæ malo more inoleuerant: ita vt ipſum omnes dicerẽt Saturni fœlix ſeculum inſtauraſſe expers ſeruitij, & clementiæ atque officij pleniſsimum. Et quoniam carendo quàm fruendo bona magis agnoſcimus, factum eſt, vt moriente Pharamone, qui tam fortiter mortem tulit, quàm leges tulerat, Galli vehementiſſimè angerentur: & pro ſolatio iuſta illi ſumptuoſè facerent, odoribus in aromatis in tantum condita, vt Phœnicis cineres, & tumulum minus pretioſum putares: eò magis, quòd corona & ſceptrum cum paludamento regio ſimul ſepulta ſunt. quod ſimplicitati imputat Vlpianus, & fieri vetat: ſed ſepulta ſunt antiquo ritu. Sozomenus retulit Ioæ Regis filium eodem luxu conditum à patre in Paleſtinę vico Caphare, & ne quid deeſſet magnifici, calceos au-

lib. 7. §. 44.

lib. 3. tit. Qua lege Aldiones viuant.

l. 14. §. fin. ff. de relig.

lib. hiſt. eccleſiaſt. 9. cap. 1.

reos simul appositos, magna eorum, qui fortè repererunt, admiratione. Lycurgus quoque, qui sepulchrorum superstitioni minuendæ studuit, puniceã vestem & oliuæ folia cum cadaueribus simul componi lege sua permisit, Plutarcho referente. Præstò fuere Bardi vates, qui funebres versus cantarent: quorum aliqui ad nos mutili peruenere tinearum edacitate. Itaque reticere præstat quàm emittere, ne dubium cuiquam relinquam, an verum sit quod afferam. Sanè precipuus illorum sensus in eo versabatur, vt Pharamonis nomini consentaneas virtutes dicerent, eumque re vera extitisse Pharum & facem splendidam ad perducendos Gallos securè per medias tenebras, instar excelsæ illius turris, quam in Pharo insula Ægypti Sostratus Regum amicus extruxit insulę nomine, nocturno nauium cursui ignes ostendentem: cuius exemplo Franci Pharos appellauere turres quaslibet eundem ad vsum fabricatas: qualis fuit illa in maritima Bononia nauigantibus salutaris à Clodione Rege mox posita, à Carolo Magno impendiò refecta. Nec tantùm Phari titulo, sed & Ammonis simul Bardi Pharamonem dignabãtur: quia Ægyptij Iouem Ammonem olim appellarent, delubrum in Libya habentem, oraculis excellens. Sed & præclari Philosophi Ammonem & Patrem pro eodem vsurparunt, vt inquit Eustathius. Eò magis miror Paulum Æmilium ausum scribere, Francos Clodione Rege Galliam secundò tentantes, trãsitu Rheni prohibitos, curã Aëtij patricij, atque ab

In instit. Laconicis.

Annon. li. 4. hist. Franc. ca. 99.

in Dionys. Cosmogr.

eodem Burgundiones coërcitos. Nunquam certè diffitebor, Aëtium Theodosij iunioris Cæsaris militiæ prę̃fectum cum Burgundionibus fines proprios exerentibus conflixisse, ac Gundicarium Regem eorum occidisse, & supplicibus pacem concessisse. Sed nemo inficiabitur eam rem Clodioni commodissimam: quia dum se inuicem Romani & Burgundiones proterebant, Francis serpere longiùs licebat per Gallias, Senonibus plaudentibus, & Parisiis ad omne obsequium paratissimis, quoad Romani exterminarentur, qui Suessiones, Biturigas, & Aruernos in ditione adhuc tenebant. Atqui mortuo Pharamone contigit plerosque Germanos trans Rhenum rebellare, necnon Belgarum complures, quorum motus Clodio compressit celeritate incredibili ac felicitate, maximè Cameracum opidum, quod Sabis interfluit, hodie Germanico Imperio parens, & Tornacum Scalde flumine diffisum, quod aliquando rubens & exundans cruore hostium à Clodione perẽptorum, eius robur & humanitatem pariter sensit. Fortè enim eques quidam Gallicus sanequàm strenuus & pugnax occurrit Regi victori, & ripam obequitanti, ac suas copias contrahenti, non ille magis militari sagulo versicolore decorus, quàm hostili sanguine. Verùm equo præ vulnere cespitanti insidebat, cuius ceruici humana duo capita illigauerat, domum ea referens figenda postibus, vt spectaculo simul & honori essent, vsitato Gallorum more, quẽ Strabo commemorat, & quem in desuetudinem

P. Diaco. li. 14. rer. Roman. anno 438.

Annon. lib. 1. cap. 5. & Nic. Gill. in Clodione.

Lib. 4. Geograph

abire Rex coëgit, collaudato multum equite: deinde mediocriter increpito, quòd virtutem bellicam crudelitate inficeret, nec fortunæ volubilitatem consideraret. Scitum namque est illud Publij Syri,

Seneca in lib. de cõsol. ad Martiã, cap. 9.

Cuiuis potest accidere, quod cuiquam potest.

Ita perfecit Clodio, vt omnibus esset amabilis, quòd in pace mitis, in bello fortunatus, vtrobique summam moderationẽ teneret. Lætitiæ indulsere Galli, & triumphos quosdam tenues decreuere, ouantes interim victis Cameracensibus & Tornaco, perinde atque in posterum seriò triumphaturi erant, cùm vltimam Germaniam dabitur peruadere, aut Vasconiam indomitam. Quin & paucas Romanorum turmas ad Mosellæ ripam & Metensem ciuitatem dissipasse (iam tum Romano declinante Imperio, pudet dicere) pluris faciebant, quàm longè vltra Alpes Padum bibere, & Italiam rursus docere superari. Cęterùm in ipsa Regni infantia magnum videbatur adultos & numero potiores hostes debellasse: pręsertim cùm constet Clodioni non plus quàm viginti hominum milia tunc in armis adfuisse, vt intelligi posset instructus exercitus magis quàm grandis, ne propria multitudine, non aliena virtute deprimeretur: vt accidit Xerxis Regis Persarum copiis infinitis, quibus Chidorus fluuius mediocriter sitientibus decoxit, ac defecit. Contrà Alexander, qui mundum totum fragore & laude sua impleuit, peditum vltra milia triginta, equitum ad tria milia, vix habuit, quo primùm tempore expeditionem in Persas suscepit. Exhaustæ verò

Diod. sicul. lib. de gest. Alexand.

verò fuerant, vel extenuatæ Francorum copiæ crebris præliis, ac præsidiis passim relictis in illis regionibus, quas nuperrimè subegerant. Nam in firmanda Belgica & Transrhenano limite multus miles desiderabatur. Atqui Clodio data opera ita cohortes præsidio dispositæ erant, vt Gallicæ in Germania ac Thoringia excubarent, Francæ autem ac Germanicæ in Gallia, quò veluti mutuis obsidibus obligatæ ac firmatæ, fideliores redderentur: hisque præfecerat Meroueum * necessarium suum, virum bellicosum, & iugis pugnæ auidum: quique Clodionem ad ciuilia officia animum traducentem pro ciuium tranquillitate, ad prolatandos regni fines denuò prouocaret, pace ignauos & industrios æquè tegi dicens, ac ostẽdens Romanos post primum Punicum bellum armorum desuetudine adeò eneruatos, vt secundo bello Hannibali pares esse nequiuerint decurso XXIIII. annorum circulo: denique tutiùs ac viliùs suos exercere armis, quàm exteros conducere, cùm martius calor domi refrixerit.

* *Aliis hic dicitur Meroneus.*

Raphael Volat. lib. 3. Geogr. & Ioan. Mar. lib. 3. Illustr. contrà Turon. & Annon. atque Cuminus in Carolo VIII. c. 54 Stob. sermon. 68. in fi.

MEROVEVM, quoniam Rex tertius Francorum fuit, nonnulli Clodionis filium fuisse existimarunt: alij agnatione proximum, quibus assentior: sicut & excuso eos, qui filium putauerunt, non mala ratione, quia filiam Clodionis sibi despondit: & veteres, sicut nunc vulgus, generos filij dulciore nomine dignabantur. Qui enim bonum nactus est generum, vt ait Democritus, filium inuenit: qui malum, filiam simul perdidit. Et socerum parentis locũ

l.17.ff. sol.matr. obtinere, eademque obseruantia colendum Pomponio Iurisconsulto placuit. Plerumque etiam is
1. Cor.4. qui grandis natu est, habetur patris vice. Sic D.Paulus Timotheum discipulum vocauit filium sibi prędilectum. Quinetiam in quadam Epistola ad Clodoueum Regem Francum, à Meroueo secundũ, Theodoricus Rex Ostrogotus pacis conciliandæ arbiter, cum comiter monet, atque obsecrat, ne diutiùs belligerare pergat cum Alarico Visigotorum Principe, genero suo, quem tamen filium suum ipse nominat. Iure patris, inquit, vobis interminor, & amantis, te-
li.3. Var. Lectionũ. ste Cassiodoro, apud quem Clodoueus vocatur Luduis. Cęterùm recentiorum autorum aliquis perperàm tradidit, Meroueum Clodioni liberis, Auberoni, Renautio, & Rancharo, quorum rem administrandam curator susceperat, regnum extorsisse, atque in Belgicam regnatum exutos amandasse. Sed profectò Clodioni marem filium neminem superstitem comperio, iusta cõiuge editum, quem circumscribere Meroueus aut voluerit, aut potuerit, nondum benè stabilito Imperio, armis & æquitate circa primordia tam prudenter fulciendo, quàm ipse studuerit: Ideóque omnibus populariter charus, atque ita venerandus, vt ab ipso posteri Reges Merouingi in Francia appellari cœperint, indicio manifesto ræ virtutis: idque non modò Adonis, sed etiam Eginhartus, aliique probioris notæ scriptores, annotarunt. Neque plausibilius aliud cognomentum vsque ad Carolum Magnum vsitatum accepimus: sicut

N.Gill.1. volum. in Clodione & in Meroueo.

Advien. in 6.ætate, & Eginhartus in Carolo Magno, in princ.

Candaules Myrſi filius, quem Gyges vita regnoque ſpoliauit: & priores Sardium Reges, teſte Herodoto, Heraclidæ nominati fuere, oriundi ab Alceo Herculis filio, & Cæſares Romani à Iulio notiores ſunt, quàm vt egeant commemorari. Meroueo certè auget probitatis famam atque iuſtitiæ necatus filius, iuſtiſsimas vtique ob cauſas, ne quis ipſi diritatem in alienos falſò exprobret liberos, vel in ſuos inauditam ſæuitiam nullis fultam rationibus: quales nec Poſthumius Tiburtus, nec T. Manlius Torquatus olim habuere. Illi enim filios morte multarunt propter violatam diſciplinam caſtrorum: & moriẽtes duplici vultu eos aſpexere, publicè ſpecioſo, priuatim lugubri, vt proprio dolore ſancirent pugnaturis leges. Poſthumius quidem Dictator, quia Aulus filius iniuſſus præſidiis egreſſus hoſtes fuderat, victorem audacem cædi ſecuri iuſſit: at Torquatus itidem Latino bello Coſ. filium à Metio Tuſculanorum Duce prouocatum, & fortè detrectandæ pugnę pudore incenſum, ac ſpolia referentem, mactari à lictore mandauit: iure forſitan, cùm, teſte Paulo Iuriſconſulto, parentibus Romanis antiquior eſſet diſciplina militaris charitate liberorum. Et Modeſtinus alibi: In bello, inquit, qui rem à Duce prohibitam fecit, aut mandatam non ſeruauit, capite punitur, etiamſi res benè ceſſerit. Atqui Gelaor Merouei filius in patrem contumax, in ciues procax, in omnes ſuperbus & iniurius, pudicis matronis vim intulerat, patres & maritos terruerat, cæciderat, fœdera-

Val. Max. lib. 2. c. 2. T. Liuius lib. 8.

l. 19. §. filius. ff. de captiuis.

l. 3. §. in bello. ff. de re milit.

tos ac amicos Franci nominis laceſsierat. Nam nec Gillius negat Armoricum Curioſolitum Regem innoxium, dum redit ab epulo ſolemni, inſidioſè trucidatum. Quocirca ſatius fuit iuſtum Meroueum carere filio, quàm regnum tenerum adhuc, iuſtitiæ & ſeueritatis exemplo: quippè cùm regnum Francorum vixdum ageret annum trigeſimum octauum. Nec innotum eſt Tarquinium Superbum Regem ſeptimum Roma exactum, & ignominia ſumma vita functum Cumis, prõpter ſtuprum Lucretiæ à filio illatum. Cúmque ex amiciſsimis aulicis quiſpiã obieciſſet Meroueo Lucium Gellium Cenſorem Rom. qui filio nouercam ſolicitanti, & præterea parricidium meditanti, ac propemodum conuicto, ignouiſſet, & in reatu conſtitutum abſolui diligentiſſimè curaſſet: Ille, inquit, boni patris functus eſt officio, ego boni Ducis: qui debellare hoſtes didici, & ſocios honorificè tractare, eorúmque vlciſci iniurias. Didicerat autem optimè militum licentiam coërcere, inquiens Principem irritare milites, quos non caſtigat: aſper in eos potiſſimùm, qui prẽruptam ſeditionem concitaſſent, ita vt capite puniret, vel vtminimùm exautoraret. Multò magis eos, qui in acie primi fugam inſtituiſſent, & turpiter mori in tentorio, quàm honeſtè pugnare in prælio maluiſſent. Nonnunquam in leuiore deſidia vel laſciuia militiæ mutatione plectebat, vt equites ad peditatum redigerentur, pedites ad leuem armaturam, quoad ſinguli poſtmodùm ſpolia ex hoſtibus retuliſſent. Per

vinum lapsos de gradu pellebat, licet Iurisconsultus cum ipsis nuda militiæ mutatione transigat: quòd qui meracius & amplius biberint, audaciùs loquantur, & secreta regia & castrensia facilè referent: vt verè Theognis dixerit, Aurum igni, hominis ingeniũ vino detegi ac deprehendi. Dicebat sæpè seuerum se vocari nihil pudere, modò alios mãsuetiores cerneret: non aliter atque Cotys Rex Thracum, cui cùm amicorum aliquis dixisset, Istud non regnum, sed furor est: respondit, αὕτη μανία τὴς ἀρχομένης σώφρονας ποιεῖ. id est, Meus hic furor subditos temperantes facit. Ita elusit eos, qui pro Meroueo se Neroneum vocabant, absentem videlicet, præsertim ex albo iudicum plures, quorum ambitum & venalia decreta malè oderat, ac multabat: ne aduersus hostes exteros tantùm, sed etiam aduersus domesticos pugnaret: adeò vt vnum ex illis curia mouerit vnam ob causam, quòd repentè locupletatus esset, & se exalienis malis beasset: id est, ex iurgiis forensibus, quę protelare studuisse ferebatur. Nam & Demades Athenis eum, qui necessaria funeribus venditabat, dãnauit, cùm probaretur magnum optasse lucrum ac fecisse, quod sine multorum morte contingere non poterat. Breui proculdubiò futurum erat, vt Meroueus omnem Reipublicę labem depelleret, nisi intra primum gloriæ limen concidisset bello, quod magnis animis & copiis, maioribus ducibus, contra Attilam Hunnorum Regem atrocissimè gestum est: quodque Meroueum à legibus ad arma traduxit.

l. omne. §. per vinũ. ff. de re milit.

stob. ser. mon. 46. de regno.

seneca li. 6. de benefic. c. 38

Rosarium Ludouici xi. anno 448.

Supplendæ enim Salicæ legi incumbebat, quæ exigente necessitate amplificanda videbatur, producto indies regni limite, & experimento ipsum docente, armis quæri vrbes & ditiones, sed legibus gubernari. Sed aduentante Attila nemo fuit eorũ Principum, qui in Gallia vsquam dominarentur, quin sibi valde metueret, & vndique exercitum colligeret, atque agricolas à vomere ad gladium conuocaret: Potissimùm Aëtius Theodosij iunioris Arcadio geniti magister militiæ, atque Valentiniani Cęsaris, tametsi ab ea dignitate deiectus paulò antè fuerat à Bonifacio, qui prodita Vandalis Africa in vrbem redierat, & Aëtium rus secedere coëgerat, Ducē profectò de re Romana benè meritum, Gaudentio patre Scythico, matre Itala pernobili satum, periculorum ac famis tolerantia spectatum, pacis & belli artibus percelebrem: & qui defuncto Bonifacio pristinum munus plaudente populo integrauit. Is postquàm audiuit Attilam exercitum infinitę multitudinis ductare in Gallias, obuiandum maturè putauit: &, vt ipse dicere solebat, enitendum, vt Alastores seu mali genij procul ferro exterminarentur. alludens ad naturam Vmbrarum & Dæmonum, qui gladium eductum timent & minas, vt Psellus ait: ac præterea scitè alludens ad originem decantatam Hunnorum* ad Dęmones referendam. Nam cùm Filimer Rex Gothorum post egressum Scāzię insulę, terram Scythicam ingressus, reperisset mulieres quasdam magas malefica arte populum vexare, longè fugatas adegit

P. Diaco. lib. 14. in Theodos. & Turonenſis lib. 2. §. 8. sed Iornandes in Mœsia natum ait Aëtium.

in lib. de Dæmonib. §. sed quæritur.

** Chunos vocat Sidonius & Turon.*

in ſolitudinem, vbi ſpurci ac vagi ſpiritus in complexum ſuum eas illexere, humanæ figuræ, ſed inhumanæ prorſus mentis & impietatis ſupremæ edituri ſobolem, nempè Hunnos, rapto & venatu ali conſuetos: qui dum in Mæotidis paludis ripa Ceruam agerent, tantum de præda ſoliciti, quantum illa de ſalute, curſu inſecuti pertinaciter, ad vlteriorem ripam deuenere Scythię fertilioris cultui aptiſſimę: vnde bello Gothos expulerunt, & populabũdi paulatim finitimos infeſtarunt: & tanquam gentium turbine, nigra & torua facie, aſpectu truci, horribili voce, ac ore ſtudioſè fœdato, cunctos homines terruerunt. Nam, Iornãde autore, matres genas ferro maribus ſecabant adhuc lactentibus, & in vagientes ſæuiebant, vt vulnera perpeti iam in cunis diſcerent, & ephebi ſine venuſtate appareret, & ſeneſcerent imberbes, ad equitandum & iaculandum promptiſsimi, alacres & ſæui: vt aëriam dęmonum fœturam poſsis agnoſcere. Fabuloſum putarem, niſi D. Auguſtinus Syluanos & Faunos, agreſtia veterum numina, improbos extitiſſe mulieribus, appetiſſe & peregiſſe concubitum retuliſſet: & dæmones quoſdam, quos, inquit, Duſios Galli nuncupant, eadem cupidine inquinatos pro comperto haberetur. Itaque natiua Hunnorum feritas Reges alios inter ſe coire, alioquin infenſiſsimos, impulit, & ad commune malum propulſandum concordibus armis accelerare. Iam enim auditum erat Attilam cum fratre Bleda Daciam & Pannonias ſubiugaſſe poſt Myſiam

Iornandes in lib. rer. Getic.

Sozom. li. 6. hiſt. Eccleſ. ca. 37.

Lib. 15. de ciuit. Dei, cap. 23.

& Thraciam: mox Bledam imperij consortem dolo peremisse: ac tanquam hac victima diis inferis litasset, animum ad Occidentis regna subuertenda conuertisse, fretum variarum gentium multitudine, fortuna spirante: ita vt opinione citiùs Germaniam transisset, priusquàm in Gallia militum delectus fieret.

Et iam terrificis diffuderat Attila turmis
In campos se, Belga, tuos: vix liquerat Alpes
Aëtius, tenue & rarum sine milite ducens
Robur,

Lib. Carminum, cap. 7.

vt ait Sidonius. Sperabat enim Aëtius Gothos in Gallia iampridem degentes, vel Francos non defore. Iornandes tradit Valentinianum Augustum legationem direxisse ad Theodericum Gothorum Regem, vt aduersus communẽ hostem, qui causas belli nullas quæreret, sed si quid collibuisset, haberet pro legitimo, vires conferre non pigeret. Postquàm exorauere Romani vltrò assentientes Gothos, hi à Francis Armoricis, Burgundionibus & Saxonibus auxiliaribus mirifica obtinuere protinus subsidia, Meroueo, cui Attila proximus impendebat, societatem aduersus hostem teterrimum Reipublicæ, vel naturę potius, ratam habente, ea lege, vti Romani, Gothi, Francique, bellum vnanimes gererent, nec pro arbitrio vlli dissoluere liceret. Quamcumque oram vrbémve antea habuissent, ea cuiusque maneto. Qui à quoquam eorum defeciſſent, hi hostes omnium sunto. Socios discriminis vti clientes proprios quilibet habeto. Manubias & parta

parta opida ex æquo partitor. Adde, Inter bonos benè agier, si modò vlla sancta societas aut fides regni est. quod Ennius non admisit. Nam, inquit M. Tullius, quicquid eiusmodi est, in quo non possunt plures excellere, in eo plerumque fit tanta contentio, vt difficillimum sit sanctam seruare societatem: vt modò Attilę nefaria cupiditas Bleda fratre mactato declarauit, propter eum quem sibi finxerat victis tot nationibus Principatum: ita vt Galliam tantùm domare cuperet, quò sine cunctatione Italia potiretur. Et quia nouerat Aurelianum opidum ad Ligerim fluuium munimentis & prędidio abundare, vt erat consiliorum exquisitor, eò vt se opportunè reciperet, oppugnationem instituere decreuit, castrametatus tertio à muris lapide, expectans vt Aurelianenses vel se dederent, vel certè noctu profugerent per pontem opido coniunctum: sicuti olim euenerat obsidente Iulio Cæsare, qui Genabum vocat, quod Aurelianum vel Aurelia deinde nominari incœpit ab Aureliano Imperatore Romano, qui in Gallia claras res gessit, eam pacauit, Tetricum tyrannum fregit: de eo, chlamyde coccinea, braccis Gallicis ornato, iuncto filio, quem Imperatorē in Gallia nuncupauerat, triumphauit, * si Fla. Vopisco assentimur. Quo fit, ne putem de hac Aurelia locutum Celsum filium Iurisconsultum, respondentem legatum à testatore factum sine prędinitione certę pecuniæ Reip. Gallicanorum in tutelam viæ reficiendæ, quę, inquit, est in colonia eorum vsque ad viam

Lib. 1. offic.

Lib. 7. de bell. Gall.

* *Anno 276. in Chronicis D. Hiero. in Aureliano.*

l.30.ff.de legat. l.b. 2. Aureliam, officio iudicis iuxta defuncti facultates definiri. Multis enim antè annis Celsus vterque floruerat sub Hadriano. Sed Gallia Aurelia & Æmilia à Romanis ducibus nomen habens, vt M. Cato scribit, in Italia est à Parma ad Bononiam, si C. Sempronium sequamur: Inde Flaminia ad Rubiconem vsque amnem: ex eo ad Anconam Senonum Gallia togata. Et Diuus Antoninus Pius: Ab vrbe, inquit, in Gallias itur itineribus sex, maritimo, littoreo, Aureliano, Cassiano, Tyberino, Flaminio. Aurelia Francorum agri bonitate commendatur, vini palmam ferente, & lini artificio, & mercimoniis, necnon Academię iuri enarrando addictæ nonnulla gloria, postquàm Philippo Pulchro Regi ipsam pro adolescentum disciplina placuit eiusdem * institutio, vrgente Clemente quinto Pontifice Rom. non tantùm de sua Vasconia, sed etiam de reliqua Gallia illustranda sollicito: adeò permagni interest Antistitem industrium nanciscì. Quod quidem apertissimè demonstrauit Anianus Aurelię Episcopus, sanctimonia & constantia conspicuus, obsessos ab Attila ciues consolans & corroborans, metuentes alioquin ignauissimo mortis genere fame tabescere, aut ad deditionem impelli. Iam enim gloriabatur Attila de victoria iocatus in Aurelianos, quos dicebat satis astutos, qui se mœnibus iis inclusissent, quò simul faciliùs inuoluti caperentur. Atqui Anianus, Ne formidate, inquit, feram illam ab Aquilone progressam, omnis religionis & humanitatis expertem. Ora-

In Originib. Lib. de diuis. Italiæ.

In Itinerario.

* *Anno Christi 1312. Nicol. Gillius.*

te Christum obnixè pietatis & defensionis totius opificem: promptum sentietis auxilium. Iam secundò Deum fatigasse obsecrando sibi videbantur, & planctu ac eiulatu vrbem implesse, ludificari se partim existimantes, cùm exerto capite de muris prospexere, hortante Aniano, excitatam de terra pulueris nebulam, Aëtio & Theoderico magna vi opitulaturis properantibus. Quæ res adegit trepidos ciues lętari, bene sperare, Deo immortali gratias agere, & Attilam tormenta bellica transferre, ac soluere obsidionem, & discessum fugę non dissimilem facere. Apollinaris Sidonius in quadam Epistola ad Prosperum Pontificem, se cœpisse aliquando scribere Attilę bellum tradit, sed mole operis succubuisse, & Aniani iustum pręconium, quem Germano ac Lupo sanctissimis comparat, quo videlicet, inquit, Aurelianensis vrbis obsidio, oppugnatio, irruptio, nec direptio, & illa vulgata exauditi cœlitùs sacerdotis vaticinatio continebatur. Enimuerò Attila valde obstupuit, pręsertim allato nuncio de aduentu Merouei insigni cum Francorum manu, & equitatu lectissimo: qui iunctus Romanis & Gothis, quascunque in oras Attilam sequi constituerat, dum confligere daretur, & acceptam vlcisci iniuriam: quippè cùm Attila Belgicas & Francas opes mirum in modum attriuisset. Quod postquàm resciuit Attila, præter solitum metu perculsus, super futurorum euentu ariolos & extispices anxiè consuluit: qui exploratis pecorum fibris sinistra Hunnis portendi

Grec. Turoneusis lib. 2. §. 7.

lib. 8. Epistol. c. 15

Iornand. in lib. rer. Geticarū.

nunciauere. Hoc tantùm prędixere ſolatij, quòd ſummus exercitus aduerſi Dux in prędio occumberet: qualem Aëtium Attila coniectabat, iam ex fugiendi difficultate pugnandi ſumens audaciam, imò extremam ſæuitiam. Itaque colliculum conſcendēs milites ſuos luſtrauit, & numeris perſpectis ſe collegit, nihil vtique erubeſcens tot & tandiu elaboratos homines momento perdendos obiicere. Nec ſaltem Xerxem Regem æmulatus eſt, qui iuxta Abydum è tumulo quodam proſpiciens terreſtres ſuas copias & claſſem, quibus littora & mare penè abſconderat, ſe beatum iactauit apud Artabanum patruum: mox illachrymauit, humanæ vitę breuitatis memor, & miſeratione hominum præſtantium, quorum, inquit, cùm tot ſint numero, nemo ad centeſimum annum ſupererit. Cæterùm ex pumice faciliùs quàm ex Attila lachrymam extudiſſes: etſi fruſtrà ſe pugnam commiſſurum præſumeret, ſuos ita allocutus. Si quicquam à natura melius aut dulcius tributum eſſet, quàm animum vindicta ſatiare, aut ſi eos, qui bella inferunt, timidos eſſe deceret, Milites, multa oratione vos ad proximum certamen inflammarem. Sed cùm vos non bellare tantùm, ſed etiam ſuperare conſueti, huius belli rationem & noueritis, & approbaueritis, vobis in laudis & lucri ſtadio ſponte currentibus calcar non addam: vt qui duce me à Mæotide vltima ad hanc vſque regionem totius Galliæ fertiliſſimam victores penetraſtis, quam ij, qui pauoris indicio ſocij ex inimiciſſimis inuicem

Herodot. lib. 7.

facti iniuſtè occupant: nec tamen verentur cauſas inferendi belli à nobis exigere: quaſi verò Gothos ab Hunnis vt degeneres quondam eiectos Deus aliquis huc pellexerit, aut Romanos paſtore Romulo progenitore ſuperbos, aut denique Francos nuper inſitos, armorum pretio & elegantia veriùs quàm ipſis armis claros. Sed profectò natura viris fortiſſimis vt cœlum & ſolem, ſic terras ſine delectu aperuit. Et niſi virtuti veſtræ fortuna inuiderit, & ſi quis veſtrum Attila pugnante nihil temerè didicerit, ſpero fore, vt aut breui Europa, nedum Gallia potiamini, aut certè hoſtibus admodum luctuoſam victoriam relinquatis. Poſthæc circa horam diei nonam Catalaunicis * in campis aciem diſpoſuit quingentis hominum milibus compactam, quos Mauritij quoque campos appellatos Iornandes refert, longos cētum leugas, inquit, latos LXX. Leugam verò Gallicè metitur mille & quingentis paſſibus. Leucas ſcribit Ammianus, ſicut vulgò, Græca origine, quòd albis lapidibus primùm ſignatę fuerint: aitque Leucam quartam & decimam XXI. milia paſſuum continere Galla dimenſione. Nobilitat eiuſmodi campos non planities illa fatalis & bello prędeſtinata memorabili tantummodò, ſed etiam Toloſæ vrbis propinquitas, in qua ſedem regiam Gothus elegerat. Non defuere tamen, qui eos aliò * tranſportare voluerint, & penè auellere prodigioſa audacia, ſicuti Vectij Marcelli equitis Rom. oliuetum viam publicā tranſgreſſum, & in locum aruorum tranſlatum ſuo æuo

* *Hi cāpi ab vrbe Toloſa diſtant vij leucis. vulgò* les Catalens. *Lib. rer. Getic. Lib. 15. et 16 rerum geſtarum.*

* A Chalons en Champaigne. *Refert I. Marius lib. 3. Ill.*

lib.17. nat. hist. cap.25. et A. Gell. lib.11.ca. 18. Plinius prodidit. Et Sabinus non mouentium tantùm, sed fundi quoque atque ædiũ furtum fieri existimauit. Cuius sententia nisi exibilata esset à recentibus Iurisconsultis, furti agerem in illos, qui campos tantæ pugnę ac cladis conscios & testes commẽtitio scripto in Burgundiam traduxissent. Certè Iornandes perspicuè hos Tolosa non procul dissitos innuit. Thorismundus, inquit, Theoderico patre mortuo in campis statim Catalaunicis, vbi & pugnauerat, regia maiestate subuectus Tolosam ingreditur. Hic licet fratrum & fortium turba gauderet, sic tamen sua initia moderatus est, vt nullius reperiret de regni successione certamen. hęc ille. Cęterùm expedit scire aduersus Attilam ita instructam fuisse aciem in sinistra parte campi patentis, vt dextrum cornu Theodericus cum Thorismundo filio & Visigothis tueretur: læuum Aëtius cum Romanis: medium creditum est Meroueo cum Francis ac Burgũdionibus, aliisque auxiliariis, necnon Sangibano Alanorum Rege, quem Iornandes aliquando nutasse, & in Attilam propensiorem notat. Proinde summã Meroueo inter triarios cessisse accepi: licet hic autor, aliâs non pœnitendus, Merouei non meminerit, eò quòd Gothus Gothis fauisse deprehenditur, sicque enarrasse vaticinium, quod Attilæ datum memoraui: nimirùm fore vt præcipuus aduersariorum suorum in conflictu intercideret. quod Attila de Aëtio Valentiniani Cęsaris legato perperàm interpretatus est, Iornandes de Gotho illo Theoderico

l.38 ff.de vsucap.

Rege: qui quanquam ſagitta ictus ceciderit, & Toloſam elatus ad ſepulturam impendiò fuerit, exitus tamen patefecit Regem Francorum maximum accipi debuiſſe: vtpotè cuius liberi paulò pòſt Gallias Romanis ac Gothis iuſto marte extorſerunt. Sed & ipſe Meroueus in ineundis bellis conſultiſsimus, in exequendis manu promptus, priuſquàm fato cederet, ea geſsit, quę illius memoriam deleri obliuione non ſinent. Confirmatis oratione Francis, ne ſeram illam Scythicam formidarent, & animaduerterent crudelitatem à mera fortitudine non parum diſcrepare, confeſtim ſigna canere iuſſit. Tunc concurſum eſt maximis clamoribus & viribus. Romani priſtinæ virtutis memores acriter inſtabant: ſed vi ſagittariorum pedites malè afficiebantur ab Hunnis arcu pollentibus. Queritur alicubi Vegetius, antiquæ conſuetudini derogatum, quæ ab Vrbe condita ad tempora Gratiani, peditatum galea & exili ſaltem lorica armatum retinuerat. Pòſt, inquit, licet exemplo Gothorum, Alanorum, Hunnorúmque equitum arma profecerint, pedites tamen conſtat eſſe nudatos, & ſæpè deletos multitudine ſagittarũ. Romani proculdubiò inermes expoſiti fermè ad vulnera, de fuga, non de pugna cogitare videbantur, niſi ſubueniſſet Aëtius in prima acie verſatus, laborantibus ſuccurrens: maximè poſtquàm Theodericum præuolantem mortiferè ſaucium aſpexit. Tum Meroueus boni Imperatoris & interriti militis munia ſimul obibat, exclamans, in pręliis plus impẽ-

Niceph. lib. 14. hiſt. cap. 57. vbi tamen quædam vana affert de morte Attilæ.

Lib. 1. de re milit. cap. 20.

dere periculi iis, qui metuunt, quàm pugnacibus, quorum labori vel ingens gaudium, vel eximium decus ſuperſtes manet. Fuiſſet profectò ea dies Attilæ ſuprema, niſi moram mucroni clypeus argenteus feciſſet, & niſi nocteſcere iam incœpiſſet, Hunni funditùs interituri reflante fortuna credebantur: nõ impunè tamen. Nam vtrinque CLXII. milia * cęſa referuntur: quorum ſanguine præterlabens riuulus adeò increuit, vt cadauera ſecum prouolueret, & ſitientes ſatiaret miſto cruore, quem fuderant. Poſtridie lux detexit ſtragem infinitam Francis mœrentibus, quòd victores Regi ſupereſſe ſuo cogerentur, cui nunquam defuerant: eò magis, quòd inueſtigãtes ipſum, nuſquam reperiebant, attoniti ac triſtes fundebant lachrymas, ſed quales viris fortibus impendi ſolent: eò præſertim, quòd in omnem vitam probroſum putabant Principe mortuo in acie ſolem aſpicere, vt & Germani antiquiores, teſte Corn. Tacito. Sua quoque fortia facta eius gloriæ aſsignare præcipuum ſacramentum habebatur, ſicut & Principi virtute ſuperari erat indecorum. Inde ſeges diſcordiæ immodicæ inter autores: quòd alij rediiſſe incolumem à prælio Meroueum tradidere: alij contrà vel cecidiſſe, vel euanuiſſe. Alij dubitauere, ne ouãs à victoria à Romanis opaca nocte clàm occiſus fuerit: ſicuti diu de Theoderico Rege dubitatum extitit, an deiectus equo, ſuorum pedibus conculcatus ſenex perierit, an Andagis Oſtrogothi telo. Verùm Romanos in ſuſpicionem trahebat, quòd Francis

* *Paul. Diaconus ponit* CLXXX. *milia.*

Lib. de mor. Germanor.

Raph. Volaterr. lib. 3. Geogr.

Iornandes lib. rerum Getic.

cis malè cuperent, radicem in Gallia latè agentibus: quodque Auitus, qui primum pilum in exercitu Aëtij gerebat, & Aquilæ præerat, & quatuor centuriis principum militum, perfricta fronte deierabat vidisse se Meroueum Hesperi radiis velut per igneum funem in æthera rapi. Quo genere fuci Iulius Proculus vsus fertur, cùm Romulus Capreæ iuxta paludem exercitum recensens non ampliùs comparuisset. Firmauit enim iureiurando, Romulum à se in colle Quirinali visum augustiore forma, & ad Deos abeuntem præcepisse, vti à seditione abstinerent, virtutem colerent:

Et dixisse simul, Prohibe lugere Quirites,
Ne violent lachrymis numina nostra suis. *Ouid. 2. Fastor.*

Renuncianti habita fides, & lenitum desiderium populi suspicantis id, quod acciderat, Regem à Patribus membratim discerptum interiisse. Manauit etiã fama non obscura, occultatum corpus Merouei propter singulare armorum decus, & aurum fabrè factum, cuius execranda fames non hostes modò, sed etiam socios ad prædam inuitat. Romani tamen os sublinere perrexerunt Francis amore Regis incensis, ac suadere cœlestem aditum, Childerico * eius filio plaudente, ac præmia pollicente iis, qui vidissent. Nam & Liuia Numenio Attico decies sestertiũm dono dedit, quia iurauerat vidisse se Augustum in cœlum ascendentem. Propterea decretum à Senatu sacrarium Augusto, à Liuia Drusilla vxore factum. Æneam quoque Halicarnasseus scripsit regno Lati-

T. Liuius lib. 1.

* *Æmilius hunc etiam in acie fuisse scribit.*

Dio. Cass. lib. 56.

lib. 1. ni ſoceri potientem, bello laceſſitum denuò à Rutulis & Mezentio Tyrrheno, pugnatúmque vtrinque acriter multis deſideratis: corpus Æneæ fruſtrà quæſitum, eíque ſacellum dicatum hac inſcriptione, PATRI DEO, INDIGETI, QVI NVMICI AMNIS VNDAS TEMPERAT. Forſan enim necatum demerſerant in profluentem, vt vulgò creditum aliquando accepi. Sic Meroueo monumentum honorarium Franci dicauerunt cum elogio cõpendiario pugnæ pridianæ. Priſci enim heroës plurimi faciebant religioſis ſaxis ſua nomina inſcribi

Iliad. 7. legenda poſteris: Idque Homericus Hector valde contendit, depugnaturus cum Aiace, vt ſi fortè vincat, aut vincatur, tumulus prętereuntes admoneat, virum impigrum ibidem quieſcere. tametſi M. Tullius in lib. 2. de gloria, manifeſto non magnę rei error, ad Aiacem Hectoris ſententiam tranſcripſerit:

Aul. Gell. lib. 15. cap. 6.

Hîc ſitus eſt, vitæ iampridem lumina linquens,
Qui quondam Hectoreo perculſus concidit enſe.
Fabitur hoc aliquis: mea ſemper gloria viuet.

Plato vetuit è lapide ſepulchrum excitari amplius, quàm quod capiat laudem mortui inciſam quatuor verſibus heroicis, quos Longos Ennius appellauit. Lycurgus paulò ſeuerior Spartæ ſuſtulit inſcriptiones monumentorum, præterquàm eorum qui in bello cecidiſſent. Vbi verò fuerit Merouei cenotaphium, nondum comperi. Quibuſdam placet in opido Engoliſmenſi, vbi poſtea Theodobertus Chilperici Tetrarchæ filius, à Sigiberti patrui ſui ducibus

Cic. lib. 2. de legib. Plutarch. in inſtitut. Laconicis.

occisus in prælio, armis regiis exutus, exanimis & nudus, Arnulphi miseratione & opera conditus legitur. Verùm vetustas nihil inuiolatum sinit, & marmora temporis dentibus pereduntur. Eruditæ chartę se tantùm ab eius violentia asserunt, nisi per incuriam euanescant. Frusta aliquot carminum ad nos peruenere ad hoc spectantium: quale est illud, *Turonens. lib. 4. de gest. Frãc. §. 50.*

Est cœlum, MEROVEV *Rex, tibi pro tumulo.*

Et rursus:

Attila torue fugam tu rapis, ille polum.

Sed hoc quidam ad Theodericum referre maluere, vt & illud:

Heu victor periit: Non enim deerant tunc Gallis poëtæ celebres, qui Aëtio gratularentur, & Childerico Franco, atque Thorismundo Gothorum Regi, fugatum Attilam: quorum meminit Sidonius, maximè illius perdocti, qui *Lib. Carminum, cap. 9.*

Natales puer horruit Cadurcos,
Plus Pandionias amans Athenas,
Cuius si varium legas poëma,
Tum Phœbum vel Hyantias puellas
Potato madidas ab Hippocrene:
Tunc Amphiona, filiúmque Maiæ,
Tunc vatem Rhodopeium sonare
Collato modulamine arbitreris. Ac mox:
O dignissime Quintianus alter,
Spernens qui Ligurum solum & penates,
Mutato lare Gallias amasti:
Inter classica signa, pila, turmas,

Laudans Aëtium.

Planè nec hi Reges, qui pro patria in bello occubuissent, & subditis suis securitatem, hostibus metum & iacturam reliquissent, laudatione fraudandi veniebant: & denique qui vel suo sanguine hostium elicuerunt, vel suis vincendi ansam præbuerunt. vt Codrus, qui se in medios immisit hostes famulari veste, ne posset agnosci si esset ornatu regio: quòd oraculum erat datum, si Rex interficeretur, victrices Athenas fore. Interficitur enim ab eo, quem astu falce vulnerarat. Hyllus filius Medon, non Rex, sed Archon Athenis esse cœpit tantæ dignationis, vt posteri Medontidæ appellati sint, vt dicit Velleius Paterculus. Insuper Clodamirus Clodouei filius, Aurelianensium Regulus, à Godomaro Burgundo, quem bello lacessierat, Clotildis matris suasu, per dolum cæsus, dum agmen hostile pro suo subit. Ita Francos inflammauit sublime Regis caput in hastę acie suspicientes, vt ira extimulante Godomarum profligauerint. Sed prętera recentior est Gallorum victoria, quàm vt causari obliuionem possimus, apud Rauennam contra Iulium Pontificem & Venetos parta, ac redempta morte Vastonis Fuxensis prę-fecti militiæ Ludouici XII. Regis.* Proinde Aëtius diluculo comiter affatus Francos pro Meroueo plãgentes, obsecrabat, vt qui militandi callerent disciplinam, & modum scirent etiam dolendi. Non est fas, inquit, salua victoria de eo queri, qui per decus & famam potiore sui parte duraret, Deus iam factus:

Cic. lib. 1. Tuscul.

li. 1. hist. Romanæ.

Greg. Turon. lib. 3. §. 6.

** Anno 1512. Nic. Gillius.*

vel, si verecundia eius hoc recusat, immortalis. Rursus Visigothos Theodericum inter crebra cadauera repertum cantibus dissonis honorantes, & funeri accingentes in conspectu hostium, Thorismundo filio Rege designato, nec tamen orbitatis dolorem mitigantes, benignè ac prorsus callidè hortabatur, vti victoriæ & glorioſæ mortis commodum cum damno pensarent, & maturè ad regiam remigrarent, Thorismundum inauguraturi, ne fratrum æmulatione prosperè inchoatum regnum dissiparetur. quippè cùm Theodericus quinque præterea liberos reliquisset, Theodericum, Fridericum, Turicum, Rotemerum & Himmeritum, rebus gerendis idoneos. Atqui Aëtius Imperatori Romano longè fidelissimus, metuens ne Gothi Francive nimia victoria elati postmodùm rem Romanam affligerent, studiosissimè curabat, vt in suum quique larem sedulò remearent, ne fortè in suos duriùs quàm in alios dimicarent. Insuper Thorismundum muneribus ingentibus cum aureo scriniolo cumulatum dimisit: quæ ad Dagobertum Francorum Regem demum peruenere beneficio Sisenandi Hispani Ducis, qui è thesaurisGothorum eadem per manus accepta seruauerat. Cæterùm Aëtio præfecto integerrimo Valentinianus impetu animi oppressa ratione, necem pro mercede rependit. Nam Maximus quidam Senator dignitate & vxore speciosa pollens, atque ideò vnà colludens cum Imperatore, anulum aureum fortè perdidit: quo signo Maximi vxorem in Palatium

Iornand. lib. rerum Getic.

Annon. lib. 4. cap. 25. de gestis Francorum.

Procop. li. 3. de bello Vandalico.

pellexit ignaram doli, tanquam Eudoxiam Imperatricem salutatura accerseretur. Sed vim passa, mœrens ac flebilis viro flagitium detulit. Qui indignans, & nihil non moliens, quò Valentinianum vlciscereturr, Aëtium præclpuum eius columen & munimentum elidere tentauit, superato nuper Attila excelsum, atque suspectum Imperio, & perduellioni incumbentem. Calumniatori facilè assensus est Valentinianus propter secundos successus Aëtij: cuius vitæ struxit insidias, tanquam sibimet siniſtra manu dextram inciſurus: & Occidentis pariter euersurus Imperium, fatúmque proprium festinaturus: quoniam paulò pòst ipse à Trasila Aëtij centurione occiditur, exactis Imperij XXV. annis cum Theodosio, & cum Martiano V. non modò ridente Maximo, sed etiam Eudoxiæ inuitæ complexibus fruente, & tyrannidem arripiente: quæ viciſſim illi exitialis extitit, Eudoxia viragine clàm procurante, vt Gizerichus Vandalus ex Africa Romam veniret vltum Cęsaris Manes. Quod cùm exorasset, Romani Maximum (vt à Procopio scriptum est) lapidibus obruerunt, & dilaniarunt. At Gizerichus lecta ingęti præda Eudoxiam cum Eudocia & Placidia Valentiniani filiabus in Africam detulit, memorque Reginas eas potius quàm captiuas esse, Eudociam Honorico filio, Placidiam Olybrio Senatori Romano locauit. Mox hanc cum Eudoxia matre Constantinopolim misit, rogatus à Leone Imperatore post Martianum regnante. adeò magnos motus excitauit

P. Diaco. lib. 15.

Nicęph. lib. 15. hiſtoriæ Eccleſ. c. 11.

vniùs Aëtij mors, quem in multa luce verſantem inuidia depreſſerat, vnicum Rom. Reipublicæ propugnáculum, & Attilę terrorem. Quantum omninò ipſum Attila formidarit à conflictu, extincto iam Merouco, ex eo colligitur, quòd deſperatis rebus manus ſibi inferre voluit, ac pyra conſtructa ſeſe in flammas coniicere; ne tantarum gentium dominus in poteſtatem hoſtis veniret: nobilius ducens propria virtute quàm aliena mori, vel aliena venia viuere: ac iactans ſe impetraturum à gladio ſuo, ne hoſtibus prædæ & gaudio foret. Obſtitit Ardarichus fide erga ipſum & conſilio ſpectatus, & demonſtrauit ſtultum eſſe Ducem præclarum animam proiicere, pro qua multi ſæpè pugnarunt, & mortis incertæ metù vitam certam prærumpere, quaſi nauem mergere, ne tempeſtate frangatur. Dicturos impoſterum homines, Attilę plus animi ad moriendum, quàm ad pugnandum fuiſſe, ac exercitum ſuũ molliter deſeruiſſe, & ferè ſimul iugulaſſe, imitariq́ue crudelitatem Magnentij, qui Conſtantium Imperatorem fugitans, in Galliam Lugdunum peruenit, vbi Deſiderium fratrem per beneuolentię ſpeciem, tanquam hoſti eriperet, deinde matrem & propinquos, ſeipſum denique confodit: nihil admodum virile faciens, cùm Dido fœmina amoris impatientia ſe peremerit, vt Lucretia pudicitiæ reſpectu. His auditis Attila impetum in ſemet coërcuit: eò magis, quòd & aduerſarij ad inſequendum iam tepidiores videbantur ſuadente Aëtio, non ignaro quantum

P. Diacon. & Iornãdes.

Niceph. lib. 9. hiſtor. c. 32.

virium miſeris adhibeat difficultas euadendi. Tum Ardaricho omnes gratias egere, perinde ac ſi eius hortatui ducem ſaluum deberent. Contrà verò Gailenus eques Francus poſtea cunctis odioſus fuit, quia Meroueum poſteriorem Chilperici Sueſſionum Regis filium è cœnobio, in quem coniectus fuerat, elapſum, inuito patre, ac mortis cupidum gladio iuſſus traieciſſet. vnde longa morte pòſt diſperiit truncis manibus ac pedibus, & naribus fœdiſſimo vulnere. Laudatur autem etiamnum Philocrates C. Gracchi ſeruus, qui inciſa ceruice domini, & obſequio prębito iubenti, ne hoſtibus dederetur, gladium cruore madentem in ſua protinus egit pręcordia: atque ita ſpecioſiùs iacens quàm dominus, quem inſultaturis inimicis ſubtraxerat. Attila itaque perſpecta Francorum & Gothorum ſolutione, & Aëtij conſilio, celeriùs vtcunque ſolito, atque in tenui fuga inſtar Libyci leonis rugiens, & minarum plenus, generoſiąue animi reliquias oſtendens, in Pannonias remigrauit, nouum delectum habiturus, & potioribus copiis ingreſſurus Italiam. In cuius limine Aquileiam Venetum metropolim expugnauit, atque expertus eſt mortem conſciſcere ſibi mulierem etiam audere. Dum enim ciuitas diripitur, Dugna matrona, nõ minus caſta quã lepida, ex ſũma arce in prętерlabentẽ amnẽ obuoluto capite pręcincta, quò honeſtiùs caderet, ſe dedit pręcipitem, & amittendæ pudicitiæ timorem honeſtiſsimo exitio terminauit. Inde Attila mouit aduerſus Patauium, Veronam,

Annon. lib. 3. cap. 23. anno 582.

Val. Max. lib. 6. c. 8.

Veronam, Brixiam, Bergomum deditione capiens, Hunnorum nomine iam pro telis abundè belligerante, & Mediolanum Ticinúmque ſpoliante. Cúmque per Æmiliam eò veniſſet, vbi fluuius Mincius in Padum confluit, ſtatiua habuit, deliberans num Romam debellatum iret victoribus infauſtam: pauens interim repetita Alarici Gothorum Regis memoria, qui paulò poſt victoriam interciderat. Dum animo incerto fluctuaret, obuius ei factus eſt Leo Rom. Pontifex demiſſo vultu ad genua concidens, vt patriam, quam armis tutari non poterat, ſupplici deprecatione eriperet: demonſtrarétque fortunæ imputari poſſe quòd vinceret: quòd autem miſereretur, virtuti & benignitati, præſertim Romano Imperio afflicto, & fermè deplorato: Romam iam anũ rugoſas in cœlum manus comploſuram, & vota facturam pro cœptis melioribus Principis, qui experiri deſierit, quantum ſibi in proiectos & triſtes ciues liceat, & potentię aciem benignitatis ſolius præmio hebetet, ac temperet. Adſtantes mirati ſunt Attilã, qui ſe Flagellum Dei nimiùm veraci titulo appellabat, cicurem & manſuetum repentè factum ex truci & indomito, ſacerdotis orationi annuiſſe, & affatu blando ſuſcepiſſe, ac dimiſiſſe lætantem. Mox Attila dixiſſe fertur Hunnis attonitis, non ſacram Leonis infulam precémve tantum habuiſſe ponderis, vt ſe armatum & victorem flecteret, ſed alium illius comitem, canum & grauem, geſtu ac habitu ſanctimoniam indicante venerandum, gladio comminantem,

Platina in vita Leonis, & P. Diaconus lib. 15.

si non postulata concederet. Nam & Genzericum Vandalum Roma potitum idem Episcopus permulsit, vt saltem à cæde & flammis abstineret. In tantum religionis sancta persuasio apud immanes & barbaros, & diuerso numini addictos, ad leniendam feritatem pertinet. An non etiam Gothi sacerdotes Philippi Macedonis valida manu Mœsiam aggressi, iram mitigarunt, patefactis opidi portis, cum citharis & candido ornatu, inermes ac modulantes, & paternos Deos obtestati, vt Macedonas armatos pacarent, & ab vrbis excidio, vt contigit, educerent, & absterrerent? Sunt enim boni quidam genij impetum animorum sedantes, & si quid perperàm faciendum occurrit, inhibentes. qualis fuit dęmon ille Socratis, qui nihil vnquam ipsum facere impulit, sed si quid minus rectè facturus videretur, voce vaticinatrice præpediuit. Recessit itaque Attila ad Danubiũ, sed rediturus, vt quidem minabatur, nisi Honoriam Valentiniani Principis sororem, & Placidiæ Augustæ filiam ad se quamprimùm Romani mitterẽt, pro dignitate dotatam. Iornandes adiicit, Attilam tędio quietis in Alanos mouisse procinctum inani conatu, propter Thorismundum Tolosæ Regem Alanis propitium, & Attilæ formidolosum. Ad extremum Attila dum prętèr alias vxores Ildicam puellam formæ gratia spectatam solemni epulo duceret, hilaritate ac crapula resolutus, vino & somno distentus, erumpente de naribus sanguine, postquàm tantum alieni sanguinis effuderat, sine vulnere occubuit.

Iornand. lib. rerum Getic.

Plato in Apologia Socratis.

Priſcus Hiſtoricus notat, eadem nocte Martiano Imperatori Orientis de tam feroci hoſte vehementer ſolicito, diuinitùs Attilæ effractum arcum ſopito apparuiſſe. Cui Hunni parentantes ritu ambitioſo, inter victoriarum titulos inſcripſere, mortuum Regem inter epulas lætum, ſine ſenſu vllo doloris: luctum funeris miſto gaudio explicantes, additis ornamentis regiis gemmatis, auro argentoque fulgentibus, & inſignibus mirificis, quibus colitur aulicum decus. Planè veſpillones cunctos operi incumbentes ſupremo, Hunni deteſtabili mercede trucidarunt, vt humana curioſitas & auaritia à tantis opibus arceretur. Poſtmodùm mouêre de ſucceſſore præficiendo implacabilem controuerſiam, & dum ſinguli imperare cupiunt, Imperium luculentum perdidere. Nam Attilæ filij æqua portione diuidi ipſum flagitarunt: nec natu maximum Ellacum, quem pater peramauerat, ſceptrum tenere permiſere. Quapropter Ardaricus Rex Gepidarum occaſionem nactus, turbatis in rebus, regnandi, oſtendit procul dubiò veriſſimum eſſe quod inquit Accius:

Multi iniqui atque infideles regno: pauci boni ſunt.

Qui enim Attilę videbatur amiciſsimus, ſuos Gepidas, id eſt, pigros & tardioris ingenij Gothos excitauit: Alanos præterea, & Herulos, & commiſſa in Pannonia pugna Ellacum occidit cum Hunnis & diuerſarum gentium auxiliis ad triginta, plus minus, milia. Tunc Hunni alienum ſolum promiſcuè occupare ſoliti, vix permittentibus Romanis, tranquil-

lè in inferiore Pannonia ſedes ſtatuerunt, eiq́ue Hũgariæ nomen dederunt. Sunt qui putent Budæ metropoli à Bleda Attilæ fratre inditam nuncupationem: alij à Budinis populis, qui antea fertiles tantùm pabulo campos ad Mæotim coluerant. Zonaras notat, Turcos, quos Vngros vocatos quoque ait, Duce Bologude à bellis quieuiſſe, & Conſtantinum Leonis filium Cæſarem Orientis conueniſſe, ac poſtulaſſe imbui arcanis Chriſtianæ ſanctitatis: ablutum & initiatum ſacris, Patritij dignitate decoratum domum reuertiſſe, adducto Pontifice rudem populum inſtituturó, ſimul cum Gyla Vngro Principe, qui turpiter religionem deſerens, & Francos armis laceſſens, ab ipſis in crucem actus ſit. Cæterùm Hernacus & Dinzio Attilæ ſuperſtites liberi inglorij, fortunæ ſeſe credentes, in minore Scythia, & quocunque fatum vocauit, larem fixerunt. Ita magnis euecti auſpiciis, tenui exitu maieſtatem toti mundo formidabilem obſcurarunt. Mirarer ego vel maximè, niſi mentem meam ſubiret Alexandri Macedonis poſteritas, qui mundum vniuerſum paruum putabat, cùm ipſe mundo Magnus crederetur. Prorſus enim illa diſperiit ſucceſſorum partim imbecillitate, partim fallacia, & regnandi ſcelerata libidine: cuius ſortem miſerari potius decet, quàm Attilæ, propter ſingularem ipſius humanitatem, fidem, & præſtantiam, & in bonas quaſlibet artes ardens & velox ingenium. Quotuſquiſque enim eſt, qui neſciat dicere ipſum conſueuiſſe Iliadem & Odyſſeam Ho-

Pomp. Mela lib. 1. cap. 21.

Lib. 3. Annal. τῆς ἔννης circa annũ 1013.

Plutarch. lib. de virtute & fortuna Alex. 1.

meri se vsquequaque secutum instar optimi viatici, nempè pro laborum solatio & imitamento? Cúmque inter spolia Darij Persarum Regis vnguentorum scrinium cepisset, odorem aspernatus, sordens militia, librorum Homeri custodię dicauit, vt pretiosissimi ingenij humani operi. Taceo fortitudinẽ non inter Reges modò excellentem, sed etiam inter illos, quorum hęc vnica virtus fuit. Liberalitatem ipsius & clementiam testantur tot regna bene merentibus dono data, tot reddita superatis, & consilium par magnitudini animi, & maiorem ætate solertiam. Quid mortis contemptionem, gloriæ laudísque cupidini æquabilem? non in tantum fauente fortuna, quantum vulgò iactatur. Nam in Illyriis caput illi saxo penè contusum, discissum ense barbaro ad Granicum flumen: ad Issum, femur: traiectus Indica sagitta humerus, crus in Gandridis, & telis variis apud Mallos, cùm admotis scalis primus murum ascendit, & in medium desiluit, Lemnæo tantùm & Peucesta sequentibus. Vulnerati mox ambo, ille etiã tandem necatus, sequente vindicta Alexandri manibus hostem interimentis, & iugiter pugnantis, ac saucij ad animi vsque deliquium, quoad Macedones mœnia subeuntes facerent, ne vicus ignobilis Alexandri Magni fieret monumentum. Tacere nequeo Veneris in iuuenta intra moderatum desiderium vsum, nec vllam nisi ex concesso voluptatem. Proinde ille, qui vxorem Darij victi, qui duas filias virgines, quibus forma paucę comparari poterant, haud

plin. li. 7. cap. 29.

Ioan. Monachus in vita Alexandri.

alio quàm parentis animo aſpexerat, Roxanem Cohortani Satrapę filiam ignobilem, ſi regiæ ſtirpi cõferatur, dilexit, ſed vxoris iuſtæ loco, cauſatus ad ſtabiliendum regnum pertinere Perſas & Macedones connubiis iungi. Hoc pacto pudorem victis, victoribus detraxit ſuperbiam. Cúmque Iollas Antipatri filius pocillator, qui Regi prębibere conſueuerat, Babylone venenum miſcuiſſet: vix annum agebat Rex XXXIII. qui decimo octauo regnare cœperat, forma pollens, induſtria & laborum tolerantia pari: cùm viuo adhuc patre vixdum egreſſus annum XVI. Megarenſes ſubegiſſet ſuis armis atque auſpiciis. Cæterùm Roxanem mortuo Alexandro vterum ſemeſtrem gerere conſtitit. Proinde inter Duces deliberatum eſt, num poſthumus expectaretur, an magis Hercules Barſine genitus Imperium ſumeret, vt Rege nato potius quàm naſcituro pareretur. Alij præoptabant Arideum fratrem, vel patris Philippi nomine acceptiſsimum. Nam & Rex moriens rogatus quem ſibi hæredem deligeret, Digniſsimum reſponderat: tanta illi æquanimitas & fortitudo fuit. Qua voce velut bellicum inter aulicos ceciniſſet, diſcordia & æmulatione omnes turbauit, vt prętextu quęſito tutores eligendi tantiſperdum infans in lucem veniret, ſortitò Principes prouincias capeſſerent Perdicca ſuggerente, cui Rex morti proximus anulum tradiderat. Ita Phrygia maior Antigono obtigit, Lycia & Pamphilia Learcho, Caria Caſſandro, Phrygia minor Leonato: ſummus caſtrorum

suidas & plutarch.

Q. Curt. lib. 10. Iuſtin. li. 13.

tribunatus Seleuco, & aliæ aliis regiones regnaque adminiſtranda obuenerunt, Ptolemæo Lagi filio Ægyptum, Africam & Arabiam tenente, quem ex gregario milite Alexander prouexerat virtutis nomine: eam namque in quouis valde admirabatur. Poſtmodùm omnes Ægypti Reges ſe Ptolemęos nuncupari voluere ab hoc primo tantoperè laudato, quem re vera Philippo Amyntæ filio progeneratum Macedones rebantur, vt notauit Pauſanias: quia illius mater iam grauida à Philippo data Lago ſuiſſet. Certè Alexandro in Oxydracis periclitanti præ cunctis Regis amicis ſubuenerat. Mortui eiuſdem corpus Perdiccæ ablatum, qui id è Babylone deferebat, in Memphi condidit. Perdicam ſimulatè forſan, liberis fratrique ipſius Alexandri ſtudentem in inſula incluſit, dum Sariſſa à militibus occideretur. Syriam & Phœnicem Imperio ſuo adiunxit: quas Antigonus illi mox extorſit, & diuturni belli cum filio Demetrio ſummæ ſpei adoleſcente cauſam dedit. adeò mors Alexandri aulicis ducibúſque ſuis magna belligerandi anſa extitit, & perfidiam detegendi eorũ, qui Regibus blandiuntur, quandiu aura vehuntur fortunæ, atque ipſius fruuntur obſequio: reflante illa, aliorſum velificantur: vt Caſſander Antipatri filius, frater Iollæ, qui venenum Alexandro concinnauerat, vti ſtatim diximus, declarauit ſceleſto facinore. Nam cùm Olympias Regis mater Pictuam vrbem conceſſiſſet cum nuru Roxane & Hercule nepote tanquam ad tenue perfugium, ipſam celerrimè

In Atticis, ſiue li. 1.

Strabo li. 17.

& nefariè obſedit, atque vt pacta incolumitate ſe dederet, perfecit. Deinde crudelitatis inſimulatam Macedonibus iam oblitis, quòd per virum eius filiúmque & vitam inter finitimos tutam habuiſſent, & tantas opes orbiſque Imperium quæſiuiſſent, occidendam tradidit, non refugientem gladium, nec muliebriter vociferantem, ſed viriliter pro gloria veteris maieſtatis & generis, morti ſuccumbentem: interim dum à Caſſandro filius Alexandri cum matre in arcem Amphipolitanam cuſtodiendus mitteretur. Ita cùm Alexander trementem ſub ſe orbem iam duodecim annos ferro preſsiſſet, ſucceſſores eius vt opimam prædam à magno Leone proſtratam auidiſſimè diſcerpſerunt: ſeque ipſos prædę æmulatione rixantes inuicem irritarunt, & fregerunt, latente in paruo ſarcophago & puluere Rege, cuius cupiditativnus mundus non ſuffecerat, & per Oceanum inſulas ſparſas & inacceſſas mendicarat, & Babylonem contra Chaldęorum vatum monita & prędictiones ſubierat, vbi triginta circiter dies ſine ſepultura vel egenis communi relinquebatur: donec Iouis, ſcilicet, filij caſum miſeratus Ariſtander, diuino ſe percitum inſtinctu ſimulans, prædixerit fore beatam regionem, quacunque Alexander ſepulchro donaretur. Quocirca Ptolemæus non pietatis, ſed vtilitatis ſtudio, illum in Ægyptum ſedulò portari iuſſit, Perdicca incaſſum renitente: vbi Rex Alexandriæ, quam condiderat, quieuit, relicta Babylone, in qua tantoperè ſe admirandum prębuerat

Iuſtin. li. 14. Oroſ. lib. 3 cap. 13.

Ælian. li. 12. var. hiſt. c. 64.

trium-

triumphis ſatiatus: atque auditurus Legatos variarum gentium vndique confluentes, quæ velut deſtinato omnibus Regi adulabantur in publico totius mundi conuentu: à quo benignè accepti, domúmque remiſſi fuerunt, teſte Q. Curtio. Strabo fretus autore pręſtantiſsimo Ptolemæo Lagi, retulit Gallos Adriæ vicinos hoſpitalitatis & amicitiæ gratia ad Alexandrum veniſſe: quoniam exploratum cuique eſt Celticos Gallos accolas Adriatici maris fuiſſe, quod ab Adria Hetruſcorum opido appellationem acceperat, teſte M. Catone. Inde Gallia Flaminia à Rauenna, inquit, ad Ariminum: ab eo, inquit, ad Anconam Senogallia à Senonibus, qui Hetruſcos pepulerunt. Longè enim antequàm naſceretur Alexander, Galli Senones Romam dempto Capitolio inuaſerant: * deinde aliò ſedes victoriáſque ſuas tranſtulerant: necdum patrios ritus, & inuictum animi robur videri poterant immutaſſe ſolo Italico. Ælianus tradit, Celtis vſqueadeò ignominioſum habitum fugere, vt ne à ruentibus incenſíſve ædibus trepidè effugerent: vt inundans mare ſuſtinerent. Strabo ſubiunxit, in conuiuio percunctatum à Gallis Alexandrum, quidnam ipſi maximè timerent: reſponſuros enim rebatur ſe Regem eximium. Illos verò reſpondiſſe, οὐδέν, εἰ μὴ ἄρα ὁ οὐρανὸς αὐτοῖς ἐπιπέσοι. Nihil, inquiunt, quàm ne ſupra nos cœlum ruat. Addidere ſe nihilominus Regis amicitiam plurimi facere. Adhęc comperio munera ad eundem miſiſſe, & amicitiam quam expetebant interriti Galli & ſim-

lib. 7. Geograp.

in Origin. Fragmẽt.

* *Decem olympiadibus, aut circiter.*

Euſeb. in Chron. Lib. varia hiſt. 12. cap. 23.

plices, conciliaſſe. In quo neſcio, vtrum plus ipſorum laudem in loquẽdo fiduciam & ingenuitatem, an Regis humanitatem, qui ſe potius coli ac diligi, quàm timeri gauiſus eſt. Nicetas deſcribens Conſtantinopolis vrbis cladem à Venetis & Balduino Flandro maxima crudelitate illatam,* cuius ipſe teſtis mœſtiſsimus fuit, tradidit ſeereptum cuiuſdam Veneti mercatoris beneficio & prudentia: qui veſte militari ſumpta, ſermonis commercio audacter finxerit ſe Nicetæ ædes prꝫoccupaſſe, atque ita autorem toti familiæ fuiſſe diſcedendi & euadendi, cùm irrũpentibus non poſſet diu reſiſtere: potiſſimùm Francis, inquit, qui cæteris ingenio, & corporibus diſſimiles, id vnum ſe vereri iactant, ne cœlum ruat. Sed hęc Gallorum ſecuritas eò laudabilior fuit, quòd coram Rege liberrimo & clariſſimo edita eſt, nec retuſa vllo illius dicterio. Ediuerſo Lyſimachus Alexandri militiæ & ſpoliorum particeps, quippè cui Thracia & regiones Pontici maris obueniſſent, propter inſolentiam ex tempore deriſus perbellè dignoſcitur, cùm diceret, Nunc demum Byzantij ad me veniunt, dum lancea cœlum attigi. Appropere-mus, inquit, qui tum fortè aderat, Byzantius Paſiades, ne acie mucronis iſte medium cœlum pertundat. Cùm verò omnes populi certatim ab vltimis orbis oris properarent Babylonem Alexandro gratulaturi, non tamen Romanos eò veniſſe comperio, tametſi ea tempeſtate non fuerat quòd ſibi nimiùm place-

lib. de reb. poſt excidium geſtis.

* *Anno Chriſti,* 1200.

μόνον δὲ τὸν θεμενὸν δεδιέναι κομπάζονλας, μὴ εἴη σφίσιν ὕπιπτεων.

Plutarch. in lib. de fortuna et virtute Alex.

rent, ſæpius tunc victi quàm victores,& dubio marte fluctuantes. Sanè quemadmodum Timæus in hiſtoria eleganter, vt multa, dixit, qua nocte natus eſſet Alexander, eadem Dianæ Epheſiæ templum cõflagraſſe : minimè id eſſe mirandum, quòd Diana cùm in partu Olympiadis adeſſe voluiſſet, abfuiſſet domo. Sic ego arbitror, bellante in Aſia & Africa, genium illum martium tam procul ab Europa abfuiſſe, vel refrixiſſe quidem, nempè occupatum magnoperè, & Alexandro ſtudentem, ſi non Iouis filio, ſaltem ſupra humanę virtutis faſtigium ſeſe exerenti. Nam quod illi toties exprobratur, quòd ſe Deum videri voluit, lenitur apertè, reſponſo eiuſdem lõgè veriſimo : vt qui in Ægypto Iouis filius ab Ammonis ſacerdote appellatus. Nihil, inquit, miran-dum. Nam Iupiter omnium naturâ pater eſt, & optimum quemque ſibi adoptat. Quod quidem Apoſtolo perplacuit, Aratum vatem imitanti de Ioue loquentem. Ipſius enim, inquit, genus ſumus. Poſtea cùm aſſentator quidam illi diuinitatem tribuiſſet valde tunc ſaucio, Rex protinus digito oſtendens: Hoc, inquit, ſanguis eſt, non autem

ἰχὼρ οἷόν τε ῥέει μακάρεσσι θεοῖσι. id eſt,

Ille cruor, diuus qualis ſolet eſſe beatis.

Hoc perperàm æmuli Anaxarchum potius dixiſſe prædicauere, vt Regi modeſtiam ſuam eripiant: potiſſimùm Romani, qui Romulo ſuo opilioni Martem parentem aſſignare non erubeſcunt, ſicut Iulio Cæſari Imperatori primo perp. Venerẽ : & profectò

Refert M. Tull. lib. 2. de nat. deor.

Plutarch. in Apoph. Alexand.

Act. 17.

Laërt. lib. 9. in Anaxarcho.

huius ſolius teſtimonio, qui ſtatum Reipublicæ Rom. immutauit, quique Pompeium Magnum, & fortiſsimos quoſque Romanorum perdomuit. Certè liquet vnam Alexandri imaginem Cæſari tantum virium incutiiſſe ſpectanti, vt propter eam nihil non magnificum & glorioſum poſtea geſſerit. Cùm enim Quæſtori eidem vlterior Hiſpania obueniſſet, & iure dicundo prouincias circumiret, animaduerſa Gadibus in templo Herculis Magni Alexandri imagine, ingemuit, & ſeipſum ignauiæ accuſauit, quòd nihildum à ſe memorabile actum eſſet ea ætate, qua iam Alexander orbem terrarum ſubegiſſet. Quare miſsionem continuò efflagitauit ad captandas quamprimùm maiorum rerum occaſiones. Qua tempeſtate alter Alexander, cui cognomentum Moloſſo fuit, Italiam inuaſit, bellum populo Rom. facturus: iactitans ſe quidem aduerſus Romanos ire tanquam in ἀνδρωνίτιν, Macedonem verò tanquam in γυναικωνίτιν, in Perſas iuiſſe. id eſt, in cœtum aulæ muliebrem, præ loco, in quo viri ſeorſum degunt. Sed hunc ducem mors illicò ſubduxit, & ei extorſit fiduciam: cùm interim Macedoni fortuna nuſquam non obſecundaret, demirata virtutem annis XI. Itaque non video, cur Titus Liuius extenuare res ab Alexandro geſtas conetur, & dubitare audeat, an bene cum Romanis actum ſit, quia ille priùs in Aſiam ſuppeditandam, quàm in Europam deflexerit: ac quærere, quinam euentus Romanis rebus fuiſſet, ſi cum Alexandro pugnam opor-

Sueton. in Iulio, cap. 7.

A. Gell. lib. 17. cap. 21.

Decad. 1. lib. 9.

tuisset committere. Plurimùm namque in bello pollent militum copia, virtus & ingenia Imperatorum, fortuna vbique, maximè in bello potens, quę tunc vtique Romę impensè fauit, cùm Alexandrum armis fulminantem procul amouit. Tunc sanè filo Romana pependit felicitas, aut labes pro certo non defutura, nisi pręmatura mors Regem orbe toto, quem anhelabat ampliorem, sustulisset, anno ætatis vixdum trigesimo secundo * decurso: adeò ille adolescentulus grauissimis bellis animum & corpus indefessum applicuerat. Quid quæso insigne tantisper fecere Romani duces? quosnam hostes magni nominis incruento bello superauere? Non sum nescius Manlium Torquatum & Decium Murenam Coss. bello Latino nominis aliquid sibi comparasse: quia alter solum filium suum, licet victorem, quòd iniussus, imò contrà quàm imperatum, pugnauerat, occidisset: alter capite velato, Diis Manibus ante aciem se deuouisset, & in hostes medios irruens, iter sanguinis sui semita aperuisset. Secutum est mox bellum Samniticum pro sociis Campanis cœptum, non admodum magnis aduersariis, sed illustribus ob cladem illatam apud Caudinas furcas, clauso intra eum saltum prærupti loci opportunitate Romano exercitu, & armis exuto à Pontio Samnite duce: qui si perimere vnà cum Veturio Posthumioque Consulibus maluisset quàm nudare circumuentos, extaret procul dubiò Samnium, nec hodie vbinam fuerit requireretur. Verùm sustinuit manũ fortuna, ne fun-

* *Eusseb. in Chronic. olymp.* 114.

Flor. lib. 1. *Epitom. cap.* 14. *et* 15. *Val. Max. de vtroque Decio, lib.* 5. *cap.* 6.

ditùs Romanos perderet, ſed reſpirare permitteret, quoad de exiguo populo demum triumpharet: interim dum Alexander, non facili filij ſanguine vt Torquatus, nec diris conſecrato capite vt Decius, nec cum pertinaci magis quàm copioſo hoſte belligerans vt reliqui, ſed ſuo ipſius pectore, manúque ac conſilio Reges & nationes immanes & opulentas ſubigeret, Imperium mundi finibus, & famam cœlo terminaturus: & quidem breuiore temporis ſpatio, quàm Romani vnum Samniticum bellum confecerunt, in annum XLIX. protractum, ac paulò pòſt rediuiuum Dolobella & Domitio Coſſ. cùm Lucani, Samnites, Hetruſci, Senones Galli, facta ſocietate Romanos laceſsierunt, eóſque vſqueadeò perpulerunt, vt Gallos per legatos obſecrarent ne eſſent in partibus. Legatis necatis, Cæcilius Prætor vlturus id ſceleris, ſimul iuſto prælio cum Gallis & Hetruſcis commiſſo occubuit cum ſeptem militum Tribunis, & Romanorum milibus tredecim deſideratis. Quòd ſi quæ vitia in Alexandro deprehendi potuerunt, vt ſine aliquibus nemo naſcitur, & ille optimus eſt, qui minimis tenetur: certè illa virtutum cumulo prorſus obruta & obliterata ſunt. Traditur quidem à Babylonio Diogene, Leonidem Alexandri pædagogum, quibuſdam ipſum vitiis imbuiſſe, quæ robuſtum quoque & iam maximum Regem ab inſtitutione puerili ſunt proſecuta: vt fortè temulentia, & inde cædes Clyti non ſatis itidem ſobrij, & in conuiuio Regi malignè conuiciantis, & ea exprobran-

Paul. oroſ. lib. 3. cap. 22. *Anno ab vrbe condita 463.* *Quintil. lib. 1. c. 1.*

tis, quę ſapientiſsimo cuique auditu moleſtiſsima forent. Regum enim manſuetudo partim in eorum qui parent, ingeniis & obſequio verſatur. Vnde fit, vt nihil ſit Reipublicæ ſalutarius, quàm regiam benè informatam à natura indolem aſſeclis & comitibus probitate & prudentia conſpicuis foueri, & in dies propagari. Quod apertiſſimè CHILDERICVS Rex Merouei filius declarauit, qui ad patris latus à monitore edoctus, peritúſque aciem extruere, caſtris locum eligere, ab inſidiis pręcauere, inſidias interdum parare, tempus pugnæ idoneum agnoſcere, literas mediocriter attingere: ab his pauliſper luxauit, aſſentatoribus pernimiùm auſcultans ac morem gerens, qui è Rege pręclaro libidinis abiectæ mancipium fecerunt: tanquam Italę Circes faſcino in feram obſcœnam virum transformarent, nõ verborum modò lenociniis, ſed etiam rerum: ita vt non iam Martis filius vt antea, ſed Veneris appellaretur. Neque cuiquam magis comparandus venit, quàm Regi Babylonio cœlitùs deſtinato, vt ſeptem annis immutatus cum brutis pabularetur, & rore cœli cõſpergeretur, ac fœnum vt bos comederet, quoad reſipiſceret, ac Regem cœleſtem cognoſceret omniũ excellentiſsimum: tum demum denuò priſtinam faciem & autoritatem reciperet, ſicuti à Daniele illi prædictum legimus. Ioſephus exiſtimat Regi nihil accidiſſe pręter ſeptennem Imperij priuationẽ, quæ illum ab auguſto maieſtatis gradu deiectum ac miſerum bruto exæquarit. Vbi enim quis potentum non

Quint. Curtius lib. 8.

Daniel. 4

Lib. 10. Antiquit. cap. 11.

ſit, qui fuerit, quiduis potius quàm homo vitalis haberi ſolet. Alij re vera feram factum malunt, quorum eſt Dorotheus Tyri Epiſcopus, qui capite bubulo Nabuchodonoſorem effingit, poſteriore parte corporis leonina, tum ob voracitatem, tum ob violentiam, quibus expiatis formæ ſuę redderetur. Sanè Pauſanias non putat omninò fabuloſum, quod aiunt, Lycaonem in lupum verſum: quinetiam fuiſſe alios ex hominibus lupos factos in Iouis Lycei ſacris, qui decimo tandem anno, ſi humana carne abſtinuiſſent interim, figuram hominis recuperarēt: alioquin veſcentes ea lupi perpetuò futuri. quod D. Auguſtinum referre non puduit, neſcio an credere. Marcum enim Varronem laudat autorem, huiuſmodi præſtigias de Arcadibus ſcribentem. Nam & nos, inquit, cùm eſſemus in Italia, audiebamus mulieres quaſdam imbutas malis artibus in caſeo dare ſolere nonnihil videlicet maleficum, quo viatores illicò in iumenta verterentur, ſeruata mente humana, & ſarcinas portarent, rurſus ad ſe redirent opera perfuncti. Quænam verò venefica Childericū regno priùs dignum vulgò habitum, niſi poſtea regnaſſet, tantoperè deprauarit: quænam Dalila voluptatis nouacula comam temperantiæ illi totonderit, dubitatur. Conſtat quidem eum merſo ſecundis rebus animo comeſſabundum coquos, qui peritiſſimè cenſum regium degluberent, pluris feciſſe quàm veteranos, quibuſcum aliquando dux militarat. Deinde, vt fit, Veneri præter modum indulſiſſe, multorum ciuium

In synopſi de Prophetis.

In Arcadicis, ſeu li. 8. P. Mela, lib. 2. cap. 1. in fi.

Lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 17. et 18.

Greg. Turonenſ. li. 2. §. 12.

vxores

vxores ac filias contra fas & pudorem contrectasse: Segulinam consulari viro nuptam vsque ad insaniã peramasse, eiúsque nutu magni momẽti negotia explicasse, eique quodammodò regnum administrandum præbuisse. Nihil namque interest, vtrum mulieres ipsæ regant, an Reges ipsi à mulieribus gubernentur. Certè Childericus, ne à maiorum suorum ritu cultuque prorsus videretur desciscere, comam suam speciosè fouit, summos capillos flectens in anulos curiosa admodum serie: ad quam Martialis allusit,

Vnus de toto peccauerat orbe comarum
Anulus, incerta vix benè fixus acu.

Rumor erat Segulinam poculo amatorio inter epulas & sermonis illecebras porrecto Regem peruertisse. Sic quondam Cesonia irretisse C. Caligulam Cæsarem fertur, nec facie insigni, nec ætate integra, sed astutiæ & lasciuiæ perditæ fœmina, quæ adulterum adeò obcæcarat, vt sæpè chlamyde, pelta & galea ornatam, & iuxtà adequitantem militibus ostenderit, amicis etiam nudam: feliciùs tamen quàm Cãdaules Rex Lydius, qui cùm vxorem suam specie venustissimam Gygi satelliti nudam ostẽtasset, mulieris conspiratione ab eodem in thalamo pugione ictus periit, vt scripsit Herodotus: & ita vitam cum Imperio demens amisit. Mœrebant Galli ob Childericum mulierculæ arbitrio iura & dignitates dãtem: præsertim quòd ementita illius pulchritudo videretur loricata fucis exquisitis. Nec enim illa, vt est in

sueton. in Caligula, cap. 25. et 33.

lib. 1.

prouerbio, de alieno corio ludebat, ſed de ſuo magis, ſæpiùs colorem mutans pigmentis quàm Libycus Chamęleon: niſi quòd hic quotquot colores attigerit, reddit, prętęr rubrum & candidum: illa candorem genarum adſcitum purpuriſſabat diligentiſſimè magno Regis gaudio, maiore quæſtu mariti, necnon paraſiti, qui beatum ſupra omnes mortales Childericum prędicabat, quòd ſe dignam Deam nactus eſſet, atque ex animi ſui ſententia, eiąue amantiſſimè obſecundaret per omnia, atque ſeruiret. Nec mirum id eſſe, cùm Hercules Męoniûm, qui pòſt Lydi appellati, Reginæ Omphalæ virgunculæ ſeruiſſet. Tacebat interim veterator, neceſſitate adactũ Herculem, poſtquàm in morbum deformem inciderat (Comitialem interpretatur Ariſtoteles, ex affectu melancholico claris ingenio viris familiari manantem, quem Sacrum quoque nominat) poſt Iphitum occiſum. Quare oracuło Apollinis certior factus exorari tabem non poſſe, niſi iuſto pretio vęditus pecuniam Iphiti liberis ad luendum ſcelus traderet, vltrò ſe paſſus eſt venundari Reginæ, cuius gratia Syleum & alios latrones regioni infeſtiſsimos mactans, gloriam & libertatem recuperauit. Quòd ſi ex patritiis quiſpiam comiter & candidè Childericum pecunias publicas non ærario, ſed amicæ folli includentem hortabatur, vti à ſubditis caueret, quos iam nimiùm tędęret morum iſtorum, protinus is curia mouebatur: quę paulatim exhauſta ſelectis & bonis viris, mox infauſta permutatione turpiter aſſen-

Plin. lib. 8. cap. 33.

In problemat. ſect. 30. §. 1.

Diod. sic. lib. 5. de antiquor. geſt.

tatoribus replebatur iudicio Consularis illius, cuius nomen vetustas faciliùs quàm facinora aboleuit. Nã quia vxoris Regi gratissimæ probro suspiciebatur, & se arrogantiùs æquo efferebat, fumósque in aula venditabat: factum est, vt Galli eos, qui malitia degenere, vel incuria suas coniuges adulterari sinant, cornua ferre dixerint, eiusmodi opprobrio ac vitio in multas gentes manante. Nec defuere Franci præ cæteris vrbani, qui Consularem in dies diteſcentem largitione regia, cornu Amaltheæ copia rerum fœcundum circumferre dicerent. Nam cùm putaret dedecus domesticum occultius fore dextro ceruorum cornu, propalàm in dies etiam atque etiam manifestabatur. Cornibus autem hærere autoritatis & excellentię notam liquidò constitit, cùm Moses Tabulas duas Legum sacrarum è monte Sinai retulit: quia tunc ex diuino colloquio cornuta eius facies *Exod.34.* apparuit, emissis radiis magno terrore spectantium, ita vt velamine iniecto populum alloqueretur. Alibi Dauid excussus à manu Saulis & aliorum inimi- *2.Reg.22.* corum, pęana canit Deo, eúmque vocat clypeum & asylum suum,& cornu salutis. Et alibi: Cornu eius *Psal. 111.* exaltabitur in gloria. Proinde Liber Pater corniger *Athenæus* ab antiquis fingebatur ob victorias, & propter inci- *lib.11.c.8.* tabulum ingeniorum vino ascriptum: & taurina facie conspiciebatur. Cúmque in capite Genitij Cippi *Val.Max.* Prętoris subitò veluti cornua emersissent,respon- *lib.5.c.6.* re vates Romani eum Regem fore, si in vrbem reuertisset. Quare sponte exulauit,& requiem suam a-

mori patrię postposuit. M. Crassus, propter impotentiam & opes, fœnum in cornu habere vulgò dictus est: nempè se insolenter gerens, & dignus indicio fœni bobus cornu ferientibus assueto: donec Cæsar potior id detraxit, & simul audacię cornua comminuit. Nicetas refert, Andronicum Constantinopolis Imperatorem luxu & libidine perditum, ceruorum, quos venando cepisset, cornua in fori porticibus suspendisse: Re vera, inquit, ciuitatis mores notans, & lasciuiam vxorum alienarum, quas corrupisset: καὶ Σεγασύρων εἰς ἀρασίαν τῶν γαμετῶν.

Lib. 2. de Imperio Andronici Comneni.

CÆTERVM postquàm Segulinæ frons arari crebrioribus rugis incœpit, Childericus contempta vxore, quam habebat castissimam & honestissimam, pellices innumerabiles coëgit: quantas nec Persarum Reges, nec Salomon, vt hac vtar hyperbole, aluisse feruntur: nec Dagobertus quidem à Childerico Rex Franciæ septimus, effrænatæ libidinis, & in multiplices concubinas procliuis, vbi fecit cum Gomatrude coniuge pudica diuortium, causatus ipsius sterilitatem, vt Sp. Carbilius nobilis Romanus, qui ab vrbe condita quingentis ferè annis ab vxore primus diuertit, ac pòst gratia morum charissimam habuit, liberorum quærendorum causa tãtùm dimittens, vt coram Censoribus iurare coactus est. Atqui Dagobertus prolis desiderio flagrans, nonnihil interim detexit turpis suauitatis, dum protinus vestalem virginem sibi abduxit forma quàm moribus gratiorem. Nam cùm Rex addictus esset templis

Annon. lib. 4. cap. 19. & 20

A. Gell. lib. 4. c. 3.

cœnobiiſque frequentandis, iniecit in eam oculos, & prolixiore colloquio ab ea audiuit illud: Si libet, licet: &, Regem leges dare, non accipere: vt Iulia Antonini Caracallæ nouerca dixiſſe fertur cunctanti & deliberanti, num fas eſſet patris ſuperſtitem vxorem ſibi ducere, quæ velut per negligentiam aliquãdo magna ſe corporis parte nudarat. Virgini autem Nantildi nomen fuiſſe Annonius ſcriptum reliquit, compertúmque habeo eam in aula quàm in cœnobio, & inter nuptiarum ſacra quàm inter ſacrorum ritus choróſque modeſtiorem fuiſſe, ac Regi enixam Clodoueum II. filium ſucceſſorem. Nam Sigibertus maior natu ſponte Auſtriacam elegit ditionem. Cæterùm conſtat Dagobertum, qui quandoque ædes Diuorum ſpoliarat, præſertim Hilarij Pictauenſis ære fuſilivaluas fabrefactas prętextu Dionyſium exornandi, & alia ſacra profanáque ſine delectu legerat, iam ſeneſcentem ita ad templa extruenda & ditanda animum conuertiſſe, & diuinis ceremoniis augendis incubuiſſe, vt duos in vno homine Dagobertos fuiſſe quis crediderit: aliter atque Salomon, qui bona iuuentæ infami ſenecta exhauſit inter mulierũ greges, diis reprobis thura adolens & immolans, ac colens Aſtarthen Deam Sidoniorum, quę non alia fuit quàm Venus. Nam M. Tullius quatuor Veneres recenſens, Quarta, inquit, Syria, Cyroque concepta, quę Aſtarthe vocatur, quam Adonidi nupſiſſe proditum eſt. Fabulantur antiqui, vt ait Hyginus, è cœlo ouum in Euphratem fluuium cecidiſſe, à quo ge-

Ælius spart. in Caracall.

Annon. lib. 4. cap. 20. & 30

3. Reg. 11. quem locum alij malè vertere.

Lib. 3. de nat. deor.

Lib. 1. Fabular. ca. 197.

minis columbis incubantibus Venus excluſa ſit, quæ iuſtitia excelluerit, Dea Syria nuncupata. Melius itaque accidit Franco Regi, qui impietatis priorem maculam ſequente ſanctitatis decore eluerit, & impuræ voluptatis ſordes ſpecióſis rebus geſtis purgarit: Vt & Childericus ille, de quo ſermonem inſtitueram, quo nihil vnquam odioſius habuere Franci, quandiu immerſit ſe ſpurcis voluptatibus, nec charius, dum emerſiſſet. Tum enim maiore longè cupiditate reuocarunt, quàm expulerant, perſuaſi à Finacro equite Neuſtrio, ad omne præclarum facinus audaci, qui pro concione proceres populúmque Frãcorum aduerſus Childericum extimularat. Quid quęſo, inquit, tam ſæpè diuque de Rege veſtro querimini? aut quorſum Regem illum appellatis, qui vos vxoréſque veſtras inquinat, & infamia ac dedecore reſpergit? ſpuriaque ſobole veriùs quàm iuſtis ac certis legibus ac moribus ciuitates replet? Ne polluite poſthac ſanctum Regis nomen, iuſtitiæ militarique gloriæ dedicatum, & hunc lixam potius exiſtimate venerei exercitus, ſeruúmque mediaſſinum turpiſsimarum deliciarum, pro licito capientem quicquid collibuit, nec circumſpicientem quàm potentes nationes hoc regnum non ita pridem excitatum, & ſine tam væcordi duce abundè clarum ac felix, ægris oculis aſpiciant. Propediem futurum exiſtimate, niſi tempeſtiuè prouideatis, vt (quod abominor) ipſum inuadant, & vnà cum imbelli mœcho Dionęs columbulo diſſipent ac deſtruant. His

ego plauſibiliora quibuſdam dici poſſe & audiri ſcio, quibus ignauia Regis quęſtui eſt: ſed me vera pro gratis loqui neceſsitas impellit. Vellem vtique omnibus placere. Malim tamen vos cum regno ſaluos eſſe, qualicunque animo futuros experiar. Finacro audientem multitudinem Vuinomadus cõtemplans, ſe vnà mirificè gaudere ſimulauit, amicus Regis certiſsimus, vt quidem incertis in rebus pòſt demonſtrauit. Mox Regi in aurem dixit, fugam breuem plerunque magnorum malorum eſſe lenimentum: & in Thoringiam abeunti dimidiati aurei numiſmatis partem dedit pro teſſera ſempiternę amicitiæ, & reditus ſignificandi, ſi quando contingeret Francorum infenſa pectora mulcere & flectere: qui quidem Romanum hominem, à quo non ſemel dãna plurima acceperant, ſceptro donauerunt, Egidium magiſtrum militum, poſteaquàm illis perſuaſum fuit alienigenas Reges populis maximis ſalubriter pręfuiſſe: vt Pelopem peregrinum ex Aſia in Græciam venientem, & magna vi pecuniarum ſibi inter inopes potentiam parantem, vt ait Thucydides, & regioni nomen relinquentem. Romanum quoque Imperium non exterum tantùm, ſed etiam exulem autorem reſpicere non erubeſcit, quem profugum capta patria exiguas reliquias trahentem, victoris metu longinqua quærentem in Italiam fortuna adduxit. vt taceamus Romę ſimul cum Romulo regnaſſe Tatium Sabinum, & accerſitum Numam à Curibus: & L. Tarquinium Priſcum Demarathi

Greg. Turonenſ. li. 2. §. 11. et 12.

Annon. li. 1. cap. 7.

lib. 1. belli Peloponneſ.

Corinthij filium Romæ acceptum nouo populo, vbi frequenter ex virtute nobilitas fit. Proinde Egidius homo vafer ex Sueſsionibus, quibus præfectus fuerat, Lutetiam migrans, coacto ſimilior quàm ambienti, fortunam ſuaui colloquio, beneficiis quos poterat ciues conciliando, & inſtitis iudiciis demerendo, cotidie adiuuabat, & inuidiam in Childericum conflatam libenter augebat: commemorans Carinum Imperatoris Cari, quamuis Galli Narbonenſis, filium è Gallia, cui tutandæ præerat, communi voto exactum: quia intemperantiſsimè viueret, ſtuprorum & libidinum conſcios dignitatibus eximiis remuneraret: ac denique auxilio deſtitutum à Diocletiano, facili pugna cæſum. Quis enim, inquit, ſuccurriſſet pudicitiæ corruptori, & matrimoniorum violatori procaciſſimo? Rectè profectò Achilles Homericus animaduertit, non ſolos Atridas prereptæ coniugis iniuria affici, ſed omnes homines ex æquo dolere, -πεὶ ὅτις ἀνὴρ ἀγαθὸς κὴ ἐχέφρων τὸν αὐτῦ φιλέῃ.

Fl. vopiſc. in Caro et in Carino, & Aurel. victor.

Iliad. 9.

Sic exorſus Egidius à caſtimoniæ & æquitatis oſtentatione Rex vulgò conſalutatur, ex legum preſcripto ſe imperaturum profeſſus, nobiliſſimo cuique ciuium honores & præmia impertiens. Multa ſeuerè conſtituit, nec minus coërcuit, vt alius à Childerico videretur: donec paulatim ſeueritatem in apertam vertit ſæuitiam, & auaritiam, ærarij tenuitatem incuſans. Vectigalia non auxit tantùm, ſed etiam noua excogitauit ex portoriis rebúſque venalibus,

vt

vt breui copioſiùs rem faceret : & cùm omnia ſub Childerico licuiſſent, auſteritate huius licebat nihil: quam tamen firmabat accitis diligenter compluribus Romanis, quos data opera illuſtribus Gallorum familiis inſerebat, vt ita per mutua connubia deuinceret, & ſuum arctiùs firmaret Imperium, cuius iam multos tædere incipiebat. Multus iam ſuper ea re variúſque rumor, & diuerſa ſtudia dicentium, non ita ægram eſſe Galliam, quin viros ad ſobolem ſuppeditare poſſet, vt quę indigenas olim quocunque miſiſſet cum coloniis, & cuius duces poſt deuictam Romam in Aſiam victores penetraſſent, & Galatas populoſos ibidem reliquiſſent. His ſermonibus clãculum permotus Egidius, dicere tunc ſolidam domi quietem fore, cùm aliarum gentium primores & quaſi delicæ in ciuitatem reciperentur : coalitos Francos Gallis hoc probare, moribus, affinitatibus, artibus proſperè mixtos, continua & fida pace manere poſteros eorum, nec amore in patriam cuiquã cedere. Gliſcente nihilominus Francorum odio eos conſuluit, quos ſibi fidos arbitrabatur, quanam arte viros nutantes confirmare poſſet, ac proteruos & reluctantes flectere, vel perdere. Cui Vuinomadus, quem ſibi deuinctum aliquot beneficiis putabat, quique tam verus Childerici amicus, quàm fictus Egidij perſtiterat, Miror, inquit, ô Egidi, te Romanum hominem dignatione & ingenio pręſtantem, neſcire quid facere expediat, quò magis rebellantes compeſcas, & tibi obſequentes efficias. Reminiſce-

re, obſecro, Regis Tarquinij conſilium & facinus, qui Gabios ſæpè ac fruſtrà vi adortus, lepido tandem commento perdomuit, miſſo ad ipſos Sexto filio trium minimo, velut transfuga de intolerabili patris ſęuitia conquerente, poſcenteque perfugium: quod apud credulos inuenit, mirari deſinere iubentes, ſi in omnes aſper, ad vltimum liberos Tarquinius affligeret: in ſeipſum poſtremò ſæuiturum, ſi alij deſint. Ita benignè exceptus dictis factíſque ad fallendum inſtructus, Dux belli legitur, leuibus aliquot prælijs Romanos laceſſens, & excompoſitò fugans, dono Deûm miſſus ab inſcia multitudine creditus. Demùm è ſuis vnum ſuſcitatum Romam ad patrem miſit, quidnam ſe facere vellet, quandoquidem vnus omnia Gabiis poſſet. Huic nuncio, quia fortè dubiæ fidei videbatur, nihil voce reſponſum eſt. Rex enim tanquam deliberans, in hortum palatio contiguum ſequente nuncio ſumma papauerum capita dicitur à Tito Liuio decuſſiſſe baculo, ab Ouidio, liliorum.

Lib. 2. Faſtor.

Nuncius vt rediit, decuſſáque lilia dixit,
Filius, agnoſco iuſſa parentis, ait.
Nec mora principibus cæſis ex vrbe Gabina,
Traduntur ducibus mœnia nuda ſuis.
Ecce (nefas viſu) mediis altaribus anguis
Exit, & extinctis ignibus exta rapit.

Credidit facilè Vuinomado Egidius in ſuperbiam & vindictam pronus: & clariſsimos quoſque Francorũ imminutæ maieſtatis delatos partim occidit, partim

publicatis bonis deportauit, dolente interim Vuinomado, & ciuiũ innocentum fortunam miſerante: ſed tamen pauliſper gaudente, quòd intelligeret mox fore, vt iecto Egidio cuncta feriente, dum cuncta metuit, Childericus amiſſum malis moribus regnum, bonis reciperet: præſertim cùm portendi videret oſtentis exitium Egidio vel expulſionem, qualem Tarquiniis anguis ille raptor ſignificauerat: vt Gallinaceus quadrupes natus, armenta in rabiem concitata, fulmen regias ædes peruagatum, & Toloſę riuus ſanguinis in vrbe media diurno fluxu perſtrepens. Quod prodigium, vt ait Annonius, plures ad Gothorum imminentem ruinam detorſere. Aliquantò pòſt Genuæ Ligurum fons ſanguinis ſcaturiens vaſtitatem vrbis & regionis à Libycis inferendam prænunciauit. Sanè cùm Annibal traiectis Alpibus primo vere magno Gallorum comitatu, quos populationum ſpe conciuerat, in Hetruriam deſcẽderet, Flaminium Conſulem inauſpicatum ad Thraſymenum lacum ſuperaturus, in opido Cæreteaquæ ſanguinolentę fluxerunt, & fons Herculis maculis cruentis manauit, & Antij metentibus cruentæ in orbem ſpicæ ceciderunt: & Octauio Auguſto in Sextum Pompeium bellum ciente è cœlo ſanguis defluxit, eumque aues in varia loca diſtulere, vt tradit Dion: & anno Guntrani Regis & Chilperici viceſimo in Pariſienſi agro triplici locovero pluit ſanguine, & veſtes hominum ita inquinauit, vt ipſi ſuas horrerent, & bella ciuilia fratrum non obſcurè prę-

Lib. 1. de geſt. Frãc. cap. 9.

Platina in Ioãne xi. anno 934

T. Liuius Dec. 3. li. 2.

Lib. 48.

Greg. Turonenſ. li. 6. §. 14.

ſentirent. Certè non incaſſum cœleſtes iræ Egidio minatę ſunt,& impendentia mala experimento ipſo demùm patefecerunt, verſis retrò à Childerico in eum Francorum animis, & eadem leuitatis aura incenſis, ſpirante iugiter Vuinomado: qui quamprimùm & ſecretò ad Childericum in Thoringia hoſpitio Biſſini Regis vtentem, nuncium miſit cum dimidio nummi aurei, & epiſtola euentus ſecundos rerum ſigillatim explicante. Qua perlecta mirum in modum recreatus eſt Childericus iam prudentior. Nec enim tot ærumnas perdiderat,ſed exilio didicerat vltrò miſer eſſe, ac nouiſſe probitatem non minus pollere quàm robur & opes ad regna continenda & ſeruanda. Aduentanti illi optimates Francorum obuiam proceſſere ad Barrenſe opidum vſque, feſtis vocibus gratulantes, maiore quidem beneuolentia, quàm antea ingenti faſtidio expulerant.Quibus ipſe viciſsim in fidem receptis gratias egit, ſermone geſtuque corporis tantum modeſtię & benignitatis ſpecimen præ ſe ferens, quantum luxurię exemplum priùs extiterat: ita vt omnes demirarentur, maximè experti poſtmodùm ſeriò & conſtanter eum in qua cœperat virtutis via ambulare, in quam iampridem mollitus, callum vetuſtatis induxerat: ideóque in Francia honoratus vixit: ſecus atque Ptolemęus vltimus, cognomento Auletes, Cleopatræ pater, effœminatus, qui propter flagitia Ægyptio regno excidit, excluſus ab Alexandrinis: de quo reducendo egit Pompeius in Senatu Rom. atque im-

strabo li. 17. Geographi.

petrauit. Sed reducto nõ conceſsit fortuna id quod Childerico, vt rebus nouè geſtis præteritam demeret ignominiam. Nam paucis pòſt diebus morbo interiit: hic verò Egidium iuſta acie fugauit, adeò vt occidendi finem inopia hoſtium fecerit, & vix Egidius ad Sueſsiones incolumis redierit: vbi etiam cõſenuit, Siagrio filio relicto. Deinde Adouagrium Saxonum Regem adortus Childericus, Andegauos vſque perſequens, opido potitus eſt, quando hoſte nõ licuit: vbi tamen Paulum Romanum in conflictu peremit, atque ita regni metas & famæ amplificauit, vbique ſobrius & moderatus, pręterquàm in bello. Ibi enim in medios hoſtes irruens, furere videbatur, tam fortis dux quàm mollis amator olim fuerat, vt de L. Sylla proditum eſt, qui vſque ad quæſturę ſuę comitia vino, amori, & ludicris artibus indulſit. Quare C. Marius Conſul moleſtè tulit, quòd ſibi aſperrimum in Africa bellum gerenti tam delicatus quæſtor obtigiſſet. Idem tamen velut ruptis nequitię clauſtris, catenas Iugurthę manibus iniecit, Mithridatem compeſcuit, Cinnæ dominationem fregit: ipſum Marium, à quo faſtiditus fuerat, in Africam proſcriptum profugere coëgit, mirabili rerum humanarum viciſſitudine & morum. Proinde cùm fama vbique vulgaſſet Childericum tanquam longo veterno excuſſum, boni Regis munia belliſſimè implere, amicis mitem, hoſtibus terribilem euaſiſſe, & ad vitæ honeſtiſſimę frugem ſe laudabiliter recepiſſe: Baſina Biſsini Regis Thoringię vxor mariti obli-

Annon. lib. 1. c. 2. & 3. vbi de Baſina.

Val. Max. lib. 6. c. 9.

ta, ad illum celerrimè properauit, fassa quodammodò stupri consuetudinem, quia hospitem viro prætulisset. Obiurgata leuiter postea ab amante Rege, vulgi suspicionem formidante, ac sciscitante ab ea, cur ad se tam sedulò venisset, illicò respõdit se quocunque gentium, & quidem trans mare ituram, si virum Childerico digniorem sortiri confideret. Quo responso ex tempore dato oblectatus, ex amica vxorem fecit : non immemor Augustum Cæsarem in magna fortunę indulgentia, & pari virtutis ornatu, non aliam magis adsciuisse sibi coniugio, quàm Liuiam Tyberio Neroni nuptam, etiam vterum semestrem ferentem, eámque constanter & vnicè dilexisse, ac puerum natum Claudium Drusum patri misisse, & in commentaria sua retulisse Principem, cui ioci ac sales subiti saluo maiestatis respectu perplacuere : præsertim in muliere nobili Iulia filia, quę interdum licentiore habitu oculos paternos offenderat, postridie exhilararat seueriore, sed magis scitè dicto : Hodie, inquit, me patris oculis ornaui, heri viri. Ita enim gaudio effusus fertur optimus pater, vt diceret inter amicos, duas habere se filias delicatas, quas necesse haberet ferre, Iuliam & Rempublicam. Sic Basinæ plurimum gratiæ apud Regem conciliabat ingenitus lepos, ac festiuus sermo grauitate aliqua temperatus. Melius enim fuit excusationẽ culpę à virtute viri charissimi accipere, quàm mariti derelicti mores incusare, aut culpam impudenter inficiari, imitariqúe Stesichorum poëtam & Musi-

Dion lib. 48.

Macrob. lib. 2. saturnal. cap. 5.

cum, qui captus erat oculis ob Helenam vituperatam, fortè quòd diceret eam cruēti belli cauſam fuiſſe, raptorem ſecutam Paridem Menelao neglecto: quodque Polyxo Argiua Tlepolemi coniunx, Rhodi Regina, ad quam confugerat, ipſam in balneo lauantem ſubmiſſis ancillis Furiarum habitu ſuſpendio necari mandarit, teſte Pauſania. Neſcio enim quo pacto mihi diſplicet illa Steſichori recantatio, propter quam viſum amiſſum recuperauit, & quæ Socrati grata apparet. *In Laconicis, li. 3.* *Plato in Phædro.*

Non verus ſermo ille fuit, nec nauibus altis
Exiſti fugiens, nec adiſti pergama Troiæ.

Sine rubore etenim negari non poterat id, quod per omnes mundi partes propter bellum memorabile & cladem inſignem fuerat decantatum. Satius itaque putarem ſexus fragilitati, amoris raptoríſve violentiæ, tot mala accepta tuliſſe. Cæterùm Baſina Regi enixa eſt Clodoueum filium, viſa ſibi in ſomnis Vnicornem, animal aduerſus venenata ſalubre. Nondum pacata erat res Gallica Britannis irrumpentibus, nec inſula ſua ſatis contentis. Turonenſis ſcripſit, ad Bituriges vſque populabundos veniſſe, ſed à Gothis oppreſſos. Conſtat autem Britannos ægrè coërcitos, fretos Arturo Rege, multum quidem, ſed vix pro meritis laudato, & Chriſtiana religione imbuto: quam quoque ſuboluiſſe Chilpericum iam ſenem nonnulli tradidere. Idque veriſimile ſatis eſt, cùm Gallia paſſim ſcateret Eccleſiis benè inſtitutis, habuiſſetque Præſules ſanctiſsimos, doctrina & exē- *lib. 2. hiſtor. Frāc. §. 18.* *Æmilius in Childerico.*

*Hunc citat idem Turon. li. 2. §. 13.

plo conſpicuos, vt Paulinus preſbyter * refert. Videas, inquit, dignos domino ſacerdotes ordinatos: Venerandum antè ſenatorem, mox Epiſcopum Aruernum mortuo Artemio: Exuperium Toloſæ, Simplicium Viennæ, Amandum Burdigalæ, Diogenianum Albigæ, Dynamium Engoliſmæ, Alithium Cadurcis, Pegaſium Petragoriis, digniſsimos totius fidei religioníſque cuſtodes. Accepi ego deſiiſſe Chilpericum amplius ſcrutari, quidnam contineretur Chriſti dogmate, audito implacabili diſſidio, quod duos Pontifices Romanos, vrbíſque ipſius ſtatum vehementer excogitauit. Electi enim à diuerſæ factionis hominibus, & neutro cedente alteri, ciues docuere rixari, quos indignantes ſedare debuerant. Dum Anaſtaſio II. defuncto ſacerdotum pars Symmacho Sardo ſuffragaretur, * altera pars Laurentio competitori, qui viſus deterior arbitrio Theoderici Gothi Regis, à Symmacho ſpecie humanitatis Nucerinæ Eccleſiæ prefectus eſt. Nec defuit Germanus Capuanus Antiſtes, qui aſſereret Paſchaſium Diaconum Laurentio ſtudentem, alioquin minimè malum, obiiſſe, ac poſtliminio reuerſum renunciaſſe, perperàm ſe reſtitiſſe Symmacho, idque piaculum flammis luere: adeò non viui ſolùm, ſed etiam mortui potioribus fauent. quod vtinam vltimum fuiſſet, ne rem Chriſtianam ambitu & dulcedine diuitiarum Pontificatui quęſitarum Papæ multiplices vario ſchiſmate turbaſſent, & laceraſſent, Regibus ac populis in partes vocatis: poſtquàm

* Anno Domini 497. Platina in eius vita.

Annon. li. 1. cap. 11.

quàm pro sanctimoniæ mercede non supplicia & cœlum, vt D. Petrus & Alexander*, sed opum affluentiam expectarunt, & regium decus. Pudet referre sacerdotum controuersias letales Reip. pacatas censura illorum, qui à religione sacra abhorrerent, ac mirarentur Christianę pietatis summos professores nihil minus colere, quàm pacem & concordiam. vt dum Paulus Samosatenus Antiochenę præsideret Ecclesiæ, & arroganter degenerasset à recepta disciplina, ac nonnullos iam contagio infecisset mira peruicacia, dicens Christum diuinitatis expertem, Dei filium velut domicilio excepisse, deinde dimisisse. Cui Aurelianus Cæsar dęmonum cultui superstitiosè addictus silentium imperauit, pertæsus eius audaciam, & alij Episcopatum iniungi coëgit arbitrio Prędsulum Italicorum. Pòst fastidita dissensione Felicem Romanum Pontificem mactari iussit insontem, sepulturæ iure seruato. Ediuerso Hadrianus Imperator postquàm abundè in Christianos sæuierat, perspecta ipsorum sanctitate, & innocua viuendi ratione, pœnituit, & necatum Alexandrum Pontif. eluxit: & cùm Hierosolyma euertisset, indito Æliæ Capitolinæ nomine, pulsis Iudæis, à Christianis habitari permisit. Tradit Lampridius, Hadrianum cogitasse aliquando Christo templum facere, ipsumque inter Deos recipere, & in multis ciuitatibus templa sine simulachris posuisse: tamen pergere vetitum ab iis, qui sacra consulentes repererant, si id optatò euenisset, omnes futuros Chri-

* *Hic sub Hadriano imper. martyr fuit. Vide Platinam.*

Niceph. li. 6. hist. cap. 29.

In Alex. seuero.

ſtianos. Addit idem ſcriptor, Alexandrum Seuerum matutinis horis, ſi non cum vxore cubuiſſet in larario ſuo, in quo Diuos, principes optimos & ſanctiores animas habebat, Chriſtum, Abrahamum, Orpheum collocaſſe, & rem diuinam feciſſe: & cùm aliquem emendaret, per præconem dici iuſſiſſe Chriſtianum illud, Quod tibi non vis, alteri ne feceris. Quam ſententiam mirificè dilexit, & in Palatio ac publicis operibus præſcribi curauit. Ita potuit Chilpericus nonnihil Chriſtianę inſtitutionis ſenſiſſe, & libaſſe, magis quàm hauſiſſe. hunc enim honorem Deus excellentiſſimus rerum arbiter filio eius Clodoueo ſeruabat.

Libri quinti finis.

STEPHANI FORCATVLI IVRISCONSVLTI, DE GALLORUM *Imperio & Philoſophia,*

LIBER SEXTVS.

CLODOVEVS igitur regno inauguratus hoc ipſum mirificè amplificauit, & illuſtrauit: perfecitque vt nullus hominum vni tam gratus eſſe queat, quàm ipſe multis extitit, maximè poſtquàm Chriſti militiæ nomendedit, & litura veritatis priſcæ ſuperſtitionis errores aboleuit, Gallorúmque commutauit inſignia in melius, tametſi olim nonnihil ſanctitatis ſpecioſę referrent. Aiunt verò in clypeo Gallico tres Bufones pingi ſolitos antiquitùs: quod quidem, licet fabuloſum prorſus, plerique auidiſſimè crediderunt. quod mox ipſe confutabo, & liliorum nobilitatem ac originem verè ſubiungam, nihil veritus obſtrepentium voces & virus linguę ſubditum, prę-cipuè quòd Phyſici tradunt radicibus lilij erutis ſerpentes abigi, & nocentis veneni ſpiritus fugari. Igi-

Pallad. li. 1. de re ruſtic. ca 35.

tur alij modeſtiùs, ſed æquè falſum, tradidere gentilitium inſigne Gallis triplicis lunæ in cornua ſinuatę vſurpatum. Alius tria appinxit diademata, pro autore habens ſi quid ſibi ſoli collibuit, non ſine verecundiæ teſtimonio. Pudebat enim Bufonem clariſſimæ genti aſcribere, animal veneno & pigritiæ tantummodò natum, cuius naturam parentem puduiſſe ſuſpicor propter fœditatem: ideóque in cauis terræ abdidiſſe, vt perenni carcere lateret, & virus ſugeret. Quanto ſatius fuiſſet ranam ſaltem elegiſſe, quæ decocta venenis ſerpentium omnium reſiſtit, & cuius lingua palpitanti mulieris dormientis cordi impoſita, vera reſponſuram interroganti efficit, teſte Democrito: ac denique cuius imaginem in anulo Mæcenas habuit, cùm tabulas & reſcripta Auguſti ſignaret, aliquando cum terrore populi ranam deteſtantis indictis tributis. Præſtitiſſet etiam Salamandram eligere, veneno quicquid contigerit inficientem, ſed pollentem vi medica, dum iuuat exedere vlcus, & frigida facultate flammas & rogos extinguentem, & quam conſultiſsimus Rex Franciſcus I. noſtra memoria peculiari ſymbolo ſibi accepit, ſicut antea Carolus VI. Cerui volantis effigie delectabatur: * quia venanti occurriſſet ipſi in vaſta ſylua ingens ceruus vinctus monili, ac torque æreo belliſſimè inaurato, & inſcripto: vel quia animal ſimplex & velox, ſerpentibus inimicum, narium ſpiritu è latebris extrahit renitentes, ac febribus aduerſatur. At fortè dicet quiſpiam: Benè meritus fuit de Gallia

Æmilius, & Nic. Gillius in Clodoueo.

Dioſcor. lib. 2. cap. 24. Plin. lib. 32. c. 5.

Ælian. lib. de animal. nat. 2. ca. 31.

* *Anno 1382. Nic. Gillius.*

Bufo, ideò charus. Nam Delphi Lupum coluere, quoniam aurum ſacrum è fano lectum ablatúmque, & in monte Parnaſſo defoſſum, indicioſuo detexerat, vt ait Polemon, dum fortè terra veſceretur. quod illi crebrò accidit in ſumma fame, præſertim Lupo ceruario, qualem è Gallia deductum Pompeius Magnus in arena plauſibiliter exhibuit, arduã feram & Marti conſecratam, nec imbellem, qualis eſt Bufo noxius, & dirus magis quàm ſtrenuus, nullo obſequio antiquis Gallis officioſus, aut amandus preſentibus: eò minus, quòd Diodorus ſcripſit, Gallos olim in ſcutis prælongis formas animalium prominentes æreas geſtaſſe, non ad tutelam ſolùm, ſed etiam ad ornamentum: quod quidem à lurido Bufone nemo caperet, à Gallo aue potius expectaretur, quem in ſcuto circumtulit Idomeneus Minois nepos, à Paſiphaë Solis filia oriundus. Nam preterquã quòd Soli gallinaceus ſacer eſt, eiúſque reditum prænunciat, pugnæ amore nulli cedit: in ea plerumque commoritur. Ideoque Lacones dum vi aperta hoſtes ſuperaſſent, Marti gallum ſacrificabant: dum Imperatoris arte, bouem: aſſuefacientes ita duces, vt bellicoſi & aſtuti euaderent. Et haud ſcio, an his alludens Atticus Socrates apud Platonem, cicuta epota moriturus, poſt apertum certamen contra vitę illecebras & iudicum malignitatem, mandet Critoni vt gallum Æſculapio debitum reddat: perinde ac ſi victorem ſe innuat, ac prædicet, cœlo vitam redintegraturum. Cæterùm Galli bouem publico regni

Ælia. lib. de anima. lib. 12. c. 40.

Plin. lib. 8. cap. 22.

Ariſt. lib. 8. animal. cap. 5.

Lib. 6. de antiquor. geſt.

Pauſan. in Eliacis prioribus.

Plutarch. in inſtitutis Laconic.

In Phædone, in fi.

clypeo præ cæteris animalium figuris assignarunt, quia præ cæteris quoque nationibus religionibus dediti fuere, vt Cæsar asserit. Itaque boue faciebant, vt lautissima Deorum placatione, & bellicosis viris maximè congrua, propter animalis ingenium dimicationem amplectens, sparsa in altum arena: eoque stimulo ardescens de imperio certat, cornibus in procinctu manentibus, dum aduersarius accingitur duello. Proinde antiquissimum Gallorum insigne habuit aram, cum duobus tauris candidis sacrificio paratis, ac eorundem rutilis auro cornibus, & querna fronde ac vario flore reuinctis, non sine conuoluolo per æstatem liliis simili, vt rudimẽto quodam naturæ lilium facere addiscentis, idque iam Gallorum decori præparantis. Non est omittenda, inquit Plinius, Galliarum admiratio: nihil habent Druides magi quercu & viscо sacratius. Roborum eligunt lucos, nullum sacrum sine ea fronde faciunt. Inde suam appellationem * traxerunt. Viscum arbori innatum è cœlo missum putant, & magna religione petunt sexta luna, quę principia mensium annorúmque his facit, sacrificio epulisque ritè sub arbore paratis. Duos, inquit, admouent candidi coloris tauros, quorum cornua tunc primùm vinciantur. Sacerdos candida veste cultus arborem scandit, falce aurea demetit: candido id excipit sago. Tunc demũ immolant victimas, precantes vt suum donum Deus prosperum faciat. Sterilitatem & venena arceri eo remedio arbitrantur. Sanè quia eiusmodi sacrum

lib. 6. de bello ciuili.

lib. 16. cap. 44.

* *Δρῦς enim quercus est. Alibi dictũ est de Gallis Græcè locutis, lib. 1.*

Græca voce & vulgari vocarent Buphonia, à bobus mactatis, factum est, vt postea inoleuerit error, existimantium insignia Gallica Bufones continuisse. Ælianus memorat Atticis in more fuisse, vt cæso boue omnia reliqua à cæde libera pronunciarent, & ensem velut cædis reum ac autorem condemnarent, & diem festum appellarent Διϊπόλια ϗ βυφόνια. Et Pausanias: In Poliei, inquit, Iouis ara hordeum tritico permistum apponunt. Bos ad sacrum comparatus, dum ad aram accedit, eas fruges attingit ex sacerdotibus is, quem Buphonum, id est, bouis percussotem nuncupant: securim iaculatus fugiens abit: quæ rea in iudicium peragitur, ac absoluitur annuo more, instituto cùm Erechtheus Athenis regnaret. Hostias verò maiores inaurata prætulisse cornua ostendit Nestor Homericus, Mineruæ rem diuinam facturus, iubens accersiri Laërcem aurificem, vt bouis cornibus aurum circumfunderet, priusquàm solẽne ad epulum iretur. hinc Virgilius similiter:

Lib. var. hist. 8. c. 3

In Atticis, siue lib. 1.

Et statuam ante aras aurata fronte iuuencum.

Odyss. 3.

Obseruatum namque fuit sacrificantibus, vt hostia ducta sisteretur nihil reluctans: alioquin amouenda, tanquam inuito quoque Deo offerretur. Quare Christus optimè litauit, sponte immolatus ad expiãda hominum scelera ad crucis aram: &, vt Propheta loquitur, oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum. Sicut ouis ad mactationem ducetur, & quasi agnus coram tondente obmutescet. Generationem eius quis enarrabit percussi, & Patri maximo

Macrob. lib. 3. saturnal. cap. 5.

Esa. c. 53

dicati propter ſcelus populare? Suauiſsima vtique extitit hoſtia, Solem ipſum poteſtate ſumma inaurans, & Lunæ candorem longè excellens, tantum abeſt vt à Gallicis Buphoniis æquari potuerit: quæ paulò pòſt ipſe antiquauit flore candido bobus candidis ſuffecto. Quorum nomine libenter vtor, cùm videam Romanos non abſimili errore, ac ſupra Bufonum alluſionem ridiculo, ſeptem ſtellas, quę in capite Tauri ſunt, Suculas nominaſſe, quòd ipſas Greci Hyades dicerent, quibus ὗες ſues ſunt. Attamen ὑάδες non appellantur ἀπὸ τοῦ ὕειν, ſed ab eo quod eſt ὕειν, id eſt, pluere. Nam & cùm oriuntur, & cùm occidunt, tempeſtates & largos imbres cient, vt animaduertit Tullius Tyro, Ciceronis libertus, in Pandectis. Poſtquàm telum hoc dedecoris ex corpore Galliæ reuulſum eſt, Bufonibus eiectis, & ſua cauernula occuli iuſſis, lilia promenda ſunt: licet potuiſſem ſuſtinuiſſe, donec Clodoueum Chriſti legem edoctum commemoraſſem. Sed quia proximè de bobus albis ad aram ſtatutis egimus, & quia Chriſto Flamine plus quàm Diali ſeſe immolante antiqua ſacrificia exoleuerunt, ne Galli deſtituerentur inſignibus, lilia cœlitùs demiſſa ſunt natiuo colore deſtituta, & auro tincta, non quale ingenio meo exprimi poteſt, ſed quale labente ſcuto ab ipſis ſtellis, Solíſve fulgore contigit accipi. Nam & cœli color aureis liliis ſparſis variè ſuberat. Vt enim tria tantùm lilia pingerentur pro multis, edixit Carolus VI. Rex victis Anglis in Armoricis campis, dum per otium

A. Gell. lib. 13. ca. 9. & Cic. lib. 2. de nat. deor.

Nic. Gill. 1381. anno.

ternarij

ternarij numeri dignitatem meditatur.

Tris numerus ſuper omnia, ter Deus vnus,

& reliqua quæ congerit Auſonius de triplici Philoſophia, de tribus Parcis, totidem Gorgonibus, & Syrenis. Accedit ius XII. Tabularum,

Sacrum, priuatum, & populi commune.

necnon tres virtutes Theologis commendatæ: & quod præcipuè animaduertendum, tria pignora de cœlo miſſa Imperij Gallici ſempiterna: ſcutum liliatum, phiala odorata, & vexillum ſplendidum, purpuram ætheream confitens pro certo. Nihil verò moramur incredulos & ſecuros, qui ſorte humana, non diuino conſilio regna inſtitui arbitrantur, & lubentiùs amplectuntur Numæ Romani cæremonias,

& lapſa ancylia cœlo. virgil. 8. lib. Æneid.

deinde Palladium ab Ilio tranſlatum: nam

Creditur armiferæ ſignum cœleſte Mineruæ
Vrbis in Iliacæ deſiluiſſe iuga. Ouid. lib. 6. Faſtor.

tametſi Suidas Troi regi vrbem condenti datum à Philoſopho, cui Aſio nomen eſſet, ſcripſerit, & ab eodem Aſiæ nomen ſerpſiſſe, quæ antè Epirus vocaretur: Palladium verò ab Antenoris vxore Theano templi ſacerdote proditum ad Diomedem peruenisſe. De quo quid ſtatuam aduerſus famam pertinacem, non inuenio: nec facilè ſcio an Deus permiſerit mira quædam tribui religionis læuæ cultoribus, ne non humanum genus Deo autori curę eſſe ſuſpicarentur: vt dum Tucia Veſtalis virgo inceſti poſtulata, ſynceritatis ſuæ conſcia, ſpem ſalutis ancipiti val. Max. lib. 8. c. 1. l. digna. c. de Il.

argumento probauit, aquam cribro hauriens ex Tyberi, & in templum perferens, cedente natura. Diuinitùs autèm Lilium Francorum ornamento assignatum videtur: quoniam cùm sit flos supra modum excelsus, & striatus in modum calathi, se tamen submittit inflexo collo: innuens Regem eminentissimum nullis legum vinculis alligatum, sponte legibus pariturum capite coronato atque aureo, posteaquàm Deo placuit candorem Lilij penicillo cœlesti inaurari, non sine omine regni firmiter constituti. Callicrates Tyrius doctissimus scripsit Aureliano nascenti, qui tandem Romanus Cæsar euasit, & Gallias afflictas asseruit, hoc maximè portendisse Imperium, quia in matris eius, quæ in templo Solis sacerdos erat, chorte, rosæ odoris grati, floris aurei, exissent. Non igitur est quòd pœniteat Francos coloris aurei & pretiosissimi, quamuis Mercurius apud Homerum Moly herbam Vlyssi ostenderit nigra radice, lacteo flore, effossu difficilem mortalibus, veneficiisque Circes maleficæ restituram: vim meram virtutis significans, primordio molestam, postea suauem & amœnam, cuiusmodi sunt omnes eximiæ disciplinæ. Cæterùm quod aureum est, id longè est pulcherrimum, & candido præferendum, exemplo Solis & syderum. Cùm itaque Christus met Liliorum pulchritudinem considerandam, reliquis floribus posthabitis, nobis reliquerit, eamque prætulerit gloriæ & ornatui regis Salomonis, aureus fulgor ab eodem tanti floris opifice additus, mirabilem quan-

Fl. Vopiscus in vita Aureliani.

Odyss. 10.

Plin. lib. 25. cap. 4. lutei etiã floris meminit.

Matth. 6.

dam vim meritò attuliſſe creditur. Nec me mouet, quod Plinius obiicit, argentum eſſe clarioris coloris, magiſque diei ſimilis: quia planum eſt, & ipſa diei luce magis perſpicuum: Solem ipſum diei cauſam vnicam eſſe, & lucis fontem, & cuiuſuis luminis moderatorem. Sanè vbinam Lilia cœleſtia deciderint, & per quem genium, quàvè in valle Clotildi Reginæ indicata primùm fuerint, ab aliis ſcriptum eſſe malo, quàm dubia pro compertis afferre. Præ-termittere autem nequeo bellum à Clodoueo feliciter confectum nondum perceptis Liliis, ex quibus iam apiculę in morem mel elicuiſſe mihi videor dulciſſimum. Nam ab intima Gallia Romanos exterminauit, quorum dux Syagrius, Sueſsionum vrbe pro regia ſede potiebatur. Vbi enim Valentinianus Cæſar Aëtium optimum ducem inſidiis occidi curauit, peſſum ire cœpit in Galliis Romana autoritas, & crebra Principum cæde ac mutatione vacillare, quoad prorſus intercideret, Valentiniano occiſo à Maximo audaciæ incredibilis homine, non diu tamen ſuperfuturo, nè incomitatus Cæſar inferos peteret. Cui ſuccedens Auitus Senatorij ordinis vir, ſummoperè ſtuduit Gallos ſibi deuincire amicitia & neceſsitudine. Itaque generum aſciuit Apollinarem Sidonium clariſsimæ familiæ, Epiſcopum quidem Aruernum, ſed qui ſe patria Lugdunenſem innuit, Candidiano ſcribens: Morari me, inquit, Romæ congratularis: ais enim gaudere te, quòd aliquando neceſſarius tuus videam Solem, quem vtique rarò potor Araricus

Lib. 33. c. 3

vide Gillium lib. 1. Annal. in Clodoueo.

Lib. 1. Epiſtolar. c. 8.

inſpexerim. Nebulas enim mihi meorum Lugdu-
Lib. 3. c. 1. nenſium exprobras. Alibi Auitum ſocerum ſuum
Lib. carminum, cap. 7. Aëtij comitem prædicat, & mox Maximi.

Orbis, Auite, ſalus, cui non noua gloria nunc eſt,
Quod rogat Aëtius voluiſti, & non nocet hoſtis.

Et paulò pòſt: *- princeps iam Maximus, vnum*
Quod fuit in rebus peditumque equitúmque magiſtrum
Te ſibi, Auite, legit.

Li. hiſtor. Eccleſ. 15. cap. 11. Cæterùm, inquit Nicephorus, poſt Maximum Romæ Auitus rerum potitus eſt menſibus octo, qui vbi fame vitam finiuit, Maiorianus biennio Imperium
Li. 2. hiſt. Franc. §. xi. & 18. 21. tenuit, cęſus dolo Ricimeri militiæ magiſtri. Gregorius verò Turonenſis Auitum Senatorem, ciuem Aruernum, Sidonij Prefecti, deinde Epiſcopi amabilis ſocerum, ab Imperio ad Epiſcopatum Placentiæ vrbis declinaſſe tradit, Martiano ſucceſſore dato, in Galliis autem Egidio Romano equitum magiſtro, quem à Childerico acie ſuperatum oſtendimus: & cui Syagrius filius ſucceſſerat, iam non vt Proconſul Romanus, ſed vt Gallorum Rex, ditione fruens: nempè tantiſper dum Romę & Conſtantinopoli alij aleam Imperij ludebant, Leone Magno hîc imperante Aſparis Patricij beneficio, aut certè maleficio. Nam Martianum veneno ſubſtulerat. Romæ Anthemius ſenator principem egerat, donec à Ricimere genero necaretur, Olibrio ſuffecto. Quare agitato huiuſmodi fluctibus Imperio crebra & cruenta dominorum mutatione Syagrius, tanquam è littore ſpectans aliorum naufragium, apud Sueſ-

Annon. lib. 1. c. 2. Egidius hic ab aliis Gillo dicitur.

Zonaras lib. 3. Annal. in Martiano, & Iornãdes in Geticis.

siones securus morabatur angusto iam limite, & à Francis vehementer presso. Proinde valde æstuabat animo futuri fati nescius. Quantum enim ille de recuperandis agris opidisque à patre amissis, tantum prorsus de ampliando imperio cotidie angebatur Francus Clodoueus. Erupit demum belligerandi cupido: atque indicto bello Syagrius magnanimus magis quàm felix, acriter pugnans, à suo destitutus exercitu fugæ se credidit: & penates Romanos secum quodammodò asportabat, vix equidem reuersuros, coactus faciem sanguine oblinere, ne agnosceretur: hominum miserrimus, neque retinere vitam volens, neque sua manu amittere: multos quos fugeret respiciens, neminem ad quem confugeret, præter Alaricum Regem Gothorum Tolosę degentem, à quo benignè receptus, perfidè deceptus, Clodoueo reposcenti redditus, lucis & regni vsum amisit. Alaricus enim prę Francorum potentia diffisus viribus suis, alienæ cladis accessionem se fieri metuens, amicitiæ & fœderis pretium Syagrium ipsum fecit: vt Bocchus Mauritanię Rex Iugurtham, pro quo aduersus Romanos steterat, deseruit: & specie ineundæ pacis & colloquij inermem circumuenit, comitibusque eiusdem obtruncatis vinctum Syllæ tradidit, mutata fortunę exemplo voluntate. Inter tot fortunę obsequia Clodoueus parumper otio indulgens, de vxore ducenda posteritatis iustę causa cogitabat. Cui Aurelianus cubiculo prępfectus: Si te dignam quęris, optime Rex, Clotildem Burgundam

Turonẽsis ait, Clodoueum prouocatorẽ: Æmilius contrà.

tibi habeto: alioquin cœlibem te manere oportet. Illa enim ſanguinem & mores planè regios habet: quinetiam dote regia ſubfulta eſt; Burgundi regni hæres lege vocante: ſed dolo patrui Gundebaldi parentibus & opibus orbata mœret: Ideóque futura modeſtior, quòd dolore pio impedita aulicum luxum minus ſenſerit. Hæſit meditabundus Clodoueus, ſperans quidem fore, vt ſimul cum puella regno potiretur. Sed verebatur ne ſuos Deos irritaret, ſiquidem Chriſto addictam duxiſſet. Sciendum etenim eſt, Burgundiones gentem Germanicã ad Rhenum deſcendiſſe ad milia circiter octoginta, antequàm Franci in Gallias migraſſent, & paulò antè quã Pharamon rem Francam auſpicaretur, Rhenũ tranſgreſſos, guſtatis Gallię fructibus, vberrimas Rhodani ripas etiam occupaſſe: religionem Chriſtianam didiciſſe, ſed fæce Arriana contaminatam: mox reſipuiſſe melioribus imbutos præceptis, & ſynceram complexos. Sic enim de ipſis loquitur P. Oroſius, Burgundionum nouorum hoſtium nouum nomen, qui plus quàm octoginta milia (vt ferunt) armatorum ripæ Rheni fluminis inſederunt. Hos quondam ſubacta interiore Germania à Druſo & Tiberio adoptiuis filiis Cæſaris per caſtra diſpoſitos aiunt in magnam coaluiſſe gentem, atque etiam ita nomen ex opere prę ſumpſiſſe: quia crebra per limitem habitacula conſtituta, Burgos vulgò vocant, eorúmque eſſe prę ualidam & pernicioſam manũm. Galliæ, inquit, hodieque teſtes ſunt, in quibus præſumpta

Hieronym. in chronicis, anno chriſti 377.

Plin. li. 4. cap. 14.

Adonis Viennenſis in 6. ætate, & Turonenſ. lib. 2. §. 9.

Lib. 7. cap. 32.

Idem ſentit Iſidorus, lib. Etymolog. 9. c. 4

poſſeſsione conſiſtunt : quamuis prouidentia Dei omnes Chriſtiani modò facti Catholica fidę, noſtris clericis quibus obedirent receptis, blandè, manſuetè, innocentérque viuant, non quaſi cum ſubiectis Gallis, ſed verè cum fratribus Chriſtianis. Ex quo liquet, religione ſancta Burgundiones manſuefactos, ſicut eadem multę aliæ ſęuæ & agreſtes gentes, in queis Gallos & Gothos Nicephorus adnumerat, ſe ad humanitatem compoſuerunt. quandoquidē nihil præcipit Chriſti lex quàm vnius Dei cultum merum, & mutuam hominum concordiam bonorum omnium largitricem. Eam verò in Gallia pridem docuerat Creſcens ad eam miſſus à Paulo Apoſtolo, qui diligenter morem gerens mandatori multas diuini ſermonis ſcintillas huc atque illuc ſparſerat, & Viēnę eccleſiam ſolidè fundarat, cuius radiis Deus Burgundiones illuminauit. Quinimò grauis autor Epiphanius Cyprius Epiſcopus Diuum Lucam ſimiliter in Italia & Gallia Euangelium, cui conſcribendo incubuerat, prædicaſſe Pauli Apoſtoli hortatu tradidit, vehementer refellens eos, qui Galatiam Bithynię pro Europea explicuerunt, veráque Gallia. Addunt Dionyſium illum Athenienſis Areopagi primarium decus ab Apoſtolo Paulo eruditum, ac mirantem ſuas Athenas à Gallis eloquio exęquari: quorum aliqui Dionyſium velut διὸς νοῦν, id eſt, Iouis mentem, benignè interpretabantur. Inſuper refert Socrates, Conſulatu Theodoſij tertiodecimo, & Valentiniani tertio, Burgundiones vltrò venientes in

Lib. 8. hiſtoriar. cap. 33.

Euſeb. in hiſt. Euā. lib. 3. c. 4. Adonis in 6. ætate. Turonenſis, lib. 2. §. 33. Tom. 1. li. 2. contra hæreſ. ca. 51.

Lib. 7. hiſtoriæ, ca. 30.

ciuitatem Gallicam baptiſma efflagitaſſe, eò tantùm quòd ab Hunnis bello moleſtarentur, & humanæ opis indigentes ad diuinam confugèrent. Nec fruſtra. Nam extemplò contigit Vptaronem Hunnorum Regem crapula diſtentum ſuffocari, ac deinde eius exercitum duce deſtitutum prælio ſuperari: acſi infauſta omnia baptiſmate eluerentur, & felicitas rigata vireſceret. Idem fermè Clodoueo accidit inclinata iam acie Chriſtum imploranti, cuius doctrinam primoribus labris Clotilde regina docente libauerat: vſqueadeò illi profuit fœminam ſortiri prudentem, & vera religione informatam è Burgũdia. Nam, vt prædixerat Apoſtolus, per fidelem mulierem maritus à fide recta abhorrens, ſanctificatus eſt & expolitus. Difficulter tamen Clotildem indeptus eſt Clodoueus iugi patrui cuſtodia ſeruatam, velut alteram Danaën olim in turri edita incluſam, mox aureo imbre eripiendam, vt eſt in fabulis. Nam ſemper eſt mens hominis poſt ſcelus patratum meticuloſa, ſecum vnà ferens teſtem, vltorémque aſſiduum: quoniam Gundebaldus Gundericho rege genitus, Godegiſilo, Chilperico, ac Godemaro fratribus munitus ac ferox, multa magni momenti bella ſuſceperat, multa confecerat: Liguriam magnis copiis ingreſſus, in Gallias infinitam captiuorũ multitudinem abduxerat. Cui redimendæ præſtinatus à Theoderico Gotho Epiphanius Epiſcopus, ſanctitatis ſuę reuerentia ſex milia reduxit. Si tam pius in ſuos fuiſſet Gundebaldus, famam ingentem quæ-

1. *ad Corinth. 7.*

Gregor. Turonenſ. lib. 2. §. 28.

Paul. Diaconus lib. 16. in fin.

ſiuiſſet,

ſiuiſſet, quemadmodum ſibi queſiit ærumnam & triſtitiam. Poſteaquàm Chilpericum fratrem trucidauit, vxorem eius nequicquam cœli auxilium implorantem profluente ſubmerſit: maiorem natu filiam Mucurunamvirginem ſacrari coëgit. Clotildem ſubtraxit furori proſperæ abſentia, & innocens ætas: vel veriùs Dei benignitas puellam, indole, forma, animoque ſingulari præditam cuſtodientis, vt quandoque Francum regem ſanctiſsimis & dulciſſimis colloquiis ad veritatis notitiam traduceret. Proinde Burgundio, qui neque ſi puellam tolleret, iuſtè ſe facturum intelligebat, neque tutò, ſi adoleſcere permitteret, varia cura frangebatur: donec accidit Aurelianum nuncium à Clodoueo mitti in aulam Burgundam, captaturum occaſionem opperiendi Clotildem & alloquendi, ne fortè præter fas inuita nuberet: Ideoque inſtar Vlyſsis Homerici, Regi fideliſsimus detritam mendici penulam accepit: & quia, vt inquit poëta, Annon. li. lib. 1. c. 13.

αἰδὼς δ' οὐκ ἀγαθὴ κεχρημένῳ ἀνδρὶ παρεῖναι, odyſſ. 17.

id eſt, pudor bonus non eſt viro indigenti adeſſe, in templi veſtibulo manum porrexit egredientibus, ὡς εἰ πλωχὸς πάλαι εἴη, expectans Clotildem ſtipem viritim dare ſolitam poſcentibus. Nam à reliquis nihildum acceperat: quia videretur palàm vegetior quã vt dignus pauperum præmio eſſet, ac quodammodò laborare ne laboraret, vt Diogenes dixerat de medicante valido. Sed Clotildis ſingulis ſine delectu donans, Aurelianum, à quo ſalutabatur, non præ-

termiſit: qui dextram eius exoſculans, & ſuam vili de penula exerens, detexit interiùs veſtem auro trilicem, & conuenientem Oratori regio: Ita vt Clotildis domum reuerſa, nihil prius habuerit, quàm per ancillam ipſum accerſere, & legationis finem intelligere: interim pudenter reſpondens, ſuum non eſſe quicquam de nuptiis ſtatuere, ſed patruum de his conſulendum: Sibi quidem Clodoueum regem mirificè gratum fore, ſi modò ſacra Chriſtiana non reſpueret. Confeſtim Aurelianus de ſacculo munera regia deprompſit: inter quæ anulum aureum, quo medium manus albentis digitum impediuit, iuxta priſcum Galliæ ac Britanniæ morem. Nam Romani digitum minimo vicinum potius cingebãt, propter neruum quendam è corde natum, qui ad illum ſiniſtræ manus digitum pergit, conſultis anatomicis libris. Hoc pignore affectam obſtrictámque domino ſuo virginem Aurelianus deſeruit: in Galliam abiit, ſedulò reuerſurus vt Gundebaldo Regis Clodouei deſiderium aperiret. Qui conſcius facinorum, & regni violenter ac nefariè occupati expalluit: tamen compoſito ad lætitiam vultu, probè ſciens longas eſſe Regis Francorum manus, ditionémque latiſſimam, annuit Aureliano, eique puellam credidit comitatu ſplendido & ornatu egregio ſtipatam. quam Clodoueus in Sueſsionum palatio lautiſsimè exceptam nuptiis magnificis ſibi ſociauit: Aureliano legatione feliciter defuncto, Miliduni opidi Ducatum iure clientelæ impertitus, *ne à quoquam beneficiis,

Plin. lib. 33. cap. 1.

Macrob. lib. 7. Saturnal. cap. 13.

* *Anno 498. Nic. Gillius.*

nedum armis vinceretur. quæ virtus maximè pupugerat Clotildem ad amorem mariti, & ad vicem ipsius dolendam, quòd alienior à Christi pietate cẽseretur, & diis vanissimis victimas sæpè cæderet, nonnunquam etiam eo nomine obiurgaretur, sed comiter. Quid prodest, inquit illa, ô Rex, boues insontes IouiMartíve mactare aratro magis vtiles? Iam tales dij præ nimio fumo collacrymant, imò nihil vident, nec te in periculis aspicient, nec eripient: sicut paulò pòst euenit, vt fatidico ore pronũciatum. Sed nondum Regi error altissimè impressus poterat extorqueri. Quin potius etiam atque etiam obduruit, vbi filium ex Clotilde substulit, quem lotum lauacro sanctissimo mors subtraxit indignante Clodoueo, & Christianæ religionis auspicia puero infausta insimulante, cùm sua potius incusare debuisset: vtpotè qui (vt comperi) pertinax in superstitione maneret. Procopius vtique est autor, Francos, cùm Christum quoque venerari cœpissent, pleraque antiquæ opinionis retinuisse, & Gothorum bello domitorum corpora pro belli primitiis in Padum proiecisse, vaticiniis etiamnum studuisse. ItaqueRex Francus post baptisma flammis puerum rursus ostẽderat anili lustramento: quemadmodum Manasses Rex extruens aras in duobus atriis ædis diuinæ, & traducens filium suum per ignem, vacans auguriis, & ariolis pessimis auscultans, confestim mortuus propter offensionem, quia ritus alienos æmularetur, quos in Parilibus festis Romani seruauerunt. Vnde

lib. 2. de bello Gothor.

4. Reg. 21.

Lib. 2. Elegiar. 6. & Ouid. 4. Fastor. Tibullus:

At madidus Baccho sua festa Parilia pastor
Concinet, à stabulis tunc procul este lupi.
Ille leuis stipulæ solemnes potus aceruos
Accendet, flammas transiliétque sacras.

Sed & combussere liberos Diis immanibus antiqui, & diro scelere flagitia sua aboleri autumarunt. Vnde Deuter. 12. in fin. & 18. verus Deus apud Mosem queritur, sicut de scelesta traductione raptim ignem attingente. Cùm verò alter filius, cui Clodomiro in baptismate inditum nomen, natus esset, nihil huiusmodi fecit Rex: nec infans interiit, licet ægritudine fuerit aliquantisper vexatus, obsecrante Christum matre puerpera, vt qui totum hominem Deus induerat, totum æquè liberaturus, specimen misericordię Regi præbere vitali prole dignaretur. Ita sospes euasit magna parentum delectatione. Paucis pòst diebus Clodoueus quiete fastidita expeditionem in Alemanos suscepit, Gallis nimis infestos, ob quos arcendos meminerat Sozomen. lib. 7. c. 4. Gratianum quondam Cęsarem adactum consortem Imperij facere Theodosium Magnum Hispanum, Orientis ditione concessa. Mouit itaque contra eos Francus, sed non impunè. Nam Andocus Alemanicus Dux tanta ira exarserat in Francos prouocatores, vt vndiquaque auxilia eliceret, & Clodoueum incepti pœnitere cogeret, plúsque iam in cohibendo quàm in excitando milite poneret operæ: adeò illi fortuna obsecundabat, vt Gallorum in fines transgrederetur, & suos longè à tergo relinqueret: ta-

metsi Francus tum pugnando, tum precando, acerrimi ducis munis fungeretur. Precabatur obnixè Iouem, prędæque participem fore pollicebatur, priſco & abſurdo more: de quo Virgilius,

ipſumque vocamus
In prædam, partémque Iouem.

Lib. 3. Æneid. ibi seruius de templo Iouis prædatoris.

Debuerat priùs vincere, & ex præda lecta manubias impertiri Deo amicíſve, exemplo Abrahami decimas eorum, quæ ab hoſtibus extorſerat, Melchiſedeci Regi Salem & ſacerdoti largientis. Atqui tunc vouente Clodoueo fortè Iupiter non erat domi, aut ſopitus ſub papauere ſtertebat, nihil auditurus, etiãſi quis illi templum voueret tanquam Statori, vt fecit Romulus contra Metium Curtium Sabinum pugnans, à quo trepidè fugatos ſuos videbat Hoſtio Hoſtilio interfecto, qui rem Romanam iniquo loco ad prima ſigna ſuſtinuerat. Quocirca Clodoueus memor numinis, quod à coniuge Clotilde toties laudari, coli, diligi ſenſerat, arma manúſque ad cœlum tollens, Chriſte, inquit, qui, vt accepi credoque, dæmonem antea imperioſum & terrificum benignus & inermis ſuperaſti, quíque regni Frãcorum primordia amplius quàm pro meritis hactenus prouexiſti, deme terrorem meis, imò tuis impoſterum futuris militibus, & fugam ignominioſam ſiſte. Da reſiſtere hoſtibus non longè me melioribus, & pugnam baptiſmo abluendis integrare. Protinus inter primos ipſe prœuolat, diſſipatos contrahit, & velut cœleſti voce iuſſos extimulat, ac ferociſsimorum

Genes. 14.

T. Liuius Decad. 1. lib. 1.

globo vallatus, in Alemanos prępropere gloriantes impetum facit: turbat, truditque ipsos iam aciei suę statum præposterum agnoscentes, ac Panico metu perculsos, quoad Andocus dux sequentes Francos equi velocis beneficio effugeret, in syluam opacam se coniiciens, atque ita euadens sorte sibi molesta, victori magnifica. Non puto Deo maiores egisse
Ios. 10. gratias Iosuam tunc cùm porrecta luce quinque Reges superauit, dum sol & luna steterunt, donec se de hostibus vlcisceretur. Extat apud Cassiodorũ Theo-
Lib. variar. lectionum 3. c. vlt. dorici Magni Gothorum Regis epistola, plaudentis Clodoueo, quem Luduinum vocat, ob victoriam in Alemanos partam. Memorabilis, inquit, triumphus est, Alemanum acerrimum sic expauisse, vt tibi eum cogas de vitæ munere supplicare. Sufficiat illum Regem cum gentis suæ superbia cecidisse. Nemo autem maiore gaudio perfusus legitur quàm Regina, postquàm resciuit mariti victoriam, & votum sacræ legis amplectendę. Gaudebant similiter Christiani omnes, potissimùm antistites, Regi obuij gratulantésque: è quorum numero itineris comitem facun-
Annon. li. 1. cap. 16. dum & pietate insignem, ipsúmque iter facturum breuiùs, Rex asciuit Vedastum Atrebatensem Episcopum: atque ita festiua hilarique pompa Remos est ingressus, Clotildi suæ iucundissimus. Quæ mira sedulitate Remigium præsulem accersiri iubet, vt Regem colloquio sancto ac baptismate Christo initiaretur. Cuius verò doctrinæ Remigius fuerit, ostẽdit Apollinaris Sidonius ad eum scribens, testatus

pauca posse dictari similia declamationibus Remigij, habentibus proprietatem in epithetis, vrbanitatem in figuris, pondus in sensibus, flumen in verbis, fulmen in clausulis, oratione liquida, & veluti in crustas crystallinas ductili, sine rima vel obice, addito conscientiæ bono ornatui dictionis. Nouerat antea Remigius Clodoueum à syncera religione alienum, vt tamẽ nihil acerbum aut malignum aduersus moliretur. Quinetiam de Remigio ipso benè meritus prædicabatur tunc, cùm victo Syagrio Romano Frãci palantes agerent prædas Remos vsque profecti, nec fanis aut profanis parcẽtes. Remigius enim per legatos repetiit vrceum aureum ex ædicula asportatum, fore pollicitus, vt si vasa sacrata Deo agrósque immunes relinqueret, cœli latiore spatio frueretur, & terræ quoque. Adiecit Hannibalem, cùm columnam auream in templo Iunonis Laciniæ perterebrasset, explorans an esset solida, secũdum quietem admonitum, ne tolleret, nisi oculum etiam illum, quo bene videret, vellet amittere. quod quidem non neglexit dux, alioquin sæuus, & numinis securus. Tum Clodoueus Rex exorabilis congeri prędam cunctam in Suessionum opido mandauit, & sibi vrceum selegit magno clementiæ & prudentiæ testimonio. Nam à quodam militum impeditus, qui nisi sortitò nihil Regem sibi pręcipere pateretur, nec videret proteruus nebulo iniustè inter impares æquabiles portiones constitui, Rex vrceo priùs optimatum consensu restituto, iram tantisper sustinuit,

lib. 9. Epistol. cap. 7. ad Remigium Papam.

Cic. lib. 1. de Diuinat.

quoad exercitus tempestiuè recensëretur. Tum increpuit militem arrogantiam pro industria habentem, quòd armis parum expolitis & parum se dignis muniretur, hastámque ipsius inspectoris specie prehendens proiecit in terram, ac mox incuruum & tollere conantem dominum securi percussit, vt ex capite temerario væcordia cum anima exiret. Huius egregij facinoris memor Remigius vltrò in regiam venit, ad multam noctem de re Christiana, de præceptis, de Christi perpessione sermonem trahens longa explicatione, sed quæ cum magnitudine vtilitatis comparata, breuior videri poterat. Lenibat verò Regis animum sensim, ita vt veritatem ob oculos proponeret ex obsoletis ritibus mediocriter roborată: cùm & prisci Romani diem illum, quo infantibus nomen indebăt, Lustricum vocarent, non sine sacrificio & solenni expiatione. Cur autem nonus dies maribus, octauus fœminis præscriberetur, tanquam citiùs pubentibus, Plutarcho discutiendum dimitto: quia moram omnem lotionis lustricæ & nominis merito Christiani respuunt, non minus quàm ad cœlestes delicias scandendi, vt quidem consummatæ doctrinæ Pontifex ostendebat, exemplo itineris per sedatas aquas nauigatione prospera celeriter obeundi. Interim autem Rex lætitia imminentis boni perfusus, confitebatur palàm dolere se, quòd non in id temporis incidisset, quo posset illatam Christo iniuriam vindicare, iámque auente baptismo tingi, de quo plusçula Remigius eloquebatur Euangelio cõsentanea,

Ænnon. lib. 1. cap. 12.

Macrob. li. 1. satur nal. cap. 16.

In Problematis.

ſentanea, necnon exteris ſcriptoribus. Thaletem Mi- *Cic. 1. de*
leſium aquam initium rerum aſſeruiſſe, Deúmque eã *nat. deor.*
eſſe mẽtẽ, quæ ex aqua cuncta gigneret: & quòd crea
to cœlo terráque ſpiritus Dei ferretur ſuper aquas, id *Geneſ. 1.*
eſt, incubaret aquis formãdis, Syria phraſi, ſi quid Ba- *cap.*
ſilio Magno credimus. Fortè enim deliberabat de a- *in Hexa-*
qua creanda, per quam futurũ præſciret, vt homines *mero.*
abſterſi, animis niteſcerent: & quę elementorũ prin-
cipatũ tenet, vt aurũ inter ea quę poſſidẽtur. Sic enim
ait Pindarus: ἀλλ' ἄριστον μὲν ὕδωρ, κλεέναν δὲ χρυσὸς αἰθόμενον. *In Olymp.*
Ecquid pretioſius anima immortali vſquam inuenie- *od. 3.*
tur? Eam verò in humido verſari D. Auguſtinus prę-
dicat. Mundum præterea aqua prorſus obrutum, ita *Can. Moy*
vt cœlum mari littus faceret, meritò aqua ſeruãdum *ſes. 32. q. 2.*
& purgandum, quæ adultis æquè ac pueris ſalutaris
ſit, qui aliena fide, id eſt, parentum & propinquorum
tyrocinium religionis edunt, & luſtrari incipiunt, ſi-
cuti alieno peccato laborarũt. Sed nec viros natu grã *Can. In*
des pudeat ſacris vndis lauari exemplo Chriſti, qui *Ecc leſia.*
natura mundus alioquin & inuiolatus à Ioanne ba- *de conſe-*
ptizari voluit, vt ſaltem contactu ſuo eas ſacraret, & *crat. diſt.*
ipſum Iordanem fluuium puriorem ſolito redderet. *4.*
Nam Ioannes, vt ipſe de ſe teſtatur, nihil delebat ſce- *Luc. 3.*
leris, aqua duntaxat fretus futuram portendẽte, quæ *Matth. 3.*
Spiritu ſancto & igni niteretur, & animos hominum
ad priſtinum innocentię nitorem reduceret, qui fuit
cùm nondum primus omnium parens aberraſſet: vt *Pomp. Me*
in Epiro ad Iouis Dodonei ſanum fons ideò ſacer *la lib. 2.*
putatur, quòd frigidus quidem, extinctas faces & ad- *de ſitu or-*
bis, cap. 3.

motas rursus accendere valeat, non sine miraculo. Postridiè quàm hæc à Remigio attētè Rex audierat, baptismo lotus est, lætus exuens paludamentum, & intempestiuum pudorem, templo velis albentibus ac versicoloribus renidente, collucentibus cereis, & cinnamea fragrantia respersо, cœleste prorsus gaudium assimilante. Nam & Apostolorum prisci canones oleum offerri altari ob sacras lucernas hortātur, καὶ θυμίαμα καιρῷ τῆς προσφορᾶς, id est, & thymiama tempore oblationis: cuius loco thura adoleri solent, cùm olim Ægyptij sacerdotes thymiamati concinnando varios odores contribuerent. Huiusmodi ornatus Gallos admodum exhilarabat in æde, faustis populi acclamationibus mugitu quodam respondente, ac Remigio inter iubilas voces & hymnos demirante Regis mansuetudinem: ita vt repentè versiculos honoris gratia emiserit, quorum ille extat,

Cap. 4. inter opera Clemētis.

Dioscor. lib. 1. cap. 24.

Hoc bene sit, mitis submittis colla Sicamber.

Addit Turonensis, Adora quod incendisti, incende quod adorasti. Verendum tamen ne id minus ad Clodoueum spectet, quàm ad eius exercitum, sacrilegas manus templis quandoque per lasciuiam inferentem. Nam Rex ipse, vt idem autor non diffitetur, ab expilatione sacrorum, quæ minimè nouerat, æquissimè abstinuit: vt Vitellius, Imperator demum Romanus, antè à Tiberio Syrię pręses constitutus, in apparatu belli Arabici per Iudæam exercitū ductūrus, à Iudæis rogatus, aliò transire fecit, ne ritus alienos violaret, illatis vexillorum imaginibus, & ipse

Lib. 2. §. 31. de gest. Franc.

cum Herode tetrarcha Hieroſolyma inſtante die feſto aſcendit. Præterea iam liquidò patuit ſuperiùs Clodoueum curaſſe reſtitui Remigio vrceum rei diuinæ dedicatum, ideóque prædam cumulari iuſſiſſe. quod tum ex Regis benignitate factum arbitror, tum inueterata conſuetudine Gallorum, de qua Iulius Cæſar, de iis quę bello caperentur loquens. Poſt animalia immolata reliquas, inquit, res in vnum locum conferunt: multis in ciuitatibus harum rerum extructos cumulos locis conſecratis conſpicari licet. Neque ſæpè accidit, vt neglecta quiſpiam religione, aut capta apud ſe occultare, aut poſita tollere auderet: grauiſſimúmque ei rei ſupplicium cum cruciatu cõſtitutum eſt. Sed vt ad rem inſtitutam reuertamur, cõpoſiti ad Regis exemplũ viri Frãci eodem die loti aqua ſpiritali ad tria milia obſoletæ religionis notã deleuerunt, præter fœminas Albofledem Regis ſororem Chriſtianum quiduis ſpirãtem ſecutas: quam paulò pòſt defunctam inferiis ritu nouo factis eluxerunt. Atqui Lanthieldis minor natu ſoror, altum nimis ſapere ſtudens, Arrianis fallaciis circumuenta, mox reſipuit, & ſeſe expediuit. Initiata enim incõſultè priùs fuerat baptiſmate, non ex ſolemni formula concepto, ſed in nomine Patris per filium in Spiritu ſancto: atque ita perperam & inſidioſè, ne Patri Deo Filius æqualis putaretur. Ideóque cùm Deuterius aliquando Conſtantinopoli Barbam quendam baptizans, eiuſmodi formulam impiè protuliſſet, aqua repentè de lauacro euanuit, tam vtique ſpurco

Ioſeph. lib. 18. Antiquit. cap. 7.

Lib. 6. de bello Gall.

Greg. Turon. lib. 2. §. 31.

Niceph. lib. 16. cap. 35. Theodor. Lector lib. 2 col. lectan.

ob impietatem Arriani, vt quæri posset vbinam lauarentur, qui in eo seipsos lauarent. At Remigius ex præscripto diuino ritè operatus: O Rex, inquit, recordaris ne Vlyssem reducem ab Eurynome domi suæ primùm lotum, deinde oleo vnctũ fuisse, priusquàm perpulchrè vestiretur? Sic enim ait poëta:

Odyss. 23. Εὐρυνόμη τε μίν λοῦσεν καὶ χρίσεν ἐλαίῳ.

Nam χρίσεν, id est, vnxit. vnde & Chrisma deduxere veteres, soliti à lotione salutifera Reges vngere, & tanquam stellarum rore caput linire, sapientiæ sedẽ oleo dignam, quod Mineruæ iidem consecrarunt. Deinde quia Regem decet pugnare, non modò aduersus hostes, sed etiam domi contra scelera & insidias, oleo linitur, velut athleta in sacris priscorum ludis obluctans & arduus, qui Ioui vel alij cuipiam numini, aut Manibus per inferias edebãtur. Vnde apud Virgilium:

Lib. 3. Æneid. *Exercent patrias oleo labente palæstras*
Nudati socij. Cæterùm interim dũ accingeretur vnctioni Remigius, & Diaconus ex sacrario oleum tardiùs promeret, non duæ columbæ

Lib. 6. Æneid. *Ipsa sub ora viri cœlo venere volantes,*

quales indicarunt ramum aureum Æneæ, aut quales è Thebis Ægyptiis prodeũtes in sylua Dodonea Epiri, & Libya in media ad Hammonis delubrum oracula reddidere, vt describit Silius:

Lib. 3. de bell. Punico. *Nam cui dona Iouis non diuulgata per orbem,*
In gremio Thebes geminas sedisse columbas?

sed vnica ex improuiso diploris alis aduolauit, in

phiala odoratum chrisma perferens, mox candida subuolans, non minore turbæ lætitia quàm admiratione. Non fuit hac alite cœlesti pulchrior Iupiter, cùm Phthiam puellam adamans, se in columbam transformauit, nec amorem exæquauit Christi, qui propter gentis cuiuslibet scelera eluenda lauari se à Ioanne non erubuit. Nihil mirandum, cùm aperto cœlo Spiritus Dei instar columbæ super eum descenderit, voce interim clamante, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. adeò auis hæc boni est auspicij, charitatis eximiæ, & castitatis integratæ. Et quamuis suspicio sit adulterij in mare, & frequens rostro ictus, atque querela pleni gutturis: confestim tamen sequitur satisfactio exosculationis erga insontem, & pacis indicium atque tranquillitatis, cuius columba peculiariter nuncia præsumitur: vel ex eo, quòd diluuij terminum prædixit, & reuirescētis nemoris principium lætissimum, oleaginis foliis pacis diuinæ argumento ostentatis vulgauit. Non silebo Eduardum IIII. Anglorum Regem, qui aduersus Ludouicum XI. Francorum, Duci Burgundo ingenti apparatu belli suppetias tulerat, nulla magis re ad pacem cum Franco pangendam in opido Piquenio Ambianorum adductum, quàm sidente columbulo in tentorij culmine, perquàm fausto omine, & in religionem vtrique Regum verso, sed Bretallo Vascone equite, qui Anglo fidem obstrinxerat, pacem detestante post partam sæpè Galliæ damno victoriam. Nec prępeti auiculę in re tam seria fidēdum

Athenæus lib. 9. cap. 16.

Matth. 3.

Philipp. Cummius in Lud. XI. cap. 77. & Rosarium eiusdem Ludouici, 1475.

arbitrabatur imprudens, ac parum reſpiciens auri ſeptuaginta quinque milia à Franco adnumerata augurium redemptę pacis ſexcentis columbis fœlicius prębuiſſe, & proſperius quàm duas columbas, quę apud Virgilium Æneę ramum aureum indicarunt, vt impunè inferos penetraret. Cęterùm poſtquàm columba reuolans è cœli faſtigio ędem odore & gaudio impleſſet, Réxque delibutus liquore cœleſti trabeam auro textili mirabilem induiſſet, nemini dubium fuit, quin regnum Francorum Deo admodum curæ eſſet. Iuſſit confeſtim Rex ab ædituis id oleum diligenter Remis cuſtodiri, vt eo impoſterum inter auſpicia cæteri Reges inungerentur, amplexantes Chriſtum non ſanctitatis tantùm imitamento, ſed etiam nominis regij. Qui enim Ieſus vocabatur, Chriſtus inſuper vocari voluit, quia Græci antiquitùs χρίειν dixere, vngi. Hebraicè dixeris Meſſiam propriè Chriſtum: quoniam nulli non eſt cognitum Reges Iſraëlitas à ſacerdote ſeu Propheta vngi oleo ſolitos exemplo Saülis, & deinde Dauidis, quos Samuel conſecrauit. At Romani licet vnctionem principum minimè vſurparent in primordiis, tamen rem diuinam feciſſe eos patefit, ex Herodiano ſcribente, poſt Pertinacem à militibus immeritò interfectum ab eiſdem Imperium Romanum auctioni expoſitum empturientibus, & licitanti Iuliano addictum, viro cõſulari, vitiis & opibus abundanti, quarum ſpe erecti milites ei Commodi nomen impoſuere. Tum ſublatis ſignis, illiúſque imaginibus ſuffectis, ſacrificio in

Nic. Gill. in Clodoueo, l. 1.

Ioann. 4. Lactãtius lib. 4 ſiue de vera ſapientia cap. 7. 1. Reg. 10. & 16.

Lib. 2 Hiſtoriar.

caſtris de more peracto: Exiit, inquit, maiore militũ comitatu quàm reliqui conſueuerant: ſi quidem per vim & dedecus, contráque populi voluntatem Imperium mercatus impetum multitudinis metuebat. At Clodoueus adeò fuit populo Gallico iucundus, vt vulgus, & proceres, præſertim ſacrorum antiſtites, ſeſe vltrò illi dederent: quorum fuit Voluſianus Turonum ſeptimus Epiſcopus, à Gothis propterea Toloſam exulare iuſſus, quòd in Francos videretur propenſior, vir generis Senatorij & prædiues, ſucceſſorem ſacræ functionis & exilij habiturus. Virium ſimiliter Francis ſtudẽtem. Hoc itaque pacto Gothos ſæpè fregit Clodoueus, regnum à maioribus ſuis per manus accipiens, Deíque ſecuta approbatione omnibus plauſibilis: tunc præſertim, cùm bellandi ſolito ardore percitus equites & tribunos alloquens, Vncti, inquit, ſumus, quod benè Deus fortunet. Imitemur ergo palęſtritas Olympici certaminis, qui illicò poſtquàm oleo labente nudi ſe perunxerant, alacres in pugnam proſiliebant: & vbi humanis viribus acceſſit diuinum præſidium, hoſtes noſtros validiùs & animoſiùs aggrediamur. Placuit itaque Pariſios proficiſci de ratione belli deliberatum. Itur quidem magna caterua ſequente, & Remigio antiſtite comitante: qui opidum penitus ingreſſus, valde lętabatur prȩcipuam ciuium partem Regis exemplo nihil non Chriſtianum redolere: & obliteratis deraſíſque antiquis Gallorum inſignibus, Lilia iam inciſa pictáque auro fulgere in ianuarum columnarúmque epiſty-

Turonenſ. lib. 10. hiſtor. Francor. ibidem de eius victoria.

liis, & passim crucis notam pro Martis thorace pharetráve cerni: quam Ægyptij inter ἱερατικὰς longè ante Christum natum, nescij quorsum, recepere, hanc esse ipsius interpretationē prędicantes, VITA VENTVRA: vt tunc liquidò detectum est, cùm Theodosio Magno imperante Alexandrini pręstigiis veteribus fastiditis crucem liminibus superis appinxerunt. Demum Franci aras diis dedicatas deiecerunt, ac cōfregerunt, pręter vnam quę inscribebatur, BONI DÆMONIS: qua inspecta Remigius nactus disserēdi opportunitatem, aperuit dęmonis, sicut & angeli, nomen medium extitisse, in bonum plerunque vsurpatum. Hinc Plato in Cratylo dęmonem, δαήμονα, id est, sapientem vocat atque interpretatur: & qui felix est, εὐδαίμων dicitur. Sapientię autem ac felicitatis fontem esse vnicum Deum antiquissimum, cœli principem, & autorem: cuius ignoratione ipsius opus plerique venerati sint, ipsiúsque ministros dęmones prępostera religione, inquiebat Remigius, magnete eloquij sui ferrea pectora ad Christi cognitionem alliciens, qui tot mala, tot labores, tot contumelias, perpeti vltrò voluerat, vt homines prosperaret, & veræ scientiæ luce illustraret: docebátque animam hominis immortalem partem, portionem multam diuinitatis esse, sicut de angelis melioribus Apollo Colophonius respondit, μικρὰ δὲ θεοῦ μερὶς ἄγγελοι ἡμεῖς. propterea Christum patri maximo coæternum, propēsiorem fuisse ad eruendum hominem à fauce pessimi dæmonis deglutitum, qui longè latéque dominabatur,

Ruffinus in histor. Ecclesiast. lib. 2. cap. 29.

Citat Lactantius lib. 1. cap. 7. & lib. 4. cap. 7.

nabatur,& boni genij ſplendorem denſiſſimis tenebris obſcurauerat, & falſam ac fallacem doctrinam pro vera tradiderat.Putaſſes in ſummã loquẽte Remigio reuixiſſe Paulum Apoſtolum, qui Athenis ſtans in medio Areopagi videbatur alter Pericles oratorum vehementiſſimus: de quo Comicus, ἤστραπτε, ἐβρόντα, ξυνεκύκα τὴν ἑλλάδα.id eſt, fulgurabat, tonabat, conturbabat Græciam.Relinquebat etiam aculeum in animis audientium,quos non pungebat,ſed cogebat miſta delectatione Chriſtianæ facundiæ : tum præſertim, cùm inuenit aram inſcriptam IGNOTO DEO, quæ inſtituta fuerat Olympiade XXVII. Epimenide Cretenſi monente: quem Athenienſes dum peſte valde laborarent,reſponſo Pythici oraculi vrbem expiaturi , vt Deo chariſſimum , accerſiuerant. Profectus ad eos ſumpſit oues nigro & candido vellere,duxitque in Arium pagum,atque inde quò vellent,abire permiſit,mandans vt qui ſequerentur eas, peculiari cuipiam Deo mactarent . Ex eo per Athenienſium vicos aræ ſine nomine extiterunt, teſte Laërtio:eratque re vera ignotus Athenienſibus poſt vanum Iouem & Palladem inſanientibus ille Deus, quem Paulus clara voce prædicabat, illiciens dulci veritatis melle pleroſque homines ad pietatem,præſertim Damarin matronam, & Dionyſium Senatorem,deſignatum in cœleſti conſilio Pariſiorum Epiſcopum,auidè auſcultantem Paulo extollenti Deum illum,per quem viuimus,mouemur , & ſumus : qui eſt vbique, & nuſquam coërcetur, & iudicaturus eſt

Plin.lib.1 Epiſtolar. Cornel.Tacito ſcribens.

Lib.1.in vita Epimenidis.

Actor.17.

Gregor. Turonenſ. lib.1.

omnes demum homines qui viuent, quíque ſuſcitabũtur: & cuius nomen ore humano exprimi nequit. Nam ſic dixit Hermes: ὃ τὸ ὄνομα ὁ δύναται ἄνθρωπίνῳ στόματι λαληθῆναι. Inde Statius Papinius:

Lib. 4. Thebaid.

Et triplicis mundi ſummum, quem ſcire nefaſtum:
Illum ſed taceo.

vbi Placidius interpres refert ex Miſi & Eſaide Hetruſcis antiſtitibus Nympham, vt perſuaderet pollutos vulgò mortales maximi Dei nomen ſine ſcelere nefario non audire, id palàm ad tauri aurem protuliſſe, ſummiſſa voce: qui illicò furore correptus, & turbine nimio actus periit. Cæterùm ſcripſit Zonaras, Iudæorum doctiſſimum deſcendiſſe in certamen religionis cum Syluestro Rom. Pontifice, Conſtantini Imperatoris aſſenſione, delectíſque è Senatu diſceptationis arbitris: cúmque victoria in Syluestrum inclinaret, ad ſigna & prodigia ventum eſſe, Zambre Iudæo bouem adduci iubente, ad cuius aurem Dei ſui nomen inſuſurrauit. Eiuſdem potentiam demonſtraturus bos terribili mugitu edito longa vertigine cõcidit mortuus. Mox Syluester Chriſti nomine inuocato, inquit, bouem denuò ſuſcitauit. Sed & Iudæi ſemineces præanimæ ægritudine ſalutem cum fide ſuſceperunt: non ſecus ac Galli Burdegalenſes, quando Martialis (qui cœnanti Chriſto miniſtraſſe proditur, ac præſtò fuiſſe, cùm Apoſtolorum pedes lauit, & cùm partem piſcis aſſi comedit, ac fauum mellis, reuerſus ab inferis victor auguſtiſſimus) Burdegalæ inter delubra, Iouis, Mercurij, Dianæ, Vene-

Lib. 3. Annal. in Imperio Conſtantini Magni.

Ita Aurelianus Lemouic. Epiſcopus antiquus in vita D. Martialis.

ris,templum Dei ignoti conſpexit, Sigiberto ſacerdote præſtituto,à quo detectus fuit dæmonum expulſor,veri & ſummi Dei famulus, confluente vndiquaque populo,vt ſacra ſalubríque aqua expiaretur,illecto Martialis concionantis ſuauiſſimis cohortationibus. Sed & templa ſacrilega funditùs diruêre ciues,præterquàm ignoti Dei,quem tunc primùm tanquam ab Epimenidis ſomno excitati videre & cognoſcere incœperant, & quem nomine carentem meminimus.Nihil mirum:nam quia vnicus eſt,non eget peculiari demonſtratione.Nec eſt quòd pudeat,ignotum Deum aliter quàm veteres ad Chriſtum transferre,cùm Apoſtolus eidem accommodet idem,quod Aratus Ioui tribuerat. Quidam, inquit, veſtrorum poëtarum dixerunt,Ipſius enim genus ſumus.Sic autem poëta nos Ioue omnes egere,progeniémque eiuſdem eſſe cecinit,à quo orſus fuerat, *in Phæno menis, in principio. Act. 17.*

ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα. - - τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμὲν.

NIHIL omninò Francos iam pietatis ſtudioſos magis inflammauit, quàm vexillum cœleſte purpureum aureo licio variatum.Parcarum manu textum putares, ad terrorem hoſtium nominis Chriſtiani Francíque,ſparſis liliis, ſimiliter lectis ex hortis cœleſtibus,albicante circa medium cruce, non modò propter argenteum colorem,ſignis militaribus familiarem præ cæteris:quoniam,vt putat Plinius,longiſ ſimè fulget,ſed peculiariter à Gallis receptum in ſacris & cæremoniis.Polybius verò ſcripſit, Gallos in magnis expeditionibus ſignis aureis, quæ immobilia vocarent, è templo Mineruæ acceptis pugnaſſe, vt *Lib. 33. cap. 3. & lib. 16. cap. 44. Lib. 2. hiſtor. Rom.*

accidit P.Furio & C.Flaminio consulibus,sorte ambigua non procul ab eo loco,quo Adua fluuius in Padũ influit: tametsi parum tunc prosperum illis signum Mineruæ extiterit.At è diuerso vexillum Gallis cœlitùs missum secundos bellorum euentus vel præstitit, vel ornauit,maximè contra Turcas & Sarracenos:nec vllo libentiùs vsus narratur Carolus Magnus in sacris bellis,non vllo feliciùs. Illud quoque præferri iussit Philippus Augustus Hierosolyma debellatum tendens cum Richardo Anglorum Rege, sumpsitque ex æde Dionysia: sicut postea D. Ludouicus Libyam petens.Planè Carolus VI.etiam aduersus Anglos sibi profuturum putauit idem vexillum Vido Trimollio creditum,quod Auriflammeum nũcupabatur,nimirùm à colore. Vegetius certè inter multa militię signa ponit Aquilas,Dracones,vexilla, flammulas rufas. Sed & Labarum fuisse signum Romanis pręcipuum,pręcedens Imperatorem,& à militibus adorari consuetum, Sozomenus est autor:idque Constantini Magni iussu gemmis ad crucis effigiem decoratum, simul atque ipsi contra Maxẽtium bellaturo in somnis de cœlo crucis signum affulsisset,voce simul audita victoriam pollicente. Addit Eusebius se audisse à Constantino deierante, paulò post meridiem visum sibi idem trophæum in cœlo latè splendore circundatum:eo fretum cũctationem exuisse,& cum Maxentio Herculij filio conflixisse ad pontem Miluium,quo,Deo permittente,repentè soluto,mersus toto flumine,eodémque sepultus,sęuus

Nic. Gill. in Philippo. August 1490. & 1269. in D. Ludouico. & in Carolo 6.

Lib.3.de re milit. cap.5.

Lib.1. histor. Eccles. siast. cap. 3. & 4. Niceph. lib.7. cap. 29.

iustitiæ & pij Cæsaris hostis intercidit. Sanè vexillũ Francis demissum cœlitùs rubro calore fulsisse maiore ex parte, nemo miretur. Quantæ enim maiestatis ille color sit, vel Regum trabeæ, vel sanguis omnium animantium, declarant, præter vsitatum in bellis olim Draconis signum, de quo Marcellinus, de Iuliano Cæsare contra Alemanos confligente loquens: *Lib. 16. rũ gestar.* Purpureum, inquit, Draconis signũ summitati hastæ longioris aptatum velut senectutis pẽdentis exuuias stetit vnius turmæ tribunus, & pallore timoris perculsus ad aciem redintegrandam recurrit. Dracones etenim picti velis ferebantur, Aquilis longè dissimiles solidè stantibus in hastæ fastigio, passis alis. Claudianus eò respicit:

Hi volucres tollunt Aquilas, hi picta Draconum
Colla leuant: multúsque tumet per nubila serpens
Iratus stimulante Noto.

In Panegyric. III. Consulat⁹ Honorij.

Aquila, inquit Dion Cassius, exigua quędam est sacelli effigies, inque ea Aquila aurea est collocata, quam hastæ impositam vir vnus portat: infima hastę parte pręacuta, vt solo defigi possit. Ideóque malum omen fuit Crasso Euphratem transituro in Parthos: quo tempore quoque Gallia nouis motibus agitabatur, dum refigi vix humo potuit, quasi inuita comitaretur: & vexillum magnum velo simile puniceis literis inscriptum violentia ventorum à ponte decidit in flumen. Constituitur, inquit, Aquila in omnibus legionibus Romanis. Multo tamen aliter vsurpauit Carolus Magnus Occidentis fortitus im-

Lib. 40. Rom. histor. vbi ἀάτσκος, *id est, ferculum, seu sacrariolum.*

perium: nam vnicam auream bicipitem circumtulit, cùm illi pro numero legionum Aquilas haberent. Vnde manauit Ciceronis iocus post pugnam Pharsalicam, cùm iam Pompeius fugisset, Nonio quodam dicente, adhuc Aquilas septem supereſſe, hortantéque vt bono animo esset: Bene, inquit, Cicero, moneres, si nobis bellum foret cum graculis. Puto Aquilę castrensis inuentum Cyro Persarum Regi tribuendum, vtpotè qui pro signo potissimo eam auream in longa hasta extensam habuit: & sua ætate in Perside talem à se visam in magnis expeditionibus Xenophon commemorat.

Plutarch. in Problematis.

Lib 7. de Cyri pædia.

At Portius Latro in declamatione contra Catilinam, Aquilam, inquit, argenteam proferri continuò iussisti, præclaram auspicem ac gubernatricem furoris tui. Aquilam legionibus solam animalium dicauit primus C. Marius in secundo Consulatu. Antea cum eadē Minotaurus, Equus & Lupus, Apérque singulos anteibant ordines. Ita Aquila & Draco implacabili aliâs odio inimici, & sępè in ipso aëre dimicantes, aciem aliorum gubernarunt.

Plin. lib. 10. ca. 4.

SED iã opportunum est redire ad Clodoueũ templis ędificandis impensè deditũ, tum Deo, tum Apostolo, super cuius petrã Christus se ecclesiæ suæ fundamenta iacturum spoponderat, in cuius fano tandem Rex humatus est: deinde Clotildis Regina, & virum, & Genouefam, sepulturæ honore imitata: Ad quam quidem fani primæuum titulum vulgus tanta consensione transcripsit, vt D. Petrus frustrà extor-

Greg. Turonens. li. 4. §. 1.

quere interdicto aliquo prætorio conetur. Sed meũ non eſt requie cœleſti ſimul fruentes iurgiis forenſibus committere: Imò Clodoueum Lutetiæ regiam ſedem conſtituentem, poſthabitis aliis vtriuſque Galliæ opidis recitare: vbi etiam religionis & iuſtitiæ vigor plurimus enituit: quanquam antea Pariſij ciues Francis Regibus officioſiſſimi extitiſſent, maximè Clodioni in Belgica aduerſus Romanos belligeranti, & eos fuga ſibi ipſis conſulere adigenti. Sed æquum viſum eſt Deo maximo vrbem totius Europę, nedum Gallię, ampliſſimam cum Chriſti pietate capere incremẽtum, mediocribus deductam initiis. Lutetiam namque fundauere Galli, qui Brennum ducem ſequuti poſt expugnatam dempto Capitolio Romam Delphos profecti, maiore vi numinis quàm hominis deturbati, in Thraciam, Græciámve, aut Aſiam extorres profugerant, partim retrò domum aliorſúmve, quò fatũ impelleret, ſedes quæſituri iuerant, vt de Tectoſagis iam docuimus & de Scordiſcis: quorum illi antiquos lares, hi Pannonicos petierunt. Tum PARISII ingenito omnibus mortalibus patriæ deſiderio, alienis opibus onuſti, alienę etiam regionis agnomine accito, in Galliam ſuam remeare decreuerunt. Gallorum autem exercitum ex Europa in Aſiam tranſmiſſurum Phaënnis fatidicę ætate vna antequàm res gereretur, prędixerat:

Annon. lib. 1. cap. 16. & 17 in fin.

Platina in vita symmachi.

Nic. Gillius lib. 1. Annal. anno 431.

Iuſtin. lib. 2.

Pauſan. in Phocicis.

Liuius Dec. 4. lib. 8.

Hoſtilis Gallorum acies tunc milite multo
Littora complebit: tranſmiſſis fluctibus Helles
Vaſtabit populans Aſiam.

Cęterùm dum ſeceſſione facta diuerſas vias capeſſerent, iam terrę mariſque periculis aſſueti, complures Ægęum ingreſſi pelagus ad Cycladas inſulas in orbem ſitas, vnde nomen traxerunt, peruenere, diutiſſimè his poſtea immorati propter fœcunditatem earum & amœnitatem: quarum quidem excellentiſsima Delos prędicatur, Apolline & Diana ciuibus Latona editis: ſed & ortu ſuo cenſetur emerſa ſubitò è fluctibus marinis, ſub quibus ſemper latuerat. Attamen Galli ne iram Apollinis ampliùs experirentur, à quo Delphis deiecti & profligati fuerant, Paron inſulam lectiſsimam incoluerunt, pulchritudine Cycladum nulli ſecundam, marmore candido fertilem. Quare Virgilius laudat Olearon, niueámque Paron. Et alibi:

lib. 3. Æneid. ibi. seruius.

- Pariúſve lapis circumdatur auro.

Verùm gliſcente in dies finitimorum Romanorúmque offenſa, necnon patrię amore, ſatietatem Parię delicię pepererunt. Parata ſedulitate incredibili claſsis Gallos poſt caſus varios in Tyrrhenum, deinde in Maſſilienſe mare, portúmque peruexit. Qui lętantes ſalutato limite Gallico in Celticam vſque magno agmine proceſſere, abundè farti auro, gaudio, & gloria: ſeque amicis pariter ac incognitis Parios ſeu Pariſios nominauere, à Paro inſula amabili. Sed & in ipſius dulcem memoriam vrbem moliti ſunt, vbi Sequana fluuius diuiſus inſulam frondente nemore lętam premebat, mox ſibi commixtus: & quam diis charam, miraculum terrarum immobile,

& ſtellam terreſtrem lucidiſsimam, iuſtiùs nominauero, quàm Delon Pindarus. Vrbem verò Lucoteciam Strabo & Ptolomęus appellatam tradunt. Sub iis, inquit hic (de Cenabo, Genabóve, id eſt, Aurelliano opido, & Autrico ſcribens) Pariſij, & ciuitas παρισίων, λϑκοτεκία: ſumpto nomine à luco ſiue nemore ſacro, in quo Gallorum ſacerdotes operabantur diuis. Hinc Lucanus ad Dryidas loquens: *Strabo li. 4. & Ptolom. lib. 2. in Europa et Gallia.*

Lib. 1. Pharſal.

- nemora alta remotis
Incolitis lucis.

Et Græcè Ptolemæo λϑκος φοιρωνίας, Lucus Fœroniæ, opidum in Tuſcia, & in Gallia Vocontiorum, ciuitatis fœderatæ duo capita, inquit Plinius, Vaſco & Lucus Auguſti. Proinde Galli quantulacunque induſtria Pariam magnificentiam æmulari curabant, pertinaci animo erga Pariam ſeu Pariſiam appellationem, vt idem Strabo oſtendit, commemorans à Pariis Paron ædificatam, quæ poſtea Pharos dicta in mari Adriatico, nõ procul à Tragurio: Illinc oriundum Demetrium, Pharium ciuem, nobili ingenio, & planè Gallico. Galli itaque Pari vſquequaque memores, potiſſimùm in Gallia, marmoris luxum gypſo albarium opus ædificiorum poliente ſigillis & coronis gratiſſimo referebãt: ex quo hominis imaginem è facie ipſa primus expreſſit Lyſiſtratus Lyſippi frater antiquiore ſciẽtia quàm fundendi æris. Seruius Virgilij interpres notat cõſuetudinem eam olim fuiſſe aduenis, vt extruẽdo noua mœnia, patrię relictæ effigiem ſibi redderent. Hinc idem vates ſic loquentem inducit Æ- *Lib. 3. c. 4 hiſtor. naturał. & lib. 16. in fin.* *Lib. 7. de pharo vrbe.* *Gloſſa lib. 10. Æneid. verſ. Atque ſolũ.*

neam, cùm Helenum conueniſſet in Epiro:

Procedo, & paruam Troiam, ſimulataque magnis
Pergama, & arentem Xanthi cognomine riuum
Agnoſco, Scæaq; amplector limina portæ.

Lib. 3.

Porrò re vera apud Troiam ſuper hanc portam Laomedontis Regis cineres conditi fuerant. Planè conſtat Gallos reduces tanti feciſſe ſuam in Cycladas inſulas expeditionem, & Pari incolatum, vt non tantùm fluuiatilem inſulam marinæ aſſimilare contenderint, ſed etiam in publicis Lutetiæ inſignibus nauem appinxerint. Quam quidem ego ſubductam è mari in cœlum lubentiùs extulero, quàm illam Argonautarum, quę à puppi ad malum ſtellata ſplendet tantummodò. Nam

- qua debet reddere proram,
Intercepta perit. -
Puppis demiſſo ſtat tantùm lucida clauo,

vt ſcribit Cæſar Germanicus. At Pariſienſis inſtar aſtri validioris vndique nitet: ideoque plauſu ciuium etiamnum retinetur. Similiter Romani in moneta ærea ex vna parte Ianum geminum notarunt, ex altera roſtrum nauis: quoniam Saturnus Iouis arma fugiens, per Tyberim in Latium ad Ianum veniſſet nauigio: ideoque grata poſteritas

- puppim formauit in ære,
Hoſpitis aduentum teſtificata Dei,

Lib. 1. Faſtor. vt ſcripſit Ouidius. Plena fuit boni auſpicij nauigij nota, quia diuitiæ affatim nauigatione comparantur, & gentes regionéſque, ad quas natura acceſ-

sum negauit, arte permeantur. Ominari igitur licuit Lutetiam amplificatum iri, atque, vt euentu liquet, opibus affluentissimam fore, necnon literarum & disciplinarum cognitione, & doctorum hominum concursu frequentissimo, & vbique terrarum celeberrimo: qui cùm Sequanam semel gustauerint, non minus diserti & periti euadunt, quàm si se totò Helicone fonte Musis consecrato proluissent. Ne ipsæ quidem Athenę tam Atticę fuerint, si Grecos enarratores quæras: si Latinos, Ciceronis reddunt eloquentiam, vel ille habuit horum: si Hebręos, Dauidis audire te putes citharam: si Gallicos, Tusci te miserebit idiomatis, quod tantoperè inter vulgatiora laudabatur. Parisios verò ciues non obscuri quidam auctores scribere maluerunt Parrhisios, perinde ac confidentes: quia Grecis παῤῥησία sit fiducia. Sed nos rerum originem inuestigatam proferimus; non cuiusque similes vero allusiones: tametsi eorum fiduciæ & securitatis indices sint serò admodum positi muri per ambitum vrbis vastissimæ, audaciam incolentium & contemptum hostium pro mœnibus habentis, instar Lacedæmonis: cuius dux Agis Archidami filius cùm aliquando Corinthiorum muros pręteriret, altos & operosè munitos cernens: Quænam, inquit, mulieres hunc locum habitant? Proinde maxima pars murorum Lutetiæ, flumen, arcémque Louream versus, recens penè res est, Ioanne Rege Francorum ab Anglis capto fundata, Duce Normano Regis filio, & mercatorum pręfecto procurã-

Plutarch. in Apophthegmat. Muri Parisiis extructi anno salutis 1358. vt in Annal. Nic. Gillij.

tibus: vt veluti inuolucro exquisitas opes & delicias cluderent. Taceo pretiosæ mercis crebra commercia, priuatorum ædes propè dignas Regibus, aut Regum palatia optanda diis: ac pontes, qui indignantem fluuium velut iugo premunt, quorum maximus D. Mariæ nuncupatus, ruinam passus, * multorum ciuium vitam ac fortunas hausit, & funesta clade cõtriuit, simul prępedito fluuio penè ipso murmure luctum fatente, qui illa ruina factus est ditior, quàm si se Rex Midas in eodem lauisset, semper antea Parisiis prosperrimus & ferax inuecta annonę ciuilis copia. Pontem verò Parisienses impendio refecere Ludouici XII. Regis edicto, qui ad nouam molem adhibuit Iucundum Veronensem architectum nobilem, de quo Sannazarius:

* *Anno 1499. sub Ludouico XII.*

Lib. 1. Epigramm.

Iucundus geminos fecit tibi, Sequana, pontes:
Iure tuum potes hunc dicere Pontificem.

Ferunt Decuriones, eorúmque præfectum à Senatu propterea multatos, quia non vlla vi maiore pons cecidisse censeretur, sed incuria illorum qui sartum tectum tenere debuerant: atque ab insignibus Nauigij admoneri, vt qui clauum Reipub. tenent, peruigili solicitudine non scopulos & procellas sęuientes effugiant solùm, sed etiam pręsentiant futuras: maximè Lutetię, vbi propter amplissimum ordinem & varia tribunalia, eáque tum propter singulare ęqui & boni studium, tũ propter Regis (quod caput est) vicinitatem illustria, id agitur, vt Lutetia domiciliũ iustitię pręcipuum existimetur: sicut est cor Gallici

Imperij, facinorum venena amoliens Reipub. mortifera: ſicut Iudæi teſtari poſſunt, ex quorum multatitia pecunia Pons, qui paruus dicitur, ædificatus legitur, Carolo VI. regnante. Iudęi enim clàm primò, deinde etiam palàm Chriſtianos laceſſiuerant, in quorum ſinu, ſerpentis inſtar languidi, nimis indulgenter fouebantur. Tandem ipſi vt ſorices ſuo detecti inſolentię indicio, variè pro grauitate audaciæ pœnas dederunt, prętermilia XVIII. aureæ monetæ in piam Pontis molitionem, & Curię Caſtellicę erogata: ne in ipſo iuſtitię Francæ propugnaculo Lutetia ius deficeret. Nam & olim de arduis rebus deliberandi ſedem fuiſſe ibidem Cæſar patefecit: Conſilio Galliæ, inquit, primo vere (vt inſtituerat) indicto, cùm reliqui præter Senones, Carnutes, Treuiróſque veniſſent, initium belli ac defectionis hoc eſſe arbitratus, vt omnia poſtponere videretur, conſilium in Lutetiam Pariſiorum transfert. Quo magis miror non defuiſſe, qui Lutetiam à Iulio Cæſare fundatam prodiderint. Quinimò Cæſar ipſe fatetur Pariſios Senonibus aduerſis coniunctiſsimos, Romanis ægrè paruiſſe. Alij æquè inſulſi neſcio cui Paridi primordia clariſsimæ vrbis tribuunt, eò quòd Manethon ſcripſerit Paridem apud Celtas regnaſſe, æqualem Teſtę Libyo Celtiberis imperanti. qua opinione nihil nugacius. Nec verò ſolus Cæſarum Iulius Pariſios fecit plurimi. Accedit Iulianus, deſertor quidem pietatis Chriſtianæ impius, ſed bello bonus, & Galliæ princeps ſalutaris, non alibi Auguſtus

Gillius in Annalib. Anno 1393. & Roſarium Ludouici XI.

Lib. 6. de bell. Gall.

Baptiſta Pius apud Munſterũ lib. 2. Coſmograph.

Manethõ in Beroſi ſupplemẽto. ibi Annius.

Lib.20.rerum gest. & 21. cõclamatus quàm Parisiorum in vrbe, vt refert Ammianus, non alibi propinquę mortis omen accepit. Cùm, inquit, apud Parisios adhuc Cæsar Iulianus quatiens scutum variis motibus exerceretur in campo, axiculis, quibus orbis erat compaginatus, in vanum excussis, ansa remanserat sola, quam retinens valida manu stringebat: territisque, vt omine diro, presentibus cunctis: Nemo, inquit, vereatur, habeo firmiter quod tenebam. Hunc campum puto intelligi ab Annonio, memorante Clodoueum generali edicto milites armatos in campum, qui Martius diceretur, venire iussisse, vultu hilarem seueritatem prę se ferente, vt probi mulcerentur territis improbis. Romę verò campus Martius inter vrbem & Tyberim ager fuit Regis Tarquinij expulsi direptis ac publicatis bonis, Marti dedicatus, matura messi segete in flumen fusa & proiecta: adeò superbo & pessimo Regi, plebi ac proceribus odioso malè contigit, vt piaculum existimarent farre regio vesci. Atqui Clodoueus nihil eiusmodi metuebat propter iustitiam, quam domi colebat, & foris arma, vtrobique constantiam: dicere solitus optare se bonos habere subditos, & vicinos malos, vt nimirùm iustiore colore hos posset extrudere; & regnum magis ac magis prolatare. Famam vtique longissimè extenderat, ac nominis sui terrorem, maximè post subactos Alemanos, & Gundobaldum Burgundionem Clotildis suæ patruum, vt diximus, immanem & asperum. Is neminem amans à nemine amabatur. Godegisilum al-

Lib. 1 histor. Frãc. cap 13 & à Greg. Turonens. lib. 2.

T. Liuius lib. 2. Dec. 1.

terum fratrem Viennæ obſeſſum, tandem per aquæ-
ductum in vrbem irrumpens peremit. Non enim iis
cancellis, quibus hodie, Burgundię regnum conti-
nebatur, ſed Maſſilienſem vſque prouinciam mana-
uerat. Tamen Clodoueo tributum pendere cogeba-
tur, vir aliâs implacatus, imò implacabilis. Atqui
Rex Francos, qui Godegiſilo opem tuliſſent, necare
veritus, ad Alaricum Viſigothorũ Regem Toloſam
miſit: qui ſimiliter ſtupefactus ſecundis Clodouei
rebus, eius amicitiam breui victuram & ſimulatum
colloquium efflagitarat, ad inſulam Ligeris nõ pro-
cul ab Ambaſienſi vico, vbi paratum epulum menſa
aureis ferculis onerata, volucri lætitia plenum: mox
recrudeſcente odio, quod non niſi Alarici morte fi-
nietur, quamuis Theodericus Rex Gothorum Italiæ
dominans nihil non egerit vt ſimultates regias com-
poneret, ſcriptis alternis epiſtolis, quę apud Caſſio-
dorum leguntur. Modò enim flectebat Alaricũ ge-
nerum, modò Clodoueum, cuius ſororem Andefle-
dam ſibi deſponderat: interdum Gundebaldũ Bur-
gundum, cuius filio Sigiſmundo filiam minorem
nuptiis deſignarat. Interim admonens Alaricum (in
quem erat propenſior propter neceſsitudinem Teu-
detuſæ filię, vt Procopius ait, collocatę) ne ſubitò a-
leam belli experiatur, mollitis lõga pace Gothorum
animis. Terribilis, inquit, eſt hominibus conflictus,
ſi non ſit aſſiduus. Nouerat autem ferrum Francum
nulla rubigine obductum, & animum expertem
otij. Quinetiam Clodoueo gratificans, citharœdum,

Greg. Turonenſ. li. 2. §. 32. & 33. & 35.

li. 3. var. lection. cap. 1. 2. & 4.

lib. 1. de bell. Goth.

eximium in Galliam ingentis & optati muneris loco
Idem Caſſiodorus lib. 2. cap. penult. et vltim. miſit, qui, vt ipſe loquitur, ore manibúſque conſona voce cantando gloriam regiæ poteſtatis oblectet. Boëtio quoque Patritio de ea re ſcripſit. Cùm Rex, inquit, Francorum conuiuij noſtri fama pellectus, à nobis citharœdum magnis precibus expetiſſet, ſola ratione complendum eſſe promiſimus, quòd te eruditionis muſicæ peritum eſſe noueramus. Adiacet enim nobis doctum eligere, qui diſciplinam ipſam in arduo collocatam potuiſti attingere. Quid enim illa prę̃ſtantius, quæ cœli machinam ſonora dulce-
Vide Martianum Capellam lib. 9. dine modulatur? Subdit deinde quamplurima de Muſicæ facultate & laudibus Gothicus Rex, in melos accenſus Clodouei imitamento laudabili: nec ignarus Achillem inter arma pulſaſſe lyram manibus Hectorem occiſuris, atque inter claſsica horrẽtia. Et Alexander Magnus Antigenide tibicine modulante vſqueadeò velut lymphatico impetu inci-
Plutarch. lib. 2. de fortuna Alexãdri. tatus exarſit, vt concuſsis armis proripiens manus in aſtantes intenderet, illectus ſono bellico, & verum eſſe oſtendens illud Laconum: Vrget enim in ferrum ſcitè fidibus canere. Clodoueum itaque pluris ego fecero quàm Antæum Scytharum Regem, qui iureiurando affirmauit ſe aliquando ſuauiùs equum hinnientem audiſſe, quàm Iſmeniam tibicinem, ad cuius concentum cæteri plaudebant. adeò habebat ille aures à Muſis abhorrentes, & animam in præſepiis equis, imò aſinis, audiendis aptiorem. Reſtabat Europę̃ principum vnus, qui Franco gratulabundus

bundus amicitiam eius mutuam poſceret, vt ſunt felicium amici complures: nempè Anaſtaſius, qui poſt Zenonem Conſtantinopoli imperauit, cognomento Dicorus, quia oculorum pupillas varias haberet, alteram nigriorem, alteram glaucam magis. Is per legatos ad Clodoueum multam ſalutem miſit, & ius Conſulatus Romani, & Senatoriam Patriciamque dignitatem. Nam etſi Gothi Italia potirentur, tamẽ antiqua Romanę vrbis decora Conſtantinopolim tranſlata cenſebantur, quæ Roma noua dicebatur à Cęſaribus Byzantinis: & pluſquàm exploratum eſt Imperatores Romanos Conſularem dignitatem libenter adeptos poſt Octauium, quĩ vndecies illam iterauit, poſtquàm primùm egiſſet ſtudioſiſsimè, adoleſcens ac puer à Senatu appellatus, vt Conſul deſignaretur: idque Ciceronis opera, quem ſibi collegam aſſumpturum pollicebatur poſt Hirtium & Pãſam Coſſ. mortuos. Nam ille in capiendis Antonij caſtris, hic ex vulneribus deceſſerat, impacta in Octauium mortis eorum culpa tanquam ſuccedendi auidiſſimum, vti mox claruit, dum Conſulatum penè à patribus extortum iniuit cum Q. Pedio, veriùs legato quàm honoris conſorte. adeò ille ſolus Rempub. gerebat cum aliqua regnandi ſpe, ex eo aucta, quòd prima Comitiorum die cùm in campum Martium veniſſet, ſex illicò vultures, & à concione XII. aſpexiſſet, quales Romulo apparuiſſe feruntur. At Senatoria dignitas Clodoueo oblata auguſtior fortè fuit, quàm vt veteribus Romanis vſitata cognitáve

l. 1. §. pe. C. de vet. iure.

Dion caſſius lib. 46.

Annon. lib. 1. cap. 22.

fuerit, ſed recenter inducta, nec paſſim tributa: vtpotè quæ non ad plures, ſed ad vnum tantùm ſpectaret, qui toti ordini magiſtratuum Romæ præſideret, & ſententias rogaret, vt conceſſum eſt Carolo Andegauorum & Prouinciæ Comiti, D. Ludouici germano, ab Vrbano IIII. Pontifice in inuidiam Mãfredi Siculi, cui ademptum regnum Andegauo demum ceſſit. Qualiſcunque honor ille fuerit, pro illuſtri Clodoueo humaniſsimè acceptus eſt: atque in eius gratiam congiarium populo datum Romana feſtiuitate, & aurum in vulgus plauſibiliter ſparſum, ne Anaſtaſij munuſculum neglectum videretur. Sic ferunt Alexandrum Macedonem, cùm victor Oriẽtis animos ſupra humana tolleret, benignè excepiſſe legatos Corinthiorum, qui ciuitate illum ſua donarent, Herculi ſoli antea datam affirmantes. Cogitauit, opinor, non qui ciuitatem darent, ſed cui dediſſent: & probauit officij genus, quod prima facie ridens flocci fecerat, ne Hercule durior crederetur. Atqui Adrianus Imperator magnificus, doctus & iuſtus, Celſi, Iuliani & Neratij Iuriſconſultorum amantiſſimus, minores dignitates in municipiis frequentatas non ſpreuit, ita vt Neapoli Demarchus eſſet, inquit Spartianus, puta Tribuni plebis inſtar populari honore: per Latina opida Duumuir, & Athenis Archon. Sanè Atheniẽſium ſublimis Rex quoad vixit, fuit Codrus Melanthi filius: à quo deinde genitus Medon, primus Archon extitit, dum vixit. Mox Alcmæon perennium vltimus: quia tunc cœ-

Nicol. Gilli, 1264. Platina in Vrbano IIII. & Nicolao III.

Greg. Turonenſ. lib. 2. §. 38.

Seneca li. 1. de beneficiis, cap. 13.

In vita eiuſdem Adriani.

De Duũuiratu ſup. lib. 2.

pere in denos annos creari. Qua consuetudine Athenienses totis annis LXX. vsi, post non nisi annuos recepere Archondes, à Creonte incipientes sexta Olympiade. Archondes officium apud Athenienses aliquando illustrissimum fuit, priusquàm Romano subiicerentur Imperio. Nam quotannis nouem magistratus Attici rempublicam gerebant, quiquidem Archondes seu Principes vocabantur: sex Thesmothetæ ab vtroque parente Athenienses à tertia vsque generatione, qui iurati ad porticum regiam se leges obseruaturos, promittebant munera non capturos, iudicaturos de criminibus & publicis accusationibus, priuatísque actionibus. Septimus, Rex dicebatur, de sacris & cæremoniis cogniturus, & de sacrilegiis. Coronatus processit vtique, nisi cùm cædis actiones in Areopagum inducebat. Octauus, belli imperator. Ad extremum is, qui excellentia præcipua Archon appellatus, annum à se denominabat. vt cùm Pausanias in Phocicis notauit, Gallos irrupisse in Græciam parum fœliciter, Principe Athenis Anaxicrate, anno altero Olympiadis centesimæ quintæ & vicesimę, qua de stadio vicit Ladas Ægiensis cursorum celeberrimus: sequenti verò anno, Principe Damocle Gallos in Asiam transmisisse. Planè antequàm Clodoueus per nuncios ab Anastasio Imperatore comiter salutatus munera triumphalia acciperet, Alaricum Gothorum Regem prelians occiderat, qui nonus ab altero Alarico Magno, Romanæ vrbis expugnatore, cum nomine felicitatem Re-

vide iul. Pollucem lib. 8. Onomastici. l. Pars. ff. de iudiciis.

gum minimè traduci oſtendit. Sed quia totidem Theoderici virtute conſpicui, aliquando etiam fortuna, alter Viſigothorum, alter Oſtrogothorum Princeps, promiſcua nuncupatione Lectorem remorantur, pauca de multis ad Gothorum originem & res geſtas ſpectantia ſubnectam. Iornandes Gothus, qui priuſquàm Chriſtum agnoſceret, gentis ſuæ notarius celeber fuit, prodidit in extrema plaga maris Oceani Septentrionem verſus, Scanziam inſulam altricem Gothicæ ſobolis: atque ex eius gremio tanquam examen apum erupiſſe in omnes Europæ partes, & ſibi ferro viam feciſſe. Scandinauiam inſulam vocat Plinius, incompertæ magnitudinis Hilleuionum gente D. pagis incolente, quæ alterũ orbem eam appellat. Apud Ptolemæum Scandię inſulæ meridionales partes tenent γοῦλαι. Hi itaque egreſſi magno numero in continentem, Scythiam Germanicis nationibus propinquam ſubegere, donec ad Mæotim peruenere, & montem Caucaſum, audituri fermè Promethei planctus, ſi verum eſt in prægelidis rupibus alligatum pœnas pendere, ob furtum ignis cœleſtis mortalibus cõmunicati. Quare illi rediuiuum pectus

Lib. 4. cap. 13. Itẽ Scandiã, cap. 16.

Lib. 2.

Cic. lib. 2. Tuſculan. ex Æſchylo.

Triſti aduolatu, aduncis lacerans vnguibus
Iouis ſatelles, paſtu dilaniat fero.

Cúmque diu agreſtem & ferinam egiſſent vitam, tãdem manſuefacti ſunt vtcunque Zamolxis legiſlatoris ſanctionibus, qui cùm ſeruiſſet Pythagorę, & cœleſtium rerum aliquas ab eo notiones didiciſſet, &

mox, ab Ægyptiis reuerſus in patriam, prę ſagiens quid ſigna portenderent, ac Deorum arcana reſerãs, Regi gentiq́ue chariſsimus Dei ſacerdos factus, pro Deo denique habitus eſt, ſpecu conſecrato, tãquam è Deorum conſilio oracula & edicta proferens Getis conſulentibus: qui Zamolxi poſtea ſacrificarunt, Saturnum ipſum appellantes. Non perinde accidit Anacharſi Scythę, Soloni Athenienſi ob ſapientiam Anacharo, & qui exprobranti Attico cuipiam quòd Scytha eſſet, Mihi, inquit, dedecori eſt patria, tu patriæ. Idem mirari ſolebat athletas à Græcis honorari, cùm ſe inuicem feriunt aduerſus leges de iis latas, qui ſe iniuriis laceſſerent. Eiuſdem inuẽto nonnulli tribuunt anchoram & rotam figuli. Reuerſus in patriam ſeuerus magis quàm felix, domeſtica inſtituta immutare ſtudens, à fratre venationis prętextu ſagitta ictus occubuit, per inuidiam à ſuis peremptus, quem propter doctrinam exteri coluerant. Quo factum eſt, vt Getę in moribus immanibus perſtiterint. Euſtathius enim explicans illud Dionyſij Coſmographi,

Strabo li. 7. Geogr.

Laërt. lib. 8. cap. 1. & lib. 1. in Anacharſi.

- νέμονται μαιώτιδος ἐς στόμα λίμνης
Γερμανοὶ, σαρμάται τε, γέται θ' ἅμα. id eſt,

habitant Męotidis ad oſtium paludis Germani, Sarmatæ, & Getę ſimul: refert Getas Romanis terrori fuiſſe, & Iſtrum flumen prætereuntes vaſtaſſe Illyriam, Thraciam, & Macedoniam. Eorum legem fuiſſe iugulare vxorem ſupra maritum mortuum: citharа ludere, cùm præconia nunciant: ſagittas excute-

re contra tonitrua & fulgura, minitantes Deo: amicitias inire immisso ex incisis digitis in calicem humano sanguine, & mox intinctis summis gladiis libato. Id est arctissimi fœderis exordium. Fuere qui dicerent Catilinam oratione habita, qua populares ad iusiurandum sceleris sui addicebat, atque extimulabat, Scythicum morem renouasse dignũ prorsus nefaria coniuratione, quę ad Romani sanguinis effusionem spectaret. Non miror itaque permistum vino cruorem conscios atrocissimi facinoris post execrationem pateris circumlatis degustasse: nisi fictum hoc fuerit ab iis, qui Ciceronis inuidiam leniri credebant grauitate flagitij eorum, qui pœnas dederant, summo loco & genere nati, sed meris Getis crudeliores. Fortè etiam Getæ excusandi magis veniunt, quòd ingenia ad similitudinem cœli sui horrentia habeant, & solum ligonibus vexent, Italicę fœcunditati dissimile omninò, farris & vini expers: nec terram quidem ferro vexant, imò asperum territorium, quod sic alloquitur Ouidius:

Lucian. in Toxari, & Salustius in Coniuratione Catilinæ.

lib. 3. de Ponto, eleg. 1.

Tu neque ver sentis cinctum florente corona:
Tu neque messorum corpora nuda vides.
Non tibi pampineas autumnus porrigit vuas,
Cuncta sed immodicum tempora frigus habet.
Tristia per vacuos horrent absynthia campos,
Conueniensque suo messis amara loco est.
Adde metus, & quòd murus pulsatur ab hoste:
Tinctáque mortifera tabe sagitta madet.

Et hæc potissimùm causa fuit, cur Getę aliò sedes

quæsitum armis sæpissimè iuerunt, quòd ingrati agricultores bellorum tumultibus iugiter pulsabantur, alij ab aliis damna crebra & ingentia accipientes. Erant enim valde bellicosi: quo factum est, vt veteres Martem Getis præstitem assignauerint. Inde Æneas apud Virgilium Nymphas venerabatur agrestes,

Gradiuumq; patrem, Geticis qui præsidet aruis. *Lib. 3. Æneid.*

Hunc etiam placabant humana victima bello capta: quique humanissimi eorum habiti sunt, supra mare Ponticum incoluêre: ac nobilissimi in duas familias deinde discreti, vna Amalorum ab Amala Rege Augis filio inclyto, cui Ostrogothi paruere: altera post Amalos Baltharum, mirificæ originis & virtutis, nomen trahens ab eo, quod Baltha audacem significat, cui Visigothi subiecti. Omnes tamen Gothi siue Getæ nominabantur promiscuè. Quare cùm Antoninus Caracallus Seueri Augusti filius Getam fratrem occidisset, & sibi Parthici, Arabici, Alemanici titulos à totidem victoriis vendicaret: adde, si placet, inquit Heluius Pertinax, Getici. notans dicterio scito tum victos tumultuariis præliis Gothos, qui, vt Spartianus narrat, Getæ sunt, tum fratrem in palatio necari iussum, cuius se insidiis circumueniri falsò iactauerat placatis stipendio aucto militibus. Getarum verò bellicam laudem non diffitentur Ægyptij, quorum perantiquus Rex Vesosis ad Phasim fluuiũ, quem norunt nobilium mensæ propter Phasides aues ob conuiuia genitas, à Taunasi Gotho debella-

Iornandes lib. rerum Geticar. vbi Ostrogothas, et Vesegothas scribit.

In vita Caracalli, in fine.

tus fugit, vix Nilo flumine hoſtes impediente tutus, quominus regnum cum vita amitteret. Verùm Alexander Magnus in expeditione aduerſus Thraces vltra Æmum montem ſuſcepta, Getas quidem laceſſiuit, vrbem eorum quandam cepit, & Regis munera: quibus delinitus nec inuitus remeauit ad ſuos. Poſt ipſum Lyſimachus Thraciam & Ponticam oram adeptus, cum Dromichete Geta pugnans, in poteſtatem ipſius venit. Cui victor gentis ſuæ monſtrans inopiam, & contentos re ſua homines: Ne talibus, inquit, bellum inferto, ſed his potius amicis vtere. ac donatum hoſpitaliter Lyſimachum, & amicitia deuinctum, humanitate minimè Getica liberauit.

strabo li. 7. Geogr.

SI à Græcis ducibus ad Romanos tranſeamus, patebit protinus eos Getis longè inferiores fuiſſe, non modò quia Roma ab Alarico capta direptaque fuit, & rurſus expugnata à Theoderico, ac diu poſſeſſa, & tertiò à Totila, ſed etiam quia ab Auguſto Cæſare, qui felix propter repetitas vbique gentium victorias habitus eſt, ad Auguſtulum, in quo Occidentis defecit Imperium, nihil admodum inſigne Romani Imperatores aduerſus Getas geſſerunt: nec ſpolia ampla ab eiſdem retulerunt, quin cum magna cladis acceſsione luerentur. Non ignoro quidem M. Craſſum, qui ſub Auguſto militauit, Dapygem Geticum Regem ad necem compuliſſe: ſed Craſſus Rolem alterum Regem ſocium expeditionis habuit, & ita Dapygem in caſtellum coëgit, obſeditque, fruſtrà intétus oppugnationi, niſi quidam obſeſſorum de muro

Dion Caſſius lib. 51 in fine.

Græcè

Grecè ſalutans proditionem compoſuiſſet: qua perfecta Dapyx & reliqui barbari ſeſe mutuis vulneribus occiderunt. Dapygis fratri ignouit Craſſus: mox ad ſpeluncam traduxit exercitum, Ceiram nomine, in quam confugiſſe Titanas à diis ſuperatos indigenæ fabulabãtur, refertam hominibus, gregibus, & rebus pretioſiſsimis. Extorta deditione per famẽ, quædam alia prælia Romani iniuere, quę Getarum aliquot regiones veriùs laceſſerent, quàm ſubigerent. Quare puto factum, vt Auguſtus eorum affinitatem connubiis communicatis petierit. Quieuere tãtiſper Getę, dum Corillum Regem ſortiti, in Dacia imperauere XL. annis: inde Daci à Romanis dicti, quorum ora montium corona cingitur, trans Danubium in conſpectu Mœſiæ, duobus tantùm acceſſibus peruia. Cúmque è Dacia Gothię appellationem inueniſſet, tandem tranſiit in Gepidiam: eò quòd Principes Gothi in vberiores terras migrauere, & Gepidas ibidem deſtituere, è Gothorum quidem progenie, ſed degeneres & obſcuriores, tardioris ingenij, & minus agiles. Nam & Gepauta, vt Iornandes tradit, pigrum illis ſignificat. Aduerſus Gothos ſuis finibus minimè contentos, Domitiano Imperium tenente, intraque Romanum limitem irrumpentes, Pompeius Sabinus in armis ſtetit, & in conflictu captus, capite abſciſſo Fuſcum ſucceſſorem accepit nihilo feliciorem. Idcircò Gothi ſpoliatis hoſtium caſtris, prędа & lætitia cumulati, primores ſuos Anſes, id eſt, ſemideos vocauere. At Conſtantinus Magnus

Sueton. in Octauio, cap. 63.

Plin. lib. 4. cap. 12.

Iornandes lib. rer. Geticarũ.

contra Licinium pugnaturus, Gothorum auxilia implorauit, & fœdus cum illis percuſſit: & in condenda Conſtantinopoli ipſorum eſt vſus opera, Ararico & Aorico Regibus florentibus: quibus ſedes in Pannonia conceſſæ, vbi Hunnos ſenſere hoſtes acerrimos ac potiores, Ermanarico pręſertim Rege defuncto, quo bellante pręualuerant. Tum Viſigothi & Oſtrogothi quid ſtatuendum deliberarunt. Tale verò nomen domo attulerant: quia hi Orientis plagam, illi Occaſui propinquiorem inhabitarent. quod fortuna vtriſque poſtmodùm roborauit, Oſtrogothis Italiam, Viſigothis Galliam Occidentalem nanciſcentibus. Proinde communi conſilio placuit Legatos ad Valentem Imperatorem deſtinari, per quos Thracię & Mœſiæ partem aſſignari ſibi poſtularent, victuri Romanis legibus, & Chriſti religionem amplexuri, ſi quidem impetrarent: vt contigit. Exiſtimauit enim Valens Gothos magnũ Imperij munimentum fore, & pro muro obiectum iri immanioribus nationibus trans Danubium, Fridigerno & Alatheo Ducibus. Qui offenſi à Lupicino Maximoque Romanis, iam non vt aduenæ, ſed vt domini, regionem ſibi permiſſam, tenere, tueri, propagare inceperant: quia ferebatur Lupicinus machinatus, vt in conũiuio Fridigernus perimeretur. Itaque Valens expertus eſt id, quod vulgò dici ſolet, è malo coruo malum ouum gigni, & mercedem accepit ſuædignam væſanię, quam Gothos edoceri curauerat: agnouitque triſti exitu Valentiniani Augu-

sti fratris, à quo sponte in Imperij consortium accitus fuerat, hortationes salubres fuisse. Namque ab illo sæpissimè obiurgatus fuerat, quòd Arianam amentiam sequeretur. Verùm prętualueratvxoris oratio & delinimentum, quo irretitus in communem erroris foueam collapsus, nihil non moliebatur, vt syncerę pietatis cultores perderet: ita vt ipsius mãdato Modestus prefectus octoginta viros & Antistites religiosos, quos pálàm occidere verebatur, in exilium mittendos fingens, imponi nauigio fecerit, & cùm in medium pelagus itum esset, incendi, erepto scapha magistro nauis tanti sceleris opifice: vt duobus elementis contrariis cruciarentur insontes: quorum necem dira fames per Orietem expiauit. Proinde quia Gothi Romanis adhuc amici essent ante extructas à Lupicino insidias, adeò vt Fridigerno Valens opem rogatus tulerit aduersus Athanarichum similiter Gothum insultantem, relaturus gratiam Fridigernus, & pollicitum prestaturus, religionem quam seruaret, communicari sibi efflagitauit, Vlphila Gotho sacerdote procurante: qui inter initia nihil prorsus à Nicæna pietate discrepauit. Primus Gothis literas dedit, & sacra volumina patrio sermone exhibuit, & vana numina explodenda monstrauit: sed postquàm Constantinopolim Legatus venit, blandimentis Arianorum illectus, & Valentis obstinatione perspecta, ac fortè ratus Deo pergratum Principis dogma fore, quod impij assererent, Arianis subscripsit, & Gothicam gentem eadem lue

Theodoritus histor. Ecclesiast. lib. 4. cap. 12.

Socrates lib. 4. cap. 16.

* *Hunc Iornandes ait successisse Fridigerno. vide Sozomenũ lib. 6. cap. 37.*

infecit, gliſcente mox contra Gothos odio: quoniam ipſi Thraciam omnem vaſtaſſent, vicos diriperent, opida obſiderent. Quamobrem Imperator Valens exercitum ſedulò contraxit, iniuriam propulſaturus. Tum ei Iſaacius monachus prędixit victoriam, ſi templa Chriſti veris famulis reſtitueret: ſin minus, perditum iri, nec eſſe tutum aduerſus Deum cõtendere, vt Pindarus ait: χρὴ δὲ σφὸς θεὸν οὐκ ἐρίζειν. At Valens toruè hominem aſpiciens, cuſtodia aſſeruari eundem in reditum ſuum pręcepit, & cum totis copiis feruens aduerſus Gothos properauit: qui modicum retrò abiere, ita vt Valens Thracia poſt ſe relicta Adrianopolim in finibus Macedonię ſitam veniret ſatis incompoſitis ordinibus, & parum ſtructa acie. Quare hoſtes equitatus Romani impetum facilè ſuſtinuerunt, & diſſiparunt: & grauiorem armaturam impreſſione facta in fugam veterunt magna cæde edita: adeò vt Imperator ſaucius ex equo deſcendẽs, deploratis rebus fugæ ſequeretur exemplum, & ſe in caſam quandam ſtramentis cõtectam abderet, quę à barbaris nihil ſuſpicantibus, ſed ferro & flamma omnia vaſtantibus, incenſa cum veritatis hoſte, qui facem Ariani erroris prætulerat, in ciues redacta eſt, ætatis eius anno quinquageſimo exacto, Imperij cũ Valentiniano fratre tranſacti decimotertio, deinde tribus annis plures regnaturus vtique fuerat, ſi ſummo Regi Chriſto obtemperaſſet. Atqui Iſaacius in carcerem coniectus, ſpiritu videns quę contigerant, Valentem incendio periiſſe, iis qui aderant, protinus

Nicephor. hiſt. 11. c. 50.

Zonaras lib. 3. in valente.

renunciauit : ſicut Apollonius Epheſi agens, & in Xyſti luco fortè diſputans, viderat Domitianum à Stephano & coniuratis Romæ confodi ſeptem vulneribus, & colluctari, & laniatis digitis ferrum extorquere conari, ac oculos effodere. Quamobrem Apollonius lymphato ſimilis, pro concione rupto orationis curſu, clamauerat repentè, Feri Stephane, tyrannum percute. tanquam in rem præſentem veniſſet, non tantùm è ſpeculo rei geſtę imaginem traheret, ſed & ferienti opem laturus, donec omnibus attonitis, Confidite, inquit, ô viri, tyrannus namque occiſus eſt : Diis gratias agite, quos ego pro tanto beneficio adoratum proficiſcor. Huiuſmodi fuit vitæ Valentini finis, de quo tantoperè fuerat ſolicitus, cùm ſibi beatus videretur, ita vt ſucceſſuro inuideret, & nomen eius inquireret per magos & ariolos, amens, & ignorans, licet quamplurimos occidiſſet, nunquam ſucceſſorem occidi poſſe, vt Seneca dixit Neroni eadem rabie percito. Cúmque dæmon partim Valenti id referaſſet de more vafer & ambiguus, indicio Græcarum quatuor literarum. θ.ε.ο.δ. complures Theodoros & Theodotos trucidari iuſſit, ita vt multi nomina ſimilia periculo expoſita occultarent, aut immutarent. Fertur Iamblichus Procli Philoſophi magiſter, adiutor extitiſſe diuinationis, inſcriptis pulueri viginti quatuor literis, ac cuilibet earum hordei grano impoſito, mox adhibito gallinaceo, & certis carminibus recitatis, quibus ales adigebatur grana ex literis ſumere : quæ coniunctæ

Philoſtratus lib. 8. de vita Apollonij, cap. 10.

xiphilinus.

Socrates lib. 4. cap. 19. & Zonaras in Valente.

id de quo quæreretur referrent. Proinde lecta fuisse grana ex literis θ.ε.ο.δ. sed non præuidisse sortilegos Theodosium Magnum, quem Gratianus Valentiniani filius turbulento Reip. statu ex Hispania acciuit, eique Imperij iura communicauit. * Iornandes (cui plurimùm Gothorum in rebus tribuo) Athanarichum eorum Regem minimè à Fridigerno necatũ tradit: sed potius successorem ipsi datum à Gratiano pacatum, ac muneribus eximiis & annona cumulatissimè donatum: vtpotè cùm Gratianus in Gallias festinaret obuiam iturus Vandalis incursantibus, & Gallos longis bellis attritos infestantibus, Theodosio ægrotante. qui cumprimùm conualuit, Constantinopolim profectus Athanarichum hospitio excepit, mirantem regalis domus ornamenta, obsequia & ministeria, adeò vt Deum quendam terrestrem Imperatorem diceret, qualem, vti opinor, finxit Lysippus statuarius Alexandrum Magnum resupina facie cœlum spectantem, vt solebat, flexa leuiter ceruice, atque quodammodò illud proferentem:

Iuppiter asserui terram mihi, tu asserere cœlum.

vt quidem haud illepidè æreæ Regis statuæ ille subscripsit. Quod quidem Theodosius haud quaquam de seipso sensisset, cuius fuit moderationis & sanctitatis, religionis cultu mirificus & studiosus propagator: quo nemo diligentiùs Nicænæ Synodi definitionem seruari imperauit, præsertim dum moreretur, Arcadio & Honorio liberis, quos virtutum, nedum regni hæredes esse optauit atque habuit: illi

* *Anno Christi, 382. vide Paul. Diaconum in Gratiano, lib. 16. vbi eadẽ sentit cũ Iornande de Athanaricho.*

Plutarch. lib. 2. de fortuna Alexandri.

Nicephor. lib. 12. ca. 6. & lib. 13. cap. 1.

Orientis, huic Occidentis ditionem præstituens, & omnia iure & legibus agere cohortans, atque ita pacatè & prudenter, vt exteræ gentes non formidarent tantùm, sed etiam reuerenter colerent: maximè Gothi, qui Athanaricho Rege mortuo Constantinopoli propter vnum Theodosium, cuius singulares virtutes demirabantur, vniuersi se Rom. Imperio dediderunt. Tantæ verò fuit humanitatis in omnes homines, vt ad Rufinum præfectum prætorio constitutionem suo & filiorum Cæsarum nomine emiserit, qua ignosceret iis qui Imperatori obtrectassent: Quia, inquit, si ex leuitate id processit, contemnendum: si ex insania, miseratione dignum: si ab iniuria, remittendum. Sic Antigonus Asiæ Rex audiens à militibus conuicia in se iactari, qui eum abesse putabant, patefacto virga tentorio: Flebitis, inquit, nisi lõgiùs remoti posthac malè nobis dicetis. Antisthenes quoque Philosophus apud Laërtium ait, Regiũ esse malè audire, cùm benè feceris. Satis namque præclaris viris est conscientia rectè factorum, cùm & Deum plerique fugillent, interdum etiam nefariè diffiteantur: attamen ipse beatus sempiterno & dulci æuo fruitur, nec pro meritis impios vlciscitur, aut gigni prohibet. Rufinum genere Gallum magistrum ordinum senatus à Suida accepimus. Is cum Arcadio Orienti administrando præfuit, oculorum motu & orationis extempore ornatę vehementia prudentiam declarans. Stiliconi, qui cum Aureliano Consulatum gessit, Honorius se suumque credidit Im-

Paul. Oros. lib. 7. cap. 34.

l. vnica. C. si quis Imperatori maledixerit.

In dict. Theodosius. Nicephor. lib. 13. ca. 1. & c. 4. vbi de Eutropio.

perium,& quidem ſatis feliciter ad tempus:quia Rufinum tyrannidi ſtudentem protriuit, de quo poëta Claudianus:

Lib. 2. in Rufinum.

Interea Stilico iam lætior hoſte propinquo,
Pugnandi cupidas accendit voce cohortes.
Armeniis frons læua datur, per cornua Gallos
Dexteriora locat.

Tandem caput eius reſectum in haſtæ faſtigium ſuſtulerunt milites per vrbem circumferentes, ſtipem petentes viro inexplebilis auaritiæ: qua ridicula mẽdicitate multum auri collegiſſe refert Nicephorus.

Suidas in verb. Ὑπατικον.

Moxque Eutropium Rufino ſuffectum, eúmque in faſtis Roman. Conſulem factum ex eunucho cubiculario primùm didicimus, ſelláque per vrbem geſtari ſolitum nullo immani ſcelere prętermiſſo: & denique qui vilibus liberis procreandis non ſufficeret, Patrem principis appellatum: deinde ob immoderatam proteruitatem & rebellionem exulem: poſtremò Aureliano præfecto & illuſtribus iudicibus cauſam agnoſcentibus ſummo ſupplicio affectum.

P. Diacon. lib. 13. ca. 1. Paul. Oroſ. lib. 7. cap. 38. Zonar. li. 3.

At Gildo nihil hoc melior, Theodoſij morte audita, adoleſcentiam Arcadij & Honorij contemnens, Africam, cui pręſidebat, vana ſpe concipiens morte amiſit, Stilicone laudibus in cœlum elato, licet Vandalorum mera proles haberetur, tanti factus apud Honorium, vt Mariam illius filiam Auguſtam connubio faceret: eaque decedente Thermantiam alteram filiam, ne non Stiliconem ſocerum haberet, Deo ferè reluctante, qui vtramque virginem immatura

tura morte ſubduxit. Interea Stilico, poſt Cæſarem & Pompeium eadem affinitate coniunctos, oſtendens quàm parum neceſſitudini tribuat dominandi libido, Honorio Imperium extorquere obnixè curabat, atque id Eucherio filio ſuo tranſcribere, euocatis & ſolicitatis clàm vbique barbaris nationibus, Gothis, Vandalis, Alanis, armis rem Romanam turbaturis, vt ita graſſandi tutior materia præberetur. Erupit primus Radagaſus Rex Gothorum ducentorum milium coacto exercitu: qua multitudine nec vmbram ſui nominis ferre poſſe Romanos ſperans, & totius Italiæ ſanguinem diis ſuis propinare vouẽs, intra ipſam in Feſulani montis iugo captus vinculis, & morte multatus, periit. Rurſus Gothi tanquam pereundo creſcerent, inſurrexere adeò, vt Stiliconem iam pœniteret inſtituti, quia belli incendia facilè reſtinguere non poterat: & vt vnum puerum purpura indueret, ſanguinem virorum, præſertim Romanorum, fundi, miſceríque videbat, ſuum ipſe contributurus. Nam poſtquàm Honorio & exercitui doli ſcena patefacta eſt, vnà cum Eucherio filio Romæ iugulatur. Sed paulò antè Gothi poſt Radagaſum Alarico è Baltharum familia Viſigothorum Duci ſceptrum addixerant, regna ſibi armis & induſtria quæſituro libentiùs, quàm per ſocordiam aliis parituro. Itaque Italiam leui negotio ingreſſus perfidia Ducum agitatam, Romam obſedit. Interim de pacis conditionibus deliberatum, ac pacto conuento actum, vt Gallię & Hiſpaniæ, quæ iam Gizericho

Iornand. lib. rerum Geticarũ. & Paul. Diaconus.

Vandalo ſubiacebant, Gothis permitterentur. Cęterùm Stilico pacis odio Gothos iuxta Alpes Coccias copiis extructis laceſſens, & inſidioſè magis quàm feliciter confligens, vt Romam reuerterentur, perfecit: quam vi captam diripuere, exceptis locis ſacris. Quinetiam ciuibus parcitum, qui ad D. Petri ædem confluxerant. Deinde more æſtus marini ſe pauliſper contraxere Gothi, per Campaniam interea, & per Lucaniam populabundi, ac decernentes in Siciliam & Africam traiicere. Morte tamen inopina Regis Alarici conſternati conſilium mutarunt: quem ad Cõſentinam ciuitatem immodico ſumptu ſepelierunt, flumine aliorſum deriuato, iugi captiuorum opera, ibique effoſſo tumulo, cum immenſis opibus Alaricum ſepelierunt: mox in priſtinum alueum amnem reducẽtes barbaro aſtu, inducto priùs à Decebalo Dacorum Rege, quem Traianus Cæſar regione ſubacta ad ſpontaneam mortem impulit: theſauróſque regios inuenit ſubter vada Sargetiæ amnis aliò fluere iuſſi, necatis conſciis, prẹter vnum Biculum captiuum, qui abditos theſauros indicauit. Suidas ſcripſit Traianum dicaſſe Ioui ſpolia Geticæ victoriæ, crateres argenteos, & cornu bouis maximum inauratum, hoc titulo: Κοίρανος ἀνθρώπων κοιράνῳ ἀθανάτων ἀνέθετο. id eſt, Dominus hominum domino immortalium dedicauit. Sed titulum D. Hadrianus adiecit poſtea. Cæterùm Alarico Athaulfus ſanguine & oris decore ſimillimus ſuffectus eſt: qui Romam rediens, quaſi poſt meſſem direptionis Alari-

Anno 412. Roma capta.

Dion caſ. in Nerua Caſ.

In dict. Caſius mons.

cinæ, cui ipſe interfuerat, ſpicilegium fecit, & reliquias opum Romanarum aſportauit, & ſimul Gallam Placidiam Theodoſij Magni filiam, Honorij ſororem, quam ſibi vxorem habuit magno Reip. Romanæ bono. Hęc enim incredibili prudentia & ſermone miti & blando permulſit virum, ita vt pacem cum Honorio componeret, & ex Italia in Gallias migraret, & ibidem regnum firmaret Heroidis captiuæ conſilio, cuius cōnubium minimè reſpuerat: ſicut nec Telamon Heſiones Laomedōtis filię, Priami germanæ, tum abductę, cùm Hercules Telamonis auxilio Troiam expugnaſſet. Ferunt verò Telamonem ex illa ſubſtuliſſe Aiacem illum, qui Hectori ſobrino tantoperè formidoloſus fuit, quique pro armis Achillis contra Vlyſſem contendit: quæ Æolenſes, qui Ilium ſecundum euerſionem tenuerunt, poſt Vlyſsis naufragium ad Aiacis ſepulchrum delata fluctibus & tempeſtate commemorant. Clotharius quoque Clodouei filius poſt victum Hermenfredum Thoringiæ Regem, Theoderici fratris auſpiciis, ac liberis victi vnà peremptis, Radegundem Bertrario Hermenfredi fratre genitam, formæ & morum gratia ſibi deſpondit, * non diu fruiturus. Nam illa ſanctimoniæ ſtudioſa maritum exorauit, vt ſibi liceret in mulierum Deo dicatarum cœtu apud Pictones degere, vbi conſenuit. Verùm variis modis, variáque ſemita cœlum petere conceſsit Deus: aliæ virginitate vel cœlibatu, aliæ fertili caſtitate marimonij pietatem colunt, vt Placidia fortunę vim

Diod. ſicul. lib. 5. Antiq. geſt.

Pauſanias in Atticis.

* *Anno 524. Nic. Gillius in Annalib.*

ſupra ſexus facultatem fortiter ferens: atque animo vſqueadeò pręſtans, vt Athaulfum raptorem maritúmque ſedauerit, ita vt iam nihil non Romanum exuta barbarie ſpiraret. Ego, inquit Paulus Oroſius, virum quendam Narbonenſem illuſtris ſub Theodoſio militię, religioſum & grauem, apud Bethleem opidum Paleſtinę, beatiſſimo Hieronymo referente, audiui, ſe familiariſsimum Athaulfo * apud Narbonam fuiſſe, & de eo audiſſe, aliquando ardenter inhiaſſe, vt obliterato Romano nomine vbique Gothia eſſet: ſed vbi multa experientia probauiſſet, neque Gothos vllo modo parere legibus poſſe propter mores effrenatos, neque Reipub. interdici legibus oportere, elegiſſe ſalutem & gloriam Romani nominis augendi Gothicis viribus, vt cùm immutator eſſe nequiret, inſtaurator apud poſteros haberetur: idque Placidia inſtigante & obſecrante poſt partas in Gallia ſedes, quæ comi & manſuetiore domino lætabatur. Hic tandem dolens Hiſpaniam à Vandalis incurſari, traiecta Pyrene breui temporis curriculo eas eripuit, quoad tertio victoriæ anno in opido Barcinone agens, inſidioſiſsimè occiditur gladio Vernulfi, in cuius ſtaturam ſæpè iocari aſſueuerat, ſucceſſore dato regni & exitij Regerico, dolo ſuorum ſimiliter trucidato. Infamis enim fuit gens Gothorum ob Reges proprios temerè & ſceleratè interfectos: adeò vt plerique dominatum peius angue refugerent, mortiferum iure exiſtimantes, & iugiter meditantes paratas tyrannidi continuò exequias:

Lib. 7. ca. 43. hiſtoriæ.

** al. Athalphus, ab aliis Autalphus dictus variè.*

Iornand. lib. rerum Geticarũ.

quoniam, vt Satyricus inquit, *Iuuenal. Saty.10.*

Ad generum Cereris ſine cæde & vulnere pauci
Deſcendunt Reges, & ſicca morte tyranni.

Propterea Dionyſius Syracuſius cùm maximis opibus prędita ciuitatem oppreſsiſſet, vir alioquin in victu temperans, in rebus gerendis acer & induſtrius, ſed iniuſtus & maleficus, ex quo pleriſque odioſus, Damoclem aſſentatorem, à quo beatus prędicabatur, collocauit in aureo lecto pulcherrimo, textili ſtragulo, magnificis operibus picto: ornauitque argenteo, auroque cęlato. Tum ad menſam delectos pueros iuſſit conſiſtere, qui ad nutum intuentis diligenter miniſtrarent. Aderant coronę & incẽſi odores, & menſæ conquiſitiſſimis epulis extructæ. Fortunatus ſibi Damocles videbatur, niſi in hoc medio apparatu è lacunari gladius ſeta equina appenſus ſupra ceruicem Damoclis imminuiſſet: quo perterritus, nec plenam cupediarum cœnam, nec arte elaboratam ſupellectilem adamabat: ſed obnixè Dionyſium rogabat, ſibi vt liceret diſcedere. Quem apertè declaraſſe ſentimus, nihil ei iucundum eſſe, cui ſemper aliquis terror impendeat: ſicuti Gothorum Regibus cædi domeſticæ frequentiſsimè expoſitis, nõ magis ob ſæuitiam quàm propter benignitatem, quæ in Alexandro Seuero Mammeæ filio Imperatore Romano magis laudata quàm tuta fuit: qui vel ſuopte ingenio, vel amicorum proborum conuictu, optimus pręſertim Iuriſconſultorum, militarem diſciplinam ſeuerè ſine acerbitate exercuit: facinoroſis *cic. lib. 5. Tuſculan.*

hominibus, maximè furibus, in quos paratum ſemper ſe habere dixit digitum, vt oculos effoderet, tam aſper, quàm mitis & munificus bonis & eruditis: Ideoque Senatui chariſſimus, & populo annonæ auctæ beneficio: deuictiſque Perſis ac Parthis, aliiſque nationibus, ita vt ſola Gallia pacanda reſtaret à Germanis prædas agentibus moleſtata, in qua periit anno XIII. Imperij & diebus octo caſtrenſi tumultu, opido Mogontiaco, * fraude, vt vulgò traditur, Maximini Thracis ſucceſſoris, inuito Senatu & inauſpicatiſſimè deſignati, patre Alano, matre Gothica geniti, & propterea Gothis amiciſſimi, cum quibus libenter commercia exercuit, è paſtore pecorum hominum paſtor factus, poſtquàm ſub Septimio Seuero prima ſtipendia feciſſet, ſenſim prouectus propter corporis eximium robur & proceritatem: ita vt in prouerbium venerit caliga Maximini, de lõgis & ineptioribus hominibus. Sed cùm Alexander magnorum meritorum iudex in ſuam perniciem ipſum extuliſſet, ac præfeciſſet exercitui, necem viciſſim ab ingrato accepit non diu ſuperfuturo: & qui à Pupieno Aquileiæ mactandus veniebat, æquè à militibus deſtitutus, vnà cum filio Maximino Principum pulcherrimo, & literis apprimè exculto opera Philemonis Grammatici, Modeſtini Iuriſperiti, & Titiani oratoris, qui, teſte Capitolino, dictus eſt Simia ſui temporis, quòd cuncta feliciter imitaretur. Maximinos duos ſubſecuti tres Imperatores, Pupienus, Balbinus, & Gordianus, ſolus tandem reliquis

* *Anno Chriſti 237. Euſeb. in chronicis. Eutrop. li. 8. hiſt. & Lamprid. in eius vita. Iul. Capitolinus in Maxim. vbi de morte Alexandri alia adiicit.*

duobus Romæ interemptis. Cæterùm vt ad Reges Visigothorum redeam, quartus ab Alarico post Athaulfum illicò creatur Vallia, eo potissimùm à suis electus, vt pacem cum Honorio initam refringeret, à vero Deo autem, vt firmaret. Sed Honorius dubiis in rebus veritus ne fœdus cum Athaulfo percussum negligeretur, Constantium militari gloria pollentem exercitui in Hispanias dirigendo præfecit: vt potentia Gothorum imminuta, Placidiam sororem reciperet. Cui Vallia occurrens non minore procinctu, fecit vt renouata pace, Placidiáque reddita, à bello discederetur: ne æterrimis hostibus Gallias Hispaniásque infestantibus ansa grassandi præberetur, dum nescio quis alius Constantinus interim Arelate inuasisset Imperium, mox simul cum Constante filio periturus: & duodecimo Valliæ Regis anno Vandali ex intima Gallia, qua ipsos Athaulfus fugauerat, in Hispanias transierant, à Bonifacio proconsule inuitati, Africam meditantes duce Gizerico, iam Gaditanum fretum traiecturi. quod eo celeriùs fecere, quia Vallia instabat properantibus: ideóque incruenta victoria potitus Tolosam, inquit Iornandes, reuertitur. Id sensit Sidonius, de Ricimere loquens:

Paul. Diaconus lib. 13. in fin. & Iornãdes.

Lib. carmin. 2. ad Anthemium socerum Sidonij & Ricimeris.

- reminiscitur illud
Quod Tartesiacis auus huius Vallia terris
Vandalicas turmas, & iuncti Martis Alanos
Strauit, & occiduam texere cadauera Calpen.

Nam Vandali instar procellæ Gallias peruaserant: & præda ingenti cumulati à Pictonibus peruenerant

Toloſam, tanta fiducia diripiendi, vt emptores adducerent, qui rapienda mercarentur: & milites à tribunis iureiurando adigerentur, non ſe diſceſſuros, antequàm vrbs caperetur. qui tamen inanes ac periuri diſceſſere vnius Exuperij Toloſani Epiſcopi ductu, hortatu, & ſolicitudine, qui abſentẽ Valliam propter humanitatem & modeſtiam valde diligebat, vocare eum ſolitus nouum Chironem. Nã vt inter Centauros rapto viuentes, & Theſſaliam opprimentes, ſolus Chiron Saturni filius, iuſtus & doctus habitus eſt, & propterea inter ſigna cœleſtia relatus: ſic Vallia inter Gothos. Inde Toloſæ ad læuã ianuæ templi Saturnini occurrit ſculptura Gothica Sagittarij ſemiferi. Nam & Sagittarium in orbe ſignifero Centaurum eſſe aſſeruerunt docti, equinis cruribus, humano ore ac pectore: ideò quòd Lapithæ populi Theſſali equitandi artem mirificè calluerunt. Nemo tamen melius quàm Vallia æquitatis & promiſſi tenaciſsimus: Ideóque Honorio Placidiam ſororem honeſtiſsimè tractatam quamprimùm reddi curauit, & pro pace obſides dedit. Placidia verò Cõſtantio aſſertori nubens, Valentinianum mox imperaturum peperit, & Honoriadem alterum è liberis, cum quibus ſimul expulſa à fratre Conſtãtinopolim profugit ad Theodoſium Arcadij filium, Vallia interim Narbonenſem prouinciam & Aquitaniam tenente, & Hiſpanias vendicante: quas Vandali latè inuaſerant magno agmine, ita partiti copias, vt in Gallia milia trigintaquinque dimiſiſſent veteranorũ, multis

ul. Hygi-nus lib. 2. de ſignis cœleſtib. Palæphat. lib. 1. de fabuloſis narrationib.

Paul. Diac. li. 14 de geſt. Rom. in princip. anno 431.

multis periculis antea, nullo bello, fractorum: quorum violentiam periculosissimã sine periculo Exuperius Antistes effugisse ac explicasse fertur, citò coëuntibus tam ciuium quàm Gothorum animis ac manibus, communitis muris & aggere firmatis, solicitante timore, instante viro prudentissimo, qui Christianos hortabatur, vt Deum victoriæ autorem obsecrarent: cuius Angelus in castris Sennacherib Regis Assyriorum centena octoginta quinque hominum milia vna nocte peremisset, qui Ezechiam & Hierosolyma oppugnatum venerant. Meminissent etiam Christũ triumphatorem gnauis piisque simul opitulari, iuxta veterem parœmiam, quę vult iuuari à Deo facientes: id est, vt opinor, sacrificantes. Nota enim est significatio verbi Facio, id est, sacrifico: vt apud Virgilium, *Cùm faciam vitula pro frugibus.* Ideò Scęuola nomen Pontificis, à Posse & Facere deduxit. Nam quod Æschylus ait, φιλεῖ δὲ τῷ κάμνοντι συσπεύδειν θεὸς: id est, Amat Deus laboranti cooperari: nihil impedit quin laboris primordium, exitusque ad Deum referatur. Ferunt vulgò Tolosates Exuperium pro muris concionantem, lustrali aqua sparsos Vandalos terruisse, ac fugasse. quod præterire non potui, etsi seueriores fabulis adnumerent. Planè cõstat veteres genere quodam cæremonię aquam & ignem adhibuisse, cùm aliquos extrudere aut arcere volebant à suo consortio. Vnde exulibus aqua & igni interdicebatur iure ciuili: & hodie vsurpatur in iis, quibus sacrorum communium vsu ritè verbis

4. *Reg.* 19

M. Varro lib. 1. de re rust. ca. 1.

Eclog. 3.

l. 2. ff. de pub. in- dic.

Æneid. 12 conceptis interdicitur. Idque adnotauit Seruius:

- alij fontémque ignémque ferebant
Velati lino, & verbena tempora vincti.

Itaque Antiſtes inter commilitones non omninò Chriſti religione imbutos veterem ritum minimè noxium ad arcendos hoſtes pro tempore retinuit: interim telis opponi iubens lanam & tormentum, & tela & ſaxa retorqueri, atque rapinam & impietatem obſidentibus exprobrari: inſtar Chalcidonenſis Epiſcopi, qui ſuperiore ſeculo Byzantij ad muros cõfidenter ſtans ac vociferans, Iuliano Cæſari preuaricationem obiectabat, & turpem à Chriſti veri Dei lege deſertionem. Cúmque Iulianus cæcitatis malũ contrà regereret Preſuli, tanquam Chriſto (quem per ludibrium Galileum nefarius vocitabat) minimùm curę eſſet: Imò, inquit ille, magnas Chriſto habeo gratias, quòd te nunc ſceleſtum ſynceri dogmatis transfugam cæculus non videam. Eandem vrbem Eunomius Epiſcopus à Gororane Perſa obſeſſam fuſis ad Chriſtum precibus in hoſtes ſagittis ſaxiſque incolumem ſeruauit: atque ita Exuperio per omnia conferendus, Vandalis diſceſſum fugæ parem faciẽtibus, non minus terribili, quàm ſuis Toloſatibus gratioſo, & Valliæ Regi reduci gratiſsimo. Qui licet Chriſtianis non perinde aſſentiretur, non tamen iiſdem moleſtus infenſúsve vnquam extitit, Getica in ſententia manens. Cuiuſmodi ea fuerit, nequeo planè expromere in tanta varietate opinionum. Ad mortem paratiſsimi ſunt Getæ, inquit P. Mela. Id

Ex Sozomeno lib. 5. hiſtor. cap. 4.

Theodoritus lib. 5. cap. 37.

Lib. 2. de ſitu orbis, cap. 2.

varia opinio efficit. Alij redituras putant animas obeuntium: alij etsi non redeant, non extingui tamen, sed ad beatiora trãsire: alij emori quidem, sed id melius esse quàm viuere. Itaque, inquit, lugentur apud quosdam puerperia, natique deflentur: funera contrà festa sunt, & veluti sacra, cantu lusuque celebrãtur. Tamen ipse exploratum habeo ab Exuperio cõplures Gothorum, qui vel prisca numina venerabãtur, vel Arij dementiam didicerant, in veram cognitionem perductos: & ferrea pectora non tantùm Magnete sacri eloquij permulsa & illecta, sed etiam operis pietatis & munificentiæ plenissimis. Nemo enim illo in famelicos & egentes largior aut humanior fuit: adeò vt domesticis opibus erogatis donaria templorum, & vasa aurea & argentea sacrificiis destinata, pro alimonia pauperum in summa annonę caritate distraxerit, ne viua Dei vascula prò inanimis intercíderent: cúmque aureus Pontifex calice vitreo rem diuinam faceret, Deo plausibilior, quàm qui vitreo pectore in auro sacrificant. Rogatus quonam sacras diuitias amandasset, apud pauperes se deposuisse respondit, magno Reipub. commodo id factum ostendens, & iuxta Christi voluntatem, qui pusillos atque inopes tantoperè commendauit, centuplum redditurus ad fidem mensæ cœlestis, vbi thesaurus & ærarium nulli furi peruium, præterquàm quòd humi etiam liberales & misericordes fortunat: ita vt id potissimùm habeant, quod piè donauerint. Proinde cùm Tiberius Byzantinus Cæsar, qui Iusti-

no Illyrico succeſſit, inopiam populi beneficentia incredibili ſubleuaſſet, atque eo pacto contigiſſet fiſcum exinaniri, & illum ab vxore Anaſtaſia frequenter increpari, tandem cogitabundus in palatio deambulans, demiſſa facie, vidit inter teſſellas pauimenti vermiculati tabulam marmoream crucis ſculptę notam inſignem: & qui nouerat veritum conſtitutione Theodoſij & Valentiniani Auguſtorum venerandã crucem inſculpi, incidi, pingíve in quauis materia humi proiecta, & pedibus negligenter calcari, iuſſit ſedulò tabulam reuelli, & rurſus aliam atque aliam ſimili ſigno claram, donec tribus ſublatis magnam vim auri reperit, exercitui alendo abundè ſuffecturi, nedum pauperibus: adeò illi Chriſtus expenſum ſanctiſſimè multa cum fœnoris acceſſione rependit: ſicuti & Childeberto Pariſiorum Regi Clodouei filio, qui ſex milia ſolidorum * aliquando Germano vrbis Epiſcopo in pauperes diſtribuẽda dedit. Abacum quoque regium vaſis aureis comminutis & cõflatis exonerauit, ita largiter donans, vt iam qui inopes dici mererentur, deeſſent, Rege & Epiſcopo ſuauiſsimum certamen pietatis edentibus, & de miſericordia contendentibus. Nam & cùm Rex Germanum iam annis graue[illegible]m equo minimè ſuccutiente donaſſet, confeſtim in egenum equus tranſcriptus eſt: ita vt nemo ad benemerendum de miſeris & indigis procliuior inueniretur: niſi quis velit Paulinum Nolanæ vrbis Epiſcopum excipere, qui cùm decoxiſſet, dum facultates ſuas effundit pro redimẽ-

l.1.c. lib. 1.tit.xi.

Gregor. Turonenſ. lib.5. de geſt.Frãc. §. 19.

* *solidũ olim aureum intelligebãt, l.vlt. ff.de in ius voc. §. vlt.de pœna temerè litigant.*

Annon. lib.3.cap. 16.

dis captiuis, ſemetipſum dedit, atque vltrò in Africam traiecit, ſeruiturus pro reducendo flebilis cuiuſdam viduæ fœminæ filio. Taceo Hilarium opes arca ac mente incluſas liberaliter recludentẽ, & indigentibus comiter impertiẽtem, quandiu Pictonum Eccleſię pręfuit, Gallis ſalutaris doctor, Latinè & Græcè ſcribens, & nitidæ doctrinę ſemina vſque ad Italos ſpargens, Arij væſaniam refellens, & τῆ ὁμοουσίᾳ naturam explanans ac perſuadens. Quotuſquiſque iam eſt noſtrum, qui huiuſmodi Antiſtites non hortatu tantùm, ſed etiam vitæ inſtituto piè philoſophantes ad cœlum vſque, quod inhabitare dicuntur, non præconiis efferat? Sed plerique laudare ipſos malunt, imò etiam interdum anxiè colere, quàm religioſè imitari, aut exaudire illud D. Ambroſij: Aurum, inquit, eccleſia habet, nõ vt ſeruet, ſed vt ſubueniat. Quid opus eſt cuſtodire, quod non iuuat? An ignoramus, quantum auri & argenti de templo Domini Aſſyrij ſuſtulerunt? Nónne melius conflat ſacerdos pro alimonia pauperum, quod ſacrilegus hoſtis aſportare queat? Aurum ſacra non quęrunt, quæ auro non emuntur. Ornatus ſacrorum, redemptio captiuorum eſt: & verè ſunt illa vaſa pretioſa, quę redimunt animas à morte: ille verus theſaurus, qui operatur idem quod ſanguis Domini. hęc Antiſtes Ambroſius, qui poſt Auxentium res nouas molientem, & Ariana contagione infectum, Mediolanenſi præſedit eccleſię, in eam inuitus ſuffragiis totius populi à foro & tribunali inductus. Antè enim

Paul. Diac. lib. 15. rer. Rom. in fin.

Niceph. lib. 10. cap. 17.

In Can. Aurum. 12 q. 2.

Zozomen. lib.6.cap. 24. iurisdictioni præerat, rudis Christianæ religionis: & tunc primùm baptismate ablutus, cùm designatus fuit,vt pollutam Auxentij fæce & dissidiis ecclesiam componeret, maximo ciuitatis bono ac plausu, maiore Valentiniani Cæsaris,qui gratias cõfestim Christo egit, quòd viro sanctissimo, iudiciq́ æquissimo, cui corpora ciuium antè credita fuerant,animas credi permisisset. Proinde Ambrosius diu multúmque reluctatus manum admouit operi, & se totum rei diuinę addixit,memor Paulum sanguinem Christianorum adhuc sitientem, & in eorum necem Damascum euntem, luce & voce cœlesti à rabie reuocatum ad prędicationem Euangelij,atque ad erudiẽdas gentes traductum. Sic cumprimùm lux perfectę religionis Ambrosio affulsit, gregem sibi cõmissum & à faucibus Auxentij, velut lupi voracis, ereptum, in læta & innoxia diuini eloquij pascua perduxit: sed & scriptis purissimis hæreses tanquam pestilentes herbas euulsit: necnon exoletorum Deorum cultores redarguit, & conuicit: tum potissimùm dum Symmachus præfectus vrbis Rom.ad Valentinianũ, Theodosium & Arcadium Theodosij filium Augg. legationem decreto Senatus obiuit, oraturus vt ara Victoriæ, quam Christiani iussi deiecerant,instauraretur, atque vt Vestalibus solita alimonia pensitaretur, vtq́ue cum eisdem testamenti factio esset: & in summa, vt antiquata sacra pristinum vigorem reciperent, vel certè dissimularentur, ac saltem honor Victorię nomini redderetur, qui negaretur numini.

Can. valentiniauus. 63. distinct.

Act. 9.

Vide symmachum, lib.1.Epistol.c.40.

Auerſentur, inquit, hanc poteſtatem, quibus nihil profuit. Vos amicum triumphis patrocinium nolite deſerere. Nemo colendam neget, quam profitetur optandam. Pręſtate, oro vos, vt ea, quæ pueri ſuſcepimus, ſenes poſteris relinquamus. Conſuetudinis amor magnus eſt. Romam nunc putemus aſſiſtere: rogabit concedi ſibi auitas ceremonias, quibus ſeruatis Annibalem à mœnibus repulit, & Gallos Senonas à Capitolio. Diis patriis, diis indigetibus, pacem rogat: æquum ſubdit eſſe quicquid omnes colant. Eadem omnes ſpectant, inquit, aſtra: eodem mundo inuoluuntur. Nihil intereſſe, qua quiſque prudentia verum inquirat: vno itinere non poſſe peruenìri ad tam grande ſecretum. Veſtalium virginum pręrogatiuam detractam queritur, & ſub largiſſimis Imperatoribus denegari, quod parciſsimi pręſtiterunt, velut ſtipendium caſtitatis: Fiſcum bonorum Principum, non ſacerdotum damnis, ſed hoſtium ſpoliis augendum fore: nudum nomen immunitatis virginibus poſtulari, cùm abundè à diſpędio paupertate tutæ ſint: pręſertim quòd legata ſupremis tabulis morientium prędia fiſcus retineat: & plus licere libertis & ſeruis, qui ex teſtamentis impunè capiunt, excluſis eis, quę caſtum corpus publicæ ſaluti dicarunt. Secuta, inquit, eſt hoc factum fames publica, & ſpem prouinciarum omnium meſſis ægra decepit propter ſacrilegium exareſcente anno, non ſoli vitio, aut ſegetum rubigine. Faueant clementiæ veſtrę ſectarum omnium arcana pręſidia: &

hæc maximè, quę maiores veſtros aliquando iuuerunt, vos defendant, à nobis colantur. Eum religionum ſtatum petimus, qui diuo parenti culminis veſtri ſeruauit Imperium, qui fortunato Principi legitimos ſuffecit hęredes. Contrà Ambroſius Valentinianum iuniorem Gratiani fratrem vna atque altera epiſtola admonuit, ne patiatur iure abolita ſacra reduci: ne putet cuiquam fieri iniuriam, cui Deus ſummus antefertur: Non eſſe denuò excitandam aram, ad quam Patres conſcripti iurare ſoliti, cùm iam curia maiore Chriſtianorum numero referta eſſet. Proinde falſò legatione functum Symmachum totius ordinis nomine, quæ paucioribus placuiſſet. Quocirca nolentibus liberum eſſe Imperatori non iubere, quod non probet: non ſeruare, quod non ſentit. Quare etiam atque etiam monet, ne à Valentiniani parentis tramite deſciſcat: ne alieni erroris ſocietatem ſuſcipiat: ne puram pietatem alienis ſacrificiis contaminet, in quibus Deum loquuntur cultores, adorant ſimulacrũ, & præpoſtera numina.* Quę ſi Annibalem à mœnibus, Senonas à Capitolio repulerunt, mirandum eſt, cur ſe obſideri paſſa ſunt ab iis, qui eadem colebant. Vbi erat Iupiter, cùm Galli vincerent potituri Capitolio, niſi eos anſer pauido ſtrepitu prodidiſſet? an in anſere loquebatur? Nec nouum eſſe barbaros ſuis exceſſiſſe finibus in perniciem vrbis Rom. Nunquid etiam illi Chriſtiani fuere, quorum miſerabili nouóque exemplo alter captiuus Imperator, ſub altero captiuus orbis fallaces

ſequentia ſumpta ſunt ex epiſtola 2. D. Ambroſii.

ſuas

ſuas ceremonias prodiderunt? Nunquid tunc non erat ara Victorię, quæ non erubeſcit cum toto orbe longęua conuerti? quia nulla ætas ad perdiſcendum ſera ſit, nec vllus pudor ſit ad meliora tranſire, & cœli myſterium doceri à Deo, qui condidit, non ab homine, qui ſeipſum ignorauit. Nemini de Deo potius quàm Deo credendum: non iis, qui ſe fatentur ignorare quod credunt, fatenturque non poſſe vno itinere ad tam grande ſecretum peruenirí: quique Diis ſuis pacẽ ab Imperatoribus rogant, non à Chriſto pro ipſis Imperatoribus, quorum corda in manu Dei ſunt: Nec Veſtalium ſanctimonia, ſed ſua, proſperantur, quarum virtutibus qui diffidunt, prouocant lucris & priuilegiis, & virginitatem putant eſſe, quę pretio ematur. Atqui prima caſtitatis victoria eſt, facultatum cupiditates vincere: quia lucri ſtudium, tentamentum pudoris efficitur. Nunc demum ſacerdotes poſcunt teſtamenta æquè ſeruari, & legata aruſpicibus à virginibus ſuis, ſicut & Chriſtianis, quorum qui exemplo vtuntur, debuerant vti officio & pauperibus impertiri. Denique, inquit, poſſeſſio eccleſiæ, ſumptus eſt egenorum. Quòd igitur fruges defecerint gliſcente fame, minimè Chriſtianis imputandum, cùm olim ferueſcente anili ſuperſtitione auari agricolæ ſpem fallax ſeges ſæpiſsimè deluſerit: ac dubium fecerit, ne ad glandium eſum in ſyluam Dodoneam rediretur, vbi vana fundebantur oracula iis, qui quercus vaniſsimè adorabant. Et certè ante plurimos annos fanorum iura toto orbe pij

Principes ſuſtulerant. Nunc ſcilicet tandem Diis gentium in mentem venit ſuas iniurias vltum iri. Stupeat nemo annorum vices. Nō fuit vnquam perpetua vbertas fructuum. Quinetiam ſuperiore anno pleraſque nouimus, inquit, prouincias redundaſſe. De Galliis quid loquar ſolito ditioribus? Frumentum Pannoniæ, quod non ſeuerant, vendiderunt: & fœcunda Rhetia fertilitatis ſuę nouit inuidiam. Nam quæ ſolebat eſſe tutior ieiunio, fœcunditate hoſtem in ſe excitauit. Liguriam Venetiáſque autumni frumenta pauerunt: atque ita illis proſpera fuit Chriſtiana ſanctitas. Sed maiorum, vt fruſtrà putat Symmachus, ſeruandus eſt ritus. Quid quòd omnia poſtea in melius profecerunt? Mundus ipſe, qui vel primùm coactis elementorum per inane ſeminibus tenero orbe concreuerat, & confuſa adhuc indigeſti operis cāligine vileſcebat, nónne poſtea diſtincto cœli, maris, terrarúmque diſcrimine, rerum formas, quibus ſpecioſus videtur, accepit? Imperare aruis cœpit agricola, & informe ſolum veſtire vinetis: ſylueſtres animos domeſticis molliti cultibus homines exuerunt, & in annos mutati & manſuefacti ingenij rudimenta depoſuerunt. Queratur Symmachus de Deo æquè ſtolidè, quòd ſerò mundum creauerit, vel certè potius quia creauerit: ac dicat omnia ſuis manere debuiſſe principiis obducta tenebris, ac diſplicere, quòd ſolis ſplendor illuxerit, ſicut de Chriſti lege recentiore quèritur, dum Victoriam Deam eſſe autumat, quæ vtique munus eſt,

non poteſtas: donatur, non dominatur: legionum gratia, non potentia religionum. Meritò Conſtantius Cæſar eius aram euerti iuſſit.

Non aris, non farre molæ Victoria felix
Exorata venit: labor impiger, aſpera virtus,
Vis animi, excellens ardor, violentia, cura
Hanc tribuunt. - Et paulò pòſt idē Prudentius: *Lib. 2. contra Symmachum.*
Vincendis quæris dominam, ſua dextera cuiq; eſt,
Et Deus omnipotens. -

Et hoc quidem Exuperij Epiſcopi Toloſani iuncta ſedulitati ſancta cohortatio declarauit, quæ pugnātibus pro claſsico extitit: Vandalos, vt iam memoraui, propulſauit. Hi verò toto agmine Maſſiliam petierunt, vt tumultuaria claſſe comparata in Africam vela darent, copulandi cæteris, quos ex Hiſpania Vallia Gothus abegerat: & quos plerique arbitrantur dediſſe * nomen Hiſpanicę regioni, quę vulgò Andaluzia appellatur, Bæticæ finitima, admodum fertilis, à Mariano monte ad meridiem ſtricta, libero deinde campo ad Anam fluuium Bæturia. Sed verendum ne magis ſit, vt Vandali à Vallia fugati ne vmbram quidem nominis ſui in Hiſpania reliquerint. Nam Plinius Hiſpaniæ longè antè celebrioribus locis & nationibus adnumerarat ſtipendiarios, Arcobricenſes, Andologenſes, Arocelitanos. Cęterùm Vallia victor, & lætus ac ouans Toloſam rediēs, correptus febre ac morte, ſucceſſorē accepit Theodericum, ſumma animi moderatione compoſitum, in caſtris feliciter verſatum: tametſi Beremuthus

* *Volaterr. lib. 2. Geograph cap. de geſt. Hiſpan. Guaguinus lib. 3. Annius, quaſi ante Luſitaniam dictam maiult. Li. 3. c. 3.*

Amalus genere nobilior,& virtute non inferior extaret. Qui sciens regnantibus semper suspectos eos, qui regali stirpe geniti sunt, sanguinis sui splendorẽ prudenter & tempestiuè occuluit, ignorari malens scilicet quàm emori. Ita perquàm gratus Theodericonsiliis & rebus seriis libenter admittebatur:* tũ præsertim cùm Theodosius Augustus & Festus Consul.Romanus procinctum mouerẽt cõtraGothos, auspiciis Aëtij magistri militum, auxilio Litorij Hũnorum Ducis.Sed dum pari ardore vtrinque exercitus confligere pararent, dextram quam Gothi ad feriundum hostem aptauerãt, ad fœdus transtulerunt, & pace tantisper facta discessere: atque ita Theodericus quiete maxima frui cœpit, Hispana ditione, ac Narbonensi fretus prouincia, & vtrobique in pretio esse. Quod innuit Apollinaris Sidonius Narbonem alloquens, Gothorum tunc rebus addictum:

* Iornãd. lib. rerum Geticar. & id anno 441.

Lib. carminum, cap. 23.

Hinc te Martius ille rector, atque
Magno patre prior, decus Getarum,
Romanæ columen salúsque gentis,
Theodericus, amat, sibiq; fidum
Aduersos probat ante per tumultus.
Sed non hinc videare fortè turpis,
Quòd te machina crebra perforauit.

Lib. 1. Epistolar. cap. 2. Alibi idem Sidonius ad Agricolam amicum scribẽs: Sæpenumerò, inquit, postulasti, vt quia Theoderici Regis Gothorum (hic verò Tolosæ regiam & sedes collocauerat)commendat populis fama ciuilitatem, literis tibi formę suæ quantitas, vitę qualitas signifi-

caretur. Mox ſubiungit, Theodericum longiſſimis breuiorem, mediocribus proceriorem, cæſarie inſignem, hiſpidis ſuperciliis: barbam radere ſolitum, lactea cute iuuenili rubore ſuffuſa decorum. In more illi poſitum antelucanos ſacerdotum ſuorum cœtus minimo comitatu petere. Poſtquàm diluxit, regni adminiſtrationi incumbit, pellitis ſatellitibus ſellam ambientibus. Gentium legationes admittit, audit plurima, pauca reſpondet. Hora diei ſecunda theſauros inſpectat, aut ſtabulum. Venatione indicta procedit, arcum lateri adhibet: ſi elegeris quod feriat, ſine mora ferit: rariùs fallitur figentis ictus, quàm deſtinantis obtutus. In conuiuio nulla loquitur, aut ſeria: cibi arte, non pretio placent: fercula nitore, non ſplendore. Scyphorum raras oblationes accuſat ſæpius ſitis, quàm recuſet ebrietas. Videas ibi elegantiam Græcam, abundantiam Gallicanam, celeritatem Italam, publicam pompam, priuatam diligentiam, regiam diſciplinam. Pomeridiano otio ſomnus nullus vel exiguus. Si quando cordi tabula eſt, teſſeras colligit rapidè, inſpicit ſolicitè: in bonis iactibus tacet, in malis ridet, in neutris iraſcitur, in vtriſque philoſophatur. * Putes illum & in calculis arma tractare, ſequeſtra interim regia ſeueritate. Timet timeri, & ſuperati bile oblectatur. hora iam nona recrudeſcit moles negotiorum, donec cœnetur, non ſine ſalibus fellis expertibus, Rege citharę fidibus delinito, quibus non minus mulcet virtus animum, quàm cantus auditum. Serò cubitum itur.

* *Ecce mos dicteria viciſſim iactãdi, dum luditur.*

Ipſo dormiente excubant vigiles armati, nimirùm pro Rege cuſtodiri digniſsimo: cui obtigerat coniunx ſpectatæ pudicitię & prudentiæ, à literis mitioribus minimè aliena, Geticę pulchritudinis delicium & decus. Nutrit quidem Septentrio gentes immanibus corporibus, candidis coloribus, rufo capillo, oculis cæſiis, ſanguine multo, nec exhauſto caloribus, inſtar earum, quæ proximæ axi meridiano ſunt, quæque magis mortem perhorreſcunt: magis etiam impunè febriunt aſſuefactæ ardoribus. At dixiſſes cœli partes quaſlibet formandę Reginæ conſenſiſſe, adeò corporis temperatura animo aptè conueniebat. Ragnachildę illi nomen fuiſſe ſcripſit Sidonius, iuſſus Epigramma facere ab Euodio amico aulico, vt id poſtmodùm incideretur conchæ capaci, quę ſalientes gelidi fontis aquas artificio miro ſurgentes exciperet. Argenteum fuiſſe opus idem autor aperit, ac queritur artifici plus ſpatij tributum quàm poëtæ: Cùm tabellarius, inquit, mihi literas tuas reddidit, qui te Toloſam mox profecturum Rege mandante certis amicis confitebatur, nos quoque ex opido lõgè remotum rus petebamus, vbi fons gelidus in colle nemoroſo, ſubditus ager herbis abundans, fluuius ante oculos auibus ac piſce multo refertus: præter hæc iunctam habẽs ripæ domum nouam vetus amicus, cuius immenſæ humanitati, nec ſi acquieſcas, nec ſi recuſes, modum ponas. Tandem ſubiungit poſtulatum Epigramma Euodio prouocante dicatum Ragnachildæ, cui patrem, ſocerum, & maritum,

Hippocrates lib. de aëre, aquis & locis.

lib. Epiſtol. 4. c. 8. vbi lege integrum.

Reges fuiſſe commemorat:

Felices lymphæ, clauſæ quæ luce metalli,
Ora tamen dominæ lucidiora fouent.
Nam cùm dignatur Regina hinc tingere vultus,
Candor in argentum mittitur è facie.

Delectabatur autem Ragnachilda ſupra modum aquis & fonticulis ſcaturientibus, more Scythico: & frigida creberrimè lauabatur, conchæ & aquæ argẽteæ auream comam mergens. Nam in frigida educatæ regione Gothicæ mulieres non poterant non aquas diligere. Itaque Procopius refert, poſt Vittigẽ Regem Gothorum à Beliſario Iuſtiniani Cęſaris duce ſuperatum ac captum, Vraiam inuitum ſceptro donatum in Italia: cæterùm paulò pòſt illo ac vita priuatum ob vxoris ſuæ faſtum: quæ egregia forma & opulentia præcellens Ildibaldi Gothici Principis magnanimi coniugem in balneo minus ornatam amaris dictis laceſſere non erubuiſſet: vnde Vraiæ priùs perduellionis inſimulati ſecuta mors eſt, inſidiis Ildibaldi inter dapes & hilares ſermones mox trucidandi, ita vt cæſi caput in lances collapſum cõuiuas exterruerit: Bella Gepide milite audax facinus, quod occultè verſauerat, palàm exequente. *Lib. 2. de bello Gothor.*

Atqui Ragnachilda formę gratia Vraiæ vxorem tam longè ſuperans, quàm illa reliquas pręceſſerat, nunquam ſe cuiquam moleſtam præbuit: nihil auarè, nihil imperioſè fecit, omnia magnificè: pręſertim ędificia ſuburbana impendiò extruxit, depromptis ex Pyreneo iugo marmoribus. Sed aquæductibus &

nymphæis extruendis plurimùm incubuit, crebrò in eiſdem diuerſans, indigenis mulieribus demirantibus Reginę optimæ & lepidiſſimę morem, & ingenitum candorem, & ſtructuras nobiles, quas vel hominum auaritia vel annorum ſubtraxit. Ita perfecit, vt vulgò Naiadum vna haberetur, anſerinis prædita pedibus, etiamnum manente fama, fuiſſe videlicet Toloſę Reginam aquas & flumina perambulantem: quoniam his valde oblectaretur, & pedes haberet molliuſculos, & anſeris pluma candidiores. adeò veteres anxiè in ſingulis Heroidum particulis pulchritudinem ac colórem notarunt. Hinc illud Homeri, Dea Thetis pedibus argẽteis: θεὰ θέτις ἀργυρόπεζα. Sic enim Achilles matrem ſuam vocat, Pindarus Venerem. Atqui Nicen pulchros talos habentem Heſiodus poſuit, νίκην καλλίσφυρον. Sic quo tempore Alemani cum Gallis Conrado Imperatore ductante res repetitum in Syriam & Hieroſolymam iuerunt, Manuele Comneno Conſtantinopolim tenente, Nicetas ait fuiſſe mulieres Germanicas virorum inſtar equitantes, martio vultu atque habitu, Amazonica prorſus audacia, quarum illuſtriſsima altera prorſus Pentheſilea, ob fimbrias & limbum veſtium auro intertextum Auripes vocabatur. * Vnde etiam liquet extrema veſtimenti aurea vel argentea pedibus olim quandoque attributa: ita vt exiſtimem Herculem non cum fœmina ancipitis naturę ſerpentem ad femora vſque referente concubuiſſe, & Scytham, qui genti nomen dedit, progenuiſſe, vt putat Herodotus,

Iliad. 9.

In Pythiis od. 9. poſt princip.

In Theogonia.

Nicetas in geſtis Manuelis, anno 1147.

* χρυσόπους παρωνομάζετο.

tus, ſed cum puella clariſsima ſtolam ſquamis aureis ardentem inferiora corporis velantem geſtante. Hęc habui, quę de Ragnachilda dicerem, ne prętermiſiſſe viderer: non quia veriſimile putarem anſeris illam natatiles pedes habuiſſe, tametſi plebecula ſuperſtitioſè nonnihil numinis ei conceſſerit, & fatidicas voces, quas proferret ex antris & amœnis locis, qualia nonnulla adhuc cernuntur trans Garumnam Vaſconum oram petentibus, irrigua & opaca, quæ aſpicientes conſternunt magis quàm ſatiant: & qualia circa Ithacam Homerus deſcribit, maximè ad ſpecum obſcurum, in quo Naiades Nymphę habitant, & purpuram texunt ad perennem aquæ fontẽ, ipſæ fluuiorum pręſides, à quibus, vt aſſerit Porphyrius, Græci Nymphas appellarint puellas, quæ nubunt, & vnda de fontibus aut fluuiis hauſta perfunduntur. Augebant opinionem verſiculi Auſonij in Moſella Garumnę ripam vineto Toloſæ proximo lętam commendantes:

Lib. 4. Hiſtor. Diodor. li. 3. Araxam quidam vocarunt.

Odyſſ. 5. Vide Porphyrium antri Homerici interpretem.

Non ſolos homines delectat ſcena locorum:
Hic ego & agreſtes Satyros, & glauca tuentes
Naiadas, extremis credam concurrere ripis,
Capripedes agitat cùm læta proteruia Panas,
Inſultántq; vadis.

Accedebat quòd Theodericus vehementer gaudebat, gentes bellicoſas defectionis ſuſpectas incuſſa vxoris ſuę religione compeſcere & retinere, vt ferocem populum vi & iniuria ſubactum ſanctitatis & iuſtitiæ prętextu faciliùs gubernaret: nõ aliter quàm

Numa Pompilius Romæ, qui positis externorum periculorum curis, ne luxuriarent domestico otio animi metu hostium compositi, commento miraculi continuit, simulans nocturnos cum Dea Ægeria congressus, eius se monitu aptissima Diis sacra & sacerdotes introducere: menses duos anno perficiundo adiicere, qui antea decimo mense concludebatur: fastos dies, quibus cum populo impunè agere-

Reliqua T. Liuius, lib. 1.

tur, nefastósque, sigillatim indicare:* & in summam ostendere verisimum esse omninò, quod postea e-

Dialog. 5. de Repub.

leganter à Platone traditum est, Principes Reipub. frequẽti mendacio vti oportere ad subditorum vtilitatem: atque medicos imitari, qui pharmaca propinantes dulciter imponunt ægrotantibus. Concurrebant diuinitatis seu solertię supremę argumenta quamplurima, quæ Ragnachildę* honorem Nym-

** Austrim Marcelli filiã alij fuisse malunt, nullo autore.*

phę concederent, deductis maximè in viuaria riuulis, quę dociles pisces affatim nutrirent: vt qui porrectos manu cibos caperent. Vix credendum, nisi in Hierapoli Syrię, in lacu Veneris pisces ædituorum

Plin. lib. 32. cap. 2.

vocibus vocati vltrò venirent, & ora hiantia manibus inferendis pręberent: Nisi pręterea in fonte Apollinis in Lycia ter fistula euocati veniissent ad augurium, idque lętum consultantibus, si escam obiectam raperent: sin minus, dirum. Ridebit forsan aliquis quod referam amplius, ad hoc saltem vt rideatur, nempè fabricato supra viam publicam ponte ad primum ab vrbe Tolosa lapidem, Ragnachildam rus in prętorium amœnissimum commeasse, inque a-

grum, qui etiamnum Ardenæ nomen ſeruat: quia ſyluis denſiſsimis abundaret inſtar Arduenę ſyluæ, quæ, inquit Cæſar, eſt totius Galliæ maxima, atque ab ripis Rheni, finibúſque Treuirorum ad Neruios pertinet, millibúſque amplius quingentis in longitudinem patet. Sed nec ſyluis hodie is ager defectus eſt, tametſi maiore parte propter fruges vitéſque extirpatis. Extant quoque hodie paſſim ſine fornice in via media pilæ ſtructiles ſemirutę partim, quæ pontem deambulatorium ac gracilem ſuſtinuerunt cæmento tenaci, & Gothicę magnificentiæ monimentum atque teſtimonium prębent: ſicut & mirus ille pons, quem Traianus Auguſtus lapideum Iſtro impoſuit, iactis viginti pilis altitudinis centum & quinquaginta pedum, ſtabilitis in pręcipiti gurgite fundamentis, nullo vſu mortalium, ad oſtentationem duntaxat opum & potentiæ: ſimul vt poſteris teſtatum maneret, nihil eſſe quod hominum manu & Romanis viribus effici nequiret, vt ait Dion Caſſius, pilarum fragmenta commemorans. Optimè cum Toloſanis actum eſt, quandiu Ragnachildæ monitis vel paruit Theodericus, vel parere ſimulauit. Nam iure Romano propemodũ viuebatur iuxta Athaulfi Regis placita: qui perſuaſus à Placidia vxore ingenij acerrimi fœmina leges Romanas, quas antiquare autoritate ſua non potuerat, illũſtrauit, & firmauit, vti iam ſcripſimus. Terebatur iampridem iudicum manibus Codex Theodoſianus Cõſtantinopoli editus, contractis Cęſarum reſponſis in anguſtum vo-

Lib. 6. de bell. Gall. Vulgò Ardena quoque dicitur.

In Nerua Cocceio.

Oroſ. lib. 7. ca. 43.

lumen, ne librorum copia & mole constitutionum, actionum diuersitas difficultásque iudiciorum ingrueret, & animos hominum infuscaret: sed potius detersa nube voluminum, in quibus multorum nihil explicantium ætates attritę fuerant, quodam cõpendio lucida rescripta Imperatorum promulgarẽtur, remanente eorum memoria ad fructum bonę conscientiæ, vt ipse de se ait Theodosius iunior Magni Theodosij ex Arcadio filio nepos: qui Valentinianum amitæ suæ Placidię Regi Athaulfo Gotho, deinde Constantio, quondam nuptæ filium recipiẽdo Occidẽtis Imperio destinauit, compresso & profligato Ioanne, qui Castini militum magistri fultus prędidio tyrannidem arripuerat. adeò omnia ex animi sententia contingebant Theodosio Pulcherię sororis opera diligentissimè educato, & Eudocię coniugis doctissimę conuictu mirificè erudito: ita vt Mathematicis & Astronomia imbutus, pingendi, equitandi, ac iaculandi peritia excelleret, tamque cotidiano exercitio roboraret, interim dum Eudocia centones Homeri componeret, & literatis viris candidè magis quàm feliciter opitularetur. Nam cùm pomum inusitatæ magnitudinis à marito amantissimo accepisset, mõxque id Paulino viro docto donasset, hic rursus rei ignarus donauit Cęsari: qui mox reputans, malum vetus fuisse amoris iudicium:

Malo me Galatea petit, inquit Virgilius: instituit percuntari Eudociam, vbinam esset pomum eximium. Illa se comedisse meticulosè respondit. At-

Vide Procemium Cod. Theodosiani.

P. Diacon. lib. 14. de gest. Rom.

Zonar. li. 3. in Theodosio.

que i ta factum, vt Paulinus occideretur, & Eudocia cum multis opibus Hierosolyma profugeret, vbi tẽpla splendida ædificauit, & pauperibus quamplurimas largita est opes, nõ reditura nisi defuncto Theodosio: quem omnes certatim luxerunt propter legum & iustitiæ vehemens eius studium, ac potissimùm Christianę religionis: tum propter frigoris & æstus tolerantiam atque ęquanimitatem singularem, qua voluptates & offensas facilè vincebat: ita vt rarò eum quisquam iratum viderit, aut ad vindictam propensum. Hoc imperante ferunt primùm institutam Bononię Academiam, eiúsque constitutiones ibidem enarratas, quas promulgarat decimum quintum Consulatum gerens, quando D. Augustinus Hipponensis Episcopus dolens à Vandalis Africam occupari ductu Genserici, tertio postquàm patriam obsideri vidit mense, obiit. Verùm vt magna flumina minorum & aquas & nomen rapiunt, sic edito Iustiniani Codice Theodosianum & alios abrogari accidit, qui per Europam latè inualuerat. Nam & Greg. Turonensis recensuit, Andarchiũ legis Theodosianę scientia tumentem Sigiberto Regi pergratum extitisse, & inter Aruernos claruisse: tametsi Iustinianus suum opus iam vulgasset, sed quod nondum innotuerat, pręsertim Academię nostræ Tolosanæ, in qua Theodosiana rescripta frequentabãtur, Gothis etiam plaudentibus, donec Theodericus nouas leges nouis nummis deteriores sanciens hortatu quorundam aulicorum antiquioribus derogauit.

Socrat. li. 7. histor. cap. 22.

Guaguinus in Carolo Magno.

Vt in præmio Cod. Theodos. ita anno Christi 437.

Lib. 4. de gestis Frãcor. §. 46. anno 571.

Lib. 2. Epistolar. cap. 1. Itaque queritur Sidonius de quodam, cui Seronato nomen, leges Theodosianas calcante, Theodericianas prępone̅te, veteres culpas, nouaq́ue tributa perquirente, Aruernis molestissimo: qui syluas fugientibus, villas hospitibus, altaria reis, carceres clericis, inquit, implebat: exultans Gothis, insultans Romanis, quò scilicet scenæ seruiens in maiore gratia esset apud Regem, vir Gothis pro tempore simillimus, nec minus ingeniosè nequam, vt qui vel occulta fraude, vel manifesta largitione, ita vulgi auram captauerat, vt nouis moribus introducendis par esset iuxta Plauti sententiam:

In Trinũmo.

Mores leges perduxerunt in potestatem suam.
Neque magis sunt iis obnoxij quàm parentes liberis.
Eæ miseræ etiam ad parietẽ sunt affixę clauis ferreis,
Vbi malos mores adfigi nimio fuerat æquius.

Seronato vtique acceptam referre debemus cõsue-
In lib. cõsuetud. Tolos. tit. de dotib. §. 2. l. 7. ff. de iur. dot. tudinem Tolos. qua maritus vxori mortuę quandoque superstes, si non aliter conuenerit, lucratur dotem: cùm iure Rom. caueretur, vt filia sine liberis, qui filiam quodammodò referunt, decedente, in orbitatis solatium pater dotem reciperet: ne & filię amissæ, & pecuniæ damnum sentiret. Contrà veterator: Aut, inquit, mitis & pudica fuit mulier. Pensandus igitur fuit mœror viri iustissimus dotis compendio: aut proterua & perfida: & eò magis dos marito ærumnis durissimis afflicto seruari debuit. Proinde nihil statuebat de iis, quas non omninò fœminas bonas, sic nec malas dicere valeas, vel quæ po-

ſtridie nuptiarum fortè morerentur magnę felicitatis ſpecie: ſi quidem Automedon poëta nihil Seronato æquior verum dixit, cœlibatum laudans, aut breui duraturum cum apprimè dotata vxore matrimonium, eo pacto fortunatum hominem metitur:

-ἦν κατορύξῃ

Εὐθὺς τὴν γαμετὴν, ποίῃ λαβὼν μεγάλῃ.

Necvidet neceſſarium malum mulierem prolis amabilis prẹmio leniri: vel ſi cuiquam grata contigerit, cœleſte id donum eſſe quouis auro redimendum. Ea tamen decedente patri magis cõſulendum fuit irreparabili iactura læſo, quàm coniugi, qui alia ducta dolorem cum lętitia facilè cõmutabit. Veteres Galli, vt Cęſar tradit, quantas pecunias ab vxoribus dotis nomine acceperant, tantas ex ſuis bonis æſtimatione facta cum dotibus communicabãt. Huius omnis pecunię coniunctim ratio habebatur, fructúſque ſeruabantur. Vter eorum vita ſuperarit, ad eum pars vtriuſque cum fructibus ſuperiorum temporũ peruenit: adeò vt Seronatus obliteratum lege Rom. Gallicum morem renouaſſe tantùm credi poſſit Toloſę. Planè non omnia mulierum bona doti dici ſolebant: excipiebantur ea, quę Gręci παράφερνα, Galli, inquit Vlpianus, peculium appellabant. nimirùm quia tanquam puſillum mulieris patrimonium prẹter dotem viderentur, ſeparatum à mariti & coniugij communibus rationibus. Cum primùm malis moribus potius quàm bonis legibus viuere maluere Gothi, omnia illis peſſum ire fato incœperunt. Illicò increbruit

Lib. 6. de bell. Gall.

l. 10. §. Dotis. ff. de iur. dot.

fragor aduentantis Attilę Hunnorum Regis vtramque Galliam terrentis, & ingenti eandem exercitu implentis, quocum pugnandum fuit Theoderico in campis, vt copioſè vidimus, Catalaunicis: in quibus ipſe auidus gloriæ, prodigus animę, perinde ac ſi vis quędam & ardor animi ipſum à ſenſu mentis abſtraxiſſet, in conglobatos hoſtes irruens, telo ictus concidit, Merouei Francorum Regis fatum exemplúmque ſecutus, qui ambitū pugnæ, & pulchra æmulatione auens confligere ac vincere, iniquitate loci eò perductus fuerat, vbi nec hoſtem terrere, nec ſuis Francis opem ferre pro voto poſſet: quibus tamen victoriam reliquit, vt mœſtitiam. Theoderico patri in regno atque in virtute Thoriſmundus filius ſucceſſerat, & Hunnorum reliquias animoſè perſecutus fuerat, quoad in Pannoniam regrederentur: ex quo parta quiete Toloſę degebat laude atque opibus cumulatus. Cæterùm tertio regni ſui anno, cùm ob leuandam ægritudinem de vena ſanguinem mitteret, ab Aſcalcruo cliente ſubtractis armis perimitur: non impunè. Nam ex coniuratis nōnullos frendens ipſe priùs trucidauit, impacto in ora eorū ſcabello, quod illi pro telo ira & ſors obtulerant. Huic ſucceſſit Theodericus frater minimè degener: cui protinus bellum indicendum venit Riciario Sueuorum Duci, initia iuuenis Gothi callidè tentanti, & Hiſpaniam occupanti, neglecto cognationis iure, atque abiecta pacis ſpe Toloſam ſe propediem cum exercitu venturum minitanti. Verùm Theodericus fretus ope & ſubſidiis

Iornand. in lib. rer. Geticar.

ſubſidiis Burgundionum, tranſmittens Pyreneum montem, minacem Riciarium profligauit in confinio Aſturicę & Iberiæ: atque ita beatulus Toloſę regnauit, donec tertiumdecimum regni annum exigeret: id Eurico fratri relinquens, fines ſuos amplificandi auidiſsimo. qui confeſtim Aruernos Romanis fœderatos armis pulſauit, Anthemio Principe inteſtina Ricimeris generi ſui diſcordia perempto, & Decio Senatore Auiti filio nequicquam Veſegothis renitente. Vacillante enim Romano Imperio Euricus ſerpere non deſinebat pedetentim, Arelatum & Maſſiliam ſuæ ditionis faciens: Hiſpanias pacatas poſſidens: Burgundiones quoque ſubacturus, niſi decimo nono regni feliciſſimi anno occubuiſſet, ſuperſtite Alarico filio, qui nonus à magno illo Alarico Veſegothici Imperij fundatore clariſſimo, maiorum ſuorum nomen obſcurauit: & tanquam in ludis Cereris lampada curſu tradens, fortunam ad Oſtrogothos traduxit, victus à Francis: de quibus dicēda pleraque tantiſper ſuſtinebimus, dum Oſtrogothorum ſeriem contexamus inchoatam atque illuſtratam à magno Theoderico, alio ſanè quàm is, qui Toloſę regalem ſedem paulò antè locarat: niſi quis altiùs malit cum Iornande non ignobili autore repetere à Thoriſmundo Amalo, nobilitate ſplendido, Vualamiri, Theodemiri, Vuidemiri, liberorū illuſtrium parente, qui moriente Attila Hunnorum ſe ditioni ſubtraxerant, & Pannoniæ vberrimos cāpos tenebant, inuitis Attilæ liberis, & tam viribus

Veſegothas vocat Iornandes Viſigothos.

quàm concordia fraterna firmati in dies proferebãt imperium ac gaudium. quod quidem valde auctum fuit naſcente Theoderico, quem Theodemirus ex Ereliena concubina ſubſtulerat. Hunc verò pater & gnaui patrui ſpecimen nonnullum futuræ virtutis præ ſe ferentem ita diligenter educauerunt, vt communem filium putares. Cúmque fœdus Oſtrogothi cum Leone Imperatore, qui Martiano ſucceſſerat, poſt aliquot prælia iniuiſſent, paucis annis labentibus Theodericum infantem vt chariſſimum pignus obſidẽm dederunt, & Byzantium perduxerunt, * vbi natiuæ elegantiæ aulicum decus adiecit, quoad adoleſceret, patri cum exquiſitis muneribus remittẽdus. Annonius tradit alia quædam de Theoderici ortu ac parentibus feſtiua prorſus, tametſi à vero abhorrentia: nimirùm Liliam ipſius matrem per quietem viſam ſibi arborem parere, cacumine tecta domus pulſantem, atque inde terreri cœpiſſe & conturbari patrem, vbi reſciuiſſet, propemodum atque exterritus fertur Rex olim Priamus vxore vterum ferente, & Paridem Troiæ exitium parturiente:

Quia mater grauida parere ſeſe ardentem facem
Viſa eſt in ſomnis Hecuba.

Sed fortè in arbore lęta, quàm in face accenſa melius omen latuit, & regnandi indicium proſperum, ſed formidoloſum iis, qui de ſummæ poteſtatis faſtigio metuunt deturbari: vt contigit Aſtyagi Medorum Regi, quãdo generum ac nepotem ſe potiorem metuens, Mandanem filiam Cambyſi Perſæ, ſedati re-

* *Anno Chriſti 470.*

Lib. 1. de geſt. Frãcor. ca. 10.

Cic. ex Tragœdia Accij, li. 1. de Diuinat.

missíque ingenij viro collocauit: viditque paulò pòst in somnis è pudendis filiæ vitem enasci, quæ pampinis virentibus Asiam totam occuparet. Consulti interpretes portendi Astyagi renunciarunt prolem filiæ pro ipso regnaturam. Quare Rex puerum natum confestim perdendum Harpago familiari suo demãdauit. Verùm quia qui fata fugiunt, in ea incidunt, factum est vt à bubulco regio speciosus puer incolumis seruaretur, alendus à Cyno serua pro pastoris filio, quousque adolescceret, & auo Astyagi regnum auferret, non vitam, vt nepotis non victoris iure veteretur. Sic ferunt Leonis Cæsaris alumnum Theodericum sæpissimè perduellionis postulatum, aliquando purgatum, identidem suspicionem redintegrasse, donec palàm sibi Italiæ dominatum ascripserit, non omninò iniurius, nec Zenone Imperatore, qui Leoni successerat, admodum dissentiẽte, florentibus præsertim in Italia barbarorum rebus: cuius vigor ita emarcuerat ea tempestate, ipsiúsque ita dignitas pessundabatur, vt honesto fœderum prætextu tranquillitatem humiliter redimeret: imò prorsus Odoacro succũberet, qui antea Orestis armiger Augustulum Ducis sui filium rerum potientem eiecerat, priuati hominis vitam ducturum. Herulos verò & Thorcilingos in Hesperiam induxerat, Zenone frustrà ipsos abigere tentante, quoad deploratis rebus Theodericum Ostrogothum militię præfectum in Italiam destinauit, eáque ipsum dicta lege donauit, si immanem Odoacrum armis expelleret: vt cõ- *Herodot. lib. 1.* *Paul. Diac. lib. 17. c. vlt.*

tigit viribus partim ac fraudibus. Nám post ancipites pugnas in fide susceptus Odoacer truculetè perimitur inter epulas, vt scripsit Procopius. Itaque Theodericus omisso Imperatoris nomine & insignibus, amictum regium assumens, ac titulum, Romanis & Gothis moderatè præfuit, ac præter spem subditos iustitia continuit, & comitate singulari oblectauit, desiderium quoque sui non parum relinquês trigesimo septimo pòst anno cùm moreretur: vel Suidæ testimonio locuplete, qui omnia quæ Regi naturâ conueniebant, munia eum implesse prædicat, nomine quidem Tyrannum, re autem Regem optimum, Gothis pariter ac Italis charissimum & laudatissimũ: quique, dum vixit, vtrumque regnum quæsiuisse creditus est meritò, cœleste & Romanorum, præter amicitias & necessitudines quas sibi asciuerat, maximè Francorum petita per legatos Andefleda Clodouei Regis sorore, quem Lodoin Iornandes vocat, Paul. Diaconus Ludouicum: & prẽter cæteros vterque filiam huius Theoderico nupsisse mauult. Addit alius, Filiam paruulam inde genitam, parentum moribus dissimilem, mortuo patre matris consilium respuentẽ: adeò vt inuita matre flebili seruo suo Traguilani copulari non erubuerit: & quæ famam contemperat, regias opes contempsit, & aureum atque ingenuum cubile: Cúmque à seruili amplexu per pudicam matrem iusto dolore inflammatam auulsa esset, & domum reducta, veneno in calicem, qui rem diuinam facientibus ad altare propinatur, indito,

Lib. 1. de bello Gothor.

Lib. 16. in fin. Greg. Turonens. li. 3. §. 31.

miſeram ſubſtulit.

Sæuus amor docuit natorum ſanguine matrem
Commaculare manus. - *Virgil. eclog. 8.*

Medeam fortè: at illa ſceleſta matrem innoxiam religioni incumbentem inſidioſiſsimè occidit, digna ſeruo marito, indigna parente Theoderico, cuius Manes funeſtauit: qui defectus maſcula ſobole Amalaſuentham filiam in Mœſia genitam Eutharico Principi Amalorum ex Hiſpania accito deſponderat, iuuenta ſimul cum ſapientia præcoci florentiſsimo: Theudicoden verò thoro Alarici Veſegotharum Regis Toloſam incolentis deſignauit: Aliam, cui nomen Oſtrogotho fuiſſe Iornandes ait, Sigiſmundo Burgundionum copulauit. Atqui ſororem Amalafredam Traſemundo Vandalorum, Theodati matrem, Africæ poſtmodùm imperaturi. Senatum Romanum honorificè ac reuerenter obſeruauit: viros pro tempore doctos in eundem cooptauit, ac ſublegit. Prefecturam optimo cuique credidit: dignitate donatos ad æquitatem prudentem ſtimulauit. Sic enim ſcribit Argolico VI. Præfecto vrbis: Optamus cunctum diem plenum beneficiis noſtris excurrere. Quid enim tam regium, quàm feciſſe felicem? Beneficia ſiquidem ſunt quæ regna ſublimant. Prefecturæ vrbane inſulas tibi copioſa liberalitate largimur, vt paternis honoribus ſucceſſio clara lætetur, & ſub nobis poſsit proficere, quicquid meruit ad noſtra ſecula peruenire. Stude ergo, vt à meritis tuis exigere poſſis, quod nos preſtitiſſe cognoſcis. A- *Vide Caſſiod. lib. 3. Variar. lectionum.*

uara fuge, iuſta ſequere: modeſta dilige, iracunda contemne. Nunquam maiore laude virtutis agitur, quàm ſi rectè Roma tractetur. Idem mox Senatui ſic ſcripſit: Amamus, P. C. dignitates eximias à noſtra benignitate naſcentes: publici enim decoris mater eſt mens regentis: & quale fuerit dominantis arbitrium, talem parit libertatis aſpectum. Facilius eſt quippè, ſi fas eſt dicere, errare naturam, quàm diſſimilem ſui Princeps poſsit formare Rempub. Hinc eſt quod cupimus, vt perpetuis honoribus fulgeatis: quia quicquid de vobis fama loquitur, noſtris inſtitutionibus applicatur. Illuſtrẽ Argolicum Pręfecturæ vrbanę dignitate promouemus, vt & ille augeatur faſcibus, & vobis tanti iudicis minimè ſubtrahatur ornatus. Recordamini Prouectianum, cuius maximam facundiam fora mirata ſunt. Largitiones ſacras fida protexit cuſtodia, implens etiam doctrina, quam ſuſceperat, Magiſterij dignitatem: ita in vtroque laudatus, vt in ſingulis crederetur eſſe pręcipuus. Hæc ille, iam ſenior legibus colendis addictus, ac planè duram pacem iuſtis bellis pręferens. Neceſſarios ac coniunctos ſibi Reges inuicem de finibus diſsidentes ad concordiam crebris epiſtolis benignè ſolicitabat: potiſſimùm Clodoueum Francum & Alaricum Gothum: Adeò, inquit, inter Reges affinitatis iura diuina coaleſcere voluerunt, vt per eorum placabilem animum proueniat quies optata populorum. hoc enim ſacrum eſt, quod nulla permittitur commotione violari. Nam quibus obſidi-

Autor idem Caſſiodor. in Epiſt. ad Luduin. i. Clodoueum, lib. 3.

bus habeatur fides, ſi non credatur affectibus? Miramur animos veſtros ſic cauſis mediocribus excitatos, vt cum filio noſtro Alarico Rege duriſsimum velitis ſubire conflictum. Ambo eſtis ſummarum gentium Reges, ambo ætate florentes. Non leuiter regna veſtra quaſſatis, ſi data partibus libertate confligitis. Virtus veſtra patriæ non fiat inopinata calamitas, quę grandis inuidia eſt Regum in cauſis leuibus, grauis ruina populorum. Legatos noſtros magnoperè credidimus dirigendos, per quos etiam ad fratrem veſtrum, filium noſtrum, Regem Alaricum ſcripta noſtra direximus, vt in pace perſeueretis: quę ſunt inter vos, mediis amicis placabiliter finire debeatis. Mihi credite: quoniam qui vult aliũ in præcipites caſus mittere, eum certum eſt fideliter non monere. Sed ſurdo canebat Theodericus. Nam, vt M. Tullius exiſtimat, conuerſione incitatiſsima ſphærarum cœleſtium concentum elici ſuauiſsimũ, qui tamen ab hominibus nequeat exaudiri, vt quorum aures ſonitu iugi completæ obſurduerint, ſicut nec aduerſum ſolem rectè ac conſtanter, dum ſplẽdeſcit, quiſquam poteſt intueri: Ita profectò Clodouei ſenſus hebetauerat regios, aciẽmque iudicij dilatandi regni dulcedine, vt à bellò abſtinere hortanti auſcultare nequiret. Quocirca Theodericus Alarico quàm Clodoueo longè amicior, & Francorũ vires ſuſpectas ducens, in Gallias miſit exercitum: & per Hibbam Comitem plus xxx. milibus Francorum in pugna cęſis tropheum ſtatuit. Tãtiſper quie-

In Somnio scipionis.

Iornand. in lib. rer. Getic. & Paul. Diac. lib. 17. in Iuſtino.

uere Galli, Theoderici veriti fortunam. Rursus ad pristinas vires accessione facta, vt erant ad belligerandum procliues, procinctum in Burgundiones mouêre, à Gothis interim temperantes. Quineriam. inita cum ipsis pace, & petitis à Theoderico auxiliis: qui vltrò quidem spopondit, sed de industria fortunam futuram opperiens, Præfectis imperauit, vt se-
Procop. li. 1. de bell. Gothor. gniùs iter facerent, nec se priùs Francis adiungerẽt, quàm victores illos fuisse comperirent: vt contigit. Ideóque increpiti à Francis Gothi, pro simulata socordia auro inuidiam facti redemerunt. Verùm Clodoueus, quoniã recordari veriùs quàm vlciscì Theoderici dolum poterat, diffidere ipsi magis ac magis cœpit, nec pluris eum facere, quàm Tullus Hostilius tertius Rex Romanor. Metium Suffetium Albanum, qui in bello primùm pacem requirens, mox in pace
T. Liuius lib. 1. bellum, Veientes ac Fidenates clàm in Romanos cõcitauit: Ipse in auxilium à Tullo accitus ab Alba, & in acie collocatus, cùm non plus haberet animi quàm fidei, sensim ad montes succedit, explicans ordines & tempus terens eo consilio, vt quà fortuna rem daret, eà inclinaret vires. Qua fraude perspecta Tullus magna voce ait, Illud suo iussu Metium fecisse, ne Romani, sed hostes potius territi cederent: vt quidem euenit. Cúmque Metius Tullo victori gratulaturus accessisset belli totius machinator & ruptor fœderis, imperante Rege quadrigis religatus, in diuersa distractus, fœdo supplicio interiit, nec minùs nouo & diro. quod tamen minimè exercere voluit

idem

idem Rex Clodoueus in Chararicum Regem, qui ſibi aduerſus Siagrium Romanum pugnaturo ſuppetias laturum promiſerat deinde, vt fortunam belli experiretur, ac ſequeretur, ſpectator, non particeps periculi. Quare à victore Clodoueo vnà cum filio captus, ac vinctus, tonſus denique cœnobio addicitur, perfidiam & ſcelus expiaturus. quod ille vehementiùs exaggerauit hortatu filij minitantis, ac dicētis reciſam cęſariem ſpecie putatę arboris lætiùs fruticaturam, & vires ampliùs oſtenſuram. Quod cum primùm reſciuit Clodoueus: Ego, inquit, minax & proteruum hoc genus hominum, proditionis fructu fertile, ſuccidam Cupreſsi in morem, ne impoſterum repullulet. Atque ita vtrumque capite plecti iuſſum, inutilem truncum reddidit. Sapere debuerat Chararicus, & à dolo malo abſtinere, exemplo admonitus Alarici Viſigothorum Regis, cui infida malignitas tam malè antea ceſſerat. Qui cùm optimam Galliæ partem à ripa Ligeris ad Pyrenea iuga teneret, eámque Ariana impietate inquinaret, vt ſolent homines ad regnantis imitationem animos ſuos componere, Clodoueum vicinum amicúmque habere non poterat. Id tamen legatis vltrò citroque commeantibus actitatum fuit, vt tutò & inermes in colloquium ambo venirent, & quæ vellent exponerent. Quo nomine Clodoueus in Aquitaniā feſtinauit magna pacis expectatione. Interim tamē vir prudens, qui nec falli facilè quibat, nec amabat fallere, per Paternum legatum ſuum explorari iuſsit,

Greg. Turonenſ. li. 2. §. 41.

Plin. lib. 16. ca. 33. in Ænaria inſula Cupreſſum re germinare ſuccisam ſcripſit.

num Gothi promiſſa facerent, & vtrum ſe telo aliquo muniuiſſent. Detectum eſt tandem vectes ferreos illis eſſe prę manibus, atque ita à pacto conuento diſceſſum: potiſsimùm quia in lege Cornelia de ſicariis, quam perennem Sylla Dictator in homicidas tulit, teli appellatione & armorum veniat quicquid manu cuiuſquam ad offenſionem iacitur, non modò ferrum, ſed etiam fuſtes & lapides, vt Iuſtinianus comprobat ex inſcriptione Xerolophi, hoc eſt, ſicci tumuli, vbi Arcadius Imperator Byzantij columnę ſtatuam ſuam impoſuerat, quæ ſub Leone Iſauro concidit terrę motu concuſſa. Nam inter tela, lapides & fundę annumerantur, σφενδόναι, πλεῖστοι δὲ καὶ λίθοι. Quamobrem exarſere denuò inter Gothos & Francos iræ, & lis magna recruduit, dirimenda arbitrio Theoderici Oſtrogothi admodum inuiti: vtpotè qui ſciret ſatius eſſe inter inimicos iudicare, quorum alterum ſaltem amicum quiſque faciet, quàm inter amicos, quorum alter inimicus vtique euadet. Coram Theoderico igitur partim communi conſenſione in Italia cauſa ventilata, iudicio ſatis inepto, licet Francis commodiſsimo, dirempta eſt. Statuit enim, vt horum legatus in equo ſedens haſtam rectam teneret: ad quam Gothi argenteos nummos eò vſque congererent, quoad acies haſtę aceruo toto occuleretur. Sed prę terquàm quòd ſententia incertitudine laborabat, periculum erat, ne nummorum congerie eques obrutus intercideret. Mitiore itaque modo Dux Bulgarorum, qui Terbelis floruit, tribu-

§. *Item lex Cornel. de publicis iudic.* *Zonar. tomo 3. in Leone Isauro.* *Nicephor. lib. 14. cap. 13.*

Annon. lib. 1. cap. 20.

tum ſibi pendendum à Cęſaribus Byzantinis metitus traditur, ac magis innoxio. Hunc Suidas refert ſcutum, quo vtebatur in bello, ſupinum collocaſſe, & equi ſui flagellum poſtea: mox pecuniam, dum vtrumque tegeretur, inieciſſe: & haſta in terram extenſa vſque ad vtraſque oras ſericam veſtem accumulaſſe. Tributarium autem habuit Conſtantinum Heraclij filium. At Conſtantem nepotem minimè moleſtarunt Bulgari, ſed alium Conſtantinum pronepotem, qui fugere falſò putatus eſt, dum in balneas pedibus ægris lotum feſtinaret. quę opinio barbarorum animos acuit, vt ſolet fuga velocior perſequentes accendere: ſicut audacia tempeſtiua quemuis tuetur, vt quidem Clodoueus patefecit Alarico Viſigotho Theoderici Oſtrogothi arbitrium deridente, & iudicatum facere recuſante, ac Legatum regium præter fas violante. Tum enim Francus Rex palàm exclamauit, Niſi relato ſibi Alarici capite pacem nullam eſſe poſſe.

In hiſtoricis, verbo Bulgari.

Zonaras tomo 3. in Conſtantino Pogonato.

CÆTERVM quia Viſigothi in retinendo Imperio pertinaces magis extiterunt, inſtitutum de Oſtrogothis ſermonem breuiter explebimus, vt liqueat vtroſque iure amiſiſſe excelſam poteſtatem, quam iniuria in Gallia Italiaque quæſiuerant. Quam quidem ipſe Theodericus claram veriùs quàm ſecuram ſemper exiſtimauit, maximè poſteaquàm vidit Viſigothos prorſus è Gallia exterminatos, in qua tãdiu regnauerant. Proinde iam ſenio & prudentia grauis, primores Gothorum ad ſe euocans, Atala-

ricum ex Amalasuẽtha filia nepotem, Eutarico patre orbatum, vixdum decennem, testamento coràm hęredem nuncupauit: & Regẽ sanequàm vulgo plausibilem comiter admonuit, vt Senatum populúmque Rom. diligeret, & Iustinum Orientis Imperatorem placatum retineret. Mortis causam illi fuisse Procopius scribit, inconsultè admissum scelus ob mortem Symmachi ac Boëtij, qui senatorij ordinis viri & consulares, Philosophię & æquitatis luce præ cæteris claruerant, & multis ciuibus & externis saluti & præsidio extiterant: atque ita ex magna gloria deterrimos quosque in sui inuidiam concitarunt, imminutæ maiestatis insimulati, rerum nouarum desiderio præsentes spernere crediti, Theoderico delatoribus audiente: adeò vt vtrumque bonis publicatis occidi iusserit. Sed post aliquot dies cùm cœnanti sibi ministri caput eximij piscis apposuissent, Symmachi nuper occisi caput illi est visum comminari toruè & furibundè intuentibus oculis. quo ostento territus, in cubiculum delatus decubuit, Elpidio medico facinus à se patratum referans, & deflens, quòd Symmachum cum Boëtio eiusdem genero indicta causa supplicio affeciisset, viros vtique honore dignissimos, & purissima religione imbutos. Sed & Ioanni Pontifici molestus Rex fuisse proditur, in tãtum vt eum carceris pedore enectum perdiderit. Idcircò sanctus quidam homo Liparæ insulæ solitudines sequens vidisse se asseruit animam Theoderici deductã in ollam Vulcani, ac miserrimè demersam.

Lib.1. de bello Gothor.

P.Diacon. lib.17. in Iustino Imperat.

Nicephorus verò narrauit, Theoderico mortem cõtigisse: quia equestri exercitationi nauans, ac moræ impatiens, è terra in equum ferocem indomitúmque repentè insiluisset: à quo, quia freno cohibere non poterat, cadens, ab hasta, quæ Gothico ac patrio more ante tabernaculum sublimis stabat, casu concussa & lateri impacta letale vulnus accepit, succedẽte Atalarico nepote, qui sub matre Amalasuentha liberaliter educabatur, muliere miro ingenio prędita, æqua lance omnia dispensare gnara, & concilian-dis populi animis idonea. Quamobrem Symmachi & Boëtij liberis addicta fisco bona restitui mandauit: Atalaricum autem filium Gothorum eruditissimis viris selectis tribus informandum dedidit, vt barbaricos mores dediscceret, & mansuetiores doceretur. Pupugit hoc Gothos lacessere quemquam vetitos, & æquo iure cum Romanis viuere iussos, instar Regis impuberis matri & legibus iam vltrò parentis. Cęterùm cùm aliquando propter leuem noxiam à matre castigatus lachrymaretur, Gothi nacti obiurgandi & fallendi occasionem, affirmarunt Amalasuẽtham perditum ire puerum, ac de Italicis nuptiis cogitare: ideóque doctrinę prętextu eneruatum reddi cupere, nec Theodericum auum Italię domitorem Gothorum liberos ad ludimagistrum mittendos vnquam censuisse, aut literas attigisse. Videre videor C. Marium pro concione verba facientem. Non sunt composita verba mea, inquit, parui id facio: ipsa se virtus satis ostendit. Illis artificio opus

Lib. 16. cap. 21.

** Hæc à Græcis auctorib. Amalasuntha dicitur.*

Sallustius in Iugurtha.

eſt, vt turpia facta oratione tegant. Neque literas Græcas didici: parum placebat eas diſcere, quippè quę ad virtutem doctoribus nihil profuerant. At illa multo optima Reipub. doctus ſum, hoſtem ferire, præſidia agitare, nihil metuere niſi turpem famam, hyemẽ & ęſtatem iuxtà pati, humi requieſcere, eodem tempore inopiam tolerare & laborem. Eiuſmodi ſermonibus perculſa Regina Amalaſuentha, etſi minus probaret quæ dicerentur, verita tamen barbarorum inſidias, pro arbitrio eorum fieri permiſit, ac ſenes conſiliarios ſemouens, Atalaricum comitibus æqualibus vti paſſa eſt: qui lubrico ætatis in libidinem & temulentiam lapſi, Regem adoleſcentulum facilè deprauarunt: ita vt aduerſus matrem meliora monentem contumax inſurgeret: nec iam Reipublicæ gubernandę nauiter inuigilaret, vt antea conſueuerat, dum, qua erat ſolertia mulier, Galliæ Tranſalpinę ditioni Oſtrogothorum alicubi ſuppoſitæ diligẽter ac proſperrimè prouideret. Nam dum Theodericus Alarico opem ferens Francos ſubmouiſſet, ad Rhodanum flumen opida celeberrima ſibi retinuerat. Inde manauit pueri Atalarici epiſtola ad Liberium Prępoſitum Galliarum: Scimus, inquit, animum veſtrum de obitu glorioſę memorię domni aui noſtri acerbo dolore fatigari, dum omnia bona grauiter defleantur amiſſa. Sed vix ſentitur amiſſus, cui non ſuccedit extraneus. In ſellam regni ſui nos dominos collocauit, quatenus decus generis, quod in illo floruit, in ſucceſſores protinus æquali luce ra-

Procop. eſt autor li. 1.

Caſſiodorus lib. 8. Variar. ieſt.

diaret. Cui ordinationi Gothorum Romanorúmque desideria conuenerunt: quod ad illustris magnitudinis vestræ notitiam credimus perferendum, vt ab iis, qui in Galliis regno pietatis nostrę deuoti sunt, simile proferatur exemplum. Prodidit Iornandes octo circiter annos Atalaricum simul cum matre trã quillè satis imperasse: interim tamen Francis (quia illius pueritiam despicerent) bella molientibus, & extorquere conantibus, quę opida agrósque latè auus eius in Gallia occupasset: vti accidit. namque pręmaturo fato ereptus adolescens maximas Gothis turbas concitauit, frustrà studente Regina Amalasuentha vt regnum pacatum retineret, scripta sedulò epistola ad Iustinianum Magnum, Iustino qui auunculo in Imperio successerat, qua certiorẽ ipsum faceret de morte filij sui: Adeò, inquit, clementissime Principum, vobis amore inhæsimus, vt distuleri- *vide Cassiodorum lib. 10. ca. 1. et 3.*
mus hactenus iudicare filij nostri glorioſæ recordationis occasum, ne amantis læderemus animum post tristia nunciorum. Perduximus ad sceptra virum nobis fraterna proximitate coniunctum, qui regiam dignitatem communi nobiscum consilij robore sustineret: vt & ille auorum suorum purpureo decore fulgeret, & animos nostros solatium prudentis erigeret. Iungite nunc vota felicia. Addimus gratissimę legationis officium, vt pacem, quam mente semper geritis, etiam mihi retineatis esse collatam: adiectione quoque temporum proteletis. Eadem Regina Senatui Rom. scripsit luctuosum filij exitium. Sed

autor, inquit, caſtitatis & miſericordiæ ſingularis, qui nobis primęuum ſubtracturus erat filium, maturi fratris reſeruauit affectum. Elegimus Deo auſpice conſortem regni noſtri Theodatum, vt vtilitas omnium iunctis conſiliis exequamur: quatenus in tractatibus duo, in ſententiis vnus eſſe videamur. Aſtra cœli mutuo reguntur auxilio, & vicario, inquit, labore participata mundum ſuis luminibus adminiſtrant. Exultate, Patres conſcripti, & factum noſtrũ ſupernis commendate virtutibus. Hic Amalorum ſtirpe progenitus regalem habet in actibus dignitatem, patiens in aduerſis, moderatus in proſperis: & quod difficilimum genus poteſtatis eſt, olim rector ſui. Acceſſit his bonis deſiderabilis eruditio literarum, quę naturam laudabilem eximiè reddit ornatam. Hunc enim & maiorum ſuorum commonet virtus, & auunculus efficaciter excitat Theodericus. hæc ex Caſſiodoro decerpſimus. Similiter Procopius Theodatum Amalafredę Theoderici ſororis filium literarum Latinarum, Platonicorúmque dogmatum mediocriter peritum profitetur, ſed rei bellicæ prorſus ignarum: cúmque longo interuallo à quouis induſtrio & ſtrenuo abeſſet, accumulandis in Tuſcia pecuniis enixiùs incumbentem, & ſimulatam Philoſophiam retinendæ opulentię ſtudio detegentem, multas poſſeſsiones confinium damno acquirentem, &, vt ſemel dicam, laudato iuſto lucra complectentem: quod multis Platonis diſcipulis euenit. Nam Euagon Lampſacenus, dum patriæ argentum

fœneraſſet,

fœneraſſet, arcémque in arrabonem accepiſſet, ſpoliator ac tyrannus fieri cupiens, nummis refuſis eiectus eſt. Timæus quoque Cyzicenus largiens nummos & frumentum ciuibus ſuis, vir bonus creditus, mox Rempubl. inuaſit: vnde captus ac iudicatus inglorius conſenuit. Et Chæron Academicus optimis quibuſque ciuibus è patria Pellene fugatis, vxores eorum ſeruis prędia colentibus nubere coëgit: nihilo tamen deterior Theodato, qui nefariè & ingratiſsimè amabilem Amalaſuentham regno pepulit, & in inſulam Hetruſcam Bulſini lacus relegauit: ac denique id egit, vt cuius beneficio regnum acceperat, eadem vitam amitteret. Quo ſcelere Gothi ac Itali mœrore vehementer affecti ſunt, propter virtutes & non vulgares diſciplinas, Græci & Latini idiomatis peritiam doctiſsimis viris admirandam, quibus pertinaciſsimè hæſerat: & ſemetipſam conſolabatur in tenui inſula, nihil obſtupens quòd ab impio Theodato cruciaretur, à quo ſe decipi nefas meritò duceret. Cęterùm ſceleſtus ille veritus ne Iuſtinianus Imperator in ſe acerbum aliquid ſtatueret, per Liberium & Opilionem Senatorios viros ipſum pacare conſtituit, infenſum valde ob Reginę mortem contumelioſè illatam: & quia Italiam à Gothis poſſideri ægrè ferebat ille. Sed iram tantiſper ſuſtinuit mitigatus rurſus oratione Agapeti Rom. Pontificis à Theodato miſſi. Perfecit ſimul Agapetus, vt Anthimus, qui perperàm Byzantinę prędectus erat Eccleſię, pelleretur, ſuffecto Mena Alexandrino pietatis

Athenæus lib. 11. Dipnoſophiſt. c. 23

Platina in vita Agapeti, et Procopius lib. 1.

Zonaras in Iuſtiniano, tom. 3.

& eruditionis ratione conſpicuo. Enimuerò cùm Agapetus paulò pòſt Byzantij obiiſſet, eò væcordiæ Theodatus perductus eſt, vt nullo actu ex lege habito, & ſine ſolemni decreto, Syluerium Pontificatu Rom. donauerit, flagitiis ſuis audaciam accumulans: cuius pœnas vtique luet Beliſario duce, Iuſtiniani iuſſu, in Italiam traiiciente: nec priùs quieturo, quàm omnem Oſtrogothorum gentem ſtirpitùs euulſerit, ita vt nulla eius fibra poſſit apparere, quæ regerminet, quemadmodum alibi oſtendimus: atque diuinitùs factum aſſeueramus, vt impius Theodatus ſe Beliſarij pedibus Romanis principibus pariturum proiecerit, & iuſſu Vitigis armigeri ſui, mox ſucceſſoris, mactatus ſit, qui beneficentiam Reginę, qui fidem ſuam ſpreuerat. Obſeruatum eſt, inquit Dion Caſſius, ab initio Vrbis ad hęc tempora, nullum, qui collegam ſuum magiſtratu deiecciſſet, anno ſuperuixiſſe. Sic Brutus dum Collatino Conſulatum abrogaſſet, ſtatim occidit: & Gracchus, cùm Octauium, Cinna Heluius, cùm Marullum Flauiúmque munere exturbaſſet, illicò interiit. Sed nec Vitiges Gothus diu regnaturus bella tractauit, ſed captus Conſtantinopolim perductus paulò pòſt obiit, ſuperſtite vxore Matha ſuenta, quę Germano patritio Iuſtiniani Cęſaris fratri nupſit à Vitigis funere. Viſigothi autem diutius in Hiſpania perſtitere: at citiùs diſceſſere à Gallia. Coniuncti enim finibus cum Francis, diſiuncti animis, nutriti in pręcordiis odij copiam demum ſignificarunt: præſertim vbi Clodoueus Rex Lega-

Platina in Syluerio Pontif.

Lib. 46.

tum ſuum à Gothis in mortis diſcrimen Alarico iubente perductum intellexit: ac inſuper præfractè Gothos Arianam ſequi amentiam, nec Dei filium genitum ante tempora fateri. Iuſtior enim cenſebatur belligerandi ratio, quę religionis colore niteretur. Proindè Turonicum per agrum ductans exercitum Rex, hoc tribuit D. Martino, quem pridè Galli in diuos retulerant fano magnificè extructo, vt edixerit, ne quis militum quicquam auferre vellet præter herbam aquámque: & cùm procax aliquis fœnum pauperi per vim abſtuliſſet, ſaluis edicti verbis ſenſum eius circumueniens, capite eum plecti imperauit. Alioquin enim & frumenta abſumere potuiſſet, quæ in herbis eſſe dicuntur, cùm ſeges adhuc tenera eſt. Hinc illud in Pſalmis: Producit fœnum iumentis, & herbam vſui hominum. Hinc Fridericus Auguſtus impunè permittit viatori tantum herbæ equo ſuo porrigere, quantùm ſecundum viã ſtans amplecti poterit, ſine vaſtatione herbæ, aut virentis ſyluæ. Nec cuiuſquam potius intereſt prata & paſcua amœnà ob fœnum futurum illibata ſeruari, quàm militum, vt pabulũ equis ſuppeditetur. Ideoque ſanxere Honorius & Theodoſius Impp. ne pratorum poſſeſſores militari moleſtia temerè fatigentur. Iure igitur ex falſa edicti interpretatione veram mortem retulit miles ſycophanta. Nam ita vocat Menander legis verba captantem exactiùs, neglecta mente.

Greg. Turonenſ. li. 2. §. 37.

Cap. 103. in Pſal. communi verſione.

§. vlt. de pace tenẽda. Honorius in l. vlt. de paſc. publicis. C. lib. xi.

Citat Stobæus ſer. de legib. 42.

— ὁ δ' ὁρῶν τὰς νόμους
λίαν ἀκριβῶς συκοφάντης φαίνεται.

Verùm Clodoueo Regi milites iuſtitia compeſcenti, & numinis rationem habenti, pro voto omnia ſuccedebant. Victorię frequens omẽ illi dabatur, quoad ventum eſt ad flumen Vigennam, * quod plus ſolito exundans pro repagulo erat Francorum copias prępediente. Quocirca Clodoueus æquè fluctuabat animo deliberãs, vtrum pontem ſolutilem repentè fieri expediret, an ſtatiua habere in planitie, donec flumen decreuiſſet: Idque vt citò accideret, Deum obnixè obſecrabat, & coæternum Patri ſummo Filium, quem Gothi ſiniſtra opinione diuellebant. Vixdum illuxerat aurora mortalibus, cùm tumultus & vociferatio ingens in caſtris exoritur propter ceruam ex improuiſo inſpectam, quam milites certatim telis & pedibus agebant: vt ſunt Franci venaticæ prædæ auidiſſimi, quantum prorſus fera vitæ ſtudioſa celeriter fugiebat.

* *sic vocat Annon. lib. 1. cap. 21.*

Gillius in Clodoneo, Le fleuue Vienne lez Chinõ.

Non amnes illam medij, non ardua tardant,

vt vtar Varij verſiculo. Nec Vigennæ quidem incremento territa eſt, quominus tranſmitteret, ac ſubitò prodigioſè euaneſcens Francis tutiſſimum vadum oſtenderet, quorum plerique in abſentem ſagittis adhuc ſæuiebant. Atqui Clodoueus Rex ſe Deo curę eſſe perſuaſus, ponè ſecutus feræ veſtigia, traduxit exercitum, cunctanter tamen. Non enim temerè Ceruę fidendum exiſtimauit: fortè quia Pharamone Rege Francorum ætate dæmon humana ſpecie, propria fraude, ſtructus, Iudæis in Creta inſula degentibus perſuaſerit, vt ſe ſequerentur peruium mare in-

Citat Varium Macrobius li. 6. cap. 2. vbi de Cerua agit.

uenturi, vt Moſe ductante in rubro ſinu inuenerãt. Poſtea autem vndis ſubmerſos atque difficulter vrinantes deluſerat. Erepti complures ſuperſtitioni euaneſcenti protinus nuncium remittẽtes, Chriſtum amplexi feruntur: quem Rex Francus tanquam veracem obteſtabatur, agnum innocuum & ſalutarem ſubinde appellans, ac magis aureum & opportunum quàm fuit Aries, qui Phryxum & Hellem per fretum longum tranſuexit, fratri fidus portitor, non ſorori: *Nicephor. lib. 14. hiſtor. c. 40.*

Dicitur infirma cornu tenuiſſe ſiniſtra
Fœmina, cùm de ſe nomina fecit aquæ. *Ouid. lib. 3. Faſtor.*

Planè ſe tandem collegit Clodoueus, meditans quanam Cerua timidum animal fugiſſet, in Viſigothos ſcilicet: admonuitque milites, ne armorum apparatu tam confiderent, quàm animorum ardore, exemplo imbellis feræ à natura cornibus armatæ, ſola velocitate nitentis. Idem quoque præſagiuit anteſignanus miles Romanis Q. Fabio quintùm, & P. Decio quartùm Conſulatum ineuntibus, cùm Galli Senones (hos enim fuiſſe quàm Vmbros mauult T. Liuius) in Hetruriam venerunt legiones Romanas & caſtra oppugnaturi, iam pectoribus equorum ſuſpẽſa geſtantes capita hoſtium & lanceis infixa, ouantéſque moris ſui carmine. Cúmque acies ſtructę ſtarẽt, Cerua fugiens Lupum è montibus exacta, inquit Liuius, per campos inter duas acies decurrit: inde diuerſæ feræ, Cerua ad Gallos, Lupus ad Romanos curſum deflexit. Lupo data inter ordines via, Cer- *Decad. 1. lib. 10.*

uam Galli confixere. Tum miles: Illac fuga, inquit, & cædes vertit, vbi ſacram Dianę feram iacentem videtis. hinc victor Martius lupus integer & intactus gentis nos Martię & conditoris noſtri admonuit: nō admodum profectò vana coniectura. Nam victores diſceſſere Romani, ita tamen vt alter Conſulum P. Decius Gallorum virtute, ſiue familiari eius gentis fato publicis periculis luendis dedicatę, occubuit eo habitu, quo ſe pater P. Decius bello Latino iuſſerat deuoueri, ſolemni precatione, vel, vt ſimpliciùs loquar, ſuperſtitioſa temeritate, in confertos hoſtiū globos concitato equo irruens. Nam & qui plurimùm Romanis fauent, cæſa eo die ex P. Decij exercitu ſeptem milia, ex Fabij mille & ducentos, fatentur. Cęterùm Gallis in Gothos confligentibus amplior clades extitit, prędicta minis cœleſtibus & facibus ab æde Diui Hilarij Pictonici per noctem ardere viſis. Non tamen liquidò conſtare poterat, vtri genti oſtenta minarentur perniciem, quoad exitus aperuit malum ſupremū Gothis impendiſſe, tametſi ſociis Romanis freti dimicarent. Vicerant vtique Franci Syagrium Proconſulem mox Sueſſiones regia autoritate prementem: verùm reliquię Quiritum quędam apud Aruernos reſidebant, præſertim in clara Apollinarium domo, non fœderata tantùm Romanis, ſed etiam affinitate coniuncta: cùm perſpicuè probatū ſit Apollinarem Sidonium Epiſcopum Auiti aliquādo Auguſti filiam vxorem habuiſſe, qui Gothos in Gallia ſæpè attriuerat. Sic enim ait

ad ſocerum Apollinaris: *Lib. Carminum, cap. 7. ad Auitum.*

- Diſcedis, Auite,
Mœſtus, qui Gallos ſcires non poſſe latere,
Quid poßint ſeruire Getæ te principe.

At poſt Auitum rerum habenas pro Romanis moderari cœperat Egidius militum magiſter, parẽs Syagrij à Clodoueo demum ſuperati, ad Alaricum Viſigothum profugi, ab eodem proditi. Sed quia lubenter conciliantur infenſi homines communibus malis ingruentibus, gliſcente in dies Francorum victoria Alaricus denuò cum iis, qui Romano Imperio ſtudebant, ſocietatem belli & fortunę iniuerat, maximè cum Mellio Apollinare Sidonij antiſtitis doctiſſimi patruele, Aruernorum Duce perſtrenuo. Rutheni autem Aruernis finitimi per ſeceſſionem in diuerſas ſententias diſtracti, Quintianũ ſanctiſsimũ Præſulem expulere, necare ipſum nixi, quòd impẽſè Francis fauere videretur cum aliquot æquè bonis ciuibus pertæſis Gothorum audaciam ab Apollinarium illuſtri familia interim ſuſtẽtatam: quibus Syagrij & quicquid erat Romanum perplacebant. Sic enim ſcribit Sidonius Syagrio ſuo: Cùm ſis Conſulis pronepos, idque per virilem ſucceſſionem, cùm ſis è ſemine poëtæ, immane eſt narratu, quantum ſtupeã ſermonis te Germanici notitiam tanta facilitate rapuiſſe: nouus Burgundionum Solon in legibus diſſerendis, nouus Amphion in citharis. Alibi idem Sidonius Apollinarem proauum ſuum ſub Honorio Cæſare tribunum ac notarium militaſſe refert, & in

Greg. Turonenſ. li. 2. §. 36.

Lib. 5. Epiſtol. cap. 5.

Cap. 9.

Principatu Valentiniani Galliarum parti prę fuisse. Fortunatum dicerem, nisi pro Visigothis aduersus Francos dextrum cornu tuendum suscepisset, ætate & vigore animi integer. Nam Alaricus lęuum Gaselico filio notho credidérat, mediam aciem ipsi dirigens: sicuti ediuerso Clodoueus summæ sui exercitus incumbebat. Chloderico autem Colonię Agrippinensis Regulo principia commendauerat, acri admodum duci belli muniis expetendo pacis tempore molestissimo: qui etiam domum reuersus Sigibertum patrem prępropera regnãdi libidine interemit, non diu malè parto dominatu fruiturus. Benè cum illo actum fuisset, si in prælio occubuisset. Verùm fortissimæ iuuenum turmæ immissus, ita in Alarici agmina corruit, vt tanquam lymphatico pauore cõsternata improuidam fugam facerent, nec respirandi, aut se respiciendi, spatium vllum Gothis daretur. Cæterùm Francis occurrebant Romani, Aruenique suum Apollinarem secuti, eiúsque præsentia, vltra rei bellicæ peritiam, freti ac pugnaces: quique nullam spem salutis nisi in victoria reponerent. Itaque diuturnam cædem magna contentione fecerũt. Videbatur vtrinque metus & fiducia ex ęquo procedere, donec Apollinaris mortiferè saucius animum ingeminans corporis viribus defectus intercidit. Mox Franci, postquàm hostium vociferatio, impetus, & missa tela non eandem vim habere visa, haud dubiè lassitudinem testarentur, in Gothos quanto maximo possent conatu incurrerunt. Tum Alaricus

præfectos

præfectos equitum circumducere alas iubẽs, & glorioſè vincendum, vel omninò pereundum iam ſtatuens, in prẽlium tota vi incubuit, & inclinatam aciem iamque reſtituerat, niſi Clodoueus concitato equo cominus manum conſeruiſſet, & Alaricum in terram deturbaſſet labore & armis grauem. Humi proſtratus, nec tam timidus vt ſalutem oraret, nec tam ſtolidus vt exorari poſſe hoſtem putaret, pugione traiectus interiit. Sed dum locum vulneris rimabatur Francus Rex, parum abfuit quominus ſuum ſanguinem vnà miſceret hoſtili, petitus telis duorum Gothorum à latere, quos loricæ beneficio incolumis euaſit. Vocladenſem campum vocant Galli autores, decimo à Pictonum vrbe miliario ſitum, quo Franci Gothiqúe paribus copiis, ſorte diſpari, dimicarunt. At Procopius (cui hac in re plus doctrinæ quàm fidei conceſſero) mauult Alaricum cum Viſigothis obſeſſum in opido Carcaſo, non ita procul à Narbone, quoad Gothi, quos iam tædebat inertiæ ſuę, & prædę à Francis paſſim coactæ, Alaricum probris inceſſerunt, eóque ancipitem egerunt, vt effuſis agminibus eruperit aduerſus Francos, à quibus obtruncatus Galliarum fertiliſsimam partem fruendam ceſsit, ſerò Oſtrogothis in ſubſidium venientibus: quos ipſe quidem cunctanter ac cautè expectabat, niſi militum importunitas congreſsionem infelicem affectaſſet. Poterant enim ad tempus contineri Carcaſi arce ac mœnibus munitiſsimis, intraque, vt Procopius ſubiungit, Alaricus alter, Maior,

Annon. lib. 1. vbi de loco pugnæ idem ſentit cũ Turonenſi lib. 2. §. 37. & Paul. Æmylius. Lib. 1.

Roma debellata clarus, Solomonis pretiosissimam supellectilem, & spectatu dignissimam transtulerat, auro & gemmis grauem, pridem victis Hierosolymis per Romanos auectam illuc. Ad quam seruãdam Gothi nihil in Gallia tutius duxerant Carcasione* opido gemino. Nam muris & suburbio diuiditur, ita vt opidum alterum ciuitas, alterum Burgus etiamnum appelletur. Sic de Emporiis in Hispania tradidit Tit. Liuius, nimirùm vrbe eo modo secta, vt altera in parte suo orbe concluſa Græci à Phocæa, vnde, inquit, Massilienses oriundi, in altera Hispani longiùs à mari colerent. Atqui Carcasenses disiti paululum muris, coniunctissimi animis, id tantùm inter se discriminis retinuisse videntur, quòd vrbis alteram partem ab altera ciuitatis & Burgi voce secreuerint. Nam veteres Burgum, Castellum dixerũt: interdum munitas aduersus hostem turres, Burgos dixere: quia Græcis πύργος turris est. Cornelius Tacitus accedit, asserens Asciburgium in Rheni ripa sitũ à Germanis Vlyssi autori tributum, dictumque ἀσπύργιον, & arcem in limite Imperij positam, quæque Sardiniam insulam ab incursione Libyca tueretur, Burgum nominauit Iustinianus Imperator. Et Orosius Burgundiones ab huiusmodi castellis deduxit, cumprimùm in Germania coaluerint, & ex crebris arcibus circa limites constitutis, velut ex opere præsumpserint nomen. Carcasio enim agri fœcunditate, fluminis propinquitate, fori claritate insignis, hostes alliciens tanquam ad prædam, præsidium contra eos-

* *sic vocat Procopius. Ptolemæo est* καρκασῶ, *Plinio Carcasum. Decad. 4. lib. 4.*

Veget. lib. 4 de re milit. cap. 10.

Lib. de moribus German.

l. 2. §. in Sardinia. C. de offic. Præfecti Africæ.

Lib. 7. ca. 32.

dem meruit firmiſsimum. Nam nec Gothos quieuiſſe ſexaginta pòſt annis comperio, quin Carcaſonam, vt Turonenſis appellat, oppugnarent, & Deſiderium Ducem ciuibus infeſtum occiderent, ipſíque vrbe potirentur, digreſſi, vt ſuſpicor, ex Hiſpania, in quã Amalaricus Alarici filius rebus fractis abfugerat, Thiodem tutorem accipiens, virum callidum, quique tandem regnum inuaſit, Atalarico Arij impium dogma ſectante à Francis interfecto. Ita licuit mortuo Alarico Francis per Gallias ſpatiari, & Regis theſauros, qui Toloſæ recondebantur, auferre, quanti auidiſſimos quoſque victores ſatiare poſſent. Licuit denique Francis diffuſis more æſtus marini nemine cohibente longè ac latè decurrere: adeò vt dij lætari ipſorum ſucceſſu crederentur, maximè cùm Engoliſmę ciuitatis muri repentè corruiſſent, ipſis obſidionem molientibus, velut hilari numine intromittendis, eiecta Gothorum colluuie: quibus ſi nõ Hiſpania panderet ſinum, extrema patienda fuerant. Cum Gothis itaque Hiſpani diu vixerunt, vel pòtius diutiſsimè mortui ſunt, donec non meliores, ſed recentiores hoſpites, Sarraceni ſuperuenere, ſimulatque Rodericus Rex vitium intulit virgini, Iuliani Tingitanæ prouinciæ præfecti filiæ, quam forma excellentem, in ætate nubili pudore ſeptam, amore ardens Gothus fruſtrà pellicere tentarat. Tunc incẽſę vires domeſtico dedecore patrem honeſtiſsimum ſolicitarunt, vt Sarracenos vltores ex Africa acciret, per Herculei freti anguſtias propediem venturos: vt

Lib. 8. de geſt. Frãc. §. 45. sic hodie dicitur.

Iornandes lib. rerum Geticar. et procop. lib. 1.

Raphaël Volaterr. lib. 2. anno ſalutis DCC. XIIII.

finis idem esset regni amittendi Gothis, qui Tarquiniis Romanis, sicuti eadem propè causa fuerat, stuprata per vim Lucretia Collatini vxore. Sic Marte quæsita Imperia, Veneris fœditate plerumque amittuntur. Non miror exoleuisse immane hominũ genus: mirarer, si secus accidisset iis, qui dulciores disciplinas & puriores vbique obscuraverant, natiuoque sono barbaricum, vt lolium segeti, miscuerant, Musis plangentibus, in Gallia potissimùm, in quam anteavidebantur Heliconis purissimos riuos,& præcipuas Parnassi delicias traduxisse: in eam præcipuè partem oræ Celticę, quæ Lugdunensis appellatur. De cuius eximia eloquẽtia non priùs dicam aliquid, quàm originem vltimam repetiero, & nominis à Lugduno opido celeberrimo ducti rationem, quę non vna circumfertur.

PLERIQVE Regem Lugdum conditorem laudant, Berosum secuti autorem, qui eadem ætate regnasse ait apud Tuyscones Herculem Alemanum, apud Celtas Lugdum, à quo prouincia, inquit, & homines cognomenta sumpserunt. Vbi interpres inde Ludouicorum nuncupationem tractam autumat, de qua paulò antè in Lodois seu Clodouei rebus gestis tractauimus. Nec de vmbra nominis satagere lubet, vbi lux veritatis disquiritur. Proinde placet Munatio Planco Lugduni conditi falsam gloriã extorquere, quam ipsi tribuendam Plutarchus putat. Ita enim se audisse meminit, Annibalem Alpes transiturum è Gallia ad insulam venisse, quam Arar &

In XIIII. Rege Assyr. Ibi Annius interpres.

In vita Annibalis.

Rhodanus flumina ex diuersis montibus confluentia facerent, vt in Allabroges penetraret. In eadem conditum à Planco lõgo pòst tempore Lugdunum. Eusebius quoque scripsit, Munatium Plancum Ciceronis discipulum, Oratorem insignem, Lugdunum condidisse, dum Galliam Comatam regeret. Vtique constat Plancum in Lugdunensi Gallia Quiritum turbata Republ. res gessisse, consorte Lepido. Sic enim testatur ipse epistola quadam ad Ciceronem. Exercitum, inquit, ad sextum Cal. Maias Rhodanum traieci: magnis itineribus Viennam equites mille via breuiore præmisi. Ipse, si à Lepido non impediar, celeritate satisfaciam: sin autem in itinere meo se opposuerit, ad tempus consilium capiam. Quomodo autem fama increbruerit Lugduni à Planco extructi, viro tantę molitioni nec opibus nec industria suffecturo, nemo melius detexerit quàm Dion Cassius. Senatus, inquit, Romanus timens, ne Lepidus & Plancus se iungerent Antonio, miserunt ad eos, qui dicerent, nihil iam ipsis Rempub. egere: ac ne quid sinistri suspicarentur, facinúsque aliquod perpetrarent, iussi sunt iis, qui quondam Vienna, quod est prouinciæ Narbonensis opidum, ab Allabrogibus pulsi, ad confluentem Araris & Rhodani confederant, vrbem condere. Atqui illi, inquit, subsistentes Lugdunum ædificarunt. Hinc liquet igitur Viennenses ciues extorres longè ante Plancum imperio Senatus obsequentem in ea insula consedisse, haudquaquam sine ædificiis & præsidio: sed Plancum co-

In Chronicis, annis ante Christum natũ 23.

Lib. 10. Epist. famil. cap. 9.

Lib. 46. hist. Rom.

lonos Gallicanos mœnibus fortè muniuiſſe. ſicut contigit Semiramidi Nini Aſſyriorum Regis vxori, quæ Babylona condidiſſe vulgò fertur: nempè tantummodò coctilibus muris circumdediſſe, fundatam primùm à Nymbroto Noë pronepote, cum turri editiſsima cœlitibus formidoloſa: quę vnum mortalium idioma in varia diduxit, & Babel, id eſt, confuſio, dicta eſt: atque ita alieni laboris laudem ſibi vendicaſſe Plancum arbitror. Planè Seneca Stoicus Plancum colonię Lugdunẽſis merum deductorem, non opidi autorem nominat. Liberalis noſter nunc, inquit, triſtis eſt nunciato incendio, quo Lugdunẽſis colonia exuſta eſt. Mouere hic caſus quemlibet poſſet, nedum hominem patriæ ſuæ amantiſsimum. Tot pulcherrima opera, quę ſingula illuſtrare vrbes ſingulas poſſent, vna nox ſtrauit. Quis hoc credat vbique armis quieſcentibus, cùm toto orbe terrarũ diffuſa ſecuritas ſit, Lugdunum, quod oſtendebatur, in Gallia quæri? Ciuitas arſit opulenta, ornamẽtúmque prouinciarum, quibus inſerta erat & excepta: vni tamen impoſita, & huic non altiſsimo mõti. Huic coloniæ, inquit, ab origine ſua centeſimus annus eſt: ætas ne homini quidem extrema, à Planco deducta: in hanc frequentiam loci opportunitate conualuit. Inuenio etiam Planco in Gallia res gerente Lugdunum celebre fuiſſe, ita vt puſillum id ſit adiectionis à Planco factæ, homine tanti operis honore prorſus indigno: qui aliquando interpres voluptatum M. Antonij & Cleopatrę in Ægypto, ab illo ad Augu-

Geneſ. 10.
Iuſtin. lib. 1.
Ioſeph. Antiquitat. lib. 1. cap. 5.
Lib. 14. Epiſtol. cap. 92.
Plin lib. 9. cap. 35.

ſtum mox transfugerit. Tum Cenſura Planci & Pauli acta inter diſcordiam, inquit Velleius, neque ipſius honori neque Reip. vſui fuit, cùm alteri vis Cenſoris, alteri vita deeſſet, Paulus vix poſſet implere Cenſorem, Plancus timere deberet, ne quicquam obiicere poſſet adoleſcentibus, aut obiicientes audire, quod non agnoſceret ſenex. Verùm ad ineundam apud Auguſtum gratiam multum illi profuit aſſentatio. Cùm enim illum Romulum quaſi alterum vrbis conditorem quidam appellandum cenſerent, obtinuit Munatij Planci ſententia, vt quia Cęſar teſtamẽto auunculi maioris iam diceretur, Auguſti cognomen adſciſceret, quòd loca religioſa, in quibus auguratò aliquid conſecratur, auguſta vocentur. Et ne poſthac pergat Lugdunum Planco tribui, viro in exteros perfidioſo, in ſuos immani, recordemur nefarię ſocietatis initę inter Lepidum Coſ. ſpe diuitiarum accenſum, & Antonium vlturum eos qui ſe hoſtem iudicaſſent Reip. ac denique inter Octauium Cæſaris in curia necati vindicem. Ictum eſt Triumuiratus cruenti fœdus apud confluentes inter Bononiam & Peruſiam nullo bono more, vt alius alij ſupplicium de inimicis ſumere pro arbitrio permitteret. Vnde Octauius poſtquàm triduo reſtitiſſet, Ciceronem Antonio perdendum dedit, Antonius imitamento ſceleris L. Cęſarem auunculum ſuum, Lepidus Paulum fratrem, Octauio ſicariis paternę cædis autoribus contento. Nec defuit Planco gratia Paulum fratrem proſcribendi. Ideò inter iocos mi-

Dion lib. 50.

Lib. 2. hiſtor. Rom.

ſuet. in Octau. cap. 7.

litares, qui currum Lepidi Planciq́ue Coſſ. ſequebã-tur, vſurpatum refert hunc verſiculum Velleius:

De Germanis, nõ de Gallis, duo triumphant Conſules.

Quòd verò ante Plancum, qui Auguſto imperante pollebat, Lugdunum populi frequentia poſitiſq́ue ædificiis claruerit, liquet, quòd circa primordia eiuſdem Imperij omnium rerum copia, quę ad beandam ciuitatem ſpectant, abundarit. Nec rudis fuit militaris audacię, vt perſpicuè referat Silius Italicus Haſdrubalem fratri Hannibali in Italiam auxiliares copias ducentẽ memorans, præſertim delectu in Lugdunenſium finibus habito: *Lib. 15.*

Hinc noua compulerunt haud tardo milite caſtra,
Venales animæ, Rhodani qui gurgite gaudent,
Quorum ſerpit Arar per rura pigerrimus vndæ.

Quid referam nunc de proceribus magnificis, templis, auro, mercimoniis? Nec eſt veriſimile, ſi tum recèns extructa vrbs illa fuiſſet, repentè inſtar fungi in tantam amplitudinem excreuiſſe. De ea namque Strabo, qui Auguſti tempora attigit, ſic tradit. Lugdunum, inquit, in colle conditum, vbi Arar amnis Rhodano commiſcetur, Romano tenetur Imperio: ampliore quoque ſupra reliquas, excepta Narbone, ciuitates floret virorum ordine. Nam & vſui magno eſt illis emporium: templum etiam ab vniuerſis Gallis communi deſignatum impenſa, & Auguſto Cæſari dicatum, ante hanc vrbem ædificatum eſt, vbi fluuiorum eſt coitio. Adeſt & ara dignitatis eximię gentium LX. numero inſcriptum habens titulum, *Lib. 4. Geograph*

earúmque

earúmque ſingularum ſtatua vna. Alia ſubinde ingẽs locata eſt ara. Adiicit Suetonius Claudium Cæſarem Druſi filium eodem die natum Iulio Antonio Fabio Africano Conſulib. Lugduni, quo primùm ara Auguſto ibi dedicata eſt. Propterea in Ludo Senecę, de morte Claudij, ſic quærit Hercules: *In claudio, ca. 2.*

Vidi duobus imminens fluuiis iugum,
Quod Phœbus ortu ſemper obuerſo videt,
Vbi Rhodanus ingens amne prærapido fluit:
Arárque dubitans, quò ſuos curſus agat,
Tacitus quietis alluit ripas vndis.
Eſt-né illa tellus ſpiritus altrix tui?

Quocirca fit, vt ſentiam, priuſquàm Auguſto ara cõſecraretur, Gallos Lugdunenſes facundia domeſtica delectatos, nactos deinde occaſionem religionis, & Romanę maieſtatis prætextu, eloquij exercendi gratia ad aram conueniſſe, laudationes inſtituiſſe oratione libera, quales Bardi carminibus olim edere conſueuerant lyra vocem adiuuante, vituperantes id quod ſceleris ſpurcitia reiiciendum ſuaderet, tum Græcè, tum Latinè, atque adeò Gallicè. Ita fit, vt hi ludi Miſcelli vocitarentur. Vnde Suetonius in C. Caligula, qui ante Claudium imperauit, edidit peregrè ſpectacula, in Sicilia Syracuſis Haſticos ludos, & in Gallia Lugduni Miſcellos. Sed hîc certamen quoque Græcæ Latinæque facundię, quò ferunt victoribus præmia victos contuliſſe, eorumdémque laudes componere coactos. Eos autem, qui maximè diſplicuiſſent, ſcripta ſua ſpongia linguáve delere iuſſos, *Diod. siculus lib. 6.* *Cap. 20.*

niſi ferulis obiurgari, aut flumine proximo mergi maluiſſent. Tales igitur ludos Caius minimè inſtituit, aut excogitauit, ſed veriùs edidit, id eſt, ſolemni ritu exhibuit, & exercuit non ſine periculo: cùm Rhetoribus parum diſertis ignominia aut mors impenderet: ideóque tremuli & pallentes aræ admo-
sat. 1. uebantur. Ex quo Iuuenalis:

Palleat, vt nudis preßit qui calcibus anguem,
Aut Lugdunenſem Rhetor dicturus ad aram.

Ad hoc pulcherrimum ſpectaculum ſuo tempore conueniebant nobiliſſimi Gallorum ac Germanorum: quare Druſus prętextu eius feſti, quod hodie quoque ad aram Auguſti celebratur (inquit Dion, qui fuit Alexandri Seueri ſeculo*) Gallorum primoribus euocatis, motus eorum pręuenit ac ſedauit. Hic autem Druſus Auguſti Cęſaris priuignus, Tiberij frater, deliciis honeſtis cumprimis deditus, magnoperè dilexit catellam Lugdunenſem villis candidulis delicatioribus & propenſis auriculis ſemetipſa fermè amplioribus iucundiſsimam: cuiuſmodi generis illa ætas complures tulit, necdum amiſit ſobolem à Martiali laudatam, vbi de catella Gallicana loquitur:

* *Anno Chriſti 235. Vide Dionem lib. 54. de hiſtor. Rom.*

Lib. 14. *Delicias paruæ ſi vis audire Catellæ,*
Narranti breuis eſt pagina tota mihi.

Sanè longè poſt Druſum in Germania defunctum, quò inter militię Romanæ Aquilas canem ſibi caram detulerat, & dum Eleutherius Pontifex ab Apoſtolo duodecimus eccleſiæ Rom. pręeſſet, anno XVII.

Imperatoris Antonini Veri Lugduni Viennæque tanquã in celeberrimo Gallię theatro Christi athletæ religionem ipsius animosè & constanter tutantes decertarunt, & contra dęmones insidiosos, ac tyrannos efferos, coronas retulerunt: reipsa manifestantes, non esse condignas pręsentis temporis perpesiones futurę glorię, quæ in cœlo reuelabitur: ideóque intrepidi & alacres ad tribunal Prędidis prouinciæ sistebantur inter reos relati, quia Christum profiterentur: præsertim Vetius Epagathus causidicus, & Sanctus Viennensis ecclesię Diaconus, & Attalus natione Pergamenus, & Alexander Phryx arte medicus, ac Blandina Lugdunensis matrona generosa ad supplicium tanquam ad nuptiale conuiuium hilariter procedens, inclusa reti, obiecta tauro indomito, quoad moreretur, vel potius quoad æternùm viueret, cum multis aliis, qui quoties se Christianos esse prędicarent, toties renouare videbantur vires suas, vt Antæus ille in fabulis cum Hercule decertans, quoties humum parentem tangeret, surgens robustior. Quoniam autem Imperator rescripserat Prędidi, ne nisi confitentes plecterentur, & Panegyris iam inciperet, inquit Eusebius, ad quam omnes gentes vndiquaque coirent: tunc pro tribunali sedens in Christianos ius impium libentiùs dicebat, & eos, qui ius ciuitatis Romanę haberent, capite truncabat, cęteros obiiciebat bestiis. Cuius immanitatis serui Christi Viennę & Lugduni degentes epistola certiores fecere Asiaticos & Phryges, hortati vt iti-

Vide Euseb. lib. hist. Eccles. siast. 5. ca. 1. & 4. & 6.

dem in fide ſancta fortes & interriti pergerent: & Irenęum doctiſsimum Preſbyterum, mox Lugdunẽſem Epiſcopum Eleutherio Romano ſolicitè per literas commendarunt. Non deſunt qui Panegyrim illam Lugdunenſem pro nundinis accipiant: quia conſtet ex Strabone Lugdunum celebre fuiſſe emporium, mercaturam facientibus idoneum & peruium. Sed nihil impedit aræ feſto ſolemni promercij frequentiam concurriſſe. Nam procliuiùs eò conueniebant quæſtum facturi, quò populum norant confluere. Scripſit quoque autor eximius M. Antonium Gniphonem in Gallia natum, Græcè Latineque eruditum, & Rhetoricis apprimè excultum, Romæ non niſi nundinis declamaſſe. Fluxit inde mos Xenia liberalium diſciplinarum doctoribus impertiendi Lutetiæ, & ſacra quædam ritè peragendi ſolemnibus nundinis. Nam & nundinæ crebriùs ad delubra exercebantur: extátque apud Serbidium Scæuolam Iuriſconſultum Annię ditiſsimę teſtamẽtum huiuſmodi: Quiſquis mihi hæres erit, fidei eius committo, vt det ex reditu cœnaculi mei & horrei poſt obitum, ſacerdoti & hierophylaci & libertis, qui in illo templo erunt, denarios decem, die nundinarum, quas ibi poſui. Si priuatę mulieris exemplum nihil ſuadet, aderit regium ac publicum Caroli Calui Francorum Regis, qui nundinas Germanicas Aquiſgrani à Carolo Magno auo inſtitutas Pariſios tranſtulit, menſe Iunio inchoandas, ad fanum Dionyſij, mirifico gentium conſeſſu & commercio,

Nicephor. lib. hiſtor. 4. cap. 15. & 16.

Euſeb. lib. 5. cap. 5.

vlin. ſeu sueton. de illuſtribus Grãmaticis.

l. 20. §. Annia. ff. de annuis legat.

ac compendio. Quin & per Pontificem Rom. egit, vt mercatoribus eò tendentibus triẽtis peccatorum quorumcumque obliteratio concederetur.*adeò licet nundinari etiam Pontificibus, & apud cœlitum menſam acceptas vltro citróque ſummas bona fide refundere in moneta proba & aurea. Accedit, quod Tuditanus vetus autor affirmauit, originem nundinarum minimè religionis expertem, deductã à Romulo, qui communicato regno cum T. Tatio ſacrificiis & ſodalibus inſtitutis nundinas adiecerit. Licinianus quoque nundinas vocabat Iouis ferias: & Iulius Cęſar lib. xvj. auſpiciorum, negat nundinis concionem aduocari poſſe, comitiáve haberi, aut agi cũ populo. Nundina dea à nono die infantium, quo luſtrabantur, & nomen accipiebant mares, vt fœminæ octauo. Conſtat etenim nundinas dici ipſas à nono die ruri intetmiſſo, vt ad mercatum legéſque accipiendas Romam iretur ceſſante agricultura. Nundinarum in Gallia celeberrimæ Lugdunenſes habentur, propter loci opportunitatem, vetuſtatem moris, & commoditatem vtriuſque fluminis, pręcipuè Rhodani ab Apenninis Alpibus manantis, deinde per Lemanum lacum magno impetu ſibi viam pandentis, ingenti externę aquæ faſtidio: nam nihil ex lacu, dum velox exiit, ſecum trahere dignatur hoſpes fluuius. Iuxta Lugdunum atrox & feruens Ararim per fines Heduorum & Burgundionum fluentem cum quadam aquarum modeſtia excipit, ac trãquillum & curſus ſuos diſſimulantem humeris por-

* *Lendi. tũ vocat has nundinas Nic. Gillius in Caluo. & Roſarium Ludouici xi. anno 876.*

Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 16.

tat in Massilienſe pelagus, terras proluens fertiliſſimas. Hinc Claudianus:

Lib. 2. in Eutropiũ.

Quàm Rhodano ſtimulatus Arar, quos inter aprica
Planities, Cereriq; fauet, denſiſq; ligatur
Vitibus, & glaucos fructus attollit Oliuæ:
Diues equis, felix pecorum, pretioſaq; picto
Marmore.

Verùm, vt in confeſſo eſt, vtrouis flumine fœcundari agrum, & populum lætari importata annona & mercibus, ſic tantum boni comitatur clades aliqua non rara inundatione: qualem Turonenſis accidiſſe tradit anno quarto Childeberti I. Francorum Regis, tanquam ambo fluuij in Lugduni necem conſpiraſſent, dirutis partim muris, atque erutis paſſim arboribus, quarum mox aliquæ Septembri floruerint. At in ciuitate Aureliana conflagratio improuiſa ciuium ingentes opes populata, vix quicquam eximi permiſit. Paulo mitior in ciues exarſit Ludouico VIII. regnante: nec longè pòſt emerſit Vualdenſium ſecta, qui ſe vulgò Pauperes de Lugduno nuncuparunt, & diuitias omnes cœleſtes deprędari poſſe vitę inſtituto iactitabant, Vualdone ciue Lugdunenſi prælucente ac auſpice. Romanæ religionis præſules deſpicabantur, tanquam inopiæ Apoſtolicę ſecuros: ex quo à Gregorio IX. hęreticis adnumerantur, cui arrogans paupertas diſplicuit. Quare vt hæc colluuies mundetur, reuertamur ad flumen. Arar, inquit Calliſthenes, fluuius dictus fuit ὁ Ἄραξ τῷ ῥοδανῷ ἥρμοσται: quia Rhodano coniungitur. In illo addit gigni Clupeam

Lib. 5. anno 520.

Iacob. Bergomenſis lib. 10. 1558 cap. pen. de hæreticis.

Lib. 13. Rerum Gallicarum.

Citatur à Stobæo in serm. 98.

piſcem decreſcente luna nigrum, aliâs album: in cuius capite lapis inuentus quartanas ſanat alligatus ſiuiſtro lateri. Lugdunenſem Coloniam iuris Italici fuiſſe Paulus Iuriſconſultus memorat. Ammianus Galliam Lugdunenſem primam & ſecundam conſtituit: quarum hæc à Rothomago exordiatur, illa ab inclyto Lugduno, non magis ſoli cœliq́ue dotibus, quàm Rhetorum eloquentia admirando. Hæc itaque

l. vlt. ff. de cenſib. Lib. 15. rer. geſt.

Gallia cauſidicos docuit facunda Britannos,

vt ait Iuuenalis. Nam priuſquàm clariſſimum illud Galliæ ſydus Lutetia radiis & nitore ſermonis illuxiſſet, primas obtinebat in dicendi genere Lugdunum. Eò conueniebant Oratores ſumma contentione politiſſimo quouis ſtylo diſceptaturi: nec pudebat Latinos homines eò cõcedere, vel diſcendi gratia, vel facundiam ſuam oſtentandi. Sanè ſi ſequamur Ruffum perquàm diſertum, illum, inquam,

ſat. 15.

Ruffum, qui toties Ciceronem Allobroga dixit,

vt idem Satyricus teſtatur, & Cicero ipſe facundiæ, Latiarúmque literarum parens, vt Dictator Cæſar de illo ſcripſit, hoſtis quondam illius, eloquij ſui florem ex hortis Lugdunenſibus decerpſit, quo Rẽpublicam ab indagine & plagis Catilinæ extricauit: quo M. Antonium triumuirum proſcripſit, Octauium Cęſarem adoleſcentulum ad diuturni Imperij faſtigium euexit. Primus in toga triumphum linguę́que lauream meritus omnium maximam, quantò plus eſt ingenij Romani terminos promouiſſe, quàm

ſat. 7. Plin. lib. 7. cap. 30.

Imperij: & poſt mortem ab hoſte teterrimo Antonio illatam pręciſo gutture, ac ſanguine atro fluente, ex quo nitidus fluxerat eloquentiæ riuus, adhuc incolumi fama viuere ſcriptis intelligitur, vtique nunquam morituris: quibus Gallia viciſſim adiuta eſt, paria faciente Cicerone, pietatémque Ciconiæ imitante cum parente ſua: vt rurſus eam iam ſenio grauem, Gothiſque irrumpentibus illuuie extera fœdatam, refecerit, illuminauerit: & quamuis Antonij ſcelere abſciſſa ſit vox publica indefenſa, quę per tot annos publicum ciuitatis bonum, & priuatum ciuium defenderat, gloriam tamen factorum & ſcriptorum adeò non abſcidit, vt auxerit potius, victuram omni ſeculorum memoria. Inde Ruffus Ciceronem (ad quem pro meritis laudandum altero Cicerone opus eſſet) Allabrogem vocabat, propter Viennam Allabrogum metropolim Lugduno conterminam, ſicut omnes optimæ notę ſcriptores Horatium Flaccum Calabrum dicunt, licet natus pro certo feratur in Venuſio opido Apulię Calabris finitimæ. Dederat verò M. Tullius maximam operam Lucio Plotio Gallo Rhetori, de quo, vt eſt apud Tranquillum, ſic refert Cicero ipſe in epiſtola ad M. Ticinnium: Equidem memoria teneo, pueris nobis primùm Latinè docere cœpiſſe L. Plotium quẽdam, ad quem cùm fieret concurſus, quòd ſtudioſiſſimus quiſque apud eum exerceretur, dolebam mihi idem non licere. Continebar autem doctiſsimorum hominum autoritate, qui exiſtimabant Græcis exercitatio-

Pet. Crinitus lib. 3. de poëtis Latinis. cap. 38.

In lib. de claris Rhetorib.

exercitationibus ali meliùs ingenia posse. Sed præterea audiuit ac coluit Cicero M. Antonium Gniphonem ingenuum in Gallia natum, sed expositũ, mox manumissum, institutúmque Alexandriæ in Græcis Latinisque: vir memoriæ singularis, facilis naturæ, in Grammaticis excellens doctor, nunquam pactione mercedem exigens, multa ex liberalitate discentium consecutus. Docuit, inquit Tranquillus, primùm in D. Iulij domo pueri adhuc, deinde in sua priuata. Docuit autem & Rhetoricam, ita vt cotidie præcepta eloquentię traderet. * Scholam eius clarissimos quosque viros frequentasse aiunt: In his M. Ciceronẽ etiam cùm prætura fungeretur. Si hoc ignorauit Plutarchus, ignoscendum: si dissimulauit, indignandum, quòd Gallicam laudem magistris tantùm Græcis tribuerit. Is enim tradidit de Ciceronis patre nihil certum proditum: Alios fullonicam fecisse asserere: (nam ferè semper de raræ eruditionis viris vulgus malè suspicatur, & claritatem sanguinis eorum inuidiosissimè, ne vbique polleant, nititur infuscare:) Alij genus eius ad Tullium Appium Volscorum Regem retulere. At Eusebius: M. T. Cicero Arpini nascitur matre Heluia, patre, inquit, equestris ordinis ex regio Volscorum genere. Nutrici eiusdem spectrum nunciasse Plutarchus subdit, eam vniuersæ Reipub. ingens commodum alere. Natus miro ingenio Cicero, ad nullum literarum genus, ne poësis quidem, ineptus, præmatura doctrina & gloria inter sodales pueros eminuit. Puerili consuetu-

Sueton. in lib. de illustrib. Grãmat.

** Declamasse eum nundinis suprà vidimus.*

In vita eiusdem Ciceron.

Euseb. in Chronicis, Olymp. 168

dine tranſacta Philoni Academico incubuit. A Q. Mutij auditoribus ius ciuile edoceri ſe curauit. Bello Marſico ſub Sylla ſtipendia prima meruit: deinde propter inteſtinas ſeditiones otio literario deditus, rebus mox tranquillis ex vmbratili ſtudio in lucem fori prodiit. Specimen clarum prębuit diuinæ ac Gallicæ eloquentię, dum ſex & viginti natus annos, ſummis audientium clamoribus Sext. Roſcium parricidij accuſatum defendit, victoriámque retulit. Verùm interim Syllam extimeſcẽs, in Græciam proficiſcens curandę valetudinis prętextu, quia è ſtomacho laboraret, Athenis Antiochum Stoicum audiuit: oratorias pręceptiones, quibus ſe perpoliret, ad futuros Reipub. vſus percepit: cúmque iam clarum meruiſſet inter patronos nomen, in Aſiam nauigauit, teſte Quintiliano: & pręcipuè ſe Apollonio Moloni, quem quoque Rhodi audierat, reformandum ac velut recoquendum dedit: quoniam tunc dignum operępretium venit, cùm inter ſe congruũt præcepta & experimenta. Declamante aliquando Cicerone Molo attonitus, Te laudo, inquit, & admiror, ô Cicero: ſed Græcorum fortunæ me miſeret, cùm videam eruditionem & eloquentiam, quę ſola bonorum nobis relicta erant, per te Romam acceſſiſſe. Notat Seneca, Ciceronem in dicendo à Græca concitatione alienum fuiſſe, qui, vt frequentius, ſemel incipiunt, ſemel deſinunt. Ideò Homericus Orator ſine intermiſſione in morem niuis cadentis loquitur. Atqui Cicero gradarius fuit, tractim ſtillans

Quintil. lib. 12. cap. 6.

Lib. 5. Epiſtol. cap. 40.

auribus orationem, lenta, vt puto, festinatione, ac planè Gallicos pręceptores redolente Græcis vetustiores. At bene dicere tanti faciebat, ne quid sibi quęsitæ gloriæ decederet, vt die ad causam apud Cẽtumuiros agendam constituto, Erotem seruum libertate donauerit, quia nunciarat in posterum diem iudicium fuisse dilatum. Orationes autem à se habitas edere solitus, scribendo seipsum vincebat. Hoc ei exprobrat Fusius Calenus Antonij propugnator vehemens: Putas, inquit, esse quemquam, qui ignoret nullam admirabilium tuarum orationum, quas edidisti, à te dictam esse, sed omnes deinde conscriptas. Quod si negas, recordare quomodo Verrem accusaueris. Certè compertum habeo Ciceronem pro Milone patrocinantem, ac spectantem armatos milites præter consuetudinem Pompeio pręsto esse, idq́ue ex Senatus decreto, vti Iudicibus liberè iudicare liceret, ita animo collapsum incusso terrore, vt languente & breui oratione contentus finem dicendi fecerit: mox animo collecto per otium eam scripserit, quæ tam accurata & ampla legitur. Ferturq́ue Annius Milo propter cædem Clodij, quem Cicero quoque ab exilio reuersus tribunitiam potestatem ex patritio ordine perperàm gessisse querebatur, demum exulare iussus, cùm orationem ad se à Cicerone missam perlegisset, plus tribuisse scriptę quàm pronunciatæ. At viuam vocem pluris fecit Æschines. Legens Rhodi orationem Demosthenis æmuli, adiecisse dicitur, τὶ δὲ εἰ αὐτοῦ τοῦ θηρίου αὐτὰ ῥήματα βοώντος

Plutarch. in Apophthegmatis.

Dion Cassius lib. 46.

Idem lib. 40.

Plin. li. 2. Epistol. cap. 3.

ἀκηκοᾶτε; id est, Quid si ipsam feram hęc verba clamantem audiuissetis? Proinde Milo rescripsit patrono, benè sibi euenisse, quòd is talem in iudicio non pronunciasset: Nunquam enim futurum, si eo modo orasset, vt tantos mullos pisces Massiliæ, ad quam se exul contulerat, ederet. quod fortè ironicè à Milone Ciceronem taxante dictum, qui tempestiuè nihil causę cōducibile attulisset: postea quod dici debuit, serò ostentaret: vel potius, quia Milo reditum impetrare iam non valens, eo saltem nomine seipsum consolaretur, quòd Galliam inuisisset, & Massiliam vrbem maritimam ad sinum Ligusticum, non leue Gallię ornamentum ac propugnaculum. Cuius quidem ciuitatis disciplinam atque grauitatem Græciæ ciuitatibus Cicero audacter antepositit: ita consilio optimatum gubernatam asserens, vt eius instituta laudare quàm æmulari facilius fuerit. Conditam verò illam tempore Tarquinij Regis tradidit Iustinus, cùm Phocensium Asiatica iuuētus ostio Tyberis inuecta amicitiam cum Romanis iunxit. Inde in Galliam profecta bonis auibus, dum Persarum dominatum & domesticam calamitatem effugeret instructa classe. Ionum coloniam vocat Agathius Massiliam, deductam Dario Idaspis filio in Perside regnante. At classi prępfuisse Euxenum inquit Athenęus, qui tum fortè magna cum Phocensium caterua Gallicum littus appulerat, cùm Nanus regionis princeps genetum quęreret patrio more. Oportebat enim puellā post cœnam opiparam ingredi, phialámque porri-

In Orat. pro L. Flacco.

Lib. 43. in Trogum. Suidas in Historicis.

Lib. 1. de bell. Goth.

Lib. 13. Dipnosophist. cap. 13. Iustinus autē Peranum vocat.

gere procorum optatiſsimo : & Euxeno , qui eo die fortè venerat, porrexiſſe. Factus igitur ex hoſpite iucundiſsimus gener locum vrbis ſtatuendę accepit, & muniuit, Deo fortunante Gręcorum progreſſus atque victorias, ita vt inter finitimos Phocici aduenę valde claruerint, Carthaginenſes bello fuderint, necnon Hiſpanos : mox inter Sucronem fluuium & Carthaginem nouam tria opida fundauerint, quæ pòſt Sertorius rerum in Hiſpania potitus frequentauit: Sed & Niceam Liguribus propinquiorem, nunc arce nobilem, & ducis Sabaudi ſede præcipua claram. Prętera ad Rhaurarim flumen ex Gebennis demiſſum, non ita procul à Narbone, Agatham opidum ædificarunt. Cum Romanis fœdus ſumma fide Maſſilienſes ſanxerunt, & auxiliis in bellis maximis iuuerunt. Adhæc cùm audiſſent captam à Gallis Romam, luxerunt mœſtiſsimè, ac pro redimenda aurum contulerunt : ob quod meritum immunitas Maſsilienſibus decreta, & locus ſpectaculorum à Senatu datus : rurſúſque cum Maſsilienſibus à Romanis gratificătibus fœdus æquo iure percuſſum, vt quos præſidio eſſe ſibi haud dubiè cognouerant. Hinc M. Tullius ad Atticum: Maſſilienſium factum tum ipſum per ſe luculentum eſt, tum mihi argumento eſt rectè eſſe in Hiſpaniis. Minus enim auderent, ſi aliter eſſet : nam & inuicti, & diligentes ſunt. Alibi vehementer angitur Cicero, quòd portari in triumphum Maſſiliam viderit ad amiſſi Imperij exẽplum, & ex ea vrbe triumphari, ſine qua Romani

strabo li. 3. & 4.

Mela lib. 2. cap. 5.

Lib. 10. Epiſtol. ca. Quidnã.

Lib. 2. Offic.

Imperatores ex Transalpinis bellis nunquam triumphassent. Eam verò deditione ceperat C. Cæsar, diutissimè oppugnatam à C. Tribonio legato, crebris eruptionibus fractos ciues incessente, pestilentia etiam graui conflictatos, & rei frumentariæ ad summam inopiam adductos: panico enim vetere, hordeóque corrupto alebantur, labefactata magna muri parte, & desperatis sociorum auxiliis, quos in potestatem Cęsaris veniſſe cognouerant: qui postmodùm victor deditos pro nomine & vetustate conseruauit, duabus legionibus præsidio Massilienſium relictis: Atque ita magnam pristinę felicitatis iacturam fecere, quędam eius vestigia retinentes & publicæ administrationis, instituto ad eam D C. virorum consilio, quos πμόχθς* vocarent, quoad viuerent, eo honore fruituros. Creari verò nequibant, nisi è ciuiũ sanguine à tertia generatione, & adepti liberos. Senatus huius principes quindecim numero, tres Præsules agnoscebant, legibus optimis fretos Ionico more promulgatis. Re nauali ac bellico apparatu proculdubiò percelebres extiterunt. Verùm post victum à Cæsare Pompeium, cui obnixè studuerant, belli artes cum Philosophicis commutarunt: híſque adeò floruerunt, vt nobiliſsimi quique Romanorum ad capeſſendas diſciplinas eò filios mitterent, neglectis iam Athenis, teſte Strabone: eò magis, quòd morum grauitate præ Atticis ſpectarentur, Laconicis non inferiores. Vnde Maſsilienſes mores pro ſeueris vſurpatos opinor à veteribus. Suidas autem

* *i. honoratos ac potentes.*

Vide Erasmum, in prou. Naniges Massiliam. Valerium lib. 2. c. 1.

exprobrat ipsis viris vestitum muliebrem, colligatos capillos & vnguentis delibutos, & mollitiem denique vltimam: cui nequeo assentiri. Mimos enim & scenicos ludos prohibuere, quibus amatorij actus spectandi consuetudine, imitandi licentiam irretiret. Deos sine superstitione colere iussere, & fumis sine planctu ac lamentis prosequi domestico sacrificio & cõuiuio necessariorum, iuxta illud duodecim Tabularum: Ne lessum funeris ergo habento. Lessum Cicero lugubrem eiulatum interpretatur, quem quoque Solonis lex substulit. Meritò ille quidem. Si enim felices sunt mortui, inuidia sit eorum sortem deflere: si miseri, quid fletus illis prodest? Et quò seueritas etiam fœminis communis foret, imperauit lex Massilienses fœminas aquam bibere: atque forsitan profecit, vt libentiùs ac fortiùs eæ comas suas conferrent ad classis instructionem, quia funes deficerent. Nam maluere pudicę fœminæ deformato ad tempus capite reparare exarmata nauigia, & liberè viuere, quàm venustate integra hostibus cedere, hisque seruitum ire. Sic aiunt Romanas, cùm obsesso à Gallis Capitolio neruorum copia defecisset, crines viris pugnantibus obtulisse. Id potissimùm laudatum est in Massiliensibus, dum Rex Caramandus lectissimorum iuuenum exercitu vrbem iam virium glòria virentem impugnaret, & subsidia ab exteris mari peterentur. Ille tamẽ vltrò obsidionem soluit, territus per quietem à Minerua, quam in arce Massiliæ summa veneratione cultam Iustinus perhibuit.

In verb. ἐκ μασσαλίας ἥκεις.

Lib. 2. de legib.

Athenæus lib. 10. cap. 9.

Frontinus lib. 1. stratag. ca. 7.

Veget. lib. 4. cap. 9.

Gell. lib. 10. ca. 23.

Vnde & meliores scientiæ ibi mirifico in pretio fuerunt, & viri eruditi, iuris ferendi ac dicundi gnari. Indoctos & corruptos Midę vocabant genus. Dicitur enim Midas, quasi μηδὲν εἰδὼν, id est, nihil sciens: vt qui fertur perperàm iudicasse contra Apollinem sponsione facta certantem cum Marsya de tibiarum melo, ideoque asininis auriculis insignitum : quarum notam soli tonsori patefecit.

Vide Fulgentium lib. 3. Mythолog. cap. de Apolline, vbi citat Arbitrũ.

Sic commissa ferens auidus referre minister
Fodit humum, Regisque latentes prodidit aures:
Concepit nam terra sonum, calamique loquentes
Inuenere Midam, qualem conceperat index,

vt scripsit Petronius Arbiter Massilienſis autor, de quo Sidonius :

In Carmine 23.

Et te Maßilienſium per hortos
Sacri ſtipitis Arbiter.

Seruius li. 3. Æneid. uerſ. Auri ſacra fames.

Scripsit quidam Petronium genere claro progressum ab oratore facundo Castore Massilienſi, vel, teste Suida, Galata aut Rhodio, cui Philoromęo cognomentum, ab amore erga Romanos. Idem à Rege Deiotaro socero suo, quem apud Cęsarem criminatus erat, interfectus, reliquit libros elegantes de Babylone, De persuadendo, Artem dicendi, & Annalium ignorationes, alióque multiiuga doctrina pleniſsimos. Atqui Cicero Castoris patrem antea obscurum dicit nobilitatum ducta filia Deiotari, mox insimulati à Castore nepote, quòd Cæsaris vitæ insidias parasset, quódque erga Pompeium visus esset propensior, vti in oratione sua Cicero patrocinans refert. Cæterùm Petronio memorante didicimus,

laboran-

laborantibus peſtilentia Maſsilienſibus, ſolitum vnum ex pauperibus ſe anno integro alendum delicatiſsimis cibis præbere publico ſumptu: pòſt verbenis ac veſtibus ſacris circumductum ornatiſsimè per vrbem non ſine execrationibus tranſuehi, tanquam cum eo proiecto publica mala expiarentur, & ſimul expellerentur. Si qui ciuium tędio vitæ mortem ſibi conſciſcerent, venenum cicuta temperatum impunè hauriebant, quod in tam triſtes vſus publicè cuſtodiebatur, modò Senatus cauſam cognouiſſet tam prępcipitis voti, quo nullum tamẽ frequentius. Videbatur namque hæc notabilis iuſtitia, quæ nec mori cupienti celerem viam abnegabat, nec temerè pandebat. Quam conſuetudinem non in Gallia ortam, ſed è Grędcia tranſlatam Valerius ſuſpicatur: adeò mores cum lingua Ionica Maſsilienſes ipſi mordicùs retinuerant, ac latiſsimè diſſeminarant, vſque ad inſulas Stœchades. Ligures hę aſpiciunt ordine quodam diſperſæ, à quo nomen duxere. Nam & Maſsiliæ nuncupatio prorſus Grędca putatur, ἀπὸ τῦ μάσσαι, quod vincire ſignificat, * & ἀπὸ τῦ ἁλιέως, id eſt, à piſcatore: quia aduentans Phocenſis claſsis gubernator piſcatorem indigenam opperiẽs, nauem alligare iuſsit rudentibus. Iſidorus autem à ducis nomine appellatam Maſsiliam mauult. Addit à Varrone Maſsilienſes dictos trilingues, quia Græcè, Latinè & Gallicè loquerentur: ne diutiùs glorietur Ennius, qui ſe tria corda habere dictitabat, quòd præter Græcum & Latinum idioma, Oſcum percal-

* Æolicè tamen, vt vult Eustathius in Dionysium. Lib. Etymologiar. 15. cap. 1. A. Gell. lib. 17. cap. 16.

leret. Vrbis magnificentiam talem olim fuiſſe, qualem nunc videmus, & admiramur, vix arbitror, cùm ædificia ſine tegulis pluuiæ reſtiterint, ſubacta cum paleis terra, non abſque Græco exemplo. Nam Athenis in Areopago tectum è luto conſtitit priſca frugalitate, & tenaci terrę natura: cuius etiam id Maſsilię peculiare extitit, quòd lateres ex ea ducti & arefacti, proiecti in aqua natarent. Planè ager Maſsilienſis frumento rebellis oleam non reſpuit, nec vitem: cui tantoperè blanditur, vt ex vnica vite paterram factam Plinius viderit. Magis miror Iouis ſimulacrum in vrbe Populonia Hetruſca ex vnica vite multo æuo ſyncerum. Agathius teſtatur Maſsilienſes ſua ætate iam ab antiquo viuendi loquendique ritu luxaſſe, * & imperantium inſtitutis moribúſque vixiſſe, potiſsimùm Francorum, nempè Clodouei liberorum quatuor, qui in totidem ditiones regnum ſecuerant, Chriſtiani omnes, & rectiſsimę, vt ille ait, opinionis: charitatem & iuſtitiam inuicem fouentes, ita vt pro priuatis odiis nullum Reſpublica detrimentum ruinámve caperet. Nam etſi diuiſum eſſet inter eos Imperium, attamen à bellis inter ſe abſtinebant; nec ciuili ſanguine patriam inquinabant: ſed orta contentione inter aliquos, cęteri ſe bello accingebant, nimirùm adiuturi eum, cuius iuſtior cauſa videretur. Non mirandum itaque, ſi ſeipſis primò victis, & ad officium redactis, proximos quoſque facilimè vincerent. Verùm hanc fratrum concordiam, quam meritò commendauit Agathius, diù-

vitruuius lib. de architectura, 2. cap. 1. & 3.

Lib. 14. nat. hiſt. cap. 1.

* *Circa annum Chriſti 540.*

turnam liberis ipsorum non fuisse comperio. Cùm enim Clotarius, qui è quatuor tandem solus superstes regno potitus est, totidem rursus tetrarchas filios reliquisset, simultate exitiali plerumque agitatos Gregor. Turonensis scripsit. Legati, inquit, Chilperici Regis triennio antè ad Tyberium Imperat. Constantinopolim missi, non sine graui labore rediere: cùm Massilienſium portum propter Regum discordias adire non auderent: sed Agathensem appulere Gothis subditum, vbi naufragio facto miserè direpti sunt ab accolis alieno damno impiè diteſcẽtibus: Adeò vt legati vix celare retinereque potuerint eximia munera, quæ Imperator Chilperico miserat, prę ſertim aureos ſingularum librarum vna ex parte imagine Tyberij percuſſos, hac inſcriptione: TYBERII CONSTANTINI PERP. AVGVSTI. altera in parte eminebant quadrigę cum auriga, inſcriptæ, GLORIA ROMANORVM. Maximè verò Maſsilienſium decus refrixerat, poſtquàm iuriſdictionis culmen remiſere, vel principum diſſenſione, vel potius opportunitate diuitiarum quęrendarũ, quas affatim illis mare propinquum ſuppeditat, Oriẽtis omnes delicias & exquiſitas opes cõmercio ſuſcipiens, & portu tutiſsimo complectens. quę tanta felicitas fortè ſeueritatem legum reiecit. Nam Plato accerſitus leges Cyrenenſibus ferre recuſauit, quòd plus æquo felices eſſent, & luxui indulgerent propter bonorum affluentiam. Proinde totius regionis Senatus apud Aquas Sextias conſedit: atque

Lib. 6. de geſtis Frã. cor. §. 2.

hodie velut clariſsimum prouinciæ ſydus elucet, à quo non pauca opida iura petere coguntur, nullo prouocationis remedio refellenda, magno Salyum gentis ornamento. Gloriantur Romani Caſsio Longino & Sextio Caluino Coſſ. Salyes à ſe deuictos: ab hoc ſui nominis opidum ædificatum ſalubrium aquarum iniecta mentione, quas è calidis in frigidas partim mutatas ferunt. Prouinciæ deliciis magna fit acceſsio fœcunditate & fragrantia Citri arboris lætiſsimę, fructum cum floribus miſcentis tepidioribus in locis & cultioribus: ſicuti Myrtus Veneri olim ſacrata in incultis perpetuò viret. Putes te ſpectare Alcinoi Regis pomaria, in quibus ver quotannis non renouatur, ſed perflantur iugi Fauonio:

Vell. Paterc. lib. 2. Roman. hiſtoriæ.

Et pyra adulta pyris ſuccedunt, malaq; malis,

vt Homerus tradidit: ὠχθὰρ ἐπὶ ϛαφυλῇ ϛαφυλὴ. Nihil habet admirabilius medium Maſſiliæ & Rhodani ſpatium campo à mari cẽtum ſtadiis remoto, in quo Herculem contra Albionem & Bergiona Neptuni filios dimicantem, cùm tela defeciſſent, ab inuocato Ioue imbre lapidum adiutum antiqui fabulantur, propter crebros lapides, qui locum opplent: ſub quibus tamen gramen vbertim proueniens gratiſsimum pabulum pecoribus exhibet. Idque apud Æſchylum Prometheus Herculi prędixerat, vt cùm in Ligurum fines veniſſet, bello laceſsitus, hoſtium copia, telorum inopia laboraret, mox imbre lapideo adiuuaretur. Quòd ſi quis rationem à Philoſophis congeſtorum lapidum petierit, quibuſdam ter-

odyſſ. n.

Pomp. Mela, de ſit. orb. lib. 2. cap. 5.

rę motu in planitiem ſparſos, aliis è lacu congelato in ſilices deinde ſectos aſſerentibus, nugis anilibus fabulam videbit ſine dubio ſuperari. Ludificari tamen ſe magis quiſque ſentiet à Grammaticis, qui peruerſa ſubtilitate Prouinciæ appellationem ab eo extorſere, quòd regio procul victa, Romanis pareret: nec vident Siciliam primam prouinciarum factam eſſe Marcello Conſule obtinente contra Hieronem inſulæ Regem. Primùm, inquit Cicero, quòd omnium nationum exterarum princeps Sicilia ſe ad amicitiam fidémque populi Rom. applicuit, prima omnium Prouincia eſt appellata. Prima docuit maiores noſtros, quàm prę clarum eſſet exteris gentibus imperare. Igitur ſi fas eſſet alludere origini, fortè Prouincia potius dicenda veniret, quòd primùm vincta & fœderata Romanis eſſet, quàm quòd procul diſsita. Modico etenim freto ab Italia diſiungitur, & à Iuriſconſultis inter continentes prouincias numeratur. Cæterùm quia poſt multas & inſignes victorias Romani ditionis ſuæ fecerunt Narbonenſes Gallos ad Varum amnem & Alpium iuga porrectos, euenit, vt, quia à Volcis ad Ligures ora eſſet portuoſa, vini, frumenti, atque olei ferax, Citri frodibus perenni ſucceſſu florum aut pomorum virentibus flagrans, ipſiſmet Romanis in gloriam ſuam effuſis, literariis ſtudiis inſuper commendata, Prouincię incerto nomine ea intelligeretur, quæ cæteras omni ex parte prę celleret. quod hodie quoque vſurpatur vbicunque gentium, nedum in Gallia:

sext. Ruffus in Epitome hiſtor. Rom. Act. 6. in Verrē.

l. Notionem ff. de verb. ſignif.

nec aliter ſenſit vetuſtas. Credamus in hac re Iul. Cæſari, Lucterij Cadurci conſpirationibus obuianti.

Lib 7. de bell. Gall. Cæſar, inquit, omnibus conſiliis anteuertendũ exiſtimauit, vt Narbonem proficiſceretur. Eò cùm veniſſet, timentes confirmat: preſidia in Rutenis, Prouincialibus, Volcis, Artomicis, Toloſatibus, circúmque Narbonem, quæ loca erant hoſtibus finitima, conſtituit. Partem copiarum ex Prouincia, ſupplementúmque, quod ex Italia adduxerat, in Heluios, qui fines Aruernorum contingunt, conuenire iubet. Hinc Sidonius Ferreolo Arelatenſi Epiſcopo ſcribẽs, viro qui publicis muneribus antè cum ſumma Reip. ſecuritate functus fuerat: Prętermiſit, inquit, Gallias tibi adminiſtratas tunc cùm maximè incolumes eſſent. Prætermiſit Attilam Rheni hoſtem, Thoriſmundum Rhodani hoſpitem, Aëtium Ligeris liberatorem, ſola te diſpoſitionum ſalubritate toleraſſe: proptérque prudentiam tuá, prouidentiámque, currum tuum Prouinciales cum plauſuum maximo accentu ſpontaneis ſubiiſſe ceruicibus: quia ſic habenas Galliarum moderarere, vt poſſeſſor exhauſtus tributario iugo releuaretur. Prętermiſit Regem Gothiæ ferociſsimum inflexum affatu tuo melleo, graui, arguto, inuſitato, ab Arelatenſium portis: quẽ Aëtius non potuiſſet prælio, te prandio remouiſſe. Eſt autem Arelate * nobile opidum finibus Prouinciæ incluſum, de quo Auſonius:

Lib. 7. Epiſtolar. cap. 12.

* *Ab aliis Arelas, ſeu Arelatũ dicitur.*

In Catalogo urbiũ clariſs.

Gallula Roma Arelas, quam Narbo Martius, & quã
Accolit Alpinis opulenta Vienna colonis.

Iuſtiniano Imperatore de Galliarum dominatu cum Gothis, deinde ſeorſum cum Francis, diſceptante, factum Procopius narrat, vt Maſsilia Francis ceſſerit, Gothis reſiſtere non valentibus, & approbante Iuſtiniano. Quo factum eſt, inquit, vt eo ex tempore Principes Germanorum (ſic enim quandoque Francos vocat) totius oræ maritimæ potiti ſint Imperio. Vnde & Arelate nunc reſident ad certaminis equeſtris ſpectaculum. Aureum nummum natiuo è Gallia metallo hi cudunt, non Romani Imperatoris, vt cæteri ſolent, imagine, ſed ſua. Arelatæ nomen inditum aliqui volunt à latitudine aræ cruentæ, & hominibus immolandis dedicatę: quales pleraſque in Gallia Druidum ſacrificiis referta olim fuiſſe Iulius Cæſar teſtatur: & Lucanus Cæſaris eiuſdem copias recenſens, & gentes cis Ligurum tractum, quæ robur Gallicum eidem contulerunt,

Lib. 3. de bell. Goth.

Et Taranis Scythicæ non minior ara Dianæ: *Lib. 1.*

horrendis ſimiliter victimis placans, aut potius funeſtans, Mercurium. Nec procul pagum Tairanum extare ſcio. Arelatenſis ager auiculam habet Tauri nomine, quę boum mugitum imitetur: ſed & boues habet ſemiferos, domitu perdifficiles, curſu veloces, ita vt vix ab equite ſiſti queant ſtimulo occurſante, vel intorta cornibus ceruice deiiciente, ac necante: quod primum Theſſalorum inuento tribuitur. Varro huius feritatis boues multos eſſe refert in Media & Thracia, aſinos in Phrygia & Lycaonia, equos feros in Hiſpaniæ citerioris regionibus. Taliũ

Lib. 6.

Plin. lib. 10. c. 42.

Plin. lib. 8. cap. 45.

Lib. 2. de rerustic. cap. 1.

Caij Marij ager Camarga dictus. boum parens est Caij Marij ager Arelate proximus, Rhodano allutus, propter fossam Marij opere & nomine insignem, partem amnis nauigabili alueo effundens. Camariam insulam inclytam appellauit Annonius, Rollandum Arelates antistitem ibidem à Sarracenis incursione improuisa captum memorans, Carolo Caluo Gallici regni habenas moderante. Nam in quarto Marij Consulatu, quo illi Catulus Luctatius collega accessit, Cimbri Teutonésque rem Romanam inuasum iuerant tantis copiis tantâque fiducia, vt non iam de pugna, sed de victoria deliberarent. Quocirca Marius traiectis Alpibus castra secundum Rhodanum muniuit: ibique se annona & rebus necessariis firmare statuit, & ostia fluminis mari difficulter excepta, quò faciliùs frumenta comportarentur, cœno arenáque egesta expediuit, ducta fossa alta latáque, in quam flumen magna ex parte exhauriretur, ad mare vsque nauium capax, quietum ac tutum ventis & fluctibus procliui littore. quod etiamnum fossæ Marianæ seruat nomen, otiosis militibus magis quàm ignauis factæ. Sæpè enim obiurgabant Marium, hostium vires alioquin nec metuétem, nec contemnentem, quòd prouocatus ad pugnam à Teutonibus & Ambronibus cunctaretur, & exercitu animoso fodiendis alueis ac flumine diuertendo vteretur: & sedens quodammodò agros domosque Gallorum sociorum igni & ferro vastari sineret, & molliter sese intra vallum contineret, barbaris multa tela interim coniicientibus, atque

Lib. 5. cap. 23.

Plutarch. in vita Marij.

tanta

tanta fiducia per ſex integros dies ante Marij caſtra tranſeuntibus, vt per iocum Romanos interrogarẽt, num quid mandare Romam ad vxores vellent, ſe propediem apud illas futuros: donec irritatus Marius pedetentim hoſtes inſequi cœpit, & tumultuario bello laceſſere, dum ad Aquas Sextias opidum venit, vbi ſitibundos milites & in conſpectu amnem habentes ſic hortatus eſt, vt diceret ſanguine potum emendum, poſtquàm intra hoſtium preſidia aquæ ſuauiſsimæ copia cerneretur. Proinde neceſſitate acta virtus victoriam Romanis peperit poſt tã cruentam pugnam, vt non minus ſanguinis quàm fluminis ſitientes illicò biberint. At Theutobochus Rex Teutonum ſenos equos tranſilire ſolitus, vix vnum, quo fugeret, aſcendit. His ſublatis in Cimbros arma conuertere expediuit, qui Tridentinis Alpibus prouoluti ſæua hyeme velut ruina deſcenderant, & Atheſim fluuium ingeſtis arborum truncis pertranſierant magno Romæ diſcrimine, ſi protinus eam petiiſſent, priuſquàm ſoli Italici mollitie ingenitum robur elanguiſſet. Sed Catulus ac Marius Coſſ. aggreſsi ipſos in tempore triduo ante Calend. Sextiles magnam ſtragem edidere: & ardentiùs ideò, quòd numerum hoſtium pulueris nebula tectorum conſpicere non poterant. Et quamuis pòſt deprehenſum ſit plura cadauera telis Catuli militum confoſſa in campo, qui Claudius nominabatur, iacere, & plura ſigna ab eis relata, tamen propter priorem victoriam poſterior quoque Mario aſcribebatur: adeò illi

Luc. Flor. Epitomes lib. 3. c. 3.

profuit iuxta Aquas Sextias primos fortissimorum hostium conatus fregisse, & testem fecisse Prouinciam pulcherrimi facinoris, atque eandem alieno cruore saginasse. Adiicit Plutarchus Massiliēses Teutonum ossibus vineas sepsisse, argumento mirę proceritatis. Sanè Raimundo Comite Prouinciam tenēte, & ob D. Ludouicum Gallorum Regem generum clariore facto, in Aquensi territorio ab agricola altius terram fodiente inuenta est * lorica ingens, adhuc auro & sculptura mirabilis, elementis peregrinis inscripta, ita vt vix hoc legi posset, BELEOS CIMBROS: tametsi Florus Belcum trans Alpes cōtra Marium impigrè dimicasse, nec inultum concidisse, tradiderit: & tertiam manum Tigurinorum, quos Heluetios Zurichos dicimus, quæ quasi subsidio Noricos Alpium tumulos insederat, in diuersa lapsam, fuga ignobili & latrociniis euanuisse. Cimbricam loricam Raimundus Princeps diligenter asseruari iussit, adeò vt secum eandem asportari curauerit monimento non vulgari antiquitatis, dū Massilia discederet propter offensam ciuium, qui Raimundo Comiti Tolosano, vt veriori domino, studuisse ferebantur. Hos deinde imminutæ maiestatis reos fecit, ac domuit, potentum Regum affinitate fretus. Qua in parte supramodum ipsi fortuna fauit, duobus digitis Europeæ nobilitatis delicias illi carpens ac tribuens, distantésque locis, non animis, generos heroicos iungens: cùm è quatuor filiabus felicissimi Raimundi prima Margarita Gallo Regi au-

* *Anno Christi* 1235.

ſpicatiſsimè nupſerit, futura nouem liberorum ca-
ſtiſsima parens. Altera Leonora Henrico III. An-
glorum Regi enixa eſt Edouardum, cuius amplitu-
dinem ſtella ante ſolis ortum fulgentiſsima longo
cœli tractu apparens prænunciauit. Tertia Sanctia
Regis huius fratri Ricardo à Germanis ad Imperium
accito locata eſt. Quarta Beatrix natu minima virum
habuit Carolum Andium Ducem, Franci Regis fra-
trem, ad regnum Siciliæ poſtea euectum opera Vr-
bani IIII. Pontificis, Manfredum occupatorem enixè
expellere conantis. Sed hoc matrimonium fortuna-
tum magis quàm iucundum interceſsit poſt Raimũ-
di ſunus, qui in Sabaudia apud ſororis ſuæ maritum
tunc degebat, infenſus inexpiabili odio Maſsilienſi-
bus, & illis malis ſe libenter cariturum dicens, quia
bonis frui non licuerat: longè diſsimilis Diuo Lu-
douico genero, qui lentiſsimè iras ſuſcipiebat, de-
ponebat ocyſſimè, & vltrò ſubditis clementiam im-
pertiebat. Ea tamen Maſsilienſes digni, opinor, ex-
titerant, ſi tales fide & obſequio erga legitimos Prin-
cipes ſe præbuere, quales poſteros ſuos reliquerunt.
Illo in fata concedente Prouinciæ ditio Carolo An-
degauo velut dotalis obtigit: ex eo Principes illu-
ſtres ſortita eſt, & rerum geſtarum gloria memorabi-
les. Nemo tamen portuoſæ & fertiliſsimæ regionis
nomen latiùs vulgauit, quàm vnius Phauorini Are-
latẽſis Philoſophi ſingularis eruditio & morum gra-
uitas à Suida proclamata, & olim explanata libris
Philoſophicis ac hiſtoricis, necnon de arte amato-

Vide Roſariũ Ludouici xi. anno 1234. Polyd. Anglicæ hiſt. lib. 16.

Io. sireus in hiſtor. D. Ludouici cap. 14. & 15. Platina fallitur, non P. Æmylius. Ille Carolũ Regis ſobrinum dicit.

In Eunucho. ria inſcriptis. Ad hunc quoque reſpexiſſe Lucianũ quidam ſuſpicantur, dum Eunuchum Gallum gente in Academicorum ſchola floruiſſe apud Græcos celebri fama commemorat: idque non multò ante ætatem ſuam: Alibi Phauorinum laboraſſe notat orationis ac ſcribendi deliciis molle quiddam redolentibus. Ille verò Maſſiliæ primùm, deinde in Attide Græcas edoctus, omnes quos imitabatur doctores anteuertit. Quare cùm Romam veniſſet Traiani ſeculo, mox Hadriano Cæſari inuidioſus maximè fuit. Nam hic neminem parem in omni genere diſciplinarum ferre poterat: nec Phauorini pręclarum ingenium latere, quominus ſupra omnes ſui ſeculi Rhetores, Geometras, Aſtrologos, longè emineret, indignante Heliodoro, quem Cęſar Epiſtolarum magiſtrum de Philoſophię profeſſore fecerat, cùm Rhetorem diſertum facere non poſſet, vt vrbanè dixit Dionyſius Mileſius, Phauorini admirator. Cęterùm Phauorinus imploraturus patrię ſuę immunitatem, vel, vt alij malunt, ſibi in patriam reuerſuro, dubitans ne in cauſa inferior videretur, apud Hadrianum nihil dixit quàm ſe à magiſtro ſuo ita inſtitutum, vt patrię ſuę chariſsimę conſuleret. Vixit multis vtique mortalium gratiſsimus: Imperatori alioquin legum & iuſtitiæ amantiſsimo, & magnifico, abſque ratione inuiſus, perinde ac ariolis & Chaldęis, qui futura prænoſcere ſe ſtellis loquentibus profitentur, & humana negotia, quaſi habena de cœlo coërcita gubernari, quique imperiti rerum

In Demonacte.

Dion Caſſ. in Hadriano.

A. Gell. lib. 14. cap. 1.

ante pedes extantium cœli plagas ſcrutarentur. Citatur paſſim à Laërtio Phauorinus in Commentariis, atque in libris omnimodę hiſtorię : præſertim vbi refert Platonem iuſſu Dionyſij tyranni venditum, in Æginam inſulam abductum, ab illa impunè redemptum amicis procurantibus : licet lege publica cautum eſſet, capitale fore Athenienſibus, ſi quis eorum eam inſulam adiuiſſet : Inuitus enim Plato adiuerat.

Lib. 3. maximè in vita Platonis, & alibi.

Finis libri ſexti.

STEPHANI FORCATVLI IVRISCONSVLTI, DE GALLORVM & Domus Mediceæ Imperio & Philosophia,

LIBER SEPTIMVS.

TEMPESTIVVM iam est in ampliorem insulam stylum traducere, boni consulturo Lectore, quòd illi Britanniam patefacturus sim domi securo, atque animo solo mecum peregrinanti, & Oceanum sine nauigio traiicienti, ô Catherina Medicea. Hoc enim quod aiunt, Troiæ mœnia à Neptuno fuisse fabricata, de Britannia verius dicetur, Neptunum liquidis mœnibus circumfluentis maris insulam cinxisse ac firmasse, omnium quæ vnquam Imperio Romano paruerunt, maximam. Dicerem mundo deesse parem, nisi Taprobanem, quam hodie Sumatram Zamarámve appellari percrebruit, Lusitanis paupertatis odio nihil inuium in Orientis mari relinquentibus, audissem ab Eoo mari inter ortum occasúmque

Indiæ latiſsimè protendi, ſeptingentos habere vicos, incoláſque propemodum omnes veſtibus è mulierum capillis conſutis amictos: apud quos naſcatur oriza, mel, zinziber, beryllus, hiacinthus, metallum cuiuſuis generis, prętęr varias gẽmas & margaritas, quæ illic in honore multo ſunt, populo minimè ſordido, Herculem colenti, Regémque eligẽti ſenecta clementiaque conſpicuum, poteſtate nequaquam hæreditaria: cuius inſulę menſuram Eratoſthenes prodidit VII. M. ſtad. longitudine, latitudine V. M. detectam Alexandri Magni ætate ab Oneſicrito claſsis eius præfecto. Toti verò Britannię in circuitu vicies centena milia paſſuum Cęſar duntaxat tribuit, qui primus Romanorum cum exercitu eam eſt ingreſſus, & proſpera pugna terrens incolas, potitus littore poſteris ipſam oſtendit, ſi non omninò tradidit. Taprobanen quidem Simonidi inſulam aliquando appellatam Ptolomęus ſcripſit: tandem Salicam à Salis habitatoribus. Britannia itidem Albion antiquitùs nominabatur, nouiſsimè Anglia ab Anglis colonis, quos nomen in inſulam aliunde attuliſſe vulgò fertur. Ego accepiſſe illos nomẽ, quàm dediſſe lubentiùs aſſeruero. Paulus Diaconus quidem ait, Britannos, Pictis & Scotis inuadentibus, auxilium efflagitaſſe ab Aëtio Romanæ militię, Theodoſio imperante, magiſtro: nec exoraſſe, quia Aëtius grauioribus hoſtibus tum premeretur: Vnde Saxonum ſeu Anglorum gentem tribus longis nauibus aduectam facilè ope deſtitutos Britãnos oppreſſiſſe.

Vide Ptolomæum lib. 7. Geograp. Plin. lib. 6. cap. 22.

Lib. 5. de bell. Gall.

Euſtathi. Dionyſii interpres, & Plin. lib. 4. cap. 16.

Lib. 14. in Theodoſio iuniore, anno 438.

Ipſe eò id pertinere arbitror, vt Saxones tum Anglorum nomen primùm ſuſceperint, cùm pedem in Britannia poſuerunt ac ſedes perpetuas: neque Anglos vſquam in Germania, à qua ipſos multi profectos arbitrantur, inueniri: niſi deprauatam Cor. Taciti lectionem amplexemur, apud quem falſò Anglos legere iubemur, pro Angliis. Anglij, inquit, & Varini, & Eudoſes, & Nuithones, fluminibus aut ſyluis muniuntur, nec quicquam notabile in ſingulis, niſi quòd in commune Herthum, id eſt, Terram matrẽ colunt. Et ne quid poſthac huiuſmodi dubitetur, aderit Ptolemæus, apud quem leguntur Anglij Suegui proximi, ſiue Angilij, vt alij malunt. Nihil admodum moror, dum liqueat id quod prorſus verum eſt, occupatores recentiores Britanniæ, ac deinde indigenas meros dici cœpiſſe Anglos, ab angulis tribus inſulę, quæ & ipſa Angliterna* nuncupata eſt, quòd natura opifice triquetram formam acceperit. τρίγονος μὲν ἐστι τῷ σχήματι, inquit Strabo. Nec hic apertiùs triangularem vocat quàm Pompon. Mela. Inter Septentrionem, inquit, Occidentémque profecta grãdi angulo Rheni oſtia proſpicit, deinde obliqua retrò latera abſtrahit, altero Galliã, altero Germaniam ſpectãs: tũ rurſus perpetuo margine directi littoris ab tergore abducta, iterum ſe in diuerſos angulos cuneat triquetra, & Sicilię maximè ſimilis, plana, ingens, fœcunda. Fert nemora, ſaltus, ac prægrandia flumina alternis motibus, modò in pelagus, modò retrò fluentia, & quędam gemmas margaritáſque

Lib. de morib. German. *Polyd. lib. 3. Angliæ hiſtor.* *Anglos quoque legit.* *Lib. 2. in Germania.* * *deinde vulgò Angliterra.* *Lib. 4.* *Lib. 3. cap. 6.*

tásque generantia. Fert populos, regésque populorum: sed sunt inculti omnes, atque vt longiùs à cõtinenti absunt, ita aliarum opum ignari, magis tantùm pecore ac finibus dites: incertum ob decorem, an quid aliud, vltrò corpora infecti. Rationem non prætermisit Iulius Cęsar: Omnes, inquit, Britanni se glasto inficiunt, quod cæruleum efficit colorem, atque hoc horribiliore sunt in pugna aspectu. Nõ potuit autem Mela commodiùs Britanniam conferre quàm Siciliæ, quæ Trinacia ab Homero dicta est, quòd sit trigona, Africam, Græciam, & Italiam spectans totidem promontoriis Lilybæo, Pachyno, & Peloro in Tyrrheno pelago. Sic vnus Britanniæ in Oceano angulus Germaniam spectat contra Septentrionem: alter vergit ad Hispaniam atque Occidentem solem, qua ex parte est Ibernia dimidio minor: tertius Galliæ aduersus in Meridiem Cantij nomine, trium celeberrimus: quique Saxonibus postremò datus est, vt Picti Scotique pellerentur. Fato enim quodam singulos angulos singulæ gentes occuparant: de quibus Sidonius,

Carm. 7. ad Auitum August.

Signa Calidonios transuexit aduſque Britannos:
Fuderit & quanquã Scotũ, & cum Saxone Pictũ,
Hoſtes quæſiuit, quem iam natura vetabat
Quærere plus homines.

Calidonia sylua amplitudine insigni, densis opaca arboribus, referta feris, boues gignit instar Leonum iubatos, esu suauissimos: quæ res genus penè extinxit, Britannis se venatu oblectantibus, in solo feraci,

ac fruges arboréſque patiẽte, prẽter vitem & oleam. Pictorum genus ab Agathyrſis deductum nonnulli autumãt. Neſcio an Britanni antiqui fuerint in ſuam oram remigrantes ab extera: cùm fucatam puellam ſic Propertius alloquatur,

Lib. 2. Eleg. ad Cynthiã.

Nunc etiam pictos demens imitare Britannos:
Indis & externo tincta nitore caput.

Planè illi ora artúſque pingere ſolebant, non in terrorem hoſtium vt Britanni, ſed ad ornatum, ita vt ablui nequirent, Sauromatis populi contermini: ideóque pictos Agathyrſos dixit Virgilius. Qui autem mortales initio Britanniam coluerint, incuria vetuſtatis parum compertum eſt. Interiores natos in inſula exiſtimatum Cæſar refert: maritima loca ab iis occupata, qui prędæ ac belli inferendi cauſa ex Belgio tranſierant. Atqui Tacitus mauult varias gẽtes in quoſlibet angulos migraſſe. Namque, inquit, rutilę Caledoniam habitantium comæ, magni artus, Germanicam originem aſſeuerant: Silurum verò colorati vultus, & torti plerumque crines Hiſpanicã: ſic proximi Gallis, perſimiles iiſdem ſunt, ſeu durãte originis vi, ſeu procurrentibus in diuerſa terris, poſitio cœli corporibus habitum dedit. In vniuerſum tamen æſtimanti Gallos vicinum ſolum occupaſſe credibile eſt, ex paribus ſacrorum ritibus, & ſermone haud multum diuerſo, eadémque in deposcendis periculis audacia, & in detrectandis eadem formidine. Plus tamen, inquit, ferocię Britanni retinuere, vt quos nondum longa pax emollierit. Cæ-

P. Mela lib. 2. c. 1.

terùm diligenter consideranti verisimile est, Britanniam ab aduenis principiò cultam, & Noë nepotes continentem cœpisse colere, deinde nauigiis in insulas penetrasse. Hos verò plurimùm fuisse Gallos, & diutissimè Britannia potitos nulli magis credere conuenit, quàm ei qui in rem præsentem venit, Cæsari, adnotanti Diuitiarum Suessionum Principem totius Galliæ potentissimum, Britanniæ Imperium obtinuisse, idque se didicisse exploratę fidei testibus referentibus. Nam quòd quidam finxere Brutum Æneæ nepotem, post Greciam peragratam, deuictámque Aquitaniam, monitis Dianę Britanniam petiisse, tyrannos inde armis expulisse, nomine suo Britaniam nobilitasse, Polydoro vix placet, nec cuiquam eruditorum, nisi siquiadeò post Troianos insanire volunt, vt solis ipsis Reges nobilium populorum institutores gignere licuerit: Præterquàm quòd certum est Æneæ ex Ascanio vel Syluio sobolem Bruti nomine nullam extitisse, satius fuisset Britanniæ nomenclaturam ad Brettum referre, Herculis, teste Eustathio, filium, eò magis, quòd Hercules nauigauit Oceanum libentissimè, vbi Solis phialam accepit à Nereo, vt scripsit Panyasis. Suum cuique esto eius rei iudicium: nec enim laboro, vt recondita primordia, multo æuo abolita, diuinatione extorqueam: neque vt Britannos Luna antiquiores ostendam, quales se fuisse gloriabantur stolidi Arcades. Vnde Seneca Tragicus:

Lib. 2. de bell. Gall.

In Commentar. in Dionys. Cosmographum.

Athenæum lib. 11. cap. 6.

In Hippolyto.

Sidus post veteres Arcadas editum

Currus non poterit flectere candidos.

Lucian. in Astrologia. Quapropter habiti sunt Astrologiæ contemptores, nimirùm procul à Britannico degentes Oceano, vbi manifestè ad Lunæ nutum æstus maris accedit, fluctúsque assiduè reciprocantur, atque increscunt plenilunio.

PLANE cur Armorica regio in Gallia citra Oceánum, quę Curiosolites, Redones, Ambibarios, Cadetes, Osissimos, ac denique Venêtos, quorum Senatum iussisse necari penitùs ob violatos legatos Cęsarem accepimus, complectitur, Britannia minor vulgò dici incœperit post eiusdem Cęsaris seculum, nondum cuiquam compertum est: ac fortè ipso à nomine circumscribimur: quia Armorici Britones appellantur, tanquam minores Britannos censeamus: cùm tamen ratio syllabæ vel scripturę diuersos declaret origine. Nam quę in his breuis agnoscitur, in illis longa permanet. qua de re Ausonius,

* *Britto duplicit. hìc scribitur præter alios in lib. Epigr. sat. 15. Martial. lib. 11. ad Lydiam. Lib. 4. ca. 78.* *Syluius esse bonus Brito* * *ferturque Britannus.*

Et Iuuenalis:

Qua nec terribiles Cymbri, nec Britones vnquam,
Sauromataque truces, aut immanes Agathyrsi.

Idem malè sequitur Æmylius in Childerico. Cúmque Iuuenalis Domitianum Imperatorem viderit trecentis quinquaginta ante Theodosium iuniorem annis, non est vero simile quod Annonius & plerique adnotarunt, Britannos ab Anglis & Saxonibus fugatos, traiecto mari in vltimis Galliæ finibus considentes, Venetorum & Curiosolitarum hospitio exceptos, pristinę appellationi hęsisse, no-

uiſque ſedibus indidiſſe ſuam: cùm veriùs tam longè antè Britones nuncuparentur, quàm Angli potirentur Britannia. Hinc liquet eos pariter decipi, qui affirmant Armoricos victores Britanniam inuaſam ſuo Britonum nomine donaſſe: quod conſtat eſſe nouitium, ſi Britannię vetuſtiſsimę nuncupationi conferatur. Ac liquet multo magis falli Agathium, qui intrepidè ait Britones gentem Hunnicam eſſe, cùm tot ſeculis Britonum res claruerint, priuſquàm Hunnorum natio Valētis Cęſaris temporibus Mæotidis paludis ſteriles ripas faſtidiſſet, irrumpens in Gothos & Thraces, qui ad Iſtrum ſunt. Proinde perſuaſum ſit Britones perpetuò Gallos extitiſſe, & fortè nomen duxiſſe à Britannorum obuerſa inſula: nō aliter quàm Nardum Syriacum veteres dixere, minimè in Syria proueniens, ſed quia montis, in quo naſcitur, altera pars Syrios aſpectet. Cęterùm vero eſt ſimilius, Galliam maritimam aliquando Britannos bello laceſsiuiſſe, ac ſuperaſſe: ſicut & olim ante Iulium Cęſarem his ipſis imperitaſſe Gallos patefecimus. Inde agnomen Britonum aſciuiſſe, producta peculiaris idiomatis ſono ſyllaba, iuxta receptum morem victoris à gente domita ſibi titulum aſſumētis. Sic Claudius Cęſar ſe Britannicum nominauit & filium, quòd Britannos ſuperaſſet exercitu per A. Plautium Senatorem ducto ex improuiſo: ita vt Britanni attoniti ſe in ſyluas & paludes abdiderint, vix extracti opera Germanorum, qui vel rapidiſſima flumina natatu tranſmittere armati ſueuerant, præſer-

lib. 2. de bello Gothor.

Zozomen. lib. hiſtor. 6. cap. 37.

Dioſcorid. lib. 1. cap. 6.

Dion lib. 60. Rom. hiſtor.

tim Tameſim fluuium, quâ is ſe in Oceanum exonerat: vbi Fl. Veſpaſiano ductante Romani magnam ſtragem hoſtium edidere, donec Claudio ipſo maioribus copiis ſuperueniente collatis ſignis dimicaretur, & Romani victores euaderent. Atque vt omnes Galli à lacte, Itali à bobus, qui Græcè ἰτάλοι dicerentur, nuncupari cœpere: ita peculiariter Britones Galli à Bryto, cùm vitibus ineptos agros & contumaces colerent. Nam Brytum eſt potio ex hordeo concinnata vini imitatione, vt tradit ex Æſchylo Athenæus. Diodorus adiicit Zythum à Celtis vſurpari ſolitum, ex hordeo ſimiliter, frigidiorem oram tenentibus. Nec ab iis quæ dico, quiſquã deterreatur literę Græcę in Bryto poſitu, cùm in eo autores varient. Nam & Dionyſius Bretãniam pro Britannia vbique ſcribit, & interpres Euſtathius, ſicut vulgo Gallorũ pronunciatur, νήσοι βρεττανίδες inquit. Verùm velut aura ſolicitante, longiùs proceſſi ego quàm decreueram: nec verò inſtituti mei fuit ea moleſtè repetere, quę à nobilibus ſcriptoribus tradita ampliſſimè ſunt de rebus in Britannia per Romanos geſtis: quę etſi pennicillo proprio appingerem, alienis tamen mihi vtendum foret coloribus. Interim non aſſentiar ei, qui ſcripſit Veſpaſianum ab angue innoxio circumuolutum in Britannia, omen futuri ſuſcepiſſe Imperij, cùm Solinus referat in eadem nullum anguem ſerpere: ſed & terram regionis ſalubrem eſſe, atque aſportatam in alias terras angues interficere: ſicut & in Ebuſo inſula Balearici maris animalium quæ

Gell. lib. 11. cap. 1.

Lib. 10. cap. 16.

Lib. 6.

In Polyhiſtore, cap. 25.

nocent adeò experte, vt inuecta perimat,& pulueris ſolo aſpectu pauorem maleficis incutiat. Nollem Hyberniæ contingere, vt apes nuſquam recipiat, & aliò aduectos lapillos ſeu pulueremapum examina abigere, & deſeri fauos cogat. Non item Armorica, veriùs Gallia quàm aliud, nunc etiam tam Gallorum Imperio conglutinata, quàm ſuſpecta antea, quinimò interdum formidabilis, dum ſuis Regulis & Ducibus niteretur. Prodidit verò Gregor. Turonenſis, poſt Clodoueum Regem Francorum Britones Veneticos & Nannetas Francis ſubditos, eorúmque Principes Comitum, non Regum dignitate prædi-tos: quam tamen renouatam intelligo, quoad Carolus Martellus denuò mediocriter repreſſerit, * Daniele Diuraio extincto, è cuius tumulo fruticaſſe Regum agmen videri poterat, in ſeptem regna ſecantium regionem: idque impunè vſque ad Carolum Magnum, qui diuturnum aduerſus eos protraxit bellum, illis nihil animi remittentibus ob crebras clades acceptas, ſed magis (tanquam pereundo creſcerent) ad vindictam accenſis, & mutua damna referentibus: Ita vt Carolus aliquando dixerit, ſe ſine milite breui tempore futurum, ſi ſæpius Britones vicerit: quemadmodum Pyrrhus Rex Epiri dixiſſe fertus congreſſus cum Romanis feliciter, niſi complures amicos duces amiſiſſet: Peribimus, inquit, ſi iterũ vicerimus. Tandem Adulphus Franci Regis dapifer eos ſic fregit, vt imperata facere, & obſides dare non renuerent: & Britonum Ducum arma inſigniaque

Lib. 4. hiſtor. Francor. §. 4. vbi Britãnos pro Britonib' capit.

* *anno Chriſti 730.*

Nic. Gill. in Theodorico 2.

Annon. lib. 4. cap. 78. Adonis in ætate 6. Nic. Gill. in Caluo, anno 860. de Heriſpone. at de Carolo v. anno 1356.

vltrò victori dederentur. Nec dubium eſt quin Heriſpon Neomenio patre mortuo, qui regium dominatum in Armorica ſuſcitans, res Gallorum mirum in modũ detriuerat, Carolo Caluo obſequium præbuerit venerabundus, vt & Io. Monfortius Carolo v. Franco, idque Lutetiæ, ad quam Dux Brito conſultò venerat ſe Regis cliẽtem profeſſurus. Tandem poſt varias diſcordię & pacis viciſſitudines factũ eſt, vt Armorica Gallię vſqueadeò ſe coniunxerit, vt ne commiſſura quidem compoſiti diſſidij dignoſcatur, expiatis odiis vltimo bello, quod non Britone tantùm Duce, ſed etiam Gallico geſtum eſt: tunc cùm Ludouico XI. defuncto, cuius induſtrię Gallos nunquam pœnituit, ſucceſsit Carolus VIII. impubes, proles manifeſta Regis prudentiſsimi atque aſtuti, & Ludouicus Dux Aureliæ, proximus agnatus eorum, quos lex ad regnum accerſebat, adminiſtrationi obtinendæ incumbebat, adiutus atque accenſus à Dunenſi Comite. Conuentus autem publicus decreuit, vt Anna Regis ſoror, Petri Borbonij Clermontani Comitis vxor, Aurelianenſi vixdum XXIIII. annum attingenti, in educando informandoque Rege præferretur. quod neque ſine ratione factum eſt, neque ſine exemplo: cùm perſpicuum cuique ſit Theodoſium iuniorem Arcadij filium Pulcheriæ ſororis ſtudio & diligentia eruditum, & ad Imperij gubernacula inſtructum ac emendatum in iis, in quibus inconſulta ętas aut indolis facilitas peccatum ac perniciem ſolet inducere: maximè in ſubſcriptione libellorũ,

* Hic etiã fuit dominus de Beauieu, Comes Marchæ. Nic. Gill.

quos

quos Theodosius non perlectos socorditer admittebat. Propensionẽ hanc vt cohiberet Pulcheria, syngrapham composuit, qua Eudocia Augusta non magno pretio veniret, subscribente mox Theodosio 2. coniugis Eudociæ doctissimę amantissimo: qui post detectum negotium, & honestam sororis callliditatem, desiit causa incognita libellis ac literis subscribere, quarum nec causas nec merita perpẽdisset. Verùm Anna non inferior Pulcheria, vel virili spiritu, vel sanguine, Aurelianensem vehementiùs exacerbabat sexus sui & Salicæ legis memorem, ac potissimùm indignantem, quòd à suis ciuibus metuentibus ne belli moles Aurelię sideret, à mœnibus repulsam passus arceretur, heros aliâs prędarus, & cœlitum comitiis iam Gallorum Rex designatus. Interim ira stimulante socia arma Francisco Britonum Regi adiungens, à cuius filia, Anna altera, iam nubili, totius ditionis hærede futura, licet non cœlebs, prę cæteris procis diligebatur, eadem serò fruiturus, postquàm illa semel Gallorum facta Regina Caroli octaui in manum conuenerit. adeò semper placuit fortunæ vbique sursum deorsúmque res humanas voluere, sed regna prędpuè. Itaque Carolus Francus aduersus Britones mouens, Ludouico Trimollio militiæ prędecto, multa hostium opida ditionis suę fecit, quoad vtrisque ducibus sedit sententia iusto prælio confligendi ad fanum Albini: vbi tantis viribus & animis vtrinque dimicatum est, vt non foret mirum vtriscumque fors dediset victoriam. De- *Zonaras tom. 3. in Theodos.*

mum vicere Franci cæsis innumeris aduersariis, cõpluribus captis, præsertim Orengio Principe,& Ludouico Aurelianensi fugere nescio, inde ad Bituriges deducto, atque specie carceris adseruato,& vulgi probris ac vituperiis expositο: quia captiuus venisset, qui spe regnum florentissimum Gallorum hausserat. Multi (vt est inconditæ multitudinis magna in afflictos sæuitia) morti dedendum censebant: sicuti Martiano, qui post Theodosium imperauit, contigit Vandalis Africam occupantibus. Is enim inter captiuos ad Gizerichum ducem adductus, propè fuit vt necaretur, quia eum a quila passis alis circumuolitasset. Cæterùm Deus, qui aliter decreuerat, precordia Barbari pupugit, vt regiam in Martiano indolem recognosceret, & indigna patientem iureiurando obligaret, ne vnquam postea hostis fieret Vandalorum: atque ita fatorum prosperitate imposterum gauderet, quorum habenas Deus, vt vult, cohibet, & relaxat. Eodem modo Iustinianus ille præciso naso Imperator Leontium ducem Orientis & patritium in custodia triẽnium detinuit: quem mox ex Græciæ duce Imperio potiturum Paulus Monachus &Gregorius Cappadox pro certo prędixerunt. Sic Ludouicus regnaturus post Carolum octauum, & Annam viduam coniugem habiturus, dimissa Iana Caroli sorore, non abnuente Rom. Pontifice, vtpotè à Caroli quinti stipite ramum ducens, ignarus interea futurorum, seipsum bonorum suorum glomere & copia excruciabat, spectans ægris oculis Armo-

Procop. li. 3. de bello Vãdalico.

Suidas, verb. Iustinianus.

ricam Francis prędæ esse, & Redones iam obsideri, ac perditum iri, nisi se maturè dederent. Tamen æquanimitas Trimollij prędecti cum virium magnitudine coniuncta parumper sustinuit, ne Redonum muri machinis inconsultè quaterentur, cùm aliquis ciuium fidei & sapientię singularis ipsi, oratorive ipsius demonstrasset, Deum fore vltorem audaciæ & iniustitiæ aduersus Gallos, quia Britones innoxios lacesserent, quos pro vicinitatis vinculo tueri debuerant: Datim olim Darij Persarum Regis præfectum, Atticam euersurum multo cum exercitu Marathonem se contulisse. Ille ad extremum, dum Asiam augustam putat, Europę iniurius à Miltiade debellatus est tanta virtute, vt hunc virum, Persas pecudes, existimares. Lacedęmonij quoque Gylippi contra Athenienses, trophæa Niceæ, ac Demosthenis internecionem, & mala reliqua, quę Attici passi sunt apud Syracusas in Sicilia, non aliundè manasse senserunt, quàm ex improba ampliandi Imperij libidine, & innocuorum hominum offensione. *Iustin. li. 2. histor.* *Thucydid. lib. 7.*

Hęc cùm ad Carolum Regem relata essent, coacto procerum aulicorum consilio, diu & cautè deliberatum fuit, num quiduis licitum foret sine delectu, quod ad regnum amplificandum pertineret: an ex æquo & bono dirimenda veniret controuersia. Diremit opinionum varietatem approbata Gulielmi Rupefortij Gallorum Cancellarij sententia: & placuit veritati locum fore. Proinde ex monimentis antiquis explorandum, an iure Gallus Rex autoritatem

aliquam in Armorica ſibi vendicaret. Non fuit diutina eius rei deliberatio: mox decedente Britonum Duce, apud Nannetas impenſè & magnificè ſepulto, cœlo tantùm, & in ſubditorum pectoribus propter viuidam virtutem ſpirante. Confeſtim Britones de perenni pace cum Gallis ſancienda egerunt: & de Anna, quę ſola patri optimo ſuperſtes fuerat, Carolo Regi collocanda: quæ tamen Maximiliano Romanorum Regi Friderici III. Imperatoris filio, fortunæ, oris & ingenij dotibus commẽdato pacta per Polyamum Auſtriacum nuncium ritu ſolemni fuerat. qui tamen tardiùs ſubſidia conuenta Britonibus præſtans, carere ſponſa meruerat, oſtenderátque veriſsimum eſſe quod eſt in prouerbio, Non eſſe amicos eos, qui procul ſint. Nam etſi abſentia quandoque amorem adaugeat, attamen minuit auxilium, & interrumpit amicitię officium, quod vtilitate plerumque metimur. Quocirca placuit diuortium fieri regno Francorum ſalutare, inter Carolum & Margaritam Flandrenſem Maximiliani filiam, qui Imperio nuperrimè tum potitus, filiæ ſuę reiectione ac repudio mirum in modum ſeſe excrucians, in tantum vt ſponſam prędreptam ſimul cum Armorica ditione cõtemplatus ægerrimè, mœroris penè obrueretur cumulo. Non enim ſolus Menelaus pro chara vxore bellum ſuſcepit, nec ſolùs amauit, inquit Vlyſſes Homericus, ſed bonus & ſapiens quilibet ſuã diligit, & curat ſolicitè. - ἐπεὶ ὅστις ἀγαθὸς καὶ ἐχέφρων
Τὴν αὑτοῦ φιλέει καὶ κήδεται. -

Bapt. Egnatius lib. 3. Romanorum Princip. Gillius in Carolo VIII.

Iliad. 9.

Itaque ex pace cum Britonibus facta, * & arctiſsimis matrimonij nodis colligata, aucto luculenta acceſſione Gallorum Imperio, multiplex bellum exortũ eſt, tunc ſedatum, cùm ſtipendij penuria milites abegit, quaſi cum ærario Regum iræ exhaurirentur. Miror Henricum VII. Anglorum Regem in partibus fuiſſe, & Bononiã Gallicam armis tentaſſe, qui ſe ſuaque omnia Carolo debebat: vt qui expulſus ab Anglia, dum de vita periclitaretur, ope vnius Caroli implorata viuere potuit, & regnare. Nam Ricardus III. quo nemo magis ante regnum laudatus fuit, aut pòſt magis vituperatus, peremptis Edouardi fratris liberis teſtamento ſibi creditis, dum omnes timet, multos claros viros perdere deſtinauerat: maximè Henricum Herefordenſem Comitem affectati dominatus ſuſpectum, iure familiæ, & propria nobilitate nixum: ſed ita fractum bellis tumultuariis, vt transfretare ſedulò illi neceſſe fuerit in Galliam, & à Carolo VIII. auxilium efflagitare, & prenſare aulicos, qui ſub Rege adoleſcẽte gratia & poteſtate præualebant, vt militem, ſtipem, claſſem, & commeatum conſequeretur. Demum itaque Caroli beneficio factum eſt, vt neque Ricardo diuturna lætitia, neque Henrico longior triſtitia, expiatis incommodis, relinqueretur: ſed prẽter omnium expectationem Cal. Auguſti ex Sequanę oſtio ſolueret, & in Anglia media cum Ricardo horrificis ſomniis & diris imaginibus pridie exterrito decertaret, ac vinceret: & de iis, quos antè fugerat, triumpharet. vt Se-

* *Anno Chriſti, 1489. Vide Philippũ Cuminiũ in Carol. VIII. cap. 6.*

Polyd. Virgil. lib. 25. hiſt. Anglic. in Ricardo III.

leucus Magno Alexandro mortuo Antigonum cum exercitu Babylona aduentantem timens, ad Ptolemæum confugit: illicò reuersus Antigoni exercitum fudit, ipsumque occidit Antigonum, & Demetrium eius filium cepit. Nec dici potest, quoties victi & extorres de victoribus sine iustitia enixè pugnantibus triumphum retulerunt. Inde spectra & furię impium Ricardum tyrannidis sibi conscium per noctem turbauerunt, portendentes funestum illi exitum: non secus ac M. Bruto in Europam trãsmissuro cum exercitu, nocte, deficiente penè lumine, vigilanti, tetra quędam imago se obtulit. Interroganti impauidè, quisnam Deorum hominúmve esset, Tuus, inquit, ô Brute, malus genius: Philippis me videbis. Eadem rursus in pugna nouissima, quæ infeliciter ad Philippos Thessalię opidum acta est, illi apparuit, & sub oculis mirantis euanuit, iniustitiæ pœnas reposcens propter Iulium Cæsarem in curia trucidatum: atque ita propter admissam sanctissimo in loco cędem, in quo more maiorum in facinorosos homines animaduerteretur, & homicidia luerẽtur iustis suppliciis, vel ipso autore Cæsare, quo nemo ardentiùs ius ciuile est amplexatus, nec constantiùs Iurisconsultos amauit: à quorum scientia ne castra quidem immunia esse patiebatur: vtpotè qui de iure ciuili ex immensis voluminibus in commodam & concinnatam angustiam redigendo rerum potitus postea deliberauit: & antea semper in arduis expeditionibus Iurisconsultum primi nominis aliquem

Pausanias in Atticis.

Appian. lib. 4. de bell. ciuili.

Sueton. in Iulio, cap. 44.

comitem adsciuit sibi, atque obseruauit honorificè: præsertim dum in Gallia atque Britannia res gereret, Trebatium Testam dilexit, ad se à Cicerone missum, vt hoc ipsum faceret, crebris literis inuitato. Vtrobique admirationi fuit Trebatius ob iuris ciuilis scientiam, & memoriam singularem: licet Gallos minimè destitutos Iurisprudente homine compererit. Prętiano etenim perquàm erudito fruebantur, eúmque de causis & negotiis controuersis consulebant. Vnde idem Cicero Trebatio scribens: Scripsit, inquit, ad me Cæsar perhumaniter, nondum te sibi satis esse familiarem propter occupationes suas, sed certè fore. Cui quidem ego rescripsi, quàm mihi gratum esset futurum, si quamplurimum in te officij, studij, liberalitatis sue contulisset. Quod scribis de Prætiano Iureconsulto, ego te ei non desino commendare. Scribit enim ipse mihi te sibi gratias agere debere. De eo quid sit, cura vt sciam: ego vestras literas Britannicas expecto. Paulò pòst idem Cicero gratulatur apertè Trebatio, quia in Britanniam non traiecerit, sed in Samarobrina Gallię opido sit commoratus, & plurimi factus à ciuibus, quibus cauebat. In equo, inquit, Troiano scis esse in extremo, SERO SAPIVNT. Tu tamen, mi vetule, non serò primùm illas rabiosulas sat fatuas dedisti: deinde quòd in Britannia non minus quàm Philoctetem te prębuisti, planè non reprehendo. Qui istinc veniũt, superbiam tuam accusant, quòd negent te percontantibus respondere. Sed tamen est quod gaudeas.

Lib. 7. Epistolar. famil. ep. 1.

cap. 4. et 6.

Lib. 7. Epistolar. Cap. In equo, & seq.

Conſtat enim inter omneis neminem te vno Samarobrinę iuris peritiorem eſſe. Demiror Politianum hunc Ciceronis locum deprauaſſe, ſubducta Philoctetis mentione, quę opportuniſsima eſt, & congruens Phrygum prouerbio, Helenam deploratis iam anno decimo rebus reddere Gręcis repoſcentibus meditantium, ſera admodum prudentia Britannorum conſiliis æquanda, qui aduerſus Cęſarem acriter in plano littore pugnauerant, non peditatu tantùm, ſed & equite prędalido, ac curribus, Gallicè armati, de more non multum à Troianis heroibus abhorrente. Eſſedarios vocabant eiuſmodi pugnatores: ſed ex eſſedis alacriter deſilientes, ſi res exigeret, locíve difficultas, vt pedeſtri conflictu plus proficerent. Proinde cùm Britanni fugam & deditionem feciſſent, mox rebellarunt: Inde noua pugna, cædes, fuga, incendia, vaſtitas, deditio multo turpior à perfidia, ideò fera & temeraria. Quocirca admonet Trebatium Cicero, vt qui aliis cauere nouiſſet, caueret ipſe, ne ab Eſſedariis in Britannia deciperetur, obuium ſcilicet quemlibet proterentibus & rapientibus. Illud, inquit, ſemper memento:

Qui ipſe ſibi ſapiẽs prodeſſe nequit, necquicquã ſapit.

Atqui paulò pòſt Philocteti comparat Trebatium, qui Samarobrinę deſederat metu inſtantis periculi, & Britanniæ nondum cognitæ, exemplo propemodum Philoctetis ad Ilium tendentis cum communi Gręcorum claſſe, ſed in Lemno inſula cęteris ducibus pergentibus remanentis prætextu vulneris à ſagitta

Miſcellan. cap. 87. vbi philotheorum legit.

Mela lib. de ſitu orb. 3. c. 6.

Cæſar lib. 4. de bello Ciuili.

Lib. 7. Epiſtol. c. 2.

gitta Herculis, vel, vt mauult Pausanias, à serpente illati. Samarobrinam iuxta Ambianos & Morinos locauit Ptolemæus: Vbi, inquit, & ταρȣάνα. vt non sit dubium nunc illam Fanum Quintini appellari, quemadmodum in Gallia & alibi passim vrbes, priscis nominibus obliteratis, Diuorum appellatione censeri maluere. Nam & Plato ciuitatum nomina à fluuiis & montibus, Diísve, qui in ea regione celebres sunt, imponenda docuit. Inde Hermopolis in Ægypto à Mercurio dicta: & Diospolis à Ioue. In illa hircos mulieribus misceri Strabo adnotat, hanc verò Thebas nuncupari. Athenæ etiam à Pallade cōditrice nomē cum numine repetunt, quæ ἀθήνη Gręcis dicitur, quasi ἀθάνατος παρθένος, id est, immortalis virgo, si credamus Fulgētio. Samarobrina Celtarum non leue præsidium in Belgio: hodie insignis est recenti memoria acceptæ cladis à Gallis, & victorię & pacis quæ illam paulò pòst secuta est,* contractis denuò viribus Galliæ, quę antè dissipatæ fuerant Francisco Lotaringo Guisiæ Duce inclyto res repetitum eunte Neapolim, delectu habito pubis florentissimę. Eo procliuius Philippo Hispanię Regi Henrici II. Franci hosti generoso, mox genero, ansa præbita est copias magnas cogere, Emanuelem Sabaudum Regulum his pręficere, & castra ad Samarobrinam metari, & suburbia ex improuiso inuadere, & propugnaculum in Sabis fluminis ripa munitum occupare, interim Tribuno Francorum quacunque solertia Gallicis freto cohortibus lectissimis conatus hosti-

In Arcadicis, lib. 8.

Lib. 2. Geograph. σαμαροβρίγα.

Dialog. 4. de legib. in prin.

Lib. 17.

Lib. 1. Mythologic.

* *Anno 1557. pugna ad sā quintinū, die D. Laurentij. Guicciardin. lib. 3. rer. memorabilium.*

les reprimente: maiore tamen animo quàm fortuna, cui quidem tunc contra virtutem, vt ſæpe, plurimum licuit, Hiſpanis & Burgundis pręualentibus, ita vt impetu facto, more fluuij niuibus quę delicuere exundantis, mox miteſcere, & ſe in alueum aſſuetum recõdere expedierit, hoſtibus vehementer mirantibus Gallicum peditatum Regis magis quàm ſalutis ſuæ memorem, in medias equitum alas irrumpere, nec ſtudioſiùs quicquam fugere quàm turpem fugam. Id agebat tantiſper Burgundio, vt vel crebra oppugnatione, vel longę obſidionis moleſtia, opidani deditionem facerent. Quos cùm ſciret tenui præſidio fultos Annas Mommorencius Comes ſtabuli Gallici, Neſtori comparandus armato, ſi non ille plus ætatis, hic plus verę ſapientiæ habuiſſet, exploratis diligenter hoſtium conſiliis & viribus, ſuppetias ire oppreſſis ſtuduit, & ſubſidio tempeſtiuè iuuare, vel cuniculis in opidum nocturna opera factis, vel, ſi res exigeret, aperto conflictu: vtpotè cùm peditum XVI. circiter milia bellis aſſuefacta cum quatuor milibus equitum cataphractorum haberet: inter quos Regales multi, quorum imitamento cæteri ad res pulchras inflammabantur, prorſúſque delectabat ipſum ſubire cum ſtrenuis diſcrimen, & nihil non tentare, quo vel in conſpectu hoſtium annona & milite Samarobrina firmaretur. Cæterùm pręuolante Tribuno, & agmen ſuorum lætiùs prægreſſo, Ecmondenſis Dux Burgundam manum oppoſuit: atque ſedulò equitatum acciuit tanto quidé

numero, vt iam coniecturam facerent Galli Burgũdos diutius perire posse, quàm possent ipsi vincere. Findebantur compositi ordines magna vtrinque vi. Galli telorum nimbo obruti & saucij cedere cogebantur, ac tandem extrema clade amplitudinem & splendorem regni sui confiteri, cæsis & amissis Principum compluribus : quorum fuit Io. Borbonius Anguianus Regis Nauarrę frater: captis itidem aliis tanto numero, vt hostes pręda specioſa non magis lætarentur quàm terrerentur, reputantes attoniti quàm ferax esset Gallia virorum illustrium, & quàm facili negotio iacturam acceptam resarcire quirent, Marte conuerso, qui modò hos, modò illos eleuat: ideóque eum Homerus ἀλλοφρόσαλλον appellauit. Eáque spes victos non mediocriter consolabatur: & lex Lycurgi Lacedęmonij, qui dedecus in acie acceptum præclaro facinore statuit aboleri. Id quod Aristodemo contigit ob desertos ordines Pyli notato, deinde re ad Platæas bene gesta laudato & restituto. Nam & postea Galli Theonuillam arcem in Belgio tutissimam, & alia magni momenti opida debellarunt, & Britannos prorsus è finibus exterminarunt: & insula sua non ignobili contentos esse iusserunt, perinde ac si infortunio Samarobrino potiores euasissent: sicuti de Romanis accepimus, qui Vespasiano Imperium tenente, in Britannia præsidio erant, rebellionem cohibentes, Iulio Frontino Pręside Petilij Cerealis decessoris sui famam obruere conante, & molẽ prouinciæ susceptæ sustinere, atque difficultates hostiũ

suidas in dictione, Lycurg.

& locorum eluctari, Silurum gente ſuppeditata. Sed dum nihil vltrà audet, Ordouices ciues alã propè vniuerſam in finibus ſuis agentem obtruncauere, & ita totius prouinciæ erexere animum, vt Iulius Agricola legatus Cæſaris, Frontini ſucceſſor, ratus prout prima ceſsiſſent, fore vniuerſa, multum operę in refrænandis Britannis poſuerit. Auxiliis repentè euocatis, & iam ob Ordouicum iniuriam & victoriam redditus cautior, nihil apud hoſtes quietum reliquit, quod non ſubitis excurſibus popularetur: atque vbi ſat terruerat belligerando, parcendo rurſus irritamenta pacis oſtentabat: & datis obſidibus Britannos iram ponere, & rebellionis pœnitere cogebat. Iam verò, inquit Tacitus, Principum filios liberalibus artibus erudire cœptum eſt, & ſtudia Britannorum ſtudiis Gallorum anteferre, vt qui modò linguam Romanam abnuebant, eloquentiam concupiſcerent. Inde etiam habitus Romanis honor, & frequens toga, paulatímque diſceſſum ad delinimenta vitiorum, porticus & balnea, & conuiuiorum elegantiam: idque apud imperitos humanitas vocabatur, cùm pars eſſet ſeruitutis. Cuius inſuaue iugum pòſt Britanni ſæpenumerò detrectarunt, militum ſuperbiam fruſtrà per obſequium & modeſtiam effugere conati, & Proconſulum Romanorum auaritiam atque interdum ignauiam faſtidientes. Sed poſt varios motus rurſus rediere ad priſtinam conditionem, vectigales facti Seuero Imperatori ex Africa oriundo, dum Romam veniſſet omen Imperij

In vita Iulij Agricolæ.

Hodie Nordouici dicuntur, qui Ordouices.

accipienti, eò quòd hoſpitem nactus eſſet, qui Hadriani vitam imperatoriam eadem hora legeret, legionibus quatuor præpoſitus & Scythicæ cohorti circa Maſſiliam, poſtquàm Athenas petiit ſtudiorum ſacrorúmque cauſa: vnde reuerſus Lugdunenſem prouinciam legatus tenuit, dilectus Gallis magnoperè ob ſeueritatem & abſtinentiã: deinde Germanicis legionibus prępoſitus. Demum cùm auditum eſſet Commodum occiſum, Iulianum odio omnium imperare licitatione promercalis dominatus ab exercitu addicti, non verò iuſtis rationibus euectum, ab eiſdem Cæſar ipſe Seuerus conſulatatus eſt, Gallicanis & Illyricis militibus in eius verba iurantibus. Iuliano interfecto Peſcennius Niger illi obſtitit, nec non Clodius Albinus, ille Syriacæ militiæ, hic Britannicæ præfectus. Eodem enim tempore tres Auguſti ſimul tumultuabantur. De quibus conſultus Delphici Apollinis vates iuxta Spartianum reſpondit, ſed Græcè:

spartian. invita seueri.

Herodian. lib. 2. & 3.

Optimus eſt Fuſcus, bonus Afer, peßimus Albus.

Cõtra cuius oraculi fidem Niger in ſuburbano quodam Antiochiæ obtruncatus, ſuperſtitem habuit Seuerum, à quo ſimiliter Albinus cęditur, ſed prælio ancipiti, cùm Seuerus ex equo decidiſſet, ac delituiſſet in ſumma rerum deſperatione, donec à Læto recentium copiarum duce in ſpem erectus & refocillatus eſt: mox in equum ſublatus, amictúſque paludamento purpureo in media Britannia, vbi Londinum, teſte Herodiano, diripi incendiúque iuſsit.

* *Anno christi 209. Euseb. in Chronicis.* * quod opidum adeò clarum annis labẽtibus redditum eſt, vt regia ſedes, caputque ſit inſulæ, portu & mercimoniis celebre, Thameſi grãdi fluuio, qua Meridiem ſpectat, allutum, & qui Cantium verſus põte miro & artificioſe facto, velut iugo premitur. Londinum, quaſi Lindonium, non indocti nec rei Anglicæ ignari appellatum autumant, nimirùm à Lindo Rhodi inſulę ciuitate, clara opibus & ſeculis, à qua origo Londinis fuerit: idque ex ſermonis & morum Grecorum ſimilitudine in Vualica regione ſatis perſuadetur. Rhodios autem quocunque gentium colonias deduxiſſe ciuitatibus ibidem conditis Strabo notat: adeò vt in Hiſpania alteram Rhodum poſuerint, mox à Maſſilienſibus occupatam. Sed de Lindiis abũdè dixerimus, vt ſaltem pareamus Cleobulo ſeptem Sapientum vni Lindum illuſtranti patriam, qui ἄριστον μέτρον, id eſt, modum optimum, dixit. Redeo itaque ad diuerticulum, atque vti Seuero Romam reuerſo rebellaſſe Britannos comperi. Quare expeditionem aduerſum illos ſenex ac podager lectica vectus redintegrauit: recepitque inſulæ partem Romanę ditioni ſubditam, eique prefecit Getam iuniorem filium. Antonium natu maiorem ſecum duxit aduerſus barbaros qui in ſyluis latebant, aut in paludibus ad ilia vſque demerſi, bellicoſi alioquin & auidi cædis, ſcuto breui lanceáque contenti, & gladio nudis corporibus dependente. Bello penè confecto periit Eboraci in Britannia Seuerus morbo graui correptus, anno XV. XXX. Imperij, poſtquàm

Eraſmus chiliad. prou. Rhodij ſacrifi cium.

Lib. 14.

Herodian. lib. 3.

Spartianus.

insulam per transuersum muro ducto ad vtrumque Oceani finem muniuisset: quem longò pòst tempore diruere Grauius & Melgo Britannici duces in inuidiam Romanorum, à quibus sępè & frustra auxilia contra Scotos petierant. *Raph. Volaterran. lib. 3. Geograph.*

SEVERO vita functo, atque Antonino filio Caracalli cognomen cum Imperij honoribus suscipiẽte, nec religionis nec iustitię curam habente, paulisper respirauere Christiani, quibus Seuerus se sęuum prębuerat, edicto vetãs sub graui pœna fieri Christianos. Nec desunt pij autores, qui sextã cõtra illos persecutionẽ Seuero tribuãt, vt quintã Aurelio Antonino, cũ in Gallia martyria primùm visa fuerint. Certè in Britãnia Principes indigenę longè antea Christi religionẽ didicerant, & aluerant Commodi Antonini Cæsaris ætate, Ecclesiæ Romanæ habenas tenente Eleutherio: *ad quem Lucius Corylli filius Britannię Rex Romanis minimùm inuisus, literas supplices dedit, efflagitans vt se ac suos Christo nomen dare pateretur. Missi itaque Fugatius & Damianus sanctimonię exploratę viri Regem cum multitudine vulgi baptismate & pręceptionibus Euangelicis initiarunt: & eiectis Flaminibus, qui tum XXV. erant in Britannia, Episcopos suffecerunt. Atque ita paulatim pietas in insula latè adoleuit: cuius initium Britanni à Ioseph Arimathęo Christi amantissimo solent repetere, dum fortè profugus ac tempestate pulsus in eam insulam diuertisset, vti inferiùs subdemus, postquàm ostenderimus refrixisse religionẽ

Edicti meminit Spartian. Vt Sulpitius Aquitanus, lib. 2. sacræ histor.

* *Anno Christi 182. Platina in vita eius.*

in pectoribus multorũ, quos Decij, Diocletiani & Maximiani acerbitas & cruciatio à vera ſententia di-
Oroſius li. 7. cap. 25. anno Chriſti 290. mouebat, Carauſio duce ad obſeruãda Oceani littora præfecto, contra Francos & Saxones Britanniam ſibi aſſerente, quoad ab Allecto ſocio necatus tyrannidis finem faceret ſeptennium vſurpatæ: cùm Allectus triennio duntaxat infremuerit, ab Aſclepiodoto Præfecto prętorio demum cæſus, non melior, ſed impeditior Chriſtianorum inimicus. Et horum quidem complures in ſententia pietatis ęrumna ipſa ſtabiliebat, qui auidiùs martyria glorioſa morte quęrebant, quàm nũc Epiſcopatus prauis ambitionibus appetuntur, vt verbo vtar Sulpitij. Nunquã, inquit, maiore triumpho vicimus, quàm cùm decem annorum ſtrage vinci non potuimus. Tandẽ parta quies, dum Conſtantinus Magnus præfuit Romano Imperio, quem ſibi Britannia vendicat, eoque gloriatur, qui fidei Chriſtianæ ſplendore primus ſeriò illuſtra-
Lib. 2. de vita Conſtantini: vbi patet Euſebium Pamphilum tunc vixiſſe. uit Imperium: atque, vt ait Euſebius, à mari Britannico & illis orbis partibus orſus, vbi Solem occidere neceſſitate quadam conſtitutum eſt, potentiore virtute cuncta illa mala, quæ orbem premebant, repulit ac diſiecit, vt ſimul genus humanum ad ſanctiſsimę legis culturam reuocaretur meo inſtitutum miniſterio, & beatiſſima fides ſub potiore ductore creſceret: per quod etiam ad Orientis vſque regiones progreſſus ſum. Egregium profectò eſt Euſebij de Britannia præconium: ex cuius velut ſanctitatis venerandæ rogo fax accenſa fuerit, quę toti illuxerit

Imperio.

Imperio. Constantinum autem in Britannia natum facilè vt credam, adducor. Zonaras quidem, matre Helena, patre Constantio genitum scripsit: cęterùm dubitari, vtrum ex legitimo matrimonio, an concubitu voluptatis & formę gratia habito. Atqui Eutropius tradit, post Diocletianum & Maximianum sectum fuisse in Principes duos Imperium: Galliam, Italiam, Africam Constantio: at Galerio Illyricum, Asiam, Orientémque obtigisse, illúmque subditis perplacuisse ob singularem animi moderationem & abstinentiam. Dicere namque solitum ferunt meliùs diuitias à priuatis possideri, quàm intra vnum fisci claustrum seruari. Obiisse tandem Eboraci in Britannia, vbi Constantinus ex obscuriore, inquit, matrimonio eius filius creatus est Imperator & moderator exoptatissimus. Nicephorus labitur, Constantinum Constante patre editum affirmans, idque Drepani iuxta sinum intimum Bithynicæ Nicomedię, ex hospitis filia nubili & venusta, quem adultum cum matre Romam pater adduci curauerit. Sed, opinor, plerosque fefellit, quòd Drepano matris nomen, honoris causa, Constantinus indiderit: cúmque ignobile opidum antea fuisset, ædificiis non vulgaribus & mœnibus amplificauit, atque ita Helenopolim nuncupari mandauit: matrem meritò amans & colens, per quam vitę vtriusque lucem aspexerat, & lac dulcissimum suxerat Christianę religionis. Helenam Suidas omnibus ornatam prædicat virtutibus, potissimùm Christi fuisse imitatricem: sic instituisse

Annal. tom. 3. c. 1.

Lib. 10. Hist. Rom.

Lib. hist. 7. cap. 18.

Adonis Vienensis in 6. ætate. Ibi tamē Helenam concubinam asserit.

Procop. lib. 5.

filium, vt ſine ſuperbia animoſior eſſet, Deum vbique metuens, & qui in foro medio vrbis duas colũnas ſtatui curauerit ſuo & matris nomine, cum inſcriptione: VNVS SANCTVS. Planè tametſi non viſa ſit Eutropio coniunx digna Romano Cęſare, attamen inter Heroides Britannicas, ſeu claritudine ſanguinis, ſeu oris iucunditate, mentíſve ornatu, nõ vltima inuenitur, Coëli nimirùm Reguli Britannici filia & delicię, vt fidi Annales prodiderunt. Sed mediusfidius ea eſt autorum quandoque perſuaſio, vt ſibi plurimùm veraces videantur, ſi de celſis Principibus perperàm ſiniſtra effutierint. An non illud eſt nugax & vanum, quod Zonaras prodidit, Cõſtantinum lepræ lue laboraſſe, & à Capitolini Iouis ſacerdotibus edoctum nõ priùs liberatum iri, quàm ſi ſe infantium cruore tepenti proluiſſet? Medicamentum horridum diſplicuiſſe, rectè omninò: ac deinde à Sylueſtro Pontifice Romano per baptiſmum animæ ſimul ac corporis labe purgatum conualuiſſe. Non me latet baptiſmi luſtrationem animo ac corpori ſalubrem fuiſſe, vel Auguſtino referente, & eos recenſente, qui vel podagra contumaci, velparalyſi, ita erepti fuerint in Africa. Audio quoque libenter ego Auſtrim Marcelli Regis Toloſatum filiam dira vitiligine fœdatam, à D. Saturnino purgatam fuiſſe obiter dum in nomine trini Dei abluitur. Hoc propylęa templorum, hoc ſaxa ſculpta Toloſæ, loquuntur. quid-

lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8.

ni? cùm apud Clitorium fontem in Arcadia ſacrificiis Melampus ſanitati reddiderit Prœti Regis filias, quæ ſe vi numinis irati vaccas eſſe putabant. Certè aquæ ſacratiſſimę humanas noxias & ſcelera protinus expianti vtraſque vires veriùs aliquis conceſſerit. *vitruuius lib.8.c.3.*

Sed Conſtantinũ Helenę filium infami morbo laboraſſe diffiteor: nec tantæ rei miraculum prętermiſiſſet Euſebius eius æqualis, qui animo ac corpore prę-ſtantem ipſum vbique recitauit, populo gratioſum, militibus chariſsimum: quorum eſt illa vox: Augu-ſte Conſtantine, Deus te nobis ſeruet. Noſtra ſalus, noſtra ſalus: verè dicimus, iurati dicimus. Cúmque ita crebrò & amanter acclamatum eſſet, veteranis conceſſit, ne quis eorum vllo munere ciuili perſonam pręgrauante, vlláve collatione aut vectigali inquietaretur. At, inquiet aliquis, Conſtantinus parricidio ſe inquinauit, Fauſtam vxorem, Criſpum filiũ occidens: illam calore balnei, hunc frigore veneni, vt Ablauius Conſul indicauit his verſiculis palatij foribus appenſis: *Platinam vita Hadriani, ad alium Cõſtãtinum eam luem refert ætate Caroli Magni. Conſtantini conſtitutio eſt in l.vn. de veteran. l.12.cod.*

Saturni aurea ſecla quis requirat?
Sunt hæc gemmea, ſed Neroniana.

Sic enim refert Apollinaris, Chriſtianum Cæſarem non temerè ſugillaturus, niſi veritas vrgeret. quippè cùm Aruernorum Epiſcopus in clara eruditæ pietatis opinione floruerit. Omnes quidem conſentiunt facinus huiuſmodi à Conſtantino patratum, antequàm à Sylueſtro ablueretur: ſed plerique adiiciunt Criſpum Fauſtæ nouercæ ſtuprum intuliſſe, etiam *Lib.5. Epiſt.ca.8.*

Vide Nicephorum lib. 7. cap. 35. & suidam in verbo χρίσχης. lib. hist. 3. cap. 41. Zonaræ tom. 3. innocens est Crispus. In chronicis, anno 329.

qui plurimùm Conſtantino detrahunt, vt Sopater, quo nihil nugacius. Aſſerit enim luſtrari non potuiſſe priſcæ ſuperſtitionis ſacris à tam immani ſcelere: ideò animum ad Chriſtianiſmum traduxiſſe, immemorHerculem poſt liberorum & Iphiti hoſpitis cędem Athenis purgatum Cereris myſteriis. Euagrius contendit Criſpum minimè à patre peremptum: argumẽto eſſe, quòd mirificè ab Euſebio laudatus fuerit. Cęterùm Criſpum crudeliſsimè interfectum Euſebius perſpicuè ſcriptum reliquit, veritus, vt arbitror, à patrẽ dicere, ne autorẽ necis, quàm ipſa nece, miſeriorem iuuenem oſtenderet. Tacuit inſuper inceſtum concubitum eiuſdem, ne infortunatum Auguſtum proderet quauis felicitate digniſsimum eo miſeriorem, ſi, vt aliis placet, filium inſontem inſons mactauit, à nouerca, à qua inſano amore ſolicitabatur, falſò inſimulatum, repetito Phedræ erga Hippolytum priuignum illum pudicũ flagitio: quo detecto de vxore quoque meritas pœnas ſumpſerit, licet liberos ex ea gratiſſimos ſubſtuliſſet, Conſtantinum, Conſtantium, & Conſtantem: eóſque peramauerit ita, vt cùm Imperium à Britannico Oceano ad Indos vltimos produxiſſet, inter eoſdem id æqua lance diſtribuerit, Occaſus Principatum & auitam ſortem Maximo tradens, alteri Ortus regiones: medias tertio, vt quidem refert Euſebius, qui rebus interfuit. Abſoluit, inquit, igitur triginta duos Imperij annos paucis demptis menſibus, vitæ verò duplo plures, corpore vegeto ab omni ſqualore & macula

lib. 4. de vita Conſtantini.

libero, & belli muniis idoneo. Quo fit vt demirer in Decretis Pontificum ſcriptum manere, Conſtantinum quarto die poſtquàm baptiſma ſuſcepiſſet, donaſſe Sylueſtro eiúſque ſucceſſoribus palatium Lateranenſe, diadema regium ac Phrygium, Chlamidem purpuream, ne vileſcat Pontificalis apex, inquit, ſed ſupra terreni Imperij dignitatem decoretur. Donaſſe itidem narratur Romanam vrbem & prouincias adiacentes, dum ipſe migraret Conſtantinopolim Roma vetere poſthabita: vt vbi Chriſtianę religionis caput ſit, ibi ſummus Dei ſacerdos imperet. Obteſtatur denique futuros Auguſtos, ne impoſterum munificentiam pietatis ratione ſubnixam conuellere conentur, ſenſuri violati numinis vim & iram, ſi quid obſtiterint. Datum Romæ 3. Cal. Apriles, à Conſtantino IIII. Conſule, & Gallicano IIII. Planè cùm poſt Conſulatum Gallicani, quem pro certo cum Baſſo * geſsit, & rurſus cum Symmacho, aliquot annis interuenientibus ipſe Conſtantinus diſcordiæ amoliendę gratia Imperium ita inter libe-ros diuiſerit, vt mediam Orientis & Occidẽtis oram minimo trium aſcriberet, poterat videri reuocaſſe donationem, præſertim ſi quis quáve ei poſt donatum agnatus fuerit, de quo quáve, tum cùm immenſe donaret, non veriſimiliter cogitaſſet. Non enim patitur ratio, D. Auguſtino autore, vt faueatur Eccleſię, cuiuſquam liberos paterno patrimonio defraudari. Eccleſię etenim bona pauperum alimoniæ addicta ſunt. At ſatius eſt arcere inopiam, quàm ei

Can. Conſtantinus 96. diſtinct.

* *vt patet in l. Quoniam. in fi. C. de vi publ. & in inſcriptione.*

l. ſi vnquam. C. De reuocan. donat. In can. vlt. xvij. q. vij.

cùm ingruerit, medicari. Sed has iuris arguti dissimulo insidias, & ex bono & æquo cum Pontifice ago, eique saltem donatum Constantini liberalitate longissimo æui cursu corroboratum permitto, non quidem ex consensione populi Imperio exuti (nunquam enim consensisse apertè legitur) sed ex Imperatorum, qui postea secuti sunt, tolerantia, imò expressa sanctione. Neque enim mihi placet contra Deos pugnare gigantum renouata audacia: nec si quis mihi concesserit, vt vno ictu Pyrenem totam Alpésve iaculari longissimè possim, atque demonstrare canonem, quo donatio talis inseritur, nullo spectabili autore censeri, & palęam vocari, id est, cõstitutionem sola antiquitate commendatam. Et sicut antiquum pro charo & venerando vsurpatur, sic Græcis παλαιὸν interdum. Aristophanes ἀρχαῖα παλαιὰ pro nugis vetustate exoletis accepit: sed non arbitror Gratianum operis sui ostentatorem in deteriorem significatum inclinasse, imò in illum magis, quo Homerus lib. 2. Odysseæ παλαιά τε πολλά τε εἰδὼς, id est, antiquáque multáque sciens. Quòd si obstrepero cuipiam leuior qualibet sicca palea videbitur solemnis canon, pondus certè habiturum est diploma Ludouici Pij Carolo Magno geniti, Francorum Regis, & Romani Imperatoris, *donatum olim à maioribus suis Romanę ditionis ius confirmantis, idque in gratiam Paschalis Pontificis. Quinetiam Iustinianus Augustus Orientis ditione atque Occidentis æquè potitus, Imperiales in Ecclesiam largitiones me-

* *Anno 822. à Christo nato, can. Ego Ludouicus. 63. distinct.*

morat, tuetur, approbat, longè quidem ante Ludouicum Pium, nec minus procliuis illo erga Rom. Pontificem. Accedit etiam, quòd in Bibliotheca Vaticana lectum est autographum ipsius Ludouici, Othonis primi Germanici Augusti subscriptione ratum, agris, opidis, littoribus & portubus vehementer locupletatum. Faxit Deus vt in quos vsus largitio celebrata est, in eosdem conuertatur, ad fouenda optima studia, ad sustentandos pauperes, præsertim si qui indigni calamitate videbuntur, ad bellum hostibus Christiani nominis inferendũ: & denique ad eos redimendos, quos barbari seruitute ærumnosa oppresserint. Nemo tunc tam proteruus existet, qui sugillet Pontificem, quique vociferetur nauiculam Petri cœlestis nauitæ gemmis & auro nimium cumulatam prę pondere submersum iri. Nemo denique obiectabit illud Innocentij III. Papæ ad Cantuarien sem Anglię Archiepiscopum, negantis se à quoquam præcessorum ligari posse vlla constitutione, Cùm, inquit, par in parẽ nihil habeat imperij. Quin etiam hinnulus Damę meticulosi fortior est, dum viuit, Leone mortuo, vt Sapiens ait. Cui quidem malo medicari conatus Dagobertus I. Rex Francorum, largitus testamento multa & fructuosa prædia Parisiensibus cœlitum basilicis, filios tandem obsecrat suos, ne statuta & donationes à se factas conuellant, si quid humanitùs ei contigerit: alioquin fore, vt ab eorum posteris, quas ipsi fecissent, sanctiones erogationésque conuellerentur. Quid superest igitur, nisi

§. si minis. de nõ alien. reb. Eccles. col. 1. vide Raph. Volaterr. lib. 3. Geogr. qui hoc refert.

Cap. Innotuit. de electione.

Annon. lib. 4. ca. 30.

vt benè partis bene vtatur Pontifex? Tum nullus ei diuitias ingentes inuideat, aut Phrygium tegmen. quod famę desiderio Sylvester non fertur aspernatus, quando sanctissimis viris cupido gloriæ postrema exuitur. Nec verò dedecet ornatus honestior Pontifices, si tempestiuè & sine fastu sumatur, ad hoc tantùm ne vilescat dignitas. Vt cùm Iaddus Pontifex obuiam processit Alexandro Mágno post Tyri Gazæque expugnationem elato, & Hierosolymis idem minanti, quoniam imperata facere renuissent. Postquàm namque è longinquo vidit candidatum populum, & sacerdotes ante agmen in amictu bysino, Pontificémque in stola hyacinthina auro distincta, tiaram in capite gestantem, prę fixa aurea lamina Dei nomine inscripta, vix mentis compos, solus accedens ad Pontificem Alexander, comiter salutãs nomen Dei adorauit, quem se in Macedonia vidisse memorauit, dum deliberaret quo pacto Asiam posset subigere, eiúsque hortatu expeditionem suscepisse. Quare & Deo immolauit saluis ritibus in templum ascendens, gauisus admodum ostenso sibi libro Danielis, in quo Græcum quendam Persas debellaturum significabatur. Nec puto Leonem Papã, dum Attilam Hunnorum Regem flexit, & ne Romam vastatum iret cum exercitu, benignè persuasit, sordido amictum fuisse pallio: neque item tam effœminatè indutum, quàm fuit Paulus II. Rom. qui conquisitis vndique magno pretio lapillis, exinanito ad eiusmodi vanas munditias ærario, in publicum gemma-

Ioseph. li. Antiq. 11. cap. 8.

Iornand. lib. rerum Geticar.

Plat. in Hadriano

gemmatus, vel saxeus veriùs, prodibat, turritę Cybele non dissimilis, & luxu demum suo enectus, gẽmarum scilicet pondere & glacie. Sanè nec Flamen Ioui assiduus, quem Numa Rex creauit, adornauitque insigni veste & curuli sella regia, hunc Christi mitissimi sacerdotem sumptuoso vestitu exęquauit, qui mentem detegebat hominis vani, potius quàm caput tegeret. Quanto temperantior fuerat Celestinus, qui aurum gemmásque in ædium sacrarum ornamẽto transcripsit, tanquam in arcam communem pauperum, si quando annonę caritas ea suaderet venundari. Hæresim quoque pro viribus exterminauit, quę Angliã contaminarat,* Pelagio væsani dogmatis autore. Quod vt repelleretur, missus est à Celestino in Britanniam Germanus Altisiodorensis Episcopus, & Lupus Trecasenus Præsul, qui tum signis, tum doctrina veridica, meliori religioni alienatos reddiderunt, ostenderúntque diuini mysterij vocales præcones falsò asseruisse Pelagium infantes frustrà baptismate lustrari, innocentésque nasci omninò: cùm verius sit Adami parẽtis labe laborare totam posteritatem, vt qui Dei maiestatem lęserat, fructum vetitum arboris comedens, atque ita Deo par fieri sperans, quem reuereri saltem pro acceptis beneficiis debuerat. Id verò iuri consentaneum est, perduellium posteros, vel ex secuta Arcadij & Honorij Cęsarum constitutione, egestate perenni atque infamia multari. Eluitur baptismo inusta nota, & sacro rore purgatur. Vetustius fuit ter mergi lauacro

Tit. Liu. lib. 1.

* Anno salutis 432.

P. Diaconus li. 15. & Platina in Celestino.

L. Quisquis. §. 1. c. ad l. Iul. maiestat.

Can. De trin. de consecr. dist. 4. Suid. in Lycurgo.

pueros, sed mos delicatior paulisper ritui derogauit: aduersus Lycurgi legem, qui infantes recèns natos in Eurota fluuio lauari iussit, in Clypeo nutriri, sub dio dormire, ali venatu, ac flagellari, ne, vt antea, Dianę immolarentur. Sic pręstitit aspergi mergíve pueros peccati alieni reos, quàm æterna spurcitie detineri. Perrexit vlteriùs amens Pelagius monachus, bene sentiendi discipulus, male docendi magister, & liberum cuiusque arbitrium Dei gratię pręposuit: idque sufficere asseuerauit ad diuina iussa implenda, nesciens liberum arbitrium à Deo mitti, eiúsque gratię accepto referendum quodcunque iustè & laudabiliter efficitur, iuxta illud Archilochi ad Leptinum:

Diogenes Laërtius in Pyrrhone hoc refert.

τοῖς ἀνθρώποισι νοῦς γλαῦκε Λεπτίνε ὦ παῖ,
γίνεται θνητοῖς ὁκοίην Ζεὺς ἐφ' ἡμέρην ἄγει. id est,
Ea mens est hominibus, Glauce Leptine fili,
Qualem mortalibus in dies Iuppiter mittit.

Igitur Pelagio gratiæ Dei securo scelestum errórem Furiæ clàm subdiderant, vt Britanniam contagione labefaceret, quoad medela ex virorum sanctissimorum eloquiis efficaciter adhiberetur, ita tamen ne quid offendiculi libero subderetur arbitrio. Sic contigit, vt Britanni sensim reuerterẽtur ad priscam religionem, quam ferunt ex ipso fonte viuo & limpido, id est, à Christo deductam, interprete Iosepho Arimathęo decurione locuplete, qui Domino sepeliẽdo nauerat, pollinctor vtique amabilis, nulli parcẽs sumptui honesto, vel iugi operæ. Obtinuit nam-

Marc. 15. Polydor. lib. 2. Anglicæ hist. vbi de Iosepho.

que corroborata vetuſtate opinio, Ioſephum rebus Solymorum peſſum euntibus, à Chriſti morte peruicacibus funeſta, bonis ſalubri, amicorum ſuorum comitatu ab Oriente in Oceanum Britãnicum nauigaſſe, ſiue ex induſtria, ſiue fortuitò procellis actum: non aliter atque Hannò Carthaginẽſis potentia florente circumuectus olim fuit à Gadibus ad finem Arabiæ: quam nauigationem ſcripto ipſe prodidit. *Plin. lib. 2. c. 67.* Nec ſolus Ioſephus in Occidentis regiones peruenit, ſed & alij plerique ante ipſum, vt Marcialis, quẽ aiunt Chriſti aſſeclam Lazari ſuſcitationi adfuiſſe, & cœnæ ſupremę pridie quàm pateretur is, qui mortuus ſemetipſum ſuſcitauit, ac pòſt dum diſcipulis verè apparuit, pacémque illis magnoperè commendauit, & dum Euangelij prędicandi vbique gentium Apoſtolis poteſtatem dedit. Qua fretus Marcialis D. Petrum ſibi neceſſitudine coniunctum ſecutus, Romam primùm, deinde in Celticam ad Lemouicum ciuitatem peruenit. Sed Britanni ſacrę illius cœnæ pignus ac teſtimonium ſecum attuliſſe Ioſephum commemorant: nempè catinum ſanctiſsimis conuiuis appoſitum, diutiſsimè in magna cęremonia ſeruatum, tanquam pignus quoddam ſecuritatis Britannicæ: non aliter atque Troianum Palladium, vel cœlo demiſſum, vel potius ab Aſio quodam Philoſopho aut myſte ſacrorum perito Troi Regi datum, & ideò diligentia & cultu maximo ſeruatum ab ædituis: vt ſumus omnes procliues ad earum rerum admirationem, quę iis vſui fuerunt, quos mirificè dile- *Aurelianus Lemouicenſis Epiſcopus in vita Marcialis.* *Suidas.*

ximus, & coluimus: idque humanè facimus, nec improbè, imò citra superstitionem. Ecquis non gauderet conspectu illius phialæ, in quam sale indito, & in scaturiginem aquę mortiferę proiecto, Elisęus perfecit vt esset suauis & innoxia: néve terra esset sterilis & acidi succi altrix, vt in Lyncesto, vbi fontes acidi sunt, & in Alpibus in Cotti regno est aqua, quam qui gustant, statim concidunt? At Indi iuxta Nysam montem discum argenteum religiosè seruarunt Libero patri sacrum, cum hac inscriptione: BACCHVS SEMELES ET IOVIS FILIVS AB INDIS APOLLINI DELPHICO SACRAVIT. Fuit enim discus is Delphos translatus in monimentum Indicę expeditionis. Legitur quoque antiquis in libris, inquit Seruius, Herculem in Italiam poculum, quo in sacris vteretur, attulisse litum pice, ne carie absumeretur. Illud Rex Euander obtinuit:

Et sacer implenit dextram scyphus: ocyus omnes
In mensam læti libant, diuósque precantur.

qui nimirùm cum Rege Herculi rem diuinam faciebant. Nec verò tam supinos existimo fuisse veteres, vt sacri aliquid poculo Dionysij vel Herculis inesse arbitrarentur: sed quia religio non modò per se ipsa bona sit, verumetiam habeat accessiones aliquas & retrimenta non contemnenda, si quis ea sine vanitate cultus diuini prudenter secreuerit: sicut propemodum accidit aurum è terra eruentibus, qui terram & lapides artificiosè separant admoto igni, mox nonnulla paulò minus pretiosa seligunt, vt æs, argentū,

4. Reg. 2. in fin.

vitruuius lib. 8. c. 3.

philostrat. lib. 2. cap. 4.

Lib. 8. Æneid.

plato in lib. de regno.

& adamantem quandoque, si diligenter exploretur. Vehementer profectò lætarer conspectu illius catini, quo Christus opt. max. vsus esset in illa frugali cœna Pontificum veterum dapibus anteponenda, licet eburneis lectis apud eos triclinia nitescerent, & mensæ opiparè sternerentur: vt quo die Lentulus Flamen Martialis inauguratus traditur, C. Cæsare sacrorum Rege accumbente. Quinetiam mensam exoscularer, cui cum sanctissima discipulorum caterua Deus accubuit: maximè cùm iure Romano Sexti Papyrij scriptum fuerit, mensam vicem aræ quondam præbuisse, ex quo in æde Iunonis Populoniæ mensa augusta stetit, in qua libatio fieret religionis & amicitiæ testandæ gratia, propter commune victus institutum. Inde Theocritus in Hyla: οἰμίαν ἄμφω ἑταίροι ἀεὶ δαίνυντο τράπεζαν. id est, Ambo ad eandem mensam vt amici conuiuabantur. Nec quicquã studiosiùs Christus Pontificum clarissimus pręcepit, quàm amicitiam inter mortales in dissidia nimiùm propensos. Itaque eius mensæ animam cum corpore simul refecturę libẽter assimilo locum quendam amœnissimum in insula Meroë Æthiopum fortunatorum, apparatis epulis semper refertum: ἡλίου τράπεζαν, id est, Solis mensam, vocant. Nam & Christus Sol merus noctu diúque refulgens, Patris summi delicium & sapientia, instar Palladis, ex vertice celso nata, mensæ pridiè quàm pateretur, accubuit, & re vera semet velut ferculum lautissimum atque saluberrimum exhibuit, dum panem fregit, & con-

Macrob. lib. 3. cap. 13. & de mensa, ca. 11.

Pomp. Mela lib. 3. cap. 10.

uiuis ſanctiſsimis impertiuit: & à cœna pariter cali-
Marc. 16. cem, nimirùm ſanguinem noui Teſtamenti, nectare
1. Cor. 11. cœleſti longè ſuauiorem ſyncerè & ſine ſcelerum
Iliad. lib. 19. fæce bibentibus: quale nec Pallas Achilli Homerico infudit, porrecta ambroſia amabili, ne infeſta fame premeretur, & in Iouis parentis domum remigrauit. Certè Teſtamentum Chriſti nouum, & morte ipſius ſancitum in conflictu aduerſus dęmonem, militare mihi omninò fuiſſe videtur, & literis ſanguine
l. Milites. C. de teſtam. militari. ipſius rutilantibus adnotatum: cuiuſmodi Imp. Cõſtantinus ad populum reſcribens militiæ ſtrenuę vigore approbauit, in qua quidem Rex moriens victo-
Iuſtin. lib. 2. riam ſuperſtitem retulit: vt Codrus Atticus, cùm ex oraculo didiciſſet fore, permutato Regis ornatu, vt Doricum exercitum frangeret, ſi modò in prælio occubuiſſet. Cæterùm priſco atque exoleto ritu inter ſacrificandum poſt thura & victimam pateris vinum libabatur: ſed quia Diis ementitis ſpecimen illud pręſagum veræ expiationis offerebatur, reſcri-
l. pen. de paganis. C. pto Valentiniani Aug. ad Palladium prætorio Præfectum vetitum legitur. Eò reſpexit Theognis:

In ſententiis. ἡμεῖς δὲ σπονδὰς θεοῖσιν ἀρεσσάμενοι
πίνωμεν. id eſt, Nos verò libationibus Deos placantes bibamus, χαρίεντα μετ' ἀλλήλοισι λαλέντες: id eſt, iucunda inuicem loquentes. Præterea in ſapientum cœnis moris fuit ad extremum modicè libare boni
Athen. lib. 15. ca. 20. Genij poculum, ſeu Iouis ſeruatoris: perinde ac ſi honeſtè hoc pacto Deo ſupplicarent, & indecorum quiduis à cœtu honeſto amolirentur, teſte Theo-

phraſto. Sed & apud antiquos in ſolemnibus conuiiis, quæ tum Chariſtia vocabantur, cognatis affinibúſque adhibitis, nihil aliud agebatur, quàm vt ſimultates & querelæ obortæ, inter ſacra menſæ animorúmque concordem hilaritatem deponerentur, & charitas mutua redintegraretur, à Chriſto, vt paulò antè dixi, magnoperè commendata: qui etiam probè nouerat ſacrificio admirando nihil aptius eſſe pane vinóque. Hinc legimus Melchiſedec Regem Salem ſummi Dei ſacerdotem panem & vinum obtuliſſe, Deo benedixiſſe, atque ita litaſſe ea tempeſtate coram Abrahamo, qui à Noa decimus, ob vnius Dei cultum à patria ſua Chaldæa vltrò exceſſerat, pertęſus impias & aniles adorationes Deorum: Et ſic hoſpiti feſtiuo cõgratulatus eſt recentem victoriam Rex ille incognitę omninò originis. Ipſe etiam Noa, qui Ianus pater priſcis dicebatur, vinum & far primò ob religionem induxit potiùs quàm ad victum, & primus Deo aras & ſacra inſtituit. Poſtmodùm Pontifices Romani mola ex farre ſalſa Diis litarunt, & duces àvictoria adoream conſequebantur pro corona: Chriſti triumphum eo ritu portendi ignorantes. Nec prætereo Macedones panem nuptiis adhibuiſſe velut vinculum ſanctiſsimæ ſocietatis, gladio ſectum libantes: eoque ritu Alexander ille Magnus Roxanem Cohortani ſatrapis filiam coniugem ſibi duxit. Et præterquàm quòd nihil eſt Dei nutu non facile, vſque ad virginis integerrimæ partum, ipſius naturę (vt ſic dixerim) ars penè indicat, vinum ma-

Valer. li. 2. cap. 1. χαρίσια.

Geneſ. 14

Zonar. tom. 1.

Fab. Pictor lib. de aur. ſeculo.

Q. Curtius lib. 8.

ximè accommodatum, vt verè sanguis Christi fiat. Nam & aquæ humor sensim in vinum traducitur in vite: quia, vt ait Empedocles,

Citat. Plutarch. lib. de caus. natural. cap. 2.

Concocta est vinum ligni sub cortice lympha.

Neque obscurè id prędixit Moses fatidicus, quando vinum sanguinem vuæ appellauit: propiùs rem attingens quàm Pindarus, qui ἀμπέλου δρόσον, id est, rorem vuæ dixit: vt Androcydes sapientia recondita clarus vinum terrę sanguinem, dum Alexandrum Magnum comi affatu à temulentia deterreret, & ad sobrietatem hortaretur. quam valde commendat Paulus Apostolus Corinthiis ex Christi prędstitutione cœnæ diuinæ operantibus, sed ita comessantibus, vt non iam sanctimoniæ absolutę, imò potius stultitiæ poculum haurire viderentur: Proinde meritò obiurgati, in re tam seria & spiritus vitalis pleniſſima lasciuientes. Non enim ostentamus Pasetis conuiuium, lautum sine magico apparatu, & ministris similiter opiparè fercula promentibus, sed quæ mox euaneſcerent. Meritò obiurgati Corinthij, adeò parum sobrij, vt nec satietate edendi finem metirentur: prout dæmon sacris rebus iugiter insidiari consueuit, & religioni, quam scit esse vehiculum expeditum in cœlum: sicut Pelagio instillauit, vt assereret arrogantia nimia perditus, à semetipso iustitiam se sine cœlesti gratia deducturum, perinde ac si è pumice aquam posset elicere. Cæterùm facile fuit Pelagio grassari per Britanniam diu turbatam bellis, tum externis, tum domesticis: ex quo Maximus Rutu-

Deuter. cap. 32.

In Olymp. od. 7.

Plin. lib. 14. cap. 5.

1. ad Corinth. 11.

Suidas.

piis

piis vrbe Anglica natus temeraria militum assensione Imperator conclamatus migrauit in Gallias, & Gratianum Augustum * trucidauit, ipse occidendus miser paulò pòst apud Aquileiam in Venetûm finibus à Theodosio Magno Imperatore. Qua de re sic scripsit Ausonius: * *Anno Christi 387.* *Prosper in Chronic.*

Maximus armigeri quondam sub nomine lixæ
Felix, quæ tanti spectatrix læta triumphi
Punisti Ausonio Rutupinum marte latronem. *In Catalogo vrbiũ.*

Mox Conanus, quem insulæ Maximus pręfecerat, Diuoto Cornubię Duce opitulante arripuit dominatum, magnúmque virginum numerum, quas è Gallia oriundas sciebat, expulit: * quásque omnes vel militum littoris Gallici custodum, vel maris sæuitia insontes perdidit. Sed Conano diri sceleris pœnas dante Gratianus quidam tyrannidi incubuit, ac illicò concidit, tanquam in suo funere Rex salutari inciperet: eiúsque loco irrepsit Constantinus vix gregarius miles, propter solam spem omenque nominis, quod deinde prępostèrè cessit. Ille enim cùm citò in Gallias transiecisset, per Honorij Aug. duces Arelate necatur, * triennio ante patefactam rabiem Pelagij. qua tẽpestate Romanis prorsus extorta fuit Britannia, vtpotè qui bellis vndique premebantur, maximè Alarico Gothorum Rege vrbem expugnatam diripiente: à quo Attalus clari generis magis quàm pectoris Imperij gubernaculis pręficitur, interim dum Honorius persugium meditaretur ad Theodosiùm iuniorem Arcadij fratris sui filium, * *Milia xi. fuisse dicuntur. Volaterr. & Polydorus in hoc dissentiunt.* * *Anno Christi 413. Pau. Diacon. lib. 13 & 14.*

Orientis Imperio potientem: quoad postea accide-
rit, vt Attalus à Constantio Duce captus, & ad Ho-
norium missus, trunca manu, vitę & ludibrio relin-
queretur. Tunc, herculè, Romanis opima Britannia
cedentibus consentaneum fuit dicere illud Pyrrhi
Regis Sicilia insula potiundi spe frustrati. Cùm enim
Plutarch. in Apoph. thegmat. Pyrrhi. illinc solueret, retrò ad amicos conuersus: Qualem,
inquit, Romanis & Carthaginensibus palæstram re-
linquimus? Sic mediusfidius Romani excluſi Britã-
nia, Scotis, Pictis, & Saxonibus, nedum Gallis, ean-
dem prędę reliquerunt, quemadmodum iam scripsi-
mus. Illi namque non modò indigenis ferociter in-
sultarunt, sed etiam se mutuis attriuerunt prœliis, &
vastitatem luctuosam insulæ induxerunt: quoad
Britanni, qui arma magis quàm animos victoribus
tradiderant, prostratam Remp. erigere, & pristino
decori reddere omni studio constituerunt, Regem
creantes Vertegernum, prœcipuæ nobilitatis virum
militaribus artibus & incredibili prudentia instruc-
tum: quem quia Anglicis præfuisse Paulus Diaco-
nus acceperat, existimauit aliunde adscitum è Saxo-
nibus, eorumque auxilio insulam totam subegisse.
Qua in re adeò autores dissentiunt, vt non sit facile
Virgilius lib. 1. Æneid. Volaterr. lib. 3. Geograph. & P. Diaco. lib. 14. enumerare sententias: cùm alius tradiderit Verte-
gernum accersiuisse Saxonum manum, hisque tan-
tum soli Britannici vendidisse,

Taurino quantum possent circundare tergo,

vt Iarbam Libyę Regem Didoni & Sidoniis comiti-
bus. Saxonum prefectos accepimus fuisse Hẽgistum

& Horſum fratres: quorum nihil intererat, dolúmne an vim committerent, modò ex hoſpitibus hoſtes Vertegerno facti dominarentur. Ronicem itaque Hengiſti filiam, nihil pulchri excepta cute habentem, per blandimenta Vertegerno nuptiis coniunxere, maxima cum Britannorum offenſione, quos Hengiſti calliditas minimè latebat. Reuelata etenim ipſis antè fuerat à Merlino vate, ad quem velut cœleſtium conſcium de rebus ſuis cotidie referebat populus, Saxones iam odio proſequutus, & Vertegernum ipſorum dolo & neceſſitudine delinitum: quem Aurelius Conſtantis filius per accitos Saxones non finem, ſed mutationem ærumnę conſpiciens telo confodit, Saxones profligauit, Hengiſti filio ſupplici ignouit, & regni parte donauit, veneno perituras porrecto per medicum, Peſcentio Vertegerni filio inſtigante, qui medici nefarij & Regis Aurelij animam eodem pretio emerat: vt Agrippina Claudij Cęſaris mariti ſui à Xenophonte medicinam faciente. hic enim, ac ſi conatum vomituri adiuuaret, pinnam veneno illitam faucibus innocuis demiſit: & Sedechias Iudęus medicus Carolum Caluum Regem Franciæ Roma redeuntem, vel ſuæ, vel alienę malignitati obſequens, toxico ſubſtulit: meditans equidem ſumma flagitia incipi cum periculo, perfici cum præmio. Vertegerno ſucceſſit Vther * Pendraco, qui Occam Hengiſti filium occulta molientem aperto conflictu interfecit. In Saxones pugnauit ægritudine diu exatus, & lectica circumuectus, vt animum præ-

Corn. Tacit. lib. 12. Annaliũ.

Nic. Gill. anno 878.

* *Hunc alij filiũ, alij fratrẽ aiunt Vertegerni. vi de Roſarium Ludouici xi. anno 465.*

sentia sua militibus faceret: non admodum felix, sed nec infelix, cùm hostes domuerit, quibus erat ludibrio dicentibus, morbum Vtheri non potione, sed ferro egere ad sanitatem, & cum mortuo solis laruis pugnare licere. Atqui ipse se nihil viuacius esse planè declarauit: vt Octauius Cæsar in pugna Philippēsi inualidus & æger successum victoriæ misso demum Romam Bruti capite significans. Ferunt Vtherum à Merlino admonitum, ne antè debellatum iret Saxones, quàm ipse prælio interesset: sicut Græci Philocteten,

Sueton. in Octauio, cap. 13.

Cicero li. 2. de finibus.

Cui viperino morsu venæ viscerum
Veneno imbutæ tetros cruciatus cient,

Pindarus in Pythiis ode 1. & lib. 1. de diuin. vbi de augure Laconum.

ex Lemno insula in castra sua portari curarunt, vaticinio edocti, Ilium sine illo capi non posse. Cæterùm Merlino, quandiu vixit, Britanni Reges non credere nefas putarunt, hunc pro assessore consultissimo habentes, instar Regum Lacedæmoniorum, quibus augur iugiter assedit, & interfuit Senatui. Ioas Rex Iudæ tanti fecit Elisæum Prophetam, vt illum suprema valetudine laborantem adierit, plāxerit, currum & aurigam Israëlis vocauerit: atque iussus Orientem

4. *Reg.* 13 versus aperire fenestram, & sagittam eiaculari, ac rursus tollere, terrámque ferire eadem, didicerit fore, vt ter Syri vincerentur bello, quia toties iaculo terram percussisset. Verùm Clodomirus Clodouei Franci filius tetrarcha paruisse vellet Auito sanctissimo antistiti, vt aliàs, à quo suasus fuerat, ne Sigismundum Burgundum bello captum occideret. Cùm

enim morem minimè gessisset vati, iterum Burgundos armis infestans arduus iuuenis, repulsus ab iisdē sequente anno infesto certamine occubuit. *Annon. lib. 2. c. 4.*

QVÆ Regibus Britannis prædixerit Merlinus, quæve docuerit, & de rebus eorum gestis tradiderit, pauca de multis licuit seligere eximia, quæ mendaciorum colluuie inumbrata veritatis lucem & dignitatem perdunt. Sanè solebant Prophetæ prisci insignia Regum facinora perscribere, vt Dauidis Samuel in Annalibus, & Nathan in libris rerum gestarum. Nemo denique nescit Pontificibus Rom. præcipuè datum, vt res gestas in tabulas conferrent, & ita memoriæ perenni traderent. Idem Gallis reipsa Turpinus Remensis Præsul Caroli Magni ætate præstitit, cuius Annales annorum prolixa series inuidè nobis subtraxit. Et Quintilianus, Si nemo, inquit, plus effeciſſet eo quem sequebatur olim, nihil in historiis supra Pontificum Annales haberemus, adhuc nauigaremus ratibus. De autore ipso Merlino proditum est, aut à nullo, aut à dęmone patre genitum, ex innupta virgine famæ non ambiguę: nondum septennem in magicis mirifica prestitisse paterno ingenio digna, & materna solicitudine. Didici ego Merlinum non in Britannia ipsa, sed in insula Gallico littori aduersa educatum, Senam, opinor, Britones tenui ambitu spectantem. Sena, inquit Mela, in Britannico mari Osismicis aduersa littoribus Gallici numinis oraculo insignis est, cuius antistites perpetua virginitate sanctę numero nouem esse tradūtur. *1. Paralipom. 29. in fin. Macrob. lib. 3. cap. 2. saturn. Lib. 10. cap. 2. Lib. 3. de situ orb. cap. 6.*

Gallicenas vocant, putantque ingeniis singularibus prędi-
tas maria & ventos concitare carminibus, se-
que in quæ velint animalia vertere, sanare quę apud
alios insanabilia sunt, scire ventura, & prędicare, sed
non nisi dedita nauigantibus, & in id tantùm, vt se
Lib eodē, cap. 10. consulerent, profectis. Idem alibi refert, in Æthio-
piæ tractu prægrandi flexu insulam includi, in qua
sint tantùm fœminę toto corpore hirsutę, sine mariū
coitu sponte fœcundæ, adeò asperis moribus, vt vix
vinculis contineri possint ne reluctētur. Planè Syl-
Lib. de ci. uit. Dei, 15. c. 23. uanos & Faunos improbos extitisse mulieribus D.
Augustinus famam secutus non diffitetur, & earum
appetisse ac peregisse concubitum: & quosdam dæ-
mones, quos, inquit, Dusios Galli nuncupant, idem
tentare & efficere plures asseuerant, vt hoc negare
impudentię videatur. Aruspicinę, quæso, Hetruscę
Lib. 2. de diuinatione. quis inuentor extitit, nisi puer parentis expers? Ta-
ges quidam, inquit Cicero, dicitur in agro Tarqui-
niensi, cùm terra araretur, & sulcus altiùs esset im-
pressus, extitisse repentè, & eum affatus esse qui ara-
bat. Is autem Tages, vt in libris est Hetruscorum,
puerili specie dicitur visus, sed senili fuisse pruden-
tia. Eius aspectu cùm obstupuisset bubulcus, clamo-
rémque maiorem cum admiratione edidisset, con-
cursum esse factum, totámque breui tempore in
eum locum Hetruriam conueniisse. Tum illum plu-
ra locutum multis audientibus, qui omnia eius ver-
ba exceperint, literísque mandauerint. Prętermitto
hîc quod non pœnitendus scriptor adiecit, Merli-

num in infantia ex anguſta inſula in Britanniã tranſuectum ſcapha contecta vndique tergore bubulo: niſi potius vitile fuit nauigium corio circumſutum: quali ad Mictim inſulam candidi plumbi gratia nauigaſſe Britannos Timæus apud Plinium commemorat. Magia vtique quondam celebris apud pleraſque gentes,& ad naturę inane peruecta in Britanniam, videtur plurimùm in eadem viguiſſe. Cęſar quidem notauit, Druidum diſciplinam non aliundè quàm è Britannia in Galliam tranſlatam: ideoque ad eam ſolitos nauigare,qui diligentiùs cognoſcere cuperent, vbi tam attonitis celebrabatur cæremoniis magia, vt inde data Perſis, teſte Plinio, credi queat. Auxit prodigioſos ipſius ritus Ioſephus Arimathęus aduena Britanniæ plauſibilis,qui de Solomonis fonte artem hauſerat. Fuit namque hic ſapiens Rex imbutus diuinitùs ſecretiore ſapientia: incantationes compoſuit, quibus morbi pellerentur, & dæmones fugarentur, non redituri. Atque, inquit Flauius Ioſephus, hoc ſanandi genus nunc vſque plurimùm apud noſtrates pollet, vidique,inquit, ex popularibus meis Eleazarum in conſpectu Veſpaſiani & filiorum, & tribunorum militiæ,multos arreptos dæmone percurantem, admoto naribus eorum anulo, ſub cuius ſigillo includeretur ſpecies radicis à Salomone indicatæ, ad cuius olfactum extrahebatur dæmon, collapſo mox homine obteſtatus, ne amplius reuerteretur. Argumentum diſceſſus erat ſubuerſum poculum aqua plenum, quod data opera appo-

Lib.6. de bell.Gall.

Lib.30. cap.1.

Lib.8. Antiquitat. cap.2.

nebatur. Scimus quoque Edouardum Regem inter Diuos relatum, * annulum habuisse, quo dum viueret, comitiali morbo affectos tactu sanaret. Eum stupentibus etiam membris salutarem in tẽplo Vvuestmonasterij seruandum ædituis Rex mansuetus tradidit, Hierosolymis, vt prędicabatur, allatum. Inde origo annulos à Regibus Anglicis magna veneratione consecrandi, magna persuasione iis qui gestent, sanitatis recipiendæ. Ferunt denique Merlino aliis futura prænuncianti parum suam ipsius scientiam profuisse, in laqueos puellæ callidissimæ extremo senio incidisse illecebris illius irretitum, ægrè extricatum obiisse, ignarum fati sui, alieni peritissimum. Sic, vt ait Seneca,

Concidit Mopsus, caruitq; Thebis
Ille, qui verè cecinit futura,
Omnibus verax, sibi falsus vni.

Similiter quoque Mopsus Calchantem vatem Græcum è bello Troiano redeuntem augurandi solertia superauerat. vnde Calchas victus intabuit, certò sciés sibi tunc pereundum, cùm doctiorem se inuenisset. Tum verò præsertim Merlinum aiunt insudasse diuinationi, cùm Igerna Vtheri Regis coniunx Arthurum enixa est, & consilium syderum coëgisse, inuestigantem quidnam de puero præmonstrarent, mirabilia prorsus ea portendisse: quę mandata literis vix fidem inueniunt, obruta fabulis veritate: Ita vt non desint qui Arthurum fuisse vnquam Britannię Regem, aut res præclaras gessisse pernegent, æquè ridiculi.

* *Anno christi 1065.*

Polydor. lib. 8. Anglicæ hist.

In Medea Tragœdia, act. 3. in fin.

Strabo li. Geogr. 14

culi. Nihil enim vnquam illo ſol vidit illuſtrius, nec felicius, ſi ſcriptorem lectu dignum & veracem nactus fuiſſet. Verùm non idcircò fidem abrogare virtuti laudiq́ue ipſius omninò decet, quia in pleriſque fabuloſa autores de illo, ſcripſerint, Grę corum hiſtoriis ſimillima. Nam nec Alexandri Magni gloriæ officit, quòd in regione quæ appellatur Bazaria, ſolus quatuor milia ferarum deieciſſe vno in ſaltu dicatur, & in eodem cum toto exercitu epulatus: aut quia feratur de cauſa capitali cognoſcens, & iudicãs aurem alteram manu obſtruxiſſe, veluti ſeruaturus reo intactam, & accuſationis totius expertem. Non enim odio calumnię materia impunitatis prębenda fuit delinquentibus. Indignatus eſſet profectò Alexander, ſi hęc de ſe ſcripta legiſſet: ſicut amarè increpuit Ariſtobulum, qui ſingulare Regis certamen cum Poro Indo deſcripſerat: & maximam apud eum ſe initurum gratiam ſperabat, aſſignatis ei falſò rebus vltra id quod clarum perfecerat. Tunc Alexander acceptum librum in Hydaſpem fluuium, in quo nauigabat, proiecit. Et te, inquit, Ariſtobule, eodem modo oportuit pręcipitari, qui talia pro me duello pugnaueris, & elephantos ſagitta interfeceris. Et ſanè debuerat Ariſtobulus contentus eſſe ſtrenuitate Regis magnanimi, nõ commentitiam adſciſcere, atque quodammodò quod geſtum eſſet, corrigere. Nã, vt vera laus ornat, ſic falſa admonet, & non obſcurè reprehendit. Proinde pauciſſima de Arthuro è multis dicam, ne dubium cuiquam relinquam, an menti-

Q. Curtius lib. 8.

Ioan. Monachus in vita Alexandr.

Lucian. in lib. Quomodo ſcribenda ſit hiſtoria.

tus fuerim. Illud potiſsimùm non prætermittam, quod omnes quidem ſciunt, illum in adoleſcentia in multis regię dignitatis muneribus excelluiſſe, quę ſingula reliquos principes decorare conſueuerunt: nec tam curaſſe, vt regnum morte parentis ad ſe deuolutum armatis hominibus firmaret, quàm armatorum beneuolentia. Itaque ſelegerat digniſsimos quoſque equites rei bellicæ gnaros, & eorum æquabili familiaritate vtebatur. Eoſdem menſæ ſuæ, eidémquè rotundę adhibebat, innuens ſcilicet nullum conuiuarum excellere, nullum infimum cenſeri: veterum Celtarum more, qui, vt Athenæus eſt autor, circularibus menſis vtebantur: ſic tamen vt eſſet is medius veluti chori totius princeps, qui alios rerum bellicarum experientia, vel generis nobilitate, vel diuitiarum ſplendore antecelleret. Celtici armigeri ſcuta ferentes à tergo aſsiſtebant, & dominorum exemplo circulatim conuiuabantur, potantes ſimiliter vinum ex Italia Maſsiliáve allatum, Deos ad dextram conuerſi venerantes. Medium autem menſæ locum maximè honoratum fuiſſe adnotauit Seruius, explicans Virgilianum illud,

Lib. 4. Dipnoſophiſt. cap. 13.

Lib. 1. Æneid.

- aulæis iam ſe Regina ſuperbis
Aurea compoſuit ſponda, mediamque locauit.

Id tamen prerogatiuę genus, vt licuit, Arthurus abnuebat, glorię diſsimulatione gloriam augens, & aliorum in ſe amorem & fidem. Quare breui perfecit, vt totam inſulam ſuæ ditionis fecerit vſque ad Thulem poſt Orchades inſulas Belgarum littori ap-

P. Mela, li. 3. cap. 6. nunc Ila dicitur Polydoro.

positam, Graiûm celebratam carminibus propter breuiores noctes, imò nullas per solstitium. Thulis, inquit Suidas, totius Ægypti regnum vsque ad Oceanum tenuit, cuius insulam quandam de se Thulem appellauit. Subdit, Thulim consuluisse oraculum Serapidis, quis Regum ante se præpolluisset, aut quis pòst succederet. Illicò de trino Deo illi responsum datum. Cęterùm Arthurus immanes consuetudines vbique obliterari mandauit, maximè eorum, qui syluestri in ora siti carne humana vescebantur, Christum nondum agnoscentes: Scoti potissimùm, teste Hieronymo, qui in Gallia se vidisse prodidit Scotũ tam dira esca saginatum. non enim soli Scythę Anthropophagos habuere. Vxores præterea vetuit esse communes: sicubi prisca obscœnitate adhuc seruata, deni vel duodeni, tanquam inita malæ mercis societate, promiscuo vtebantur concubitu earum, Platonicæ Reipub. ciuibus non meliores: nisi quòd hi sine delectu numeri omnium vxores omnibus prostituunt, grandi tanti Philosophi infamia permittentis. quod neque fieri conuenit, nec potest. Nã substulit ea communione castitatem & pudorem in vtroque sexu laudabilem: & dum omnibus virtutem cupiuit concedere, omnibus profectò ademit. Increpiti feruntur Britanni à Seuero Augusto Romano, cui incontinentium libido valde displicuit, nedum promiscuæ veneris vsus. Sed cùm Iulia Augusta Argetocoxi Caledonij vxorem morderet, necnon alias Britannicas mulieres, quòd tam impudẽter cum ma-

P. Crinitus lib. 3. cap. 10. strabo li. 4. de Britannis idẽ refert. Cæsar lib. 5. de bello Gall. In Dialog. 5. de Republica.

ribus verſarentur, reſpondit illa ſe cum optimis viris palàm conſuetudinem habere, Romanas verò occultè à peſſimis cõſtuprari. Antiquauit igitur Arthuri prudentia turpiſsimos mores, atque etiam ſuperſtitioſos: leporem, anſerem & gallinam, vulgò comedi iuſsit, quæ antea guſtare nefas putabatur, nec niſi animi & voluptatis cauſa alebantur olim in tota Britannia: tunc maximè in Hybernia, quæ non ita pridem Chriſti ſacra cognouerat, docente Patritio: cuius quoque ſpecum longo receſſu opacum Rex inuiſere non eſt grauatus, & relicto ſpiritu libero in illum ſe demittere, in quem nullum diſcrimen diei & noctis perueniret, relicta à tergo luce, deſcenſu aſpero, decliui itinere, & tenebris aſſiduis ſubfuſo, natura prorſus & fabula memorando. Ferebatur enim ad Manes peruius ſpecus, vel certè ad locum, in quo animæ eorum, qui dum viuerent, ſeſe vitiis ac labe aliqua eluibili inquinauerant, recocti expolirẽtur: vt omni noxia purgatæ & hilares inde in cœlum euolarent. Fortè Patritius inter immanes & efferatos populos lepido commento vſus fuerat, quo magis eos à peccatis deterreret, & vltricem ſpeluncam adeſſe penè domi oſtenderet. Accepi ego ex quibuſdam ſeriis Merlini commẽtariis Arthurum à Gauanio militię magiſtro reuocatum, ne penitùs horridum antrum ſcrutaretur, in quo vtique audiebantur fragores aquæ prȩcipitis odorem ſulphureum emittentis, & vocum lugubre quiddam reſonantiũ, velut ſuo corpore deſtitutarum. Tum conſultus

Xiphilin⁹ in Seuero.

Iul. Cæſar lib. 5. de bell. Gall.

Merlinus à Rege, cor talpæ glutiuit recens & palpitans, diuinationi efficax, mox verba aliquot barbara ſubmurmurauit, quorum ſignificatio ſoli Deo eſſet cognita, quibúſve genij magis delectantur. Rationem nondum didici, cùm Chriſtus clara diuinitate fretus filiam principis ſynagogæ extinctam Chaldęa voce imperans ſuſcitauerit. Proinde imbutus numine Merlinus ſpecum Patritij Vlyſſi in decantatis illis erroribus in Hyberniam acto aſcripſit: Effoſſum quidem primùm Vlyſſis enſe ad cubiti menſuram, deinde cuniculum altiſſimè impreſſum ſucceſſu temporis increuiſſe. quod profectò non multum à vero abhorret. Nam inferos allocuturum Vlyſſem Homerus dicit ad fluxum Oceani iuiſſe, & foueam feciſſe memorabilem παρὰ ῥόον ὠκεανοῖο. Id quoque innuit Claudianus:

Mare. 5. Talitha cumi. Puella, tibi dico, ſurge.

Odyſſ. 11.

Lib. 1. in Ruffin.

Eſt locus, extremum pandit qua Gallia littus,
Oceani prætentus aquis, quo fertur Vlyſſes
Sanguine libato populum mouiſſe ſilentum:
Illic vmbrarum tenui ſtridore volantum
Flebilis auditur queſtus: ſimulacra coloni
Pallida, defunctáſque vident migrare figuras.

Ex eo egreſſam Furiam Megeram poëta finxit, Ruffino deterrima perſuaſuram.

-ſenſit ferale Britannia murmur, inquit poëta paulò pòſt:

Et Senonum quatit arua fragor, reuolutáq; Tethys
Subſtitit. -

Solinus quoque apertè teſtatur Vlyſſem in Britan-

In Polyhiſtore, c. 25

niam peruenisse, idque manifestari ara Græcis literis inscripta voto in Caledonio tractu. Deinde Hyberniam, quam Iuuernam appellat, subdit inhumanam esse incolarum ritu, sed ita pabulosam, vt pecuaria, nisi interdum æstate arceantur, in periculum agat satietas. Nihil dixit de specu Vmbrarum commercio admiranda, tametsi Cicero scripserit, huiusmodi ex cauernis & antris ostēta terræ facultati deberi. Nam, inquit, terrę vis Pythiam Delphis incitabat Sibyllam. Videmus quàm sint varia terrarum genera, & sint partes agrorum aliæ salubres, aliæ pestilentes, aliæ quæ acuta reddant ingenia, aliæ quæ retusa. Quæ omnia fiunt, inquit, ex cœli varietate, & ex disparili aspiratione terrarum. Nusquam verò comperies vaticinia libentiùs edita, quàm in specu, nec sacrificia antiquorum. Sibylla etiam, quæ Æneæ omnia in futurum illi occursura prædixit, Cumis in spelunca diuinauit. Colophone in Apollinis Clarij specu lacuna est, cuius potu mira redduntur oracula, sed potantium breuiore vita. Zoroastres verò primùm apud Persas, vt narrat Eubulus, naturalem speluncam è fontibus scatentem in proximis montibus consecrauit, in honorem rerum omnium autoris parentísque Mithrę: mundum significās à Deo fabricatum speluncæ imagine, per alia quædam intus congruis interuallis disposita, elementa & plagas mundi delineans. Ideóque increbruit mos, vt in specubus seu natura seu manu factis ritus religionum peragerentur. Quo magis data est occasio Trophonio in Leba-

Lib. 1. de diuinat.

Plin. lib. 2. ca. 103.

Porphyrius interpres antri Homerici, Odyss. 13.

dia Bœotiæ antrum fabricandi, lemuribus ac ſpectris frequens, & oraculis percelebre: ſed plus anilibus figmentis & ſacerdotum, vt aſſolet, præſtigiis, quæ plurimùm valent inter agreſtes & indociles nationes. Conſtat verò Hyberniam ſylueſtribus gentibus abundare, quę tantùm ſua feritate & ſagittandi vſu pollentes, Anglicis principibus ſępè fecere negotiũ, vt Ricardo II. Regi, cuius cõtempta maieſtate agros excurſionibus aſsiduis vaſtauerunt, & prouinciam omnem populati ſunt Hyberni ſylueſtres, ægrè fugati ingenti exercitu, eodémque partim ſaucio iaculis fugientium, & Edmundo Comite Merchiæ Ricardi hærede deſignato interempto, priuſquàm ſylueſtres ſe in ſua latibula reconderent, & reliqui Hyberni deditionem facerent, vel Anglico regi parerent, vt quidem Arthuri viribus ſubacti quondam paruerant: qui fortuna obſecundante erectus, multis imperare, nulli parere decreuit. Proinde obuiam iuit Lucio Proconſuli Romano, & fugatis eius legionibus ipſum confodit: perfecitque vt terram, quam animo audacter conceperat, corpore tegeret: quod ſe Romam tributi loco miſſurum iactauit. Demum Britannia omninò fruens, cœpit æſtuare, velut clauſus anguſto limite, vt Orchadum inſularum aliqua potitus, non tota Britannia orbem ſuum ſeorſum habente: atque cotidie Galliam proſpicere, affectare procinctum, & claſſem in eam parare, quamuis ei Merlinus prędiceret exitum parum ſecũdum, & glorioſum bellum magis quàm tutum fore: nec-

Vide Chiliadem primam Eraſmi, ac Pauſaniã in Bœoticis.

Polydor. lib. 20. Anglicæ hiſtoriæ, anno 1394.

Volaterr. lib. 3. Geograph.

plus tandem habiturum fortunę, quàm haberet iuſtitiæ. Verùm Arthurus audita iuſtitiæ mentione, exiſtimãs in regnis gubernandis, non in acquirendis iuſtitiam deſiderari, Ecquid putas, ô Merline, Romanos iuſtè egiſſe, dum ſuum tam longè porrexere Imperium, aut dum hanc inſulam perdomuere? Num cẽſes Herculem, dum in Hiſpaniam Geryonem debellatum iuit, ipſius boues emiſſe, potius quàm necato boum domino eos abduxiſſe, legem nimirùm ſecutum, quę omnes homines pręſtantioribus iubet parere, vel adigit? Mox itaque claſſem parari mandauit, & materiam cædi primo autumno fabricę nauali commodiſſimo magis quàm nauigationi. Feruntur trecentę naues factæ atque armatę trimeſtri ſpatio. Non miror, cùm L. Piſo tradiderit, contra Hieronem Regẽ CCXX. naues effectas diebus XLV. & ſecundo Punico bello Scipionis claſſem quadrageſimo die à ſecuri nauigaſſe comperimus. Sed id in Britannia laudabilius rapidæ celeritatis argumẽtum, quòd abiete deficitur nauigiis expetita, ſicuti & fago caret. Planè feſtinantem Arthurum, & è Cantio vela facientem diluculo, tranquillo mari, & auidum profectionis pelliciente, hora diei decima ſiſtere cœpit, procella inualeſcente.

Plin. lib. 16. ca. 39.

Cæſar li. 5

Interea propè iam occidente ſole inhorreſcit mare:
Tenebræ conduplicantur, noctiſq; & nimbum occæcat nigror.

Libẽt Pacuuianis vti verſiculis, vt oſtendam ventos ſtridentes quaſi in Gallię vindictam obſtitiſſe Arthu-

ro:

ro: qui tamen inuito cœlo, pleriſque ſociis amiſſis, Itium Caletorum portum attigit, in quem à Britannia commodiſſimus traiectus patebat. Collaudatos milites confeſtim corpora curare iubet, & ſe pugnæ accingere aduerſus Gallos imparatos, & nihil hoſtile meditantes. Quocirca faciliùs graſſari licuit Regi, qui terrorem nominis ſui latiſsimè circumtulerat: & tum ſuam, tum Gallorũ, magnitudinem inducta calamitate declarabat captis Morinis, Neruiis, Northmanis, Armoricis, poſt Bononiam maritimã. Cúmque ex aliis vrbibus naues prędа onuſtas in Angliam pręmiſiſſet, hanc ſeruauit incolumem, & direptioni exemit, & Comitem ibidem pręſtituit ſororis ſuæ filium, quem alij Itherium, alij Iuanum vocant: à quo defluxere poſteri Comites Arthuri nobilitate inſignes, haudquaquam reſpuenda CATHARINÆ MEDICEÆ Francorum Reginæ, quæ maternum genus Bononienſi domo deduxit, patris ſplendore, maieſtate mariti, ſpe liberorum, virtute propria, alioquin illuſtris. Non deeſſe intelligo qui ſuſpicentur has victorias & hoc decus perperam Arthuro tribui: ſed ego non quid ipſi ſentiant, præponere audeo erutæ veritati, & Gallicis Annalibus, qui ſemota fabularum nube dilucidè hoc ipſum narrant de Arthuro per Galliam ouante, non tamen Galli Regis, ſed Romani potius victore. Quod pleriſque impoſuit parum exactè temporis illius rationem habentibus, quo quidem Childericus Rex Francus à patris Merouei fortitudine & æquitate ad tempus

vide Roſarium Ludouici xi. Regis inſ. ſua editũ, de Arthuro, anno 466. Decẽnio pòſt in Galliã iuit.

degenerans, vxores ciuium honestissimorum libidine fœdans, tributis premens, ac prædam non exactionem faciens, regno eiectus ad Bissinum Thorinorum Regem profugere, latebrámque habere coactus fuerat, Francis Egidium Romanum patritium Suessionibus prefectum sceptro donantibus, quoad Childerici voluptates impurę deferbuissent, & Egidius simulatam comitatem in apertissimam ferociam conuertisset. Sidonius illius seculi autor memi-
nit, Aruandi Romani epistolam interceptam, dum ad Gothorum Regem emitteretur, dissuadēs pacem cum Greco Imperatore, suadens Britannos super flumen Ligerim Galliæ sitos impugnari oportere, & cum Burgundionibus Galliam iuregentium diuidi. Idcircò in tam turbato rerum statu licuit tantisper absente Childerico Anglis regnum alieno domino subnixum inuadere: præsertim ductu Arthuri, qui nisi dux optimus fuerit, vix scio cui reliquerit locū.. sed vincendo felix, retinendo in Imperio non perinde fortunam habuit propitiam. Iam enim suis triumphis & Francorum detrimentis satur, cum victis suo Rege destitutis mitissimè agere incipiens, ne rebellarent, vidit in somnis Mandredum, quē quandiu abesset, Britanniæ gubernandę prefecerat, triticum aureum in aruo, lætissimo satum adultumque tam auidè metere, vt falcis increpans tarditatē, simul cum aureis spicis stipulam euelleret. Quo somnio vehementer consternatus est Rex: & eo magis, quòd à Merlino audierat, priusquàm in Galliam transfre-

Annon. lib. 1. c. 7. Nic. Gill. in Childe rico.

Lib. 1. Epistol. c. 7.

taret,in ea expeditione tandem parum fauſtitatis fore: & quòd Mandredi verſutum ſuboluerat ingenium,licet ſumma obſequij & beneuolentię ſimulatione id tegeret veterator induſtrius: qui poſtquàm ſenſit triennium ab Arthuro iam in Gallia conſumptum, de vindicanda ſibi Britannia cogitare cœpit, proceréſque honoribus datis permulcere, plebeios largitione, vtroſque blandimentis, interdum ſparſis in Arthurum falſis rumoribus, quòd illi iam faſtidio eſſet Britannia, quodque vino Gallico delectaretur, & vxore Genebrea contempta vagis indulgeret amoribus, Sirenum tanquam in ſcopulis deſes. Quinetiam ſi quando epiſtolam ab Arthuro accepiſſet de ratione Reipub. gerendæ ſine cuiuſquam iniuria & incommodo,protinus eam ſupprimebat,alia ad propoſitum ſuum confícta, quâ iuberetur demõſtrare populo, neque quietem ſine armis, neque arma ſine ſtipendiis,neque ſtipendia ſine tributis ingẽtibus haberi poſſe.Proinde epiſtolam palàm legebat contracta fronte, & ad fallendum egregiè compoſita, donec omnes circumiectos paulatim inflammaret, & ad rebellionem perduceret: Hybernos ſylueſtres maximè, & reliquos ab Arthuro nuper ſub iugum miſſos, malè coagmentata fidelitate. In ſummam perfecit Mandredus,vt vulgò Rex inſulæ proclamaretur, nec erubeſceret Genebream, aliâs in Regis optimi amore parum conſtantem, ſibi coniugem adſciſcere. Cuius execrãdi flagitij certior factus Arthurus meritò excanduit, & breui ſe oſtenſurum

Mandredo & conſciis minatus eſt, ſcelera faciliùs quàm bella confici. Itaque Galliam deſerens, nimiũ moræ impatiens ſoluit è littore Armorico, nondum contractis omnibus copiis, exiſtimans forſitan id euenturum ſibi quod Scythis in tertia Aſiana expeditione: quos, cùm ſeptem annis à coniugibus & liberis abfuiſſent, ſeruile bellum domi excepit. quippè coniuges eorum expectatione virorum feſſæ, vel deletos ratæ, ſeruis nupſere, dominos cum victoria reuerſos arcere paratis: Cúmque ancipiti pugna diu aduerſus ſeruos domini ferro pugnaſſent, memores tandem non cum hoſtibus, ſed cum ſeruis prælian-
Iuſtinus lib. 2.
dum, verbera in aciem tulerunt, non tela, & pro gladiis vſi flagellis, cæteríſque ſeruilis metus inſtrumentis, fugitiuos domuere, & captos diris excruciarunt ſuppliciis. At Mandredus vincendum ſibi, aut pereundum ſpectans, audito Arthuri aduentu audacter reſiſtere decreuit magno cum exercitu, quamuis terrerent ipſum ſcuta equitum & pectora equorum cruenta pariter viſa, & trabes ardens ab occaſu ad cœlum extenta, & auditi per noctem flebiles vlulatus. Nec meliore omine nauigabat Arthurus demirans nauigia ſua ventis ruentibus iré vetari, & ſtare quodammodò in inuidiam properantis. Arbitrabantur nauitę obeſſe Echeneim piſciculum (Latini Remoram vocauere) qui ingenita facultate ſiſtit nauigia, & imperat furori procellarum, & domat mundi rabiem nullo ſuo labore. Tenuit ille prætoriam M. Antonij nauem bello Actiaco: & poſt Caij

Imperatoris ab Astura Antium remigantis adhęrens gubernaculo, & quadringentos remiges vincens, donec causa intellecta excuteretur. Ægrè demum Arthurus peruenit in Britanniam cum prȩcipuo robore exercitus, importunissimum tyrannum vlturus, quem nulla inferendæ iniuriæ capiebat satietas: & qui ediuerso tantum coëgerat militum, vt neminem in Oceani insulis reliquisse crederetur: priúsque confligere statuit, quàm Arthurus integrã classem recepisset, metatus castra haud procul à Thamesi flumine, ex ignauo iam factus strenuus, necessitatis iussu, solers alioquin ad excitandos suorum animos præmiis propositis, & instantis periculi metu. Quæ omnia superabat Arthurus erectus & fidens in bona belli inferendi causa. Et proculdubiò vicisset, nisi irę secutus consilium, in pugnam incautè & celeriter nimis prosiluisset, tubas & cornua canere iubens, & Gauanium prȩmittens, qui equestri auxilio aduersariam aciem nudare studebat, vir vsu militiæ & fama rerum gestarum longè superior, magnam vbique stragem edens. Atquin Arthurus ad verum hostem Mandredum fissis ordinibus festinabat, difficili transitu per confertos cuneos, per corporum armorumque cumulos, & labem sanguinis. Contrà Mandredus principes triariósque in cornua inducẽs, quò tutior firmiorque esset hastatorum acies, confessione Arthuri, qui intentus erat vindictæ, illa die singulari arte bellantes instruxisse visus: infensus interim quòd sylvestres Hybernici obtutu & voce

Plin. lib. 32. cap. 1.

terribiles terga verterent, inſcripta Arthuri mucrone. Arthurum itaque ipſum velut fatalem in exitium ſuum formidans, ex deſperatione nactus audaciam, qua parte Regis ipſius loricam laceratam inſpexit, inflixit vulnus, ſaucij dextera illicò periturus. Nam id egit Rex, vt ſcelerato capite extincto ſpem numeroſi exercitus dirimeret, diſſimulans animi ac corporis dolorem, ſeminece * voce ſuos ſubinde extimulans, ac omninò præſtans quod apud Plautum ſydus occaſu ſuo procelloſum loquitur in Rudente:

Nam Arcturus ſignum ſum omnium quàm acerrimũ.
Vehemens ſum exoriens, cùm occido, vehementior.

Fama non obſcura iactabat Arthurum cum Mãdredi matre conſuetudinem habuiſſe, ſicut & Iulium Cęſarem cum Bruti, à quo occiſus traditur: & propterea irruenti dixiſſe, καὶ σὺ τέκνον. * niſi fortè filij quoque nomine blandiebantur veteres chariſsimis: vt cùm Auguſtus Galbæ puero, qui poſtea Nerone ſublato tenuit Imperium, apprehenſo leuiter ore, dixit: καὶ σὺ τέκνον τῆς ἀρχῆς ἡμῶν παραῤῥίξον: Et tu, inquit, fili ad imperium noſtrum adnaſcitor. cuius rei teſtis idem eſt Suetonius. Atque ita intercidit Arthurus Britannia ſuppeditata penitus, Gallis ad obſequendum perductis, Leoni Imperatori Byzantino Romaníſque formidabilis: perſpicuè oſtendens in huius mundi ſcena ac fabula nemini plaudendum eſſe ante cataſtrophen. Corpus Regis inter iacentium cadauera ſeptuaginta quinque milium clade dẽſa nuſ-

** Arthurum in bello contra Mandredũ occubuiſſe Volaterranus ait li. 3. Geogr.* — *Alij Mordrecum vocant.*

** Id eſt, Et tu fili. Sueton. in Iulio Cæſare, c. 82.*

In Galba, cap. 4.

quam repertum, materiam præbuit asserendi ipsum Ambrosia medicatum, ac vitali spiritu refocillatum à Morgane Nympha sorore in fortunatorum regionem translatum fuisse: at Mandredum licet traiecto iugulo ereptum, tamen in opaco nemore diu delituisse, proditum hinnitu equi, cui calcata lupi vestigia attulerant torporem, ne cœpto cursu nefarium hominem, & sceleris merum portentum, persequẽtibus eximeret. quod vix crediderim, cùm lupis Anglia careat: vnde gregibus abundat, & lanicio, eodémque molli ac pretioso: nisi quis arbitretur tum quidem lupos extitisse, mox esse desiisse: sicuti in parte eiusdem insulæ, cui Vualliæ nomen, cuius Regulus Ludouallus vectigalis nomine Edgaro* Anglorum Regi tricenos lupos annuos pendere iussus est, vt genus ferę maleficæ & pecori noxiæ prorsus exterminaretur. Vnde præmia venantibus proposita, vt in Attica regione, si vera tradit Suidas, vbi legelata, qui lupi catulum occidebat, talento vno donabatur: qui adultum, duobus. vnde prouerbium, Nõ parcemus his magis quàm lupis. Idem propè accidit in Gallia, Carolo VII. regnante, ac viribus Anglorum admodum molestato,* ingruente annonę summa penuria, in agro Parisiensi, lupis numero insolito & inaudita sæuitia armenta hominésque laniantibus, ita vt coloni villas passim desererent, ac vix mœnibus defenderentur. Optandus tunc fuit Pythoehares tibicen, qui vehementi tibię sono fertur luporum impetum cohibuisse. Liquet verò ali-

* *Anno 959. Polydorus lib. 6. Anglicæ hist.*

In verb. Φειδομαι

* *Anno 1438. in Rosario Ludouici xi.*

Ælian. lib. de anim. malib. II. cap. 28.

quando homines multitudine beluarum sæuiente
Ibidem. patriam & lares proprios deseruisse, & alias sedes quęsiuisse. Megarenses à muribus exacti sunt, Rhœtienses à Scolopendris. Stymphalidis paludis accolę Herculem immortalitate donarunt, quòd innumeras diráſque aues, quibus infestabantur, sua virtute expulisset. Cretenses eundem cumularunt
Lib. 4. & 5. de antiq. gestis. honoribus, vt inquit Diodorus, quia agreste nullum animal in ea reliquisset, non Serpentem, Vrsum, aut Lupum. Quo autem tempore Lupi lanienam tam cruentam vi diuina in Gallia exercebant, contigit Iacobum Scotorum Regem excussum ab Anglorum ergastulis, quę totis quindecim annis triuerat, paulò pòst ab intimis in palatio nocte intempesta interfectum lugeri: quòd prior ipse Albanum Ducem, alióſque è primoribus aulicis interficiendos curasset: ne non esset verum quod obiectum est Tiberio ab insula Rhodo reducti:

- regnabit sanguine multo,
Ad regnum quisquis venit ab exilio.

Lupos itaque in totum in Britannia defeciſſe mirabitur nemo, qui considerabit naturam rerum, quam primus ille mundi genitor perenni fœcunditate donauit, multa in dies recentia inducere, inducta rursus abrogare. Testis est eadem insula, quę Oceano vndiquaque perluitur: proinde fœturæ aptior est, & prodigiosè olim homines cauda equina tenui deformes progenerauit: cùm Thomas cognomento Bekettus, ciuis Londinensis, Cantuariensis Præsul

propter

propter morum & doctrinę grauitatem creatus, Hérico II. Anglorum Regi visus est impensiùs studere Ludouici VII. Francorum rebus. Alebat odium, quia Thomas ægrè ferebat ad clara sacerdotia admitti ignaros, & admissos impunè luxui & deliciis potius quàm sanctimonię vel literis operam collocare. Meminerat C. Valerium Flaccum secundi Punici belli temporibus perditā solutis voluptatibus adolescentiam, cumprimùm Flamen factus esset, conuerso ad curam sacrorum animo, quantum priùs fuerat luxuriæ, tantum postea modestiæ specimen euasisse. At in contrarium Christi flamines è frugali plerumque vita dicebat ad sacros honores prouehi, & paulisper in temperantię & meliorum studiorum obliuionem venire obruta diuitiis veritatis memoria, quas non ob fastum Antistitum, sed in pauperum moderatam alimoniam vetustas instituisset. Pupugit hæc obiurgatio Regem, nedum Episcopos aliquot malè sibi conscios: quorum suasione factum est, vt Thomas tanquam rebus nouis studens exularet, & in Galliam proficisceretur, post sextum annum rediturus, sedata iam Regis ira Alexandri III. Pontificis Romani & Regis Francі cohortatione. Sed quia Thomas à pristino munere sacerdotum peruicaciam increpandi non desinebat, recruduit odium nunquam nisi morte Thomæ expiandum, qui iam vulgò inimicorum insimulatione iuris diuini atque humani euersor, libertatis publicæ oppugnator, & regiæ maiestatis imminutor postulabatur. Cúmque mœstus & insons

Valerius Max. lib. 6. cap. 9.

Polydor. lib. 13. in Henrico II. At Gillius cõtrà ait Thomam fauisse opibus sacerdotum, anno 1163. Rege repugnante.

Strodum vicum ad Medueiam flumẽ Roceſtriæ perueniſſet, fuit incolis ludibrio. Hi primùm conuiciis ac pulſatione virum inceſſere: deinde caudam equi, quo portabatur, amputare auſi, diuinitùs obtinuere, vt Satyrorum more caudas ſibi & poſteris acciperent: quales Ptolemæus famam ſecutus refert in Indici maris inſula naſci, ac propterea hanc σατύρων dici iuxta decem alias inſulas lapide Herculeo inſignes, apud quas nauigia detineantur, ſi clauos ferreos habuerint, ideoque ligneis conſtrui ab iis, qui Anthropophagos habitatores formidant. Secuta eſt infamiam effrænatæ & contumelioſæ gentis mors Thomæ à ſceleſtis ſicariis Regi Anglo gratam rem facere arbitrantibus illata. Ille tamen iureiurando affirmauit coram legatis ab Alexandro Pontifice miſſis, nec iuſſu, nec rato, ſibi ſancti viri necem vnquã placuiſſe. Obtinuit poſtea, vt pro Britannico exilio Thomas cœli ciuis promulgaretur. Euanuit genus id hominum caudis villoſis inſignitum in Britannia, vt accepi, ſicut Marſorum in Italia, vi genitali virus quodcunque domantium: lenita, opinor, iam Thomæ bile vel loci cœleſtis amœnitate, vel curſu temporis. Remanet tamen opprobrij veſtigium, exprobrato etiamnum Anglis caudæ miraculo inter ſales Gallorum & vrbana dicteria. Refrixit enim toto mari diſcretis connexum odium, inchoatum, vt aiunt, olim dum Clotharius II. Francorum Rex Dagoberto filio in Saxones belligeranti & ſaucio ſuppetias ferens, eoſdem extremè profligauit, & vaſtato agro,

Lib. 7. Geograp. in India. *Hodie non extat in Anglia hæc gens Polydoro.*

Platina in Alexandri III. vita.

A. Gell. lib. 16. cap. 11.

reliquit neminem enſe ſuo proceriorem, crudeli edicto, & Saxonibus, à quibus Angli ſint oriundi, funeſto, Bertoaldi ducis proteruitate: qui rebellione & bello laceſſens Francos, Dagobertum Regem deſignatum in capite vulnerans, reciſos cum cute crines ſuperbè oſtentarat. Incenſæ paululum inimicitię folles adiecit aliquis dæmon: ita vt Angli non niſi Francorum mortem aliquando viuere ſe crediderint: ſæpè etiam pro ſcopo iuuentæ ad ſagittandum exercendæ Galli imaginem propoſuerint, tanquam maximè hoſtilem, pro ſalute, non modò pro gloria, feriendam. Quanto melius Balearium inſularum, qui primi fundarum vſum inuenere, aut extulere, tyrones? Hi nullum cibum priùs ſumere dignabantur, niſi quem ex funda deſtinato loco percuſsiſſent: ſic à matribus teneri inſtituti, vt ſigno optabili & minimè inuiſo fruerentur. Contrà Galli terra mariq́ue ab Anglis diuexati prædatorias naues Brigantinas appellarunt, à Brigantum ciuitate, quondam totius Britanniæ numeroſiſsima, & armis maximè idonea. Vvallos nunc dici aliquis exiſtimet, cùm abolitis nominibus opidorum & regionum in Brigantino tractu quæritur ipſum Brigantium, non prætermiſſum à Seneca Stoico in ludo de morte Claudij Cæſaris:

Annon. lib. 4. cap. 18.

Nic. Gill. in Dagoberto. 1.

Gaguin. teſtis oculatus.

Diod. ſicul. lib. 6. de antiq. geſtis.

Cornel. Tacitus in vita Agricolæ Proconſulis. Beatus Rhenanus Vvallos quoque putat.

- ille Britannos
Vltra noti littora Ponti, & cæruleos
Scuta Brigantas dare Romuleis colla cathenis
Iußit. - Sic Liburnę dictæ ſunt naues

à Liburnorum prouincia & gente, cuius auxiliis Augustus in Actiaco prælio præcipuè fudit Antonium. Hęret nauigiis nomen à Liburnia Dalmatiæ parte, vbi Tragurium marmore notum, Salona, & Iadera, opida nobilia. Maiores Liburnas, quæ vicenos propè remiges in singulis partibus habeant, & scapham exploratoriam, Vegetius ait à Britannis Pyctas vocari. Vtitur ea hyperbole Polydorus in Henrico VI. Anglo, vt dicat, mutaturum pellem citiùs Æthiopem, quàm Francus Anglum toties victum, toties victorem, diligat. Quare Francis sæpè interdictum est Britannico solo: capitale esse, si quis in eo esse, degere, vellet.* Paria facientes Franci in Anglorum æmulatione, omnes homines alienigenas Albinos vocauere: & lege regia testamenti factionem vtramque eis ademere, necnon ius legitimę succesionis, itavt nec liberis fortunas opésque suas possint relinquere, Rege quicquid possederint occupante: nec longo tempore fieri, quo magis pro peregrinis esse desinant, nisi rescripto principis ciuitate donentur. Nam optimus princeps procliuis est aduersus legis acerbitatem ad gratiam faciendam peregrinis, quos Plato Deo vltori curæ esse notauit, cùm amicis cognatísque careant, maiorémque misericordiam mereantur: ideóque grauia esse admissa in illos peccata, & seueriùs vindicanda. Antoninus Pius Augustus omnibus Imperio Rom. subditis generali sanctione ciuitatis ius concesit, & peregrinitatem nisi propter scelus exulum non admisit, orbem Romanum inco-

Vegetius lib. 4. cap 33. & ca. 37.

vt sub Edouardo 3. Polydorus.

De iure Albanagij Iuris interpres Benedictus Caduręnsis, omissa Albini origine, vel ignorata, scripsit. Dialog. 5. de legib. §. vlt. in Authenti co. Vt liberti de cætero. coll. 6. vbi interpres solos Romæ incolas respicit.

lere volentibus. Atqui in Gallia durat conſtitutio de Albinis ab Albione inſula, id eſt, Britannia nuncupatis, quam omnium in Europa latiſſimam diximus. niſi libeat Albinos pro maximè alienis peregriniſque enarrare, à creta quá veteres conſueuerant pedes mancipiorum trans mare aduectorum & venalium notare. Vnde indignabatur Iuuenalis, quòd intumeſcat diuitiis,

Plin. lib. 35. ca. 17.

- claro nec cedat honori
Nuper in hanc vrbem pedibus qui venerat albis.

Cæterùm inter inſulas inſigniores poſt Albionem Euſtathius Siciliam ponit, ſecutus Dionyſium autorem: tertiò Sardiniam, mox Corſicam, deinceps gradatim Cretam, Euboiam, Cyprum, Leſbon. Lycurgus Lacedęmoniorum legiſlator lege ſua, quam ξενηλασίαν nominabat, peregrinos omnes expellebat, ne exteris immiſtis ciuium mores in deterius mutarentur. At Athenienſes officioſè peregrinos proſequebantur, dicata propter eos Miſericordię ara, & bellis frequenter eorum gratia ſuſceptis: adeò, quod vno loco æquum viſum eſt, alibi duriſsimum exiſtimatur. Galli media ſemita ambulantes, exteros homines pro arbitrio cuiuſque ſuo viuere, & familiam larémque cõſtituere permittunt: mori autem, & ſupremas tabulas condere non item. Quinetiam indigenas alicuius doctrinę nomine cenſendos præ alienis faſtidiunt. Hos lubentiùs (in ſemet ęqui iudices) attoniti, hiantes, audiunt, demirantur, nimij candoris argumento.

In Commẽtar. in Dionyſ. Coſmographum.

Theophilus iuriſperitus in §. ij. de iur. naturali.

PLANE si quicquam est quod Anglos Gallis tanquam bene meritis gratiam habere adigat, adiget potissimùm Guilielmi Northmani pulcherrimum facinus, & sempiterna hominum recordatione dignum. Is etenim ex concubina venustissima Roberto Northmanorum Duci editus, patre Hierosolyma proficiscente voti soluendi causa, ea lege Henrico primo Gallorum Regi commendatus est, vt si quid sibi accideret, ditione paterna potiretur. Proinde cùm obiisset Robertus in Bithynia, filium nothum Guilielmum successorem se dignum habuit. vt iure dixerit Euripides in Antigone, nothorum genus nomen habere culpabile, naturâ verò æquale esse legitimis. Neque enim natura genitum reiicit, sed lege tantùm paterna libido coërcenda fuit. vnde idē poëta: ὅς γὰρ ἂν χρηστὸς φυῇ, οὔτ' ὀνόμ' αὐτοῦ τὴν φύσιν διαφθείρει. Quisquis, inquit, bonus fuit, non corrumpit naturam nomine. vt quidem patefactum est, Guilielmo Northmano res in media Britannia fortiter gerente, vbi Haraldum Britanniæ occupatorem fregit, & sibi eam iure recepit. Haraldus enim nihilo melior Goduino patre, qui Edouardo Regi genero auidè semper pararat insidias, viro simplici magis quàm sagaci, popularibus gratioso, regnum adepto tanta lætitia, vt omnes pro eius salute vota facerent. Is tametsi aulicis honoribus Goduini liberos pro inita necessitudine insigniret, & Haraldum pincernam haberet, sciens tamen improba ingenia vix vllo flecti obsequio, ab illis sibi semper timebat: & Guilielmum

Citat in Andromeda Stobæus sermone 75.

Northmanum quondam hoſpitem ſuum nonnunquam accerſebat, eiq́ue gratificabatur vt amico iucundiſſimo, nec niſi muneribus cumulatiſsimè ornatum dimittebat, atque palàm, ſi quando ſine prole decederet, regni ſui ſucceſſorem plauſibilem deſignabat: vt quidem contigit anno quarto & vigeſimo poſtquàm regnare cœperat. Tum Haraldus, genere, affinitatibus, ac cõgeſtis opibus fretus, diadema Anglicum arripuit, nõ more maiorum, ſed noua prorſus audacia, * pluribus dolentibus quàm repugnantibus, & Toſtone fratre non obſcurè obſtrepente, & ſeditiones miſcente. Interea Guilielmus delectum habere iuuentutis Northmanicæ, claſſem parare, nihil non moliri, quo res in Angliam repetitum iret: in quam quidem opinione celeriùs peruenit, Oceano tantiſper impetum diſſimulante, quoad inſulam Dux in conſpectu haberet, precatus Deum, vti bono Reipub. ſuæ, ſuoq́ue, terram videret, copias in eam expoſiturus ea parte capta, qua optimum eſſe egreſſum cognouerat. Triginta amplius illi erant grauia nauigia, præter longa curſu velociora, bene compacta, & adhuc integra. Ea tamen magna fiducia in littus, ad quod appulerat, deduci iuſſit, mox incendi, vt commilitonibus fugiendi ſpem adimeret, & vincendi neceſſitatem oſtenderet. Audax facinus, dicerem impudens, niſi benè vertiſſet: & niſi Agathocles Siculus eodem vſus fuiſſet, dum in Africam tranſmiſiſſet cum Hannone xxx. milium Pœnorũ duce dimicaturus, & reportaturus victoriam. Gui-

* *Anno ſalutis 1066. Polydor. lib. 8.*

P. Æmil. in Philip. pol. Iuſtin. li. 22.

Idem de Fabio Maximo. Frõtinus lib. 1. Stratagem. c. 11.

lielmus igitur militum animos illiciens pro concione dixit, Aut moriendum alacriter, aut glorioſè vincendum: Magno periculo ingens præmium totius regni Anglici paratum: nec domum cuiquam in promptu eſſe, ad quam perfugere liceat toto mari diſsito. Ad Haſtyngum vicum maritimũ caſtra poſuerat ſtupefactis finitimis, & ſæuientes in propriam claſſem hoſtes admirantibus. De ea re certior factus Haraldus: Inuident, inquit, ô amici, nobis prędam Northmani, ideoque incendio nos præueniunt. Nihil eſt quod trepidetis: demonſtrabo breui, ſi Anglicum animum roburque retinueritis, oſtentatam temeritatem multum à fortitudine diſſentire. Poſtea interritus educit ſuos in aciem, expeditiſsimum quemque inter alas equitum ab vtroque cornu pugnare iubens. Guilielmus inſtructum ad pugnã Haraldum conſpicatus, nullam moram facit prælio, equitatum in vtroque cornu diſtribuens: mox ipſe è media acie proſiliens, initium & copiam pugnandi facit, nec priùs deſiſtit, tum hortando, tum feriendo, quàm Haraldũ traiecto ſagitta cerebro ex equo labentem & oculos verſantem videt, & Anglos magna ex parte ſaucios concidere, aut fugam integros capeſſere ad ſeptem & quadraginta milia: cùm ſex duntaxat milia Northmanorum deſiderata prædicẽtur.* Confeſtim victor Guilielmus Rex ſalutatus, ab Aldredo Eboracenſi Pręſule coronatur: regnum præſidiis, ſemetipſum benеuolentia ſubditorum confirmat, erogatis pecuniis, & vectigalibus extenuatis:

*victoria hæc fuit anno 1067.

nuatis: deinde, quod Imperij cuiusuis stabiliendi caput est, leges opportunas statuit, veteresque roborauit, quas Edouardus Northmaniæ alumnus atque imitator sanxerat. Has queritur Polydorus idiomate Northmanico vix Anglis, Gallísve intelligibili perscriptas; nescientes Principum placita & legislatorum sanctiones dignas esse singulari & inusitato sermone, quò magis vulgo admirationi sint. Gaudent enim sanctæ res abstrudi, & à communi intelligentia semoueri. Idcircò Decemuiri Romani in XII. Tabulis dicendi genus exoletum & austeritate venerãdum vsurparunt, vtibi, *De capite ciuis, nisi per maximum comitium, ollósque, quos Censores in partibus populi locaßint, ne ferunto.* & alibi: *Ne lessum funeri ergo habento.* de quo verbo Sextus Ælius, L. Acilius Iurisconsulti perantiqui dubitarunt, suspicati genus esse lugubris vestimenti, donec Lælius aperuit esse eiulationem muliebrem, à Solone quoque in funere vetitam: cui minimè paritum est in Anglia, Guilielmo Rege mortuo in Galliæ confinio, in quam traiecerat iam grauis ætate, & ventre prominente insignis, cauillo Philippi Francorum Regis offensus, qui Guilielmum Rothomagi agentem pertæsus, rogauerat aliquando eius familiarem, numquidnam tandem pareret, qui tandiu gessisset vterum. Id rescians Guilielmus dixisse fertur, se pariturum instar Semeles cum flammis & fulmine: idque nimium veraci vaticinio. Nam limites Francorum magna vi ingressus, igni & ferro obuia quæque vastauit: & sicut Semele

In Rosario Ludouici xi. in fine anni 1066.

Polydorus queritur in Guiliel. mo cõquestore.

Cicero refert lib. 3. de legib. vbi alia exempla. & lib. 2

enitens periit ruptis viſceribus, forſan equo ferociter deſiliente. Corpus ſepulturæ regio ritu mandatum eſt Cadomi in Stephani æde à ſe extructa, cuius laquearia planctibus populi vt ex compoſito reſpõdebant. Roberto filio Northmania ex patris teſtamento obuenit, Guilielmo Rufo Britannia: poſtquã Henricus frater, ſicuti pater pręſagierat, regnauit, primi Henrici nomen nactus, & populo iucundiſſimus, quòd legibus patriis eximmenſa copia coarctandis & ſeligendis animum applicuiſſet, forenſium quęſtui & argutiis modum impoſiturus. Non enim Angli iure populi Rom. lites dirimunt, ſed municipali, & regiis conſtitutionibus. Scoti contrà, Tueda flumine & Solueo amne ab Anglis ſeparati, mentibus & legibus longiore interuallo diſterminantur: olimque ipſis Anglis magis truces habiti fuerunt, & victus ferini: cùm D. Hieronymus tradiderit à ſe adoleſcentulo in Gallia viſos Scotos, gentem Britannicam humanis carnibus veſcentem, ita vt nec mulierum papillis parcerent, ſed eas in deliciis haberẽt, alioquin gregibus & armentis abundantes, promiſcuis vxoribus vterẽtur: adeò omnia ſurſum verſum longa ætas mutat. Sunt verò hodie Scoti Anglis perquàm rarò concordes, & in litibus definiendis diuerſo iure vtentes, quamuis connubia reconciliandis principibus aptiſſima plerunque interceſſerint: vt cùm Henricus primus Mathildem ſororem Edgari Scotorum Regis vxorem duxit, tam cupidè, vt cœtui virginum conſecratam abduxerit, non tamen in-

Lib. 2. Epiſtol. contra Iouinianum, cap. 36.

genitum odium potuerit reſtingui: non magis vtique quàm fieret Gagates lapis ex nigro gemmeus, cuius vena Britannicum ſolum pollet, quique aqua accenditur & ardeſcit. Ex eo ſolido lapide in regia Scotiæ ciuitate Edinburgo ſtatuam fuiſſe poſitam iuſtę proceritatis Arthuro Magno toti inſulæ æquabiliter imperāti accepimus, habuiſſéque anulum aureum ſine gemma in medio digito iuxta Britāniæ & Galliæ priſcum morem. Romani autem, vt in Numæ & Seruij Tullij viſum eſt ſtatuis, minimo proximis dabant, aut pollici proximis, vt in deorum ſtatuis. Iuuit tandem minimum auro impedire. Deiecta fuit ſtatua, cumprimùm Scotia Arthuro mortuo ſibi Regem optauit, & odij aduerſus Anglos, & fœderis cum Gallis percuſſi tenaciſsima, Achaio Rege initium dante: qui videns Saxonum opes magis ac magis inualeſcere, nec potentiam eorum limitibus fluminum ſatis coërceri, maieſtatem Caroli Magni reueritus mutuum pepigit auxilium: quod inuiolatum viget, redintegratum maximè à Iacobo v. Scotorum Rege Magdalenam Franciſci i. maiorem filiam nuptiis celeberrimis Lutetiæ ducente. * Sed dū transfretat adoleſcentula nauigationi inſueta obiit, tanquam velis & remis, vt aiunt, ad cœleſte regnum pro Scotico properaret, ſupremo cōiugis mœrore, quòd conſorte dulciſſima priuaretur, & Regis maximi & amiciſsimi filia: ita vt plangens ſe conſolantes increparet. Sinite, inquit, me eſſe hominem, & velut naufragum propter iacturam mercis pretioſiſſi-

Solinus in Polyhiſtore, cap. 25. vbi ait oleo reſtingui.

Plin. lib. 33. cap. 1.

Polydor. lib. 5. Anglicæ hiſt.

* *Anno Chriſti 1537. mēſe Ianuario.*

mæ in mari factam dolere. Solatio illi postmodùm fuit vxor Gallicana ex inclyta Guisiani Ducis domo, enixa tandem Mariam puellam, quæ nubens Francisco altero Magni illius nepoti, Delphino, deinde post Henricum parentem, inuictum marte serio, ludicro sublatum, Rege, gustata vix regni amplissimi dulcedine, orbata marito in Scotiam incredibili Gallorum tristitia & desiderio remeauit, formæ gratia ingenio singulari digna præcellens: & quandiu vidua perstitit seculo quamuis impacato, regnum Scotię summa moderatione interim gubernans. Num in posterum aliud eueniat, nihil statuo, nec ariolari libet, præsertim de sexu vsqueadeò mutabili: quippè cùm non sit locus Scotis legis Salicę Francorum, quę fœminas à regni successione arcet, sicut nec in Anglia, cui sexus discrimen displicuit etiam antiquitùs. Corn. Tacitus scriptum reliquit, paulò antequàm Vespasianus imperaret, Voadicam regij generis fœminam Ducem (neque enim, inquit, sexum in Imperiis discernunt) Britannis addidisse animum, sumpsisse bellum contra Romanos, Suetonio Paulino absente, & in Monam insulam profecto vires rebellibus ministrantem: tum præbita occasioni terga, collata Britannicæ seruitutis mala, nihil proficiente patientia, nisi vt tanquam ex facili tolerantibus grauiora impenderent. Voadica igitur instigante in sparsos per castella Romanos equitum, expugnata præsidia: factum denique quicquid ira iubere solet, & victoria. Quòd nisi Paulinus cognito prouincię motu

In vita Iulij Agricolæ. Xiphilin⁹ autem Bũduicam vocat, Neronis seculo.

properè ſubueniſſet, amiſſa mulieribus armis & auſpiciis foret Britannia. Præfuerat cum magna dignitate Britannis Voadica, in tribunal factum ex terra paluſtri, more Romano, conſcendere ſolita quoties oraret, milites extimulans ac facilè impellens, voce aſpera, procero corpore, capillo fuluo ac prolixo, forma honeſtiſsima, tunica ſinuoſa & verſicolore, torque aureo decora: haſta, quam in manu habebat, ſpectantes perterrefaciens, exercitu ad centum viginti milia hominum comparato, quem ſingulis annis à Romanis tributo redimi vehementer conquerebatur: à quibus fracta bello, morbo & angore animi intercidit. Hodie quoque Elizabetha Regina poſt Mariam ſororem inaugurata, *Britanniæ imperat, alteram ſecum Reginam habens, id eſt (quando ſic placuit Sophocli non ignobili tragico) orationem Reginam rerum, & flexanimam dicendi vim eruditione cumulatam, & lepôrem Latinè Italicéque expreſsũ, necnon Gallicè. Nemo illi Latinas literas iure inuiderit, cùm conſtet Carmentam Græcas ab Euandro filio ex Arcadia profugo in Italiam adlatas, in Latinas primùm commutaſſe. Cæterùm Elizabetha longè præſtantior, vltrò citroque cum Gallo Rege legationes & amicitiam haud diſſimulatam, vt arbitror & deſidero, fouet: amicos promereri, & inimicos propulſare gnara, viris imperitans, & viciſsim virorum conſiliis parens: felix & æternùm laudanda, ſi in ea, quam iampridem terit, pacis & virtutum via, ſimul cum Gallorum genio perrexerit: cùm ſit pru-

Ita Xiphilinus in Nerone.

Ab anno 1559. 25. ſuæ ætatis tũc. Quintil. lib. 1. cap. vlt.

Hyginus lib. 1. cap. 277.

dentis cum eo concordiam alere, in quem victoria sit difficilis. Quinetiam maiorum facultates in posteros transmitti leges volunt, non simultates: sicut è diuerso nonnulli à mutua patrum beneuolentia desciuerunt, & materiam nouis prębuere disidiis. Zopyrus namque vnus è septem, qui à Persíde Magos substulerat, transfugam simulans, pręcisis naribus atque auriculis, sponte mutilus, vt inhonesta vulnera à Dario passus putaretur, Babyloniis inde copiis prępositus Persas introduxit, & vrbem Assyriorum clarissimam Darij imperio adiecit, tam tristi astu superatam, vt Darius diceret, pręoptare se nihil incommodi passum Zopyrum, quàm viginti sibi Babylones dari. Atquin hic, qui tãtoperè suis Persis studuit, ex Megabyzo filio, qui dux contra Athenienses in Ægypto fuerat, nepotem substulit Zopyrum, qui à Persis ad Athenienses transfugit. Sed quorsum ego tam longè ab Anglis & Francis abeo? An nescimus Philippo Pulchro tandem bene cõueniisse cum Anglo, inducta prorsus disidiorum pręteritorum obliuione, secuto matrimonio Edouardi secundi, ab eo Edouardo geniti, qui post Guilielmum Northmanũ primus est habitus, dum Isabella Philippi Pulchri filia longè pulcherrima* pro sempiternę pacis pignore Angli iuuenis in manum venit? Ex qua editus Edouardus III. quem mater sagacissima impulit, vt apud Ludouicum Hutinum auunculum se Franciæ clientem pro Aquitania, quam nutantem tenebat, sacramento profiteretur. Nam Philippus Pulcher

Herodot. li. 3. in fi.

* *Anno 1303. coronatur anno 1308.*

ore, mente & nomine conſpicuus, ex Ioana Nauarrę Regina vxore tres filias, totidemque filios ſubſtulit:* quarum ſecunda Margarita Ferrando Santij Regij Caſtulonenſis filio locata eſt: tertiam Catharinam mors prematura innuptam procis multis prępripuit. Mares liberi fuere, Ludouicus Hutinus, Philippus Longus, & Carolus Pulcher: qui tres regnum tenuere Francorum, ſeruato naturæ legiſque ordine: adeò monſtratos vixdum regno fatum prąceps auferebat ſine prole maſcula ſuperſtite, aut ea minimè vitali. Tres enim hi Reges fratres gradatim totidem luſtris interciderunt. Quocirca lege Salica manum prębẽte proximus agnatus in ſolium regium aſcendit. Is fuit Philippus Valeſius trium Regum proximè defunctorum patruelis, filius nimirùm Caroli Valeſij, qui Philippi Pulchri extiterat frater. Frendebat Edouardus huius Pulchri nepos, materno iure Galliam ſibi vendicans, legem Salicam inſulſam dicens, & antiquari digniſsimam: idque per Oratores facũdos ſuadere proceribus Gallis conabatur. Quibus ſalſè reſponſum eſt, legem regiam à Pharamone latam maximum & ſanctiſsimum eſſe Galliæ munimentum, ad naturę amuſsim fabricatum, quauis colu & gynęceo anguſtius. Dux etenim natura in multis potiores fecit mares mulieribus. Accedebat, quòd armis & conſiliis regna acquiruntur & ſtabiliuntur: in vtriſque verò quàm parum valeant mulieres, in promptu eſſe. Proinde Anglum contentum eſſe oportere ea inſula, in quam ſors ipſum relegaſſet, & iis terminis,

* *Ita in Roſario Ludouici x. Polydorus duas tantum, lib. 19.*

quos Oceanus ei præscripsisset. Emissi feruntur versiculi de hoc dissidio in huiusmodi sententiam, quãtum nobis vestigia antiquitatis odorari licuit:

Martia non trahitur muliebri Gallia filo:
Digna viro Rege est, vel magè digna Deo.

Cæterùm Flandri erga Anglum propensiores, Philippum Gallum reperti regis nomine fugillarunt, velut fortuitu, non iudicio allectum. Contrà Franci Edouardum Picti dicterio notarunt: quia nuperrimè se Galliæ Regem nuncupari edicto præcepisset, appictis liliis tribus in Angliæ insignibus, * præter tres iubatos Leones, quos non ex Africa, sed ex mera Gallia eduxisset: nempè autore Guilielmo Northmano Angliæ domitore perpetuo & præclaro. Placuerat huic Duci Gallo Leonis victrix natura, & cõsensu hominum, penè etiam animalium omnium, regia ferocitas. Ideoque cùm Lucullus Romanus Mithridatis euerso regno in Troade quiesceret, vocem hanc in æde Veneris audiuit: τί κνώσσεις, μεγάθυμε λέων, νεβρειδὲς ταλέγγυς. id est, Quid dormis, magnanime Leo, hinnuli sunt prope te. Quare surgens Romanus dux Mithridatem prorsus oppressit. Nec deest pietas & clementia Leoni, planè Regibus congrues, & eos Deo assimilans. Victis enim & proiectis ignoscit, & parentes suos senio graues alere dicitur. At verò Angli Leonis effigie picta iactabundi, à Gallo illo Guilielmo superati, mox adiuti & illustrati, nobilitate, armis & opibus, non valde memores patris adeò generosi se ostendebant: sed pertinaciter fœmina-

* *Anno 1340. in Rosario Ludouici xi.*

Polydor. lib. Anglicæ hist. 9. in fin.

suid. verbo κνώσσω.

Ælian. in historia animal. lib. 17. cap. 10.

minarum regno ſtudia ſua accommodabant, inuita lege regia multis ſeculis vſurpata in tractu Celtico: Ita vt complures eorum aſſererent, neutiquam fœminæ inuidendum eſſe ſceptrum, quæ aliquando (maximè in Anglia genita & educata) ſedi Petri Apoſtoli ſanctiſſ. præfuiſſet: rarum vtique & auditu iucundum facinus, famæ & ſcriptorum teſtimonio iampridem ventilatum Ioannis VII. Pontificis Romani. Is Anglicus cognomento, ſed re vera & domo Maguntinus, ſexum mentitus in adoleſcentia Athenas profectus eſt vnà cum docto viro, cui fœmina pro mercede diſciplinæ pudicitiam permutaſſe putatur, falſo rumore forſitan, ac breui perfeciſſe, vt antiquo vrbis ſplendori iam cladibus infuſcato doctrinæ excellentia reſponderit: ita vt Romam reuerſa omnium in ſe oculos conuerterit, præſertim ſacrarum literarum notitia & explanatione: quæ non parum ei profuit, vt Leone IIII. defuncto, pro mare habita ex ingenio, cultu & veſtitu, Pontifex crearetur. ſicut Agnodice illa Attica, quę Hierophilo medico ſe in diſciplinam dedit, ſexum occultans: cùm edixiſſent Athenienſes, ne ſeruus, néve mulier medicinam diſceret, aut faceret: cúmque ſedulò multum profeciſſet ſtudiis, mulieres ægras clàm curabat, ſexum illis detegens ſuum. adeò vt iuxta Heſiodi prouerbium, medici medico inuiderent, & tanquam glabrum & imberbem corruptorem inſimularent coram Areopagitis: à quibus propè fuit vt damnaretur, niſi ſuum ſexum & alienam calumniam

Platina in Ioanne VII. anno Chriſti, 883. in Chronicis Palmerij.

Iul. Hygi-nus Auguſti liber tus lib. I. cap. 174.

patefeciſſet,& cauſa cognita obtinuiſſet,vt impoſterum ingenuæ fœminæ impunè medicarentur aliis. Ediuerſo Euclides è domo ſua Megaris Athenas ad Socratem audiendum commeabat tunica muliebri & pallio verſicolore amictus, caput & ora velatus,vt vel noctis aliqua hora conſiliorum ſermonúmque eius fieret particeps: quoniam decreto Attico cautum fuerat,capitale fore,ſi quis Megarenſium Athenas pedem intuliſſe prehenſus eſſet. Laudanda herculè fuerat Ioānis prodigioſa verſutia, niſi malè deſiiſſet, biennio, menſe vno, diebus quatuor, poſt adeptum honorem puerperij ſeu abortus doloribus qualis eſſet reuelans, & moriens. Inde factum aiunt, vt nemini liceat eſſe Pontifici Romæ, priuſquàm in Lateranenſi Baſilica ſexus fides explorata fuerit: vel ad hoc, vt ſe hominem ſacer Pontifex meminerit pro caſtimonia aduerſus naturæ ſtimulos luctaturum. Quid ſi Ioanni fortè accidit vt ſexum mutauerit? ſicuti è diuerſo T. Liuius aſſerit, eo tempore,quo T. Gracchus Proconſul apud Beneuentum contra Hannonem Pœnum pugnauit, propoſita ſeruis libertate, qui caput hoſtis retuliſſent, ex muliere virum factum Spoleti, ancipitis pugnæ indicio, cùm Romanis impedimento eſſent capita hoſtium,pretiũ libertatis facta. Nam ea abſcindentibus tempus terebatur, occupata dextera: quoad ſignum datum eſt abrogati edicti, nec dubiæ libertatis ſtrenuis futuræ. Plinius ipſe ſe vidiſſe teſtatur in Africa L. Coſsicium nuptiarum die in marem mutatum.

A. Gell. lib.6.cap. 10.

Decad. 3. lib.4.

Lib.7.hiſtor.nat. cap.4.

Nec ſatis antiquum, quòd Campana in Beneuento
Vnus epheborum virgo reperta fuit,

vt inquit Auſonius, exempla alia ſubnectens. Sed ij non credent hoc eueniſſe, qui non recordantur vxorem Loth in ſalem verſam, & Deum mira facere oblitum ſuſpicantur. An non ille eſt, qui fœminis quibuſdam ſpiritus viriles incluſit, aut diuinos potiùs? vt Deboræ Prophetiſſę, vxori Lapidoth, quæ populum Iſraëlis iudicauit ſub palma ſedens. Hæc præterea comitata eſt Baracum Regem aduerſus Iabim Principem Chanaan nongentis curribus falcatis ſuperbum, & Siſara duce copiarum: quem è prędio demum fugientem in territorium Heberi Cinęi fœderati, Iaëla dormientem mactauit clauo per tempora traiecto, callida mulier Heberi vxor, nihil à natura ſui ſexus degenerans, dolo malo bonóve plura quàm iuſto certamine conficientis. Nam nec decorum eſt mulieri arma tractare: idque lege Hebręa cautum eſt, ne mulier gerat arma * virilia, nec vir muliebre veſtimentum, vtrumque Deo execrandũ. quanquam Plato & alij quidam Philoſophi nihil eximium ſupra mulieres in prędio prębituri aliter lege parum virili ſanxerint. Pro penatibus & liberis etiam feras pugnare docent: vtique pugnant alio deſtitutæ auxilio. Nec puto Æthiopes, quos Euſebius à Regina muliere quondam gubernatos more regionis tradit, in arcendis prouocandiſve hoſtibus tam ipſius arma expectaſſe, quàm Imperium & conſiliũ. Cæterùm huius muliebris dominatus non leuem fi-

Lib. Epigrãmat.

Geneſ. 19.

Iudic. 4.

sic vertit sãctes Pagninus Deuter. cap. 22. Dialog. 7. de Legib.

Lib. 2. Eccleſiaſt. hiſtor. c. 1.

dem addit Eunuchus ille Candaces Reginæ Æthio-
Act. 8. pum gazæ prefectus, qui vadens Hierosolyma ado-
raturus, dum redit in curru sedens, & Esaiam Pro-
phetam legens, à Philippo Apostolo fido comite &
interprete, aqua obuia & spiritu sancto lustratus est.
Adhuc in India Æthiopica Prestei Ioannis subditi,
ab Oriente contermini mari Rubro, religionẽ Chri-
sti, quam à maioribus acceperunt, D. Philippi præ-
ceptionibus institutam prędicant. Nam, vt arbitror,
Id est, mulieris parentes. mulieris imperio iampridẽ obsequi desiere: & Mę-
otici γυναικοκρατούμενοι * etiam priuati ac multum præ-
Lib. 1. ca. 19. posteri mulieribus obtemperãtes: iuxta quos P. Me-
la ponit in Scythia regna Amazonum. In Europa,
In lib. de aëre, aquis & locis. inquit Hippocrates, genus est hominum Scythicum
circa paludem habitans Męotim, quod à reliquis gẽ-
tibus maximè differt. Sauromatæ appellantur. Horũ
fœminę equites sunt, arcubus vtuntur, & sagittas ia-
culantur, ex equis cum hostibus congredientes: ne-
que priùs nubunt, quàm tres hostium confecerint,
& sacra Deo patrio more fecerint. Quæ nubit, ab e-
quitatu libera est, nisi communem expeditionem
necessitas iubeat. Mamma dextra in infantia priuan-
tur æreo instrumento igne candefacto, vt robur in
humerum & brachium dextrum trãsferatur. Et hoc
mihi verisimilius videtur, quàm sine viris genus suũ
Amazones diutissimè propagasse. Viros quidem ha-
Diodor. siculus li. 3. de antiquor. gest. buere, sed de industria debilitatos, ne iure suo vte-
rentur. Atque ita Thermodoontis feraces ripas in
Cappadocia occuparunt. Asię partem vsque ad Syriã

bello ſubegerunt, donec Hippolyten earum Reginam Hercules baltheo ablato domuit, & audaciam ac gẽtem muliebrem repreſsit, ita vt vix ex reliquiis Pentheſilea ſuperfuerit auxilium allatura Troiæ aduerſus Græcos,& Achilli abſenti minatura exitium,

Aurea ſubnectens exertæ cingula mammæ
Bellatrix.

Sed dij aliò detorſere euentum. Nam ipſam Achilles tãquam vernum florem gladio demeſſuit, & ex equo moribundam deturbauit, ipſius vires fiducia minores declarans, & fortunam poſt blãdiuſcula initia in extremo fœminei ſexus arma nauſeantem. Pentheſileam tamen ſecuta eſt tempore Alexandri Magni Thaleſtris circa Thermodoonta amnem Themiſcyrę campos incolens, & inter Caucaſum montem & Phaſim fluuium imperitans, trecentis fœminis comitata Regem victoria gliſcente elatum adiit, duas lãceas dextra prę-ferens, lęua corporis parte ad pectus nuda: haud dubiè auſa fateri ad communicandos cum rege liberos ſe veniſſe, vt regni generaret hæredes: fœminei ſexus ſe retenturam,mares reddituram patri. Cúmque exoraſſet, XIII. dies in obſequium deſiderij abſumpſit, antequàm regnum ſuum repeteret, vterum plenum referens: vt Saba plenum animum, dum ab Auſtro vltimiſque terræ finibus venit, ſecuta Solomonis famam, & periculum factura ſapientiæ admirandę. Poterat Semiramis armata iure laudari, quę poſt Nini Aſſyriorum Regis obitum Babylonem cocto latere & bitumine condidit, Æthiopiam regno ſuo

Ex Virgil. I. Æneid. & Q. Calabro lib. I. Derelictorum Homeri.

Q. Curtius li. 6. de reb. geſtis Alexandri.

3. Reg. 10.

adiecit, Indiæ bellum intulit ante Magnum Alexandrum victrix: sed regno potita duos & XL. annos filij Nini concubitum petens, ab eo interfecta est. Dinon verò refert, Semiramim marito Regi aliquando perplacuisse, optionémque ab eo retulisse quiduis postulandi: Illam tum petiisse Imperium ad quinque tantummodò dies, atque obtinuisse: intra quos potentiam sibi, populo non dissentiente, vendicans, satellitibus maritum interficiendum mandauit. Miror quòd Tomyridis Massagetarum Reginę exitum literis non prodiderit Herodotus: atque quemadmodum victrix & arrogans supra Scythicam feritatem domesticos in sese cõcitauerit post Cyrum, qui subactis Lydis & Asia, Massagetis insultabat, extinctũ. Cyrus enim tanquam formidans, castra sua deseruerat vino & epulis appositis refertissima. Quod cùm Reginę nunciatum fuisset, Spargapisem adolescentulum filium ad insequendum cum tertia parte copiarum misit: qui doli ignarus, se ad epulum, non ad prælium accingens, & incautus cum suis à Cyro reuerso per noctem oppressus est. Tunc mulier non in lachrymas, sed in vindictę desiderium soluta, collecto exercitu, æquo marte cum Cyro certauit. Tandem ne doli expertem sexum ostenderet, itidem simulato metu hostem elicuit ad notas militi suo angustias: mox repentè conuerso agmine, natura loci adiuta, vicit: adeò vt Cyro caput amputauerit, atque in vtrem cruore plenum coniecerit, iubens satiari sanguine, quem tantoperè sitiuerat. aperto documẽ-

Iustin. li. 1.

Ælianus li. 7. var. histor. c. 1.

Herodot. lib. 1. & Iustin. li. 1.

Frontinus lib. 2. strat. cap. 5. vbi male Tamiris legitur.

to mortalium Imperij fame in pręceps ruentium: vt præterea declarauit Zenobia Palmyrenorum Regina inter duo Imperia Parthorum & Romanorum, & ſatis procul à Syrio littore, poſt mortem mariti Odenati, qui Niſibin & Orientis pleraque à Perſis bello extorſerat, Meſopotamiámque receperat. Imperauit itaque Zenobia liberorum ſuorum Herenniani & Timolai iure diutiùs quàm ſexus pateretur, caſtitate ſingulari excellens, regali prorſus more viuens, ac Perſico apparatu, galeata ad conciones procedens, limbo purpureo per vltimam fimbriam pendentibus gemmis, facilè perſuadens eloquentia facili, vigentibus oculis, venuſtate incredibili, voce clara & virili ſubditis accommodata: ita vt, licet ſobria, cum Perſis & Armeniis potaret, hiſtoriæ rerum Orientis perita, Romanam Gręcè plerumque legens, nec literas ab armis diſcludens. Hanc fregit Aurelianus Auguſtus dubio certamine apud Emeſſam. Demum illa de fuga retracta Romæ triumphata eſt, eo curru vrbem ingreſſa quem ſibi compoſuerat, Romam ſe viſuram cum eo ſperans. quod eam non fefellit, quamuis ex voto non inuiſerit. Solatio victæ fuit Tetricus ſenator Pop. Romani Prędes in Gallia, Victorinę matris inſtinctu Imperium ſibi aſſumens: in quo non pauca feliciter geſſit, ab Aureliano ſuperatus tandem, & cum Tetrico filio, quem in Gallia Cæſarem nuncuparat, in triumphum ductus chlamyde coccinea, bracchis Gallicis ornatus, deinde viuere permiſſus, & totius Italicæ prędectura dona-

Pollio in 30. Tyrannis, 14. & c. 28.

Fl. Vopiſcus in Aureliano.

Pollio & Vopiſcus id tradũt, anno Domini 276. in Chronicis Euſebij.

tus. Nam & Zenobiæ vberes poſſeſſiones conceſſę non longè ab Hadriani palatio, vt more Romano cum liberis vitam honeſtiſsimè tranſigeret,& Zenobiæ familię nomen daret, poſteritate fatis beata. Sed hac beatior extitit Fredegundis Clotarij primi Francorum Regis nurus, Chilperici Tetrarchæ, mox in ſolidum Regis, coniunx, vt etiam quauis Zenobia verſutior & immanior deprehenditur: quia

Claudia. lib. 1. in Eutropiũ.

Aſperius nihil eſt humili, cùm ſurgit in altum:
Cuncta ferit, dum cuncta timet: deſæuit in omnes,
Vt ſe poſſe putent: nec bellua tetrior vlla eſt
Quàm ſerui rabies in libera colla furentis.

Sic Fredegundis proculdubiò ex ſeruili conditione, quòd forma liberali polleret & obſequio apud Andoueram Reginam ſimulato,& quia ancillarum vernarum è grege nata, ingenuis moribus cenſeretur, Regi Reginæque mirificè placebat: ita vt hęc futuri neſcia nuſquam nõ Fredegundem ſuam prędicaret. vt Seuera olim prioris Valentiniani vxor Iuſtinam famulam, cum qua aliquando in balneo lauerat,pulchritudinis eximię gratia libenter commendabat viro Imperatori, ea laudatione vſqueadeò inflammato, vt lege lata, Seuera non repudiata, Iuſtinam nuptiis iuſtis ſibi habere liceret, & Valentinianum iuniorem cum aliquot filiabus ex ea gigneret. Atqui Chilpericus Andoueræ cœnobio virginum incluſæ Fredegundem,quam deperibat, ſuffecit, ancillę ſuæ factus mancipium: cúmque tum genuina inconſtantia,tum procerum conſilio rurſus Fredegundem res

Annon. lib.3.c.6.

Socrates lib.4. hiſtor.c.31. & c.57.

ſuas

ſuas ſibi habere iuſsiſſet, Galſontã * Atanagildi Hiſpani Regis maiorem filiam ſibi copulauit: ac deinde illecebris Fredegundis irretitus faſtidiuit, quoniam deformis videbatur, nuperrimè obducta facie lentigine, idque porrecto per Fredegundem pellicem vino, in quo Stellio lacerta verſicolor eſſet immortuus. Qua fœditate motus Chilpericus dormiẽtem Galſontam in ſtrato regio crudeliter prẽfocauit: iterum poſt Fredegundem lymphaticè inſaniens, quãtum omninò Fredegundis eſtuabat poſt Landericum palatio præfectum, neque aliud per quietem ſomniabat. Interdiu verò coram Rege Lãdericum ſuum obliuiſci nequaquam valens, ſaltem obtrectando memorabat, non ſine Regis ſuſpicacis lętitia: quoad accidit Fredegundem meditabundam in cubiculo à Chilperico luſitante leuiter à tergo pulſari virgula, quam fortè manu geſtabat venatum profecturus. At illa putans, optánſque ictam ſe à Landerico amatore, Ecquid facis, inquit, ô dulciſsime Landerice? Quę vox vbi aures regias violauit, indignans & fermè animi impos effectus, iram & obſtinatum amorem, odiúmque in adulterum, vix lenire potuit, mare cœlo confundens tragicis clamoribus, Fredegunde interim ſe pudicam periuriis aſſeuerante, compoſito vultu ad innocentię fiduciam. Nam vt de mulieribus ait Iuuenalis paulò ditioribus,

* *Galſuintham vocat Gregor. Turonenſis, li. 4. §. 28.*

Annon. lib. 3. c. 5.

Annon. lib. 3. cap. 57. & Regiũ Ludouici xi. anno 587.

satyra 6.

- nihil eſt audacius illis
Deprenſis: iram atque animos à crimine ſumunt.
Præſtabat caſtas humilis fortuna Latinas

Quondam, nec vitiis contingi parua ſinebat
Tecta labor. -

Plaudendum eſt noſtro ſeculo, quo talia monſtra ab aula exoleuerunt. Namque olim citius vno oculo quàm vnoviro contentas clariſsimas fœminas inuenies. Citetur Seſoſis vetuſtiſsimi Ægyptiorum Regis caſus. Is captus oculis reſponſum accepit decimum poſt annum, vt placato Deo, qui in Heliopoli coleretur, & inſpecta mulieris facie, quæ nullum niſi proprium noſſet virum, oculos ex integro reciperet. Cęterùm ab vxore propria incipiens, & multas percurrens, vix vnam intactam reperit holitoris cuiuſdam filiam, quam reſtituto viſu, vxorem duxit, reliquas flammis deuouens. Sed quorſum Ægyptiã mulierem nomino? cùm familiaria exempla ſuperent. Scimus Leonoram Guilielmi Pictonum & Aquitanię Ducis filiam Ludouico VII. nupſiſſe, dotatam Aquitanica ditione ex patris teſtamẽto, qui voti ſoluendi cauſa D. Iacobi Gallecum fanum petens in eodem accepit tumulum, * luctum relinquẽs hæredi, ac paulò pòſt feſtiuitatem ob nuptias Leonoræ cum Francorum Rege. Exacto poſtea decennio inceſſit Regem optimum cupido viſendi Hieroſolyma, & vxorem, quam acriùs oculis ſuis amabat, ſecũ ducendi, ne, vti dicere ſolebat, dimidium animę dũtaxat ſuę illuc perferret. Quò cùm veniſſet, Leonoram proteruam & moroſam, votíſque ſuis aduerſariam ſenſit, non modò cum Aymone patruo Principe Antiocheno clandeſtinas inſidias aduerſus aman-

Diodor. ſiculus lib. 2. de antiquor. geſt.

* *Anno 1137. à Chriſto nato.*

tissimi mariti conatus molientem, sed etiam amore improbo Saladini Sarraceni Principis flagrantem, & propediem mare cum eo traiecturam, nisi sparsus rumor scelus vulgasset, perfecissetque vt Rex consultissimus in Galliam reuersus diuortiũ cum Leonora fecerit, quęsito cognationis matrimonium prępedientis colore, & restituta dote luculenta: qua tamen multari adulteras ius ciuile præcipit. Itaque Leonora Henrico Northmanorum Duci locata est, tantumdem pudicitiæ habere credita, quantũ prorsus territorij. Denique marito *post Stephanum Angliæ regnum adepto magnos motus composituo difficiles in Galliam excitauit, Ludouico Rege nihil non agente vt controuersias compesceret, abundè lucro sibi ducens, quòd vxore mala careret: vtpotè qui ob integritatem & mansuetudinem Pij sortitus fuerat cognomentum, quod erga vxorem parum illi profuit: non magis vtique quàm Philosophi Marco Antonino erga Faustinam Antonini Pij filiã, & coniugem suam, quę barbari gladiatoris amore incensa maritum sine tristitia grauem, & sine ignauia verecundum, admodum torsit: donec ex Chaldęorum consilio occisi gladiatoris cruore Faustina ablueretur: mox enixa Commodum filium gladiatorij ingenij, Reipub. incommodissimum. Planè Fredegũdis in turpi amore Landerici deprehensa, & periculum periculo redimi cogitans, in necem Chilperici coniurauit, submissis sicariis, qui vesperi redeuntem de venatione semotis stratoribus mactarent, simul-

Nic. Gill. in Ludouico 7. anno 1147. & 1152.

l. Cùm mulier. ff. soluto matrimonio.

** Hic fuit Henricus II. Polydor. li. 13.*

Iul. Capitolinus in vita M. Antonini Philosophi.

Greg. Turonensis lib. 6. §. 46. que vociferarentur, Regem à latronibus Auſtraſiis circumuentum occidi. Proinde Rex Francus, Agamemnonis è Troiano bello reducis exemplo interiit, & priſcam fabulam facinoris domeſtici veritate impleuit in Calenſis villę prætorio: Lutetiam inde feretro regali tranſuectus, vt ſepulturam acciperet, maximo ſacerdotum gaudio, quorum opibus & deliciis iam gliſcentibus impenſè ac iugiter aduerſabatur. Superſtes illi fuit filius Clotarius anniculus, cuius natalidie adeò exultarat, vt Abolitionem publicam indiceret, & reos ſcelerum carcere eximi impunè iuberet, vt tradidit Annonius. Certè proſperrimus fuit infans à patris funere regno ſuo, & vagitu ſolo ferè hoſtes ſuos debellauit, tutore fretus Landerico, qui patris Chilperici necē concinnarat, ignoſcens tamen infanti innoxio: aliter atque Iulius Cæſar, qui Pompeij Magni nepotes, filiámque Pompeiam, ſimulque Fauſtū, & alios ex agnatione eiuſdem, occidi iuſsit, ne vel catulus ſupereſſet vltor quandoque perempti hoſtis. Sanè Landerici integritas erga puerum tum prę ſertim manifeſtata eſt, cùm Childebertus vindicaturus mortem Sigiberti* parentis ſui Metenſium Regis, quem Fredegūdis fraude & imperio trucidatum à duobus perduellibus ſubmiſſis perſpexerat: & Auſtroſiarum lectiſsimorum robore congregato, addito Burgundionū ſupplemento, mandarat Gundoaldo ac Vuintrioni ducibus de Remenſi Campania digreſsis Sueſsionum agrum igni & gladio vaſtare. Iamque latè vagantes

P. Oroſius lib. 6. cap. 16.

** Hic erat frater Chilperici, mariti Brunechildis, quæ fuit ſoror peſsimæ Galſontæ interfectæ dolis Fredegundæ à marito Chilperico, anno 570.*

& ſecuri magnas prædas egerant, cùm Fredegundis audacia plus quàm muliebri paruulum complexa Clotarium, obnixè Landericum & ſocios bellatores obſecrauit, ne ſe deſererent, vtque tutelam pupilli & Reipub. Rege ſuo orbatę ex bona fide gererent. Non enim, inquit, puto vos ignorare quantum libertas ſeruitute, victoria calamitate potior ſit: & lōgè melius eſſe acriter dimicare ac propulſare illatam iniuriam, atque ita in ſolo patrio occumbere, quàm molliter per ſocordiam & metum indefenſum relinquere: maximè cùm Deus communis vindex adiutórque ſit eorum, qui ſpem & animum in defenſione potius quàm in offenſione collocant. Agedum experiamini, num Auſtraſij numero ſuperiores, viribus impares, eandem in bello virtutem retineant, quam in pace & otio procacitatem contra improuiſos oſtentarunt. Hæc cùm dixiſſet, Martem arte iuuandum edocuit, intempeſta nocte iubens ſyluam proximam cædi, & Landerico audaciam exemplúmque prębente, frondem cuilibet equitum in manu tradi, vt procul aſpicientibus hoſtibus ſylua, non inſtructa acies, appareret: eò magis quòd equis tintinabula appenſa pabulandi gratia in ſyluam itum ſignificabant. Proinde Auſtraſiis aduentantibus, & nihil huiuſmodi ſuſpicantibus, Landericus pro frondibus ferrum ſtringi imperat, & ſignum dari, prędcedente ſemper Fredegunde Regem infantem efferente, & hortante pugnaturos vel miſeratione imbellis principis ad rem nauiter gerendam. Putaſſes vnam

Thyiadum Orgia Libero Patri celebrantem acutos vlulatus & minaces cantus emittere, quoad incautos aduerſariorum ordines grauis armaturę equitatu fuſos ad internecionem hilariter conſpexit, filium ad pectus premens & exoſculans: vt Conſtantij vxor Fauſtina filiam paruulam, dum Valens Cæſar Galatas oppugnatum iuit, iuncto ſibi Lupicino Duce. Nã ſimiliter lectica circumferri inter agmina infantem iuſsit pro Imperiali germine iras militum inflammaturo, ſicut, inquit Ammianus, Macedones contra Illyrios pugnaturi, aliquando infantis auſpiciis victores euaſerunt. Itaque Fredegundis in extrema ſenecta moriens, tam pietatis in filium, quàm crudelitatis in maritum retulit elogium, vna penè magnanimitatis laude immania flagitia obliterans.

lib. 16. rer. geſt.

Annon. lib. 3. cap. 86.

SVPEREST fœminei decoris propugnatrix Iana Gallica, vel Anglorum Annalibus mirum in modum, ſed non pro meritis laudata, & quam Martem muliebrem dicere iure poſsimus, atque rebus magnificè geſtis præferre Teleſillæ, quæ Argiuorum à Cleomene Laconum Rege afflictorum muros tutata eſt, ſui ſexus freta præſidio, præſenti animo, hoſtiũ impreſsionem ſuſtinens, nec bellicis exterrita clamoribus. Atqui Iana non modò murorum ſecura ambitu Anglos profligauit, quoad vixit, ſed patenti planitie crebriùs: tunc maximè ſubueniens, cùm deploratę viderentur res Francorum, interim Anglicę fortunę planè cedentes, poſtquàm ad ipſius curam Caroli ſeptimi Regis, boni magis quàm felicis, ſpe-

Polydor. lib. 23. rerum Anglicar.

Pauſan. in Corinthiacis.

ctare tuitio inceperat. Namque Henricus v. Anglus Gallicos agros, viros, & opida latè posſidebat: eóque anguſtiarum Carolum perduxerat, vt inter iocos Biturigum Regem ipſum appellitare non erubeſceret: quia Gallus tantiſper fortunę impetum deferueſcere ſperans, Bituriges tanquam arcem tutiſſimam elegerat: ob vnam cauſam bello petitus, quòd Northmaniam & Aquitaniam cum Andibus concedere recuſaſſet Anglo, qui legatos Clarigatum miſerat, * olim inclyto Carolo VI. patriæ, & ſeptimi huius parenti amabili. Obtulerat vltrò tamen celebria quædam Vaſconiæ loca petitori, quæ faſtidita fuere ei, qui Galliam totam animo auido iam hauſerat, repẽteque parata claſſe Harfleum opidum maritimum ad Sequanam poſitum aggrediens, mari in Gallorum necem pacato, & velificantibus obſecundante. Harfleo expugnato graſſatum eſt in Northmaniam exultantibus Anglis, non incruenta tamen victoria. Sed profectò multum iuuat principiò hoſtium aciem, tãquam haſtæ, retundere. Vbi enim incaluit dulcedo vincendi, ægerrimè coërcetur. Exemplo Anglorum Dux Io. Burgundus laſſam externo bello Galliam contemplatus, & admonitus à quodam familiarium, ne occupandi occaſionem fugeret, niſi refocillatos aliquando hoſtes fugere mallet, opida quædã Gallica ſibi arrogare prę ſumpſit in Picardia & Campania: ne tranſuerſum quidem vnguem ab antiquo gentis ſuæ odio diſcedens, Tanneguio Caſtellano Pariſiorum prę fecto conatibus eius, vt licebat commodiùs,

Æmilius in Carolo vij. & Polydorus in Henrico v.

* *Anno 1414. in Roſario Ludouici xi.*

Nic. Gill. anno 1417 in Carolo vi. & 1418.

reſiſtente, & Galliam iacentem ac ferè in os proſtratam miſerante: ſed fruſtrà. tametſi Burgundus tanquam arborem excutiens, Anglis legẽdi fructus anſam dedit. Nam dum Carolum Delphinum irreuerenter alloquitur, contumaciam luit, trucidatus ab iis, quos iampridem tædebat ærumnę Gallicę, & qui nouerant non minus parendo quàm imperando regna firmari. Sed Ioanni mortuo ſucceſsit Philippus, in Anglorum gratiam nihil non faciens, quòvel belli vel pacis ſpecie Gallorum res in deteriore loco ponerentur. Itaque Carolo VI. Rege ſenecta, quæ propè naturalis morbus eſt, & angoribus variis circumſepto perſuaſit, vt certam pacem ac neceſſariam bello ancipiti moleſtóque præferret, vtque ex Henrico Anglo hoſte prævalido generum faceret, Catharina filia ſponſa, & Galliæ dominatu conceſſo ei ac poſteris: Ita vt Rex Francus, quandiu viueret dũtaxat, vteretur, frueretur. Hoc modo depectis plerique reſtitere apertiſsimè, nuptiarum ſolita gaudia Reip. funeſta impoſterum fore prę ſumentes, * & Caroli Delphini abſentis vicem dolentes, nec ignari, Gallos tunc quandoque fortiores eſſe, cùm victi fuerint: prę ſertim Vicecomes Narbonæ, & Comes Boucanus Scotus, qui à Delphino de Pictonibus reuerſo Comes ſtabuli Gallici factus eſt plauſibili acclamatione militum. Hi namque viderant paulò antè quàm ſtrenuè ipſe nauaſſet operam in cohortibus Anglicis aperto marte frangendis, & Thoma Duce Clarentiæ Regis fratre occidendo, qui audacter magis

Carolus Delphinꝰ, mox vij.

** Nuptiæ factæ anno 1420. in Roſario Ludouici xi.*

gis quàm fortunatè Gallos in certamen prouocauerat. Tunc Gallica pubes communi consensione vocéque dexteram efferens, simul dimicaturam se pro Delphino significauit, vsurpato vetere rei benè gerendæ signo, ac planè militari, vt Seruius adnotauit, Virgilianum illud explicans,

Tum vero augurium Rutuli clamore salutant,
Expediuntq; manus.

Lib. 12. Æneid. v. bi Lucanus citat.

Inde Lucanus:

Elataq; altè, quæcunque in bella vocaret,
Promisere manus.

Cæterùm non respondit magnanimitati fortuna, & Burgundis Britonibúsque Anglo studentibus difficulter eripi Gallia potuit: sed potuit demum mortuo Henrico III. Anglorum Rege, dum Lutetia finitimísque opidis ac vicis potiebatur. Nam Carolo VI. Franco pòst naturæ satisfaciente, tanquam aduersarium malè recõciliatum apud cœleste tribunal accusaturus excomposito sequeretur, filio ipsius Carolo regnum lacerum obtigit sine consueto honore inaugurationis: adeò vt non nisi decurso septem annorum spatio diademate ornatus fuerit: interim, vt antè diximus, Biturigum Rex inimicorum suffragiis ludicris nuncupatus, Henrico VI. puero Lutetiæ iura dante, auspiciis Ioannis Bedfordiensis Ducis patrui, quem testamento pater Gallię gubernandę prefecerat, tanto odio Gallorum flagrantem, vt non nisi illorum mortem viueret. Impiger alioquin & circumspectus Princeps variis prœliis Gallos afflixit, hostes nihil metuens: rumores tamen falsos in ca-

Vterque Rex obiit anno 1422.

ſtris diſſeminans de illorum viribus & inſidiis, vt milites ſuos admoneret diligentię. Aduerſus tantum bellatorem diuina prouidentia iam Galliam adiuturа equites duos rem viriliter reſtituturos induxit, Stephanum Hirum, & Potonem Xantralium, qui cum fama ſua Galliam anguſtatam extenderunt, maximè propugnata Aurelia, & eruptionibus crebris in Anglos obſidentes factis, tam feliciter & plauſibiliter, vt non putem horum conſpectum Gallis minus iucundum debuiſſe videri, quàm Romanis Caſtor & Pollux extitere, ex equo pugnare viſi in acie, dum A. Poſthumius dictator cum Octauio Mamilio Tuſculano dimicaret. Sed præterea Poto orationis ſuauitate aſperos quoſque flectere gnarus, id egit legatus apud Burgundum Ducem, vt Anglis ſubſidium ſuppeditare deſineret, infenſus quia Bedfordienſem rogatum vt obſidionem Aurelianenſem ſolueret, quoniam ciues ſe fidei ſuæ commiſerant, exorare nequiuerat. qua ſimultate Gallicus ſtatus mirificè refectus eſt, potiſsimùm Comite Salberio glandis ignitæ ictu ab vrbanis obſeſsis interfecto, & quodámodò ſortitò electo, diuinitùs nimirùm extincto Anglici conatus principe, ſi Bedfordienſem excipias, qui noui tumultus ſedandi gratia in Angliam tranſmiſerat, atque noui delectus habendi, conſcripto non paruo militum numero, Ioanne Talboto legionibus præfecto, ex non vltima nobilitate, & ſtrenuitate primaria. Ille demum viſus nullo Gallorum minor, niſi fortè illo, à quo fortiter victus eſt. Eius fa-

Cic. lib. 2. de nat. Deor.

Polydorus in Henrico vi. & Nic. Gill. anno 1428.

ma increbrescente fertur Ioannes Britonum Dux ab Anglis desciscens, in partibus Gallorum esse maluisse, metuens ne victa Gallia cladis contagium in confines terras Armoricas paulatim serperet. Proinde gratiam Duci referens Carolus Rex Arturum ipsius fratrem Richemontis Comitem supremo magistri militiæ honore donauit, quando Boucanus Scotus Vernolienſi prælio ceciderat simul cum Narbonensi Vicecomite, & aliis perpetuò lugendis, nisi pro Republica intercidentes solatia beatorum manerent. Nihil verò, si singula percurras, tam firmauit vacillantem Galliam, quàm aduentus Ianæ puellæ fatidicæ,* ex Lotharingia Gallię suburbana oriundæ, vel ex Vaucolore Barrensis ditionis, nisi cœlestem ciuem malis coniicere: quippè cùm supra humanam virtutem, nedum supra sexum, sese bellicis factis dictísque sapiẽtissimis extulerit. Putasses Spartanam nurum disciplina virili imbutam, aut Camillam alteram Metabi Regis pulsi regno Priuernate filiam, in dumis & ferarum lustris nutritam, quia pater in fuga, Dianę ipsam vouisset.

** Anno 1425. idque post pugnam Vernoliẽsem.*

** Anno salutis 1428. Nic. Gill. & Polydorus. Ille Barri ortã ait.*

Vtque pedum primis infans vestigia plantis
Institerat, iaculo palmas onerauit acuto,
Spiculaque ex humero paruæ suspendit, & arcum:

pro palla & crinali auro cincta Tigridis exuuiis incessit, vt ait Virgilius: frustrà petita nuptiis iuuenum eximiorum, & virginitatis non minus anxia custos, quàm fertur Diana extitisse, aut Iana hæc Gallica, nõ secus ac Camilla exitum tetrum habitura post asser-

Lib. 11. Æneid. & ibi quomodo ab Arunte vate sit occisa.

tam iam Galliæ libertatem. Nam & Nigidius per-
Macrob. lib. 1. saturnal. cap. 9. quàm doctus autor Dianam ipſam Ianam priùs fuiſſe appellatam prodidit, D litera mox cauſa decoris addita, vt in verbis Redeo, Redhibeo. Proinde Iana bono Frãcorum à Deo edita nihil prius habuit,
Rex autẽ Francus chinone tunc degebat. quàm Carolum Regem adire, mirantem Pariſienſes alióſque nobiles ciues Anglorum imperium ferre didiciſſe, qui antea ne mores quidem ferre poterant. Cúmque impunè paruo comitatu, etiam per hoſtiles terras, ad Regem peruenisſet, annos nata circiter viginti, facie non inuenuſta, vigore oculorum animique pari, ipſum inter aulicos amictu pretioſiore fulgentes, & diſſimulata maieſtate, ac ferè cum regni ſtatu mœſto, cognouit, ſalutauit venerabunda, & colloquium ſalutare petiit: aliter atque Syſigambis Darij Perſarum Regis mater & captiua, quæ primo congreſſu Hephæſtionem Alexãdri Magni amicum
Diodor. Siculus lib. de geſtis Alexandri. intimum pro Rege ſupplex adiuit, excuſante Alexãdro comiter imprudẽtis factum, ideò quòd Hephæſtion alter Alexander eſſet. At quia Iana deligens in cœtu procerum Regem minimè erraſſet, id in religionem verſum eſt præſentibus, factúmque lubentiùs, vt puella remotis arbitris in Regis colloquium veniret, admoneretque futurorum, ac prædiceret ſe adiutrice fore, vt Angli è Francia abigerentur, quę victoribus paſſim arma magis quàm animos ceſſerat. Planè bello conficiendo non criſtis ornatam galeam efflagitauit, nec aureum gladium, qualem ſibi porri-
2. Machab. 15. gi ab Ieremia Propheta in ſomnis vidit Iudas ille

Iſraëlis reſtitutor, ſed neglectum & iam rubigine obductum, latentémque inter ſcuta quædam & tela viliſsima in fano Catharinę agri Turonici, nullaque in re amabilem, niſi quòd floſculis Lilij inſculptis perplacebat. Quæ res facit, ne putem fuiſſe illũ Iulij Cæſaris gladium, quem ſibi ab hoſte ablatum, in Aruernorum templo ſuſpenſum cùm aſpexiſſet victor, non eſt tamen paſsus amoueri. Solebant namque victoria potiti, eorum quos domuerant, adempta arma templis dedicare. Inde Camilla Aruntem ſacerdotem apud Virgilium in pugnam prouocat, quia auro armatus ſplendeſceret: *Raphaël Volaterranus in philologia li. 30. cap. de trophæis.*

- ſiue vt templis præfigeret arma
Troïa, captiuo ſiue vt ſe ferret in auro.

Longè ſecus tamen accidit, Arunte acriùs bellante,

Haſta ſub exertam donec perlata papillam
Hæſit, virgineúmque altè bibit acta cruorem.

Et enſis Goliath à Dauide ſuperati templo affixus, poſtmodùm vſui fuit ipſi victori inermi, vtpotè à ſacerdote Achimelech indicatus. *1. Reg. 21.* Prætereo gladium D. Iulij Cæſaris in delubro Martis aſſeruatum, donec Galba detractum ſibi ſumpſerit. *Sueton. in Galba, cap. 8.* Nec veriſimile eſt defuiſſe armis cõſecratis titulum ſuperbum rem geſtam explicantem, cùm quandoque eorum qui vicerant, tela templis addicerentur: vt haſta Meleagri, qua aprum Calidonium confecerat, templo Apollinis, vt in Corinthiacis ſcripſit Pauſanias. Nec nouum eſt gladiis quibuſdam fatales & occultas vincẽdi rationes eſſe: vt Martis gladio Scytharum Regi-

bus præcipuo hac occaſione detecto, ſi credimus nõ vulgari hiſtorico, dum paſtor buculam claudicantem animaduertiſſet, ſolicitus veſtigia vulneris & cruoris inſequens, gladium reperit incautè calcatũ, effoſſumque Attilæ Hunnorum Regi obtulit; tam gratum munus, vt animum eius arrexerit ad Europam ſubigendam, non ſine detrimẽto Galliæ & ſuo, cùm in campis Catalaunicis ſugæ pretio ſalutem redemit. Specimẽ verò ſuarum virium & virtutis præbuit Iana, cùm auſa eſt Aurelianum opidum longę obſidionis tædio preſſum commeatu importato iuuare, Anglis proſpectantibus & muliebri terrore percitis, ac demirantibus in muliere virilem audaciam felicitati coniunctam, maximè traiecto flumine cum lectiſsimis auxiliarium, quibus nota vada, vel vtribus tenui tabulato ſubiectis, vel patrio nãdi vſu, ſe, arma, equóſque regentium, valde interim obſtupefactis hoſtibus, & nihil inuictum fore duce fœmina ſuſpicantibus, ſi ad manus veniretur. Iana verò exiguæ lintri credita, niſi armis nitentibus emicuiſſet, nantibus præcurrẽs alacriter, videri poterat Venus noua Gnidum in concha tranſmittens. Sed & armatam Venerem cultam à Laconibus didici in tẽplo, quod alterum ſuperſtructum habet inſtar ſuperioris contignationis. Nec ignota eſt equeſtris ſtatua, qua Romani Clœliam virginem donauerunt: quia à Porſena Rege Romam obſidente in pacis cõditionibus inter obſides accepta, cùm caſtra illius fortè haud procul à ripa Tyberis locata eſſent, dux

Iornandes in lib. rer. Geticar.

Pauſan. lib. 3. ſiue in Laconicis.

agminis virginum inter tela hoſtium flumen tranauit, ſoſpitéſque omnes propinquis reſtituit: atque ita ex publica perfidia laudem comparauit, Porſenæ meritò reddita, & in honore habita, ac redire domũ impunè iuſſa cum quibus vellet comitibus. Cęterùm Iana fallere neſcia, pugnare gnara, inter primos gladium ſacrum in Anglos vibrabat, & gladio quouis pręſtantiorem animum: tantiſper duce Talboto ſuos inflammante Galliæ fruendę emolumento, hortante etiam ne mirarentur vni mulierculæ ſpiritum adeſſe virilem, cùm Galli viri, vti dicebat, ſe fœminis inferiores prębuiſſent: Nihil tamen profecit, quominus Angli dimiſſo Aureliano caſtra aliorſum transferrent, * ciuibus Pæana Deo canentibus, & Ianam vno ore laudantibus: quam ſagitta in crure dextro ſauciam vehementer lugebant. Leue autem fuiſſe vulnuſculum coniicio, aut repentè ſanatum, incantatione fortè: ſicuti cùm Vlyſſem obliquè ruens aper ſuper genu vulnerauit, & carmine ſanguis profluens retentus eſt. Luxatis quoque membris carmen auxiliari M. Cato tradidit: eò magis, quòd Iana paulò pòſt pręliis interfuit, dum vrbes Anglis extorquerentur. Nam ad Patayum * conflixit cum Potone Loreo & Bemontio contra ſex Anglorum milia Talboto duce ſuperba: vbi pugna maxima ac multiplex legionariis militibus, ſagittariis, equitibus, ancipiti euentu diu dimicantibus, tam auidè, vt pereundo recrearì viderentur: nec priùs deſitum eſt, quàm Talbotum capi accidit, quem facta cum Potone permuta-

* 1429. *mẽſe Maio. Nicol. Gillius, et iterum* 1430. *dũ Lutetia oppugnatur. Homerus lib. 19. Odyſſ. Plin. lib. 28. cap. 2.*

* *Eſt Caſtellum Belſiæ.*

tione Angli recuperarunt. Deferueſcebat Talboti iam multis annis inueterata fiducia: præſertim quòd ipſe iactabundus aliquando dixerat Henrico Regi, tunc Franciam ab Imperio Anglorum ereptum iri, cùm Carolus Rex coruum album vidiſſet. Contigerat autem pueros quoſdam luſitantes in veſtibulo regiæ coruum creta illitum tractare, proſpero ſanè augurio, & ſpectantibus iucundiſsimo, prę terquàm Talboto capto, necdum in ſua præſidia reuerſo, & Anglorum fortunam ſeneſcere indolente. At è diuerſo Frãci ſolito lætiores genio ſine laſciuia indulgebant, ſeſe accingentes ſolemnibus Regis Caroli Rhemos cogitantis, vt cœleſti oleo more maiorum atque gaudio perfunderetur: idque Iana ſolicitante, & numinis conſenſionem allegante, non paucis aulicis refragantibus, quibus periculoſum putabatur Rhemis Regem credere, adeò circumiecta opida Anglorum fidei obnoxia armis perſtrepebant. Porrexere tandem manus ſententiæ puellę Alenconius, Borbonius & Vandomenſis Duces: nec pœnituit: quippè cùm ex animi ſentẽtia Rex corona feſtiuum caput cinxerit: milites donatiuo, populum congiario, honorauerit. Quaſi triumphans in arcem à templo perductus. Acclamatum eſt illi, *Carolo Regi Francorum æterna ſalus*. Chriſtus ſeruet fortem, iuſtum, bonum principem, auſpicatiſsimum Regni ſui reſtitutorem, hoſtium expulſorem inuictum, ſtipatum fideliſsimorum clientum numero, maiore virtutum. Verùm quia magnanimitas in otio ringitur plus

quàm

quàm in negotio, illicò consecrato Rege redintegratum est belligerandi desiderium à Iana subtristi, quòd ensem, quem tantoperè amabat, fregisset, quãdo paulò violentiùs, terrendi tantùm gratia, quasdam impudicas fœminas quateret, quas procul à castris esse antea edixerat: per experimenta cognoscẽs, parum armis profici, cùm Deus victoriarum dispensator spurcissimè offendatur. Mutatione itaque gladij visa est immutasse fortunam, quæ pauliſper sexũ spernebat, & despuebat. Proinde cùm Iana pristinum retinẽs animum Compendium iuisset adiutum ciues longa obsidione molestatos, & penè extrema patientes, dum non potest in arcto contineri, dum audet erumpere, dum cæteris lætiùs equo puncto alam suorum prægreditur, in potestatem cohortis Burgundę venit, traducta in Anglorum manus, & magnæ vi auri pensata. Diu deliberatum est Rhotomagi à primoribus, vtrũ seruaretur incolumis, Talboto dicente, siquidem fœminam violassent, inuidiosam fore vindictam nõ minus quàm fugam olim eorum, quibus terrori fuisset. Reclamatum est illi à militibus, veneficam & præstigiis Magicis imbutam Ianam asserentibus: quorum importuno conuicio paritum est, puella flammis exusta, vt tanquam aurum excoctum splendidiorem animã redderet Deo. Causabantur quidam Ianam, cùm sciret Anglos eo vini auidiores, quo magis deficiũtur, captiuos quosdam, qui nouerant vini copiam Aurelianum aduentare, in liberiore custodia habuisse de industria, vt

fugerent, & ſuos certiores vini inſtantis facerent: mox nocte concubia curaſſe vt carris vinum importaretur miſto papauere: quod aurigis fugientibus per Anglos interceptum, ſomnum profundum illis conciliabat, & ſomni cognatam mortem, Francis ex improuiſo contra ſopitos per tentoria irruentibus, & pecudum inſtar iugulantibus. Id num Ianę bono dolo euenerit, an magis hoſtium malignitate exprobratum, nolim affirmare. Tantùm habeo admonere morientem illam tanquam ex teſtamento Francis reliquiſſe mœrorem, & proſperitatem eandem, quam viuens iiſdem vbique attulerat. Nunquã enim deſiere peſſum ire Anglorum conatus, & ſponte ſua feſtinabat ad Francos victoria, rotæ exemplo ex cliuo in præceps labentis. Et fuit gaudium breue ac volucre Henrico Anglo Caroli Franci ex ſorore nepoti, qui Lutetiæ diademate inſignitus, * nondum pubes, ſimulato ciuium ſtudio & clara celebritate, ſexto pòſt anno ſenſit ſe mœnia Pariſiorum occupaſſe, non pectora deuota Carolo, quem ſeria hilaritate receptum tantò ardentiùs coluerũt, quantò diutiùs optauerant. Variè poſtmodùm luctatum eſt inter Francos Anglóſque. Sed hi adacti ad petendas inducias, ſeſquiãnales impetrarunt magis quàm obſeruarunt: & quãuis Græci inducias ἐκεχειρίαν vocauerint, id eſt, manuum temperationem, quia eo tempore, licet pax non ſit, à pugna tamen abſtineatur: certè Angli ex opidis Galliæ, quibus potiebantur, clandeſtinis incurſionibus erumpebant, & prędas agebant opimas,

* *Anno ſalutis* 1431. *inducię* 1444. *ruptæ* 1449

A. Gell. lib. 1. *cap.* 25.

plerumque noctu aut interdiu laruati & terrifici. Hoc tolerabilius fuit in Hannibale in Gallia hyemãte, & se non veniſſe iactitante Gallorum laceſſiendorum cauſa, ſed magis vt pro ipſorum libertate aduerſus Romanos pugnaret. Sed cùm de fide ipſorum dubitaret, Punico ingenio, diuerſarum ætatum comas artificioſè compoſitas, & veſtes varias, ac laruas conuenientes parauit, teſte Polybio: quibus ſubinde mutatis vix innoteſceret familiaribus: atque ita inter ignaros ſępè verſabatur, eorum ſermones explorans & conſilia. Proinde Galli indignantes proteruitatem Anglis impunè ſedere, & ſolum ſuum illis ſedem belli eſſe, ſpe pacis abiecta, decreuerunt apertè bellum illis indicere & inferre, Rege Carolo non diſſentiente: cui Northmania prorſus reſtituta eſt poſt annos triginta quàm Henricus quintus eam inuaſerat. Qua ſubiugata Carolus fruſtrandum amplius minimè ratus, ſed pandendum benignæ fortunę ſinum, & blandienti obtemperandum ducens, primo quoque tempore bellum in Aquitaniam trãſtulit iam nutantem audita Rothomagenſium defectione, & Francorum aduentu, multis ciuium Burdigalenſium plaudentibus: quaſi non in poteſtatem Gallicam, ſed in defenſionem denuò illis eundum foret: aliis altercantibus, qui dignitatibus Anglicis in vrbe pollebant. quæ tandem pulſata machinis deditionem facere coacta eſt, non ſine imitamento vicorum & opidorum complurium, quę ſimiliter genuinum dominum amplectebantur. vſque ad Ba-

Lib. 3. hiſtoriæ Ro.

ionam vltimam Aquitaniæ ciuitatem, Cantabricis obiectam gentibus, & præsidio Anglico obstinatam. Hęc enim cùm fame ferroque vrgeretur obsessa corona militum lectissimorum, tormentis præterea quassata iugiter, quousque ossa murorum ostenderet, dedi recusauit vsque ad diem XIIII. Calendas Septembres: cùm albente cœlo & sudo apparuit Crux candidissima ab Anglis Francísque pariter aliquandiu spectata, & ciuibus non minus iucunda, quàm extitit Constantino Augusto contra Maxentium dimicaturo, & de belli euentu solicito, dum quiescenti ostentum nobile in cœlo splendere visum, & vox audita victoriam eo signo promittens. Sed & reipsa idem signum in cœlesti plaga milites aspexere, & iussu Augusti religiosissimi crucem armis suis appinxere: quæ pòst à Christianis vsurpata est, rubra quidem ab Anglis, à Gallis candida, qualem Baiona sedulò in suis vexillis & clypeis integrauit, Angliam valere iubẽs, & velut Dei hortatu pristinum obsequium Carolo Regi præstitura, in quo constantissimè mansit. Atqui Burdigala solicitantibus quibusdam procerum rursus Anglos admisit, quos Talbotus delectu nouo habito deduxerat, nec vitæ finem timentes, nec glorię, donec vtrumque acceperunt, simul atque Comes Clarmontius, Ioannes Borbonij Ducis filius, Regis gener, pubem Gallicam armis assuetam eò duxit tanta celeritate, vt non cunctando, sed properando rem restituerit. Primo congressu Fronsacum opidum terruit, à Carolo Ma-

Nic. Gill. anno 1451 & Rosarių Ludouici xi.

Sozomen. lib. 1. histor. eccles. cap. 3. & 8.

gno impendiò extructum, tunc cùm Sarraceni ex Hiſpania profecti Galliam incurſarent, vt eo propugnaculo ſiſterẽtur. Diſpoſitis ad oppugnationem machinis, Talbotus pugnandum aut fugiendũ conſiderans, opperiri Gallos auſus eſt: quibus conſultò placuerat ad Caſtilionem Petragoreum caſtra transferre, & hoſtem ad certamen elicere, funeſtum quidem Gallis in primordio, in extremo glorioſum, ſtatim ac contigit Talbotum ignita colubræ æneę pila* mortiferè ſauciari, & ſenio ac vulnere tardum, ſolitum animi præfracti ardorem cohibere, & filium æquè pugnacem admonere, vt ſibimet maturè conſuleret: tranſiſſe omninò ad Gallos Martium numen, Deúmque ducere per ſingulas gentes Imperium: nũc eſſe in Gallia, vbi & robur armorum. Proinde Anglos dolio pertuſo Danaidum hauſiſſe quicquid victorię & lætitię ſumpſerant, vndique nimirùm perfluente: Sapientis eſſe Dei voluntati cedere & potioribus. Recuſabat filius patrem deſerere, preſertim inultum & moribundum, deteſtans impium telum velut dextra fortunę variabilis eiaculatum: quia in tanto militum numero Angliæ columen elegiſſet.

Nic. Gill. in Carolo Magno, anno 770 Annon. lib. 4. cap. 12.

** Anno 1453. die 17. Iulij.*

Diremit lugubre colloquium Borbonius militiæ Francæ præfectus, atque ſecurim in vertice Talboti iuuenis abſcondit, & comitem patri chariſſimo ad Manes vſque adhibuit. Hic fuit exitus Ioan. Talboti Comitis Salopienſis poſt quatuor & viginti annos quàm in Franciam bellatum venerat, hoſtibus valde formidoloſus, Anglis verò ſalutaris: quorum pote-

Polydor. lib. 23. Anglic. hiſtor.

ſtas ſimul cum tanto duce in Gallia corruit, ita vt nihil illis reliqui citra Oceanum fieret prętер Caletum, & contributa illi caſtella. Nam Burdigala, Caſtilio, Fronſacum, deditionem extemplò fecere, Anglis pereuntibus partim, aut incolumitate impetrata fugatis. Supplicationes Deo publicè habitę. Laudatus eſt mirificè Borbonius, & Camillo Romano prętatus: quia non vnam tantùm vrbem Romam, eámque nondum captam, ab hoſtibus eripuiſſet, ſed regnum penè occupatum priſtinæ libertati & decori reſtituiſſet, maiorum ſuorum imitatione, quorum origo, mens, æquanimitas nihil non redolet Gallicum. Florebunt vtique Borbonij, quandiu Gallorum Regi, cuius neceſſitudine ſplendent, hæſerint, & tanquam palmites permanſerint in vite.

BORBONIAM verò gentem è Gallia primùm profectam in Germaniam Cornelius Tacitus eſt autor. Manet, inquit, adhuc Boiemi nomen, ſignificatque loci veterem memoriam, quamuis mutatis cultoribus. De Boiis hoc ille ſcripſit, quos ſicut & Heluetios è Gallia digreſſos apertiſsimè teſtatur. Boij namque, qui nunc Germanicè Bauari appellantur, quique trans Rhenum incoluerant, & in agrum Noricum tranſierant, vnà cum Heluetiis patrię tædio, vel innata migrandi conſuetudine, in Galliam irruperunt: parum opportunè, tunc cùm Iulius Cæſar in eadem res gereret. Per quem pręlio victi, pacis conditiones accepere, & dedere obſides: redire domum iuſſi Heluetij Boios in Gallia dimiſere: Quia,

Lib. de moribus Germanor.

inquit Cæſar, egregia virtute cogniti erant, petiere Hedui à Cęſare, vt in finibus ſuis collocarentur, & obtinuere. Portionem agri vltrò conceſſere: ius & libertatem parem communicauere, mirabili amoris & ſocietatis argumento. Extendêre ſenſim ditionem ſuam Boij Heduis innoxij, atque ibi conſedêre, vbi Borbonij nunc extant, Aruernis finitimi. Alibi enim Cæſar teſtatur Gergobiam, quod opidũ nunc Clarmontem Aruernorũ nominamus, Heduis à ſe fuiſſe attributum, eámque fuiſſe meram Boiorum ſedem ex reliquiis prælij Heluetici. Sed nequibat obliuiſci Cęſar, vir memoria ſingulari, Boiorum egregiam fortitudinem olim contra ipſos Romanos declaratam, nedum contra alios: tunc potiſsimùm dum L. Poſthumius Conſul deſignatus cum toto exercitu in Gallia deletus fuit ad ſyluam Litanam, cuius arbores dextra læuaque circa viam Galli ita inciderãt, vt immotę ſtarent, ſed momento læui impulſę occiderent incautos: cumque oras extremæ ſyluę circumſediſſent, vbi agmina Romana intrarunt ſaltum, obruta ſunt arboribus leui impulſu cadentibus. Ibi Poſthumius omni vi ne caperetur obnixus, cũ XXV. armatorum milibus occubuit. Caput eius Boij ouantes templo intulere, ex calua auro cælata ſacrum poculum facientes templi antiſtitibus, quo in ſolemnibus libarent. Recurrebat prętera Cæſaris animo Ptolemęi Regis Macedonum caſus, poſtquàm Arſinoën ſororem Lyſimacho & Philippo liberis & Caſſandriæ vrbis poſſeſſione priuaſſet, arbitratus bel-

Lib. 1. de bell. Gall.

Lib. 7.

T. Liuius lib. 3. Dec. 3.

la tam facilè quàm crimina patrari, cum Gallis qui duce Belgio Græciam peruaſerant, auſus confligere, caput temerarium amiſit: quod lancea fixum tota acie ad terrorem hoſtium circumtulere, paucis Macedonum fuga ſeruatis, reliquis captis, aut cum Rege Ptolemæo occiſis: quem ob immodicam audaciam vulgus fulmen appellarat, vt ſcriptum reliquit Pauſanias. Quamuis Ptolemæus ſe milites habere iactaret eorum filios, qui ſub Alexandro Magno toto orbe victores ſtipendia feciſſent, armis tamen Gallicis concidit. Inde victoria & præda cumulati Galli Boij rediere. Cæterùm Borbonij dici cœpere multo ante Cæſaris ſeculum à Borboro amne, qui Pellam Macedoniæ, Alexandri patriam, alluit ambitque: ex quo Theocritus Chius obiecit Ariſtoteli, quòd Borbori fluenta præferret Academiæ. Planè antiqui victi fluminis titulo accolas victos ſignificabant. Eò pertinet illud Lucani lib. 1.

Iuſtin. li. 24.

Lib. 10. ſeu in Phocicis.

Plutarch. in lib. de exilio.

Araxes, Armeniæ maioris fluuius.

Sub iuga iam Seres, iam barbarus iſſet Araxes:

Addam vrbes Aſiæ domitas, pulſumq; Nyphatem, inquit Virgilius, eadem figura loquendi. In Gallia verò quantum increuerint res Boiorum, ſiue Borboniorum, Sozomenus indicat, de Britanniæ ſtatu loquens, Arcadio & Honorio Auguſtis, Conſtantino per militum factionem ea tempeſtate Imperium per Occidentem ſibi aſcribente, ac è Britannia traiiciente, vt copias ad Burboniam ciuitatem oppugnãdam, quæ mari adiacet, adduceret. Hodie namque Burbones mediterranei ſunt, quondam ad Oceanum

De Nypha te fluuio & monte ſeruius 1. Georgic. Lib. hiſt. 9. cap. 11. anno chriſti 409. βορβόρα.

vſque

vsque protensi. quod non obscurè demonstrat Paulinus scribens ad Ausonium poëtam non multò ante ætatem Arcadij & Honorij: *Lib. 1. Epistolar. ca. Deforé.*

An tibi me, Domine illustriꝰ, si scribere sit mens,
Qua regione habites, placeat reticere nitentem
Burdigalam? & piceos malim describere Boios?

Quâ enim à Burdigala vergitur Oceanum versus, Meduli populi littus piceę arboris ferax colunt. Metropolis Borboniæ hoc tempore Molinum nuncupatur, olim autem Borbonum, vt liquet ex Annonio describente Tassilonem Ducem Boiorum Germanicorum à Pipino Caroli Magni parente in fidem & clientelam receptum: necnon Vuaifarium Aquitaniæ datis obsidibus illicò perfidum: Proinde à Pipino bello petitum, & quibusdam castellis & opidis multatum, in quibus, inquit, fuere Borbonum, Cantilla, Clarus mons, manu capta, prętер dedita in finibus Aruernorũ. *Lib. 4. ca. 64. & 65.* Huic expeditioni Carolus (cui pòst Magni pręclara facinora cognomentum tribuerunt) adolescentulus interfuit, patri optimo specimẽ eximium futuræ virtutis ostendens. Nec Clarmontia ditio, vt antea, Borbonæ copulari perrexit, modò desiliens & diuellens, modò eidem sese ferruminãs, amantium solita leuitate suauissimaque. Nodus certè tunc factus est maximus, & plus quàm Herculeus, cùm Ludouicus IX. publicis sacrísque rebus princeps commodissimus, quem Galli viuum suspexere, coluere mortuum, non tanquam numen fecissent, sed tanquam inuenissent, Roberto filio de quinque

maribus natu minimo, Comiti Claramontano, Beatricem hæredem Borboniæ domus deſpondit deſignauitque tunc cùm Africam cogitaret, quam pòſt memorabili claſſe * debellatum iuit, comitatus nobiliſimis Francorum, potiſimùm Archembao Borbonio Beatricis parente, armis & pietate inclyto, qui tamen eò non peruenit, ſed in Cypro inſula morbo præreptus intercidit. Videbatur enim indoles iuuẽculæ planè regia, prẽcipuéque ob formæ inſigne decus: quod tamen in eam aſpiciebant oculi venuſtiſſimum, animi pulchritudine ſuperabatur. Ex ea Robertus Ludouicum ſubſtulit filium, cui Ducis Borbonij agnomen primò inditum,* Philippo VI. Valeſio hoc agnationi & virtuti illius concedente. Ludouico ſucceſsit Petrus, Petro Ludouicus alter, & Iana filia Caroli quinti Regis Frãcorum vxor. Hic Ludouicus abaui ſui æmulator iugis, in Africam ſimiliter nauigauit, Tunetum expugnauit, onuſtus manubiis & præconiis reuerſus eſt: quę repetita fuit in ſecunda claſſe eiuſdem Ludouici ſoluentis de portu Genuenſium, fauſta quidem, ventis in necem Punicam conſpirantibus, vt Dux auidior fidei Chriſtianę metas, quàm vitæ ſuæ prorogandi, Libyam appelleret: à quo ſoſpes & victor tandem rediit, adeò vt ſi ætas illa plures illi pugnatores ſimiles tuliſſet, nunquam extorta inde fuiſſet ſyncera religio, quam latè propagarat. Carolo VI. Regi periucũdus audita Sarracenorum clade, quibus peſsimè * cupiebat. Diſſimulauit tamen lætitiam, ne prẽcoci iubilo fortunam

* *Anno Chriſti, 1269. Nic. Gill. 1244. & 48.*

* *Anno 1383. iuxta Nicol. Gillium, qui genealogiã Borbonum deſcribit, anno 1234. Idem in Roſario Ludouici xi.*

* *Anno 1390. fuit ſecunda nauigatio Borbonij.*

irritaret, Galliæ tunc insidiantem Anglorum ministerio, in quorum potestatem venit Ioannes Ludouici huius filius pugna apud Agincurtium commissa: in qua non ij qui in caliga militari iuuentam inopem traduxerant, sed illustrissimi quique duces, aut cecidere vtrinque, aut capti fuere *. Firmius tulit fortunam austeram quàm credi possit, in eodem perseuerans, quo pugnauerat, vultu, & nulla mœroris emissa voce: ita vt quid mallet, incertum relinqueret intuentibus. Quocirca Henricus Anglus Rex nō est veritus percuntari, num à Gallis deficere vellet, mercedem libertatis percepturus. Tum Borbonius toruè aspiciens: Quàm malè, inquit, de animo meo iudicas, & incassum speras, vt Galliam deseram, pro qua mortem oppetere nunquam dubitabo, vitę immortalis aliqua specie. Talis libertas loquendi Borbonio duodeuiginti annorum captiuitatem in Anglia peperit, ac demum mortem, postquàm iam penè numerauerat redemptionis pretium. Itaque iacuit Londini, sepultus splendidè, inscripto elogio, quod eum Angli Regis captiuum quàm amicum esse maluisse testificaretur. Ioanni superstes fuit Carolus: Carolo liberos non habenti successit Petrus frater, Ludouico XI. Regi gener futurus connubio Annæ heroinæ: qua necessitudine nihilo magis se extulit, fortunę obsequia & damna æquabili modestiæ lance appendens. Sed perdor vagus in percensenda Borbonum serie & stemmate, nec commodè me inuenio in tam diffuso & excellenti tractatu, qui sen-

* Anno Christi, 1415.

sim à nobis libatus multũ hodie illustratur ANTONIO Rege Nauarræ, CAROLO Borbonio Cardinale purpureo, & LVDOVICO Principe Condeo, integerrima fide, & prudẽtia singulari spectatis, quales nec habuit Græcorum sapientũ vllus, nec is quidem, qui tam multa dixit tacendo, Pythagoras. Cognatos ipsius complures prętereo, quos nunc laudibus non onero, quia nulla gẽs eas nescit. Faxit Deus ne tanta obrepat Galliam obliuio, vt expulsos Anglos à Ioan. Borbonio Caroli VII. Regis genero non recordetur, Caleto excepto, quod Rex cotem acuẽdę Gallicę iuuentutis vocare solebat: admoneri eo suos innuens, ne bellicum decus langueſcere permitterent tam vicino hoste interpellatum: prospiciénsque ex otio multiplex bellum rediturum. Sic Scipio Nasica tertio bello Punico seruandã esse Carthaginem pronunciauit, ne ablato metu æmulę vrbis, felicitas Romana luxuriari inciperet, atque in semetipsam ruere. Et sanè nostro seculo postquàm Caletum ditionis Francę esse occœpit, bella ciuilia ingruerunt. Speciosum tamen est Reipub. Gallicę Caletum esse quod non metuatur, sed pareat, & Angliam non minimo freto discretam prospectet, ipsiúsque argẽtum pro mercimoniis eliciat. Est enim emporium portu frequentissimo nobile, publicáque Morinorum taberna. Portum Itium vocat Cęsar, commodissimi in Britanniam traiectus. Ptolemęus autem Icium promõtorium posuit, & Gessoriacum Morinorum celebre nauale, portum, sicut & P. Mela,

L. Florus lib. 2. cap. 15. in Epitome.

Lib. 5. de bell. Gall.

Lib. 3. c. 2.

intelligens Caletorum, quo nihil dicit esse notius. Solebant namque antiqui indere nomina peculiaria claris portubus separatim ab opidis, quibus adiacerent. Inde alibi idem Cęsar: Nostri, inquit, vsi fortunæ beneficio, tamen impetum classis timebant, si fortè ventus emisisset: nacti portum, qui appellatur Nymphęum, vltra Lyssum milia passuum tria, eò naues introduxerunt. Et ne Galliam longiùs egrediamur, Massilienſium portus mercium toto Oriente aduectarum copia florens, Halycidon nominabatur: nisi malimus Lacydonem dicere cũ Eustathio. Quare dictu incredibile est, quantum Galli lætati sint, recepto per Henricum II. Regem Caleto, perinde profectò ac si in vna ciuitate totam Britanniam domuissent, tum propter opportunitatem portuosi littoris, tum propter diuturnum desiderium, quod eius potiundi sustinuerant, ab eo tempore quo Philippus Valesius amiserat, peracto iam, si pauculos menses dempseris, vndecimo supra ducentos anno: ac proinde cõfirmatis ibidem Anglorum animis ac liberis. Nam Edouardus III. coloniam Britãnicam eò victor deduxerat, & præsidio robustissimo munierat, natura loci & manu alioquin valde munitum, pręsertim specubus ad Oceanum spectantibus, per quas æstus aquę crescentis ductili facilitate ambire opidum potest, & ita inexpugnabile reddere. Constat Caletos in maxima perseuerantia fidei Anglis restitisse, & famẽ plusquàm Saguntinam toleraſſe, obsidione in vndecimum mensem prorogata, versa vsqueadeò in ra-

lib. 3.

P. Mela, lib. 2. c. 5.

Eustathius in Dionysium interpres.

Philippus vi. amisit anno 1347. septẽbris recipitur Ianuario, 1558.

Polydor. lib. 19. histor. Anglor.

biem fidelitate, igne, ferro, machinis feſſi, vt vrgente fame animalia quæuis comederint, eorúmque detracta tergora, fœdo, ſed laudabili conſtantiæ monumento. Omnia quidem egerat Philippus Rex, vt in patentem campum Anglos eliceret pugnandi gratia: verùm maluere illi terra mariq́ue Caletum circumuenire, claſſe penè æquor vaſtum abſcondente, & ne quâ commeatus afferretur ſpeculante, quoad deditio extorqueretur. Qua facta auſi ſunt illuſtres Gallorum duces Godofridus Charnius, Mommorencius, & Statius Richemon, de recuperando Caleto deliberare, armis aſtum adiicere, corrupto arcis cuſtode quodam Genuenſi: ſed detecta conſpiratione parum profectum. Fortuna enim tunc Anglis pernoctabat, & curioſè agebat excubias. Ferunt Annam Mommorencium militiæ Francę magiſtrum, in Belgio degentem captum nuper, nempè prędio Samarobrino, auorum ſuorum pulchra imitatione, Caleto expugnando incubuiſſe, conſiliis & artibus Henrico Regi clàm per internuncios patefactis inſtruxiſſe: ac demum captum plus ipſum Gallis ſuis profuiſſe, quàm ſi liberè domi egiſſet. Proſunt enim damna triſtia, cùm Deo lætanti placuit. Summam verò peractæ victorię Galli tribuerũt Fr. Guiſiorum Duci, vel teſtimonio Michaëlis Hoſpitalis Franciæ Cancellarij, tam lectu digna ſcribere ſoliti, quàm ſcriptu digna quiſquam Heroum prędantium gerere queat. Verſus ipſius aliquot ſubnectam, ſi priùs hoc impetrauero, vt de Cancellarij nomine & ho-

Nic. Gill. lib. 1. Annal. 1347. in Philippo vi.

nore, qui Francis Anglíſque communis eſt, pauca de multis afferre liceat. In hos tamen ab illis honor tam mirus, ipſiuſque nuncupatio peruenit. Guilielmus enim Northmanus victo Haraldo Britannię occupatore, ſciens armis regna quæri, legibus queſita ſeruari, eas quę ad bene beateque viuendum pertinerent, promulgauit, forenſes formulas ordinauit, ſcribarum collegium inſtituit, diplomatis ſignandis prefecit, collegij principe Cancellario appellato: cuius functio paulatim increuit, ita vt nihil illa cenſeatur magnificentius. Imperatoribus Romanis, inclinante iam Imperio, eorúmve iudicibus ſeu præſidibus, qui in prouincias mittebantur, vſurpata fuit Cãcellarij vox pro conſiliariis atque aſſeſſoribus peritis legum, qui præſides ac duces armorum quàm iuris ſcientia præſtantes poſſent inſtruere, ſi qua dubitatio in controuerſiis dirimendis occurriſſet. Hinc eſt rubrica in Codice Iuſtiniani, de aſſeſſoribus & domeſticis & Cancellariis iudicum. Adhęc in reſcripto antiquiſsimo, quo Carolus Magnus Hildegardæ vxoris dulciſſ. honoris gratia Kemptenſe monaſteriũ fundauit, reditibuſque fulciens anno DCCLXXIII. dũ Romæ apud Adrianum Pontificem ageret, Amelbertum Cancellarium ſuum ſubſcribi fecit pro Luperto Cancellario maximo, vti nos legimus in rebus Germanicis. Ita liquet factum dictantibus aulicis cõmodis, vt è multis vnus excelleret. Atqui Flauius Vopiſcus obiectat Carino Imperatori Narbona oriundo, quòd præfecturę vrbanę admiſiſſet vnum ex

Polydor. lib. hiſtor. Angl. 9.

Munſterus lib. 3.

Cancellariis ſuis. Non admodum enim clara videbatur dignitas eorum, qui turba & numero excederẽt: ſicut de ſimilibus Referendariis ſcripſit Iuſtinianus Cæſar, quos ad octo redegit, ne vileſcerent, ſed tantùm iuſtitia & honore augerentur, quantum numero decreſcerent: oblaturi libellos ſupplices principi, & relaturi quid ex æquo & bono ſubſcribi deceret, quídve reiici, induci, & linea tranſuerſa, litura, vel gladio cancellari. Vnde Cancellarij nomen deductum eſt: quia penes eum ſit ius libellos iniquos refellendi, cancellandi, delendi, tametſi Regi perplacuerint, tanquam monitores ſine fuco & aſſentatione dulciter increpantes, ſi Rex fortè indulgentiùs nefario homini delicti gratiam fecerit, aut in damnum tertij inauditi, vel Reip. vel ſuum, quædam donauerit. Sunt enim Reges propenſi ad benemerendum de quibuſlibet vſque ad benefacta malè collocanda: vel fortè, quòd putent non decere aliquem à ſermone principis triſtem diſcedere, vt Titus Cęſar dicere ſolebat, ęrarium nimia largitione exinaniens: Diem ſe perdidiſſe dicens, quo toto nihil cuiquam præſtitiſſet. Itaque viſum eſt antiquitati Aſſeſſorem ſummum Regi adhibere, non Augurem, qualẽ Lacedæmones ſuis Regibus ſelegerunt, vt M. Tullius prodidit, ſed Iuriſconſultum vnicum ſupremúmque, cancellare ineptos libellos, & effuſas donationes gnarum, vel ſi quid contra manifeſtam iuris rationem prece dolóve impetratum fuerit, ſpecioſæ poteſtatis argumento. quam non videtur ſpreuiſſe Chri-

Tit. de Referendariis, in Authent. col. 2.

Sueton. in Tito, c. 8.

Lib. 1. de diuinat.

Christus mirificus legislator, delens chirographum decreti, vt ait Apostolus, & affigens illud cruci: nimirùm vt ritè id cancellaret, tãquam dæmonis fraude, mox iugiter, porrecto libello, accusantis à mulierecula elicitum. Sursum versum igitur inducta cruce (vt ait Sidonius) *In Epist. ad Coloss. 2. cap.* διαβολὴ *est delatio*

Carmin. 16.

- perdidit omne
Quod lapsu dedit Eua suo chirographon illud,
Quo peruasus homo est. -

suóque sanguine subsignauit diploma iucundissimum perennis abolitionis concessæ hominibus verè & piè fidentibus cœlesti Cãcellario, excelsi Dei patris interpreti, preces à populo certatim fusas offerenti. Talem Siggonem Referendarium describit Gregor. Turonensis, qui Sigiberti Metẽsium Regis anulum tenuit: & Annonius Andoënum Dagoberti, qui, inquit, Referendarius ideò dictus est, quòd ad eum vniuersæ publicę deferrentur conscriptiones, quas anulo Regis, vel alio sigillo sibi credito firmaret, subnotaret. Athenis verò, vt est apud Suidam, ἐπιστάτης, seu præses, vnus erat è Senatorum numero, custodiens claues tẽpli, in quo esset ærarium, & publicum sigillum. Non prętermittam quod Procopius notat, Tribonianum Pamphylium Iustiniani Aug. Paredrum, id est assessorem, eo magistratu fungentem, quem, inquit, Romàni Coëstorem, Latini Iurisconsultum vocãt, cùm Ioannes Cappadox præfectura prętorij fungeretur. Nec abhorret, quod Zeno Imp. rescriptis pragmaticisque sanctionibus dictandis Quęstorem Magnifi- *Lib. 5. c. 3.* *Lib. 4 ca. 41.* *Lib 1. de bello Persico.* *In l. fin. C. de diuers. rescript.*

cum prȩficit. vbi interpres, iacta feliciter alea, Cancellarium expoſuit,& Iuſtinianus Auguſtus ita vſurpauit. Solebant autem antiqui anulo plurimùm ſignare, quorum Auguſtus Sphingis notam inter initia Imperij retinuit: donec lepore non infaceto eorum, qui epiſtolas & edicta acciperẽt, ænigmata vocantium perductus eſt,vt Alexandri Magni imagine ſignaret. Mœcenas ranam ſculptam ſibi habuit: in publicis, opinor, anulo regio vtebatur. nam Auguſti creditur fuiſſe Cancellarius,vt eius familiaris Horatius innuit, à frequente amico rogatus, vt apud Mœcenatem ſuffragaretur.

l. pen. C. de appellation.

Plin. lib. 37. cap. 1.

Lib. serm. 2. saty. 6.

Imprimat hus,cura, Mœcenas ſigna tabellis.
Dixeris, experiar: ſi vis, potes. -

Dion Caſſius addit, Auguſtum promiſcuè ſigillum prȩcipuum credidiſſe Mœcenati & Agrippæ, & tantum ambobus tribuiſſe,vt literas ad Senatum ſcriptas vel aliò impunè relegerent & immutarent. Planè Mœcenate mortuo conſtat Auguſtum ægrotantem in XI. Conſulatu,deplorata ſalute,vt credebat,poſtquàm de Republica multa grauiter diſſeruiſſet, Calpurnio Piſoni Coſ. collegæ libellum dediſſe, in quo ſcriptę erãt copiæ & reditus ciuitatis, tradito Agrippæ anulo, tanquam ipſi obſignandorum reſcriptorum & libellorum curam iniungeret, & iuſtitiæ ſolicitum præ cæteris iudicaret: adeò magnum habebatur regium cuſtodire anulum, id eſt, poſt principem in publica gubernatione prȩſtare,quo nihil poteſt eſſe ſublimius. Ideóque Aſſuerus Rex infenſus

Lib. 51.

Xiphilin. in Auguſt.

Eſther 8.

proteruo Aman, ademit ipſi anulum, transferens in Mardochæum Eſther coniugis ſuæ patruum, antea ipſi Aman tantoperè inuiſum & deſpicatum. Quinetiam extat diploma Ludouici Aug. Carolo Magno editi, quo victum Diui Germani ſodalibus Pariſienſibus in palatio Aquiſgrani pręſtituit, idque anulo regio ſignari iuſsit, anno Imperij ſui XVI. Idibus Ianuar. Alexander Magnus iam deficiente voce moriturus, detractum digito anulum Perdiccę tradidit, ſcilicet optimum amicorum deligens, cui partum Imperium crederet: ſed cunctante Perdicca, vt quod optabat, modeſtiùs acciperet, interceſsit Meleager, & Perdiccam tutelę prætextu regnum inuaſurũ perſuaſit. Ex quo liquet Cancellarij munus omniũ fuiſſe ſplendidiſsimum & antiquiſſimum, quamuis appellatio eius cenſeatur nuperrima. Budæus valde æſtuat, vt honoris originem à Minoë extrahat, quem Iouis magni ὀαριστὴν Homerus dixit, id eſt conuerſatorem & diſcipulum, vt Plato expoſuit. Cæterùm Minos Rex Cretæ fuit, non Regis Cãcellarius, ideóque leges à Deo didicit, cui Reges potiſsimùm curæ ſunt, vt idem poëta ſcripſit, Deique Reges alumnos ait, διοτρεφέων βασιλήων * animos collaudans, ſuauiſſimo legum pabulo enutritos, quibus ſemotis nullum regnum ſtabiliri poterit. Lex verò, opus regium, inuentio eſt & donum Dei, vt placet Demoſtheni: legis peruigil & excellens cuſtos Cancellarius: qualem reipſa ſe prębuit, dum viueret, ideoque à fato maximè laudabilis vir Michaël Hoſpitalis, cui Muſę ſtatuã

Annon. lib. 5. cap. 10.

& Curtius li. 10.

In l. vnica. ff. de off. præfecti prætor. ex Platonis Minoe.

Lib. 2. Iliad.

** id eſt, à Ioue nutritorum Regum.*

In l. 2. de legib. ff. Et à ſolo principe lex fit. C. de legib. l. vlt.

libentiſsimè ponerent, niſi Iuriſprudentia, ſimulque Philoſophia hoc decus præripuiſſet. Idque non ambiguè ſignificatum eſt ſuperioribus annis, Carolo IX. Rege ſuam Galliam opidatim luſtrante, cùm fortè eruta fuit, & è ſinu terræ altiùs effoſſæ ſtatua inciſo Ariſtotelis titulo, quæ apprimè M. Hoſpitalem lineamentis ac figuram referebat, vt nec ſibi ipſi magis ſit ille ſimilis, ſicut nec animi dotibus ab inſigni Philoſopho multũ differt. Vnde benè ominari cœpi de componendo turbulentæ Reipub. ſtatu, quia Gallorum Cancellarius Regi maximo intimus Magni illius Alexandri doctorem effigie exæquaſſet. Nec parum põderis apud me habuit caſus eiuſmodi, memoria recolẽtem Senatus Rom. decretum Albuneæ Sibyllæ ſacra in Capitolium transferri iubentis de Tibure opido, vbi colebatur vnam ob cauſam, quia ſimulachrum eius librum in manu ferens inuentum ſit in Anienis gurgite, atque ita iuxta ripam pro dea coli incœpit. Veſpaſianus quoque è Iudæa profligata reuertens ſpem Imperij maximè fouit, quòd per idẽ tempus Tegeę in Arcadia, dum vaticinantium inſtinctu humus foderetur, ſacrato quodam in loco vaſa operis antiqui reperta ſuerint, & in ipſis ſimillima Veſpaſiani imago. Nos itaque Hoſpitali humaniſſimóque viro, honoris gratia, tunc verſiculos dedicauimus comiter ſupra expectationem accipiendos:

Lactant. lib. 1. cap. 6. hæc fuit sibylla x.

sueton. in Veſpaſ. cap. 7.

Quiſquis Ariſtoteli doctum te contulit, idem
Blanditus docto fertur Ariſtoteli.

Sed & Ariſtoteles in quodam hymno virtutis laudes

ſtringens, cuius quidem pulchritudine incitati homines mortem oppetere non recuſant, vt Hercules & duo Ledæ filij laborioſis conatibus declararunt, & ſi quiſquam alius Heroum virtuti ſeſe dedidit. Hũc, inquit, immortales auctiorem meæ reddent Muſæ, quæ Memoria matre editæ, Iouis Hoſpitalis decus augere ſolent. Et ab eodem μναμοσυνας θυγατερες appellantur, καὶ διὸς ξενίε σέβας αὔξουσαι. Et ſe profectò in ære Hoſpitalis Cancellarij eſſe Muſæ non inficiãtur. Hic enim non minus apud eas in pretio fuit, quàm Cyrus Panopolites Præfectus prætorio deſignatus, Conſularis, ac patritius Theodoſio iuniore imperante, poëta percelebris: quem Eudocia verſuum amans apud maritum principem iuſtis laudibus extulerat, & inde ad honores, quoad liuor ipſum Conſtantinopoli in Phrygiam amandaret, vbi conſenuit. Vidimus tandem Ioan. Moruilierum Præſulem Aurelianenſem, ſigillorum Regiorum & iuſtitię cuſtodẽ, Hoſpitali ſeni occupatiſsimo adhibitum aliquando, non ſine gloria & claro modeſtię teſtimonio: quale præbuit Ianus quondam Italię regno præcipuè potitus, cùm Saturnum hoſpitem Imperij conſortem fecit, & ſimul ferinum hominum victum moréſque manſuefecit ac expoliuit: aut Gratianus Auguſtus, dum laborante ſtatu Romano Theodoſium ex Hiſpania vltima accitum ſibi vltrò adiunxit, & æquabili autoritate donauit: : ne à fabulis Herculem ferendi cœli participem ab Atlante Mauro factum repetam, néve inculcem illud Solonis, qui dignitate pollen-

Laërt. lib. 5. in Aristotele.

suidas verb. cyrus.

tes viros apud Reges comparabat iis calculis, quibus in ſupputandis componendíſque rationibus vulgò vtimur. Interdum enim maiorẽ numerũ, interdum minorẽ ſignificant. quanquã hoc potiſsimùm in Gallia acciderit Ludouico XI. regnãte, potentioribus aulicis duriuſculo, & Petrum Moruilierum Cancellarium ſuum præ reliquis admittente arduis regni negotiis optatiſsimum, aut Northmanę familiæ nobiliſsimæ, aut huius nomophylacis gentilem ſanguinis luce ſpectatum. Inde Moruilierus res repetitum miſſus in Burgundiam vnà cum Comite d'Eu & Narbonenſi antiſtite, coram Philippo Duce liberrimè verba fecit, iuris ſui fiducia: quia Carolus Ducis filius lembum Gallicum è Dieppæ portu ſoluentem cum eximiis vectoribus intercipi mandaſſe arguebatur, ſicque Ludouicum Regem laceſsiuiſſe. Cùm verò receſsiſſet legatione functus Moruilierus malè coagmentata gratia cum Carolo Burgundo iuuenilis ardoris pleno, exarſit mox bellum atrox Boni publici nomine colorem quęrens contra Regem, vt populus ac Carolus Dux Biturigum Regis frater Burgundo & Armorico Duci ſtuderet. adeò in fatis eſt flagrantibus Galliæ bellis & diſcordiis Moruilierum aliquem legibus & ſigillis pręfici: ſicut agitata procellis naui magiſtrum ſolertem expetimus & præficimus, cui prora & puppis credatur. Verùm accepi ego illi Moruiliero ſuffectum à Rege Ludouico XI. in tanti honoris cura Io. Iuuenalem Vrſinum Italum, Antiocheni Pręſulis fratrem, qui antea de gradu ſuo

Philipp. Cuminus in Ludouico xi. c. 1. & 2. anno 1464.

Vide Roſariũ Ludouici xi. anno 1465. & in Catalogo Cancellariorum 1455.

deiectus fuerat, alioquin valde industrius, non ignarus se sigillis sacris adhiberi, cereæ prorsus materiæ & liquari in quamuis formam idoneæ, quales sunt Regum voluntates. Nec hoc ipsum nescit quisque patritius Francis sigillis incumbens, & gentis suę ceris imaginibúsque splendorem adiiciens: nec minus suæ prudentiæ fauis dulcissimis quàm cera regia delibutus, & fortè memoria repetens id quod Ludouicus, dum sigilla Iuuenali traderet, feciſſe narratur, nempè ea ori ipsius leuiter impressisse, ne videlicet secreta regni vnquam reseraret. Quod & Hospitalis retinuit, vir constans & temperatus, neque effusa lętitia secundas res apprehędens, neque aduersas cursim diffugiens, & eodem vultu vtrique fortunæ sese exhibens, celeriùs vtique recurrenti, quàm vllus Oceanus: vt paulò antè declarauit euentus Caleti rursus Galliæ conglutinati: in quo describendo ipse vates optimus Merlinum Britanniæ vatem fatidicum valde illustrauit, atque superauit:

Hospital. lib. de Caleti expugnatione.

Namque erat in fatis rediturum haud antè Caletum
Ad veteres dominos, quàm se regina marito
Traderet externo, veterúmq; propagine regum
Posthabita, nouus hic succederet aduena regno.
Ipse Valesina venturum è stirpe nepotem
MERLINVS vates multo prædixerat antè
Sanguinis vltorem nostri, cladisq; futurum
Creciacæ, cecidit qua Francica penè iuuentus
Omnis, & extinctæ sunt longa in tempora vires.

At prosper è diuerso legitur fuisse Oenomano Pisæorum Regi exterus gener, qui filiam Hippodamiã regnúmque inuitus ex oraculo concederet: vt contigit Pelope ex Asia illuc traiiciente, qui regioni posthea suum nomen ac fines multò ampliores reliquit. Similiter Latino Regi, cui maximè nubilem filiam collocaret, consulenti Faunus Deus respondit:

pausan. lib. 1. Eliacorum.

Virgil. li. 7. Æneid.

Externi venient generi, qui sanguine nostrum
Nomen in astra ferant.

Itaque Lauinia Æneæ Troiano auspicatè nupsit. Atqui Anglię genius commodè ferre non poterat Philippum Hispaniæ Regem potentissimum, in cuius manum Maria regni Anglici hæres grandis natu venerat, Caletum olim quęsitum aduersus Philippum Valesium Regem Philippo marito amissura: quamuis hoc opidum arce, muris, mariąue munitum, non nisi hostes cœlitùs demissos timere posse videretur. Sed Francisco Guisiano Duce obsessum didicit superari, Henrico Valesio Rege priscam cladem nouis armis feliciter expiante. Ferunt autem Philippum Hispanum titulo tenus Anglis tantùm imperantem, subodoratum Francam expeditionem aduersus Caletum & Guinam, eiúsque certiorem fecisse quamprimùm Mariam vxorem & proceres Anglorum, necnon opem ac prędidium obtulisse: idque neglectum ab Anglis Hispanum astum metuentibus, ac in caducum parietem inclinantibus, collocata defensionis spe in Caleti prefectum opulentũ magis quàm illustrem: vtpotè qui DC. militibus temerè credens,

Maria Anglica 35. annos excesserat.

&

& ciuium charitatem loco autoritatis nactus, pactus ferè censebatur, vt ipse quietem, miles autem licentiam haberet. Proinde consultissimo Duci Guisiano non magis cum viris tunc bellandum fuit, quàm cum Luna æquoris gubernatrice, & cum fluctibus, ne his reciprocis pugnacium Francorum manus eliderentur, quæ per relabentis maris inducias assiduo tormentorum tonitru magnam arcis & murorum ruinam edidit.

Expugnata priùs turris, mox regia muro
Iuncta domus, primos aditus patefecit in vrbem.
Armatis data pax & inermibus, vrbe relicta
Illæsi ciues alio concedere iussi,

vt idem Hospitalis cecinit, Guisiani victoriis dignissimus scriptor. Debellata deinde Guina cum adiacentibus opidulis, Strozzio è Florentię principibus rem impigrè gerente, & Mommorenciis fratribus nihil à patre maximo Conestabili degenerãtibus, atque inuicto animo ostendentibus viam nullam virtuti inuiam esse: vt ianua Francię, quæ tandiu Anglis patuerat, tandem obstrueretur: quodque hostibus lõga fortunæ indulgentia struxerat, ocyssimè, vt assolet, dissiparetur, cuius quidem benignitas inter mortales alterna est. Accepit itaque fidem propè antiqua narratio, de Celtis scilicet, erecta mente inundans mare sustinere solitis, & in medios fluctus stricto gladio irrumpẽtibus armatis, tanquam interriti terribile elementum domare contenderent. Pacati etiã quieuerunt Manes nobilium Francorum, qui Philip- *Ælian. li. variæ historiæ 12. cap. 23.*

pum Valesium Regem contra Edouardum III. Anglum secuti, pro patria dimicantes occubuerãt* iuxta Crecium Comitatus Pontiui opidulum, & quibus labor ex itinere hostili dolo mistus non parum obstiterat. Anglus etenim simulatione fugæ post latam agrorum hominúmque vastationem integras vires seruauerat in id temporis, quo solet hostis superari. Quocirca innatus Francis ardor & confligendi desiderium perfecit facilè, vt defessus exercitus & dudum ab Abeuilla digressus ferrum illicò stringeret, minante Valesio Rege se breui demonstraturum Anglo aliud esse populari indefensos, aliud cum hoste decernere. Nam & Ligurum sagittariorum XII. milia mercede cõduxerat. Itaque his fretus, nisi Anglus anteuertisset, in Britanniam transmittere destinarat, vt in suo eum solo frangeret, Scipionis exemplo, eodem consilio teterrimum Annibalem à Romæ ceruicibus depellentis, bello in Africam translato. Cæterùm vbi sors imperauit in Gallia decerni, Ligurum sagittæ vmbone Anglico exceptæ, vicissim arcus & tela sensere letalia: ita vt equitatus Gallicus ab vltimo agmine gerendæ rei gratia in principia præuolaret, numine infenso nihil admodũ proficiẽs boni, sed ad crudelissimi hostis satietatem vel captus, vel interemptus. Desiderati imprimis sunt eo prælio Io. Boëmus Rex, Carolus Alẽconius Philippi Regis frater, duo Ludouici, alter Lotaringię Dux, alter Flandriæ Comes, atque, vt semel dicam, adeò attritę fuere tum Gallorum opes & vires, vt re-

* *Anno 1346. Vide Gillium in Philippo VI.*

Polydor. lib. 19. histor. Anglicæ.

colligere difficilimum poſtea fuerit: vtque, ſicut iam antè narraui, Caleti debellandi occaſio Anglis præbita fuerit. Voluit Philippo mortuo Ioannes filius, nominis inuſitati & infauſti Regibus, fractam ſpem nouare, & pœnitendam aciem in melioris euentus fiduciam ſuſtentare, arbitratus, quod erat, neque omnes copias Francię in Anglum productas, neque amiſſas omnes ad Crecium, & tandem aliquando fortunam in partibus Gallorum fore, ac lilia amplexuram. Vt apud Homerum Iupiter in monte Ida in aurea ſtatera expendens fata Grecorum & Troianorum iugi certamine afflictorum, his meliora portendi declarauit, illos terrens protinus & fulmine feriēs: ne Græcus Deus ſemper ſcilicet videretur, qui Dardanum ex Electra genuiſſet Troiani generis autorē. Verùm ne decennio quidem pòſt flecti numen potuit, vt Gallis opitularetur, nullo infortunio, nulla prece, litantibus. Exacerbatus igitur Ioannes Valeſius valde ac meritò, quòd poſt Caletum Guina opidum ditionis Anglicæ factum eſſet* infami prodi-
tione: quodque Edouardus Princeps Valliæ regis filius iuuenili ferocia exultans (vixdum enim XXIIII. ætatis agebat annum) Burdigala erumpens in Tolo-
ſatum fines graſſatus, & tranſmiſſo Garumna flumine Carcaſum, Narbonem, & Beteras opida nobilia, late vaſtaſſet, procellæ in morem, recurrens Burdigalam à pręda. Edouardus verò pater vulnus vulneri accumulans, & malum malo, loca Caleto finitima non iuſto bello, ſed prędatione pariter diuexabat:

Iliad. 8.

* *Anno 1351. Nic. Gill. & 1355. de duello oblato patri principis de Gal les, Polydorus lib. 19. vbi de Narbona & Toloſa.*

ſingularis certaminis aleam à Ioanne Rege oblati per internuncium Euchanium tribunum recuſabat, ludificans ac dicens, oportere ſe timere Ioanni in meliores vſus ſeruando. Quamobrem prę nimia patiẽtia in rabiem verſa decreuit Ioannes Vuallię Principem ab Aquitania exterminare, imminentem iam Pictonum iugulis, verùm audito Francorum aduentu atque exercitu milibus quadraginta inſigni, ad æquas pacis conditiones deſcendere paratum, præſertim hortatu legatorum opportuniſsimè ab Innocẽtio VI. Rom. Pontifice miſſorum in hęc & illa caſtra ſubinde deſilientium, vt Regum iras componerent, oſtenderentque ſeorſum vtrilibet meliorem & tutiorem fore certam pacem ſperata victoria: Franco tamen neutiquam perſuaſuri, etiamſi perſuaſerint, nimirùm toties laceſſito, & inertes dextras iungere pudenti, nihilque magis metuenti, quàm ne Vuallius impunè effugeret. Atque ita Rex meliore voto fatoque dignus, re infecta legatos diſcedere permiſit, ſera pœnitentia recantaturus: non aliter atque Clotarius I. Rex Francorum reſpuens pacem, obſides, & tributum à Saxonibus ſupplicibus oblatum, prætulit obſequio preſenti anceps & atrox certamẽ: quò fugiens, cum ſuiſmet de pernicitate contenderet. vt & Magnus Pompeius, in quem Cæſar nihil omiſit eorum, quæ ad reconciliandum inimicum facerent: ne amplius fortunam periclitari vellet amiſſa Sicilia, Sardinia, duabus Hiſpaniis, & Italicis copiis, nihil admiſit Pompeius, æqua parte haud con-

Platina in vita Innocentij. & hoc 1356. die 18. septemb. In legatis fuit Cardinalis Petragorius, vt Gillius ſcribit.

Annon. lib. 2. cap. 27.

Iul. Cæſar lib. 3. de bello Ciuili, Vibullium mittit ad Pomp. pacandum.

tentus, qui ſe omnia habiturum confidebat, vt amiſſo exercitu dignitati ſuę ſuperſtes per Theſſalica Tẽpe fugeret trepidus, quoad in Ægyptio littore occideretur, reuulſo humeris capite, mox ad victorem perlato. Cæterùm Ioannes Pompeio cautior, & animoſior ſciebat fugientibus non modò hoſtes, ſed etiã ſuos timendos eſſe: pugnantibus, hoſtes tantummodò: vt Darij Regis ab Alexandro ſuperati exitus declarauit. Illum enim Beſſus Nabarzanis aſſenſione inauditi facinoris coita ſocietate, apud victorẽ gratiam inire falſò ſuſpicatus, fuga propè elapſum fraude trucidauit. Proinde mirifica conſtantia in pugna perſtitit compeditus iniquitate loci, in quem aduerſus Anglos alacer procurrerat, propter vepres & dumeta frequentia, paucis à Pictonica vrbe miliaribus: * vbi tam aſpero munimento ſagittarij Anglici ſe tutabantur, & eminus non leuem armaturam tantùm, ſed etiam triarios vulnerabant: maximè Caroli Delphini alam primę frontis, qui peditatui Anglo propiùs accedere ſatagebat, vt arcus ſuperuacuos redderet, non minus quàm pater Rex in feriendo pertinax. Sed arbuſtis ac ſatis vetabatur. Sanè Cleomenes Lacedęmonius Dux aduerſus Hippiam Athenienſem, qui equitatu, vt Frontinus tradit, præualebat, præſenſerat, quantum momenti habeat impedita planities: dum eam, in qua pugnandum foret, arboribus cæſis iuſsit ſterni. Itaque Delphinus arduus magis quàm felix, tunc parum auſcultauit Petro Borbonio Duci, qui retardandum impetum mo-

Q. Curtius lib. 5.

* *Locum quidã dixit vocari hodie Malepertuſũ.*

nebat, donec hoſtes iram & pharetram exhauſiſſent: & cùm ſtare expedit, currere eſſe pigerrimũ. Enimuerò dum Delphinum ferro & audacia iter faciẽtem Borbonius non deſerit, dum agmina ſoluit & laxat, glomeratis hoſtibus circumuentus inter primos cecidit: & ne diutiùs pugnaretur effecit, territis adeò Gallis, vt prẹter ſolitum terga verterent, & incluſum à circumfuſis Regem de pugna feſſum à recentibus & vegetis capi paterentur. Aiunt alij fugâ elapſum propemodum, cæſis multis obuiis, niſi Dionyſius Morbecus Atrebas Anglis ſtudens & gloriæ, ipſum retraxiſſet, mœſtum amiſſo Philippo filio, & proſpecta multa nobilitate, quæ cruento corpore dumos tegebat, nondum ſatiato Principe Anglo tãta ſtrage, nec ſaltem Annibalem imitante, qui in Cãnenſi prẹlio iuſsit Pœno militi ferro parcere poſt certã victoriã, & miſsis duobus modiis annulorum Carthaginẽ, taxantem menſura Romanos equites, quos ſtrauerat. Nã Edouardus calamitatẽ exprobrauit victis, à Pictonibus traducens Burdigalam exutos armis, in quibus nihil iam prẹſidij eſſe poterat.

Luc. Florus in Epitome lib. 2. cap. 6.

Alij tres modios miſſos ſcribunt.

Vbi verò deferbuit inſolentia victorię, Vuallius Princeps Ioannem in Britanniam trãſuecturus, & patri lętitia perfuſo traditurus, humaniſimè cum eo agere cœpit, tum propter neceſſitudinem, quæ intercedebat, tum ob priſtinæ maieſtatis reſpectum, & viciſſitudinem rerum tunc magis à gaudio degenerantium, cùm ſecuritas præſumitur. Idque prẹſentis fortunæ ſolatium ſaltem Rex capiebat, quia officio-

siſsimè tractaretur regia reuerentia, interim tamen dolorem altum cordè premens: atque Edouardo ſeni ſuadenti, vt curarum oblitus iucundiùs viueret, reſpondens ſacrum illud ex celebri carmine: Quomodo cantabimus canticum in terra aliena? Et profectò difficile eſt in ſummis miſeriis non angi, & hominem prorſus exuere. Præſentiebat etenim Rex fore, vt bona Gallię parte in ſe redimendo multaretur, tertia * fermè, eáque florente Aquitania, cum aliquot Belgi opidis, & tanto auri numero, quantum ad regnum exinaniendum ſufficeret: ſic poſtliminio per Caletos ad idipſum reuerteretur datis obſidibus pro pretij exoluendi reſiduo. Ad quos liberandos bona fide, dum in Britanniam denuò transfretaſſet, auctus nuperrimè Burgundi Ducatus ſucceſſione, ex ægritudine Lõdini moritur, * inferendus regiis maiorum ſuorum tumulis in ædem Dionyſiam, cultu mirifico, licet funeſto, Gallis Anglíſque tanquam æmulatione mœroris complorantibus. Præcæteris querebantur ſtellati equites pridem à Rege clariſsimo & planè cœleſtis honoris titulo decorati, ex inuentione & præſcripto Ioannis Regis hortantis ſtellam auream conſpicuo in galeri vel chlamydis loco geſtari, magnanimitatis & fidelitatis indicio. Sunt qui putent Iulij Cęſaris imitamento hoc introductũ, vt cuius ſimulacro in vertice ſtella crinita eminuit: ſed non niſi à funere, cùm ludis eius honori ab Auguſto editis ſtella ſimilis in cœlo continuis ſeptem diebus affulſiſſet, ita vt vulgò crederetur anima eſſe

sic Polydorus lib. 19. hiſt. Anglic.

* *Vide P. Cuminum in Ludou. xi. cap. III.*

* *Anno 1364. die 8. Aprilis.*

Sueton. de Cæſare, cap. 88.

Cæsaris. Planè Ægyptij inter Hieroglyphicas stellæ notam plurimi fecere, hominis masculi animam significantes: Interdum etiam noctem, vt Orus Apollo prodidit. Deinde stella per noctem & opacas tenebras nitet splendidiùs, quàm dum Luna peruigilat sereno cœlo. Sic decet regios amicos & clientes aduersis obscurisque Regum rebus in obsequio & fide perdurare, & incerta in fortuna certam beneuolentiam ostẽdere: alioquin qui secundis nitidisque successibus amicè adsunt, obsequuntur, sepulchris non absimiles fiunt, inscriptionem nudam sine re, sine effectu retinentibus. In hunc equitum ordinem cooptati anniuersario solemnique Regis epulo post rem diuinam factam excipiebantur. Itaque accidit, vt dũ festus dies celebraretur à Rege & adscitis equitibus, non procul à Lutetia, in antiqua Audoëni domo, malè feriati Angli opidum Guinam Caleto, vt antè dixi, finitimum impressione facta caperent *. Quod cùm est rescitum, cunctos irritauit equites, pro Rege animam proiecturos, & ex principibus aulicísque clarissimis selectos. ne quis putet hunc ordinem supra equestrem Romanum non fuisse. Equites enim Romani vix erãt patritij, sed inter plebeiam & senatoriam conditionem medij. Inde Velleius: Fuit, inquit, C. Octauius, vt non patritia, ita admodum speciosa equestri familia genitus, grauis, sanctus, innocens, diues, atque ita dignus Octauij Augusti parens. Dion Cassius inter cętera moderationis signa Mæcenati summo Cancellario Augusti peculiaria, refert cum,

Lib. de Hieroglyphicis, seu sacris notis. ποτὲ δὲ νύκτα *inquit.*

* *Anno 1532. vt in Rosario Ludouici xi.* A sainct Ouen.

Lib. 2. histor. Romanæ.

Sueton. in Augusto.

Lib. 55.

eum, cùm tantoperè autoritate pręstaret, in equestri statu vitam exegisse. Non igitur ambiuit latum clauum, non purpuram, equites à curia secernentem, sed aureo contentus fuit anulo equitum Roman. insigni, & censu vbere sine auaritia. Decretum enim id ius tantùm vetere lege fuerat ingenuo ipsi patri auóque paterno cccc. sestertia census habenti, vt in xiiii. ordinibus theatri sedere quiret. Sed hoc iuris à Cæsaribus sæpè indultum iis, qui ex aliqua causa postularent, Plinius scribit. Putem, quia equites in Senatum plerunque tanquam ex seminario trãsferrẽtur, & transcriberentur, complures Senatorum anulum aureum retinuisse. Idcircò cùm Flauius Appij Cæci scriba dies fastos publicasset, & formulas actionum antè populo celatas optimatum astutia, & propterea Ædilis curulis ac Tribunus plebis factus esset, Senatum cõtigit tanta indignatione exarsisse, vt anulos aureos abiecerit, vt in antiquis lectum est Annalibus. Stelliferi ordinis excellentiam Edouardus iii. Anglus imitari noluit, exæquare studuit. Præterquã quòd iam antea antiquatum mensæ rotundę, inductum ab Arturo Rege, honorem & ritum redintegrauerat, die Diuo Georgio cõsecrata, *in annos singulos exhibitis hastilibus ludis, & opiparis conuiiis alterno buccinæ & citharę concentu: instituit postmodùm ordinem vulgò Iarterium, sex & viginti equitibus pręstantissimis perpetuis compositum: ita vt in vnius defuncti locum alius sufficiatur, Rege principe collegij cæruleo colore palliati. At, quod

lib. 9. cap. 36.

Lib. 33. cap. 1. & 2.

* *Anno 1345. in Rosario Ludouici xi.*

* *Nã ex ea corrigia nomẽ tarterij tractum, inscriptio Gallica habuit, vt ait Polydor. lib.* 19. *Honi soit qui mal i pense.*

caput est,* singuli equites ligaculo auro, gemmis refulgente, crus sinistrum infra poplitem fibula vinciebant: & sculpta inscriptione Gallico idiomate significabãt, ignominia dignum, quicunque malè cogitet. Magna ceremonia in castello Vindesorio nobile institutum coli incœpit, atque perseuerauit prętextu sacri Georgio tutelari equitum numini faciundi, cùm veriùs militi pedestri dicari palàm debuisset, nempè Amori nudo, nec inermi, cùm arcum & tela cum facibus eminus vrentibus ferat. Siquidem rumore increbrescẽte perlatum est mirificum equitatum hunc cingulo regio insignem, originem suam debere fasciolæ Heroidis Salberinę casu illi è tibia decidentis, atque protinus à Rege peramante collectæ. Nec illepidè vetus quidam poëta triumphum Cupidinis olim descripsit instructa pompa, in qua Iupiter ante currum triumphantis ducitur cathenatus, excusaturus proculdubiò Britãnum Regem impeditum crure magis quàm animo, vinculo scilicet puriore, quàm Cestus prædicetur Veneris. adeò à tenuibus quandoque primordiis magnarum rerum incrementa proficiscuntur. Quinimò penitus rimãti latet in nexu cruris honestissima cohortatio, ne equites fugere velint, prodigentes honorem in constantia & magnanimitate situm. Cętèrùm exigui huius cinguli vsum fuisse veteribus principibus compertum habeo, & quidem vsque ad luxum auri & sericī. Quod in Carolo Magno obseruatum est, & in altero Magno, sed Romano Pompeio: cui dum Gn.

Lactant. lib. de falsa relig. ca. 11. *Regi autẽ Anglo Comitissa de salbery chara fuit*

Notat Eginhartus in vita Caroli.

Lentulus Marcellinus Cos. pro concione nimiã potentiam obiectaret assensu populi, inuidiosæ querelę pręsto fuit Fauonius, animaduertens eximij Ducis crus candida fascia alligatum: Non refert, inquit, qua in parte corporis sit diadema. Atque ea cauillatione regias vires ei exprobrauit. *Val. Max. lib. 6. c. 2.*

POST Anglicum equitum ordinem memoretur Burgundus, inductus à Philippo Duce, qui viuus beatus est habitus: at post mortem, Pij probíque nactus est nomen. Is* sodalitium XXIIII. equitum se coryphæo honorauit aureo collari, à quo torquis in pectus propendẽs aurei velleris imaginem referret. Strabo quidem, Iasonis cum Argonautis expeditionem in Colchos, ad quęrendas opes aurúmque barbarum respicere arbitratur, propter torrentes regionis auriferos, vbi accolæ perforatis tabulis ac lanatis pellibus aurum excipiunt. Nec multum ab huius cõiectura abhorret Medea decepta fugiẽs à patre Æeta propter virum, quem pòst fugere coacta est. Adde expilatam regiam: atque, si placet,

* *Anno 1429. in Rosario Ludouici xi.*

Lib. 11. Geogr.

- traditum fratrem neci:
Et scelere in vno non semel factum scelus,

vt inquit Tragicus. Quæ ratio est diuitiarum repentè partarum, vt malis videlicet artibus sæpissimè cõgerantur. At bonus Philippus benigniùs velleris aurei symbolum ad virtutem, quam sequitur gloria, prœuenit labor, transtulit, iuxta illud Hesiodi:

seneca in Medea.

In lib. Operum & dierum.

τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν ἀθάνατοι.

Subdit longam & arduam viam

id est, Ante virtutẽ sudorem dij posuere immortales.

ad illam eſſe ad extremum facilem & amœnam. Vnde Iaſoni longum mare & procelloſum enauigandum fuit, certandum cum dracone, cum tauro flammas vomente, id eſt, opinor, cum vitiis monſtro quolibet magis horridis. Non etenim tot pericula adiuiſſet profectus domo, felix, & ibidem quietus, propter auream arietis pellem, quamuis ſmaragdis & hyacinthis farta fuiſſet: ſed virtutis conſentaneum præmium expectauit gloriam:

- villiſque comantem
Sidereis totos pellem nunc fundit in artus,
Nunc in colla refert, nunc implicat ille ſiniſtra,

In Argonautic. li. 8. vt ait Valerius Flaccus: apprimè quadrans Burgundo inſtituto, & auro penſili in pectus ingenuum & generoſum demiſſo è collo, arduoque gutture, inſtar monilis eximij. Quare ſtudioſè eiuſmodi aurea inſignia etiamnum oſtentantur à Philippo Hiſpaniæ Rege, Burgundum genus extollente, quod vtique à Gallia oriundum eſt.

Alibi de Burgundo Ducatu dicendum reſtat.

ÆMVLATIONE decora cõtigit deinde, vt Rex Ludouicus XI. quo nemo Francorum regnum cautiùs ſtabiliuit, vel fuſiùs dilatauit, Diui Michaëlis ordinem produceret * fauſtis ominibus. quippè cùm penes Michaëlem Deus opt. Max. regnorum curam & diſpenſationem ſtatuerit, vt quocunque inclinet ille, ſecuritas ſubſequatur: quemadmodum Daniel propheta arguit ex euentu Perſarum & Græcorum. Eſt autem bellator ita modeſtus Michaël, vt in duello contra dæmonem maledictis ſe vinci paſſus fue-

* *Anno Chriſti 1469. menſis Auguſti Calẽdis.*

Cap. 10.

Epiſt. Iudæ.

rit, dummodò reipsa fortior discederet, de corpore Mosis & de vano cultu numinis extincti scilicet dépellendo disceptans: hoc tantùm hosti regerens, Imperet tibi Deus. Non immeritò Greci eum vocant ἀρχιστράτηγον*. Nam & cœlestium angelorum exercitum ducit, & cum illo Draconem capitibus septem & totidem diadematibus fultum debellauit. Insuper situm est fanum Michaëlis venerationis antiquæ in edito promõtorio Oceani Northmanici, quod Cornubiæ Anglicæ littori imminet, Gallię tam fidum, tã addictum, vt cùm Angli Carolo VI. Regi Northmaniam extorsissent, mons hic terra marique obsessus, prędidio humano non destitutus, cœlesti abundè firmatus, dedi semper renuerit. Didici ego antiquitùs in eius montis ramentis, quod vndis Oceani allatratur, & propter eiusdem refluxum littus habet asperum, mulieres solitas furuę Proserpinę sacra facere, Æthiopum colorem imitantes, toto corpore nudas, & herba oblitas, quam Galli glastum appellant, ritu certè tetro, & è Britannia profecto: sicut iis qui ex Ponto Constantinopolim nauigarunt, occurrit ad dextram locus ab vrbe non plus LXX. stadiis, quem Michaëlium dixere, antè Vestæ consecratus: quoad ibidem Michaël apparuerit, mala & morbos propellens, Dei ope implorata, vt retulit Sozomenus. Nam & Michaël splendore circumfusus Alberto Auranchio antistiti sese tertiò obtulit, ædem sibi extrui efflagitans, tanquam vnius Dei famulo nõ vltimo. Nam antea mons ille accolis terrori, non

Nicet. lib. 3. de Isaacij angeli imperio.

** Id est, archiducẽ copiarum. Apocal. cap. 12.*

Nic. Gill. in Carolo vi. 1419. & Rosarium Ludouici xi.

Plin. lib. 22. cap. 1.

Lib. hist. Eccles. 2. cap. 3. Nic. Gill. in Dagoberto 2. anno 699.

vsui erat, ob antrum Tombelani gigantis, qui toti regioni vastitatem & perniciem magnam inuexerat, rapto viuens, & prædas vndiquaque conuectans, vorax supra Milonem Crotoniatem, qui bouem quadrimum in Olympicis per stadium humeris circumtulit, & solus eo die comedit: nec magis frugalis quàm Combletes Rex Lydius, qui dilaniatam noctu vxorem mandere non erubuit præter manum in ore stertentis postridie repertam, si non ludit Athenæus. Atqui Tombelanus turpe ducens sudore quærere, quod sanguine & impetu parari posset, vim intulerat Helenæ Hoëlis Comitis Britonis filiæ, & iuuenculam iugi impatientem mori coëgerat, finem scelerũ non facturus, nisi Arturus ille Britannorum præclarus Rex transmissis in Galliam copiis feram hanc sua manu peremisset, se furiis deuouentem, quibus, vt reor, horrorem incussit. Decem cubita impleuisse gigantem statura accepimus. Ea moles deprehensa longo pòst tempore, præroso fluctibus littore, cùm ossa patuissent Orestis cadauer magnitudine excedẽtia, quæ Tegeæ inuenta à Laconibus oraculo monitis septem cubitum duntaxat fuerunt: quique auditu prodigium refutauerãt, oculis acquieuere. Quòd autem Michaëlem Oceanõ conterminum consultò Rex Ludouicus respexerit, testantur conchæ auro simulatæ cum aurea Angeli effigie ex equitum collo in pectus honestum demissa, Oceani spoliis quodãmodò ornata, velut margaritarum inuolucro naturali, quæ vt in Indico Oceano, sic in Britannico in-

Lib. 10. cap. 1. vbi Combletẽ ait semet iugulasse.

In Rosario Ludouici xi. anno 494.

Solinus in Polyhistore, cap. 5.

ueniuntur, tenuiores tamen & decolores: ex quibus Iulius Cæsar thoracem Veneri genitrici dedicauit. *Plin. lib. 9. cap. 35. & ca. 25.* Apud Gnidiorum delubrum huic diuę sacrum conchæ muricum similiter colebantur. Nec dubium est, conchyliis potissimas pelagi opes naturam condidisse, si quis prętereà purpuras consideret inficiendis Regum paludamentis destinatas. Itaque conchyliata monilia lilij flosculis sparsa libenter prætulerim bullæ aureæ, cordis humani instar sculptæ, qua quidem æquè Romani ingenuos pueros donauerunt, exemplo Tarquinij Prisci Regis filium suum eadem ornantis, quòd in bello aduersus Latinos & Hetruscos anno ætatis XIII. hostem percussisset. Pueris bullas non inuidemus: viris præstantioribus laudamus Gallicum Michaëlis ornamentum, quod non sine delectu equitibus concedi consueuit, sed iis, quos singulari honore Rex prosequitur, atque fraterna fermè beneuolentia, siue indigenæ, siue externi fuerint: non leue initi fœderis pignus id esse ducens, nisi recusauerint, vt Dux Britonum metuens Angli Burgundiąque offensionem. Vidi equitem clarum, quia se censumque suum infra id decus æstimaret, idcircò reiicere: tam magnum in recusandis honoribus seipsum prębens, quantum gesserat in promerędis. Itaque non reprehendi id honoris sine fastidio reiicientem nostra ætate, atque affinem quendam meum, quem nominare adhuc nolo, vt æmulos inficiantes deprehendam, & interea moderatos viros magni faciam. Nec obliuiscar M. Catonis, qui obie-

Plutarch. in Problemat. & de viris illustrib.

P. Æmilius in Ludouico xi.

A. Gell. lib. 5 c. 6. cit M. Fuluio nobiliori ex Hiſpania vlteriore reuerſo, &, vt eſt apud Liuiũ, in vrbe ouanti, quòd milites ex leuiſſimis cauſis corona donaſſet. Quis, inquit Cato, vidit corona donari quemquam, cùm opidum captum non eſſet? aut caſtra hoſtium capta non eſſent? Itaque libenter commendo liliati monilis ſecurum equitem, alioquin ſtrenuum, & alios etiam, quibus Rex abſentibus tanti ornamenti inſignia miſit: à quibus videlicet preſenti animo in præliis adiutus fuiſſet. tametſi olim Theodoſius Auguſtus lege lata, quam Francus mos obliterauit, cingulo dignitatis in abſentia donatos cæteris poſtpoſuerit. Cæterùm non paucos vidi nobilium, qui in aula mirarentur tam mirum & pretioſum claritudinis & virtutis caſtrenſis ſignum iam paſſim tribui: ſic fore, vt deſpicatui aliquando duceretur. ſicut fertur Socrates imprecatus ei, qui facilè omnibus gratificans, nihil animaduerteret, cui largiretur, tanquam (vt ipſe dicebat) Gratias virgines proſtituëret. Ego non ſum adeò curioſè Lynceus, vt quemquam indignũ peruiderim è multis, quos propter illuſtres natales, aut bene nauatam in armis operam, meritos Rex perſpicax agnouit, aut certè fecit: ſed perantiqua res eſt exprobratio multitudinis in dignitatibus alienis. Non vacauit illa C. Iulius, cùm peregrinos in Senatum allegiſſet, potiſſimùm Gallorum nobiliſſimos: ita vt illud vulgò iactaretur, Gallos Cæſar in triumphum ducit. Et amarius quiddam, fauente Cicerone, dicacibus obviolatum ampliſſimum ordinem ſic accidit,

l. fin. C. lib. 12. vt dignit. ordo ſeruetur.

stob. in ſermone 15.

sueton. in Iulio cap. 80.

vt

vt Laberio mimorum ſcriptori Cęſari cumprimis amico ſedile quęrenti diceret in curia: Recepiſſem te, niſi anguſtè ſederem: in nouum Senatus numerum iocatus: viciſsim illud audiens: Mirum ſi anguſtè ſedes, ô Cicero, duabus ſellis fretus. nempè modò ſtudens Pompeio, modò Cæſari Tullius, malè audiebat: quod malè dicentibus plerumque contingit. Nec debuit eos inceſſere nondum tam illuſtris, vt caliginem nouitatis domeſticæ effugeret: quamquam ſi virtus eloquij per ſeipſam ęſtimetur, magiſter clariſſimus. Sanè Ludouicus XI. optionem faciens triginta ſex equitum, qui è tota aulicorum turba Michaëlis militiæ, honoris cauſa, nomen darent in Ambaſiano opido, eorum in numerum ſe, Carolúmque fratrem Aquitanię Ducem, Ioan. Borbonium, ac denique Ludouicum Luxemburgenſem Fani Pauli, & Franci ſtabuli Comitem glorioſè referret, necnon alios maiorum ſuorum ceris & imaginibus cenſendos. Tanneguium à Caſtello non eſt aſpernatus, virum meritorum prolixitate memorandum: vtpotè qui Carolo VI. Ludouici ipſius auo imperante præfecturam Pariſiorum prudenter & proſperè geſſerat, & pullulantes ſeditiones compeſcuerat, priuſquàm Burgundo Duce inſtigante adoleſcerent: ſed & Mõlerio è caſtello Burgundos fortiter extruſerat, perſeueranter regni commodo addictus: Quocirca Carolo VII. vſqueadeò gratioſus, vt incaſſum fieri Rex pateretur negotium, cui auſpicando Tanneguij conſilium non acceſſiſſet*. Cæterùm vbi poſt patrẽ ſce-

Macrob. lib. 2. saturn. cap. 3.

Nic. Gill. in Carolo VI. 1416. & 1417. * Vt in Rosario Ludouici XI. anno 1424. & Gill. 1426 vbi aggregat Io. Louetũ, Præfidẽ Aquẽſem.

ptrum tenuit Ludouicus Rex, aliàs non admodum æquus iis, qui diuturnis obſequiis pernimiùm in aula excelluerant, nihil habuit hoc vno antiquius: nullum exploratiùs ſelegit, cuius fidei arduum quidlibet concrederet. Tannegium quoque ſuum dignũ putauit, coram quo ex vinculis cauſam dicere iuberetur Io. Balua antiſtes Andium, galero purpureo nuper à Paulo II. Pontifice Rom. inſignitus Rege efflagitante, mox inſidioſiſsimè & perfidè Regi inſidiatus, clàm Duci Burgundo obſecundans, & miſcẽdis cum Carolo Regis fratre ſimultatibus incubans fortunę priſtinæ obliuione, & præſenti fœlicitate ſtupefactus, vt præ arrogantia ſeipſum non caperet: quam coniectus in latumias vndecim annis decoxit, bonis publicatis & ſplendida ſupellectile, aulęisque impendiò elaboratis, ipſi Tanneguio Caſtellano per Regem vltrò conceſsis, vt cùm in Prouinciam ſibi decretam veniſſet, tam publicè videretur magnificus, quàm frugi domi eſſe conſueuerat. Nam Rex ipſum Ruſcinoni & Sardiniæ adminiſtrandæ conſultò præfecerat, tametſi inuitum, &, vt dicebat, dubitantem, ne non Hiſpanica gens imperium ſuum ferre poſſet, aut ipſe mores eius & licentiam. Fuit tamen Prouincialibus iucundiſsimus & ſalutaris: nec facilitate autoritatem ſuam, nec ſeueritate amorem ipſorum extenuans. Familias inter ſe armata manu contendere iniuſſu Principis, ac temerè rixari, aut ſpecie belli prędaturas agi, edicto vetuit. Conſuetudines prauas antiquauit melioribus placitis, promi-

Paul. Æmil. in Ludouico xi.

Melius Rõ ſariũ, anno 1469.

Philipp. Cuminus in Ludouico xi. c. 1.

ſcuas tolerauit: vt illam, de circulo humi reis præſcribendo à iudice, ne exire liceret, niſi ſententię paritum eſſet, aut actori ſatisfactum: eò magis quòd Pompilius legatus à Senatu ad Antiochum Regem, vt Ptolemęum armis laceſſere deſineret, cunctanti virga ſolum, quo inſiſtebat, impunè notauit, reſpõſum petens, priuſquàm Rex circulo excederet: atque obtinuit ex Senatus voluntate. Ita Tanneguius animorum Prouinciæ peritus, ac certò ſciens parum profici iuriſdictione, ſi iniurię ſequerentur, ſe ſuóſque domeſticos cohibuit: quod ferè non minus eſt difficile, quàm prouinciam regere. Non ex commẽdatione aut precibus comites adſciuit, ſed ex longis ac innocuis ſtipendiis & meritis. Quo autem itinere & apparatu Ruſcinonem peruenerit, paulò pòſt referam, ſi parumper in Cantabria, per quam à Burdigala contendit, diuertero: quę tum in Gallia, tum in Hiſpania, atque inter medias Pyrenei cautes panditur, pugnacis iuuentæ ferax, vt expertus eſt Hannibal, quem ſecuti ex Gallia Hiſpaniáque complures milites, effecere vt Romanos variis pręliis profligaret. *Val. Max. lib. 6. cap. 4.*

Cantaber ante omnes hyemiſq́, æſtuſq́, famiſq́
Inuictus, palmámque ex omni ferre labore.
Mirus amor populo, cùm pigra incanuit ætas,
Imbelles iamdudum annos præsertere ſaxo,
Nec vitam ſine Marte pati.

Sic enim ſcripſit Silius Italicus de bellicoſa natione, quam ægrè Auguſtus Cęſar ſubiugatis Gallis Hiſpa- *Lib. 3. de bell. Punico.*

niſque euincere potuit, æditioribus iugis partim munitam, partim ſyluis & conuallibus erumpentẽ: ita vt Auguſtus in ſummis difficultatibus ex cura & labore in morbum prolapſus, Tarraconem Hiſpanię ſe contulerit, C. Antiſtium bello præficiẽs: deinde Agrippam, cui propè aduerſus ſuum exercitum pugnandum venit, nomine Cantabrico ita exterritum, vt dicto minimè audiret. Vix eſt eluctatus multis amiſſis veteranis, aut ignominia notatis. Atqu. poſtquàm extrema Cantabri vndique, velut indagine cincti, viderunt, ſeſe à captiuitate, quæ immine bat, vindicauere certatim, igne, ferro, inter epulas vt Florus ait, venenóque, quod ibi vulgò ex taxis arboribus exprimitur: neque gens vlla magis ſerò Romanis paruit, vt innuit Horatius:

Septimi, Gades aditure mecum, &
Cantabrum indoctum iuga ferre noſtra.

Sed vt tardiùs in ditionem Romanorum venerant, ita nouiſſimè ab ea defecerunt: nec quidẽ tunc cùm Sarraceni Rhoderico Rege Gothorum cæſo Hiſpaniam occupantes, mox in Galliam per Pyrenem cõfidenter tranſmiſere, tanquam vadimonio de victoria accepto. Vnde à Sarracenis voce Punica Byſcaini appellari cœpere: id eſt, proterui & rebelles. Annonius tradidit, regnante Clotario II. in Gallia Frãcionem Ducem Cantabris imperitaſſe, tributi annua pẽſitatione Francis obſequentem: hoc mortuo Cantabriam Conſtantinopolis Cæſari ſubditam, poſtremò ſubtractam à Siſebodo Rege Hiſpaniæ. Nec dubium

Dion Caſſ. lib. 53. & 54.

Lib. 4. ca. 12. Epit.

Lib. 2. Carmin. od. 6.

P. Æmil. in Theode rico II.

Lib. 4. de hiſt. Frãc. cap. 13.

eſt, quin Carolo Magno paruerit cis vltraque Pyrenem victori: ac multomagis Ludouico Hutino Philippi Pulchri filio, regnum Nauarrę ac diadema Pōpelonæ adepto, * maternæ ſucceſsionis iure ex Orficiano Senatuſconſulto. Tetricum & ſtrenuum eſſe genus Cantabrum mirabitur nemo, qui Myrliano quondam ludi literarij magiſtro in Turditania adſtipulabitur. Is ſcriptum reliquit Lacones Cantabrię agros & opida poſſediſſe antiquitùs: quod & alius autor aſſeruit *. Et Seneca Stoicus narrat Cantabros viciſsim loca quędam intimę Galliæ tenuiſſe. Idque conuincit ex eodem vtriuſque gentis ſermone, & capitum tegumentis ſimilibus. Proculdubiò ſi quilibet populus ſingillatim ſe à nomenclatore citari patiatur, & vnde domo maiores duxerit, reſpondeat, experietur mutatis pridem ſedibus aliò emigraſſe, aut in vrbem veniſſe, non tamen ſuam, & plures peregrinos quàm ciues deprehendet. Et quamuis tranſitus ex ſalubri loco in grauem, vel è diuerſo, periculoſus medicis videatur, iubentibus ſaltem ex ſalubri prima hyeme, ex graui prima æſtate mutari, nihil tamen perſuadent: Fortè quia, vt Phthiſi nauigatio, ſic longis vel recidentibus morbis locorū mutatio confert. Atqui homines diuturno morbo laborant, æſtuantes nouitatis cupiditate, & ſatietate rei domeſticæ. Ita ſępenumerò alibi ſe fortunatiores fore ſperant, alacres & intrepidi, quocunque ſors tulerit, feſtinātes potiſſimùm ij, quibus mentis bona eripi nequeunt, & humanam extra potentiam erecti mundū

* Anno chriſti, 1407.

* strabo refert lib. 3. Geogr. Seneca li. de conſol. ad Albinū, cap. 8.

Cornel. Celſus li. 1. de re medica, cap. 3. Hippocr. lib. 6. de morb. popularibus cap. 6. Plin. lib. 28. cap. 4.

circumeunt, quo nihil maius neque ornatius rerum natura genuit: nonnunquam rursus patrię dulcedine retrahuntur, vt Vlysses, cuius de errore monimenta quędam in Turditanę Mineruæ templo spectata idem Myrlianus memorat, rostra, naualia, aplustria, parmas suspensas: sicut intra Pyrenes iuga * in templo multæ venerationis admirationi sunt enses & loricæ equitum Francorum, Rollani, Ogieri, & reliquorum, quos Pares vocant, qui Christo militãtes Caroli Magni auspiciis cœlo & perenni fama frui meruerunt. Eo ardentiùs optabat Tannegius aureus eques inuisere veterum heroum imagines, quos morientes numina tristia aspexerant, nedum homines plangentes. Sed priùs delegit ex Cantabria vtraque viginti expeditos milites, qui Gallam comitatem redolerent, & Hispanam parsimoniam: existimans Cantabros vtramque oram attingentes & dirimentes gemino fore conflatos robore à natura. Proinde priscis seculis tam difficulter superatos dilexit. Imprimis autem è selectis Didium Polermũ & Ludouicum Forcatulum proauum meum honorificè excepit, nimiùm alioquin venatui indulgere solitum: ita vt cum canibus opes ipsius cucurrisse, & cum accipitrio auolasse aliqua ex parte viderentur. Sed Polermum proauo nostro vbique Tanneguius prætulit, genus suum referentem ad Grammontiam Cãtabrię Gallicę clarissimam domum. Itaque Polermo exercitato equiti proauus meus proximus, sed longo interuallo, nihil non officiosè deferebat, vt in cu-

* *Roncesuallẽ intelligit.*

ius contubernio prima militiæ rudimenta probauerat Mauleæ Soleæ, & aliis in locis ac vicis, quorum nomina ipsis propè terris ac rupibus duriora Latino ore articulatè concipi nequeunt, delectant interim prædulci Tanneguij recordatione: qui Ronceuallem Pyreneo situ meridianum adueniens cœnobiũ, mirificè exhilarauit sodales præsentia & colloquio, admonens benignè, vt quisque se talem pręberet, qualem videri cuperet. Sed scio, inquit, quamplurimos sacerdotes, quorũ vos credo & opto absimiles, prouentum impudenter arripere, securos quid populares de ipsis sentiant, perspecta infami erogatione, quæ in pauperes & pietatis munia fieri debuerat. Sperent Christum memorem noxię. nec enim hîc decet sacra Herculis Lindij frequẽtari, quę celebrabantur cum maledictis, epulante interim antistite: eò quòd ad Lindum Rhodi opidum delatus Hercules bouem vnum ab aratore sibi vendi quandoque petiisset: cúmque non exorasset, vtrumque substulit, & mactauit. Inter socios partitus, iisdem epulatus fertur cum risu & cachinis, interim ipsum raptorẽ execrante boum domino: multò magis quidem Deo, cui pauperes curæ sunt, indignante, & lætitiam sacerdotum quorundam in luctum versuro. Boni cõsuluerunt sodales vniuersi Franci Ducis cohortationem, non ignari quàm multos reditus ex Gallia colligerent. Quinetiam Tristanum proaui mei fratrem sponte sodalem, Tanneguio gratante, allegerunt, & cumulatissimè sacerdotiis bearũt: sed magis biblio-

Mauleonũ solũ vocat Arnoldus Ferronus in Francisco I.

Lactant. lib. de falsa relig. cap. 21.

Ronceualli Galliæ procul loca multa reditum præstant.

theca memorabili, ob librorum copiam, quæ tunc fuit, atque ob incendium quod ſuperuenit noſtra memoria, tanquam ærarium Muſarum abſumeret. Non enim veritus ſum ita vocare eximiam illam bibliothecam, & ſimiles Caroli Magni & veterum Regum cura & impẽdio concinnatas in templis & cœnobiis: quibus vtique monimenta nobilium autorum ſummo recẽtium bono fideliter adſeruata ſunt. Nam & in æde Saturni pecuniæ publicæ ſacrarium Valerius Publicola exactis Regibus conſultò dicauit, & tabulas ac rationes Reipub. Rom. Proh dolor! dici non poteſt quàm multa volumina Ronceualle deperierint opportunè Triſtano perlecta, quæ partim ibi Carolo Magno iubente recondita fuerant: & quibus luſtratis Tanneguius ſciſcitatus eſt, nunquid tẽpli illius æditui de Orphei lyra aliquid fragmẽti haberẽt, vel de capite. At illi ne auditu quidem Orphei aliquid nouerant. Fefellit, opinor, Tanneguium, quòd prędicetur Orpheus Calliopes Muſę filius lyra chordis nouem iuxta Muſarum numerum compacta aurita nemora feráſque traxiſſe, reſonans, de Serrio vel Pangeo Thraciæ promontorio ſedens, & Solis ortum ſpectans, donec Bacchæ ipſum dilaniarunt. Tunc caput lyrámque fluuius Hebrus excepit, & in Põtum nigrum eiecit, lyra lugubre quiddam in Orphei necem canente, aptis dolori modis, Leſbũ vſque: vbi incolæ caput ſepulchro condiderunt, Lyram in æde Apollinis ſuſpendêre. Planè in Cantabria fluuius, quem dicit vulgus Hebrum, naſcitur, & Hiſpaniam

Plutarch. in Problematis.

Germanicus Cæſar in Aratũ, & Pom. Mela, lib. 2. cap. 2.

Lucianus in lib. aduerſus indoctum.

ſpaniam perfluit: à Latinis Iberus vocatur, Iberiamque nominari regionem iubet, nauigabili commercio diues. Ab eo celeriter mox deflectens Tanneguius magnis itineribus Ilerdam contendit, opidum Hiſpanię clarum: apud quod Diuus Cæſar Afranium & Petreium Pompeiani exercitus ductores quõdam debellauerat, fretus potiſſimùm auxiliis Gallię & Aquitanię, ex vtraque ciuibus nobiliſsimis & fortiſſimis euocatis, vt ipſe de ſe ſcripſit. Vnde id opidum concuſſum machinis bellicis oſtendebatur. Hinc Auſonius:

Plin. lib. 3 cap. 3.

Lib. 1. de bello ciuili.

Aut quæ deiectis iuga per ſcrupoſa ruinis
Arida torrentem Sicorim deſpectat Ilerda.

Lib. Epiſt.

Fortè huic amni nomen dedit Sicorus Celtiberorum Rex. Diſtat Ilerda ab Ibero tendentibus ad occaſum ſtadiis c. & LX. Eandem inſtauratam denuò ſubuertit Ludouicus Pius, Carolo Magno patre Romam tendente, vt à Leone Pontifice Auguſtus lętante populo proclamaretur *. Pius enim Toloſa mouerat multis cum copiis Barcinonem ciuitatem expugnaturus biennio, quo ciues maiore fiducia quàm proviribus obdurarant. Non tamen Rex (cuius pietatis erat) diripi eam paſſus eſt, ſed ſumpto de perpaucis perduellibus ſupplicio manſuetudini ſuę ſeruauit, Barum Comitem prędficiens, ac dicens, victores ſibi ipſis inuidere, qui pulcherrimas vrbes iugi periculo partas demoliuntur. Atque ita perſtitit incolumis

Sicori Regis meminit Beroſus in 14. Rege Aſſyriorum. Strabo li. 3.

* *Anno Chriſti, 801. vt in Roſario Ludouici xi. Annon. lib. 5. cap. 4. & 5.*

Oſtrifero ſuperaddita Barcino ponto.

Epiſtol. 3. ad Paulinum.

Et paulò antè idem Auſonius:

- me Punica lædit

Barcino. - innuens vtique à Libycis eam conditam, nomine & colonis fortè acceptis à Barce opido Cyreneæ ditionis. Enimuerò Punicę fidei accuſata Barcino eſt aliquando à Rege ſuo Aragonio, rebellionis vlciſcendę ſtudioſiſſimo, ita vt defectus ſtipendiis & auxiliis Ruſcinonis Comitatum & inſulam Sardiniam Ludouico XI. venunderit trecentis aureorum milibus. Franca ope ſic refocillatus, iam ſua tueri & hoſtes impetere non extimuit. Ruſcinonem Ludouicus inuaſit per legatum Iacobum Armeniacum Nemoroſi Ducem: & emptionem poſſeſsioneMarte quęſita roborauit, atque, vt iam dixi, Tanneguium Prouincię Præſidem * cõſtituit. Tanneguius Polermum Sardinię gubernandę ſubrogauit, inuitum ſanè, non minus quàm ſi ementito honore ſibi exulãdum veniret tanquam ad infimas humanę ſocietatis oras, quas etiam illa ſuo refert ambitu. Sic namque Claudianus ſcripſit:

Nic. Gill. in Ludouico xi. anno 1461. & Cuminus in Carolo VIII. cap. 47.

* *sic propriè Vicereges olim dicti, l. 4. ff. de off. præſid.*

Lib. de bello Gildonico.

Humanæ ſpeciem plantæ ſe magna figurat
Inſula: Sardiniam veteres dixere coloni.

Et paulò pòſt: *- hîc peſtifer aër ſæuit.*

Audierat verò Polermus inſulam crebra dominorũ mutatione impacatam, & turbis deditã. Nam à Romanis T. Sempronio Graccho Conſule domita ad Sarracenos deflexerat, ab his ad Piſanos, ſæpè ab eiſdem amiſſa: tandem à Iacobo Aragonio recepta, coagmentata Hiſpanię fuit: montibus interioribus aſpera, inter quos peſtilens aër Auſtro turbidus in-

Raphaël Volaterr. lib. 6. Geographi.

tercluditur. Eò reſpexit Martialis his verſiculis:

Nullo fata loco poſſis excludere: cùm mors
Venerit, in medio Tybure Sardinia eſt.

Expers alioquin venenorum & herbarum lethaliũ, ſi eam exceperis, quæ veſcentes riſu enecat. Abſente itaque Polermo viro pernobili, qui cum Lud. proauo meo curas & gloriam partiri libenter conſueuerat, cœpit proauus ſolito charior fieri, & Tanneguij gratiam, populi notitiam mereri, libenterque pericula obire, non ignarus fortes viros feliciùs mori, quàm viuere ignauos. Ita ſubducto Polermo laudis maior præbita occaſio, vt ſolicitudinis, proauo meo fuit: cuius quidem laudes ſi taceant inuidi, vt obliuiſcantur præſtare non poterunt. Nam diu principibus viris Francorum obſequendo, aliis iam imperitare didicerat, Polermo clariſsimo ſuperſtes, & ideò notior. Sic enim accidit, vt altero duorum oculorum effoſſo in alterum videndi facultas cumulatè tranſeat. Proinde vel modeſtia ſua, vel aliena abſentia ſpectatus, iucundiſſimè ſibi victurus videbatur: quoad accidit Tanneguio in Galliam reuocato Perpinianum opidũ ciuibus nonnullis Aragonio principi opitulantibus deficere, Helnenſemque ciuitatem contagione ſcilicet perfidiæ contaminatam rebus Gallorum aduerſari. Quæ quibus ſubuenientibus extorta fuerit Ioanni Aragonio,* & pacta impunitate proditoribus, Ludouico Franco reddita, ſciẽs ac prudens reticebo, ne quippiam cenſear de Ludouico proauo meo indulgenter confinxiſſe, atque ita

Pauſan. in Phocic. Inderiſus ſardonius

Galen. li. 10. de vſu partium corporis.

Helnam ciuitatem Mela Eliberrim vocat, Liuius Illiberim.

* *Anno 1473. in Roſario Ludouici xi. Ioannes Rex.*

æmulorum dentibus præparaſſe obſonium: tametſi Rutilius & Scaurus ſuam ipſi vitam perſcripſerint citra obtrectationem: ſed æquiore virtutibus hominum iudicio, qui eas in aliis faciliùs credebant, quia etiam illis libentiùs exercerentur. Vtcumque ſit, ad poſteros ibit ſeruatæ fidei Gallis promiſſæ fama, nec penetrabit inuidia, & longiſſimè intelligetur, quot ille facinora cum vitę diſcrimine aggreſſus, cum laudis præmio exegerit, ſine cunctatione executus, quæ cunctanter incœperat: ſeſe expendens ac librans in arduis inſtar gruis, quę, vt ipſe dictitabat, altiſſimè euolatura in nubium fines, harenam ſorbet, ea veluti ſaburra ſeipſam priùs firmans aduerſus ventorum violentiam: adeò prodeſt ratione pręmuniri in rerum auſpiciis. Quòd niſi Ludouicus XI. obiiſſet prę-maturè, Rex munificus proculdubiò mei proaui obſequia officiis ſuperaſſet. Nam & Roquebertinum Ilerdenſem bello captum, quòd videretur induſtrius, locupletauit: & alios data opera ex humili fortuna extulit, ac remunerauit, id quod optimum eſſet, exiſtimans nobiliſsimum. Ludouico Regni Franci propagatori, quo nemo expenſiùs Reip. vtilia deliberauit, deliberata diſpoſuit, diſpoſita perfecit, Carolus VIII. filius vixdum planè pubes ſucceſſit: cuius auribus Ferrandus Aragonius Rex inſtillari curabat, tum per legatos, tum per aulicos nonnullos fautores, Ruſcinonem Hiſpaniæ ſuæ reddi expedire: idque iure, & ex ſupremo Ludouici parentis iudicio, prouidentis, ne Manes infeſtarentur ſui tam

Corn. Tacit. in vita ſoceri ſui Agricolæ.

Cuminus in Ludouico xi. cap. 136.

malo lucro: Aurea esse illa prorsus in XII. Tabulis, vt inter bonos bene agier & sine fraudatione. Q. quidem Scæuola Pontifex Max. fidei bonæ dicebat manare latissimè: idque versari in tutelis, societatibus, mandatis, rebus emptis venditis, conductis locatis, fiduciis, quibus vitæ societas contineretur. Fiduciã, vt obiter adnotem, puto pignus esse datum creditori, à quo pecuniam accepimus, qua refusa iure id reposcitur: ita appellatum, quia pignore accepto creditor tutior & confidentior redditur. M. Tull. pro L. Flacco: Pecuniam, inquit, adolescentulo grandi fœnore, fiducia tamen accepta, occupauisti. hanc fiduciam commissam tibi tenes hodie, ac possides. Eum tu testem spe recuperandi fundi paterni venire ad testimonium dicendum coëgisti. Hallucinantur omninò qui fiduciam ad venditiones transferunt, quibus id agitur, sicut aiunt, vt res distracta quandoque recuperetur. Paulus Iurisconsultus statuit debitorem creditori fiduciam vendere non posse: tantùm abest, vt cum venditione fiducia aliquid commune habeat. Et paulò pòst: Si creditor per suppositam personam pignus inuito debitore comparauerit, emptio non est, & quandoque lui potest. Ex hoc enim, inquit, causa pignoris vel fiduciæ finiri non potest. Cùm itaque adeò bonam fidem fiducia desideret, procliue erat Regi ephebo persuadere Ruscinonem Hispano reposcenti reddendum, pleriſque tamen Gallicæ nobilitatis reluctantibus: necnon iis, quos præfecturę & præmia in Ruscinonis

Refert Cicero lib. 3. Offic.

Aliter Budæus post Boëthiũ, in l. 2. ff. de orig. iur.

Lib. 2. Recept. sententiarũ, tit. 12. vbi pignus vel fiducia, vt pignus vel hypotheca sæpè iunguntur, cũ idem sint.

tractu demulserant, pignus esse negantibus, sed potiùs meram venditionem: quorum in albo fuit Lud. proauus meus, simúlque Tristanus frater eiusdem, Gondisaluus Augurinensis Episcopus, & alij non magis numero, quàm rationibus pollentes: quorum vtinam ad tumulum mel fingat apis perenni vere resonans inter densa lilia: siue eiusmodi conuentio pignus habuit, siue venditionem. Namque rei suę nulli creditori pignus est, neque venditio, vt Vlpianus respondit. Atqui Ruscinonem ad Gallorum fines pertinuisse T. Liuius refert, apud quem Annibal Romam cogitans, Pyreneum transgressus, ad Illiberim castra locat. Galli, inquit, quamquam Italię bellum inferri audiebant, tamen quia vi subactos trans Pyreneum fama erat, metu seruitutis ad arma consternati, Ruscinonem aliquot populi conueniunt. Subdit Liuius, Annibalem moras timentem Regulos Gallorum motis ad Illiberim castris feruentes colloquio & donis pacasse, ac obtinuisse, vt exercitum per fines ipsorum præter Ruscinonem opidum transmitteret: non leui Gallorum gloria, quos tanti fecerit Annibal, vt blanditu alliceret, quando armis superare non poterat. Pomp. Mela, vbi Narbonem & Leucatam propugnacula Galliæ huius ætatis munitissima recensuit, & Salsucæ fontem salsioribus aquis quàm sint marinæ defluentem: vbi quoque extat arx eiusdem nominis, Hispaniam muniens, indidem coloniam Ruscinonem, Eliberrim exiguum magnarum opum vestigium & inter Pyrenei pro-

L. Neque pignus. ff. de reg. iur.

lib. 1. De cad. 3.

Ruscino est prouinciæ nomẽ, & opidi Perpiniani.

Lib. de situ orbis, 2. cap. 5.

montoria, Veneris portum *, atque Ceruariam, Galliæ nominatim ascribit, nimirùm Narbonensi, & Ptolemæus similiter. Accedit quòd Iacobus Balearicus, Comes Ruscinonis & Sardiniæ vtramque ditionem vendidit Philppo Valesio Regi Francorum aureorum priscorum milibus XXVI. quoniam rem suã nemo prohibetur emere, non vt dominus rursus efficiatur, sed vt in possessione potior sit eo, qui sine causa detinet. Concurrebant multæ rationes, quarum singulæ probarent quod Galli asseuerabant, vel certè simul aggregatæ instar grandinis obesse poterant oppositis. Cæterùm Ferrandus illarũ non ignarus, callido commento fecit Regi iuueni persuaderi, è re id esse sua, vt Ruscinonem restitueret, instructo ad credulitatem viro non malo Ludouico * Ambasiano Albiensi antistite, aulæ Gallicæ grato, & in magna sanctimoniæ & æquitatis opinione vbique constituto: tumetiam Oliuerio Maliarto, & Io. Mauleo sodalibus Franciscanis, peccata Principum confessione sugere solitis: præsertim Annæ sororis regiæ Petro Borbonio pactę. Hi partim spe cœlestis mercedis, partim, vt aiunt, terrestris inducti, Regi ostenderunt, non tanti faciundam alienam prouinciam, vt quod pretiosissimum ipse haberet, perderet, nempè animam immortalem: Darium Persarum Regem, vt Alexandrum Macedonem arceret, filiam Septinam obtulisse cum omni regione inter Hellespontum & Alyn amnem, se Orientis ora contento. Atauum verò ipsius Io. Franciæ Regem in pugna Picto-

* *Fortè hodie* Colliure, *collis Veneris est.* *Lib. 2. Geograph.* ῥουσινὼν. *Nic. Gill. in Philippo vi. anno* 1349. *ibidem de Mompelio vendito.* *l.* 34. §. *Rei suæ. ff. de contrah. emp.*

* *Anno* 1492. *Gillius & Arnoldus Ferronus in Carolo viij. Cuminus de Mauleo, c.* 47.

Q. Curtius li. 4.

nica ab Anglo captum,& humaniſſimè à victore tractatum, vt ſe redimeret, totam Aquitaniam cum nõ paucis opidis & magna auri copia expendiſſe. Tantò ſtudioſiùs prouidendum, vt ſe Rex bonumque parentem à dæmone hoſte impacato, à tartaro, ab æternis flammis ſupra ignem Veſtalem perdurantibus, erueret. Quid? quòd multi Reges ſe ſponte ſceptro abdicauerunt, vt liberati quauis ſarcina in cœlum alacriùs properarent. Quos, inquit Maliartus, taceo præter vnum è tuis maioribus Carolomanum Ducẽ, ô Rex, Caroli Magni patruum, * bello contra Aquitanos, Boios, Saxones, proſperè geſtis laudatiſſimũ, ſpe & fortuna valere iuſſis religioſæ ſolitudini addictum. Num tanti eſt Ruſcinonis ager paucis oleis & citris virens, vt cœli planitiem niuis æſtúſque expertem, ſcintillis aureis aptam, amittas? cuius amplitudini comparatus Ruſcino vix maculę inſtar appareat. Memineris inſuper patrem tuum Regem imitatu digniſſimum impunè repigneraſſe quadringentis milibus aureæ monetæ, Ambianos, Abeuillam & Samarobrinam cum vaſto territorio, quod quidem Philippo Burgũdo obſtrinxerat. Vtere eo iure, quod in alium ſtatui lætaris. Atque, vt ſemel dicam, memineris te Regem, non mercatorem eſſe. Tantum pondus apud Carolum hortatio Maliarti habuit, vt orationem prępollere ferro ad domandum facilè oſtenderit: atque vt Rex confeſtim edixerit Ruſcinonem Ferrando voti compoti reſtitui, pecuniámque remitti, qua oppignoratus fuerat: Lege ſolummodò adie-

* *Anno Chriſti, 742. & 747.*

Cuminus in Ludouico xi. cap. 2. & 3.

adiecta, ne quis Ruſcinonis Comes impoſterum in armis eſſet contra Gallos, néve aliter eos laceſſeret:

Tantum religio potuit ſuadere malorum.

Libet enim aſſumere acerbum Lucretij carmen propter auulſam à Gallia regionem non ignobilem dolo pietatis dulcedine condito erga Gallum Regem cœli iugera meditantem. De quo quaſi vaticinans Triſtano noſtro videbatur iocatus Democritus, de aſtrologis loquens, Tullio autore: *Lib. 7.* *Lib. 2. de diuinat.*

Quod eſt ante pedes nemo ſpectat, cœli ſcrutantur plagas.

Planè Triſtanus in Commentariis ſcriptum nobis reliquit, Regem Carolum facilè perſuaſum feſtinatione & deſiderio regni Neapolitani recipiendi: adeò vt conterminam oram pro remota quærenda negligeret, magno cum detrimẽto eorum hominum, qui Ruſcinone & in aliis Hiſpaniæ locis Gallo Regi deuotis Gallicum nomen cum aliqua dignitate ſuſtinuerãt, & mirificè extulerãt. Atque haud dubiè proſpiciebant ſibi ſpe, quam habuiſſent, quámque non habuiſſent, cadendum, & multorum odia latentia ſubeundum manifeſto experimento. Extat Triſtani amarulenta inſcriptio de Altacino Bætico ex colluuie Libyca Iudæisve oriundo. Hic non minus porcum vereri ac vitare ſolitus, quàm vllus Elephas, aut quàm porcus amaracinum odorem, nouis iam tum caſibus erectus, ac iuxta prouerbium, ex Africa aliquid noui portenti adferens, Gallorum rebus infeſtiſſimè exultabat: demum à Iuliaſtro Cantabro ſau-

ciatus, transfixo corde maleuolo, dignum factis ſuis exitum reperit: *

* Anno Chriſti, 1493.

Hic genus eſt Libyæ, facilis quem Europa recepit:
*Nunc moriens * Aſiæ, Ditis in antra petit.*

* Acheruſia ſpecus ad Pōtum Euxinum, teſte P. Mela, ad Manes peruia.

Cæterùm Altacini poſteritas conſcia rei geſtæ me adhuc aſperrimè inſectatur, vt cogar ego aliquando increpare inclytam Galliam, quia ſæpenumerò alienis malis potiùs quàm ſuis bonis delectetur. Sed recurro properè ad Triſtanum Forcatulum, parũ quidem in Rhetoricis exercitatum magis quàm hebetem. Non ei diſplicuerat ſermo cultior, ſed non cõtigerat. Fuit vtique ineptiſſimis purior, ineptior puriſſimis. In mathematicis autem tantum profecerat, quantum nec frater meus ſuperet, nec Hipponicus geometra, in cuius hiantis os aduolaſſe diſciplinam facetè cauillabatur Arceſilaus diſcipulus, qui primus in vtramque partem differere aggreſſus eſt. Famam præterea Triſtanus adeptus proditur minutis quibuſdam inueſtigationibus, quas ego aliquantiſper demiratus poſtea penes autores deprehẽdi. Magnetem, qui in Cantabria degener naſcitur, verioris loco, quem animatum Thales Mileſius putauit, quia ferrum ad ſe rapiat, noua ratione vitro fuſili docuit commiſceri, vt nitidiùs pelluceret. Iaſpides, quarum mons Pyrenæ ferax eſt, ad amuleta efficaciſſimas, & ad partus accelerãdos, ſelegit. Nam & Caſpium mare Iaſpim generat, empuſis & ſpectris infeſtam, καὶ ἄλλοις εἰδώλοισι, inquit Dionyſius. Arida iuga aquam emittere coëgit nemore exciſo. Sic Hæmus mons a-

Laërt. lib. 4. in Arceſilao.

Plin. lib. 34 c. 14.

Dioſcorid. lib. 5 cap. 93. & Dionyſius Coſmographus.

quarum inops quandoque fuerat: sed cùm Gallorum gens à Cassandro Macedone obsessa in illum se contulisset, & syluas cecidisset, ingens aquarum vis apparuit, emergente nimirùm humore, qui arborum alimentis consumi sueuerat. Plura huiusmodi vulgo profutura Tristanus exhibuit, quibus apud rudiores homines eruditus videretur. Atqui ego ingentes ideò gratias illi habeo, quòd suis Commentariis in subsidium memoriæ solùm paratis, non vt gloriari, sed vt exerceri liceret, multa Gallorum clariss. genti accommodata fideliter veriùs quàm ornatè reliquit, ex Turpini Præsulis maximè voluminibus decerpta, qui belli pericula cum Carolo Magno Aug. plerunque participauit, & lituum castrensem libenter audiuit, æquè ac sacrum gestauerat. Ea vulgare in animo meo est: nec in stadio historiæ defatigabor, si cursus inchoatus satis plausibilis censebitur: quem nec vænire cupio, nec perire.

Seneca li. 3. Natural. quæst. cap. 11. Plin. lib. 31. cap. 4.

FINIS.

B.U.P

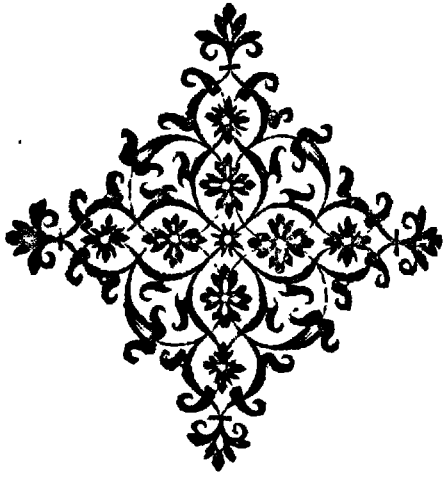

INDEX RERVM LOCVPLES.

Adalgisus Desiderij filius ad Constantinum fugit 156.a
Admiralius vnde dictus 83.a
Ædes Mediceorũ expilantur 240 .a
Ægypti descriptio 102.a
Ægyptiarum fœcunditas 126.b
Æneas condidit Albam 290.a
Anseres capitolini 1 24.b
Africani vectigales Francorum 111.a
Aggeres circa Nilum 106.a
Alarici mors 382.a
Albicrarense metallum 49.b
Alexander 6. Papa filios suos in arma impellit 245.a
Alexander Borgia Carlotã Fuxeã duxit 245.b
Alexander 6. veneno perit 248.b
Alexander Mediceus Marguaritã Austriacã ducit, & quid habuerit in dotem 269.a
Alexander Mediceus moritur 270.a
Alexander Seuerus Imper. cum Gothis bellum gerit 391.b
Alexander Dei filius qua ratione dictus 346.a
Alphonsus Dux Ferrariæ Renatam Ludouici 12. filiam in vxorem ducit 27.a.b
Alexia vrbs Burgundiæ à quo extructa 62.a
Amadeus Dux Sabaudiæ 187.a
Amadeus ad Pontificatum euectus 188.a
Ambigati regis filij duo Italiam diuidunt 121.b
Amerocus Aquitaniæ rex 77.b
Anastasij Imperatoris mors 76.b
Anemundus Mediceus 225.b
Anemundus proficiscitur ad Godofredum Hierosolymam 226.a
Anemundus moritur 226.a
Angli vnde dicti 436.b
Angli iure Romanorum nituntur 473.b
Anglorum victoriæ in Gallia sub Carolo 7. 474.a
Angli Gallię regnum sibi vendicant 476.a
Angli è Gallia penitus eiecti 491.b
Angli Gallos ad Pictonicam vrbem profligant 503.b
Aniani Episcopi ad Aurelianos exhortatio 333.b
Antiqui non omnia repererũt 285.b
Antiqui iura nuptiarum ad aras celebrabant 315.b
Apostoli cur electi ex piscatoribus 84.a
Aquila, quid sit, qua vtebantur Romani pro signo 375.a
Aquitaniæ limites 79.a
Aquitani vnde dicti 79.b
Araris fluuius 423.a
Araurienses princeps Catherinam Mediceam in vxorem ambit 271.a
Arbogastes in vrbe Viẽna Valentianum Imperatorem necat 302. a
Arelatę opidi descriptio 431.b
Argentoratum vnde dictum 307.b
Argentoratum à Clodione Pharamonis filio obsessum 307. a
Armoricæ seu Britãniæ minoris se-

ries 438.b
Arturi virtutes 461 a
Arturus primus leporem, anserem & gallinã vulgò comedi iussit 462.b
Arturus Proconsulem Rom. strauit 464.a
Arturus Itium Caleti appellit 465.a
Arturi insomnium 465.b
Arturi mors 467.b
Arx Monæci à quo extructa 62.b
Asia, Africa, Europa vnde nominatę 91 b
Atax fluuius 67.a
Armorica quando Galliæ coiuncta 440.b
Attramentum typicum qua ratione repertum 284.a
Atrogatus Aristotelẽ de schola Gallica explodendum dicebat, & cur 324.b
Attila Aquileiam expugnat & delet 195.b
Attila Aurelianum oppidum oppugnat 333. a
Attila obsidionem Aurelianam dissoluit 334.a
Attila ariolos & extispices consulit 334.a
Attilæ ad milites oratio 334.b
Attila sibi manus intulit 340.a
Attila in Pannoniam remigrat 340.b
Attila Venetorũ metropolim Aquileiam expugnat 340.b
Attila pendet animi super Romæ inuasione 341.a
ab Attila leo Papa Romæ inuasionẽ deprecatur 341.a
Attila Valentiniani Principis Romani filiam in vxorem sibi dari imperat 341.b
Attilæ mors 341.b
Attilæ filij imperium patris ex æquo diuidunt 342.a
Attilæ imperium propter diuisionẽ filiorum disperditur 342.a
Attilę literatura & laus bellica 342.b
Attila Alexandro comparatur 343.a
D. Augustini Episcopatus 110.a
Augusto ara Narbonæ dicata 69.b
Aurata ędes Tolosę cur ita dicta 15.a
Aurata ædes Palladi antea sacra, quando dicata virgini Mariæ 15.b
Aurea mala Medorum regum insignia 219.b
Aurelianus Imper. Francos in Galliam ruentes fudit 298.a

B

Baiona à Carolo septimo obsessa 490.b
Balduinus Hierosolymæ rex 203.b
Balduinus moritur 204.a
Baleares insulæ fundam repererunt 470.a
Basina Bissini regis Thoringię vxor ad Childericũ transfugit, eámque ducit 355.b
Basina regi Childerico enixa est Clodoueum 356.a
Belisarius triumphat Constantinopoli 173.b
Belisarius à Persis fusus 174.a
Belisarius excæcatus à Iustiniano 174.a
Belisarius cur excæcatus fuerit Iustiniani iussu 174.b
Belisarius contra Francos confligit 175.b
Bellouesus & Galliã & Tusciã inuadit 209.b
Bernardi Caroli magni filij mors 149.b
Betis fluuius & multi alij cur aurigeri dicti 33.b

Borbonij vnde ſic dicti 492.b
Borboniæ gentis ſeries 491.b
Borbonij agnomen cui primùm inditum 493.b
Ioannes Borbonius captiuus in Anglia moritur 494.a
Carolus Borbonius Coneſtablus à Franciſco tãnſit ad Carolum Imperat. 158.b
Carolus Borbonius Romam inuadit, & moritur 160.b
Bononia à quo extructa, & vnde dicta 214.a
Bononię Academia quando inſtituta 403.a
Cæſar Borgia Romam redit 245.b
Cæſaris Borgiæ fortuna peſſum it 248.b
Cęſar Borgia in Galliam venit ad Ludouicum xij 245.a
Brennus cur Romam irruperit 123.a
Brennus Tarpeiam auro corrumpit ibid.eod.
Brennus Romanos obſeſſos cauillatur 125.b
Brennus in Tuſciam irrumpit 211.a
Brennus Delphicum templum expilat 100.a 211.b
Brennus in Aſiam tranſit ab Europa 212.a
Brennus ab Epheſina puella amatus 99.b
Brennus Apollinis templum in Parnaſſo ſpoliat ibid. eod.
Brenni mors ibid.b
Brennus cur Apollini infeſtus 101.a
Britannia quando Romanis extorta 457.a.
Britanni quando ad fidem Chriſtianam adducti 448.a
Britanni Regem ſibi creant Vtegernum 457.b
Britones vnde dicti ſunt 439.a
Burdigala vnde dicta 79.b
Burdigala à Carolo 7. recuperata 490.a
Bultinus moritur 179.a
Burgundus equitum ordo 506.a
Buſta inhumationibus olim frequẽtiora Toloſæ 39.a

C

Cæſaris encomium 131.b
Caletum ab Henrico ſecundo recuperatum 495.a
Caligulæ impietas 139.b
ex Caluariis humanis pocula qui cõfecerint 53.b
Camillus exul factus 123.a
Camillus Brennum & ſuos profligat 125.b
Chamus improbæ Magiæ autor, & Zoroaſter dictus 6.a
Chamus igne cæleſti abſumptus ibid. eod.
Cãcellarij honor à quo primùm inſtitutus 496.a
Cancellarij officium 496.b
Caper docuit putare vites 31.b
Capua vnde dicta 131.a
Caput & origo fluuij quid ſit 103.a
Caracalla Getam fratrem occidit 117.b
Carolus magnus Papam eligit 222.b
Carolus magnus Euerartum Ducẽ Florentiæ creat 223.a
Carolus magnus Florentiam liberat à Longobardis 220.a
Cæſar Gallos Gallorũ viribus vicit 136.a
Carolus 8. rex Franc. Neapolin con-

tendit 238.a
Carolus 8. lilium rubrum Florentiæ in Gallicum commutat 240. a
Carolus 8. Neapolin domat 130.a
Carolus 8. Florentiæ commoratur 240. a
Carolus Siciliæ rex Papæ vectigalis 118.a
Carolo inimicus est Nicolaus Papa ibid. eod.
Carolo fauet Martinus Papa Turonensis 108. b
Carolus 8. Ricardum Angliæ regem vincit 443.a
Carolus Siciliæ rex fœdus percutit cum Africanis de professione Christi 111.a
Carolus magnus Imperator Romanus 148. b
carus Rom. Imp. Narbonẽsis 75.a
Cari Imperatoris ædes 75.b
Caterua Gallorum qualis 312.a
Catherina Medicea Niceæ sistitur 275.a
Cauarinus decedit è viuis 320.a
Cauarinus Polienam filiam suam Clodioni despondet 315.b
Celtes inauguratur Gallorum Rex 51.a
Celtica Gallia à Celte rege eius nominata 51. a
Celtæ soli olim dicebantur Galli 51.b
Celtiberi vnde dicti 111.b
Celricæ Galliæ milites quinque 52.a
Cerua Clodoueo vadum ostendit 414 b
Childebertus cum Lõgobardis fœdus init 156 a
Childericus filius Veneris appellatus, & cur 348.a
Childericus Regi Babyloni comparatur 348.a
Childericus Segulinã vsque ad insaniam petamauit 349.a
Childericus propter populum concitatum in Thoringiã abit 352. a
Childerici voluptates 465.b
Childeric profugit ad Bissinũ Thoringorum regem 465.b
Childericus innumerabiles pellices coëgit 350.b
Childericus ad regnum rursus vocatur 354.b
Childericus Ægidium fugat 355.b
Childericus Adouagriũ Saxonum regem Andegauos vsque persequẽs, opido potitus est ibid. eod.
Chilpericus doctrinam christianam delibauit 356.a
Chrisma baptismi vnde dictũ 370. b
Christianæ religionis vtilitas 397.b
Claudius Imperator 140.b
Clemens vii. auro se redimit ab Aurengio 161. b
Clemens 7. Catherinam Mediceam in Galliam prosequitur 275.b
Clementis 7. somnium ominosum de Catherina Medicea, eiúsque terpretatio 273.b.
Clementis 7. & Francisci 1. colloquium Massiliæ 277.a
Clementis 7. Romam reuersi mors 277.b
Clodomirus Clodouei filius à quo cæsus 338.b
Clodio inauguratur rex Gallorum 318.a
Clodion comatus dictus 319.a
Clodionis oratio ad Cauarinũ 315.a
Clodoueus primus regum Gallorũ Christianissimum stabiliuit 176.a
Clodoueus primus regum Gallorũ strumas sanauit, & qua facultate

59.a
Clodoueus rex primus Christianus 358.a
Clodoueus cum Alarico bellum parat 380.a
Clodoueus Consulatum Romanum gerit 381.b
Clotarius fratrem Suessonum regem fraude necat 176.b
Clotarius primus moritur 35.b
Clotarius Clotosindam Albonio dat in matrimonium 154.a
Clupea piscis 423.a
Columbæ elogium 371.a
Conflagratio mundi quorum syderum concursu futura 44.a
Coniuratio facta de morte Mediceorum 234.a
Constantini Imperatoris vita 449.a
Constantinus Imper. crucem monetæ primus impressit 46.b
Cõuentus Treueris habitus in palatio Constantini 303.b
Coronas florentes gestare pacis signum 314.b
Corona graminea cur ab exercitu daretur 312.a
Corsica vnde dicta 185.a
Corsica Liguribus restituta 186.a
Cosm⁹ Mediceus à populo rogatur Ducatum suscipere 270.b
Cosmus Mediceus Hetruriæ Ducatum solus obtinet 268.b
Cosmus Mediceus ab exilio reuocatus 230.a
Cretæ seu Candiæ descriptio 199.b
Cretensium natura 200.b
Crœsus captiuus à Cyro 213.a
Crocodili natura 107.b
Crucis sanctæ efficacia 95.b
Cybele amauit Atym 291.b
Cybele cur dicatur à feris educata 291.b
Cybele cur dicatur Dutrita 291.b
Cyclopes vnde dicti 89.b
Cyprus insula 202.b
Cyprus quibus abundet 206.b
Cyprus à Venetis inuasa 207.a

D

Dagobertus cum coniuge castissima diuortium fecit 350.b
Dagobertus Vestalem virginem sibi adduxit ibid.eod.
Dagobertus ædes D. Hilarij Pictauensis spoliauit, senex verò multa extruxit templa 351.a
Danubius quos populos alluat, & quo capite 54.b
Delphicum oraculum cur obmutuit 101.b
Democritus se excęcauit 150.a
Desiderius Longobardorum rex Hadrianum Papam bello petit 220.b
Dianæ Ephesinæ templum à quo cõditum 71.a
Diluuium quorum siderum concursu factum 44.a
Dionysius maior rex Siculorũ 115.a
Dionysius minor regno pulsus Platonis discipulus ibid.eod.
Diploma Cæsaris ad Florentinos vt pareãt Mediceo 269.a
Dis vnde dictus 48.b
Dos Catherinæ Mediceę 276.b
Dracones olim velis nauium appicti 375.a
Druides militię omnium munerum vacationem habebant 25.b
Druides scientias literis non mandabant, & cur 10.b
Druides potestatem habuerunt in leges, & cur ibid.eod.
Druides vnde nominati 40.a
Druidum doctrinæ capita 42.a

Druides in finibus Carnutum conſederunt ibid. eod.
Druidum iudicium de animo ſimile Pythagoreo Ibid.eod.
Duumuirûm municipalium poteſtas 68.b
Dux Venetiæ quotannis nauem aſcendit cum Præſule vrbis,& quo ritu 196.b
Dyctamnum herba 200.a

E.

Egidius rex Gallorum conſalutatur 352.b
Egidius noua excogitat vectigalia ibid. eod.
Egidius clariſſimos Francorum occidit 353.b
Elizabethæ Britanniæ reginæ laudes 475.a
Emericus Bellandus 1. Comes Narbonæ, eiúſque geſta 77.b
Epiſcopus Virodunenſis caueis ferreis incluſus 114.a
Equi figura nûmo Gallico olim impreſſa 46.a
Etius à Valentiniano cæſus, & cur 339.b
Eubages quare aſpernabantur leges 45.a
Eugabes qui, eorúmque doctrina 43.a
Eubœa dicta Negrepont 198.b
Euerartus Taurum mactat 225.a
Euerartinus Mediceus moritur 221.a
Exuperij Epiſcopi virtutes 394.a

F.

Federicus 2. patris ſucceſſor veneno peremptus 117.a
Federicus Ænobarbus Longobardos atterit 156.a
Ferraria à quo fundata 278.a
Ferri vtilitas 90.b
Ficinus Marſilius Platonis interpres quo tempore 232.b
Finacri Equitis Neuſtrij aduerſus Childericum ad populum oratio 351.b
Florentia vnde dicta 215.b
Florentia cur poma gerat pro inſignib. & qualia ſint 218.b
Florentia colonia Romana 217. b
Florentia quando inclaruit 218.a
Florentini ad Ludouicum regem Legatos mittunt 249.b
Florentini à Piſanis Pandectas ſubripiunt 267. b
Florentini Mediceos expellût 226.b
Florentina democratia ſeditionibus perturbatur 227.a
Florentini Mediceos hoſtes pronunciant 239.b
Florentini Clementẽ Papã hoſtem pronunciant 265.b
Florentini ſtatuas Leonis x. de templis deiiciunt 266.a
Fluuij auriferi 49.a
Fœminarum dominatio varia 477.a
Formula Arianici baptiſmatis 370.a
Franci Treuerorum vrbem occupãt egreſſi ex Pannonia 299. a
Franci Rhenum rurſus tranſeunt 302.b
Franci oriundi perperam dicuntur à Troianis 286.a
Francus non potuit eſſe filius Hectoris 287.a
Franci ex Phrygia in Galliam colonias duxerunt: non contrà 291.a
Franci baptizantur 370.a
Franci falſò dicti Sicambri 300.a
Franci Theod oberto duce in Italiã veniunt, Gothóſque in fugã vertunt 177. b
Franci ex Italia pedem referũt 178.a

Franci Germani partem Galliarum occupant 180.a
Franci Gothos vincunt 417.a
Franci & Galli promiſcuè appellantur 317.b
Franci victi à Gothis 408.a
Franciſia quid ſit 296.a
Franci cum Romanis æquum fœdus percutiunt 296.a
Franci Pannoniam habitantes 296 b
Franci Celtis rebellãtib. à Romano imperio auxiliares veniunt 298.a
Francus ad Guntramnum Aureliani regem legatos mittit 314.b
Franciſci Guyſiani virtus in obſidẽdo Caleto 500.b
Franciſcus 1. Mediolanum recipit 158.b
Franciſcus Sphortia Blanchiam ducit falſò habitam pro filia Philippi fratris Galeaſij 157.b
Franciſcus 1. fit captiuus 159.b
Frãciſcus 1. Caroli 5. ſororem ducit certis pactis conditionibus 160.a
Franconia vnde dicta 299.b
Fredegundis Reginæ fortitudo 483.a
Fridericus Imp. Ducatum Medionali vendicat 157.b
Fridericus 1. Imperator Ferrariam occupat 279.a
Funerum Gallicorum forma 320.b

G.

Galatæ ad quos Paulus, Coloſani ſunt 96 b
Galatheus rex Gallorum à quibus genitus 61.b
Ioan. Galeaſius è Vicecomite factus Dux Mediolani 157.a
Galli cur ſe oriundos dicant à Dite 48.a
Galli vectigales Romanorum 52.a
Galli Græciæ populos opprimunt 52.b
Galli clypeorum fabricatores 90.a
Galli fabricam ferream ad belli & agriculturæ vſum inuenerunt 91.a
Galli Aſiam debellatam in 3. partes diuidunt 97.b
Galli in Aſia bellum gerunt 98.b
Galli in Africa 101.b
Galli ante Priſcum Tarquinium Italia ſunt potiti 121.b
Galli Romanos magna clade afficiunt 123.b
Galli in obſidione Romæ peſte & fame laborant 124.b
Galli Galathei dicti 1.9.b
Galli nudi pugnare quo ſenſu dicãtur 138.a
Galli ſub Tiberio à Romanis rebellant 139.a
Galli ſub Nerone deficiunt à Romanis Vindice duce 143.b
Galli ſub Nerone iuſto Romanis obediunt 148.a
Galli à Nerone mortuo ſemper rebellarunt 148.a
Galli vrbes Galliæ Tranſalpinæ extruxerunt 150.a
Galli Lydiam & Mediam inuadunt 213.b
Galli in Europã remeant 213.b
Galli omnem Europam, Aſiámque peragrarũt, & tandem eò rediere vnde exierant 294.b
Galli Romam ceperunt excepto Capitolio ibid.eod.
Galli potiùs à Græcis oriundi quàm à Troianis dicendi ſunt, & cur 292 b
Galli cur dicti Franci 295.b
Galli optimates cæſariem oſtentarunt moderatè comptam 300.b

Galli maximè calluerunt auguria 308. b
Galli & Franci in vnam gentem coaleſcunt 316. a
Galli olim cæſariem colebant 319. b
Galli comam vnguẽtis odoratis delibabant 319. b
Galli Senones ante Alexandrum natum Capitolium Romanum inuaſerunt 345. a
Galli nihil aliud timent quàm ne cœlum ruat 345. b
Galli Clodoueo ſe dedunt, qui profligat Gothos 372. a
Galli quibus ſignis in bello vtebantur 374. a
Galli aliquando Britannia potiti 438. a
Galli à Britannis victi apud Samarobrinam 446. a
Gallicæ pugnæ forma 312. b
Gallia auri & argenti inops 47. a
Galliæ opulentia in metallis 48. b
Gallicus mos deſignandorũ Regum 318. b
Gallicorum clypeorum forma 319. a
Gallorum ſacerdotes à Cybele introducti perpetuæ caſtitatis 291. b
Gallorum proceritas 89. b
Gallorum peregrinatio armata Brẽno duce 97. a
Gallorum aduentus in Italiam prædicitur 122. b
Gallorum mos antiquus barbam permulcendi 124. a
Gallorum nomine Germani continẽtur 129. b
Gallorum ad Papiã profligatio 159. b
Gallorum copiæ ſub Brenno quomodo fuſæ 295. a
Gallorum pars quædam in confluẽte Sanubij & Dai dicta Scordicos 295. a
Gallorum internecio à Pharamone facta 312. b
Gelon rex Sicilię 114. b
Geneua Epiſcopo ſuo ſubiecta 190. b
Geneuæ deſcriptio 191. b
Genua à Carolo Magno poſſeſſa 184. b
Genuenſes Cretam occupant 185. a
Genuenſes Cyprum occupant 185. b
Germani olim vicatim diuerſi habitabant 13. b
Germani ab Alemanis victi & nominati 298. b
Germani inuentores bombardarum 284. b
Germania cur viris & ciuitatibus excellentibus abundet 281. b
Germani à Theodiberto mãſuetiores facti 283. a
Gigantes nati ex filiis Dei 50. a
Gilmeris rex Vandalorum Beliſario ſe dedit 173. a
Glaſtus herba à quo inuenta 32. b
Glaſto inficiuntur Britanni in pugna 32. b
Glaſti deſcriptio 33. a
Gothi Romam obſident, & diripiunt 389. a
Gothorum origo & res geſtæ 382. b
Gothus rex regiam ſedem Toloſæ eligit 335. b
Græci præſtantiores omninò Troianis 293. a
Græca lingua omnibus gentibus communis ibid. eod.
Guido Luſitanus bellum gerit in Syria, in qua moritur 204. a
Guilielmus Normanorum Dux rex Angliæ 472. b
Guilielmus Tancredus Nortmanus in Siciliam 116. a

Guntchramnus rex Gallorũ medicina clarus 60.a
Guntchramnus Aureliæ rex 180.a
Gypſeo cur ſtudioſè vtantur Galli 377.a

H

Hacaldus à Guilielmo interfectus 472.b
Hellenes vnde dicti 54.b
Henricus 6. Federici Imper. filius Siciliæ regnum accipit à Celeſtino Papa 116.b
Henrici 2. & Catherinæ Mediceæ nuptiæ Maſſilię celebrantur, & qua pompa 276.a
Herbarum vires diuinatione præcognitæ 33.a
Hercules Lybicus in Galliam venit 61.a
Hercules Albionem & Bergiona interficit 62.b
Hercules duo fuere, & quinam 63.a
Herculis Gallici virtutes 64.a
Herculis vtriuſque arma 64.b
Hercules Gallicus Gades petit 65.a
Herculis columnæ vbi poſitę ibid.b
Herculis cum Acheloo certamen quid ſignificet 208.b
Hercules Tuſcũ prępfecit Italię 208.a
Hieron rex Siciliæ 115.b
Hieronymi Sauonarolæ prædictiones 241.a
Hiſpani Romanorum propugnatores perpetui 243.a
Homines qua tatione ex lapidibus dicantur nati 12.b
Homines vicos primùm condiderunt 13.a
Hunni Pannoniam occupantes ei nomen faciunt Vngariæ 342.b
Hyades vnde dictę 360.b
Hyberniæ antrum 402.b
Hybernia Anglis infeſta 464.a

I

Iacobus Pactius moritur 235.a
Iana Aureliam obſidione Anglorum liberat 488.a
Iana ab Anglis capta tandem comburitur 489.a
Ianæ Gallicæ laudes 473.b
Ieremiæ ſepulchrum 106.b
Inglinorum rex Cyprum occupat 206.a
Inſignia Toloſę 95.a
In ſtauro verbum vnde dictũ 56.a
Ioannes Apoſtolus Apocalypſeos ſcriptor 147.b
Ioannes Mediceus legatus apud Carolum 8. regem Franc. 238.b
Ioannes Mediceus inuidia in exiliũ pulſus 229.a
Ioannes Mediceus fit Cardinalis 236.b
Ioannes Mediceus Papa, Leo x. dictus 256.a
Ioannes rex captiuus Londini moritur 504.a
Ioannes Gunthembergus eques Moguntiæ reperit typorum rationem 283.b
Iouianus Chriſtianæ religioni addictus 303.a
Iſis quæ, & cur dicta Ceres 30.a
Iſtria vnde dicta 192.a
Italiæ encomium 120.b
Italia vnde dicta ibid. cod.
Iudæus quidam de religione diſputat cum Papa 373.b
Iugerum quid ſit 31.a
Iulianus Mediceus moritur 259.a
Iulius Sabinus Gallus contra Romanos bellum gerit 148.a
Iulius Pontifex moritur 256.a
Iuriſprudentia maximè ſemper cul-

ta à Gallis 45. a
Iustinianus Iurisprudentiam emendauit 164.b
apologia legum à Iustiniano correctarum 165.a
sententia Iustiniani de carne Christi 167.a
Iustiniani bellica gesta 169.b
Iustinianus quare dictus Flauius 170. a
Iustinianus ex Flauia gente ortus ibid. eod.
Iustinianus per Belisarium Vandalos Africa expellit 172. b
Iustinianus Francos vicit, & se Frãcum ideò inscribit 178.b
Iustinianus Gilmerem Vandalorum & Vittigem Gothorum reges captiuos Constantinopolim ducit 172.a
Iustinianus moritur 155.a
Iustinus Iustiniani successor 155.a
Iustitiæ amplitudo 2.a

L

Laurentius Mediceus Pisis Academiam erexit 232.a
Laurentius Mediceus Florentiam regit 259 b
Laurẽtius Mediceus Romam reuertitur 261 b
Laurentius coniugem Bononiensis Comitis filiam Florentiam deducit 262.a
Laurentius Mediceus bibliothecam claram comparauit 233.a
Laurentius aqueductus extruxit 233.b
Laurentij Medicei mores & natura descripta 232.b
Laurentij Medicei mors 235.b
Lautrecus Neapolim expugnat 266. b
Legatio Clodionis ad Cauarinum 313. b
Legati signum aliquot gestare debent sui muneris ne violentur 314. a
Legatio Clementis 7. ad Franciscũ 1. de Catherina Vrbina Hẽrico Aurelianorum regi nubenda 275.a
Legis descriptio 11.a
Legum scientia deriuatur ab Ethica 11.b
Leo x. Papa cum Ludouico 12. fœdus percutit 259.a
Leo x. Papa Laurentium Mediceum Vrbini Ducem instituit, & in Galliam mittit 261.a
Lilia quando facta insignia Gallica 372.a
Londini oppidi descriptio 446.b
Longobardi vnde dicti 45.a
Longobardi à Pannoniania accersiti à Iustino Imperatore 155. b
D. Ludouici expeditio Africana & Ægyptiana 102.a
D. Ludouici comites in expeditione 103.b
D. Ludouici in Ægypto gesta 104. a
D. Ludouicus captus à Sarracenis in Ægypto 108. a
D. Ludouicus auro se redimit à Sarracenis 108. b
D. Ludouicus Mahometi minatur 109.a
D. Ludouicus Carthaginem appellit 109.b
D. Ludouicus moribundus filium Philippum monet 110. b
D. Ludouicus rex Gallorum quo

ſtratagemate captus ab Ægyptiis 126.a
D. Ludouici iuſtitia in numerando auro redemptionis ſuæ 126.b
Ludouicus 12. Mediolanum expugnat 130.a
Ludouicus Pius Lotharium filium regem Italiæ præfecit 149.a
Ludouicus 12. Petro Mediceo imperat finem obſidionis 251.a
Ludouicus Aureliani Dux Valentinã Gelaſiam ducit 157.b
Lutetia quomodo fundata 376.a
Lutetia muris diu caruit 378.a

M

Magi Perſarum à Mago dicti Samothei filio Celtarum regis 5. b
Malum ſextũ cur inſertum inſignibus Mediceorum 220.a
Mandredus Britannos concitat 466.a
Marca talentum Gallicum vnde dictum 46.a
Marcomir pater Pharamonis 301.b
Marcellus Gallos Tranſalpinos domat 129.a
D. Marci ædes quare Venetiis tanto ſit in honore 197.a
Marcomiro ſpectrum triceps à Saga muliere oblatum quid præſagiat 309. a
Marcomirus ſuadente Pharamone filio
Martellus palatij præfectus Papam Romæ obſeſſum liberat 162. a
Martialis Burdigalenſes Chriſtianos facit 374.a
D. Martialis vbi docuerit 81.a
D. Martialis opera 81.b
Martis templum Florentiæ extructum 216.b
Mediceæ domus origo, & inſignia 215.b
Medicei Florentiam obſidione premunt 249.a
Mediolanum à Gallis conditum 150. b
Mediolanum cur ita dictum 151.b
Mediolanum à Gothis expugnatum 152.b
Mediolani muri prohibiti à Frederico 157. a
Mediolanum manet in Imperij Romani clientela 157.a
Mediolanum Serpentem coronatum pro inſigni vnde habeat 162. b
Mediolanum à quo extructum 214. b
Melchiſedech cur dictus perpetuus ſacrificator 8.b
Mendacium quando honeſtum 401. b
Mercurius à Gallis maximè cultus 15. a
Merlini Angli vita 459.a
Merlini mors miſerrima 460.b
Meroueus iunctus Gothis & Romanis Attilam ſequitur 334.a
Meroueus quomodo aciem contra Attilam inſtruxerit 335.b
de Merouei morte diuerſæ opiniones 336.b
Meroueus Clodionis neceſſarius 329. a
Meroueus non filius Clodionis, ſed cognatus ibid. cod.

Meroueus filiũ occidit, & cur 330.a
Meroueus à Gayleno equite Franco necatur 340.b
Metendi antiqua genera 31.a
D. Michaëlis equites à quo primùm creati 506.b
Michaëlis Hoſpitalis laudes 498.a
Minois regnum 199.b
Minotauri fabulæ interpretatio 201.a
Miſcelli ludi quid ſint 421.a
Mœcenatis è Gallia oriundi elogium 215.a
Molini vrbis deſcriptio 493.a
Monera Gallica figuram Solis cur retineat 46.b
Morganus Iuriſconſultus Gallicus 324. a
Mors quare contemnenda 44.b
Mugellanus ager vnde dictus 224.a
Mundus creatus ſole in Ariete 96. a
Mundus in conflagratione non annihilabitur 44.a
Muncipes qui ſint 68.a
Muri vrbis aratro deſignabantur 91. b
Muri cur ſancti 92.b
C. Mutij facinus 210.b

N

Naiadæ cur dicãtur nubere 86.b
Narbonenſis Galliæ laus 66.b
Narbona vnde dicta 66.b
Narbonæ deſcriptio 67.a
Narbona colonia Romana 67.b
Narbona Procoſſ. Rom. ſedes 69. a
Narbona Iuris Italici ibid. eod.
Narbona Vicecomitibus paruit pulſis Gothis 77. b
Narbona inſalubris quare 77.a
Narbona caruit Procoſſ. Gothorum aduentu 77.a
Narſetes Gallus Iuſtinianei exercitus præfectus contra Frãcos 118.b
Nauis cur ſit inſigne Lutetianum 377. b
Neapolis rebellat 130.a
Neptunus vnde dictus 85.b
Nero Romam includit 143.a
Nero muſicus 143. b
Neronis mors 144.b
Nili inundatio annua 105.b
Nili caput incognitum ibid. eod.
Noe ſiue Ianus magnus Aſtronomus & vir iuſtus, atauus Saronis 2. a
Nummi vſus quis primùm fuerit 46.b

O

cur Oleum ſanctum Remis cuſtodiatur 371.b

P

Pactiana facta Mediceis aduerſa 234.a
Padus fluuius vnde dictus 181.b
Palatium Galieni Burdigalæ vnde dictum 80.b
Panacea herba 183.a
Pariſij vnde ſic dicti 376.b
Paruus pons Pariſiis quomodo ædificatus 379.a
Pax vniuerſa ſub Auguſto quid notaret 9.a
Pelagius in Anglia hæreticus 453.a
Pelagius Pontifex Romanus 153.b
Perſæ Romanos habuerunt vectigales 155.a
Petrus Arrago punitur 119.a
Petrus Arrago duellum expetit cum Carolo Siciliæ rege 119.a
Petrus Arrago moritur 119. b
Petri Arragonis filij ibid. eod.

Petrus

Petrus Mediceus Principatum recipit 231.a
Petrus Mediceus à ſuis circumuenitur 231.a
Petrus Mediceus vrbe cedit, rurſúſque reuocatur 231.b
Petrus Mediceus viros doctos fouit 232.a
Petrus Mediceus Vrbinum oppugnat 246.a
Petrus Mediceus medicum paternum necat 236.b
Petrus Mediceus moritur 252.a
Pharamon rex Francorum creatur 304. a
Pharamonis leges quare Salicæ dictæ 321.a
Pharamonis tumulus 327.a
Pharamonis epitaphium à Bardo 327.b
Phauorinus Arelatenſis Philoſophus 434. a
Philiberta Sabaudienſis Franciſci 1. matertera Iuliano Mediceo nubit 274.b
Philippus Pulcher cum Anglis pacẽ init 475. b
Philippus Valeſius Galliæ rex 476.a
Phocenſes propter augurria Maſſiliã appellunt 292.b
Pipinus rex Italiæ deſignatur 148.b
Piſani ex Campaniæ præda Pandectas Iuris abripiunt 267.a
Piſanorum & Florentinorum legati inuicem expoſtulãtes 268.a
Poëtæ famoſi ſcriptores 247.a
Politianus præceptor filiorum Laurentij Medicei 237.b
Polyphemus Toloſæ filius 87.a
Polyphemus occupat Siciliam 87. b
Polyphemus Galatheam deperit ibid. eod.
Polyphemus Galeotas augures inſtituit 88.a
Polyphemi & Vlyſſis fabulæ interpretatio 88.b
Pons D. Mariæ Pariſijs ruit, & quando refectus 378.b
Pontifices Rom. quare nomen aliquod maiorum ſuorum aſſumant 74. b
Pontifex Rom. Iuris ciuilis & augurij peritus eſſe debebat 30.a
Poſthumus Aquitania ortus Imperator Rom. 80.b
Principes Romani fulmine necati 76.a
Probus Imper. vitium complantationem permiſit 31. b
Prodigiũ de boue reſuſcitato 373. b
Pulchritudo in regibus commendabilis ad regnum 78.a
Pyramides Ægypti 107.a
Pythagoras abſtinuit carnium eſu 41 b
Pythagoras tertiam tantùm animorum migrationẽ ſtatuit ibid. eod.

R

Rauẽna à Paliſſio expugnatur 253 b
Reges antiqui per orbem terrarum peregrinabantur 6.a
Reges Perſarum ſemper adeundi cum munere 7.b
Reges antiqui iidem fuere Augures 8. a
Reges Perſarum & Medorum iidem fuere ſacerdotes 8.b
Reges quare dicti ſunt Dij 12. a
Reges Gallorum à Sarone ad Galatheum 40.a
Regum virtutes naturales 55.b
Regis Francorum ius & autoritas 305. a
Reges antiqui legatione fungeban-

tur 315.a
Reges inaugurati clypeo excepti euehebantur ad communem significationem 318.a
Rhodanus fluuius 423.a
Richardus Anglus & Guido Lusignanus sua regna permutãt 205.b
Rodericus Borgia Papa Hispanus Alexander 6. dictus 242.b
Rodolphus Imper. Florentiam liberam fecit 228.b
Roma quando, & à quo, Pontificibus donata 451.a
Romani purpurati sedentes in foro trucidantur à Gallis 123.a
Romani auro appenso redimunt se à Brenno 125.b
Romani multi cladibus à multis affecti 127.b
Romani cum Gothis pacem ineunt 398. b
Romani in Massilia cum Cymbris & Teutonibus bellũ gerunt 432.b

S

Sabaudi Ducis stemma 186.b
Sabaudia vnde dicta 191.b
Saguntum Hispanos à Celtiberis diuidit 112. eius euersio ibid. eod.
Salicæ legis latio, vtilitas & ratio 322. b
Salsusa arx Iberorum 72.a
Samarobrinæ oppidi descriptio 445. a
Sarraceni Pœni Siciliam denuò subigunt 115.b
Saron Magi filius ei succedit in regno 9.b
Saron rex Academię Gallicanæ fundator 9. b
Saron Gallorum rex ante cladem Troianã legibus suis docuit Gallos Deum colere per contemplationem mundi 1.a.b.
Saron disciplinarum gymnasia erexit 2.a
Saronis regno viuebatur vicatim ad fluenta amnium 10. a
Saron leges auitas non tulit, sed cõposuit 10.b
Saron magisterio Osyridis Gallos docuit agriculturam 30.b
Sarõ coæuus Osyridis 30. a
Saronis virtus bellica & ciuilis 34.a
Satõ in Ægyptum venit ad Osyridis necem vindicandam 34.b
Saro naufragio perit 35. a
Saronis cœnotaphium 39.a
Saturninus martyrium Tolosæ passus 14.a
Sauonarola crematur 242.b
Saxones cum Britannis confligunt 458. a
Scotorum descriptio 473.b
D. Sebastianus Narbonensis. 69.b
Senones Gallîvnde dicti & orti 45.a
Sepulchra Heroum olim in montibus 39.a
Sergius Pontifex Rom. Os porci dictus 74.b
Serici inuentio 180.b
Sicambricarum mulierum crudelitas 301.a
Sicilia cur dicta Trinacria 87.a
Sicilia fœcunda 113.a
Sparta cur mœnibus caruerit 13.b
Sphortia Dux Mediolani feudatarius 158. a
Stemmatus Cretensis thesaurum Venetorum expilat 199.a
Stercorationis genera apud Gal. 30.b
Succini origo 181.b

T

Talboti Comitis Angli mors 491.a
Tancredus moritur 117.a

Taprobanes insulæ descriptio 435.b
Tarquinij sepulchrum à se extructum 210.a
L. Tarquinij Prisci Rom. regis origo 209.b
Tarquinius Superbus quare pulsus regno 210.a
Taurus pellitur pomis è Megellano agro 224.a
Tectosages primi Gallorum Christiani 96.b
Tectosages Tolosani sunt veri Cyclopes 89.b
Theodibertus Alemanos profligat 177. b moritur 177.b
Theodoricus Gothicus rex Valliæ successor 398.a
Theodoricus Gothorum rex 77.b
Thorismundus Gothorum rex designatur 339.a
Thessaliæ aurifodinæ 135.b
Tibris vnde dictus 55.a
Tinctura quomodo fiat è glasto 33.a
Tolosa sola vrbium Celticarum docta dicta 13.b
Tolosam cur adamarit Galba 14.a
Tolosa obsessa à Vandalis 393. a
Tolosæ nomen à Polyphemo impositum 91.a
Tolosæ fluens riuus sanguinis quid præsagiat 354.a
Tolosani quas vrbes occuparunt 94. b
Tolosani Asiæ mediterranea sortiti 212. b
Tomyridis Reginæ fortitudo 479.b
Totilas rex Gallorum Teiæ successor 153.b
Totilas occiditur 153.b
Totilas rex à Clothario Francorum rege Clotosindam filiam petit in matrimonium 154.a
Treueris domicilium clarum Principum 340.a
Tribunitia potestas Augusto in decennium concessa 70.b
Tristani mors 109.b
Troiani belli historia est tota fabulosa 289. b
Troianorum posteritas ad Æneam vsque 290.a
Tuscіæ vetera nomina 208.b
Tuyscon Gigas Sarmatis leges posuit 5.a
Tuysconis varia nomina 5.a

V

Valentis Imperatoris cum Gothis bella 386. a
Valerius Cauarinus Parisiorum Senonúmque regulus belli inferendi princeps creatur 310.a
Vallia Visigothus rex cum Honorio bellat 392.a
Varro Ætacin⁹ poëta Narbonēs. 72.
Vasto Fuxensis moritur 253.b
Venatoria periculosa 36. a
Venetia vnde dicta 192. b
Veneti à Gallis orti 193.a
Veneti classe multum valent 193.b
Veneti cur leonem pro insignibus habeant 198.a
Veneti Turcas fugant 198.a
Veneti inuadunt Eubœam & Chium 202.a
Veneti Cypri causa vectigales Turcarum 207. b
Veneti Ferrariā bello inuadūt 279.a
Venetia quando condita 195. a
Vererū Gallorū mos in dotib. 404.a
Veneris ædes Cypri spoliatur à Romanis 203.a
Vespasi. cæcū sanauit & mutilū 59.b
Vesperæ Sicilianæ 108.b

B.U.P

